

Kallelse till sammanträde med Kommunstyrelsen

Datum och tid: 2023-10-31, klockan 17:00

Plats: Rådhuset, lokal Ture Petersson

Förhinder anmäls till Helena Heintz

Helena.heintz@eslov.se eller 0413-621 23.

Ordförande

Johan Andersson (S)

1. Val av justerare**2. Revidering av taxa för upplåtelse av torgplatser och annan offentlig plats (KS.2023.0352)** Handläggare från MoS (frågor) 17:05

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Reviderad taxa för upplåtelse av torgplatser och annan offentlig plats
- Miljö- och samhällsbyggnadsnämndens beslut § 84, 2023 Förslag till reviderad taxa för upplåtelse av torgplatser och annan offentlig plats
- Miljö- och samhällsbyggnadsnämndens beslut § 84, 2023 Nämndens förslag till reviderad taxa för upplåtelse av torgplatser och annan offentlig plats

3. Remiss gällande Storkrikets förslag till Unescoansökan (KS.2023.0497) Måns Berger, Annika Söderman (MoS) (frågor) 17:15

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Remiss gällande ansökan till Unesco om att bilda Biosfärområde Storkriket
- Förslag till yttrande; Remiss gällande ansökan till Unesco om att bilda Biosfärområde Storkriket
- Följebrev till remiss gällande Storkrikets förslag till Unescoansökan
- Förslag till Ansökan till Unesco om att bilda Biosfärområde Storkriket
- Guide till förslag till Ansökan till Unesco om att bilda Biosfärområde Storkriket
- Bilaga 3 - Förslag till Storkrikets strategi 2023–2025 - med mål, stödprocesser och fokusområden

4. Yttrande över granskningshandling för gång- och cykelväg längs väg 13 delen Billinge-Röstånga (KS.2022.0091) Magnus Månsson (frågor) 17:20

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut för Eslövs kommuns synpunkter över granskningshandling för gång- och cykelväg Billinge -Röstånga

- Eslövs kommuns synpunkter över granskningshandling för gång- och cykelväg Billinge -Röstånga
- Kungörelse och granskning av vägplan GC Billinge-Röstånga
- Illustrationskartor 101M0501_101M0503
- Illustrationskartor 101m0507_101m0508
- Illustrationskartor 101M0504_101M0506
- Typsektioner
- Ritningsförteckning
- Samrådsredogörelse
- Plankartor 101M0201_101M0208
- Plan och miljöbeskrivning

5. Yttrande över remiss gällande Trafikverkets översyn av riksintressen 2023 (KS.2023.0546) Moa Åhnberg (frågor) 17:25

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Yttrande över Trafikverkets översyn av riksintressen 2023
- Missiv till Remiss Trafikverkets översyn av riksintressen 2023
- Remiss Trafikverkets översyn av riksintressen 2023

6. Översyn av riksintressen för kulturmiljövården i Skåne (KS.2022.0191) Moa Åhnberg (frågor) 17:30

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Svar till Länsstyrelsen angående ändrat riksintresseanspråk för Ageröd - Bosjökloster - Mölleriket [M37]
- Kommunledningskontorets synpunkter på Länsstyrelsens förslag på ändrat riksintresseanspråk för Ageröd-Bosjökloster-Mölleriket [M37]
- Begäran om yttrande över nytt förslag till revidering av riksintresse Ageröd-Bosjökloster-Mölleriket (M37)
- Underlag för förnyad kommundialog om ändrat riksintresseanspråk för Ageröd - Bosjökloster - Mölleriket (M37)
- Underlag till riksintresseöversyn - etapp skogsbygd, Ageröd - Bosjökloster - Möllerike (M37)
- Kommunstyrelsens beslut § 108, 2022 Svar till Länsstyrelsen angående översyn av riksintressen för kulturmiljön i Skåne, etapp skogsbygd
- Kommunledningskontorets synpunkter på konsultunderlag för Etapp skogsbygd, Översyn av kulturmiljövårdens riksintressen i Skåne, områden i Eslövs kommun

7. Yttrande över remiss gällande En översyn av vissa Linnea Ornstein

frågor om offentliga biträden (Ds 2023:14) (frågor) 17:35
(KS.2023.0429)

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Remiss gällande En översyn av vissa frågor om offentliga biträden (Ds 2023:14)
- Yttrande över remiss gällande En översyn av vissa frågor om offentliga biträden (Ds 2023:14)
- En översyn av vissa frågor om offentliga biträden (Ds 2023:14)
- Remiss gällande En översyn av vissa frågor om offentliga biträden (Ds 2023:14)

8. Revidering av förteckning av administrativ ordning i delegeringsordning för kommunstyrelsen Linnea Ornstein
(frågor) 17:40
(KS.2023.0575)

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Ändring av förteckning av administrativ ordning
- Delegeringsordning förteckning av administrativ ordning

9. Utökad investeringsram för landsbygdsprojekten Ingen föredragande
(KS.2020.0154)

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Begäran om utökad investeringsram för landsbygdsprojekten
- Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut § 148, 2021 Genomförande av vinnande förslag i Harlösa, Flyinge och Gårdstånga 2022, landsbygdsmiljonen
- Kommunstyrelsens beslut § 160, 2022 Revidering av riktlinjer för landsbygdsutvecklingsmedel Riktlinjer för landsbygdsutvecklingsmedel
- Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut § 104, 2023 Beslut om genomförande av förslag om ett nytt utegym i Marieholm

10. Antagande av budget 2024 samt flerårsplan 2025-2027 Mattias Larsson
(KS.2023.0001) (dragning)

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Förslag till budget 2024, flerårsplan 2025-2027
- Förslag till budget 2024, med flerårsplan 2025-2027
- Servicenämndens beslut § 96, 2023 Yttrande över förslag till Budget 2024 och plan 2025-2027 samt investeringsplan 2024-2028

- Yttrande över förslag till budget 2024 och plan 2025-2027 samt investeringsplan 2024-2028
- Barn- och familjenämndens beslut § 74 2023 Budget 2024 och flerårsbudget
- Yttrande över budgetberedningens förslag till budgetram 2024 och flerårsplan 2025-2026
- Vård- och omsorgsnämndens beslut §85, 2023 Yttrande över budgetberedningens förslag till budget 2024 och planperiod 2025-2027
- Sifferbilaga, budget 2024
- Budgetyttrande Vård och Omsorg 2024
- Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut § 135, 2023 Yttrande över föreslagen budgetram 2024 samt flerårsplan 2025-2027
- Budgetyttrande för kommunstyrelsen/Kommunledningskontoret 2024
- Kultur- och fritidsnämndens beslut §82, 2023 Yttrande över budgetberedningens förslag till budget 2024 med flerårsplan 2025-2027
- Reviderat Förslag till yttrande över budgetberedningens förslag till budgetram 2024 och flerårsplan 2025-2027
- Sifferbilaga Kultur och Fritid
- Gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens beslut § 63 2023, Budget 2024 och flerårsbudget
- Yttrande över budgetberedningens förslag till budgetram 2024 och flerårsplan 2025-2027
- Miljö- och samhällsbyggnadsnämndens beslut § 145, 2023 Budget 2024 samt plan 2025-2028
- Budget 2024 samt plan 2025-2028

11. Ansökan om bidrag till Bris Region Syd för verksamhetsår 2023 (KS.2023.0562) Ingen föredragande

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Ansökan om bidrag till Bris Region Syd för verksamhetsår 2023
- Ansökningsbrev 2023
- Bilageförteckning gällande ansökan
- Bris långsiktiga plan 2021-2025
- Bris material
- Bris stadgar
- Bris årsberättelse 2022 (inkl. verksamhetsberättelse, ekonomisk redovisning, redvisionsberättelse)
- Bris årsrapport 2022 - Osäkra tider - Barns rättigheter i en föränderlig värld
- Budget 2023 och prognos 2024

- 12. Ansökan om föreningsbidrag från Herbert Felixinstitutet för år 2024 (KS.2023.0513)** Ingen föredragande

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Ansökan om föreningsbidrag från Herbert Felixinstitutet för 2024
- Borttagen på grund av personuppgifter.
- Borttagen på grund av personuppgifter.
- Borttagen på grund av personuppgifter.

- 13. Återtag av tidigare beslut om hemställan om överlåtelse av operativ tillsyn O.Kavli AB (KS.2023.0508)** Ingen föredragande

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Återtag av tidigare beslut om hemställan om överlåtelse av operativ tillsyn, O.Kavli AB
- Miljö- och samhällsbyggnadsnämndens beslut § 125, 2023 Återtag av tidigare beslut om hemställan om överlåtelse av operativ tillsyn O.Kavli AB

- 14. Yttrande över motion från Fredrik Ottesen (SD) gällande naturgaranti (KS.2022.0125)** Ingen föredragande

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Motion från Fredrik Ottesen (SD) om naturgaranti
- Barn- och familjenämndens beslut § 33, 2023 Yttrande över motion från Fredrik Ottesen (SD) gällande naturgaranti
- Kultur- och fritidsnämndens beslut § 9, 2023 Yttrande över motion från Fredrik Ottesen (SD) avseende Naturgaranti
- Kommunfullmäktiges beslut § 15, 2022 Remittering av motion från Fredrik Ottesen (SD) gällande naturgaranti
- Motion från Fredrik Ottesen (SD) Motion om naturgaranti

- 15. Initiativärende från Alexandra Nikoleris (V) avseende förslag om tillskrivande till regeringen angående anmälningsplikt (KS.2023.0499)** Ingen föredragande

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Initiativärende avseende anmälningsplikt
- Initiativärende från Alexandra Nikoleris (V) avseende förslag om tillskrivande till regeringen angående anmälningsplikt

- Förslag på skrivelse till regeringen

16. Kommundirektören informerar (KS.2023.0029)**17. Redovisning av delegeringsbeslut**

KS.2023.0104-1	Köpeavtal gällande fastigheten Eslöv Rödbetan 3
KS.2022.0355-5	Avtal om jordbruksarrende för del av Sibbarp 2:3 och del av Sibbarp 4:138
KS.2021.0421-3	Tilldelningsbeslut Kem- och städartiklar
KS.2023.0558-1	Begäran om utlämnande av allmän handling
KS.2023.0525-4	Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut § 142, 2023
Yttrande över utmärkning av kulturegendom enligt Haagkonventionen - Medborgarhuset i Eslöv
KS.2023.0002-4	Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut § 135, 2023
Yttrande över föreslagen budgetram 2024 samt flerårsplan 2025-2027
KS.2019.0551-24	Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut § 136, 2023
Beslut om samråd för detaljplan för Gårdsåkra 2, Eslövs kommun
KS.2023.0362-5	Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut § 138, 2023
Godkännande av arrendeavtal avseende tankstation på fastigheten Ellinge 36:2
KS.2023.0449-10	Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut § 141, 2023
Eslövs kommuns byggnadsvårdspris 2023
KS.2023.0137-1	Tilldelningsbeslut Upphandlingskonsulter
KS.2023.0104-2	Köpebrev för fastighet enEslöv Rödbetan 3
KS.2023.0336-19	Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut §146, 2023
Godkännande av arrendeavtal inför försäljning av del av Skrivaren 1, Eslöv

18. Anmälningar för kännedom

- KS.2023.0555-1 Servicenämndens beslut § 90 2023 Utvärdering av konceptförskolor 2023
- KS.2023.0555-2 Konceptutvärdering 2023-08-16
- KS.2023.0503-3 Gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens beslut § 72 2023, gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens sammanträdestider 2024
- KS.2023.0503-4 Servicenämndens beslut § 106, 2023
Sammanträdesdagar för servicenämnden 2024
- KS.2023.0010-43 Vård- och omsorgsnämndens beslut §86, Ekonomisk månadsrapport för augusti 2023
- KS.2023.0010-44 Ekonomisk månadsrapport för augusti 2023
- KS.2023.0013-8 Protokoll från Eslövs bostads ABs (Ebo) styrelsemöte 2023-09-01
- KS.2023.0013-9 Bilaga 1 Ekonomirapport juni 2023
- KS.2023.0013-10 Bilaga 2 Eslöv Bostad Styrelserapport 2023-07-31
- KS.2023.0013-11 Bilaga 3 Remissvar miljöstrategi 2023
- KS.2023.0061-41 Kallelse och dagordning till direktionen för Räddningstjänsten Syds sammanträde 2023-10-13
- KS.2023.0061-42 Direktionens återkommande personalrapport 2023 Kvartal 2
- KS.2023.0061-43 Identifiering av reducerbar verksamhet
- KS.2023.0061-44 Delårsrapport 2 2023
- KS.2023.0061-45 Missiv - Delårsrapport 2 2023
- KS.2023.0061-46 Intern kontroll - lägesrapport 2023-09-18
- KS.2023.0061-47 Missiv - Intern kontroll
- KS.2023.0061-48 Missiv Mötestider direktionen Räddningstjänsten Syd 2024

- KS.2023.0061-49 Sammanställning av delegationsbeslut 2023-05-01 -
2023-10-03
- KS.2023.0306-5 Protokoll från styrelsemöte 2023-06-16
- KS.2023.0306-6 Protokoll från styrelsemöte 2023-09-29
- KS.2023.0151-16 Inbjudan till ägarsamråd 2023-11-14
- KS.2023.0306-8 Kallelse till Medlemssamråd 2023-10-13
- KS.2023.0306-9 Förbundsordning för Samordningsförbundet MittSkåne
- KS.2023.0306-10 Mötesplan Finsam MittSkåne Medlemssamråd 2024
förslag

**Revidering av taxa för upplåtelse av torgplatser
och annan offentlig plats**

2

KS.2023.0352

2023-10-11
Linnea Ornstein
0413-628 22
linnea.ornstein@eslov.se

Kommunstyrelsen

Reviderad taxa för upplåtelse av torgplatser och annan offentlig plats

Ärendebeskrivning

Nuvarande taxa för upplåtelser av torgplatser och annan offentlig plats i Eslövs kommun antogs av kommunfullmäktige den 14 december 2009, § 114.

År 2021 konstaterades ett behov av revidering av taxan. Efter inventering lade Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden förslag till ny taxa som återremitterades av kommunstyrelsen den 1 juni 2021, § 151. Nämndens nya förslag den 27 oktober samma år togs aldrig upp för beslut av kommunstyrelsen.

Den 29 maj 2023 beslutade nämnden att föreslå kommunstyrelsen att föreslå en ny reviderad taxa för upplåtelser av torgplatser och annan offentlig plats, att gälla från och med den 1 januari 2024.

Beslutsunderlag

Miljö- och samhällsbyggnadsnämndens beslut § 84
Förslag till taxa för upplåtelse av torgplatser samt annan offentlig plats

Beredning

Förslaget till ny taxa är gjort efter förvaltningens inventering av dagens behov och avgifter och efter jämförelser med andra kommuner. Sedan den senaste taxan har även tillkommit behov av att reglera flera nya typer av upplåtelser vilka nu finns med i det reviderade förslaget, medan andra inte längre är aktuella. Bland de tillkommande finns platser för street food på Stora torg.

Kommunledningskontoret tillstyrker förslaget till taxa för upplåtelse av torgplatser och annan offentlig plats i Eslövs kommun.

Förslag till beslut

- Kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige att anta ny taxa för upplåtelse av torgplatser och annan offentlig plats i Eslövs kommun att gälla från och med 1 januari 2024.
- Kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige att i samband med antagandet av ny taxa upphävs den nu gällande taxan vid samma datum.

Beslutet skickas till

Kommunfullmäktige

Eva Hallberg
Kommundirektör

Helena Heintz
Tf. avdelningschef
Juridiska avdelningen

Miljö- och
samhällsbyggnadsnämnden

§ 84

MOS.2021.0138

Förslag till reviderad taxa för upplåtelse av torgplatser och annan offentlig plats

Ärendebeskrivning

Nuvarande taxa för upplåtelse av torgplatser samt annan offentlig plats antogs av kommunfullmäktige den 14 december 2009, § 114.

I samband med ombyggnationen av Stora torg i Eslöv har det på den nya torgytan även skapats tre platser för så kallad street food (avser gatuköksvagnar uppställda på hjul). Då det är mer än 13 år sedan den nuvarande taxan antogs har vissa typer av upplåtelser kommit till och vissa är inte längre aktuella.

Miljö och Samhällsbyggnad har identifierat ett behov av att revidera den nu gällande taxan för upplåtelse av torgplatser och annan offentlig plats.

Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden beslutade den 28 april 2021 och den 27 oktober 2021, § 69 att föreslå kommunfullmäktige att anta reviderad taxa för upplåtelse av torgplatser och annan offentlig plats att gälla från och med 1 juli 2021 respektive 1 januari 2022 samt att föreslå kommunfullmäktige att i samband med antagandet av reviderad taxa upphäva den nu gällande taxan med samma datum.

Kommunstyrelsen beslutade den 1 juni 2021, § 151, att återremittera ärendet till miljö- och samhällsbyggnadsnämnden för förnyad beredning. Ärendet som beslutades 27 oktober 2021 togs aldrig upp i kommunstyrelsen.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse. Taxa för upplåtelse av torgplatser och annan offentlig plats
- Förslag till ny taxa för upplåtelse av torgplatser och annan offentlig plats

Beredning

Förvaltningen har inventerat vilka behov och avgifter som finns idag och jämförelser har även gjorts med andra kommuners taxor.

I förslag till reviderad taxa för upplåtelse av torgplatser och annan offentlig plats har den text som föreslås ska utgå markerats som överstruken och den text som föreslås ska tillkomma är skriven med röd stil.

I förslaget till reviderad taxa finns avgifter för försäljningsändamål, annat kommersiellt ändamål, övriga ändamål samt en ny avgift som gäller kommunens ökade kostnader/driftkostnader i samband med upplåtelsen. För saluplatser och street food plats på Stora torg ingår el- och avfallshantering i avgiften.

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande

Miljö- och
samhällsbyggnadsnämnden

När det gäller den fasta kiosken på Stora torg så ingår vatten, avlopp och el i avgiften och den minsta tillståndstiden är 6 månader. Det har tidigare bara debiterats 11 000 kr/år eftersom det felaktigt har antagits att verksamhetsutövaren själv har tecknat abonnemang och stått för vatten/avlopp och el. Det har under 2020 framkommit att kommunen i alla år betalat dessa kostnader. Den stora ökningen av den fasta avgiften beror därför delvis på att kostnaden för vatten/avlopp och el har lagts till.

Det har även införts avgifter för dekoration utanför butik, marknad samt kommunens ökade kostnader/driftkostnader i samband med upplåtelsen. Det har också införts en punkt om att entreprenörer som utför arbeten på uppdrag av Eslövs kommun (väghållaren) är undantagna avgifter.

Revideringen av torgtaxan ingår i den översyn av avgifter som förvaltningen har inlett.

Beslut

Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden föreslår kommunstyrelsen att föreslå kommunfullmäktige att anta reviderad taxa för upplåtelse av torgplatser och annan offentlig plats att gälla från och med den 1 januari 2024.

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

TAXA FÖR UPPLÅTELSE AV TORGPLATSER SAMT ANNAN OFFENTLIG PLATS (ny text är rödmarkerad)

Antaget av kommunfullmäktige 2009-12-14, § 114
Att gälla från och med 2010-01-01

Eslövs kommun beslutar följande enligt lagen om rätt för kommun att ta ut avgift för vissa upplåtelser av offentlig plats med mera, avgiftslagen (1957:259).

Innehåll och tillämpningsområde

Kommunen har enligt avgiftslagen rätt att ta ut avgifter för användningen av offentlig plats, om platsen står under kommunens förvaltning och polisen givit tillstånd till användningen. Kommunen har också rätt att ta ut avgift för användning av salutorg.

Avgiftens storlek ska vara skälig med hänsyn till ändamålet för upplåtelsen, nyttjarens fördel av den, kommunens kostnader med anledning av upplåtelsen och övriga omständigheter.

Taxan avser upplåtelser enligt ordningslagen (1993:1617) och lokala ordningsföreskrifter för torghandel i Eslövs kommun.

Taxan jämkas av Miljö och Samhällsbyggnad om särskilda förhållanden föranleder detta. För speciella ändamål som inte finns med i taxan får överenskommelse ske med Miljö och Samhällsbyggnad i varje enskilt fall.

Allmänna bestämmelser

I		Tillstånd
	1.	Tillstånd för upplåtelse av offentlig plats utfärdas av polismyndigheten.
	2.	För kiosker, affischpelare, skyltar, etcetera krävs bygglov som söks hos Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden. Bygglov kan även behövas för andra upplåtelser.
II		Villkor
	1.	Utrymme inom berörd fastighet ska i första hand användas innan offentlig plats tas i anspråk.
	2.	Det ianspråktagna området ska hållas väl avgränsat och skyltat så att risk för olyckor inte uppstår.
	3.	Området ska besiktigas före och efter ianspråktagandet. Besiktningen görs gemensamt av en representant för förvaltningen och en representant för sökanden.
	4.	Övriga villkor och ordningsföreskrifter för upplåtelsen framgår av tillståndsbeviset för upplåtelsen.
III		Avgifter
	1.	Upplåtelseavgifterna är momsbefriade. Skulle dessa regler ändras och upplåtelseerna blir momspliktiga ska avgifterna justeras med hänsyn till detta.
	2.	Angivna avgifter gäller varje påbörjad tidsenhet.

	3.	För avgiftsbelagda upplåtelser uttas i vissa fall en minsta avgift enligt avgiftstabellen, som huvudsakligen täcker kommunens administrativa kostnader för upplåtelsen.
	4.	Avgiften erläggs i normala fall i förskott, men kan vid kortare upplåtelser erläggas i efterskott.
	5.	Avgiften inbegriper inte kostnader för att återställa den disponerade marken i ursprungligt skick, inte heller eventuellt fördyrade kostnader för gatuhållning, snöröjning eller parkskötsel. Dessa kostnader debiteras, i förekommande fall, sökanden separat.
	6.	Upplåtelse under kortare tid för humanitära och politiska ändamål samt ideella framställningar utan vinstintressen är avgiftsfria.
	7.	Entreprenörer som utför arbeten på uppdrag av Eslövs kommun (väghållaren) är undantagna avgifter.
IV		Indexreglering
	1.	Avgiftsbeloppen är anpassade till SCB:s konsumentprisindex (totalindex) för 2009-2023 . Indexreglering ska ske den 1 januari varje år med hänsyn till det indextal som gällde för oktober månad föregående år. Erhållna avgiftsbelopp avrundas till jämna krontal.
V		Ansvarig myndighet
	1.	Kommunens beslutanderätt enligt denna taxa utövas av Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden

Avgifter

I	Försäljningsändamål	Avgift	Minsta avgift per upplåtelser
1.	Torghandel på salutorg (Stora torg) Tillfällig plats (tillgång till el samt avfallshantering ingår)	180 kr/plats/dag 1 500 kr/plats/ /månad	
1.1.	Fast plats	100 kr/m ² /år	3 000 kr
1.2	Tillfällig plats	100 kr/dag	
2.	Kiosk för tidningar, tobak, glass, korv, konfektyr med mera med en ianspråktagen yta upp till 30 m ²		
2.1	Fast kiosk Tillkommande avgift för yta över 20 m ²	11 000 kr/år 700 kr/m ² /år	
2.2	Tillfällig kiosk (bortföres varje dag efter avslutad försäljning) Max avgift/år	200 kr/dag 11 000 kr	
2.	Fast kiosk på Stora torg Finns endast en plats Minsta tillståndstid är 6 månader Verksamhet ska pågå under hela tillståndstiden Avgift för el samt vatten/avlopp ingår (1 000 kr/månad)	23 000 kr/år	23 000 kr
3.	Street food (food truck och pop up-vagn) och tillfällig kiosk		

		Finns tre platser för food truck och pop up-vagn på Stora torg På en street food plats kan det inrymmas två pop up-vagnar		
	3.1	Street food/Food truck på Stora torg (bortföres varje dag efter avslutad försäljning) (tillgång till el samt avfallshantering ingår)	2 500 kr/månad 280 kr/dag	
	3.2	Street food/Pop up-vagn på Stora torg (bortföres varje dag efter avslutad försäljning) (tillgång till el samt avfallshantering ingår)	1 500 kr/månad 180 kr/dag	
	3.3	Street food/Pop up-vagn på övrig plats (bortföres varje dag efter avslutad försäljning)	1 055 kr/månad 152 kr/dag	
	3.4	Tillfällig kiosk (bortföres varje dag efter avslutad försäljning)	1 055 kr/månad 152 kr/dag	
	3.4	Uteservering	50 kr/m ² /månad 55 kr/m ² /månad	1 500 kr 2 000 kr
	4.5	Julgransförsäljning max 100 m ²	800 kr/vecka/plats	1 000 kr
	5.6	Annan försäljning, anspråktagen yta under 10 m ²	100 kr/dag 150 kr/dag	300 kr 350 kr
		anspråktagen yta över 10 m ²	10 kr/m ² /dag 20 kr/m ² /dag	300 kr 350 kr
II		Annat kommersiellt ändamål		
	1.	Reklamplatser, skyltmontrar etcetera		
	1.1	Affischpelare, reklamtavla etcetera (permanent)	500 kr/m ² / reklamyta/år 550 kr/m ² / reklamyta/år	1 500 kr 1 600 kr
	1.2	Reklamskylt (tillfällig), byggskylt	300 kr/st/mån 350 kr/st/månad	300 kr 350 kr
	1.3	Reklamskylt vid butik (trottoarpratare), skyltvaror max 3 m ²	800 kr/st/år	1 000 kr
	1.4	Dekoration (kruka/ljuslykta) utanför butik	300 kr/år	300 kr
	2.	Cirkus, tivoli, uppträdande etcetera Arrangemang		
	2.1	Skytteskogen, Eslöv Cirkus, tivoli, uppträdande, etcetera	800 kr/dygn 1 000 kr/dygn	
	2.2	Annan plats Marknad	500 kr/dygn 20 kr/lpm/dag	
III		Övriga ändamål		
	1.	Byggnadsupplag, bodar, ställningar, kranar etcetera		
	1.1	Ordnad mark/hårdgjord yta	35 kr/m ² /månad	800 kr

			40 kr/m ² /månad	1 000 kr
	1.2	Oordnad mark/ej hårdgjord yta	8 kr/m²/månad 15 kr/m ² /månad	500 kr 600 kr
	2	Containers, lastflak	400 kr/st/månad 500 kr/st/månad	400 kr 500 kr
IV		Kommunens ökade kostnader/driftkostnader i samband med upplåtelsen		
	1.	Miljö och Samhällsbyggnads kostnader/driftkostnader kan öka som en direkt följd av en upplåtelse, t.ex. städning, ökat avfall, skador på ytor och växlighet med mera. Den som orsakat de ökade kostnaderna ska ersätta Miljö och Samhällsbyggnad med den verkliga merkostnaden med 5% påslag för administration.	Verkliga merkostnaden med 5% påslag för administration	

Ordnad mark – avser mark som är iordningställd enligt detaljplan

Street food är ett samlat begrepp för olika typer av mobila restaurangverksamheter och är ett allt vanligare inslag i storstäder i världen och i Sverige. Street food är en global trend som innebär att mark tillfälligt upplåtes till ett fordon som säljer olika typer av maträtter till förbipasserande.

Till kategorin **food truck** räknas fordon som har motor och hjul och en maxvikt på 3,5 ton. **Pop up-vagn** är ett fordon på hjul utan egen motor, till exempel en handdragen kärra, cykel, ombyggd husvagn.

Förslag

TAXA FÖR UPPLÅTELSE AV TORGPLATSER SAMT ANNAN OFFENTLIG PLATS

Antaget av kommunfullmäktige 2009-12-14, § 114

Att gälla från och med 2010-01-01

Reviderad av kommunfullmäktige 2023-

Att gälla från och med 2023-

Eslövs kommun beslutar följande enligt lagen om rätt för kommun att ta ut avgift för vissa upplåtelser av offentlig plats med mera, avgiftslagen (1957:259).

Innehåll och tillämpningsområde

Kommunen har enligt avgiftslagen rätt att ta ut avgifter för användningen av offentlig plats, om platsen står under kommunens förvaltning och polisen givit tillstånd till användningen. Kommunen har också rätt att ta ut avgift för användning av salutorg.

Avgiftens storlek ska vara skälig med hänsyn till ändamålet för upplåtelsen, nyttjarens fördel av den, kommunens kostnader med anledning av upplåtelsen och övriga omständigheter.

Taxan avser upplåtelser enligt ordningslagen (1993:1617) och lokala ordningsföreskrifter för torghandel i Eslövs kommun.

Taxan jämkas av Miljö och Samhällsbyggnad om särskilda förhållanden föranleder detta. För speciella ändamål som inte finns med i taxan får överenskommelse ske med Miljö och Samhällsbyggnad i varje enskilt fall.

Allmänna bestämmelser

I	Tillstånd
1.	Tillstånd för upplåtelse av offentlig plats utfärdas av polismyndigheten.
2.	För kiosker, affischpelare, skyltar, etcetera krävs bygglov som söks hos Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden. Bygglov kan även behövas för andra upplåtelser.
II	Villkor
1.	Utrymme inom berörd fastighet ska i första hand användas innan offentlig plats tas i anspråk.
2.	Det ianspråktagna området ska hållas väl avgränsat och skyltat så att risk för olyckor inte uppstår.
3.	Området ska besiktigas före och efter ianspråktagandet. Besiktningen görs gemensamt av en representant för förvaltningen och en representant för sökanden.
4.	Övriga villkor och ordningsföreskrifter för upplåtelsen framgår av tillståndsbeviset för upplåtelsen.
III	Avgifter
1.	Upplåtelseavgifterna är momsbefriade. Skulle dessa regler ändras och upplåtelserna blir momspliktiga ska avgifterna justeras med hänsyn till detta.

	2.	Angivna avgifter gäller varje påbörjad tidsenhet.
	3.	För avgiftsbelagda upplåtelser uttas i vissa fall en minsta avgift enligt avgiftstabellen, som huvudsakligen täcker kommunens administrativa kostnader för upplåtelsen.
	4.	Avgiften erläggs i normala fall i förskott, men kan vid kortare upplåtelser erläggas i efterskott.
	5.	Avgiften inbegriper inte kostnader för att återställa den disponerade marken i ursprungligt skick, inte heller eventuellt fördyrade kostnader för gatuhållning, snöröjning eller parkskötsel. Dessa kostnader debiteras, i förekommande fall, sökanden separat.
	6.	Upplåtelse under kortare tid för humanitära och politiska ändamål samt ideella framställningar utan vinstintressen är avgiftsfria.
	7.	Entreprenörer som utför arbeten på uppdrag av Eslövs kommun (väghållaren) är undantagna avgifter.
IV		Indexreglering
	1.	Avgiftsbeloppen är anpassade till SCB:s konsumentprisindex (totalindex) för 2021. Indexreglering ska ske den 1 januari varje år med hänsyn till det indextal som gällde för oktober månad föregående år. Erhållna avgiftsbelopp avrundas till jämna krontal.
V		Ansvarig myndighet
	1.	Kommunens beslutanderätt enligt denna taxa utövas av Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden

Avgifter

I	Försäljningsändamål	Avgift	Minsta avgift per upplåtelser
1.	Torghandel på salutorg (Stora torg) Tillfällig plats (tillgång till el samt avfallshantering ingår)	180 kr/plats/dag 1 500 kr/plats/ /månad	
2.	Fast kiosk på Stora torg Finns endast en plats Minsta tillståndstid är 6 månader Verksamhet ska pågå under hela tillståndstiden Avgift för el samt vatten/avlopp ingår (1 000 kr/månad)	23 000 kr/år	23 000 kr
3.	Street food (food truck och pop up-vagn) och tillfällig kiosk Finns tre platser för food truck och pop up-vagn på Stora torg På en street food plats kan det inrymmas två pop up-vagnar		
3.1	Street food/Food truck på Stora torg (bortföres varje dag efter avslutad försäljning) (tillgång till el samt avfallshantering ingår)	2 500 kr/månad 280 kr/dag	
3.2	Street food/Pop up-vagn på Stora torg	1 500 kr/månad	

		(bortföres varje dag efter avslutad försäljning) (tillgång till el samt avfallshantering ingår)	180 kr/dag	
	3.3	Street food/Pop up-vagn på övrig plats (bortföres varje dag efter avslutad försäljning)	1 055 kr/månad 152 kr/dag	
	3.4	Tillfällig kiosk (bortföres varje dag efter avslutad försäljning)	1 055 kr/månad 152 kr/dag	
	4.	Uteservering	55 kr/m ² /månad	2 000 kr
	5.	Julgransförsäljning max 100 m ²	800 kr/plats/vecka	1 000 kr
	6.	Annan försäljning, yta under 10 m ² yta över 10 m ²	150 kr/dag 20 kr/m ² /dag	350 kr 350 kr
II		Annat kommersiellt ändamål		
	1.	Reklamplatser, skyltmontrar etcetera		
	1.1	Affischpelare, reklamtavla etcetera (permanent)	550 kr/m ² / reklamyta/år	1 600 kr
	1.2	Reklamskylt (tillfällig), byggskylt	350 kr/st/månad	350 kr
	1.3	Reklamskylt vid butik (gatupratare), skyltvaror max 3 m ²	800 kr/st/år	1 000 kr
	1.4	Dekoration (kruka/ljuslykta) utanför butik	300 kr/år	300 kr
	2.	Arrangemang		
	2.1	Cirkus, tivoli, uppträdande etcetera	1 000 kr/dygn	
	2.2	Marknad	20 kr/lpm/dag	
III		Övriga ändamål		
	1.	Byggnadsupplag, bodar, ställningar, kranar etcetera		
	1.1	Ordnad mark/hårdgjord yta	40 kr/m ² /månad	1 000 kr
	1.2	Oordnad mark/ej hårdgjord yta	15 kr/m ² /månad	600 kr
	2	Containers, lastflak	500 kr/st/månad	500 kr
IV		Kommunens ökade kostnader/driftkostnader i samband med upplåtelsen		
	1.	Miljö och Samhällsbyggnads kostnader/driftkostnader kan öka som en direkt följd av en upplåtelse, t.ex. städning, ökat avfall, skador på ytor och växlighet med mera. Den som orsakat de ökade kostnaderna ska ersätta Miljö och Samhällsbyggnad med den verkliga merkostnaden med 5% påslag för administration.	Verkliga merkostnaden med 5% påslag för administra- tion	

Ordnad mark – avser mark som är iordningställd enligt detaljplan

Street food är ett samlat begrepp för olika typer av mobila restaurangverksamheter och är ett allt vanligare inslag i storstäder i världen och i Sverige. Street food är en global trend som innebär att mat tillfälligt upplåtes till ett fordon som säljer olika typer av maträtter till förbipasserande.

Till kategorin **food truck** räknas fordon som har motor och hjul och en maxvikt på 3,5 ton. **Pop up-vagn** är ett fordon på hjul utan egen motor, till exempel en handdragen kärra, cykel, ombyggd husvagn.

**Remiss gällande Storkrikets förslag till
Unescoansökan**

3

KS.2023.0497

2023-10-09
Måns Berger
+4641362656
mans.berger@eslov.se

Kommunstyrelsen

Förslag till beslut; Remiss gällande ansökan till Unesco om att bilda Biosfärområde Storkriket

Ärendebeskrivning

Det har tagits fram ett förslag till ansökan om att bilda biosfärområde Storkriket och förslaget är nu ute på remiss. 2014 gavs miljö- och samhällsbyggnadsnämnden i uppdrag att delta i en förstudie om att skapa ett biosfärområde i Vombsjösänkan (§ 155, 2014). Kommunstyrelsen antog 2020 förstudien och en avsiktsförklaring (§ 56, 2020). Under 2022 beslutades om att utöka biosfärområdet, att ändra namnet till Storkriket samt att anta ett gemensamt samarbetsavtal (§ 161, 2022).

Ansökan omfattar en heltäckande bild av det tillänkta biosfärområdet, finansiering, organisation och en strategi som beskriver formerna för det framtida arbetet. Eslövs kommuns yttrande är övervägande positivt men lyfter ett antal synpunkter att beakta.

Beslutsunderlag

- Förslag till Storkrikets strategi 2023–2025.
- Förslag till ansökan till Unesco om att bilda Biosfärområde Storkriket.
- Kommunstyrelsens beslut § 155, 2014 Avsiktsförklaring om inrättandet av ett biosfärområde i Vombsjösänkan.
- Kommunstyrelsens beslut § 56, 2020 Förslag att godkänna förstudie och anta avsiktsförklaring avseende Biosfärområde Vombsjösänkan.
- Kommunstyrelsens beslut § 161, 2022 Biosfärområdet Vombsjösänkans utbredningsområde, namn, samarbetsavtal med Lund och Sjöbo och framtida organisation inför ansökan till UNESCO.
- Förslag till yttrande; Remiss - Ansökan till Unesco om att bilda biosfärområde Storkriket

Beredning

Biosfärområden är av Unesco internationellt erkända områden med höga och unika natur- och kulturvärden. Områdena ska bidra till att förbättra relationen mellan människa och natur och skapa modellområden för hållbar utveckling i världen. Människor ska kunna bo och utvecklas i biosfärområden och fokus ligger på att

testa ny kunskap och praktik för att hitta ett hållbart samspel mellan människan och lokala naturvärden. Arbetet initierades redan 2008 och hösten 2020 utsåg den svenska programkommittén för Unesco (FN:s organ för kultur, vetenskap och utbildning) Vombsjösänkan till en officiell kandidat för att bli utnämnd till Sveriges åttonde biosfärområde. Under våren 2021 påbörjades själva kandidaturarbetet, samordnat av Lund, Sjöbo och Eslövs kommun. Arbetet har nu resulterat i ett förslag till den formella slutansökan till Unesco. Under processens gång har området utvidgats till att omfatta hela Lund och Sjöbo kommun samt de södra delarna av Eslövs kommun. Det tilltänkta biosfärområdet har även bytt namn från Vombsjösänkan till Storkriket (§ 161, 2022).

I förslaget är Storkriket cirka 110 000 hektar stort och omfattar runt 150 000 invånare. I Storkriket möter unika geologiska förutsättningar, hög biologisk mångfald och intressant kulturhistoria en kraftigt växande region där många människor är beroende av områdets livsmedelsproduktion, vattenförsörjning och möjlighet till rörelse och friluftsliv. Det gör Storkriket till en plats där många utvecklingsfrågor väcks till liv och där vi med gemensamma krafter, forskning och nya idéer kan visa världen att samspelet är möjligt. Människor i och kring ett biosfärområde kan gynnas på olika sätt beroende på sysselsättning och intressen. Ett biosfärområde fungerar som en arena för samverkan, för att stötta lokala initiativ och skapa gemenskap. Därtill ökar möjligheterna till att få finansiella medel till forskning och olika projekt. Statusen och biosfärområdets arbete skapar även ett hållbart och attraktivt område att leva i och besöka.

I förslaget ska Storkrikets verksamhet vara organiserat som en hybridorganisation. Den ena sidan av biosfärområdets organisation utgörs av en gemensam politisk beredning/eller utskott och skapar ett stabilt ägandeskap och samarbete mellan kommunerna. Den andra sidan av organisationen, Storkrikets biosfärförening, möjliggör inkludering, brett deltagande och ökade kontaktytor.

För att arbeta med kandidaturen har det etablerats ett biosfärkontor som är lokaliserat till Lund. Under kandidaturen är grundfinansieringen för biosfärkontoret ca 1,7 mkr årligen varav Eslövs kommun står för 171 tkr. När Storkriket väl har blivit ett formellt biosfärområde kommer grundfinansieringen öka till 3,7 mkr årligen varav Eslövs kommun ska stå för 400 tkr.

Mellan 1 september och 31 oktober år 2023 har alla som vill möjlighet att tycka till om Storkrikets Unescoansökan. Synpunkterna kommer sedan tas i beaktan i färdigställande av den slutgiltiga ansökan. Det slutgiltiga förslaget ska godkännas av kommunfullmäktige i alla tre kommuner i början på år 2024. Sedan ska ansökan skickas till först regeringen och därefter Unesco för godkännande. Om ansökan godkänns i alla led kan Storkriket utnämnas till ett biosfärområde under sommaren år 2025.

Eslövs kommun ser överlag positivt på förslaget till ansökan. Ansökan är mycket omfattande och ger en heltäckande bild av det tilltänkta biosfärområdet. Eslövs

kommun ser positivt på val av fokusområden, budgetens omfattning samt organisationens utformning. Att kulturen får en så pass framträdande roll är också en styrka i ansökan. Eslövs kommun framför dock ett antal synpunkter i sitt yttrande. Synpunkterna handlar framförallt om att målstrukturen i ansökan bör förtydligas, att målen bör bli tydligare och snävare samt att fokusområdena bör bli skarpare och spegla målen bättre.

Förslag till beslut

- Kommunstyrelsen godkänner förslag till yttrande gällande ansökan till Unesco om att bilda biosfärområde Storkriket och översänder det till biosfärverksamheten.
- Paragrafen justeras omedelbart.

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen
Miljö och samhällsbyggnad
Storkriket

Eva Hallberg
Kommundirektör

Katarina Borgstrand
Tillväxtchef

2023-10-24
Måns Berger
+4641362656
mans.berger@eslov.se

Yttrande över remiss; gällande ansökan till Unesco om att bilda Biosfärområde Storkriket

Sammanfattning

Eslövs kommun ser positivt på förslaget till ansökan. Ansökan är mycket omfattande och ger en heltäckande bild av det tilltänkta biosfärområdet. Eslövs kommun ser positivt på val av fokusområden, budgetens omfattning samt organisationens utformning. Att kulturen får en så pass framträdande roll är också en styrka i ansökan. Eslövs kommun vill dock framföra ett antal synpunkter kring ansökan, framförallt gällande förslaget till strategi med dess mål och fokusområden.

I remissens följebrev uttryckte Storkriket en önskan att yttranden ska följa en viss struktur och sorteras in under fyra rubriker för att underlätta remissbearbetningen. Eslövs kommuns yttrande kommer därför att följa den av Storkriket föreslagna strukturen.

Har du/ni synpunkter kring det presenterade förslaget på organisation?

Eslövs kommun ser positivt på förslaget till organisation. Organisationen är nytänkande och ger goda förutsättningar för att skapa delaktighet bortom de kommunala organisationerna. Att biosfärkontoret lokaliseras till Lund är en rimlig lösning. Det kommer dock krävas att biosfärkontoret utvecklar arbetssätt och metoder för att ha en god närvaro i samtliga tre kommuner.

Har du/ni synpunkter kring det presenterade förslaget på strategi – innehållande mål, fokusområden och stödprocesser?

Förtydliga målstrukturen

Målstrukturen består av en övergripande målsättning, fyra mål, sex stödprocesser och fem fokusområden. Därutöver tillkommer tre huvudfunktioner samt en beskrivning av hur dessa huvudfunktioner ska

uppfyllas. Omfattningen gör att målstrukturen upplevs som invecklad. Eslövs kommun anser att målstrukturen bör förtydligas, framförallt i själva ansökan. Detta gäller särskilt relationen mellan huvudfunktioner och mål.

Tydligare och snävare mål

Eslövs kommun är medvetna om att målen är utformade för att vara i linje med den globala färdplanen för biosfärområden. Eslövs kommun bedömer dock att målen blir mycket omfattande, vaga och bitvis svårbegripliga. Eslövs kommun anser att målen bör omformuleras så att de blir snävare och tydligare. Detta gäller särskilt mål 3 som lyder: "Främja biologisk mångfald- och hållbarhetsvetenskap, utbildning för hållbar utveckling och kapacitetsuppbyggnad". Vad som åsyftas med biologisk mångfald- och hållbarhetsvetenskap är otydligt. Det finns idag flera universitet i Sverige som erbjuder kurser och program i hållbarhetsvetenskap. Eslövs kommun förutsätter att det inte endast är dessa som åsyftas. Målet bör omformuleras så att det tydligt framgår att syftet är att främja vetenskap som berör områdena biologisk mångfald och hållbar utveckling oavsett institution.

Fokusområden som bättre speglar målen

Eslövs kommun anser att valet av fokusområden är relevanta och lagom många i antal. För att motivera valet av fokusområden ytterligare hade det varit en styrka för ansökan om det i Strategin tydligare framkom vilka de huvudsakliga utmaningarna är, samt hur fokusområdena svarar upp mot dem. Då målen är väldigt omfattande så klarar inte fokusområdena av att täcka in hela målbilden. Det uppstår därför ett glapp mellan mål och fokusområden. Följande aspekter är de som framförallt bör förtydligas:

- Hur ska fokusområdena bidra till att skapa rättvisa och hälsosamma samhällen och ekonomier?
- Hur ska fokusområdena bidra till att begränsa klimatförändringarna?

För att minska glappet mellan mål och fokusområden kan dels målen bli snävare och tydligare och dels fokusområdena skarpere.

Eslövs kommun ser positivt på att fokusområdena beskriver den lokala kontexten på ett utförligt sätt. Fokusområdena är dock ganska vaga avseende vad man avser göra framöver. Ifall det är för tidigt i processen att tydligare beskriva vad man avser göra så skulle fokusområdena istället kunna förtydligas avseende vad man vill uppnå. Eslövs kommun vill lyfta fram två målsättningar som bör förtydligas i fokusområdena. Inom ramen för fokusområdet värdefullt odlingslandskap och lantbruk bör det framgå att Storkriket ska stödja övergången från ett konventionellt till ett ekologiskt jordbruk. Det framstår som märkligt att biosfärområdet inte tar ställning för

en övergång till ett mer ekologiskt jordbruk när man samtidigt lyfter fram användande av bekämpningsmedel och konstgödsel som två stora utmaningar. Eslövs kommun har en längre tid verkat för en övergång mot mer ekologiskt jordbruk, både genom sitt markinnehav och sin inköpsverksamhet. Den andra målsättningen som bör framgå i fokusområdena är att de berörda kommunerna gemensamt identifierar de aspekter i den översiktliga planeringen där man bör samverka. Detta är av stor vikt för att få till en gemensam inriktning för biosfärområdet. Det kan exempelvis handla om samverkan kring utveckling av vandringsleder, kollektivtrafik och skydd av värdefull natur.

Berätta gärna hur du eller den organisation du företräder kan och vill engagera dig/er i biosfärområdets utveckling och måluppfyllnad.

Eslövs kommun avser att fortsätta vara aktiva i biosfärområdets samtliga nivåer.

Har du/ni synpunkter kring det presenterade förslaget på finansiering?

Eslövs kommun vill understryka vikten av att biosfärområdet söker externa medel för att kunna växla upp den kommunala och nationella finansieringen. För att det ska vara möjligt krävs det att Storkriket har en tillräcklig grundfinansiering. Eslövs kommun bedömer att förslaget till grundfinansiering är rimligt men att det är viktigt att föra en dialog för att säkerställa att det finns en tillräcklig finansiering över tid.

Fler synpunkter, idéer och förslag om ansökans innehåll:

Eslövs kommun är medvetna om att strukturen i ansökan är delvis styrd utifrån en given mall. Strukturen är dock bitvis svår att följa och ansökan blir emellanåt repetitiv.

Eslövs kommun ser positivt på att kulturen får en så framträdande roll i ansökan.

En av biosfärområdets huvudfunktioner är att bidra till en utveckling av området. I ansökan beskrivs hur Storkriket kan bidra till funktionen genom att ”[...] främja en sociokulturellt och ekologiskt hållbar ekonomisk och samhällelig utveckling”. Eslövs kommun anser att det behöver förtydligas vad som avses med en sociokulturellt hållbar utveckling då det gängse sättet att beskriva hållbar utveckling är utifrån tre dimensioner, en social, en ekonomisk och en ekologisk.

Avslutningsvis anser Eslövs kommun att etableringen av biosfärområdet är en viktig strategisk satsning i utvecklingen av den södra delen av kommunen. Förslaget till ansökan är mycket omfattande. Det är en gedigen och intressant genomgång av hela det område som förhoppningsvis snart ska utgöra biosfärområde Storkriket. Kommunen ser mycket positivt på det grundliga arbete som lagt ner på att ta fram ansökan och ser fram emot att ta del av den slutgiltiga ansökan i början av nästa år.

Måns Berger
Utvecklingsstrateg

Kontaktperson
Anna-Karin Poussart
E-post: anna-karin.poussart@lund.se
Tel: 070-943 29 42

Missiv/följebrev rörande

Förslaget till: Ansökan till Unesco om att bilda Biosfärområde Storkriket

De tre kommunerna Lund, Sjöbo och Eslöv har i samverkan tagit fram ett förslag till ansökan till Unesco (FN:s organ för kultur, vetenskap och utbildning) om att bilda Biosfärområde Storkriket. Ansökan utgår ifrån en mall formad av Unesco och innehåller beskrivningar av områdets olika värden (natur, kultur, turism, ekonomi), förutsättningar och utvecklingsmöjligheter. Ansökan kompletteras med en strategi för Storkriket där mål, stödprocesser och fokusområden för arbetet presenteras. För vidare information kring ansökan och bakgrunden till Storkrikets utveckling har en guide tagits fram. Guiden är tänkt vara behjälplig för hur du kan ta dig an dokumentet för att sedan lämna dina synpunkter på det som står. Alla är välkomna att lämna synpunkter.

Ansökan samt samtliga tillhörande dokument finns att tillgå på:

<https://storkriket.se/remiss/>

Ta del av en digital presentation och frågestund

Vid två tillfällen under oktober månad finns möjlighet att delta på ett digitalt webinarium med frågestund, läs mer om denna möjlighet på remissens webbplats länkad ovan.

Om ni önskar skicka med ett rekommendationsbrev

För er som vill stödja ansökan och etableringen av Storkriket som ett Unesco biosfärområde tar vi tacksamt emot ert rekommendationsbrev. Rekommendationsbrevet kan komma att bifogas till den slutgiltiga ansökan och är ett sätt att visa för Unesco att lokala aktörer stödjer utvecklingen. Rekommendationsbrevet behöver skrivas på engelska, och vi har tagit fram en mall som kan användas som grund "Template – Endorsement letter". Mallen går att ladda ner via remissens webbplats. Bifoga brevet i ett mejl till:

info@storkriket.se

Svara på remissen

Synpunkterna ska vara biosfärverksamheten tillhanda senast den 31 oktober 2023. Det finns olika möjligheter för medborgare och aktörer att lämna sitt remissvar.

- Via e-tjänst: skicka in ditt/ert svar via digitalt formulär: https://service.lund.se/KK_183
- Via e-post: skriv till info@storkriket.se
- Via brev: skicka till adressen Lunds kommun, Biosfärområde Storkriket, Box 41, 221 00 Lund.

För att underlätta och effektivisera remissbearbetningen ser biosfärverksamheten med fördel att remissvaren sorteras utifrån följande rubriker:

- **Har du/ni synpunkter kring det presenterade förslaget på organisation?**
(Information om organisationen återkommer vid flera tillfällen i ansökan - men främst i avsnitt 17.1.8.)
- **Har du/ni synpunkter kring det presenterade förslaget på strategi – innehållande mål, fokusområden och stödprocesser?**
(Information om strategin och fokusområden återkommer vid flera tillfällen i ansökan - men främst i bilaga 3.)
- **Berätta gärna hur du eller den organisation du företräder kan och vill engagera dig/er i biosfärområdets utveckling och måluppfyllnad.**
- **Har du/ni synpunkter kring det presenterade förslaget på finansiering?**
(Information om finansieringen av arbetet återkommer vid flera tillfällen i ansökan - men främst i avsnitt 13.6.)
- **Fler synpunkter, idéer och förslag om ansökans innehåll:**

Kontaktperson
Anna-Karin Poussart
E-post: anna-karin.poussart@lund.se
Tel: 070-943 29 42

Stort tack för ert/ditt engagemang! Vi ser fram emot att träffa er i Storkrieket!

Biosfärkontoret

Anna-Karin Poussart
Koordinator och verksamhetsledare

Ylva Nilsson
Projektsamordnare och kommunikatör

REMISSPERIOD 1 SEPTEMBER – 31 OKTOBER 2023

FÖRSLAG TILL:

Ansökan till Unesco om att bilda Biosfärområde Storkriket

Kandidatur: Biosfärområde Storkriket

Mer information om remissen och kontaktuppgifter finns tillgängliga på webbplatsen: storkriket.se/remiss

Redaktör

Anna-Karin Poussart, koordinatör och verksamhetsledare för Kandidatur Biosfärområde Storkriket.

Författare

Biosfärkontor för Kandidatur Biosfärområde Storkriket:

Anna-Karin Poussart, koordinatör och verksamhetsledare och Ylva Nilsson, projektsamordnare och kommunikatör

Arbetsgrupp för Kandidatur Biosfärområde Storkriket:

Jon Andersson (Lunds kommun), Kristina Fontell (Lunds kommun), Annika Söderman (Eslövs kommun), Anna Nordstrand (Eslövs kommun), Eva Nielsen Osterman (Sjöbo kommun) och Emelie Willsäter (Sjöbo kommun).

Projektsamarbetspartners med flera:

Kerstin Jakobsson (Kulturdimensionen AB), Sara Ericsson (Coompanion Skåne AB), Per Blomberg (EKID), Anna Krahnert (projektmedarbetare, Lunds kommun) och Io Skogsmyr (projektmedarbetare, Lunds kommun), Matilda Sjöberg (projektmedarbetare Lunds kommun), Susanne Green (Visit Lund AB), Pål Axel Olsson (Lunds universitet), Jens Sjölander (Malmö Universitet), Ingrid Sarlov Herlin (Sveriges lantbruksuniversitet, SLU).

Kartor och kartanalys

Matilda Sjöberg, projektmedarbetare (Lunds kommun).

Tack

Stort tack till alla som bidragit med sakkunskap, inspiration och idéer till detta förslag till ansökan som går ut på remiss. Vi vill även tacka på förhand för alla synpunkter och idéer som skickas in under aktuell remissperiod. När remissperioden är över planeras ansökan justeras och vässas så att en slutgiltig version kan presenteras för beslut i respektive kommuns kommunfullmäktige

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

DEL I: SAMMANFATTNING	4
1. Föreslaget namn på biosfärområdet	4
2. Land	4
3. Hur biosfärområdets tre funktioner uppfylls	5
4. Kriterierna för ett biosfärområde	23
5. Påskrifter för godkännande av ansökan	38
DEL II: BESKRIVNING	39
6. Geografiskt läge	39
7. Storlek	40
8. Biogeografisk region	41
9. Markanvändning	41
10. Det föreslagna biosfärområdets befolkning	56
11. Biofysisk beskrivning	75
12. Ekosystemtjänster	102
13. Biosfärområdets viktigaste mål	112
14. Bevara	125
15. Utveckla	140
16. Stödja	173
17. Styrning, förvaltning och samordning av biosfärområdet	187
18. Olika typer av skyddsstatus	206
19. Stöddokument	207
20. Adresser	210
DEL III: BILAGOR	211

DEL I: SAMMANFATTNING

1. FÖRESLAGET NAMN PÅ BIOSFÄROMRÅDET

(Ett lokalt förankrat geografiskt, beskrivande eller symboliskt namn rekommenderas så att människor lättare kan identifiera sig med området (till exempel "Biosfärområde Río Plátano", "Biosfärområde Bookmark"). Endast i undantagsfall får biosfärområden namnges efter existerande nationalparker eller liknande administrativa områden.)

Biosfärområde Storkriket

Bakgrund

Idén till namnet Storkriket kommer från en öppen namntävling och är inspirerat av storkens historia. En historia som har sin början för mer än ett sekel sedan:

Det vita storken (*Ciconia ciconia*) var förr en vanlig syn i det skånska odlingslandskapet. Sedan hände något. Människan började bruka jorden på nya sätt och storken försvann. År 1954 häckade det sista storkparet i Sverige, i Skåne, på en gård utmed Klingavälsån - mitt i det föreslagna biosfärområdet. För att få tillbaka storken inleddes Storkprojektet under slutet av 1980-talet. Flera år av uppfödning, kunskaps- och insatser och ideella krafter krävdes för att få vilda storkar tillbaka till landskapet – och år 2014 häckade det första vilda paret åter igen i Skåne. Det är en berättelse om människans relation till naturen. Hur vi behöver och hur vi påverkar den, och om hur relationen inte på något vis är statisk. Den är i ständig förändring och det vi gör, det betyder.

Storken symboliserar också lycka, förnyelse, nya perspektiv, innovation, och förverkligandet av en idé, alla viktiga aspekter i biosfärbetet.

Foto: Vita storkar (*Ciconia ciconia*). Fotograf: Sven Persson.

2. LAND

Sverige

Det föreslagna biosfärområdet Storkriket är cirka 110 000 hektar stort och beläget i södra Sverige i den mellaneuropeiska lövskogsregionen.

Storkriket är beläget i Sveriges sydligaste landskap, Skåne, och omfattar hela Lund kommun, hela Sjöbo kommun och södra delarna av Eslöv kommun.

3. HUR BIOSFÄROMRÅDETS TRE FUNKTIONER UPPFYLLS

Biosfärområden ska bidra till att förbättra relationen mellan människa och natur och skapa modellområden för hållbar utveckling i världen. Biosfärområden kan ses som arenor för vetenskap, praktik och samhällsutveckling som ska visa hur vi kan nå längre tillsammans genom lokalt engagemang och samverkan.

Biosfärområden har tre huvudfunktioner, bevara, utveckla och stödja:

- **Bevara:** Bidra till bevarandet av landskap, ekosystem, arter och genetisk variation.
- **Utveckla:** Främja en sociokulturellt och ekologiskt hållbar ekonomisk utveckling och samhällsutveckling.
- **Stödja:** Stödja demonstrationsprojekt, miljöutbildning, forskning och övervakning som rör bevarande och hållbar utveckling på lokal, regional, nationell och global nivå.

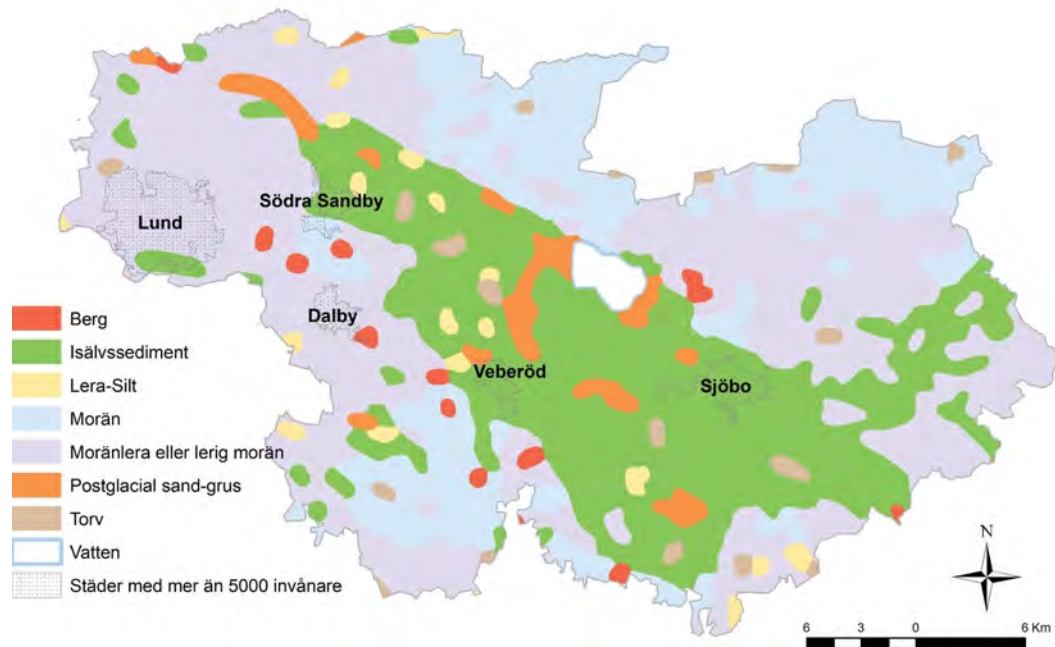
Detta kapitel sammanfattar hur det föreslagna biosfärområdet Storkriket ämnar uppfylla dessa funktioner. Funktionerna uppfylls och arbetas gentemot både genom biosfärområdets verksamhet (biosfärverksamheten) och de befintliga aktörer som finns och arbetar för samma syfte. För mer detaljerade beskrivningar se kapitel 14. *Bevara*, kapitel 15. *Utveckla* och kapitel 16. *Stödja*.

3.1. Bevara – att bidra till bevarandet av naturtyper, ekosystem, arter och genetisk variation.

(Framhåll områdets betydelse för bevarandet av biologisk och kulturell mångfald på regional och global nivå.)

Det är det mosaikartade landskapet, i kombination med det för Sverige milda klimatet, som skapar det föreslagna biosfärområdets höga bevarandevärden. Ursprunget för landskapets mosaikartade karaktär kan spåras 400 miljoner år tillbaka i tiden. Då var sprickbildningen långs med två stora plattor i jordskorpan som mest aktiv. Själva sprickbildningen har lett till förkastningsbranter och en gravsänka (Vombsänkan) som går genom större delen av området, vilket gör att man kan hitta många olika biotoper och arter inom bara ett par kilometers avstånd.

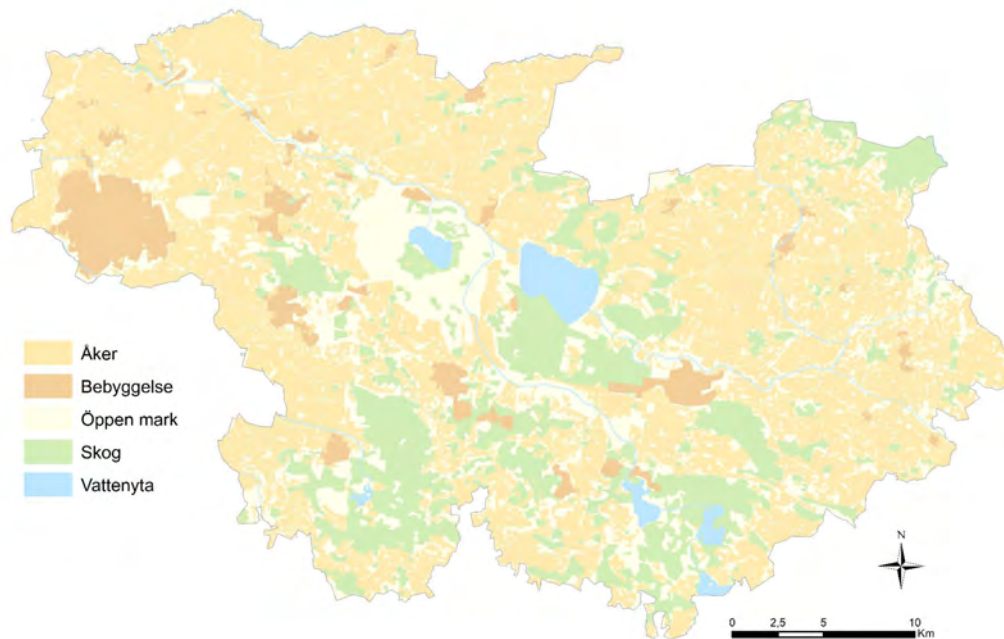
Förkastningarna har också påverkat hur inlandsisen smälte av och vi fick en deposition av rika moränleror i väst, sandiga marker i mitten (gravsänkan) och moräner i öst. I söder har vi ett område dominerat av ett dödislandskap som genom sina böljande kullar skiljer sig från resten av biosfärområdet.

Karta: Jordarter.

De rika moränlerorna har skapat förutsättningar till ett kulturlandskap med ett av de främsta områdena för livsmedelsproduktion i Sverige, med årtusenden av intensivt brukande. De sandiga isälvs sedimenten i Vombsänkan, med utbredda gräsmarker, har skapat förutsättningar till att området idag är ett av de artrikaste i Sverige. I sänkan ligger också majoriteten av områdets sjöar och vattendrag som möjliggör flera av områdets viktiga ekosystemtjänster.

Sammantaget består Storskrieket av 54 procent åkermark, 22,5 procent skog, 18 procent öppen mark, 3 procent sjöar och vattendrag samt 2,5 procent bebyggd mark.

Karta: Markanvändning.

Kontrasten mellan den bördiga västra delen och sandområdena i Vombsänkan avspeglas också i den historiska utvecklingen. Staden Lund i västra delen av området är en av Sveriges äldsta städer och området är den mest tätbefolkade staden i Storkriket. Exploateringstakten och trycket österut i området ökar allt mer. Storkriket uppvisar alltså en gradient när det gäller det mänskliga avtrycket, både i form av stadsbebyggelse och i form av jordbruksintensitet.

Landskapets rika variation erbjuder inte bara ekosystemtjänster i form av livsmedelsproduktion och vattenförsörjning utan skapar också möjligheter till en rad olika aktiviteter av mer sociala och ekonomiskt värden: turism, jakt, fiske, fågelskådning, vandring och ridning för att nämna några. Storkrikets läge i den största storstadsregionen i Norden, Öresundsregionen, med över 4,4 miljoner invånare gör att efterfrågan på områdets höga natur och rekreationsvärden ökar – här finns många vackra smultronställen att besöka för varje smak och aktivitetsbehov.

I följande avsnitt sammanställs beskrivningar av de bevarandevärden som är särskilt höga i Storkriket kortfattat. Det görs inom fyra teman:

- Odlingsmark och kulturlandskap
- Biologisk mångfald
- Gräsmark och skog
- Sjöar, vattendrag och våtmarker

För en mer omfattande och detaljerad beskrivning av Storkrikets möjligheter att bidra inom ramen för funktionen bevara se kapitel 14. *Bevara*.

3.1.1. Odlingsmark och kulturlandskap

Storkriket har ett utbrett kulturlandskap och en av de främsta jordbruksmarkerna i Sverige, och odlingsmarken är därmed ett av de största bevarandevärdena som området har, utifrån framtida generationers behov av livsmedelsförsörjning. I området används jordbruksmarken framför allt till åkermark. Ungefär hälften av åkermarken används till att odla spannmål och i området finns cirka 880 registrerade jordbruksföretag.

Ungefär 17 procent av den totala jordbruksmarken är omställd eller under omställning till ekologisk odlad mark. Cirka 10 procent av jordbruksmarken är betesareal och viktiga områden för bevarande av kulturvärden och biologisk mångfald.

Det intensiva jordbruket medför att det, i stora delar av Storkriket, används omfattande mängder konstgödsel och bekämpningsmedel. Detta missgynnar den biologiska mångfalden. På allt fler platser i Storkriket bedrivs försök för att öka den biologiska mångfalden i jordbrukslandskapet genom att öka trädinslagen, skapa blomsterremisor för pollinatörer och anlägga så kallade lärkrutor på åkrar där fåglar kan häcka.

De historiska ägarförhållandena har präglat Storkrikets utveckling och stora gods och slott ligger tätt, framför allt i Eslöv och Sjöbo. Under århundradenas gång har godsen flera gånger varit initiativtagare till nya jordbruksmetoder, varav vissa, som översilningsängar, har haft en positiv effekt på artrikedomen. Det är tack vare godsens intresse för jakt och att önskan att ståta med stora träd och alléer, som vi idag har artrika jätteträd och varierade skogsbiotoper.

I Storkriket är ridsport och hästuppfödning viktigt sedan länge. De sandiga markerna lämpar sig för hästar och Flyinge kungsgård är känd sedan 1100-talet då det tillhörde medeltida ärkebiskopar i Lund som födde upp hästar till kavalleriet. Under 1600-talet blev gården stuteri för svenska Kronan och lades under den svenska stallstaten tillsammans med Dalby kungsgård. Idag är Storkriket i sin helhet och Flyinge fortsatt ett viktigt centrum för ridsport och hästnäringen i Sverige.

Biosfärområdet har ett rikt kulturarv och förutom hästuppfödning och slott finns ett flertal historiska utsiktsplatser, ruiner och fornåkrar samt museer inom kultur och kulturarv. Det är även ett kyrkotätt område. Flera kyrkor upprättades under 1100-talet där den äldsta kyrkan i området är Dalby kyrka. Dalby kyrka är Nordens äldsta stenkyrka som började byggas redan under 1000-talet. Kyrkan var kortvarigt en biskopskyrka, innan en omorganisering gjordes och domkyrkan i Lund blev säte för en biskop för hela Skåne och Blekinge.

3.1.2. Biologisk mångfald

I Storkriket är cirka 15 600 arter registrerade i SLU:s artdatabank samtidigt är det totala antalet naturligt förekommande arter troligen betydligt större än det som rapporterats. Totalt i landet bedöms över 60 000 arter vara representerade som naturligt förekommande. Det är alltså en betydande del av landets alla arter som finns i Storkriket.

Storkriket utgör ett av Sveriges viktigaste kärnområden för nationellt hotade och sällsynta arter. Här har 1 054 rödlistade arter registrerats vilket utgör 22 procent av landets alla rödlistade arter, samtidigt som Storkriket endast utgör 0,25 procent av landets totala yta.

Bland många hotade arter i Storkriket kan fjällig vägglav (*Xanthomendoza fallax*, akut hotad), svampen skivsopp (*Phylloporus pelletiere*, starkt hotad), batavsandbi (*Andrena batava*, sårbar) och lökgroda (*Pelobates fuscus*, sårbar) nämnas.

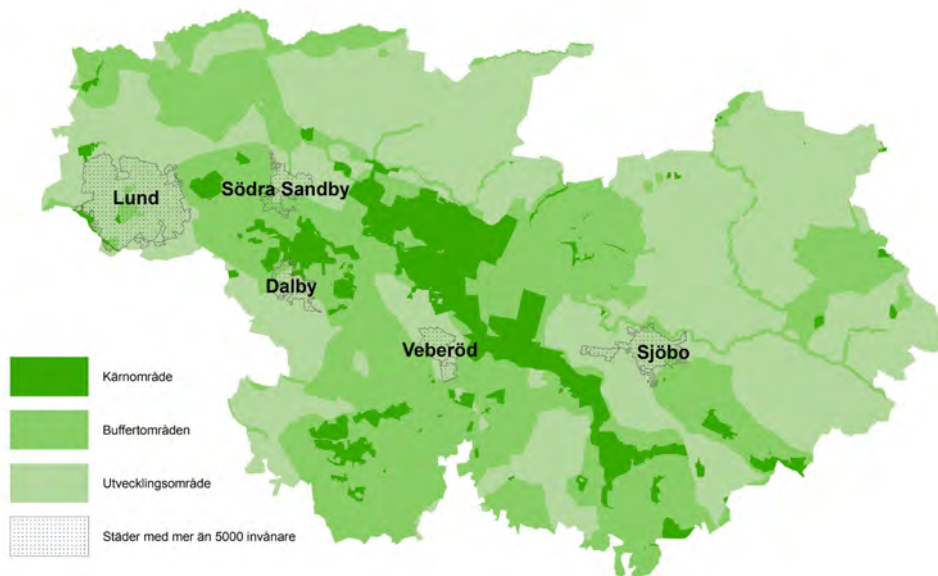
Storkriket utgör också kärnområde för nominatrasen av skandinavisk kronhjort, Skånes landskapsdjur, (*Cervus elaphus elaphus*) som bedöms som nära hotad. Här finns också både uppfödning och vilt häckande

vit stork som är starkt hotad ur ett svenskt perspektiv. Storkens utveckling i Skåne följer det skånska kulturlandskapets utveckling. När landskapet dikades ut och marken började brukas mer intensivt minskade antalet storkar och försvann på 1950-talet. Men tack vare Storkprojektet, ett bevarandeprojekt som startade 1989, och våtmarksanläggning, så har man lyckats få tillbaka storkarna. Storkprojektet är ett bra exempel på en lyckad åtgärd för att bevara en hotad art, det engagerar många människor i området.

I Storkriket finns minst 56 arter som är upptagna i EU:s artdirektiv. Bland dessa finns bland annat 18 olika arter av fladdermöss av de sammantaget 19 som finns upptagna för Sveriges del i direktivet.

I området är ungefär 9 200 hektar skyddat enligt miljöbalken och EU:s habitat- och fågeldirektiv. Dessa områden utgör Storkrikets kärnområden som omfattar cirka 8 procent av ytan (se karta nedan). För lokalisering av de skyddande områdena i detalj se kapitel 9: en nationalpark, ett Ramsar-område, 29 Natura 2000-områden, 53 statliga och kommunala naturreservat samt ett 20-tal av EU:s prioriterade habitat i habitatdirektivet.

Vid sidan av de skyddade områdena är över 35 procent av arealen i Storkriket utpekad som riksintresse för naturvård (42 000 hektar) med restriktioner för förändringar i markanvändningen. Riksintresset för naturvård påverkar främst Storkrikets buffertzoner samt till en del också dess utvecklingszoner. I Länsstyrelsen Skånes naturvärdesöversikt (2022) har särskilt värdefulla naturmiljöer utifrån biologiska värden pekats ut och motsvarar cirka 20 procent av Storkrikets areal.

Karta: Zonindelning.

3.1.3. Gräsmark och skog

Mer än hälften av all mark i Storkriket var fram till början av 1800-talet permanenta betesmarker eller hävdade slätterängar. Men de moderna skiftesreformerna i Sverige medförde att större delen odlades upp eller planterades med skog. Idag finns omfattande gräsmarker framför allt i Storkrikets centrala delar

(Vombsänkan) på Revingehed och längs Klingavälsåns dalgång (stora delar är skyddade områden enligt Natura 2000 och eller naturreservat).

Under de senaste två hundra åren har gräsmarker med lång hävdkontinuitet minskat och i stället ersatts av andra brukningsformer där marken gödslats och missgynnat den biologiska mångfalden. För att bromsa utvecklingen av negativ påverkan och behålla de betesmarker som fortfarande finns kvar har det sedan senare delen av 1900-talet satts in olika typer av stöd till brukarna. Gräsmarkerna i biosfärområdet är beroende av mänsklig påverkan genom slåtter, bete och på sandiga marker är störning i form av extensiv odling, militära övningar, motorsport eller annat slitage viktigt.

För tusen år sedan täcktes stora delar av biosfärområdet av ädellövskogar men sedan senare delen av medeltiden har ädellövskogen minskat och idag finns få ställen kvar. Övedskloster vid Vombsjöns strand och Dalby Söderskog är två undantag där man kan hitta gammal ädellövskog. Dalby Söderskog skyddades som nationalpark redan 1918 och är med sina 36 hektar Europas minsta nationalpark. Sedan slutet av 1800-talet har barrskog planterats i stor omfattning inom biosfärområdet. I den sandiga Vombsänkan planterades tall för att motverka sandflykt.

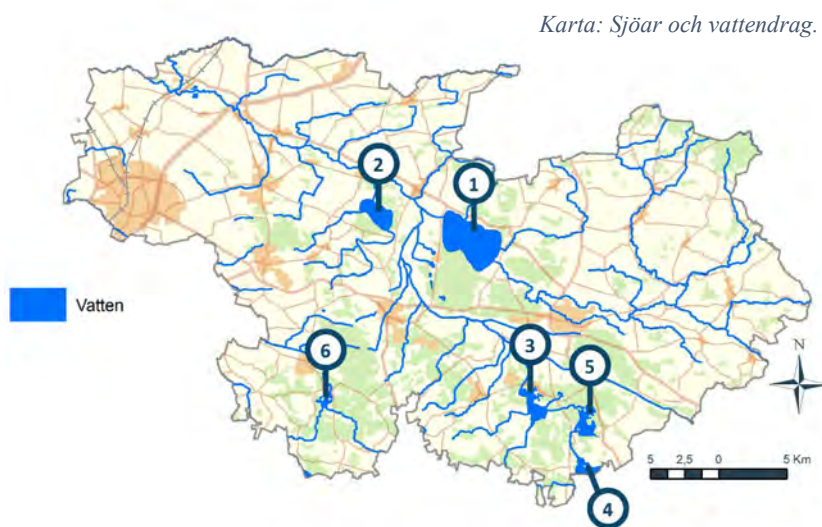
3.1.4. Sjöar, vattendrag och våtmarker

Sjöar och vattendrag sätter stor prägel på biosfärområdet. I området finns idag totalt 19 sjöar, varav vissa är anlagda dammar (VISS, 2021). Storkrikets sex största sjöar listas nedan och är utmarkerade på kartan. Vombsjön är Storkrikets största sjö och en dricksvattentäkt. Den grunda slättsjön Krankesjön är en internationellt betydelsefull fågelsjö.

1. Vombsjön
2. Krankesjön
3. Sövdesjön
4. Ellestadsjön
5. Snogholmsjön
6. Häckebergasjön

Innan 1800-talet var Storkriket ett område med betydligt mera inslag av sjöar, vattendrag och våtmarker. Sedan inleddes en omfattande sjösänkning och utdikning i Skåne för att få tillgång till mera jordbruksmark. Merparten av biosfärområdets sjöar sänktes och många våtmarker dikades och vattendrag rätades ut.

Sjöarna i Storkriket har utsatts för stor näringstillförsel från kringliggande jordbruksmarker och detta i kombination med ett omfattande fiske av sjöarnas rovfiskar har resulterat i att artsammansättningen av sjöarna rubbats. För att förbättra vattenkvaliteten genomförs bland annat reduktionsfiske av de fiskarter som äter djurplankton för att minska risken för algblomning och återställa en bra ekologisk balans mellan de olika nivåerna i näringskedjan.

Flera viktiga vattendrag rinner genom landskapet, bland annat Kävlingeån, Höje å, Klingavälsån och Björka/Åsumsån, samt mindre bäckar, till exempel Bortsbäcken och Torpsbäcken. I sjöarna och vattendragen finns en hög biodiversitet med olika arter av fisk, insekter och växter. På stränderna och ängsmarkerna runt sjöarna och vattendragen trivs en rad växtarter och där finns även ett rikt fågelliv.

Foto: Klingavälsån. Fotograf: Per Blomberg.

Vombsjön har en speciell roll i området och genererar sedan 1948 dricksvatten till över 450 000 människor från tätorterna i och runt omkring Storkriket (Malmö, Burlöv, Svedala, Staffanstorps, Vellinge och delar av Lund och Eslövs kommuner). Vombverket ägs av Sydsvatten AB som är ett företag som ägs av 16 kommuner i västra Skåne.

Förutom att Vombsjön är viktig för dricksvattenförsörjningen så är den viktig för den biologiska mångfalden och för rekreation (bad, skridskor). Sjön är även ett viktigt fiskevatten för bland annat sportfiske.

Inom Storkriket är tre olika vattenråd verksamma, Kävlingeåns vattenråd, Höjeå vattenråd och vattenrådet för Nybroån, Kabusaån och Tygeån. Vattenråden har genom åren bedrivit omfattande bevarande och vattenvårdande insatser för att höja den ekologiska statusen, rena vattnet och öka den biologiska mångfalden. Kävlingeåns vattenråd har anlagt 213 dammar och våtmarker (537 hektar) och Höjeåns vattenråd 85 dammar och våtmarker (100 hektar). De tre vattenråden genomför också en omfattande miljöövervakning där man bland annat har inventerat bottenfaunan under många år.

Referens

- VISS, 2021. *Vatteninformationssystem i Sverige, Vattenkartan, Vattenförekomster ytvatten och övrigt vatten.* ([Länk](#), hämtad 2023-07-01)

3.2. Utveckla – att främja en sociokulturellt och ekologiskt hållbar ekonomisk utveckling och samhällsutveckling.

(Beskriv nuvarande insatser och det föreslagna biosfärområdets potential att uppfylla målet att främja en hållbar ekonomisk och samhällelig utveckling, bland annat genom att säkerställa ett flöde av ekosystemtjänster från biosfärområdet.)

Av biosfärområdets tre funktioner bevara, utveckla och stödja omfattar detta avsnitt en sammanfattning av de möjligheter Storkriket har att bidra till funktionen utveckla. Det vill säga främja en sociokulturellt och ekologiskt hållbar ekonomisk och samhällelig utveckling. I avsnittet beskrivs de insatser som bildandet av biosfärområdet har och kan komma att bidra med i frågan kortfattat. Det görs inom tre teman:

- Utvecklingsarbete under kandidaturen
- Områdets potential att främja hållbar utveckling
- Identifierade fokusområden och styrprocesser för framtida arbetsinsatser

För en mer omfattande och detaljerad beskrivning av Storkrikets möjligheter att bidra inom ramen för funktionen utveckla se kapitel 15. *Utveckla*.

3.2.1. Utvecklingsarbete under kandidaturen

I sitt svar på ansökan om att utnämna Storkriket till kandidat område angav den svenskan biosfärprogramkommittén ett antal rekommendationer för det blivande biosfärområdets fortsatta utvecklingsarbete. Bland annat att undersöka hur biosfärområdets verksamhet kan utvecklas utifrån ökat fokus på samspelet mellan stad och land, sammanknuten infrastruktur, kultursektorn, hästnäringen och samverkan med markägare och forskningsinstitut. Dessa rekommendationer tillsammans med processen kring ansökningshandlingar och projekt och initiativ för att utveckla verksamheten och biosfärområdets identitet - har styrt arbetet under kandidaturen.

En av rekommendationerna från den nationella biosfärkommittén var att undersöka möjligheten att inkludera staden Lund i biosfärområdet, för att på ett tydligare sätt verka för att tätorter och landsbygd knyts ihop. Under 2020 inleddes därför arbetet med att utvidga biosfärområdet, vilket resulterade i att område under kandidaturen gick från 55 000 ha och 22 000 invånare (Vombsjösjösjönsänkan) till 110 000 ha och 150 000 invånare (Storkriket). Under kandidaturen har fokus vidare legat på att initiera samarbeten för att knyta ihop områdets infrastruktur i form av stigar och vandringsleder, utveckling av kollektivtrafik i området samt utveckling av besöksnäring och turism.

Under 2019–2021 genomförde samarbetspartnern Coompanion Skåne projektet *Tillsammans för Biosfär-område Vombsjösjönsänkan* med syfte att stödja kandidaturen samt engagera boende och verksamma i området. Projektet resulterade bland annat i utveckling av en kombinerad rid- och vandringsled, längs en av de gamla järnvägssträckningarna i byn Vollsjö, i Sjöbo kommun (*Säkra Slingan*). Syftet med projektet är att det utgör en pilot som kan växlas upp och spridas i hela det blivande biosfärområdet.

Kandidaturorganisationen, med de tre kommunerna Lund, Eslöv och Sjöbo i spetsen, påbörjade under 2022 även ett 3-årigt externfinansierat projekt kring hållbar plats- och destinationsutveckling av Storkriket med koppling till både infrastruktur, besöksnäring och platsutveckling (*Vår plats i biosfären*). Många verksamma aktörer i området har deltagit i projekten på olika sätt, genom workshops, föreläsningar, och studieresor. I projektet ingår även ett tydligt kulturperspektiv. Bland annat genom att undersöka kulturarvs potential till

kunskapsförmedling och bjuda in kulturella och kreativa branscher (KKB) till att bidra till nytänkande i utvecklingen av en hållbar besöksnäring.

Utveckling av kulturdimensionen och kultursektorns involvering

Sedan 2013 har det pågått ett arbete med att inkludera kulturdimensionen för hållbarhet i syfte att stödja biosfärutvecklingen. Drivande i detta arbete har varit föreningen ARNA (Art and Nature). Biosfärkandidaturen har vidgat erfarenheterna om kulturdimensionen genom olika samverkansprojekt, och ett fördjupande samarbete har inletts med Lunds universitet.

Under 2021 sammanställde biosfärkandidaturen rapporten *Forum för kulturdimensionen*. I rapporten beskriver representanter för olika aktörer i biosfärområdet, inom kommunala förvaltningar, akademien, föreningslivet och näringslivet, hur kultur i olika former bidrar till en hållbar utveckling i samhället och hur den kan bidra till biosfärområdet. En slutledning från rapporten är att kulturen kan få två huvudroller i biosfärarbetet. Dels som brobyggare i samhället mellan erfarenheter, vetenskapliga forskning och framtidsvisioner. Dels att visa på, och stimulera, människors förmåga att kombinera kunskap med kreativitet för att skapa nya lösningar och bidra till innovation för en hållbar framtid.

Under kandidaturen har föreningen ARNA (Art and Nature) fortsatt arbeta genom kulturdimensionen. I samarbete med biosfärkandidaturen och med extern finansiering från Region Skåne samt kultur- och fritidsförvaltningarna i kommunerna Lund, Eslöv och Sjöbo har två kulturprojekt genomförts. *Projektet Landskapet som gestaltad livsmiljö* arbetade med ett stad- och landperspektiv utifrån det svenska politikområdet gestaltad livsmiljö. Projektet *Växande historia* syftade till att lyfta fram det biologiska kulturarvet i biosfärområdet. Dessa projekt, liksom andra, har målsättningen att arbeta sektoröverskridande för kunskaps- och erfarenhetsutbyten. Med finansiering från European Culture Foundation och i samverkan med biosfärkandidaturen utvecklade föreningen även projektet *Dinner for Future*. Med lantbrukare som en central deltagargrupp syftade projektet till att lyfta frågor om framtidens mat och livsmedelsproduktion i Storkriket ur olika perspektiv. Det pågående projektet *Ung SciShop* med finansiering från Arvsfonden vänder sig till skolbarn i Storkriket och utvecklas i samverkan med biosfärkandidaturen och Lund University Centre for Sustainability Studies (LUCSUS). Syftet är att bidra till Unescos vision att stärka barn och ungas roll i en demokratisk samhällsutveckling samt att bidra till ökad kunskap om vad forskning innebär och om hållbar utveckling.

Referenser

- Biosfärkandidatur, 2021. *Forum för kulturdimensionen*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-08).
- ARNA, 2022. Projektet Landskapet som gestaltad livsmiljö. ([Länk](#), hämtad 2023-07-08).
- ARNA, 2022. Projektet Växande historia. ([Länk](#), hämtad 2023-07-08).
- ARNA, 2022. Projektet Dinner for future. ([Länk](#), hämtad 2023-07-08).
- ARNA, 2021–2024. Projektet Ung SciShop. ([Länk](#), hämtad 2023-07-08).
- Lunds universitet (u.å.). Masterprogram i Service Management, Culture and Creativity Management. ([Länk](#), hämtad 2023-07-08).

Foto: Workshop om samband i naturen för skolelever. Projekt: Ung SciShop. Foto: Jasmine Cederqvist.

3.2.2. Områdets potential att främja en hållbar utveckling

Bakgrunden till att ansöka om att bilda biosfärområde Storkriket är ett samarbete mellan myndigheter och organisationer som pågått sedan 2008. Initiativtagare har varit aktörer på olika samhällsnivåer, ibland någon av kommunerna och ibland byalag och föreningar. Även finansieringen har kommit från olika håll under processen. Förstudien genomfördes 2017–2019 och samordnades av Sjöbo kommun. Hösten 2020 utsåg den svenska programkommittén för Unesco området till ett kandidat område och i samband med detta övergick samordningsansvaret till Lunds kommun.

Även fortsättningsvis kommer en rad olika aktörer, som kommuner, andra myndigheter, företag och olika ideella organisationer, spelar en avgörande roll för att utveckla Storkriket och främja hållbar utveckling. Den etablerade samverkan som har upparbetats under förstudie och kandidaturfasen, öppnar upp för en rad positiva synergieffekter och minskar stuprörstänkandet i hållbarhetsarbetet. Det planerade biosfärområdet har en viktig funktion genom att vara länken mellan offentliga verksamhet, forskning och lokalt engagemang. Genom att vara ett internationellt föredöme har vi chansen visa vägen framåt.

Nedan presenteras några av alla de aktörer och samarbeten som bidrar till områdets utveckling.

Regionala aktörer och samarbeten

Länsstyrelsen Skåne och Region Skåne är två betydelsefulla aktörer som båda jobbar för regional hållbar utveckling av Skåne. Deras strategiska styrdokument och insatser i landskapet har stor betydelse och understödjer Storkrikets nuvarande och kommande arbete. Båda aktörerna har varit delaktiga i utvecklingen av det blivande biosfärområdet. Region Skåne finansierade förstudiearbetet och Länsstyrelsen Skåne deltar aktivt i den nuvarande verksamheten.

Vattenråden är andra exempel på aktörer som verkar i större lokala områden. Vattenråden är forum där kommuner, företag, intresseorganisationer markägare och myndigheter möts för att diskutera hur gemensamma vattenfrågor kan hanteras. I området finns tre aktiva vattenråd: Kävlingeåns vattenråd, Höjeå vattenråd och vattenrådet för Nybroån, Kabusaån och Tygeån. Inom vattenråden har ett aktivt åtgärdsarbete med att bland annat anlägga hundratals hektar dammar i anslutning till åarna bidragit till ökad biologisk mångfald, bättre vattenkvalitet och minskat näringsläckage ut i havet.

Kommunerna Lund, Eslöv och Sjöbo

Det planerade biosfärområdets tre kommuner Lund, Eslöv och Sjöbo och deras strategiska och operativa hållbarhetsarbete lägger en väsentlig grund för biosfärområdets potential att främja en hållbar ekonomisk och samhällelig utveckling. Sveriges kommuner är politiskt och demokratiskt styrda organisationer för lokalt självstyre, och har det huvudsakliga förvaltningsansvaret för området.

Lunds kommun har en lång tradition av hållbarhetsarbete och var en av de första kommunerna i Sverige att under början av 1990-talet ha ett miljöprogram, och 2022 blev Lund utnämnd till en av årets globala klimatstäder av WWF. Idag ligger Lund kommuns program för ekologisk respektive social hållbarhet – med sikte på år 2030 - till grund för kommunens övergripande strategiska styrning.

I flera av Sjöbo kommuns strategiska styrdokument såsom vision, översiktsplan och miljöprogram speglas vikten av att ha nära till naturen. De lokala miljömål och arbete med hållbar utveckling som styr kommunens arbete finns beskrivna i programmet Hållbart Sjöbo 2034.

Också Eslövs kommun har länge arbetet för hållbar utveckling vilket i kommunens översiktsplan anges som en självklar utgångspunkt för kommunen. Genom att ta vara på landsbygdens värden, byarnas unika kvaliteter, stadens närhet och värna om natur- och kulturmiljöer skapas förutsättningar för hållbar utveckling. Kommunen är en av landets drygt hundra ekokommuner. Det är ett nätverk av kommuner i Sverige som samverkar för att främja utvecklingen för ett hållbart samhälle utifrån en ekologisk grundsyn med en tydlig koppling till det ekonomiska och sociala perspektivet.

För samtliga kommuner är samspelet med omvärlden avgörande för samhällsutvecklingen. Det kan röra sig om regionala trender att förhålla sig till, möjligheten att erbjuda invånare ett utbud av studier, arbete och service eller hantera miljömässiga utmaningar som inte vet några kommungränser.

Föreningsliv

Det kanske mest betydelsefulla utvecklingsarbetet inom Storkriket idag och på sikt sker på lokal nivå av engagerade människor och aktörer, från alla samhällsnivåer, som verkar i området. Detta behöver fortsätta att utvecklas.

Föreningarna är en tillgång inte bara för den sociala hållbarheten, utan gör det också möjligt att involvera grupper utanför den kommunala arbetsgången i hållbarhetsarbetet. Ambitionen är att biosfärområdet ska kunna fungera som en plattform för utbyte av idéer och erfarenheter. Det finns goda möjligheter att starta samarbeten mellan olika aktörer tack vare den stora intressebredden som finns representerad bland föreningarna. Exempel på föreningar som specifikt jobbar med både social och ekologisk hållbarhet – är Friluftsförbundet, Scouterna och Naturskyddsföreningen.

Universitetet och innovation

Det finns ett aktivt intresse från de lokala universitetens sida att bidra till en hållbar utveckling. Flera samarbeten är initierade mellan universiteten och Storkriket (se avsnitt 16.1). På Lunds universitet finns till exempel de två större tvärvetenskapliga centrumbildningarna Centrum för miljö- och klimatforskning (CEC, med de strategiska forskningsmiljöerna BECC och MERGE) och Lund University Centre for Sustainability

Studies (LUCSUS). Vidare studeras hållbart företagande på Ekonomihögskolan i Lund vid Sparbanken Skånes centrum för hållbar näringslivsutveckling (SSCEN). Malmö universitet har ett klimatforskningsnätverk med sociologisk inriktning. På SLU Alnarp finns till exempel avdelningen för Biosystem och teknologi som utforskar samspelet mellan mark, växter, djur, miljö, klimat och människor i system för hållbar produktion av mat och förnyelsebara råvaror.

Besöksplatser och besöksnäring

Storkriket är ett fantastiskt område med höga natur- och kulturvärden. Utifrån dessa värden kan områdets utbud av rekreation, friluftsliv och besöksnäring utvecklas ytterligare. Det krävs emellertid en balansgång mellan att tillgängliggöra Storkriket för fler människor (och ta vara på den potential det innebär), samtidigt som unika värden och känsliga miljöer skyddas och bevaras. Genom biosfärkandidaturens projekt *Vår plats i biosfären 2022–2024* med stöd från Tillväxtverket och Leader Lundaland och Leader Sydöstra Skåne har detta arbete inletts. Projektet syfte är att undersöka möjligheterna, och ta initiativ, till en hållbar plats- och destinationsutveckling av området. Bland annat genom samverkan, kartläggning av befintliga besöksmål och utveckla strategiskt utplacerade besöksnoder för biosfärområdet.

I området finner vi idag en mängd besöksmål och besöksupplevelser. Till exempel Skåneleden, fyra pilgrimsvägar och motions- och friluftsområdet Skrylle utanför Lund med runt 800 000 besökare per år. Krankesjön och det närliggande Vombs ängar beskrivs av fågelskådare som ett av Sveriges bästa fågelområden i inlandet. Förutom fantastiska naturupplevelser av olika slag finns många unika kulturupplevelser. Staden Lund, med rötterna i medeltiden, är biosfärområde Storkrikets mest besökta besöksmål. Enbart Domkyrkan i Lund har över 700 000 besökare varje år. Kulturresevatet Kulturens Östarp, i Sjöbo kommun, är ett friluftsmuseum med lantbruk och odling från mitten av 1800-talet och som bland annat arrangerar aktiviteter som levandegör kulturmiljön för besökare. I Storkriket finns också över tio slottmiljöer varav flera räknas till de främsta i Sverige från sin epok. Vidare är utbudet av mat och dryck en stor del av besöksanledningarna till området med caféer, restauranger och traditionsrika gästgiverier.

Verksamheter inom besöksnäringen i området består nästan uteslutande av företag inom det privata näringslivet. I staden Lund finns större hotell, restauranger och eventknutna aktörer. I biosfärområdets centrala, östliga och södra delar är företagsverksamheterna ofta mindre. Ofta i form av Bed & Breakfast eller inom mat och dryck i form av caféer eller gårdsbutiker. Därtill finns aktörer vars ändamål är att främja besöksnäringen i området, till exempel destinationsbolag.

Jordbruk och andra verksamheter

Många företag i det föreslagna biosfärområdet, stora som små, driver redan idag ett aktivt arbete för att minska sin negativa miljö- och klimatpåverkan.

Storkriket omfattar ett utpräglat jordbruksområde och i området finns cirka 880 registrerade jordbruksföretag. Jordbruket i Storkriket förser inte enbart Sverige och världen med livsmedel utan håller också landskapet öppet och bjuder på en variation av vyer och upplevelser. Jordbruket bidrar såklart också med arbetstillfällen och ekonomiska intäkter. Jordbruket är en central del av själva essensen av området och nödvändigt för en hållbar utveckling. Men det finns också utmaningar med ett intensivt jordbruk både vad gäller effekter på klimat och biologisk mångfald. Läckage av konstgödsel och bekämpningsmedel till grundvatten och andra vattenkällor är en utmaning, klimatutsläpp en annan. Det relaterar direkt till de utmaningarna som också kommer med klimatförändringarna, i form av bland annat torka och ökad erosion. Sammantaget har jordbruket en potential att bidra till en mer hållbar utveckling men det krävs samlade initiativ och innovation samtidigt som man ser till den ekonomiska nyttan för den enskilde jordbrukaren.

Andra för området viktiga näringsverksamheter är skogsbruk, jakt och fiske, täktverksamhet, sol- och vindkraftsutveckling, vattenverksamhet och hästnäring. Läs mer om dessa i kapitel 15. *Utveckla*. Rörande hästnäringen är det en bransch som särskilt präglar området. I Storkriket ligger Flyinge Kungsgård beläget, ett internationellt välkänt hästsportcentrum för avel, forskning, tävling och utbildning. I stort bidrar hästnäringen till hållbar utveckling både genom att vara en inkomstkälla för boenden i området och genom att ge vara en hälsofrämjande fritidssysselsättning. Biosfärverksamheten kan bidra genom att bland annat arbeta för minskade intressekonflikter i landskapet och genom att utveckla ridleder. Biosfärverksamheten har under kandidaturen varit delaktig i utvecklingen av en ridled i byn Vollsjö. Erfarenheter från detta projekt kan utvecklas vidare i andra delar av biosfärområdet.

3.2.3. Identifierade fokusområden, stödprocesser och mål

Under biosfärkandidaturen har en strategi med fokusområden, stödprocesser och mål för Storkriket arbetats fram (se bilaga 3). Strategin utgår från Unescos globala färdplan för biosfärområden gällande till och med år 2025.

I strategin identifieras fem fokusområden för Storkriket som bygger på områdets unika kärnvärden, lokala förutsättningar och möjligheter. För att uppnå strategin behöver många olika aktörer och organisationer bidra i genomförandet. Biosfärkontoret har främst en samordnande, övergripande och uppföljande funktion i genomförandet. De tre kommunerna, Länsstyrelsen Skåne, Region Skåne och de tre universiteten är viktiga aktörer som kan bidra till genomförande genom sin ordinarie verksamhet.

Följande fem fokusområden ska vägleda arbetet och visar på områden där Storkriket särskilt kan fungera som modellområde:

1. Välmående ekosystem och rik biologisk mångfald
2. Smart förvaltande av vårt vatten
3. Värdefullt odlingslandskap och lantbruk
4. Framgångsrikt samspel mellan stad och land
5. Fantastiska besöksmål och tillgängligt friluftsliv

3.3. Stödja – att stödja demonstrationsprojekt, miljöutbildning, forskning och övervakning som rör bevarande och hållbar utveckling på lokal, regional, nationell och global nivå.

(Beskriv nuvarande eller planerade insatser.)

Av biosfärområdets tre funktioner bevara, utveckla och stödja omfattar detta avsnitt en sammanfattning av de möjligheter Storkriket har att bidra till funktionen stödja. Det vill säga *stödja demonstrationsprojekt, miljöutbildning, forskning och övervakning som rör bevarande och hållbar utveckling*. I avsnittet beskrivs kortfattat de insatser som bildandet av biosfärområdet har och kan komma att bidra med i frågan. Det görs i fyra delar:

- Forskning och demonstrationsprojekt
- Lärande och utbildning
- Kultur som processtöd
- Miljöövervakning

För en mer omfattande och detaljerad beskrivning av Storkrikets möjligheter att bidra inom ramen för funktionen stödja se kapitel 16. *Stödja*, samt till viss del avsnitt 17.1. och 17.3.

3.3.1. Forskning och demonstrationsprojekt

Storkrikets roll gällande stöttning av forskning och demonstrationsprojekt är främst som testbädd och möjlig partner i forskningsprojekt. Biosfärområdet kan också bidra med ett nätverk av aktörer samt samverka inom olika områden. En ytterligare uppgift är att sprida vetenskaplig information, både sådan som kommer fram i gemensamma projekt och sådan som handlar om hållbarhet på en mer övergripande nivå.

Storkriket kan också stötta forskning genom att fungera som en plattform och initiativtagare till samverka mellan kommun, universitet och en rad andra aktörer. Det samarbete som redan har upprättats mellan de ingående kommunerna utgör en bas som har direktkoppling till beslutande processer, vilket kan ligga till grund för att forskningsresultat implementeras i samhället.

Storkriket riktar sitt stöd och samverka i första hand till de tre stora lärosätena i området (Lunds universitet) och nära området (Malmö universitet och Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU Alnarp)). Under kandidaturen så har ett forskarråd med representanter från de tre universiteten upprättats och utveckling av samverkansprojekt har påbörjats. I ett förslag till samarbetsprojekt som har arbetats fram, där Centrum för miljö och klimatvetenskap vid Lunds universitet, CEC, är forskningsledare kommer bland annat metoder för fungerande policy-labbs testas. Policylabprocessen använder så kallad *design-thinking* där berörda intressenter möts, identifierar utmaningar och utvecklar lösningar. Ett annat exempel på område där biosfärkandidaturen samverkar med Lunds universitet är inom det tematiska samverkansinitiativet Existentiell resiliens. I detta tvärvetenskapliga samarbete integreras personlig och samhällslig utveckling. Det handlar bland annat om förmågan att finna mening och skönhet i livet, minska psykisk ohälsa i samhället genom kultur och natur.

Vad gäller utförd forskning inom Storkriket så går det inte enkelt att sammanfatta den omfattande publicering som skett kopplat till biologisk mångfald, naturmiljöer och hållbarhet i områden. Se exempel i *Bilaga 4: Vetenskapliga publikationer*. En sökning i *Google scholar* ger snabbt uppemot ett tusen träffar på publikationer kopplade till området. Det kan nämnas att den biologiska forskningen kopplat till Revingefältet och Stensoffa ekologiska forskningsstation har genererat runt 50 doktorsavhandlingar, i bilaga 4 listas även exempel på publikationer från SLU:s forskning relevanta för en hållbar utveckling av biosfärområdet.

3.3.2. Lärande och utbildning

För att uppfylla funktionen stödja behöver det finnas goda möjligheter till att arbeta med utbildning i området. Inom Storkriket går det att finna flera aktörer som verkar i utbildningssyfte. Dels det kommunalt styrda skolväsendet som vilar på en nationell skolplan med krav om utbildning inom hållbar utveckling. Dels olika lärosäten, studieförbund, ideella föreningar och intresseorganisationer. Aktörerna har skilda

uppdrag, medlemmar och branschriktningar. Därmed sker insatser riktade till många olika målgrupper och åldrar. För en detaljerad inblick i detta arbete och Storkrikets potential till att samarbeta och bidra gå till kapitel 16 Stödja. Här följer en sammanfattning.

Befintliga platser och organisationer i området

Inom det föreslagna biosfärområdets gränser finns flera specifika platser som har ett särskilt fokus på lärandet om natur, kultur och kunskapsutveckling. Exempel på sådana platser är Kulturens Östarp, Hörjelgården och Naturum Skrylle. Verksamheterna Kulturens Östarp och Hörjelgården synliggör det biologiska kulturarvet och dess betydelse för den biologiska mångfalden samt hur odlingstekniker från slutet av 1700-talet fram till början av 1900-talet format landskapet. I biosfärområdet finns även naturum Skrylle, ett av 32 naturum i Sverige. Naturum Skrylle ligger i ett område där flera andra aktörer är aktiva, till exempel föreningen Friluftsförbundet i Lund. Genom naturums och andra aktörers aktivitetsprogram får besökare möjlighet att veta mer om de djur, växter, geologi och kulturhistoria som format området. Mot bakgrund av verksamheter såsom Kulturens Östarp, Hörjelgården, naturum Skrylles erfarenhetsbas finns potential till samarbete utifrån Storkrikets prioriterade arbetsområden och geografiska gränsdragning. Detta gäller även för alla andra platser och organisationer som arbetar med utbildningsinsatser för hållbar utveckling i området.

Foto: Prova på handtröskning med slaga, Kulturens Östarp. Fotograf: Viveca Ohlsson, Kulturen.

Utöver kommunernas uppdrag att tillhandha skolgång enligt svensk läroplan finns exempel på fler satsningar från kommunernas verksamheter som riktar sig både internt som externt. Bland annat arbetar kommunerna med att öka kunskap och medvetenhet om olika hållbarhetsfrågor genom att arrangera aktiviteter (till exempel föreläsningar och utställningar), interna och externa kommunikationskanaler (till exempel sociala medier och nyhetsbrev), årliga utmärkelser och tävlingar (till exempel miljöpris och cykeltävling) samt inom ramen för olika projekt. Målgrupperna varierar och kan rikta sig till allmänheten eller till delar av näringslivssektorn och samarbetspartners. Samtliga ingående kommuner i Storkriket erbjuder även klimat-

och energirådgivning (EKR). EKR stöds av Energimyndigheten och är en kostnadsfri och oberoende service för privatpersoner och i vissa fall även mindre företag. Vidare verkar flera regionala och nationella organ i området. Till exempel Länsstyrelsen Skåne, samarbetsorganet Greppa Näringen och den ideella föreningen Hållbar Utveckling Skåne. Även privata aktörer erbjuder utbildning och kurser för hållbar utveckling. Satsningar riktar sig till både allmänheten, olika intressegrupper och företag.

Utbildningsdelen av universiteten, lärosäten och de studieförbund som verkar i området är givetvis också av intresse. Här kan nämnas den tvärvetenskapliga centrubildningen Lund University Centre for Sustainability Studies (LUCSUS). Men det finns ett brett intresse för hållbarhetsfrågor inom flera mer riktade discipliner och forskningsområden, som ekologi, geologi, kulturgeografi, ekonomi och hälsa.

Flera av Sveriges studieförbund har valt att satsa på inriktningar inom hållbara utvecklingsfrågor, natur, kultur och landsbygdsfrågor. De samordnar bland annat studiecirklar, kurser, föreläsningar och kulturarrangemang. Några exempel på studieförbund aktiva i området är Studieförbundet, ABF, Vuxenskolan och Folkuniversitetet.

Enskilt och tillsammans besitter alla dessa utbildningsaktörer erfarenhet, resurser, engagemang och nätverk och är organisationer som Storkriket med fördel kan samarbeta med för att nå ännu längre tillsammans.

Storkrikets initiativ

Det finns goda möjligheter för Storkriket utveckla sitt initiativtagande till utbildningssatsningar. Ett exempel på hur Storkriket kan arbeta med lärande för hållbar utveckling och ökad kännedom hos allmänheten är genom biosfärambassadörer. Genom utbildning och vidareutbildning av biosfärambassadörer skapas förebilder och katalysatorer för positiv förändring som hjälper till att bygga upp ett brett stöd för biosfärområdets verksamhet och syfte. Därtill kan ett upplevelsebaserat lärande utvecklas inom ramen för plats- och destinationsutvecklingen av Storkriket eller olika projekt, till för att främja arbetet inom de föreslagna fokusområdena. Satsningar som redan påbörjats under kandidaturen har fokuserat på föredrag, event och samverkansprojekt. Storkriket har bland annat arrangerat Biosfärfestivalen - en vecka fylld med event som arrangeras av natur- och kulturengagerade privatpersoner och organisationer i biosfärområdet, samt biosfärverksamheten själva. Detta har gjorts i syfte att stärka samarbeten med lokalt engagerade personer och organisationer, för att öka kännedomen om bildandet av biosfärområdet samt i utbildande syfte kring olika lokalt aktuella hållbarhetsutmaningar. Sist men inte minst sker även lärande och utbildning inom ramen för de nationella och internationella nätverken för biosfärområden och utbytet sinsemellan.

3.3.3. Kultur som processtöd

Unesco beskriver kulturperspektiven både som en drivkraft och en förutsättning för hållbar utveckling. För att synliggöra detta började Unesco 2016 samla in data och erfarenheter på global nivå från hur kultur bidrar, inte minst ekonomiskt, i arbeten med hållbara utvecklingsfrågor. Med utgångspunkt i detta material publicerade Unesco 2022 rapporten *Reshaping policies for creativity*. Här konstaterar Unesco att ”de kulturella och kreativa sektorernas transformativa kraft har ännu inte utnyttjats tillräckligt i kampen mot klimatförändringarna och för övergången till nya hållbara modeller”. Rapporten var underlag till Unescos nya deklaration för kultur, Mondiacult 2022, som undertecknats av 150 länder. Deklarationen fastlägger kulturens betydelse för att både möjliggöra och driva hållbar utveckling samt uppmanar FN genom dess generalsekreterare att integrera kultur som ett fristående mål i kommande agenda efter 2030.

EU är på samma linje och beskriver kulturen som en fjärde dimension för hållbar utveckling. Europeiska kommissionens rapport den 9 december 2022 till Europaparlamentet refererar till Mondiacult 2022.

Rapporten lyfter även fram betydelsen av kultur inom forskning och innovation. Med utgångspunkt i kommissionens rapport och Mondiacult 2022 antog Europaparlamentet den 14 december 2022 en resolution om ”genomförandet av den nya agendan för kultur och EU-strategin för internationella förbindelser”. Här betonar Europaparlamentet konstens och kulturens bidrag till att öka medvetenheten kring miljö-, klimat- och hållbarhetsfrågor och deras sociala dimension och att inspirera till positiva beteendeförändringar.

Unescos globala program för biosfärområden, MAB, uppmanar biosfärområden att involvera kultur i sitt arbete. I biosfärområde Storkriket finns redan många års erfarenheter från kulturdimensionen vilket programkommittén för Biosfärprogrammet Sverige lyfte fram som en styrka inför kandidaturen. Genom att fortsätta utveckla kulturen i arbetet för en hållbar framtid har Storkriket potentialen att tillföra erfarenheter till andra biosfärområden i Sverige och internationellt samt bidra med projektexempel till Unescos arbete för kulturens plats i nästa FN-agenda. I arbetet ingår därför även att stärka mätbarheten från kulturellt arbete i Storkriket.

Foto: Konstaktivitet om biologisk mångfald. Projekt: Landskapet som gestaltad livsmiljö. Fotograf: Nille Leander.

Referenser

- Mondiacult, 2022. *UNESCO World Conference on Cultural Policies and Sustainable Development – MONDIACULT 2022*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-03).
- EU-agendan, 2022. *Genomförande av den nya europeiska agendan för kultur och EU-strategin för internationella kulturella förbindelser*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-03).
- Europeiska kommissionen, 2022. *Rapport från kommissionen till Europaparlamentet*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-03)
- Europeiska kommissionen, 2022. *Rapport kulturen som en drivkraft för att nå målen för Agenda 2030*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-05)

3.3.4. Miljöövervakning

Sverige har ett väl utbyggt system för att övervaka landets miljötillstånd. Det är många aktörer som utför arbetet inom miljöövervakningen. De svenska mätseriernas längd är i många fall unika i världen. Arbetet bygger på återkommande, systematiskt upplagda undersökningar, som visar miljötillståndet genom att registrera eventuella förändringar i naturmiljön. För mer information se avsnitt 4.7 samt detaljerad beskrivning se avsnitt 16.1.2.

4. KRITERIERNÄ FÖR ETT BIOSFÄROMRÅDE

I det globala programmet för biosfärområdets regelverk, artikel 4, anges de sju allmänna kriterier som gäller för att ett område ska kunna utnännas som biosfärområde. Dessa kriterier beskrivs var för sig nedan och omfattar förenklat följande teman:

1. Ekosystem med mänsklig närvaro
2. Betydande biologisk mångfald
3. Möjligt att arbeta med hållbar utveckling
4. Områdets storlek
5. Områdets zonindelning
6. Organisationsform
7. Genomförandemekanismer

4.1. Området ska omfatta en mosaik av ekosystem som är karakteristiska för en eller flera betydande biogeografiska regioner och inkludera en skala av mänsklig påverkan.

(Begreppet "betydande biogeografisk region" har inte definierats exakt, men hänvisa gärna till Udvardys system för klassificering av biogeografiska regioner ([länk](#)))

Det föreslagna biosfärområdet Storkriket har genom sin varierande geologi ett underlag för många olika sorters biotoper inom en liten yta. Detta har accentuerats av den mänskliga användningen, där varje ekosystem delats upp ytterligare, beroende på hur det brukats. Den skala av mänsklig påverkan vi ser idag - från den tätbefolkade västra delen till den mera glesbefolkade östra - har en lång historia som också kan spåras i mosaiken av ekosystem som finns på både lokal och regional nivå. Medan området huvudsakligen ger exempel på hur människan interagerat med ekosystemen inom den mellaneuropeiska skogsregionen finns det också fickor med mer ursprungliga biotoper. Här följer en kort beskrivning av de mer specifika bidragen från olika delar av området.

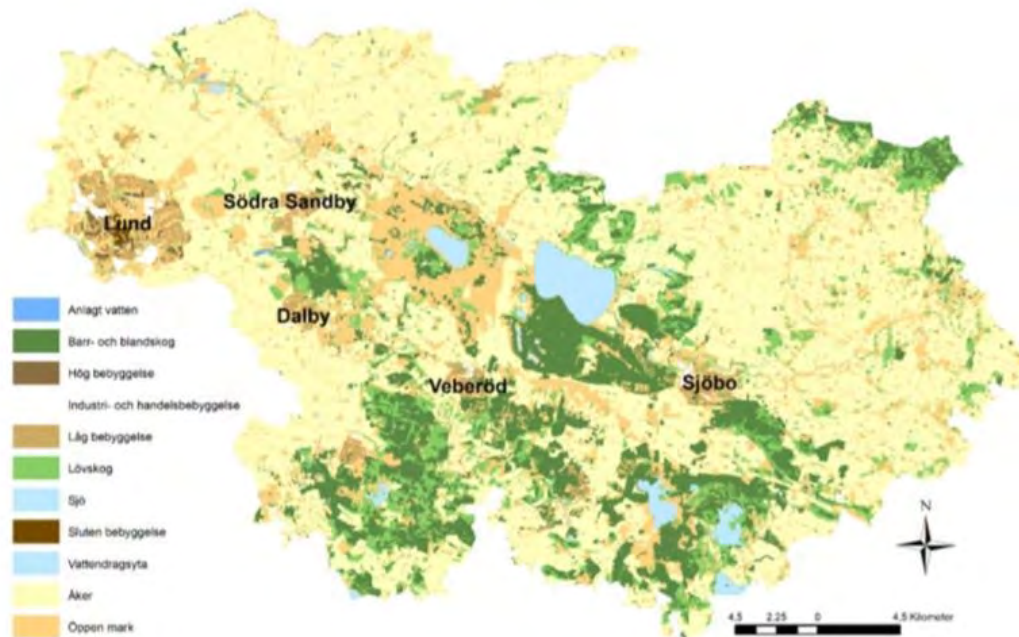
4.1.1. Biogeografisk region

Storkriket uppvisar en mosaik av de olika ekosystem som man hittar i jordbrukarsamhällen etablerade i den mellaneuropeiska skogsregionen (Udvardys geografiska provinser, 1975). Hela området har utvecklats med olika bruksmetoder sedan årtusenden tillbaka, men idag är den tydligaste skillnaden mellan den bördiga delen i väster och mosaiken av de magrare markerna i de centrala delarna. Biosfärområdet, som har en särpräglad stor artrikedom, kan ses som ett bibliotek av exempel från olika människopåverkade ekotyper: från åkrar med olika storlekar och grödor, via både fuktiga och torra betesmarker, till skogsbruk med bok, ek, gran och tall.

Det ekologiska slutstadiet för den mellaneuropeiska skogsregionen är lövskog med en viss inblandning av barr. Den här typen av skogar finns representerade framför allt i de södra och östra delarna av

biosfärområdet. Här har vi också en del biotoper mer typiska för den nemoral zonen, som betesmarkerna på Romeleåsens urbergsmorän.

För en detaljerad markanvändningsfördelning se karta och tabell nedan.

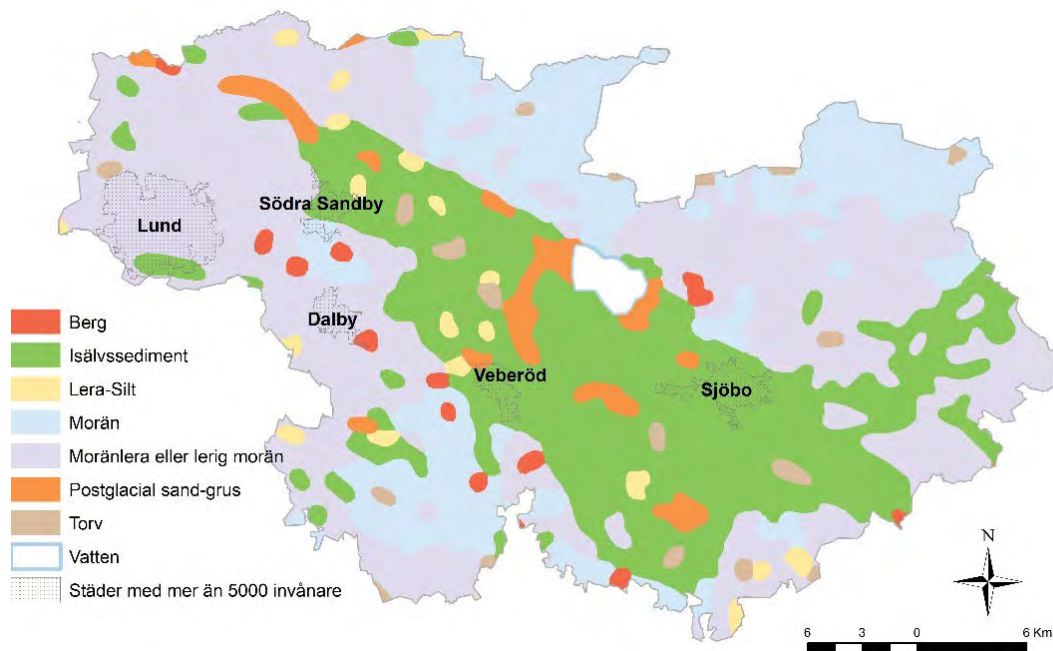
Karta: Markanvändning, ingående.

MARKANVÄNDNING	HEKTAR	PROCENT
Anlagt vatten	31	0,03%
Barr- och blandskog	14 814	13,36%
Fruktodling	30	0,03%
Hög bebyggelse	293	0,26%
Industri- och handelsbebyggelse	532	0,48%
Låg bebyggelse	1 940	1,75%
Lövskog	10 338	9,33%
Sjö	2 926	2,64%
Sluten bebyggelse	85	0,08%
Torg	3	0,00..%
Vattendragsyta	167	0,15%
Åker	59 556	53,73%
Öppen mark	20 126	18,16%
Totalsumma	110 841	100%

4.1.2. Ett utpräglat mosaiklandskap

Ursprunget för landskapets mosaikartade karaktär kan spåras 400 miljoner år tillbaka i tiden: då var sprickbildningen längs med två tektoniska plattor som mest aktiv. Området i väster representerar den mellan-europeiska plattans sedimentära bergarter medan vi finner spår av den baltiska sköldens urberg på höjderna i nordöst. Själva sprickbildningen har lett till förkastningsbranter och en gravsänka som går genom större delen av området, vilket gör att man kan hitta många olika biotoper inom bara ett par kilometers avstånd (se mer om områdets geologi under kapitel 11.4).

Förkastningarna har också påverkat hur inlandsisen smälte av. Områdets präglas av en deposition av rika leror i väst, sandiga marker i mitten och moräner i öst. I söder har vi ett område dominerat av ett död-landskap som genom sina böljande kullar skiljer sig från resten av biosfärområdet.

Karta: Jordarter.

De näringsrika markerna i väst

Det flacka landskapet i väst domineras av högproduktiva åkermarker och naturområdena ligger som små artrika öar, oftast i närheten av de meandrande vattendragen. På några platser finns rikkärr, med högt pH-värde och en artrik flora och fauna. Krankesjön har ett varierade fågelliv, och är ett typiskt exempel på ekosystemet hos en näringsrik slättsjö med låg mänsklig påverkan. Äldre tiders jordbruk utgjorde en lämplig biotop för arter som idag är sällsynta på grund av gödning och besprutning. Dalby Västermark har avsatts som naturreservat för att bevara den äldre tidens jordbruk med sällsynta åkerogräs och brukas delvis med äldre metoder. Den västra delen av biosfärområdet har inga stora skogsarealer men många äldre träd växer i parker, i alléer och längs ägogränser. I Storkriket finns även en nationalpark, Dalby Söderskog. Det är en ädellövskog som utvecklats från en före detta hagmark, men som kan representera det typiska ekologiska slutstadiet för den biogeografiska regionen.

De stora sandfälten i centrala delar

En lång beteshävd på de sandiga markerna kring Revingehed har skapat förutsättningar för unika biotoper. Idag är området både ett militärt övningsfält och används som betesmark för hjordar av nötkreatur som går ute året om. Här har vi ett stort sammanhängande gräsmarkslandskap med varierande fuktighet och markförhållanden. I ett nationellt perspektiv är de sandiga och torra gräsmarkerna på kalkrik mark särskilt värdefulla och ovanliga. Andra delar av de sandiga markerna, både kring Revingehed och närmare Vombsjön, är planterade med tall och representerar ett helt annat ekosystem.

Vombsjön, ligger centralt i området och har en starkt människopåverkad karaktär. Bland annat för att den har reglerats som vattentäkt sedan 1936. Trots detta utgör Vombsjön en knutpunkt för våtmarker med höga naturvärden. Vid tillflödet från Björkabäcken ligger ett stort område med översilningsängar som kan ses som en artrik kulturform av vattenreglering

De varierade markerna i öst

Kombinationen av en mer kuperad terräng och en stor variation i näringstillgången har lett till ett utpräglat mosaiklandskap i östra delarna av området. Här finner vi ett mer småskaligt odlingslandskap med många skogsdungar, trädriddar, våtmarker, betesmarker och småvatten.

Näringsfattiga kärr finns både i backlandskapen kring Genarp och på Romeleåsen. I sluttningarna på Romeleåsen och i Storkrikets nordöstra del rinner vattendragen snabbare än på slättlandet i väster. Vattenbiotoperna blir också annorlunda tack vare att vattnet blir mer syresatt och har ett lägre pH på grund av urbergsmoränen.

En lång mänsklig påverkan har förändrat skogarnas sammansättning. Främst genom ökad utbredning av bok (*Fagus sylvatica*) och, under de senaste 200 åren gran (*Picea abies*) och tall (*Pinus sp.*) på de magrare och sandiga markerna. Större bestånd av ädellövskog finns idag främst kring de större godsena som Övedskloster, Häckeberga, Sövdeborg och Snogeholm.

4.1.3. En skala av mänsklig påverkan

I västra delen av det föreslagna biosfärområdet hittar vi universitetsstaden Lund med mer än 125 000 invånare. Staden har ett relativt lågt antal förorenande industrier och är rikt på parker, både äldre och nya. Jordbruket i de kringliggande slätterna är intensivt och styr hur landskapet utformats. Här ligger också Storkrikets mest trafikerade bil- och järnvägar. När vi rör oss österut blir tätorterna allt mindre och befolkningstätheten går från 300 invånare per kvadratkilometer i Lunds kommun, via 83 i Eslöv till 40 i Sjöbo (Regionfakta, 2023).

I öster finns det många små företag men få industrier. Jord- och skogsbruk har därför den största effekten på ekosystemen, i den här delen finns jordbruk och även större kycklingproducenter. Brukandet av markerna är överlag nu, som i äldre tider, mer varierat i östra delen.

Sammantaget kan sägas att biosfärområdet visar på en gradient av mänsklig påverkan som går från väst till öst, men kanske ännu intressantare är den mosaik av biotoper som har uppstått just på grund av denna påverkan och dess långa historia.

Referenser

- Regionfakta, 2023. *Areal och befolkningstäthet*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-02).

4.2. Området ska vara av betydelse för bevarandet av den biologiska mångfalden.

(Här är det inte bara fråga om antalet endemiska eller sällsynta arter på lokal, regional eller global nivå, utan det kan även gälla arter som är rödlistade av Internationella naturvårdsunionen (IUCN) eller finns med i bilagorna till Citeskonventionen, eller arter som har global betydelse, förekommer i sällsynta habitattyper eller habitat med unika markanvändningsmetoder som främjar bevarandet av den biologiska mångfalden (t.ex. traditionell betesdrift eller fiske med handredskap.)

Den stora biotopvariationen inom Storkriket samt områdets belägenhet i södra Sverige med goda klimatförhållanden är bakgrunden till att området är ett av de artrikaste i landet. Artrikedomen beror inte på att området varit orört under lång tid, utan på den långvariga mänskliga interaktionen och de habitat som uppstått på grund av detta. Bevarandet av den biologiska mångfalden handlar alltså inte enbart om att skydda områden från människans påverkan – även om detta också behövs, ibland under vissa tider på året – utan om att behålla en interaktion som är långsiktigt hållbar.

4.2.1. Arter av global betydelse

Pollinatörer är en förutsättning för matproduktion: 84 procent av alla grödor inom EU sätter bara frön efter tillräcklig pollination. Det hot som vi idag ser från minskande populationer av pollinatörer är därmed ett reellt, existentiellt, hot. Inom Storkriket finns en mångfald av pollinerande arter såsom fjärilar, humlor, bin, nattflyn och skalbaggar. Området lämpar sig därför väl som modellområde för att studera och främja bevarandet av dessa arter och deras biotoper.

I trakterna kring Vombsjön, Häckebergasjön och Snogeholmsjön finns kärnområdet för nominatrasen av den skandinaviska kronhjorten (*Cervus elaphus elaphus*) som bedöms som nära hotad (NT). Här finns också både uppfödning och vilt häckande vit stork som är starkt hotad (EN) i ett svenskt perspektiv, den vita storken är en symbolart för området och har sin största förekomst i Skandinavien inom området.

I Storkriket finns minst 55 arter som är upptagna i EU:s artdirektiv. Bland dessa finns bland annat 18 olika arter av fladdermöss av de sammantaget 19 som finns upptagna för Sveriges del i direktivet.

4.2.2. Sällsynta habitattyper

Rikkärr är en biotop som har minskat på grund av utdikning och minskning av slätter. Detta är känsliga artrika miljöer med bland annat orkidéer. I Storkriket finns flera små skyddade rikkärr i Sjöbo kommun (till exempel vid Valleröd, Oremöllan och Tolånga) och i Lunds kommun (till exempel Sularpskärret och Stångby mosse).

En annan ovanlig biotop är den som utgörs av stora och gamla träd. Framför allt ek och bok är vanliga i biosfärområdet. Det finns ungefär 1500 arter som är beroende av eken. Vissa av dem, som läderbaggen, (*Osmoderma eremita*), kräver att eken har en viss ålder för att den ska fungera som habitat. Därför är naturvårdsområdet vid Övedskloster som inrättades 2023 extra relevant, där finns det mer än 1500 stora träd också ytor där det pågår förnygring. Läderbaggen användes förr inom parfymindustrin – den släpper ifrån sig en doft som luktar som en blandning av plommon och läder – men är numera fridlyst.

4.2.3. Unika markanvändningsmetoder som främjar bevarandet av den biologiska mångfalden

Det finns flera unika habitat som är resultatet av markanvändningsmetoder, både historiska och nutida. På tre, sinsemellan olika, platser brukas jorden för att efterlikna gamla metoder: Hörjelgården, Kulturens Östarp och Dalby Västermark. Alla tre bidrar till att behålla arter som hotas i det moderna jordbruket.

Foto: Kulturens Östarp. Fotograf: Pär Connelid (Kulturen).

Ett annat exempel är översilningsområdet vid Björka, som redan när det anlades i slutet av 1800-talet var ett av Sveriges största. Vid översilning tar man tillvara på det närings- och syrerika vårflödet via dämmen och kanaler och det bidrar till en hög örtproduktion och en artrik biotop.

På Revingefältet finns sandblottor som har en unik artsammansättning, framför allt av insekter, och dessa uppstår på grund av den nuvarande markanvändningen som är en kombination av extensivt bete och intensiv markstörning från terränggående fordon.

Gräsmarker som betas relativt extensivt och inte konstgödslats har en stor biologisk mångfald. På grund av att mer dominanta arter betas ner, kan mindre konkurrenskraftiga arter överleva. Omfattande gräsmarker finns framför allt i Storkrikets centrala delar på Revingehed och längs Klingavälsåns dalgång. Spridda förekomster finns dessutom fortfarande på Romeleåsen, i backlandskapen, i den nordöstra mellanbygden och i ett antal naturreservat.

4.2.4. Biologisk mångfald i siffror

Storklandskapets på sina 110 840 hektar omfattar flera internationellt och nationellt viktiga områden för att bevara den biologiska mångfalden.

- 1 Nationalpark (ca 36 ha)
- 1 Ramsar-område (ca 4000 ha)
- 32 områden enligt Art och habitatdirektivet, Natura2000-område (ca 5 700 ha)
- 4 områden enligt Fågeldirektivet, Natura2000-område (ca 4000 ha)
- 44 Biotopskydd (ca 108 ha)
- 53 Naturreservat (ca 6100 ha)

I Storkriket har 25 procent av Sveriges rödlistade arter observerats, trots att området bara utgör 0,25 procent av landets yta. Det gäller minst 1054 av de nationellt rödlistade arterna 2023 uppdelade på:

- 13 däggdjur
- 100 fåglar
- 5 groddjur
- 1 ödla
- 3 fiskar
- 500 ryggradslösa djur
- 204 kärlväxter
- 174 svampar
- 39 lavar
- 11 mossor
- 4 alger

Vidare finns 56 arter från EU:s artdirektiv. Observera att det även finns andra rödlistor på internationell nivå som inte här redogörs.

Referenser

- Europaparlamentet nyheter, 2021. *Varför minskar bin och andra pollinerare?* ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Naturvårdsverket, 2006. *Åtgärdsprogram för bevarande av rikkärr. Rapport 5601.* ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Naturvårdsverket, u.å. *Vilda pollinatörer.* ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Sjöbo kommun, 2016. *Natur i Sjöbo, Grönstruktur- och naturvårdsprogram för Sjöbo kommun, Del 2: Områden.* ([Länk](#), hämtad 2023-07-02)

4.3. Området ska ge möjligheter att utforska och visa på olika sätt att nå en hållbar utveckling på regional nivå.

(Beskriv i allmänna ordalag områdets potential när det gäller att fungera som modell för hur en hållbar utveckling kan främjas i den egna regionen, eller "ekoregionen").

När det gäller hållbar utveckling exemplifierar Storkriket utmaningar som har både nationell och internationell relevans, som till exempel ett hållbart och framtidssäkert jordbruk och samspelet mellan stad- och landsbygd. Området kan också användas för att studera motsättningar mellan olika sorters ekosystemtjänster och hur man hanterar balansen mellan besöksnäringen och bevarande av natur- och kulturvärden. Extra intressant blir området som modellsystem eftersom det redan finns en etablerad samverkan med forskning på plats (Lunds universitet) och inom närområdet (Malmö universitet och SLU). Att tre kommuner och Länsstyrelsen Skåne samverkar som kärnan i utvecklingsarbetet, betyder att det finns en ekonomisk

kontinuitet, en långsiktighet, etablerade uppföljningsfunktioner och en befintlig struktur att bygga vidare på. I sina styrdokument har alla de tre kommunerna, Länsstyrelsen Skåne och även Region Skåne uttalade ambitionen kring hållbar utveckling och ambitioner att utveckla landsbygden i samverkan med lokala entreprenörer och organisationer.

Förutom ett stort engagemang från offentlig sektor finns stöd och drivkraft bland lokala medborgare, föreningar och företag. Ända sedan arbetet med att utveckla biosfärområdet inleddes (2008) så har lokala aktörer medverkat och flera gånger drivit processen vidare när de offentliga aktörernas engagemang har vacklat.

Biosfärområdets organisation, som har utvecklats under kandidaturen, med sin breda möjlighet till deltagande lägger en viktig grund till att säkerställa engagemang och samverkan gentemot Storkrikets strategi. I Storkrikets strategi anges mål, stödprocesser och fokusområden (se bilaga 3). De fem fokusområdena är framtagna under kandidaturen och identifierade utifrån lokala förutsättningar, värden, utmaningar och möjligheter. För att uppnå strategin behöver många olika aktörer och organisationer bidra i genomförandet. Biosfärkontoret har främst en samordnande, övergripande och uppföljande funktion i genomförandet. De tre kommunerna, Länsstyrelsen Skåne, Region Skåne och de tre universiteten är viktiga aktörer som kan bidra till genomförande genom sin ordinarie verksamhet.

Följande fem fokusområden ska vägleda arbetet och visar på områden där Storkriket särskilt kan fungera som modellområde:

1. Välmående ekosystem och rik biologisk mångfald
2. Smart förvaltande av vårt vatten
3. Värdefullt odlingslandskap och lantbruk
4. Framgångsrikt samspel mellan stad och land
5. Fantastiska besöksmål och tillgängligt friluftsliv

Förutom fokusområden innehåller strategin ett antal stödprocesser och metoder som genomsyrar alla fokusområden. Kultur utgör en av stödprocesserna i Storkrikets strategi och arbetet ska förhoppningsvis leda till konkreta exempel på hur kulturen kan verka som en drivkraft i omställningsarbetet. Människor inom och engagemanget för kulturella och kreativa upplevelser och branscher i biosfärområdet har potential till att utveckla Storkrikets identitet och leda till nyskapande processer och innovationer. Kulturen i bemärkelsen stödprocess bidrar till kunskapsutveckling, förståelse för historia och framtid, kreativitet och innovativa lösningar samt mångfald och gemenskap. Det är också ett sätt att nå ut till nya grupper i samhället, engagera fler, och för att skapa situationer där olika perspektiv kan mötas. Företagen inom de kulturella och kreativa branscherna (KKB) i biosfärområdet är främst småskaliga, och de finns både på landsbygd och i tätorter. En större aktör som driver utvecklingen av sektorns potential att bidra till hållbar utveckling är Lunds universitet som 2018 antog en ny strategi för att KKB-sektorn. Strategin ligger till grund för en rad satsningar där Storkriket redan är en samarbetspart. Arbetet ska härifrån utvecklas vidare och erfarenheter från Storkriket kan med glädje delas nationellt och internationellt.

4.4. Området ska vara så stort att biosfärområdets tre funktioner kan uppfyllas.

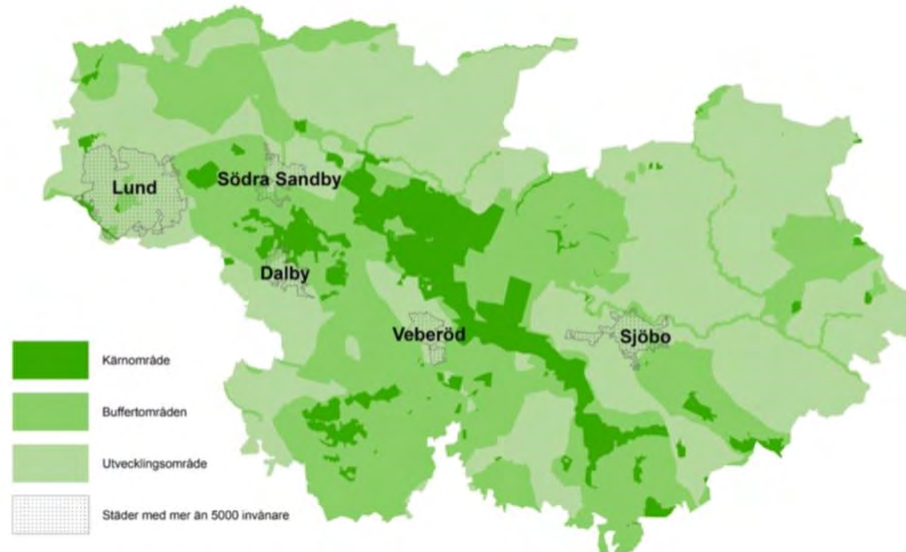
(Det som avses här är a) den yta som krävs för att uppfylla kärnområdets/-områdenas och buffertzonsens/-zonernas långsiktiga bevarandemål och b) tillgängliga områden där man tillsammans med lokalbefolkningen kan testa och visa modeller för ett hållbart resursutnyttjande.)

Det föreslagna biosfärområdet är 110 840 ha stort, varav runt 10 procent utgör kärnområden, 40 procent buffertzoner och 50 procent utvecklingsområden. Samtliga tre zoner omfattar en mångfald av ekosystem och naturtyper och området är stort nog för att ha en gradient i befolkningstäthet.

De långsiktiga bevarandemålen säkerställs av att kärnområdet och buffertområdet utgår från befintligt skyddade områden. Stora delar av utvecklingsområdet utgörs av jordbruksmark eller tätorter. Tillsammans säkrar detta att biosfärområdets tre funktioner bevara, utveckla och stödja kan uppfyllas. För mer information se nästkommande avsnitt 4.5.

Karta: Zonindelning, Skånekarta.

Karta: Zonindelning, Storkriket.

4.5. Området ska ha lämplig zonindelning

I detta avsnitt beskrivs hur biosfärprogrammets femte kriterium uppfylls. Avsnittet redogör kortfattat för hur Storkrikets zonindelning av kärnområden, buffertområden och utvecklingsområden kopplar an till möjligheten att bevara, förvalta och tillvarata ekosystem och ekosystemtjänster.

- a) **Området ska ha ett eller flera lagenligt etablerade kärnområden med långsiktigt skydd enligt de bevarandemål som gäller för biosfärområden, där storleken på kärnområdet måste vara tillräcklig för att dessa mål ska kunna uppnås.**

(Beskriv kortfattat kärnområdet/-områdena och ange deras rättsliga status, storlek och viktigaste bevarandemål.)

Kärnområden i Storkriket utgörs av 1 nationalpark, 1 Ramsar-område, 1 Kulturresevat, 32 områden enligt Art och habitatdirektivet Natura 2000-områden, 4 områden enligt Fågeldirektivet Natura 2000-områden, 53 Naturresevat och 44 Biotopskydd. Kärnområdena sammanfaller därmed med befintliga skydd som är lagenligt etablerade i enlighet med svensk miljölagstiftning. Totalt uppgår kärnområdena till 10 procent av Storkrikets yta. Då kärnområdena sammanfaller med befintligt skyddade områden medför det föreslagna biosfärområdet inga ytterligare restriktioner gällande äganderätten, nyttjanderätten, brukanderätten eller allemansrätten. För mer information kring kärnområdenas rättsliga status och förvaltningsansvar se avsnitten 9.3 och 17.1. Bevarandemålen för kärnområdena varierar beroende på områdets syfte. Syftet med till exempel kulturresevatet är att möjliggöra vård och bevarande av värdefulla kulturpräglade landskap medan Ramsar-området syftar är att bevara en värdefull våtmark.

- b) **Området ska ha en eller flera buffertzoner som är tydligt identifierade och som omger eller angränsar till kärnområdet/-områdena och där endast sådan verksamhet får bedrivas som är förenlig med bevarandemålen.**

(Beskriv kortfattat buffertzonen/-zonerna, deras rättsliga status och storlek samt de aktiviteter som pågår eller är planerade här.)

Buffertzonerna omgärdar eller sammanbinder kärnområdena och sammanfaller med befintliga vattenskyddsområden, områden med strandskydd, riksintressen för kulturmiljövård, riksintressen för friluftsliv och naturvård, naturvårdsområden, landskapsbildskydd och naturminnen. För mer information kring buffertzonernas rättsliga status och förvaltningsansvar se kapitel 9.3 och 17.1. Tillsammans utgör buffertområdena cirka 40 procent av Storkrikets yta.

c) Området ska ha ett yttre utvecklingsområde där metoder för ett hållbart resursutnyttjande främjas och utvecklas.

(Genom Sevilla-strategin har utvecklingsområdena tillskrivits ökad betydelse eftersom det är inom dessa områden som nyckelfrågor när det gäller miljön och utvecklingen inom en viss region ska hanteras. Beskriv kortfattat utvecklingsområdet/-områdena och de frågor som är aktuella där på såväl kort som längre sikt. I Madridhandlingsplanen (Madrid Action Plan) anges att de yttre gränserna ska fastställas genom samråd med aktörerna.)

Resterande yta, som inte ingår i kärnområdena eller buffertzonerna, utgörs av utvecklingsområden. De flesta tätorter både stora som små ingår i utvecklingsområdet liksom stora arealer jordbruksområden. Flera av de identifierade fokusområdena i Storkrikets strategi (se bilaga 3) är direkt kopplade till nyckelfrågor inom utvecklingsområdet. Fokusområdet *Värdefullt odlingslandskap och lantbruk* rör frågor såsom livsmedels-säkerhet i ett klimat under förändring, läckage av näringsämnen och bekämpningsmedel.

Ytterligare ett fokusområde som delvis är kopplat till utvecklingsområdet är *Smart förvaltande av vårt vatten*. Aktuella frågor att hantera inom detta fokusområde är bland annat att utveckla landskapets vattenhushållande, vattenrenande och kolbindande förmåga samt fortsätta återställa våtmarksarealer i Storkriket.

d) Beskriv hur dessa tre områden samverkar.

De olika zonerna i det föreslagna biosfärområdet samverkar och interagerar på många olika sätt. Storkriket omfattar flera tätorter och landsbygdsområden. Landsbygdsområdena utgör till ganska stor del av buffertzoner och kärnområden. Ett utvecklat samspel och utbyte mellan stad och land ger goda förutsättningar till en mer hållbar förvaltning och användning av områdets resurser. Vidare kan en ökad förståelse för det ömsesidiga beroendet mellan stad och land generera ökat engagemang för olika utvecklingsfrågor. I Storkriket bor runt 150 000 invånare, och i den omkringliggande öresundsregionen bor över 4 miljoner människor. I takt med att antalet människor som bosätter sig i eller omkring Storkriket ökar - så ökar också trycket på både tätorter och landsbygd. Bland annat genom utbyggnad av infrastruktur och byggnader, ökat behov av trygg vatten- och livsmedelsförsörjning, ökat behov av service, arbetstillfällen samt tillgänglighet till rekreationsområden och natur (oftast kärnområden och buffertzoner). Tätort och landsbygd är i dessa sammanhang helt beroende av varandra. För samtliga invånare är tillgången till natur- och kulturupplevelser, service, arbete och utbildning en förutsättning för en attraktiv livsmiljö och möjligheten till en hållbar livsstil. För att arbeta aktivt med samverkan mellan stad och land och de tre zonerna i det kommande biosfärområdet så har ett eget fokusområde kring detta tagits fram och finns att läsa om i Storkrikets strategi (se bilaga 3).

4.6. Organisationsstrukturer ska skapas som initierar och möjliggör att ett lämpligt spektrum bestående av bland annat myndigheter, lokalbefolkningen och privata intressen kan samverka i utformningen, utvecklingen och driften av biosfärområdet.

4.6.1. Beskriv insatser som görs eller planeras.

(Beskriv offentliga och/eller privata aktörers deltagande för att främja olika biosfärverksamheter i kärn-, buffert- och utvecklingsområdena (med hjälp av till exempel överenskommelser, protokoll, avsiktsförklaringar eller planer för skyddade områden).)

Organisation och överenskommelse under förstudien

Att bilda ett biosfärområde är en lång resa. Redan 2008 försökte Sjöbo kommun och Lunds kommun få EU-stöd för projektet *Wise Use of Wetlands* i Vombsänkan. Detta blev inte beviljat, men kommunerna blev i stället partners i Interreg Södra Östersjöprojektet *LIFEscape* om den europeiska landskapskonventionen. När detta projekt avslutades år 2013 började tankarna på att bilda ett biosfärområde ta form. Flera lokala initiativ stöttade tanken och de tre kommunerna Sjöbo, Lund och Eslöv utförde en förstudie. Förstudiearbetet samordnades av Sjöbo kommun som juridisk person och leddes av en styrgrupp bestående av politiker och tjänstepersoner i chefsposition i de tre samarbetskommunerna. En överenskommelse (samarbetsavtal) utformades för att sätta ramarna för samverkan mellan de i styrelsen ingående aktörerna. Under förstudien upprättades också en referensgrupp med ett trettiotal representanter från universitet, företag, areella näringar, byar, kommuner, regionala myndigheter, ideella organisationer verksamma i området (se avsnitt 13.4.2).

Organisation kandidaturen och framåt

Hösten 2020 godkändes förstudien av den svenska Unesco programkommittén och området, då benämnt Vombsjösänkan, godkändes som ett officiellt kandidaturområde. I samband med detta gick samordningsansvaret över till Lunds kommun som juridisk person. Styrgruppen som hade bildats under förstudien mellan de tre kommunerna fortsatte att leda arbetet och kompletterades med en adjungerande representant från Länsstyrelsen Skåne. Ett nytt samarbetsavtal tecknades under hösten 2022 och styrgruppen består i dagsläget av två kommunpolitiker från vardera kommun (totalt sex) samt åtta tjänstepersoner. Utifrån rekommendation från den svenska biosfärkommittén beslutades också att utvidga det blivande biosfärområdet, döpa om det till Storkriket, samt att inleda arbetet med att utveckla organisationen. Den nya organisationen ska möjliggöra en bredare extern inkludering och utgöra en plattform där flera kan samlas och verka. Styrelsen för Storkriket ansvarar, idag och framöver, framför allt för samordning av biosfärbetet, och är inte en officiell förvaltare av själva området. Styrelsens medlemmar (de tre kommunerna och Länsstyrelsen Skåne) representerar däremot olika områdesförvaltare och är mycket viktiga aktörer för att arbeta gentemot Storkrikets strategi (se bilaga 3) och biosfärområdets syfte, mål och funktioner. Detta arbete kommer att ske inom ramen för deras ordinarie verksamhet.

Under kandidaturen upprättades också ett forskarråd med representanter från Lunds universitet, Malmö universitet och Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU Alnarp). Referensgruppen som formades under förstudien har under kandidaturen fortsatt att engageras i utvecklingen av Storkriket. Bland annat genom biosfärfestivalen, utveckling av olika samarbetsprojekt och inbjudningar till olika aktiviteter med syfte att få in synpunkter från lokala aktörer och medborgare (se avsnitt 13.4).

Utifrån ovan nämnda beslut om att utveckla organisationen och möjliggöra en bredare extern förankring har kandidaturarbetet under våren 2023 resulterat i ett nytt förslag till organisationsstruktur, vilken presenteras i denna ansökan (se avsnitt 17.1.8). Förslaget ska beslutas av de tre kommunerna i samband med beslut av denna ansökan och därefter implementeras succesivt.

Den nya organisationen är en så kallad hybridorganisation där den ena sidan av organisationen skapar goda förutsättningar till långsiktig trygghet och ett kommunalt stabilt ägandeskap och samarbete mellan kommunerna (gemensam politisk beredning/eller utskott) (se kapitel 17.1.8). Den andra sidan av organisationen (Storkrikets biosfärförening) är mer agil, möjliggör inkludering, brett deltagande, fler kontaktytor och är en förändringsbenägen funktion. Inflytande och engagemang kommer därmed från olika håll och bidrar till biosfärområdets strategi, måluppfyllnad och utveckling.

4.6.2. Har några kultur- eller socialkonsekvensbeskrivningar genomförts, eller har några liknande verktyg eller riktlinjer använts?

(till exempel FN:s mångfaldskonventionens Akwé: Kon – frivilliga riktlinjer, riktlinjer för ett fritt och informerat förhandssamtal, biokulturprotokoll etc.). (Genom Unescos program Människan och biosfären (MAB) ska biosfärområdena via olika program eller verktyg uppmuntras att ta hänsyn till och respektera urfolkens rättigheter och sedvanerätt i enlighet med FN:s deklaration om urfolkens rättigheter).
(http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf där så är relevant och lämpligt.)

I det föreslagna biosfärområdet finns inte några urfolk- eller lokala samhällen som avses i denna punkt. I stället hänvisar vi till avsnitt 9.4 om allmän lagstiftning.

4.7. Genomförandemekanismer

a) Har det föreslagna biosfärområdet mekanismer för att reglera mänskliga aktiviteter och resursutnyttjande i buffertzonen/-zonerna?

Om svaret är ja, beskriv dessa mekanismer. Om svaret är nej, beskriv vad som planeras.

Den svenska lagstiftningen reglerar mänskliga aktiviteter och resursutnyttjande i samtliga buffertzoner (se mer beskrivning av tillämpbar lagstiftning i buffertzoner i avsnitt 9.4).

b) Har det föreslagna biosfärområdet en strategi eller plan för förvaltningen av biosfärområdet?

Om svaret är ja, beskriv strategin/planen. Om svaret är nej, ange hur en sådan plan/strategi ska tas fram samt tidsplan för detta. (Om det föreslagna området sammanfaller med ett eller fler befintliga naturskyddsområden: Beskriv hur förvaltningsplanen för det föreslagna biosfärområdet kompletterar förvaltningsplanen för naturskyddsområdet.)

Den planerade biosfärorganisationen är ingen formell förvaltare av området utan utgör en arena för samverkan där olika typer av aktörer kopplas samman – vertikalt och horisontellt.

Det huvudsakliga förvaltningsansvaret för biosfärområdets olika zoner ligger på de ingående kommunerna (Lund, Sjöbo och Eslöv) och på Länsstyrelsen Skåne se kapitel 17.1.3. Inom kärnområdet finns ett stort antal skyddade områden där majoriteten har sina egna utformade skötselplaner vilka beskriver de åtgärder som behöver vidtas inom området för att syftet med det skyddade området ska kunna uppnås/tillgodoses.

Därtill har kommunerna och Länsstyrelsen Skåne naturvårdsplaner, grönprogram, friluftplaner och översiktsplaner som reglerar och styr arbetet inom sin respektive kommun eller län.

Som ett komplement till de kommunala och regionala planerna har biosfärorganisationen tagit fram en strategi för Storkriket med mål, fokusområden och stödprocesser (se bilaga 3). Strategin kompletterar de enskilda planerna genom att sätta Storkriket i fokus och vara kommunöverskridande. Flera olika aktörer och organisationer kan bidra till genomförandet av strategin. Biosfärkontorets eget arbete och prioriteringar genomförs genom en årlig verksamhetsplan som beslutas av styrgruppen för biosfärområdet. Kommuner, Länsstyrelsen Skåne, Region Skåne, universitet och övriga aktörer kan bidra till att uppnå strategin, dels genom att samverka med andra, dels genom sin ordinarie verksamhet. Strategin gäller under perioden 2023–2025 och revideras i samband med att Unesco uppdaterar färdplanen för biosfärområden *A New roadmap for the Man and the Biosphere* som gäller fram till 2025.

c) Har det föreslagna biosfärområdet en myndighet eller mekanism som ska genomföra strategin eller policyn?

Det är Storkrikets organisation, och dess styrgrupp som ansvarar för framtagande och samordning av strategin. Biosfärkontoret är den operativa funktionen som har det övergripande ansvaret kring samordnandet. Andra aktörer som är avgörande för områdets utveckling och som kan bidra till att uppnå strategin, genom sin ordinarie verksamhet, är till exempel Länsstyrelsen Skåne, Region Skåne, kommunerna och universiteten. Kommunerna ställer sig bakom strategin i samband med att kommunfullmäktige i de tre kommunerna fattar ett formellt beslut att skicka in ansökan till Unesco.

d) Har det föreslagna biosfärområdet program för forskning, miljöövervakning, och utbildning?

Om svaret är ja, beskriv detta. Om svaret är nej, beskriv vad som planeras.

Forskning och utbildning

Utöver de tre kommunernas ordinarie skolverksamheter verkar många olika parter för lärandet för hållbar utveckling i Storkriket. Till exempel universitet, olika studieförbund, ideella organisationer och intresseorganisationer. Aktörerna har skilda uppdrag, medlemmar och branschriktningar. Därmed sker insatser riktade till många olika målgrupper och åldrar (se kapitel 16.2).

När det gäller forskning och högre utbildning finns ett universitet i Storkriket (Lunds universitet) och två i närområdet (Malmö universitet och Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU Alnarp). Samarbeten med de tre universiteten har initierats bland annat i ett forskarråd knutet till biosfärorganisationen.

Lunds universitet rankas återkommande som ett av de hundra främsta i världen och med sina omkring 45 000 studenter och 8000 anställda är det i det närmaste ogörligt att sammanfatta den forskning som berör och har berört Storkriket. Inom universitet bedrivs bland annat en omfattande tvärvetenskaplig forskning om markanvändning. Ett stort antal enheter inom Lunds universitet har starka forskningsintressen och pågående forskning inom det blivande biosfärområdet. Här kan nämnas de tvärvetenskapliga centrumbildningarna Centrum för miljö- och klimatforskning (CEC), med de strategiska forskningsmiljöerna BECC och MERGE, samt Lund University Centre for Sustainability Studies (LUCSUS). Liknande intressen finns inom ett stort antal av universitetets institutioner, inom ämnen som ekologi, geologi, kulturgeografi, ekonomi, juridik och hälsa. Vidare pågår samverkan kring existentiell hållbarhet där biosfärorganisationen är en partner.

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) är fördelat på flera orter varav campusområdet Alnarp ligger nära Storkriket. Här finns 1300 studenter och runt 400 anställda lärare och forskare. Verksamheten i Alnarp är

koncentrerad kring ämnen som landskapsarkitektur (inklusive förvaltning och planering), trädgård, växtproduktion, sydsvenskt jord- och skogsbruk, miljöpsykologi, företagande och entreprenörskap. SLU är också huvudman för ridinriktningen årskurs 1 vid universitetsprogrammet hippolog-programmet som ges på Flyinge. Det är en verksamhet med stort avtryck i det omgivande landskapet som ett hästinriktat rekreationslandskap. Eftersom Storkriket domineras av odlingslandskap är SLU en viktig partner rent ämnesmässigt.

Malmöuniversitet är det näst största i närområdet med sina 25 000 studenter och 1700 anställda. Universitetet skapades som högskola 1988 och utnämndes till universitet 20 år senare och är därmed ett av de yngre universiteten i Sverige. Detta är en av orsakerna till att det bedrivs mer gränsöverskridande och relativt annorlunda forskning än andra universitet. Malmö universitet är, bland annat därför, en mycket intressant partner för Storkriket som kan tillföra andra perspektiv.

Inom Storkrikets gränser finns flera platser som har ett särskilt fokus på lärandet om natur- och kultur samt kunskapsutveckling rörande olika hållbarhetsfrågor. Exempel på sådana platser är Kulturens Östarp, Hörjeligården och naturum Skrylle.

Förutom många utbildningsaktörers arbete med lärande så har Storkrikets organisation även goda möjligheter att bedriva egna utbildningssatsningar och öka medvetenheten hos allmänheten rörande olika hållbarhetsfrågor. Storkriket kan till exempel arbeta med att utbilda biosfärambassadörer. Genom utbildning och vidareutbildning av biosfärambassadörer skapas förebilder och katalysatorer för positiv förändring som hjälper till att bygga upp ett brett stöd för biosfärområdets verksamhet.

Utbildningssatsningar som har påbörjats under kandidaturen har fokuserat på föredrag, event och samverkansprojekt. Exempel på dessa är föredrag för olika grupper, till exempel föreningar som visat intresse för biosfärområdesbildningen. Detta har gjorts i syfte av förankring, i utbildande syfte och för att bredda biosfärverksamhetens nätverk och samarbetsförmåga. Vidare har vissa föreläsningar och event varit öppna för allmänheten och/eller sänts digitalt. Genom detta arbete har Storkriket nått målgrupper såsom allmänhet, lantbrukare, seniorer, politiker och föreningsaktiva. Vidare har olika samverkansprojekt som biosfärverksamheten antingen själv driver, eller ingår i som part, möjliggjort gemensamt lärande kring hållbarhetsfrågor relevanta för Storkriket. Bland annat inom ett projekt kring hållbar plats- och destination-utveckling och ett om existentiell hållbarhet. Utöver detta har biosfärverksamheten även varit värd för studiebesök, praktikperioder och examensarbeten för högskole- och universitetsstudenter.

Miljöövervakning

Sverige har ett väl utbyggt system för att övervaka landets miljötillstånd. Det är många aktörer som utför arbetet inom miljöövervakningen. Naturvårdsverket samordnar tillsammans med Havs- och vattenmyndigheten svensk miljöövervakning som består av tio programområden (fjäll, hälsorelaterad miljöövervakning, jordbruksmark, kust och hav, landskap, luft, miljögiftssamordning, skog, sötvatten och våtmarker). Länsstyrelsen Skåne har i uppgift att samordna regional och kommunal miljöövervakning.

Sakmyndigheter, till exempel SMHI, Lantmäteriverket och Artdatabanken vid Sveriges lantbruksuniversitet, har i uppdrag att följa miljötillståndet inom sina sakområden. Även forskningsinstitutioner och andra intresseorganisationer som driver fältförsök under längre tid producerar resultat av intresse för övervakningen av Storkriket (läs mer under avsnittet 16.1.2). Enskilda personer, ofta verksamma i ideella föreningar, bidrar också med värdefull information.

De svenska mätseriernas längd är i många fall unika i världen. Arbetet bygger på återkommande, systematiskt upplagda undersökningar, som visar miljötillståndet genom att registrera eventuella förändringar i

naturmiljön. Resultaten från miljöövervakningen är grundläggande för miljöarbetet i stort i Sverige. Arbetet med att utforma och prioritera miljöpolitiken baseras på miljöövervakningens resultat.

På internationell nivå är resultaten från miljöövervakningen basen för internationell rapportering och officiell statistik om miljötillstånd.

Mer information kring övervakningsinsatser beskrivs under avsnitten 12.2 samt 14.1.3 och 14.1.4.

5. PÅSKRIFTER FÖR GODKÄNNANDE AV ANSÖKAN

Anteckning för remissversion av ansökan: Efterfrågade påskrifter i detta kapitel bifogas med den slutgiltiga ansökan. Påskrifter krävs från nationella, regionala och lokala myndigheter.

DEL II: BESKRIVNING

6. GEOGRAFISKT LÄGE (KOORDINATER OCH KARTA/KARTOR)

6.1. Ange biosfärområdets geografiska standardkoordinater

(Enligt referenssystem WGS 84).

Väderstreck	Latitud	Longitud
Mest centrala punkten	N 55° 40' 12.60"	E 13° 33' 11.35"
Nordligaste punkten	N 55° 48' 51.54"	E 13° 17' 51.51"
Sydligaste punkten	N 55° 30' 35.52"	E 13° 40' 41.54"
Västligaste punkten	N 55° 42' 32.96"	E 13° 6' 43.22"
Ostligaste punkten	N 55° 38' 59.42"	E 13° 59' 8.76"

6.2. Bifoga karta över ett topografiskt skikt av det exakta läget och avgränsningen för de tre zonerna inom biosfärområdet

(Kartan/kartorna ska skickas in både i pappersversion och i elektronisk form). Även de shape-filer (också i referenssystem WGS 84) som har använts för att framställa kartan ska bifogas den elektroniska versionen av formuläret. Ange om möjligt även internetlänk till den plats där kartan kan hittas (till exempel Google-karta eller en webbplats).

Kartorna bifogas till slutgiltig ansökan. Kartor ska även finnas tillgängliga på storkriket.se/karta/

7. STORLEK

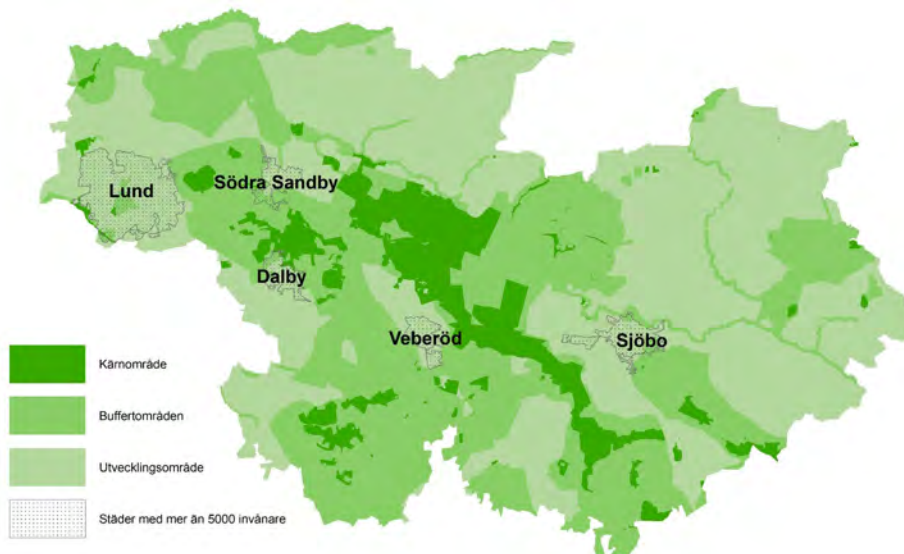
Totalt: 110 840 hektar (ha).

7.1.	Storlek kärnområden	10 730 ha
7.2.	Storlek buffertzoner	44 133 ha
7.3.	Storlek utvecklingsområden	55 977 ha
TOTALT		110 840 ha

7.4. Ge en kortfattad motivering till denna zonindelning med hänvisning till biosfärområdets olika funktioner. Om även en annan typ av zonindelning finns, ange hur detta uppfyller zonindelningskraven för biosfärområdet.

(Om det till exempel finns nationella kriterier för hur området eller zonerna definieras, ska kortfattad information om dessa ges).

Storkrikets zonindelning följer den nationella standarden som använts av andra biosfärområden i Sverige. Med grund i de guidande dokumenten som Unesco tagit fram för biosfärområden har den nationella standarden/modellen utgått från svensk lagstiftning för att hitta en lämplig zonering. Zonindelningen i kärnområden, buffertzoner och utvecklingsområden bygger därmed på befintlig lagstiftning och skyddsstrukturer, vilket innebär att det planerade biosfärområdet inte medför några nya restriktioner gällande äganderätten, nyttjanderätten, brukanderätten eller allemansrätten.

Karta: Zonindelning.

Kärnområden i Storkriket utgörs av 1 nationalpark, 1 Ramsar-område, 1 Kulturresevat, 33 områden enligt Art och habitatdirektivet Natura 2000-områden, 4 områden enligt Fågeldirektivet Natura 2000-områden, 53 Naturresevat- och 44 biotopskydd. Totalt uppgår kärnområdena till 10 procent av Storkrikets yta. Bevarandemålen för kärnområdena varierar beroende på de specifika områdenas syfte. Syftet med till exempel Kulturresevatet är att möjliggöra vård och bevarande av värdefulla kulturpräglade landskap medan Ramsar-området syftar är att bevara en värdefull våtmark.

Buffertzonerna omgärdar eller sammanbinder kärnområdena och sammanfaller med befintliga vattenskyddsområden, områden med strandskydd, riksintressen för kulturmiljövård, riksintressen för friluftsliv och naturvård, naturvårdsområden, landskapsbildskydd och naturminne. Tillsammans utgör buffertområdena cirka 40 procent av Storkrikets yta.

Resterande yta, som inte ingår i kärnområdena eller buffertzonerna, utgörs av utvecklingsområden. De flesta tätorter både stora som små ingår i utvecklingsområdet liksom stora arealer jordbruksområden.

I avsnitten 9.3 och 17.1 finns en redogörelse över gällande lagstiftning för de områden som ingår i zoner-ingen.

8. BIOGEOGRAFISK REGION

(Ange det allmänt vedertagna namnet på den biogeografiska region där biosfärområdet är beläget. Begreppet "betydande biogeografisk region" har inte definierats exakt, men hänvisa gärna till Udvardys system för klassificering av biogeografiska regioner: http://www.unep-wcmc.org/udvardys-biogeographical-provinces1975_745.html.)

Storkriket ligger på nordgränsen av det tempererade ädellövskogsområdet i Europa (Udvardy IUCN, 1975). Enligt EU:s indelning är det den nemoral zonen med ädellövskog.

9. MARKANVÄNDNING

Detta kapitel inleds med en skildring av områdets historia – de händelser som alla på något vis format det samhälle och landskap vi ser i biosfärområdet idag. Därefter beskrivs vilka som idag använder biosfärområdet, vilka regelverk som är på plats och hur de resurser som området bringar fördelas.

9.1. I ett historiskt perspektiv

(Ge en kort sammanfattning över tidigare/historisk mark- och resursanvändning samt landskapsutvecklingen i var och en av det föreslagna biosfärområdets olika zoner, om sådan information finns tillgänglig.)

För att förstå orsaken till kontrasterna inom biosfärområdet behöver vi gå på djupet - ända ner i berggrunden. Området ligger i gränslandet mellan två tektoniska plattor, vilket har gett upphov till urbergsrester

med magra jordar i östra delen av området. Mellan dessa ligger gravsänkor som mynnar ut i ett slättland i väster. Under de 250 miljoner år som följer, kommer de väldiga bergsformationerna eroderas och landskapet få en mer flack karaktär.

När isen smälte av efter den senaste istiden, avsatte de stora forsarna sandsediment i sänkorna, medan mer finkorniga partiklar följde vattnet längre ut i havet och deponerades i den sydvästra delen av området. Här lades grunden till en av världens bästa åkerjordar (så kallade 10+ jordar) och denna kontrast i bördighet präglar ännu området.

Landskapet inom biosfärområdet domineras av jordbruk, men av olika karaktär. Landskap med stora öppna fält utgör huvuddelen. Det finns också en mosaik av mindre områden som över århundraden brukats på ett mer extensivt sätt. Det är främst i de lågintensiva delarna vi hittar kärnområdena, medan buffertzonen har haft en mer varierande exploatering. Utvecklingszonerna präglas av en hög mänsklig interaktion, oavsett om det handlar om modernt storskaligt jordbruk eller bebyggelse. Samtidigt har den intensiva markanvändningen en lång historia, och den exceptionella artrikedomen inom Storkriket visar på möjligheterna att sammanväva mänsklig aktivitet med biologisk mångfald.

I det historiska perspektiv som följer kommer fokus att ligga på odlingslandskapets utveckling och dess effekter på naturmiljö och människor.

Tidig historia
< år 970

Danska tiden
970-1658

Jordbruksskiftenas tid
1700-1950

Nyare tid
1950 ->

Förhistorisk tid fram till 970

Invandringen till Norden följde ett par tusen år efter isens avsmältning och området var då av mer arktisk karaktär. Så småningom blev klimatet varmare och för 8000 år sedan var det betydligt varmare än idag. I Skåne fanns det då gott om mat. Det fanns vilt i skogarna, fisk längs kusterna och i sjöarna, och nötter och bär att samla. Genom de studier som gjorts på boplatser kan man få en bild av hur man suttit kring elden på kvällarna och rostat hasselnötter, sjönöt och frön från både vit och gul näckros.

Under de följande tusentals åren fram till och med äldre järnåldern (400 e Kr) skedde en gradvis ökning av djurhållning och senare också jordbruk. Först under yngre järnåldern började odlingslandskapet ta den form som ännu kan spåras i Storkriket idag - med större brukade arealer i den bördiga västra delen av området och mindre enheter och mosaikartad markanvändning i östra delen.

Man kan spåra hur byarna växte genom ortsnamnen. Byarna anlades först i den västra delen och där hittar vi ortsnamn som slutar på *-by*, och *-inge* (till exempel Dalby, Stora Råby och Flyinge). En *by* var från början en röjd yta, eller en löväng, men kom redan under järnåldern att beteckna bebyggelsen som fanns i anslutning till denna brukade mark. Ändelsen *-inge* är vanlig under första hälften av tusentalet, och betyder en boplat. Allt eftersom befolkningen ökade, spreds röjningen av skogen till de mindre bördiga markerna i östra delen av biosfärområdet och där hittar vi namn som slutar på *-röd* (till exempel Hjularöd, Veberöd och Löberöd) vilket är en senare benämning på röjd mark. Spår från djurhållningen hittar man i *-torp* (till exempel Slogstorp och Ilstorp) som betyder inhägnad eller stängsel. Att detta tolkas som nybygge på betesmark beror på att man på den tiden hägnade in gården, inte djuren. Vid gårdarna hade man de värdefulla åkrarna (inägorna) som behövde skyddas från betesdjuren som gick fritt i de mindre näringsrika utmarkerna utanför hägnet. Allteftersom proportionen av odlad mark ökade fick vi så småningom det omvända,

nuvarande förhållandet, där man i stället hägnar in djuren. Samtidigt kan vi idag, inom biosfärområdet, se hur inhägnandet av odling tas upp igen, men nu för att skydda trädföryngring från vilt.

Sammantaget kan man säga att under järnåldern uppstod byar i samband med att man brukade marken. Vem som har rätt att nyttja marken blir snart en hierarkisk fråga och redan under andra halvan av tusentalet har det militära inslaget fått en viktig betydelse för den fortsatta utvecklingen, vilket leder oss till den danska tiden.

Danska tiden i Skåne (970–1658)

Det är först när den danske Harald Blåtand tar över vid andra halvan av 900-talet som det går att befästa hur Skåne styrdes och ägdes. Befolkningen betalade skatt till kungen, men herremän var befriade från skatt eftersom de stöttade kungen militärt. De bönder som var knutna till herremännen var också de befriade från kunglig skatt och betalade i stället herremannen i form av dagsverken.

Lund, i Storkrikets västra del, är tillsammans med Sigtuna, en av Sveriges äldsta städer. Exakt när och varför staden anlades är omtvistat, men under Harald Blåtands regeringstid i Danmark, anlades ett 84 hektar stort område med kvarter, tomter och gator. En kyrka helgad åt Sankt Clemens låg centralt belägen i stadsområdet. Den kristna läran var en del av det politiska spelet och kungarna sa sig ha fått sin makt från Gud. Kanske var det därför herremännen i Lund tidigt anlade kapell på sina marker. Dessa kapell var för den egna gårdens folk och tillhörde alltså inte någon organiserad statlig kyrka.

Kyrkan blev sen en markägare i egen rätt och flera stora kloster anlades på 1100-talet. På samma sätt som adeln, fick kyrkan skatt eller dagsverken av de bönder som odlade deras jord. Övedskloster, som fortfarande är en stor markägare i mitten av Storkriket, är ett exempel på hur markägandet förändrades under den här tiden. Klostret anlades på 1100-talet av ärkebiskop Eskil i Lund, växte sig 113 gårdar stor, och konfiskerades sedan av kronan vid den danska reformationen 1536. Adeln blev den stora markägaren i Skåne under 1500-talet, och är det fortfarande. Idag ägs 46 procent av all jordbruksmark i Skåne av adeln. Men även om de katolska klostren och kyrkorna förlorade mark under reformationen så har inte kyrkan blivit lottlös. Idag är Lunds stift den enskilt största markägaren i Skåne.

Eftersom adeln tog över det mesta av kronans mark under 1500-talet hade försvenskningen inte så stor effekt på markägandet - adeln behöll sin mark och svor sin trohet till den svenska kungen 1658. Maktspelet hade en större effekt på jordbruket genom det stora antal bönder som dog i kriget. Dessutom emigrerade 8 procent av den icke-besuttna delen av befolkningen till Danmark.

Inom området har vi alltså en mer än tusenårig historia av stora lantegendomar, ägda antingen av kyrkan eller adeln. Det faktiska brukandet styrdes dock i första hand av byarna och byalagen. Man odlade främst till lokal försörjning och hur mycket mark som brukades var avhängig bondebefolkningens storlek. Goda år ökade befolkningen och nya marker röjdes, medan när befolkningen minskade – som under pesten och vid olika krig – kunde odlad mark läggas i träda. Kommersialiseringen av jordbruksproduktionen äger rum efter att Skåne blivit svensk.

Kommersialiseringen, skiftet och jordbrukets intensitet 1700–1950

Svenskarna övertog Skåne i en tid som skulle präglas av framväxande storstäder i Europa och med dem ett ökat värde av jordbrukets varor. Medan byalagen under århundranden styrte hur jorden brukades, uppstod nu ett intresse från den markägande klassen att öka produktionen för kommersiell vinning. Under byalagens tid hade byns ägor delats in så att varje gård hade en andel av varje sorts mark. Det blev en grund för ett lappsystem, där gårdens ägor var spridda över ett stort geografiskt område. Andelarna splittrades upp ytterligare vid arv och giftermål. Resultatet var att en enda gård kunde ha mer än sextio olika täppor. Vid

1700-talets början kunde en andel vara så liten att bonden bara kunde plöja med sin häst i ena riktningen, vilket krävde samordning mellan alla i byn för att bruka jorden.

Myndigheter som lantmäteriet var en förutsättning för de förordningar om *skifte* som infördes i Sverige mellan 1757 och 1827. Skiftena syftade till att skapa sammanhängande marker för varje gård och gynna ett mer effektivt brukande av jorden. Parallellt innebar de också en maktförskjutning från byalag till den enskilde bonden och myndigheterna. I och med 1827 års skifte kom landskapet att ändra karaktär. Byarna splittrades och varje gård placerades så att den låg mitt i ägorna. Skiftet var mer framgångsrikt i denna del av Sverige där biosfärområdet ligger, än i andra delar. Man kan tänka sig att det var lättare att skapa goda förutsättningar för varje gård när tillgången på bördig jord var hög, vilket i sin tur ledde till färre konflikter. Den totala åkerarealen i Skåne ökade från 15 till 41 procent under första halvan av 1800-talet.

Hos flera av de större godsens rationaliserades jordbruket genom att anlägga stora arrendegårdar, så kallade plattgårdar, som drevs av jordbrukskunniga ståndspersoner. Plattgårdarna skulle vara innovativa modelljordbruk och drevs med arbetskraft i form av statare eller torpare. Antalet personer som skulle närmast försörjas blev också lägre eftersom byarna togs bort från området och endast arbetsför befolkning – dock med familj – inhystes i de olika arbetsbostäderna. Övedskloster var ett av de gods som införde plattgårdar. Gårdarna ligger i ring kring Vombsjön och än idag präglas jordbruket i området av större åkrar. Samtidigt är detta en del av biosfärområdet där det finns en hög mosaik av olika biotoper mellan åkrarna, vilket är ett resultat av de geologiska förutsättningarna. Jordmånen är en variabel och här är höjdskillnaderna som störst inom biosfärområdet.

Den sydvästra delen av biosfärområdet kom att domineras än mer av det intensiva jordbruket som tog fart i och med skiftet. När man började använda konstgödsel i mitten av 1800-talet behövdes inte boskapen i samma utsträckning och åkerarealen kunde öka. Mot slutet av 1800-talet genomfördes omfattande utdikningar av vattendragen för att skapa mer åkermark. Meandrande vattendrag rätades ut och fördjupades och våtmarkerna minskade ända fram till mitten av 1900-talet.

Vombsjön, vattenreglering och sandflykt

Vombsjön är den största sjön inom biosfärområdet. Vattendragen till och från sjön användes förr till ängavattning, så kallat översilning. Genom att låta närings- och syrerikt vatten översila marken i samband med vårfloden kunde man öka höproduktionen. I slutet av 1800-talet skapade Övedskloster ett 230 hektar stort – Sveriges största - översilningsområde vid Björka, där man hade dämme, akvedukt och kanalsystem. Detta användes fram till 1950 då det lades ned och dämmet sprängdes. Produktionen gick ner från 21 till 9 hölass och man kompenserade i stället med konstgödsel för att öka produktionen. En del av översilningssystemet har idag återställts av naturvårdande skäl och för att minska övergödningen av Vombsjön.

Foto: Översilning vid Vombs ängar i april. Fotograf: Kerstin Jakobsson.

I samband med att man rätade ut och fördjupade Kävlingeån och Klingavälsån sänktes grundvattennivån i hela dalsänkan kring Vombsjön. Eftersom sjön blev en vattentäkt till Lund och Malmö kom sjön att dämmas upp och regleras 1936. Medan detta har lett till en god vattentillgång både i jord och berggrund, så innebär det också att strandlinjen förflyttas på ett onaturligt sätt. Bristen på naturlig strandvegetation, främst vass, bidrar till de höga fosforhalter som idag är ett problem i sjön, med algblomning som en av följderna.

Området söder om Vombsjön domineras av lätta sandjordar. Røjning av skog, ökat betestryck och utdikning av våtmarkerna ledde till en omfattande sandflykt och höga sanddyner. För att hindra sandflykten planterade man tall på ett stort område, Vombs fure, som idag är ett omtyckt friluftsområde och naturreservat. När man vandrar längs sjöns kant kan man se 150 år gamla jättetallar.

Allemansrättens historia

Fattiga och de som befunnit sig på resa har sedan lång tid tillbaka haft vissa rättigheter att röra sig i och använda skog och mark. Medan vilda djur tillhörde markägaren, så var bär och nötter något som alla kunde ta del av. Inom vissa gränser. I Skånelagen, som skrevs i början på 1200-talet, sägs det till exempel att en vandrare har rätt att plocka en hatt full av hasselnötter, inte mer. Under de kommande flera hundra åren fram till skiftet (som beskrivits lite längre upp) var utmarkerna en gemensam angelägenhet och tillgänglig för befolkningen i byarna. När Skåne avskogades blev utmarkerna allt mindre för att upphöra helt i samband med skiftet. När landsbygdens folk flyttade in till städerna i allt större utsträckning under 1800-talet fick befolkning allt mindre tillgång till skog och mark. Under en period framfördes det förslag om en lag som gav markägaren ensam rättigheterna till bärplockning, men detta slog inte igenom. I stället blev det krafter som verkade för att allmänheten ska ha tillgång till naturen för friluftsliv. Det lyckades och Allemansrätten skrevs i början av 1940-talet. Denna sedvänja blev en lagstadgad rätt 1994. Tack vare allemansrätten kan alla röra sig fritt nästan överallt i naturen, så länge du inte stör eller förstör. Detta innebär att det finns gott om möjligheter till friluftsliv i Sverige.

Ett jordbrukets biosfärområde

Det förslagna biosfärområdet är med anledning av det som beskrivits här ovanför stark påverkat av jordbruk i olika former sedan lång tid tillbaka. Redan på 1700-talet var de bördiga områdena utarmade på skog, och

ekologiska effekter av markanvändningen intensifierades under de kommande århundradena. Medan dagens intensiva jordbruk har minskat artantalet finns det också områden med en högre artrikedom just på grund av mänsklig påverkan. Sandfälten på Revingehed som störs av militär användning och betestryck är ett exempel. Denna känsliga biotop kan dock helt förlora sitt värde om den inte sköts på ett hållbart sätt. Det kan tyckas förvånande att vi hittar en så hög artrikedom i Storkriket, efter generationer av extensivt brukande. En spännande fråga är hur denna relativa artrikedom har kunnat överleva genom dessa utmaningar och vad vi kan lära oss om hur den kan bevaras för framtida generationer av brukande människor.

Referenser

- Arvidsson, E., 2014. Bystämman som en mötesplats för jordägarna En lokalhistorisk undersökning om de gemensamma resurserna inom Benestad byalag åren 1886–1928. Examensarbete, Institutionen för kulturvetenskaper, Linneuniversitetet. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Bergendorff, C; Carlsson, B; Emanuelsson, U; Lewan, N och Nordell, O., 1985. *Det skånska kulturlandskapet*. Signum.
- Ekologgruppen AB, 2011. *Översilningsprojekt vid Björka, Sjöbo kommun Miljökonsekvensbeskrivning*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11)
- Espgren Lindeberg, J., 2019. *Att hävda Revingeheds värden – Att bevara natur i ett föränderligt landskap*. Uppsats SLU. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Europaparlamentet nyheter, 2021. *Varför minskar bio och andra pollinerare?* ([Länk](#), 2023-07-11).
- Institutet för språk och folkminnen, 2019. *Vanliga ortnamnselement*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Kofoed Olsson, L., 2022. *Vombskogen, Skåne - En litterär och praktisk studie i skogsskötsel för tillgängligt friluftsliv i Vombskogen* Kandidatuppsats Linneuniversitetet. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Länsstyrelsen Skåne. *Kulturlandskapet fram till skiftesreformerna*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Länsstyrelsen. *Jorden*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Länsstyrelsen Skåne. *Kulturmiljöprogram*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Länsstyrelsen Skåne. *Landskap och befolkning*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Sjöström, A. 2000. *Ringsjöbornas vardag för 8000 år sedan, Frosta härads Hembygdsförening*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Stenmyr, H., 2010. *Från nytta till nöje - Allemansrätten i den svenska skogen. Kandidatuppsats SLU*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Widgren, M., 2014. *Hur drevs den vikingatida-medeltida storgården? några frågor från Lägerbovada, Ydre*. In: Karsvall, Olof & Jupiter, Kristofer (ed.), *Medeltida storgårdar: 15 uppsatser om ett tvärvetenskapligt forskningsproblem* (pp. 59-72). Uppsala: Gustav Adolfs akademien Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Övedskloster, u.å. *Övedsklosters historia*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

9.2. Vilka är biosfärområdets huvudsakliga användare?

(specificera för varje zon och ange vilka resurser det främst är fråga om) Beskriv i förekommande fall i vilken omfattning ursprungsbefolkningen är involverad, i enlighet med FN:s deklaration om urfolkens rättigheter ([Länk](#)).

Kärnområden

Kärnområdena utgör främst en plats för friluftsliv och rekreation. Det är tillåtet att plocka bär och svamp såvida inte specifika föreskrifter för varje kärnområde anger något annat. Även jakt och fiske med fiskekort kan vara tillåtet. Det finns mindre byar i kärnområden och även sommarstugeområden. I sommarstugeområdena är det många som valt att bli året-runt-boende eftersom de uppskattar den omkringliggande naturen. Det militära övningsfältet Revingehed är både övningsområde för tunga fordon och stridsvagnar, betesmark för nötboskap och friluftsområde för allmänheten när det inte pågår övningar.

Buffertzoner

En hög andel av buffertzonerna är jordbruk. Även buffertzonen används till friluftsliv och rekreation, svamp- och bärplockning, jakt och fiske. Här finns också värdefulla kulturmiljöer. De byar och mindre tätorter som finns här bebos permanent. Boende i buffertzonerna uppskattar att naturen upplevs som nära.

Utvecklingsområdet

En stor andel av utvecklingsområdet är jordbruksmark men här bor också huvuddelen av biosfärområdets invånare. De som lever i utvecklingsområdets västra delar bor i stadsplanerade områden där parker och tätortsnära rekreationsområden är viktiga. Tätorter och byar som har goda bussförbindelser, särskilt de i närheten av Lund, är i stark tillväxt. Invånarna i tätorterna jobbar i en mängd sektorer, bland annat inom vård och omsorg och IT-branschen. Av invånarna utanför tätorterna i utvecklingsområdet är en stor andel jordbrukare, har extrainkomster eller fritidsintressen som relaterar till djur och natur som hästar, hundar eller odling.

9.3. Vilka regler (även hävd eller sedvanerätt) gäller för markanvändning i och tillträde till var och en av biosfärområdets zoner?

Biosfärområdets zonindelning följer en nationellt anpassad modell använd av tidigare utnämnda biosfärområden i Sverige. Med Unescos vägledande dokument för biosfärområden som grund, tar den nationella modellen avstamp i svensk lagstiftning.

Zonindelningen i kärnområden, buffertområden och utvecklingsområden bygger på befintliga regelverk och skyddsstrukturer, vilket innebär att biosfärområdet inte medför några nya restriktioner gällande äganderätten, nyttjanderätten, brukanderätten och allemansrätten.

Nedan ges en beskrivning av svensk miljölagstiftning och andra övergripande regler för markanvändning, både allmänt och för varje zon.

9.3.1. Allmän lagstiftning

Plan- och bygglagen

Den svenska plan- och bygglagen (PBL) reglerar all planläggning av mark, vatten och byggande. Sveriges kommuner har planmonopol vilket innebär att de själva bestämmer över hur deras mark ska användas och byggas. Alla kommuner är enligt plan- och bygglagen skyldiga att ha en aktuell översiktsplan (ÖP) där kommunerna ska ange hur mark- och vattenområdena är avsedda att användas och hur bebyggelseutvecklingen bör ske i kommunen. I översiktsplanen ska även kommunen ange hur nationella riksintressen som finns i kommun ska tillgodoses.

Miljöbalken

Den svenska miljölagstiftningen finns beskriven i Miljöbalken. Miljöbalken syftar till att främja en hållbar utveckling så att framtida generationer kan leva i en god och hälsobringande miljö. Lagen omfattar olika bestämmelser som tillsammans hjälper till att upprätthålla olika naturkvaliteter. Bland annat innehåller Miljöbalken bestämmelser kring naturvård, kulturmiljövård och friluftsliv samt skydd av naturen, exempelvis naturreservat och strandskyddsbestämmelser. Miljöbalken tillhandahåller även artskyddsförordningen som innehåller bestämmelser kring fridlysning av arter och reglering kring bland annat import och export av vilda arter. Genom artskyddsförordningen har en stor del av föreskrifterna i Europeiska unionens art- och habitatdirektiv och fågeldirektiv verkställt i svensk miljölagstiftning. Reglering av

vattenverksamheter och bestämmelser kring samrådsplikt ingår även i Miljöbalken samt bestämmelser för miljöfarlig verksamhet, hälsoskydd samt avfall och producentansvar.

Flera lagar är kopplade till Miljöbalken, till exempel skogsvårdslagen och väglagen.

Allemansrätten

Allemansrätten tryggar allmänhetens tillgång till naturen och är unik för Sverige och ett fåtal andra länder. Sedan 1994 har allemansrätten stöd i grundlagen. Allmänhetens rätt bygger på en sedvana och lagstiftningen beskriver rättigheter och skyldigheter endast i övergripande ordalag. Grundregeln är att ”inte störa, inte förstöra” vilket innebär att visa respekt för flora, fauna och markägaren på den plats där man vistas. Med utgångspunkt från denna grundregel ger allemansrätten möjligheten till att vandra, cykla, paddla kanot, plocka bär och svamp så länge man inte skadar, stör boende i närheten eller tjänar pengar på användningen av annans mark. Känsliga områden som behöver extra skydd, som naturreservat, har särskilda regler som beskriver vad besökare får göra, eller inte göra, i varje enskild skyddad miljö.

Jaktlag och fiskelagen

I Sverige regleras jakten på vilt av Jaktlagen/Jaktförordningen. Jakt bedrivs på i stort sett all jord- och skogsbruksmark som inte är reserverad för fri utveckling. Delar av EU:s art- och habitatdirektiv samt EU:s fågeldirektiv har delvis införlivats i Jaktlagen/Jaktförordningen.

Fritidsfisket regleras i den svenska fiskelagen och förordningen om fisket, vattenbruket och fiskenäringen. Fiskelagen innehåller de grundläggande bestämmelserna om rätten att fiska. När det gäller var man får fiska skiljer man på allmänt vatten, enskilt vatten och så kallat enskilt frivatten.

Kulturmiljölagen

Att skydda och vårda kulturmiljön är en nationell angelägenhet och det övergripande syftet är att ge nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. I kulturmiljölagen finns bestämmelser om fornminnen, byggnadsminnen, kyrkliga kulturminnen, kulturföremål och ortnamn.

9.3.2. Specifik lagstiftning för kärnområden

Biosfärområdets kärnområden sammanfaller med befintliga och lagenligt skyddade områden: nationalpark, naturreservat, kulturresevat, Ramsar-område, art och habitatdirektivet Natura 2000-områden, fågeldirektivet Natura 2000-områden, och biotopskydd. En lista av samtliga kärnområden finns i avsnitt 19.3. Mer information kring rättlig status och förvaltningsbehörighet finns i avsnitt 17.1.

Nationalpark

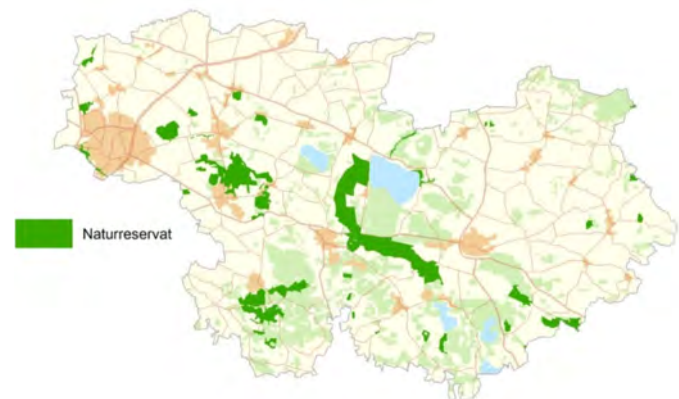
Nationalpark är det starkaste skydd ett område kan få. Det ges bara till de mest värdefulla områdena i det svenska landskapet. Genom att skydda värdefulla områden från att förstöras eller försvinna kan vårt gemensamma natur- och kulturarv bevaras. En nationalpark handlar också om att skapa möjligheter till naturupplevelser, att inspirera fler att lära mer och tycka om naturen. Skötseln av nationalparkerna syftar i första hand till att bevara deras naturliga tillstånd. Det innebär att naturen ofta får vara som den är. Dalby Söderskog är Storkrikets enda nationalpark och är Sveriges och Europas minsta nationalpark bildad 1918 för att bevara vad man då beskrev som en sydsvensk lövskog. Föreskrifterna för Dalby Söderskog reglerar vilka åtgärder som är tillåtna. Skötseln av Dalby Söderskog går främst ut på att låta skogen utvecklas fritt. Målet är en ädelövskog på den skånska sydvästslätten i sitt naturliga tillstånd.

Naturresevat

Naturresevat i Storkriket är naturområden som skyddats av Länsstyrelsen Skåne eller kommunerna för att långsiktigt bevara natur som av något skäl anses särskilt värdefull. Det kan vara ett område som är betydelsefullt för friluftslivet, floran, faunan eller är av intresse ur geologiska eller naturmiljömässiga perspektiv. Enligt miljöbalken finns det fem giltiga skäl för att bilda naturresevat:

- Bevara den biologiska mångfalden
- Vårda och bevara värdefulla naturmiljöer
- Sörja för människa behov av friluftsliv
- Skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer
- Skydda, återställa eller nyskapa livsmiljöer för skyddsvärda arter

Naturresevaten utgör den största andelen skyddad natur i Sverige. I Storkriket finns 53 naturresevat.

Varje naturresevat omfattas av unika föreskrifter som syftar till att skydda de naturvärden som är unika för området. Föreskrifterna kan rikta sig både till markägare och till allmänheten, men de får inte förbjuda mer än vad som krävs för att bevara och främja natur- och friluftsvärdena i området. Det är ofta förbjudet att avverka skog eller på annat sätt påverka marken, samt uppföra byggnader. Däremot kan vissa skötselregler tillåtas, till exempel anläggning av vandringsled och hävd av slättermark.

Kulturresevat

Länsstyrelse eller kommun kan besluta att ett områdes hela natur- och kulturmiljövärden ska skyddas och vårdas. Förutom att inkludera byggnader, anläggningar, lämningar och marker kan även immateriella värden som verksamheter, kunskaper och traditioner ingå. I Storkriket finns ett kulturresevat, Kulturens Östarp vilket är ett unikt friluftsmuseum beläget i ett böljande och naturskönt landskap. Här finns äldre gårdsmiljöer och ett småbrutet odlingslandskap med små åkrar, ängar, gårdsgårdar och betande kor som minner om äldre tiders brukande.

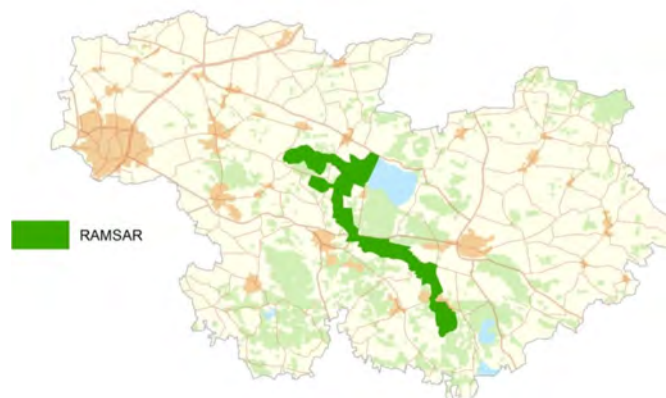

Ramsarområden

Ramsarkonventionen eller våtmarkskonventionen är en global naturvårdskonvention för att bevara våtmarker och vattenmiljöer. Målet är att bevara de speciella biologiska värden som finns i grunda vegetationsrika områden. Naturliga våtmarker och vattenmiljöer är mycket värdefulla. De har många funktioner, till exempel bidrar de till mat- och vattenförsörjning samt vattenrening och kollagring. Eftersom alltmer av dessa värdefulla miljöer förstörs eller skadas behövs internationella och nationella åtgärder för att skydda, bevara och förvalta våtmarker och vattenmiljöer på ett bra sätt.

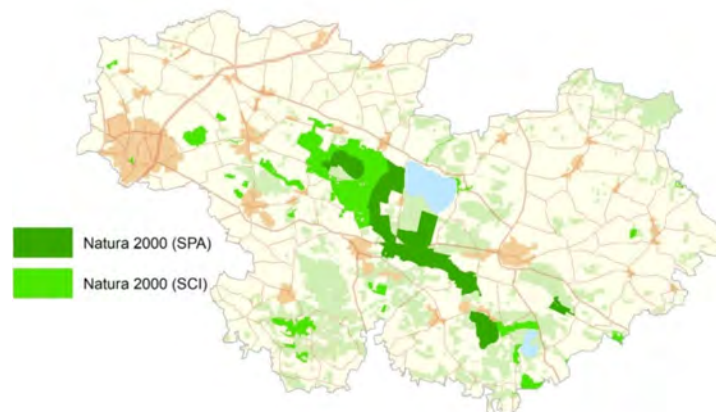
Länderna som skrivit under konventionen till exempel Sverige har förbundit sig att verka för att hänsyn tas till våtmarker och vattenmiljöer, främja forskning och utbildning samt samarbeta med andra länder i frågor som rör konventionen.

I Storkriket finns ett Ramsar-område, Klingavälsåns dalgång. Området är ett av Skånes viktigaste fuktängsområden i inlandet med värdefulla miljöer längs den meandrande Klingavälsån. Området hyser flera klassiska fågellokalor som också har höga biotop och artvärde. De naturtyper som förekommer i Klingavälsåns dalgång är av betydande markhistoriskt värde, främst på grund av lång kontinuitet i nyttjandet av ängs- och hagmarker för slätter och bete.

Natura 2000-områden

Natura 2000-områden ingår i Europeiska unionens nätverk av skyddade områden och utses med stöd av EU:s art- och habitatdirektiv och fågeldirektiv. Områden vars natur är värdefull ur ett EU-perspektiv ska ingå i Natura- 2000, vilket innebär att de klassas som områden med särskilda skydds- eller bevarandevärden. Dessa områden har bevarandeplaner som pekar ut naturvärdena och beskriver vad som krävs för att värdena långsiktigt ska kunna finnas kvar.

Länsstyrelserna ansvarar för varje enskilt Natura 2000-område. Markanvändning, till exempel jordbruk kan tillåtas i ett Natura 2000-område men det får inte medföra en risk för betydande påverkan på de naturvärden som området avser skydda. I normalfallet innebär Natura 2000 inga inskränkningar i jakt och fiske. I Storkriket finns 32 områden enligt Art- och habitatdirektivet Natura 2000-områden och 4 områden enligt Fågeldirektivet Natura 2000-områden.

Biotopskydd

Biotopskyddsområden är en skyddsform som kan användas för små mark- och vattenområden med höga naturvärden. Områdena är på grund av sina särskilda egenskaper värdefulla livsmiljöer för hotade djur- eller växtarter. Genom att införa ett biotopskyddsområde kan värdefulla naturmiljöer skyddas och förutsättningarna att förbättra den biologiska mångfalden förbättras. Skyddet bidrar också till Sveriges del i FN:s överenskommelse om biologisk mångfald samt de svenska miljö kvalitetsmålen.

Skillnaden mellan ett biotopskyddsområde och naturreservat är att det finns ett antal namngivna biotop typer som får skyddas som biotopskyddsområde. Det finns sju nationella biotop typer som är skyddade i landet, men även länsstyrelser och kommuner får besluta över skydd över biotoper i det enskilda området. I Storkriket finns 44 biotopskydd.

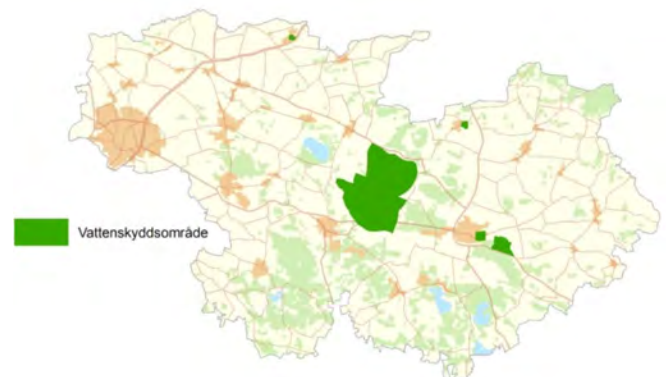

9.3.3. Specifik lagstiftning för buffertområden

Buffertzonerna sammanfaller med befintliga vattenskyddsområden, områden med strandskydd, riksintressen för kulturmiljövård, riksintressen för friluftsliv och naturvård, naturvårdsområden, landskapsbildskydd och naturminne. Mer information kring rättlig status och förvaltningsbehörighet finns i avsnitt 17.1.

Vattenskyddsområde

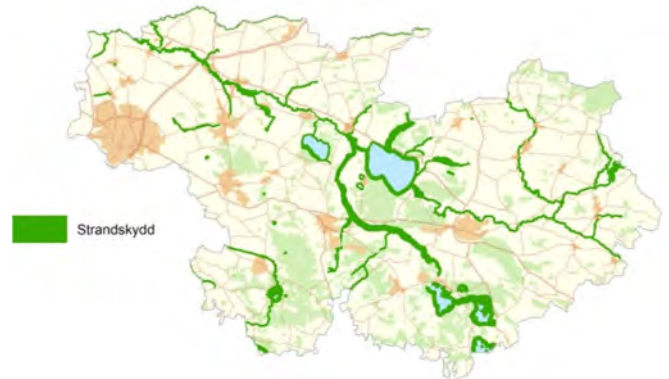
Vattenskyddsområden kan bildas för att skydda både grundvatten och ytvatten mot föroreningar. Både länsstyrelser och kommuner kan fatta beslut om att inrätta ett vattenskyddsområde. Mitt i Storkriket, där kommungränserna mellan Lund, Eslöv och Sjöbo möts - finns Vombsjön. Här finns ett vattenskyddsområde som omfattar hela Vombsjön och Vombfältet (infiltrationsdammar för konstgjord grundvattenbildning). Detta vattenskyddsområde kommer att ses över och eventuellt revideras i vissa delar. Denna översyn inleds under

2019. Ytterligare några mindre vattenskyddsområden finns i Sjöbo och Eslövs kommuner.

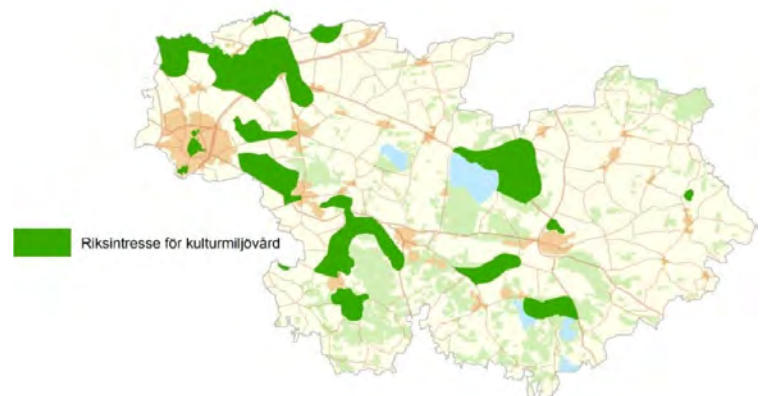
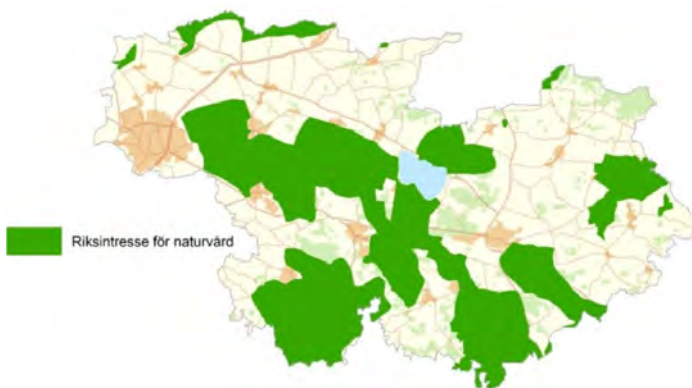
Strandskyddade områden

Syftar till att långsiktigt trygga förutsättningarna för allemansrättslig tillgång till strandområden och att bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet på land och i vatten. Strandskyddet gör att vi alla kan njuta av fina strandområden och att djur och växter kan fortsätta leva i sin miljö. Strandskydd i Storkriket gäller 100 meter från strandkanten vid alla insjöar och vattendrag oavsett storlek. Inom strandskyddet är det förbjudet att uppföra nya byggnader, ändra byggnader eller sätta upp andra anläggningar eller anordningar som avhåller allmänheten från att röra sig där, gräva eller på annat sätt förbereda för sådana byggnationer, utföra andra åtgärder som kan skada växt- och djurliv. På några platser, till exempel i en del tätorter, är strandskyddet borttaget. Länsstyrelsen kan utvidga zonen till upp till 300 meter från strandlinjen, om det behövs för att säkerställa strandskyddets syften.

Riksintresse naturvård, friluftsliv och kulturmiljövård

Att ett område är av riksintresse innebär att det anses ha så stora natur-, friluftsliv- eller kulturmiljövärden att det är av betydelse för hela landet som helhet. Enligt miljöbalken ska områden av riksintresse för naturvård, kulturmiljövård och friluftsliv skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada natur- eller kulturmiljön. Intressena ska ges företräde framför andra allmänna och enskilda intressen när frågor om markanvändning avgörs. Anspråk på ändrad mark- eller vattenanvändning får inte medföra påtaglig skada på natur- eller kulturmiljön. Ansvaret för riksintressena delas av berörda kommuner och Länsstyrelser.

Naturvårdsområde

Skyddsformen naturvårdsområde, som infördes i naturvårdslagen 1974, upphörde i och med införandet av miljöbalken 1999. De områden som inrättats ska vid tillämpningen av miljöbalken anses som naturreservat, men det finns skillnader. Häckeberga naturvårdsområde i Storkriket är ett stort rekreationsområde som omfattar Häckeberga slott, Häckebergasjön och flera naturreservat. Här finns vidsträckta bokskogar och böljande betesmarker och åkrar. Trädens höga ålder har skapat habitat för många hotade arter. Här finns även gott om kronhjort, det skånska landskapsdjuret.

Landskapsbildsskyddsområde

Landskapsbildsskydd är en äldre skyddsform som inte finns i miljöbalken. Den håller successivt på att ersättas med andra skyddsformer. Landskapsbildsskydd finns till för att skydda värdet av framför allt den visuella upplevelsen av ett landskap. Skyddet reglerar till exempel bebyggelse och vägar. Det krävs tillstånd från Länsstyrelsen för att utföra åtgärder som kan ha negativ effekt på landskapsbilden i dessa områden.

Naturminne

Naturminne är en av de äldsta skyddsformerna för natur i Sverige. Särpräglade naturföremål såsom träd, flyttblock och liknande kan skyddas som naturminne. Naturminnen är antingen punktobjekt eller har en yta mindre än ett hektar. Ett större område i Storkriket norr om Vombsjön vid Övedskloster är utsett till naturminne på grund av Lundvivan (*Primula Elaitor*) som troligtvis kom till området med hjälp av munkarna under 1500-talet.

9.3.4. Lagstiftning för utvecklingsområdet

Kommuner och markägare styr planering och utveckling av större delarna av biosfärområdets utvecklingsområde enligt lagar och förordningar beskrivna under allmän lagstiftning ovan.

9.4. Beskriv skillnaderna mellan kvinnors och mäns tillgång till och kontroll över resurserna.

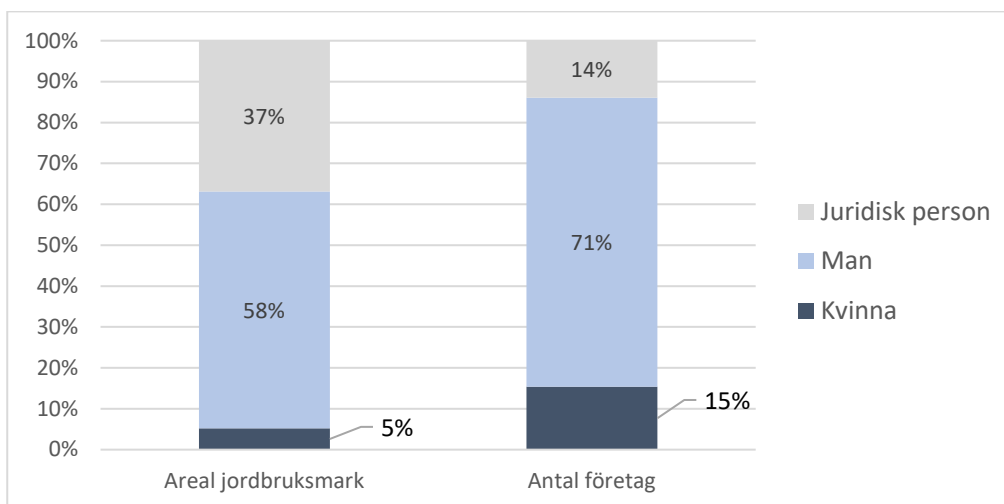
(Använder kvinnor och män samma resurser men på olika sätt (till exempel i självförsörjnings- eller försäljningssyfte, religiösa/rituella syften) eller använder de olika resurser?)

Skillnaden mellan kvinnors och mäns tillgång till och kontroll över olika typer av markanvändningsresurser kan beskrivas utifrån en rad olika parametrar. Inom yrkesbranscher i Sverige i stort kan skillnaden kort sammanfattas till att andelen män dominerar inom branscherna jordbruk, tillverkning, energi/miljö och bygg, medan andelen kvinnor är högre inom utbildning, vård och omsorg och offentlig förvaltning. Hotell och besöksnäringen har en jämnare könsfördelning, liksom finansyrken.

Andelen kvinnor i chefsposition är 44 procent i Lund, 40 procent i Eslöv och 42 procent i Sjöbo (SCB, Förvärvsarbetande anställda 16–64 år, 2021). En rapport av Länsstyrelsen Skåne (2021) visar att fördelningen av chefskap *mellan olika branscher* i Skåne inte är jämställt, 65 procent av de kvinnliga cheferna arbetade år 2018 inom offentlig sektor, majoriteten av dem inom hälso- och sjukvård. Lönemässigt tjänar kvinnor i genomsnitt 90 procent av vad män tjänar i Sverige i stort (SCB, Medellöner i Sverige, 2021).

Tillgång till och kontroll över resurser från olika typer av markanvändning

Majoriteten av Storkrikets yta består av jordbruksmark. I biosfärområdet finns cirka 880 registrerade jordbruksföretag där cirka en tredjedel av företagen ägs av kvinnor och två tredjedelar av män, vilket är en högre andel kvinnor än i Sverige i stort. Antal företag som äger mer än 100 hektar är dominerande. Fler skillnader mellan kvinnors och mäns tillgång och kontroll av Storkrikets specifika jordbruksareals resurser har inte studerats. Ser man till Sverige som helhet utgör småbrukare endast 5 procent men det är här vi hittar, relativt till andra jordbruksformer, en stor andel kvinnliga jordbrukare. I Skåne ägs 5 procent av ytan jordbruksmark av en kvinna och 15 procent av alla jordbruksföretag, se tabell nedan (Jordbruksverkets statistikdatabas, ägandeskap, 2022). Därutöver finns fler värden och andra sätt att mäta de resurser som jordbruksmarken ger men som inte här anges.

Ungefär en fjärdedel av Storkrikets yta är skog. Skillnaden mellan kvinnors och mäns tillgång och kontroll av denna specifika areals resurser har inte studerats. Men i Skåne ägs lite mindre än 7 procent av Skånes totala yta av produktiv skogsmark enskilt av en kvinna. Vidare är ungefär 30 procent av de som är sysselsatta

inom skogsbranschen kvinnor (Skogsstyrelsens statistikdatabas, sysselsättning, 2020; ägandeskap, 2022). Därutöver finns andra värden, såsom rekreation och friluftsliv, som inte här återges i siffror.

Referenser

- SCB, 2021. Förvärvsarbetande anställda 16–64 år, 2021. - Arbetsmarknad / Yrkesregistret med yrkesstatistik / Andel kvinnor och män i chefsposition per kommun (dagbef). ([Länk](#), hämtad 2023-07-03)
- SCB, 2022. Kommunfullmäktige, 2022. - Jämställdhet i län och kommuner / Makt och inflytande Skåne län. ([Länk](#), hämtad 2023-07-03)
- Länsstyrelsen Skåne, 2021. Jämställdhetsstatistik i Skåne ([Länk](#), hämtad 2023-07-03)
- SCB, 2021. Medellöner i Sverige, 2021. - Snabba fakta / Utbildning, jobb och dina pengar / Medellöner i Sverige ([Länk](#), hämtad 2023-07-03)
- Jordbrukverkets statistikdatabas, 2022. Företag och företagare - / Jordbruksföretag och jordbruksföretagare / Jordbruksföretag och areal efter län och företagarens kön och ålder. År 1996–2022. ([Länk](#), hämtad 2023-07-03)
- Skogsstyrelsens statistikdatabas, 2020. Sysselsättning - / 01. Antal personer med inkomst per län, inkomstklass, näringsgren, kön. År 2008–2020 ([Länk](#), 2023-07-03)
- Skogsstyrelsens statistikdatabas, 2022. Ägandeskap. - Fastighets- och ägarstruktur / 10. Deklarerad areal produktiv skogsmark (fysiska personer) efter Region. År 1999–2022. ([Länk](#), 2023-07-03)

10. DET FÖRESLAGNA BIOSFÄROMRÅDETS BEFOLKNING

(Ungefärligt antal personer som bor i det föreslagna biosfärområdet.)

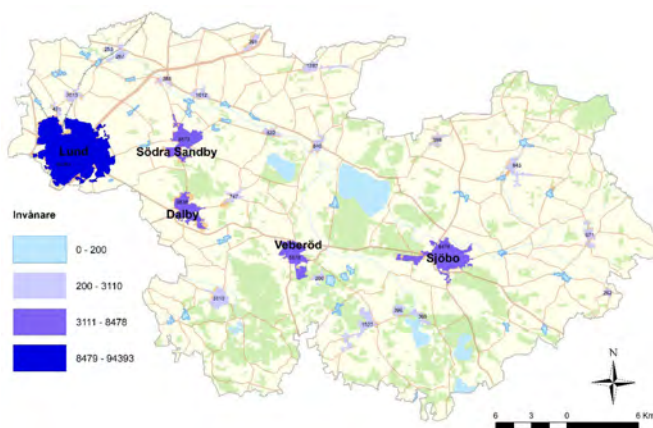
	Permanentboende	Säsongsboende*
10.1. Kärnområden	145	-
10.2. Buffertzoner	22 832	-
10.3. Utvecklingsområden	131 365	-
Totalt:	154 342	- *

* Ingen statistik finns kring antalet säsongsboende i Storkriket men en uppskattning är att det finns runt 1700 fritidsbostäder i de tre biosfärkommunerna.

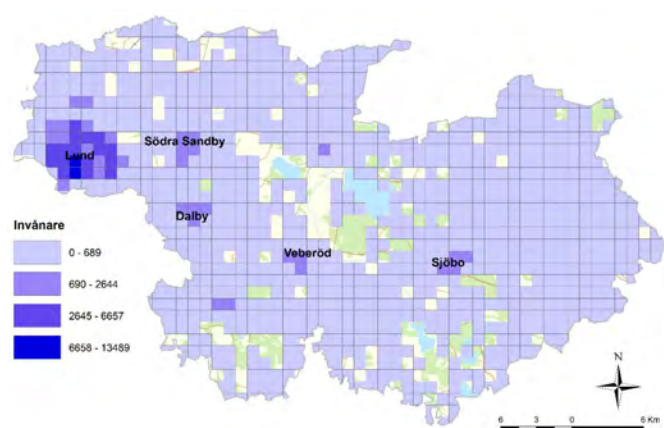
10.4. Kort beskrivning av befolkningen inom eller nära det föreslagna biosfärområdet

(Ange etniskt ursprung och sammansättning, minoriteter osv., de viktigaste ekonomiska aktiviteterna (till exempel boskapsskötsel, turism) och var de folktätaste områdena är belägna, med hänvisningar till kartan (se avsnitt 6.2).)

Runt om i världen pågår en kraftfull urbanisering och i Sverige finns ett par av Europas snabbast växande storstadsregioner, däribland Malmö/Lund-regionen vilket utgör de västra delarna av Storkriket. Totalt bor 154 342 personer i Storkriket. Av dessa bor ca 128 384 personer i Lunds kommun (83 procent) 19 458 personer i Sjöbo kommun (13 procent) och 6 500 personer i Eslövs kommun (4 procent). Urbaniseringen är en bidragande faktor till att det finns relativt stora skillnader i Storkrikets befolkning, befolkningstäthet, utbildningsnivå och ekonomiska aktiviteter mellan Lund stad i väster och Sjöbo i öster.

Karta: Tätorter.

Karta: Invånare-fördelning.

Rikssnittet på andelen högutbildade i en kommun är 30 procent, men i Lund finner vi en av Sveriges högsta noteringar: 55 procent. Eslövs andel är hälften av detta och Sjöbo ligger på 17 procent. Företagandet visar en omvänd bild. Sjöbo har 10,6 procent företagare, Eslöv 6,6 procent och Lund 4,4 procent. Medelinkomsten går från 325 tusen kronor per år i Lund till 308 tusen kronor i Eslöv och 301 tusen kronor i Sjöbo. En annan skillnad är att Sjöbo har en låg andel utlandsfödda, 11 procent, medan det är dubbelt så många i Eslöv, 21 procent, och Lund, 24 procent.

Sjöbo har vidare en något äldre befolkning, där andelen över 65 är 23 procent medan Lund och Eslöv ligger på cirka 17 procent. Andelen personer under 15 är likvärdigt mellan kommunerna och ligger på omkring 18 procent.

En annan tydlig gradering gäller näringsgrenarna, där Lund domineras av tjänstesektorn som har 85 procent av antalet arbetsställen. Motsvarande andel är 65 procent i Eslöv och 53 procent i Sjöbo. Trots att åkerarealen upptar en större del av markerna i den västra delen av området, så har Lund endast 7 procent av arbetsställena i den areella sektorn. Sjöbo har hela 27 procent och i Eslöv ligger den på 19 procent. Den industriella andelen är också den högre i Sjöbo, på 20 procent, vilket kan jämföras med Eslöv 15 procent och Lund på 7,6 procent.

Referenser

- Ekonomifakta. *Din kommun i fakta*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Eslövs kommun, 2019. *Riktlinjer för minoritetspolitiskt arbete*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Lunds kommun, 2016. *Strategi för Lunds kommuns arbete med nationella minoriteters rättigheter*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

10.5. Namn på de viktigaste bebodda områdena inom och nära det föreslagna biosfärområdet, med hänvisningar till kartan i avsnitt 6.2:

Nedan listas de femton största tätorterna inom Storkrikets gränser i fallande ordning utifrån antal invånare (SCB, 2020).

1. Lund
2. Sjöbo
3. Dalby
4. Södra Sandby
5. Veberöd
6. Genarp
7. Stångby
8. Blentarp
9. Löberöd
10. Flyinge
11. Vollsjö
12. Harlösa
13. Torna Hällestad
14. Lövestad
15. Revingeby

Karta: Tätorter i Storkriket.

Vidare ligger flera stora städer utanför Storkrikets geografiska gräns av särskild betydelse. Danmarks huvudstad Köpenhamn ligger bara 40km från Storkrikets raka vägen mätt. Malmö, Sveriges tredje största stad, ligger strax sydväst om biosfärområdet. Malmö är en stad som påverkar och skapar möjligheter för Storkrikets utveckling. Malmö stad är bland annat direkt kopplad till Storkriket genom att Malmö universitet är representerad i biosfärområdets forskarråd, och genom att malmöbor får dricksvatten från biosfärområdets största sjö, Vombsjön. Andra orter som också får dricksvatten från Vombsjön är Burlöv, Svedala, Staffanstorp och Vellinge. Vidare genererar många av de omkringliggande orterna och större städerna ett stort antal personer som reser in i området, framför allt genom arbetspendling in till staden Lund. Till exempel Helsingborg, Kristianstad och Landskrona.

Referens

- SCB, 2020, *Tätorter med fler än 500 invånare*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-04).

10.6. Kulturell betydelse

(Beskriv kortfattat det föreslagna biosfärområdets betydelse när det gäller historiska och nutida kulturella värden (religiösa, historiska, politiska, sociala och etnologiska) och andra värden. Skilj om möjligt på materiellt och immateriellt kulturarvet (se [Unescoskonvention om skydd för världens kultur- och naturarv](#), 1972 och [Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet](#), 2003).

Biosfärområde Storkriket har en rik kulturhistoria och ett aktivt och nyskapande kulturliv. Läget nära kontinenten och Lunds tusenåriga historia som intellektuellt centrum har gett stora möjligheter till att utbyta kunskap och nya idéer med omvärlden.

I vår tid innefattar kultur en bred variation av uttryckssätt och det finns inom kultursektorn ett stort engagemang för att bidra till nytänkande och en hållbar utveckling. Genom att fortsätta utveckla kulturdimensionen för hållbarhet i en samverkan med kulturaktörer och med akademien har biosfärområde Storkriket potentialen att bidra till innovation i arbetet för en hållbar utveckling. Detta har också Biosfärprogrammet Sverige uppmärksammat och uppmuntrar till att aktörer inom kultursektorn fortsätter ha en central roll i biosfärområdets utveckling.

10.6.1. En rik kulturhistoria

Den främsta anledningen till Storkrikets kulturhistoria är biosfärområdets rika odlingslandskap med ett extensivt jordbruk och stora markägare inom adel och kyrka. Goda tiders inkomster har omsatts till investeringar i slott, kyrkor och andra kulturmiljöer i sin tids modernaste uttryck. Även folkkonsten har spår av långväga influenser som formats till färgstarka uttryck. I påföljande avsnitt beskrivs skeenden från stenålder till nyare tid:

- Stenåldern: 12 000 f kr – 1 700 f kr
- Bronsåldern: 1 700 f kr – 500 f kr
- Järnåldern: 500 f kr – 1050
- Medeltiden: 1050 – 1523
- Nyare tid 1523 –

Stenåldern
12000-1700 fkr

Bronsåldern
1700-500fkr

Järnåldern
500fkr-1050

Medeltid
1050-1523

Nyare tid
1523 ->

Tidslinje: proportionell tidsaxel över tidsperioder

Biosfärområdets biologiska kulturarv

Det biologiska kulturarvet beskrivs av Riksantikvarieämbetet som vår växande historia. I biosfärområde Storkriket finns ett unikt miljöhistoriskt arkiv som gör att det går att följa vegetationens utveckling under 10 000 år i biosfärområdet, från istid till nutid. Genom paleoekologisk forskning vid Lunds universitet har man från pollenmaterialet ur en borrkärna från Vombsjön både kunnat rekonstruera hur klimatet förändrats och hur människor påverkat landskapet. Det miljöhistoriska arkivet är en värdefull tillgång som referensmaterial för såväl ekologi, jordbrukshistoria och kulturhistoria i Storkriket.

Två verksamheter i biosfärområdet arbetar för att synliggöra det biologiska kulturarvet och dess betydelse för den biologiska mångfalden. Verksamheterna vänder sig till allmänheten och visar hur odlingstekniker under tidigare århundraden formade landskapet runt gårdarna. Hörjelgården är en natur- och lägerskola som ägs av Naturskyddsföreningen i Skåne. Här kan besökare få en känsla av hur det såg ut på landsbygden under 1700-talet med slätterängar, utmark och stubbskottsängar.

Kulturresevatet Kulturens Östarp drivs av Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige. Här kan man ta del av lantbruksmiljö från 1800-talets mitt, med byggnader, djur och trädgård i ett bevarat kulturlandskap. Åkermarkens örtrika trädor bevaras genom aktiv skötsel och musealt åkerbruk vilket skapar en rik biologisk mångfald med bland annat många arter av solitära bin.

Foto: Göingegetter på Kulturens Östarp. Fotograf: Viveca Ohlsson, Kulturen.

Kulturarvmiljöer av riksintresse

I Storkriket finns 15 kulturarvmiljöer av riksintresse beslutade av Riksantikvarieämbetet. Kulturarvmiljöer är platser eller områden som genom sitt innehåll beskriver kulturell, politisk, social, religiös eller teknisk utveckling. Här lyfter vi fram några av dessa utifrån ett biosfärperspektiv:

Flyinge – över 900 år med hästuppfödning: Egendomen är känd sedan 1100-talet och tillhörde under medeltiden ärkebiskoparna i Lund som där födde upp hästar till sitt kavalleri. År 1661 blev gården stuteri för svenska kronan och lades tillsammans med Dalby kungsgård under den svenska stallstaten. Behovet av hästar till krigsmakten var stort. En yta större än det blivande biosfärområdet användes för höskörden för stuteriets räkning. Flyinge har fortsatt sin verksamhet som stuteri fram till 1983 då den överläts till Flyingestiftelsen. Idag drivs verksamheten av Flyinge AB och är ett centrum för hästnäringen i regionen. På Flyinge bedriver man också utbildning med hippologisk profil på både gymnasie- och högskolenivå.

Övedskloster - ett helt slottslandskap: Övedskloster är en av Sveriges mest ansedda rokoko-anläggningar, byggd i rosa sandsten från godsets ägor. Hela slottsmiljön har formgivits av de främsta arkitekterna i Sverige under 1760–70-talet och inkluderar förutom själva slottet och dess interiör även park, kyrka, ekonomibyggnader, arbetarbebyggelse och monumentala lindalléer. Runt slottet finns ytterligare byggnader som ingår i kulturmiljön, som änkesäte från samma epok samt skola och fattighus från 1800-talets första decennier. Samma familj som byggde Övedsklostrets slottslandskap på 1700-talet äger det än idag. Affärsverksamheten består idag främst av jordbruk men till viss del även besöksnäring. Den tidigare engelska parken med stora ekar och intilliggande skog vid Vombsjöns strand blev naturreservat 2023.

Hallsbergs gård och stenar – en bondes skulpturträdgård: Detta kulturmiljövärde av riksintresse är något helt annorlunda än slottsmiljöerna. Här finns ett hembygds-museum och en intilliggande kvarngård. Namnet Hallsberg antyder att marken var stenbunden. En av gårdens ägare, Nils Nilsson, samlade i mitten av 1800-talet på annorlunda formade stenar som han tog hem och placerade i sin trädgård. Med utgångspunkt i stenarnas former har bonden skapat 13 stenar med huggna bilder och bibeltexter. Han har också gjort en minnestavla över sin familj i sorgen över att både hustru och sju av de nio barnen dog före honom. Även

trädgårdens växter valde mannen noga med inspiration från bibeln och växternas namn. Hallsbergs gård och stenar ägs hallsbergs_stenar_Kerstin_Jakobsson_av Färs Härads Hembygdsförening.

Människorna som levde och arbetade i jordbrukslandskapet

De allra flesta som bodde på landsbygden förr var *de obesuttna*, det vill säga de som inte ägde någon mark. Till denna grupp hörde torpare, backstugusittare, inhysehjon, pigor och drängar. I Sjöbo kommun fanns det vid 1600-talets slut cirka 700 bondgårdar varav fyra femtedelar ägdes av adeln. Adelns mark brukades till stor del av frälsebönder. Frälsebönder var bönder som bodde på godsens mark och brukade den, men hade samtidigt arbetsplikt gentemot godsherrn. I gengäld slapp frälsebönderna betala skatt till kronan (kungen).

Under 1800-talet nästan fördubblades landsbygdens befolkning. Godsen fick goda förtjänster från exporterade jordbruksvaror och för att effektivisera driften slog godsägarna samman gårdar till större enheter. Dessa kunde då drivas direkt av godset i stället för genom arrendatorer eller frälsebönder. I samband med denna förändring infördes statarsystemet med arbetarbostäder, så kallade statarlängor. Många av dessa längor står fortfarande kvar och vittnar om dåtidens samhällsstruktur med lantarbetare som fick en stor del av sin lön (stat) i kost och logi.

Jordbruk var otroligt arbetsintensivt före mekaniseringen. En betupptagning på ett fält som idag görs av en person på en traktor kunde i slutet av 1800-talet behöva upp till 100 arbetare, kvinnor och män. Därför vandrade många från de fattigare delarna av regionen till de större gårdarna ute på slätten för att ta arbete under sommarhalvåret. I mitten av 1900-talet var arbetet lättare men familjeägda lantbruk skördade fortfarande potatis och betor för hand. Till detta arbete anlätades oftast kvinnor från odlarnas närområde och barnen fick följa med för att hjälpa till. Hur viktigt skördearbetet var visas av att alla skolbarn i Sverige hade ett lagstadgat skollov, potatislovet, för att kunna hjälpa till med skörden ända fram till 1954.

I samband med skiftesreformerna runt 1800-talet och sedan vidare under 1900-talet kunde allt fler arrendatorer köpa egen mark. Industrialiseringen innebar i sin tur att de som tidigare var obesuttna flyttade till tätorter och städer för att ta anställning samtidigt som maskinerna tog över arbetet på jordbruken.

Foto: En av Hallsbergs stenar.
Fotograf: Kerstin Jakobsson.

Foto: Betupptagning. Madapaus med "surr" och "drickablanning". 1942, Malmö Museer.

Referenser

- Naturskyddsföreningen Skåne, *Hörjalgården*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Länsstyrelsen Skåne, *Kulturens Östarps kulturreservat*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Riksantikvarieämbetet, *kulturmiljövården av riksintresse*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Länsstyrelsen Skåne, *Flyinge kungsgård*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Länsstyrelsen Skåne, *kulturmiljöer, Övedskloster*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Färs Härads Hembygdsförening, *Hallsbergs gård och stenar*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Länsstyrelsen Skåne, *Kulturmiljöprogram, Jordbrukets landskap*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

10.6.2. Kulturen i biosfärområdets religiösa landskap

En stor del av det äldsta kulturhistoriska arvet i Storkriket består av religiösa byggnader och lämningar. Gravhögar från bronsåldern är riktmärken i landskapet och järnålderns gravfält ses såväl på slätten som i skogsbygd. Vikingarna som levde under senare delen av järnåldern hade husaltare hemma på gården men samlades vid helgade platser för offerriter. I samband med kristnandet runt år 1000 började stavkyrkor byggas intill de större gårdarna. Byar växte fram i stavkyrkornas närhet och i takt med att allt fler kristnades gav det en ökad drivkraft att bygga större kyrkor i sten med kringliggande kyrkogårdar under 1100–1200 talet.

Den äldsta stenkyrkan i Norden uppfördes i Dalby omkring 1060 en knapp mil från Lund. Samtidigt växte Lund till en kyrklig metropol för den katolska kyrkan och 1103 utnämndes Lund till ärkebiskopssäte för hela norra Europa. I slutet av 1000-talet påbörjades arbetet för att bygga en katedral i Lund i den tidens modernaste arkitektur, den romanska. Hundratals arkitekter, stenhuggare och murare från Tyskland, Frankrike, Italien och England kom till Lund för att bidra med sina kompetenser i katedralbygget. Kunskaper fördes vidare till lokala hantverkare och bidrog till att ett stort antal församlingskyrkor byggdes i området runt Lund från tidigt 1100-tal och framåt.

30 juni 1123 invigdes domkyrkans altare i kryptan. År 2023 har alltså domkyrkan i Lund varit en centralpunkt i det religiösa landskapet i södra Sverige under 900 år. Lunds domkyrkoförsamling arbetar regelbundet i samverkan med samtidskonstnärer för att lyfta existentiella frågor genom utställningar och i publika aktiviteter. Tillsammans med domkyrkorådet arbetar de i ett stadsutvecklingsprojekt på Brunnsberg som har målet att skapa en stadsdel som ska kunna tillgodose människors behov tusen år framåt utifrån vår tids utmaningar, till exempel hur en stadsdel kan balansera både människors och naturens välbefinnande.

Storkriket är bland de kyrktätaste områdena i Sverige. Här finns 56 kyrkobyggnader med stora kulturhistoriska värden som genom sin arkitektur och konst berättar om 900 år av människors religiösa liv och om förändringar i samhället. Hela 38 kyrkor i Storkriket har sina äldsta delar från 1100–1200 talet. Av dessa har 15 kyrkor kvar kalkmålningar från senare delen av medeltiden. I samband med reformationen under mitten av 1500-talet övergick kyrkorna från att vara katolska till att bli evangelisk-lutherska. Även om kalkmålningar och helgonbilder då doldes eller togs bort fick kyrkorummen så småningom nya former av konst. Under 1550–1700-talen blev orgeln och predikstolen framträdande element i kyrkorummet och nya målade altartavlor installerades. I slutet av 1800-talet, när befolkningstillväxten gjort att de gamla medeltida kyrkorna blev för trånga byggdes nya och stora kyrkor med mycket ljusinsläpp. De flesta kyrkorna har idag vackra liturgiska konstverk i textil skapade av konstnärer under 1900-talet. Kyrkogårdarna har också ett historiskt värde som med sina träd, buxbomshäckar och grusgångar ingår i det biologiska kulturarvet.

*Foto: Domkyrkan i Lund.
Fotograf: Karin Winblad, Lunds kommun.*

1: Harlösa kyrka, Fotograf: Per Blomberg.

2: Vombs kyrka och 3: Kalkmålning i Torna Hällestad kyrka. Fotograf: Kerstin Jakobsson.

Referenser

- Länsstyrelsen Skåne, *Kulturmiljöprogram, Religiösa landskap*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Svenska kyrkan, *Lunds domkyrka*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Svenska kyrkan, *Grönt kulturarv*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

10.6.3. Arkitektur i Storkriket ur tre perspektiv

De adliga familjernas slott

Det blivande biosfärområdet tillhör de slottstätaste delarna av Sverige. Här finns fjorton slottsmiljöer som förutom själva slottsbyggnaderna även inkluderar parker, ekonomibyggnader och ibland även kyrkor eller byar. De flesta av slottsmiljöerna har en lång byggnationshistoria där de ursprungligen var borgar eller kloster under medeltiden, eller tillkom senare som sätesgårdar under 1500-talet. Genom om- eller nybyggnationer har exteriörerna fått de utseende de har idag vilka representerar stilepoker mellan renässans och romantik. Följande sex slott finns med i Riksantikvarieämbetets kulturmiljövärden av riksintresse:

Svenstorp finns nämnt 1090 och fick sin nuvarande exteriör 1596–99 i Christian IV-stil. *Hviderup* grundades på 1560-talet och fick sin nuvarande Renässans-stil på 1750-talet. *Skarhult* är känt sedan 1350-talet och är ett av Sveriges bäst bevarade renässansslott. *Björnstorp* nämns som sätesgård på 1500-talet och rokokostilen slottet fick på 1750-talet har behållits sedan dess. *Häckeberga* är känt sedan 1300-talet men återuppfördes i fransk renässans-stil på 1870-talet. *Övedskloster* startade som kloster på 1150-talet. Under 1700-talets senare hälft uppfördes det nuvarande slottet som är ett av Sveriges främsta rokoko-anläggningar. *Sövdeborg* hette Sigaftha på 1180-talet. Den senaste ombyggnaden på 1840-talet gav slottet en medeltidsromantisk stil.

Karta över slott i Storkriket.

1: Örtofta, 2: Svenstorp, 3: Hviderup, 4: Skarhult, 5: Löberöd, 6: Hjularöd, 7: Bjärsjölagård, 8: Övedskloster, 9: Björnstorp, 10: Toppeladugård, 11: Häckeberga, 12: Sövdeborg, 13: Snogeholm.

Foto: Sövdeborg slott. Fotograf: Per Blomberg.

Foto: Björnstorps slott (Licens: CC BY-SA 3.0, Jorchr).

Foto: Örtofta slott (Licens: CC BY 3.0, Jorchr).

Allmogens gårdar

Under bronsålderns senare del var gårdsbebyggelsen treskeppiga. Denna gårdsform är vanlig även idag i Storkriket. Äldre tiders byggnadstekniker är en direkt följd av hur mycket virke som var tillgängligt. På den skoglösa och vindpinade slättbygden var gårdsbyggnader uppförda i korsvirkesteknik runt en gård. Korsvirkestekniken är även vanlig i Danmark, England och Tyskland. Husen i Storkriket byggdes smala eftersom det var ont om kraftigt och långt virke till bjälkar. Korsvirkets fack fylldes med lerklingen och till taken användes vass från näraliggande sjöar. Utvändigt kunde husen putsas och målas med kalkfärg. I de mer skogrika trakterna blandades korsvirkeskonstruktion med skiftesverk och även korsvirkeshusen kunde förses med träpanel. När tegelbruken blev allt vanligare under 1800-talet blev det modernt att byta ut lerklining i korsvirkeshusen till murat tegel. Från början av 1900-talet byggdes de flesta hus, både gårdar och i byarna helt i bränt tegel eller i en kombination av tegel och lertegel (soltorkat tegel). Exempel på arkitekturens utveckling på landsbygden, både korsvirkeshus och tegelhus, finns på Kulturresevatet Kulturens Östarp. I närheten ligger byn Kumlatofta som har tätt samlade och välbevarade kringbyggda gårdar med korsvirkeshus. Kumlatofta bildar tillsammans byarna Everlöv och Ilstorp ett område av riksintresse för kulturmiljövården.

Teglet som signal för moderna tider

Skåne har sammanlagt haft runt 300 tegelbruk. Det äldsta tegelbruket i Storkriket är lämningar från medeltiden och ingår i Kungsmarkens-Fågelsångsdalens kulturmiljöområde av riksintresse. Järnvägsnät och industrialiseringen utvecklades parallellt i biosfärområdet från omkring 1860 fram till första världskriget. För första gången i historien kunde både tungt gods och människor transporteras i inlandet på ett bekvämt sätt. Nya tätorter växte upp längs järnvägarna och i dem byggdes bostadstads hus, affärer och industrier. Bränt tegel var nu inte längre ett material förbehållet slott och kyrkor utan tillgängligt för en större allmänhet. Järnvägsbyggnaderna, som banvaktshus och stationshus, byggdes i enhetlig arkitektur och ofta med rött tegel och dessa byggnader blev stilbildande i de framväxande samhällena. I Lund innebar industrialiseringen att många mindre fabriker växte fram och vid 1800-talets slut var Lund landets tionde industristad. Fabriksbyggnadernas kombination av kraftfullt tegel och tidens moderna arkitektur signalerade stark framtidstro. Tegel var även det mest vanliga byggmaterialet för både bostadshus och för offentliga byggnader, ett exempel är universitetsbiblioteket i Lund. Eslövs stationsbyggnad gav 1858 startpunkten för ett snabbt växande stationssamhälle vid Södra stambanan och tegel var det självklara valet vid stationshusets alla utbyggnader. Betydelsen som knutpunkt för fem järnvägslinjer och stadens handel med jordbruksprodukter visas i Eslövs stadsvapen från 1911 med bevingade hjul och en treklöver. I hela Storkriket finns det rikligt med tegelbyggnader från perioden 1870–1940, både i tätorter och på gårdarna ute på landsbygden. Idag finns inga tegelbruk kvar i Sverige som tillverkar fasadtegel och tegel har åter blivit ett exklusivt material.

Referenser

- Riksantikvarieämbetet, *kulturmiljövården av riksintressen*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Slottsguiden.se. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Länsstyrelsen Skåne, *Kulturmiljöprogram, Jordbrukets landskap*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Byggnadsvård.se. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Länsstyrelsen Skåne, *Kulturmiljöprogram, Industrins landskap*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

10.6.4. Kraftfull folkkonst och folkmusik att dansa till

Färgstark textil

Det finns en stark och färgrik textil tradition i Skåne och praktfulla exempel från Storkriket. Formelement i textilier kan spåras tusentals år tillbaka, till Mesopotamien och Turkiet och från tidsepoker som vikingatiden, medeltiden och renässansen. Att skapa textilier, från materialberedning till färdiga verk krävde mycket tid och textilier värderades därför högt, både ekonomiskt och statusmässigt, i alla samhällsklasser. Skillnaden var att allmoget fram till 1800-talets mitt producerade allt material lokalt medan adeln föredrog exklusiva importerade material.

Det relativt höga välståndet på landsbygden i Storkriket jämfört med övriga Sverige innebar att många hem kunde investera tid i att skapa vackra textilier för festbruk. Särskilt tidskrävande var flamskväven, med ursprung i medeltida gobelinvävar. Från Storkriket finns många vackra exempel, bland annat brudtäckan som vävdes i Everlöv i slutet av 1700-talet. Yllebroderierna på dynor av olika slag har liksom flamskvävarna kraftfulla färgsättningar och rika mönstringar. Broderierna på mörkt ylletyg, har blommor och blad i kransar eller visar exotiska djur som papegojor och lejon. Återvinning av textila material var en självklarhet och ylletygerna som användes att brodera på kom ofta från de bästa delarna av utslitna kjolar. En vävteknik med rötter från vikingatiden är röllakan. Tvåskaftsvävningen har mönster med små rutor byggs ihop till geometriska former som stjärnor, kors och romber.

Intressanta textila samlingar i biosfärområde Storkriket finns hos museet Kulturen i Lund och Färs härads museum i Lilla Rödde.

Foto: Flamskväv Åkdyna (sittdyna) från Everlöf, Sjöbo kommun.
Licens CC0, Kulturen. Läs mer om väven på kringla.nu

Trä – materialet med många användningsområden i bondesamhället

Kunskaperna om materialegenskaperna hos olika träslag var gedigen i bondesamhället och varje träslag användes till specifika ändamål. För ett så enkelt redskap som en räfsa för skördearbete användes tre olika träslag. Al användes till skaftet för att det är lätt och kändes svalt under varma sommarkvar. Bågen, där pinnarna fästs, var av bokträ vilket är segt, starkt och hållbart. Till räfssepinnarna, som behövde vara lätta att byta ut, var sälg vanligt.

Pilträ var en viktig resurs och planterades nära gårdarna för sin mångsidighet. Grenarna kapades (hamlades) på olika sätt. För träden gav hamlingen en karakteristisk form med kort tjock stam och tunna kvistar och grenar. Olika pilarter användes förutom till hantverk som till korgar även till stängsel, brännved och som fodertillskott till djuren under vintern. Alléer med pilträ är en symbol för Skåne och gamla pilträ hamlas än idag som en del i vårdandet av det biologiska kulturarvet.

Möblemangen i bondgårdarna, som sängar, fasta bänkar och kraftfulla ekbord med stenskivor, beställdes oftast av en lokal snickare. Renässans- och barockepokerna fick ge inspirationen till möbler och färgställningar långt in på 1800-talet. Förvaringsmöbler, som tex. brudkistor och hörnskåp målades och dekorerades gärna med blommor och blad men i enklare former än textilierna. Även om möbler beställdes skulle varje pojke lära sig arbeta i trä till husbehov. Ett sätt att visa sin kunnighet var att slöjda friargåvor, dekorerade verktyg i trä för textilberedning, att ge till en käresta som invit till giftermål.

Foto: Interiör från bondefamiljs bostadsrum under 1850-talet. Gamlegård Kulturens Östarp. Fotograf: Kerstin Jakobsson.

Folkmusik

Till skillnad mot övriga Sverige ansågs spelmän i Skåne vara yrkesmän med ett eget skrå och de vanligaste instrumenten var fiol och klarinett. Spelmännen var inte knutna till en specifik ort utan reste, precis som i vår tid, långt mellan olika platser och fester för att göra spelningar. Spelkunniga, både amatörer och spelmän, kunde liksom ungdomar samlas under sommarkvällar vid vägkorsningar eller i skogsbackar för att dansa. Från andra halvan av 1800-talet innebar den snabba utbyggnaden av järnvägsnätet med ökande influenser från kontinenten att folkmusiken snabbt fick stå tillbaka för nyare tongångar. De enkla mötesplatserna för dans utvecklades till festplatser med servering och musik av turnerande musikgrupper som trios. Det finns fortfarande festplatser kvar, så kallade tivolis, som byggdes i början av 1900-talet i skogsdungar på landsbygden. Men numera har de förlorat sin starka dragkraft som mötesplatser för musik och dans.

Referenser

- Kulturens årsbok 1970, Kapitel Damen med enhörningen av Ernst Fischer.
- Årsbok från Malmö museum 1971, *Skånska yllebrosderier*.
- Utställningskatalog, Skånsk textil, textilskatser i Kristianstad läns museum 1991. ISBN 91-630-0882-3.
- Färs härads hembygdsförening, *Lilla Rödde Textilmuseum*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Alternativ.nu, *handbok*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Svenska låtar, *Skåne 1, samlade av Nils Andersson och Olof Andersson*, Gidlunds Förlag, ISBN 91-7021-220-1.

10.6.5. Ett samtida kulturliv med bredd och spets

Offentliga kulturverksamheter genom biosfärområdets kommuner, Lunds universitet och Region Skåne

Kulturverksamheter som drivs av kommunerna har stor betydelse för att erbjuda allmänheten ett brett, tillgängligt och ofta kostnadsfritt kulturliv. Här har de kommunala biblioteken en särställning i sitt uppdrag att värna demokrati och fri kunskapsförmedling. De är också viktiga genom att lokalbibliotek även finns på mindre orter. I biosfärområde Storkriket finns sammanlagt 21 bibliotek och biblioteksfilialer samt en biblioteksbuss. Kommunala konsthallar för samtidskonst finns i Lund och Sjöbo. Sjöbo kommun driver även Arbetslivsmuseet Elfstrands krukmakeri från sekelskiftet 1900 och en biograf.

I alla tre biosfärkommuner är barn- och ungdomskultur ett prioriterat område vilket tar sig uttryck i kommunala kulturskolor med varierande undervisning inom musik, dans, bild, teater och film. Kommunerna har även satsningar på kultur i förskola och skola samt lovaktiviteter för skolbarn, ofta i samarbete med ideella föreningar. Vidare kan ideella föreningar ansöka om kommunala arrangörs- eller projektbidrag för att skapa publika event och aktiviteter.

De tre biosfärkommunerna har stora skillnader i antalet medborgare i biosfärområdet vilket också ger olika förutsättningar för det samtida kulturlivet (se kapitel 10.4).

Lund beskriver sig som Ordets stad. Här ingår satsningar som Sveriges största litteraturfestival för barn kallat Litteralund och Fristadsprojektet för hotade kulturarbetare vilket är kopplat till International Cities Of Refuge Network (ICORN). Lunds kommun är stolt över att kunna kalla sig en av Europas mest kulturella och kreativa städer genom den höga rankingen i Europakommissionens rapport *The Cultural and Creative Cities Monitor*. Lunds kommun har också ansökt till Unesco om att bli medlem i *Unesco Creative Cities Network* (UCCN). Ett stort kulturevent i Lund är den årliga Kulturnatten.

I Eslövs kommun sätts FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheter, att alla har rätt att delta i samhällets kulturella liv, överst i den kulturpolitiska strategin för 2017–2025. Periodens utvalda utvecklingsområden är: delaktighet och social hållbarhet, nyskapande, samhällsbyggande och identitetsskapande och livslångt lärande. Kommunen arbetar också med en kulturmiljöplan att värna kulturmiljövärden som stöd för stadsbyggnadsprocesser. Ett viktigt kulturevent i Eslövs kommun är *Sommar i Eslöv* med aktiviteter runt om i kommunen under sommarmånaderna.

Sjöbo kommun har en kulturplan för 2022–2031 med huvudsyftet att stärka kulturens roll i kommunens utvecklingsarbete och i samhället samt att bidra till att realisera Sjöbo kommuns vision 2034 – “En plats vi skapar tillsammans”. Kulturplanen utgår från Region Skånes tre bärande principer: kulturens egenvärde, kulturens demokratiska grund och kulturens kraft i samhällsbygget. Kulturplanen tar vidare upp WHO:s och Region Skånes beskrivningar av kulturens betydelse för livskvalitet och folkhälsa, särskilt för barn och unga. Sjöbo kommun har därför ett brett kulturprogram som riktar sig till förskola och skola.

Lunds universitets kultur- och museiverksamheter (LUKOM) erbjuder det omgivande samhället, liksom anställda och studenter, ett rikt kulturliv som förmedlar kulturarv och söker nya konstnärliga uttryck relevanta för vår samtid. De utgör en arena för utveckling av forskning och utbildning samt erbjuder

mötesplatser för universitetet och dess omvärld. Här finns välrenommerade verksamheter som Botaniska trädgården, Historiska museet, Skissernas Museum och den 250 år gamla Musikcentrum Odeum.

Foto: Skissernas Museum. Fotograf: Johan Persson (Skissernas).

Region Skåne ansvarar främst för hälso- och sjukvård i regionens 33 kommuner men har också ett samordningsansvar för det regionala utvecklingsarbetet i vilket kulturen ingår. Uppdraget för Region Skånes kulturnämnd är att göra konst och kultur tillgängligt för så många skåningar och besökande som möjligt med barn och unga som prioriterad målgrupp. Region Skånes kulturnämnd beslutar om fördelning av både regionala och statliga medel i Skåne till stöd för kulturverksamheter och projekt inom kommuner, föreningslivet och kulturella och kreativa branscher.

Ett starkt ideellt föreningsliv

I de tre kommunernas föreningsregister finns det sammanlagt registrerat 130 ideella kulturföreningar inom teater, konst, dans, film och litteratur. Av dessa har 115 sin verksamhet baserad i Lunds kommun, i den del av Eslövs kommun som ingår i biosfärområdet finns det 3 föreningar och i Sjöbo kommun 12 föreningar.

Av det stora antalet kulturföreningar kan nämnas som exempel att det i Lund finns två professionella teatergrupper med inriktning på barn och unga, *Månteatern* och *Teater Sagohuset*. *Folkets bio* driver två biografier i Lund, *Kulturmejeriet* i Lund har musikscener och musikskola. *Konstföreningen Aura* bedriver galleri och *Kulturcentrum Skåne* har aktiviteter för personer med intellektuell eller kognitiv funktionsnedsättning. Det finns också ett stort antal körer som har ideell förening som organisationsform. Andra exempel på föreningslivet i Storkriket är *ARNA* (Art and Nature) som syftar att bidra till nytänkande i arbetet för en hållbar utveckling. *Skulpturparksföreningen i Lövestad* som skapar konstutställningar i byn Lövestad och föreningen *Kultur i Sjöbobygden* som arrangerar konststrundor under påskhelgerna då medlemmarna visar och säljer konst och konsthantverk.

Museer och kulturmiljöer som drivs av ideella föreningar

Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige, *Kulturen i Lund*, förvaltar flera museer. Museet Kulturen i Lund innehåller kulturhistoriska hus från medeltid till 1930-talet, trädgårdsmiljöer och ett tjugotal utställningar. Den skånska folkkonsten är rikt representerad i samlingarna. Föreningen driver även museerna Livets museum, Tegnér-museet, Hökeriet samt Kulturreseptatet Kulturens Östarp. I Kulturen i Lunds verksamhet ingår även rådgivning inom kulturmiljöområdet och forskning. Ett flertal mindre ideella föreningar i Storkriket äger och förvaltar kulturmiljöer i form av museer. I verksamheterna ingår att

levandegöra både miljöer och det immateriella kulturarvet i form av kunskapsöverföring. *Färs härads hembygdsförening* driver tre museer varav Hallsbergs gård och stenar är klassat som kulturmiljövärde av riksintresse. Lilla Rödde Textilmuseum är en bondgård som bevarat textil folkkonst, utförd av flera generationers skickliga kvinnor. Brandstad Prästgård är den äldsta bevarade prästgårdsbostaden i Skåne. *Naturskyddsföreningen i Skåne* bevarar markerna runt *Hörjelgården* samt erbjuder guidningar och lägerskolor för ungdomar. Andra kulturhistoriska föreningar i Storkriket är *Kulturkvadranten i Dalby*, *Torna Härads Hembygdsförening*, *Vallkärra-Torns Hembygdsförening*, *Hammarlunda mölleförening*, *Harlösa donationshus*, *Piratenmuseet* i Vollsjö och *Kullamöllan* utanför Lövestad.

Idrottskulturen

Även inom idrottsrörelsen finns det ett stort och aktivt föreningsliv med både bredd och spets. I Lunds kommun finns registrerat 159 idrottsföreningar, i Sjöbo 37 och i hela Eslövs kommun 62. Barn- och ungdomsverksamheter är centrala i idrottsföreningar och under senare år har flick- och damlag tagit något större plats än tidigare. Fotboll och motion är de vanligaste inriktningarna för idrottsföreningarna men det finns också skillnader i de tre kommunerna med sportframgångar både nationellt och internationellt. I Lund har handbollen ett starkt fäste genom lagen LUGI Handboll och H43 Lund, i Eslöv har bordtennis och budosporter haft många framgångar och i Sjöbo finns ett stort intresse för hästsporter, skytte och flyg. Vidare finns även utbredda möjligheter för sporter inom basket, innebandy och golf.

Idrottskulturen har stor betydelse för den sociala hållbarheten, som mötesplats i det lokala perspektivet för en by eller stadsdel och för livskvalité och hälsa ur ett samhällsperspektiv. Naturen i biosfärområdet, med friluftsområden och naturreservat, har även ett stort värde för boende och besökare för dess hälsobringande effekter för både kropp och sinne. WHO beskriver i sin konstitution att målet är att människor ska uppnå högsta möjliga hälsa, där hälsa definieras som ett tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande.

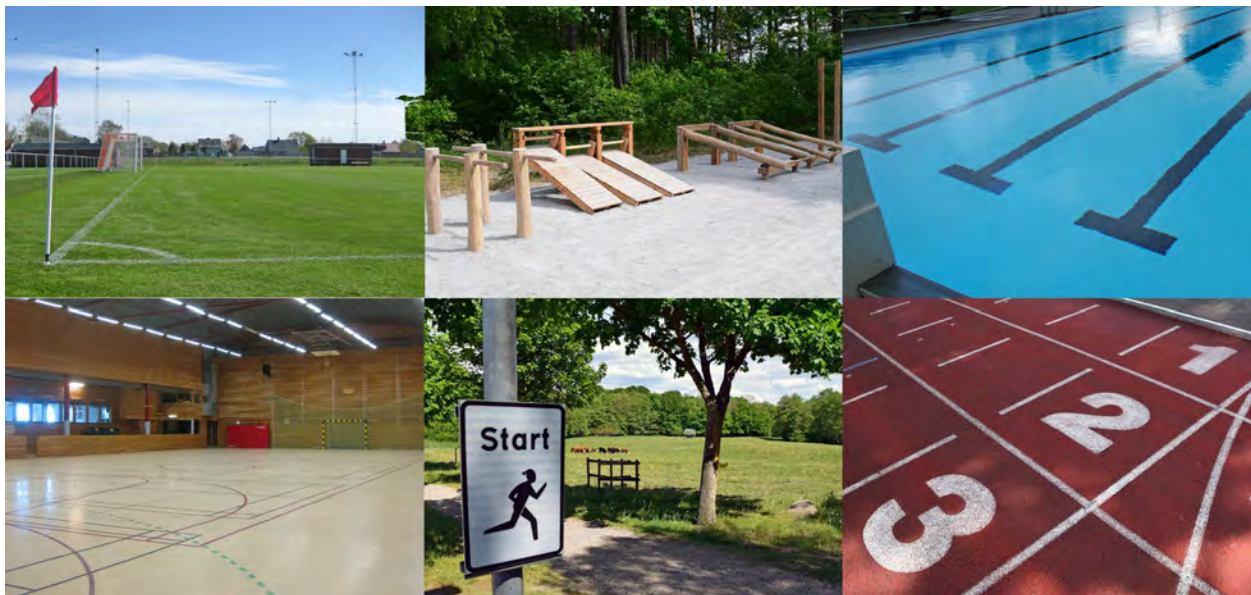

Foto: Miljöer för sport och motion. Fotografier: Oskar Torstensson och Karin Löfman (Lunds kommun).

Referenser

- Europeiska kommissionen. *Cultural and Creative Cities Monitor*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Lunds kommun. *Ordets stad*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Lunds kommun. *Kulturprogram 2024–2030 Remissversion*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Eslövs kommun. *Kulturpolitisk strategi*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Sjöbo kommun. *Kulturplan 2022–2031*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

- Lunds universitet. *Kultur- och museiverksamheter*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Region Skåne. *Kulturplan 2021–2024*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Kulturen. *Kulturen i Lund*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

10.6.6. Gestaltad livsmiljö och kulturellt näringsliv

Gestaltad livsmiljö

Gestaltad livsmiljö är ett nytt politikområde i Sverige sedan 2018 som förenar kultur, miljö- och bostadspolitik genom samverkan mellan arkitektur, form, design, konst och kulturarv. Politikområdet ligger i linje med Europeiska kommissionens initiativ The New European Bauhaus från 2020 som i sin tur ska bidra till European Green Deal från 2019.

Både The New European Bauhaus och Gestaltad livsmiljö beskriver konst och konstnärliga processer som verktyg i samhällsutvecklingen. Exempelvis kan konst vara ett verktyg för att lyfta fram levda erfarenheter på en plats och koppla dem till en planeringsprocess för att öka den demokratiska grunden i ett förändringsarbete eller vara en katalysator för ett hållbarhetsarbete.

Gestaltad livsmiljö rör ny och befintlig bebyggelse, både byggnader och ytorna mellan dessa, i såväl stadsmiljö som glesbygd. Med människans behov i centrum ska utveckling ske med hänsyn till historiska sammanhang och sociala värden, men utvecklas i takt med de behov som kännetecknar vår samtid. Den är starkt förankrad till hållbar stadsutveckling men skall alltså även gälla för landsbygden.

I det blivande biosfärområdet arbetade ARNA-projektet *Landskapet som gestaltad livsmiljö* i gränslandet mellan tätorter i tillväxt och landsbygden under 2021–2022. Projektets syfte var att genom konstnärliga processer skapa samtal tillsammans med medborgare om vad en god livsmiljö är i förhållande till naturen och landskapets historia i Storkriket. *Landskapet som gestaltad livsmiljö* utvecklades i samverkan med Hållbar Tillväxt och Tekniska förvaltningen i Lunds kommun, Kultur- och fritidsförvaltningen i Eslövs kommun, Strategienheten i Sjöbo kommun, Biologiska institutionen vid Lunds universitet samt Form och Design Center i Malmö, nationell nod för Gestaltad livsmiljö.

Projektets rapport beskriver hur gränsområdet mellan snabbväxande tätort och landsbygd bildar ett slags tomrum där naturen övergår från att vara livsmiljö till friluftsområde. Från biosfärområdenas uppdrag att bidra till ett förbättra relationen mellan människa och natur visar projektet på vikten av biosfärområde Storkrikets val av fokusområde Framgångsrikt samspel mellan stad och land. Kulturdimensionen kan i detta arbetsområde bidra med stödprocesser enligt de förslag som beskrivs inom Gestaltad livsmiljö, Det nya europeiska Bauhaus och EU:s gröna giv.

Kulturella och kreativa branscher

Med kulturella och kreativa branscher (KKB) avses företagande inom arkitektur, form och design, film, fotografi, konst, mode, litteratur, musik, scenkonst samt spel och media. Ett flertal av branscherna ingår därmed i arbetsområdet för politikområdet Gestaltad livsmiljö.

Företagen inom de kulturella och kreativa branscherna i det blivande biosfärområdet är utpräglat småskaliga. Av företagen i Storkriket som har inriktning på bildkonst, musik och konsthantverk har ett stort antal valt att bo och ha sin verksamhet på landsbygden där huspriserna är lägre. I Lunds stad finns en koncentration av verksamheter som förlag, musikscener och fria teatrar.

Under 2018–2019 arbetade Kulturdimensionen AB:s projekt *KKB på landsbygden* med att kartlägga och bygga nätverk mellan kulturföretagare i Storkrikets kärnområde. Projektet ledde även fram till en idé för att skapa ett event i biosfärområdet. Denna idé togs upp av Coompanion Skånes projekt *Tillsammans för biosfärområde Vombsjönsänkan* som skapade den första Biosfärfestivalen i september 2021.

Foto: Nobelparken, Lund. Projekt: Landskapet som gestaltad livsmiljö, 2021. Fotograf: Nille Leander.

Referenser

- ARNA. *Projektet Landskapet som gestaltad livsmiljö, rapport*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Region Skåne. *Strategi för gestaltad livsmiljö*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Sveriges regering. *Faktapromemoria om Det nya europeiska Bauhaus*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- EU-kommissionen. *Strategier och policies för european green deal*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Region Skåne. *Kulturella och kreativa branscher*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

10.7. Ange hur många talade språk och skriftspråk (däribland etniska språk, minoritetsspråk och utrotningshotade språk) det finns i biosfärområdet

Totalt sett är det lite mer än tre fjärdedelar av befolkningen i biosfärområdet som har svenska som modersmål. I Sjöbo är andelen högre, närmare 90 procent. I biosfärområdet talar huvuddelen, förutom sitt modersmål, även engelska.

Ett tecken på den ökade internationaliseringen i biosfärområdet är antalet barn och ungdomar som får modersmålsundervisning i skolan vilket barn kan ha rätt till enligt svensk skolförordning sedan 2011. Under 2022 gav Lunds kommun modersmålsundervisning i 48 olika språk, i hela Eslövs kommun var det 25 och i Sjöbo kommun 11 olika språk.

De talade dialekterna i biosfärområdet ingår i de så kallade skånemålen och har både en stark historisk förankring och en utbredd användning i vardagligt språk.

11. BIOFYSISK BESKRIVNING

Nedan karta visar åtta områden med skilda landskapskaraktärer som går igenom Storkrikets landskap.

- Lund-Helsingborgsslätten
- Romelåsen
- Vombsjösjönsänkan
- Stora mellanbygden
- Linderödsåsen
- Sydsånska backlandskapet
- Sydsånska skogsbevädda backlandskapet
- Snogeholms – Krageholmsjön godslandskap

Karta: Landskapskaraktärer.

11.1. Beskrivning av områdets karaktär och topografi

(Beskriv kortfattat de topografiska egenskaper (våtmarker, myrar, bergskedjor, sanddyner etc.) som bäst karaktäriserar landskapet i området.)

Biosfärområdet domineras av ett flackt landskap, med stora öppna fält, framför allt i den västra delen. Centralt i området börjar förkastningsbranterna bli tydliga vilka har gett upphov till sänkan (Vombsänkan) Sänkan avgränsas av två horstar, i nordost Linderödsåsen och i sydost Romeleåsen. Uppe på båda dessa horstar finns magra urbergsmoräner som tidigare använts som betesmarker men som nu till stor del är skogsplanterade. Den naturliga slutbiotopen är ädellövskog, och bok dominerar planteringarna, även om det också finns en del gran, tall och lärk.

Den lägsta punkten i Storkriket, söder om Lund vid Höje å, ligger 5 meter över havet. Trots att Lundaslätten ger det platta intryck som är typiskt för sydvästra Skåne, har staden Lund en av Sveriges högsta nivåskillnaderna inom sina gränser (90 meter).

Åkrarnas storlek på lundaslätten avtar när vi flyttar oss österut mot de sandiga slätterna i Vombsänkan kring Krankesjön och Vombsjön. Revingefältet, som ligger i det här området, har idag en unik markanvändning som bygger på ett samarbete mellan militären, betesarendatorer och Lunds universitet. Området karakteriseras av en mosaik av biotoper, men domineras av torra gräsmarker. Perioder av intensiva störningar av markerna skapar sandblottor som lockar till sig ovanliga arter av framför allt insekter.

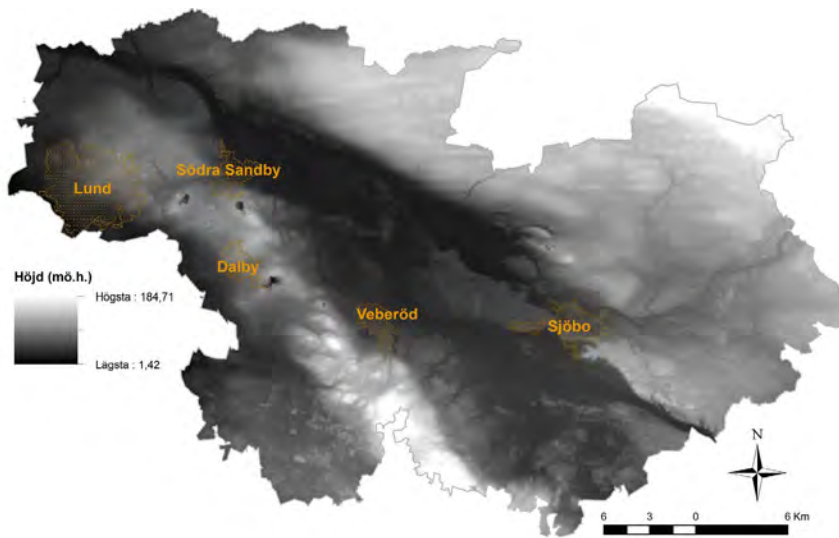
Fortsätter vi mot öster är landskapet fortsatt påverkat av förkastningsgeologin och Vombsänkan smalnar av något i Fyledalen, som ligger sydöst om Sjöbo.

Biosfärområdets våtmarker ligger i dalsänkorna mellan horstarna och i deras tillrinnings- och avrinningsområden. Det handlar i första hand om tidvis översvämmade och näringsrika ängs- och våtmarksområden. Dessa har en hög artrikedom både när det gäller växter och djur. Krankesjön och Vombsängar är välbesökta fågellokaler. I Klingavälsåns omfattande meandermarker hittar vi också centrum för det lyckade storkprojektet, som har gett biosfärområdet dess namn.

Referenser

- Espegren Lindeberg, J., 2019. *Att hävda Revingeheds värden – Att bevara natur i ett föränderligt landskap*. Uppsats SLU. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Länsstyrelsen, 2022. *Naturvärdesöversikt Sjöbo kommun*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

11.2. Höjdintervall

Karta: Höjdskillnader.

11.2.1. Högsta höjd över havet:

Biosfärområdets högsta höjd över havet är: 184,71 meter.

Koordinater: N 55° 46' 19.39" E 13° 47' 17.20"

11.2.2. Lägsta höjd över havet

Biosfärområdets lägsta höjd över havet är: 1,42 meter.

Koordinater: N 55° 39' 20.06" E 13° 23' 16.76"

11.3. Klimat

Biosfärområdet har ett varmt tempererat klimat, med relativt varma vintrar och nederbörd under alla årets månader (Cf enligt Köppens klimatsystem). Hösten och vintern präglas av det frontsystem som rör sig från väst till öst, över norra halvklotets tempererade områden. Detta system av *Rosbyvågor* ger upphov till omväxlande väder med riklig nederbörd. Under sensvåren ligger Rossbyvågorna oftast längre norrut, vilket ger ett mer stabilt väder. Sommarvädet har en mer nyckfull karaktär med sol och regnskurar. Antalet soltimmar är mellan 1600–1800 per år. I påföljande avsnitt presenteras medeltemperatur och årsmedel-nederbörd.

Storkriket i ett förändrat klimat

Enligt klimatscenarier är bedömningen att det kommer bli varmare, och i olika perioder både torrare och blötare i Storkriket. Medeltemperaturen kommer öka vilket innebär framför allt varmare vintrar, längre och intensivare värmeböljor, perioder av torka, förlängd växtsäsong och förlängd brandsäsong.

Nedanstående tabell visar förväntade klimatförändringarna utifrån utvalda klimatindex med fokus på biosfärområdet. Referensperioden är 1971–2000 och klimatindexen är baserade på RCP 8.5 (Representative Concentration Pathways) scenariot i Skåne. Tidsperspektivet är fram till år 2100, men förändringarna i klimatet kommer att fortgå även efter 2100 och för långsiktig planering är det därför av vikt att ta ännu större höjd för klimatförändringarna.

Tabellen nedan visar hur klimatindex förändras för tre perioder under ett RCP 8.5 scenario. Referensperioden är 1971–2000.

Klimatindex	Referensperiod	RCP 8.5		
	1971 - 2000	2011 - 2040	2041 - 2070	2071 - 2100
Medeltemperatur (°C)	7,2	8 – 9	9 - 10	11 – 12
Antal högsommardagar (> 25°C) (dygn)	10,5	16 – 20	26 – 30	> 44
Växtsäsongens längd (dygn)	217	240 – 260	260 – 280	300 – 340
Medelnederbörd (mm)	62	50 - 70	60 - 70	60 - 80
Nederbörd vinter (DJF) (mm)	62	50 – 70	60 - 80	70 - 90

Referens

- SMHI. *Fördjupad klimatscenariotjänst*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

11.3.1. Medeltemperatur för den varmaste månaden:

Medeltemperaturen för den varmaste månaden är:

Lund: 18,3 °C (Juli) (1961 - 2020).

11.3.2. Medeltemperatur för den kallaste månaden:

Medeltemperaturen för den kallaste månaden är:

Lund: 0,9 °C (Januari) (1961 - 2020).

11.3.3. Årsmedelnederbörd

- Lund: 676 mm, uppmätt på 26 meters höjd (mätserie januari 1961 – december 2020)
- Vomb: 685 mm, uppmätt på 25 meters höjd (mätserie januari 1961 – december 2020)
- Sjöbo: 698 mm, uppmätt på 35 meters höjd (mätserie mars 2007 – december 2020)
- Lövestad: 684 mm, uppmätt på 77 meters höjd (mätserie juni 1975 – december 2020)

11.3.4. Finns det någon meteorologisk station i eller nära biosfärområdet? Ange i så fall stationens namn, var den ligger och hur länge den varit i drift.

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) mäter meteorologiska observationer från olika typer av stationer. De olika stationerna i Storkriket mäter olika parametrar och har varit i drift olika länge. Se samtliga väderstationer som befinner sig eller har befunnit sig i biosfärområdet i följande tabell:

Stationens namn	Position (latitud; longitud)	Meter över havet	Stationsnummer	Användningsperiod		Meteorologiska observationer*		
						A	B	C
Lund	55,6932; 13,2251	26	53430	1780-01-01	Aktiv	x	x	x
Vomb	55,6629; 13,5288	27	53410	1945-01-01	Aktiv		x	x
Sjöbo	55,6407; 13,6797	35	53450	2007-03-01	Aktiv		x	x
Björnstorp	55,6254; 13,4122	45	53380	1960-11-01	2019-02-01		x	
Björka	55,7000; 13,6333	32	53650	1949-01-01	1970-06-01		x	
Fuglunda	55,5889; 13,8000	50	53590	1945-01-01	1946-01-02		x	
LU KEG	55,7100; 13,2000	73	53460	1941-04-01	1961-01-01		x	
LU LTH	55,7142; 13,2152	73	53440	1990-07-01	1999-03-09		x	
Lövestad	55,6429; 13,8916	77		1975-01-01	2023-01-01		x	
Örtofta	55,7833; 13,2500	20	53470	1961-01-01	1975-01-01		x	

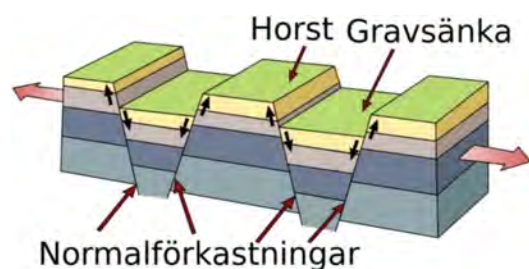
* Meteorologiska observationer:

A. Lufttemperatur, timvärde. B. Nederbördsmängd (smält form) varje kvart respektive varje dygn. C. Nederbördstyp, snödjup, dygnvärde för båda.

11.4. Geologi, geomorfologi och jordtyper

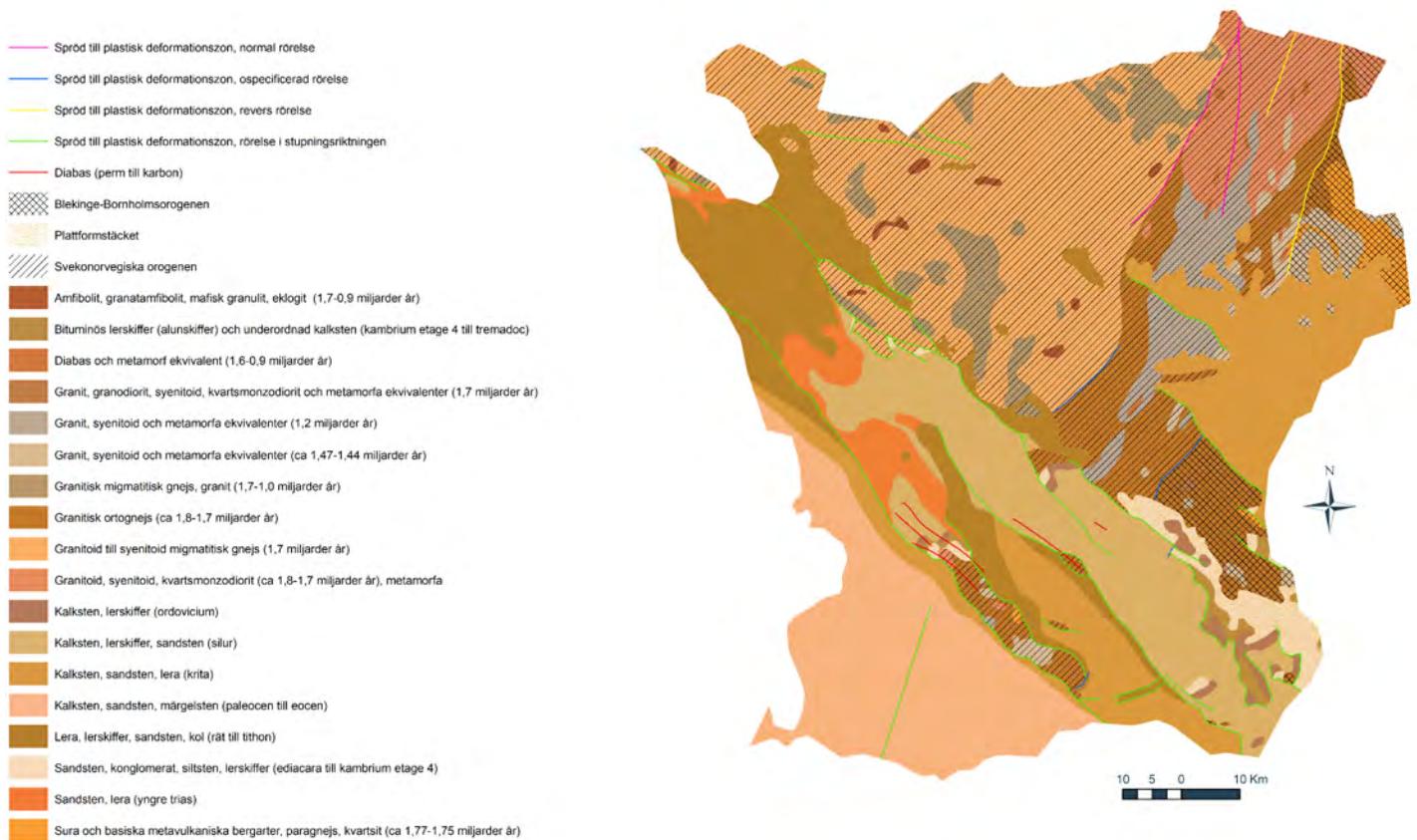
(Beskriv kortfattat viktiga formationer och förhållanden, inklusive berggrundsgeologi, sedimentära avlagringar och viktiga jordtyper.)

Den stora landskapsvariation som präglar Storkriket och dess storskaliga former har sitt ursprung 400 miljoner år tillbaka i tiden – en tid när mötet mellan tektoniska plattor ledde till vulkanutbrott, jordbävningar och omvälvande landskapsformationer. Sprickor i berggrunden uppstod diagonalt över Skåne vilka utgör en del av en de största deformationszonerna i norra Europa. Deformationszonen sträcker sig från Skagerack i norr ner till Svarta havet i söder och kallas för Tornquistzonen. Rörelse i zonen har resulterat i att bergblock har skjutits upp och sjunkit ned och horstar och gravsänkor har

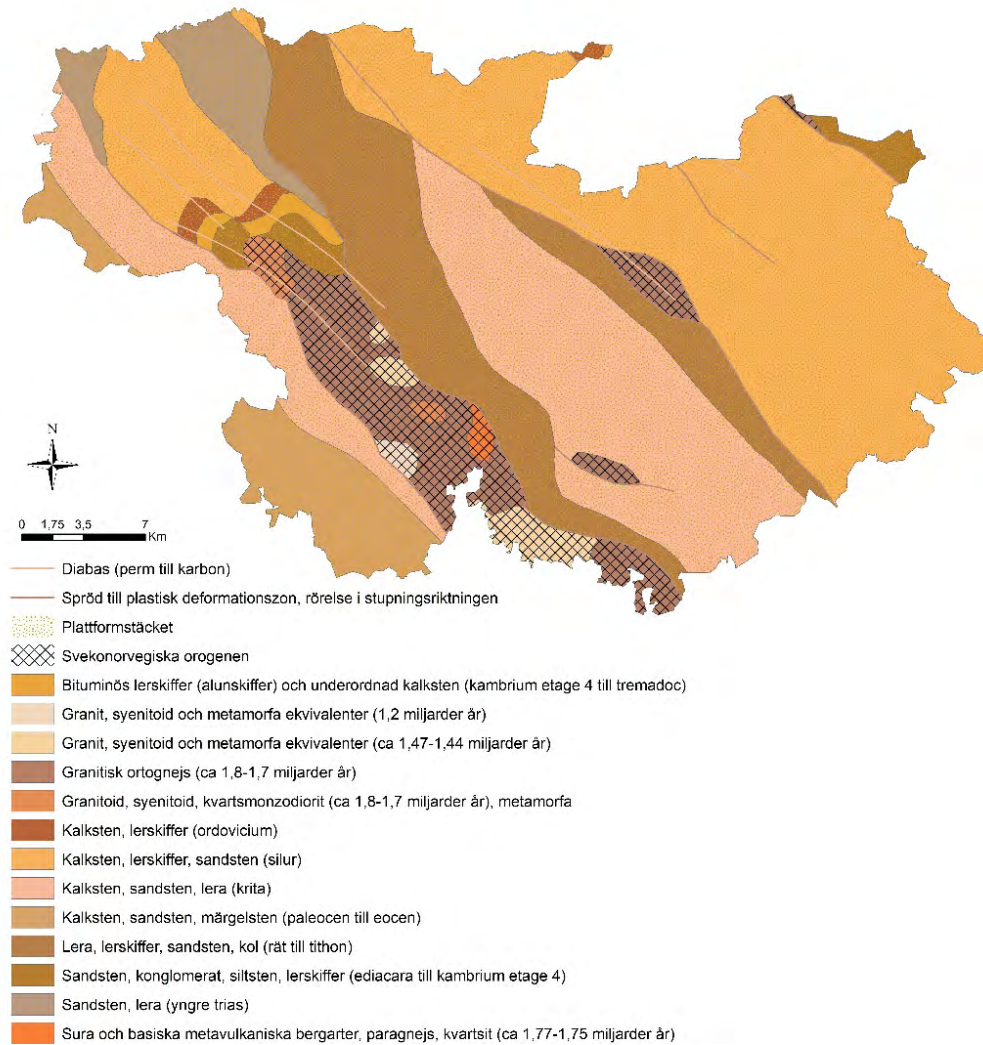

bildats. Romeleåsen i de södra delarna av Storkriket och Linderödsåsen i de norra delarna är ett exempel på horstar som fortfarande tronar över den lägre liggande Vombsänkan. Medan vi idag inte associerar Sverige med tektoniska katastrofer så är biosfärområdet fortfarande påverkat av sin placering i deformationszonen. Ett av de kraftigaste jordskalven (2008) under senare tid nådde 4,5–5 på richterskalan och hade sitt epicentrum i södra delen av biosfärområdet.

Medan de karga markerna som präglar urbergen i den Baltiska skölden är väl representerade i övriga Sverige (se berggrundskarta över Skåne med graniterna i norr), så har sydvästra Skåne och Storkriket mer gemensamt med de bördiga jordarna i Mellaneuropa. Anledningen är att denna del av landet ligger på Avalonia, en tektonisk platta med sedimentära bergarter (se berggrundskarta över Skåne med sandsten, lerskiffer, kalksten). Ett exempel på en sedimentär bergart i Storkriket är den kalksten som brutits i Bjärsjölagård, som ligger på Linderödsåsen i östra delen av Storkriket. Denna uppstod när Avalonia låg på varmare breddgrader och resterna av vattenlevande skaldjur deponerades på botten. Andra sedimentära bergarter som sandsten och lerskiffer kan påträffas i sprickzonerna kring Romeleåsen och i Övedområdet.

Karta: Berggrundskarta över Skåne.

Karta: Berggrundskarta över Storkrieket.

Erosionen av horstarna och omkringliggande områden har intensifierats under istiderna och moränleror har avsatts i en issjö vilket i dag utgör lundaslätten. Det här området präglas av de kalkhaltiga leror och moräner som gett upphov till de goda odlingsbetingelserna som återfinns i dag.

Längre österut centralt i Storkrieket når vi de marker som präglas av sanddeponier från senaste istiden. Vombsjösänkans placering mellan de båda horstarna gjorde den starkt påverkad av avisningens varierande vattendjup. Ibland forsade vattnet på sin väg mot det allt trängre sundet vid Fyledalen, ibland dämde kvarvarande isblock upp området. Sanden varierar därför i kornstorlek och sammansättning. De sandiga jordarna har lägre bördighet och de högt liggande områdena är torra och väl-dränerade. Sandflykt har varit ett problem för jordbruket i detta område ända sedan det började brukas och spår av mäktiga sanddyner kan hittas söder om Vombsjön.

På de båda horstarna har inlandsisarnas bearbetning av urberget gett upphov till tunna lager med näringsfattiga moräner där berggrunden går i dagen på flera ställen. Linderödsåsen längst i norr, har något näringsrikare morän än Romeleåsen, men båda områdena har präglats av ett mindre extensivt jordbruk än de andra delarna av biosfärområdet.

I den sydligaste delen av biosfärområdet hittar vi det särpräglade böljande backlandskap som skapas av dödisar. När en inlandsis kalvar kommer stora isblock avsättas på grundare vatten. Dessa kallas dödisblock. Mellan isblocken samlas sediment i form av sand, grus och leror som på det sättet skapar kullar och höjdsträckningar. Där isblocken legat bildas svackor med sjöar som så småningom växer igen. I de uppodlade markerna kan man ännu idag se mörka jordlager vid botten av dalarna: det visar på rester av torv från sjöarnas igenväxning.

Referenser

- SGU. Beskrivning till bergkvalitetskartan Romelåsen. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Lunds universitet. *Förstenade utflyktsmål i Skåne – Lundageologernas bästa tips*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- SGU. *Beskrivning till jordartskartan 2D Tomelilla NV, skala 1:50 000*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Länsstyrelsen, 2022. *Naturvärdesöversikt Sjöbo kommun* Sjöbo kommun. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Sveriges Geologiska Undersökning, 2008. *Jordskalv i Skåne* Jordskalv i Skåne. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

11.5. Bioklimatisk zon

(Ange i vilken bioklimatisk region biosfärområdet är beläget. Använd tabellen nedan och markera relevant ruta för var och en av biosfärområdets olika zoner.)

Hela biosfärområdet ligger inom samma bioklimatiska region med nederbörd på cirka 600–800 mm per år och Unepindex på 0,51–0,65 som innebär att en hel del av nederbörden inte avdunstar utan rinner som ytvatten i vattendragen. Nederbörden är relativt väl fördelad över året och faller i form av snö under ett fåtal veckor per år. Det finns lokala skillnader inom området med större temperaturvariationer i de östra delarna med lägre medeltemperatur på vintern och högre på sommaren. Nederbörden varierar också inom området med högre nederbörd på Romeleåsen.

Bioklimatzon	Årsmedelnederbörd (mm)	Humiditetstal		Kärnområden	Buffertzoner	Utvecklingsområden
		Penman	(Unepindex)			
Hyper-arid	P < 100	< 0,05	< 0,05			
Arid	100–400	0,05–0,28	0,05–0,20			
Semi-arid	400–600	0,28–0,43	0,21–0,50			
Torr subhumid	600–800	0,43–0,60	0,51–0,65	x	x	x
Fuktig subhumid	800–1 200	0,60–0,90	> 0,65			
Per-humid	P > 1 200	> 0,90				

Tabell: Humiditetstal framräknade med hjälp av P/PET. Årsmedelnederbörd (P) / genomsnittlig årlig potentiell evapotranspiration (PET)

11.6. Biologisk beskrivning

Ange de viktigaste naturtyperna (t.ex. barrskog, ädellövskog, alpina gräsmarker, floder, våtmarker etc.) och markanvändningstyper (t.ex. bostadsområden, jordbruksmarker och andra odlingsmarker, betesmarker, ängsmarker etc.) För varje typ ska:

- "REGIONAL" anges om natur- eller markanvändningstypen är vitt utbredd inom den biogeografiska regionen där biosfärområdet är beläget, för att på så sätt beskriva natur- eller markanvändningstypens representativitet;

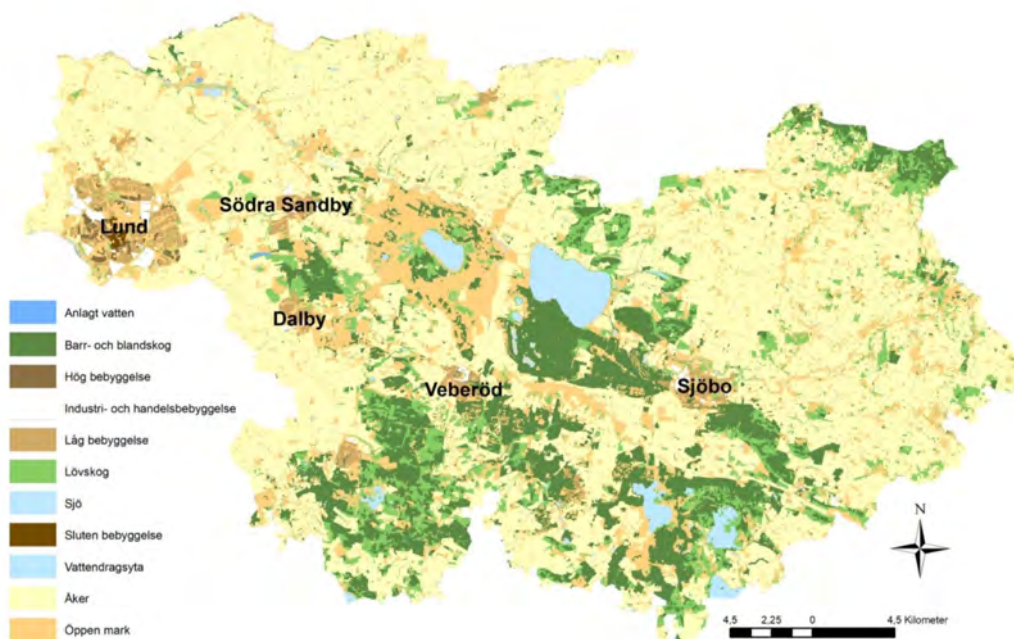
- "LOKAL" anges om natur- eller markanvändningstypen har en begränsad utbredning inom det förslagna biosfärområdet, för att på så sätt beskriva natur- eller markanvändningstypens särdrag.

För varje natur- och markanvändningstyp: ange karakteristiska arter och beskriv viktiga naturliga processer (t.ex. tidvatten, sedimentering, glaciäravsmältning, naturliga bränder etc.) eller mänsklig påverkan (t.ex. bete, blädning, jordbruksmetoder etc.) som inverkar på systemet. Hänvisa gärna till de vegetations- eller markanvändningskartor som bifogas som stödande dokumentation.

Biosfärområde Storkriket karakteriseras av gradienten mellan intensivt brukade marker i väst till den mosaikartade markanvändningen i öst. Däremellan har vi horsten Romeleåsen som höjer sig över landskapet, torra sandområden samt våtmarker i anknytning till sjöar och vattendrag. Området har en lång historia av mänsklig påverkan, men trots detta en artrikedom som ligger bland de högsta i Sverige. Här tar vi upp följande exempel på natur- och markanvändningstyper:

- Tättbebyggda områden/Stadsmiljö *regional*
- Jordbruksmarker och andra odlingsmarker *regional*
- Gräsmarker: betesmarker, ängsmarker (slätter), enefälader: *regionala*, revingehed: *lokal*
- Sjöar och vattendrag *regional*
- Våtmarker: rikkärr, restaurerade och nyskapade våtmarker och dammar, översilningsängar *lokala*
- Skogsmarker: ädellövskog och planterad barrskog *regional*

Områdets viktigaste naturtyper är sandiga torra gräsmarker samt våtmarker, fuktängar och slättsjöar i Vombsänkan i den centrala delen, ädellövskog främst i backlandskapen i sydväst och sydöst samt näringsfattiga betesmarker som domineras av enbuskar på Romeleåsen. En mångtusenårig mänsklig påverkan har omvandlat naturlandskapet och fragmenterat de olika naturtyperna. Beslut om att utöka ett militärt övningsfält på den sandiga Vombsänkan på 1960-talet för att kunna köra stridsvagnar där har gjort att stora arealer gräsmarker har återskapats i området och säkerställt mycket höga värden för den biologiska mångfalden.

Karta: Markanvändning.

11.6.1. Tätbebyggda områden/stadsmiljö (regional)

Storkrikets tätbebyggda områden karakteriseras av en rad mindre tätorter med undantag av den större staden Lund som ligger längst västerut i biosfärområdet. Överlag domineras dessa områden av bebyggelse och hårdgjorda ytor med låg biologisk potential. Samtidigt är de grönområden och trädgårdsanläggningar som finns i tätorterna ett värdefullt bidrag till den biologiska mångfalden och grönområdena skiljer sig från den omgivande odlingsbygden. Ett exempel är Stadsparken i Lund, som är ett Natura 2000-område. Parken anlades som ett utställningsområde i början av 1900-talet med alléer av träd. Lika som andra äldre parker och alléer i Storkriket utgör de gamla träden livsmiljöer för sällsynta och hotade arter som är typiska för äldre skogsliknande parker. Den typ av flora och fauna som kan observeras här återfinns vanligtvis i naturskogar och i trädbärande hagmarker med lång trädkontinuitet (EU:s habitatdirektiv: näringsrik bokskog och trädklädd betesmark).

En annan artrik biotop i de tätbebyggda områdena hittar man på sandig parkmark och ruderatmark. Vid en inventering av denna typ av mark fann man att Linjeparken och Kvarnparken i Veberöd, samt Park norr om Badet och Blüchers Park i Genarp är särskilt intressanta och artrika. Här identifierades bland annat 100 solitärarter av bin och sociala humlor. En speciell markkategori i tätbebyggda områden är så kallade ruderatmarker som exempelvis bangårdar, banvallar, tåkter och industriområden. I dessa uppstår ofta speciella växtsamhällen då ruderatmarkerna har en geofysisk miljö som liknar naturligt störda områden.

Karakteristiska arter

Tack vare det relativa varma klimatet finns det många importerade trädarter och kultivarer som är planterade i trädgårdar och parker. De vanligaste träden är dock inhemska som:

- Bok (*Fagus sylvatica*)
- Lind (*Tilia cordata*)
- Lönn (*Acer platanoides*)
- Ask (*Fraxinus excelsior*)
- Hästkastanj – dock importerad till Sverige på 1600-talet (*Aesculus hippocastanum*)

Utänför parkområdena, på vägkanter och ruderatmarker, hittar vi en flora med bland annat:

- Cikoria, (*Cichorium intybus*)
- Renfana (*Tanacetum vulgare*)
- Hundkäk (*Anthriscus sylvestris*)
- Åkervädd (*Knautia arvensis*)
- Svartkämpar (*Plantago lanceolata*)

Bland däggdjuren är dessa vanliga i tätbebyggda områden:

- Igelkott (*Erinaceus europaeus*)
- Ekorre (*Sciurus vulgaris*)
- Råtta (*Rattus norvegicus*)
- Husmus (*Mus musculus*)

De vanligaste fåglarna är:

- Koltrast (*Turdus merula*)
- Råka (*Corvus frugilegus*)
- Rödstart (*Phoenicurus phoenicurus*)
- Pilfink (*Passer montanus*)
- Talgoxe (*Parus major*)
- Blåmes (*Cyanistes caeruleus*)
- Skata (*Pica pica*)
- Fiskmås (*Larus canus*)

Bland insekter i stadsmiljö kan nämnas:

- Blågrön mosaikslända (*Aeshna cyanea*)
- Påfågelläga (*Aglais io*)
- Näselfjäril (*Aglais urticae*)
- Sjuprickig nyckelpiga (*Coccinella septempunctata*)
- Mörk jordhumla (*Bombus terrestris*)
- Stenhumla (*Bombus lapidarius*)
- Hushumla (*Bombus hypnorum*)

Naturliga processer och mänsklig påverkan

Trädgårdar och parker är skötta områden och påverkas inte i lika hög grad av naturliga processer, även om givetvis klimatförändringar med torka, skyfall och milda vintrar stressar växter även i stadsmiljö. En utmaning som är kopplad till det naturliga åldrandet, är att sköta förnygring av gamla trädbestånd på ett sätt som bevarar artdiversiteten och samtidigt tar hänsyn till säkerhet och estetiska faktorer. Dessutom består

huvuddelen av parker och grönytor av kortklippta gräsmattor där träd och buskar är relativt unga, och det planteras få större trädarter i dagens grönytor.

Trots det utgör tätorter en viktig miljö för den biologiska mångfalden särskilt i de delar av biosfärområdet som är intensivt odlade. Grönytor utgör en refug för arter som inte längre klarar sig i ett modernt jordbruk, både på grund av ogräsbekämpning och markberedning. Torra ruderatmarker påminner om sandiga störda gräsmarker där värmeälskande konkurrenssvaga arter kan etableras sig. Många av dessa är rikblommande växter med stor nektarproduktion som gynnar en rad insekter och insektsätande arter. Ruderatmarkerna omvandlas dock på sikt oftast till bebyggelse eller välskött parkmark.

11.6.2. Jordbruksmarker och andra odlingsmarker (regional)

Stora delar av Storkriket domineras idag av jordbruk men av olika karaktär: i väster på den rika Lundaslätten breder stora åkrar ut sig medan odlingarna längre österut är mer varierade. Kring Lund och upp emot Eslöv är sikten milsvid med relativt få trädridåer och vindarna härjar fritt över landskapet. Här har vi ett högproduktivt jordbruk och grönområdena hittas nästan bara i närheten av bebyggelse. Generellt sett är detta landskap relativt artfattigt.

I öster finns vissa områden med större, flacka, fält, men majoriteten av åkrarna ligger omgivna av skogsområden, betesmarker, sjöar eller naturreservat. I de moränrika markerna norr om Vombsjön hittar vi stengårdsgårdar längs med åkrarna. Detta landskap är betydligt mer artrikt än de vida fälten i västra delen av Storkriket.

Karakteristiska arter

På åkrarna har vi en låg artdiversitet. På de allra flesta åkermarkerna tillåts endast enstaka växt- och djurarter, detta är planerat och uppnås främst i form av besprutning. På några platser i biosfärområde Storkriket har äldre odlingsformer bevarats för att gynna den biologiska mångfalden. Vid Dalby Västermark finns ett åkerreservat med rik ogräsflora som visar på hur det kan ha sett ut på Lundaslätten innan jordbruket började använda bekämpningsmedel. Det är unikt att en så artrik ogräsflora finns bevarad på slätternas bördiga jordar. Anledningen är att tidigare brukare använt mycket lite kemiska bekämpningsmedel samtidigt som tillförseln av näringsämnen varit begränsad.

På platser med mer arttillåtande bruk av åkermark förekommer bland annat:

- Fliknäva (*Geranium dissectum*)
- Nattglim (*Silene noctiflora*)
- Renkavle (*Alopecurus myosuroides*)
- Rödarv (*Lysimachia arvensis*)
- Sminkrot (*Buglossoides arvensis*)
- Småtörel (*Euphorbia exigua*)
- Spjutsporre (*Kickxia elatine*)
- Åkermadd (*Sherardia arvensis*)
- Åkerranunkel (*Ranunculus arvensis*)
- Åkerrödtoppa (*Odontites vernus*)
- Åkersyska (*Stachys arvensis*)

Det finns ett större antal individer av däggdjur och fåglar i de östra delarna av området, men även i de intensivt brukade markerna hittar man:

- Fälthare (*Lepus europaeus*)
- Rådjur (*Capreolus capreolus*)
- Åkersork (*Microtus agrestis*)

Utmärkande fågelarter för jordbruksmarker är

- Fasan (*Phasianus colchicus*)
- Rapphöna (*Perdix perdix*)
- Sånglärka (*Alauda arvensis*)
- Röd glada (*Milvus milvus*)
- Kråka (*Corvus corone*)
- Grågås (*Anser anser*)
- Vitkindad gås (*Branta leucopsis*)

Vanliga fjärilsarter i Storkrikets jordbruksmarker är

- Slättergräsfjäril (*Maniola jurtina*)
- Rapsfjäril (*Pieris napi*)

Bland andra insekter kan nämnas

- Större kustflickslända (*Ischnura elegans*)
- Blå kejsartrollslända (*Anax imperator*)

Naturliga processer och mänsklig påverkan

Jordbruk har under mycket lång tid präglat biosfärområdet och här finns unika möjligheter att även fortsättningsvis skapa miljöer där biologisk mångfald och människans behov kan samverka.

Jordbruk i sig är givetvis en mänsklig aktivitet som överskuggar de naturliga processerna. Området hade växt igen och så småningom blivit ädellövskog om inte marken brukats. De naturliga processer som påverkar landskapet inkluderar jordflykt och jorderosion på grund av att jorden ligger bar under förhållandevis stora delar av året. Klimatförändringarna märks genom ett ökat behov av bevattning, men också hällregn utgör ett ekonomiskt avbräck när säden plattas till marken och inte kan skördas. Vidare finns det risker med djur- och växtsjukdomar som inte tidigare kunde överleva på dessa breddgrader.

I början av 1800-talet var slätterna i väster helt uppodlade, längre österut på Rommelåsens sluttningar saknades nästan helt odlingsmarker, medan Vombsänkan och mellanbygden i nordöst fortfarande hade omfattande gräsmarker, skogsmarker och våtmarker med mindre insprängda odlingsmarker. Under 1800-talet skedde en omfattande uppodling, sjöar sänktes, våtmarker dikades ut och åar rätades vilket främst förändrade Storkrikets centrala och östra delar. I det sydvästska backlandskapet i biosfärområdets södra delar präglades utvecklingen också av godsens prioritering av skogsbruk.

Med det industriella jordbrukets intåg efter andra världskriget intensifierades driften kraftigt, brukningsenheterna blev större och hade en ökad användning av gödsel- och bekämpningsmedel. Många småbiotoper i form av gränsmiljöer längs stengården och ägo gränser försvann – miljöer som var viktiga för odlingsmarkernas biologiska mångfald. I det mer småskaliga odlingslandskapet med växlande topografi, ägarstruktur och markhistoria fanns det dock fortfarande möjlighet för en mer varierad biologisk mångfald att leva kvar. Det är alltså i de centrala och östra delarna av Storkriket som har störst artdiversitet och även den största ytan av naturreservat.

11.6.3. Gräsmarker (regional och lokal)

Gräsmarker som betas relativt extensivt och inte konstgödslats har en stor biologisk mångfald. På grund av att mer dominanta arter betas ner, kan mindre konkurrenskraftiga arter överleva. Omfattande gräsmarker finns framför allt i Storkrikets centrala delar på Revingehed och längs Klingavälsåns dalgång. Spridda förekomster finns dessutom fortfarande på Romeleåsen, i backlandskapen samt i den nordöstra mellanbygden. Naturreservatet Kungsmarken strax öster om Lund är en unik rest av ett ålderdomligt ängs- och beteslandskap. I biosfärområdets sydvästra delar finns fler välbevarade naturliga gräsmarker i naturreservaten: Risen, Häckeberga allmänning samt Dörröds och Humlarödhusens fälader.

Inom biosfärområdets gräsmarker finns många av de naturtyper som tas upp i EU:s art- och habitatdirektiv: trädklädd betesmark, hållmarksterräng, slåtterängar i låglandet, högörtängar, fuktängar, silikatgräsmarker, kalkgräsmarker, enbuskmarker, torra hedar, grässandhedar och rissandhedar.

Foto: Gulärta vid Vombs ängar. Fotograf: Johannes Erlandsson.

Karakteristiska arter

På magrare marker dominerar gräs som

- Stagg (*Nardus stricta*)
- Rödven (*Agrostis capillaris*)
- Knägräs (*Danthonia decumbens*)
- Kruståtel (*Avenella flexuosa*)

med inslag av örter som

- Vitsippa (*Anemone nemorosa*)
- Blåsuga (*Ajuga pyramidalis*),
- Ängsviol (*Viola canina*)
- Blodrot (*Potentilla erecta*)
- Gråfibbla (*Pilosella officinarum*)
- Slåttergubbe (*Arnica montana*)
- Gulmåra (*Galium verum*)
- Gökärt (*Lythyrus linifolius*)

På kalk- och näringsrikare marker är gräsen mer högväxta med mer inslag av örter som

- Gullviva (*Primula veris*)
- Backsippa (*Pulsatilla vulgaris*)
- Prästkrage (*Leucanthemum vulgare*),
- Ängsvädd (*Succisa pratensis*)
- Ängsnycklar (*Dactylorhiza incarnata*)
- Nattviol (*Platanthera bifolia*)
- olika fibblor (*Hieracium sp.*)

Torra gräsmarker finns också vid Flyinge ängar, kring och i Genarps och Veberöds tätorter, i Ljungens naturreservat, kring Sövdesjön samt kring Sjöbo tätort.

Karaktärsarter för dessa torra gräsmarker är

- Knylhavre (*Arrhenatherum elatius*)
- Ängshavre (*Helictochloa pratensis*)
- Kruståtel (*Avenella flexuosa*)
- Hedblomster (*Helichrysum arenarium*)
- Sandvita (*Berteroa incana*)
- Väddklint (*Centaurea scabiosa*)
- Äkta johannesört (*Hypericum perforatum*)

På mycket kalkrika sandmarker kan det uppstå sandstäppsliknande miljöer med arter som

- Borstståtel (*Corynephorus canescens*)
- Sandnejlika (*Dianthus arenarius*)
- Grådådra (*Alyssum alyssoides*)
- Harmynta (*Clinopodium acinos*)
- Gul fetknopp (*Sedum acre*)
- Grusbräcka (*Saxifraga tridactylites*)

Bland däggdjuren kan nämnas

- Vildkanin (*Oryctolagus cuniculus*)
- Rådjur (*Capreolus capreolus*)
- Mullvad (*Talpa europaea*)

Vanliga fågelarter för gräsmarkerna är

- Gulsparv (*Emberiza citrinella*)
- Gulärta (*Motacilla flava*)
- Sädesärta (*Motacilla alba*)
- Hämpling (*Linaria cannabina*)
- Stare (*Sturnus vulgaris*)

Vanliga fjärilsarter i Storkrikets gräsmarker är

- Kamgräsfjäril (*Coenonympha pamphilus*)
- Mindre guldvinge (*Lycaena phlaeas*).

Utmärkande insekter för de torra ängsmarkerna är

- Olika solitära bin

EU:s habitatdirektivet – *Slätteräng i låglandet* finns i reservatet och natur 2000-området Kungsmarken strax öster om Lunds stad. Tack vare lång kontinuitet som slätter- och betesmark är Kungsmarken det enda större område i Sverige där den månghundraåriga slätterängen med sin artrika flora på kalkrik moränmark fortfarande finns bevarad.

Naturliga processer och mänsklig påverkan

Gräsmarker motsvarar ett tidigt successionsstadium och de naturliga processerna skulle leda till igenväxning och så småningom skogsmark. En del av denna naturliga process innebär att konkurrenskraftiga arter tar över, initialt genom att helt enkelt växa och föröka sig snabbare än andra örter. Träd och buskar är långsammare i starten men kommer på sikt att skugga ut de snabbväxande örterna. Den biologiska mångfalden på gräsmarkerna är alltså beroende av en kontinuerlig störning för att inte växa igen.

I den sandiga Vombsänkan i biosfärområdets centrala delar bedrevs fram till 1600-talet ett odlingsystem där åkermarken låg i träda långa perioder, tiotals år, för att samla näring för framtida odling. Här utvecklades torra gräsmarker med en unik värmeälskande flora och fauna. Även andra marker i Storkriket betades: fram till början av 1800-talet var mer än hälften av all mark i Storkriket permanenta betesmarker eller hävdade slätterängar. När jorden skiftades, odlades större delen upp eller planterades med skog. I de sandiga markerna ledde exploateringen till alltmer utarmade jordar och problem med sandflykt. Vombs fure, som till stora delar är ett viltreservat idag, planterades för att minska sandflykten. Idag finns rester av betesmarkerna kvar, flera av dem som reservat, men även som normalt brukad betesmark.

I slutet av 1800-talet inleddes verksamheten på det militära övningsområdet Revingehed och med tiden medförde slitaget från pansarfordon, tillsammans med beteshävden, en störningsregim där de torra gräsmarkerna kan bevaras utan att växa igen. Revingehed är ett Natura-2000 område, men Forsvarsmaktens behov har företrädare framför naturvård, rekreation och forskning. Med anledning av att militärens behov nyligen har ökat har frågan om hur bevarandet av de biologiska värdena ska säkerställas blivit aktuell.

Foto: Militärfordon och betande boskap på Revingehed.

Naturliga gräsmarker är känsliga för gödsling som förändrar artsammansättningen till förmån för snabbväxande, storbladiga gräs och örter. Vid svag beteshävd etablerar sig buskar och träd och gör att fältskiktet skuggas och utarmas. Även i välhävdade gräsmarker behövs återkommande röjningar av buskage och träd för att bibehålla artrikedomen. Alla djurslag betar inte på samma sätt och för att bevara den biologiska mångfalden är nötkreatur att föredra, ibland i kombination med hästar och får, framför allt på torrare marker. För att betet ska fortsätta behöver man också beakta lönsamheten för djurägarna, och vissa värdefulla gräsmarker betas inte idag, på grund av praktiska problem i kombination med dålig lönsamhet.

11.6.4. Sjöar och vattendrag (regional)

Sjöar och vattendrag sätter stor prägel på biosfärområdet och visar på ett levande kulturlandskap där människan under lång tid har omformat olika vattenmiljöer. Innan 1800-talet var biosfärområdet ett område med betydligt mera inslag av sjöar och vattendrag. Sedan inleddes en omfattande sjösänkning och utdikning i Skåne för att få tillgång till mera jordbruksmark. Merparten av biosfärområdets sjöar sänktes och många våtmarker dikades och vattendrag rätades ut. Under senare delen av 1900-talet inleddes en omfattande restaurering och återskapande av tidigare vattenmiljöer. Sjöar och vattendrag skiljer sig från varandra på flera sätt och vi har valt att dela upp dem i den följande beskrivningen.

Sjöar

Inom Storkriket finns en rad näringsrika mestadels grunda slättsjöar, den största är Vombsjön i hjärtat av Storkriket som också är den djupaste och används som vattentäkt. Strax väster om Vombsjön hittar vi också den internationellt betydelsefulla fågelsjön Krankesjön som utgör både Natura 2000-område och Ramsarområde. I biosfärområdets södra backlandskap finns en rad grunda slättsjöar som idag mestadels omges av skog (presenterade från väster till öster: Björkesåkrasjön, Häckebergasjön, Sövdesjön, Snogeholmsjön och Ellestadssjön). Bland Storkrikets sjöar och småvatten återfinns de här naturtyperna från EU:s art- och habitatdirektiv: myrsjöar, naturligt eutrofa sjöar, kransalgssjöar.

Foto: Krankesjön. Fotograf: Per Blomberg.

Karakteristiska arter

Flera av sjöarna omges av omfattande vassar (*Phragmites australis*)

Sjöarna har ett rikt fågelliv med bland annat

- Grågås (*Anser anser*),
- Skäggdopping (*Podiceps cristatus*)
- Knölsvan (*Cygnus olor*)
- Fisktärna (*Sterna hirundo*)
- Sävsångare (*Acrocephalus schienobaenus*)
- Rörsångare (*Acrocephalus scirpaceus*)

Flera av sjöarna är fiskrika och här förekommer bland annat

- Gädda *Esox lucius*
- Abborre *Perca fluviatilis*
- Gös *Sander lucioperca*
- Björkna *Abramis bjoerkna*
- Braxen *Abramis brama*
- Gers *Gymnocephalus cernua*
- Löja *Alburnus alburnus*
- Mört *Rutilus rutilus*
- Öring *Salmo trutta*
- Karp *Cyprinus carpio*
- Ruda *Carassius carassius*
- Sarv *Scardinius erythrophthalmus*
- Sutare *Tinca tinca*
- Nors *Osmerus eperlanus*

Bland insekter i sjökanten finns till exempel

- Sjöflickslända (*Enallagma cyathigerum*)
- Mörk lyrflickslända (*Coenagrion pulchellum*)
- Större sjötrollslända (*Orthetrum cancellatum*)
- Röd flickslända (*Pyrrhosoma nymphula*)
- Kilfläckslända (*Aeshna isoceles*)
- Bredkantad dykare (*Dytiscus latissimus*)
- Bred paljettdykare (*Graphoderus bilineatus*)
- Allmän sävslända (*Sialis lutaria*)

Ett däggdjur som lever i sjöarna är

- Vattenfladdermus (*Myotis daubentonii*)

Naturliga processer och mänsklig påverkan

En av de naturliga processer som påverkar vattendrag är avsättning av sediment som leder till ett mean-drande flöde, något som hindrades när vattendragen rätades ut under 1800-talet. En annan naturlig process är igenväxningen av flacka sjöar som beror på att sediment avsätts och vegetation gradvis växer in över vattenytan.

Storkrikets samtliga sjöar har på olika sätt påverkats av mänsklig verksamhet under tidernas gång. Många har sänkts för att skapa jordbruksmark medan Häckebergasjön i stället har skapats för att skydda slottet där. Kring Krankesjön var alla stränder hävdade i form av slätter eller bete, men idag är det bara partier i väster och söder som betas ner till det omfattande vassbältet. Positivt för vattenkvaliteten i Krankesjön är att näringstillförseln är lägre än till sjöar som omges av jordbruk. Detta beror på att sjön omges av ett militärt övningsområde och att marken därmed inte gödslas.

Vombsjön är den största och djupaste sjön i Storkriket och har inte en lika utpräglad slättsjökaraktär som områdets övriga sjöar. Vombsjön är dessutom reglerad då den är en viktig dricksvattentäkt. Till följd av regleringen varierar vattennivån betydligt och skapar relativt vegetationsfria stränder.

I Storkrikets sydvästra del ligger sjöarna Häckebergasjön och Björkesåkrasjön och i sydöst sjöarna Sövdesjön, Snogeholmssjön och Ellestadssjön. Dessa omges till största del av skogsmark och har därför

inte lika hög näringstillförsel som andra sjöar i regionen. Ett ökande problem är dock urlakning av humus och järn från skogsmarken, framför allt från de sura granplanteringarna som upptar stora ytor av skogsmarken.

Foto: Sövdesjön. Fotograf: Per Blomberg.

Grunda slättsjöar utsetts för stor näringstillförsel från kringliggande jordbruksmarker. Detta i kombination av ett omfattande fiske av biosfärområdets sjöars rovfiskar som abborre, gös och gädda har lett till att artsammansättningen rubbats och mindre djurplanktonätande fiskar, rovfiskarnas byten, gynnats. Detta leder till att djurplanktonen minskar och växtplankton ökar. Det kan i sin tur ge upphov till algblomning, sjöarnas ekosystem förändras och den biologiska mångfalden minskar. För att förbättra vattenkvaliteten genomförs reduktionsfiske av de fiskarter som äter djurplankton i fler av sjöarna för att minska risken för algblomning och återställa en bra ekologisk balans mellan de olika nivåerna i näringskedjan.

Samtliga sjöar inom biosfärområdet har måttlig till dålig ekologisk status enligt EU:s vattendirektiv och uppnår inte heller god kemiska status. Ett intensivt arbete pågår för att förbättra vattenkvaliteten vilket bland annat finns beskrivet på de tre olika vattenrådets hemsidor

Vattendrag

Biosfärområdets många vattendrag rinner till största delen västerut mot Öresund. Största delen av Storkriket tillhör Kävlingeåns avrinningsområde, men området avgränsas till viss del av Höje å som rinner ut söder om Lund. I det sydöstra hörnet dräneras Storkriket genom Nybroån, Kabusaån och Tygeåns avrinningsområde. Det finns flera viktiga biflöden till Kävlingeån. Bland annat Klingavälsån, Björkaån och Bråån. Eftersom vattendragen är påverkade av näringstillförsel i en stor del av sin längd kan de inte klassas enligt EU:s habitatdirektiv.

Karakteristiska arter

Åarna i Storkriket är artrika på fisk, bara i Kävlingeån har 28 fiskarter identifierats. De vanligaste förekommande är:

- Abborre (*Perca fluviatilis*)

- Löja (*Alburnus alburnus*)
- Björkna (*Blicca bjoerkna*)
- Braxen (*Abramis brama*)
- Id (*Leuciscus idus*)
- Mört (*Rutilus rutilus*)
- Sarv (*Scardinius erythrophthalmus*)
- Ruda (*Carassius carassius*)
- Gers (*Gymnocephalus cernua*)
- Gädda (*Esox lucius*)
- Nejonöga (*Petromyzontiformes spss*)
- Elritsa (*Phoxinus phoxinus*)
- Öring (*Salmo trutta*)

I biosfärområdets bäckar och åar förekommer arter som exempelvis sötvattenmärlan (*Gammarus lacustris*), olika typer av dagsländor (*Ephemeroptera*) och bäckvattenbaggar (*Limnius sp.*) liksom olika snäckor (*Gastropoda*) och nattsländor (*Trichoptera*). Föroreningsindikerande arter som olika sötvattengråsuggor (*Asellidae*) och olika iglar (*Hirudinea*) är också vanliga.

Bland insekter vid rinnande bäckar i skogsmark kan nämnas blå jungfruslända (*Calopteryx virgo*) och vid åar i jordbrukslandskap blåbandad jungfruslända (*Calopteryx splendens*), sandflodtrollslända (*Gomphus vulgatissimus*) och flodflickslända (*Platycnemis pennipes*).

Vanliga växter längs med åarna är:

- Al (*Alnus glutinosa*)
- Pil (*Salix spss*)
- Alm (*Ulmus glabra*)
- Ask (*Fraxinus excelsior*)
- Nypon (*Rosa dumalis*)
- Fläder (*Sambucus nigra*)
- Brännässla (*Urtica dioica ssp. Dioica*)
- Hundäxing (*Dactylis glomerata ssp. Glomerata*)
- Kärtistel (*Cirsium palustre*)
- Mjölke (*Epilobium angustifolium*)
- Tuvtåtel (*Deschampsia cespitosa*)

Naturliga processer och mänsklig påverkan

Genom tiderna har mänsklig aktivitet påverkat vattendragens biologiska mångfald både positivt och negativt och kommer också att göra det i framtiden. På Lundaslätten och i Vombsjönsänkan flyter vattendragen långsamt och var från början meandrande. Deras flacka stränder med fuktiga marker var viktiga för ängsbruk och bete. Under 1800-talet började vattendragen rätas ut och våtmarkerna kring dessa dikas ut, något som påverkade olika livsmiljöer och vattenkvaliteter på ett påtagligt sätt och därigenom förändrade förutsättningarna för den biologiska mångfalden i och kring dessa vattendrag. Vattenkraft från vattendragen användes också till kvarnar och annan industriell verksamhet. Många vandringshinder finns kvar i vattendragen även om bara några få kvarnar är i drift idag.

Utifrån EU:s vattendirektiv har Sverige delats in i fem vattendistrikt med ansvar för vattenförvaltningen. I sexårscykler görs en bedömning av sjöar och vattendrag avseende ekologisk och kemisk status. Målet är att uppnå god ekologisk och kemisk status men inget ytvatten i Storkriket uppnår idag dessa mål. Den ekologiska statusen mäts i en femgradig skala (hög, god, måttlig, otillfredsställande eller dålig) och här

uppnår Klingavälsån och Björkaån måttlig ekologisk status. Flera större bäckar på Romelåsens sluttningar har också en bättre miljö med rik limnisk flora och fauna.

I kapitel 14 *Bevara* och 15 *Utveckla* beskrivs det omfattande arbetet som pågår för att återskapa och bevara den biologiska mångfalden i Storkrikets vattendrag. Vattnets roll i landskapet och statusklassning visar tydligt på möjligheterna för samspel mellan människa och natur där vi människor genom olika åtgärder kan förbättra sjöar och vattendrags ekologiska miljö.

11.6.5. Våtmarker (lokal)

En gång i tiden präglades Storkriket av stora våtmarker i anknytning till sjöar och vattendrag men under de senaste två hundra åren har stora delar av landskapet torrlagts då sjöar sänkts, åar rätats och själva våtmarkerna dikats ut.

I biosfärområdets sydvästra centrala och sydöstra delar där markerna var mindre produktiva har en del äldre våtmarker bevarats. Beroende på jordarter och markförhållande får våtmarkerna olika biologisk karaktär där vissa är näringsrika och andra är näringsfattiga.

I Storkrikets våtmarker finns följande naturtyper som tas upp i EU:s art- och habitatdirektiv: rikkärr, agkärr, öppna mossar och kärr.

Karakteristiska arter

Uppe på Romelåsens magra marker och i backlandskapen i sydväst och sydöst finns inslag av våtmarkstypen fattigkärr som utmärks av:

- Olika vitmossor (*Sphagnum sp.*)
- Missne (*Calla palustris*)
- Tuvull (*Eriophorum vaginatum*)
- Ängsull (*Eriophorum angustifolium*)
- Vattenklöver (*Menyanthes trifoliata*)
- Flaskstarr (*Carex rostrata*)
- Trådstarr (*Carex lasiocarpa*)
- Kärrviol (*Viola palustris*)

Dessa fattigkärr är vanliga längre norrut i Sverige inom den boreala regionen men sällsynta här i Storkriket i den nemoral regionen. Tillväxten är långsam och de är därför ofta lite påverkade av äldre tiders brukningsformer, men inom det moderna skogsbruket dikas de ofta ut för att öka arealen produktiv skogsmark varvid deras unika flora försvinner.

Den vanligaste formen av våtmarker i Storkriket är så kallade intermediära kärr, med mer näringsrika markförhållanden. Här trivs arter som:

- Kråklöver (*Comarum palustre*)
- Bäckbrämsa (*Cardamine amara*)
- Olika vitmossor (*Sphagnum sp.*)
- Olika brunmossor (*Amblystegium sp.* och *Drepanocladus sp.*)
- Kärrfräken (*Equisetum palustre*)
- Sumpmåra (*Galium uliginosum*)
- Svärdsilja (*Iris pseudacorus*)
- Bunkestarr (*Carex elata*)

- Flaskstarr (*Carex rostrata*)
- Ängsull (*Eriophorum angustifolium*)

I områden med kalkrik morän på Lundaslätten i väster, över Romeleåsens sluttningar och vidare österut mot Vombsänkan finns mindre områden med rikkärr med en unik flora och fauna. Men eftersom markförhållandena här varit näringsrika har många av rikkärren dikats ut och odlats upp. Några skyddade områden finns kvar i biosfärområdets västra delar från Stångby mosse längst i väster till Sularpskärr, Kungsmarken, Linnebjär, Dalby fälad, Måryd och Vitabäckshällorna lite längre österut. Mycket få rikkärr återstår utanför dessa skyddade områden och rikkärren hotas av igenväxning och att deras speciella hydrologiska förhållanden ändras.

Karakteristiska arter i rikkärren är bland annat:

- Olika brunmossor (*Amblystegium sp.* och *Drepanocladus sp.*)
- Trådstarr (*Carex lasiocarpa*)
- Hirsstarr (*Carex panicea*)
- Ängsstarr (*Carex hostiana*)
- Blåtåtel (*Molinia caerulea*)
- Pors (*Myrica gale*)
- Kråklöver (*Comarum palustre*)
- Tätört (*Pinguicula vulgaris*)
- Majviva (*Primula farinosa*)
- Många olika orkidéer (*Orchidaceae sp.*)

Bland våtmarksfåglarna kan nämnas

- Storspov (*Numenius arquata*)
- Tofsvipa (*Vanellus vanellus*)
- Rödbena (*Tringa totanus*)
- Skärfläcka (*Recurvirostra avosetta*)
- Sävspurv (*Emberiza schoeniclus*)

Bland insekter kan nämnas

- Tandskräddare (*Gerris odontogaster*)
- Citronfläckad kärrtrollslända (*Leucorrhinia pectoralis*)
- Fyrfläckad trollslända (*Libellula quadrimaculata*)
- Brun mosaikslända (*Aeshna grandis*)
- Tegelröd ängstrollslända (*Sympetrum vulgatum*)
- Blodröd ängstrollslända (*Sympetrum sanguineum*)

Däggdjur

- Vattensork (*Arvicola amphibius*)

Groddjur

- Större vattensalamander (*Triturus cristatus*)
- Ätlig groda (*Pelophylax esculentus*)
- Vanlig groda (*Rana temporaria*)

*Foton: Storspov vid Vombs ängar. | Majviva i naturreservatet Vitabäckshällorna.
Fotograf: Per Blomberg.*

*Foton: Tätört i rikkärr i naturreservatet Vitabäckshällorna. | Citronfläckad kärrtrollslända, hane.
Fotograf: Per Nyström*

Naturliga processer och mänsklig påverkan

När våtmarkerna svämmar över på vintern och våren tillförs olika näringsämnen från vattendragen. Fram till 1800-talet hävdades därför ängsmarkerna längs med vattendragen genom slåtter och bete, men i och med jordbruksreformerna dikades många av dessa våtmarker ut för att få mer odlingsbar mark. I vissa delar av biosfärområdet nyttjades de återkommande översvämningarna under senare delen av 1800-talet i en reglerad form av våtmark som kallas för översilningsängar. Det näringsrika vattnet från bäckar och åar fördelades genom ett system av dammluckor och grävda små kanaler ut över ängsmarkerna och det gick sedan att styra hur ängarna skulle torrläggas inför slåtter och bete. Vattnets näring togs tillvara på ett effektivt sätt och växtsäsongen förlängdes också. Landets bäst bevarade översilningssystem finns vid Vombs ängar och Björkaån.

När torvrika jordar som exempelvis längs Klingavälsån dikades ut, bröts det organiska materialet snabbt ner när det utsattes för syre, marken sjönk ihop och markerna blev åter fuktiga. Människans markanvändning under tidens gång har på olika sätt påverkat biosfärområdets olika våtmarker genom sitt bruk av landskapet och har på så sätt också påverkat den biologiska mångfalden, nu sker en pågående återskapning av olika våtmarker.

11.6.6. Skogsmarker (regional)

Ädellövskog hittas idag i första hand kring godsen. Störst areal finns vid Häckeberga, Toppelagård, Björnstorp, Sövdeborg och Övedskloster. Ett undantag i biosfärområdet västra del är den gamla ädellövskogen Dalby Söderskog som varit en del av Dalby kungsgård sedan tidig medeltid. Området skyddades som nationalpark redan 1918 och är med sina 36 hektar Europas minsta nationalpark. Nordväst om Dalby Söderskog på Romeleåsens norrsluttning ligger också naturreservatet Linnebjerg som varit kontinuerligt skogsklätt under långa tider.

En annorlunda bokskog hittar vi i naturreservatet Prästaskogen, som också går under namnet Trollskogen. Till skillnad från andra svenska trollskogar är de knotiga träden på den här platsen en sorts bok: vresbok. Prästaskogen har Europas största bestånd av vresbok. Med sitt vridna växtsätt har de svårt att konkurrera med den vanliga formen av bok, som med sina pelarlika jättestammar snart skuggar ut träd som växer på ett mer knotigt sätt.

Storkriket inkluderar också norra delen av Fyledalen som har skogsklädda branter med företrädesvis bok på båda sidor om en dalgång karakteriserad av bete och en meandrande å. Fyledalen är den mer dramatiska delen av gravsänkan som fortsätter upp till Vombsänkan.

Medan en stor del av Storkriket ursprungligen täcktes av ädellövskogar har människans aktiviteter under det senaste årtusendet avskogat stora delar. Idag har därför barrskogarna en större utbredning än de ursprungliga lövskogarna. På fuktigare marker är klibbal (*Alnus glutinosa*), vårtbjörk (*Betula pendula*) och ask (*Fraxinus excelsior*) skogsbildande.

I Storkrikets skogar finns en rad av naturtyper som tas upp i EU:s art och habitatdirektiv: svämädelövskog, svämlövskog, näringsfattig ekskog, ädellövskog i branter, näringsrik ekskog, näringsrik bokskog, näringsfattig bokskog och lövsumpskog.

Karakteristiska arter

I ädellövskog finns olika växtsamhällen beroende på markförhållanden.

I skogar med medelhög näringsstillgång är vitsippan en karaktärsart men här växer även

- Vårlök (*Gagea lutea*)
- Vårfryle (*Luzula pilosa*)
- Blåsippa (*Hepatica nobilis*)
- Skogsstjärna (*Lysimachia europaea*)
- Harsyra (*Oxalis acetosella*)
- Vitsippa (*Anemone nemorosa*)

Foto: Vresbok i Prästaskogen.
Fotograf: Simon Norlin (Lunds kommun).

På mer näringsrika marker växer

- Skogsbingel (*Mercurialis perennis*)
- Gulsippa (*Anemone ranunculoides*)
- Lungört (*Pulmonaria officinalis*),
- Hålnunneört (*Corydalis cava*)
- Tibast (*Daphne laureola*).

I lövskogarna norr om Övedskloster växer den för Sverige unika lundvivan på ett antal växtplatser

- Lundviva (*Primula elatior*)

De riktigt kalk- och näringsrika skogar har partier med

- Ramslök (*Allium ursinum*)
- Månviol (*Lunaria rediviva*)
- Vitskråp (*Petasites albus*)
- Tandrot (*Cardamine bulbifera*)

Fågelarter som är vanliga i skogarna är

- Större hackspett (*Dendrocopos major*)
- Gröngöling (*Picus viridis*)
- Svartvit flugsnappare (*Ficedula hypoleuca*)
- Skogsduva (*Columba oenas*)
- Nötskrika (*Garrulus glandarius*)

Bland däggdjuren finner vi bland annat

- Kronhjort (*Cervus elaphus elaphus*)
- Dovhjort (*Dama dama*)
- Rådjur (*Capreolus capreolus*)
- Skogsmård (*Martes martes*)
- Grävling (*Meles meles*)
- Rödräv (*Vulpes vulpes*)
- Vildsvin (*Sus scrofa*)
- Större brunfladdermus (*Nyctalus noctula*)

Vanliga fjärilsarter i Storkrikets skogmarker är

- Luktgräsfjäril (*Aphantopus hyperantus*)
- Ängssmygare (*Ochlodes sylvanus*)
- Kwickgräsfjäril (*Pararge aegeria*)

Här finns också sländor som

- Guldtrollslända (*Cordulia aenea*)
- Ljus lyrflickslända (*Coenagrion puella*)
- Nordisk kärrtrollslända (*Leucorrhinia rubicunda*)

Naturliga processer och mänsklig påverkan

För tusen år sedan täcktes stora delar av biosfärområdet av ädellövskogar även om den redan då påverkades av både människans tamboskap och betande vilda djur. Ädellövskogen är inte särskilt känslig för brand utan har en inre dynamik där enskilda träd faller på grund av ålder eller insekt- och svampangrepp. Stormar och översvämningar påverkar lokalt. Denna typ av skog är det naturliga slutstadiet av successionen i de här markerna, och utan människans påverkan hade området fortsatt av att bestå främst av ädellövskog. Idag finns dock ingen skog med tusenårig kontinuitet i området.

En naturlig process som påverkar ekar är konkurrensen med andra storväxta träd, i första hand bok. Även gamla träd som omges av bok, kommer att dö på grund av brist på ljus. Ekar är också känsliga för bete, som vanligtvis används i naturvårdande sammanhang för att skydda eken från konkurrens. Ett naturligt skydd från bete kommer från taggiga snår, som till exempel björnbär, vilket skulle kunna vara orsaken att man idag hittar gamla ekar i hagmarker.

Bristen på ursprunglig ädellövskog är resultatet av människans verksamhet. Allteftersom jordbruket bredde ut sig, avskogades markerna - med början i västra delen av Storkriket. På 1600-talet fanns dock fortfarande vidsträckta betade skogsområden på Romeleåsen, i backlandskapen samt i mellanbygderna i områdets nordöstra del. Genom att skogarna i byarnas utmarker mestadels användes för bete kom de att domineras av bok som klara av ett hårt betetryck. Markerna närmare byarna, så kallade inmarker, bestod av trädrika stubbskottängar dominerade av blandädellövskog. Här satsade brukarna medvetet på en blandning av många olika träd och buskar då olika arter hade olika användningsområden och det skördades även löv som djurfoder. Spår av dessa gamla skogstyper kan fortfarande ses i landskapet men är kraftigt fragmenterat av det moderna skogsbruket.

Trycket på skogen som källa för virke och bränsle ökade under 1700-talet, men fram till 1800-talet var nyttjande av ädla lövträd reglerat enligt lag. Ekarna, till exempel, tillhörde kronan sedan 1558 och ända fram till 1810 fick man upp till en månads fängelse med vatten och bröd om man fällde en ek (även på sin egen mark). Som en motreaktion på det stränga straffet valde många bönder att rycka upp småplantor vilket fick till följd att ekbeståndet var hotat i början av 1800-talet. Myndigheterna insåg att det enda sättet att behålla tillgången på ek var genom att släppa träden till bönderna, som för en ringa penning kunde köpa sina ekar fria från och med 1830.

I och med skiftena i början av 1800-talet accelererade avskogningen till förmån för uppodling. Sedan slutet av 1800-talet har barrskog planterats i stor omfattning inom biosfärområdet. I den sandiga Vombsänkan planterades tall för att motverka sandflykt som hade blivit ett problem när landskapet blivit alltmer trädlöst. Uppe på Romeleåsen planterats tidigare betesmarker igen med gran, och backlandskapens bokskogar ersattes också med gran efter kraftiga stormar på 1960-talet.

Längs vattendragen var alskogar vanliga fram till 1800-talet men höggs ner för att möjliggöra dikning, uppodling och översilningssystem. Genom minskad ängs- och beteshävd under 1900-talet har många av dessa alskogar åter vuxit upp på fuktiga marker.

Pågående klimatförändringar och ändrade produktionsmönster gör att skogarna i Storkriket kommer att fortsätta att förändras, här finns stora möjligheter att verka för en långsiktigt hållbar skogsskötsel.

Foto: Vombs fure. Fotograf: Kerstin Jakobsson.

Referenser

- Artdatabanken (2023). *Artfakta, databas för lagring av uppgifter om arter i Sverige*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Artdatabanken (2023). *Artfakta, databas för lagring av uppgifter om arter i Sverige*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Bergendorff, C; Carlsson, B; Emanuelsson, U; Lewan, N och Nordell, O (1985) *Det skånska kulturlandskapet*. Signum.
- BirdLife International (2021) European Red List of Birds. Luxembourg. Office for official Publications of the European Communities.
- Espegren Lindeberg, J., 2019. *Att hävda Revingeheds värden – Att bevara natur i ett föränderligt landskap*. Uppsats SLU. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Höjeå Vattenråd. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Kävlingsåns vattenråd. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Lund, Sjöbo och Eslövs kommuner (2019). *Biosfärområde Vombsjönsänkan – En förstudie*.
- Länsstyrelsen Skåne (2009–2022). *Bevarandeplaner för Natura 2000 områden*.
- Länsstyrelsen Skåne (2022). *Det skånska kronviltet*. Rapportserie.
- Länsstyrelsen Skåne. *Fyledalen*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Länsstyrelsen Skåne, 2017. *Bevarandeplan för Natura 2000-området Stadsparken i Lund SE0430156* ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Löödeåns och Kävlingsåns Fiskevårdsområde. *Fiskevårdsområde hemsida*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Naturvårdsverket (2023). *Skyddad natur i Sverige. Kartdatabas med olika skyddsformer*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Naturvårdsverket (2022). *Marktäckedata (NMD). Karttjänst och data med information om marktäcket*.
- Naturvårdsverket, 2019. *Sveriges arter och naturtyper i EU:s art- och habitatdirektiv*. ISBN 978-91-620-6914-8. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Naturvårdsverket. *Vägledning - Slätterängar i låglandet*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Naturvårdsverket. *Vägledning - Lövängar*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Naturvårdsverket. *Vägledning - Mindre vattendrag*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Kampen om ekarna, artikel (2002) *Populär Historia 5/2002 [23-06-30]* ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Karlsson, A., 2010. *Växter som erosionskydd i vattendrag*. Examensarbete SLU. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Storkprojektet (2023). *Hemsida med information om storken och projektet*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Vattenrådet för Nybroån, Kabusaån och Tygeån. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

12. EKOSYSTEMTJÄNSTER

12.1. Beskriv om möjligt de ekosystemtjänster som varje ekosystem i biosfärområdet erbjuder och vilka som använder sig av dessa tjänster

(Utgå från millenniebedömningen av ekosystem, [Millennium Ecosystem Assessment Framework](#), och den internationella studien om ekosystemens och den biologiska mångfaldens ekonomi, [The Economics of Ecosystems and Biodiversity](#) (TEEB)).

Ekosystemtjänster är de produkter och tjänster som fås från naturens olika ekosystem och som bidrar till vårt välbefinnande. I enlighet med Millennium Ecosystem Assessment Framework (MEA) och The Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEEB) kan ekosystemtjänster delas in fyra kategorier, som till viss del överlappar varandra. De fyra kategorierna kan kortfattat beskrivas enligt följande:

- **Stödjande ekosystemtjänster:** är förutsättningen för att övriga tjänster ska fungera, exempelvis fotosyntes, jordmånsbildning och biogeokemiska kretslopp.
- **Reglerande ekosystemtjänster:** till exempel luft- och vattenrening, vattenreglering, kolbindning och pollinering.
- **Försörjande ekosystemtjänster:** ekosystemen tillhandahåller råvaror för produktion av exempelvis mat, dricksvatten, fiberråvara och bioenergi.
- **Kulturella ekosystemtjänster:** ekosystemen tillhandahåller naturmiljöer lämpliga för till exempel friluftsliv, rekreation, pedagogik och upplevelser av natur- och kulturarv.

I Storkriket används de flesta ekosystemtjänsterna inom de fyra kategorierna av de flesta människor som vistas, bor och verkar i det föreslagna biosfärområdet. De viktigaste ekosystemtjänsterna för området presenteras i tabellen i avsnitt 12.2.

Det kan vara en utmaning att ekonomiskt värdesätta en specifik ekosystemtjänst, särskilt kulturella ekosystemtjänster där vinsterna är mer indirekta. Ett exempel på detta är den känsla av välbefinnande som en person kan få av att vistas i naturen och de hälsomässiga fördelar detta kan ge. Personen kan få bättre hälsa och orka producera mer på sitt arbete – vilket kan mätas ekonomiskt – men kopplingen till att det just är naturvistelsen som ger den effekten, är svårare att sätta ett ekonomiskt värde på. Ett sätt att mäta värdet är att fråga vad människor säger sig vara villiga att betala för en tjänst, men det är fortfarande inte säkert att det motsvarar dess faktiska värde. Ett enskilt träd värde kan diskuteras utifrån människans uppskattning av det, priset det hade kostat att plantera ett likadant träd i samma ålder, vilka andra ekosystemtjänster och arter som är beroende av trädet, med mera. Trots de oprecisa värdena som bedömningen av ekosystemtjänster ofta resulterar i, är det viktigt att påminna om den samhällsnytta de bidrar med. Det finns omfattande

forskning inom området, som på olika sätt belyser indirekta samband och hur det på bästa sätt går att använda ekosystemtjänstbegreppet när det fattas beslut (även ekonomiskt grundade).

Inom Storkriket finns allt från grundläggande stödjande ekosystemtjänster som fotosyntes och ekologiska samspel, reglerande som kolinlagring och luftrening, till försörjande som produktion av livsmedel till möjlighet till rekreation och kulturupplevelser. Tillsammans utgör dessa grunden till välbefinnande och en rad samhällsviktiga funktioner. Ekosystemtjänsterna i Storkriket utgör en viktig faktor för områdets stora attraktionsvärde och lockar många människor att vilja besöka, bo och verka i området. Att vistas i naturen bidrar till människors allmänna välbefinnande, både fysiskt och psykiskt. Storkrikets natur är därmed en viktig resurs för friluftslivet och folkhälsan, vilket skapar en mängd av samverkansmöjligheter och utveckling inom besöksnäringen. Ur den här aspekten är de kulturella ekosystemtjänsterna av extra värde, eftersom de är både unika och attraherar besökare från när och fjärran.

Som helhet ger därför Storkriket stora möjligheter att bevara, stödja och utveckla en mångfasetterad pallet av olika ekosystemtjänster

Nedan följer beskrivningar av olika ekosystem och deras ekosystemtjänster uppdelade i sex delar:

- Tätbebyggda miljöer
- Jordbruksmarker
- Gräsmarker
- Sjöar och vattendrag
- Våtmarker
- Skogsmarker

12.1.1. Tätbebyggda områden/stadsmiljö

I Storkrikets intensiva jordbruksområden utgör tätorterna viktiga miljöer för ekosystemtjänster som bygger på värdet av en variation i miljöbetingelserna: utan tätorterna skulle landskapet bli mer monotont.

Storkriket ligger i närheten av den expansiva Öresundsregionen och inom området finns tätorter så som staden Lund med en tusenårig historia samt livaktiga större och mindre byar och samhällen. Dessa tätorters parker, grönområden och privata trädgårdar bidrar till ekosystemtjänster som naturbaserade lösningar för att komma till rätta med utmaningar när det gäller klimatanpassning. Tätorter behöver öka sin resiliens när det gäller att hantera den ökade förekomsten av exempelvis värmeböljor och skyfall. Ekosystemtjänsterna i de tätbebyggda områdena gynnar alla som bor och verkar i biosfärområdet.

Tätorternas gröna miljöer med lövträd och blomsterplanteringar utgör viktiga oaser för biologisk mångfald. Planteringarna är förutsättningar för ekosystemtjänster som pollinering och klimatreglering. Tätorternas grönska bidrar också till ekosystemtjänster som luft- och vattenrening och vattenreglering. I sammanhanget kan vara värt att notera att inhemska arter av exempelvis träd bidrar med betydligt fler ekosystemtjänster än sådana trädarter som härstammar från andra länder, vilket studier från Lunds universitet avseende insekter och fåglar nyligen visat.

Gamla gröonstrukturer som exempelvis Lunds stadspark har också viktiga kulturhistoriska värden och bidrar därför till olika kulturella ekosystemtjänster. Det samma gäller välbevarade miljöer kring många av de slott och herresäten som finns inom Storkriket.

Tätorternas betydelse för dessa ekosystemtjänster utgör en viktig pusselbit för att skapa förutsättningar för en långsiktigt hållbar utveckling.

12.1.2. Jordbruksmarker och andra odlingsmarker

Stora delar av Storkriket utgörs av ett levande jordbrukslandskap med en flertusenårig historia – en av Sveriges kornbodar. Här hittar vi jordbrukslandskapets ekosystemtjänster.

Grunden till Storkrikets odlingsmarker är den senaste istidens omformning av landskapet som skapade bördiga jordar på den rika sedimentära berggrunden och magrare marker där isälvar avsatte mer näringsfattig sand och morän i till exempel Vombsjösänkan. Under årtusendenas lopp har det gett underlag till en mosaik av olika jordar som brukats på olika sätt.

Bland odlingsmarkernas stödjande ekosystemtjänsterna kan nämnas jordmånsbildning och markens kretslopp av näringsämnen. Jordmånsbildningen är beroende av de specifika förutsättningarna i området och av organismer i jorden som exempelvis bakterier, svampar och dagmaskar. Stödjande ekosystemtjänster som jordmånsbildning och näringskretslopp är avgörande för att vi människor över huvud taget ska kunna bedriva jordbruk (försörjande ekosystemtjänster). Odlingsmarkerna ger också förutsättningar för andra försörjande ekosystemtjänster som produktion av foder, gödsel och energigrödor.

Bland de kulturella ekosystemtjänsterna för odlingsmarkerna kan nämnas att det öppna landskapet. Detta uppfattas av många människor som estetiskt tilltalande och ger möjlighet till olika aktiviteter som ridning, vandring och jakt.

Odlingsmarkernas olika ekosystemtjänster är extra viktiga för de lantbrukare som odlar marken och håller djur inom Storkriket. Dagens intensiva odlingsmetoder kan dock ha en negativ effekt på en del ekosystemtjänster genom djupgående jordbearbetning, markpackning och odling i monokulturer. Metoderna minskar alltså ekosystemtjänsten på sikt, så att markerna blir mindre bördiga.

Inom Storkrikets levande odlingslandskap finns spännande möjligheter att utveckla nya brukningsmetoder som på olika sätt stöder befintliga ekosystemtjänster och skapar förutsättningar för nya.

12.1.3. Gräsmarker

Gräsmarker bidrar till ekosystemtjänster inom alla de fyra kategorierna.

I hjärtat av Storkriket breder den sandiga Vombsjösänkan ut sig, resterna efter en stor issjö och isälv som avsattes efter den senaste istiden. Stora delar utgörs i dag av gräsmarker på Revingehed – ett militärt övningsfält där boskap också betar i ranchdrift.

Som betesmarker för en stor mängd kor, ger området en försörjande ekosystemtjänst i form av köttproduktion, som dessutom är ekologiskt certifierad. En annan viktig ekosystemtjänst som gräsmarkerna tillhandahåller är att de är viktiga kolsänkor. Perenna odlingar, som vallar och gräsmarker, bidrar till större produktion av biomassa i rötterna, jämfört med ettåriga jordbruksgrödor. De leder också till högre mullhalt.

Det är viktigt att hålla dessa sandiga marker öppna då området innehåller en rad hotade insekter och växtarter; särskilt viktiga är störda ytor med blottad sand. Den rika förekomsten av insekter som exempelvis solitära bin och fjärilar bidrar också till ekosystemtjänsten pollination som gynnar odlingar i området.

Blötare gräsmarker kring Klingavälsån bidrar med reglerande ekosystemtjänster som utjämning av vattenflödet och vattenrening genom att ta upp näring från åns vatten.

Det säregna öppna landskapet kring Revingefältet och hedlandskapet sydväst om Vombsjön med sina dungar av ekar kan ses som kulturella ekosystemtjänster. De är både historiskt intressanta och har estetiska värden, samtidigt som de ger möjlighet till olika aktiviteter som ridning, vandring och jakt.

Storkrikets olika typerna av gräsmarker bidrar med ekosystemtjänster som gynnar både den biologiska mångfalden och de människor som bor, vistas och verkar i området.

12.1.4. Sjöar och vattendrag

Förekomsten av sjöar och vattendrag bidrar till en rik biologisk mångfald i Storkriket, vilket är en förutsättning för olika ekosystemtjänster som vi människor kan dra nytta av.

Sjöarna och vattendragen bidrar med stödjande ekosystemtjänster som algernas fotosyntes och vattendragens del av de naturliga kretsloppen. Bland de reglerande tjänsterna kan nämnas vattnets förmåga att filtrera och ta upp näring samt att reglera flöden och vattenstånd. Fritidsfisket och fiskekort utgör en försörjande ekosystemtjänst i både sjöar och vattendrag. En central försörjande ekosystemtjänst som Vombsjön bidrar med, är att den är en betydande vattentäkt som förser delar av Storkriket och Malmö stad med dricksvatten.

De glittrande sjöarna och de slingrande åarna bidrar också till en rad olika kulturella ekosystemtjänster knutna till rekreation och friluftsliv för boende och besökande. Man kan exempelvis vandra längs sjöarnas lummiga stränder, paddla kanot, fiska och titta på fåglar. Vid flera av sjöarna och åarna finns också en rik kulturhistoria i form av ståtliga slott, gamla kvarnar och gamla bevattningssystem som bidrar till områdets kulturella ekosystemtjänster.

Storkrikets många sjöar och vattendrag utgör pulsådor genom landskapet. De är grunden för en rad olika vattenanknutna ekosystemtjänster, både naturliga och sådana som tillkommer när exempelvis dammar och våtmarker anläggs. Detta ger unika möjligheter att skapa ett dynamiskt landskap för både människor och natur.

12.1.5. Våtmarker

Storkriket innehåller våtmarker och dammar som fyller viktiga ekosystemtjänstfunktioner som exempelvis kolsänkor, flödesreglering samt rening av vatten. Våtmarkerna har också stora rekreativvärden.

Fram till 1800-talet mitt var Storkriket, och resten av hela Skåne, ett mycket blött landskap med många våtmarker och sjöar. Sedan dess har stora arealer våtmarker dikats ut och marken har överförts till främst jordbruksmark. Utdikningen och sjösänkningen har gett en negativ påverkan på flera ekosystemtjänster, samtidigt bidrog det till en ökad produktion av olika grödor och på så sätt stödde flera försörjande ekosystemtjänster.

Sedan senare delen av 1900-talet har ett omfattande arbete bedrivits inom Storkriket med restaurering av vattendrag och våtmarker, samt skapandet av nya våtmarker genom Höje å vattenråd och Kävlingeåns vattenråd. Detta arbete ger erfarenheter och kunskap till en fortsatt utveckling av områdets vattenmiljöer och utveckling av vattenanknutna ekosystemtjänster. Denitrifikation är en viktig process i våtmarker och bidrar till kväverening av vattendrag. Våtmarkernas vattenhållande förmåga ger också resiliens mot torra och skyddar samtidigt mot översvämningar vid de alltmer frekventa skyfallen som är resultatet av klimatförändringarna.

Storkrikets våtmarker har en rik biologisk mångfald och dessa områden är bland annat värdefulla miljöer för häckande och rastande fåglar och dessutom övervintringslokaler för framför allt olika sorters gäss. En

av Storkrikets karaktärsarter – den vita storken – söker ofta föda i grunda våtmarker som också är lekplatser för olika fiskarter, till exempel gädda.

Sedan 1974 omfattas 2148 hektar av Storkrikets kärnområde längs Klingavälsån fram till Krankesjön av Ramsarkonventionen. Inom ramen för detta har Klingavälsåns meandrande lopp återskapats och bidrar till viktiga ekosystemtjänster som flödesreglering och vattenrening. De våtmarker inom biosfärområde Storkriket som betecknas som rikkärr har höga botaniska värden med en sällsynt flora med olika hotade arter.

Våtmarkerna ger Storkriket kulturella ekosystemtjänster inom rekreation och friluftsliv. Området är vida känt som ypperliga fågellokal: Krankesjön och Vombsängar har varit uppskattade av ornitologer sedan mitten av 1900-talet.

Genom åtgärder som restaurerar och nyskapar våtmarker kan vi människor gynna och skapa ett mer resilient landskap med en rad olika värdefulla ekosystemtjänster.

12.1.6. Skogsmarker

Efter att inlandsisen dragit sig tillbaka vandrade olika trädarter in och så småningom täcktes stora delar av Storkriket av rika ädellövskogar. När människan började odla marken blev området allt öppnare och tidvis återstod bara små rester av dessa skogar. Ädellövskogar innehåller en mycket rik biologisk mångfald och trots att de är mindre än de än gång var, så bidrar de med flera ekosystemtjänster.

Skogen är viktiga för stödjande ekosystemtjänster som exempelvis jordmänsbildning, ekologiska samspel och naturliga kretslopp och för reglerande tjänster som rening av vatten och luft samt reglering av lokalt klimat. Stora mängder kol binds i trädens massa och i skogsmarkens myller av rötter och mykorrhiza. Försörjande ekosystemtjänster kommer också från skogen som timmer, biobränsle och vilda bär. Dessutom ger skogen en rad kulturella ekosystemtjänster inom rekreation, jakt, undervisning och forskning.

I Storkriket finns också trädbärande miljöer i de delar som domineras av mera öppet landskap. Dessa består av små skogsdungar, alléer eller andra trädrader, strandskogar och även solitära träd. I flera av lövträdmiljöerna är inslaget av gamla träd påfallande stort. Trots att många av dessa miljöer ligger tämligen isolerat, har det visat sig innehålla en mycket rik fauna och flora med många rödlistade arter. En minskad andel gamla trädmiljöer skulle påverka den artrikedom som finns i Storkriket idag. Det är därför viktigt att prioritera lövträd i området och att låta träden bli stora och mycket gamla – då blir de speciellt värdefulla för biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Nätverket av trädridåer fungerar också som rörelsestråk och spridningsstråk för olika växter och djur. Träden bidrar även till kulturella ekosystemtjänster: de många alléerna till gods och gårdar har en lång historia och visade på makt och rikedom. Ofta anlades de så att de leder ögat till entréer på slotten och till valv mot ståtliga borggårdar.

Vombs fure i centrum av Storkriket planterades med tall på 1800-talet för att förhindra sandflykten i Vomsänkans sandiga marker – en ekosystemtjänst som trädens rötter ger. Idag utgör tallskogen ett viktigt område för bland annat nominatrasen av kronhjort (*Cervus elaphus elaphus*). I Storkriket södra delar finns större sammanhängande skogsområden kring sjöarna Häckebergasjön, Sövdesjön och Snogeholmssjön.

Många av skogarnas ekosystemtjänster gynnar både markägare och besökare. För att bevara de miljöer och arter som är knutna till de gamla ädellövträden är det viktigt att väva ihop den mänskliga aktiviteten i området med skydd av dessa rika miljöer.

12.2. Ange om indikatorer för ekosystemtjänster används för att utvärdera biosfärområdets tre funktioner bevara, utveckla och stödja. Om sådana indikatorer används, ange vilka de är och beskriv dem.

Inom Storkriket mäts indikatorer och nyckeltal kopplade till ekosystemtjänster som på olika sätt ger en bild av hur biosfärområdets tre funktioner bevara, utveckla och stödja uppfylls. Många av dessa indikatorer ingår i olika typer av miljöövervakning på lokal, regional nivå och statlig nivå. Dessutom bedrivs ett omfattande arbete inom flera sektorer av Lunds universitet som också bidrar till kunskaper om biosfärområdets tre funktioner. Mer specifik information finns presenterad i tabellen nedan.

Bevara

Arbetet med att skydda olika unika naturområden inom Storkriket, som exempelvis naturreservat eller Natura 2000-områden, bidrar till att bevara områdets mångfald av naturtyper, ekosystem och variationer av arter.

Utveckla

Inom biosfärområde Storkriket pågår aktiviteter för att stärka och utveckla samspelet mellan stad och land. Viktiga ekosystemtjänster, som exempelvis livsmedelsproduktion och kolinlagring, spelar en avgörande roll för en långsiktigt hållbar utveckling.

Stödja

Genom den omfattande forskning och utbildning som sker inom biosfärområde Storkriket får också viktig kunskap som stöttar den hållbara utvecklingen. Här spelar också Länsstyrelsen Skåne en viktig roll som kunskapsförsörjare.

I tabellen nedan beskrivs kopplingen mellan olika ekosystemtjänster, arter och indikatorer för att bedöma dem. Längst till höger markeras hur de förhåller sig till biosfärområdets tre funktioner bevara, stödja och utveckla. Observera att en del indikatorer kan användas vid uppföljning av mer än en ekosystemtjänst.

		Exempel på indikatorer	Biosfärområdesfunktion	
	Biologisk mångfald är ingen ekosystemtjänst utan en grundförutsättning för ekosystemens långsiktiga kapacitet att leverera ekosystemtjänster. Inom fysisk planering och naturvård kan det vara en fördel att arbeta med och kartlägga biologisk mångfald tillsammans med de stödjande eftersom de har en stark koppling. Mångfald av arter, variation inom arter och ekosystem ger motståndskraft och ger anpassningsförmåga.	<ul style="list-style-type: none"> - Areal skyddad natur, naturreservat, Natura 2000 med mera - Rödlistade arter - Natura 2000 habitatyper - Inventering av olika artgrupper 	<ul style="list-style-type: none"> Bevara Utveckla Stödja 	
Stödjande – förutsättningar för andra ekosystemtjänster				
	Ekosystemtjänst	Ekosystem, artgrupper och arter som ger tjänsten	Exempel på indikatorer	Biosfärområdesfunktion
	Primärproduktion	Markvegetation av olika slag – örter, gräs, buskar, träd. Dessutom olika	<ul style="list-style-type: none"> - Areal naturbetesäng - Krontäckning i tätorter 	Bevara

		fotosyntetiserade organismer i vatten som vattenväxter och alger.		
	Jordmånsbildning	Markfauna som exempelvis daggmaskar och hoppstjärter, mikroorganismer och svampar som bryter ner och frigör näringsämnen	- Åkerjordens mullhalt (mäts inte det idag)	Bevara
	Naturliga kretslopp	Ekosystemet möjliggör kretslopp av vatten, kol och näringsämnen som kväve och fosfor	- Areal anlagd/åter-skapade våtmark - Längd renoverade vattendrag - Ekologisk status i sjöar och vattendrag	Bevara
	Olika habitat som ängar, våtmarker och skogar	Markvegetation, tama betesdjur, olika hjortdjur, ädellövträd	- Areal naturbetesäng - Krontäckning i tätorter	Bevara
	Ekologiska samspel	Samspel mellan olika arter som bidrar till ekosystemtjänster exempelvis betesdjur på Reveingefältet håller sandiga marker öppna	- Förekomst av betesgynnade arter	Bevara
	Genetiska resurser hos vilda arter	Exempelvis förekomsten av nominatrasen av kronhjort	- Populationsstorlek hos utpekade arter	Bevara

Reglerande ekosystemtjänster

	Ekosystemtjänst	Ekosystem, artgrupper och arter som ger tjänsten	Exempel på indikatorer	Biosfärområdesfunktion
	Vattenrening och reglering	Våtmarker, grönområden och andra ekosystem fördröjer, filtrerar och renar från föroreningar och förebygger översvämningar och torka.	- Areal anlagd/ återskapade våtmark - Längd renoverade vattendrag	Bevara Stödja
	Reglering av lokalt klimat	Träd och dammar ger skugga och svalka	- Krontäckning i tätorter	Stödja
	Kolinlagring	Bindning av kol i vegetation som exempelvis träd och i mark, rötter, mykorrhiza med mera	- Mått på olika marktypers förmåga att binda kol	Utveckla
	Luftrening	Träd och buskar tar upp olika typer av avgaser från exempelvis fossilbränslefordon	- Luftmätningar i de större tätorterna	Stödja
	Pollinering och fröspridning	Solitärbin, humlor, fjärilar, blomflugor och andra pollinerande insekter. Fröspridning genom bland annat fåglar, gnagare och insekter	- Pollinerande insekter	Bevara Stödja
	Erosionkontroll	Planterad tallskog mot sandflykt	- Förekomst av ras och skred i områdets bäcker och åar - Arealer med sandflykt	Bevara Stödja

Biologisk
skadedjurskontroll

Exempelvis rovinsekter, parasitsteklar,
fåglar

- Areal ekologisk odlad mark

Bevara
Stödja

Försörjande ekosystemtjänster

	Ekosystemtjänst	Ekosystem, artgrupper och arter som ger tjänsten	Exempel på indikatorer	Biosfärområdesfunktion
	Dricksvatten	Markvegetation, vattendrag	- Uttag av dricksvatten från Vombsjön - Antal enskilda brunnar	Bevara Stödja
	Jordbruksprodukter	Sädesslag, rotfrukter, frukt, grönsaker, baljväxter och bär	- Produktion av olika grödor - Diversitet av grödor som odlas i området	Utveckla
	Köttprodukter från tamdjur och kött från jakt och fisk	Betesmarker för framförallt kor och får Arter som jagas – dovhjort, kronhjort, vildsvin, hare med mera	- Antal fällda bytesdjur som dovhjort, kronhjort och vildsvin - Antal jaktlicenser - Köttproduktion	Utveckla
	Naturgödsel	Gräsarter som betas av boskap, djurfodergrödor	- Mängd producerat ekologiskt djurfoder	Utveckla
	Timmer	Virke från ädellövträd och planterade gran	- Ton avverkat timmer per kategori	Utveckla
	Biobränsle	Odling av Salix och restprodukter från skogsbruket	- Areal energiskog - Uttag av GROT - Bioenergiskörd	Utveckla

Kulturella ekosystemtjänster

	Ekosystemtjänst	Ekosystem, artgrupper och arter som ger tjänsten	Exempel på indikatorer	Biosfärområdesfunktion
	Rekreation, friluftsliv och turism	Ett mångformigt landskap med en rik biologisk mångfald och arter som kan locka till Storkriket som Vit stork, kronhjort	- Antal besök i utvalda naturområden som exempelvis Skrylle - Antal rastplatser - Kilometer stigar och leder - Kilometer Skåneled - Tillgång på parkmark	Stödja

	Fågelskådning	Bland annat rovfåglar, vadare och gäss	- Antal observerade arter - rapporterade i artportalen	Bevara
	Jakt och sportfiske	Arter som jagas, dovhjort, kronhjort och vildsvin, Arter som fiskas gädda, abborre, gös med mera	- Antal fiskekort - Antal jaktlicenser	Utveckla Stödja
	Kulturarv	Ett mångformigt landskap med en rik biologisk mångfald med en rik kulturhistoria	- Areal restaurerad gamla skötselformer	Utveckla Stödja
	Kunskap och inspiration	En rik biologisk mångfald som ger möjlighet till naturstudier från grundskola till universitet	- Antal forskningsprojekt - Antal skolklassprojekt	Utveckla Stödja
	Vilda bär och svamp	Exempelvis björnbär och olika matsvampar	- antalet ordnade svampexkursioner för allmänheten	Utveckla

Tabell: Ekosystemtjänster i Storkrikets och kopplingen mellan olika ekosystemtjänster, arter och indikatorer för att bedöma dem. Symbolerna längst till vänster framtagna av Boverket för att symbolisera ekosystemtjänster, det finns dock inte symboler för alla ekosystemtjänster. Upphovsrättsinnehavare av symbolerna: The New Division/Boverket (Licens: [CC BY-ND 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/)) se boverket.se för mer information.

12.3. Beskriv den biologiska mångfald som ligger till grund för ekosystemtjänsterna i biosfärområdet (till exempel olika arter eller artgrupper).

Biologisk mångfald är ingen ekosystemtjänst utan en grundförutsättning för ekosystemens långsiktiga kapacitet att leverera ekosystemtjänster. Inom fysisk planering och naturvård kan det vara en fördel att arbeta med och kartlägga biologisk mångfald tillsammans med de stödjande eftersom de har en stark koppling – det gör kopplingen mellan biologisk mångfald och ekosystemtjänster tydlig (Naturvårdsverket). I tabellen i avsnitt 12.2 beskrivs bland annat några av de artgrupper som är extra viktiga för några av de många ekosystemtjänster som förekommer i Storkriket.

12.4. Ange om någon bedömning av ekosystemtjänster har gjorts för det föreslagna biosfärområdet. Har en sådan bedömning i så fall använts vid framtagandet av förvaltningsplanen?

Ingen heltäckande bedömning av ekosystemtjänster har gjorts för det föreslagna biosfärområdet Storkriket men däremot har arbeten utförts i andra sammanhang avseende större och mindre delar av området. I samband med framtagandet av ny översiktsplan för Lunds kommun 2023 har det exempelvis tagit fram en undersökning av *Jordbrukslandskapet värden i ett ekosystemtjänstperspektiv*. Resultat från denna kan överföras på likande områden inom biosfärområdets två övriga kommuner. Frågor kring ekosystemtjänster tas också upp inom motsvarande översiktsplanering i Sjöbos och Eslövs kommuner.

Inom vattenråden för Höje å och Kävlingeån genomförs ett kontinuerligt uppföljningsarbete där åarnas bland annat fiskbestånd, bottenfauna och näringsstatus övervakas. Sedan många år bedriver också Lunds universitet forskning kring en lång rad olika arters förekomst och ekologi inom området.

I samband med avsättning av nya naturreservat inom Storkriket som exempelvis naturreservat Höje ådal i Lunds kommun och Övedskloster i Sjöbo kommun görs bedömningar av vilka effekter inrättandet av naturreservaten har på olika ekosystemtjänster. Bildande av naturreservat gynnar ofta reglerande och upprätthållande ekosystemtjänster som skydd lek och spelplatser för olika djur och biologisk kontroll av skadegörare. Men kan också medföra begränsning av försörjande ekosystemtjänster som exempelvis av uttag av timmer och biobränsle.

Hot mot ekosystemtjänster i Storkriket

Storkrikets ekosystemtjänster påverkas av hot som kan vara svåra att påverka, ett exempel är den pågående klimatförändringen som kan utgöra problem för exempelvis försörjande ekosystemtjänster som produktion av livsmedel när odlingsmöjligheterna påverkas.

Den förändrade militära hotbilden med anledning av Rysslands invasion av Ukraina medför att Försvarsmakten har behov av förändrad användning av det militära övningsområdet Revingehed i hjärtat av Storkriket. Hur detta ska balanseras med pågående ranchdrift med kor som möjliggör det öppna landskapet samt värden av de unika habitaterna i området är en aktuell diskussion. Livsmiljöerna för en lång rad arter i området kan komma att påverkas om obalans uppstår. Försvarsmaktens förändrade verksamhet kan också påverka möjligheter till rekreation och friluftsliv i området. Samtliga ekosystemtjänster kan därmed komma att påverkas av förändring i militärens behov av marken.

Referenser

- Naturvårdsverket. Ekosystemtjänster. (Länk, hämtad 2023-07-11).
- Boverket. Ekosystemtjänster i den byggda miljön. (Länk, hämtad 2023-07-11).
- Lunds kommun, 2023. Jordbrukslandskapet värden i ett ekosystemtjänstperspektiv 2023.
- Jensen, J. K., Jayousi, S., von Post, M., Isaksson, C., & Persson, A. S., 2022. Contrasting effects of tree origin and urbanization on invertebrate abundance and tree phenology. *Ecological Applications*, 32(2).
- J.K., Ekroos, J., Watson, H. et al. 2023. Urban tree composition is associated with breeding success of a passerine bird, but effects vary within and between years. *Oecologia* 201, 585–597.

13. BIOSFÄROMRÅDETS VIKTIGASTE MÅL

13.1. Redogör för det föreslagna biosfärområdets viktigaste mål utifrån de tre funktionerna (bevara, utveckla och stödja) som beskrivs nedan i avsnitt 14–16 samt biologisk och kulturell mångfald. Redogör även för indirekta påverkansfaktorer och/eller organisatoriska utmaningar.

Det föreslagna biosfärområdet Storkriket övergripande målsättning är att området ska utgöra ett väl fungerande modellområde för hållbar utveckling. Storkriket ämnar bidra till Unescos färdplan för biosfärområden *A New roadmap for the Man and the Biosphere* och de tre huvudfunktionerna för samtliga biosfärområden genom att:

- **Bevara:** Biosfärområde Storkriket ska bidra till att bevara landskap, ekosystem, arter och genetisk mångfald.
(Se kapitel 14)
- **Utveckla:** Biosfärområde Storkriket ska främja ekonomisk utveckling och en lokal samhällsutveckling som är hållbar.
(Se kapitel 15)
- **Stödja:** Biosfärområde Storkriket ska underlätta och utveckla demonstrationsprojekt, forskning och kunskapsutveckling.
(Se kapitel 16)

Biologisk och kulturell mångfald

Storkriket består av en unik landskapsmosaik och kännetecknas av höga kulturhistoriska och biologiska värden som är lämpliga att införliva i arbetet med hållbar utveckling. Det är områdets geologi, inlandsisen, klimatet och människors närvaro genom historien som ligger till grund för att Storkriket idag är ett av de mest artrika områdena i Sverige. Här finns även bördig jord lämplig för livsmedelsproduktion såväl som vackra och anrika kultur- och naturmiljöer attraktiva för friluftsliv och turism.

I Storkriket finns en mångfald av biologiska och kulturella värden, som tillsammans utgör en palett åskådliggör behovet av att samarbeta och samverka – och pådriva lokalt engagemang – för att lyckas med att gemensamt nå längre och uppnå en samhällsutveckling som är mer hållbar än idag.

Indirekta påverkansfaktorer och organisatoriska utmaningar

Indirekta, yttre påverkansfaktorer som kan inverka på Storkrikets måluppfyllnad inkluderar dels globala miljöutmaningar som till exempel klimatförändringarna, dels globala konfliktfrågor, krig, pandemier och teknikutveckling. Konjunktur- och politiska frågor är ytterligare indirekta påverkansfaktorer för biosfärverksamheten.

Det finns flera organisatoriska utmaningar som kan inverka på det föreslagna biosfärverksamheten, bland annat komplexiteten i variationen i demografi, intressekonflikter och ekonomiska resurser. Dessa listas nedan.

Områdets kulturella och demografiska skillnader:

Invånarantalet i Skåne och Storkriket fortsätter att öka enligt en befolkningsprognos för perioden 2019–2028 (Region Skåne, 2019). Prognosen visar på en ökad koncentration av unga till de stora städerna samt demografiska skillnader mellan stad och land, där Lund är den stad i Storkriket som förväntas få den största befolkningsökningen. Befolkningsunderlaget kan bland annat komma att påverka möjligheten att tillhandahålla service överallt, och öka eventuella slitningar mellan olika områden i Storkriket.

Det finns också flera kulturella skillnader i Storkriket varav typ av sysselsättning och utbildningsnivå är två exempel (se avsnitt 10.4). De kulturella och demografiska skillnaderna kan skapa slitningar och oenigheter i styrning och ledning av biosfärverksamheten men det understödjer också värdet av samverkan. Genom Storkrikets fokusområde att knyta ihop städer, byar och landsbygd kan biosfärverksamheten komma att bidra till att minska polariseringen mellan stad- och landsbygd.

Intressekonflikter i landskapet:

Storkrikets västra delar och Lund stad har den högsta exploateringstakten i det blivande biosfärområdet och trycket på omkringliggande landskap är högt. Storkrikets belägenhet i Nordens storstadsregion Öresundsregionen gör vidare att trycket på rekreationsområdena i Storkriket ökar allt mer. Det blivande biosfärområdets höga natur- och kulturvärden, dess unika livsmedelsproduktion och biologiska mångfald kommer påverkas när människan bygger och breder ut sig i landskapet. Intressekonflikter mellan bevarandeåtgärder och utveckling kommer att aktualiseras allt mer. Biosfärverksamheten under kandidaturen utgör redan idag en arena för att hitta lösningar på intressekonflikter i landskapet och kommer att utifrån tilldelade resurser och engagemang kunna ha en betydande roll framöver.

Långsiktig finansiering och engagemang:

Området är stort, målsättningarna höga och biosfärorganisationen har relativt små personella resurser. Hög inflation, stigande räntor och kommande lågkonjunktur gör att kommunerna, som finansierar huvuddelen av biosfärverksamheten, har ekonomiska utmaningar under kommande år.

En del av lösningen är att fortsätta växla upp kommunernas grundfinansiering med externfinansiering för att få mer resurser till biosfärkontoret och till aktiviteter och åtgärder. En utmaning med projektfinansiering är dess kortsiktighet, brist på anställningstrygghet och att man hoppar från det ena fokusområdet till det andra beroende på var pengarna finns, inte beroende på vilka arbeten som borde prioriteras.

Ytterligare en utmaning kopplad till finansiering och biosfärområdets grundläggande syfte är att bibehålla samverkan och engagemang bland boende och verksamma i området. Samverkan och samskapande tar tid och mycket resurser i anspråk. Ett biosfärområde som drivs av en organisation med lite resurser skulle på sikt riskera att underminera förtroende för varumärket, biosfärområdets legitimitet och förmåga att bidra till hållbar samhällsutveckling.

Referenser

- Region Skåne, 2019. *Befolkningsprognos 2019–2028*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-05).

13.2. Beskriv biosfärområdets mål för hållbar utveckling

(Hänvisa i tillämpliga fall till Agenda 21, Rio+20 och målen för hållbar utveckling efter 2015.)

Storkrikets mål, stödprocesser i arbetet och fokusområden ska styra och vägleda arbetet de kommande åren och finns i sin helhet i en strategi för det blivande biosfärområdet (bilaga 3). Strategin tar avstamp i Unescos färdplan för biosfärområden *A New roadmap for the Man and the Biosphere* som gäller till 2025. Färdplanens övergripande målsättning, fyra strategiska mål och fyra av fem av insatsområden finns återgivna i Storkrikets strategi. Storkrikets fem fokusområden är framtagna under kandidaturen och identifierade utifrån lokala förutsättningar, värden och möjligheter. De utgör arbetsområden som bör prioriteras för att främja en lokal hållbar utveckling. Uppföljningen av strategin sker kontinuerligt och sammanfattas i biosfärverksamhetens årliga verksamhetsberättelse. I samband med nationella och internationella utvärderingar vart femte år, görs en mer djupgående och omfattande rapportering. Arbetet följs bland annat upp genom de för biosfärområdet relevanta mätvärden som återfinns i färdplanen. Andra aktörer som är avgörande för områdets utveckling kan bidra till att uppnå strategin genom sin ordinarie verksamhet.

Övergripande målsättning

Liksom för alla biosfärområden är det övergripande målet för Storkriket att:

- Storkriket ska vara ett väl fungerande modellområde för hållbar utveckling

Mål

Unescos färdplan för biosfärområden innehåller fyra strategiska målsättningar som Storkriket ställer sig bakom och ska bidra till att uppnå. De tre första är baserade på biosfärområdets uppdrag att bevara, utveckla och stödja en hållbar utveckling. Den sista fokuserar på klimatförändringarna som utsetts till en särskilt viktig utmaning.

- **Natur**
Bevara den biologiska mångfalden, återställ och förbättra ekosystemtjänster och främja en hållbar användning av naturresurser.
- **Samhälle**
Bidra till att bygga hållbara, hälsosamma och rättvisa samhällen, ekonomier och blomstrande mänskliga bosättningar i harmoni med biosfären.
- **Forskning och utveckling**
Främja biologisk mångfald- och hållbarhetsvetenskap, utbildning för hållbar utveckling och kapacitetsuppbyggnad.
- **Klimat**
Stöd begränsningen av och anpassningen till klimatförändringarna och andra aspekter av global miljöförändring.

Stödprocesser

För att kunna bevara, stödja och utveckla, nå uppsatta mål och komma framåt i arbetet med de olika fokusområdena har sex strategiskt viktiga stödprocesser identifierats:

- Samverkan och nätverkande

- Finansiering och projekt
- Kommunikation
- Kultur
- Lärande och utbildning
- Forskning och innovation

Fokusområden

De fem identifierade fokusområdena utgår ifrån Storkrikets lokala förutsättningar, värden och möjligheter. De utgör arbetsområden som bör prioriteras för att främja en lokal hållbar utveckling, identifierade särskilt viktiga för Storkriket.

1. Välmående ekosystem och rik biologisk mångfald
2. Smart förvaltande av vårt vatten
3. Värdefullt odlingslandskap och lantbruk
4. Framgångsrikt samspel mellan stad och land
5. Fantastiska besöksmål och tillgängligt friluftsliv

Kopplingar globala, nationella, regionala och lokala mål

I strategin tydliggörs exempel på kopplingar till FN:s 17 globala mål i anslutning till Storkrikets fokusområden. Samtidigt är de globala målen relevanta även för andra delar av strategin, vilket kommer att tydliggöras i framtida uppföljningar. Strategin kopplar även an till konventionen om biologisk mångfald (CBD) och det nya ramverk som beslutades i december 2022 under FN:s konferens CBD COP15. Ramverket innehåller bland annat mål för att minska hoten mot biologisk mångfald och mål för att möta människors behov genom hållbar användning av naturresurser. Även Sveriges nationella miljö kvalitetsmål, Sveriges folkhälsomål och flera andra nationella, regionala och lokala mål och riktlinjer är relevanta för Storkrikets strategi. Exempel på detta tydliggörs i strategin och i framtida uppföljningar.

13.3. Ange de viktigaste aktörerna som ska vara med och förvalta biosfärområdet.

Storkrikets organisationsstruktur föreslås vara en så kallad hybridorganisation, en gränsöverskridande organisation, som kännetecknas av att skilda organisationsformer ryms inom samma organisation (se kapitel 17.1). Många aktörer kommer delta i förvaltande och utveckling av biosfärområdet däribland:

Kommunerna

Det föreslagna biosfärområdet berör de tre kommunerna Lund, Sjöbo och Eslöv. I Sverige är kommuner huvudansvariga för den fysisk planering som handlar om att bestämma hur mark- och vattenområden ska användas. Kommunerna har vidare ansvar för olika typer av samhällsservice såsom skola, äldreomsorg och socialtjänst och jobbar bland annat med bostadsförsörjningsfrågor, folkhälsofrågor, infrastruktur, renhållning, näringsliv och friluftsliv. För att jobba med bevarandeinsatser i landskapet kan kommunerna bland annat inrätta kommunala naturreservat. Kommunernas breda ansvar innebär att deras engagemang och deltagande i biosfärbetet är helt avgörande.

Länsstyrelsen Skåne och Region Skåne

Länsstyrelsens generella uppdrag är att vara regeringens företrädare i länet. Regering och riksdag ger Länsstyrelsen Skåne förtroendet att i bred bemärkelse skapa samhällsnytta i Skåne. Deras arbete ska resultera i att natur- och kulturvärden bevaras, att miljön skyddas, att landsbygden utvecklas och att samhället byggs på goda grunder och ur ett jämställt perspektiv. Länsstyrelsen Skåne arbetar bland annat med bildande och förvaltning av ett stort antal skyddade områden i det blivande biosfärområdet och är en viktig samarbetsaktör för Storkriket.

Region Skåne ansvarar för vård och hälsa, kollektivtrafik, utveckling av näringsliv, kultur, infrastruktur, samhällsplanering och miljö- och klimatfrågor i Skåne, många av de områden som påverkar och berör Storkriket.

Universitet och forskningsinstitut

Representanter från närliggande universitet vilka är Lunds universitet, Malmö universitet och Sveriges Lantbruksuniversitet ger kunskap och drivkraft till biosfärområdets utveckling. Forskningssamverkan är en grundpelare för det blivande biosfärområdet och bidrar till innovation och nytänkande.

Fler aktörer

Flera andra aktörer, föreningar och intresseorganisation har blivit utsedda som viktiga för deltagande i Storkrikets biosfärförening. Däribland intresseorganisationer inom naturvård/miljö, kultur, jordbruk, och besöksnäring/turism.

13.4. Vilken typ av samrådsförfarande användes när biosfärområdet arbetades fram?

Resan mot ett biosfärområde började för mer än tio år sedan. Flera projekt och initiativ har stegvis lett till att Storkriket som biosfärområdesförslag tagit form. Längs vägen har samråd och dialog med olika parter, allmänhet och intressenter förts och på så vis influerat utvecklingen. Här nedan följer olika avsnitt för de tre mest utmärkande delarna av resan: tidiga samarbeten, förstudie, projektet *Tillsammans för Vombsjösjönsänkan* och kandidaturen för Biosfärområde Storkriket. Beskrivningarna innehåller lokalbefolkningens representation, deltagande och samråd och svarar därmed även på frågor i avsnitt 17.3.

13.4.1. Tidiga samarbeten, 2008–2017

Resan inleddes med en projektansökan för *Interreg Östersjöprogram - Wise Use of Wetlands*, 2008. Den blev inte beviljad men viljan att samarbeta i frågor rörande Vombsjösjönsänkans naturvärden konkretiserades mellan Lunds kommun och Sjöbo kommun. Detta ledde till att en ny ansökan och ett beviljat projekt mellan parterna inom ramen för *Interreg Östersjöprogram – LIFEscape 2011–2013*. När detta projekt avslutats hade tankarna på ett biosfärområde tydligt tagit form. Vid denna tid startade även byalagen i Harlösa, Revinge och Vomb projektet *Fågelriket i Lundaland* 2010–2011, och föreningen Art and Nature (ARNA) sitt arbete för deltagarkultur och platsutveckling med koppling till bildandet av biosfärområdet. År 2014 involverades Eslövs kommunorganisation i utvecklingen genom det Leaderfinansierade projektet *Ekovision*. Projektet var ett samarbete mellan föreningen ARNA och Miljö- och samhällsbyggnadskontoret i Eslövs

kommun. Inom ramarna för projektet utvecklade de en gemensam biosfärvision över kommungränserna i Vombsjösänkan. Nästkommande år involverades ännu fler parter utvecklingen av biosfärområdet, då inom ramen för projektet *Eko... vision & turism* finansierat av Leader Lundaland. Inom projektet undersökte föreningarna Flyingebygden Tillsammans och ARNA hur utvecklandet av en hållbar besöksnäring skulle kunna stödja ett blivande biosfärområde.

Sammantaget ledde detta arbete till att kommunerna Lund, Eslöv och Sjöbo beslutade att genomföra en förstudie för att ansöka om att bilda ett biosfärområde. Samrådsförfaranden under den tidsperioden listas i nästkommande avsnitt.

13.4.2. Förstudie Biosfärområde Vombsjösänkan, 2017–2019

Förstudien finansierades av de medverkande kommunerna Lund, Eslöv och Sjöbo samt Region Skåne genom medel från Miljövårdsfonden. Arbetet ledde fram till att förstudien färdigställdes och kommunerna ansökte om kandidatur. Här följer en förteckning över förstudiens representerade grupper och organisationer, och därmed exempel på aktörers och lokalbefolkningens representation och deltagande.

Format		Organisation eller grupp som representerades
Styrgrupp <i>Totalt 13 personer representerade 3 enheter</i>		Sjöbo kommun Eslövs kommun Lunds kommun
Arbetsgrupp <i>Totalt 6 personer representerade 3 enheter</i>		Sjöbo kommun Eslövs kommun Lunds kommun
Referensgrupp <i>Totalt 32 personer representerade 27 enheter</i>	Boenden Föreningen Art and Nature Centrum för miljö-och klimatforskning, LU Viltvård i Vombs fure Naturcentrum Länsstyrelsen i Skåne Brandstad gård AB och Torpsbäcken vattendialog Vombfiske AB Sydvatten AB Kävlingeåns vattenråd Sydvatten AB Flyinge utveckling Leader Lundaland Solbuss Österlen, 1st	Torna Hällestad Lanthandel Meterolog och Borstbäcken vattendialog Meterolog och Öveds jakt & fältrittsklubb LRF Sjöbo och Tegen gård AB Skarrie gård Natur-och Miljöprojekt Naturskyddsföreningen Försvarsmakten LRF Skåne Statens historiska museum, Arkeologerna Coop Skåne lokalmat Friluftsförbundet Skryllegården Sjöbo kommun näringsliv
Ytterligare representerade organisationer i aktiviteter arrangerade av referensgruppen <i>Totalt 14 personer representerade 12 enheter</i>		Övedskloster Sjöbo kommun, förskola Sjöbo kommun, rehabilitering LRF Sjöbo Sjöbo kommun, måltider Tolånga 18 gård och restaurang Hörrsbygård ARNA Tolånga försköningsförening Markägare, Björka översilningsmark Hammarlunda gård Svenska biosfärprogrammet

Nedan aktivitetslista ger en bild över de aktiviteter och deltagande parter som deltog under förstudien, och därmed ytterligare exempel på aktörers och lokalbefolkningens representation och deltagande.

Aktivitet	Beskrivning
Referensgruppsmöten	<ul style="list-style-type: none"> - Fyra referensgruppsmöten, se lista ovanför för representerade grupper och organisationer. Syfte: att samla representanter från boende, verksamma och besökande som vill påverka utvecklingen av biosfärområdet. Medarrangörer: Biosfärprogrammet Sverige och Skåne Innovation Week.
Studieresor och vandringar	<ul style="list-style-type: none"> - Studieresa till arkeologiska områden i Vombsjösänkan. Medarrangörer: Riksantikvarieämbetet och Arkeologerna, Statens Historiska Muséer och ARNA. - Guidad vandring för att berätta mer om geologins betydelse för biosfärområdets värden. - Studieresa med tema livsmedelsproduktion, besök hos olika lantbruk och matförsäljningsföretag.
Deltagande i andra organisationers sammanträden och aktiviteter	<ul style="list-style-type: none"> - Sjöbo kommuns landsbygdsråds sammanträde - Lunds kommuns tekniska nämnds arbetsutskotts sammanträde - Sjöbo kommuns byavandringar i Bjärsjölagård, Eriksdal och Öved - LRF Skånes sammanträde - Lunds universitets doktorandkurs "Biodiversity and ecosystem services in agriculture, forestry and urban environments" - LRF Sjöbo kommungrupps sammanträde - Sjöbo kommuns företagsfrukost - Förstudie GeoPark Skåne dialog och vandring - Brandstads byalag soppkväll - Sjöbo kommunfullmäktige - SLU Alnarp och Science Village masterskurs "Communicating Landscape Heritage" - Kävlingeåns vattenråd styrelsemöte - Eslövs kommuns samhällsbyggnadsnämnds sammanträde

Förstudien utgjorde startpunkten för projektet *Tillsammans för Vombsjösänkan*. Det projektet bidrog till utvecklandet av biosfärområdet i väntan på kandidaturutnämmandet och under kandidaturens uppstartsfas. Projektets bidrag beskrivs närmare i påföljande avsnitt.

13.4.3. Projekt: Tillsammans för Biosfärområde Vombsjösänkan, 2019–2022

När förstudien färdigställdes tog projektet *Tillsammans för Biosfärområde Vombsjösänkan* vid. Projektet pågick 2019–2022 och syftade till att stödja processen att bilda biosfärområdet. Projektet leddes av Coompanion Skåne och finansierades av Leader Lundaland och Leader Sydöstra Skåne. Fokus låg på att engagera medborgare, föreningsliv och småföretagare i biosfärutvecklingen och innehöll tre delar: kartläggning, mobilisering och utveckling. I kartläggningen lyftes de resurser och tillgångar som finns i området inom kultur, service och infrastruktur. I mobiliseringen anordnades walk-n-talks, workshops och studiebesök. I utvecklingsfasen lyftes idéer, nätverk och möjligheter och matchades med resurser för fortsatta satsningar.

Kulturdimensionen för hållbarhet var ett av arbetets perspektiv. Projektet sammanställde tidigt ett fakta- och inspirationsmaterial, *Kulturdimensionen för hållbarhet*, som användes i workshops och utvecklingsarbete. Workshopdeltagare var företagare inom kulturella och kreativa branscher (KKB), föreningslivet, hobbykreatörer och andra intresserade av kulturfrågor i det blivande biosfärområdet. Detta arbete ledde i sin tur fram till att den första Biosfärfestivalen arrangerades september 2021. Syftet för Biosfärfestivalen är att vara en arena för organisationer, ideella föreningar, akademi och företag. Varje arrangör deltar utifrån sina egna förutsättningar för att bidra till att synliggöra Storkriket, sprida kunskap som stärker en hållbar utveckling och väcka engagemang för biosfärutvecklingen.

Nedan följer en aktivitetslista som ger en bild över utförandet av projektet i relation till andra aktörers och lokalbefolkningens möjlighet till deltagande och samråd.

Aktivitet	Beskrivning
Referensgruppsmöten	Referensgruppsmöten med syfte att diskutera utmaningar och vägar framåt.
Studieresor	Studieresor, både öppna och för specifika grupper (till exempel kandidaturens arbetsgrupp). Studieresorna hade teman såsom biosfärområdets utvecklingsmöjlighet, miljö- och kulturhistoria och hållbart företagande inom trädgård.
Samråd, föreläsningar och workshops	Flera samlingar och föreläsningar gjordes under projektperioden. Bland annat en biosfärsturné på alla bibliotek i området för att samla idéer och kontakter. Andra tillfällen bestod av öppen inspirationskväll, workshop om biosfärområdets koppling till globala mål och fem walk'n'talks i teman såsom områdets järnvägsspår. Exempel på medverkande aktörer i ovanstående exempel är teamet bakom projektet Vision Vollsjö, och biosfärområdet Blekinge Arkipelag.
Biosfärfestival	Biosfärfestivalen arrangeras för första gången med 40 arrangemang av 34 arrangörer och ett uppskattat antal besökare på cirka 1500. Vissa event inom ramen för festivalen arrangerades av projektet eller biosfärkandidaturen själva och var därav plattformar för samråd.
Konferens	Projektet avslutades med en större öppen avslutningskonferens för att diskutera projektets resultats användning.

Projektet överlämnade sitt material till samarbetet för kandidaturen. Till exempel i form av nätverk, nyhetsbrev och aktiviteter. Kandidaturens arbete och olika tillfällen för samråd beskrivs i påföljande avsnitt.

13.4.4. Kandidatur Biosfärområde Storkriket, 2020 och framåt

Kandidaturen för Biosfärområde Storkriket har pågått sen slutet av 2020. Kandidaturen leds av en styrgrupp med två politiska representanter från respektive kommun för Lund, Eslöv och Sjöbo. I styrgruppen sitter även adjungerande tjänstepersoner från de tre kommunerna och Länsstyrelsen Skåne. Två kommunala tjänstepersoner arbetar i uppdrag av beslut från styrgruppen. Arbetet sker samråd med en arbetsgrupp och en kommunikationsgrupp med tjänstepersoner från de tre kommunerna. Därtill tillkommer mer resurser genom samarbeten, projekt och timanställningar. I den löpande verksamheten sker samrådsförfaranden konsekvent, bland annat genom möten med olika lokala aktörer och intressegrupper. Många större aktiviteter med syfte att öka kännedomen om bildandet av biosfärområdet och dess värden inkluderar även möjligheter till att yttra synpunkter och komma med idéer till utvecklingen av biosfärområdet.

De tillfällen till samråd som sker utöver det uppstrukturerade arbetet med styrgrupp och kommunala samarbetsgrupper beskrivs nedan i fyra delar: remiss, projekt, samarbeten och aktivitetslista.

Remiss

Aktuell ansökan till att bilda Storkriket ska ut på remiss. Ansökningsmaterialet skickas då ut till berörda myndigheter, kommuner, företag och föreningar. Materialet görs också tillgängligt digitalt, sprids genom sociala medier och alla som vill får möjlighet att skicka in sina synpunkter. Tillsammans utgör de inkomna remissyttrandena ett viktigt underlag för utvecklingen av området.

Projekt om platsutveckling

Projektet *Vår plats i biosfären* pågår 2022–2024 och syftar att tillsammans med lokala aktörer lägga grunden till en hållbar plats- och destinationsutveckling i biosfärområdet. I bred samverkan analyseras nuläge och möjligheter till utveckling konkretiseras. Deltagare i projektet består av representanter från företag, föreningar och organisationer i civil- och lokalsamhället, samt relevanta aktörer från offentlig sektor.

Arbetet utgår från *Handboken för hållbar destinationsutveckling*, framtagen 2021 av Riksantikvarieämbetet, Tillväxtverket och Region Dalarna. Handboken grundar sig i Unescos metod *World Heritage Sustainable Tourism Toolkit* – en metod för att utveckla hållbara besöksmål i takt med att kultur- och naturturismen växer i världen. Projektet finansieras i olika perioder av Tillväxtverket, Leader Lundaland och Leader Sydöstra Skåne. Hittills har projektet samordnat flera tillfällen för samråd i form av workshops, möten med lokala aktörer och enkäter i syfte att utveckla området. Arbetet har även bidragit med underlag till aktuell ansökan och Storkrikets strategi.

Samarbeten kring kultur

Utvecklingen av kulturdimensionen för hållbar utveckling är en viktig del i biosfärområdet. Två samarbetspartners som bidrar till arbetet är föreningen Art and Nature (ARNA) och Lunds universitet.

Sedan 2011 har föreningen ARNA använt kulturprojekt som en metod för att utforska platser, deras historia och visioner för en hållbar framtid. Under kandidaturen startade föreningen fyra projekt med syftet att bidra till biosfärområdets utveckling:

- Landskapet som gestaltad livsmiljö: konst att skapa samtal om en hållbar utveckling i stadsnära landskap.
- Ung SciShop; medborgarplattform för barn och ungas frågor kring hållbar utveckling i samarbete med forskare vid Lunds universitet (LUCSUS)
- Dinner for Future: som deltagare i *European Culture Foundations* program *The European Pavilion* utforskas framtidens mat i Vombsjösjökan 2037.
- Växande historia: där konstnärer synliggjorde Storkrikets biologiska kulturarv i samarbete med Kulturresevatet Kulturens Östarp.

Under kandidaturen har partnerskapet med Lunds universitet stärkts. Samarbetet fokuserar på hur kultur och vetenskap kan stärka innovationskraften i samhället. 2022–2025 är Storkriket partner i Lunds universitets fakultetsöverskridande samverkansinitiativ *Exisentiell Resilience* (ERICI). I juni 2023 medverkade Storkriket även som workshopledare i Lunds universitets konferens *UNEXPECTED - Arts and Science Innovation Forum*.

Foto: Samtal om framtidens mat. Projekt: Dinner for Future, 2021. Fotograf: Nille Leander.

Exempel på aktiviteter

Under kandidaturen har Storkrikets verksamhet arrangerat flera event öppna för olika målgrupper eller allmänheten. Deltagande i andras sammanträden har också varit en viktig del. Sammantaget har detta skapat möjligheter till samtal och för andra aktörer att yttra sina synpunkter och komma med idéer. Nedan följer en aktivitetslista som ger en bild över utförandet av aktiviteter under kandidaturen.

Aktivitet	Beskrivning
Biosfärfestivaler	<ul style="list-style-type: none"> - 2022 arrangerades Biosfärfestivalen för andra gången, programmet innehöll 54 olika typer av aktiviteter av 32 arrangörer. Vissa event arrangerades av biosfärverksamheten. Det totala antalet besökare estimeras till cirka 1500 personer. - Biosfärfestivalen planeras arrangeras för tredje året i rad hösten 2023.
Guidad busstur	<ul style="list-style-type: none"> - Två guidade busstur med fyra stopp (Blighöj, Krankesjön, Hörjelgården och Hemmestorps Mölla), öppen för allmänheten att anmäla sig, 50 deltagare.
Lantbruksträff	Lantbruksträff i Bjärsjölagård för att informera och samtala om lantbrukets roll i biosfärområdets utveckling
Nationella och internationella tillfällen	<ul style="list-style-type: none"> - Forskningskonferens: deltagit utvecklingen av en nationell konferens för att undersöka forskningsbehov och möjliga samarbeten mellan lärosäten och biosfärområden. Studiebesök till Storkriket ingick. - Studiebesök: Biosphere Reserve Southern Ayrshire, Skottland.
Deltagande i andra aktörers aktiviteter och program	<ul style="list-style-type: none"> - LRF:s lokalgrupps årsmöte (veberöd-genarp-södrasandby-dalby-hällestad). Föredrag. - Lunds universitets institution för miljö- och klimatvetenskap (CEC), föredrag och frågestund. - Lunds universitets konferens "The Buzz of Europe - a Day in the Spirit of Art, Culture, Science and Innovation". - Lunds stadsbiblioteks föreläsningsserie om miljö- och klimatfrågor, föredrag och frågestund öppen för alla. - Skånes miljö- och hälsoskyddsförbunds sammanträde. Föredrag. - Hållbar Utveckling Skånes (HUT) nätverksträff för skog, jordbruk och vatten. Föredrag. - Harlösa biblioteks seniorgrupp mötes-/föreläsningsserie. Föredrag. - Länsstyrelsen Skånes invigning av Övedsklosters naturreservat. - Romelåsens sjölandskapet i södra Skånes (RÅSK) sammanträde. Föredrag. - Kommunfullmäktige i Sjöbo kommuns sammanträde, föredraget sändes live och går att se i efterhand. Föredrag. - Lunds universitets konferens UNEXPECTED/samverkansinitiativ kring existentiell hållbar utveckling, workshopledare för diskussioner kring Storkrikets utveckling. - Campus Helsingborg, Lunds universitet, Storkriket var värd för studiebesök för internationella studenter. - Lunds kommuns miljöinspirationsdag för miljösamordnare och miljöombud, föredrag.
Projekt och samarbeten	<ul style="list-style-type: none"> - Läs längre upp i detta avsnitt om projektet och samarbeten bundna till kandidaturen - som bidragit till inspel till biosfärområdets utveckling.
Remiss	<ul style="list-style-type: none"> - Under 2023 planeras förslaget till ansökan gå ut till remiss, och bli tillgängligt för alla att tycka till om. Därtill planeras digitala öppna möten som inleds med en presentation av ansökan och avslutas med möjlighet till diskussion och frågor.

Foto 1: Föreläsning (Miljöinspirationsdagen, Lunds kommun).

Foto 2: Studiebesök inom ramen för forskningskonferens (Bligehöj, Eslövs kommun).

Foto 3: Besöksstopp under guidad busstur (Hörjelgården, Sjöbo kommun).

Foto 4: Workshop projekt Vår plats i biosfären (Kulturens Östarp, Sjöbo kommun).

13.5. Hur ska aktörernas delaktighet i genomförandet och förvaltningen av biosfärområdet främjas?

Det föreslagna biosfärområdet ämnar fungera som en plattform för samverkan på alla samhällsnivåer, från global till lokal nivå.

För att främja delaktighet i genomförande och förvaltning krävs en organisationsstruktur som ger aktörer förutsättningar till att delta. Förslaget på biosfäroorganisationens uppbyggnad stödjer både horisontell (samverkan mellan aktörer på samma nivå, till exempel mellan kommunerna) och vertikal samverkan (samverkan mellan aktörer på olika nivåer av beslutsfattande) och främjar ökad delaktighet och innovation.

Storkrikets organisationsstruktur föreslås utgöras av en så kallad hybridorganisation, en gränsöverskridande organisation som bland annat kännetecknas av att skilda organisationsformer ryms inom samma organisation (se avsnitt 17.1 för mer information om organisationen). Hybridorganisationen för Storkriket innebär att människor kan delta och påverka förvaltandet på olika sätt. Vissa kan delta aktivt och sitta i styrelsen för Storkrikets biosfärförening medan andra kan delta mer tillfälligt, genom att engageras sig som biosfärebassadörer eller sitta med i olika tematiska arbetsgrupper och samarbetsprojekt. På detta sätt främjas olika typer av delaktighet beroende på enskilda individer och aktörers intresse och möjlighet. En mångfald av möjliga sätt till deltagande bäddar för ett brett deltagande.

13.6. Varifrån förväntas de resurser (finansiella, materiella och mänskliga) huvudsakligen komma som ska göra att de mål som satts upp för biosfärområdet och de olika projekt som planerats ska kunna genomföras?

(Redogör för bindande åtaganden och engagemang.)

Finansiering under kandidaturen 2021–2024

Under kandidaturen har grundfinansieringen av biosfärkontoret skett genom offentliga medel. Kommunernas respektive bidrag till biosfärbetet grundar sig i en beräkningsmetod baserad på andel biosfärområdesyta samt antalet medborgare i kommunerna.

Under 2023 har budgeten uppgått till 1 765 000 kr:

Grundbudget 2023	
Naturvårdsverket	450 000
Sjöbo kommun (38%)	499 000
Lunds kommun (49%)	645 000
Eslövs kommun (13%)	171 000
Totalt	1 765 000

Förutom grundbudgeten så har biosfärkontoret växlat upp de offentliga medlen genom att söka externfinansiering. Biosfärkontoret har under kandidaturen hittills fått finansiering till två projekt:

- Projektet *Vår plats i biosfären* steg 1 (plats- och destinationsutveckling av Storkriket): 1 906 948 kr från Tillväxtverket.
- Projektet *Vår plats i biosfären* steg 2 (plats- och destinationsutveckling av Storkriket): 2 550 946 kr från Jordbruksverket - lokalt ledd utveckling genom Leader Sydöstra och Leader Lundaland.

Externfinansieringen uppgår totalt till 4 457 894 kr, observera att detta inte är på årsbasis utan gäller för flera år:

Externfinansiering 2022–2024	
Tillväxtverket (VPIB 1)	1 906 948
Jordbruksverket, Leader (VPIB 2)	2 550 946
Totalt	4 457 894

Ytterligare projektmedel har sökts och förväntas få svar på under hösten 2023.

Finansiering 2025 och framåt

Budgetförslaget gällande från och med 2025 är en ambitionshöjning för biosfärkontoret och presenteras nedan. Budgeten är en grundbudget för att täcka de huvudsakliga ansvarsområdena och funktionerna för att upprätthålla verksamheten och biosfärkontoret när biosfärområdet blivit beviljat. Administrativa kostnader för biosfärkontoret innefattar personalkostnader, IT-system, datorer, med mera. Representation är ett samlingsnamn för förtäring i samband med möten som organisationen genomför. Budgetposten för kommunikation, information och marknadsföring innefattar insatser som behöver genomföras för att skapa

kännedom, engagemang och deltagande i biosfärbudet. En budgetpost för verksamhetsstöd till biosfärföreningen finns också angiven. Verksamhetsstödet syftar främst till att lägga en grund till att medfinansiera externfinansierade projekt.

Fördelningen mellan kommunernas bidrag grundar sig på andel biosfärområdesyta samt antalet medborgare i kommunen. Utifrån det föreslagna utökade utbredningsområdet som kommunerna beslutade om 2022 ser fördelningen ut enligt följande: Lund 55 procent, Sjöbo 32 procent och Eslöv 13 procent.

Biosfärkontorets medarbetare är gemensamma för de tre ingående kommunerna och är neutrala i relation till enskilda organisationer - och får sitt uppdrag från den kommunala beredningen/utskottet och biosfärföreningen. Arbetet på biosfärkontorets leds av en verksamhetsledare/chef och biosfärkoordinator. Biosfärkontorets övriga medarbetare föreslås täcka följande funktioner; kommunikation, utbildning nätverkssamordning, administration och projektutveckling/fundraising.

Under påföljande år, efter 2025, finns möjlighet att utöka budgeten ytterligare beroende på kommunernas ekonomiska läge. Projekt och externfinansiering förväntas utvecklas ytterligare för att växla upp grundbudgeten och för att säkerställa biosfärområdet måluppfyllnad. En utmaning med projektfinansiering är dess kortsiktighet, brist på anställningstrygghet och att arbetet inte på samma sätt kan prioriteras utifrån grundläggande behov, utan i stället styrs av vad det finns för projektmedel att söka.

Utgifter	Budget fr.o.m. 2025 (tkr)
Anställda på biosfärkontoret (3st) - Koordinator och verksamhetsledare/chef - Två ytterligare medarbetare, se vilka funktioner som initialt behöver täckas i ovanstående text.	2500
Administrativa kostnader biosfärkontor	200
Representation	30
Kommunikation, webb och marknadsföring (inkl. event och aktiviteter med mera)	400
Verksamhetsstöd biosfärföreningen (medfinansiering projekt med mera)	400
Resor	30
Övrigt	140
Totalt	3700
Fördelning av kostnader	
Naturvårdsverket	450
Sjöbo kommun (32%)	1040
Lunds kommun (55%)	1787,5
Eslövs kommun (13%)	422,5
Totalt	3700

14. BEVARA

Biosfärområden har tre huvudfunktioner: bevara, utveckla och stödja. Detta kapitel täcker bevarandedelen som åsyftar biosfärområdets möjlighet till att bidra till bevarandet av landskap, ekosystem, arter och genetisk variation. Kapitlet är uppdelat i följande tre delar:

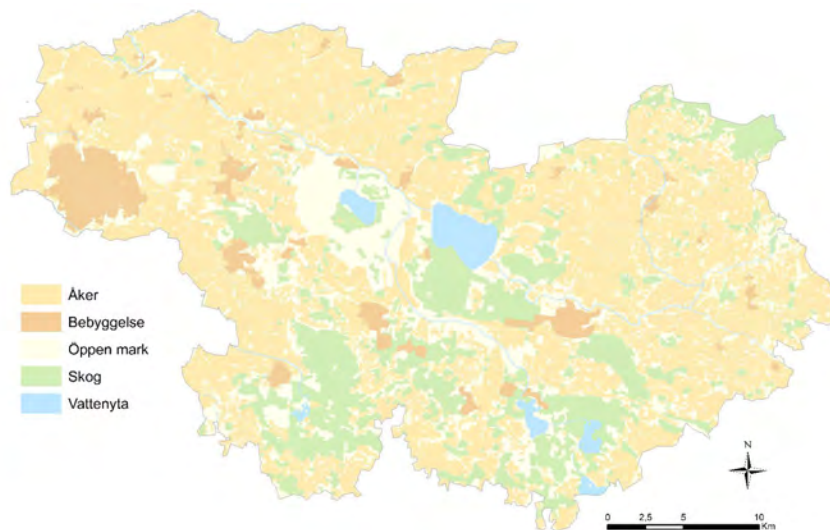
- Bevarandet av naturtyper och ekosystem
- Bevarandet av artmångfald
- Bevarandet av genetisk mångfald

14.1. Bevara naturtyper och ekosystem (inklusive jordtyp, vatten och klimat):

14.1.1. Beskriv biosfärområdets olika ekosystem och/eller markanvändningstyper. Ange geografiskt läge för dem.

Under avsnitt 11.6 beskrivs de viktigaste naturtyperna och hur de påverkas av mänskliga aktiviteter. Följande lista anger vilken markanvändningstyp som är utmarkerad på kartan nedan – och vilken marktyp som ska kopplas ihop med vilket avsnitt:

- Åker = Jordbruksmarker och andra odlingsmarker (avsnitt 11.6.2)
- Bebyggelse = Tätbebyggda områden (avsnitt 11.6.1)
- Öppen mark = Gräsmarker (avsnitt 11.6.3)
- Skog = Skogsmarker (avsnitt 11.6.6)
- Vattenyta = Sjöar och vattendrag (avsnitt 11.6.4)
- Våtmarker = *Ej utmärkt på kartan (avsnitt 11.6.5)*

Karta: Markanvändning.

14.1.2. Beskriv de nuvarande förhållandena samt utvecklingstendenserna i de ekosystem och/eller markanvändningstyper som beskrivits ovan, samt de naturliga respektive mänskliga pådrivande faktorerna för denna utveckling.

Tätbebyggda områden/stadsmiljö, se också 11.6.1.

Storkrikets naturlandskap har blivit alltmer fragmentiserat och arealerna med biologiskt rika miljöer har minskat, därför blir tätorternas gröna miljöer och parker allt viktigare. Tätorternas parkmarker är generellt biologiskt fattiga med kortklippta gräsmattor och enstaka unga träd. En samverkan mellan plan- och skötselansvariga med personer som är kunniga när det gäller ekologiska förutsättningar för biologisk mångfald, har goda chanser att öka det biologiska värdet hos parker och grönområden.

Exempel på åtgärder som redan äger rum är till exempel i Lund, där högstubbar och liggande döda träd lämnas kvar för att skapa så kallade faunadeponier, för att gynna vedlevande arter. I tätorter på mer sandiga marker, till exempel Veberöd och Genarp har åtgärder genomförts för att gynna sandlevande arter i orternas parker, det samma gäller för Harlösa och Sjöbo.

En unik marktyp i tätbebyggda områden är så kallade ruderatmarker, till exempel övergivna industritomter och banvallar. Ruderatmarkerna har ofta en torr geofysisk miljö som liknar naturligt störda områden. Här uppstår ofta speciella växtsamhällen av arter med låg konkurrenskraft, utmärkande arter för dessa är exempelvis svartkämpar (*Plantago lanceolata*), åkervädd (*Knautia arvensis*) och flockfibbla (*Hieracium umbellatum*).

Odlingsmark, se också 11.6.2

Det bedrivs ett intensivt jordbruk i stora delar av Storkriket med en omfattande användning av konstgödsel och bekämpningsmedel. Detta missgynnar den biologiska mångfalden, men det pågår försök att vända denna trend. På flera platser i Storkriket agerar lantbrukare för att öka trädinslagen, skapa blomsterremсор för pollinatörer och anlägga så kallade lärkrutor på åkrar där fåglar kan häcka. Andra åtgärder är att öka inslaget av vatten genom exempelvis bevattningsdammar och viltvatten.

I Vombsänkan spelar hästuppfödning en stor roll då de sandiga markerna lämpar sig för hästar. En samverkan med hästnäringen har potentialen att medvetandegöra och finna lösningar som kan skapa en mer hållbar hästnäring som gynnar både människor och miljö.

Gräsmark, se också 11.6.3

Under de senaste två hundra åren har gräsmarker med lång hävdkontinuitet minskat och i stället ersatts av andra brukningsformer där gräsmarken gödslats, vilket missgynnat den biologiska mångfalden. För att bromsa utvecklingen och behålla de betesmarker som fortfarande finns kvar har det sedan senare delen av 1900-talet satts in olika typer av stöd till brukarna. Tyvärr minskar arealerna naturliga betesmark trots detta, då många markägare bedömer dem som olönsamma. Gödsling av mark som används som bete fortsätter och därtill gödslas betesmarkerna ofrivilligt genom luftburet kvävednedfall.

På de torra sandiga gräsmarkerna på det militära övningsfältet på Revingehed i biosfärområdets centrala delar sker betesdrift i storskalig ranchform vilket håller markerna öppna. Åtgärder har också genomförts med hjälp av finansiella EU-bidrag inom ramen för LIFE-programmet för att störa markskiktet och skapa blottor på ett sätt som gynnar sandlevande arter. Möjligheterna att fortsätta med betesdriften är nu år 2023 osäkert, då den militära övningsverksamheten har ökat och skapat diskussion om hur kor och militär verksamhet ska kunna samsas på ett sätt som är gynnsamt för den biologiska mångfalden. Om betesdriften upphör på Revingefältet kommer fältskiktet förändras och landskapet på sikt riskera att växa igen.

Många mindre betesmarker som hävdats under lång tid är idag skyddade som naturreservat. Det går dock inte alltid att upprätthålla betet i dessa reservat och i flera fall växer områdena igen. Har igenväxningen pågått under lång tid är det svårt att sedan restaurera betesmarken. Det samma gäller gamla hävdade slåttermarker. På vissa ytor har slåtern återupptagits vilket bromsar den negativa utvecklingen. Det rör sig dock om små areal och isolerade förekomster av slåttergynnade arter.

Här kan Storkriket spela en viktig roll som neutral plattform och som projektsökande samarbetspart för att visa på möjligheter för samspel mellan mänsklig verksamhet och gräsmarkernas biologiska mångfald.

Vattendrag och sjöar, se också 11.6.4

Under 1800-talet skedde en omfattande förändring av Storkrikets sjöar och vattendrag genom sjösänkning och utdikning för att skapa mera jordbruksmark för en växande befolkning. Fram till senare delen av 1900-talet sågs också sjöar och vattendrag främst som avstjälningsplatser vilket tillsammans med den ökande användningen av konstgödsel och kemiska bekämpningsmedel ledde till en allt sämre vattenkvalitet. Sedan slutet av 1900-talet har det inletts omfattande restaureringsåtgärder för att förbättra den biologiska statusen i våra vatten. Inom Storkriket är tre olika vattenråd verksamma: Kävlingeåns vattenråd, Højeå vattenråd och vattenrådet för Nybroån, Kabusaåns och Tygeån. Kävlingeåns vattenråd (tidigare Kävlingeåprojektet) har arbetat sedan 1995 och har bedrivit omfattande vattenvårdande åtgärder av de berörda kommunerna i och omkring Kävlingeån. Totalt har över 360 dammar och våtmarker anlagts för att höja den ekologiska statusen, rena vattnet och öka den biologiska mångfalden. Dessutom har det gett invånarna i området större tillgång till allemansrättslig mark. Rådet har också genomfört åtgärder i form av skyddszoner längs vattendrag, återskapat meandring längs rätade vattenfåror och skapat passager för fisk förbi vandringshinder. Kävlingeån har en artrik bottenfauna men artsammansättningen visar på betydande påverkan från fortsatt närings-tillförsel. Liknande åtgärder har genomförts i Høje å vattenråds regi – då de har skapat dammar, våtmarker och skyddszoner. De tre vattenråden genomför också en omfattande miljöövervakning där man bland annat inventerat bottenfaunan under många år.

I Klingavälsån, mitt i Storkriket, har det meandrande flödet till stora delar restaurerats. Idag omges ån av stora fuktängar med ett rikt fågelliv. Vid Klingavälsån finns också ett omfattande översilningssystem bevarat från början av 1900-talet, där åns vatten leds ut på ängsmarkerna i små kanaler för att öka produktionen och förlänga växtsäsongen. Översilningen har varit positiv för fågellivet och utgör ett viktig kulturhistoriskt inslag i landskapet.

Återkommande algbloomingar är ett problem i Storkrikets sjöar då näringskedjorna i deras ekosystem har påverkats av bland annat näringstillförsel. Andelen så kallade vitfisk/skräpfisk har ökat i sjöarna då rovfiskarna minskat i antal. Detta leder till att de djurplankton som vitfisk äter har minskat. Detta, i sin tur, har gett ökade möjligheter för växtplankton att växa till sig och orsaka algblooming. Detta försöker bland annat vattenråden åtgärda genom att fiska ut vitfisk och skapa en omvänd kedja: mer djurplankton, mindre växtplankton, bättre siktdjup och en bättre ekologisk balans. Detta gynnar också fågellivet.

Arbetet med EU:s vattendirektiv förbättrar den ekologiska statusen för sjöar och vattendrag. Här kan Storkriket bidra genom att stötta ett ännu starkare samarbete mellan olika aktörer som är engagerade i vattenfrågorna och lyfta ämnet för ökad kännedom.

Våtmarker, se också 11.6.5

Precis som sjöar och vattendrag, påverkades Storkrikets våtmarker av den omfattande sjösänkningen och utdikningen under 1800-talet. Det beräknas att upp till 90 procent av våtmarkerna i Skåne har försvunnit de senaste tvåhundra åren. Sedan slutet av 1990-talet ökar dock våtmarkerna i landskapet igen, både genom restaureringar och nyskapande.

Flera artrika våtmarkstyper är helt beroende av att de sköts och hävdas för att behålla sin biologiska mångfald. Kalkkärren har idag en otillfredsställande bevarandestatus och det krävs ytterligare åtgärder för att de inte ska försvinna. De huvudsakliga hoten mot dessa och andra rikkärrensmiljöer är dränering av ytvatten, underhåll av tidigare dikningar och igenväxning. Det krävs mycket arbete och engagemang från en rad olika aktörer om det ska gå att bevara dessa unika naturtyper.

Skogsmark, se också 11.6.6.

Mycket av Storkrikets tidigare ädellövskogar hade nästan helt försvunnit vid 1900-talets mitt. I samband med att trakthyggesbruket blev allt vanligare under 1900-talet skedde också stora planering av gran på marker som tidigare varit bevuxna med ädellövskog. Detta pågick fram till att ädellövskogslagen infördes på 1980-talet. En rad naturreservat med rester av den gamla ädellövskogen har inrättats under senare årtiondena som exempelvis Linnebjerg, Häckeberga, Husarahagen, Prästaskogen, Dalby Norreskog, Övedskloster, Fyledalen och Lövestads åsar. Samtidigt sker fortfarande slutavverkning av äldre ädellövskogar i områden utan skydd. Detta är inte sällan områden som troligen aldrig tidigare har kalavverkats och som har haft en kontinuitet som trädrika betesmarker. Möjligheterna för en rad ädelträdberoende arter att överleva försämras därigenom. Det tar flera hundra år för att återskapa artsammansättningen i gamla ädellövskogar, bland annat eftersom olika arter är beroende av träd med olika åldrar: det finns till exempel arter som är beroende av de specifika mikrohabitat man hittar hos ekar som är mer än 150 år. I ett fragmenterat landskap kan avstånden mellan gamla bestånd vara för långt för att återkolonisering ska ske när trädplanteringar uppnår den ålder som är lämplig för arten. Dessutom kommer förutsättningarna att förändras på grund av klimatförändringarna.

Totalt har dock skogsarealerna i Storkriket ökat under senare år då mindre produktiv jordbruksmark och gräsmark planteras med skog. På fuktiga gräsmarker, stränder samt våtmarker sker också en del spontan etablering av sumpskogar.

För att gynna den biologiska mångfalden i skogsmark behöver ytterligare ytor bevaras och trädmiljöerna i landskapet knyts samman och hänga ihop.

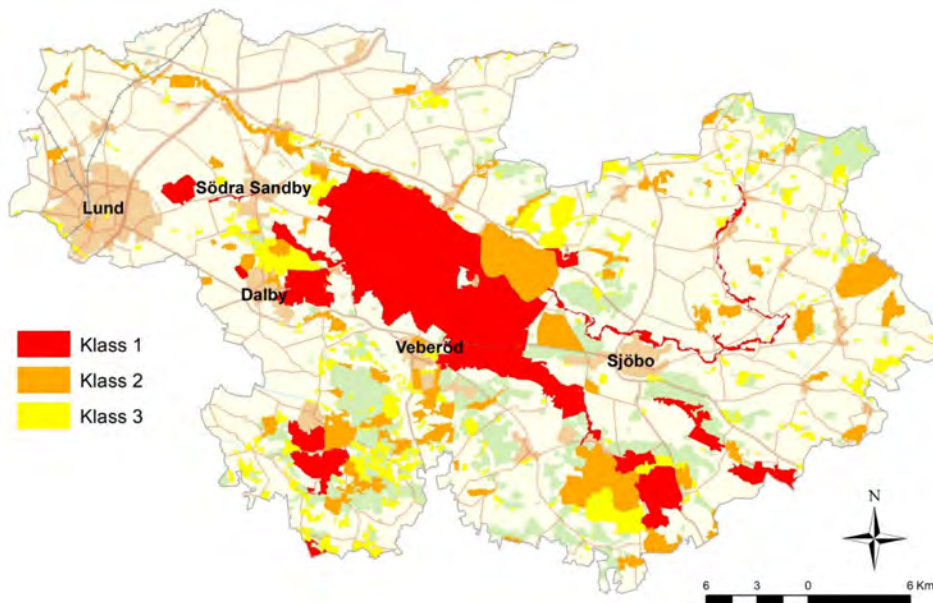
14.1.3. Vad finns det för skyddssystem (även sådana som gäller hävd och sedvanerätt) för kärnområdet/-områdena och buffertzonen/-zonerna?

Skyddad natur

I Storklandskapet är ungefär 9 200 hektar skyddade enligt miljöbalken och EU:s habitat- och fågeldirektiv. Dessa områden utgör kärnområdena och omfattar cirka 8 procent av Storkriket. De består av 5 500 hektar naturreservat och 5 500 Natura 2000-områden (som till viss del överlappar varandra). De skyddade områdena ligger både på statligt eller kommunalt ägd mark och på privatägd mark. Det största naturreservatet är Klingsvälsåns dalgång som omfattar hela 2 100 hektar och främst består av beteshävdade fuktängar kring Klingavålsån. En del av naturreservaten är även Natura 2000-områden. Det största Natura 2000-området, som inte är naturreservat, är Revingefältet på över 3 500 hektar.

För att skydda mindre områden finns möjligheten att göra dessa till biotopskyddsområden eller naturminne eller att ingå ett naturvårdsavtal med markägarna. Ett antal biotoper har per automatik ett generellt biotopskydd, till exempel alléer, småvatten och trädridåer i jordbrukslandskapet. En skyddsform som främst syftar till att bevara nuvarande markanvändning är så kallade naturvårdsområden. I Storkriket finns endast ett naturvårdsområde, som ligger vid Häckeberga gods. Skyddsformen naturvårdsområde togs bort när den nya miljöbalken kom 1999, och inga nya naturvårdsområden har avsatts sedan dess.

Vid sidan om de skyddade områdena är över 35 procent av arealen i Storkriket utpekad som riksintresse för naturvård (42 000 hektar) med restriktioner för förändringar i markanvändningen. Riksintresset för naturvård påverkar främst Storkrikets buffertzoner samt till en del dess utvecklingszoner. I Länsstyrelse Skånes naturvärdesöversikt (2022) har särskilt värdefulla naturmiljöer utifrån biologiska värden pekats ut och motsvarar cirka 20 procent av Storkrikets areal.

Karta: Naturvärdesöversikt.

Referenser

- Länsstyrelsen Skåne. 2022. Naturvärdesöversikt. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

14.1.4. Vilken typ av indikatorer eller data används för att bedöma effektiviteten hos åtgärderna/strategin?

Indikatorer för bevarandestatus

Den samlade bilden av bevarandestatusen för den biologiska mångfalden i Storkriket fås av en rad olika indikatorer. I arbetet med uppföljning av EU:s habitat-och artdirektiv och arter sker en genomgång av bevarandestatus för de utpekade områdena och arterna. De nationella åtgärdsprogrammen för hotade arter som berör arter i Storkriket innebär uppföljning och utvärdering av bevarandestatus. Den statligt finansierade miljöövervakningen som Länsstyrelsen Skåne ansvarar för består av 27 delprogram och spänner brett över vatten, landmiljö, luft och hälsa. Viktiga indikatorer är bland annat provtagning i sjöar och vattendrag, övervakning av stormusselbestånd, kiselalger i vattendrag, samt satellitbaserad övervakning av våtmarker. Därtill övervakning av groddjur, sammanställningar från riksskogstaxeringen och övervakning av lavar och mossor i äldre bokskog. Det sker också övervakning av strandängsfåglar längs Klingavälsån, övervakning av hotade kärlväxter genom svensk botanisk förening i floraväkteri samt övervakning av dagflygande storfjärilar. Mycket av detta sker i ideell regi.

14.2. Bevara artmångfalden:

14.2.1. Ange de viktigaste artgrupperna eller de arter som är särskilt intressanta med hänsyn till bevarandemålen, i synnerhet arter som är endemiska för biosfärområdet, och beskriv kortfattat de växt- eller djursamhällen där de lever.

I Storkriket är cirka 15 600 arter registrerade i Artfakta (SLU) och av dem är det totala antalet naturligt förekommande arter i biosfärområdet troligen betydligt större. I Sverige som helhet anses 60 000 arter vara naturligt förekommande, varav minst en fjärdedel finns i Storkriket. Ett urval av arterna blir bedömda utifrån risken för utdöende och resultatet presenteras i Artdatabanken (*Rödlistade arter*). Listan uppdateras vart femte år och 2020 blev 4 746 rödlistade av totalt 21 740 bedömda arter. Den högre graden av rödlistning, *hotad*, gäller för ungefär hälften av dessa rödlistade arter.

Storkriket utgör ett av Sveriges viktigaste kärnområden för nationellt hotade och sällsynta arter med drygt tusen registrerade rödlistade arter, se nedan tabell. Detta är 22 procent av landets alla rödlistade arter, vilket är anmärkningsvärt eftersom Storkriket endast utgör 0,25 procent av landets totala landyta. Av dessa klassas nästan hälften som akut hotade (CR), starkt hotade (EN) eller sårbara (VU).

Artkategori	Akut hotade (CR)	Starkt hotade (EN)	Sårbara (VU)	Nära hotade (NT)	Totalt
Ryggradslösa djur	4	46	124	326	500
Kärlväxter	12	47	59	86	204
Svampar	1	11	64	98	174
Fåglar*	5	18	29	48	100
Lavar	4	8	14	13	39
Däggdjur		2	2	9	13
Mossor		3	4	4	11
Groddjur			3	2	5
Alger			3	1	4
Fiskar	1		1	1	3
Ödlor			1		1
Summa arter	27	135	304	588	1054

Tabell: Antal rödlistade arter i Storkriket åren 1997–2023. Observera att av dessa är vissa fågelarter som rör sig över stora områden och där kan observationerna innehålla arter som bara sporadiskt vistats i område som exempelvis fågelarterna fjälluggla och tallbit – arter som vanligtvis förekommer i helt andra delar av landet

Bland de akut hotade arterna (CR) i Storkriket kan svarttåg (*Juncus ancepts*) och fjällig vägglav (*Xanthomendoza fallax*) nämnas. Exempel på starkt hotade arter (EN) är växten kärnäva (*Geranium palustre*) och svampen skivsopp (*Phylloporus pelletiere*). Bland de sårbara arterna (VU) finns luktvädd

(*Scabiosa canescens*), lökgröda (*Pelobates fuscus*), skånsk sprötmossa (*Oxyrrhynchium schleicheri*), mindre parkblomfluga (*Myolepta dubia*) och batavsandbi (*Andrena batava*).

Storkriket utgör också kärnområde för nominatrasen av skandinavisk kronhjort (*Cervus elaphus elaphus*) som bedöms som nära hotad (NT) och här finns också både uppfödning och vilt häckande vit stork som är starkt hotad (EN) i ett svenskt perspektiv.

I Storkriket finns minst 55 arter som är upptagna i EU:s artdirektiv. Bland dessa finns bland annat 18 olika arter av fladdermöss av de sammantaget 19 som finns upptagna för Sveriges del i direktivet. En del av arterna som är upptagna i artdirektivets är inte hotade utan bedöms ha livskraftiga populationer enligt Artdatabankens bedömning.

För att bevara levande ekosystem är det minst lika viktigt att bevara vanliga nyckelarter som har en särskild betydelse för samspelet i naturen och inte bara fokusera på sällsynta arter. Hit kan räknas arter som ädellövträden bok (*Fagus sylvatica*) och ek (*Quercus robur* och *Quercus petraea*) som är värdar för ett mycket stort antal arter insekter, lavar, mossor, svampar och fågelarter om träden tillåts bli gamla. Många av de vanligaste träden, buskarna, gräsen och örterna utgör basen för alla växtätande organismer och en hög biologisk produktion. Andra viktiga nyckelarter är olika vanliga mykorrhizasvampar som dels samspelar med träden, dels bidrar till att bryta ner organiskt material och göra näringsämnen tillgängliga för andra organismer i ekosystemen. En rad insekter och andra ryggradslösa djur (evertrebrater) bidrar också till detta arbete samtidigt som många vanliga insekter utgör basen för näringsvävorna i ekosystemen och ger föda för rovlevande arter. För toppkonsumenter som fladdermöss är tillgången på insekter avgörande för populationernas storlek. Även växter rika på nektar är nyckelarter genom att tillhandahålla föda till ett stort antal pollinatörer. Pollinatörerna i sin tur, är centrala både för fruktsättning i jordbruket och för många andra växters fortlevnad. I beskrivningarna nedan har vi i första hand exempel från de högsta graderna av rödlistning (EN: starkt hotad och CR: akut hotad) och de arter som har mer än tio observationer. Detta betyder inte att de andra rödlistade arterna – eller de allra mest ovanliga – är oviktiga.

Tätbebyggda områden/stadsmiljö (se också 11.6.1)

I tätbebyggda områden finner vi den nära hotade igelkotten (*Erinaceus europaeus*). Igelkotten har minskat i antal främst på grund av trafikskador och brist på platser lämpliga för hibernation. Tornseglare (*Apus apus*) är starkt hotade och hittas vanligen i tätbebyggda områden där det finns lämpliga boplatser. Artens nedgång är troligtvis en brist på lämpliga boplatser när äldre tegeltak byts ut till tak där det är svårt för fåglarna att hitta plats.

På ruderatmarker i tätbebyggda områden finns växtarter som är anpassade till torra marker och inte sällan har en historia som ogräs. Starkt hotade är grusnejlika (*Gypsophila muralis*), banbjörnbär (*Rubus bifrons*), dvärgjohannesört (*Hypericum humifusum*) och vitnoppa (*Pseudognaphalium luteoalbum*). Dessa arter är ofta konkurrenssvaga och har behov av att vegetationsfria ytor uppstår i närheten av ståndorten.

I Stadsparken i Lund finns bland annat hålträdsklokrypare (*Anthrenochernes stellae*), som är en prioriterad art i EU:s habitatdirektiv, men även den nära hotade sydfladdermusen (*Eptesicus serotinus*). Detta är skogsarter som är beroende av äldre träd, och här ett exempel på att tätorter kan innehålla miljöer med höga biologiska värden.

Odlingsmark (se också 11.6.2)

I jordbruksmarkerna hittar vi den strakt hotade grönfinken (*Chloris chloris*) som har minskat i antal främst på grund av en sjukdom som kom till Sverige 2007. Arten påverkas negativt av moderna jordbruksmetoder, framför allt av pesticider och borttagning av miljöer som anses som hinder för odling.

Storkriket omfattar Skånes första reservat av ren åkermark, Dalby västermark. Här har jorden brukats med liten användning av kemiska bekämpningsmetoder och det finns en ovanlig samling av rödlistade åkerogräs: Åkermadd (*Sherardia arvensis*), åkerranunkel (*Ranunculus arvensis*), åkerrödtoppa (*Odontites vernus*), åkersyska (*Stachys arvensis*), sminkrot (*Buglossiodes arvensis*) och småtörel (*Euphobia exigua*).

Gräsmark (se också 11.6.3)

Den akut hotade fågeln ortolansparven (*Emberiza hortulana*) finns i biosfärområdets olika gräsmarker och är en art som förr var vanlig i jordbrukslandskapet. Den gynnas av ett mosaikartat landskap där det finns tillgång till öppna ytor med låg vegetationstäckning. Trädor med kort och gles vegetation som lämnas obrukade i juni hjälper fågeln, eftersom boet ofta läggs i kanterna.

Bland insekterna som gynnas av torra gräsmarker hittar vi till exempel de starkt hotade mjölflyt (*Eublemma hortulana*), gul frölöpare (*Harpalus flavescens*), väpplingsandbi (*Andrena gelriae*), sandjägarstekel (*Methocha articulata*) och arvfältmal (*Scythris knochella*). Detta är bara en liten del av de rödlistade insekterna som gynnas av sandblottor och andra sandiga marker i naturreservaten i Storkriket.

Vi hittar också en rik och ovanlig flora och ett axplock från denna lista är stor sandlilja (*Anthericum liliago*), humlesuga (*Betonica officinalis*), praktnejlika (*Dianthus superbus*), spjutsporre (*Kickxia elatine*) och kranssalvia (*Salvia verticillata*).

För flera av arterna ovan är Revingehed, som området har skötts hittills, ett viktigt habitat. I dagsläget pågår diskussioner om hur militärens ökade användning och betesdriften i området ska kunna samsas. Utan betesdriften kan den miljö som många av dessa arter är beroende av försvinna.

I andra gräsmarker hittar man den starkt hotade tistelsnyltrotten (*Orobanche reticulata*), som också den hotas av igenväxning i form av höga växter, buskar och träd.

Foto: Mjölfly på hedblomster. Fotograf: Per Nyström.

Vattendrag och sjöar (se också 11.6.4)

Efter flera decenniers frånvaro har den rödlistade uttern (*Lutra lutra*) återkommit till vattendrag belägna i Storkriket. I områdets östra delar i Björkån och övre Bråån finns den tjockskalig målarmusslan (*Unio crassus*) och den har också återintroducerats i Klingavälsån. I Bråån finns också den skyddsvärda flodpärlmusslan (*Margaritifera margaritifera*). I Björkaån har en flera ovanliga insektsarter påträffats som exempelvis skalbaggen *Riolus cupreus* och dagsländan *Baetis liebenau*.

Starkt hotade sjölevande fågelarter som hittas i Storkriket är bergand (*Aythya marila*), ängshök (*Circus pygargus*), rödspov (*Limosa limosa*), storspov (*Numenius arquata*), svarthalsad dopping (*Podiceps nigricollis*) och årtå (*Spatula querquedula*). Pungmes (*Remiz pendulinus*) som är akut hotad, häckar vid sjöar med bestånd av vass och kaveldun, och som har sly nära strandkanten. En av lokalerna där den häckat regelbundet har varit vid Krankesjön, men antalet har minskat kraftigt.

I sjöarna och vattendragen i biosfärområdet finns sporadisk förekomst av de sällsynta rödlistade fiskarterna ål (*Anguilla anguilla*), lake (*Lota lota*) och vimma (*Vimba vimba*).

Ett par hotade växtarter som är beroende av fuktiga biotoper som skyddas från igenväxning är dvärgag (*Cyperus fuscus* – akut hotad) och pipstakra (*Oenanthe fistulosa* – starkt hotad).

Foto: Dvärgag vid Vombsjöns stränder. Fotograf: Per Nyström.

Våtmarker (se också 11.6.5)

I Storkriket finns det flera skyddade och i vissa fall restaurerade, våtmarker med en rik flora och fauna. Av särskilt intresse för bevarandemålet kan nämnas den akut hotade svarttågen (*Juncus anceps*). Den hotas både av utdikning och lågt betestryck. Den starkt hotade klockgentianan (*Gentiana pneumonanthe*) växer i fuktängar och är beroende av ett fortsatt betestryck för sin överlevnad. I den speciella miljön man hittar i kalkkärren finns stor ögontröst (*Euphrasia officinalis subsp. Pratensis* – starkt hotad). Även den gynnas av bete.

Skogsmark (se också 11.6.6)

Sommargyllingen (*Oriolus oriolus*), som är starkt hotad, lever i skogsområden nära våtmarker och behöver tillgång till undervegetation. I de här kantonerna mellan skog och fuktig öppen mark hittar man också den

akut hotade växten äkta stormhatt (*Aconitum napellus*). Detta är en växt som tagits in som trädgårdsväxt under 1700-talet och den odlas i trädgårdar än idag. De vilda bestånden är dock få. Några starkt hotade växter som lever i lövskog är stor bockrot (*Pimpinella major*), buskvicker (*Vicia dumetorum*) och lundäxing (*Dactylis polygama*). De här arterna försvinner vid kalavverkning och finns inte alls i granskog.

I lövskogarna norr om Övedskloster växer den för Sverige unika lundvivan (*Primula elatior*) på ett antal växtplatser. Arten finns inom ett naturvårdsområde och det finns en överenskommelse med markägaren om hur skogen ska skötas för att arten ska bevaras.

Död ved är en viktig biotop för både insekter, lavar och svampar. Till exempel de starkt hotade tvärbandvingad skridfluga (*Rainieria calceata*) bok och blåsvart brunbagge (*Melandrya caraboides*) lever främst i död bokved, även om vissa andra lövträd också kan vara värdar. An den stora grupp insekter som man kan hitta på äldre ek kan man nämna läderbaggen, (*Osmoderma eremita*), som har svårt att sprida sig över större sträckor. Den är därför beroende av att de befintliga lokalerna inte förändras i alltför hög utsträckning.

På död bok hittar man hartsticka (*Ganoderma pfeifferi* – starkt hotad) och igelkottstaggsvamp (*Hericium erinaceus*– starkt hotad). Dessa arter hotas också av kalhyggen och ersättning med jämnåldriga trädbestånd.

Ask (*Fraxinus excelsior*), som i sig är en art hotad av askskottssjuka, är värd till en flera hotade arter. Den akut hotade laven cinnoberfläck (*Coniocarpon cinnabarinum*) och den strakt hotade askvärtlaven (*Pyrenula nitidella*) är exempel på dessa. En starkt hotad svamp som växer på döda almar är prakttagging (*Steccherinum robustius*). Det är svårt att se hur man kan förbättra utvecklingen för dessa arter eftersom asken är hårt drabbad och man inte har hittat några resistent träd. Eventuellt är den ökande andelen inhemska träd som faller offer för olika sjukdomar en följd av stress förorsakad av klimatförändringarna, där i synnerhet långa torkperioder är svåra. Ett varmare klimat innebär ibland dessutom att sjukdomarna har bättre överlevnad.

Referenser

- Sörensson, M. 2010. Urban parkmarks betydelse för insektsfaunan: Inventering av solitära bin och andra insekter på sandig parkmark i Veberöd och Genarp. Tekniska förvaltningen, Lunds kommun. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- SLU Artdatabanken. *Artfakta*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

14.2.2. Vilken form av tryck utsätts nyckelarterna för?

Dvs. vilka är hoten (till exempel en ohållbar förvaltning av skogen), de direkta orsakerna till dessa hot (förändringspådrivande faktorer som förändrade skogar och habitat), de underliggande orsakerna till hoten (t.ex. för högt betestryck, bränder, föroreningar) och de viktigaste pådrivande faktorerna (t.ex. ekonomiska, politiska, sociala, externa etc.). Specificera vilka områden som berörs.

På landskapsnivå bidrar utarmningen av olika naturmiljöer i Storkriket till ett fragmenterat landskap. Livsmiljöerna blir för små för arternas behov och ligger samtidigt för långt från varandra för att arterna ska kunna sprida sig.

Det moderna jordbruket missgynnar oftast den biologiska mångfalden genom användningen av olika bekämpningsmedel och konstgödsel. Jordbruket domineras av intensivt odlade ettåriga grödor där alla andra arter bekämpas. Dessutom bidrar näringsläckage från åkrarna till övergödning av vattendrag och sjöar.

Skogsbruket domineras av trakthyggesbruk som avverkar hela bestånd av en art vid samma ålder. Det innebär att skogarna saknar den naturliga variationen i ålder och trädammansättning. Förekomsten av död ved i form av lågor och högstubbar minskar också.

En stor del av betesmarkerna i Storkriket består troligtvis av betesvallar som gödslas för att producera mer foder, vilket missgynnar den biologiska mångfalden. Även gamla naturbetesmarker gödslas för att öka produktionen. När det gäller de naturbetesmarker som ligger i skyddade områden har förvaltarna svårt att få tillräckligt med betesdjur till områdena. Det är också ett problem att få rätt sorts betesdjur, då olika arter betar på olika sätt, vilket ger olika resultat.

Många våtmarker i Storkriket har dikats ut för att öka avkastningen på jord- och skogsmark. Medan det krävs dispens från länsstyrelsen att anlägga nya diken får man underhålla dem som redan har tillstånd. Flera av tillstånden är historiska och bygger på en samverkan mellan markägare kallad dikningsföretag. Det är inte ovanligt att en markägare inte vet att de är del av ett sådant företag. Därtill kan historisk dikning ha utförts i väntan på tillstånd, som sedan inte givits. På många ställen påverkar dessa dikningsföretag fortfarande landskapet och kommer att göra så även i framtiden.

Även tätorternas och infrastrukturens expansion utgör ett påtagligt hot mot den biologiska mångfalden. Livsmiljön förändras drastiskt när ytor tas i anspråk och hårdgörs för bebyggelse och transport. Både bil- och tågvägar fungerar dessutom som barriärer för olika organismer i landskapet.

De pågående klimatförändringarna ett allvarligt hot mot den biologiska mångfalden då många arter har svårt att snabbt anpassa sig till ett förändrat klimat. Kopplat till detta är också problematiken med olika invasiva arter – då många av dessa gynnas av ett varmare klimat. Detta gäller också trädgårdsväxter som tidigare har hållit sig inom trädgårdens hägn: till exempel syren (*Syringa vulgaris*), som tidigare bara förökade sig med rotskott kan nu fröa av sig. Vidare blir många träd påverkade av de återkommande torrperioderna och stormarna. Det gör att deras motståndskraft mot sjukdomar minskar, parallellt med sjukdomarnas högre överlevnad i det varmare klimatet.

De viktigaste pådrivande faktorerna är företagsekonomiska, samt kommun- och myndighetsbaserade beslut där de långsiktiga samhällsekonomiska och ekologiska konsekvenserna inte är inräknade.

14.2.3. Vilken typ av åtgärder och indikatorer används eller kommer att användas för att bedöma såväl artgrupperna i sig som det tryck de utsätts för? Vem är det som utför detta arbete, alternativt kommer att göra det i framtiden?

Sedan 2020 har SLU Artdatabanken regeringsuppdraget *Svenska artprojektet* där målet är att kartlägga, beskriva och tillgängliggöra kunskap om Sveriges alla flercelliga växter, svampar och djur. SLU Artdatabanken tillhandahåller tjänsterna Artfakta (samlad artinformation) och Artportalen (rapporteringsystem för artobservationer). I dessa system finns omfattande information om den biologiska mångfalden i Storkriket. Inrapporteringen till Artportalen sker av allt från forskare till ideella krafter och inom Artfakta tillförs information från en rad andra projekt. Inom kommunerna sker också en kommunal miljöövervakning med bland annat inventering kopplade till olika kommunala bevarandeprojekt där fokus läggs på olika organismgrupper som är speciellt intressanta. Länsstyrelsen har också uppföljning av sina olika åtgärdsprogram för hotade arter. När det gäller arter och habitat som förekommer i EU:s art- och habitatdirekt sker en återkommande uppföljning av länsstyrelsen. Inom det föreslagna biosfärområde Storkriket finns möjligheter att ytterligare utveckla uppföljning av olika för området specifika indikatorer i samarbete med

forskningsinstitutioner och lokala ideella krafter samt att bedriva olika åtgärder som gynnar den biologiska mångfalden.

14.2.4. Vilka åtgärder vidtas i nuläget för att minska detta tryck?

Kommunerna i Kävlingeåns vattenråd, Höje ås vattenråd samt vattenrådet för Nybroån, Kabusaån och Tygeån satsar stora resurser tillsammans varje år för att på olika sätt stärka vattenmiljöerna. Här finns också riktade insatser med statliga stöd för att öka andelen våtmarker samt restaurera vattendrag och sjöar. Ett stort antal dammar har skapats med syfte att bland annat minska näringshalten i åarna, öka den biologiska mångfalden och skapa möjlighet för rekreation.

Miljöstöd är viktigt för att vidmakthålla gräsmarkernas unika miljöer. Tyvärr ser många markägare i dagsläget ingen lönsamhet i djurhållning och det blir därför allt svårare att hitta arrendatorer för skötsel av värdefulla skyddade betesmarker.

I Storkrikets skogsmarker, men även flera öppna marker, är det främst naturreservat, naturvårdsavtal samt biotopskyddsavtal som är aktuella redskap för att bevara värdefulla miljöer. Länsstyrelsen Skåne och kommunerna har inrättat ett större antal naturreservat och pekat ut Natura 2000-områden som möjliggör för många av de värdefulla naturtyperna, hotade arterna och nyckelarterna att finnas kvar i landskapet. Därtill görs en rad riktade åtgärder för att gynna den biologiska mångfalden, bland annat genom åtgärdsprogram för hotade arter, LIFE-projekt, LONA-finansierade projekt och ideella insatser.

Under perioden 2010–2020 skyddades i genomsnitt 0,09 procent av Skånes landyta per år. Det innebär att det i den takten tar 11 år för att skydda 1 procent. Den nya regering som tillträdde 2022–2026 har aviserat sänkta anslag till naturskydd vilket riskerar innebära en långsammare takt för inrättande av skydd av natur. Här blir enskilda markägares initiativ till frivilliga avsättningar allt viktigare, avseende skog innebar till exempel certifieringsmodellen FSC att minst 5 procent av den produktiva skogsarealen ska avsättas.

Den ekonomiska konjunkturen påverkar till viss del tätorternas och trafikinfrastrukturens expansion. De berörda kommunerna arbetar aktivt med att öka den biologiska mångfalden i tätbebyggda områden och Trafikverket planerat åtgärder för att minska trafikinfrastrukturens barriäreffekter

14.2.5. Vilka åtgärder planeras att vidtas för att minska detta tryck?

Biosfärkontorets bidrag till att bevara artmångfalden i området sker främst genom den samverkansplattform biosfärområdet utgör – för att identifiera möjligheter och lösningar för en mer hållbar mark- och vattenförvaltning. Externfinansierade gemensamma projekt är en viktig pusselbit i uppbyggnaden av biosfärområdet och kan bli aktuellt inom detta tema. Vidare kan intresset bland markägare och andra intressenter stimuleras för att själva ta initiativ till anläggande av våtmarker, bildande av naturreservat och upprätta naturvårdsavtal. Genom kunskapsuppbyggnad och informationsspridning stimuleras skötsel, bekämpning av invasiva arter, skapandet av gröna stråk och generell hänsyn i de areella näringarna. Kunskap behöver byggas och spridas om hur mänsklig aktivitet, till exempel lantbruk, militärverksamhet, friluftsliv med mera bidrar till att bevara den biologisk artmångfalden, och hur det förhåller sig till klimatförändringarnas effekter på landskapet. Här kan vetenskaplig grund och samarbete med lärosäten verka spela en nyckelroll.

För att bevara och utveckla artmångfalden i Storkriket behövs ytterligare skydd av områdets värdefulla kultur- och naturmiljöer, vilket kan ske både i kommunal och statlig regi. Därutöver sker framför allt

bevarandeåtgärder inom ramen kommunernas, länsstyrelsen Skåne och andra aktörer till exempel vattenrådets ordinarie arbete. Samtliga aktörer har sina egna styrdokument med mål och åtgärder. I Storkrikets Strategi finns exempel på möjliga åtgärdsområden samt koppling till befintliga styrdokument (se bilaga 3).

14.3. Bevara den genetiska mångfalden:

14.3.1. Ange arter eller varieteter som är viktiga ur till exempel bevarandesynpunkt eller för medicinsk användning, livsmedelsproduktion, biologisk mångfald inom jordbruket, kulturella sedvänjor, etcetera.

Storkriket utgör ett av Sveriges kärnområden för nationellt hotade och sällsynta arter med drygt tusen registrerade rödlistade arter, se tabell i avsnitt 14.2.1. I avsnittet ges många exempel på arter viktiga utifrån bevarandet av biologisk mångfald.

Nedan beskrivs tre exempel på arter som är intressanta utifrån kulturella sedvänjor och biologisk mångfald:

Skandinavisk nominatunderart av kronhjort

I Storkriket finns den skandinaviska nominatunderarten av kronhjort (*Cervus elaphus elaphus*), klassad som nära hotad (NT). Troligen härstammar dessa kronhjortar från de djur som först vandrade in i Sverige efter istiden. Denna population har inte blandats upp med utifrån kommande kronhjortar och är sannolikt de enda som undgått påtaglig hybridisering med djur av främmande ursprung och klassas som genetiskt intakt.

Rasen namngavs av Carl von Linné år 1758 och var då relativt spridd i Götaland för att sedan minska kraftigt. I slutet av 1800-talet fanns rasen endast kvar i ett fåtal individer på gods i och strax utanför det som idag utgör Storkriket. Populationen har sedan dess åter ökat och den uppskattade populationen är idag cirka 3 000 djur före jakt. Det är det antal som anses eftersträvansvärt i området - utifrån att uppnå en livskraftig stam som samtidigt är hanterbar för att inte riskera hybridisering och för att inte skapa för större skador på skog eller produktionsförluster i jordbruket.

Jakt på kronhjort (och annat vilt) är en viktig kulturell sedvana, och bidrar till livsmedelsproduktion och besöks- och restaurangbranschen. Att se och fota kronhjortar utgör också en friluftsupplevelse.

Referens

- Länsstyrelsen Skåne, 2023. *Regional förvaltningsplan för kronhjort (kronvilt), nominatunderarten 2022–2025*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-05)

Storkrikets vita storkar

Storkrikets symbol, den vita storken (*Ciconia ciconia*) var fram till 1930-talet en vanlig syn i områdets byar där de ofta häckade på gårdarnas tak. Med utdikningen och införande av moderna jordbruksmetoder minskade antalet storkar kraftigt och den sista svenska häckningen skedde 1954 i mitten av Storkriket. Sedan 1989 pågår ett omfattande projekt med att återintroducera storken i Skåne med uppfödning bland annat i Hemmestorps Mölla i hjärtat av Storkriket. Det finns idag ett 40-tal frihäckande storkpar i Skåne och lika många i storkprojektets två storkhägn. Från Hemmestorps Mölla släpps varje år ut omkring 200 ungstorkar

i slutet av juli. Genetiskt består storkarna i projektet främst av polska och algeriska individer med visst inslag av storkar från djurparker och spontant influgna individer. Den vita storken har historiskt gett upphov till en rad sägner och kulturella sedvänjor.

Referenser

- Storkprojektet. *Hemsida*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

Sällsynta åkerogräs

Ett antal åkerogräs som idag är ytterst sällsynta men som förr var vanliga i jordbrukslandskapet finns i två skyddade områden i Storkriket, Dalby västermark och Kulturens Östarp. Dessutom förekommer de på de sandiga markerna i Vombsänkan tack vare störningar från militära fordon.

Referenser

- SLU Artdatabanken. Artfakta. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

- Lunds kommun. Naturreservat Dalby Västermark. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

14.3.2. Vad finns det för ekologiska, ekonomiska eller sociala påfrestningar som eller förändringar som kan utgöra ett hot mot dessa arter eller varieteter?

Kronhjorten utgör ett problem för jord- och skogsbruk genom skador på olika jordbruksgrödor och barkfläkning, främst på gran. Detta kan medföra en risk för alltför hög avskjutning. Genom stängsling av områden med för kronhjorten attraktiva grödor och genom att stödutfodra hjortarna kan skadorna minska. En annan risk som kronhjorten löper är störningar under känsliga tider, som vid brunsten. Bland annat har naturfotografer och andra besökare tagit sig för nära.

Dödlighet under flyttning och övervintring är avgörande faktorer för storkpopulationen i Skåne. En annan utmaning är att många av de skånska storkarna stannar i lämpliga miljöer på kontinenten i stället för att komma tillbaka till Skåne för att häcka.

De gamla åkerogräsen har inte någon möjlighet att överleva i det moderna odlingslandskapet med bekämpningsmedel och stora odlingsytor utan de behöver särskilda skyddade områden för att överleva.

14.3.3. Vilka indikatorer på artnivå används eller kommer att användas för att bedöma tillståndet för populationen och för de traditioner som är kopplade till dem?

Jakt på kronhjort förekommer inte minst på de skånska godsen. Antalet fällda djur är en indikator på tillståndet för populationen och alla skjutna djur ska rapporteras till Länsstyrelsen enligt jaktförordningen. Länsstyrelsen genomför återkommande inventeringar som ger underlag för antalet avskjutningslicenser.

Inom storkprojektet görs årliga räkningar och ringmärkningar av ungarna som ger bra underlag för bedömning av populationen. Antalet flygga ungar av den vita storken är en viktig indikator på artens tillstånd. Storkprojektet försöker också få in information om var de vuxna individerna befinner sig och tar här hjälp av att vädja till intresserade att rapportera in storkobservationer. Alla storkar i projektet är ringmärkta, äldre individer med traditionella aluminiumringar och yngre med en så kallade ELSA-ring som

är svart med vit inskription. Dessutom är de oftast också märkta med en till tre färgringar där varje färg motsvarar en siffra.

I naturreservatet Dalby västermark sker regelbunden uppföljning av åkerogräsens status i Länsstyrelsens och den botaniska föreningens regi.

14.3.4. Vilka åtgärder kommer att vidtas för att bevara den genetiska mångfalden och de traditioner som hänger samman med en bevarad genetisk mångfald?

För bevarande av nominatunderarten av kronhjort (*Cervus elaphus elaphus*) sker samarbete med Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen, jägare och markägare i syfte att skapa en långsiktigt hållbar förvaltning.

Biosfärområde Storkriket har valt den vita storken som symbol och kommer att samverka med storkprojektet för att öka möjligheten för arten att få en livskraftig population i biosfärområdet.

Samarbete med kulturreseptatet Kulturens Östarp ökar kunskapen om de traditioner som hänger samman med en bevarad genetisk mångfald i kulturlandskapet. Bland annat odlas äldre sorter av grödor där det förekommer inslag av åkerogräs som är hotade.

15. UTVECKLA

Biosfärområden har tre huvudfunktioner: bevara, utveckla och stödja. Detta kapitel täcker delen om att utveckla – biosfärområden ska främja en sociokulturellt och ekologiskt hållbar ekonomisk utveckling och samhällsutveckling.

Kapitlet är uppdelat i följande delar:

- Potential till att utveckla
- Turismutveckling
- Jordbruksverksamheter
- Andra verksamheter
- Fördelar för lokalbefolkningen
- Kulturella värden

15.1. Potentialen när det gäller att främja en ekonomisk utveckling och en samhällsutveckling som är sociokulturellt och ekologiskt hållbar.

15.1.1. Beskriv på vilket sätt området har potential att fungera som modell för hur en hållbar utveckling kan främjas.

En rad olika aktörer, som kommuner, andra myndigheter, företag och olika ideella organisationer, spelar en avgörande roll för att utveckla Storkriket och främja hållbar utveckling. Redan idag bidrar många olika aktörer i området med arbete, engagemang, inspiration och innovation som kan utvecklas ytterligare och spridas till andra områden runt om i världen. Genom att vara ett internationellt föredöme har vi chansen visa vägen framåt. Nedan presenteras några av alla de aktörer som bidrar till områdets utveckling samt även biosfärorganisationens nuvarande och framtida utvecklingsarbete.

Länsstyrelsen Skåne och region Skåne

Länsstyrelsen Skåne och Region Skåne är två betydelsefulla aktörer som båda verkar för regional hållbar utveckling. Deras insatser i landskapet och strategiska styrdokument har stor betydelse för Storkriket och stöder det nuvarande och kommande arbetet. Båda aktörerna har varit delaktiga i utvecklingen av Storkriket exempelvis finansierade Region Skåne förstudien och Länsstyrelsen Skåne deltar aktivt i den pågående utvecklingen. Det finns en rad regionala styrdokument som exempelvis *Strategi för framtidens friluftsliv i Skåne 2030*, *Tillsammans för ett hållbart Skåne 2022–2025*, *Regional Handlingsplan för grön infrastruktur i Skåne* och *Klimat- och energistrategi för Skåne*. Dokument som på olika sätt kan vara vägledande för arbetet i Storkriket och som kan visa på hur en hållbar utveckling i området kan främjas.

Kommunerna

Sveriges kommuner är lokala demokratiskt politiskt styrda organisationer som har ett stort förvaltningsansvar inom respektive kommun. Det förslagna biosfärområdet Storkriket omfattar hela Sjöbo kommun, hela Lunds kommun och ungefär en tredjedel av Eslövs kommun. Dessa kommuners strategiska och

operativa hållbarhetsarbete lägger grunden för det föreslagna biosfärområdets potential att främja en hållbar utveckling av samhället.

Samtliga tre kommuner har ambitionen att vara hållbara kommuner och verkar för att FN:s globala hållbarhetsmål ska vara integrerade i kommunala styrdokument och deras verksamheter. Sjöbo kommun har beslutat om lokala miljömål i sitt program *Hållbara Sjöbo 2034* som också beskriver den omställning som måste ske för att kommunen ska uppnå en ekologisk hållbar utveckling. Den övergripande styrningen för ett systematiskt arbete inom hållbarhetsområdet i Lunds kommun utgörs av *Lunds program för ekologisk hållbar utveckling – LundaEko 2021–2030* och *Lunds program för social hållbarhet 2020–2030*. De två kommunövergripande styrdokumenterna omfattar både den kommunala organisationen och det geografiska området och innehåller ambitiösa mål för arbetet med hållbar utveckling. Eslövs kommun håller på att ta fram en miljöstrategi för Eslöv vars syfte är att driva, samla, visa och följa upp den kommunal organisationens arbete med olika miljöfrågor.

Varje svensk kommun ska ha en aktuell översiktsplan, som omfattar hela kommunen. Den ska spegla den politiska majoritetens uppfattning och beslutas av kommunfullmäktige. Översiktsplanen är inte bindande men ska ge vägledning för beslut om hur mark- och vattenområden ska användas och hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras. Frågor kring olika hållbarhetsaspekter som exempelvis klimatanpassning, markanvändning och hur kommunerna ska utvecklas i hållbar takt med omvärlden är centrala delar i översiktsplanerna.

De tre kommunernas olika styrdokument kopplar alla till de globala målen i Agenda 2030. Detta arbete ger en stabil grund för att också utveckla arbetet med Storkriket som ett modellområde för hållbar utveckling.

Exempel av pågående kommunalt samarbete

Storkrikets tre kommuner deltar i olika samarbeten med andra kommuner och organisationer, på lokal, nationell och internationell nivå där olika hållbarhetsområden hanteras. Kommunerna arbetar också med olika aktiviteter som vänder sig till medborgare i de tre kommunerna. Det handlar bland annat om att uppmärksamma olika hållbarhetsfrågor genom olika priser kopplade till miljö och hållbarhet, arrangera aktiviteter som klädbytdagar och föreläsningar och föra olika dialogmöten kring viktiga hållbarhetsfrågor. Några exempel följer nedan:

Vattenråden

Genom Storkriket rinner ett antal åar genom landskapet. De tre kommunerna har länge varit aktiva inom de vattenråd som hanterar frågor kring dessa vattendrag. Vattenråd är forum där kommuner, företag, intresseorganisationer, markägare och myndigheter möts för att diskutera hur gemensamma vattenfrågor kan hanteras.

När det gäller Kävlingeåns vattenråd omfattar det alla de tre kommunerna medan Lunds kommun och Sjöbo också arbetat med Höje å vattenråd och Sjöbo med vattenrådet för Nybroån, Kabusaån och Tygeån längst i öster. Inom vattenråden har ett aktivt åtgärdsarbete med att bland annat anlägga hundratals hektar dammar i anslutning till åarna bidragit till öka biologisk mångfald, bättre vattenkvalitet och minskad övergödning.

RÅSK, Romelås- och Sjölandskapskommittén

Lund och Sjöbo kommuner i samverkan med kommunerna för Malmö, Ystad, Svedala, Skurup och Trelleborg samt Region Skåne har utvecklat ett samarbete inom ramen för Romeleåsens och Sjölandskapskommittén. Sjö- och ålandskapet vid Romeleåsen i Storkriket är ett av de områden som enligt fjärde kapitlet i miljöbalken i sin helhet är av riksintresse med hänsyn till de natur- och kulturmiljövärden som finns i området. I dessa områden ska turismens och friluftslivets intressen särskilt beaktas vid

bedömningen av tillåtligheten av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön. Ändamålet med kommittén är att medlemmarna ska värna och utveckla natur- och kulturmiljövärdena inom Sjö- och åslandskapet.

Fossilfria kommuner

Eslövs kommun och Lunds kommun har tillsammans med fem andra skånska kommuner deltagit i projektet Fossilbränslefri kommun under sju års tid. Båda kommunerna har nått långt i sitt arbete med att göra de kommunala organisationerna fossilbränslefria och hade 2020 uppnått 99 procents fossilbränslefrihet. Fokus i arbetet har legat på tyngre fordon, arbetsmaskiner, tjänsteresor och inköp av produkter och tjänster. Utifrån dessa erfarenheter kan arbetet med att minska utsläppen av växthusgaser i hela Storkriket utvecklas och kunskaper och metoder kan också spridas till andra områden.

Eslöv en av Sveriges Ekokommuner

Eslöv är en av Sveriges drygt hundra ekokommuner. Sveriges ekokommuner är ett nätverk av kommuner som samverkar för att främja utvecklingen för ett hållbart samhälle utifrån en ekologisk grundsyn med en tydlig koppling till det ekonomiska och sociala perspektivet

Klimatneutrala Lund 2030

Lunds kommun har en lång tradition av hållbarhetsarbete. Kommunen har vunnit otaliga nationella och internationella priser för sitt arbete, däribland miljöbästa kommun i Sverige, bästa friluftslivkommun och bästa kommun på ekologiska livsmedel. Lund har utsetts till att bli en av EU:s hundra första klimatneutrala städer till år 2030. År 2022 utsågs Lund även av WWF till Årets globala klimatstad, det betyder att av 280 deltagande städer i världen så hamnar Lunds klimatarbete i topp tillsammans med Colombias huvudstad Bogotá.

Referens

- Lunds kommun. *Klimatneutrala Lund*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-06)

Föreningsliv och ideell sektor

I Storkriket finns ett rikt föreningsliv med allt från stora lokala kretsar av rikstäckande föreningar till mindre grupper för smalare intressen. Föreningarna är en tillgång för den sociala hållbarheten, för att främja lokalt engagemang och för att i praktiken driva förändring. Det finns goda möjligheter att starta samarbeten mellan olika aktörer tack vare den stora intressebredden som finns representerad bland föreningarna.

Vi hittar 130 ideella kulturföreningar inom områden som teater, konst, dans, film och litteratur. 250 ideella sportföreningar är aktiva inom området och utöver dem finns de som drivs som en verksamhet, som till exempelvis många av ridskolorna. Byalag finns i de flesta mindre tätorter och området har 37 pensionsföreningar. Exempel på föreningar som mer specifikt jobbar med både social och ekologisk hållbarhet – med en betoning på det sistnämnda – är:

Naturskyddsföreningen i Skåne (Svenska Naturskyddsföreningen, SNF) har tre lokalkretsar i Storkriket. Via projekt, information, undervisning och forskning verkar Naturskyddsföreningen för en hållbar utveckling i samhället och att skapa respekt och förståelse för naturens värden både hos myndigheter och medborgare. Naturskyddsföreningen i Skåne driver Hörjelgården där man kan uppleva kulturlandskapet som det kan ha sett ut på 1700-talet.

Skånes Ornitologiska Förening (BirdLife Sverige) har tre lokalkretsar i Storkriket. Föreningarna verkar för större kännedom och bättre levnadsbetingelser för den skånska fågelfaunan och för att sprida intresse bland allmänheten för ornitologi och naturvård.

De båda föreningarna ovan driver tillsammans Storkprojektet vars målsättning är en vild storkstam i Skåne.

Friluftsförbundet arbetar för ett naturnära friluftsliv för alla och har fem lokalföreningar i Storkriket. Friluftsförbundet driver även förskolor och skolor för en hållbar livsstil där undervisningen huvudsakligen sker utomhus, en av förskolorna finns i Storkriket.

Scouterna ger barn och unga från alla delar av samhället chansen att få uppleva äventyr tillsammans och samtidigt växa som individer. Genom att arbeta tillsammans och vara utomhus så mycket som möjligt lär sig scouter om naturen - genom att lära genom att göra. I Storkriket finns 16 scoutkårer/lokalförningar inom Scouterna.

Företagande

Det bedrivs ett omfattande hållbarhetsarbete i samarbete med företagen inom Storkriket. Ett exempel är Klimatalliansen i Lund som består av ett 25-tal företagsmedlemmar från olika branscher. Många driver redan ett aktivt arbete för att minska sin negativa klimatpåverkan. Andra har sett klimatfrågan som en del av affärsutvecklingen för att skapa nya produkter och att stärka sitt varumärke.

Region Skåne har initierat sju kluster som för samman företag, myndigheter och akademi. Klustren skapar nätverk och har både events och andra kontaktskapande aktiviteter. Flera av klustren har en uttalad ambition att stötta hållbar utveckling, som till exempel Sustainable Business Hub, Packbridge och IUC, som tillsammans organiserar flera hundra medlemmar, varav större delen företag.

Stiftelsen TEM (Teknik, Ekonomi och Miljö), grundades av Lunds universitet, Malmö Stad och Sjöbo kommun och har numera sitt säte i Malmö. TEM är en oberoende, intäktsfinansierad organisation som utvecklar hållbarhetsarbetet i såväl privata företag och organisationer som offentliga verksamheter.

Ekonomihögskolan, LTH och Sparbanken Skåne etablerade i september 2022 ett gemensamt centrum för hållbar näringslivsutveckling, Sparbanken Skånes centrum för hållbar näringslivsutveckling (SSCEN). Centrumet finansieras inledningsvis genom en donation från Sparbanken Skåne, som ägs av stiftelsen Sparbanken Finn.

Enskilda företag driver hållbarhetsfrågor inom Storkriket och gör stor skillnad i det praktiska arbetet. De är för många för att beskriva i detalj, men ett par exempel visar på potentialen. Ett större företag är Alfa Laval i Lund som jobbar specifikt för att bidra till 2030 målen, samtidigt som de eftersträvar ekonomisk hållbarhet. De säger att 15 av de 17 målen påverkas positivt av deras arbete, där bland annat teknologin bidrar till ett mer hänsynsfullt utnyttjande av världens resurser. Ett annat exempel är Kraftringen som har ett projekt för att minska energianvändningen på Nordic Sugar med 25 procent tack vara fossilfri ånga från Örtoftaverket. Ett mellanstort företag är Soeco i Dalby som bidrar till ett hållbart samhälle genom att renovera begagnade möbler till kontor och verksamheter. De har även ett program för social hållbarhet. Det finns gott om fåmansföretag, framför allt i Sjöbo, där de står för 55 procent av alla arbetstillfällen i kommunen, vilket också visar på potentialen att bidra till en hållbar utveckling även i en mindre skala. Ett exempel är salong BARR som erbjuder hårvård med giftfria produkter, miljöanpassade städprodukter och källsortering av sopor. Salongen inryms i en återbrukad arbetsbod inredd med möbler från secondhand. Stöd och uppmuntran till mindre företag när det gäller hållbarhetsarbete, kan vara extra viktigt eftersom företagen i fåmansföretag inte har samma resurser för att driva hållbarhetsutveckling av verksamheten.

Länkar till företagande:

- Soeco. Återanvänd möbler och bidra till en bättre hållbarhet. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Alfa Laval. Kort om Alfa Laval – vilka vi är och vad vi gör. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Företagarna, 2022. Företagarfakta Sjöbo kommun. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Stiftelsen TEM. Teknik, Ekonomi och Miljö. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Kraftringen AB. Hållbarhet och miljö. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

Forskning och innovation

Det finns ett aktivt intresse från de lokala universiteten att bidra till en hållbar utveckling (se avsnitt 16.1). De tre universiteten (Lund, Malmö och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) samt starka forskningsanläggningarna (MAX IV-laboratoriet och European Spallation Source (ESS)) har stort fokus på forskning och utbildning inom hållbarhet. De två ovan nämnda forskningsanläggningarna kommer bilda ett nav i den europeiska forskningsinfrastrukturen och bidra till forskning inom bland annat miljövetenskap, material, energi, medicin och transport. Andra exempel på viktiga institut, centrum och samarbeten kopplade till Lunds universitet, som kan bidra till att stödja utvecklingen i biosfärområdet, är Hållbarhetsforum på Lunds universitet, Centrum för klimat och miljövetenskap på Lunds universitet (CEC), Institutet för mänskliga rättigheter, Birgit Rausing Centrum för Medicinsk Humaniora (BRCMH), Science Village, Internationella miljöinstitutet IIIIEE, Centre For Sustainability Science LUCSUS och Pufendorfinstitutet. Hållbart företagande studeras och initieras även på Ekonomihögskolan i Lund vid Sparbanken Skånes centrum för hållbar näringslivsutveckling (SSCEN).

Malmö universitet har ett klimatforskningsnätverk med en mer sociologisk inriktning. På SLU Alnarp finns till exempel avdelningen för Biosystem och teknologi som utforskar samspelet mellan mark, växter, djur, miljö, klimat och människor i system för hållbar produktion av mat och förnyelsebara råvaror.

Flera av angivna institut och centra stödjer redan idag Storkrikets utveckling genom samarbeten och projekt och det finns stor potential att utveckla detta och skapa nya samarbeten med andra institutioner.

Biosfärorganisationens arbete under kandidaturen och framåt

Ensam är inte stark utan genom samverkan över gränser har biosfärområdet möjlighet att lösa utmaningar och komma ännu längre i hållbarhetsarbetet. Biosfärorganisationens kanske främsta roll är att bidra till en utvecklad samordning och samverkan i olika frågor, både horisontellt och vertikalt.

Under kandidaturfasen har biosfärverksamheten påbörjat samordning av olika frågor och utveckling av gemensamma projekt som ska ligga till grund för områdets potential att bidra som modellområde för hållbar utveckling. Ett exempel på samarbete som ha påbörjats är arbetet kring hållbar plats- och destinationsutvecklingen av Storkriket. Förutom de tre kommunerna, så har lokala destinationsbolag, företag och föreningar deltagit. Ett annat projekt som har utvecklats och där Lunds universitet i samverkan med biosfärorganisationen har sökt finansiering är kring att utveckla ett kommunövergripande policylab för klimatanpassning på landskapsnivå.

Genom samarbete med olika lokala aktörer så har biosfärorganisationen vidare arbetat med utveckling av olika vandrings- och ridleder, utforskat begreppet existentiell hållbarhet i samverkan med Lunds universitet, deltagit i olika projekt kring kulturens roll i hållbar utveckling och utvecklat flera biosfärfestivaler och arrangemang i samverkan med många lokala aktörer.

Ett framtida biosfärcentrum

Arbetet med att undersöka förutsättningarna och lokalisering av ett biosfärcentrum samt portar och noder i området har påbörjats. Biosfärcentrumet ska vara ett centrum för biosfärverksamheten inom området och

fungera som bollplank, initiativtagare och stöd för lokala idéer och initiativ. Centrumet ska vara en tillgänglig plattform för frågor som rör brukande och bevarande av naturresurserna i landskapet. Det ska också vara ett forum för frågor om hållbar utveckling och en gränsöverskridande mötesplats för olika discipliner och tvärvetenskapliga frågor. Under kandidaturen har Hasslemölla gård tagits fram som ett gemensamt förslag på framtida biosfärcentrum.

Hasslemölla gård ligger strax utanför Veberöd, mitt i biosfärområdet, och är en 61 hektar stor fastighet som stäcker sig upp mot Romeleåsen längs Skogsmöllebäckens dalgång och angränsar mot Ljungen och Klingavälsåns naturreservat. Lunds kommun förvärvade fastigheten år 2020.

Foto: Hasslemölla Gård, strax öster om tätorten Veberöd.

Gården består av ett bostadshus, två ekonomibyggnader och en gammal vattenkvarn (mölla). Bostadshuset och den ena längan är från slutet av 1800-talet medan den äldsta längan är från början av samma århundrade. Gårdsmiljö, landskap och bebyggelsen med möllan, bostadshuset och korsvirkeslogen har mycket höga kulturhistoriska värden och är att betrakta som omistliga.

Under sommaren 2021 genomfördes det omfattande naturinventeringar och inom Hasslemölla finns stora ytor med sandhed, ädellövskog, sumpskog och fuktängar. Inventeringarna resulterade i ett stort antal fynd, totalt cirka 1 200 olika arter. Bland dessa finns flera ovanliga arter, bland annat 85 rödlistade arter som förekommer spritt inom området. Den sandiga jordbruksmarken, hedarna, och ädellövskogen har särskilt höga naturvärden.

Hasslemölla gård ligger i ett område med goda möjligheter till naturupplevelser. Revingefältet med Kranke-sjön, Vombsjön, Vombs fure, Övedområdet, Körsbärsdalen och Romeleåsen är stora områden som kan rymma många besökare. Det saknas idag en naturlig sammanhållande målpunkt för besökare som anländer till området. Utan en bra målpunkt med informationsplats samt toaletter och gärna café är det svårt att

attrahera och kanalisera besökare. Vidare blir det allt viktigare att kunna erbjuda personer som inte har tillgång till bil en möjlighet att kunna besöka fina naturområden genom att nyttja allmänna transportmedel.

Fastigheten har stora behov av upprustning och renovering och interna diskussioner pågår kring Lunds kommuns ekonomiska möjligheter. Kollektivtrafikmöjligheterna liksom turtätheten till Hasslemölla är goda från alla närliggande tätorter vilket styrker platsens möjlighet som biosfärcentrum.

Under 2024 kommer biosfärorganisationen, med finansiering från svenska Tillväxtverket, utveckla en vandringsled med utgångspunkt från Hasslemölla gård till Hemmestorps Mölla där storkhägnen och uppfödning av vit stork genomförs. Vandringsleden kommer möjliggöra för besökare till området att se storkar i Storkriket samt även andra, för området viktiga arter, så som kronhjort och rovfåglar.

Foto: Storksläpp vid Hemmestorps Möllas hägn. Fotograf: Sven Persson.

Storkrikets strategi för utveckling

För att utveckla arbetet i Storkriket och vägleda gentemot målsättningen ”att vara ett välfungerande modellområde för hållbar utveckling” så har biosfärorganisationen tagit fram en strategi. Strategin innehåller mål, stödprocesser och fokusområden och är vägledande för områdets utveckling fram till 2025. Dokumentet kommer därefter behöva aktualiseras utifrån uppdaterade internationella riktlinjer och Storkrikets då aktuella förutsättningar och behov (se kapitel 13.1 samt bilaga 3).

De fem fokusområdena är framtagna under kandidaturen och identifierade utifrån lokala förutsättningar, värden, utmaningar och möjligheter.

Följande fem fokusområden ska vägleda arbetet och visar på områden där Storkriket särskilt kan fungera som modellområde:

1. Välmående ekosystem och rik biologisk mångfald
2. Smart förvaltande av vårt vatten

3. Värdefullt odlingslandskap och lantbruk
4. Framgångsrikt samspel mellan stad och land
5. Fantastiska besöksmål och tillgängligt friluftsliv

Förutom fokusområden innehåller strategin ett antal stödprocesser och metoder som genomsyrar alla fokusområden. Till exempel forskning, innovation, kommunikation och kultur.

Att lyfta fram kultur som en stödprocess/metod i Storkrikets strategi ska förhoppningsvis leda till konkreta exempel på hur kulturen kan verka som en drivkraft i omställningsarbetet.

Människor inom och engagemanget för kulturella och kreativa upplevelser och branscher i biosfärområdet har potential till att utveckla Storkrikets identitet och leda till nyskapande processer och innovationer. Kulturen i bemärkelsen stödprocess bidrar till kunskapsutveckling, förståelse för historia och framtid, kreativitet och innovativa lösningar samt mångfald och gemenskap. Det är också ett sätt att nå ut till nya grupper i samhället, engagera fler, och för att skapa situationer där olika perspektiv kan mötas. Företagen inom de kulturella och kreativa branscherna (KKB) i biosfärområdet är främst småskaliga, och de finns både på landsbygd och i tätorter. En större aktör som driver utvecklingen av sektorns potential att bidra till hållbar utveckling är Lunds universitet som 2018 antog en ny strategi för att KKB-sektorn. Strategin ligger till grund för en rad satsningar där Storkriket redan är en samarbetspart. Arbetet ska härifrån utvecklas vidare och erfarenheter från Storkriket kan bidra som modell och inspiration kring nya sätt att främja hållbar utveckling och agera modell.

15.1.2. Hur ska förändring och framgång bedömas (vilka är målen och vilka indikatorer ska användas)?

Biosfärområdets mål, fokusområden och stödprocesser beskrivs i kapitel 13 samt i strategin (se bilaga 3). Strategin är uppdelad i en övergripande målsättning, fyra mål, fem fokusområden och sex stödprocesser.

Uppföljning av biosfärorganisationens arbete samt strategin sker kontinuerligt och sammanfattas kortfattat i biosfärkontorets årsredovisning. I samband med nationella och internationella utvärderingar vart femte år görs en mer djupgående och omfattande rapportering som också mer detaljerat inkluderar andra aktörers bidrag till strategin. Kommuner, Länsstyrelse, Region, Universitet och lokala företag och organisationer har alla sina egna indikatorer och års- och hållbarhetsredovisningar vilka kan utgöra en grund för uppföljning och utvärdering.

Mätvärden för att följa upp strategin ämnar kombineras med inspiration från Unescos färdplan för biosfärområden *A New roadmap for the Man and the Biosphere* som gäller fram till 2025. Exempel på mätvärdeskopplingar mellan Storkrikets strategi och färdplanens mätvärden finns listade i strategin.

15.2. Om det finns en välutvecklad turism:

Det föreslagna biosfärområdet Storkriket har stora natur- och kulturhistoriska värden men fram tills biosfärkandidaturen har här inte gjorts något övergripande arbete för att skapa en identitet för området. Under kandidaturen inleddes, genom finansiering från Tillväxtverket och Leader, detta arbete. Syftet med

projektet är att tillsammans med lokala aktörer lägga grunden för hållbar plats- och destinationsutveckling av Storkriket. I bred samverkan använder projektet Tillväxtverket och Riksantikvarieämbetets *Handbok för hållbar turismutveckling i världsarv och kulturmiljö* (utvecklad ur Unescos metod *World Heritage Sustainable Tourism Toolkit*). Målet är en långsiktig och hållbar besöksnäring med syftet att gagna både områdets biologiska mångfald och dess invånare.

Storkrikets höga natur och kulturvärden, som en grön lunga för återhämtning, belägen i Nordens största metropolregion har stor potential att utveckla en hållbar besöksnäring. I Storkriket finns över 50 naturreservat, en nationalpark, ett internationellt erkänt Ramsar-område och ett flertal sjöar. Den medeltida staden Lund ligger lättillgängligt i väster och vår tids bristvara, tysta områden, finns framför allt i områdets centrala och östra delar. I Storkriket finns ett stort utbud med potentialen att styra besöksflöden mellan stad och land, inom upplevelser rörande natur- och friluftsliv, kulturhistoria och samtida kulturliv, event och tävlingar, samt gastronomi.

Foto: Ramslök i Lövestad. Fotograf: Sara Ericsson.

15.2.1. Redogör för de olika typer av turism och de turistanläggningar som finns. Gör en sammanställning över de viktigaste turistattraktionerna i det föreslagna biosfärområdet och var de finns.

Naturnära upplevelser och besöksnäringar

Vandring och friluftsområden

Skåneleden är ett nätverk av 140 mil vandringsleder i Skåne med hög kvalitet vad gäller naturupplevelser, märkning av leder, övernattningsmöjligheter i vindskydd och anslutningar till tåg och busslinjer. Två av de sex dellederna berör Storkriket. Genom Storkriket går även fyra pilgrimsvägar. Härifrån finns det möjlighet att vandra söderut ända till Santiago de Compostela i Spanien, eller norrut ända till Trondheim i Norge.

Skrylleområdet utanför Lund är ett av södra Sveriges mest välbesökta motions- och friluftsområde med cirka 800 000 besökare per år. Området består av ett tiotal sammanlänkade naturreservat samt nationalparken Dalby Söderskog. Förutom spår och vandringsleder finns här ett naturum där man får veta mer om de djur, växter, geologi och kulturhistoria som format området. Det finns även ett viltgömsle där

man kan spana på framför allt vildsvin men även rådjur, dovhjort, räv, grävling och skogsfåglar. På Skrylle kan man också ta del av kulturaktiviteter med naturtema för familjer.

I de södra delarna av Storkriket finns Romeleåsen- och Sjölandskapet. Inom detta område finns ett omfattande friluftsliv som inkluderar bland annat Häckebergaområdet och Strövområde Snogeholm. Snogeholmsområdet är ett populärt besöksmål som drivs av Stiftelsen Skånska Landskap. Förutom ett tiotal vandringsstigar och leder i området finns här även möjligheter till fiske, hyra kanot, rida och ta del av konstverk i naturen. Här finns även husbilsparkering, tältplats och stugor att hyra.

Foto: Utflykt. Markering för Skåneleden i bakgrunden. Projekt: Landskapet som gestaltad livsmiljö. Fotograf: Nille Leander

Cykling

Sommaren 2023 invigdes Cykelleden Skåne med totalt 57 mil cykelleder. Två av de tre dellederna berör Storkriket. Cykelleden positionerar Skåne som en av de bättre cykelregionerna i norra Europa. För de som föredrar mountainbike finns sex kostnadsfria spår i Storkriket med olika svårighetsgrader.

Ridning

Det finns både större och mindre ridanläggningar i området som arrangerar tävlingar och event året runt. Den mest välkända är Flyinge kungsgård som arrangerar ett tiotal event varje år. Flyinge är också en kulturmiljö av riksintresse med en 900 år lång historia av hästavel. Ridleder finns i Vollsjö, Björka, Skrylle och Snogeholm.

Fågellivet

Krankesjön och det närliggande Vombs ängar beskrivs av fågelskådare som Sveriges bästa fågelområde i inlandet. Krankesjön och Vombs ängar gränsar till Klingavälsåns dalgång som är ett av Skånes största naturreservat. I området finns många attraktiva häckningsplatser för våtmarksfåglar och vid de viktigaste platserna finns det fågeltorn eller gömslen så att besökare kan se utan att störa fågellivet. Vid Hemmestorps Mölla får allmänheten se årets storkungar i Storkprojektet prova sina vingar för första gången. Eventet hålls

i slutet av juli och lockar runt 2000 besökare. Hemmestorps Mölla är en besöksplats som kommer få ökad betydelse i biosfärområde Storkriket.

Foto: Krankesjön, utsiktsgömsle. Fotograf: Per Blomberg.

Sportfiske

Sjöarna och åarna i biosfärområdet hyser mycket fisk och särskilt Vombsjöns stora abborrar har fått stor uppmärksamhet och är uppskattade. Försäljning av fiskekort, både till anlagda fiskedammar och sjöar, är del i besöksnäringen. Alltmer av fisket sker i formen av *fånga och släppa*. Sjöarna, och framför allt Vombsjön, är också välbesökta av badande familjer under sommaren.

Jakt

Jakt som besöksnäring i Storkriket är framför allt knuten till godsen och pågår främst under hösten och fram till slutet av januari.

Hjortar

Vombs fure och Vombs ängar är ett av de viktigaste områdena i Skåne för Skånes landskapsdjur, kronhjorten. Ett djurskyddsområde är upprättat i Vombs fure för att ge kronhjortarna en lugnare plats att röra sig i. Det finns i Storkriket även dovhjort och särskilt uppmärksammade är de vita dovhjortarna som introducerades av Övedskloster på 1700-talet.

Foto: Dovhjortar i Klingavälsån naturreservat. Fotograf: Yves Poussart.

Kultur och kulturarv som besöksanledning

Staden Lund, med rötterna i medeltiden, är biosfärområde Storkrikets mest besökta besöksmål. Enbart Domkyrkan i Lund har över 700 000 besökare varje år. Det kulturhistoriska museet Kulturen i Lund hade 117 000 besökare 2019. Lunds långa historia och närvaron av universitetet är ett teman som återkommer. Lunds universitet välkomnar barn och vuxna att experimentera på Vattenhallen. Universitetet driver även Botaniska trädgården och flera museer där Skissernas museum är världsunik genom att fokusera på den kreativa processen. Konsthallen, även den i centrum av Lund, visar samtida konst och är en av Lunds kommuns kulturverksamheter.

Universitet har 42 000 studenter så kulturlivet i Lund är ungdomligt och med ett stort utbud av restauranger och caféer i stadskärnan. Som besöksmål är Lund både lättillgänglig att resa till genom täta tågförbindelser med framförallt övriga Skåne och Köpenhamn. Den är också lättillgänglig genom att besöksmålen ligger på gångavstånd i staden.

Det främsta kulturhistoriska besöksmålet är som nämnts domkyrkan i Lund. Från samma tid är Dalby kyrka som attraherar danska besökare som Nordens och Danmarks äldsta stenkyrka. Strax utanför biosfärområdet ligger även Uppåkra, en fornlämning som är så stor att det liknas vid Nordens Pompeji.

Kulturreseptatet Kulturens Östarp är ett friluftsmuseum om lantbruk och odling under mitten av 1800-talet som välkomnar besökare året om. Under sommarmånaderna har Kulturens Östarp aktiviteter som levandegör kulturmiljön för besökare.

I Storkriket finns 13 slottsmiljöer, flera av dessa räknas till de främsta i Sverige från sin epok. De flesta av slotten är privatbostäder och inte öppna för allmänheten men kulturmiljöerna runt slotten, med parker, kyrkor och byar, gör dem intressanta att besöka. Övedskloster är det främsta besöksmålet bland slotten, både för sin rokokko-arkitektur samt för deras event, däribland julmarknad och hästtävlingar. Övedskloster erbjuder också bed & box för hästägare samt uthyrning av lokaler till konferenser, bröllop och filminspelningar. Den tidigare engelska parken med omgivande skog mellan slottet och badplatsen vid Vombsjön blev 2023 ett naturreservat.

Foto: Övedsklosters slott. Fotograf Per Blomberg.

Foto: Naturmiljöer runt Övedskloster. Fotograf Kerstin Jakobsson.

En stor marknad och många små event i byarna

Sjöbo har en lång tradition som marknadsplats med marknader i slutet av juli och i oktober. Sommarknaden är en av Sveriges största marknader med runt 150 000 besökare.

I de flesta tätorterna och byarna i Storkriket arrangerar föreningslivet loppmarknader, skördefester och kulturevent som välkomnar besökare. Ett exempel är Harlösa som får upp till 8 000 besökare när byn firar nationaldagen den 6 juni med marknad, artister och en parad bestående av 200 veterantraktorer från 1930–1970-talet.

På liknande sätt arrangerar idrottsföreningar tävlingar och event som attraherar besökare och därmed bidrar både till den sociala och ekonomisk utveckling. Ett exempel på ett idrottseven är Lundaspelen i handboll för ungdomar som arrangeras av LUGI mellan jul och nyår varje år. 2022 deltog 701 lag från ett 15-tal länder.

Mat och dryck

Utbudet av mat och dryck är stort i området med caféer, restauranger och traditionsrika gästgiverier. Förutom Lunds livliga utbud av restauranger lyfter vi här fram tre besöksmål på landsbygden som har lokalproducerade råvaror i fokus: Torna Hällestad lanthandel blandar i sin verksamhet café, restaurang och livsmedelsaffär med kvällsevent. Eriksgården är i grunden en bärödling med självplockning som utvidgat sitt utbud genom ett café med bärbuffé, spettekaksbageri och presentbutik. Mossagården, i utkanten av Veberöd ligger inbäddad mellan pampiga ekar och lummiga beteshagar och här har man odlat ekologiskt sedan 1985. Ägarna startade Sveriges första prenumerationstjänst på grönsaker och driver bland annat en gårdsbutik.

Antalet dryckestillverkare växer i Storkriket och även utbudet på produkter. Några exempel är mikrobryggerier som *Pax* i Flyinge och *Lundabryggerier* i Torna hällestad, vodkatillverkaren *Purity* vid Ellinge och gintillverkaren *Skånska Spritfabriken* vid Södra Sandby.

Sövde musteri har producerat äppelmust i nästan 100 år och numera har man utökat verksamheten med Sveriges enda äppledestilleri. Hit kan man under hösten lämna frukt från den egna trädgården och få tillbaka must, besöka butiken för att köpa hantverksproducerad cider eller få en rundvandring med avsmakning och närodlade delikatesser.

En av inriktningarna för biosfärkandidaturprojektet *Vår plats i biosfären* är att utveckla ett nätverk med producenter av mat, dryck och smakupplevelser i Storkriket för att lyfta fram aktörer som arbetar med lokala råvaror och med ett fokus på hållbarhet.

Foton från Sövde musterier.

15.2.2. Hur många personer besöker det föreslagna biosfärområdet per år?

(Skilj mellan endagsbesök och övernattningar och mellan personer som kommer specifikt för att besöka det föreslagna biosfärområdet och personer som passerar området på sin väg till ett annat besöksmål.) Pekar trenden uppåt eller nedåt; har ett särskilt mål satts upp?

Det har under en längre period, med undantag från året 2020, skett en stadig ökning i antalet gästnätter i området vilket inkluderar staden Lund. Sammanlagt beräknas antalet gästnätter under 2022 till cirka 540 000.

Enligt Statistikmyndigheten fanns det 2019 cirka 1 700 fritidsbostäder i de tre biosfärkommunerna, 1 270 av dessa fanns i Sjöbo kommun. Privat uthyrning av fritidsbostäder till semesterfirare, via stuguthyrning eller Airbnb, har ökat kraftigt under de senaste 10 åren. Under högsäsongen på sommaren är det svårt att hitta lediga stugor att hyra i Storkriket.

Det finns i dagsläget inga övergripande undersökningar i området för antalet endagsbesök. Biosfärområdets läge i inlandet av Skåne med ett stort antal vägar som korsar området gör möjligheterna i princip obefintliga att mäta antalet personer som stannar till i Storkriket på väg till annat besöksmål.

15.2.3. Hur är turistverksamheterna organiserade i nuläget?

Verksamheter inom besöksnäringen i det blivande biosfärområdet består nästan uteslutande av företag inom det privata näringslivet. I staden Lund är företagen större, verksamma inom hotell, restaurang och event och kan ha ett flertal anställda. I biosfärområdets centrala, östliga och södra delar drivs företagen huvudsakligen av småföretagare, med få eller inga anställda utöver ägaren själv. Här är verksamheterna oftast i form av Bed & Breakfast eller Airbnb och inom mat och dryck i form av sommarcaféer eller deltidsoppna gårdsbutiker.

Det finns också större aktörer inom besöksnäringen som har sin bas i offentlig verksamhet i tätorterna. Här finns som exempel Lunds universitetets museer, konsthallar, kommunala scener för gästande arrangemang och Sjöbo marknad. Visit Lund AB är Lund kommuns egna turism- och arrangemangsbolag för att attrahera besökare till Lund. I området verkar även regionala aktörer, till exempel det regionala destinationsbolaget Visit Skåne.

Den ideella sektorn finns också representerade inom besöksnäringen. Den största aktören är Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige som driver museet Kulturen i Lund och Kulturens Östarp i Sjöbo kommun.

Det har fram till biosfärkandidaturen inte funnits någon samverkan eller nätverk med syftet att knyta samman turismutvecklingen och besöksnäringen i hela det planerade biosfärområdet. Biosfärkandidaturens projekt *Vår plats i biosfären* som arbetar med stöd från Tillväxtverket och Leader Lundaland och Leader Sydöstra under åren 2022–2024 är därför ett viktigt första steg att arbeta med hållbar plats- och destinationsutveckling. Fokus ligger på kartläggning av besöksmål, på att samla aktörer i Storkriket och att ta fram de första platserna för besöksnoder i biosfärområdet.

*Foton till vänster: workshop inom ramen för projektet Vår plats i biosfären. Fotograf: Ylva Nilsson.
Foto från promenad längs Skåneleden. Fotograf: Mojra Blomberg.*

15.2.4. Ange potentiella positiva och/eller negativa effekter på turismen i nuläget respektive i framtiden och hur dessa effekter kommer att bedömas (koppling till avsnitt 14).

Positiva effekter i nutid

Besöksnäringen medför flera positiva effekter för området, framför allt genom att bidra till ökade ekonomiska intäkter och arbetstillfällen. En stark besöksnäring baserad på områdets naturområden och historiska kulturarv kan skapa stolthet bland bygdens invånare och ett ökat intresse för att bevara och utveckla områdets unika värden och identitet.

Positiva effekter i framtiden

Besöksnäringen beskrivs som en av Sveriges nya basnäringar och de kommande åren förväntas antal besökare och sysselsatta inom näringen öka.

Besöksnäringen ger möjligheter till fler småföretagare att arbeta med sin hemmiljö som bas för företaget, exempelvis genom bed & breakfast, odling eller gårdsbutik. Detta stödjer särskilt den ekonomiska utvecklingen på landsbygden.

Kulturarvets attraktionskraft ökar inom besöksnäringen. Var tredje turist som reser till Sverige anger kulturarvet som reseanledning. Regeringen har därför gett i uppdrag till statliga organisationer som exempelvis Riksantikvarieämbetet, Tillväxtverket och Jordbruksverket att stödja utvecklingen av kulturarvet som besöksmål. Detta kan gynna Storkrikets förenings- och företagsliv.

Storkrikets värdefulla natur- och kulturmiljöer, hästnäringen och måltider är centrala för biosfärområdet och dess attraktionskraft. En ökad besöksnäring kan även ge jordbruksnäringen fler ben att stå på.

Negativa effekter i nutid

Negativa effekter från besökare i Storkriket är nedskräpning, markslitage, trängsel och störning av växt- och djurliv.

Negativa effekter i framtiden

När biosfärområdets attraktivitet ökar medför det även att befintliga och potentiella motsättningar ökar mellan markägare, boende och besökare eftersom naturen i området berör många intressegrupper. Exempel på intressegrupper är hundägare, vandring- och friluftsliv, hästägare, militär verksamhet, mountainbike, naturvård, färskvattenproduktion, viltvård och jakt. Att värna områdets natur- och kulturmiljöer har därför stor betydelse både för att ge besökare i närtid en givande upplevelse och för att ge möjligheten till även framtida generationer att ta del av Storkrikets höga natur- och kulturvärden.

15.2.5. Hur ska dessa effekter hanteras och av vem?

Betydande negativa effekter hanteras i enlighet med gällande lagstiftning och bestämmelser av länsstyrelsen och av kommunerna.

Risken för att ett ökande antal besökare nöter ner känsliga platser eller stör växt- eller djurliv på ett negativt sätt behöver motverkas i samverkan med markägarna. Åtgärder kan bli att styra besöksflödet till annan plats eller att en vandringsled får en delvis annan sträckning. I ett sådant arbete kan biosfärverksamheten vara en samlande part som kan bidra med förslag som är mer skonsamma för miljön, eller löser olika intressekonflikter i landskapet. Ett exempel på en sådan förändring som biosfärverksamheten har initierat under 2023 är förslaget om att utveckla en ny sträckning av Skåneleden, för att på så vis undvika intressekonflikter mellan vandrare och en utökad militär verksamhet på Revingehed.

Effekterna kring exempelvis nedskräpning kan hanteras genom informationsinsatser, där syftet är att öka människors kännedom om vad som gäller vid vistelse i naturen. Här kan framtida biosfärambassadörer få en roll att öka människors medvetenhet kring olika hållbarhetsfrågor och för att förändra negativa beteendemönster vid vistelse i naturen.

För att hindra negativa effekter bör biosfärområdet också testa eller skapa nya innovativa metoder. Som ett exempel undersöker det pågående projektet *Vår plats i biosfären* möjligheterna att på olika sätt ta betalt av besökare, som frivillig betalning eller vid parkeringsplatser, som blir till medel för återinvestering i besöksmålet.

Referenser

- Swedish Institute. *Sveriges officiella hemsida för fakta om Sverige*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Visit Sweden. *Sveriges officiella hemsida för turism*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Tillväxtverket. *Statistik om turism*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Region Skåne. *Strategisk färdplan mot 2030*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

15.3. Jordbruksverksamheter (inklusive bete) och andra verksamheter (inklusive sådana som bygger på traditioner och sedvänjor):

15.3.1. Beskriv de olika typer av jordbruksverksamhet (inklusive bete) och annan verksamhet samt vilka områden som berörs och vilka människor som är involverade (ange även om det är kvinnor eller män).

Det föreslagna biosfärområdet Storkriket omfattar ett utpräglat jordbruksområde. I Storkriket västra område på Lundaslätten finns Sveriges bästa åkerjord (klass 10) sett utifrån ekonomi och produktionsperspektiv. I de centrala delarna av Storkriket går bördigheten ner till 4–5 medan den nordöstra delen i Sjöbo kommun har isälvsavlagringar som klassas som 6–7.

90 procent av den totala arealen jordbruksmark i Storkriket brukas som åker. Ungefär hälften av denna används till att odla spannmål, främst höstvetete och vårkorn. Övriga spannmål som odlas är råg, havre höstrågvetete och höstkorn. Den andra hälften av åkermarken används främst till sockerbetor och höstraps. Odling av potatis, majs, ärtor, bönor med mera förekommer men inte i en stor skala. Endast en liten del av åkermarken brukas som vall och slätter.

Nästan en femtedel, 17 procent, av jordbruksmarken är omställd eller under omställning till ekologisk odlad mark.

Cirka 10 procent av jordbruksmarken är betesareal. Det handlar i första hand om nötboskap och hästar. Det finns runt 40 000 kor i området och 8 000 får. Antalet hästar i Storkriket är stort men i dagsläget är det exakta antalet inte nedbrutet på kommunnivå (i Skåne finns 58 000 hästar registrerade). Extensiv betning håller landskapet öppen och har goda effekter på den biologiska mångfalden, olika djur här emellertid olika betande effekt. Hästarna genererar ett stort antal jobbtillfällen och är en av lantbrukets större kunder. I biosfärområdet finns även djurhållning inomhus, med 8 000 grisar och en större mängd fjärderfä (kycklingar och kalkoner).

I biosfärområdet finns cirka 880 registrerade jordbruksföretag där runt en tredjedel av företagen ägs av kvinnor och två tredjedelar av män. Antal företag som äger mer än 100 hektar dominerar. Överlag är åldern hög: en tredjedel av alla jordbrukarna är över 65 år och 70 procent över 50 år.

Referenser

- Jordbruksverket, 2022. *Statistik över jordbruksföretag och företagare*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

15.3.2. Ange de positiva och/eller negativa effekter som dessa verksamheter kan ha när det gäller målen för biosfärområdet (avsnitt 14).

Positiva effekter

Storkrikets jordbruk ger inte bara livsmedel till Sverige och världens befolkning utan håller också landskapet öppet och bjuder på en variation av vyer och upplevelser. Odlingslandskapet, med sina vida vidder och böljande fält, är en del av det som gör området till en attraktiv miljö. De stora betesyrtorna kring Revingehed saknar stängsel och kring Vombsjön finns beteshagar med dungar av gamla ekar utspridda som öar i en skärgård. Dessa exempel kommer från de mer flacka delarna av området. I söder hittar vi ett kulligt landskap

där åkrar och beteshagar byter av varandra och man vet inte vad som kan dyka upp efter nästa krök. Jordbruket är alltså en central del av själva essensen av området och nödvändigt för en hållbar utveckling.

Jordbruket bidrar såklart också med arbetstillfällen och ekonomiska intäkter till området. Verksamheterna ger tillgång till lokalt producerade livsmedel och spannmålsproduktionen är en viktig del i den nationella livsmedelsförsörjningen.

En annan positiv effekt är gödsel från animalieproduktionen. Gödsel ökar mullhalten och förser mikroorganismerna med näring och ger ökad bördighet. Idag används cirka 10 procent av all gödsel från djurhållning till att gödsla åkermark. Eftersom ekologisk odling inte tillåter konstgödning kan man anta att en del av gödsel från djurhållning används av dessa jordbruk.

Betesmarker utgör viktiga livsmiljöer för mängder av växter, insekter, svampar och maskar. Betesdjur bidrar till att bevara det öppna kulturlandskapet och gynnar den biologiska mångfalden. Odling av vall kan ha goda effekter på näringstillgången i marken, speciellt om man sår baljväxter i vallen. Vallen ger också mikroorganismerna en möjlighet att föröka sig, vilket i sin tur ökar omsättningen av näringsämnen i marken. Fröbanken av ettåriga åkerogräs minskar efter vall, vilket kan möjliggöra minskad användning av bekämpningsmedel. Slätterängar bidrar till jordbrukslandskapets biologiska mångfald men utgör idag en mycket liten del av områdets areal och endast som ett inslag i skötseln av skyddade områden. Utveckling av betesmark och slätteräng är en indikator i Sveriges miljömål - *Ett rikt odlingslandskap* och är en eftersträvt värdefull faktor i Storkrikets hållbara utveckling.

Negativa effekter

Ett intensivt jordbruk har vissa negativa effekter på både klimatutsläpp och biologisk mångfald. Användandet av konstgödsel och bekämpningsmedel kan förorena grundvatten och andra vattenkällor. I ett framtida klimat där hösten och vintern blir mer nederbördsrik och risken för intensiva skyfall under sommaren ökar, kan näringsläckaget från jordbruket intensifieras. Den ökande torkan som följer med klimatförändringarna i Storkriket innebär inte bara en ökad belastning på vattenförsörjningen utan också att jordbruket behöver öka konstbevattningen. Ett intensivt jordbruk använder vidare metoder som utarmar makro- och mikrofaunan i jorden, vilket för med sig att näringsomsättningen minskar, jorden behöver luckras mer och att näringsläckaget ökar. Användningen av olika bekämpningsmedel har negativa effekter på den biologiska mångfalden både när det gäller flora och fauna. Ett annat problem är att de tidvis nakna jordarna utsätts för jordflykt i starka vindar, något som är vanligt i Skåne och som förväntas öka med klimatförändringarna.

Uppfödningen av fjärderfä kan innebära utsläpp av ammoniak vilket påverkar näringstillgången i närliggande marker och ökar avrinningen med kväve till vatten av olika slag. Även djurhållning av kor, gris, lamm och häst påverkar luft och vatten. Den största påverkan har gödsel, både som konstgödsel till fodervallar och djurens egen gödsel. Ammoniumkväve i såväl stallgödsel som handelsgödsel kan avgå som ammoniak. Det kan leda till försurning och övergödning av både mark och vatten. Djurens gödsel och urin kan även innehålla rests substanser av läkemedel, tungmetaller och mikroorganismer, som kan orsaka ohälsa och sjukdom hos både djur och människor. Lukt från stallar och gödselanläggningar kan också lokalt orsaka störningar. Generellt sett är problemen större på gårdar med hög djurtäthet.

Sammantaget har jordbruket en potential att bidra till en mer hållbar utveckling, som säkerställer jordmånens och vattnets kvalitet för framtida generationer. För en sådan förändring krävs samlade initiativ och innovation som ser till hela produktionskedjan och den ekonomiska nyttan för den enskilde jordbrukaren. Ett jordbruk som tar större hänsyn till biologisk mångfald och tillvaratagande av naturresurser på lång sikt, skulle också ha positiva effekter på områdets attraktivitet som besöksmål och boendemiljö.

Referenser

- Jordbruksverket. 2013. *Hästgödsel - en naturlig resurs. Jordbruksinformation 5*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Lundström, J; Albihn, A; Gustafson, G; Bertilsson, J; Rydhmer, L; Magnusson, U., 2009. *Lantbrukets djur i en föränderlig miljö – utmaningar och kunskapsbehov*. Fakulteten för Veterinärmedicin och husdjursvetenskap i samarbete med Statens veterinärmedicinska anstalt. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

15.3.3. Vilka indikatorer används eller kommer att användas för att bedöma läget och utvecklingstendenserna?

Biosfärområdets mål, fokusområden och stödprocesser beskrivs i kapitel 13 samt i Storkrikets strategi (se bilaga 3). Strategin är uppdelad i en övergripande målsättning, fyra mål, fem fokusområden och sex stödprocesser. Fokusområde nummer 4 är *Värdefullt odlingslandskap och lantbruk*. I strategin finns angivna exempel på mätvärden som är menade att vara behjälpliga i kommande uppföljning.

För fler och mer detaljerade indikatorer kring utvecklingen inom jordbrukssektorn finns till exempel andelen ekologisk produktion, betesmarkarealer, areal åkermark, utveckling av antal företag och ägande av mark, växtproduktion och animalieproduktion från nationell statistik, nedbruten på kommunnivå, att tillgå via Jordbruksverkets databas. Länsstyrelsen Skåne och kommunen ansvarar för övervakning och tillsyn samt bedömning enligt regional och lokal miljöövervakning.

Uppföljning av biosfärorganisationens arbete samt strategin sker kontinuerligt och sammanfattas kortfattat i biosfärkontorets årsredovisning. I samband med nationella och internationella utvärderingar vart femte år görs en mer djupgående och omfattande rapportering som också mer detaljerat inkluderar andra aktörers bidrag till strategin. Kommuner, Länsstyrelse, Region, Universitet och lokala företag och organisationer har alla sina egna indikatorer och års- och hållbarhetsredovisningar vilka kan utgöra en grund för uppföljning och utvärdering.

15.3.4. Vilka åtgärder vidtas redan nu, och vilka åtgärder kommer att vidtas för att stärka de positiva effekterna alternativt mildra de negativa effekterna för biosfärområdets mål?

Produktionen av mat är livsviktig, men den sliter också på vår planet och omställningstakten till ett hållbart jordbruk behöver accelereras. Omställningen pågår i Sverige och inom biosfärområdet arbetar många olika aktörer till exempel enskilda lantbrukare, universitet, Hushållningssällskapet och Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) med olika insatser och innovativa lösningar. Några exempel på åtgärder som genomförts är odling av perenna grödor, införande av lärkrutor och blommande zoner, anläggande av bevattningsdammar, installation av solceller och andra tekniska innovationer. Vattenråden för Kävlingeån och Höjeå har genom sitt arbete att skapa dammar och återställa ett stort antal våtmarker bidragit till att reducera mängden kväve och fosfor.

En hållbar produktion och konsumtion av mat omfattar många olika områden, till exempel energianvändning, vatten, växtnäring, växtskyddsmedel, djurskydd, djurhälsa, utsläpp av växthusgaser, den biologiska mångfalden, och en rimlig ersättning till lantbrukaren som producerar maten. Klimatförändringarnas påverkan på möjligheten att odla är en stor orosfaktor för framtiden. Anläggandet av bevattningsdammar för att säkerställa vattentillgång under sommaren är dyrt och införandetakten är för låg. En av de största utmaningarna för sektorn är lönsamheten. Den ekonomiska krisen aktuell 2022–2023 har slagit hårt och

inneburit att insatsvaror såsom gödsel, utsäde och el blivit betydligt dyrare. Samtidigt har intresset för det svenska lantbrukets produkter minskat (även ekologiska produkter) och importen av livsmedel ökat.

För att möta alla utmaningar inom lantbruket krävs en transformation. Nya grödor, hantering av både låga och höga vattenmängder, anpassad växtförädling och växtskydd är framgångsfaktorer för att möta ett förändrat klimat. För att lantbrukarna ska ha råd att klimatanpassa sin verksamhet krävs en acceptans i samhället att betala mer för maten.

Det är viktigt att biosfärverksamheten hittar sin roll i hur man kan arbeta för att mildra de negativa effekterna med bland annat nedåtgående trend i antal lantbrukare, utmaningarna med lönsamhet, möjligheter till att klimatanpassa, för att stödja en hållbar utveckling av lantbruket genom olika åtgärder. Ett projekt som biosfärverksamheten i samverkan med Lunds universitet och de tre kommunerna har sökt finansiering för är att utveckla ett policylabb för klimatanpassning på landskapsnivå. Arbetet handlar bland annat om livsmedelssäkerhet i ett förändrat klimat och kommer, om det påbörjas, involvera många aktörer i området. Ett annat förslag på åtgärd som kan genomföras tillsammans med andra aktörer är exempelvis att etablera ett nätverk med lokala lantbrukare för att dela kunskap om hållbart och klimatsmart jordbruk. Efterhand kan nätverket ordnas i kluster beroende på intresse och behov. Utifrån intresse och behov kan biosfärområdet även på sikt hjälpa till med att söka finansiering för olika projekt.

För att öka kunskapen kring lokalproducerad mat och konsumtionsbaserade utsläpp kan en åtgärd för biosfärverksamheten vara att arbeta med storytelling för att synliggöra lokalt producerad mat. I samverkan med krögare, butiker, lokala producenter och hotell initiera konsumentkampanjer för att medvetandegöra hållbar livsmedelskonsumtion, minskat matsvinn och stärka lokal livsmedelsproduktion.

15.4. Finns det andra typer av verksamheter som ger ett positivt eller negativt bidrag till en hållbar lokal utveckling, även utanför biosfärområdets gränser?

Hästnäring

Skåne är, med sina drygt 58 000 hästar, det län i Sveriges som har flest hästar och hästnäringen omsätter drygt 5,1 miljarder. I Storkriket ligger Flyinge Kungsgård, ett internationellt välkänt hästsportcentrum för avel, forskning och utbildning. Flyinge är ett av världens äldsta stuterier med anor från 1100-talet, och blev 1661 ett stuteri för Svenska Kronan. Idag är Flyinge Kungsgård epicentrum för ett område med många avelsgårdar och tävlingsstall utspjutt i det föreslagna biosfärområdet. Hippologprogrammet på Kungsgården är Sveriges enda universitetsutbildning inom hästområdet och har Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) som huvudaktör. Det finns också flera yrkes- och gymnasieutbildningar som är knutna till Flyinge Kungsgård.

Hästnäringen bidrar till hållbar utveckling både genom att vara en inkomstkälla för boende på landsbygden samt genom att ge vara en hälsofrämjande fritidssysselsättning. Dessutom är det en av orsakerna till att folk vill bo i och besöka området. Hanteringen och användningen av hästgödseln kan vara något att undersöka närmare - ett kretsloppstänkande kan innehålla både uppvärmning och möjligheter till odling. Ett annat område där biosfärverksamheten kan bidra, både för att minska intressekonflikter i landskapet och för att bidra till en hållbar hästhållning är genom att utveckla ridleder i området. Biosfärverksamheten har under kandidaturen varit delaktiga i utvecklingen av en ridled i byn Vollsjo. Erfarenheter från detta projekt kan utvecklas vidare i andra delar av biosfärområdet.

Referenser

- Eslövs kommun. Flyinge Kungsgård, Eslövs kommuns historia. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Hästnäringen i Sverige, 2019. *Hästnäringen i siffror*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Hansson, Å. *Information Flyinge, hemsida*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

Skogsbruk

Runt 20 procent av biosfärområdets yta utgörs av skog vilket motsvarar cirka 25 000 hektar. Cirka 15 000 hektar är barr- och blandskog och resten lövskog. Cirka 5 000 hektar ligger inom skyddat område. Skogsbruk bedrivs i buffertzoner och utvecklingsområdet av privata skogsägare och av skogsbolag.

Skogsbruket är en viktig näring på landsbygden och bidrar även till rekreation och andra näringar såsom jakt - frågan är hur skogsbruket ska kunna vara både långsiktigt ekologiskt och ekonomiskt hållbart. Avverkningar av skog leder till stor förändring i livsmiljön för växter och djur i skogslandskapet. Skogliga värden och biotoper som utvecklats under längre tid påverkas, vissa omöjliga att återskapa. Forskning bedrivs också på hur skog bäst brukas för att agera som kolsänka.

En samverkan mellan i första hand SLU och olika aktörer inom skogsnäring, friluftsliv, jakt och naturvårdare skulle kunna ge goda effekter.

Jakt och fiske

Det bedrivs jakt på i stort sett alla jord- och skogsbruksmarker som inte är undantaget från jakt av specifika skäl. Jakträtten är knuten till markägarna och utarrendering av jakträtter på helårsvis eller för delaktighet i jakt dagar utgör en inkomstkälla. Jakten har vidare positiva effekter genom att begränsa populationer som förorsakar skador på mark och skog. Vissa typer av jakt skulle kunna öka den biologiska mångfalden genom att begränsa arter som är dominanta. Viltkött är ett alternativ till djuruppfödning. Jakten har dock också negativa effekter och kommer till exempel i konflikt med friluftslivet om tillgängligheten av mark.

Sportfiskare kan köpa fiskekort i de flesta av Storkrikes vattendrag. Sportfisket har blivit alltmer omfattande och fiskevårdsområden i Kävlingeån och Høje å har ökat tillgängligheten. I Lunds kommun finns också några så kallade "put & take" vatten med inplanterad fisk, varav Rögle sportfiske ägs av kommunen. Förbättrade förhållanden för havsvandrande öring har gjort åarna till attraktiva sportfiskevatten i Skåne. Även sjöarna har ett gott utbud av fisk och allt sportfiske är begränsat vad gäller antal per art och storlek. Till stor del bedrivs sportfisket i Vombsjön numera som *catch and release*, det vill säga en stor del av fångsten återutsätts.

Referenser

- Eklöv, A., 2003. *Fiskar och fiske i Lunds kommun*. Tekniska förvaltningen Lunds kommun. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Ekologigruppen AB, 2022. *Yrkesfiskets fångststatistik i Vombsjön*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Naturvårdsverket, hemsida. *Jakt och vilt*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Sjöboortens sportfiskeklubb. *Hemsida. Fiska i Sövdeshöjden*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Vombfiske. *Sportfiske i Vombsjön och Björkaån*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

Solkraft och vindkraft

I Skåne som helhet står vindkraften för cirka 11 procent av elkonsumtionen (2021) och det finns kraftverk i alla tre kommunerna som ingår i det föreslagna biosfärområdet Storkriket. Flest har Eslövs kommun (49) mot 19 i Lund och 6 i Sjöbo. I Sjöbo kommun finns en av landets större solcellsparker. Båda typerna av kraftverk bidrar till den hållbara utvecklingen i och med att de utgör förnybara energikällor. Samtidigt

riskerar de ta mark i anspråk som annars kunde används till odling, vilket är en utmaning i ett område med jordbruksmarker av väldigt hög kvalitet. De ska också ses utifrån ett livscykelperspektiv, det vill säga analyseras utifrån produktionens, driftens och avvecklingens miljöpåverkan. Därtill kan till exempel vindkraften påverka människor och djur genom bland annat ljud.

Referenser

- Newsworthy artikel, 2022. Kraftig utbyggnad av vindkraft i landet, men inga nya verk i Lund. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Solenerginyheter, 2023. Solcellspark i Skåne byggs ut och blir störst igen. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- SVT 2022. Länsstyrelsen säger nej till Sveriges största solcellspark i Helsingborg. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Vindbrukskollen. Hemsida med karttjänst över vindkraftverk. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

Täktverksamhet

Inom Storkriket finns några större bergtäkter och några mindre. NCC (Nordic Construction Company) har en större täkt i Södra Sandby och AB Sydsten har en större täkt i Dalby. Sydsten bedrivna även täktverksamhet i Öved, strax väster om Sjöbo stad. Swerock AB är ett annat större företag som bedriver täktverksamhet i Veberöd och i Ågerup (Blentarp).

I Sjöbo kommun är kvartssandtäkten vid Eriksdal utpekad som riksintresse för mineral. Den geologiskt riksintressanta högre na fyndigheten av kvartssand är påvisad på en cirka fyra kilometer lång sträcka i Fyledalen. Täkten öppnades 1938 och sanden användes som råvara för glasframställning och vid järnbruk. Fram till 2018 bedrev Fyleverken IMB AB verksamhet på området, men i dagsläget bedrivs ingen täktverksamhet där.

Flera av brotten ligger i närheten av naturreservat och eller i närheten av områden med höga bevarandevärden vad gäller naturvård och kulturmiljö. Täktförekomsterna är en viktig resurs för samhällets funktioner och utveckling och de båda intressena måste vägas mot varandra i tät dialog med berörda aktörer, invånare, tillsynsmyndigheter och andra intressenter.

Brytningen kan genom att vara lokal spara in på transport av byggmateriel och kan därmed vara mer hållbar än att införskaffa stenmaterial från mer långväga stenbrott. Mot detta ställs lokal påverkan som buller och damm, samt påverkan på grundvattnet i området. Täkten i Södra Sandby har lett till omfattande torrläggning av skyddade rikkärr och våtmarker. Sydsten fick därför avslag från Mark- och miljödomstolen på sin ansökan att fortsätta, samt utöka, stembrytningen (december 2022). Avslaget kommer att överklagas och man kommer att hävda riksintresse eftersom täkten i Södra Sandby är en av Sveriges fyra största och viktig för byggbranschen.

Referenser

- SVT, 2022. Nej till utökat stenbrott i Södra Sandby. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

Vattentäkt

Vombsjön är vattentäkt för mer än 400 000 personer i sydvästra Skåne. Sydsvatten, som är ett kommunägt bolag, hanterar täkten och deras insatser är beskrivna i avsnitt 3.4. Rent vatten är en förutsättning för hållbar utveckling, men frågan är komplex: regleringen av Vombsjön har en negativ effekt på vissa naturvärden och även sjöns förmåga att hantera näringsflödet från jordbruket, med övergödning som följd. Dammarna som används vid reningen tar därtill mark i anspråk och här finns därmed potentiella markanvändningskonflikter.

15.4.1. Beskriv de olika typer av verksamheter, vilka områden som berörs och vilka människor som är involverade (ange även om det är kvinnor eller män).

Hästnäringen

Medan Flyinge Kungsgård – och Flyingebygden i dess omedelbara närhet – spelar en unik roll för hästnäringen, så är hästintresset stort inom Storkriket som helhet. Majoriteten som är engagerade i hästsport är kvinnor (85 procent), medan travhästnäringen domineras av män. När det gäller hästsport på elitnivå är det en mer jämn könsfördelning än inom sporten som helhet. Detta avspeglas i ägandet av hästar där hästägarna utgörs av 64 procent kvinnor och 36 procent män. För de allra flesta kvinnor är hästägandet ett fritidsintresse, medan nästan hälften av männen äger en eller flera hästar inom ramen för ett företag.

Referenser

- Tillberg Mattson, K., 2004. *Hästar lockar kvinnor till landsbygden – en studie av hästägare och hästgårdar i Leksands kommun*. Institutet för bostads- och urbanforskning, Uppsala universitet. Arbetsrapport No. 45 ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

Skogsbruk

Skogsbruket är en viktig inkomstkälla för markägare i Storkriket. De privata ägarna är i huvudsak män. Frågan om ett hållbart skogsbruk är komplex eftersom skogen som miljö påverkar en mängd personer utöver ägarna: den är central för besöksnäringen, friluftsliv, rekreation och jaktintresserade. Skogarna är också viktiga för den biologiska mångfalden, påverkar lokalklimat som vind och kyla/värme och kan utgöra en kolsänka för att mildra klimatförändringarna.

Jakt och fiske

Jakträttigheterna är kopplade till markäggande så det är framför allt stora markägare som är ekonomiskt knutna till jakten. Fiskerättigheterna är däremot ofta, men inte alltid, ägda av kommunerna. Majoriteten av de som jagar och fiskar är män. Konflikter med jaktutövandet sker i första hand friluftslivet, som består av en stor och varierad andel av befolkningen i området.

Solkraft och vindkraft

De positiva effekterna av kraftverken kommer alla boende till del och kan också påverka elförsörjningen utanför Storkriket. De enskilda företagen som ligger bakom uppförandet och driften av kraftverken har oftast sina kontor utanför området och kan inte ses som avgörande för försörjningen ur en social synvinkel. De lokala miljömässiga effekterna däremot påverkar dem som bor i närheten. I ett större perspektiv kan anläggningarna ta god jordbruksmark i anspråk, vilket kan ha effekter långt utanför Storkriket, bland annat eftersom Skåne bidrar till Sveriges grundförsörjning av livsmedel. Just nu ligger det ansökningar hos länsstyrelsen för ett fyrtiotal anläggningar i Skåne som totalt motsvarar en yta dubbelt så stor som Ven.

Täktverksamhet

Brytning av sten till byggindustrin är en komplex hållbarhetsfråga och de positiva effekterna ligger på makronivå, medan de direkt negativa ligger främst inom närområdet. Vinsterna av brytningen hamnar mestadels utanför Storkriket, samtidigt som brytningen bidrar med många arbetstillfällen. Majoriteten som arbetar med stembrytning är män. De som drabbas är den närliggande befolkningen, samt, ur ett biologiskt perspektiv, hela samhället, när hotade biotoper påverkas.

Vattentäkt

Rent vatten är något som är viktigt både för de som bor i Storkriket och för närliggande tätorter och kommuner som får sitt vatten från Vombsjön. De negativa effekterna av vattenregleringen har i första hand en effekt på fosfatrening och biologiska värden och påverkar då befolkningen som helhet.

15.4.2. Ange de positiva och/eller negativa effekter som dessa verksamheter kan ha när det gäller målen för biosfärområdet (avsnitt 14). Har några resultat redan kunnat påvisas?

Denna fråga är besvarad direkt under 15.4. Några resultat har ännu inte uppnåtts.

15.4.3. Vilka indikatorer används eller kommer att användas för att bedöma läget och utvecklingstendenserna?

Biosfärområdets mål, fokusområden och stödprocesser beskrivs i kapitel 13 samt i Storkrikets strategi (se bilaga 3). I strategin finns angivna exempel på mätvärden som är menade att vara behjälpliga i kommande uppföljning i kombination med lokalt identifierade indikatorer.

De verksamheter som beskrivits i avsnitten ovanför regleras i Miljöbalken och av övriga lagar som beskrivits i avsnitt 9.3. Uppföljning av utvecklingstendenser sker framför allt inom den nationella, regionala och lokala miljöövervakningen.

För fler och mer detaljerade indikatorer kring utvecklingen inom hästnäringen finns vissa nyckeltal att tillgå hos föreningen Hästen i Skåne men även i Jordbruksverkets statistikdatabas. Nyanläggning eller utvidgning av befintlig sol- eller vindkraftsverksamhet, täktverksamhet och vattenverksamhet är tillståndspliktigt och ska prövas enligt Miljöbalken. Tillståndsansökan ska innehålla en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) som bland annat beskriver verksamhetens effekter på natur, miljö och friluftsintrussen.

Uppföljning av biosfärorganisationens arbete samt strategin sker kontinuerligt och sammanfattas kortfattat i biosfärkontorets årsredovisning. I samband med nationella och internationella utvärderingar vart femte år görs en mer djupgående och omfattande rapportering som också mer detaljerat inkluderar andra aktörers bidrag till strategin. Kommuner, Länsstyrelse, Region, Universitet och lokala företag och organisationer har alla sina egna indikatorer och års- och hållbarhetsredovisningar vilka kan utgöra en grund för uppföljning och utvärdering.

15.4.4. Vilka åtgärder vidtas redan nu, och vilka åtgärder kommer att vidtas för att stärka de positiva effekterna alternativt mildra de negativa effekterna för biosfärområdets mål?

Hästnäringen

Biosfärverksamheten har under kandidaturen varit delaktiga i utvecklingen av en ridled i byn Vollsjö i Sjöbo kommun. Erfarenheter från detta projekt kan utvecklas vidare i andra delar av biosfärområdet.

Skogsbruk

Inga pågående åtgärder genomförs inom biosfärverksamheten i dagsläget. I strategin för Storkriket (se bilaga 3) finns däremot förslag på arbetsområden med anknytning till exempel utvecklandet av kunskap och samverkan om landskapets klimatpåverkan och resiliens.

Jakt och fiske

Biosfärverksamheten har under kandidaturen bedrivit ett projekt som handlar om hållbar plats- och destinationsutveckling av Storkriket i samverkan med boende och verksamma i området. Projektet har bland annat resulterat i att ett antal intressekonflikter i landskapet har lyfts upp - bland annat mellan jakt och friluftsliv. Jakten regleras framför allt genom Jaktförordningen/Jaktlagen.

Solkraft och vindkraft

Inga pågående åtgärder genomförs inom biosfärverksamheten i dagsläget. Sol och vindkraft utgör tillståndspliktiga verksamheter och ska prövas enligt Miljöbalken. Just nu ligger det ansökningar hos länsstyrelsen för ett fyrtiotal anläggningar i Skåne däribland flera i Storkriket.

Täktverksamhet

Inga pågående åtgärder genomförs inom biosfärverksamheten i dagsläget. Täktverksamheten utgör tillståndspliktiga verksamheter och ska prövas enligt Miljöbalken.

Vattentäkt

Inga pågående åtgärder genomförs inom biosfärverksamheten i dagsläget. Vattentäktverksamhet utgör tillståndspliktiga verksamheter och ska prövas enligt miljöbalken.

15.5. Fördelarna för lokalbefolkningen:

15.5.1. När det gäller de verksamheter som beskrivits ovan: Kommer det föreslagna biosfärområdet att generera direkta inkomster eller andra fördelar för lokalbefolkningen (för kvinnor respektive män) och i så fall hur?

Hållbar utveckling innebär att vi ska tillgodose dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjlighet att tillfredsställa sina. Som biosfärområde och modellområde för hållbar utveckling betyder det att utvecklingen av området kan innebära kortsiktiga monetära vinster men också vinster som kanske inte ses direkt utan är långsiktiga.

Inom biosfärverksamheten kommer man arbeta med projektutveckling i samverkan med privata och offentliga aktörer. Inte minst i samverkan med de tre närliggande universiteten. Att jobba med projektutveckling och externfinansiering innebär att skattebetalarnas pengar växlas upp och att mer resurser frigörs till utveckling av området. Redan under kandidaturen så har biosfärverksamheten fått externfinansiering för olika projekt vilket har potential att utvecklas ytterligare.

Ett exempel på en möjlighet är utvecklingen av destination- och besöksnäringen som något som kan genererar arbetstillfällen och inkomster. Unesco-varumärket skapar nyfikenhet och tillit och kan utgöra en anledning till att fler människor vill besöka området. Natur- och kulturturism kommer framför allt gynna Storkrikets landsbygd. Besöksnäringen på landsbygden kan också innebära fördelar för storstäder som Lund - som utgör ett attraktivt besöksmål och som kan fungera som en viktig port in mot Storkriket. Besöksnäringen kan ge ringar på vattnet och om flera besöker ett område ger det ofta också fördelar för företag som inte är direkt kopplade till besöksnäringens branschen, som till exempel ägare till livsmedelsbutiker. Vid populära besöksmål utvecklas ofta restauranger, boenden samt bättre kollektivtrafik vilket kan vara till glädje även för lokalbefolkningen.

En annan utveckling som redan har påbörjats är utvecklingen av vandring, cykel och ridleder och att områdets rörliga friluftsliv knyts ihop. Detta gynnar alla de människor som bor i och besöker området. Aktivitet utomhus får ofta många positiva följd effekter för människors välbefinnande både fysiskt och psykiskt. Att knyta ihop områdets rörliga friluftsliv och öka samverkan mellan kommunernas respektive interna arbete kan gynna kommunernas ekonomi samt dess möjlighet till utveckling. Detta gäller ett flertal områden däribland friluftsliv, turism, översiktsplanering, kollektivtrafikfrågor, med flera. Ett gemensamt krafttag kring kollektivtrafikfrågor till exempel skulle kunna gynna området i stort både för boende och för att möjliggöra en hållbar destinationsutveckling av Storkriket.

Biosfärområdet kommer också genom sitt fokus på hållbar utveckling och sina fokusområden gynna den långsiktiga ekonomin och de monetära vinsterna. Naturresurser såsom vår otroligt produktiva jordmån, våra berg och grusfyndigheter, vårt yt- och grundvatten, energin från vind och sol, och våra resurser från skogen behöver förvaltas och hanteras varsamt. Framtida generationer behöver ha en jordmån som kan leverera livsmedel även till dem. Rent vatten är livsviktigt för alla och även i framtiden behövs material för att bygga och utveckla samhället. Genom ett smart förvaltande av dessa resurser finns möjlighet till ekonomiskt välstånd även för framtida generationer.

Genom arbete inom de olika fokusområdena (se strategi, bilaga 3), i samverkan med många olika aktörer har Storkriket potential att visa vägen framåt gentemot en hållbar utveckling och ekonomiska vinster både kortsiktigt och långsiktigt.

15.5.2. Vilka indikatorer används för att mäta sådana inkomster eller andra fördelar?

Biosfärområdets mål, fokusområden och stödprocesser beskrivs i kapitel 13 samt i Storkrikets strategi (se bilaga 3). I strategin finns angivna exempel på mätvärden som är menade att vara behjälpliga i kommande uppföljning i kombination med lokalt identifierade indikatorer.

Allmän statistik om olika näringars tillstånd (antal företag per näring, antal anställda per företag) finns att hämta från Statistiska Centralbyrån, SCB. De har även besöksnäringens statistik över antal övernattningsplatser, antal anläggningar, antal bäddar etc.

Andra instanser för näringsspecifik statistik är olika branschorganisationer och tillsynsmyndigheter (länsstyrelse och kommun). Till exempel har Jordbruksverket statistik från jordbruket (brukad areal, produktion av olika varor, antalet djur). Skogsstyrelsen är ansvarig myndighet för statistik inom områdena produktion, sysselsättning samt miljö och sociala frågor i skogsbruket.

Uppföljning av biosfärorganisationens arbete samt strategin sker kontinuerligt och sammanfattas kortfattat i biosfärkontorets årsredovisning. I samband med nationella och internationella utvärderingar vart femte år görs en mer djupgående och omfattande rapportering som också mer detaljerat inkluderar andra aktörers

bidrag till strategin. Kommuner, Länsstyrelse, Region, Universitet och lokala företag och organisationer har alla sina egna indikatorer och års- och hållbarhetsredovisningar vilka kan utgöra en grund för uppföljning och utvärdering.

15.6. Andliga och kulturella värden, traditioner och sedvänjor:

(Ge en översiktlig beskrivning av värden och traditioner, inklusive den kulturella mångfalden.)

Kultur och traditioner har starka kopplingar till identitet, social hållbarhet och samhällsutveckling.

Traditioner och sedvänjor är inte statiska utan omformas och nyskapas genom tiden. Därför ger kulturella och andliga värden, traditioner och även det talade skånemålet olika sätt att beskriva människors historia i biosfärområdet. Det kan också utgöra en plattform för att diskutera och skapa alternativa vägar till en hållbar framtid.

En öppenhet för de nya mötestillfällena som boende från andra kulturer kan tillföra biosfärområdet ger spännande möjligheter för framtiden. Möten med andra kulturer har varit en grundläggande del i hur biosfärområdet Storkriket utvecklats genom historien, ända sedan de första bofasta jordbrukarna slog sig ned utanför Lund för 6000 år sedan och sådde de frön de tagit med sig hit.

15.6.1. Beskriv kulturella och andliga värden, traditioner och sedvänjor, till exempel språk, sedvänjor och traditionella försörjningsmönster. Är några av dessa hotade eller på tillbakagång?

Andliga värden

Internationellt beskrivs svenskarna som sekulariserade, men drygt 40 procent av befolkningen säger sig ha någon form av tro. Andlighet berör många existentiella frågor och beskrivs i nutiden som en känsla av samhörighet med allt levande. Det finns ett växande intresse för existentiella frågor i förhållande till klimatförändringar vilket även aktuella forskningsprojekt på universiteten i Lund och Malmö ger exempel på. Andliga upplevelser söks numera oftare i naturen eller i kulturen än genom gudstjänster. Däremot har kyrkorumen som lokala mötesplatser fortfarande en stor betydelse, särskilt för musik och körer. I Sverige beräknas 100 000 personer regelbundet sjunga i körer och huvuddelen av dessa är knutna till olika slags församlingar. I det blivande biosfärområdet värdesätter många medborgare de medeltida kyrkorna som historiska ankarpunkter i landskapet som de vill ska bevaras.

2023 tillhör de flesta församlingarna i biosfärområdet Svenska kyrkan. En moské finns hos Islamiska Kulturcentret i Lund. Det finns även en katolsk församling i Lund och ett nunnekloster i Röggle. Bland frikyrkorna finns Baptistförsamlingen i Lund, Lunds Pingstkyrka, Västerkyrkan i Lund och Centrumkyrkan i Sjöbo.

Traditionella festligheter som mötesplatser

I Storkriket, liksom på många andra platser i södra Sverige, finns det både traditioner som har sina rötter mer än 1000 år tillbaka och nya traditioner som har vuxit sig starka på bara några decennier. Det gemensamma för dem som tas upp här är att de firas både i byar och stadsdelar och att de skapar möten

mellan människor. Att presentera en festlig tradition, som exempelvis dans runt midsommarstången, används ofta för att introducera svenska seder för besökare eller nyanlända från andra länder. Traditionella festligheter har därför stor betydelse för den sociala hållbarheten genom att levandegöra och förnya det immateriella kulturarvet.

Valborg den 30e april firar vårens ankomst med tal och sång vid stora eldar runt om i området. I Lund firas Valborg vid universitetet med studentkör, och 35 000 ungdomar firar den annalkande sommaren med fest i Stadsparken.

Midsommarafton var från början en förkristen rit vid sommarsolståndet. I vår tid firas midsommarafton med ringdanser runt en lövad stång där spelmansmusik och dansare klädda traditionella folkdräkter ofta ingår. Maten är en viktig del i midsommarfirandet och brukar bestå av nypotatis, matjessill, öl och snaps med färska jordgubbar som dessert.

Under medeltiden införde den katolska kyrkan Allhelgonadagen i början av november till åminnelse av martyrer och helgon. Efter andra världskriget utvecklades en tradition i Sverige att tända ljus på döda släktingars gravar inför Allhelgonahelgen. Intresset för denna nya tradition har vuxit stort sedan dess och kyrkogårdarna i Storkriket är numera fyllda med glimmande ljus i novembermörkret.

Mårtensafton den 10 november är en matfest med gåsen i centrum. I vår tid har den traditionellt ugnstekta gåsen med tillbehör som äpple, brysselkål och potatis fått en minskad betydelse.

Foto: Valborgsmässoafton i Harlösa. Fotograf: Kerstin Jakobsson.

Matkultur

Traditionellt förknippas Skåne, och därmed även Storkriket, med fet mat som stekt gås, äggkakaka med stekt fläsk, den sockerrika spettekakan eller bakverk med mycket smör. Alla dessa maträtter får anses som hotade eftersom framför allt yngre generationer gärna väljer vegetariska alternativ och mindre fett. Spettekakan är registrerad som immateriellt kulturarv i den nationella förteckningen Levande kulturarv.

Odling för husbehov

Fram till 1950-talet fanns matbristen under första världskriget ännu i färskt minne hos allmänheten och odling av basvaror för husbehov som potatis, morötter och lök var fortfarande en viktig del i hushållningen. Med den ökande ekonomiska standarden efter andra världskriget kom frysboxen och frysta grönsaker från butik fick ersätta mycket av den egna odlingen. Trädgårdarna fick i stället en större betydelse för rekreation med uteplatser och lättsköta gräsmattor.

Det talade språkets betydelse för identitet

Skånemålet är det sydligaste av Sveriges sex dialektdrag. Skånskan har, trots vad de flesta tror, inte sin starkaste koppling till danska språket utan till fornnordiska, franska och tyska. När Skåne blev svenskt på 1600-talet byttes officiellt skriftspråket från danska till svenska men vanligt folk fortsatte prata skånemålet

som de alltid hade gjort. Under 1900-talet har gränserna mellan dialekter suddats ut och många uttryck försvunnit. Skånemålet är dock inte akut hotat även om det ibland beskrivs som Sveriges fulaste dialekt. Under senare år ser istället det statliga Institutet för språk och folkminnen (ISOF) ett ökande intresse för de skånska dialekterna och deras historia.

15.6.2. Ange vilka insatser som görs för att kartlägga, bevara, stärka och/eller revitalisera sådana värden och sedvänjor.

Traditionella fester som mötesplatser

Sociala mötestillfällen genom traditionella festligheter är starkt knutet till lokalsamhällena och genomförs huvudsakligen av föreningslivet, till exempel av byalag, stadsdelsföreningar, församlingar och hembygdsföreningar. Ideella föreningar kan vända sig till sin hemkommun för att ansöka om ekonomiskt stöd för kulturella inslag vid genomförande av traditionella fester. Biosfärfestivalen är en ny och årligt återkommande tradition i Storkriket som skett på initiativ av biosfärområdesorganisationen.

Hemmaodling och matkultur

Det finns ett växande intresse för trädgård och husbehovsodling i det blivande biosfärområdet. Detta blev tydligt när projektet *Tillsammans för biosfärområde Vombsjösjönsänkan* höll en serie onlineföreläsningar 2021 på temat hållbar trädgård med 300 deltagare.

För framtidens matkultur i det livsmedelsproducerande Storkriket är vegetariska och mindre feta alternativ till traditionella rätter en spännande framtid. Både bland lantbrukare och kockar finns det ett intresse för en revitalisering av gamla grödor och deras användning i nya rätter. Här finns också exempel på hur småskalig produktion av kött, mjölkprodukter, vin och öl kombineras på nya sätt med produkter från det storskaliga jordbruket i Storkriket. Exempel på projektarbeten för utveckling av nätverk och nya produkter i Storkriket är projektet *EAT Lundaland* och *Vår plats i biosfären* där det senare initierats av biosfärverksamheten.

Bevarandet av hantverkstekniker

Kunskap om material och tekniker var förr en viktig del i självhushållningen. Idag ingår hantverkstekniker i det immateriella kulturarvet. Men gamla tiders kunskaper ger också alternativ till dagens miljövänliga tekniker. Hemslöjden i Skåne bedriver kursverksamhet och rådgivning om traditionella slöjdtekniker. Skånes hembygdsförbund förmedlar kunskap till medlemsföreningarna om hur kulturarvet, både det materiella och immateriella, kan bevaras och hur berättandetekniker i mötet med allmänheten kan utvecklas.

Referenser

- Hemslöjden i Skåne. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Skånes hembygdsförbund. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

15.6.3. Hur kan kulturella värden integreras i utvecklingsprocessen; faktorer som identitet, traditionell kunskap, mönster för social organisation, etcetera.

Unesco beskriver kultur som det som formar vår identitet. Det handlar om hur människor beskriver sin historia, uppfattar sin samtid och föreställer sig en framtid. I alla dessa delar ger kultur, i hela sitt spektrum av uttrycksmöjligheter, verktyg för att skapa sammanhang. Sammanhangen kan i sin tur bestå av trygg

tradition eller fantasirika visioner. Någonstans däremellan väljer de flesta av oss människor, som individer och som grupper, sin plats, sin identitet. Kultur ger oss sammanhang vi identifierar oss med. Eller som Unesco påtalar: ingen utveckling kan vara hållbar utan kultur.

I det föreslagna biosfärområdet Storkriket finns redan många års erfarenheter från olika former av arbeten genom kulturdimensionen för hållbarhet. Med dessa goda erfarenheter som grund har Storkriket valt kultur som ett av sex processtöd för biosfärarbetet. I projekt och aktiviteter kan processtödet handla om att använda kulturens verktyg för att lyfta fram människors berättelser och erfarenheter, tillgängliggöra kunskap och nutida forskning eller stimulera till nytänkande. I grunden handlar kulturens roll om att stärka en demokratisk, involverande och hållbar utveckling.

Biosfärfestivalen som mötesplats

Traditioner är inte exakt desamma genom tiden utan förändras och nyskapas. Det vore därför en spännande utveckling om Biosfärfestivalen blir en ny tradition i Storkriket som levandegör och stärker människans relation till naturen enligt uppdraget för biosfärområden. Särskilt om den involverar en mångfald av erfarenheter och unga människors nytänkande.

Foto: Biosfärfestivalen 2021. Fotograf: Eva Hallberg.

Biosfärområdets seniorer

I Storkriket har en stor andel av seniorerna erfarenheter från livet och arbetet på små eller stora jordbruk i området. Även bland de som är utövande lantbrukare är medelåldern hög, var tredje är 65 år eller äldre. Biosfärområdets seniorer utgör därför en levande länk till både till odlingstekniker förr och till kulturarvets immateriella berättelser i Storkriket. Fram till idag har de immateriella delarna av kulturarvet generellt fått relativt lite uppmärksamhet. Vad gäller den agrara historieskrivningen i Storkriket liksom i andra viktiga jordbruksbygder i Sverige har den fokuserat på ägandeskap och vägen till ökad produktivitet. För biosfäruvecklingen, med fokus på människans samlevnad med naturen, är dock alla erfarenheter från arbete med jorden betydelsefulla.

Odling för husbehov

I Storkriket finns redan idag informella utbyten av kunskap, plantor och fröer eller att överskott bortskänkes genom forum på sociala medier. Drivkraften för det odlingsintresset ligger främst i att säkra giftfri mat till den egna familjen men även en ökad instabilitet i omvärldens bidrar. För biosfärområdet ligger trädgårdsintresset helt i linje med arbetet för en hållbar utveckling med ökad kunskap hos allmänheten om odling och ökad jordhälsa. Arrangemang som Öppen trädgård, skörde-fester och promenadföredrag om biologisk mångfald under Biosfärfestivalen är exempel på initiativ som tagits under kandidaturen för att sprida kunskap och stärka nätverk i det blivande biosfärområdet.

Foto: Biosfärfestivalen 2021, Fotograf: Eva Hallberg.

Talspråket

Dialekter är starkt förknippade med identitet och en stolthet över den egna bygden. Ett ökat intresse hos allmänheten för skånemålets dialekter i Storkriket är en tillgång vid en kartläggning av områdets immateriella kulturhistoria genom sin förankring i lokal historia och olika epokers utmaningar.

Foto: Gamla foton av kvinnor som arbetade i jordbruket, projekt Kulturlager, ARNA. Fotograf: Nille Leander

15.6.4. Ange om indikatorer används för att utvärdera dessa insatser. Om indikatorer används, ange vilka de är och beskriv dem.

(Exempel på indikatorer: förekomst av och antalet formella och informella utbildningsprogram som för vidare sådana värden och sedvänjor, antalet revitaliseringsprogram, antalet talare av ett hotat språk eller minoritetsspråk.)

Biosfärområdets mål, fokusområden och stödprocesser beskrivs i kapitel 13 samt i Storkrikets strategi (se bilaga 3). I strategin finns angivna exempel på mätvärden som är menade att vara behjälpliga i kommande uppföljning.

I Unescos färdplan för biosfärområden anges det att forskning, lärande och praktisk kunskapsutveckling stärker biosfärområdets verksamhet och insatser för hållbar utveckling. Bland dessa finner vi kulturen. Det finns dock i nuläget inga indikatorer i det blivande biosfärområdet för att utvärdera ovannämnda insatser. Mätbarhet för abstrakta värden som kultur och det immateriella kulturarvet är överhuvudtaget en utmaning. Därför började Unesco 2016 samla in data och erfarenheter på nationell basis för hur kultur bidrar till en ekonomisk utveckling globalt.

Det blivande biosfärområdet vill bidra till Unescos målsättning att synliggöra kulturens värden i arbetet för en hållbar utveckling. Den enklaste metoden för mätbarhet är att räkna arbetsinsatser i stället för resultat: antalet projekt, aktiviteter och deltagare. Det kan sedan jämföras med utvecklingen mellan olika år. Ett sådant arbete har påbörjats i Storkriket. För en forskningsrelaterad metod med fördjupande intervjuer finns projektet *Grief & Hope in Transition* vid Malmö universitet.

Uppföljning av biosfärorganisationens arbete samt strategin sker kontinuerligt och sammanfattas kortfattat i biosfärkontorets årsredovisning. I samband med nationella och internationella utvärderingar vart femte år görs en mer djupgående och omfattande rapportering som också mer detaljerat inkluderar andra aktörers bidrag till strategin. Kommuner, Länsstyrelse, Region, Universitet och lokala företag och organisationer har alla sina egna indikatorer och års- och hållbarhetsredovisningar vilka kan utgöra en grund för uppföljning och utvärdering.

16. STÖDJA

Biosfärområden har tre huvudfunktioner: bevara, utveckla och stödja. Detta kapitel täcker delen om att stödja. Biosfärområden har i uppdrag att stödja demonstrationsprojekt, miljöutbildning, forskning och övervakning som rör bevarande och hållbar utveckling på lokal, regional, nationell och global nivå.

Kapitlet är uppdelat i fyra delar:

- Forskning och övervakning
- Utbildningsinsatser
- Bidraget till världsnätverket
- Kommunikationskanaler

16.1. Forskning och övervakning:

16.1.1. **Beskriv de viktigaste befintliga och planerade forskningsprogrammen, forskningsprojekten och övervakningsinsatserna som bedrivs (inklusive inom vilka zoner/områden) och som specifikt rör förvaltningen av biosfärområdet och genomförandet av handlingsprogrammet (hänvisa till variablerna i bilaga I).**

När det gäller forskning riktar biosfärområdet Storkriket sitt stöd och samverkan i första hand till de tre stora lärosätena Lunds universitet, Malmö universitet och Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU Alnarp). De två sistnämnda är belägna i Storkrikets närområde.

Lunds universitet

Lunds universitet är beläget i Storkrikets kandidaturområde. Universitetet rankas återkommande som ett av de hundra främsta i världen och med sina omkring 45 000 studenter och 8 000 anställda är det i det närmaste ogörligt att sammanfatta den forskning som berör och har berört området som skall utgöra biosfärområdet. Inom universitetet finns en omfattande forskning kring urban hållbarhet, men här nedan prioriteras fokus på forskning som berör den ytmässigt dominerande delen av biosfärområdet, nämligen odlingsbygderna med dess lövskogar, gräsmarker och bymiljöer.

Lunds universitet bedriver tvärvetenskaplig forskning om markanvändning. Denna forskning har en stark koppling till biosfärområdet som modell för hållbar utveckling. Exempel på relevanta projekt är *ForestPath* om hållbart skogsbruk, *Biopath* om den gröna sektorns redovisning av påverkan på biologisk mångfald och ett stort antal projekt om jordbruksfrågor (policy, biologisk mångfald, miljö, hållbarhet) – forskning som är relevant för biosfärområdet även om den inte (enbart) utförs inom biosfärområdets gränser.

Ett stort antal enheter inom Lunds universitet har starka forskningsintressen och pågående forskning inom det blivande biosfärområdet. Här kan nämnas de tvärvetenskapliga centrubildningarna Centrum för miljö- och klimatforskning (CEC, med de strategiska forskningsmiljöerna BECC och MERGE) och Lund University Centre for Sustainability Studies (LUCSUS). Liknande intressen finns inom ett stort antal av universitetets institutioner, inom ämnen som ekologi, geologi, kulturgeografi, ekonomi, juridik och hälsa. Vidare pågår samverkan kring existentiell hållbarhet där biosfärområdet redan en partner.

Inrättandet av biosfärområde Storkriket ger Lunds universitet nya möjligheter att utveckla hållbarhetsrelaterad forskning. Ett exempel på detta är en inlämnad ansökan om att inrätta ett policylabb med Storkriket som case för att stärka kopplingen mellan forskning och tillämpning. Genom biosfärområdet får Lunds universitet tillgång till ett nätverk av aktörer av hög relevans för forskning, forskningsutveckling och omsättningen av forskningsresultaten i praxis/policy. Ett framtida biosfärscentrum kan utgöra ett nav i denna utveckling.

Nedan presenteras några konkreta exempel på hur forskningen vid Lunds universitet knyter an till biosfärområdet, främst som lämpligt studieområde för frågor kring hållbarhet i ett stad/land-perspektiv.

Det tematiska samverkansinitiativet *LU Land* – markanvändning för en hållbar framtid (www.luland.lu.se) syftar till att stärka tvärvetenskaplig forskning kring framtida markanvändning. Forskningen berör särskilt variabeln ”jordbruk/andra produktionssystem” i bilaga 1. Plattformen katalyserar samverkan över sektors- och ämnesgränser för att bidra till kunskap för en markanvändning som förvaltar den begränsade resursen mark på ett innovativt och hållbart sätt. En långsiktigt hållbar markanvändning som hanterar kopplingarna mellan en trygg mat- och energiproduktionen, hantering av klimatförändringen och bevarandet av den biologiska mångfalden står i centrum. Som ett av FN:s blivande modellområden för hållbar utveckling, och med sin tydliga tvärasektoriella fokus i gränslandet mellan skogslandskap, odlingsbygd och samhället, utgör biosfärområdet en utomordentlig arena för forskning relaterad till hållbar markanvändning och bevarande av biologisk mångfald.

Hållbarhetsforum (<https://www.hallbarhet.lu.se/om-hallbarhetsforum>) är Lunds universitets gemensamma paraplyorganisation för strategiskt stöd och samordning av hållbarhetsfrågor. En av målsättningarna med forumet är att stimulera och främja utveckling av utmaningsdriven forskning om hållbarhet, vilket inkluderar tvärvetenskaplig forskning som fokuserar på att lösa utmaningar inom hållbarhetsområdet. Genom en mångfacetterad verksamhet, inklusive Hållbarhetsveckan i Lund, stimulerar Hållbarhetsforum samverkan mellan forskare och avnämare, inte minst inom området hållbar markanvändning.

Vidare har ett stort antal specifika projekt direkta kopplingar till Storkriket. Några exempel som berör hållbarhet och biologisk mångfald är: *Kollektivtrafik på landsbygden*, *Climaginarie* (olika tekniker för att föreställa sig fossilfria framtider jämförs och utforskas i samverkan med en rad olika samhällsliga aktörer) och *European Creativity Policy Platform, Ekip*, med syftet att främja innovation inom de kulturella och kreativa näringarna för en grön omställning. Därtill pågår ett stort antal projekt inom ekologi, limnologi och naturvård på Revingefältet och Stensoffa Fältstation. Till denna ekologiska forskning hör även en omfattande miljöövervakning inom hela biosfärområdet vad gäller vattenmiljöer, fågelpopulationer och dagfjärilar och andra pollinatörer.

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU Alnarp)

Sveriges lantbruksuniversitet är fördelat på flera orter varav campusområdet Alnarp ligger nära Storkriket. Här finns runt 1 300 studenter och 400 anställda lärare och forskare. Verksamheten i Alnarp är koncentrerad kring ämnen som landskapsarkitektur (inklusive förvaltning och planering), trädgård, växtproduktion, sydsvenskt jord- och skogsbruk, miljöpsykologi, företagande och entreprenörskap. SLU är också huvudman för ridinriktningen åk 1 vid universitetsprogrammet hippolog-programmet som ges på Flyinge. Det är en verksamhet med stort avtryck i det omgivande landskapet som ett hästinriktat rekreationslandskap.

Eftersom Storkriket domineras av odlingslandskap blir SLU en viktig partner rent ämnesmässigt. Forskningen rör främst variablerna ”jordbruk/andra produktionssystem” och ”skogsjordbruk” i bilaga 1.

Verksamheten i Alnarp har ofta en praktisk och praktisknära relevans. SLU har därför ett stort kontaktnät som sträcker sig ut i näringslivet genom flera olika samarbetsprojekt med allt ifrån stora livsmedelsföretag

till kommuner och myndigheter. En stor del av både forskning och undervisning inom till exempel landskap och skog förutsätter exkursioner, studiebesök i och praktiska fallstudier som genomförs inom bland annat Storkrikets gränser. Detta gäller inte minst två nya internationella studieprogram; kandidatprogrammet *Forest and Landscape* och mastersprogrammet *Food and landscape*. Vid dessa studieprogram, liksom för examensarbeten på olika nivåer, är exkursioner och projektarbeten i samarbete med avnämare/intressenter viktiga. SLU Alnarp har också en lång historia av forsknings-, utvecklings- och undervisningssamarbeten med park- och miljöförvaltningar för övervaknings och skötsel inom det tilltänkta biosfärområdet. Modellområden och så kallade *living labs* är också viktiga för verksamheten på SLU. En framtida samverkan kommer dessutom att ge tillgång till ett utvecklat nätverk av besöksmål/samarbetspartners i Storkriket.

SLU och Lunds kommun

Lunds kommun har en långvarig historia av samarbeten orienterade mot hållbarhet, där SLU har varit en partner. Ett exempel är *Rest till Bäst* som handlar om att skapa ett klimatsmart, hållbart och cirkulärt samhälle för att minimera miljö- och klimatpåverkan från samhällets organiska restprodukter samtidigt som efterfrågade nytttoprodukter skapas och kolinlagring sker. Ett annat projekt som handlar om att ta till vara organiskt restmaterial är *PowerBio*. Förutom dessa finns flera, mer informella, samarbeten och kommunen har ett brett kontaktnät tillsammans med SLU som kan vara en grund för framtida samverkansprojekt med Storkriket.

Ett tidigare samverkansprojekt mellan Lunds Kommun och SLU är *Den varma och rena staden* där man utvecklade ny teknik, kombinerade samt applicerade olika metoder för att förbättra avloppsvattenreningen. Samtidigt framställdes produkter som rent vatten, biogas, algprodukter och användbara näringsämnen. Användandet av spillvärme från industrier, nya typer av membraner och odling av alger möjliggör förbättrade metoder än brukligt vid konventionell avloppsrening. Två koncept för avloppsvattensrening har tagits fram i initieringsprojektet vilka kommer att testas och utvärderas. I projektet *Karaktärisering av park- och trädgårdsavfall* studerades hur man kan ta använda de organiska restprodukterna för att producera biogas. Studien indikerar att källsortering och hantering av materialet spelar mycket stor roll för bränslevärdet såväl som för biogaspotentialen.

Malmö universitet

Malmö universitet är det näst största i närområdet med sina 25 000 studenter och 1700 anställda. Malmö ligger nära Storkriket – en busstur till mitten av Storkriket tar ca 35 minuter. Universitetet skapades som högskola 1988 och utnämndes till universitet 20 år senare och är därmed ett av de yngre universiteten i Sverige. Detta är en av orsakerna till att det bedrivs mer gränsöverskridande och relativt annorlunda forskning än äldre lärosäten. Malmö universitet är, bland annat därför, en intressant partner för Storkriket som kan tillföra andra perspektiv. Pågående forskning kan beskrivas enligt några breda teman:

- 1) Politik och rättvisefrågor
- 2) Miljöeffekter och ny teknik
- 3) Boende, transport och urbana miljöer
- 4) Barn, skola och idrott
- 5) Framtidsbilder och omställningen till ett hållbart samhälle

Politik och rättvisefrågor inkluderar forskning kring hur man hanterar konflikter mellan olika aktörer när det gäller biologisk mångfald. Även om de flesta projekten studerar aktörer i stadsmiljö så är resultaten relevanta för samverkan och konflikter på en mer generell nivå, och något som är specifikt intressant för biosfärområdets arbete.

Miljöeffekter och ny teknik handlar om forskningsprojekt som studerar specifika tekniska lösningar som kan ha positiva miljöeffekter. Dessa projekt kan på sikt vara relevanta för Storkriket.

Boende, transport och urbana miljöer har projekt som är relevanta för Storkrikets möjlighet till bidra till hållbar utveckling. Till exempel studeras framtidens integrerade och adaptiva kollektivtrafik. Förflyttningen mot mer anpassningsbara och efterfrågestyrda tjänster underlättas av den snabba utvecklingen och spridningen av modern informationsteknologi, såsom artificiell intelligens och smartphones. Framför allt kan det finnas fördelar med sådana anpassningsbara tjänster i vissa typer av geografiska områden och vid vissa tider på dygnet, exempelvis då den ordinarie kollektivtrafiken inte är i drift. För landsbygden kan denna typ av kollektivtrafik utgöra en livlina, om kommande generationer ska välja att flytta dit eller stanna kvar.

En annan studie handlar om vikten att planera för kollektivtrafik redan i planeringsstadiet. Syftet med projektet är att identifiera innovativa sätt att främja Transit Oriented Development (TOD) i tidiga skeden i den fysiska planeringen. Det är särskilt viktigt att samordna kollektivtrafikens och den fysiska planeringen tidigt eftersom försök att anpassa bebyggelsen efter kollektivtrafikens i efterhand riskerar att medföra dåliga lösningar för kollektivtrafiken. Den här forskningen är relevant för kommunernas fortsatta samarbete i Storkriket.

Barn, skola och idrott innefattar ett forskningsprojekt som syftar till att stötta hållbar utveckling inom idrott och friluftsliv. Projektet är omfattande och inkluderar aspekterna *Kunskap och omvandling, Hållbara transportlösningar, Hållbar användning av mark och vatten, Material och hållbar utrustning, Hållbara evenemang* och *Beteenden, styrmedel och utveckling*. Projektet utgår från möjligheterna med samverkan mellan forskning, organisationer, myndigheter och företag, och ligger därmed nära biosfärområdets arbets sätt. Storkriket skulle kunna utgöra ett case där man testat det som projektet har kommit fram till, till exempel på hästnäringen som har en unik plats i Storkriket.

Framtidsbilder och omställningen till ett hållbart samhälle handlar om hur man engagerar folk och skapar fungerande samverkan på olika nivåer. De flesta projekten har en annan geografisk orientering än Storkriket (flera av projekten är internationella), men adresserar frågor som är relevanta för biosfärområdets arbete. Till exempel i projektet *Bauhaus of the Seas Sails* söker man främja en hållbar och inkluderande omställning genom att samarbeta med lokalsamhällen genom kulturella och inkluderande aktiviteter. Ett annat projekt handlar om kunskap kring fossilfria bränslen, särskilt hur en rättvis övergång till flytande biodrivmedel kan uppnås. Mer specifikt intressant för Storkriket är projektet *Sorg och Hopp i omställning* som har involverat landsbygden i Skåne och samarbetar med Sjöbo kommun. Syftet med projektet är att involvera offentligheten i att föreställa sig och framföra fossilfria framtider som innehåller både hopp och förlust, och att utveckla former och metoder för att diskutera och debattera dessa framtider mellan heterogena offentligheter. Resultatet redovisas under sommaren 2023 på Sjöbo konsthall.

Som ett led i Malmö universitets strävan att synliggöra kunskap som kan bidra till en hållbar värld har lärosätet etablerat ett klimatforskningsnätverk. Klimat- och miljöfrågor har ofta nära koppling till andra forskningsfrågor och kan handla om forskning om till exempel migration och klimat, socialt arbete och miljö- eller klimatfrågor, klass, kön och klimat, hållbar urbanisering i utvecklingsländer eller processer för offentlig styrning i samband med hållbar stadsutveckling ([Länk till klimatnätverkets plattform](#), hämtad 2023-07-06).

16.1.2. Sammanfatta tidigare forsknings- och övervakningsinsatserna som rör förvaltningen av biosfärområdet (använd variablerna i bilaga I).

Övervakningsinsatser

Sverige har ett väl utbyggt system för att övervaka landets miljö tillstånd. Det är många aktörer som utför arbetet inom miljöövervakningen. Naturvårdsverket samordnar tillsammans med Havs- och vattenmyndigheten svensk miljöövervakning som består av tio programområden (fjäll, hälsorelaterad miljöövervakning, jordbruksmark, kust och hav, landskap, luft, miljögiftssamordning, skog, sötvatten och våtmarker). Länsstyrelsen Skåne har i uppgift att samordna regional och kommunal miljöövervakning. Arbetet berör främst variablerna ”övervakning/metodik” och ”miljöförändringar” i bilaga 1.

Sakmyndigheter, till exempel SMHI, Lantmäteriverket och Artdatabanken vid Sveriges lantbruksuniversitet, har i uppdrag att följa miljö tillståndet inom sina sakområden. Även forskningsinstitutioner och andra intresseorganisationer som driver fältförsök under längre tid producerar resultat av intresse för övervakningen av Storkriket (se nedan). Enskilda personer, ofta verksamma i ideella föreningar, bidrar också med värdefull information.

De svenska mätseriernas längd är i många fall unika i världen. Arbetet bygger på återkommande, systematiskt upplagda undersökningar, som visar miljö tillståndet genom att registrera eventuella förändringar i naturmiljön. Resultaten från miljöövervakningen är grundläggande för miljöarbete i stort i Sverige. Arbetet med att utforma och prioritera miljöpolitiken baseras på miljöövervakningens resultat.

På internationell nivå är resultaten från miljöövervakningen basen för internationell rapportering och officiell statistik om miljö tillstånd. Mer information kring övervakningsinsatser beskrivs under avsnitten 12.2, 14.1.3 och 14.1.4.

Lunds universitet

Lunds universitet är ansvarig för den nationella miljöövervakningen av fåglar, dagfjärilar och på ett pilotstadium olika grupper av pollinatörer. Inom dessa program genomförs en omfattande miljöövervakning inom biosfärområdet som bidrar till att förstå kopplingen mellan markanvändning – biologisk mångfald.

Stensoffa fältstation: Lunds universitets forskningsstation Stensoffa fältstation är basstation för biologiskt fältarbete vid eller i dess omgivning på det militära övningsfältet Revingehed. Vid Stensoffa har det gjorts banbrytande forskning kring hur relationen mellan bytesdjur och predatorer påverkar djurs populationsstorlekar, kunskap om djurs beteende och sociala organisation, hur sexuell selektion påverkar evolutionen av könsskäraktörer, fåglars häckningsbiologi och populationsreglering och även betydande studier av däggdjur, vattenmiljöer och insekter. Många av studierna har betydelse för förståelsen av relationen mellan biologisk mångfald och markanvändning, genom att de bidrar med förståelse om hur organismer nyttjar landskapen och påverkas av intensiteten i markanvändning.

Miljöhistoriskt arkiv: Lunds universitet har genomfört undersökningar av sedimenten i Vombsjön, genom att borra och ta upp borrhärdar. Sedimenten i borrhärdarna har analyserats på fossila pollen och utifrån resultaten har landskapet och dess markanvändning rekonstruerats.

Limniska studier i Krankesjön: Krankesjön är en unik sjö eftersom den är ett system som går igenom skiften mellan alternativa stabila jämviktslägen (grumlig/klar, algblomningar/undervattensväxter) vilket har studerats av ända sen 1980-talet. Denna dokumentation är central för att förstå hur sjöar påverkas av markanvändning och restaureringsåtgärder.

SLU Alnarp

Institutionen för Biosystem och teknologi (BT) vid SLU Alnarp utforskar samspelet mellan mark, växter, djur, miljö, klimat och människor i system för hållbar produktion av mat och förnyelsebara råvaror. Forskare vid institutionen har genomfört studier av djurvälstånd och beteendets påverkan av väder hos den stora mängd frigående nötkreatur för köttproduktion, som öppethåller Revingeheds militära övningsområde genom bete. Exempel är projektet *Studier av frigående nötkreatur om termisk närmiljö för köttdjur på Revingehed*.

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning (LAPF) vid SLU Alnarp är en internationellt ledande akademisk miljö för utbildning, forskning, samverkan och miljöanalys i frågor som rör förändring och utveckling av landskapet. Institutionen har ett särskilt fokus på mångfunktionella och dynamiska landskap, som kan bidra till att lösa samhällsutmaningar och skapa livskvalitet. Forskning och undervisning vid institutionen kännetecknas av multi- och tvärvetenskapligt arbete som sträcker sig över konst och design, samhällsvetenskap, humaniora, naturvetenskap, teknik och kombinationer av dessa. Detta bidrar till kunskap med ett helhetsperspektiv, i syfte att forma hållbara och tilltalande landskap. Arbetet är inriktat mot planering, utformning och förvaltning av alla typer av landskap och skalor, till exempel gröna tak, barns lekmiljöer, storskaliga infrastrukturprojekt, samt skötsel av grönytor. Kunskap om landskapets tidsdjup och kulturarv, liksom bevarande och främjande av odlade kulturväxter är viktiga delar. Historiskt sett har arbete inom det tänkta biosfärområdet bedrivits mycket brett. Till exempel genom fältarbete för ekologiska forskarstudier, metodstudier kring historiska källor eller metoder för studier av landskapsrepresentation. Även en stor mängd arbeten med koppling till integrerad landskapsförvaltning, rent generellt governance processer och den Europeiska landskapskonventionen, som innefattar medborgardeltagande, har genomförts.

Sammanfattningsvis är en omfattande del av SLU:s inriktning helt i linje med biosfärområdets syften att bidra till hållbar samhällsutveckling, genom att kunna arbeta med lokala modellområden i samverkan med deras användare. SLU ser här att biosfärområde Storkriket erbjuder stora möjligheter till fortsatt samverkan. Ett helhetsmässigt angreppssätt till landskapet som den här forskningen kan bidra med, och som involverar de som lever och bor i landskapet, kommer att bli allt viktigare för att möta samhällsutmaningar med allt större konkurrens om landskapets resurser och värden.

Publikationer

Det går inte att enkelt sammanfatta den omfattande publicering som skett kopplat till biologisk mångfald, naturmiljöer och hållbarhet i områden som ligger inom biosfärområdet. Se exempel i *Bilaga 4: Vetenskapliga publikationer*. Några snabba sökningar i Web of Science ger ett 100-tal vetenskapliga publikationer med koppling till Lunds universitet och specifika miljöer inom biosfärområdet. En sökning i *Google scholar* ger snabbt uppemot ett tusen träffar på publikationer kopplade till området. Det skall dock tilläggas att ofta nämns inte lokala namn i vetenskapliga publikationer och dessa resultat visar därför enbart en del av den publicering som skett genom åren med anknytning till biosfärområdet.

Det kan nämnas att den biologiska forskningen kopplat till Revingefältet och Stensoffa ekologiska forskningsstation har genererat runt 50 doktorsavhandlingar, i bilaga 4 listas även tio exempel på publikationer från SLU:s forskning relevanta för en hållbar utveckling av biosfärområdet.

16.1.3. Ange vilken typ av infrastruktur som finns i det föreslagna biosfärområdet och vilken roll biosfärområdet kommer att ha när det gäller att stödja sådan infrastruktur.

Lunds universitet

Eftersom Lunds universitet ligger inom biosfärområdet är det i sig den mest omfattande forskningsinfrastrukturen i området. De stora forskningsinfrastrukturerna ESS (drivet av ett internationellt konsortium) och MAX IV (del av Lunds universitet) ligger även de i området. Forskningen vid dessa infrastrukturer berör främst materialvetenskap, men även olika former av livsvetenskap, där markens och organismers struktur studeras. Denna forskning kopplar an till förståelse och bevarande av jordbruksmark och hållbar odling. Miljön runt infrastrukturerna är utformade för att stärka miljöer som finns och är hotade inom biosfärområdet, framför allt artrika ängsmiljöer där underlag hämtats från naturmiljöer inom biosfärområdet. ESS och MAX IV är mötesplatser för forskare från hela världen.

Mer specifika forskningsinfrastrukturer finns i biosfärområdets naturmiljöer. Här är två exempel:

Stensoffa ekologiska forskningsstation på Revingefältet drivs av Biologiska institutionen vid Lunds universitet. Med forskningsstationen som centrum bedrivs ekologisk forskning inom en mängd olika projekt, bland annat med fokus på fåglars häckningsbiologi och flyttning, insekters beteende och evolution, fästingburna sjukdomar samt sandmarkers naturvård och skötsel.

iPonds är en experimentell infrastruktur som etablerats i samarbete med Sydsvatten, lokaliserad till deras dammar vid Vombverket. Dammarna är utrustade med telemetriutrustning som gör att individuella fiskars rörelsemönster kan studeras. Anläggningen har rönt internationellt intresse och flera forskargrupper är intresserade att komma och arbeta vid anläggningen.

SLU (Alnarp)

Inom det föreslagna biosfärområdet återfinns Snogeholms landskapslaboratorium samt en försökspark för pil- och poppelplanteringar som infrastruktur för fullskaleförsök och demonstration. Snogeholms landskapslaboratorium ligger på Romelåsen i Sjöbo kommun. Ytan som landskapslaboratoriet tagit i anspråk ligger mellan Ellestadssjön, Snogeholmssjön och Sövdesjön. Marken ägs av Region Skåne, förvaltas av Skogssällskapet och ingår i Snogeholms strövområde. Det specifika området utgörs av ett 30 kvadrathektar stort åkerfält i södra utkanten av skogsområdet i Snogeholm. Projektet är ett samarbete mellan institutionen för sydsvensk skogsvetenskap, institutionen för landskapsplanering, Skogssällskapet och Region Skåne. Initiativet grundar sig i att nyplantering av skog ökar landskapets rekreationsvärden samtidigt som en mängd andra behov tillfredsställs. Undersökningarna kan ställas emot skogar med monokulturer av gran som ger enformiga miljöer med låga flora- och faunavärden. Snogeholms landskapslaboratorium syftar att tillgodose flera olika aspekter samtidigt: produktion, rekreation och biologisk mångfald (Läs mer på slu.se/snogeholm, länk hämtad 2023-07-08).

Vid Institutionen för växtproduktionsekologi Ultuna har det sedan 1980-talet etablerats en mindre försöks-park, Vombsjösänkans pil- och poppelpark, strax öster om Vombsjön. Syftet var att testa nyframkorsade pil- och poppelkloners fenologi och produktionspotential med avseende på vedbiomassa för energiändamål, pappersmassa- och textiltillverkning samt som råvara för korslimmade byggnadsprodukter. Även planeringsmetoder för pil- och poppelplanteringar har utarbetats, inklusive metoder för skydd mot gnagare och hjortdjur. Parken är öppen för exkursioner.

Biosfärområdets roll för att stötta infrastrukturen

Storkrikets roll när det gäller stöttande av forskningen är främst som testbädd och möjlig partner i forskningsprojekt. Biosfärområdet kan också bidra med ett nätverk av aktörer samt samverka inom olika områden. En ytterligare uppgift är att sprida vetenskaplig information, både sådan som kommer fram i gemensamma projekt och sådan som handlar om hållbarhet på en mer övergripande nivå.

16.2. Utbildningsinsatser för hållbar utveckling och ökad medvetenhet hos allmänheten:

16.2.1. Beskriv befintliga och planerade insatser och ange därvid målgrupp(er), antalet personer som är involverade (i egenskap av "lärare" och "elever") samt vilka områden som berörs.

Utöver kommunernas egna verksamheter verkar många olika parter för lärandet för hållbar utveckling. Till exempel Lunds universitet, olika studieförbund, ideella föreningar och intresseorganisationer. Aktörerna har skilda uppdrag, medlemmar och branschriktningar. Därmed sker insatser riktade till många olika målgrupper och åldrar. Nedan ges några exempel på de kommunala och andra utbildningsinsatser som sker inom Storkrikets föreslagna gränsdragning. Därtill anges biosfärorganisationens möjligheter till att verka för lärande och ökad medvetenhet.

Förskola, grundskola, gymnasium och vuxenutbildning

Miljöundervisning och lärande för hållbar utveckling är inskrivet i läroplanen för Sveriges skolor. Hållbarhetsperspektiven ska enligt läroplanen inkluderas i de historiska, internationella och etiska perspektiven som ska genomsyra all undervisning oberoende kurs eller ämne. I det föreslagna biosfärområdet går runt 30 000 elever i grundskolan årskurs 1–9 och gymnasium (SCB, läsår 22/23: Eslöv: 3808+740, Lund 14 565+10 112, Sjöbo 1774+230). Anmärk att siffran exkluderar antal elever på förskola och vuxenutbildning som också följer läroplanen, samt att siffran för Eslöv är för hela Eslövs kommun.

Till stöd för det hållbara lärandet i Lunds kommun finns resurs- och utvecklingsteamet Naturskolan, deras uppdrag är att stödja och stimulera skolutvecklingen inom bland annat lärandet för hållbar utveckling. De träffar runt 300 lärare och 600 elever per år genom sitt arbete med fortbildning och handledning av personal på skolor och förskolor. De erbjuder även andra kommuner och intressenter stöd, bland annat i form av specialbeställda utbildningar för skolpersonal. I Sjöbo kommun har klimatkunskap hos elever inom skolverksamheten pekats ut som ett särskilt viktigt mål att prioritera fram till 2025. Detta sker inom ramen för deras lokala miljömålsprogram Hållbart Sjöbo 2034, som tydligt knyts an till FN:s globala mål och Agenda 2030.

Utmärkelsen *Grön Flagg* drivs av den nationella stiftelsen Håll Sverige Rent och utmärkelsen *Skola för hållbar utveckling* drivs genom den svenska myndigheten Skolverket. Båda utmärkelserna ämnar främja arbetet med miljöfrågor i svenska skolor och barns delaktighet i lärandet för hållbar utveckling. I Storkriket arbetar totalt runt 70 kommunala förskolor, grundskolor och gymnasier för Grön Flagg och minst sex skolor för Skola för hållbar utveckling.

Platser för lärande

Inom det föreslagna biosfärområdets gränser finns flera platser som har ett särskilt fokus på lärandet om natur och kultur samt kunskapsutveckling rörande olika hållbarhetsfrågor. Exempel på sådana platser är Kulturens Östarp, Hörjelgården och Naturum Skrylle.

Verksamheterna Kulturens Östarp och Hörjelgården synliggör det biologiska kulturarvet och dess betydelse för den biologiska mångfalden samt hur odlingstekniker från slutet av 1700-talet fram till början av 1900-talet format landskapet. Kulturreseptatet Kulturens Östarp drivs av Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige och är en plats där man kan del av lantbruksmiljö med byggnader, djur och trädgård i ett bevarat kulturlandskap från 1800-talets mitt. Hörjelgården drivs av Stiftelsen Hörjelgården, ägd av Naturskyddsföreningen i Skåne. Där bedrivs bland annat pedagogisk verksamhet med fokus på historisk markvård och biologisk forskning. Genom att bilda inom kultur- och odlingslandskapets utveckling och historia kan verksamheterna bidra med värdefull kunskap till framtiden.

I biosfärområdet finns även naturum Skrylle beläget, ett av 32 naturum i Sverige. Naturum beviljas av Naturvårdsverket och ska agera som vägledning till och informationsplats om naturen i anslutning till skyddad natur. Naturum Skrylle drivs av Lunds kommun men ligger beläget i ett område där flera andra aktörer är aktiva, till exempel föreningen Friluftsförbundet i Lund. Genom naturum Skrylles utställningslokal och naturums och andra aktörers aktivitetsprogram får besökare möjlighet att veta mer om de djur, växter, geologi och kulturhistoria som format området. Ett område som består av flera naturreservat och en nationalpark bestående av ett varierande skogs- och kulturlandskap. Det utgör sammantaget ett av södra Sveriges mest välbesökta friluftsområden med cirka 800 000 besök per år.

Mot bakgrund av verksamheterna Kulturens Östarp, Hörjelgården, naturum Skrylles och andra platser erfarenhetsbas finns potential till samarbete med verksamheten utifrån Storkrikets prioriterade arbetsområden och geografiska gränsdragning. Detta gäller även för alla de anslutna verksamheter som arbetar med utbildningsinsatser för hållbar utveckling i området.

Foto: Vinter hos naturum Skrylle, Lunds kommun.

Fler exempel från kommunernas verksamheter

Utöver kommunernas uppdrag att tillhanda skolgång enligt svensk läroplan finns exempel på fler satsningar från kommunernas verksamheter som både riktar sig internt som externt. I Lunds kommun finns ett miljöledningssystem som via miljöombud och miljösamordnare ute i verksamheten verkar för kunskapsförmedling inom olika hållbarhetsfrågor. Därtill finns en digital utbildningsportal tillgänglig för samtliga anställda där det bland annat finns kurser om kommunens arbete med social och ekologisk hållbar utveckling. Vidare arbetar kommunerna med att öka kunskapen och medvetenheten om olika hållbarhetsfrågor genom att arrangera aktiviteter (t.ex. föreläsningar och utställningar), interna och externa kommunikationskanaler (t.ex. intranät, sociala medier och nyhetsbrev), årliga utmärkelser och tävlingar (t.ex. miljöpriser och cykeltävling) samt olika projekt. Målgrupperna varierar och kan rikta sig till allmänheten eller till mer riktade målgrupper inom näringslivssektorn och samarbetspartners. Samtliga kommuner erbjuder även klimat- och energirådgivning (EKR). EKR stöds av Energimyndigheten och är en kostnadsfri och oberoende service för privatpersoner och i vissa fall även mindre företag.

Regionala och nationella aktörer

Utöver de kommunala verksamheterna verkar också flera regionala och nationella organ i området. Till exempel Länsstyrelsen Skåne, samarbetsorganet Greppa Naringen och den ideella föreningen Hållbar Utveckling Skåne. Även privata aktörer erbjuder utbildning och kurser för hållbar utveckling. Satsningar riktar sig till både allmänheten, olika intressegrupper och företag. Utbildningsaktörerna besitter erfarenhet, resurser, engagemang och nätverk och är organisationer som Storkriket med fördel kan samarbeta med. Dels för att hjälpa att nå ut och engagera fler, dels för att lära av varandra. Samarbete syftar i stort till att uppnå målet om att biosfärområdet ska fungera som ett modellområde för hållbar utveckling.

Utbildningsdelen av universiteten, lärosäten och de studieförbund som verkar i området är givetvis också av intresse. Här kan nämnas de tvärvetenskapliga centrubildningarna Centrum för miljö- och klimatvetenskap (CEC) och Lund University Centre for Sustainability Studies (LUCSUS). Men det finns ett brett intresse för hållbarhetsfrågor inom flera mer riktade discipliner och forskningsområden, som ekologi, geologi, kulturgeografi, ekonomi och hälsa.

Flera av Sveriges studieförbund har valt att satsa på inriktningar inom hållbara utvecklingsfrågor, natur, kultur och landsbygdsfrågor. De samordnar bland annat studiecirkelar, kurser, föreläsningar och kulturarrangemang. Några exempel på studieförbund aktiva i området är Studieförbundet, ABF, Vuxenskolan och Folkuniversitetet.

Storkrikets biosfärverksamhet

I ovanstående exempel har Storkrikets potential till att involveras och stödja verksamheterna förtydligats, men det finns även goda möjligheter för Storkriket att ta initiativ till egna utbildningsinsatser och öka medvetenheten hos allmänheten rörande olika hållbarhetsfrågor. Detta avsnitt går igenom såväl potentiella arbetsområden som det arbete som redan inletts inom detta tema.

Ett exempel på hur Storkriket kan arbeta med lärande för hållbar utveckling och ökad kännedom hos allmänheten är genom biosfärambassadörer. Genom utbildning och vidareutbildning av biosfärambassadörer skapas förebilder, förespråkare och katalysatorer för positiv förändring som hjälper till att bygga upp ett brett stöd för biosfärområdets verksamhet och syfte. Biosfärambassadörer kan utbildas via fri anmälan och/eller strategiskt styrda satsningar med anpassat utbildningsmaterial, till exempel utifrån åldersgrupper såsom barn och ungdomar, så kallade mini- eller ungdomsambassadörer. Ett annat exempel är att allmänheten eller olika målgrupper kan erbjudas delta i att skapa ny kunskap, genom medborgarforskning eller andra sätt för kunskapsbildande i samverkan med befintliga lokala föreningar och

utbildningsorganisationer. Därtill kan ett upplevelsebaserat lärande utvecklas inom ramen för plats- och destinationsutvecklingen av Storkriket eller olika projekt, till för att främja arbetet inom de föreslagna fokusområdena. Biosfärverksamheten kan också initiera och ta nytta av digitala plattformar samt skapa och använda pedagogiskt material strategiskt för att nå och engagera fler. Allt detta arbete ligger i biosfärverksamhetens framtid att prioritera och konkret inleda.

Satsningar som redan påbörjats under kandidaturen har fokuserat på föredrag, event och samverkansprojekt. Exempel på dessa är föredrag för olika grupper, till exempel föreningar som visat intresse för biosfärområdesbildningen. Detta har gjorts i syfte av förankring, i utbildande syfte och för att bredda biosfärverksamhetens nätverk och samarbetsförmåga. Vidare har vissa föreläsningar och event varit öppna för allmänheten och/eller sänts digitalt. Genom detta arbete har Storkriket nått målgrupper såsom allmänhet, lantbrukare, seniorer, politiker och föreningsaktiva. Vidare har olika samverkansprojekt som biosfärverksamheten antingen själv driver, eller ingår i som part, möjliggjort gemensamt lärande kring hållbarhetsfrågor relevanta för Storkriket. Bland annat inom ett projekt kring hållbar plats- och destinationsutveckling och ett om existentiell hållbarhet. Utöver detta har biosfärverksamheten även varit värd för studiebesök, praktikperioder och examensarbeten för högskole- och universitetsstudenter.

Storkriket har även arrangerat Biosfärfestivalen som år 2023 hålls för tredje året i rad. Det är över en vecka fylld med event som arrangeras av natur- och kulturengagerade privatpersoner och organisationer i biosfärområdet, samt biosfärverksamheten själva. Detta har gjorts i syfte att stärka samarbeten med lokalt engagerade personer och organisationer, för att öka kännedomen om bildandet av biosfärområdet samt i utbildande syfte kring olika lokalt aktuella hållbarhetsutmaningar. Genom Biosfärfestivalen har till exempel det löpande samarbetet med Länsstyrelsen Skåne, föreningar såsom ARNA (Art and Nature), besöksplatser såsom Kulturens Östarp samt flera olika lärosäten visat sig i form av öppna event gentemot allmänheten som lyfter lokalt och globalt aktuella hållbarhetsfrågor. Årligen har Biosfärfestivalen haft över 30 olika arrangörer och 40 olika aktiviteter, med ett besöksantal runt 1500 personer.

Foto: Vattenstudier. Projekt: Ung SciShop. Fotograf: Jasmine Cederqvist.

16.2.2. Vad för anläggningar och finansiella resurser finns eller kommer att finnas tillgängliga för dessa insatser?

De anläggningar och finansiella resurser som redan finns inom området klargörs i anslutning till beskrivna insatser i avsnitt 16.2.1.

Se avsnitt 17.4.11 för Storkrikets grundfinansiering för de finansiella resurser som finns för att driva egna utbildningsinsatser och insatser för att öka allmänhetens kännedom om frågor som rör hållbar utveckling.

Ytterligare finansiering sker genom av biosfärorganisationen tillförsäkrade projektmedel samt upprättade samarbeten med offentliga, ideella och privata aktörer. Nyttjande av andras anläggningar sker i samarbete med berörd part, egna anläggningar planeras inom ramen för Storkrikets plats- och destinationsutveckling samt på övergripande nivå.

16.3. Bidraget till världsnätverket för biosfärområden:

16.3.1. På vilket sätt kommer det föreslagna biosfärområdet att kunna bidra till världsnätverket för biosfärområden och till de regionala och tematiska nätverken?

När det gäller hållbar utveckling exemplifierar Storkriket utmaningar som har både nationell och internationell relevans, som till exempel ett arbete för framtidssäkra ekosystemtjänster och samspelet mellan stad- och landsbygd. I Storkriket står mötet mellan områdets rika men känsliga ekosystem - och människans behov av dessa i centrum. Ett hållbart förvaltande av de ekosystemtjänster som området omfattar är av väsentlig betydelse för många människor i och runt om området. Samtidigt är naturen i Storkriket känslig. På 0,25 procent av Sveriges yta finner vi här över 20 procent av Sveriges rödlistade arter. Den mänskliga närvaron är både en förutsättning för att det ska fortsätta vara så, samtidigt som den är en belastande. Behovet av exploatering av mark och övergödningens problematik är två exempel på utmaningar som kommer vara aktuella även framöver. Den växande betydelsen av ett hållbart samspel mellan natur och människa tillsammans med goda förutsättningar till bred samverkan, lokalt engagemang och vetenskap gör Storkriket till ett lämpligt modellområde för att studera essensen av en komplex hållbar utveckling. Genom ett tvärsnittsperspektiv på biologisk mångfald, kulturens betydelse, vatten, jordbruk och näringsliv kan Storkriket bidra till de nationella och internationella nätverken med erfarenhet och ny kunskap applicerbar för andra platser. De fem identifierade fem fokusområden i strategin för Storkriket (se bilaga 3) ska vägleda arbetet och visar på områden där Storkriket särskilt kan fungera som modellområde både internationellt, nationellt, och regionalt. Även inom Strategins föreslagna stödprocessers funktioner går det att utvärdera mer eller mindre gångbara metoder som andra med fördel kan lära av. Till exempel inom kultur, lärande och utbildning.

Vidare har biosfärverksamheten redan engagerat sig i de nationella och internationella nätverken genom att delta på flera nationella sammanträden och internationella studiebesök (Biosphere Reserve Galloway and Southern Ayrshire i Skottland, 2023 och Møn Biosphere Reserve, 2018).

För att tydliggöra Storkrikets möjlighet till att växla upp sitt bidrag till nätverken exemplifieras arbetet nedan för två områden av särskild betydelse: jordbruk och kultur.

Jordbruk

Storkriket har ett utbredd odlingslandskap och en av de främsta jordbruksmarkerna i Sverige och världen. Odlingsmarken är därmed ett av de största bevarandevärdena som området har utifrån framtida generationers behov av livsmedelsförsörjning. Av Storkrikets totala yta utgörs majoriteten av jordbruksmark. Jordbruksmarken används framför allt till åkermark och ungefär hälften av den används till att odla spannmål. I området finns cirka 880 registrerade jordbruksföretag. Genom Storkrikets strategi, fokusområden och arbetainsatser rörande vatten, hållbart jordbruk, biologisk mångfald, klimatanpassning med mera kommer Storkriket kunna bidra med exempel på lösningar för hur de höga landskapsvärdena ska kunna samexistera, bevaras och utvecklas.

Kultur

Unescos globala program för biosfärområden uppmuntrar involveringen av kultur i utvecklingsarbetet. I Storkriket finns redan många års erfarenheter av att studera och arbeta med en kulturell dimension av hållbar utveckling. Detta framhöll den svenska programkommittén för biosfärprogrammet år 2020 som en styrka inför kandidaturen.

År 2022 antog Unesco den nya kulturplanen *Mondiacult* som betonar att kulturens utvecklingspotential ännu inte utnyttjats tillräckligt för övergången till nya hållbara modeller och i kampen mot klimatförändringar. Europaparlamentet har redan knutit den nya EU-agendan för kultur till kulturplanen. Liksom Unesco beskriver EU kultur som en övergripande dimension för hållbar utveckling och lyfter även fram kulturens betydelse för att främja innovation. Detta synliggörs till exempel genom att EU:s ramprogram för forskning och innovation, *Horisont Europa*, satsar på forskningsklustret *Kultur, kreativitet och inkluderande samhällen*. Här har Lunds universitet fått rollen att leda utvecklingen av de policydokument som ska främja innovation inom de kulturella och kreativa näringarna för en grön omställning.

Storkriket kan bidra till andra biosfärområden, i Sverige och internationellt, med sina erfarenheter från att använda kultur som stödprocess i arbetet för en hållbar utveckling. Dessa erfarenheter uppnås genom att fortsätta involvera kultur som brobyggare och stigfinnare i utvecklingsarbeten och fördjupa kunskapsbasen i samverkan med akademien. Här finns även potentialen till att Storkriket kan bidra med projektexempel till Unescos arbete för att stärka kulturens plats i nästa FN-agenda efter 2030.

Referenser

- *Mondiacult*, 2022. *UNESCO World Conference on Cultural Policies and Sustainable Development – MONDIACULT 2022*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-03).
- EU-agendan, 2022. Genomförande av den nya europeiska agendan för kultur och EU-strategin för internationella kulturella förbindelser. ([Länk](#), hämtad 2023-07-03).
- Europeiska kommissionen, 2022. *Rapport från kommissionen till Europaparlamentet*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-03)
- Europeiska kommissionen, 2022. *Rapport kulturen som en drivkraft för att nå målen för Agenda 2030*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-05)

16.3.2. Vilka är de förväntade fördelarna med ett internationellt samarbete för biosfärområdet?

Genom att ingå i biosfärområdets nationella och internationella nätverk kan biosfärverksamheten ingå i utbyte av erfarenheter från praktiskt arbete och ta del av nytänkande och innovation. Ett av Storkrikets föreslagna fokusområden fokuserar på en hållbar utveckling av besöksnäring och friluftsliv. Här finns det många biosfärområden som kommit långt och som kan inspirera och lyfta risker med olika strategier. Vidare

kan en biosfärutmärkelse tänkas leda till internationella samarbeten och gemensamma ansökningar till projekt.

16.4. Interna och externa kommunikationskanaler och kommunikationsmedier för biosfärområdet

Storkrikets biosfärverksamhet ämnar bedriva en modern, öppen och transparent kommunikation där information och data är tillgänglig och sprids. Kommunikation och transparens underlättar för intressenter och allmänhet att se och påverka vad som sker. Kommunikationen bidrar även till måluppfyllelse och arbetet i fokusområden. Dels genom samarbete inom och mellan samarbetspartners i verksamheten. Dels genom utåtriktad kommunikation gentemot målgrupper och allmänhet. Därtill är goda exempel och kunskapsförmedling viktiga delar för att kunna bidra till stärkt och utökat engagemang inom olika frågor.

Arbetet behöver grundas i strategiska val och prioriteringar som skapar ett målinriktat och effektivt operativt arbete. En kommunikationsstrategi och varumärkesplattform är därför under framtagande. Vidare är säkerställandet av den digitala tillgängligheten till dokument, data och annat material av vikt, som hör ihop med språk, val av plattformar och teknisk uppsättning.

16.4.1. Finns det eller kommer det att finnas en webbsida för biosfärområdet? Om webbsida redan finns, ange webbadress (URL) för sidan.

Biosfärområde Storkriket har en aktiv webbsida med följande adress: <https://storkriket.se/>

16.4.2. Finns det eller kommer det att finnas ett elektroniskt nyhetsbrev? Hur ofta kommer detta i så fall att ges ut?

Ett nyhetsbrev med ändamål att stödja och informera om biosfärområdets utveckling etablerades 2021 och skickas ut minst fyra gånger per år. Nyhetsbrevet har vid skrivande stund (våren 2023) 900 prenumeranter. Nyhetsbrevet går att hitta på biosfärområdets hemsida: <https://storkriket.se/nyhetsbrev/>

16.4.3. Har eller kommer biosfärområdet att ha något konto på sociala medier (Facebook, Twitter etc.)?

Biosfärområde Storkriket finns på sociala medieplattformarna Facebook, Instagram och Youtube och använder sig främst av taggarna @storkriket, #storkriket och #biosfärområdestorkriket.

- Facebook: <https://www.facebook.com/storkriket/>
- Instagram: <https://www.instagram.com/storkriket/>
- YouTube: <https://www.youtube.com/@storkriket>

17. STYRNING, FÖRVALTNING OCH SAMORDNING AV BIOSFÄROMRÅDET

17.1. Förvaltnings- och samordningsstrukturer:

(Svara på frågorna nedan som om området redan blivit godkänt som biosfärområde.)

17.1.1. Vilken rättslig status har biosfärområdet?

Storkriket lyder under allmän svensk lagstiftning och omfattas därmed inte utav några nationella lagar och bestämmelse specifika för biosfärområdet. Delar av biosfärområdet omfattas däremot av speciella skyddsbestämmelser (se avsnitt 9.3).

17.1.2. Vilken rättslig status har kärnområdet/-områdena och buffertzonen/-zonerna?

Områdets kärnområden sammanfaller med befintliga och lagenligt skyddade områden: kulturresevat, ramsarområden, nationalparker, naturreservat, natura 2000-områden och biotopskydd (se avsnitt 9.3 för information om rättslig status).

Områden som är buffertzoner i Storkriket är vattenskyddsområden, strandskydd, riksintressen för kultur- miljö- och naturvård, naturvårdsområden, landskapsbildskydd och naturminne (se avsnitt 9.3 för information om rättslig status).

17.1.3. Vilka myndigheter har förvaltningsbehörighet för de olika zonerna i biosfärområdet (kärnområdena, buffertzonen och utvecklingsområdena)?

Kärnområden

Se allmän lagstiftning rörande samtliga zoner i avsnitt 9.3.1 och för kärnområden specifikt i avsnitt 9.3.2.

Buffertzoner

Se allmän lagstiftning rörande samtliga zoner i avsnitt 9.3.1 och för kärnområden specifikt i avsnitt 9.3.3.

Strandskyddade områden

Strandskyddet syftar till att långsiktigt trygga förutsättningarna för allemansrättslig tillgång till strandområden och att bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet på land och i vatten. Det är kommunerna och Länsstyrelsen Skåne som kontrollerar att reglerna om strandskydd följs. Oftast är det kommunerna som har ansvar för tillsynen inom strandskydd. Omfattas strandskyddsområdet också av ett annat statligt skydd, till exempel ett statligt naturreservat, är det i stället Länsstyrelsen som ansvarar för tillsynen.

Riksintressen för friluftsliv och naturvård

Hantering av riksintressen i Sverige är en angelägenhet för både stat, länsstyrelse och kommun. Staten har ett ansvar för att precisera vilka områden som bedöms vara av riksintresse samt vilka värden och egenskaper det är som gör dem värdefulla. Det finns tolv olika myndigheter som var och en inom sina sakområden ansvarar för att lämna uppgifter till länsstyrelserna om sådana områden som myndigheterna anser är av riksintresse enligt tredje kapitlet i Miljöbalken. Naturvårdsverket är den nationella myndigheten som ansvarar för riksintressen för naturvård och friluftsliv och Riksantikvarieämbetet är den nationella myndighet som ansvarar för riksintressen för kulturmiljövård. I dialogen mellan stat och kommun är det Länsstyrelsen Skåne som företräder statens samlade intressen. Länsstyrelserna ska verka för att riksintressena tillgodoses i samband med miljökonsekvensbeskrivningar och i planerings- och beslutsprocesser i kommunerna. I kommunernas respektive översiktsplaner ska de (Lund, Sjöbo och Eslöv) aktivt förhålla sig till de utpekade värdena och ange hur kommunen avser att tillgodose riksintressena.

Landskapsbildskydd

Landskapsbildskydd finns till för att skydda värdet av framför allt den visuella upplevelsen av ett landskap. Skyddet reglerar till exempel bebyggelse och vägar. Det krävs tillstånd från länsstyrelsen för att utföra åtgärder som kan ha negativ effekt på landskapsbilden i dessa områden.

Vattenskyddsområden

Vattenskyddsområden har föreskrifter till skydd för vattnet. Det kan innebära begränsningar av hur marken får användas och regler kring hur till exempel kemiska produkter och avfall får hanteras. Länsstyrelsen eller kommunen kan förklara ett mark- eller vattenområde som vattenskyddsområde för att skydda en grund- eller ytvattentillgång som utnyttjas eller antas komma att utnyttjas som vattentäkt. I Storkriket har Länsstyrelsen Skåne tillsynsansvaret över majoriteten av områdets vattenskyddsområden.

Naturminne

Ett naturminne är ett särpräglad naturföremål som behöver skyddas eller vårdas särskilt. Kommuner och länsstyrelser kan besluta om naturminnen.

Utvecklingsområdet

Kommuner och markägare styr planering och utveckling av större delarna av biosfärområdets utvecklingsområde enligt lagar och förordningar beskrivna i (se avsnitt 9.3 för information).

17.1.4. Redogör för vilka behörigheter dessa myndigheter har. Specificera per zon om så behövs och ange vilka decentraliserade (lokala/regionala) myndigheter som eventuellt är inblandade.

Kärnområden

Naturvårdsverket har det huvudansvaret för skyddet av naturområden och samordnar arbetet med flera olika typer av skydd av natur på nationell nivå. Den mark som Länsstyrelsen Skåne skyddar i biosfärområdet köper Naturvårdsverket in för naturvårdsändamål alternativt ersätter markägare för de begränsningar i markanvändning som skyddsbeslutet innebär. Länsstyrelsen Skåne ansvarar för det operativa arbetet med att bilda och förvalta majoriteten av kärnområdets skyddade områden. Kommuner kan också besluta om vissa typer av områdesskydd till exempel naturreservat. Lunds kommun är den kommun i Storkriket som

har inrättat naturreservat och biotopskyddsområden och har därmed också tillsynen över de områdesskydd de har beslutat om. De ansvarar även för finansiering av såväl ersättningar till markägare som skötsel vad gäller kommunala områdesskydd.

Buffertzoner

Se beskrivning av respektive myndighets ansvar för buffertzonerna under avsnitt 9.3 och 17.1.3.

17.1.5. Ange viktigaste markägarstrukturen för var och en av zonerna.

Jordbruks- och skogsmarker utgör runt 80 procent av arealen i Storkriket. Markägarstrukturen i både jordbruksmark och skogsmark domineras av privata ägare, vilket därmed är den vanligaste markägarstrukturen i alla zoner.

Kärnområden

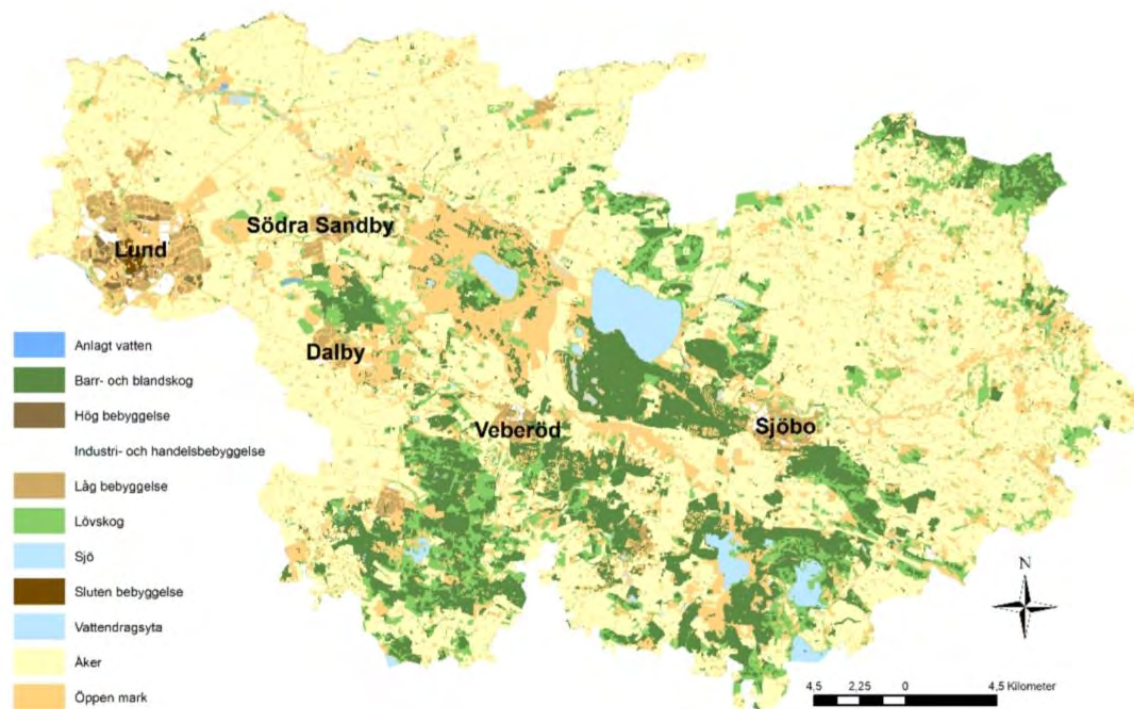
De vanligaste marktyperna i kärnområdena är skog och öppenmark som är skyddat i olika skyddsformer. Privat ägandeskap, samt inom vissa skyddade områden statligt ägande dominerar i zonen.

Buffertområden

Även i buffertområdena ser vi att de vanligaste marktyperna är skogs- och jordbruksmark. De står för runt 80 procent av marken i zonen. Zonen domineras av privat ägandeskap.

Utvecklingsområden

I utvecklingsområdena finns de större tätorterna i Storkriket. Detta innebär att andelen mark med privat ägande minskar något, men den stora mängden åkermark och skogsmark finns i zonen (runt 78 procent) och gör att privat ägande dominerar även här.

Karta: Markanvändning.

Referenser

- Naturvårdsverket. *Allemansrätten vid odlad mark och hagar*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).
- Länsstyrelsen Skåne. *Kulturmiljöprogram: Skogens landskap*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-11).

17.1.6. Förvaltas/samordnas biosfärområdet av en person, eller är det flera personer som handhar förvaltningen? Om det är en enda förvaltare/koordinator, vem är det som utnämner och anställer denna person (nationella myndigheter, miljöförvaltningsorgan, lokala myndigheter etcetera)?

Biosfärorganisationen är ingen formell förvaltare av området men representanter från förvaltning är representerade i organisationens styrelse (Länsstyrelsen Skåne och kommunerna). Biosfärorganisationen ansvarar för övergripande samordning och en plattform för samverkan för att uppnå Unesco-uppdraget. Arbetet leds av ett biosfärkontor bestående av, inledningsvis tre tjänster, varav en verksamhetsansvarig koordinator. Biosfärkontoret finns på Lunds kommun som ansvarar för att anställa den personal som bemannar biosfärkontoret.

17.1.7. Finns det några rådgivande eller beslutsfattande organ (till exempel vetenskapligt råd eller medborgarråd bestående av invånarna i biosfärområdet) för var och en av zonerna eller för biosfärområdet som helhet?

Om så är fallet, beskriv organets/organens sammansättning, roll och behörighet samt hur ofta det hålls möten.

Se beskrivning av organisationen i sin helhet inklusive Storkrikets biosfärförening, forskargrupp och medborgarengagemang under avsnitt 17.1.8.

17.1.8. Har något samordningsorgan inrättats särskilt för biosfärområdet?

Om så är fallet, redogör detaljerat för organets funktion, uppbyggnad och representationsgrad för varje grupp samt organets roll och behörighet. Är detta samordningsorgan oberoende, eller lyder det under någon lokal eller central myndighet eller under biosfärområdets förvaltare/koordinator?

Storkrikets verksamhet är organiserad som en hybridorganisation. Hybridorganisationen bidrar till ökade kontaktytor, ökad innovationskraft, bättre förankring, bredare representation, och inte minst möjlighet till ett större kunskaps- och erfarenhetsutbyte och fler finansieringsmöjligheter. Till exempel projektmedel till offentliga organisationer, projektmedel för ideella organisationer samt investeringar från sociala investerare vilket kan ge en stabilare ekonomisk grund.

Den ena sidan av biosfärområdets organisation skapar goda förutsättningar till långsiktig trygghet och ett kommunalt stabilt ägandeskap och samarbete mellan kommunerna och utgörs av en gemensam politisk beredning/eller utskott. Den andra sidan av organisationen, Storkrikets biosfärförening, är mer agil och möjliggör inkludering, brett deltagande, ökade kontaktytor och är en förändringsbenägen funktion. Inflytande och engagemang kommer därmed från olika håll och bidrar till biosfärområdets Strategi och utveckling.

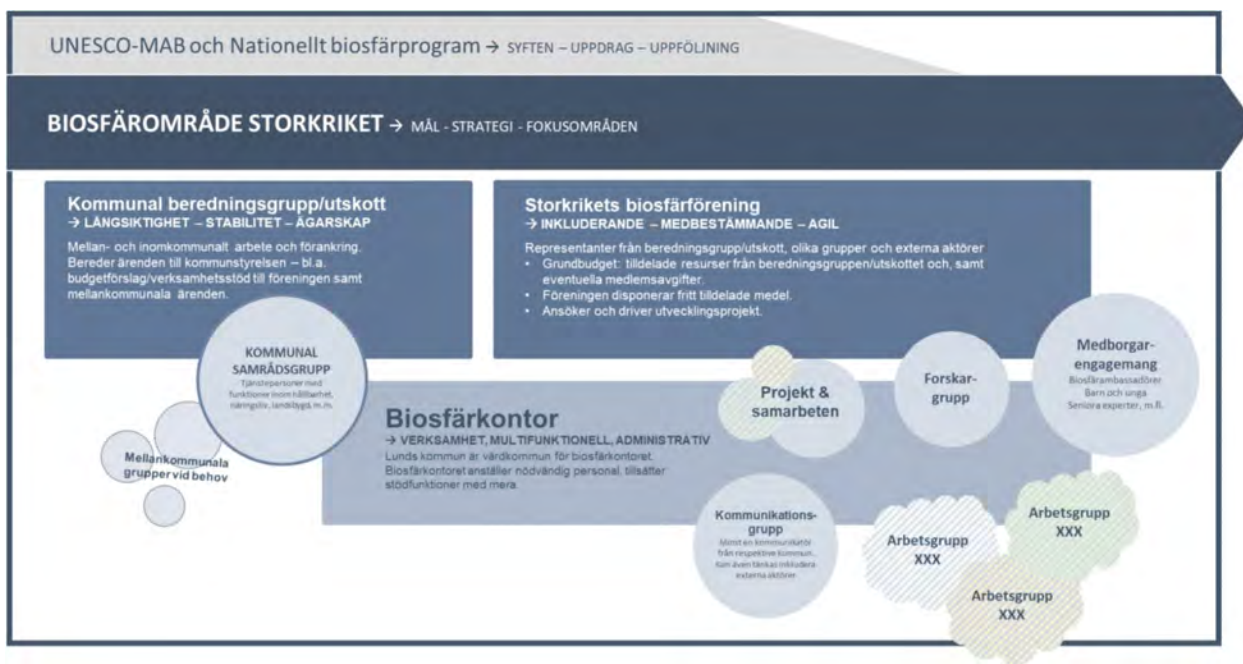

Illustration: Översiktlig visualisering av organisationsstrukturen för biosfärområdet Storkriket.

Politiskt gemensam biosfärsberedning / eller utskott

Den politiska biosfärsberedningen/utskottet är den gemensamma politiska nivån för kommunala samverkansfrågor inom biosfärbudet och grundar sig i ett gemensamt avtal mellan de tre kommunerna. Den politiska biosfärsberedningen har till uppgift att bereda ärenden till respektive kommunstyrelse rörande budget (kommunernas bidrag), förslag på representanter till biosfärföreningens styrelse, förslag på verksamhetsstöd till föreningen samt samverkansfrågor mellan kommunerna som kräver politiska beslut eller politisk vägledning för verksamheterna i respektive kommun. Beredningen/utskottet bevakar biosfärfrågan internt i respektive kommun och ansvarar för uppföljning, utvärdering och utveckling av biosfärbudet utifrån den interna kommunorganisationen.

Storkrikets biosfärförening

Storkrikets biosfärförening är en ideell förening med flera ingående aktörer. Medlemmar är kommunerna (representanter från den kommunala beredningen) och andra aktiva aktörer i området. Som aktör (civilsamhället) i biosfärområdet kan du bli medlem i Storkrikets biosfärförening. Biosfärföreningen utgör grunden för samverkan mellan olika aktörer, kommunerna och civilsamhället.

Biosfärföreningens styrelse består av runt 10–15 ordinarie ledarmöten, politiker från Lund, Sjöbo och Eslöv, representanter från Länsstyrelsen Skåne, universitet (LU, SLU, Malmö universitet) och andra utbildningsorgan, ideell naturvård, ideell kulturorganisation, jordbrukssektorn/areell näring, besöksnäring/turism, med flera. Föreningen arrangerar ett årligt möte öppet för allmänheten som ger lokalbefolkningen möjlighet att framföra synpunkter och idéer kring verksamhetens alla delar.

Tjänstekommunal samrådsgrupp

Den tjänstekommunala samrådsgruppen består av två till tre tjänstepersoner från vardera kommunen med uppdrag inom till exempel näringsliv-, hållbarhet-, eller landsbygdsfrågor. De kommunala tjänstepersonerna ansvarar för att driva och organisera biosfärbudet internt i sin respektive kommun, och är beredande inför biosfärsberedningens/utskottets möten. Samrådsgruppen är vid behov ansvariga att lyfta biosfärenden i kommunala politiska instanser.

Kommunikationsgrupp

Kommunikationsgruppen består av minst en tjänsteperson med ett uppdrag inom kommunikation från vardera kommun. Gruppens ansvar är att skapa en likriktning av den interna och externa kommunikationen kring biosfärområdets löpande arbete och kommunikationsbehov. Gruppen kan utvecklas med tiden och inkludera fler parter.

Biosfärkontor – utförande verksamhet

Lunds kommun föreslås vara värdkommun för det gemensamma biosfärkontoret – vilket är den operativa organisation som har det övergripande ansvaret att verksamheten i området bedrivs enligt riktlinjerna från Unesco och utifrån de lokala förutsättningarna och arbetsuppgifterna. Värdskapet regleras i ett avtal mellan kommunerna. Lunds kommun har arbetsgivaransvaret för biosfärkontorets anställda och verksamheten är placerad på kommunkontoret i Lunds kommun. Arbetet på biosfärkontorets leds av en verksamhetsansvarig biosfärkoordinator.

Biosfärkontoret får sitt uppdrag genom den kommunala beredningen/utskottet, utifrån den årliga beslutade verksamhetsbudgeten samt genom Storkrikets biosfärförening utifrån föreningens tilldelade verksamhetsstöd och eventuell egen tillförsänsad budget (externfinansierade projekt, bidrag och medlemsavgifter).

Fler nyckelgrupper för samverkan, delaktighet och utveckling

Forskargrupp/vetenskapligt råd: En samrådsgrupp med representanter från närliggande universitet ger kunskap och drivkraft till forskningens roll för biosfärområdets utveckling.

Mellankommunala grupper: Olika mellankommunala samrådsgrupper startas efter behov och politiska förslag, till exempel skulle kommunala grupper kring plats- och destinationsutveckling av Storkriket, översiktsplanering, och friluftsliv kunna utgöra grupperingar där kommunernas kunde utveckla samarbeten i framtiden. Detta samarbete växer och utvecklas organiskt efter politisk vilja, behov och resurser.

Projekt och samarbeten: I samband med olika samverkansprojekt (externfinansierade) kan resurser frigöras för att jobba med ämnen som ligger i linje med de olika fokusområdena.

Medborgarengagemang: För de medborgare/civilsamhälle som vill bidra eller stödja på annat sätt än genom deltagande i den formella föreningen så kan denne till exempel bli biosfärambassadör, eller delta i grupper för till exempel seniora experter eller barn och ungdomar. Dessa grupper växer fram organiskt efter behov och tilldelade resurser.

17.1.9. Hur har förvaltningen/samordningen anpassats till den lokala situationen?

Storkrikets organisation har anpassats till den lokala situationen och bidrar genom sin struktur som en hybridorganisation till ökade kontaktytor, ökad innovationskraft, bättre förankring, bredare representation, och inte minst möjlighet till ett större kunskaps- och erfarenhetsutbyte och fler finansieringsmöjligheter.

Utvecklingen av Storkriket har skett succesivt och tankarna om att bilda ett biosfärområde konkretiserades redan någon gång runt 2010. Utvecklingsarbetet därefter har drivits av och engagerat olika instanser såsom föreningar, byalag, kommun, universitet och Länsstyrelsen Skåne. Storkrikets organisation har därmed byggts upp utifrån en bredd av lokalt engagemang och ger även framöver stora möjligheter att delta i utveckling av området.

Det politiska utskott/beredning i organisationen fångar det politiska engagemanget och utveckling av det interna arbetet gentemot Storkrikets strategi. Kommunerna har mycket att vinna på samverkan, vad gäller till exempel infrastruktur och översiktsplaneringsfrågor. Det gemensamma politiska utskottet/beredningen lägger en viktig grund för en utvecklad mellankommunal samverkan samt ökad inomkommunal förankring.

Storkrikets belägenhet i närheten av tre större universitet (Lunds universitet, Malmö universitet och Sveriges Lantbruksuniversitet SLU) samt framstående forskningsanläggningar i området gör att ett forskarråd inrättades tidigt under kandidaturarbetet. Universitetens intresse är stort och samverkan med forskare kommer att försätta utvecklas över tid.

17.1.10. Finns det något förfarande för att övervaka och utvärdera förvaltningens effektivitet?

Den officiella förvaltningen av biosfärområdet, som i huvudsak sker genom kommunernas (Lund, Sjöbo och Eslöv) och Länsstyrelsen Skånes arbete styrs av förvaltningsrättsliga principer. Myndigheternas effektivitet granskas och utvärderas i sin tur av Riksrevisionen.

Det arbete som sker inom biosfärområdets organisation inklusive arbetet som genomförs inom kommun och länsstyrelse (se avsnitt 17.1.8) sammanställs och redovisas i en årlig verksamhetsredovisning. I samband

med nationella (vart femte år) och internationella (var tionde år) utvärderingar av biosfärområden görs en mer djupgående och omfattande rapportering.

17.2. Konflikter inom biosfärområdet:

17.2.1. Redogör för eventuella större konflikter om tillträdet till eller användningen av naturresurserna inom det berörda området (ange exakt tidsperiod). Om biosfärområdet har bidragit till att förhindra eller lösa vissa av dessa konflikter, förklara vad det är som har lösts eller förhindrats och hur man lyckats med detta för varje zon.

Biosfärområdets belägenhet i en expansiv storstadsregion med över 4 miljoner människor samt områdets unika natur- och kulturvärden innebär att de föreligger flera större intressekonflikter i området. Några av de större nämns nedan.

Expansion av bebyggelse

Runt om i världen pågår en kraftfull urbanisering och i Sverige finns ett par av Europas snabbast växande storstadsregioner där ibland Malmö/Lund-regionen. Som ett expansivt område står kommunerna i Storkriket inför en omfattande utveckling av nya verksamheter och ny bebyggelse. Stora delar av biosfärområdet består idag av markförhållanden med mycket hög bördighet och en livsmedelsproduktion som är viktig utifrån ett lokalt, nationellt och internationellt perspektiv. Den växande befolkningen innebär ett ökat exploateringstryck och att alltmer jordbruksmark riskeras tas i anspråk för bebyggelse, vägar eller utbyggnad av verksamheter eller energiproduktion. Jordbruksmark är en långsiktig resurs och som inte går att ersätta. För att motverka att jordbruksmark tas i anspråk jobbar kommunerna i Storkriket med förtätning av städer och byar. Förtätningen kan dock i sin tur leda till andra intressekonflikter så som minskad grön yta i staden vilket leder till att allt fler ska samsas om de gröna miljöerna och att ytan minskas för den biologiska mångfalden. Förtätning kan också leda till risk för ökat buller samt minskad förmåga till att anpassa städer till klimatförändringen. Framför allt är träden i tätorterna viktiga, men även andra vegetationstyper.

Ökat friluftsliv och turism

Den växande befolkningen bidrar till att allt fler människor besöker biosfärområdet för friluftssändamål eller som turister. Friluftsliv och turism ger många fördelar så som förbättrad folkhälsa och ekonomisk tillväxt i form av en utvecklad besöksnäring men det skapar också intressekonflikter. Exempel på intressekonflikter är mellan friluftslivsutförare och privata markägare samt mellan det ökade antalet besökare till områden med höga natur- och kulturvärden.

Under kandidaturen har arbetet inletts med att utveckla Storkriket till en hållbar destination. Områdets utmaningar och möjligheter har kartlagts, och succesivt inleds nu arbetet med att på olika sätt hantera intressekonflikterna och kanalisera människor. Ett exempel på utmaningar som lyfts under kandidaturen är bristen på ridleder i området. Detta har bland annat bidragit till en ny ridled i byn Vollsjö, som en pilot med möjlighet att expandera till andra delar av biosfärområdet. Andra intressekonflikter som har lyfts är mellan den utökade militära verksamheten i området (Revingehed) och områdets friluftsliv. En lösning som arbetas

med, i relation till detta, är att ta fram en ny rutt för Skåneleden (regional vandringsled) som kan användas i samband med de militära övningarna på pansarövningsfältet Revingehed.

Intensiv livsmedelsproduktion

Biosfärområdets jordar och livsmedelsproduktion är en unik tillgång och en viktig naturresurs, men den medför också flera utmaningar. En intensiv produktion innebär bland annat användning av kemiska bekämpningsmedel, konstgödsel och jorderosion vilket tillsammans med ökad exploatering innebär ett hot mot matjordarna.

En viss del av använda bekämpningsmedel och näringsämnen läcker ut i biosfärområdets vattendrag och sjöar. Tillverkningen av konstgödsel har också en klimatpåverkan. Spridning av bekämpningsmedel har också potential att skada områdets växt och djurliv, däribland de marklevande organismerna.

Arbetet för att mildra och förhindra intressekonflikter mellan en intensiv livsmedelsproduktion och långsiktigt bevarande av mark och vatten pågår på olika sätt av många olika aktörer i biosfärområdet. Kommunerna arbetar till exempel genom inköp av ekologiska och/eller svenskproducerade livsmedel samt genom tillsyn och information till områdets lantbrukare. Forskare på Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), Lunds universitet, med flera, forskar kring utveckling av hållbarhet i lantbruket. Många lantbrukare i området bidrar genom användning av ny teknisk innovation, plantering av blommande remsor, lärkrutor, reducerad jordbearbetning, energieffektivitet eller biologiska växtskyddsmedel.

För att minska läckage av näringsämnen till biosfärområdets sjöar och vattendrag pågår ett intensivt arbete med till exempel utveckling av nya våtmarksområden och återmeandering av vattendrag som bidrar till landskapets vattenhållande och renande förmågor. Detta arbete genomförs av många olika aktörer i området däribland kommuner, länsstyrelse, vattenråden och markägare.

Sol- och vindkraftsutbyggnad

Det föreligger flera planerade solcellsanläggningar i biosfärområdet vilket vissa grupper anser negativt för landskapsbild, natur och kulturvärden samt för biologisk mångfald. Vissa har önskemål om att anlägga solcellsparker på jordbruksmark vilket i så fall kan utgöra en intressekonflikt mellan livsmedelsproduktion och energiproduktion. Det samma gäller installation av vindkraftsverk.

Berg- och sandtäkter

Det finns flera större berg- grus- och sandtäkter i Storkriket däribland i Södra Sandby, Veberöd, Blentarp, Övedskloster och Eriksdal. Det föreligger flera intressekonflikter kring dessa naturresurser bland annat i Södra Sandby där täkten innehåller brytvärt bergmaterial av riksintresse, samtidigt som det finns ett tiotal naturreservat och en nationalpark i anslutning.

17.2.2. Redogör för eventuella behörighetskonflikter som finns mellan olika myndigheter när det gäller förvaltningen av biosfärområdet.

Områdets officiella förvaltning sker utifrån en fungerande samverkan mellan de ingående kommunerna och Länsstyrelsen Skåne. Ett inrättande av ett biosfärområde kommer bidra till ökad samverkan och samordning mellan aktörer som ansvarar för förvaltande av området.

17.3. Lokalbefolkningens representation, deltagande och samråd:

17.3.1. Under vilka faser av biosfärområdets tillkomst har lokalbefolkningen involverats; till exempel vid avgränsningen av området, vid utarbetandet av förvaltnings-/samarbetsplanen, vid genomförandet av planen eller i det dagliga förvaltningsarbetet? Ge några konkreta exempel.

Se utförlig redogörelse för biosfärområdets samrådsförfaranden i avsnitt 13.4.

17.3.2. Beskriv hur lokalbefolkningen (däribland kvinnor och urfolksgrupper) har varit eller är representerade vid planeringen och förvaltningen av biosfärområdet (t.ex. representativa råd, samrådsgrupper etc.).

Hur lokalbefolkningen är representerad och har varit representerad vid planeringen och förvaltningen av biosfärområdet beskrivs närmare i avsnitt 13.4 och 17.1.8. Ett sätt är hur organisationsformen har och föreslås se ut. Styrgruppen under kandidaturperioden samt styrgruppsammansättningen framöver består av lokala och folkvalda kommunpolitiker som representerar kommuninvånarnas intressen. Därtill kommer organisationsformen utvecklas till att också bestå av en förening, där intressen som lokalbefolkning samordnat sig kring får utökat mandat. Föreningen kommer att ha ett årligt möte öppet för allmänheten som ger lokalbefolkningen möjlighet att framföra synpunkter och idéer kring verksamhetens alla delar. Struktur för representation av särskilda målgrupper av lokalbefolkning och aktörer finns bara delvis på plats (forskarråd) medan andra är under utformning (ungdomar, ambassadörer). Dessa kan komma att utvecklas över tid beroende på engagemang, resurser och intresse. En jämställd representation mellan kvinnor och män eftersträvas i organisationen. Urbefolkningsgrupper finns inte inom det föreslagna biosfärområdet.

17.3.3. Beskriv särskilt hur situationen ser ut för ungdomarna inom det föreslagna biosfärområdet

(till exempel vilka konsekvenser biosfärområdet kan få för ungdomarna, hur deras intressen och behov beaktas, åtgärder som vidtagits för att uppmuntra dem att delta aktivt i biosfärområdets styrning).

Inom kommunerna Lund, Eslöv och Sjöbo bor närmare 30 000 ungdomar mellan 15–24 år, vilket utgör 16 procent av den totala befolkningmängden i de tre kommunerna (SCB, 2022, observera att hela Eslövs kommun räknas in). Mot bakgrund av att flera gymnasium, lärosäten för unga vuxna och till exempel idrottsföreningar är belägna i området pendlar många ungdomar också in från omkringliggande kommuner. Utbudet av utbildning och fritidsaktiviteter koncentrerar sig till tätorterna, främst staden Lund. Detta gäller även arbetstillfällen. Under pandemin ökade arbetslösheten i Sverige och gruppen unga blev särskilt drabbade, samtidigt har arbetslösheten minskat och sysselsättningsgraden ökat snabbast inom denna grupp efter pandemins restriktioner släppt. Pandemin snabbade därtill på den pågående digitala utvecklingen i samhället. Det berör ungdomar genom att de idag har större möjlighet till internetbaserat arbete och utbildning. Angående tillgången till aktivt föreningsliv så finns det ett hundratals ideella föreningar registrerade i Storkriket. Många är riktade till barn och unga – bland annat inom idrott, ridsport, teater, litteratur, miljöengagemang och friluftsliv. Enligt Myndigheten för ungdoms- och civillsamhällsfrågor

(MUCF, 2021) är rikssnittet för unga att vara medlem i en förening 56 procent. Rörande idrottsföreningar anger 25 procent att de idrottar minst en gång i veckan i en förening, samtidigt anger 64 procent att de idrottar utan att vara aktiva i en förening. Hur jämlikt, tillgängligt för olika socioekonomiska grupper samt geografiskt tillgängligt föreningsutbudet är för Storkrikets alla ungdomar har inte utvärderats. En sådan utvärdering är något som bör beaktas i det fortsatta arbetet med biosfärområdets utveckling och involvering av ungdomar.

Delaktighet i lokala beslut och i biosfärområdets utveckling

Runt 42 procent av Sveriges ungdomar anger att de vill vara med och påverka i frågor som rör deras kommun, samtidigt rapporterar endast 16 procent att de har den möjligheten (MUCF, 2021). Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) lyfter även i en rapport från 2018 att knappt hälften av ungdomarna kände sig inkluderade i samhället, där andelen var något lägre i landsbygder än i övriga områden (svar från cirka 500 ungdomar från landsbygd).

Arbete för att möjliggöra ungdomars representation, deltagande och samråd i biosfärområdets utveckling har inletts, även om mycket kvarstår. Yngre barn har inkluderats genom föreningen ARNAs (Art and Nature) projekt UngScishop. Projektet sätter barn och ungas frågor kring hållbar utveckling i fokus och skapar ett utbyte mellan grundskoleelever inom området och forskare vid Lunds universitet. Projektet pågår under kandidatperioden och målet är att utveckla en medborgarplattform för unga i ett biosfärområde. Under 2022–2023 var även samma biosfärengraderade förening samarbetspartner i Erasmusprojektet miniMAFF som skapade utbyten mellan ungdomar i Estland, Lettland och Storkriket om natur- och klimatfrågor med film och foto som arbetsverktyg. Att titta närmare på kreativa och kulturella uttryck för vidareutveckling och engagemang för utvecklingsfrågor bland ungdomar kan vara av intresse för framtiden. Mer än 30 procent av Sveriges ungdomar utövar kultur någon gång varje vecka enligt MUCF (2021).

I avsnitt 16.2.1 om lärande för hållbar utveckling går det att läsa mer om tänkt arbete med biosfär-ambassadörer, där barn och unga kan bli en utsedd målgrupp för arbetet. I samma avsnitt går det att läsa om lärande för hållbar utveckling som en del av svenska skolors läroplaner. Stöttning och samarbete för utveckling av skolornas arbete skulle kunna utgöra en språngbräda för ungas möjlighet till engagemang i biosfärområdets utveckling.

Vidare inkluderas ungdomar i biosfärområdets övergripande arbete med att bilda ett hållbart och attraktivt samhälle för alla. Ungdomar representerade som enskilda individer eller som grupp får möjlighet att skicka in sina synpunkter på aktuell remiss.

Det behövs emellertid olika sätt för ungdomar att delta och engagera sig lokalt. En rapport från MUCF (2023) belyser sociala mediers roll för ungdomars möjlighet till engagemang i civilsamhället. Sociala medier kan sänka trösklarna för medborgerligt engagemang och göra det lättare för människor att engagera sig. Å andra sidan finns risker för manipulation av fakta och studier som indikerar att det snarare kan bli svårare för vissa grupper att engagera sig då de som redan har resurser får större möjligheter att utnyttja dem i det digitala rummet. Detta är en anledning till att det är av vikt att det måste finnas en variation av sätt att engagera sig för ungdomar.

Storkriket ämnar därför möjliggörande deltagande på olika sätt. På vilka sätt och var ungdomsrepresentanter kan inkluderas i organisationsformens struktur, såväl i statiska som tillfälliga arbetsgrupper, behöver diskuteras.

Referenser

- MUCF, 2018. *Fokus 18 - Vilka ska med?* ([Länk](#), hämtad 2023-07-01)
- MUCF, 2021. *Ung idag*. ([Länk](#) hämtad 2023-07-1).

- MUCF, 2023. *Nya sätt att organisera sig i civilsamhället*. ([Länk](#) hämtad 2023-07-1)

17.3.4. I vilken form sker representationen?

(till exempel via företag, föreningar, miljöorganisationer, facket etc.)

Lokalbefolkningen representeras och kan delta i biosfärområdets utveckling på ett flertal olika sätt. Genom föreningar, fristående grupper och som enskilda individer. Exempel på olika former för representation hittills se avsnitt 13.4. För framtida möjligheter se förslaget på organisationsform i avsnitt 17.1.8.

17.3.5. På vilket sätt involveras lokalbefolkningens representantorgan

(till exempel ekonomisk medverkan, utnämning av representanter, traditionella ledningsstrukturer etc.)?

Exempel på organisationers och föreningars möjlighet till att representeras och delta i biosfärområdets utveckling hittills beskrivs i avsnitt 3.4. För framtida möjligheter se förslag på ny organisationsform i avsnitt 17.1.8. Sammanfattat föreslås lokalbefolkningen framöver representeras genom kommunala politiker i biosfärområdets politiska utskott och som medlemmar genom intresseorganisationer i Storkrikets ideella biosfärförening. Kommunerna bidrar ekonomiskt till biosfärföreningen och det operativa biosfärkontorets verksamhet, se budgetförslag avsnitt 13.6. Vidare involveras organ som representerar lokalbefolkningen i det löpande arbetet genom samverkansprojekt och eventuella arbetsgrupper för fokusområdena. I avsnitt 17.3.2 och 17.3.3 och 14.3 beskrivs också exempel på hur lokalbefolkningen, ungdomar och olika lokala intressegrupper har och kommer att fortsätta involveras i arbetet.

17.3.6. Hur ser tidsramarna för samrådsmekanismerna ut? Redogör utförligt för detta samrådsarbete. Hur ser berörda aktörers roller ut i förhållande till biosfärområdets roll?

(till exempel permanent samrådskommitté, tillfälliga samrådsgrupper för specifika projekt etcetera)

En utförlig redogörelse för biosfärområdets samrådsförfaranden hittills, inklusive tidsramar, finns återgivet i avsnitt 13.4. Arbetet sammanfattas nedan genom en övergripande tidsangiven lista över de viktigaste faserna - tillsammans med det förslag på kommande samrådsförfarande som beskrivs i avsnitt 17.1.8.

Tidsperiod	Steg	Beskrivning
2008–2017	Tidiga samarbeten	Det inledande forandet av idén att bilda ett biosfärområde karaktäriserades av tillfälliga samråd genom projekt och samarbeten. I detta skede hade kommunerna, företag och föreningar som enskilda organ betydande roll. Vid denna tidpunkt fanns det ännu inte någon formaliserad samarbetsform för utvecklandet av biosfärområdet.
2017–2019	Förstudie	Förstudien byggde på en formaliserad samarbetsform för utvecklandet av biosfärområdet där samråd med lokalbefolkningen och andra aktörer skedde löpande genom olika aktiviteter. I arbetet deltog en referensgrupp som bestod av 32 olika och mestadels lokala organisationer och grupper. I referensgruppen ingick bland annat boenden som grupp med fyra representanter.

2020–2022	Projekt Tillsammans för Vombsjösjösänkan	Projektet Tillsammans för Vombsjösjösänkan fokuserade på att engagera medborgare, föreningsliv och småföretagare i biosfärutvecklingen. Arbetet innehöll walk-n-talks, workshops och studiebesök.
2020–2025	Kandidatur Biosfärområde Storkriket	Kandidaturen leds av en politisk styrgrupp med två representanter från respektive ingående kommun. I styrgruppen sitter även adjungerade tjänstepersoner från Länsstyrelsen Skåne och de tre kommunerna. Tjänstepersoner är anställda och arbetar utifrån uppdrag från styrgruppen. Arbetet sker samråd med en mellankommunal arbetsgrupp och en kommunikationsgrupp. Vidare sker arbetet genom ägandeskap och delaktighet i projekt och samarbeten som utvecklar biosfärområdet. Kandidaturen arbetar fram förslaget till ansökan för att bilda ett biosfärområde, remissen skickas ut till berörda instanser och blir tillgänglig för allmänheten.
2025 och framåt	Biosfärområde Storkriket	Den nya organisationen föreslås bestå av en lokalt politiskt beredningsgrupp/-utskott samt en ideell förening med representanter från lokala och regionala aktörer. Ett årligt öppet möte möjliggör även för fler invånare och intressenter att ge sina synpunkter. Vidare involveras lokalbefolkningen genom projekt och samarbeten med individer eller organisationer som representerar vissa grupper av lokalbefolkningen.

17.3.7. Vilka samrådsmekanismer har använts och vilka har deltagit i dem? Har de skapats för särskild fråga eller är de mer långsiktiga? Vilken inverkan har de haft på beslutsprocesserna (beslutsfattande, rådgivande eller endast för att informera allmänheten)?

De samrådsmekanismer som använts och vilka som deltagit i dem redogörs i avsnitt 13.4. Samråden har både utförts för att komma vidare inom en särskild fråga såväl som för biosfärområdets utveckling i bred bemärkelse. Majoriteten av samråden har varit av långsiktig karaktär. Flera tillfällen till samråd har utgjorts av information till allmänheten med möjlighet till efterföljande samtal. Den sammantagna inverkan på beslutsprocesserna har främst skett genom att samråden blivit rådgivande och kunskapshöjande inför beslutfattande.

17.3.8. Deltar kvinnor i samhällsorganisationer och i beslutsprocesserna? Tas samma hänsyn till deras intressen och behov? Vilka incitament eller program finns för att uppmuntra kvinnors representation och deltagande?

(har till exempel en "könskonsekvensbedömning" genomförts)?

I Sverige och i de instanser som berör Storkriket deltar både kvinnor och män i samhällsorganisationer och i de kommunala och politiska beslutsprocesserna. I den politiska representationen i kommunfullmäktige utgör kvinnor 49 procent i Lund, 41 procent i Eslöv och 46 procent i Sjöbo (SCB, kommunfullmäktige, 2022). Samtliga tre kommuner arbetar med jämställdhetsfrågor genom deras övergripande hållbarhetsarbete samt deras uppdrag som arbetsgivare, där bland annat könsuppdelad statistik ingår i uppföljningen.

I framtagandet av en fördjupad översiktsplan för Sjöbo tätort har Sjöbo kommun arrangerat flera dialogmöten för kvinnor. Detta med anledning av att det oftast är män som lämnar in sina synpunkter.

Kommunerna Lund och Eslöv har skrivit under den europeiska deklARATIONEN för jämställdhet på lokal och regional CEMR (Council of European Municipalities and Regions). Deklarationen är ett verktyg för kommuner och regioner att integrera jämställdhetsperspektivet i all verksamhet. Årliga priser och stipendier delas också ut i temat, till exempel Eslövs kommuns jämställdhetspris som går till en förening som under det gångna året gjort insatser för att jämna ut könsfördelningen i sin verksamhet, bryta stereotypa könsmonster eller öka kunskapen om jämställdhetsfrågor.

När det kommer till både den privata och offentliga sektorn är andelen kvinnor i chefsposition 44 procent i Lund, 40 procent i Eslöv och 42 procent i Sjöbo (SCB, Förvärvsarbetande anställda 16–64 år, 2021). En rapport av Länsstyrelsen Skåne (2021) visar att fördelningen av chefskap *mellan olika branscher* i Skåne inte heller är jämställt, 65 procent av de kvinnliga cheferna arbetade år 2018 inom offentlig sektor, majoriteten inom hälso- och sjukvård. Lönemässigt tjänar kvinnor i genomsnitt 90 procent av vad män tjänar i Sverige i stort (SCB, Medellöner i Sverige, 2021).

Referenser

- SCB, 2021. *Förvärvsarbetande anställda 16–64 år: Arbetsmarknad / Yrkesregistret med yrkesstatistik / Andel kvinnor och män i chefsposition per kommun (dagbef)*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-03)
- SCB, 2022. *Kommunfullmäktige: Jämställdhet i län och kommuner / Makt och inflytande Skåne län*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-03)
- SCB, 2021. *Medellöner i Sverige: Snabba fakta / Utbildning, jobb och dina pengar / Medellöner i Sverige* ([Länk](#), hämtad 2023-07-03)
- Länsstyrelsen Skåne, 2021. *Jämställdhetsstatistik i Skåne*. ([Länk](#), hämtad 2023-07-03)

17.4. Plan eller strategi för förvaltning/samarbete:

17.4.1. Finns det någon plan eller strategi för förvaltningen av och samarbetet kring biosfärområdet som helhet?

Under kandidaturen till biosfärområdet har framtagandet av en strategi för Storkriket tagits fram. Strategin utgår ifrån förstudiens förslag vilken har vidareutvecklats ytterligare utifrån biosfärområdets utvidgade geografiska område. Den föreslagna strategin i sin helhet finns bifogad till denna ansökan (se bilaga 3 - Strategi för Biosfärområde Storkriket 2023–2025). Förslag till mål, stödprocesser och fokusområden presenteras också i avsnitt 13.1.

17.4.2. Vilka aktörer medverkar i arbetet för att ta fram förvaltnings-/samarbetsplanen? På vilket sätt medverkar de?

Under förstudien arbetades förslag på fokusområden fram i samverkan med många av de aktörer som då medverkade i processen. Under kandidaturen har strategin vidareutvecklats i samarbete med styrgruppens representanter (politiker från de tre kommunerna och representation från Länsstyrelsen Skåne) och den kommunala tjänstemannagruppen. Därtill har ett antal lokala aktörer, och två mastersstudenter från Lunds universitet bidragit till den föreslagna strategin. Olika aktörerna har deltagit genom olika workshops, dialogtillfällen och skrivande. Strategin ska ut på remiss i samband med denna ansökan och lokala aktörer ges då ytterligare möjlighet att påverka förslaget.

17.4.3. Är det de lokala myndigheterna som formellt antar förvaltnings-/samarbetsplanen? Hänvisar de lokala myndigheterna till denna plan i andra strategier och/eller planer? Om så är fallet, ge en närmare beskrivning.

Det är biosfärområdets organisation och styrelse som är ytterst ansvariga för framtagande och uppföljning av strategin. Flera olika aktörer och organisationer kan bidra till genomförandet av strategin. Biosfärkontorets eget arbete och prioriteringar genomförs genom en årlig verksamhetsplanering som beslutas av styrgruppen för biosfärområdet. Andra aktörer som är avgörande för områdets utveckling kan bidra till att uppnå strategin genom sin ordinarie verksamhet, till exempel Länsstyrelsen Skåne, Region Skåne, kommunerna och universiteten. Kommunerna ställer sig bakom strategin i samband med att kommunfullmäktige i de tre kommunerna fattar ett formellt beslut att skicka in ansökan till Unesco.

17.4.4. Hur länge gäller förvaltnings-/samarbetsplanen? Hur ofta revideras eller omförhandlas den?

Strategin gäller under perioden 2023–2025 och revideras i samband med att Unesco uppdaterar färdplanen för biosfärområden *A New roadmap for the Man and the Biosphere* som gäller fram till 2025.

17.4.5. Redogör för innehållet i förvaltnings-/samarbetsplanen. Innehåller den specifika åtgärder eller specifika riktlinjer? Ge exempel på åtgärder eller riktlinjer som förordas i planen. (Bifoga en kopia.)

Strategin innehåller Storkrikets mål, stödprocesser, fokusområden och förslag på arbetsområden se bilaga 3.

Exempel på identifierade arbetsområden inom fokusområdet *Välmående ekosystem och rik biologisk mångfald* är:

- Information och kunskapsbyggande insatser gentemot olika målgrupper gällande biosfärområdets unika naturmiljöer, höga biologisk mångfald och kulturarv.
- Utveckla kunskap om hur mänsklig aktivitet, till exempel lantbruk, militärverksamhet, friluftsliv med mera bidrar och påverkar ekosystem och biologisk mångfald.
- Bidra till utvecklingen av den gröna infrastrukturen, och underlätta spridningsmöjligheterna för växter och djur samt människors rörelsemöjligheter i hela Storkrikets landskap.
- Bevara, utveckla, och bidra till kunskap om de värdefulla gräs- och sandmarkerna i biosfärområdet.
- Bevara, utveckla, och bidra till kunskap om ädellövskogar och ädellövträd i biosfärområdet.
- Identifiera ekosystemtjänster och främja deras långsiktiga funktionalitet, inklusive de som bidrar till hälsa och välbefinnande.
- Stöd och initiera projekt och aktiviteter som syftar till att bekämpa invasiva arter.
- Arbeta för att stärka ekosystem och ekosystemtjänster i relation till klimatförändringarna.

17.4.6. Beskriv hur det föreslagna biosfärområdets mål (som de beskrivs i avsnitt 13.1) integrerats i förvaltnings-/samarbetsplanen.

Målen beskrivna i avsnitt 13.1 är en integrerad del i Storkrikets strategi, se bilaga 3.

17.4.7. Är planen bindande? Är den konsensusbaserad?

Förslag på Storkrikets strategi beslutas av styrgruppen för biosfärområdet - och i samband med att kommunfullmäktige i de tre kommunerna beslutar om denna ansökan ställer de sig bakom biosfärområdets strategi. Därmed har de antagit att verka i riktning för strategins genomförande.

17.4.8. Vilka myndigheter ansvarar för att planen genomförs, framför allt när det gäller buffertzoner och utvecklingsområden? Presentera belägg för dessa myndigheters roll.

Många aktörer har en roll i arbetet med biosfärområdets strategi och måluppfyllnad. Det är Storkrikets organisation, och ytterst dess politiska beredning/utskott och Storkrikets biosfärförening som ansvarar för samordning av arbetet. Biosfärkontoret är den operativa organisation som har det övergripande ansvaret kring samordnandet. Bland de viktigaste aktörerna i området är de tre kommunerna och Länsstyrelsen Skåne som genom förvaltning och tillsyn ansvarar för Storkrikets kärnområden och buffertzonerna (se avsnitt 17.1.3). Det är kommunerna och privata markägare som styr planering och utveckling av större delarna av biosfärområdets utvecklingsområde enligt lagar och förordningar beskrivna i avsnitt 9.3.

17.4.9. Vad finns det för faktorer som hämmar respektive underlättar genomförandet av planen (till exempel ointresse från lokalbefolkningens sida, konflikter mellan olika beslutsnivåer etc.)

Faktorer som underlättar genomförandet av strategin är:

- Engagemang och ägarskap bland politiker i de tre kommunerna.
- Kännedom och ägarskap på tjänstemannanivå i de tre kommunerna samt Länsstyrelsen Skåne.
- Hög kännedom om biosfärområdet bland boende och verksamma.
- Stort intresse och engagemang bland universitet, boende och övriga verksamma i området.
- Stabil och långsiktig finansiering.
- Stora statliga och europeiska anslag (projektfinansiering) för natur, klimat och hållbar utveckling.

Faktorer som hämmar genomförandet av strategin är:

- Litet engagemang bland politiker och tjänstemän i de tre kommunerna och Länsstyrelsen Skåne.
- Dålig kännedom och litet engagemang bland boende och verksamma i området.
- Låg grundfinansiering och minskade statliga och europeiska anslag (projektfinansiering).
- Globala och nationella förändringar i konjunkturen.
- Globala utmaningar så som krig, pandemi, och klimatförändring.

17.4.10. Har biosfärområdet integrerats i regionala eller nationella strategier? Och omvänt: hur har lokala/kommunala planer integrerats i planeringen av biosfärområdet?

Storkrikets strategi är ännu inte beslutad och är därmed inte integrerad i lokala, regionala eller nationella strategier även om bildandet av biosfärområdet nämns i vissas verksamhetsplaner.

Omvänt så har man i processen att ta fram biosfärområdets strategi utgått från kommunernas, Länsstyrelsen Skånes och Region Skånes olika styrdokument. Flera nämns i strategin till exempel, Länsstyrelsen Skånes regionala handlingsplan för landsbygdsprogrammet, Region Skånes livsmedelsstrategi, Länsstyrelsen Skånes handlingsplan för grön infrastruktur, Lunds kommuns Friluftstrategi, Sjöbo kommuns Grönstruktur- och naturvårdsprogram och Eslövs kommun utvecklingsstrategier i Översiktsplanen 2035.

17.4.11. Ange den viktigaste finansieringskällan och beräknad årsbudget.

Nedanstående budget är en grundbudget för att täcka de huvudsakliga ansvarsområdena och funktionerna för att upprätthålla verksamheten och biosfärkontoret (se ytterligare information i avsnitt 13.6).

Fördelningen mellan kommunernas bidrag grundar sig på andel biosfärområdesyta samt antalet medborgare i kommunen och ser ut enligt följande: Lund 55 procent, Sjöbo 32 procent och Eslöv 13 procent.

Under påföljande år, efter 2025, finns i dagsläget möjligheten i de tre kommunerna om att utöka budgeten ytterligare beroende på kommunernas ekonomiska läge.

Projekt och externfinansiering förväntas utvecklas ytterligare för att växla upp grundbudgeten och för att säkerställa biosfärområdet måluppfyllnad.

Utgifter	Budget fr.o.m. 2025 (tkr)
Anställda på biosfärkontoret (3st) - Koordinator och verksamhetsledare/chef - Två ytterligare medarbetare, se vilka funktioner som initialt behöver täckas i ovanstående text.	2500
Administrativa kostnader biosfärkontor	200
Representation	30
Kommunikation, webb och marknadsföring (inkl. event och aktiviteter med mera)	400
Verksamhetsstöd biosfärföreningen (medfinansiering projekt med mera)	400
Resor	30
Övrigt	140
Totalt	3700
Fördelning av kostnader	
Naturvårdsverket	450
Sjöbo kommun (32%)	1040
Lunds kommun (55%)	1787,5
Eslövs kommun (13%)	422,5
Totalt	3700

17.5. Slutsatser:

17.5.1. Hur kan man säkerställa att biosfärområdets funktioner uppfylls och att de strukturer som finns verkligen är tillräckliga?

Förklara på vilket sätt, särskilt när det gäller de tre funktionerna som ett biosfärområde ska ha (bevara, utveckla och stödja) och lokalbefolkningens medverkan.

Biosfärorganisationen med sin struktur och breda möjlighet till deltagande, i kombination med ett starkt kommunalt ägarskap lägger en viktig grund till att säkerställa arbetet gentemot Storkrikets strategi och biosfärområdets tre funktioner. Att biosfärkontorets anställda är knutna till en kommun som juridisk person säkerställer anställnings/arbetsstabilitet, goda arbetsrättsliga förhållanden och att organisationen därmed blir mindre sårbar.

Det långa (sedan 2008) och breda engagemanget för utvecklingen av biosfärområdet med aktörer från olika sektorer (kommun, Länsstyrelsen Skåne, lokalbefolkning, föreningar och verksamma) lägger också en viktig grund för det fortsatta arbetet. Redan idag finns ett engagemang för hållbarhetsfrågor bland boende och verksamma och forskning från de tre universiteterna och forskningsinstituten ligger i framkant.

Vad gäller biosfärområdets funktion att *bevara* är områdets tre kommuner och Länsstyrelsen Skånes arbete med översiktsplanering och upprättande av skyddade områden avgörande. Detta arbete behöver fortsätta utvecklas liksom andra bevarandeinsatser vad gäller biologisk mångfald och ekosystem. Den svenska regeringen har under senare år kraftigt sänkt anslag till naturskydd vilket kommer att innebära en långsammare takt för inrättande av skydd av natur. Här blir enskilda markägares initiativ till frivilliga avsättningar och bevarandeinsatser allt viktigare. Externfinansierade projekt är andra sätt att arbeta för att säkerställa bevarande av områdets ekosystem och den biologiska mångfalden, gärna i samverkan med olika aktörer i området. En utökad samverkan kommer biosfärorganisationens plattform stå värd för - vilket kan bidra till att hitta lösningar i tider med ekonomisk neddragning. Att bevara Storkrikets värdefulla livsmedelsproduktion (både mat och vatten) i ett förändrat klimat, samtidigt som man minskar närings- och bekämpningsmedelsläckage till sjöar och vattendrag i Storkriket är andra bevarandeåtgärder som behöver prioriteras. De tre vattenråden och deras organisationer, i samverkan med jordbrukare och Sydsvatten, är exempel på ett strukturerat arbetssätt inom Storkriket som lägger en viktig grund till att komma vidare i detta arbete.

Biosfärområdets utveckling handlar om att hitta nya innovativa lösningar på områdets olika hållbarhetsutmaningar. Tillsammans, i biosfärorganisationen, blir ingående aktörer starkare och vågar testa nya metoder och lösningar. Forskning och utbildning spelar en avgörande roll för att flytta fram kunskapsfronten kring hållbarhetsfrågor och stödja utvecklingen i biosfärområdet. Både tvärvetenskaplig, utmaningsdriven och nyfikenhetsdriven forskning behövs för att bygga upp den nödvändiga kunskapsmassan. De tre universiteterna (Lund, Malmö och Sveriges lantbruksuniversitet) samt starka forskningsanläggningarna (MAX IV-laboratoriet och European Spallation Source (ESS)) har stort fokus på forskning och utbildning inom hållbarhet. De nämnda forskningsanläggningarna kommer bilda ett nav i den europeiska forskningsinfrastrukturen och bidra till forskning inom bland annat miljövetenskap, material, energi, medicin och transport. Andra exempel på viktiga institut, centrum och samarbeten kopplade till Lunds universitet, som kan bidra till att stödja utvecklingen i biosfärområdet, är Hållbarhetsforum på Lunds universitet, Centrum för klimat och miljövetenskap på Lunds universitet (CEC), Institutet för mänskliga rättigheter, Birgit Rausing Centrum för Medicinsk Humaniora (BRCMH), Science Village, Internationella miljöinstitutet IIIIEE, Centre For Sustainability Science LUCSUS och Pufendorfinstitutet. Flera av angivna institut och centra stödjer redan idag Storkrikets utveckling genom samarbeten och projekt.

18. OLIKA TYPER AV SKYDDSSTATUS

Genom att ett område ges en särskild skyddsstatus understryks områdets betydelse när det gäller att bidra till de funktioner som är viktiga för ett biosfärområde, till exempel natur- och kulturmiljövård, miljöövervakning, experimentell forskning och miljöutbildning. Med hjälp av olika typer av skyddsstatus kan dessa funktioner skapas – eller stärkas där de redan finns. En särskild skyddsstatus kan gälla ett föreslaget biosfärområde i dess helhet eller ett område som ingår som en del av biosfärområdet. En sådan skyddsstatus är således kompletterande och förstärker statusen som biosfärområde. Kryssa för typer av skyddsstatus som gäller för det föreslagna biosfärområdet och ange namn.

X = Ja	Skyddsstatus	Namn
-	Världsarvsområde enligt Unesco	Ej aktuellt.
X	Våtmarksområde enligt Ramsar-konventionen	Klingavälsån
X	Skyddsstatus enligt andra internationella/regionala konventioner/direktiv (specificera)	Fågeldirektivet kopplat till Natura 2000: Fågeldirektivet EG-Rådets direktiv 79/409/EEG av den 2 april 1979 om bevarande av vilda fåglar Habitatdirektivet kopplat till Natura 2000: EG-Rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter. Vattendirektivet
	Område för långsiktig miljöövervakning (specificera)	Anteckning för remissversion av ansökan: Efterfrågade listor för skyddsstatus och specifikationer bifogas med den slutgiltiga ansökan.
	Område för långsiktig ekologisk forskning (LTER-område)	
	Annan skyddsstatus (specificera)	

19. STÖDDOKUMENT (BIFOGAS ANSÖKAN)

19.1. Plats- och zoneringskarta med koordinater

Ange biosfärområdets geografiska standardkoordinater enligt referenssystemet WGS 84. Bifoga en karta över ett topografiskt skikt av den exakta platsen och avgränsningen av de tre zonerna i biosfärområdet. Kartan/kartorna ska skickas in både i pappersformat och elektroniskt. De shape-filer (även dessa i WGS 84) som har använts för att framställa kartan ska också bifogas den elektroniska versionen av formuläret. Ange även var kartan eventuellt finns tillgänglig på nätet (till exempel en Google-karta eller en webbplats).

Anteckning för remissversion av ansökan:

Efterfrågat kartmaterial bifogas med den slutgiltiga ansökan. För standardkoordinater gå till avsnitt 6.1. För zonindelning gå till avsnitt 4.4.

Kartor kommer även finnas tillgängliga på webbadressen <https://storkriket.se/karta/>

19.2. Vegetations- eller markanvändningskarta

(En vegetationskarta eller en markanvändningskarta som visar de viktigaste natur- och markanvändningstyperna för det föreslagna biosfärområdet ska bifogas, om sådan information finns tillgänglig.)

Anteckning för remissversion av ansökan:

Efterfrågat kartmaterial bifogas med den slutgiltiga ansökan. För att se den gå till avsnitt 11.6.

Kartor kommer även finnas tillgängliga på webbadressen <https://storkriket.se/karta/>

19.3. Förteckning över rättsliga handlingar (om möjligt med en sammanfattning av innehållet på engelska, franska eller spanska och en översättning av de viktigaste delarna till något av dessa språk)

(Gör en förteckning över de viktigaste rättsliga handlingarna där etablering, användning och förvaltning av det föreslagna biosfärområdet formellt fastställs samt de administrativa områden som omfattas. Bifoga kopior av dessa handlingar.)

Anteckning för remissversion av ansökan:

Efterfrågad förteckning av rättsliga handlingar (lista över kärnområden) bifogas med den slutgiltiga ansökan.

19.4. Förteckning över markanvändnings- och förvaltnings-/samarbetsplaner

Gör en förteckning över befintliga markanvändningsplaner och förvaltnings-/samarbetsplaner (med datum och referensnummer) för biosfärområdets administrativa områden. Bifoga kopior av dessa handlingar. En sammanfattning av innehållet på engelska, franska eller spanska och en översättning av de viktigaste avsnitten till dessa språk bör bifogas.

Anteckning för remissversion av ansökan:

Efterfrågad förteckning av markanvändnings- och förvaltnings-/samarbetsplaner bifogas med den slutgiltiga ansökan.

19.5. Artlista (som bilaga)

(Lista viktiga arter som förekommer i biosfärområdet, om möjligt även med trivialnamn.)

Se bilaga 5. Rödlistade arter i Storkriket.

19.6. Förteckning över de viktigaste litteraturreferenserna (som bilaga)

(Lista de viktigaste publikationerna och artiklarna som publicerats under de senaste 5–10 åren och som är relevanta för det föreslagna biosfärområdet.)

Se bilaga 4. Vetenskapliga publikationer.

19.7. Skriftliga godkännanden (i original) utöver de påskrifter som redovisas i avsnitt 5.

Anteckning för remissversion av ansökan:

Efterfrågade skriftliga godkännande utöver de påskrifter som ska redovisas i anslutning till kapitel 5 (så kallade rekommendationsbrev) bifogas med den slutgiltiga ansökan.

19.8. Andra stöddokument

Se inledningen av kapitel *Bilagor* för en förteckning över samtliga bilagor – där det står angivet om de är obligatoriska eller är kompletterande.

20. ADRESSER

Anteckning för remissversion av ansökan:

Efterfrågade adresser redovisas i den slutgiltiga ansökan.

DEL III: BILAGOR**BILAGOR:**

Nr	Bilaga	Efterfrågade /kompletterande	Remissanteckning
1.	MAB-NETS katalog över biosfärområden	Efterfrågas i bilaga I	Bifogas till remiss
2.	Marknadsförings- och informationsmaterial	Efterfrågas i bilaga II	<i>Skickas med i slutgiltig ansökan</i>
3.	Strategi för Biosfärområde Storkriket 2023–2025	Kompletterande	Bifogas till remiss
4.	Vetenskapliga publikationer	Efterfrågas i avsnitt 19.6	Bifogas till remiss
5.	Rödlistade arter i Storkriket	Efterfrågas i avsnitt 19.5	Bifogas till remiss
6.	Påskrifter för godkännande av ansökan	Efterfrågas i kapitel 5	<i>Skickas med i slutgiltig ansökan</i>
7.	Andra skriftliga godkännanden (rekommendationsbrev)	Efterfrågas i avsnitt 19.7	<i>Skickas med i slutgiltig ansökan</i>
8.	Kartmaterial – plats- och zoneringskarta	Efterfrågas i avsnitt 19.1	<i>Skickas med i slutgiltig ansökan</i>
9.	Kartmaterial – markanvändning- och vegetationskarta	Efterfrågas i avsnitt 19.2	<i>Skickas med i slutgiltig ansökan</i>
10.	Kopior av över rättsliga handlingar	Efterfrågas i avsnitt 19.3	<i>Skickas med i slutgiltig ansökan</i>
11.	Kopior av markanvändningsplaner & förvaltnings-/samarbetsplaner	Efterfrågas i avsnitt 19.4.	<i>Skickas med i slutgiltig ansökan</i>

1. BILAGA: MAB-NETS KATALOG ÖVER BIOSFÄROMRÅDEN: BESKRIVNING AV BIOSFÄROMRÅDET

Officiell bilaga nr 1 till "Ansökningsformuläret för biosfärområde, januari 2013".

Administrativa uppgifter

- Land: Sverige
- Biosfärområdets namn: Biosfärområde Storkriket
- Utnämningår: *(fylls i av MAB-sekretariatet)*
- Administrativa myndigheter: *(17.1.3)*
- Kontaktperson: *(20.1)*
- Kontaktadress: *(20.1)*
- Externa länkar: <https://storkriket.se/>
- Sociala nätverk: *(16.4.3)*

Beskrivning

Allmän beskrivning: (för allmän beskrivning se avsnitt 11.1; för befolkningsuppgifter se avsnitt 10)

Biosfärområde Storkriket är ett 110 840 ha stort område inom Lund, Sjöbo och södra delarna av Eslövs kommuner. Området är beläget i Nordens största metropolregion Öresundsregionen med 4,4 miljoner innevånare och exploateringsstakten i området är hög. I själva biosfärområdet bor ca 150 000 människor där Lund, i den västra kanten av biosfärområdet, utgör den största staden.

Storkriket består av en unik landskapsmosaik och kännetecknas av höga kultur-historiska och biologiska värden. Områdets geologi, inlandsisen, klimatet och människors närvaro genom historien ligger till grund för att Storkriket idag är ett av de mest artrika områdena i Sverige. Samtidigt som Storkriket utgör mindre än 1 procent av Sveriges yta, finner vi här en fjärdedel av Sveriges cirka 60 000 listade naturligt förekommande arter, och en femtedel av Sveriges över 4 700 rödlistade arter. I Storkriket finns över 50 naturreservat, en nationalpark, ett internationellt erkänt Ramsar-område och ett flertal sjöar. I Storkriket finns förutom fantastisk natur och möjlighet till friluftsliv också otroliga kulturella besöksmål. Som exempel kan nämnas de 13 slottsmiljöer, flera av dem räknas till de främsta i Sverige från sin epok samt Kulturreseptatet Kulturens Östarp med sitt friluftsmuseum om lantbruk och odling under mitten av 1800-talet.

I Storkriket finns även en av Sveriges främsta jordbruksmarker, och odlingsmarken är därmed ett av de största bevarandevärdena som området har, utifrån framtida generationers behov av livsmedelsförsörjning.

Naturen är onekligen av högt värde, samtidigt som trycket från mänsklig aktivitet förväntas fortsätta öka. Detta gör Storkriket till en perfekt plats för ett biosfärområde – ett område som fokuserar på människans relation till och behov av naturen.

Det långa och breda engagemanget för utvecklingen av biosfärområdet med aktörer från olika sektorer (kommun, Länsstyrelsen Skåne, lokalbefolkning, föreningar och verksamma) lägger en viktig grund för det fortsatta arbetet. Redan idag finns ett engagemang för hållbarhetsfrågor bland boende och verksamma och forskning från de tre universiteterna och forskningsinstituterna ligger i framkant. Genom att vara ett internationellt biosfärområde och föredöme har vi chansen visa vägen framåt.

- Viktigast ekosystemtyp: (14.1)
Odlingsmarker, gräsmarker, sjöar, vattendrag, våtmarker och skogar.
- Viktigaste naturtyper och markanvändningstyper: (11.6)
Odlingsmarker, gräsmarker, sjöar, vattendrag, våtmarker, skogar samt tätbebyggda områden
- Bioklimatisk zon: (11.5) Torr subhumid
- Geografiskt läge: (6.1) latitud & longitud: N 55° 40' 12.60" E 13° 33' 11.35"
- Storlek totalt (ha): (7) 110 840 hektar
- Storlek kärnområden: (7) 10 730 hektar
- Storlek buffertzoner: (7) 44 133 hektar
- Storlek utvecklingsområden: (7) 55 977 hektar
- Annan befintlig zonindelning: (7.4) Ej tillämbart
- Höjdintervall: (11.2) 1,42–184,71 m.ö.h
- Zoneringskarta/-kartor: (6.2) Se avsnitt 4.4 och www.storkriket.se/karta/

Biosfärområdets viktigaste mål

Kortfattad beskrivning (13.1)

Biosfärområde Storkrikets övergripande mål:

- Storkriket ska vara ett väl fungerande modellområde för hållbar utveckling.

För ytterligare mål, fokusområden och stödprocesser se bilaga 3, Storkrikets strategi.

Forskning

Kortfattad beskrivning (16.1.1)

Inom biosfärområdet ligger Lunds universitet som rankas bland de 100 främsta och i världen. Lunds universitet har pågående forskning i området som berör hållbarhet, relaterat till ämnen som ekologi, geologi, kulturgeografi, ekonomi, juridik och hälsa. Sveriges Lantbruksuniversitet (Alnarp) har ett mer specifikt landskapsorienterat perspektiv och bedriver också aktiv forskning inom området. Samverkan med Malmö universitets hållbarhetsforskning är under uppbyggnad.

Övervakning

Kortfattad beskrivning (16.1.1)

Utöver den övervakning som sker via Länsstyrelsen Skåne och kommunernas arbete, är Lunds universitet ansvarig för den nationella miljöövervakningen av fåglar, dagfjärilar och på ett pilotstadie, olika grupper av pollinatörer. Inom dessa program genomförs en omfattande miljöövervakning inom biosfärområdet som bidrar till att förstå kopplingen markanvändning – biologisk mångfald. När det gäller vattenkvalitet sker övervakning i flera samverkansprojekt mellan kommuner och andra aktörer.

Specifika variabler (bocka för relevanta parametrar i tabellen nedan)

Abiotiska variabler		Variabler för biologisk mångfald	
Abiotic factors (abiotiska faktorer)	x	Afforestation/Reforestation (ny- /återplantering av skog)	x
Acidic deposition/Atmospheric factors (surt nedfall/atmosfäriska faktorer)	x	Algae (alger)	x
Air quality (luftkvalitet)	x	Alien and/or invasive species (främmande och/eller invasiva arter)	x
Air temperature (lufttemperatur)	x	Amphibians (amfibier)	x
Climate, climatology (klimat, klimatologi)	x	Arid and semi-arid systems (arida och semi-arida system)	
Contaminants (föroreningar)	x	Autoecology (autekologi)	x
Drought (torka)	x	Beach/soft bottom systems (strand/mjukbottensystem)	x
Erosion (erosion)	x	Benthos (bentos)	x
Geology (geologi)	x	Biodiversity aspects (aspekter rörande biologisk mångfald)	x
Geomorphology (geomorfologi)	x	Biogeography (biogeografi)	x
Geophysics (geofysik)	x	Biology (biologi)	x
Glaciology (glaciologi)	x	Biotechnology (bioteknik)	x
Global change (globala förändringar)	x	Birds (fåglar)	x
Groundwater (grundvatten)	x	Boreal forest systems (boreala skogssystem)	x
Habitat issues (habitatfrågor)	x	Breeding (förädling)	x
Heavy metals (tungmetaller)	x	Coastal/marine systems (kust-/marina system)	
Hydrology (hydrologi)	x	Community studies (studier av växt- och djursamhällen)	x
Indicators (indikatorer)	x	Conservation (naturvård/-skydd)	x
Meteorology (meteorologi)	x	Coral reefs (korallrev)	0
Modeling (modellering)	x	Degraded areas (skadad mark)	x
Monitoring/methodologies (övervakning/metodik)	x	Desertification (ökenspridning)	
Nutrients (näringsämnen)	x	Dune systems (sanddynssystem)	x
Physical oceanography (fysisk oceanografi)		Ecology (ekologi)	x
Pollution, pollutants (miljöförstöring, miljöfarliga ämnen)	x	Ecosystem assessment (ekosystembedömning)	x
Siltation/sedimentation (slamavsättning/sedimentering)	x	Ecosystem functioning/structure (ekosystemfunktion/-struktur)	x
Soil (jordmån)	x	Ecosystem services (ekosystemtjänster)	x
Speleology (speleologi)		Ecotones (ekotoner)	x
Topography (topografi)	x	Endemic species (endemiska arter)	
Toxicology (toxikologi)	x	Ethology (etologi)	x
UV radiation (UV-strålning)		Evapotranspiration (evapotranspiration)	x
		Evolutionary studies/Palaeoecology (evolutionära studier/paleoekologi)	x
		Fauna (fauna)	x
		Fires/fire ecology (bränder/brandekologi)	
		Fishes (fiskar)	x
		Flora (flora)	x

	Forest systems (skogssystem)	x
	Freshwater systems (sötvattensystem)	x
	Fungi (svampar)	x
	Genetic resources (genetiska resurser)	x
	Genetically modified organisms (genetiskt modifierade organismer)	
	Home gardens (hemträdgårdar)	x
	Indicators (indikatorer)	x
	Invertebrates (evertebrater)	x
	Island systems/studies (ösystem/östudier)	
	Lagoon systems (lagunsystem)	
	Mammals (däggdjur)	x
	Mangrove systems (mangrovesystem)	
	Mediterranean type systems (system av medelhavstyp)	
	Microorganisms (mikroorganismer)	x
	Migrating populations (migrerande populationer)	x
	Modeling (modellering)	x
	Monitoring/methodologies (övervakning/metodik)	x
	Mountain and highland systems (bergs- och högländssystem)	
	Natural and other resources (naturresurser och andra resurser)	x
	Natural medicinal products (naturmedicinprodukter)	
	Perturbations and resilience (störningar och återhämtningsförmåga)	x
	Pests/Diseases (skadedjur/sjukdomar)	x
	Phenology (fenologi)	x
	Phytosociology/Succession (fytosociologi/succession)	x
	Plankton (plankton)	x
	Plants (växter)	x
	Polar systems (polarsystem)	
	Pollination (pollinering)	x
	Population genetics/dynamics (populationsgenetik/-dynamik)	x
	Productivity (produktivitet)	x
	Rare/Endangered species (sällsynta/utrotningshotade arter)	x
	Reptiles (reptiler)	x
	Restoration/Rehabilitation (återställning/rehabilitering)	x
	Species (re) introduction ((åter)införande av arter)	x
	Species inventorying (artinventering)	x
	Sub-tropical and temperate rainforest systems (subtropiska och tempererade regnskogssystem)	
	Taxonomy (taxonomi)	x

		Temperate forest systems (skogar i tempererat klimat)	x
		Temperate grassland systems (gräsmarksområden i tempererat klimat)	x
		Tropical dry forest systems (torrskogar i tropiskt klimat)	
		Tropical grassland and savannah systems (gräsmarksområden och savanner i tropiskt klimat)	
		Tropical humid forest systems (fuktskogar i tropiskt klimat)	
		Tundra systems (tundrasystem)	
		Vegetation studies (vegetationsstudier)	x
		Volcanic/Geothermal systems (vulkaniska/geotermiska system)	
		Wetland systems (våtmarkssystem)	x
		Wildlife (vilda djur och växter)	x
Socioekonomiska variabler		Variabler för integrerad övervakning	
Agriculture/Other production systems (jordbruk/andra produktionssystem)	x	Biogeochemical studies (biogeokemiska studier)	
Agroforestry (skogsjordbruk)	x	Carrying capacity (bärförmåga)	
Anthropological studies (antropologiska studier)		Climate change (klimatförändringar)	x
Aquaculture (vattenbruk)		Conflict analysis/resolution (konfliktanalys/-lösning)	
Archaeology (arkeologi)	x	Ecosystem approach (ekosystembaserad strategi)	x
Bioprospecting (bioprospektering)		Education and public awareness (utbildning och information till allmänheten)	x
Capacity building (kapacitetsuppbyggnad)		Environmental changes (miljöförändringar)	x
Cottage (home-based) industry (hantverks-/hemslöjdsproduktion)	x	Geographic Information System, GIS (geografiska informationssystem, GIS)	x
Cultural aspects (kulturella aspekter)	x	Impact and risk studies (konsekvens- och riskbedömningar)	x
Demography (befolkningsfrågor)	x	Indicators (indikatorer)	x
Economic studies (ekonomiska studier)	x	Indicators of environmental quality (miljökvalitetsindikatorer)	x
Economically important species (ekonomiskt viktiga arter)	x	Infrastructure development (infrastrukturutveckling)	x
Energy production systems (energiproduktionssystem)	x	Institutional and legal aspects (institutionella och rättsliga aspekter)	x
Ethnology/traditional practices/knowledge (etnologi/sedvänjor/traditionell kunskap)	x	Integrated studies (integrerade studier)	x
Firewood cutting (vedavverkning)	x	Interdisciplinary studies (tvärvetenskapliga studier)	x
Fishery (fiske)	x	Land tenure (besittningsrätt till mark)	x
Forestry (skogsbruk/skogsskötsel)	x	Land use/Land cover (markanvändning/marktäcke)	x
Human health (människors hälsa)	x	Landscape inventorying/monitoring (naturtypsinventering/-övervakning)	x
Human migration (befolkningsrörelser/migration)	x	Management issues (förvaltnings/skötselåtgärder)	x

Hunting (jakt)	x	Mapping (kartering)	x
Indicators (indikatorer)	x	Modelling (modellering)	x
Indicators of sustainability (hållbarhetsindikatorer)	x	Monitoring/methodologies (övervakning/metodik)	x
Indigenous people's issues (frågor som rör urfolksgrupper)		Planning and zoning measures (planerings- och zoneringsåtgärder)	x
Industry (industri)	x	Policy issues (policy-/strategifrågor)	x
Livelihood measures (försörjningsmöjligheter)	x	Remote sensing (fjärranalys)	x
Livestock and related impacts (boskapsskötsel och effekter av detta)	x	Rural systems (landsbygdssystem)	x
Local participation (lokalt deltagande)	x	Sustainable development/use (hållbar utveckling/hållbar användning)	x
Micro-credits (mikrokrediter)		Transboundary issues/measures (gränsöverskridande frågor/åtgärder)	x
Mining (gruvdrift)	x	Urban systems (urbana system)	x
Modelling (modellering)	x	Watershed studies/monitoring (avrinningsområdesstudier/-övervakning)	x
Monitoring/methodologies (övervakning/metodik)	x		
Natural hazards (naturliga risker/hot)	x		
Non-timber forest products (skogsprodukter förutom timmer)	x		
Pastoralism (nomadiserande boskapsskötsel)			
People-Nature relations (förhållanden människa/natur)	x		
Poverty (fattigdom)	x		
Quality economies/marketing (kvalitetsstyrd ekonomi/marknadsföring)	x		
Recreation (rekreation)	x		
Resource use (resursanvändning)	x		
Role of women (kvinnors roll)	x		
Sacred sites (heliga platser)	x		
Small business initiatives (småföretagsinitiativ)	x		
Social/Socio-economic aspects (sociala/socioekonomiska aspekter)	x		
Stakeholders' interests (berörda aktörers intressen)	x		
Tourism (turism)	x		
Transports (transporter)	x		

2. BILAGA: MARKNADSFÖRINGS- OCH INFORMATIONSMATERIAL FÖR DET FÖRESLAGNA BIOSFÄROMRÅDET

Officiell bilaga nr 2 till "Ansökningsformuläret för biosfärområde, januari 2013".

Anteckning för remissversion av ansökan: Efterfrågat marknadsföringsmaterial (foton och filmklipp från området) till Unescos medieavdelning bifogas med den slutgiltiga ansökan.

Guide till:

Förslag till Ansökan till Unesco om att bilda Biosfärområde Storkriket

Mer information om remissen och kontaktuppgifter finns tillgängliga på webbplatsen: storkriket.se/remiss

1. BAKGRUND OCH INLEDNING	2
2. TIDSPLAN	2
3. VAD ÄR ETT BIOSFÄROMRÅDE	3
4. UNIKA VÄRDEN OCH MÖJLIG NYTTA	3
5. KORTA FAKTA	4
6. ANSÖKANS UPPLÄGG	5
7. TYCK TILL	7

1. BAKGRUND OCH INLEDNING

Hösten 2020 utsåg den svenska programkommittén för Unesco (FN:s organ för kultur, vetenskap och utbildning) Vombsjösjönsänkan (numera Storkriket) till ett kandidat område för att bli utnämnt till Sveriges åttonde biosfärområde. Under våren 2021 påbörjades själva kandidaturarbetet, samordnat av Lund, Sjöbo och Eslövs kommuner – ett arbete som nu har resulterat i ett förslag till den formella slutansökan till Unesco.

Detta dokument utgör en guide som är tänkt vara behjälplig och konkretisera förslaget till *Ansökan till Unesco om att bilda Biosfärområde Storkriket* – och hur du kan ta dig an dokumentet för att sedan lämna dina synpunkter på det som står.

Dokumentet med förslaget till ansökan är över två hundra sidor långt och innehåller svar på frågor som på förhand bestämts på nationell och internationell nivå. För dig som är intresserad av bara vill ha en kort introduktion, eller bara vill förstå etableringen av biosfärområdet bättre är detta en guide för dig.

Förslaget till ansökan går att ladda ner via storkriket.se och du eller den organisation du företräder kan lämna in dina/era synpunkter mellan 1 september och 31 oktober, 2023.

<https://storkriket.se/remiss/>

2. TIDSPLAN

Att bilda ett biosfärområde sker enligt en formaliserad process som tar flera år. Storkriket är just nu inne i en så kallad kandidaturfas. Det innebär att Sveriges nationella biosfärkommitté har beviljat Storkriket som kandidat till att bilda ett nytt biosfärområde. Storkriket förväntas under denna tidsperiod inleda biosfärbetet, lyssna till biosfärkommitténs rekommendationer¹ om vidareutveckling av området samt skicka in en slutgiltig ansökan till Unesco. Förslaget till den slutgiltiga ansökan har nu tagits fram och ska gå igenom följande process:

Lokal nivå

• 2023 september–oktober	Remiss – alla får tycka till om förslaget till ansökan
• 2023 oktober–november	Remissbearbetning – ett slutgiltigt förslag till ansökan arbetas fram
• 2023 december	Styrgrupp beslutar om ett slutgiltigt förslag till ansökan
• 2024 januari	Förslaget godkänns i respektive kommuns kommunstyrelse
• 2024 februari	Förslaget godkänns i respektive kommuns kommunfullmäktige

Nationell nivå

• 2024 april	Ansökan lämnas in till den svenska biosfärkommittén
• 2024 maj-september	Ansökan behandlas och godkänns på nationell nivå

Internationell nivå

• 2024/2025	Förslaget lämnas in till Unesco – Man and the Biosphere program
• 2025 vår	Unesco ger eventuellt en första indikation om kommande beslut
• 2025 sommar	Unesco beslutar att utse Storkriket till ett biosfärområde

¹ Biosfärkommitténs rekommendationer beskrivs i avsnitt 3.2.1 i ansökan.

3. VAD ÄR ETT BIOSFÄROMRÅDE

Biosfärområden är av Unesco internationellt erkända områden med höga och unika natur- och kulturvärden. Områdena ska bidra till att förbättra relationen mellan människa och natur och skapa modellområden för hållbar utveckling i världen. Människor ska kunna bo och utvecklas i biosfärområden och fokus ligger på att testa ny kunskap och praktik för att hitta ett hållbart samspel mellan människan och lokala naturvärden. Varje biosfärområde behöver motivera varför och hur de kan ta en ledande roll i detta arbete. Centralt i alla biosfärområden är att arbetet ska genomföras genom funktionerna bevara, utveckla, stödja:

BEVARA – Bidra till att bevara landskap, ekosystem, arter och genetisk mångfald.

UTVECKLA – Främja ekonomisk utveckling och en samhällsutveckling som är hållbar.

STÖDJA – Stödja demonstrationsprojekt, forskning och kunskapsutveckling.

Ett biosfärområde innebär inget skydd i juridisk mening och medför heller inga ytterligare inskränkningar vad gäller markanvändningen, exploatering eller allemansrätt.

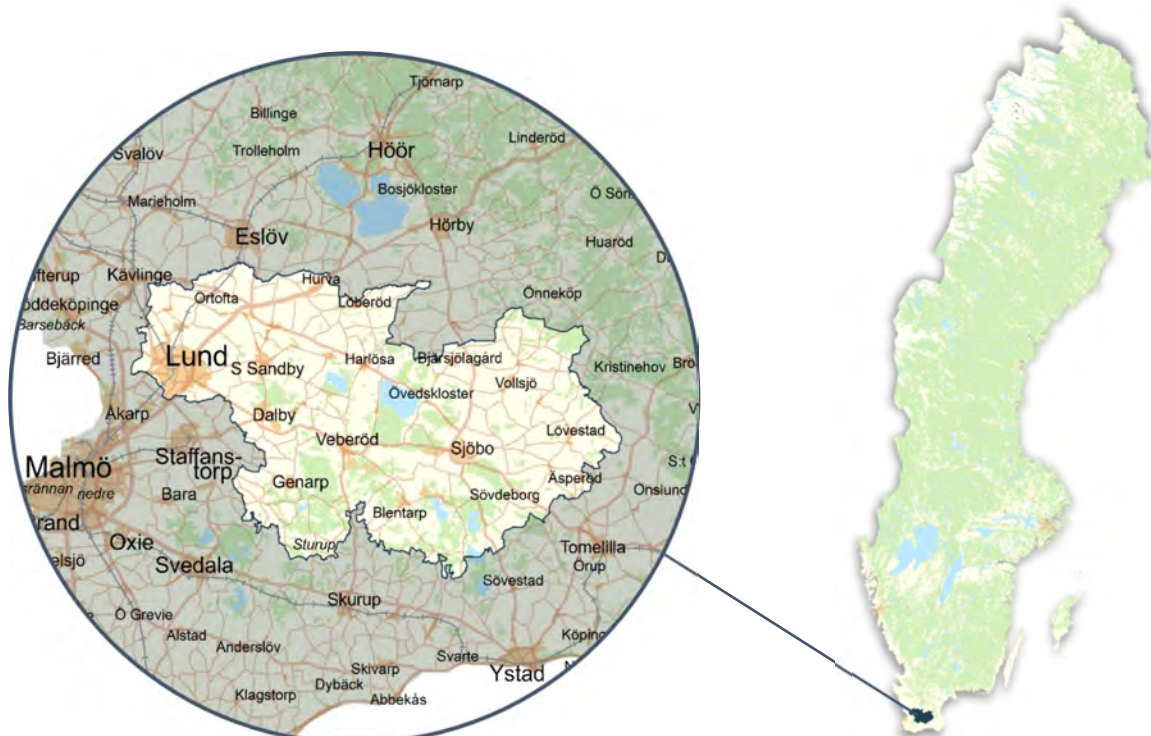
4. STORKRIKETS UNIKA VÄRDEN OCH BIOSFÄROMRÅDETS MÖJLIGA NYTTA

I Storkriket möter unika geologiska förutsättningar, hög biologisk mångfald och intressant kulturhistoria - en kraftigt växande region där många människor är beroende av områdets livsmedelsproduktion, vattenförsörjning och möjlighet till rörelse och friluftsliv. Det gör det till en plats där många utvecklingsfrågor väcks till liv - och där vi med gemensamma krafter, forskning och nya idéer kan visa världen att samspelet är möjligt.

Människor i och kring ett biosfärområde kan gynnas på olika sätt beroende på sysselsättning och intressen. Ett biosfärområde fungerar som en arena för samverkan, för att stötta lokala initiativ och skapa gemenskap. Därtill ökar möjligheterna till att få finansiella medel till forskning och olika projekt. Statusen och arbetets resultat skapar även ett hållbart och attraktivt område att leva i och besöka, något som kan bidra till att besöksnäring och samhället utvecklas på ett bra sätt.

5. KORTA FAKTA OM STORKRIKET

Storlek	110 000 hektar
Invånare	150 000 invånare
Placering	Södra Sverige, hela Lunds kommun, hela Sjöbo kommun och södra delarna av Eslöv omfattas.
Namn	Storkriket – inspirerat av storkens historia i landskapet. Läs mer på storkriket.se
Markanvändning	Åkermark: 54 procent Skog: 22,5 procent Öppen mark: 18 procent Sjöar och vattendrag: 3 procent Bebyggelse: 2,5 procent
Skyddade områden	Ungefär 9 200 hektar mark är skyddad enligt miljöbalken och EU:s habitat- och fågeldirektiv.
Vatten och vattendrag	Totalt 19 sjöar. Centralt ligger Vombsjön som ger dricksvatten till 450 000 människor. Flera betydelsefulla vattendrag slingrar sig genom landskapet.
Arter	Cirka 15 600 arter är registrerade i SLU:s artdatabank.
Hotade och sällsynta arter	Storkriket omfattar ett av Sveriges viktigaste kärnområden för nationellt hotade och sällsynta arter. Här har 1 054 rödlistade arter registrerats vilket utgör 22 procent av landets alla rödlistade arter. Detta samtidigt som Storkriket endast utgör 0,25 procent av landets totala yta

6. ANSÖKANS UPPLÄGG

Ansökan är över två hundra sidor och innehåller svar på frågor som på förhand bestämts på nationell och internationell nivå. Ansökan är uppdelad i tre huvudsakliga kapitel:

Del I	Sammanfattning
Del II	Beskrivning av området och arbetet
Del III	Bilagor

Vi ser såklart positivt på att ansökan läses i sin helhet men är också tacksamma om sakkunniga och intresserade väljer att granska utvalda kapitel och texter. Vi föreslår att läsaren tittar på ansökans innehållsförteckning samt nedan sammanfattning för att utröna de olika kapitlens innehåll. Använd gärna sökfunktionen i dokumentet för att på så vis söka efter, för dig, intressanta frågor och ämnen.

Del I - Sammanfattning

- Plats och namn för biosfärområdet: s4-5
- Sammanfattning av hur biosfärområdets tre funktioner bevara, utveckla och stödja ska uppfyllas: s6-22
- Sammanfattning av hur Storkriket ska uppnå Unescos kriteriet för biosfärområden: s23-38

Del II - Beskrivning av området om arbetet

Kapitlet inleds med exakta geografiskt koordinater, områdets storlek, och zonindelning (kärnområden, buffertområden och utvecklingsområden) (s39-41).

Därefter följer en beskrivning av områdets markanvändning ur ett historiskt perspektiv (s41-46), biosfärområdets huvudsakliga användare (s46) och gällande lagstiftning i området fördelat på de olika zonerna (s47-55).

Storkrikets befolkning, befolkningsstatistik, namn på bebodda områden, och biosfärområdets betydelse när de gäller historiska och nutida kulturella värden beskrivs i kapitel 10 (s56-74).

Kapitel 11 beskriver områdets biofysiska karaktär inklusive topografi (s75-77), klimat (s77-79) och geologi (s79-82). Kapitel 11 avslutas med en biologisk beskrivning av natur- och markanvändningstyper samt karaktäristiska arter (s83-101).

Kapitel 12 innehåller en beskrivning av huvudsakliga ekosystemtjänster för området (s102-111).

Kapitel 13 innehåller information om Storkrikets mål och beskrivning av samarbeten och samverkan under kandidaturen (s112-122) samt nuvarande och framtida finansiering/budget för biosfärverksamheten (s123-124).

Kapitel 14, 15 och 16 ger en längre beskrivning av områdets potential att arbeta utifrån biosfärområdets tre funktioner bevara, utveckla och stödja (s125-186):

- Kapitel 14 handlar om bevarande av natur- och markvårdningstyper, bevarande av artmångfald och bevarande av genetisk mångfald (s125-139).
- Kapitel 15 handlar om utveckling och beskriver främst potentialen att främja en ekonomisk utveckling och samhällsutveckling, företagande, föreningsliv, forskning och innovation, samt förslag på ett framtida biosfärcentrum (s144-145) och en beskrivning av områdets besöksnäring och turism (s147-156). Kapitel 15 beskriver också jordbruksverksamheten i området och dess positiva och negativa effekter, samt andra viktiga verksamheter på landskapsnivå i området (hästnäringen, skogsbruk, jakt och fiske, solkraft och vindkraft, och täktverksamhet) (s157-164). Kapitel 15 avslutas med en beskrivning av fördelar för lokalbefolkningen samt andliga och kulturella traditioner och sedvänjor (s165-172).

- Under kapitel 16 beskrivs de viktigaste befintliga och planerade forskningsprogrammen, forskningsprojekten som bedrivs och har bedrivits. Här finns sammanfattning av forskning på Lunds universitet, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU Alnarp) samt Malmö universitet (s173-180), kopplat till det föreslagna biosfärområdet. Sist i kapitlet beskrivs befintliga och framtida utbildningsinsatser för att öka allmänhetens kunskap och medvetenhet kring hållbar utveckling (s180-183) samt Storkrikets bidrag till världsnätverket för biosfärområden (s184-186).

Under kapitel 17 beskrivs bland annat den organisationsstruktur som förväntas samordna biosfärområdet (s190-193) samt rådande intressekonflikter i området (s194-195) och lokalbefolkningens deltagande (s196-199) och förslag på verksamhetens budget (s203-204). Kapitel 17 avslutas med slutsatser kring hur biosfärområdet kan säkerställa att de tre funktionerna uppfylls och att strukturer och finansiella resurser är tillräckliga (s205).

Kapitel 18, 19, 20 utgörs av formalia så som stöddokument i form av plats och zoneringskarta, vegetations och markanvändningskarta, förteckning över rättsliga handlingar och förteckning över befintliga markanvändningsplaner, artlistor etc (s206-210).

Del III - Bilagor

Del III innehåller olika bilagor som ska bifogas ansökan till exempel marknadsförings- och informationsmaterial, strategi för biosfärområde Storkriket, en lista på vetenskapliga publikationer, en lista med rödlistade arter i Storkriket, påskrifter och rekommendationsbrev, kartmaterial, kopior över rättsliga handlingar etc. Vissa av dessa bilagor ska tas fram under remisstiden till exempel underskrifter och rekommendationsbrev.

7. TYCK TILL

Svara på remissen

Synpunkterna ska vara biosfärverksamheten tillhanda senast den 31 oktober 2023. Det finns olika möjligheter för medborgare och aktörer att lämna sitt remissvar.

- Via e-tjänst: skicka in ditt/ert svar via digitalt formulär: https://service.lund.se/KK_183
- Via e-post: skriv till info@storkriket.se
- Via brev: skicka till adressen Lunds kommun, Biosfärområde Storkriket, Box 41, 221 00 Lund.

För att underlätta och effektivisera remissbearbetningen ser biosfärverksamheten med fördel att remissvaren sorteras utifrån följande rubriker:

- **Har du/ni synpunkter kring det presenterade förslaget på organisation?**
(Information om organisationen återkommer vid flera tillfällen i ansökan - men främst i avsnitt 17.1.8.)
- **Har du/ni synpunkter kring det presenterade förslaget på strategi – innehållande mål, fokusområden och stödprocesser?**
(Information om strategin och fokusområden återkommer vid flera tillfällen i ansökan - men främst i bilaga 3.)
- **Berätta gärna hur du eller den organisation du företräder kan och vill engagera dig/er i biosfärområdets utveckling och måluppfyllnad.**
- **Har du/ni synpunkter kring det presenterade förslaget på finansiering?**
(Information om finansieringen av arbetet återkommer vid flera tillfällen i ansökan - men främst i avsnitt 13.6.)
- **Fler synpunkter, idéer och förslag om ansökans innehåll.**

Ta del av en digital presentation och frågestund

Vid två tillfällen under oktober månad finns möjlighet att delta på ett digitalt webinarium med frågestund, läs mer om denna möjlighet på remissens webbplats <https://storkriket.se/remiss/>

Om ni önskar skicka med ett rekommendationsbrev

För er som vill stödja ansökan och etableringen av Storkriket som ett Unesco biosfärområde tar vi tacksamt emot ert rekommendationsbrev. Rekommendationsbrevet kan komma att bifogas till den slutgiltiga ansökan och är ett sätt att visa för Unesco att lokala aktörer stödjer utvecklingen. Rekommendationsbrevet behöver skrivas på engelska, och vi har tagit fram en mall som kan användas som grund ”Template – Endorsement letter”. Mallen går att ladda ner via remissens webbplats. Bifoga brevet i ett mejl till:

info@storkriket.se

Bilaga 3.

Förslag till

Storkrikets strategi 2023–2025

- med mål, stödprocesser och fokusområden

Kandidatur: Biosfärområde Storkriket

SJÖBO
KOMMUN

ESLÖVS
KOMMUN

LUNDS
KOMMUN

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

STRATEGI 2023–2025	3
BIOSFÄROMRÅDENS UPPDRAG	5
STRATEGIÖVERSIKT	6
GENOMFÖRANDE OCH UPPFÖLJNING.....	8
STORKRIKETS MÅL	9
STORKRIKETS FEM FOKUSOMRÅDEN	10
METODER OCH STÖDPROCESSER	22
KOPPLINGAR MELLAN FÄRDPLANEN OCH STRATEGIN	24

STRATEGI 2023–2025

Det här dokumentet innehåller Storkrikets mål, stödprocesser och fokusområden och är vägledande för områdets utveckling fram till 2025. Dokumentet kommer därefter behöva aktualiseras utifrån uppdaterade internationella riktlinjer och Storkrikets då aktuella förutsättningar och behov.

FRÅN KANDIDATUR TILL BEVILJAT BIOSFÄROMRÅDE

I över 50 år har Unesco, FN:s organ för kultur, vetenskap och utbildning, utsett biosfärområden världen över till modellområden för hållbar utveckling. Genom samverkan och lokalt engagemang testas och demonstreras biosfärområden nya strategier, idéer och åtgärder. Biosfärområden genererar på så sätt kunskap, erfarenhet och innovationer för en mer hållbar framtid. Idag finns det över 700 biosfärområden i världen varav sju ligger i Sverige.

Storkriket siktar på att bli utnämnt till Sveriges åttonde biosfärområde år 2025.

Läs mer om resan på storkriket.se

Karta: Storkriket omfattar hela Lunds kommun, hela Sjöbo kommun och södra delarna av Eslövs kommun (söder om Bråån). Området är cirka 110 000 hektar stort och omfattar runt 150 000 invånare.

STORKRIKET - ETT VÄRDEFULLT OMRÅDE

Storkriket består av en unik landskapsmosaik och kännetecknas av höga kulturhistoriska och biologiska värden.

Områdets geologi, inlandsisen, klimatet och människors närvaro genom historien ligger till grund för att Storkriket idag är ett av de mest artrika områdena i Sverige. Här finns även bördig jord lämplig för livsmedelsproduktion och vackra miljöer attraktiva för friluftsliv och turism.

Naturen är onekligen av högt värde, samtidigt som trycket från mänsklig aktivitet förväntas fortsätta öka. Detta gör Storkriket till en perfekt plats för ett biosfärområde – ett område som fokuserar på människans relation till och behov av naturen.

STORKEN – EN BÄRARE AV BUDSKAP

Storken var en vanlig syn i det gamla skånska odlingslandskapet. Sedan hände något. Människan började bruka jorden på nya sätt och storken försvann. År 1954 häckade det sista storkparet i Sverige, i Skåne, på en gård utmed Klingavälsån, mitt i dagens biosfärområde. För att få tillbaka storken i Skåne inleddes Storkprojektet under slutet av 1980-talet. Flera år av uppfödning, kunskapshöjande insatser och ideella krafter krävdes för att få vilda storkar tillbaka till landskapet – och år 2014 häckade det första vildfödda paret åter igen i Skåne.

Det är en berättelse om människans relation till naturen. Hur vi behöver och hur vi påverkar den, och om hur relationen inte på något vis är statisk. Storken symboliserar också lycka, nyfödelse, nya perspektiv, innovation, och förverkligandet av en idé, alla viktiga aspekter i biosfärbetet.

Läs mer på storkriket.se

BIOSFÄROMRÅDENS UPPDRAG

Biosfärområden ska bidra till att förbättra relationen mellan människa och natur och skapa modellområden för hållbar utveckling i världen. Biosfärområden kan ses som arenor för vetenskap, praktik och samhällsutveckling som ska visa hur vi kan nå längre tillsammans genom lokalt engagemang och samverkan. Arbetet vägleds av Unescos färdplan för biosfärområden *A New roadmap for the Man and the Biosphere* som gäller fram till 2025 innehållande en strategi och en handlingsplan.

I färdplanen specificeras biosfärområdets tre funktioner:

BEVARA – Bidra till att bevara landskap, ekosystem, arter och genetisk mångfald.

UTVECKLA – Främja ekonomisk utveckling och en samhällsutveckling som är hållbar.

STÖDJA – Stödja demonstrationsprojekt, forskning och kunskapsutveckling.

Läs mer på unesco.org

Biosfärområdet kan arbeta för att bevara, utveckla och stödja genom att bland annat:

- Vara en arena för samverkan, koppla ihop aktörer på olika nivåer och med olika intressen
- Engagera och inspirera samt öka det lokala inflytandet
- Initiera, driva, stötta och koppla ihop projekt
- Testa och tillämpa tvärvetenskapliga metoder
- Främja samverkan mellan akademisk och lokal kunskap samt lärande om hållbar utveckling

Biosfärområdets uppdrag tydliggörs ytterligare i den globala färdplanen genom bland annat strategiska målsättningar. Dessa återges i kommande avsnitt om Storkrikets mål, stödprocesser och fokusområden.

FN:S GLOBALA MÅL OCH AGENDA 2030

Som modellområden för hållbar utveckling ska biosfärområden bidra till FN:s globala hållbarhetsmål och genomförandet av Agenda 2030.

Figur 1: Visualisering av FN:s globala mål för hållbar utveckling och deras relation till varandra.

STRATEGIÖVERSIKT

Storkrikets strategi innehåller en övergripande målsättning, fyra mål, sex stödprocesser och fem fokusområden.

Strategin utgår från Unescos färdplan för biosfärområden *"A New roadmap for the Man and the Biosphere"* gällande till år 2025. Färdplanens övergripande målsättning, fyra strategiska mål och fyra av fem av insatsområden finns återgivna i Storkrikets strategi (det femte insatsområdet är inte tillämpligt på ett enskilt biosfärområde). Medan de strategiska målen är direkt översatta, så är insatsområdena anpassade till Storkrikets strategistruktur. Se bilaga 1 för en detaljerad förteckning över färdplanens innehåll och hur de används i Storkrikets strategi.

Stödprocesserna och de fem fokusområdena är framtagna under kandidaturen och identifierade utifrån lokala förutsättningar, värden och möjligheter. De utgör arbetsområden som bör prioriteras för att främja en lokal hållbar utveckling i Storkriket. I anslutning till fokusområdena tydliggörs även exempel på kopplingar till FN:s Globala Mål.

Nedan presenteras en sammanfattning över strategins innehåll:

ÖVERGRIPANDE MÅLSÄTTNING	
Storkriket ska vara ett väl fungerande modellområde för hållbar utveckling	
MÅL	
<p>Natur Bevara den biologiska mångfalden, återställ och förbättra ekosystemtjänster och främja en hållbar användning av naturresurser.</p> <p>Samhälle Bidra till att bygga hållbara, hälsosamma och rättvisa samhällen, ekonomier och blomstrande mänskliga bosättningar i harmoni med biosfären.</p> <p>Forskning och utveckling Främja biologisk mångfald- och hållbarhetsvetenskap, utbildning för hållbar utveckling och kapacitetsuppbyggnad.</p> <p>Klimat Stöd begränsningen av och anpassningen till klimatförändringarna och andra aspekter av global miljöförändring.</p>	
STÖDPROCESSER	FOKUSOMRÅDEN
<ul style="list-style-type: none"> • Samverkan och nätverkande • Finansiering och projekt • Kommunikation • Kultur • Lärande och utbildning • Forskning och innovation 	1. Välmående ekosystem och rik biologisk mångfald
	2. Smart förvaltande av vårt vatten
	3. Värdefullt odlingslandskap och lantbruk
	4. Framgångsrikt samspel mellan stad och land
	5. Fantastiska besöksmål och tillgängligt friluftsliv

GENOMFÖRANDE OCH UPPFÖLJNING

Många aktörer har en roll i biosfärområdets måluppfyllnad i att bilda ett modellområde för hållbar utveckling. Det innebär att flera olika aktörer och organisationer kan bidra till genomförandet av denna strategi. Biosfärverksamhetens eget arbete och prioriteringar genomförs genom årlig verksamhetsplanering. Andra aktörer som är avgörande för områdets utveckling kan bidra till att uppnå strategin genom sin ordinarie verksamhet, till exempel Länsstyrelsen Skåne och kommunerna.

Biosfärområdets operativa verksamhet drivs och samordnas av ett biosfärkontor som har det övergripande ansvaret att arbetet sker enligt Unescos riktlinjer och utifrån lokalt utsedda arbetsuppgifter. Uppföljning av biosfärkontorets arbete samt denna strategi sker kontinuerligt och sammanfattas kortfattat i biosfärkontorets årsredovisning. I samband med nationella och internationella utvärderingar vart femte år görs en mer djupgående och omfattande rapportering som också mer detaljerat inkluderar andra aktörers bidrag till strategin. Arbetet följs bland annat upp genom de för biosfärområdet relevanta mätvärden som återfinns i färdplanen, se exempel i tabellen *Kopplingar mellan färdplanen och strategin* längst ner.

STORKRIKETS MÅL

ÖVERGRIPANDE MÅLSÄTTNING

Liksom för alla biosfärområden är det övergripande målet för Storkriket att:

- Storkriket ska vara ett väl fungerande modellområde för hållbar utveckling

MÅL

Unesco:s färdplan för biosfärområden innehåller fyra strategiska målsättningar som Storkriket ställer sig bakom och ska bidra till att uppnå. De tre första är baserade på biosfärområdets uppdrag att bevara, utveckla och stödja en hållbar utveckling. Den sista fokuserar på klimatförändringarna som utsetts till en särskilt viktig utmaning.

1. Natur

- Bevara den biologiska mångfalden, återställ och förbättra ekosystemtjänster och främja en hållbar användning av naturresurser.

2. Samhälle

- Bidra till att bygga hållbara, hälsosamma och rättvisa samhällen, ekonomier och blomstrande mänskliga bosättningar i harmoni med biosfären.

3. Forskning och utveckling

- Främja biologisk mångfald- och hållbarhetsvetenskap, utbildning för hållbar utveckling och kapacitetsuppbyggnad.

4. Klimat

- Stöd begränsningen av och anpassningen till klimatförändringarna och andra aspekter av global miljöförändring.

STORKRIKETS FEM FOKUSOMRÅDEN

Följande fokusområden är framtagna utifrån Storkrikets lokala förutsättningar, värden och möjligheter. De kan ses som särskilt viktiga arbetsområden för att uppnå målet om att bli ett väl fungerande modellområde för hållbar utveckling. Arbetet ska ses i skenet av strategins samtliga mål och stödprocesser. Samverkan är särskilt avgörande för biosfärkontoret och biosfärverksamhetens anslutna organisationer.

- 1. Välmående ekosystem och rik biologisk mångfald**
- 2. Smart förvaltande av vårt vatten**
- 3. Värdefullt odlingslandskap och lantbruk**
- 4. Framgångsrikt samspel mellan stad och land**
- 5. Fantastiska besöksmål och tillgängligt friluftsliv**

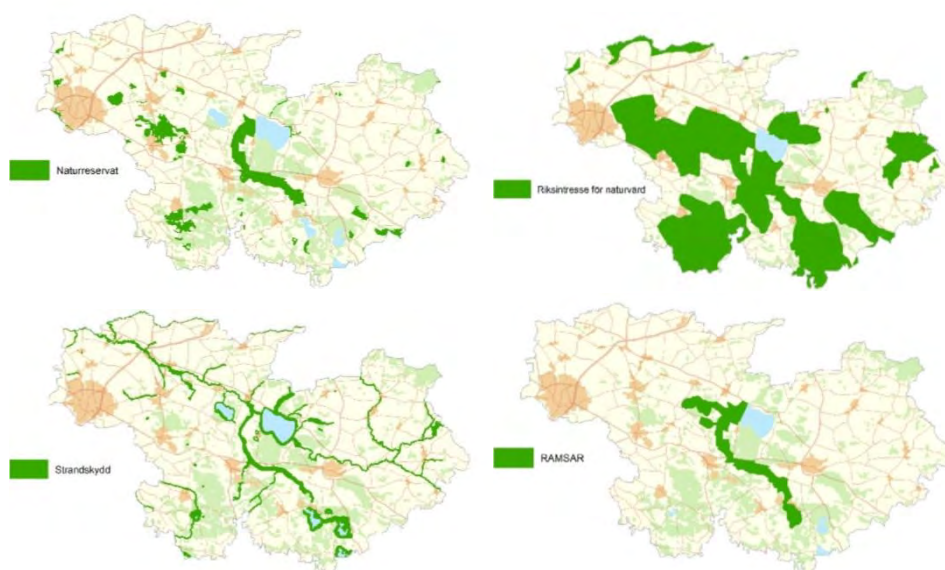
1. VÄLMÅENDE EKOSYSTEM OCH RIK BIOLOGISK MÅNGFALD

Storkrikets naturmiljöer består av allt från vidsträckta landskap till fuktiga ängs- och gräsmarker, grunda sjöar, slingrande åar, sandiga betesmarker och slänter, kärr, trädplanteringar och skogbeklädda åsar. Variationen grundar sig i unika geologiska förutsättningar och markförhållanden som skapats under istiden, men även människans närvaro och det kulturlandskap som skapats genom historien. Dessa natur- och kulturmiljöer genererar en hög biodiversitet och flera ekosystem med många olika arter av insekter, svampar, blomväxter, mossor, fiskar, fåglar och annan flora och fauna. Samtidigt som Storkriket utgör mindre än 1 procent av Sveriges yta, finner vi här en fjärdedel av Sveriges cirka 60 000 listade naturligt förekommande arter, och en femtedel av Sveriges över 4700 rödlistade arter.

I kombination med att Storkriket omfattar runt 150 000 invånare och är placerad i öresundsregionen med över 4 miljoner invånare innebär det att området lämpar sig bra för att testa metoder för hållbar utveckling. Här kan vi studera, visa och informera om människans roll, beroende och nytta av välmående ekosystem och rik biologisk mångfald. Det finns flera utmaningar att engagera sig i. Klimatförändringarna och dess koppling till biologisk mångfald är ett av dem. Exploatering av mark och effekter av intensiv mark- och vattenanvändning är ett annat. Ett tredje är mänsklig aktivitet och närvaro i extra känsliga miljöer och tider på året. Ett fjärde utgörs av invasiva främmande arter som när de etablerar sig riskerar att utrota inhemska och förändra hela ekosystem. Vidare finns det i förvaltningen av områdets vilda djur och växter alltid avvägningar som behöver göras, och även om någorlunda konsensus råder om att vissa naturmiljöer är värda att bevara blir frågor om mandat och samhällelig resursfördelning aktuella.

Samarbeten och värdefulla naturmiljöer

För att hantera utmaningarna krävs samarbete och målinriktad samverkan. Det finns redan flera pågående sådana mellan privatpersoner, företag, intresseorganisationer, forskningssäten, föreningar, kommuner och myndigheter som värnar om och utvecklar de natur- och kulturvärden som finns i Storkriket. Samtidigt kvarstår många utmaningar och behovet av ständig kunskapsutveckling. Ett sätt att identifiera samverkansområden, utdela ansvar eller för att möjliggöra prioritering av insatser är att förstå var extra känsliga naturmiljöer eller naturmiljöer med utmärkande höga värden finns. Det görs genom till exempel olika naturskydd och utmärkelser. Nedan syns fyra exempel i form av naturreservat, riksintresse för naturvård, strandskydd och RAMSAR.

Exempel på möjliga arbetsområden

För att bevara och utveckla områdets ekosystem och biologiska mångfald kan biosfärkontoret och andra aktörer inom området bland annat arbeta med:

- Information och kunskapsbyggande insatser gentemot olika målgrupper gällande biosfärområdets unika naturmiljöer, höga biologisk mångfald och kulturarv.
- Utveckla kunskap om hur mänsklig aktivitet, till exempel lantbruk, militärverksamhet, friluftsliv med mera bidrar och påverkar ekosystem och biologisk mångfald.
- Bidra till utvecklingen av den gröna infrastrukturen, och underlätta spridningsmöjligheterna för växter och djur samt människors rörelsemöjligheter i hela Storkrikets landskap.
- Bevara, utveckla, och bidra till kunskap om de värdefulla gräs- och sandmarkerna i biosfärområdet.
- Bevara, utveckla, och bidra till kunskap om ädellövskogar och ädellövträd i biosfärområdet.
- Identifiera ekosystemtjänster och främja deras långsiktiga funktionalitet, inklusive de som bidrar till hälsa och välbefinnande.
- Stöd och initiera projekt och aktiviteter som syftar till att bekämpa invasiva arter.
- Arbeta för att stärka ekosystem och ekosystemtjänster i relation till klimatförändringarna.

För vidare arbete med ekosystem, ekosystemtjänster och biologisk mångfald i relation till särskilda teman, se berörda fokusområden.

Exempel på kopplingar till befintliga styrdokument

Det finns flera internationella, nationella och regionala styrdokument relevanta för området. Till exempel olika direktiv rörande skyddade områden, Länsstyrelsen Skånes handlingsplan för grön infrastruktur, kommunala naturvårdsprogram, med mera.

Exempel på kopplingar till FN:s globala hållbarhetsmål

2. SMART FÖRVALTANDE AV VÅRT VIKTIGA VATTEN

Vattnet är en förutsättning för både ekologisk, social och ekonomisk utveckling i Storkriket. I området finns flera större och mindre sjöar, till exempel Vombsjön, Krankresjön, Sövdesjön, Snogeholmsjön och Häckebergasjön. Stora och små vattendrag slingrar sig genom landskapet i form av till exempel Kävlingeån, Klingavålsån, Björka/Åsumsån, Bortsbäcken och Torpsbäcken. I sjöarna och vattendragen finns en hög biodiversitet med många olika arter av fisk, insekter och växter. På stränderna och ängsmarkerna runt sjöarna och vattendragen trivs växtarter och ett rikt fågelliv. Vattnet här utgör också en dricksvattenkälla för människor i och runt om Storkriket då över 450 000 människor förses med dricksvatten från områdets största sjö, Vombsjön.

Karta 6: karta över sjöar och vattendrag i Storkriket, 2023.

En historisk tillbakablick

Före 1800-talet fanns det fler sjöar, vattendrag och våtmarker än vi ser i Storkriket idag. Med åren har sjösänkning och utdikning lett till mindre vatten i landskapet - som skapat många av dagens vattenrelaterade utmaningar men som också lett till ökad tillgång till jordbruksmark.

Jordbrukets användning av vattnet har också en särskilt historisk plats i området i form av hur man förr använde sig av så kallade översilningsångar för att öka produktionen av hö. Under vårens höga vattenstånd lät man markerna svämmas över, och genom att marken berikades med det näringsrika och syrerika vattnet kunde skörden av hö mångfaldigas. I slutet av 1800-talet skapade Övedskloster Sveriges största översilningsområde vid Björka - som breddade ut sig över ett 230 hektar stort område. Där byggdes dämme, akvedukt och kanalsystem. Björka översilningsångar användes fram till 1950 då det lades ned, och nya metoder började användas för ökad avkastning, bland annat konstgödsel.

Utmaningar och aktivt arbete

Det finns flera vattenrelaterade utmaningar att hantera i Storkriket, bland annat de negativa följderna som övergödning, översvämning, torka och bekämpningsmedel har var för sig och i kombination. Dessa utmaningar och en ökad kunskap har lyft vikten av att låta vattnet rinna sakta genom landskapet. Ett landskap som fördröjer vattnet minskar risken för översvämning nedströms och mildrar effekterna av torka. Det är ett landskap som blir mer artrikt än det som är uppdelat i vått och torrt, och näringsläckaget som bidrar till övergödning och försämrade vattenkvalitet minskar.

I Storkriket finns tre verksamma vattenråd som arbetar aktivt med dessa frågor: Kävlingeåns vattenråd, Höjeå vattenråd och vattenrådet för Nybroån, Kabusaån och

Tygeån. Vattenråden bedriver i dialog med markägare och andra aktörer bevarande och vattenvårdande insatser för att höja den ekologiska statusen, rena vattnet, öka den biologiska mångfalden samt förbättra möjligheten till reglering vid kraftig nederbörd. Några exempel på insatser är slingrande vattenvägar, tvåstegsdiken och dammar längs med Kävlingeån, Klingavälsån, Björkaån, Torpsbäcken och Borstbäcken. Vattenråden bedriver även miljöövervakning, bland annat genom att inventera bottenfauna.

Vattnet behöver fortsätta stå i fokus i Storkriket, inte minst i ett förändrat klimat, och aktörer såsom Sydsvatten och vattenråden är exempel på verksamheter inom Storkriket som kan bidra som goda exempel och engagera andra biosfärområden världen över.

Exempel på möjliga arbetsområden

För att stärka vattenförvaltningens betydelse och möjligheter kan biosfärkontoret och andra aktörer inom området bland annat arbeta med:

- Kunskapsbyggande insatser gentemot olika målgrupper gällande yt- och grundvattnets och våtmarkernas värde i Storkriket.
- Samverka och stötta initiativ och innovation för att förbättra ekologisk och kemisk status i Storkrikets ytvatten och stödja kunskapsutvecklingen kring grundvattenförhållanden.
- Återställ landskapets vattenhushållande, vattenrenande och kolbindande förmåga samt fortsatt återställa våtmarksarealer i Storkriket
- Identifiera och samverka för att finna gemensamma lösningar och avvägningar mellan olika intressen kopplade till vattenmiljöer samt stärka synergier mellan vattnets egna ekosystemtjänster och andra ekosystemtjänster, till exempel dricksvattenförsörjning, fiske, rekreation och livsmedelsproduktion.

Exempel på kopplingar till befintliga styrdokument

Det finns flera internationella, nationella och regionala styrdokument relevanta för fokusområdet. Bland annat EU:s ramdirektiv för vatten, Förvaltningsplan för Södra Östersjöns vattendistrikt, kommunala program för hållbar utveckling och lokala vattenråds planer och strategier

Exempel på kopplingar till FN:s globala hållbarhetsmål

3. VÄRDEFULLT ODLINGSLANDSKAP OCH LANTBRUK

Storkrikets yta består till stor del av ett mosaikartat kulturlandskap med stora områden värdefull jordbruksmark. Odlingslandskapet har stor betydelse för nutida och framtida generationers behov av livsmedelsförsörjning, bevarande av kulturvärden, förebyggande och anpassning till klimatförändringarna och bevarande av den biologiska mångfalden. Med ett högintensivt lantbruk kommer emellertid utmaningar i form av näringsläckage och spridning av bekämpningsmedel som bidrar till övergödning, försämrad vattenkvalitet och missgynnad biologisk mångfald. Insatser görs för att motverka dessa negativa effekter, bland annat genom teknisk innovation, strategisk trädplantering, växtföljdsplanering och lärkrutor. Flera utmaningar kvarstår. Genom ökad kunskap kring lantbrukets ekosystemtjänster samt vilka möjliga kompromisser och synergier som finns mellan olika tjänster kan lantbruket sättas i helhetsperspektiv och nya lösningar identifieras. Till exempel kan vissa brukningsformer, med slutna kretslopp i samverkan, identifieras och främjas. På så sätt kan odlingslandskapet och lantbruket bidra till att bevara och öka den biologiska mångfalden, bidra till förbättrad vattenrening, öka bindningen av koldioxid i marken samt skapa attraktiva landskap för rekreation och turism.

Runt 60 procent av Storkrikets yta består idag av jordbruksmark. Majoriteten av ytan används främst till att odla spannmål, sockerbetor och höstraps, men här förekommer också potatis, majs, ärtor och bönor, vall, slåtter, med mera. Lite mindre än en femtedel av marken är ekologiskt odlad. Vidare används en mindre andel av ytan till bete, cirka 10 procent, främst för nötboskap och hästar. Betesdjuren har en avgörande roll för upprätthållandet av den biologiska mångfalden i betesmarkerna. I biosfärområdet finns även djurhållning inomhus, främst grisar och fjäderfä. Sammanlagt finns runt 880 registrerade jordbruksföretag inom biosfärområdets gränser, en minskning från runt 1700 uppmätt år 1981.

Historisk tillbakablick

Genom att förstå odlingslandskapets utveckling och historia bär vi med oss värdefull kunskap till framtiden. Verksamheterna Kulturens Östarp och Hörjelgården är belägna i biosfärområdet och är exempel på platser som synliggör det biologiska kulturarvet och dess betydelse för den biologiska mångfalden samt hur odlingstekniker från slutet av 1700-talet fram till början av 1900-talet format landskapet. Kulturreseptat Kulturens Östarp drivs av Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige och är en plats där man kan ta del av lantbruksmiljö med byggnader, djur och trädgård i ett bevarat kulturlandskap från 1800-talets mitt. Hörjelgården drivs av Stiftelsen Hörjelgården, ägd av Naturskyddsföreningen i Skåne. Där bedrivs bland annat pedagogisk verksamhet med fokus på historisk markvård och biologisk forskning. Odling- och kulturlandskapets historia ligger även till grund för biosfärområdets namn Storkriket. Storken symboliserar den oskiljaktiga och föränderliga relationen som finns mellan natur och människa och i just storkens historia är jordbrukets utveckling starkt närvarande. Läs mer om storkens historia i strategins inledande avsnitt. Vidare finns det ett historiskt arv från bruk av översilningsängar i Storkriket, lite mer om det går att läsa i fokusområdet om vattnet.

Klimatförändringar

I ett förändrat klimat kommer förutsättningarna för ekosystemens tjänster att ändras vilket också leder till nya utmaningar för livsmedelsproduktionen och en ökad sårbarhet i hela livsmedelskedjan. Att finna nya lösningar på de utmaningar som såväl konventionell som ekologisk odling och lantbruk står inför är viktigt för att framtidssäkra dess höga värden. Några teman som är särskilt intressanta att titta närmare på i relation till klimatet är odlingslandskapets och lantbrukets klimatnyttor, landskapets resiliens, resurseffektivitet i livsmedelsproduktion och förädling, innovationer och affärsidéer samt kultur och kunskapsutveckling.

Exempel på möjliga arbetsområden

För att stödja och utveckla de höga värden odlingslandskapet och lantbruket besitter kan biosfärkontoret och andra aktörer inom området bland annat arbeta med:

- Information och kunskapsuppbyggande insatser gentemot olika målgrupper gällande jordbrukets värden och utmaningar i Storkriket.
- Utveckla kunskap och samverkan kring jordbrukets klimatrelaterade utmaningar och möjligheter. Till exempel kolinlagring, samhällelig resiliens, biodiversitet och vattenhantering.
- Stödja utvecklingen av innovation och cirkuläritet i lantbruket.
- Visa på landskapets historiska betydelse – från forntid till framtid.
- Utveckla arbetet med att minska näringsläckage från jordbruket och andra verksamheter i området.
- Utveckla innovativa samarbeten och pilotsatningar mellan olika parter inom livsmedelskedjan och inköpare eller slutkonsument, till exempel lokala producenter och kommuner.
- Utveckla området som en testbädd för olika odlingsmetoder, grödor, med mera, samt att de utvärderas utifrån ett holistiskt hållbarhetsperspektiv.
- Skapa en plattform för kunskapsutbyte mellan konventionella och ekologiska producenter, samt koppla forskare och representanter från tillsynsmyndigheter och certifieringsorgan till denna process.
- Arbeta för att odlingslandskapets ekosystemtjänster kartläggs och värderas.

Exempel på kopplingar till befintliga styrdokument

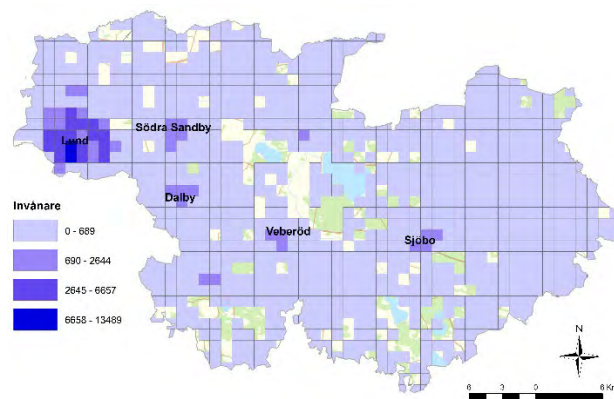
Det finns flera internationella, nationella och regionala styrdokument relevanta för fokusområdet. Länsstyrelsen Skånes regionala handlingsplan för landsbygdsprogrammet samt Region Skånes livsmedelsstrategi är exempel på regionala sådana. Kommunala program för hållbar utveckling och översiktsplaner är exempel på lokala.

Exempel på kopplingar till FN:s globala hållbarhetsmål

4. FRAMGÅNGSRIKT SAMSPEL MELLAN STAD OCH LAND

Storkriket omfattar flera tätorter och landsbygdsområden – mellan vilka det finns ett samspel som kan utvecklas för att främja och påskynda en hållbar samhällsutveckling. Ett utvecklat samspel och utbyte mellan stad och land ger goda förutsättningar till en mer hållbar förvaltning och användning av områdets resurser. Vidare kan en ökad förståelse för det ömsesidiga beroendet mellan stad och land generera ökat engagemang för olika utvecklingsfrågor. I Storkriket bor runt 150 000 invånare, och i den omkringliggande öresundsregionen bor över 4 miljoner människor. I takt med att antalet människor som bosätter sig i eller omkring Storkriket ökar - så ökar också trycket på både tätorter och landsbygd. Bland annat genom utbyggnad av infrastruktur och byggnader, ökat behov av trygg vatten- och livsmedelsförsörjning, ökat behov av service, arbetstillfällen samt tillgänglighet till rekreationsområden och natur. Tätort och landsbygd är i dessa sammanhang fullt beroende av varandra. För alla är tillgången till natur- och kulturupplevelser, service, arbete och utbildning en förutsättning för en attraktiv livsmiljö och möjligheten till en hållbar livsstil. Detta även om tätort och landsbygd skiljer sig åt, bland annat har tätorterna idag en högre grad av samlat utbud av offentlig och privat service samt utbildning och kulturevent. Landsbygden har i stället ofta högre värden i form av livsmedelproduktion, kultur- och naturvärden.

De femton största tätorterna i Storkriket är i fallande ordning: Lund, Sjöbo, Dalby, Södra Sandby, Veberöd, Genarp, Stångby, Blentarp, Löberöd, Flyinge, Vollsjö, Harlösa, Torna Hällestad, Lövestad och Revingeby. (SCB, 2020, Tätorter med fler än 500 invånare)

Arbetstillfällen

Antalet arbetstillfällen koncentrerar sig till tätorterna, samtidigt som vissa särskilda arbetsområden och sammansättningar av företagare bara finns på landsbygden. I Storkrikets landsbygdsområden finner vi företag inom bland annat lantbruk, hästnäring, besöksnäring, hantverk och byggbranschen, vilka alla har tydliga kopplingar till tätorterna och deras behov. Flera företag är enmansföretag vilket innebär att nära samarbeten och klusterbildningar kan vara viktiga för att skapa hävstång i den lokala ekonomin. I tätorterna finner vi fler större arbetsgivare i form av IT, tillverkning, utbildning och samhällsservice. Digitaliseringen innebär för företag såväl i tätort som landsbygd att närheten mellan aktörer och till kund i vissa fall har blivit av mindre betydelse, och företagare kan på nya sätt verka både lokalt och internationellt. Hur detta kan främjas kan vara en fråga som gynnas genom att förstå samspelet mellan landsbygd och tätorter. Vidare går det i spåren av covid-19 att se ett skifte kring arbetstages möjligheter till distansarbete. Inom Storkriket finns ett relativt väl utbyggt fibernät och en hög andel av anställda som arbetar i sektorer där det är möjligt att jobba på distans. Storkriket har därmed unika förutsättningar för att testa hur man kan samverka för att skapa nya sorters arbetsmöjligheter i samspelet mellan stad och land.

Kommuners arbete

Alla kommuner i Sverige har ansvar att verka för invånarnas likvärdiga förutsättningar till social omsorg, grundskola, bibliotek, med mera. Storkrikets tre kommuner arbetar därtill specifikt med stads- och landsbygdsutveckling genom bland annat näringslivskontakter och översiktsplanering. I arbetet förs dialog och samverkan med många parter och i översiktsplanerna visas intentioner för utveckling av samhället. I det arbetet kan biosfärverksamheten engagera sig för att hänsyn ska tas till Storkrikets värden och utveckling.

Hållbar mobilitet

Pendeltrafiken i området koncentreras framför allt till stora grupperns arbets- och skoltider. För en hållbar utveckling och en levande landsbygd behöver de som inte har möjlighet till att gå eller cykla kunna ta sig till och från platser även utanför dessa tider - såväl in till som ut från tätorterna. En målgrupp som är viktig att beakta är barn- och ungdomar i byar och på landsbygden som inte har möjlighet att köra bil men som ofta har stora behov av städernas utbud till utbildning, service och kultur. Det samma gäller för de stadsbor och turister som är intresserade av landsbygdens och byarnas utbud till natur, friluftsliv och besöksnäring. Storkriket har stor potential att utvecklas till en hållbar destination men det förutsätter en utvecklad kollektivtrafik. Förståelsen för den potential som finns i samspelet mellan landsbygd och tätorter bör ligga till grund för nya satsningar för hållbar mobilitet i Storkriket.

Kultur och föreningsliv

Kulturens roll i samhällsutvecklingen har betydelse för såväl ekonomi, sociala värden och arbetet med hållbar utveckling. Kultur kan bland annat i utvecklandet av offentlig gestaltning och social sammanhållning bidra till en plats attraktivitet som påverkar både social och ekonomisk utveckling. Kulturen kan även bidra till ett ökat engagemang hos invånarna för särskilda frågor, samt ge plattformar till kritik eller utvecklingsidéer. Vidare finns aspekter inom kulturhistoria, utvecklingen av kulturella och kreativa branscher och det aktiva föreningslivet som kan bidra till att förstå och stärka samspelet mellan stad och land.

Exempel på möjliga arbetsområden

För att stärka samspelet mellan tätorter och landsbygd kan biosfärkontoret och andra aktörer inom området bland annat arbeta med:

- Information och kunskapsuppbyggande insatser gentemot olika målgrupper för att öka förståelse och kunskap om människors viljor och förutsättningar i stad och land samt resursflödena dem emellan.
- Stöd och utveckla digitaliseringens användningsområden och främja utökat utbud av service, affärsidéer och arbetstillfällen på landsbygden och gynlandet av cirkulärt utbyte av företagsverksamhet och resurser mellan stad och land.
- Utveckla en hållbar mobilitet i Storkriket.
- Främja människors psykiska och fysiska hälsa genom att undersöka hur boende och verksamma i tätorter respektive landsbygd kan ta vara på det gemensamma natur- och kulturutbudet.
- Skapa engagemang hos och möten mellan människor för att stärka samspelet mellan stad och land samt intresset för landsbygdsfrågor. Bidra till integration, social sammanhållning och förståelse för samhällsutvecklingen.
- Stödja initiativ, projekt och organisationer som arbetar för att skapa sammanhang mellan natur, kultur och framtidens samhällen och landskap.

Exempel på kopplingar till befintliga styrdokument

Det finns flera internationella, nationella och regionala styrdokument relevanta för området. Regionalt finner vi bland annat Länsstyrelsen Skånes regionplan. I kommunerna är till exempel kommunala program för hållbar utveckling och översiktsplaner relevanta.

Exempel på kopplingar till FN:s globala hållbarhetsmål

5. FANTASTISKA BESÖKSMÅL OCH TILLGÄNGLIGT FRILUFTSLIV

Storkriket ligger i en befolkningstät och växande region som väntas generera ett ökat besöksstryck i området. Det utgör både en utmaning att hantera och en resurs att ta vara på. Genom att tillgängliggöra området för fler människor kan hälsa och välmående främjas, lokala verksamheter och näringar stärkas och kunskapen om naturens värden och hållbar utveckling öka. Området behöver emellertid tillgängliggöras på ett medvetet sätt så att unika värden och känsliga miljöer skyddas och bevaras. Ett grundläggande perspektiv för arbetet är att utveckla platser med såväl besökare, verksamma, boende, föreningar, meningsskapande processer och natur- och kulturområden i åtanke. Nuvarande och framtida besöksflödets och aktiviteters påverkan på närmiljön behöver därmed identifieras och hanteras, och även beaktas utifrån ett jämlikhetsperspektiv.

I Storkriket finns många befintliga och möjliga besöksmål för upplevelser kring natur och kultur. Bland annat rörande fågel- och djurliv, fiske, hästsport, mat och dryck, cykling, vandring, paddling, kulturarv och kulturmiljöer. Platser och upplevelser kan utgöra grund för både friluftsliv, besöksnäring och förståelse för historia, samtid och framtid och tillsammans gynna både ekologisk, social och ekonomisk samhällsutveckling. För att utveckla Storkrikets besöksmål, besöksnäring och friluftsliv på ett hållbart sätt krävs samverkan, kommunikationsinsatser och strategisk planering av infrastruktur, service och utveckling av besöksplatser.

Friluftsliv

På nationell nivå finns ett övergripande mål om att så många som möjligt ska ha nära till naturen, och att allemansrätten är en viktig grund som stödjer möjligheterna och tydliggör skyldigheterna för människors vistelse i naturen. I Storkriket finns det goda förutsättningar för utökat friluftslivsarbete. För att skapa attraktiva och hållbara friluftsområden krävs dialog, engagemang och samverkan.

Kulturarv

I Storkriket finns en mångfald av kultur- och naturvärden. Grönområden sammanfaller ofta med objekt och ytor som är kulturhistoriskt intressanta. Även områden som inte är utsedda till kulturminnen är ofta resultatet av tidigare historia: skogarna kring godsen har skötts för att ge god tillgång på jaktmarker, tallskogar som planterats för att hindra sandflykt, eklandskapet som uppstått genom hagmarker och översilningsängar som anlagts för att öka höproduktionen. För den kulturorienterade finns även spår från järnåldern, medeltida kyrkor och byar samt en mångfald av gods.

Besöksnäring

De som idag arbetar med besöksnäring i Storkriket är främst företag och föreningar. De utgörs av både stora arbetsgivare och enmansföretag och har verksamhet kring boende, mat- och dryck, aktiviteter, upplevelser, varor och event. Besöksnäringen bidrar till arbetstillfällen, samhällsutveckling, kunskapsutveckling och andra mervärden. Därtill finns lokala och regionala offentligt ägda destinationsbolag som är aktiva inom biosfärområdets gränser. För att främja en besöksnäring som utvecklas på ett hållbart sätt krävs bland annat samverkansplattformar och goda förutsättningar för hållbarhetsåtgärder.

Strategiskt styrda flöden

Friluftslivets och besöksnäringens utveckling kan främjas samtidigt som känsliga miljöer skyddas. Ett sätt är att styra besöksflöden genom strategisk utplacering av portar, noder och leder. Det kräver en analys av det nätverk av platser som finns och deras utmaningar och möjligheter. Vissa platser kan utvecklas för att komplettera eller avlasta redan välbesökta platser. Andra platser kan utvecklas utifrån befintliga platser. Till exempel friluftsområden, forskningscentrum, lanthandel och kulturhistoriska

besöksmål. Utformning och utvecklingspotential för olika platser behöver diskuteras med berörda aktörer och kommer vara ett arbete som fortgår över längre tid.

Exempel på möjliga arbetsområden

För att hållbart utveckla Storkriket som plats att besöka och uppleva kan biosfärkontoret och andra aktörer inom området bland annat arbeta med:

- Synliggör och tillgängliggör Storkrikets unika natur- och kulturvärden och besöksplatser och förmedla och utveckla dess betydelse för boende i närområdet, besökare och andra relevanta målgrupper.
- Bidra till ökad kännedom om de möjligheter och skyldigheter som den svenska allemansrätten innebär.
- Utveckla det rörliga friluftslivet och knyt ihop hela Storkriket och jobba proaktivt med att kanalisera besökare utifrån intressekonflikter i landskapet samt befintliga och framtida besöksflöden.
- Samverka för att ta hänsyn till konflikter mellan friluftslivsaktiviteter, näringsidkare, boende, vatten- och viltförvaltning, natur och djurliv samt kulturvärden.
- Undersök restaurering av historiska järvängssträckningar för komplettering till befintliga cykel-, rid och vandringsleder samt natur- och kulturbesöksplatser.
- Analysera och använda biosfärområdets zoner, besöksplatser och infrastruktur som verktyg i planering för hållbar rekreation och besöksnäring.
- Undersök olika alternativ till att utveckla friluftslivet utifrån säkerhet, tillgänglighet, påverkan och mervärden. Främja hållbar aktivitetsutövning av till exempel paddling, olika former av cykling, ridning, med mera.
- Arrangera och samverka med andra aktörer för ökat engagemang för natur- och kulturprojekt, evenemang, konst- och hantverksaktiviteter.
- Uppmuntra en resurseffektiv, innovativ och cirkulär besöksnäring och främja besöksnäringens kapacitet till att skapa engagemang och förmedla kunskap.

Exempel på kopplingar till befintliga styrdokument

Det finns flera internationella, nationella, regionala och lokala styrdokument relevanta för området. Lunds kommuns Friluftsstrategi, Sjöbo kommuns Grönstruktur- och naturvårdsprogram och Eslövs kommun utvecklingsstrategier i Översiktsplanen 2035 är exempel på lokala sådana. Visit Skånes färdplan *Tourism matters! Strategisk färdplan för Skåne mot 2030* är ett exempel på en regional.

Exempel på kopplingar till FN:s globala hållbarhetsmål

METODER OCH STÖDPROCESSER

För att kunna bevara, stödja och utveckla, nå uppsatta mål och komma framåt i arbetet med de olika fokusområdena har sex strategiskt viktiga stödprocesser identifierats för biosfärkontorets verksamhet:

- Samverkan och nätverkande
- Finansiering och projekt
- Kommunikation
- Kultur
- Lärande och utbildning
- Forskning och innovation

SAMVERKAN OCH NÄTVERKANDE

För att arbeta utifrån biosfärområdets uppdrag, gentemot uppsatta mål samt för att främja organisatorisk effektivitet och förankring fordras dialog och samverkan på olika nivåer och med många olika intressenter. Biosfärkontoret som en övergripande aktör behöver driva och delta i inkluderande, dynamiska och resultatorienterade samarbeten och nätverk. Sammansättningarna kan vara lokala, regionala, tvärssektoriella, tvärvetenskapliga såväl som tematiska.

För att biosfärverksamheten ska kunna ta del av andra biosfärområdets kunskap samt för att bidra och dela med sig av egna idéer och innovation ingår Storkriket i flera nationella och internationella biosfärkluster. Bland annat EuroMAB och NordMAB. Vidare rekommenderas Storkriket att framöver ingå i samarbeten med andra biosfärområden, s.k. twinning.

FINANSIERING OCH PROJEKT

Storkrikets biosfärverksamhet ska ha en säkerställd långsiktig finansiering och därutöver arbeta för att samarbeten, partnerskap och projekt leder till nya resultatmöjligheter. Biosfärområdet mobiliserar ytterligare resurser genom att ingå i samarbeten med externa aktörer som har kapacitet att bidra till biosfärområdets mål. För att möjliggöra detta behöver biosfärkontoret ses som en bidragande samverkanspartner av aktörer inom flera berörda sektorer, bland annat privat sektor. Vidare förespråkas projekt och aktiviteter som finansieras av regionala, nationella och internationella finansieringsorganisationer, såsom Leader, Vinnova, med mera.

KOMMUNIKATION

Storkrikets biosfärverksamhet ska driva en omfattande, modern, öppen och transparent kommunikation där information och data är tillgänglig och sprids. Kommunikationen bidrar till måluppfyllelse och arbetet i fokusområdena dels genom samarbete inom och mellan de samarbetspartners som finns organisationsstrukturen. Dels genom utåtriktad kommunikation gentemot målgrupper och allmänhet. Arbetet behöver grundas i strategiska val och prioriteringar som skapar ett målinriktat och effektivt operativt arbete. För att verka för stärkt och utökat engagemang inom olika frågor är varumärkesarbete, goda exempel och kunskapsförmedling viktiga delar. Vidare är säkerställandet av den digitala tillgängligheten till dokument, data och annat material grundläggande. Tillgänglighet har flera aspekter, bland annat lättbegripligt språk, val av plattformar och teknisk uppsättning.

KULTUR

Storkrikets biosfärverksamhet ska utforska kultur som stödprocess för hållbar utveckling. Detta kan komma att bidra till konkreta exempel på hur kulturen kan verka som en drivkraft i omställningsarbetet vilket eftersöks i Unescos deklARATION för kultur inför kommande agenda efter 2030 ([Unesco Mondiacult 2022](#)). Människor inom och engagemanget för kulturella och kreativa upplevelser och branscher i biosfärområdet har potential till att utveckla Storkrikets identitet och leda till nyskapande processer och innovationer. Kulturen i bemärkelsen stödprocess bidrar till kunskapsutveckling, förståelse för historia och framtid, kreativitet och innovativa lösningar samt mångfald och gemenskap. Det är också ett sätt att nå ut till nya grupper i samhället, engagera fler, och för att skapa situationer där olika perspektiv kan mötas.

LÄRANDE OCH UTBILDNING

Storkrikets biosfärverksamhet ska arbeta med lärande och utbildning för måluppfyllelse och arbetsframgång inom de olika fokusområdena. Lärandet behöver bygga på intresse, engagemang, delaktighet och det kan ge fler människor inspiration och verktyg för att engagera sig för olika hållbarhetsfrågor. Stödprocessen hänger tätt ihop med flera andra stödprocesser (kommunikation, kultur, samverkan och forskning) men fokuserar här på de satsningar som initieras utifrån ett utbildnings- och lärandeperspektiv.

Satsningar kan röra dels medborgarforskning och nya sätt till kunskapsbildande. Dels utbildningssatsningar gentemot olika målgrupper och åldrar i samverkan med befintliga lokala föreningar och utbildningsorganisationer. Vidare kan utbildning av biosfärambassadörer skapa förebilder och förespråkare för biosfärområdet. Biosfärambassadörer kan också själva vara med och bidra till själva utvecklingen av området. Ett annat lärande är det upplevelsebaserade lärandet, något som kan utvecklas inom flera fokusområden. Därtill kan digitala plattformar, pedagogiskt material, med mera skapas, spridas och användas strategiskt för att nå och engagera fler.

FORSKNING OCH INNOVATION

Storkrikets biosfärverksamhet ska arbeta aktivt för att stödja forskning, utbildning, innovation och demonstrationsprojekt för en lokal hållbar samhällsutveckling. Unescos biosfärprogram lutar på att natur- och samhällsvetenskap ska förenas för att på vetenskaplig grund verka för en förbättrad relation mellan människa och natur. Storkriket ska därmed generera, använda och sprida ny kunskap från den forskning som bedrivs.

Forskning, lärande och praktisk kunskapsutveckling stärker biosfärområdets verksamhet och insatser för hållbar utveckling.

KOPPLINGAR MELLAN FÄRDPLANEN OCH STRATEGIN

Här följer en förteckning med utdrag från de delar av färdplanen som helt eller delvist använts som grund för Storkrikets strategi.

ÅTKOMST TILL FÄRDPLANEN

A New roadmap for the Man and the Biosphere (MAB) Programme and its World Network of Biosphere Reserves

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247418>

ISBN: 978-92-3-100206-9

Global färdplan för biosfärområden	Storkrikets strategi	Exempel på mätvärden från färdplanen
Page 17 – strategic objective nr 1 Conserve biodiversity, restore and enhance ecosystem services, and foster the sustainable use of natural resources	Mål: Natur Bevara den biologiska mångfalden, återställ och förbättra ekosystemtjänster och främja en hållbar användning av naturresurser.	A1.1, A1.2, A1.3, A1.4, A4.3, A4.5
Page 18 – strategic objective nr 2 Contribute to building sustainable, healthy and equitable societies, economies and thriving human settlements in harmony with the biosphere	Mål: Samhälle Bidra till att bygga hållbara, hälsosamma och rättvisa samhällen, ekonomier och blomstrande mänskliga bosättningar i harmoni med biosfären.	A1.5, A7.1
Page 19 – strategic objective nr 3 Facilitate biodiversity and sustainability science, education for sustainable development (ESD) and capacity building	Mål: Forskning och utveckling Främja biologisk mångfald- och hållbarhetsvetenskap, utbildning för hållbar utveckling och kapacitetsuppbyggnad. Stödprocess: Forskning och innovation Stödprocess: Lärande och utbildning	A4.1, A4.2, A4.3, A4.5, B7.2
Page 20 – strategic objective nr 4 Support mitigation and adaptation to climate change and other aspects of global environmental change	Mål: Klimat Stöd begränsningen av och anpassningen till klimatförändringarna och andra aspekter av global miljöförändring.	A1.4, A7.1
Page 35 – Strategic Action Area A The World Network of Biosphere Reserves comprised of effectively functioning models for sustainable development	Övergripande målsättning Storkriket ska vara ett väl fungerande modellområde för hållbar utveckling	A1.1, A1.2, A1.4
Page 41-42 – Strategic Action Area B Inclusive, dynamic and results-oriented collaboration and networking within the MAB Programme and the World Network of Biosphere Reserves	Stödprocess: Samverkan och nätverkande	B1.1, B1.2, B2.1, B5.1, B6.1, B7.2
Page 41-45 – Strategic Action Area C Effective external partnerships and sufficient and sustainable funding for the MAB Programme and the World Network of Biosphere Reserves	Stödprocess: Finansiering och projekt	C3.1, C3.2, C4.2, C5.1, C6.1, C6.2, C8.1
Page 45-46 – Strategic Action Area D	Stödprocess: Kommunikation	B5.1, C7.2, D1.1, D2.2, D3.1,

Comprehensive, modern, open, and transparent communication, information, and data sharing		
<p>Page 22 – Strategic Action Area A.1 Procedures and processes for selecting, designating, planning and implementing biosphere reserves are open and participatory, taking into account local practices and traditions and cultures, and involving all relevant stakeholders.</p>	<p>Stödprocess: Kultur</p>	

**Yttrande över remiss gällande Trafikverkets
översyn av riksintressen 2023**

5

KS.2023.0546

2023-10-04
Moa Åhnberg
+4641362084
moa.ahnberg@eslov.se

Kommunstyrelsen

Yttrande över Trafikverkets översyn av riksintressen 2023

Ärendebeskrivning

Trafikverket remitterar förslag till justeringar av riksintressen för kommunikation och Eslövs kommun har möjlighet att yttra sig.

Beslutsunderlag

Missiv till Remiss Trafikverkets översyn av riksintressen 2023
Remiss Trafikverkets översyn av riksintressen 2023

Beredning

Trafikverket genomför årligen en översyn av myndighetens riksintresseanspråk. För Eslövs kommun är det tre riksintresseanspråk som Trafikverket föreslår ändra:

- Marieholmsbanan, Eslöv-Teckomatorp
- Ny stambana, Hässleholm-Lund
- Södra stambanan, Malmö-Katrineholm

Marieholmsbanan, Eslöv-Teckomatorp (järnväg, befintlig)

Trafikverket föreslår att komplettera under rubriken Framtida utveckling med ett identifierat behov av ett nytt mötesspår.

Ny stambana, Hässleholm-Lund (järnväg, framtida)

Trafikverket föreslår att riksintresseanspråket för en ny stambana mellan Hässleholm och Lund tas bort. Detta på grund av att lokaliseringsutredningen för en ny stambana är avslutad sedan december 2022.

Södra stambanan, Malmö-Katrineholm (järnväg, befintlig)

Trafikverket föreslår att komplettera under rubriken Framtida utveckling med ett identifierat behov av två nya spår på sträckan Hässleholm-Lund. Utgångspunkten är Trafikverkets redovisning av regeringsuppdraget Kapacitetshöjande åtgärder i

Kommunledningskontoret

Postadress: 241 80 Eslöv | Besöksadress: Stadshuset, Gröna torg 2
Telefon: 0413-620 00 | E-post: myndighetsbrevlåda@eslov.se | www.eslov.se

1(2)

järnvägssystemet i Skåne TRV/ 2022/145392 som visar på att det finns ett behov av ökad kapacitet jämfört med idag.

Kommunledningskontoret ser positivt på att Trafikverket tar bort riksintresseanspråket för en ny stambana Hässleholm-Lund samt att de återinför behovet av ytterligare två spår på Södra stambanan i funktionsbeskrivningen för denna. Det är en logisk följd av det avbrutna arbetet med lokaliseringsutredningen för en ny stambana. I övrigt har Kommunledningskontoret inga synpunkter på Trafikverkets förslag till justeringar av riksintresseanspråken.

Förslag till beslut

- Kommunstyrelsen antar förvaltningens svar som sitt och skickar det till Trafikverket.
- Paragrafen justeras omedelbart.

Beslutet skickas till

Trafikverket nationellsamhallsplanering@trafikverket.se TRV 2023/58402
Kommunledningskontoret - tillväxtavdelningen

Eva Hallberg
Kommundirektör

Katarina Borgstrand
Chef, tillväxtavdelningen

Ärendenummer
TRV 2023/58402

Dokumentdatum
2023-09-18

Mottagare
Se sändlista

Kopia till
SKR

Missiv Översyn 2023

Inbjudan till samråd

Trafikverket remitterar härmed ett antal justeringar av riksintressen för trafikslagets anläggningar. Remisstiden är: 18 september – 27 oktober.

Justeringarna utgörs till största del av:

- Uppdatering av geografisk visning, oftast till följd av framdrift i planerade och framtida projekt
- Uppdaterad information om ”framtida utveckling”, oftast till följd av genomförda åtgärder eller identifierat behov av åtgärder
- Rättelser av felaktig information.

Sammanställningen av justeringarna finns i bifogat dokument uppdelat per län. För de objekt som fått en uppdaterad geografisk visning visas den nya avgränsningen i remissmaterialet, för nuvarande visning hänvisas till Trafikverkets beslutade riksintressen (TRV 2020/131663) som visas i ett [tittskåp på Trafikverkets hemsida](#). För tillkomna eller borttagna riksintressen finns en motivering till förändringen.

Syftet med remissen är att säkerställa att justeringarna blir korrekta och att berörda aktörer får kännedom om planerade förändringar av materialet.

Mottagare av remissen är samtliga länsstyrelser, berörda kommuner och regioner samt övriga riksintressemyndigheter och Boverket, se sändlista.

Bakgrund

Trafikverket gör anspråk på anläggningar av riksintresse enligt Miljöbalken (1998:808) 4 kap. Riksintressena är gjorda i enlighet med de kriterier som presenteras i ”[Riksintressen för trafikslagets anläggningar – sektorsbeskrivning inklusive kriterier för utpekande](#)” (TRV 2019/45782). Trafikverket ser löpande över riksintressen för kommunikationer för att säkerställa att planeringsunderlaget är aktuellt.

Ärendenummer
TRV 2023/58402

Dokumentdatum
2023-09-18

Fortsatt arbete

Efter remissens avslutande kommer justeringarna infogas i Trafikverkets nuvarande riksintresseanspråk och ett uppdaterat beslut kommer fattas. Därefter uppdateras såväl kartmaterial som dokument.

Önskemål om synpunkter

Trafikverket önskar att få in eventuella synpunkter på bifogade justeringar skriftligen till nationellsamhallsplanering@trafikverket.se senast den 27 oktober. Ange ärendenummer: TRV 2023/58402.

Om ni inte önskar framföra några synpunkter föreligger inget behov av att lämna svar.

Vid frågor angående underlaget kontakta Lina Thölix enligt kontaktuppgifter nedan.

Med vänlig hälsning

Lina Thölix
Nationell samhällsplanerare

lina.tholix@trafikverket.se
Direkt: 010-125 98 28

Trafikverket
Adress: 211 18 Malmö
Besöksadress: Neptunigatan 52
Telefon: 0771-921 921
trafikverket.se

Ärendenummer
TRV 2023/58402Dokumentdatum
2023-09-18

Sändlista

Länsstyrelsen Blekinge	blekinge@lansstyrelsen.se
Region Blekinge	region@regionblekinge.se
Olofströms kommun	ks@olofstrom.se
Karlskrona kommun	karlskrona.kommun@karlskrona.se
Länsstyrelsen Dalarna	dalarna@lansstyrelsen.se
Region Dalarna	region.dalarna@regiondalarna.se
Älvdalens kommun	kommun@alvdalen.se
Falu kommun	kontaktcenter@falun.se
Borlänge kommun	kommun@borlange.se
Ludvika kommun	info@ludvika.se
Mora kommun	mora.kommun@mora.se
Rättviks kommun	rattvik@rattvik.se
Leksands kommun	kommun@leksand.se
Säters kommun	kommun@sater.se
Hedemora kommun	kommun@hedemora.se
Avesta kommun	kommun@avesta.se
Orsa kommun	orsa.kommun@orsa.se
Gagnefs kommun	registrator@gagnef.se
Länsstyrelsen Gotland	gotland@lansstyrelsen.se
Region Gotland	regiongotland@gotland.se
Länsstyrelsen Gävleborg	gavleborg@lansstyrelsen.se
Länsstyrelsen Halland	halland@lansstyrelsen.se
Region Halland	regionen@regionhalland.se
Hylte kommun	kommunen@hylte.se
Halmstads kommun	kommunstyrelsen@halmstad.se
Länsstyrelsen Jämtland	jamtland@lansstyrelsen.se
Region Jämtland Härjedalen	region@regionjh.se
Östersunds kommun	kundcenter@ostersund.se
Länsstyrelsen Jönköping	jonkoping@lansstyrelsen.se
Region Jönköpings län	regionen@rjl.se
Vaggeryds kommun	info@vaggeryd.se
Värnamo kommun	kontaktcenter@varnamo.se
Nässjö kommun	kommunstyrelsen@nassjo.se
Vetlanda kommun	kommun@vetlanda.se
Gislaveds kommun	kommunen@gislaved.se
Länsstyrelsen Kalmar	kalmar@lansstyrelsen.se
Region Kalmar län	region@regionkalmar.se
Västerviks kommun	vasterviks.kommun@vastervik.se
Länsstyrelsen Kronoberg	kronoberg@lansstyrelsen.se
Region Kronoberg	region@kronoberg.se

Ärendenummer
TRV 2023/58402Dokumentdatum
2023-09-18

Alvesta kommun	klk@alvesta.se
Älmhults kommun	info@almhult.se
Markaryds kommun	ks@markaryd.se
Länsstyrelsen Norrbotten	norrboten@lansstyrelsen.se
Region Norrbotten	regionnorrboten@norrboten.se
Kalix kommun	kommun@kalix.se
Kiruna kommun	kommun@kiruna.se
Bodens kommun	kommunen@boden.se
Luleå kommun	lulea.kommun@lulea.se
Gällivare kommun	post@gallivare.se
Piteå kommun	kommun@pitea.se
Haparanda stad	kommunen@haparanda.se
Länsstyrelsen Skåne	skane@lansstyrelsen.se
Region Skåne	region@skane.se
Burlövs kommun	burlovs.kommun@burlov.se
Kävlinge kommun	kommunen@kavlinge.se
Lomma kommun	info@lomma.se
Svalövs kommun	info@svalov.se
Ängelholms kommun	info@engelholm.se
Åstorps kommun	kommun@astorp.se
Trelleborgs kommun	trelleborgs.kommun@trelleborg.se
Vellinge kommun	vellinge.kommun@vellinge.se
Eslövs kommun	kommunen@eslov.se
Hässleholms kommun	kommunen@hassleholm.se
Helsingborgs stad	kontaktcenter@helsingborg.se
Kristianstads kommun	kommun@kristianstad.se
Perstorps kommun	kommunhuset@perstorp.se
Klippans kommun	kommun@klippan.se
Lunds kommun	lunds.kommun@lund.se
Höörns kommun	kommun@hoor.se
Osby kommun	kommun@osby.se
Östra Göinge kommun	kommun@ostragoinge.se
Svedala kommun	kommunen@svedala.se
Skurups kommun	kansli@skurup.se
Malmö stad	kommunstyrelsen@malmö.se
Ystads kommun	kommunen@ystad.se
Länsstyrelsen Stockholm	stockholm@lansstyrelsen.se
Region Stockholm	regionstockholm@sll.se
Stockholms stad	kommunstyrelsen@stockholm.se
Sollentuna kommun	sollentuna.kommun@sollentuna.se
Upplands Väsby kommun	upplands.vasby.kommun@upplandsvasby.se
Sigtuna kommun	sigtuna.kommun@sigtuna.se

Ärendenummer
TRV 2023/58402Dokumentdatum
2023-09-18

Täby kommun	kc@taby.se
Nykvarns kommun	kommun@nykvarn.se
Botkyrka kommun	medborgarcenter@botkyrka.se
Salems kommun	info@salem.se
Solna stad	kommunstyrelsen@solna.se
Huddinge kommun	servicecenter@huddinge.se
Södertälje kommun	sodertalje.kommun@sodertalje.se
Haninge kommun	haningekommun@haninge.se
Ekerö kommun	info@ekero.se
Länsstyrelsen Södermanland	sodermanland@lansstyrelsen.se
Region Sörmland	post@regionsormland.se
Trosa kommun	trosa@trosa.se
Katrineholms kommun	kommunen@katrineholm.se
Nyköpings kommun	kommun@nykoping.se
Oxelösunds kommun	kommun@oxelosund.se
Länsstyrelsen Uppsala	upsala@lansstyrelsen.se
Region Uppsala	region.upsala@regionupsala.se
Knivsta kommun	knivsta@knivsta.se
Uppsala kommun	upsala.kommun@upsala.se
Länsstyrelsen Värmland	varmland@lansstyrelsen.se
Länsstyrelsen Västerbotten	vasterbotten@lansstyrelsen.se
Region Västerbotten	regionen@regionvasterbotten.se
Skellefteå kommun	kundtjanst@skelleftea.se
Robertsfors kommun	kommun@robertsfors.se
Umeå kommun	umea.kommun@umea.se
Länsstyrelsen Västmanland	vastmanland@lansstyrelsen.se
Region Västmanland	region@regionvastmanland.se
Västerås stad	kommunstyrelsen@vasteras.se
Länsstyrelsen Västra Götaland	vastragotaland@lansstyrelsen.se
Länsstyrelsen Västernorrland	vasternorrland@lansstyrelsen.se
Region Västernorrland	region.vasternorrland@rvn.se
Sundsvalls kommun	sundsvalls.kommun@sundsvall.se
Länsstyrelsen Örebro	orebro@lansstyrelsen.se
Region Örebro län	regionen@regionorebolan.se
Örebro kommun	kommun@orebro.se
Länsstyrelsen Östergötland	ostergotland@lansstyrelsen.se
Region Östergötland	region@regionostergotland.se
Norrköpings kommun	norrkoping.kommun@norrkoping.se
Linköpings kommun	kontakt@linkoping.se
Mjölby kommun	mjolbykommun@mjolby.se
Söderköpings kommun	kommun@soderkoping.se
Sametinget	kansli@sametinget.se

Ärendenummer
TRV 2023/58402

Dokumentdatum
2023-09-18

Havs- och vattenmyndigheten
Naturvårdsverket
Riksantikvarieämbetet
Sveriges geologiska undersökning
Tillväxtverket
Statens energimyndighet
Strålsäkerhetsmyndigheten
Post- och telestyrelsen
Försvarmakten
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
Sjöfartsverket
Transportstyrelsen
LFV
Boverket

havochvatten@havochvatten.se
registrator@naturvardsverket.se
registrator@raa.se
sgu@sgu.se
tillvaxtverket@tillvaxtverket.se
registrator@energimyndigheten.se
registrator@ssm.se
pts@pts.se
exp-hkv@mil.se
registrator@msb.se
sjofartsverket@sjofartsverket.se
kontakt@transportstyrelsen.se
lfv@lfv.se
registraturen@boverket.se

REMISS

Trafikverkets riksintressen

Översyn 2023

Trafikverket

Postadress: Röda vägen 1, 781 70 Borlänge

E-post: trafikverket@trafikverket.se

Telefon: 0771-921 921, Texttelefon: 010-123 50 00

Dokumenttitel: Remiss Översyn riksintressen 2023

Författare: Lina Sandberg

Dokumentdatum: 2023-06-21

Ärendenummer: TRV 2023/58402

Kontaktperson: lina.tholix@trafikverket.se

Foto: Framsida, Hans Berggren. Övriga bilder i dokumentet är internt framtagna kartbilder över riksintressen.

Innehåll

Remiss av Trafikverkets riksintresseanspråk	5
Blekinge län.....	6
Järnväg	6
Väg.....	6
Dalarnas län	7
Väg.....	7
Luftfart	7
Gotlands län	9
Sjöfart.....	9
Gävleborgs län	10
Hallands län	11
Järnväg	11
Jämtlands län	12
Väg.....	12
Jönköpings län	13
Järnväg	13
Väg.....	13
Kalmar län	14
Väg.....	14
Kronobergs län	15
Järnväg	15
Norrbottens län.....	16
Järnväg	16
Väg.....	17
Sjöfart.....	17
Skåne län	18
Järnväg	18
Väg.....	19
Stockholms län	20
Järnväg	20
Väg.....	21
Luftfart	22
Södermanlands län	23
Järnväg	23

Väg.....	23
Luftfart	24
Uppsala län	25
Järnväg	25
Värmlands län	26
Västerbottens län	27
Järnväg	27
Väg.....	27
Sjöfart.....	27
Luftfart	27
Västernorrlands län	28
Järnväg	28
Västmanlands län	29
Sjöfart.....	29
Västra Götalands län	30
Örebro län	31
Luftfart	31
Östergötlands län	32
Väg.....	32
Järnväg	32

Remiss av Trafikverkets riksintresseanspråk

Detta dokument innehåller en sammanställning av de justeringar Trafikverket avser att göra av myndighetens riksintresseanspråk. Justeringarna utgörs till största del av:

- Uppdatering av geografisk visning, oftast till följd av framdrift i planerade och framtida projekt.
- Uppdaterad information om ”framtida utveckling”, oftast till följd av genomförda åtgärder eller identifierat behov av åtgärder.
- Rättelser av felaktig information.

Sammanställningen är uppdelad per län. För de objekt som fått en uppdaterad geografisk visning visas den nya avgränsningen i remissmaterialet, för nuvarande visning hänvisas till Trafikverkets beslutade riksintressen (TRV 2020/131663) som visas i ett [tittskåp på Trafikverkets hemsida](#). För tillkomna eller borttagna riksintressen finns en motivering till förändringen.

Trafikverkets gör anspråk på anläggningar av riksintresse enligt Miljöbalken (1998:808) 3 kap. Riksintressena är gjorda i enlighet med de kriterier som presenteras i ”Riksintressen för trafikslagets anläggningar – sektorsbeskrivning inklusive kriterier för utpekande” (TRV 2019/45782).

Mottagare av remissen är samtliga länsstyrelser, berörda kommuner och regioner samt övriga riksintressemyndigheter och Boverket.

Efter remissens avslutande kommer denna sammanställning, efter eventuell bearbetning till följd av remissen, infogas i Trafikverkets nuvarande riksintresseanspråk och ett uppdaterat beslut kommer fattas. Därefter uppdateras såväl kartmaterial som dokument.

Remisstiden är: 18 september – 27 oktober

Synpunkter skickas till: nationellsamhallsplanering@trafikverket.se

Vid frågor under remissen kontakta: lina.tholix@trafikverket.se 010-125 98 28

Blekinge län

Järnväg

Sydostlänken, Olofström-Sandbäck

Järnväg, planerad

Objektet har fått justerad sträckning i enlighet med korridorval inom projektet.

Figur 1: Korridor för Sydostlänken

Väg

E22 Jämjö-Lösen

Väg, planerad

Uppdaterad geografisk utbredning för att följa projektets framdrift.

Figur 2: Korridor för E22 Jämjö-Lösen

Dalarnas län

Väg

Väg 50, genom Dalarnas län

Väg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Text justerad eftersom genomfart Ludvika färdigställs 2023.

Väg 70, genom Dalarnas län

Väg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Sträckan Borlänge-Djurås planeras att byggas om till mötesfri väg. Genomfart Mora Noretbron-Starbo/Fridhemsgatan planeras för ökas trafiksäkerhet och framkomlighet på E45/väg 70 genom Mora. Vägbro höjs till BK4 och minskar miljöbelastningen i stadsmiljön.

E45, genom Dalarnas län

Väg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Genomfart Mora Noretbron-Starbo/Fridhemsgatan planeras för ökas trafiksäkerhet och framkomlighet på E45/väg 70 genom Mora. Vägbro höjs till BK4 och minskar miljöbelastningen i stadsmiljön.

Anslutning till Borlänge kombiterminal

Väg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Dialog pågår med Borlänge kommun om ny/utveckling av kombiterminal.

E45 Vattnäs-Trunna

Väg, planerad

Tillagd information i kolumn Åtgärdsbeskrivning: Planerad produktion 2026.

Luffart

Borlänge flygplats

Hänvisning till precisering beslutad december 2022 är inlagd. Geografisk information uppdaterad i enlighet med beslutad precisering.

[Länk till precisering av Borlänge flygplats](#), där kartbilder över ny avgränsning finns att tillgå.

Gotlands län

Sjöfart

Klintehamns hamn

Hänvisning till precisering beslutad 2023 är inlagd. Justerad geografisk information i enlighet med beslutad precisering.

[Länk till precisering av Klintehamns hamn](#), där kartbilder över ny avgränsning finns att tillgå.

Visby hamn

Hänvisning till precisering beslutad 2023 är inlagd. Justerad geografisk information i enlighet med beslutad precisering 2023.

[Länk till precisering av Visby hamn](#), där kartbilder över ny avgränsning finns att tillgå.

Gävleborgs län

Inga förändringar föreslås

Hallands län

Järnväg

Markarydsbanan, Eldsberga-Hässleholm

Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Planerat mötesspår i Knäred.

Nässjö-Halmstad

Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Elektrifiering av sträckan Nässjö-Värnamo planeras.

Jämtlands län

Väg

Anslutning till Östersunds flygplats

Väg, befintlig

Justerat informationen i kolumn Vägnummer: 605.1, 605, 592, 609.

Tidigare stod felaktiga vägnummer. Justeringen har ingen effekt på kartvisningen.

Jönköpings län

Järnväg

Nässjö-Halmstad

Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Elektrifiering av sträckan Nässjö-Värnamo planeras.

Nässjö-Vetlanda

Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Plankorsningsåtgärder planeras på sträckan.

Södra stambanan, Malmö-Katrineholm

Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Identifierat behov av kapacitetsförbättringar mellan Lund och Hässleholm enligt regeringsuppdrag 2022-12-22.

Väg

Väg 27, genom Jönköpings län

Väg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: En mötesfri väg planeras förbi Bor samt sträckan Ulås-Bredasten. Sträckan Bredaryd-Anderstorp planeras mötessepareras 2028-2033.

Kalmar län

Väg

E22 Gladhammar-Verkeböck

Väg, planerad

Uppdaterad geografisk utbredning för att följa projektets framdrift.

Figur 3: Uppdaterad avgränsning för E22 Gladhammar-Verkeböck

Kronobergs län

Järnväg

Södra stambanan, Malmö-Katrineholm

Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Identifierat behov av kapacitetsförbättringar mellan Lund och Hässleholm enligt regeringsuppdrag 2022-12-22.

Markarydsbanan, Eldsberga-Hässleholm

Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Planerat mötesspår i Knäred.

Norrbottens län

Järnväg

Haparandabanan

Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Den finska regeringen har beslutat att elektrifiera järnvägen från Laurila till Haparanda och utredning där både Väylä och Trafikverket deltar pågår. Projektering under 2023.

Kalix-Karlsborg

Järnväg, befintlig

Justerad information i kolumn Generellt namn: Kalix-Karlsborg, för att rätta tidigare felaktig namnsättning.

Malmbanan, Kiruna-Bergfors

Järnväg, planerad

Tas bort som riksintresse eftersom ingen aktiv planering pågår och den korridor som visas idag endast är en buffer på befintlig bana. Behovet av ökad kapacitet kvarstår och bevakas inom riksintresset för Malmbanan Riksgränsen-Boden, befintlig järnväg.

Malmbanan, Riksgränsen-Boden

Järnväg, befintlig

Ändrad information i kolumn Framtida utveckling: Planering pågår för ny järnvägsstation i Kiruna. Utbyggnad till dubbelspår på sträckan Kiruna-Bergfors-Kopparåsen-Vassijaure-Riksgränsen behövs för förbättrad kapacitet.

Norrbotniabanan, Skellefteå-Luleå

Järnväg, planerad

Justerat i kolumn Län: Västerbotten för att rätta till felaktig information.

Stambanan genom Övre Norrland, Luleå-Boden

Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Kapacitetshöjande åtgärder planeras utmed sträckan i höjd med Sävastklinten. Utbyggnad till dubbelspår behövs för förbättrad kapacitet.

Luleå kombiterminal
Anläggning för tjänst, befintlig

Utökad yta för att återspegla faktiska förhållanden på platsen.

Figur 4: Utökad omfattning för kombiterminalen i Luleå. I slutligt kartmaterial kommer hela området ha korrekt redovisning.

Väg

Anslutning till Luleå flygplats
Väg, befintlig

Borttagen information i kolumn Framtida utveckling om byggnation av cirkulationsplats till följd av att cirkulationsplatsen är färdigställd.

Sjöfart

Luleå hamn

Ny information i kolumn Mer info: Precisering pågår. Muddring av farled inklusive utveckling av nya hamnytor är under utveckling. Hamnen funktion kopplat till den gröna omställningen kommer öka väsentligt. Järnvägsanslutningar, nya kajer, allvådersterminaler planeras.

Skåne län

Järnväg

Godsstråket genom Skåne, Arlöv-Ängelholm

Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Ny respektive förlängd mötesstation planeras i Alnarp och Flädie.

Godsstråket genom Skåne, Malmö-Trelleborg

Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Identifierat behov av partiellt dubbelspår.

Marieholmsbanan, Eslöv-Teckomatorp

Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Identifierat behov av nytt mötesspår.

Markarydsbanan, Eldsberga-Hässleholm

Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Planerat mötesspår i Knäred.

Ny stambana, Hässleholm-Lund

Järnväg, framtida

Borttaget som riksintresse. Lokaliseringsutredningen för den nya stambanan mellan Hässleholm och Lund har avslutats. Behovet av ökad kapacitet i stråket kvarstår. Trafikverket bedömer det som osäkert var denna kapacitet kan tillgodoses geografiskt och kan därmed inte göra ett markanspråk i nuläget. Behovet av ökad kapacitet redovisas framgent som ”Framtida utveckling” av Södra stambanan.

Rååbanan, Helsingborg-Teckomatorp

Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Identifierat behov av nytt mötesspår. Förlängda mötesspår i Attarp.

Skånebanan, Kristianstad-Hässleholm

Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Identifierat behov av dubbelspår.

Skånebanan, Hässleholm-Helsingborg
Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Planerat nytt mötesspår i Åstorp och hastighetshöjning till 160 km/h. Förlängda mötesspår i Klippan.

Skånebanan, Åstorp-Kattarp
Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Identifierat behov av hastighetshöjning.

Södra stambanan, Malmö-Katrineholm
Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Identifierat behov av två nya spår Hässleholm-Lund enligt redovisning av regeringsuppdrag Kapacitetshöjande åtgärder i järnvägssystemet i Skåne TRV/ 2022/145392

Ystadbanan, Ystad-Lockarp
Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Identifierat behov av partiellt dubbelspår Skurup-Rydsgård, plattformsförlängningar.

Öresundsbanan, Malmö-Peberholm (danska gränsen)
Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Förlängda förbigångsspår Svågertorp planeras.

Väg

Väg 23, genom Skåne län
Väg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Tjörnarp-Sandåkra planeras byggas ut till mötesfri landsväg.

Stockholms län

Järnväg

Anslutning till Stockholms hamn (Värtan, Frihamnen)

Järnväg, befintlig

Geografisk avgränsning justerad för att inkludera även järnväg till Energihamnen.

Figur 5: Anslutning till Stockholms hamn kompletteras med den norra anslutningen

Ostkustbanan

Järnväg, befintlig

Justerad information avseende fyrspar i kolumn Framtida utveckling: Utbyggnad till sex spår Tomteboda-Skavstaby samt utbyggnad till fyra spår Skavstaby-Myrbacken i syfte att öka kapaciteten. Uppsala-Arlanda utbyggnad till fyrspar samt nya stationer i Bergsbrunna och Alsike i syfte att förbättra kapaciteten.

Roslagsbanan

Järnväg, befintlig

Geografisk visning justerad så att banan sträcker sig fram till Arninge station.

Figur 6: Riksintresset för Roslagsbanan förlängs till Arninge station

Väg

E20 genom Stockholms län

Väg, befintlig

Inaktuell information borttaget från kolumnen Framtida utveckling avseende utbyggnad från två till tre körfält då detta inte längre stämmer.

E4 genom Stockholms län

Väg, befintlig

Inaktuell information avseende byggstart Häggvik-Arlanda borttaget från kolumnen Framtida utveckling.

Förbifart Stockholm

Väg, planerad

Uppdaterad geografisk utbredning för att bättre visa den slutliga anläggningens omfattning. Objektet inkluderade tidigare även delar som inte kommer vara en del av anläggningen.

Figur 7: Uppdaterad visning av Förbifart Stockholm uppdelad i tre avsnitt.

Tvärförbindelse Södertörn

Väg, planerad

Uppdaterad geografisk utbredning för att tydligare redovisa anläggningens omfattning. Redovisningen var tidigare inte korrekt och innehåll många hål.

Figur 8: Uppdaterad visning av Tvärförbindelse Södertörn, uppdelad i två avsnitt.

Luftfart

Bromma flygplats

Uppdaterad information om beslutad precisering. Justerad geografisk information i enlighet med beslutad precisering 2023.

[Länk till precisering av Bromma flygplats](#), där kartbilder över ny avgränsning finns att tillgå.

Södermanlands län

Järnväg

Södra stambanan, Malmö-Katrineholm

Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Identifierat behov av kapacitetsförbättringar mellan Lund och Hässleholm enligt regeringsuppdrag 2022-12-22.

Södra stambanan, Norrköping-Järna

Järnväg, befintlig

Information om framtida kopplingar till Ny stambana borttagna från kolumn Framtida utveckling.

Väg

Anslutning till Oxelösunds hamn

Väg, befintlig

Justerad sträckning mellan väg 53 och hamnen. Skeppsgatan ersätter anslutning via Styrmansgatan och Torggatan. Justerat för att bättre följa verkliga förhållanden.

Figur 9: Justerad sträckning av riksintresse för väganlutning till Oxelösunds hamn. Röd väg föreslås ersätta tidigare sträckning som syns i brunt

Luftfart

Skavsta flygplats

Uppdaterad information om beslutad precisering. Justerad geografisk information i enlighet med beslutad precisering 2023.

[Länk till precisering av Skavsta flygplats](#), där kartbilder över ny avgränsning finns att tillgå.

Uppsala län

Järnväg

Ostkustbanan

Järnväg, befintlig

Justerad information avseende fyrspar i kolumn Framtida utveckling:
Utbyggnad till sex spår Tomtebodav-Skavstaby samt utbyggnad till fyra spår Skavstaby-Myrbacken i syfte att öka kapaciteten. Uppsala-Arlanda utbyggnad till fyrspar samt nya stationer i Bergsbrunna och Alsike i syfte att förbättra kapaciteten

Värmlands län

Inga förändringar föreslås

Västerbottens län

Järnväg

Norrbotniabanan, Dåva-Skellefteå

Järnväg, planerad

Justerat i kolumn Län: Västerbotten, för att rätta till felaktig information.

Norrbotniabanan, Skellefteå-Luleå

Järnväg, planerad

Justerat i kolumn Län: Västerbotten för att rätta till felaktig information.

Skelleftebanan

Järnväg, befintlig

Justerat i kolumn Län: Västerbotten för att rätta till felaktig information.

Väg

E4 förbi Skellefteå

Väg, planerad

Justerat i kolumn Län: Västerbotten för att rätta till felaktig information.

Sjöfart

Skellefteå hamn

Justerat i kolumn Län: Västerbotten för att rätta till felaktig information.

Luftfart

Skellefteå flygplats

Justerat i kolumn Län: Västerbotten för att rätta till felaktig information.

Västernorrlands län

Järnväg

Mittbanan, Bergsåker

Järnväg, planerad

Utgår som eget objekt då järnvägen är färdigställd. Ingår härnäst som en del i Mittbanan Ånge-Sundsvall.

Västmanlands län

Sjöfart

Farled 901

Farled, befintlig

Utökad geografisk avgränsning för att inkludera nytt avsnitt vid Fulleröfjärden. Ledavsnittet har tillkommit efter projektet med fördjupade och förbättrade farleder i Mälaren.

Figur 10: Fulleröfjärden visas i grönt och kommer att inkluderas i den V-formade farled 901

Västra Götalands län

Inga förändringar föreslås

Örebro län

Luftfart

Örebro flygplats

Justerat i kolumn Län: Örebro för att rätta till felaktig information.

Östergötlands län

Väg

E22 förbi Söderköping

Väg, planerad

Geografisk avgränsning uppdaterad för att följa framdrift av projektet.

På grund av tekniska problem kan kartbild ej redovisas här. Riksintressets avgränsning kommer att följa området som omfattas av vägplanen:

[Översiktskarta E22 förbi Söderköping](#)

Järnväg

Södra stambanan, Malmö-Katrineholm

Järnväg, befintlig

Ny information i kolumn Framtida utveckling: Identifierat behov av kapacitetsförbättringar mellan Lund och Hässleholm enligt regeringsuppdrag 2022-12-22.

Södra stambanan, Norrköping-Järna

Järnväg, befintlig

Information om framtida kopplingar till Ny stambana borttagna från kolumn Framtida utveckling.

Trafikverket, 781 89 Borlänge. Besöksadress: Röda vägen 1

Telefon: 0771-921 921, Texttelefon: 010-123 50 00

[trafikverket.se](https://www.trafikverket.se)

**Översyn av riksintressen för kulturmiljövården i
Skåne**

6

KS.2022.0191

2023-09-26
Moa Åhnberg
+4641362084
moa.ahnberg@eslov.se

Kommunstyrelsen

Svar till Länsstyrelsen angående ändrat riksintresseanspråk för Ageröd - Bosjökloster - Mölleriket [M37]

Ärendebeskrivning

Länsstyrelsen i Skåne genomför en översyn av riksintressen för kulturmiljövård i länet. Eslövs kommun har getts möjlighet att kommentera Länsstyrelsens kunskapsunderlag och bedömningar.

Arbetet är indelat i tre etapper: skogsbygd, ris(mellan)bygd samt slättbygd. Under 2022 yttrade sig kommunstyrelsen över förslaget till förändringar för två områden inom etapp skogsbygd: Ageröd – Bosjökloster – Mölleriket [M 37] respektive Trolleholm [M 31]. Länsstyrelsen har nu tagit fram ett reviderat underlag med nya förslag på ändringar för Ageröd – Bosjökloster – Mölleriket [M 37] och Eslövs kommun har därför möjlighet att yttra sig på nytt.

Beslutsunderlag

- Begäran om yttrande över nytt förslag till revidering av riksintresse Ageröd-Bosjökloster-Mölleriket [M37]
- Underlag för förnyad kommundialog om ändrat riksintresseanspråk för Ageröd - Bosjökloster - Mölleriket [M37], Eslövs och Höörs kommuner,
- Kommunledningskontorets synpunkter på Länsstyrelsens förslag på ändrat riksintresseanspråk för Ageröd-Bosjökloster-Mölleriket [M37]
- Underlag till riksintresseöversyn - etapp skogsbygd, Ageröd - Bosjökloster - Möllerike [M37] (innehåller även information om Trolleholm [31])
- Kommunstyrelsens beslut § 108, 2022 Svar till Länsstyrelsen angående översyn av riksintressen för kulturmiljön i Skåne, etapp skogsbygd
- Kommunledningskontorets synpunkter på konsultunderlag för Etapp skogsbygd, Översyn av kulturmiljövårdens riksintressen i Skåne, områden i Eslövs kommun

Beredning

Översynen utgår från de kriterier som Riksantikvarieämbetet tagit fram för riksintresseområden för kulturmiljövård. Det finns tre obligatoriska kriterier: riksintressant berättelse, helhetsmiljö samt fysiska uttryck. Översynen ska mynna ut i förslag om hur de olika anspråken ska vara avgränsade och motiverade. Med utgångspunkt i resultatet kommer Länsstyrelsen att föreslå revideringar till Riksantikvarieämbetet som sedan fattar beslut. Som en del i processen ska Länsstyrelsen föra dialog med berörda kommuner.

Länsstyrelsens förslag är att göra två nya riksintresseområden för att renodla och tydliggöra de riksintressanta berättelserna. Dels ett som ska omfatta Bosjökloster slott med närmast omgivande landskap och dels ett som omfattar Stockamöllan, Vittseröd och Stenskogen/Stanstorp och beskriver den industriella utvecklingen i området. Det senare delas upp i två delområden då det inte är geografiskt sammanhängande. Förslaget innebär att riksintresseområdet utökas västerut för att inkludera hela Stockamöllans tätort.

Rönneholms slott med omgivande landskap föreslås utgå som riksintresseområde för kulturmiljövård med motiveringen att området inte längre lever upp till kriteriet ”riksintressant berättelse”.

Kommunledningskontoret ser positivt på arbetet med att renodla och tydliggöra de värden som är viktiga att beakta vid till exempel planläggnings- och exploateringsprocesser. Att koppla ihop kvarn- och industrisamhället i Stockamöllan med Vittseröd respektive Stenskogen/Stanstorp med lämningar efter stenindustrin ger en intressant helhetsbild.

Kommunledningskontoret saknar en tydlig motivering från Länsstyrelsen om varför de inte längre ser dalgångsbygden kring Rönne å som relevant som ett riksintresseområde för kulturmiljövård.

Kommunledningskontorets synpunkter på Länsstyrelsens underlag finns i separat bilaga.

Förslag till beslut

- Kommunstyrelsen antar förvaltningens svar som sitt och skickar det till Länsstyrelsen
- Paragrafen justeras omedelbart

Beslutet skickas till

Kommunledningskontoret – tillväxtavdelningen
Länsstyrelsen i Skåne skane@lansstyrelsen.se Dnr. 16696-20

Eva Hallberg
Kommundirektör

Katarina Borgstrand
Chef, tillväxtavdelningen

2023-10-24
Moa Åhnberg
+4641362084
moa.ahnberg@eslov.se

Kommunledningskontorets synpunkter på Länsstyrelsens förslag på ändrat riksintresseanspråk för Ageröd-Bosjökloster- Mölleriket [M37]

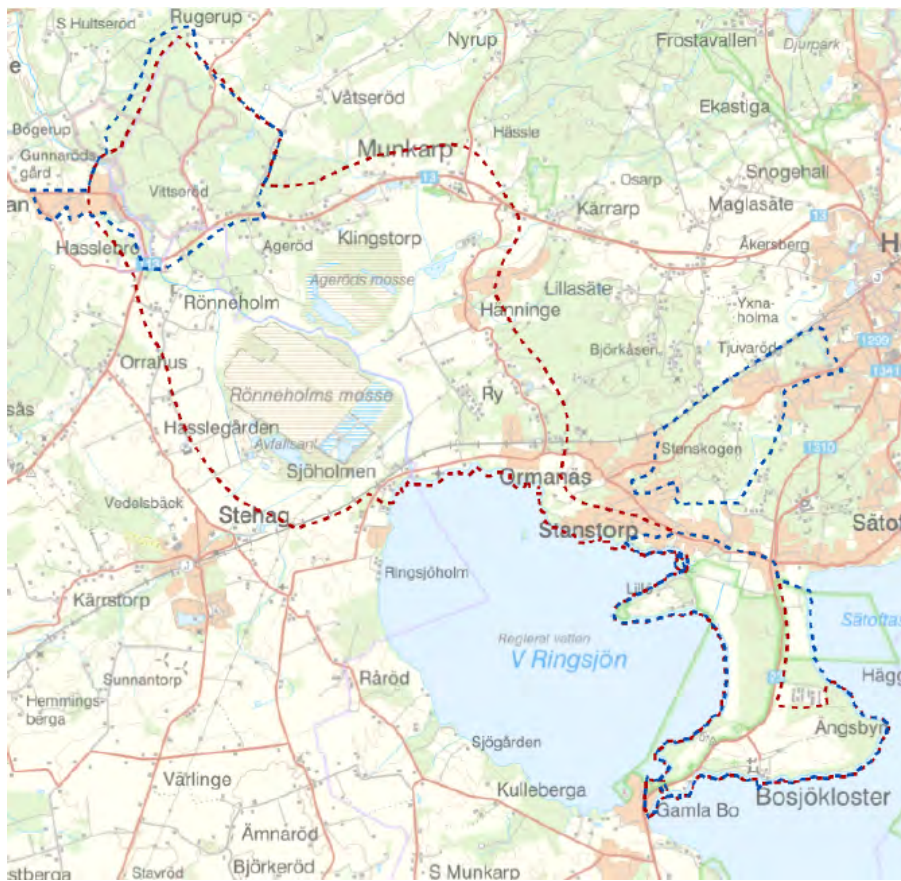
Länsstyrelsens förslag är att ersätta Ageröd – Bosjökloster – Stockamöllan [M 37] med två nya riksintresseområden:

- Bosjökloster
- Stockamöllan – Vittseröd – Stenskogen/Stanstorp

Syftet med ändringen är att renodla och tydliggöra de riksintressanta berättelserna. Området Bosjökloster ligger i Höörs kommun och omfattar Bosjökloster slott med närmast omgivande landskap. Området Stockamöllan – Vittseröd – Stenskogen/Stanstorp består av två olika delområden i Eslövs respektive Höörs kommun.

Utgångspunkten för riksintresseområdet Stockamöllan – Vittseröd – Stenskogen/Stanstorp är den industriella utvecklingen och hur de två delområdena är sammanbundna genom vattenkraften, kvarnverksamheten och stenindustrin. Länsstyrelsen föreslår att hela Stockamöllans tätort ska ingå i riksintresseområdet. Att bruksmiljöns skolbyggnader och 1900-talets arbetar- och egnahemsbebyggelse är inkluderade i riksintresseområdet ger en heltäckande bild av brukssamhället.

Rönneholms slott med omgivande landskap föreslås utgå som riksintresseområde för kulturmiljövård med motiveringen att området inte längre lever upp till kriteriet ”riksintressant berättelse”.

Geografisk avgränsning. Röda linjer visar befintligt riksintresse och blå linjer föreslagna områden.

Kommunstyrelsen har lämnat tidigare lämnat in ett yttrande till Länsstyrelsen angående Ageröd – Bosjökloster – Stockamöllan [M 37], 2022 § 108. Kommunledningskontorets synpunkter tar utgångspunkt det material som tidigare är inlämnat.

Kommunledningskontoret ser positivt på arbetet med att renodla och tydliggöra de värden som är viktiga att beakta vid till exempel planläggnings- och exploateringsprocesser. Att koppla ihop kvarn- och industrisamhället i Stockamöllan med Vittseröd respektive Stenskogen/Stanstorp med lämningar efter stenindustrin ger en intressant helhetsbild.

Att inkludera hela Stockamöllan i riksintresseområdet är en ändring från det tidigare förslaget där endast de östra delarna ingick. Kommunledningskontoret delar bilden av att det även i västra Stockamöllan finns element som är viktiga ur kulturmiljösynpunkt, något som förvaltningen också betonade i tidigare inlämnade synpunkter.

Kommunledningskontorets ståndpunkt var dock då att det inte fanns ett behov av att utöka riksintresseområdet västerut. Länsstyrelsen motiverar ändringen med att det ger en bättre helhetsbild av brukssamhället när bruksmiljöns skolbyggnader och 1900-talets arbetar- och egnahemsbebyggelse är inkluderade.

Kommunledningskontoret förstår motiveringen och ser utifrån det perspektivet att det finns en poäng med att utöka riksintresseområdet. Förvaltningen vill dock betona vikten av en fortsatt dialog mellan kommunen och Länsstyrelsen för att identifiera vilka värden som särskilt behöver beaktas i Stockamöllan.

I det tidigare förslaget var en viktig utgångspunkt för riksintresseområdet att spegla dalgångsbygden kring Rönne å och hur vattendraget har bidragit till områdets markanvändning, bebyggelsebild och industriella utveckling. Däremot utgick slottsmiljön vid Rönneholms slott ur motiveringstexten dels på grund av att den inte bedömdes vara utmärkande arkitektoniskt och för dels att de förändringar som slottsmiljön genomgått har gjort att den inte längre är lika tydlig och läsbar.

I Länsstyrelsens reviderade förslag är en större justering gjord och området mellan Hasslebro och Ringsjön ingår inte längre i riksintresseområdet.

Motiveringen till ändringen är att Länsstyrelsen anser att denna typ av landskap finns representerad på flera platser i dagens skånska landskap.

Utifrån resonemangen ovan är det Länsstyrelsens bedömning att Rönneholms slott med omgivande landskap ska utgå som riksintresseområde för kulturmiljövård med motiveringen att området inte längre lever upp till kriteriet ”riksintressant berättelse”.

Kommunledningskontoret har fortsatt inga synpunkter på att Rönneholms slott tillsammans med slottsmiljön utgår i motiveringstexten. Däremot saknar förvaltningen en tydlig motivering från Länsstyrelsen om varför de inte längre ser dalgångsbygden kring Rönne å som en relevant del av utvecklingen av den tidigindustriella miljö som står i fokus för det tänkta riksintresseområdet Stockamöllan – Vittseröd – Stenskogen/Stanstorp.

Se sändlista

Begäran om yttrande över nytt förslag till revidering av riksintresse Ageröd-Bosjökloster-Mölleriket M37

Länsstyrelsen har en pågående översyn av samtliga riksintressen för kulturmiljövården i länet. Inom ramen för denna översyn genomfördes under 2022 en kommundialog med er kommun avseende riksintresse Ageröd - Bosjökloster - Mölleriket [M37]. Enligt förslaget skulle riksintresset delas upp till två olika anspråk. Som ett resultat av kommundialogen har vi gjort ett större omtag av den nordvästra delen.

Eftersom betydande förändringar har gjorts både vad gäller inriktning och till förslag på geografisk avgränsning **bjuds kommunen in till att lämna synpunkter på det reviderade förslaget**, se bifogade handlingar.

Synpunkter på materialet skickas till skane@lansstyrelsen.se och ska inkomma senast **7 november 2023**. Ange dnr. 16696-2023.

Efter bearbetning av inkomna synpunkter kommer Länsstyrelsen att sända förslag på ändrade anspråk till Riksantikvarieämbetet. Om kommunen önskar boka ett enskilt avstämningsmöte med Länsstyrelsen kan det göras via e-post till handläggare mia.jungskar@lansstyrelsen.se

Med vänliga hälsningar

Patrik Åkesson
Samhällsbyggnadsdirektör
Länsstyrelsen Skåne

Sändlista:

Eslövs kommun
Höörs kommun

Bifogad handling:

Underlag för förnyad kommundialog om ändrat riksintresseanspråk för Ageröd - Bosjökloster - Mölleriket [M37], Eslövs och Höörs kommuner, Skåne län

Se sändlista

Underlag för förnyad kommundialog om ändrat riksintresseanspråk för Ageröd - Bosjökloster - Mölleriket [M37], Eslövs och Höörs kommuner, Skåne län

Skäl för ändring av anspråk

Länsstyrelsen Skåne har bedömt att nuvarande riksintresseanspråk för området Ageröd - Bosjökloster - Mölleriket [M37] behöver justeras så att det uppfyller de kriterier som Riksantikvarieämbete har tagit fram. Genom att renodla de riksintressanta berättelserna blir det lättare att förstå varför områdena är av riksintresse och det blir tydligare för kommunerna vilka värden som behöver säkerställas i planeringen.

I den konsultutredning av riksintresset som Länsstyrelsen tidigare beställt drogs slutsatsen att riksintresset speglar olika riksintressanta berättelser utan tydlig koppling dem emellan. Konsulternas förslag var att riksintresset delas i två delar. Det ena av dessa skulle omfatta dalgångsbygden kring Rönne å, där vattendraget har varit avgörandeför områdets markanvändning, bebyggelsebild och industriella utveckling. Det andra riksintresseområdet skulle omfatta Bosjökloster slott med närmast omgivande landskap och avgränsas utifrån det område som är med på den geometriska avmätningen från 1700.

Länsstyrelsen remitterade underlaget till berörda kommuner. I sitt remissvar påpekade Höörs kommun bland annat att de funktionella sambanden inom det västra föreslagna riksintresset (Rönne å) är svaga, och att argumentationen för riksintresset behöver förstärkas för att få berättelserna att hänga samman.

Efter remissen av konsultrapporten och egna analyser av området drar Länsstyrelsen följande slutsats.

Området innehåller *tre* tydliga och från varandra fristående berättelser. Dels stenålderslandskapet kring Ringsjöns västra del och Rönne å med Ageröds och Rönneholms mossar. Dels området kring Bosjökloster som präglats av klosterbildningen och den senare utvecklingen till sätesgård. Slutligen även stenindustrin med stenbrytning kring Vittseröd och kopplingen till Stockamöllans kvarnverksamhet och senare industriella utveckling. Konsultförslaget att dela riksintresset i två delar löser endast delvis problematiken med områdets berättelser. Länsstyrelsen bedömer

att området kring Bosjökloster med förslaget får en logisk avgränsning och beskrivning. Dock kvarstår problemet med bristande funktionella samband för området i övrigt. Dessutom önskar Länsstyrelsen, i enlighet med de synpunkter som inkommit från Höörs kommun, även ytterligare synliggöra områdets stenindustri. Denna har alltsedan medeltiden haft betydelse för utvecklingen i hela regionen och Länsstyrelsen bedömer att området, tillsammans med kvarn- och industrisamhället Stockamöllan, uppfyller Riksantikvarieämbetes kriterier för riksintresse då det särskilt väl speglar faktorer som styr den tidiga industrialiseringen av landet och hur denna process har utvecklats från medeltiden fram till 1900-talets början. Samtidigt bedömer Länsstyrelsen att området som omfattar Rönneholms och Ageröds mossar med där belägna stenålderslämningar kan utgå som riksintresse.

Skälen för Länsstyrelsens ställningstaganden utvecklas nedan för respektive delområde. Observera att Länsstyrelsens bedömning på flera punkter skiljer sig från den som görs tidigare kommunicerad konsultrapport.

Bosjökloster

Länsstyrelsen Skåne anser att området kring Bosjökloster som präglats av klosterbildningen och den senare utvecklingen till sätesgård uppfyller Riksantikvarieämbetes kriterier för riksintresse i egen rätt.

Länsstyrelsen föreslår därför att ett nytt riksintresseområde inrättas, där anspråket omfattar anläggningen med omgivande landskap, i enlighet med konsultens förslag.

Mycket stora utdiknings- och sjösänkingsföretag genomfördes kring Ringsjöarna i slutet av 1800-talet. De bör inkluderas i riksintresset då de i mycket stor utsträckning möjliggjort senare tiders bruk och styr landskapets utveckling. Länsstyrelsen föreslår därför att utdiknings- och sjösänkingsföretagen läggs till i konsultens förslag under områdets uttryck.

Ageröd, Rönneholm m.m

Områdena med stenåldersboplatser på Ageröds och Rönneholms mossar har haft stor betydelse för den arkeologiska forskningen i Sverige och Skandinavien. Boplatserna har inte lämnat några synliga spår i dagens landskap, och området på och omkring mossarna påverkas starkt av torvbrytning, såväl vad gäller upplevelsevärden som genom begränsad tillgänglighet. Fornlämningarna skyddas genom 2 kapitlet kulturmiljölagen (1988:950).

I områdets västra del, i anslutning till Rönne å, ligger Rönneholms slott som präglat områdets utveckling under många sekel. Slottsmiljön

bedöms inte vara särskilt utmärkande arkitektoniskt och har genom förändringar under 1800- och 1900-talen förlorat läsbarhet. I det kringliggande landskapet visar läget för järnålderns odlingsområden i skogsområdet i norr, de historiska byarna och det äldre vägnätets lokalisering till gränsen mot det mer höglänta området i öster hur de sankna områdena i anslutning till Rönne å har varit bestämmande för området utveckling fram till 1800-talets omfattande utdikning och sjösänkning. De storskaligt präglade odlingsmarkerna kring Rönneholms slott berättar hur omfattande utdikningen och sjösänkningen i slutet av 1800-talet skapade dagens storskaliga odlingsmarker. Berättelsen är i denna del dock relativt allmän och finns representerad på många platser i dagens skånska landskap. Detsamma gäller de norra delarna längs Västra Ringsjön.

I det nuvarande anspråket ingår även Klinta herrgård, men denna ligger inte inom den geografiska avgränsningen.

Sammantaget gör Länsstyrelsen bedömningen att den centrala delen av nuvarande riksintresse inte i tillräcklig grad lever upp till kriterium A för utpekande av riksintressen (riksintressant berättelse). Länsstyrelsen föreslår därför att delområdet undantas från riksintresseutpekande.

Vittseröd och Mölleriket

Länsstyrelserna bedömer att områden med lämningar efter stenindustrin i trakten av Höör, tillsammans med kvarn- och industrisamhället Stockamöllan, uppfyller Riksantikvarieämbetes kriterier för riksintresse i egen rätt. För att bättre lyfta fram berättelsen om stenindustrins utveckling i trakten föreslår Länsstyrelsen att ett nytt riksintresseområde inrättas, som omfattar kulturmiljöerna kring Stenskogen, Stanstorp, Vittseröd och Stockamöllan.

Tillsammans innehåller dessa miljöer en välbevarad och sammansatt berättelse om hur stenindustrin och vattenkraften tillsammans bidrog till en förindustriell och industriell utveckling. Stenbrott kring Vittseröd och i Stenskogen/ Stanstorp för brytning av byggnadssten och kvarnstenstillverkning visar på stenindustrins utveckling från medeltid till och med blomstringsperioden kring sekelskiftet 1900. Berättelsen förstärks av kopplingen till domkapitlet i Lund och till kyrkans tidiga expansionsfas, då stenen användes i bygget av domkyrkan och många andra kyrkor i regionen. Samhället Stockamöllan, med de bevarade vattenkvarnarna i Bålamöllan och Rönne Mölla, Brännestads ramsågg samt industri- och bruksmiljön i Stockamöllan speglar vattenkraftens betydelse för industriutvecklingen från medeltiden, och 1800-talets alltmer storskaliga och specialiserade kvarndrift. Stockamöllan berättar även om den industriella utvecklingen under 1900-talet med

elektrifiering och tillverkningsindustri. För ytterligare historik, se Bilaga 1.

Länsstyrelsen föreslår att riksintresseområdet kallas ***Stockamöllan – Vittseröd – Stenskogen/Stanstorp***.

Förslag till ändring av anspråk

Bosjökloster

Länsstyrelsen Skånes förslag till nytt riksintresseanspråk för ***Bosjökloster*** lyder:

Förslag till ny motivering:

Slottsmiljö präglad av Bosjöklosters medeltida kloster och den efter reformationen fortsatta godsdriften som format bebyggelsen och odlingslandskapet efter 1800-talets allt rationellare odlingsmetoder. (*Slottsmiljö, klostermiljö, odlingslandskap*)

Förslag till nytt uttryck för riksintresset:

Bosjöklosters slott med rötter i en medeltida klosteranläggning och från klostret bevarade huvuddrag med byggnader grupperade kring en rektangulär innergård. Klosterkyrkan från mitten av 1100-talet med den anslutande nunnekyrkogården. Slottsträdgården och parken med många gamla ekar samt det allékantade vägsystemet. Ekonomi- och arbetarbostäderna från 1700- och 1800-talen samt annan godsrelaterad bebyggelse. Odlingslandskapet som präglats av det sena 1800-talets utdiknings- och sjösänkingsföretag samt av den storskaliga godsdriften.

Förslag till ny geografisk avgränsning

Länsstyrelsen föreslår att riksintresseområdet utformas för att omfatta Bosjökloster slott med kyrka, ekonomi-och arbetarbostäder, parker och trädgårdar och med närmast omgivande av godset präglat landskap. Området avgränsas utifrån det område som är med på den geometriska avmätningen från år 1700. Utökningen innebär att även odlingsmark nordost om Bosjökloster läggs till riksintresset. Bebyggelsen i Ängsbyn hamnar inom riksintresset men utgör inget uttryck.

Förslaget till avgränsning berör Bosjökloster socken.

Förslag till avgränsning av det nya riksintresseområdet *Bosjökloster*.

Stockamöllan – Vittseröd – Stenskogen/Stanstorp

Länsstyrelsen Skånes förslag till nytt riksintresseanspråk för ***Stockamöllan – Vittseröd – Stenskogen/Stanstorp*** lyder:

Förslag till ny motivering:

Tidigindustriell miljö med tusenårig kontinuitet som särskilt tydligt vittnar om hur stenindustrin och vattenkraften alltsedan medeltiden samverkat och hur dessa har bidragit till utvecklingen från lokal produktion av varor till småindustri och större exportföretag under industrialiseringen. (*Tidigindustriell miljö*, *fornlämningsmiljö*, *stenbrott*, *kvarnmiljö*, *industrimiljö*)

Förslag till nytt uttryck för riksintresset:

De talrika spåren efter täkt- och stenbrottsverksamhet i områdena kring Vittseröd och Stenskogen/Stanstorp med resterna av äldre, småskalig stembrytning samt storbrott. Skrotstenshögar, transportvägar och dräneringsdiken. Det stora antalet kvarlämnade huggna stenar och kvarnstenar. Resterna av värmestugor och smedja. Vittseröds gård med sina ekonomibyggnader med ett stort antal infogade kvarnstenar. Den övriga äldre bebyggelsen i anslutning till Vittseröds by med välbevarade,

underliggande torp. Industrijärnvägen från Stanstorpsgraven mot Höörs station. Höörs mölla.

De bevarade kvarnarna och spåren efter äldre tiders kvarnverksamheter vid fallen i Rönne å; mjölkvarnarna Bålamöllan och Rönne Mölla med helt eller delvis bevarad utrustning och med tillhörande möllarbostäder och ekonomibyggnader. Gustavlunds gård. Brännestads sågmölla, som är en av få bevarade ramsågar i Skåne. Stockamöllans industrikomplex med bebyggelse från olika perioder, där den äldre kvarnbyggnaden integrerats. De till anläggningarna hörande dämnena och andra anläggningar för att leda vattnet och utnyttja dess kraft. Den stora dammen i Stockamöllan med stenskoningar, trappor, broar samt med i miljön dekorativt använda kvarnstenar.

Det under 1800- och 1900-talet vid Stockamöllan utvecklade brukssamhället med brukskontor, arbetar- och tjänstemannabostäder från olika perioder och disponentvillan hierarkiskt grupperade i samhället, torget med samhällsfunktioner i form av pensionat, bageri och handelsbod samt skolorna. Den offentliga miljön i brukssamhället och parkmiljön kring disponentvillan med nationalromantiskt präglade inslag av terrasseringsmurar, murar, fundament och dekorativa inslag i huggen natursten.

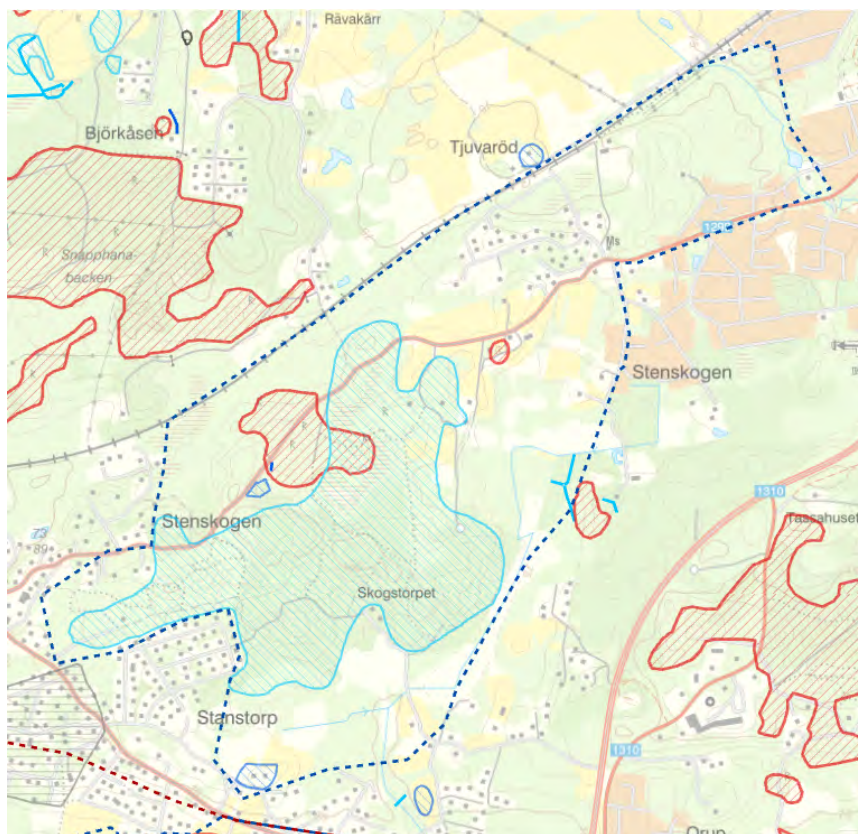
Förslag till ny geografisk avgränsning

Länsstyrelsen föreslår att riksintresseområdet utformas för att omfatta dels de viktigaste lokalerna för stenbrytning i Vittseröd samt Stenskogen/Stanstorp, dels den av kvarnverksamhet och småindustri präglade miljön i Stockamöllan. Då områdena ligger på relativt stort avstånd från varandra ser Länsstyrelsen att det är nödvändigt att riksintresset omfattar två olika delområden. Det innebär att ett nytt delområde pekas ut för lämningarna vid Stenskogen/Stanstorp, som i dagsläget inte ingår i riksintresset. Tidigare avgränsning kring Vittseröd utvidgas något så att idag kända lämningar från stenindustrin inkluderas i sin helhet i riksintresset. I Stockamöllan utvidgas riksintresset västerut, så att även bruksmiljöns skolbyggnader och 1900-talets arbetar- och egnahemsbebyggelse inkluderas i riksintresset, vilket ger en mer helhetlig bild av brukssamhället. I sydväst föreslås riksintresset avgränsas av väg 13.

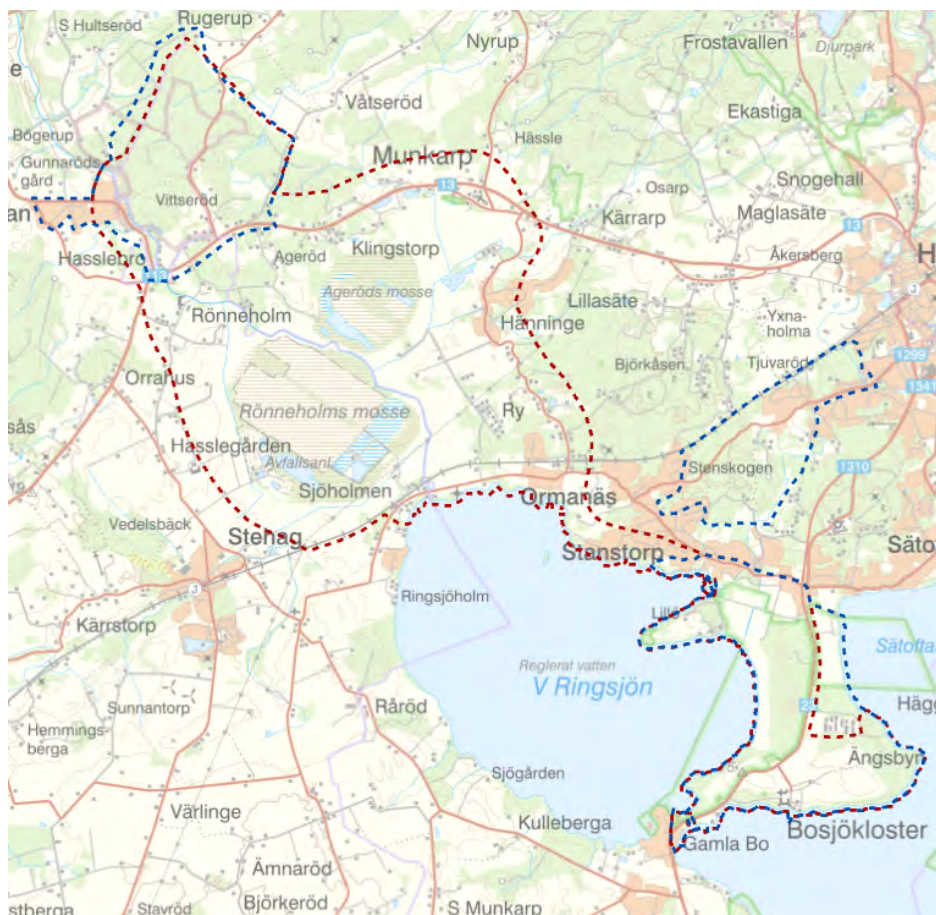
Förslaget till avgränsning berör Billinge, Bosjökloster, Hallaröd, Höör, Munkarp och Stehag socknar.

Förslag till avgränsning av det nya riksintresseområdet *Stockamölla – Vittseröd – Stenskojen/Stanstorp*, delområde *Stockamölla – Vittseröd*.

Förslag till avgränsning av det nya riksintresseområdet *Stockamölla – Vittseröd – Stenskojen/Stanstorp*, delområde *Stenskojen/Stanstorp*.

Samlad bild över förändringsförslaget, röda linjer visar befintligt riksintresse och blå linjer föreslagna områden.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av samhällsbyggnadsdirektör Patrik Åkesson med länsantikvarie Britta Roos som föredragande och antikvarie Mia Jungskär som deltagande.

Bilagor

- Bilaga 1. Historik för området Stockamöllan – Vittseröd – Stenskogen/Stanstorp.

Sändlista

Eslövs kommun

Hörs kommun

Bilaga 1.

Historik för området Stockamöllan – Vittseröd – Stenskogen/Stanstorp.

(Britta Roos, 2023-07-28)

Stenbrytning

I trakten av Höör finns rikliga förekomster av sandsten från juraperioden som gett upphov till omfattande stenbrytning från 1000-talet fram till idag. Redan från äldsta tid användes stenen till såväl kvarnstenstillverkning som till byggnadssten för bland annat Lunds domkyrka och andra betydelsefulla medeltida kyrkor i området så som Stehags kyrka och Vä kyrka. I trakten finns även en särskild tradition av gravstenar tillverkade i sandsten som går tillbaka till medeltiden. Totalt finns mer än 1000 lämningar efter stenbrytningen i form av gropar efter blocktäkter och brott i fast klyft (berg). Dessutom rikligt med andra spår efter stenbrytning från olika perioder.

Stenen sågs som en gemensam resurs som ägdes samfällt av byn, och tillgången till stenen reglerades genom särskilda avtal/stadgar som gav alla hemman rätt att ta sten i allmänningsmark utan kostnad. Brytningen fick endast ske med ett begränsat antal arbetare per hemman. Den speciella regleringen gjorde att ett stort antal av traktens bönder engagerades i brytningen.

Mest framträdande lämningar från stenbrytningen i trakten finns i två områden, dels i Vittseröd, dels i området kring Stenskogen och Stanstorp söder om Höör. I båda dessa områden förekom täktverksamhet av jordfunna block, men även brytning av sten i fast klyft.

Området kring Vittseröd finns omtalat i ärkebiskop Absalons testamente år 1201, då det kom att tillfalla domkapitlet i Lund. Att stenen till Lunds domkyrka hämtades från stenbrotten i Vittseröd får anses som belagt och brytning för domkyrkans räkning började så tidigt som 1080-tal. Sten från Vittseröd användes sedan vid de större restaureringar av domkyrkan som genomfördes av Adam van Düren i början av 1500-talet, av C.G. Brunius under åren 1832 – 1859 samt av Helgo Zetterwall 1860 – 1880. Namn på stenbrott i området så som Lunnagravarna och Påaggravarna vittnar om brytningen för domkyrkans räkning.

Vid sidan av brytningen av byggnadssten producerades kvarnstenar på platsen i en allt ökande omfattning fram till sekelskiftet 1900, då gjutna kvarnstenar ersatte natursten i kvarnstenstillverkningen och brytningen upphörde.

I brytningsområdet i Vittseröd finns talrika spår efter småskalig stenbrytning samt storbrott så som Påaggravarna, Hallagravarna, Lunnagraven, Smågravarna och Storegraven. Här finns även ett stort antal kasserade kvarnstenar (ca 150 stycken) och lämningar efter en smedja och av värmestugor som använts av arbetarna. Invid Påagraven

finns resterna efter ett ångmaskinsfundament som vittnar om senare tiders mer industrialiserade produktion.

Brytningen i Vittseröd kom med tiden alltmer att domineras av Vittseröds gård, som köpte alla gårdar i Vittseröd by och som fungerade som grossist för den sten som bröts i området. I Vittserödgårdens ladugård finns ett stort antal kvarnstenar använda som byggnadsmaterial och som vittnar om gårdens centrala betydelse för verksamheten.

Även i området kring Stenskogen och Stanstorp söder om Höör har stembrytning pågått under mycket lång tid. I äldre tid verkar brytningen här varit av mer småskalig karaktär än i Vittseröd och i huvudsak utgjorts av den stembrytning som bönderna bedrev som bisyssla till lantbruket. Under 1700-talet finns dock belägg för en omfattande produktion av kvarnstenar, som såldes inom och utom landets gränser. Flera stenhandlare fanns också i trakten runt Höör. Under 1800-talets domkyrkorestaureringar, framför allt under den restaurering som leddes av Brunius, användes även sandsten från Stanstorp vid sidan av sten från Vittseröd.

År 1899 bildades AB Ringsjö stembrott av bland annat Baron Lave Beck-Fris på Bosjöklöster. Brytning och bearbetning blev nu mer industriell och stenen hämtades framför allt från Stanstorpsgraven, där ångmaskin med kran installerades. Den brutna stenen fraktades med Decauvillejärnväg ner till Höörs station. Sortimentet bestod bland annat av byggnadsblock, trottoarsten, trappsten, slip- och kvarnstenar samt block för monument. Som mest arbetade ca 60 personer i verksamheten, men redan 1910 lades verksamheten ner efter att efterfrågan på stembrottsprodukterna försvunnit.

Det nedlagda stembrottet i Stanstorp köptes in av kyrkan 1956, och vid den restaurering som genomfördes av domkyrkan 1954–1963 kom all sten att hämtas från detta stembrott. Kyrkan äger än idag brottet och hämtar vid behov sten för byggnadsarbeten där.

Lämningarna efter verksamheten i Stenskogen och Stanstorp utgörs bland annat av omfattande rester av äldre, småskalig stembrytning samt stembrott så som Kullagraven, Yxnaholmagraven, Hasslaregraven, Per Pålssons grav, Maglasätesgraven och Stanstorpsgraven. Inom området finns även dräneringsdiken, skrotstenshögar samt transportvägar anlagda av skrotsten, speciellt tydligt vid Per Pålssons grav och Yxnaholmagraven. Här finns även rester efter industrijärnväg från Stanstorpsgraven mot Höörs station. Liksom i Vittseröd finns kvarlämnade huggna stenar och rester av en värmestuga.

Kvarnverksamhet

I området kring samhället Stockamöllan har kvarnverksamhet funnits etablerad alltsedan medeltiden. Från den förindustriella tiden finns idag flera anläggningar kvar: Brännestads sågmölla, som är en av få bevarade ramsågar i Skåne, Bålamöllan, en av länets största vattendrivna mjölkvarnar, samt Rönnemölla där driften upphörde så sent som 1996.

Samtliga anläggningar är välbevarade och med helt eller delvis bevarad utrustning. I anslutning till Bålamöllan ligger även Gustavlunds gård, som från 1820-tal till sekelskiftet 1900 var ägare till Bålamöllan.

Vid Stockamöllan finns en äldre kvarnbyggnad som en integrerad del i ett större industrikomplex. Här utvecklades kvarnverksamheten, med ursprung i 1400-talet, successivt till modern industriproduktion. Under 1600-talet kompletterades verksamheten med en vadmalsstamp och i slutet av 1800-talet fanns här en såg och ett snickeri. Verksamheten blev framgångsrik och Stockamöllan expanderade snabbt. Produktionen bestod bl.a. av skottkärror, magasinskärror, många olika transportvagnar, potatissorterare, skaft, handtag, hyvelbänkar, stegar, trädgårdsmöbler och däckstolar. Företaget började bygga arbetarbostäder 1901 och en mycket ambitiöst gestaltad bruksmiljö, delvis ritad av arkitekten Frans Ekelund, tog form. Här fanns även bland annat skola, handelsbod, telefon- och poststation, pensionat och bibliotek. Den offentliga miljön liksom parkmiljön kring disponentbostaden har starka nationalromantiska inslag med terrasseringar och utsmyckningar i huggen sten. På många ställen har kvarnstenar använts som del i utformningen. Bebyggelsen har under 1950- och 60-talen kompletteras med egnahem och småhus. Under 1970-talet lades såg och snickeri ner och företaget tillverkade istället truckar och lyftvagnar för export. Idag är hela industriproduktionen nedlagd.

Länsstyrelsens bedömning av konsultunderlag för Ett skogsbygd, Översyn av kulturmiljövårdens riksintressen i Skåne, områden i Eslövs kommun

Länsstyrelsen vill framföra våra initiala synpunkter på det bifogade konsultunderlaget. Inom Eslövs kommun gäller det följande riksintresseområden:

Ageröd – Bosjökloster – Stockamöllan [M 37]

Länsstyrelsen Skåne instämmer i konsultens bedömning och menar att det kan vara relevant att dela upp riksintresset i två delar då det är olika riksintressanta berättelser inom de olika områdena. Länsstyrelsen ser att motivtexten kan förtydligas vad gäller den protoindustriella utvecklingen i det norra området.

Trolleholm [M 31]

Länsstyrelsen Skåne instämmer i konsultens bedömning. Även om förslaget innebär en utökning av riksintressets utbredning, skulle det ge en tydligare helhetsbild och visa på olika samhällsskick att inkludera arrendegård och torp i anspråket.

Länsstyrelsen anser att det skulle kunna finnas skäl att inkludera hela den historiska Djurhagen trots att delar präglas av modernt skogsbruk, och skulle vilja ha kommunens synpunkt även på detta.

Kontaktperson för översynen är Mia Jungskär, antikvarie,
kulturmiljöenheten, telefon 010-224 14 25,
mia.jungskar@lansstyrelsen.se

Länsstyrelsen
Skåne

RÖNNEMÖLLA

AGERÖD - BOSJÖKLOSTER - MÖLLERIKET [M 37]

ESLÖVS KOMMUN, HÖÖRS KOMMUN

UNDERLAG TILL RIKSINTRESSEÖVERSYN - ETAPP SKOGSBYGD

Titel: Ageröd - Bosjökloster - Mölleriket [M 37] Underlag till riksintresseöversyn - etapp Skogsbygd

Utgiven av: Länsstyrelsen i Skåne län

Författare: Pantzar & Jancke AB

Beställning: Länsstyrelsen Skåne
Samhällsbyggnad
205 15 Malmö
Telefon 010-224 10 00
www.lansstyrelsen.se/skane

Copyright: Länsstyrelsen Skåne

Diarienummer: 408-35121-2020

ILayout: Pantzar & Jancke AB

Utgivningsår: 2022

Omslagsbild: Rönneholms mölla, foto Pantzar & Jancke AB

Förord

Riksintressen för kulturmiljövården är miljöer utpekade av staten som sammantaget ska ge en generell bild av samhällets kulturhistoriska utveckling så som den återspeglas i landskapet, med regionala variationer och särdrag. Dessa miljöer ska skyddas från påtaglig skada, exempelvis ska kommunerna förhålla sig till dem i sin översiktsplanering.

Länsstyrelsen Skåne har initierat en översyn av samtliga 100 områden av riksintresse för kulturmiljövården i Skåne. Dessa har delats in i tre etapper; Skogsbygd, Mellanbygd och Slättbygd. Det främsta syftet med översynen är att skapa bättre förutsättningar för så väl kommunerna som för Länsstyrelsen i Skåne att kunna tillgodose riksintressen för kulturmiljövården i samhällsplaneringen. Riksintresseanspråken ska vara, tydliga, aktuella, väl förankrade och utgå från en bred kulturarvssyn som inkluderar mångfalds- och jämställdhetsperspektiv.

Följande underlag är framtaget av konsultfirman Pantzar och Jancke Tidlösa landskap AB under åren 2020-2021. Uppdraget har bestått i att beskriva och värdera området kopplat till motiven för riksintresset, samt att bedöma om texter och geografisk avgränsning är aktuella. Kopplat till

projektet finns också en övergripande text över etapp Skogsbygd som förmedlar en bild av den geografiska och etnologiska situationen i området.

Konsultens förslag till förändringar är inte slutgiltiga. Länsstyrelsen kommer att använda följande underlag för att se över befintliga riksintresseanspråk och för att inleda en dialog med berörda kommuner kring behov av förändringar i anspråkens motiveringar och avgränsningar. När den slutliga bedömningen har gjorts skickas förslag till förändringar i motiv- och uttryckstexter till Riksantikvarieämbetet som fattar beslut. Ändringar i geografiska avgränsningar som inte ändrar själva anspråket kan Länsstyrelsen själv besluta om.

Länsstyrelsen i Skåne län, januari 2022

Patrik Åkesson,
Avdelningschef Samhällsbyggnadsavdelningen
Länsstyrelsen Skåne

Innehållsförteckning

FÖRORD.....	3
AGERÖD - BOSJÖKLOSTER - MÖLLERIKET [M37] (BILLINGE, STEHAG, BOSJÖKLOSTER OCH MUNKARP SN:R).....	6
NUVARANDE RIKSINTRESSEANSPRÅK.....	6
BESKRIVNING AV OMRÅDET IDAG	9
Landskap med tidsdjup.....	10
Bymiljöer.....	11
Medeltidens kloster	12
Godsmiljöer	13
Stenbrott	14
Kvarndrift	14
MILJÖNS RIKSINTRESSANTA VÄRDEN	15
SÅ HÄR SYNS RIKSINTRESSETS VÄRDEN I LANDSKAPET ..	16
FÖRSLAG PÅ ÄNDRINGAR I GRÄNSDRAGNING	18
FÖRSLAG PÅ ÄNDRINGAR I MOTIV OCH UTTRYCKSTEXT .	19

Ageröd - Bosjökloster - Mölleriket [M37] (Billinge 72 (136)

Stehag, Bosjökloster och Munkarp sn:r)

Nuvarande riksintresseanspråk

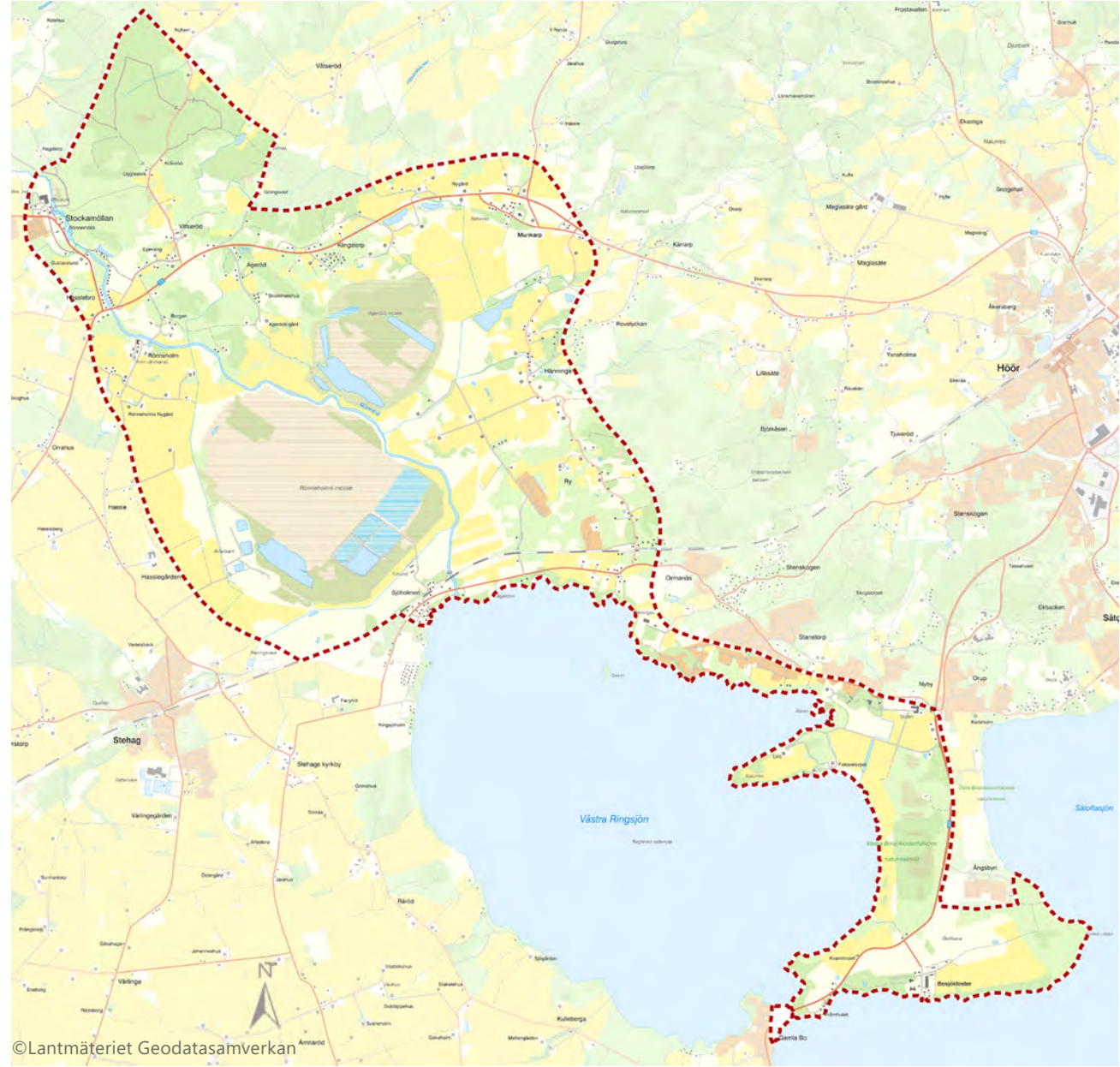
Motivering:

Dalgångsbygd och *slottslandskap* kring Rönne å och Västra Ringsjön med förhistorisk bosättnings- och brukningskontinuitet som präglats av medeltidens kloster (Bosjökloster) och dess verksamhet samt senare profan storgodsbildning där främst slottet format bebyggelsen och odlingslandskapet efter 1800-talets allt rationellare brukningsmetoder. Lämningar efter stenbrytning med rötter i medeltiden. Rönne ås betydelse som kraftkälla åskådliggörs bland annat i Möllerikets många kvarnanläggningar. (*Fornlämningssmiljö, Kvarnsmiljö, Stenbrott*).

Uttryck för riksintresset:

Rönneholms mosse med betade strandängar och ett av stordrift präglat odlingslandskap kring Rönneholms slott. Slottet är av medeltida ursprung men omgestaltades under 1700- och 1800-talen, med välbevarad ekonomi- och arbetarbebyggelse, bla. Fiskaretorpet, f.d. orangeriet Borgen som under 1700-talet byggts om till änkesäte samt vidsträckt allesystem och park. Talrika stenåldersboplatser av säsongskaraktär vid Rönneholms mosse och utmed Rönne ås dalgång. Stenbocksvadet, stenvalvsbroar, tidiga förindustriella anläggningar i form av olika kvarnar i Mölleriket - Bålamöllan, Rönne Mölla, Stockamöllan, den sistnämnda under 1800-talets slut utvecklade till brukssamhälle med tidstypiska bebyggelseinslag som brukskontor, arbetarbostäder, disponentvillor och tjänstemannabostäder hierarkiskt grupperade i samhället. (Eslövs kommun). Vid Ageröds mosse talrika stenåldersboplatser. Bosnunnekloster från 1150-talet som på 1530-talet drogs in till danska staten och förlänades som frälsegods. Godset med under 1800-talets mitt förändrat byggnadsbestånd, sockenkyrka, kyrkogård med nunnegravar, ekonomi- och arbetarbebyggelse från 1700-1800-talen. Stubbamöllan från 1790 och mjölnarbostad. Odlingslandskap med äldre hägnadssystem där särskilt stengärdesgårdarna är utmärkande, bevarat allé- och vägsystem. Munkarps kyrkby med kyrkoruin och kyrka från 1880-talet. Vittseröds delvis utskiftade by med 1800-tals bebyggelse och bevarad bykärna, Vittseröds medeltida stenbrott och senare kvarnstensframställning. Klinta 1800-tals herrgård med bevarad bebyggelse. Bosjöklosters prästgård från 1830-talet. Stenvalvsbroar från 1800-talet, och en ramsåg - en för skogs- och risbygden karaktäristisk mindre industrianläggning. (Hörs kommun)

Riksintresseområdets nuvarande geografiska avgränsning.

©Lantmäteriet Geodatasamverkan

Nyckelbegrepp

enligt Riksantikvarieämbetets ordlista med kulturhistoriska begreppsdefinitioner som är relevanta för detta riksintresse:

DALGÅNGSBYGD (underkategori till Odlingsbygd)

Landskap, präglad av lång jordbrukskontinuitet i en dalgång, vars grundstruktur av byar och gårdar vanligen bildats under yngre järnålder/tidig medeltid. Vägnät, sockencentra m.m. kan vanligen följas tillbaka till medeltiden

SLOTTSLANDSKAP

Herrgårds-/Slottslandskap, Större sammanhängande område med två eller flera slotts- eller herrgårdsmiljöer.

KVARNMILJÖ

Miljö kring helt eller delvis bevarade vatten- och väderkvarnsanläggningar med tillhörande ekonomibyggnader. Vattenkraften var från medeltiden fram till mitten av 1800-talet den viktigaste energikällan för att driva mjölkvarnar, sågar, hammare eller stampverk. De två mekaniska huvudtyperna är skvaltkvarnar (skvaltor) och hjulkvarnar. I miljön kring vattenkvarnen finns fördämningar, dammar samt rännor för att leda vattnet till kvarnhjulet. Vindkraften utnyttjades främst för malning av säd. Väderkvarnen är i Skandinavien belagd från medeltiden. De vanligaste typerna är stolpkvarn (stubbamölla) och hättkvarn (holländare).

FORNLÄMNINGSMILJÖ

Samlingsbegrepp för såväl enstaka fasta fornlämningar som grupper av fasta fornlämningar med närmiljö. Olika perspektiv kan läggas till grund för avgränsning och definition av en fornlämningsmiljö, vilken kan bestå av:

- en enstaka fornlämning eller fornlämningslokal, som är av märklig karaktär ur ett lokalt, regionalt eller nationellt samhällsperspektiv.
- flera fornlämningar eller fornlämningslokaler från skilda perioder, som tillsammans ger ökad förståelse för människors livsföring och livsvillkor främst ur ett tidsperspektiv.
- flera fornlämningar och fornlämningslokaler med kronologisk samhörighet, som tillsammans ger ökad förståelse för människors livsföring och livsvillkor främst ur ett rumsligt perspektiv.

STENBROTT

Miljö, präglad av olika verksamheter med sten som råvara, t.ex. flintgruvor, kvarts-, skiffer, kalk- och sandstensbrott. Kalksten har använts bl.a. för tillverkning av kalkbruk och sten har under äldre tider brutits för tillverkning av redskap, slip- och kvarnstenar. Alltsedan medeltiden har sten i allt större omfattning använts som byggnadsmaterial. Fr.o.m. 1800-talets andra hälft utgjorde den industrialiserade stenbrytningen en av de viktigaste förutsättningarna för byggandet av våra stenstäder.

INDUSTRIANLÄGGNING

Industrimiljö (Industrialanläggning), Miljö med industri- och produktionslokaler samt tekniska system för materialtransporter och energiförsörjning m.m. En industrialanläggning karaktäriseras av storskaliga byggnader och konstruktioner. Hit kan även räknas kraftverk, ångkvarnar, siloanläggningar, kanaler och konstruktioner för flottning. Även personalbostäder eller ett samhälle/tätort med ursprung i en industriell verksamhet kan ingå i en industrimiljö

Beskrivning av området idag

Riksintresset är beläget i södra delen av nedre skogsbygden och omfattar Västra Ringsjöns östra och norra strand samt landskapet kring Rönne ås dalgång. Rönne å löper genom området i nordsydlig riktning och mynnar i norra delen av Ringsjön. I områdets centrala delar kring Rönne å domineras landskapet av större flacka våtmarker med mossarna Ageröds och Rönneholms mosse. Vid sidan av våtmarkerna består området av ett kuperat öppet landskap med stort inslag av lövskogsdungar som övergår i ett mer slutet skogslandskap i norr.

Längst i söder ligger den så kallade Bos ö, en landtunga som skiljer Västra och Östra Ringsjön från varandra. Här domineras landskapet av Bosjökloster slott med tillhörande godspräglad bebyggelse. På en del av slottets tidigare odlingsmarker finns idag en golfbana. Norrut längs Ringsjöns stränder ligger fritidshusområden uppbländade med villor och kvarvarande jordbruksgårdar. Den centrala delen med de stora våtmarkerna är relativt tom på bebyggelse. De mer skogsrika områdena i öster och norr har en spridd bebyggelsebild, med gårdar, torp och en del modernare villor längs med ett småskaligt slingrande vägsystem. Här präglas landskapet av småskaliga stenbundna odlings- och betesmarker samt ett stort inslag av lövskog. I åker- och betesmarker, och längs de slingrande vägarna löper stenvmurar. Längst i norr finns rester efter stenbrytning i form av gropar skogsmarken.

I anslutning till Rönne å i väster ligger Rönneholms slott med tillhörande park och godspräglad odlingslandskap. I områdets nordvästra del längs Rönne å finns tre vattenkvarnar med tillhörande industripräglad bebyggelse.

Rönne å slingrar sig genom området från Ringsjön mot nordväst.

Allé mot Bosjökloster

Kulturhistoriska aspekter

Landskap med tidsdjup

Landskapet kring Ringsjön och den omgivande odlingsmarken har varit bebodda sedan stenåldern. Under den tidiga jägarstenåldern (mesolitikum) levde befolkningen i mindre grupper av fiskare, jägare och samlare som flyttade säsongvis efter tillgång på föda. Boplatserna ligger ofta i direkt anslutning till sjöar och vattendrag, och den fiskrika och relativt grunda Ringsjön erbjöd goda fiskevatten. Under stenåldern var Ringsjön större och omfattade även de låglänta våtmarkerna som omger Rönne å i nordväst. De näringsrika vassbältena i den igenväxande sjön var attraktiv för den tidiga stenålderns befolkning som livnärde sig på fisk, jakt och insamling av ätbara växter. Den tidiga stenålderns boplatser har inte lämnat några synliga spår i dagens landskap, men lämningar efter bosättningarna har påträffats i både Ageröds och Rönneholms idag omfattande mossmarker, och i anslutning till Ringsjöns stränder. Mossboplatserna invid Ringsjön har haft avgörande betydelse för tolkningen av Skandinavisk stenålder.

Bronsåldern har lämnat få spår inom området, men fossila odlings-spår i området kan även om de främst brukar knytas till järnåldern och tidig medeltid eventuellt även härröra från denna tid. Områden med fossil odlingsmark finns framförallt i det mer skogspräglade landskapet i områdets norra och östra delar. Den främsta orsaken kan vara att senare tiders rationella åkerbruk har gjort att spåren efter det tidiga jordbruket odlats bort i de mer öppna odlingsområdena. Under den äldre järnåldern, ca 500 f Kr-550 e Kr började man stalla djuren, vilket ledde till spridning av gödsel på åkrarna och större skördar. Ett fastare marksystem etablerades,

Mossarna Rönneholms mosse och Ageröds mosse var under stenåldern stora våtmarker i anslutning till Ringsjön och människorna bodde i anslutning till de igenväxande vassbältena.

Längs Ringsjöns strand finns många lämningar efter stenålderns boplatser.

med avgränsade åkrar. Åkerbruket skedde på de relativt lättbe-
arbetade sandiga jordarna i dagens skogsområden, medan de
tungta och ofta sankta lerjordarna användes till betesmarker och
slätter. Ekonomin var fortfarande till stora delar baserad på
boskapsskötseln och landskapet präglades av stora ängs- och
betesmarker. Lämningarna efter det tidiga åkerbruket ligger
därför oftast i skogsområden utanför senare tiders odlingsområ-
den. De flesta fossila åkerområden brukar hänföras till järnål-
dern, men vissa områden kan ha börjat brukas redan under
bronsålder, och fortsatt in i medeltid.

Bymiljöer

I kanten mot det höglänta skogsdominerade området ligger
byarna Munkarp, Henninge och Vitseröd. Munkarp är en
kyrkby där den tidigare medeltida kyrkan revs i samband med
att en ny kyrka uppfördes 1884. Före skiftet i mitten av
1800-talet var merparten av byns gårdar lokaliserade till områ-
det norr om kyrkan och vägen, och den medeltida kyrkan låg på
en höjd i söder vänd mot byn som bestod av fyra gårdar. I anslut-
ning till kyrkan fanns fattighus och skola. Efter skiftet flyttade
flera av gårdarna ut från bytomten. Den nya kyrkan uppfördes
öster om den medeltida som idag finns kvar som ruin. Bebyggel-
sen består idag av jordbruksgårdar och gatehus uppblandade
med villor längs vägen vid kyrkan. Henninge by med bebyggelse
från 1800-talet ligger längs med den slingriga nordsydliga vägen
i områdets östra del. Flera av gårdarna kantar ännu vägen och
byn har behållit mycket av bystrukturen från före skiftena.
Vitseröds by hade före skiftet fem gårdar samlade kring vägen.
Vid skiftet flyttade alla utom två ut i odlingsmarken. Längs

Bygatan i Munkarp.

Den medeltida kyrkan i Munkarp är idag ruin.

Ekonomibyggnader i Henninge by.

bygatan ligger ännu tongivande ekonomibyggnader med inmurade kvarnstenar från det intilliggande stenbrottet.

Medeltidens kloster

Under den tidiga medeltiden anlades flera betydande kloster av olika ordnar i Skåne. Från början representerade den västerländska klosterrörelsen ett fattigdomsideal, något som relativt snabbt övergavs och många kloster samlade på sig betydande jordegendomar. Bosjökloster inrättades som nunnekloster enligt benediktinerorden någon gång under 1100-talet. Klostret uppfördes i mitten av 1100-talet och det brev från påven som bekräftade klostrets privilegier är daterat 1181. Klostret kom till genom donation till kyrkan. Donationen bestod förutom av den ö som då utgjorde dagens landtunga av ett trettiotal gårdar i trakten kring Ringsjön. Döttrar från förmögna familjer antogs till klostret i utbyte mot betydande donationer. Förutom gåvor vid antagandet av nunnor utökade klostret sina tillgångar genom försäljning av avlatsbrev och många vallfärdade till klostret för att få sina synder avskrivna. Bosjökloster kom med tiden att bli ett av de rikaste klostren i Skåne, och på 1500-talet omfattade klosteregendomen ca 250 gårdar runt om i Skåne. Vid reformationen på 1530-talet drogs klostret in till kronan, med löfte om att de kvarvarande nunnorna skulle få bo kvar under sin levnadstid.

I dagens byggnader finns delar av den medeltida klostret kvar. Huvuddragen med byggnader grupperade kring en rektangulär gård är bevarade och kyrkan och delar av den östra längan härrör

Bosjöklosters slott med kyrkan till vänster.

I den del av slottet som anknyter till klosterkyrkan finns fortfarande delar av klostret bevarade.

Romanska nunnegravar i anslutning till kyrkan.

från klostertiden. I kyrkan finns så kallade ljudkrukor i murverket som var till för att förstärka nunnornas sång. Till klostermiljön hör också klosterkyrkogården med romanska gravstenar norr om kyrkan.

Godsmiljöer

Inom riksintresset ligger två godsmiljöer med medeltida ursprung. Efter reformationen på 1530-talet drogs klostret vid Bosjökloster in till danska kronan, och godset blev privatägt 1560 genom att kronan bytte klostrets ägor mot gårdar på Själland. Den danske kungen ville samla sina kronogods till Själland, och bytte bort kronans gods i Skåne till den skånska adeln. Klostret gjordes om till sätesgård och genomgick flera reparationer och ombyggnader genom åren. Ekonomilångor i gråsten tillkom på 1760-talet och ytterligare ekonomibygnader i rött tegel tillkom under 1800-talet. Sitt nuvarande utseende i fransk renässansstil fick slottet vid en ombyggnad på 1870-talet efter ritningar av Hugo Zettervall. Slottet omges av trädgårdar och en stor engelsk park med slingrande gångar, labyrint och en stor mängd grova ekar.

I områdets västra del, i anslutning till Rönne å, ligger Rönneholms slott med huvudbyggnad av okänt datum, men som blev kraftigt ombyggd på 1800-talet. Rönneholm har anor från 1500-talet så en borgs sägs ha uppförts på en holme i anslutning till Rönne å. Godset har omfattat ett stort antal gårdar i omgivningen och hade patronatsrätt till kyrkan i närbelägna Stehag. På Rönneholm drivs sedan början av 1900-talet ett behandlingshem.

De båda godsen Bosjökloster och Rönneholm omfattade en mängd gårdar i omliggande byar, arrendegårdar som hade dagsverksskyl-

Bosjöklostrets ekonomibygnader i gråsten tillkom på 1760-talet.

Rönneholms slott blev kraftigt ombyggt på 1800-talet.

dighet till godsens. De flesta gårdarna inom riksintresset har ägts av något av de båda godsens Bosjökloster eller Rönneholm. Från mitten av 1800-talet genomfördes stora utdikningsföretag av de sanka markerna i anslutning till Rönne å för att skapa mer odlingsmark. På 1880-talet sänktes Ringsjön vilket skapade förutsättningarna för 1900-talets storskaliga odling i området.

Stenbrott

I norra delen av området, på byn Vitseröds marker, finns rester efter stenbrytning som kan gå tillbaka till medeltiden. Sten som brutits i stenbrotten i Vitseröd har bland annat använts vid byggandet av 1100-tals kyrkan i närliggande byn Stehag. Från slutet av 1700-talet bröts kvarnstenar i brotten, och Vitseröd kom att driva en omfattande affärsverksamhet genom kvarnstensbrytningen. Felaktiga kvarnstenar har använts som byggnadsmaterial vid uppförandet av ekonomibyggnader i Vitseröd från slutet av 1700-talet och början av 1800-talet.

Kvarndrift

Kvarnnäringen var välutvecklad redan under medeltiden, och tillgången på vattenkraft till mjölkvarnar en viktig del av jordbrukets förutsättningar. I det förindustriella jordbruket var det vanligt att byar hade en egen husbehovskvarn, men även s.k. tullkvarnar, kvarnar där man kunde mala säd mot betalning, var vanligt. Att ha ett vattendrag med bra kvarnfall på sina ägor kunde ge betydande inkomster. Rönne å har flera naturliga forsar och vattenkraften har utnyttjats sedan medeltiden. Längs ån finns i västra delen av riksintresseområdet tre bevarade vattenkvarnar på rad längs ån inom en sträcka av cirka en km, Bålamöllan, Rönneholm och

Kasserade kvarnstenar användes som byggnadsmaterial i Vitseröds ekonomibyggnader.

I Vitseröd har det brutits sten sedan medeltiden.

Stockamöllan. Bålamölla kvarn omnämns för första gången 1697, men kan ha medeltida anor. Kvarnen är en av Skånes största vattenkvarnar och har med sina fem stenpar och tre stora vattenhjul kunnat mala stora mängder säd. Den kommersiella driften upphörde 1905. Rönne Mölla var i bruk fram till 1996. Vid Stockamöllan som även den har medeltida anor utvecklades kvarndriften under 1900-talet till en tillverkningsindustri och en mindre industriort växte fram.

Miljöns riksintressanta värden

Riksintresset speglar väl dalgångslandskapet kring Rönne å där vattendraget och de låglänta odlingsmarkerna i dalgången har utgjort förutsättningarna landskapets utveckling var gäller bosättning, jordbruk och industriell utveckling. Stenåldersboplatserna invid sjöstranden och på Ageröds och Rönneholms mossar berättar om de tidigaste invånarnas livsmiljö i de grunda vassbältena och näringsfång i den fiskrika sjön. Läget för järnålderns odlingsområden i skogsområdet i norr och de historiska byarna och det äldre vägnätets lokalisering till gränsen mot det mer höglänta området i öster visar hur de sankna områdena i anslutning till Rönne å har varit bestämmande för området utveckling fram till 1800-talets omfattande utdikning och sjösänkning. Lämningarna efter stenbrytningen på Vitseröds marker berättar om den tidiga protoindustrin och genom kvarnstensbrotten även om utvecklingen mot ett mer industripräglat samhälle och ekonomi. Kvarnarna Bålamölla, Rönne Mölla och Stockamöllan invid Rönne å speglar vattenkraftens betydelse för industriutvecklingen från medeltiden, och 1800-talets alltmer storskaliga och specialiserade kvarndrift. Stockamöllan berättar även om den industriella utvecklingen under 1900-talet med elektrifiering och tillverkningsindustri. De

Vid Stockamöllan utvecklades till en mindre industriort under 1900-talet.

Rönne Mölla

Bålamölla

storskaligt präglade odlingsmarkerna kring Rönneholms slott berättar hur omfattande utdikningen och sjösänkningen i slutet av 1800-talet skapade dagens storskaliga odlingsmarker.

Bosjöklosters slott speglar den katolska tidens kloster och kyrkliga makt under medeltiden, och det senare säteriet berättar om klostrens övergång till privata adels gods efter reformationen. Bosjöklosters gods speglar medeltidens godsbildning som under de efterkommande århundradena har präglat markutnyttjandet och bebyggelsebild i området. I det omgivande landskapet avspeglas även bitvis godsdriftens påverkan på odlingslandskapet i övergången till 1800-talets mer rationaliserade jordbruk i form av storskaliga odlingsmarker och en gles bebyggelsebild och ett rätlinjigt vägnät.

Så här syns riksintressets värden i landskapet

Storskalig odlingsmark i de öppet präglade områdena kring Rönne å och spridd småskalig bebyggelsebild med gårdar och torp i skogsområdena. Ageröds och Rönneholms mossar. I skogsområdena fossil odlingsmark från järnålder-medeltid och ett stort inslag av stenvägar från tiden efter skiftena. Gruvhål i skogsmarkerna norr om Vitseröd och kvarnstenar inbyggda i Vitseröds ekonomibyggnader från sent 1700-tal och tidigt 1800-tal. De tre vattenkvarnarna vid Rönne ås fall, Bålamölla, Rönne Mölla och Stockamölla med tillhörande byggnader i tegel från 1800- och 1900-talen.

Bosjökloster slott med bevarad klosterkyrka från 1100-talet och äldsta delar från klosterperioden, ombyggd i flera perioder och under 1800-talet omgestaltad i fransk renässansstil, placerad på en

Torp vid Uggleskrik.

Korsvirkesbyggnad vid Bålamöllan.

ö i sundet mellan Ringsjöarna. Omgivande park med ett flertal mycket gamla ekar, ladugårdsplats med storskaliga ekonomibyggnader från 1700- och 1800-talen, arbetarbostäder och annan godsrelaterad bebyggelse.

Bedömning av riksintresset

- Dalgångsbygd
- Slottslandskap
- Fornlämningsmiljö
- Kvarnmiljö
- Stenbrott

Riksintresset speglar olika riksintressanta berättelser utan tydlig koppling dem emellan. Rönne ås dalgång med omgivande skogsområden speglar hur läget invid Ringsjön och vattendraget varit bestämmande för landskapets bebyggelselokalisering, markanvändning och industriella utveckling.

Stenåldersboplatserna är inte synliga ovan mark, men de stora mossmarkerna bildar säregna inslag i landskapsbilden. I norra delen finns lämningarna efter de medeltida stenbrotten och kvarnstensbrytningen och kopplingen till Vitseröds by är tydlig genom ekonomibyggnaderna med kvarnstenar. Kvarnarna invid Rönneåns fall är tydliga pedagogiska miljöer som visar på Rönneåns betydelse som kraftkälla och kvarndriftens betydelse och utveckling över tid. Det småskaliga stenbundna landskapet längst i öster med den ålderdomligt slingrande vägen och spridd jordbruksbebyggelse speglar hur bebyggelsen historiskt har lokaliserats till torra lägen utanför den låglänta dalgången. De storskaliga odlingsmarkerna kring Rönneholms slott visar hur det sena 1800-talets utdikningar och sjösänkning har skapat förutsättning-

En allé leder från slottet mot slottsparken.

Bosjöklosters kyrka från mitten av 1100-talet.

arna för ett storskaligt jordbruk i området. Slottsmiljön vid Rönneholm bedöms inte vara särskilt utmärkande arkitektoniskt och har till följd av vårdfunktionens tillägg i miljön blivit mindre tydlig och bör därför utgå ur motivtexten, men det storskaligt präglade odlingslandskapet bör bestå. Uttrycken nämner vidsträckta allésystem vid Rönneholm, men de är inte tydliga i dagens miljö. Stenåldersboplatserna vid Rönneholms och Ageröds mosse har varit av stor betydelse för stenåldersforskningen i ett nationellt perspektiv, och bör därför nämnas i motiveringen.

Miljön kring Bosjökloster berättar om en slottsmiljö med ursprung i ett medeltida kloster, under slutet på 1500-talet omvandlat till adelsgoods, nu präglat av 1870-talets omgestaltning, storskaliga ekonomibyggnader, park, trädgård, godsrelaterad bebyggelse och infartsallé. Uttrycken som kopplas till Bosjökloster är tydliga i dagens miljö.

Klinta herrgård nämns i uttrycken, men den gården ligger utanför riksintresseavgränsningen. Att utöka gränsen till att omfatta även Klint herrgård skulle innebära att hela Boos samhälle hamnar innanför riksintresseavgränsningen. Eftersom motivet för riksintresset inte är beroenda av Klinta herrgård förslås denna utgå. I nuvarande motivering finns en sentid runsten nämnd som *I området ingår även*. Stenen är uppsatt i slutet av 1800-talet och kan inte kopplas till någon av områdets riksintressanta berättelser och bör därför inte ingå som uttryck.

Förslag på ändringar i gränsdragning

Rikintresset förslås delas upp i två riksintresseområden, där det ena speglar dalgångsbygden kring Rönne å och vattendraget har bidragit till områdets markanvändning, bebyggelsebild och industriella utveckling. Det andra riksintresseområdet förslås omfatta Bosjökloster slott med närmast omgivande landskap och avgränsas utifrån det område som är med på den geometriska avmätningen från 1700. Gränsen för riksintresseområdet Rönne ås dalgång föreslås i väster följa dagens avgränsning, och i öster följa den slingriga vägen, och därefter vägsystemet och ansluta befintlig gräns öster om Vitseröd.

Förslag på ändringar i motiv och uttryckstext

Norra området

Motivering:

Dalgångsbygd med förhistorisk kontinuitet kring Rönne å och Västra Ringsjön med stora våtmarksområden med lämningar efter mossboplatser från mesolitisk tid. Protoindustriella spår i form av stenbrott med rötter i medeltiden och efterföljande kvarnstensbrytning med koppling till Rönne å som kraftkälla och kvarnanläggningarna i Mölleriket. (*Fornlämningssmiljö, kvarnsmiljö, stenbrott*)

Uttryck för riksintresset:

Lämningar efter stenålderns boplatser på Rönneholms och Ageröds mossar samt stenåldersboplatser invid Ringsjöns strand. Storskaligt präglade odlingsmarker kring Rönneholms slott som ett resultat av utdikningar och sjösänkningar. Tidiga förindustriella anläggningar i form Vitseröds stenbrott och senare kvarnstensframställning och kvarnar vid fallen i Rönne å; Bålamöllan, Rönne Möllan, Stockamöllan. Under 1800-talet vid Stockamöllan utvecklat brukssamhälle med tidstypiska bebyggelseinslag som brukskontor, arbetarbostäder, disponentvillor och tjänstemannabostäder hierarkiskt grupperade i samhället.

Förslag på ändringar i motiv och uttryckstext

Södra området

Motivering:

Herrgårdsmiljö präglad av Bosjöklösters medeltida kloster och den efter reformationen fortsatta godsdriften som format bebyggelsen och odlingslandskapet efter 1800-talets allt rationellare odlingsmetoder.

Uttryck för riksintresset:

Bosjöklösters slott med rötter i en medeltida klosteranläggning och från klostret bevarade huvuddrag med byggnader grupperade kring en rektangulär innergård. Klosterkyrka från mitten av 1100-talet med anslutande nunnekyrkogård. Slottsträdgård och park med många gamla ekar. Ekonomi- och arbetarbostäder från 1700- och 1800-talen och ett av stordriften präglad odlingslandskap.

KARTA MED INNEHÅLL OCH FÖRSLAG PÅ NY GRÄNS

Nuvarande gräns är markerad med röd linje och ny föreslagen gräns med blå linje. Siffror anger miljöer och uttryck som är viktiga för upplevelsen och läsbarheten av miljöns kulturhistoriska värden. Pilar visar rumsliga och visuella samband med betydelse i landskapet.

1 Storskaligt odlingslandskap

2. Skogslandskap

3. Herrgårdslandskap med slottsbyggnad, stora ekonomibyggnader, allékantat vägsystem och godsrelaterad bebyggelse.

BOSJÖKLOSTERS SLOTT

BOSJÖKLOSTERS KLOSTERKYRKA

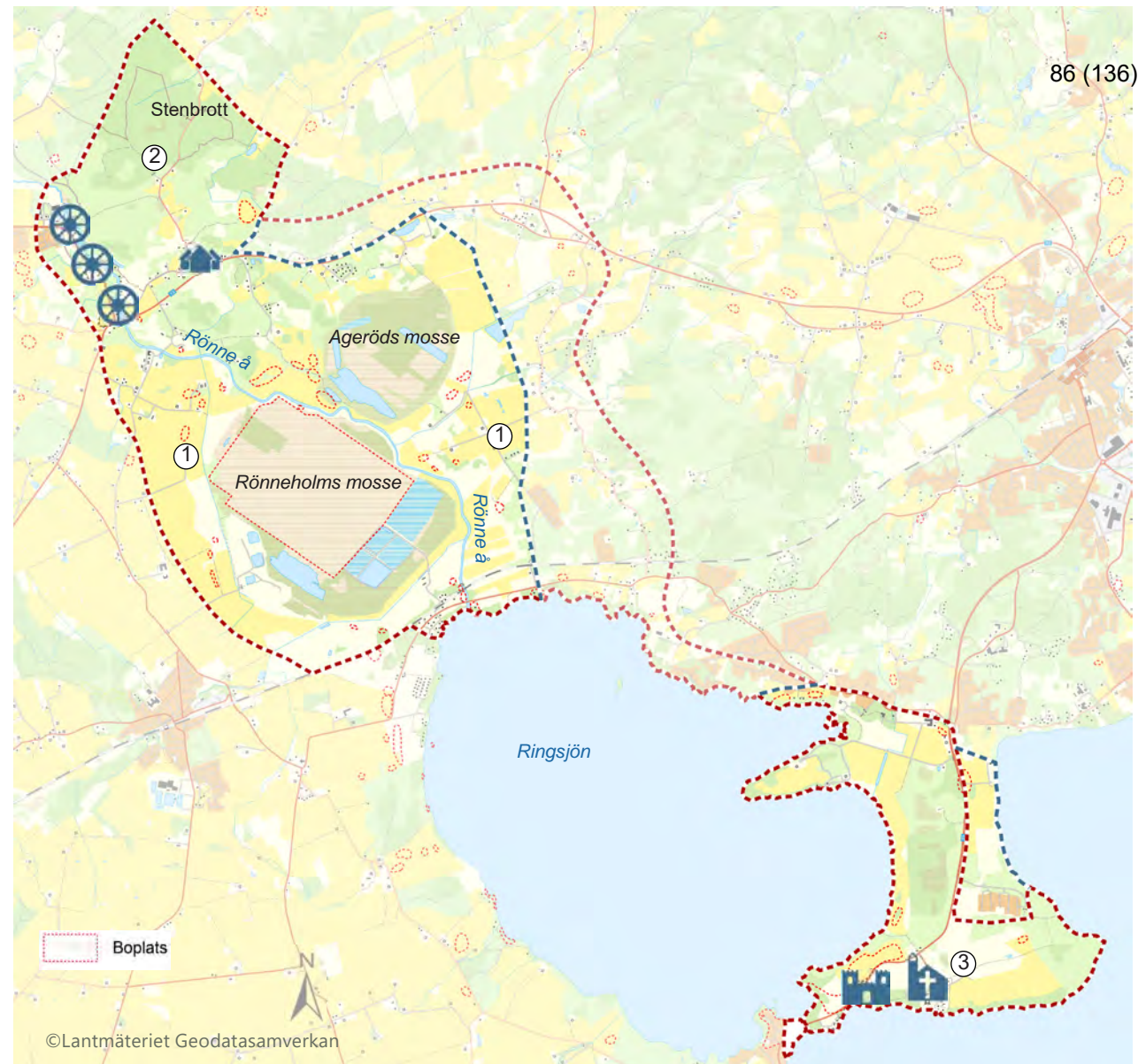

KVARN

VITSERÖD BY

RUMSLIGA SAMBAND

Länsstyrelsen
Skåne

www.lansstyrelsen.se/skane

Länsstyrelsen
Skåne

89 (136)

TROLLEHOLM [M 31] ESLÖVS KOMMUN, SVALÖVS KOMMUN
UNDERLAG TILL RIKSINTRESSEÖVERSYN - ETAPP SKOGSBYGD

PRIVAT
Et Tillstånd
No Admission
Kana Gått
Förbjöd Inträde

Titel: Trolleholm [M 31] Underlag till riksintresseöversyn - etapp Skogsbygd

Utgiven av: Länsstyrelsen i Skåne län

Författare: Pantzar & Jancke AB

Beställning: Länsstyrelsen Skåne
Samhällsbyggnad
205 15 Malmö
Telefon 010-224 10 00
www.lansstyrelsen.se/skane

Copyright: Länsstyrelsen Skåne

Diarienummer: 408-35121-2020

Layout: Pantzar & Jancke AB

Utgivningsår: 2022

Omslagsbild: Trolleholms slott år 2019, foto Eva Persson

Förord

Riksintressen för kulturmiljövården är miljöer utpekade av staten som sammantaget ska ge en generell bild av samhällets kulturhistoriska utveckling så som den återspeglas i landskapet, med regionala variationer och särdrag. Dessa miljöer ska skyddas från påtaglig skada, exempelvis ska kommunerna förhålla sig till dem i sin översiktsplanering.

Länsstyrelsen Skåne har initierat en översyn av samtliga 100 områden av riksintresse för kulturmiljövården i Skåne. Dessa har delats in i tre etapper; Skogsbygd, Mellanbygd och Slättbygd. Det främsta syftet med översynen är att skapa bättre förutsättningar för så väl kommunerna som för Länsstyrelsen i Skåne att kunna tillgodose riksintressen för kulturmiljövården i samhällsplaneringen. Riksintresseanspråken ska vara, tydliga, aktuella, väl förankrade och utgå från en bred kulturarvssyn som inkluderar mångfalds- och jämställdhetsperspektiv.

Följande underlag är framtaget av konsultfirman Pantzar och Jancke Tidlösa landskap AB under åren 2020-2021. Uppdraget har bestått i att beskriva och värdera området kopplat till motiven för riksintresset, samt att bedöma om texter och geografisk avgränsning är aktuella. Kopplat till

projektet finns också en övergripande text över etapp Skogsbygd som förmedlar en bild av den geografiska och etnologiska situationen i området.

Konsultens förslag till förändringar är inte slutgiltiga. Länsstyrelsen kommer att använda följande underlag för att se över befintliga riksintresseanspråk och för att inleda en dialog med berörda kommuner kring behov av förändringar i anspråkens motiveringar och avgränsningar. När den slutliga bedömningen har gjorts skickas förslag till förändringar i motiv- och uttryckstexter till Riksantikvarieämbetet som fattar beslut. Ändringar i geografiska avgränsningar som inte ändrar själva anspråket kan Länsstyrelsen själv besluta om.

Länsstyrelsen i Skåne län, januari 2022

Patrik Åkesson,
Avdelningschef Samhällsbyggnadsavdelningen
Länsstyrelsen Skåne

Innehållsförteckning

FÖRORD.....	3
TROLLEHOLM [M31]	6
Nuvarande riksintresseanspråk	6
KULTURHISTORISKA ASPEKTER	9
Slottsmiljö	9
Odlingslandskap	13
MILJÖNS RIKSINTRESSANTA VÄRDEN	14
SÅ HÄR SYNS RIKSINTRESSETS VÄRDEN I LANDSKAPET ..	15
BEDÖMNING AV RIKSINTRESSET	16
FÖRSLAG PÅ ÄNDRINGAR I MOTIV OCH UTTRYCKSTEXT .	17
FÖRSLAG PÅ ÄNDRINGAR I GRÄNSDRAGNING	19

Trolleholm [M31] (delen i Västra Strö sn) Eslöv och Svalövs kn

94 (136)

Nuvarande riksintresseanspråk

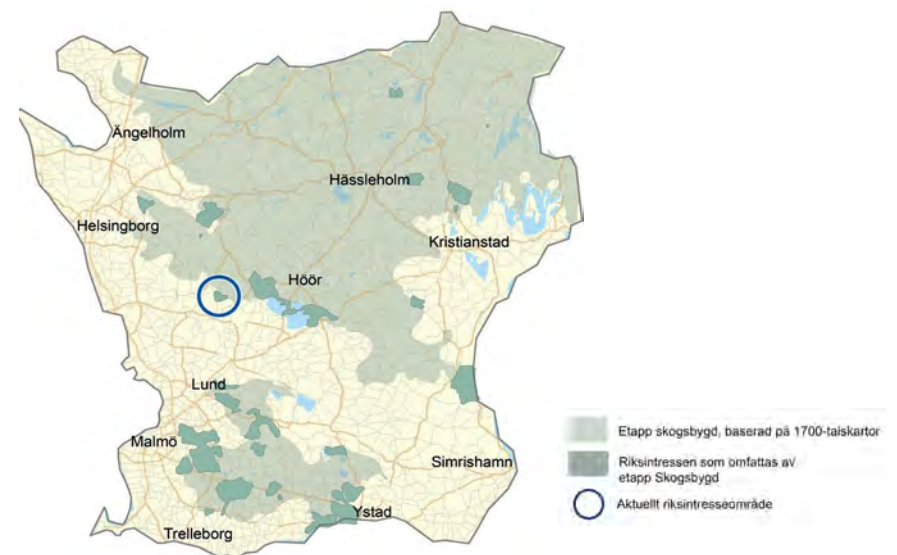
Motivering:

Vidsträckt *slottslandskap* och odlingslandskap kring Trolleholms slott av medeltida ursprung som under 1800-talets slut omdanats i en kontinental- och medeltidsinspirerad blandstil.

Uttryck för riksintresset:

Öppet och allékantat odlingslandskap som präglats av slottets stordrift. Det över den kringliggande slätten dominerande Trolleholms slott med trelängad huvudbyggnad som omdanats av den danske arkitekten F Meldahl, välbevarad ekonomibebyggelse av C G Brunius, vallgravar, parker, smedja, arbetarbostäder, skola - alla typiska och välbevarade bebyggelseinslag i den karaktäristiska och helgjutna slottsmiljön. (Området berör både Eslövs och Svalövs kommun).

I området ingår även: Trolleholms station från 1890-talet belägen på behörigt avstånd öster om slottet (Svalövs kn)

Nyckelbegrepp

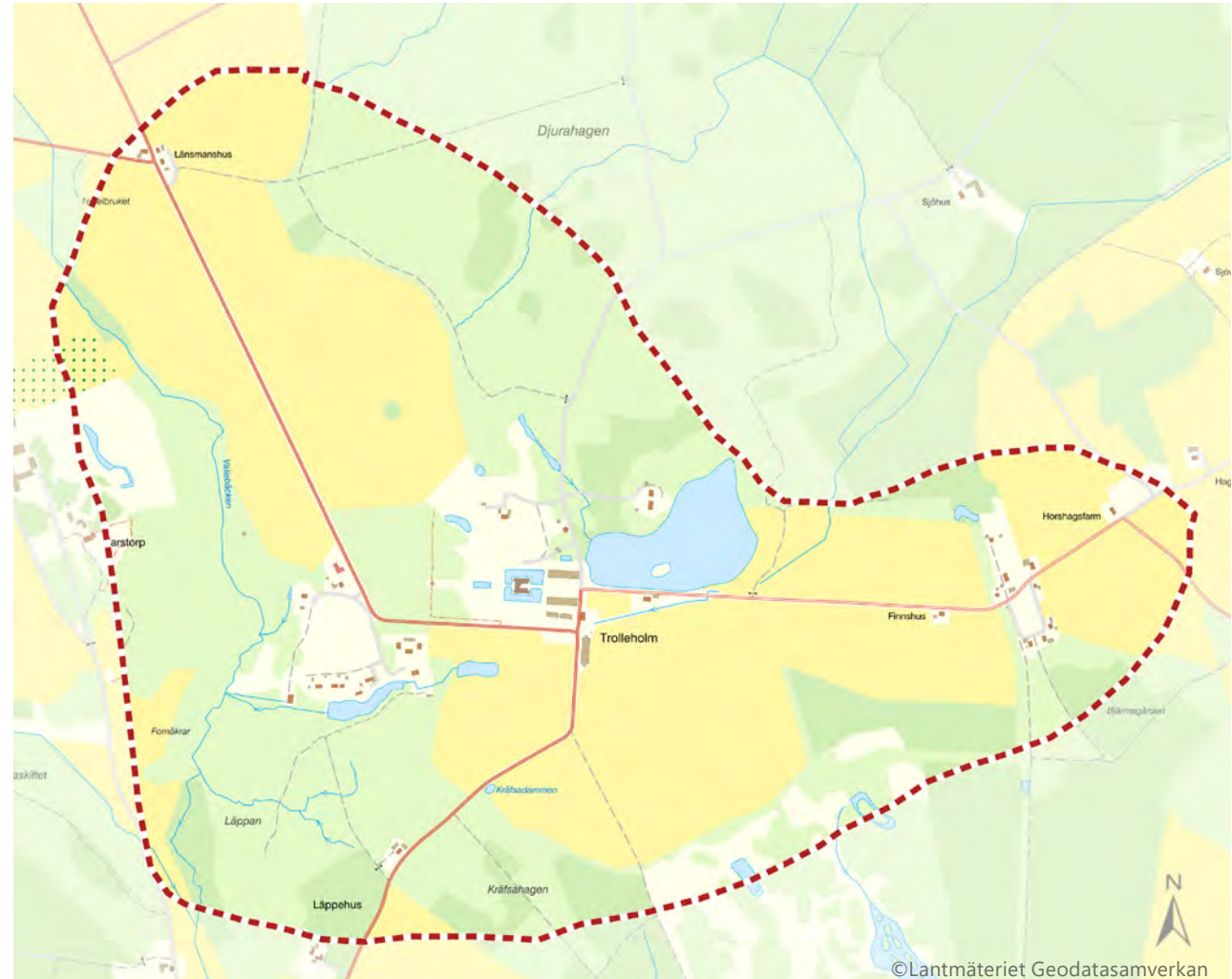
enligt Riksantikvarieämbetets landskaps- och miljötyper:

HERRGÅRDSMILJÖ

Större egendom med ståndsmässig bebyggelse med huvudbyggnad (corps-de-logi), vanligen med flyglar, centralt placerad i en estetiskt planerad omgivning med park, ekonomibyggnader och personalbostäder av skilda slag. Herrgårdsparken är ofta anlagd med alléer, orangeri, lusthus och nyttoträdgårdar. I herrgårdsmiljön ingår storskaliga produktionsmarker och ofta ädellövskog. I miljön ingår även arrendegårdar, torp, olika produktionsanläggningar och ibland också skola och handelsbod. I några fall förekommer järnväg med stationshus, som ursprungligen uppförts speciellt för godsets behov. Ofta finns lämningar efter tidigare byar och torp, som avhysts vid godsbildningen. Redan under medeltiden fanns stormannagårdar, benämnda säterier eller sätesgårdar./.../ Först 1810 blev det tillåtet även för ofrälse att inneha säterier. Benämningen herrgård används dels om sätesgårdar, dels om gårdar med ståndsmässig bebyggelse från senare tid. (Jfr Park, Slottsmiljö).

ODLINGSLANDSKAP

Samlingsbegrepp för olika landskapstyper, som präglas av agrar verksamhet med lång kontinuitet. I miljön ingår produktionsmarker, bebyggelse- och vägmiljöer.

Riksintresseområdets nuvarande geografiska avgränsning.

Beskrivning av området idag

Riksintresseområdet är beläget i en småkuperad övergångsbygd mellan Skånes nordliga mer höglänta skogsområde och det bördiga, öppna uppodlade dalgångstråk som breder ut sig mellan Svalöv och Eslöv. Landskapet kännetecknas av en böljande topografi med varierad markanvändning och ett stort inslag av skog. Trolleholms slott ligger centralt i en långsmal öppen dalgång som inramas av skog med företrädesvis ädellövträd. Direkt öster om slottets ekonomibyggnader vidtar en mindre sjö. Sydväst om slottet med koppling till vallgraven slingrar sig Saxån vidare söderut mot Västra Strö. I ån finns rester efter slottsanknuten kvarndrift.

Trolleholms slott ligger på en vallgravsomgärdad holme som är sammanlänkad med slottsparken i väster och ladugårdsplatsen i öster. Parken som breder ut sig både väster och norr om slottet har

Slottet framträder på avstånd i det omgivande öppna odlingslandskapet från den västliga infartsvägen.

en öppen karaktär med en dammanläggning i slottets mittaxel och ett stort inslag av lövträd. Österut öppnar sig slottets i övrigt kringbyggda borggård mot ladugårdsplatsen. Två långsträckta stenmurade ekonomibyggnader leder vidare blicken mot slottets östra huvudinfart. Ett rätlinjigt allékantat vägsystem löper in mot slottet även från väster och söder. Den östliga infarten är kopplad till den tidigare järnvägsstationen. I närområdet finns en rad godsrelaterade byggnader och miljöer i form av tidigare arbetarbostäder, skolhus, fattigstuga och inspektorsbostad. Inom riksintresset finns även gårdsmiljöer och torp.

Odlingslandskapet närmast slottet präglas av öppna storskaliga åkrar, medan omgivande delar består av skog. Skogsområdena består omväxlande av lövskog och planterad barrskog. I skogsområdet norr om slottet finns rester efter tidigare markindelning av beteshagar i form av stenmurar. I områdets öppna odlingsmark finns ett stort antal boplatser från stenåldern.

Slottets riddarborgsliknande huvudbyggnad bildar blickfång från ladugårdsplatsen som öppnar sig mot den raka infarten österut .

Kulturhistoriska aspekter

Slottsmiljö

Under medeltiden ägde kyrkan stora markområden i Skåne, och ärkesätet i Lund var den största markägaren. De kyrkliga godsens organiserades genom kyrkliga län, där ärkesätet kunde äga hela byar, med en huvudgård och ett antal underliggande arrendegårdar. I mitten på 1100-talet donerade ärkesätet stora delar av området kring Trolleholm till cistercienserorden som uppförde Herrevadskloster. Området kring Trolleholm tycks dock ha kommit i klostrets ägor först senare under medeltiden, då det i början på 1400-talet finns omnämnt en sätesgård vid Kattisnabbe som är en äldre benämning för Trolleholm.

Adelns ställning har sedan medeltiden varit stark i Skåne. Höga deln med speciella resurser kunde anlägga välbefästa privatborgar, särskilt under oroliga tider. Särställningen i samhället utökades successivt. Det danska inbördeskriget Grevefejden 1534 - 36 var avgörande för protestantismens införande och adelns storhetstid i Skåne under 1500-talet. I samband med reformationen överfördes stora delar av kyrkans mark till adeln, som bildade gods och ofta uppförde huvudgårdar och slott i nya lägen.

Uppförandet av ett slott vid Trolleholm i slutet på 1530-talet var nära förknippat med kyrkans försvagade ställning. Herrevadskloster drogs in av kronan 1565, men delar av de stora ägorna hade redan innan blivit förlånade till omgivande adels gods. Ätten Thott på Trolleholm hade förvärvat två gårdar vid läget för Kattisnabbe, och lät här uppföra en för tiden modern kringbyggd slottsanläggning med omgivande vallgrav som fick namnet Eriksholm efter

Den raka infartsvägen från öster förbinder slottsmiljön med den tidigare järnvägsstationen.

Den omgivande öppna odlingsmarken inramas av lövskog med ett rikt bokbestånd.

den nya ägarens döda bror. Den tegelmurade renässansborgen tillhörde en av de första i sitt slag med sluten borggård som bättre stod emot den nya krigföringen med artillerield, att jämföra med den tidigare borgtypen som bestod av ett mer kompakt fast hus.

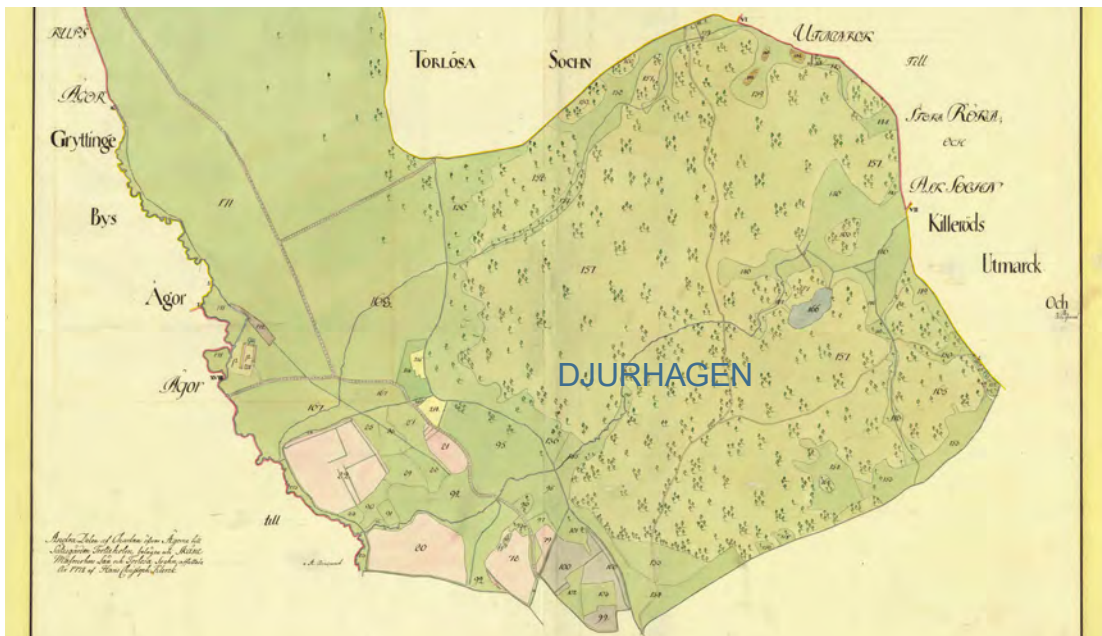
Den fortsatt ihärdiga dragkampen om Skåne som utspelade sig mellan Danmark och Sverige förde med sig både ett ökat behov av befästningar och en återkommande förstörelse av de samma. Det väl planlagda Eriksholm stod pall genom de orostider som föregick svenskarnas övertagande av Skåne 1658. I efterspelet av den långvariga maktkampen som briserade med det skånska kriget blev Skåne hårt drabbat och Trolleholm brandhärjades slutligen 1678. Många danskar valde nu precis som Trolleholms ägare att lämna det definitivt svenska Skåne. Med ägarbytet introducerades ätten Trolle som i och med omvandlingen till fideikommiss 1755 gav slottet namnet Trolleholm. Släkten Trolle, som kort därefter genom ingifte fick tillnamnet Bonde, väckte nu gradvis liv i den nedgångna och utarmade slottsanläggningen. Den gamla renässansborgen omgestaltades i stramt hållen putsarkitektur efter ritningar av Carl Hårleman och den slutna borggården öppnades genom att den östra längan revs. En karta över säteriets ägor på 1770-talet visar ett välordnat gods med ett tiotal torp för både hantverkare och dagsverkare, mjölkvarn, såg, tegelbruk och ett flertal fiskdammar mm. Ladugårdsplatsen som nåddes från slottsholmens enda bro var kringbyggd med tre längor som innehöll stall, loge och bakstuga. Söderut fanns även magasin och fölhus. Trädgården väster om slottet var vid tiden under anläggning. I

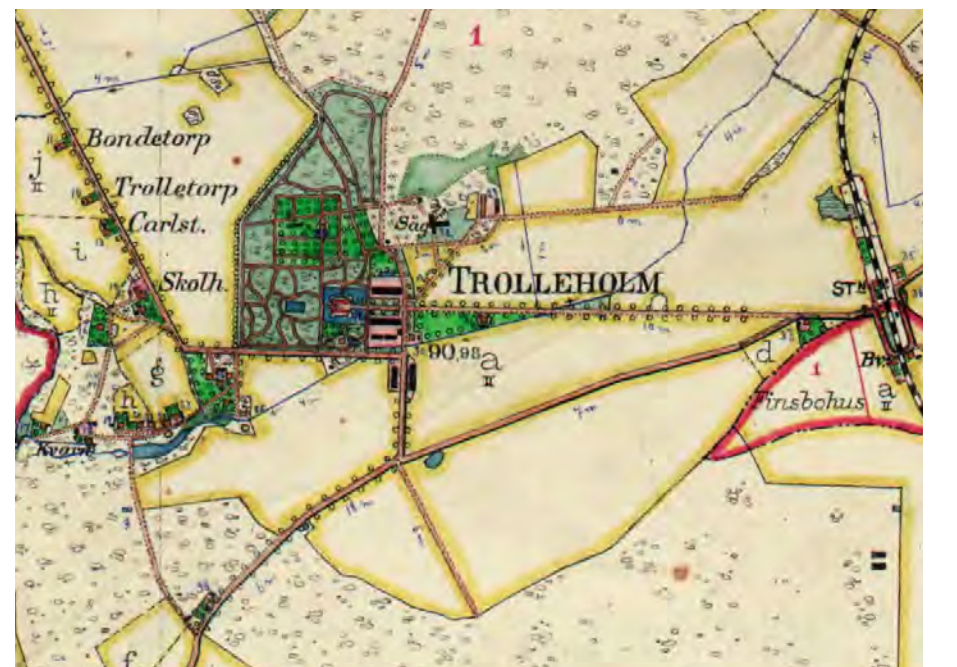
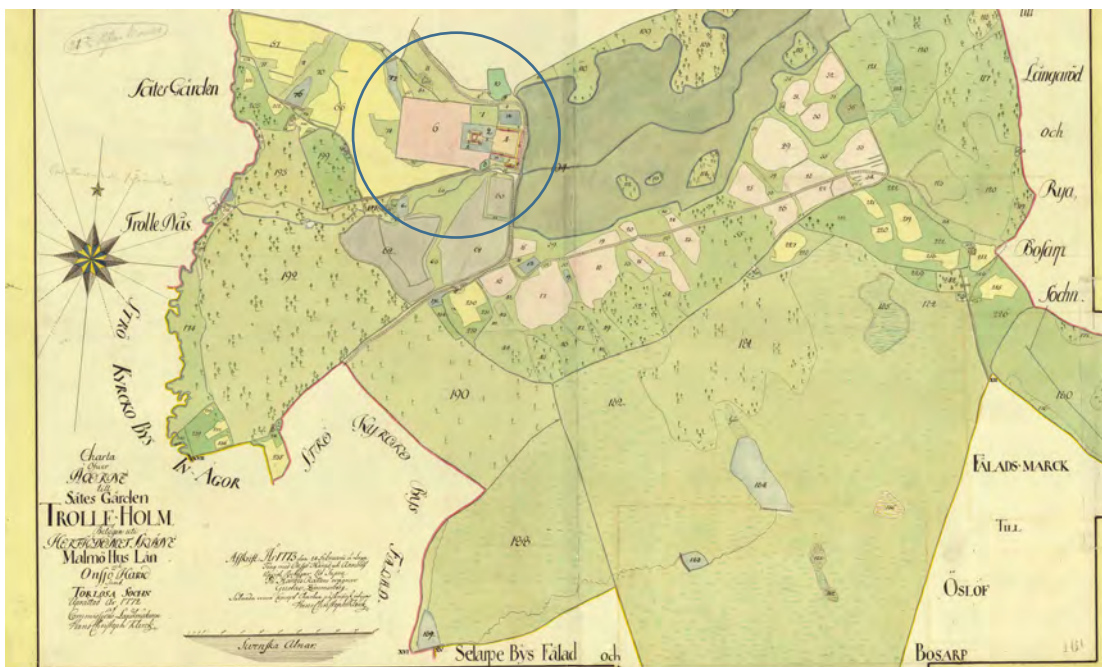
Ladugårdsplatsens stenbyggnader som kantar infartsvägen härrör från 1800-talets andra hälft och uppfördes efter ritningar av C G Brunius. Hans medeltidsinspirerade formgivning märks i gavelpartiernas och omfattningarnas tegelmurverk.

Söder om ladugårdsplatsen ligger ytterligare ekonomibyggnader varav åtminstone det närmast i bild delvis härrör från 1700-talet.

99 (136)

Säteriets ägor breder ut sig både norr och söder om slottet. På kartan från 1772 beskrivs ägorna ingående. Djurhagen norr om slottet var vid tiden ung bokskog. Trädgården väster om huvudbyggnaden var under anläggning. Vägnetet var ännu inte utträtat. Ägokarta för sätesgården Trolleholm 1772. Lantmäteriet.

Trolleholms slott var ännu under början på 1900-talet en livaktig godsanknuten samhällsbildning som även hade en järnvägsstation på sträckan Eslöv - Klippan. Häradsekonomen 1926. Lantmäteriet.

anslutning till denna norrut låg trädgårdsmästarhuset och intilliggande kryddträdgård, humlegård, blekehage och kalkugn. Sjön öster om slottet var redan då uttappad och gräsbevuxen. Norr om slottet vidtar ett större då ungt bokskogsdominerat område som senare fått benämningen Djurhagen. Djurhagar skapades ofta på huvudgårdar för att kunna hålla jaktbart vilt inom ett hägn eller hage. Dovhjortar importerades t ex under 15-1600-talen från kontinenten för jakt och djuret är numera vanligt förekommande i Skåne. Den nu ålderdomliga bokskogen har historiskt nyttjats för bete och jakt. Boskapskötseln som var en av godsets huvudnäringar har här satt en tydlig prägel på slottets närområde.

I början på 1800-talet utvecklades slottsanläggningen alltmer till en godsanknuten samhällsbildning med fler arbetarbostäder, skola, fattighus och uträtade allékantade infartsvägar. Trolleholm tillhör ett av de första godsen som lät anlägga ett system av plattgårdar, stora arrendegårdar. En rationalisering av jordbruksdriften som hämtade inspiration från liknande mönsterjordbruk i England. Omorganisationen vid Trolleholm genomfördes i samband med enskiften i bland annat den underlydande Vittskövle by. Godset inrättade ett stort antal storskaliga farmar som arrenderades ut till tidigare frälsebönder på längre tidsperioder. Det nya lantbruket drevs under ledning av en inspektör som även fick en särskild bostad på godset vid samma tid.

I mitten på 1800-talet fick slottet sin nuvarande medeltidsinspi-
rerade tegelgestaltning med krenelerade torn och trappgavlar

Norr om slottet ligger inspektorsbostaden från 1800-talet som byggdes i samband med godsets rationalisering av jordbruksdriften med plattgårdar.

Infartsallén från väster.

Infartsallén från öster tillkom i slutet på 1800-talet i och med anläggandet av järnvägsstationen.

som är typisk för den i Skåne flitigt anlidade danska arkitekten Ferdinand Meldahl. I slutet på samma århundrade fick godset en station på den nya järnvägslinjen mellan Klippan och Eslöv (1892-98).

Odlingslandskap

Odlingslandskapet närmast slottet har till viss del kvar strukturer från tiden före enskiftet som framgår på kartan från 1770-talet. Sjön öster om slottet som torrlades tidigt är nu återskapad. I övrigt präglas det omgivande odlingslandskapet av enskiftets storskaliga markindelning med vidsträckta åkrar. Skogsområdena som på 1700-talets slut var planterade med bok och furu består än idag omväxlande av lövskog och planterad barrskog. I den tidigare betesmarken finns stenmurade hägnader som berättar om godsets tidigare intensiva nyttjande av skogen för bete. I djurhagen norr om slottet finns ett långsträckt system av stenmurar. Enskiftets omorganisering av odlingsmarken märks i de storskaliga rationellt ordnade åkrarna och inom riksintresset finns även en av de farmar som upprättades i början av 1800-talet för att effektivisera godsets jordbruk. Redan tidigare hade man satsat på att torrlägga sjön för att skapa ytterligare betesmark till den kreatursinriktade godsnäringen. Ett sedan lång tid avtagande behov av betesmarker och en ny insikt om våtmarksmiljöers funktion för biologisk mångfald och vattenrening har lett till att sjön numera är återskapad.

I det omgivande landskapet ligger 1800-talets plattgårdar som öar i odlingsmarken med anslutande alléer. Här syns plattgården eller som de även kallades, farmen Hall.

I den godsanknutna samhällsbyggnaden ligger ett flertal småskaliga torpmiljöer.

Längs med infarten till godset ligger herrgårdsanknutna bebyggelse.

Miljöns riksintressanta värden

Riksintresset representerar både geografiska och historiska sammanhang kopplade till en godsmiljö med ursprung i det tidiga 1500 - talet då reformationen innebar en omorganisation av ägostrukturer och tidens stärkta adel anlade allt fler befästa privatborgar i det strategiskt viktiga och krigsutsatta gränslandet mellan Danmark och Sverige. Slottsanläggningens kringbyggda utformning och placering på en vallgravsomgärdad holme speglar den under 1500-talet nya borgtypen som var anpassad efter tidens nya krigsföring.

Den fortsatta utvecklingen av godset under 1700-talet med säteribildning och omvandling till fideikommiss framträder i såväl det storskaligt präglade herrgårdslandskapet som i bebyggelsestrukturen med ståndsmässigt gestaltad herrgård, park och tillhörande godsrelaterad bebyggelse. Nuvarande herrgårdsmiljö och park präglas i hög grad av 1850 - talets omgestaltning enligt tidens nationalromantiska anda med ett medeltidsinspirerat slott, ekonombyggnader och engelsk park. I det omgivande öppna odlingslandskapet framträder ett med säteribildningen medvetet planerat herrgårdspräglat landskapsrum med raka allékantade infartsvägar som utgår från herrgården till omgivande herrgårdsrelaterad bebyggelse, storskaligt ordnat odlingslandskap och utmark med anslutande torpmiljöer. Odlingslandskapet väster och öster om slottet med omgivande lövskog av företrädesvis bok och det återkommande inslaget av äldre grova ädellövträd både inom herrgårdsmiljön och i det omgivande landskapet samt skogsområdenas stenmurar vittnar om godsets tidigare betesdrift.

Avbildningen visar Trolleholms slott före 1850-talets återgång till dagens medeltidsinspirerade riddarborg. Den putsade 1700-talsgestaltningen var utförd efter ritningar av arkitekten Carl Hårleman. Ferdinand Richarddt 1819-1885.

Öster om slottet breder sjön ut sig på den tidigare under lång tid torrlagda odlingsmarken. Kartan från 1772 beskriver den som uttappad och bevuxen med gräs och starr.

De storskaligt ordnade odlingsmarkerna berättar om enskiftets omstrukturering av jordbruket och den rationalisering som följde med den för Skåne tidiga etableringen av stora farmar under 1800-talets början. Inom riksintresset framgår godsets möjlighet att styra över markanvändning och bebyggelsebild över tid, exempelvis genom det godsanknutna stationsläget med särskild infart till slottet från öster som tillkom i slutet på 1800-talet.

Sammantaget berättar riksintresset om de medeltida adelsgodsens etablering och successiva utveckling från 1500-talet och den storskaliga omvandling som följde med säteribildningen under 1700-talet av såväl slottsmiljön som det omgivande landskapet. Herrgårdsmiljön speglar även den fortsatta effektiviseringen av lantbruket som en följd av enskiftet, det tidiga 1800-talets nya system av stora farmar, förnyelsen av ladugården, tillökning av arbetarbostäder, uppförandet av inspektorbofastad samt järnvägens utbyggnad under 1800-talet.

Så här syns riksintressets värden i landskapet

Trolleholms slott med grund i 1530-talets renässansborg märks ännu i den kringbyggda vallgravsombäddade planstrukturen. Slottet som omgestaltades i samband med säteribildningen på 1700-talet återskapades arkitektoniskt på 1850-talet i ursprunglig renässansanda med tegelarkitektur i medeltidsinspirerad stil. Slottets närmiljö med engelsk park och tillhörande lusthus från 1700-talet, ladugårdsplats med storskaliga ekonomibyggnader

Slottet omges av ett böljande odlingslandskap med omgivande bokskogar.

Trolleholms station som var knuten till järnvägen mellan Eslöv och Klippan.

Odlingsmark närmast slottet som har varit en del av parkanläggningen. I fonden syns den gamla smedjan.

från 1850-talet, allékantade vägar med äldre grova lövträd, utmed vägnätet arbetarbostäder, skola, torp och annan godsrelaterad bebyggelse som smedja, station och rester efter mjölkvarn, såg och tegelbruk.

Det storskaligt ordnade herrgårdspräglade landskapet med den centralt placerade herrgården, öppna sammanhållna odlingsmarker i väster och öster, omgivande skogsområden med lövträd och raka allékantade infartsvägar, ytterligare torp och torplägen i brynzoner, lövskog med inslag av äldre grova solitära lövträd och stenmurar efter tidigare inhägnade beteshagar. Horshagsfarmen som en del av det tidiga 1800-talets anläggande av storskaliga arrendegårdar.

Bedömning av riksintresset

Riksintresset tar fasta på följande nyckelbegrepp:

- Slottslandskap
- Odlingslandskap

Riksintresset speglar väl slottsmiljön och det omgivande av storgodsdriften präglade odlingslandskapet. De fysiska uttrycken i nuvarande värdetext är tydliga och välbevarade i dagens miljö. De uttryck som nämns i nuvarande beskrivning består av odlingslandskap, alléer och slottet med anslutande herrgårdsrelaterad bebyggelse. Däremot nämns inte den på 1800-talet tillkomna farmen, inspektorsbostaden och stationsmiljön. Det kan också finnas skäl att förklara sjöns historia, då den torrläggning som tidigt ägde rum var en del av storgodsdriften som utgör motiv för riksintresset. Även skogsområdenas stenhägnader som vittnar om den för godset

betydelsefulla betesdriften bör läggas till.

För riksintressebeskrivningen tillhörande Svalövs kommun finns även angivet: I området ingår även: Trolleholms station från 1890-talet belägen på behörigt avstånd öster om slottet. Vi föreslår att stationen som är nära förknippad med godsets utveckling under 1800-talet bör infogas bland uttrycken. Den ligger redan inom befintlig gränsdragning.

Merparten av riksintresset ligger i Eslövs kommun, endast inspektorsbostaden ligger i Svalövs kommun. Gränsdragningen föreslås dock utvidgas något norrut i Svalövs kommun för att även omfatta Hallsfarm som var en av de första plattgårdarna inom Trolleholm. Österut föreslås en liten utökning för att omfatta den småskaliga torpmiljön Hagahus.

Utmed vattendraget som slingrar sig i dalgångskanten väster om slottet ligger ett flertal godsanknutna arbetarbostäder och lämningar efter bland annat en mjölkvarn.

Förslag på ändringar i motiv och uttryckstext

Motivering:

Slottslandskap med vidsträckt odlingslandskap och bebyggelsestruktur präglad av den långvariga storgodsdriften och boskapskötseln vid Trolleholm. Trolleholms slott och närmiljö speglar de privata borgarnas utveckling i Skåne över tid, med ursprung i det tidiga 1500-talets kringbyggda och vallgravsomgärdade renässansborg, omgestaltad under 1700-talets säteribildning med tillägg av park och 1800-talets stilmässiga återgång till en medeltidsromantisk gestaltning. De storskaligt ordnade odlingsmarkerna speglar särskilt väl följderna av enskiftet och det på Trolleholm tidigt införda systemet med stora arrendegårdar, så kallade plattgårdar.

Uttryck för riksintresset:

Storskaligt och öppet odlingslandskap som präglas av slottets storgodsdrift med raka allékantade vägar som utgår från slottet till omgivande odlingsmarker och godsrelaterad bebyggelse. Stora ädellövsskogar, solitära grova lövträd, stenmurar, Djurhagen med främst bok och spår efter betesdrift. Det i dalgången på avstånd framträdande Trolleholms slott i medeltidsinspirerad tegelarkitektur av den danske arkitekten F Meldahl, med omgivande vallgrav, ladugårdsplats med storskaliga ekonomibyggnader av C G Brunius, engelsk park med lusthus från 1700-talet, arbetarbostäder, skola, smedja, inspektorsbostad, torp, plattgård, före detta järnvägsstation, rester efter kvarnverksamhet och tegelbruk utgör tillsammans en väl sammanhållen herrgårdsmiljö.

Slottsparken breder ut sig väster och norr om slottet med solitära lövträd, klippta häckar och öppna gräsytor. Västerut är parken planerad längs en central mittaxel med damm och ett lusthus som fondmotiv.

Norrut övergår parken i en mer fritt planerad landskapspark med slingrande vattendrag, grova lövträd och stora rodedendron. Parken inramas av stenmurar mot den angränsande betespräglade djurhagen med företrädesvis bok.

Utmed västra infarten ligger arbetarbostäder, skola och Halls farm. Till höger skymtar slottets tinnar och ladugårdsplatsens vitputsade ekonomibyggnader.

Arbetarbostäder ligger samlade längs ett småskaligt grusat vägnät.

Vattendraget som är en utlöpare från Saxån har nyttjats av godset för kvarndrift.

Småskaliga arbetarbostäder med anslutande mer småskaliga odlings- och betesmarker.

Parken avskämmas från Djurhagen med kraftiga stenmurar.

I samhällsbyggnaden väster om slottet ligger bland annat ett skolhus i klassicerande formgivning.

Förslag på ändringar i gränsdragning

En utökning föreslås i norr för att omfatta Halls farm med anslutande odlingsmark och arrendegård Ramstorp, då företeelsen med plattgårdar är tongivande för Trolleholms utveckling av jordbruksdriften under 1800-talet samt att Trolleholm var en av Skånes första gods att utveckla systemet med stora arrendegårdar. I övrigt föreslås endast en mindre justering i öster för att omfatta ett torp.

Gränsen som skär genom Djurhagen är motiverad, då stora delar av övriga området präglas av ett aktivt skogsbruk där man övergår till lövskog från tidigare barrskog.

KARTA MED INNEHÅLL OCH FÖRSLAG PÅ NY GRÄNS

Nuvarande gräns är markerad med röd linje och ny föreslagen gräns med blå linje. Siffror anger miljöer och uttryck som är viktiga för upplevelsen och läsbarheten av miljöns kulturhistoriska värden. Pilar visar rumsliga och visuella samband med betydelse i landskapet.

1. Slottsmiljö med vallgravsombäddad huvudbyggnad, kringbyggd ladugårdsplats och park.
2. Arbetarbostäder och kvarnmiljöer.
3. Omgivande storskaliga av godsdriften präglade odlingsmarker.
4. Anslutande skogsområden med lövskog främst bok, stenmurar, inslag av solitära ekar och herrgårdsrelaterad bebyggelse.
5. Alléprydda infartsvägar.

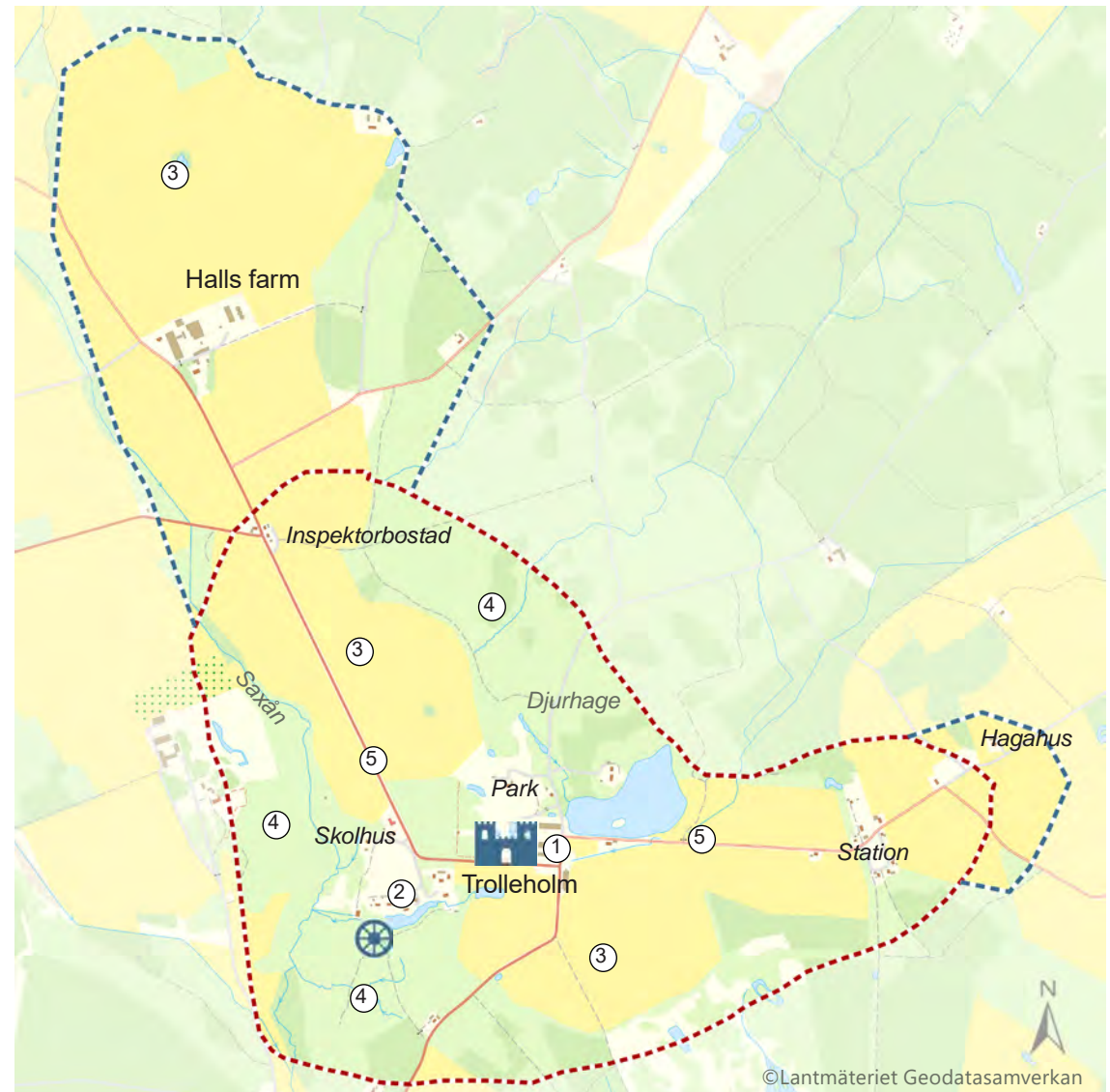

SLOTT

KVARN

RUMSLIGA SAMBAND

Karta som visar befintlig och ny föreslagen gräns. I fokus för riksintresset är Trolleholms slott och omgivande odlingslandskap.

Länsstyrelsen
Skåne

110 (136)

SKOGSBYGD I SKÅNE

UNDERLAG TILL RIKSINTRESSEÖVERSYN

Titel: Skogsbygd i Skåne, Underlag till riksintresseöversyn
Utgiven av: Länsstyrelsen i Skåne län
Författare: Pantzar & Jancke AB
Beställning: Länsstyrelsen Skåne
Samhällsbyggnad
205 15 Malmö
Telefon 010-224 10 00
www.lansstyrelsen.se/skane
Copyright: Länsstyrelsen Skåne
Diarienummer: 408-35121-2020
Layout: Pantzar & Jancke AB
Utgivningsår: 2022
Omslagsbild: foto Pantzar & Jancke AB

Förord

Riksintressen för kulturmiljövården är miljöer utpekade av staten som sammantaget ska ge en generell bild av samhällets kulturhistoriska utveckling så som den åter speglas i landskapet, med regionala variationer och särdrag. Dessa miljöer ska skyddas från påtaglig skada, exempelvis ska kommunerna förhålla sig till dem i sin översiktsplanering.

Länsstyrelsen Skåne har initierat en översyn av samtliga 100 områden av riksintresse för kulturmiljövården i Skåne. Dessa har delats in i tre etapper; Skogsbygd, Mellanbygd och Slättbygd. Det främsta syftet med översynen är att skapa bättre förutsättningar för såväl kommunerna som för Länsstyrelsen i Skåne att kunna tillgodose riksintressen för kulturmiljövården i samhällsplaneringen. Riksintresseanspråken ska vara tydliga, aktuella, väl förankrade och utgå från en bred kulturarvssyn som inkluderar mångfalds- och jämställdhetsperspektiv.

Följande underlag är framtaget av konsultfirman Pantzar och Jancke Tidlösa landskap AB under åren 2020-2021. Det är en övergripande text över etapp Skogsbygd som förmedlar en bild av det geografiska och etnologiska sammanhanget. Till etappen hör även 27 delrapporter

över olika riksintresseområden. Uppdraget har bestått i att beskriva och värdera områdena kopplat till motiven för riksintresset, samt att bedöma om texter och geografisk avgränsning är aktuella.

Konsultens förslag till förändringar är inte slutgiltiga. Länsstyrelsen kommer att använda följande underlag för att se över befintliga riksintresseanspråk och för att inleda en dialog med berörda kommuner kring behov av förändringar i anspråkens motiveringar och avgränsningar. När den slutliga bedömningen har gjorts skickas förslag till förändringar i motiv- och uttryckstexter till Riksantikvarieämbetet som fattar beslut. Ändringar i geografiska avgränsningar som inte ändrar själva anspråket kan Länsstyrelsen själv besluta om.

Länsstyrelsen i Skåne län, januari 2022

Patrik Åkesson
Avdelningschef Samhällsbyggnadsavdelningen
Länsstyrelsen Skåne

Innehållsförteckning

FÖRORD.....	3
SKOGSBYGDEN	6
KÄNNETECKNANDE DRAG FÖR BYGDENS UTVECKLING ...	8
NULÄGE I SKOGSBYGDEN.....	15
BYGDENS KOPPLING TILL SKÅNES KULTURMILJÖPROFIL..	16

Skogsbygden

I dagens landskap är den mer renodlade skogsbygden belägen i norra delen av Skåne. Skogens utbredning har minskat påtagligt sedan 1700-talet. I det förindustriella odlingslandskapet nyttjades skogen extensivt för bete, timmeruttag, plockhuggning och vedfångst, vilket resulterade i en öppen olikåldrig skog. Etnologen Åke Campbell har i sina studier från 1920-talet jämfört landskapet och delat in Skåne i olika bygder; skogsbygd, mellanbygd och slättbygd. Han liknade Skånes bygder under första hälften av 1700-talet vid ett enda hushåll. Slättbygden utgjorde åkern, mellanbygden ängen och betesmarkerna och skogsbygden skogen och utmarkerna. I det systemet var skogsbygdens roll att förse de övriga bygderna med skogsprodukter.

Skogsbygden delades i sin tur in i fyra bygder, furuskogarna längst i norr, övre skogsbygden, nedre skogsbygden och Romeleåsens skogsbygd. Han skilde även ut furuskogarna från övriga tre skogsbygder som han kallade bokskogarnas områden. Dessa karakteriserades av lövskog, mestadels bok.

I skogsbygdens utkanter, där den gränsade till mellanbygden, såg Campbell tendenser till att skogen förändrades och omvandlades till mellanbygd. I takt med att urhuggning och bete tog över markanvändningen alltmer följde ett kraftigt minskat skogsbestånd i dessa områden. Det minskande skogsbeståndet ledde i sin tur till en högre uppodlingsgrad, vilket successivt ledde till en brist på skogsprodukter. Detta var tydligt framförallt i anslutning till

Romeleåsens skogsbygd, men även i mötet mellan mellanbygden och den nedre skogsbygden. Träden var främst lokaliserade till lövängar och brukade skottskogar i anslutning till inägorna, medan utmarkerna på Romeleåsen var kraftigt betespräglade och i stort sett saknade skog. I dessa områden hade byarna och de stora säterierna ofta inägorna i mellanbygden medan utmarkerna låg i skogsbygden. Även statens behov av stora mängder timmer för olika byggnadsverk gjorde att skogarna i den nedre skogsbygden till stora delar blev uthuggna, med en omvandling till mellanbygd som följd. Romeleåsens skogsbygd beskrivs av Campbell som frälseskogarnas område, och präglades i högre grad av ädellövträd och ekskog med inslag av gamla grova ekar. Under flera hundra år tillhörde all ekskog kronan på grund av dess betydelse inom skeppsbyggnad med undantag för ekskogen på frälseägd jord som tillföll markägaren. Ekskogen kom därför att bli mer utbredd kring de stora godsen och när kronans restriktioner upphörde på 1800-talet kom eken i större utsträckning att avverkas på skatte- och kronojord.

I skogsbygden kom den huvudsakliga inkomsten från skogens resurser genom att exempelvis förse övriga bygder med timmer, kol och tjära. Vid vattendragen drevs en mängd sågar där timret bearbetades. Skogsbygdens odling var småskalig och bedrevs på mindre svedjade ytor eller lyckor i skogen. Boskapen betade på skogsmarken och vångarna hägnades för att fredas från betesdjuren. Hägnaderna bestod av stengärdesgårdar, bråtesgården och av risstängsel. Skogsbygdens åkrar odlades i ensäde, och bebyggelsen uppfördes företrädesvis i timmer.

Romeleåsens skogsbygd beskrivs som frälseskogarnas område, där inmarken ofta låg i mellanbygden eller slättbygden, medan utmarkerna var belägna i skogsbygden. Bild från Krageholm i Ystads kommun som ligger i gränsen mellan Romeleåsens skogsbygd och slättbygd.

Många säterier var belägna i gränser mellan bygder, och hade ofta ett högre inslag av ädellövträd och ekskog. Bild från Herrevadskloster i Klippans kommun i gränsen mellan skogsbygd och mellanbygd.

I skogsbygden var odlingen småskalig och bedrevs på mindre ytor i skogen. Åkern hägnades, och boskapen betade fritt i den omliggande skogen. Bild från Balingstorp i Östra Göinge kommun.

Kännetecknande drag för bygdens utveckling

Bygdetypernas utbredning sammanfaller i stora drag med berggrundens och jordarternas fördelning i landskapet. I skogsbygden, som består av de mer höglänta områdena i norr och landskapet på och i anslutning till Linderödsåsen, Söderåsen och Romeleåsen, dominerar morän och isälvssediment, medan moränlera och sandiga jordarter dominerar i slättbygd och mellanbygd.

Skogsbygdens norra delar domineras av svåroddad näringsfattig urbergsmorän. Romeleåsens skogsbygd består av framför allt sandiga och leriga moräner. Furuskogarnas område längst i norr kännetecknas av ett starkt kuperat slutet barrskogsbeväxt landskap med ett stort inslag av sjöar och vattendrag och mindre öar av odlingsmark insprängd i skogen. Den övre skogsbygden är något mindre kuperad med mer öppet präglad lövskog, sjöar och mindre vattendrag. Här är landskapet mer varierat med större inslag av odlingsmarker, framför allt i anslutning till sjöar och vattendrag, även om skogen fortfarande dominerar starkt. Romeleåsens skogsbygd präglas av den höglänta horsten och dess sydliga sluttningar. Horsten är starkt kuperad och svåroddad med ett mosaikartat lövskogsrikt landskap med inslag av bete. Romeleåsens sluttningar består av ett kuperat backlandskap med böljande moränkullar som omfattar ett flertal våtmarksområden. Området är idag kraftigt utdikad.

Landskapets tidiga kolonisering

I anslutning till sjöar och vattendrag, och invid kusterna finns den tidiga stenålderns boplatser. Tidens jägare och samlare bosatte sig säsongsvist i anslutning till fiskrika sjöar. Kring Börringesjön, Yddingesjön och Ringsjöarna återfinns idag en stor mängd boplatser från den tidiga stenåldern. Med det inledande småskaliga jordbruket under senare delen av stenåldern, fram till yngre järnålderns bybildningar, kom de centrala bosättningsområdena främst att vara lokaliserade till områden utanför skogsbygden. Även om bronsålderns huvudsakliga centralområden framförallt låg i slätt- och mellanbygden, förekommer landskapsdominerande gravhögar från bronsåldern även i skogsbygden. Särskilt tydliga är dessa i de numera helt uppodlade områdena vid kusten, som vid Snårestad, Marsvinsholm och Haväng.

Den moränrika skogsbygden koloniserades sent och fornlämningsbilden kännetecknas framförallt av lämningar från den senare delen av järnåldern och medeltiden. Stensträngar, områden med fossil odlingsmark, fågator och röjningsrösen förekommer frekvent över hela skogsbygden. Skogsbygden kännetecknas även av återkommande befästa borgar, uppförda i oroliga tider i utkanten av jordbruksbygderna, eller i den tidigare norra gränsbygden mellan Sverige och Danmark. Längs den tidigt viktiga kommunikationsvägen Helge å i norr ligger lämningar efter borgarna Skeingeborg och Hanaholm. I anslutning till Börringesjön finns ett flertal borglämningar som tidsmässigt spänner från yngre järnålder till högmedeltid.

Den tidig stenålderns boplatser lokaliserades till sjöar och vattendrag. På bilden Östra Ringsjön.

Område med fossil åkermark i Kungsmarken, Lunds kommun.

Bronsåldershög utmed kusten vid Charlottenlund, Ystads kommun.

Område med fossil odlingsmark vid Hästäng, Hörby kommun.

Gravfält från yngre järnåldern vid Nunnäs, Hörby kommun.

Lämningar efter borgen Skeingeborg vid Helgeåns vattensystem, Hässleholms kommun.

Odlingslandskapet

De norra höglänta och blockrika delarna av skogsbygden har till stora delar en ålderdomlig prägel. Förutsättningarna för odling har varit knappa, med mindre odlingsytor och betesmarker liggande som öar i skogsområdena. Skogsbete och röjningar i skogen har ställvis skapat ett småskaligt mosaikartat landskap med inhägnade åkrar och äldre hagmarksträd. I åkrar och i anslutning till markslagsgränser ligger odlingsrösen. Stenhägnader löper längs vägsystem och som gårdesgårdar kring vångar och betesmarker i skogen. Mest slutet är det i Furuskogarna som utgör södra delen av det sydsvenska höglandet. Det området består fortfarande till stora delar av slutna barrskogar integrerade med blockrika småskaliga odlingsmarker, som i Sporrakulla.

När barrskogen övergår i lövskog i den övre skogsbygden öppnar sig landskapet något. Den omfattande betesdriften har skapat ett öppet lövskogsdominerat landskap med ett stort inslag av äldre, grova, vidkroniga hagmarksträd och bokskogar med en stor andel äldre träd. Odlingsområdena blir något större och kan i vissa fall breda ut sig till sammanhållande odlingsmarker och större betade översilningsmarker, som kring Skeingesjön och i godslandskapen kring Hanaskog, Herrevadskloster och Gumlösa. Även här finns ett stort inslag av stengårdsgårdar både längs vägar och som gränser mellan markslag.

Nedre skogsbygden präglas av en mosaik av skogsmark, betesmark och odlingsmark, med större öppna områden i anslutning till sjöar. Kring godsmiljöerna övergår skogen i mer storskaliga odlingsmarker och en bebyggelsestruktur präglad av enskiftet, som vid Trolleholm, Maltesholm, Vrams Gunnarstorp och Fulltofta. De

mer höglänta områdena är även här lövskogsdominerade, där det inte pågår aktivt skogsbruk. De är även blockrika med prägel av ålderdomliga strukturer, som i Grindhus.

Både den nedre skogsbygden och Romeleåsens skogsbygd var redan på 1700-talet tydligt påverkad av den omfattande betesdriften, och stora delar av området var i princip skogslöst. Under 1600- och 1700-talen ledde en överexploatering av skogsmarken till att bok- och ekskogen på utmarksområdena minskade kraftigt, och på sina håll försvann helt. I anslutning till godsens huvudbyggnader fanns fortfarande mycket lövträd och skogspräglade områden i form av både anlagda parker och djurhagar, och inägomarkens skogsbackar klarade sig undan den omfattande betesdriften och virkesuttaget. På Skånska rekognosceringskartan från 1810 framkommer att vissa delar av den höglänta Romeleåsen var i princip helt skoglösa, medan åsen på andra ställen var glest bevuxen med lövskog. I början av 1800-talet initierades en medveten skogsvård på flera av godsens och man började freda vissa områden från bete för att skapa en hållbar skogsförnyring, något som ledde till att skogsrealen sakta återhämtade sig under 1800-talets gång. Trots detta fanns fortfarande en hel del äldre lövskog kvar på utmarkerna, och i mitten av 1800-talet fanns stora arealer bokskog på bland annat Maltesholm, Börringekloster, Sövdeborg, Krageholm och Häckeberga.

Jordbrukets rationalisering

I Romeleåsens skogsbygd har stora delar av de tidigare skogspräglade områdena odlats upp, bland annat genom omfattande täckdikningsföretag under senare delen av 1800-talet och godsens sedan länge pågående rationalisering av jordbruket. Större skogsområden

I början av 1800-talet var skogen i princip borta på Romeleåsen öster om Björnstorp i Lunds kommun. Skånska rekognosceringskartan från 1810.

Vid 1900-talets början var området vid Björnstorp bevuxet med relativt gles löskog. Häradsekonomiska kartan från 1910.

I mitten av 1900-talet pågår ett modernt skogsbruk på stora delar av åsen öster om Björnstorp. Ortofoto från 1940.

Kring Börningekloster fanns under mitten av 1800-talet stora arealer bokskog, riksintresset berör både Svedala och Trelleborgs kommuner

I den nedre skogsbygden består landskapet kring godsens av storskaliga odlingsmarker präglade av laga skiftet. Bild från Vrams-Gunnarstorp, Bjuvs kommun.

I det höglänta skogsområdet på Söderåsen är landskapet blockrikt med många ålderdomliga strukturer. Bild från Grindhus, Svalövs kommun.

finns fortfarande kvar, framför allt på Romeleåsen och i anslutning till sjöar och vattendrag, som vid Häckeberga, Sövdeborg, Torup och Krageholm. Stora delar av Romeleåsen präglas dock numera av ett storskaligt odlingslandskap, mycket på grund av jordbrukets utveckling under 1800- och 1900-talen. Detta är särskilt tydligt där skogsbygden gränsar till slätten i söder, vid Fru Alstad, Snårestad, Björnstorp och Marsvinsholm, och där Romeleåsen möter slättbygden vid Lund som i Dalby - Hardeberga.

I den godspräglade skogsbygden har den omfattande godsdriften och jordbrukets rationaliseringar resulterat i att delar av de tidigare skogsdominerade områdena odlats upp. Här har godsens påverkan på landskapet skapat ett i den kuperade skogsbygden varierat fullåkerslandskap, där skogen finns kvar i anslutning till sjöar och vattendrag. I godsens medvetet planerade omgivningar finns vanligen ett stort inslag av lövträdsskogar samt äldre grova lövträd, framförallt i slottsparkar och alléer.

Protoindustrier

Gemensamt för skogsbygdens olika områden är den höglänta kuperade topografin, den relativt knappa jordmånen och den historiska tillgången på virke. I de mer nordligt belägna skogsbygderna etablerades tidigt protoindustrier som sågar i anslutning till vattendrag. Torsebros läge vid de för kvarnverksamhet tidigt nyttjade fallen i Helge å och områdets goda tillgång på virke gjorde platsen lämplig för etablerandet av Torsebro krutbruk. Även på andra ställen utnyttjades vattenkraften för protoindustriell verksamhet i skogsbygderna och vattenkvarnar var vanligt förekommande i skogsbygden. Godsen inrättade ofta egna vattenkvarnar för att kunna tillgodose de storskaliga enheternas försörjning. Det fanns även tullkvarnar, där säd maldes mot betalning.

Landskapet kring Fru Alstad i Trelleborgs kommun består idag av ett öppet odlingslandskap.

Kvarnhuset i Börringekloster, Svedala kommun.

Bebyggelsebild

I de glest befolkade skogsbygderna var socknarna större än i de mer tätbefolkade områdena på slätten och i mellanbygden. Det gör också att sockenkyrkorna ligger glesare i den nordligaste skogsbygden. De flesta av skogsbygdens kyrkor har medeltida ursprung och är uppförda under 1100-1200-talen. Kyrkorna placerades vanligen i kommunikativa lägen vid landsvägar och vattendrag med koppling till odlingsmark som exempelvis Gumlösa kyrka. Kyrkan och kyrkbyn kom från medeltid och framåt att utgöra bygdens centrum och dessa byar utmärker sig ofta genom administrativa funktioner.

I de norra delarna av skogsbygden har de knappa odlingsmöjligheterna resulterat i små byar eller ensamgårdar, medan byarna i de för odling mer gynnsamma sydligare delarna av skogsbygden har varit större, framförallt i gränzonerna till övriga bygder. Byarna i de nordligaste områdena präglas ännu vanligen av bebyggelse och strukturer som härrör från det äldre jordbrukssamhället. I den nedre skogsbygden och vid Romeleåsen resulterade jordbruksskiftena ofta i att gårdar flyttade från bytomten och bykärnan kompletterades med ytterligare gatehus för icke jordägande arbetare och hantverkare. Bebyggelsen i byarna är vanligtvis grupperade utefter bygatan. De äldre gårdsmiljöerna är ofta helt eller delvis kringbyggda och än idag identitetsskapande för Skånes odlingslandskap.

Gårdarna i skogsbygden skilde sig från de sydsånska både genom byggnadsmaterial och utformning. Här dominerades byggnadskulturen av trä och husen uppfördes företrädesvis i timmer eller skiftesverk, till skillnad från slättbygdens sten- och korsvirkeshus.

Gumlösa kyrka i Hässleholms kommun.

I de mer nordliga skogsbygderna uppfördes byggnaderna företrädesvis av trä och timmer, som i Sporrakulla i Östra Göinge kommun.

Byggnadsskicket varierade regionalt beroende av materialtillgång. Knuttimringen brukar vanligtvis vara kopplad till områden med god tillgång på furu, medan skiftesverk företrädesvis utfördes med mer beständigt lövträdsvirke. Med 1700-talets tilltagande brist på virke blev skiftesverkshusen och framförallt korsvirkeshusen alltmer vanliga. Materialtillgången i bygden speglas därmed i områdets bebyggelse. Korsvirkeshusen i trä och tegel återfinns främst i nedre skogsbygden och i Romeleåsens skogsbygd där virkestillgången inte varit tillräcklig för att bygga väggarna helt i trä. Från 1800-talet och framåt blev tegelanvändningen alltmer utbredd och fler byggnader uppfördes i enbart tegel. I stora delar av skogsbygden förekommer även stenbyggnader, men då främst i ekonomibyggnader knutna till godsens. I anslutning till slott och herrgårdar, framför allt den herrgårdstata Romeleåsens skogsbygd, har godsdriften helt dominerat bebyggelseutvecklingen.

Här ett gatehus i Sövde i Sjöbo kommun med bränd tegel och korsvirke till skillnad mot det ovan putsade lerfacken i korsvirket där man ofta hade lertegel dvs obränd lera. Leran grävdes upp från marken och slogs i träformar, lades att torka, putsades och kalkades.

De äldre kringbygda gårdarna i korsvirke är idag identitetsskapande för Skåne. Gård vid Blåherremölla i Haväng-Vitemölla i Simrishamns kommun.

I anslutning till slott och herrgårdar, framförallt i den herrgårdstata Romeleåsens skogsbygd har godsens dominerat bebyggelseutvecklingen. Ekonomibyggnader till övervägande del uppförda i tegel på Marsvinsholm, Ystads kommun.

Nuläge i skogsbygden

Dagens landskap i de områden som Campbell definierade som skogsbygd varierar. Furuskogarnas område i norr präglas fortfarande av en gles bebyggelsebild och småskalig odling. De fåtaliga godsmiljöerna har här inte kunnat breda ut sig på samma sätt som i övriga delar, och jordbrukets rationaliseringar under 1800- och 1900-talen har inte fått samma genomslag. Här märks den senare tidens utveckling främst genom modernt skogsbruk. Längre söderut präglas odlingslandskapet av modernt jordbruk i anslutning till öppnare områden kring sjöar och vattendrag, fortfarande med stort inslag av bete på de mer höglänta delarna. Oregelbundna ofta småskaliga och mosaikartade, jordbruksområden avbryts av större skogbevuxna mer höglänta partier. Lövslogen dominerar fortfarande, även om modernt skogsbruk med barrträd pågår på många platser. Skogsbygdens gränsområden mot omgivande bygder präglas av större sammanhängande odlingsområden, där jordbrukets rationalisering märks tydligare. Här är även bebyggelsebildens betydligt tätare med både byar och utskiftade gårdar.

Romeleåsens skogsbygd skiljer sig från skogsbygderna i norr. Här har uppodlingen av landskapet gått betydligt längre och stora delar av området präglas idag av fullåkersbygd. Området har fortfarande mer skog än angränsande mer slättbetonade bygder, men idag dominerar den odlade marken stort över skogen. Romeleåsens skogsbygd är även i högre grad präglad av den pågående urbaniseringen, både genom storskalig infrastruktur i form av, järnvägar, motorvägar och flygplatser, men också genom närheten till flera större städer som har lett till befolkningstillväxt och utbyggnad av

moderna bostadsområden. Här har även de befintliga byarna i högre grad kompletterats med moderna tillägg.

I de topografiskt och naturgeografiskt varierade skogsbygderna har jordbrukets alltmer industriella prägel och det minskade behovet av naturbetesmarker gjort att småskaliga odlingsytor blivit olönsamma med igenväxning och skogsplantering som följd. Särskilt kring de större godsens pågår på sina håll omfattande skogsplantering, både på tidigare odlingsmark och i bokskogar.

Idag pågår skogsplantering på tidigare småskaliga odlingsmarker. Bild från Häckeberga, Lunds kommun.

Bygdens koppling till Skånes kulturmiljöprofil

Länsstyrelsen i Skåne har definierat ett antal prioriterade områden i Skånes kulturhistoria som visar en kulturmiljöprofil för Skåne. Kulturmiljöprofilen ska beskriva det skånska landskapet och förklara varför det ser ut som det gör. De områden som prioriteras är: godslandskapet, folkkrörelserna, fornlämningarna, järnvägen, kyrkorna, kusten, livsmedelsindustrin och skifteslandskapet.

De områden som är definierade som riksintressen för kulturmiljö i skogsbygden relaterar till de flesta av de prioriterade områdena, med en övervikt mot godsmiljöer, kyrkomiljöer och skifteslandskapet. Dessa tre områden är väl representerade bland skogsbyggdets riksintressen, och i flera fall utgör riksintresseområdena tydliga exempel på sambandet mellan dessa prioriterade områden. Till exempel omfattar flera riksintresseområden miljöer där godsens långvariga påverkan på landskapet framträder genom de av godsen initierade skiftesreformerna som kom att påverka både odlingsmarkens fördelning, bebyggelsebild och bystrukturen. Kyrkor i godsens närhet har ofta varit nära sammankopplade med godsdriften genom patronatsrätt och ekonomiskt stöd. Godsens influenser avspeglas ofta i kyrkomiljöerna genom tillbyggnader och i flera fall även genom nedläggning och nybyggnad av kyrkor som i Börringe och Marsvinsholm. Majoriteten av skogsbyggdets riksintresseområden omfattar godsmiljöer och kyrkomiljöer med anslutande byar. Godslandskapet och skifteslandskapet har gett olika avtryck i olika delar av skogsbygden. I de idag mer slättbetonade områdena kring Romeleåsens skogsbygd har skiftesreformerna resulterat i stora sammanhängande odlingsmarker med få gränser, och en spridd bebyggelsebild med jordbruksgårdar enskilt

Prioriterade områden i Skånes kulturmiljöprofil:

Länsstyrelsen i Skåne har definierat ett antal prioriterade områden i Skånes kulturhistoria som visar en kulturmiljöprofil för Skåne. Kulturmiljöprofilen ska beskriva det skånska landskapet och förklara varför det ser ut som det gör.

- Godslandskapet
- Folkkrörelserna
- Fornlämningarna
- Järnvägen
- Kyrkorna
- Kusten
- Livsmedelsindustrin
- Skifteslandskapet

placerade i odlingsmarken. I de mer kuperade och topografiskt varierade områdena i skogsbyggdets norra delar syns skiftets förändringar genom en fastare markindelning med stenmurar i ägo- och markslagsgränser.

Även fornlämningarna är väl representerade i skogsbyggdets riksintressen, men det förhistoriska landskapet som dessa representerar är sällan i huvudfokus för riksintresset. Fornlämningarna nämns huvudsakligen som uttryck för riksintresset, och ingår i motivtexten genom skrivningen ”med förhistorisk bruknings- och bosättningskontinuitet”. Då kan det syfta på både bosättningar från stenåldern, bronsåldershögar eller gravfält och fossil åkermark från järnåldern. Börringesjöns många borglämningar är ett exempel där fornlämningar är en del av motivet till riksintresset. Ett annat

exempel är Kungsmarken-Fågelsångsdalen där den fossila odlingsmarken och den tidigmedeltida borglämningen är huvudfokus för riksintresset.

Kusten är representerad genom riksintresseområdena Haväng-Vitemölla i öster, och Bjärsjöholm-Balkåkra-Skårby och Sjörup-Charlottenlund -Snårestad i söder. De strukturer som nämns i kulturmiljöprofilen, fiskelägen, semesterorter och Per-Albinlinjen är representerade genom dessa områden. Järnvägen finns representerad genom t ex Grevebanan som löper genom flera av områdena, och där godsens längs banan var initiativtagare. Järnvägsrelaterat är även stenbrottet i Dalby, där sten bröts för byggandet av järnvägen, och kvarvarande stationshus framförallt i anslutning till godsens. Däremot finns inget typiskt järnvägssamhälle representerat bland skogsbygdens riksintresseområden. Det finns flera järnvägsrelaterade samhällsbildningar i anslutning till riksintresseavgränsningarna, men den bebyggelsen har till stora delar lämnats utanför avgränsningarna.

Livsmedelsindustrin och folkrörelserna tillhör de områden i Skånes kulturmiljöprofil som är svagt eller inte alls representerade i skogsbygdens riksintressen. Mölleriket med tre mjölkvarnar är det enda av skogsbygdens områden som till viss del kan knytas till livsmedelsrelaterade industrier. I övrigt ingår ett stort antal protoindustriella kvarnar som uttryck för odlingslandskap och godsmiljöer. Även mejerier finns i vissa fall representerade som uttryck, t ex i Sövde, där mejeriet senare har blivit ett musteri. De livsmedelsindustriella inslagen är dock inte i fokus i något av områdena. Vad gäller folkrörelserna är de sparsamt representerade i skogsbygdens riksintressen, och då genom t ex Törringelunds

Livsmedelsindustrin är i Skogsbygden bl a representerad genom kvarnar. Här Bålamöllan i Eslövs kommun.

Vid Torsebro i Kristianstads kommun utnyttjades fallen i Helge å för drift av sågar och kvarnar innan krutbruket etablerades.

festplats och dansbana i Vrams Gunnarstorp. Både folkrörelsernas och livsmedelsindustrins uttryck är främst lokaliserade till tätorter och järnvägssamhällen, och inga sådana är representerade i skogsbygdens riksintressen idag.

När det gäller skogsbygderna längs i norr, furuskogarnas område och den övre skogsbygden, är de kraftigt underrepresenterade bland länets riksintressen för kulturmiljövården. Även de i kulturmiljöprofilen prioriterade områdena har få representativa miljöer i nordliga delarna av länet. De kulturella uttryck som är kännetecknande för skogsbygden finns inte i lika hög grad representerade i länets kulturmiljöprofil, som t ex förindustriella mer småskaliga industrier och hur skiftesrefomerna har satt andra uttryck i de mer begränsade landskaprummen.

De flesta riksintressen i etapp skogsbygd omfattar på ett eller annat sätt godsmiljöer, och dessa ligger till största delen i de sydligt belägna skogsbygderna, i gränsen mot mellanbygd eller slättbygd. Det borde kunna finnas områden i de övre skogsbygderna med andra kulturella uttryck än exempelvis Sporrakulla som kan vara av riksintresse. Det kan eventuellt finnas bymiljöer som har genomgått en annan utveckling än byarna i de mer skiftespåverkade bygderna. Troligtvis kan någon av godsmiljöerna utgå, då de ofta representerar liknande utveckling med likartade uttryck. Här behövs en avstämning när helheten är klar.

En generell reflektion är att bymiljöerna inte finns representerade i kulturmiljöprofilen, trots att de är en tongivande del av landsbygden i Skåne och utgör grunden för många av de senare utvecklade mindre tätorterna.

Kusten och fiskelägen är representerade genom Vitemölla i Simrishamns kommun.

Rester efter tidigare hägnader är vanliga i skogsbygden och i skogarna rking godsens. Här Maltesholm i Kristianstads kommun.

Kommunstyrelsen

§ 108

KS.2022.0191

Svar till Länsstyrelsen angående översyn av riksintressen för kulturmiljön i Skåne, etapp skogsbygd**Ärendebeskrivning**

Länsstyrelsen i Skåne genomför en översyn av riksintressen för kulturmiljövård i länet. Eslövs kommun har getts möjlighet att kommentera Länsstyrelsens kunskapsunderlag och bedömningar.

Arbetet är indelat i tre etapper: skogsbygd, ris(mellan)bygd samt slättbygd. Denna första fas fokuserar på skogsbygd. Inom Eslövs kommun är två områden berörda:

- Ageröd – Bosjökloster – Stockamöllan [M 37]
- Trolleholm [M 31]

I handläggningen av Eslövs kommuns svar har tjänstepersoner från Kommunledningskontoret samt Miljö och Samhällsbyggnad deltagit.

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Svar till Länsstyrelsen angående översyn av riksintressen för kulturmiljön i Skåne, etapp skogsbygd
- Kommunledningskontorets synpunkter på konsultunderlag för Etapp skogsbygd, Översyn av kulturmiljövårdens riksintressen i Skåne, områden i Eslövs kommun
- Inbjudan till dialog kring översyn av riksintressen för kulturmiljövårderna i Skåne, etapp Skogsbygd
- Underlag till riksintresseöversyn - etapp skogsbygd, Ageröd - Bosjökloster - Möllerike (M37)

Beredning

Översynen utgår från de kriterier som Riksantikvarieämbetet tagit fram för riksintresseområden för kulturmiljövård. Det finns tre obligatoriska kriterier: riksintressant berättelse, helhetsmiljö samt fysiska uttryck. Översynen ska mynna ut i förslag om hur de olika anspråken ska vara avgränsade och motiverade. Med utgångspunkt i resultatet kommer Länsstyrelsen att föreslå revideringar till Riksantikvarieämbetet som sedan fattar beslut. Som en del i processen ska Länsstyrelsen föra dialog med berörda kommuner.

För Ageröd – Bosjökloster – Stockamöllan [M 37] är förslaget att dela upp riksintresset i två delar för att renodla och tydliggöra dess olika karaktärer. Den geografiska avgränsning för den del av riksintresset som ligger i Eslövs kommun blir oförändrat jämfört med idag med en östlig gräns längs Ringsjön.

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande

Kommunstyrelsen

För Trolleholm [M 31] är förslaget en utökning av riksintressets utbredning för att ge en tydlig helhetsbild och visa på olika samhällsskick med slott, arrendegård och torp. I nuläget tangerar området västra del Eslövs kommun. Utökningen innebär att riksintresseområdet även i sin östra del tangerar Eslövs kommun. Länsstyrelsen ställer även en fråga till Eslövs kommun angående möjligheten att utöka riksintresseanspråket ytterligare för att inkludera hela den historiska Djurhagen trots att delar präglas av modernt skogsbruk.

Kommunledningskontoret ser positivt på förslaget till förändringen för område M 37. Uppdelningen gör det tydligt för kommunen vilka värden som är viktiga att beakta vid till exempel planläggnings- och exploateringsprocesser.

Kommunledningskontoret har inga synpunkter på förslaget till förändringen för område M 31. Dock vill Kommunledningskontoret uppmärksamma Länsstyrelsen på att endast en liten del av riksintresseområdet ingår i Eslövs kommun och inte merparten vilket det felaktigt står i underlaget. Angående Länsstyrelsens fråga om att utöka riksintresseanspråket till att inkludera hela Djurhagen menar Kommunledningskontoret att kommunen behöver få mer underlag angående gränsdragning samt om hur det påverkar värdebeskrivningen för området innan det är möjligt att ta ställning i frågan. Det är angeläget att möjligheten att bedriva skogsbruk inte påverkas. Skogsbruket är en väsentlig näring för Sveriges exportindustri.

Kommunledningskontorets synpunkter på det utsända konsultunderlaget finns i separat bilaga.

Yrkanden

Bengt Andersson (M) yrkar på att följande mening läggs till sist i sista stycket i beredningen: Skogsbruket är en väsentlig näring för Sveriges exportindustri.

Catharina Malmborg (M), Tony Hansson (S) och Sven-Olov Wallin (L) yrkar bifall till förvaltningens förslag till beslut samt Bengt Anderssons (M) tilläggsyrkande.

Beslutsgång

Ordförande ställer proposition på Bengt Anderssons (M) tilläggsyrkande och finner att kommunstyrelsen beslutar i enlighet med förvaltningens förslag till beslut samt Bengt Anderssons (M) tilläggsyrkande.

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

Kommunstyrelsen

Beslut

- Kommunstyrelsen antar förvaltningens svar som sitt med tillägget att skogsbruket är en väsentlig näring för Sveriges exportindustri och skickar det till Länsstyrelsen.

Beslutet skickas till

Kommunledningskontoret – tillväxtavdelningen

Länsstyrelsen i Skåne skane@lansstyrelsen.se

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

2022-04-26
Moa Åhnberg
+4641362084
moa.ahnberg@eslov.se

Kommunledningskontorets synpunkter på konsultunderlag för Etapp skogsbygd, Översyn av kulturmiljövårdens riksintressen i Skåne, områden i Eslövs kommun

Kommunledningskontoret ser positivt på att Länsstyrelsen genomför en översyn av riksintressena för kulturmiljövården i Skåne. För att kommunen ska kunna hantera riksintressen på ett så bra sätt som möjligt i olika planeringsprocesser är det viktigt att det finns en tydlighet i motiveringar och värdebeskrivningar. Det underlag som Länsstyrelsen låtit ta fram är pedagogiskt och lättillgängligt.

I etapp skogsbygd ingår 27 områden varav två berör Eslövs kommun:

- Ageröd – Bosjökloster – Stockamöllan [M 37]
- Trolleholm [M 31]

För båda områden finns förslag om revidering av avgränsning samt motiverings- och uttryckstexter.

Ageröd – Bosjökloster – Stockamöllan [M 37]

För Ageröd – Bosjökloster – Stockamöllan [M 37] är förslaget att dela upp riksintresset i två delar för att renodla och tydliggöra dess olika karaktärer.

Det norra området (som delvis ligger i Eslövs kommun) ska spegla dalgångsbygden kring Rönne å och hur vattendraget har bidragit till områdets markanvändning, bebyggelsebild och industriella utveckling. Det södra området ska omfatta Bosjökloster slott med närmast omgivande landskap.

En förändring gällande motiveringen till riksintresset för det norra området är att slottsmiljön vid Rönneholm utgår ur motiveringstexten. Dels på grund av att den inte bedöms vara utmärkande arkitektoniskt och dels på grund av att de förändringar som slottsmiljön genomgått har gjort att den inte längre är lika tydlig och läsbar.

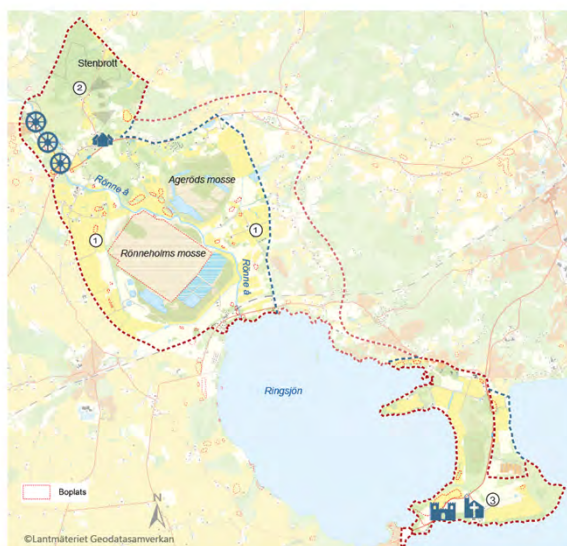
Den geografiska avgränsningen för den del av riksintresset som ligger i Eslövs kommun blir oförändrat jämfört med idag med en östlig gräns längs Ringsjön.

KARTA MED INNEHÅLL OCH FÖRSLAG PÅ NY GRÄNS
Nuvarande gräns är markerad med röd linje och ny föreslagen gräns med blå linje. Siffror anger miljöer och uttryck som är viktiga för upplevelsen och läsbarheten av miljöns kulturhistoriska värden. Pilar visar rumsliga och visuella samband med betydelse i landskapet.

- 1 Storskaligt odlingslandskap
- 2 Skoglandskap
- 3 Herrgårdslandskap med slottsbyggnad, stora ekonomibyggnader, allékantat vägsystem och godsrelaterad bebyggelse.

- BOSJÖKLOSTERS SLOTT
- BOSJÖKLOSTERS KLOSTERKYRKA
- KVARN
- VITSERÖD BY
- RUMSLIGA SAMBAND

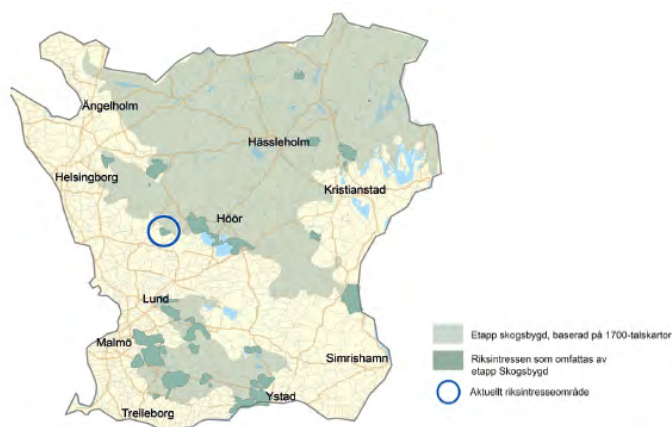

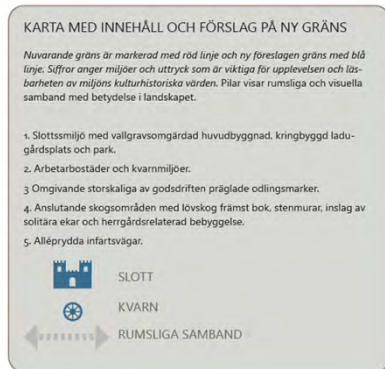
Kommunledningskontoret ser positivt på förslaget till förändringen för område M 37. Uppdelningen gör det tydligt för kommunen vilka värden som är viktiga att beakta vid till exempel planläggnings- och exploateringsprocesser.

Den östra delen av tätorten Stockamöllan ingår i riksintresseområdet. I *Kulturmiljöprogram för Skåne* från 2006 finns Ageröd-Bosjökloster-Stockamöllan utpekad som en "särskilt värdefull kulturmiljö". I det regionala programmet ingår, till skillnad från i riksintresseområdet, hela Stockamöllan. Eslövs kommun genomförde under 2018 en inventering av kulturmiljön i Stockamöllan. Denna visar att det även i de västra delarna av tätorten finns byggnader som ska ses som "särskilt värdefulla ur kulturmiljösynpunkt". Hela Stockamöllan är viktig ur kulturmiljösynpunkt. Kommunledningskontoret ser dock inget behov av att utöka riksintresseområdet västerut.

Trolleholm [M 31]

För Trolleholm [M 31] är förslaget en utökning av riksintressets utbredning för att ge en tydlig helhetsbild och visa på olika samhällsskick med slott, arrendegård och torp. I nuläget tangerar områdets västra del Eslövs kommun. Utökningen innebär att riksintresseområdet även i sin östra del tangerar Eslövs kommun.

Länsstyrelsen ställer i underlaget en fråga till Eslövs kommun angående möjligheten att utöka riksintresseanspråket ytterligare för att inkludera hela den historiska Djurhagen trots att delar präglas av modernt skogsbruk.

Kommunledningskontoret har inga synpunkter på förslaget till förändringen för område M 31. Dock vill Kommunledningskontoret uppmärksamma Länsstyrelsen på att endast en liten del av riksintresseområdet ingår i Eslövs kommun och inte merparten vilket det felaktigt står i underlaget. Angående Länsstyrelsens fråga om att utöka riksintresseanspråket till att inkludera hela Djurhagen menar Kommunledningskontoret att kommunen behöver få mer underlag angående gränsdragning samt om hur det påverkar värdebeskrivningen för området innan det är möjligt att ta ställning i frågan. Det är angeläget att möjligheten att bedriva skogsbruk inte påverkas.

**Yttrande över remiss gällande En översyn av
vissa frågor om offentliga biträden (Ds 2023:14)**

7

KS.2023.0429

2023-10-06
Linnea Ornstein
0413-628 22
linnea.ornstein@eslov.se

Kommunstyrelsen

Tjänsteskrivelse om remiss

Ärendebeskrivning

Justitiedepartementet har skickat ut departementspromemorian En översyn av vissa frågor om offentliga biträden (Ds 2023:14) på remiss och Eslövs kommun har fått möjlighet att yttra sig över den. Utredningen föreslår ändringar i lagen (1996:1620) om offentliga biträden och utlänningslagen (2005:716) samt sammanhängande lagar och förslagen innebär i huvudsak tydligare regler för vem som får förordnas som offentligt biträde, att olämpliga biträden kan förklaras obehöriga, samt hur myndigheter ska dokumentera och hantera uppgifter om offentliga biträden. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2025.

Beslutsunderlag

Justitiedepartementets promemoria En översyn av vissa frågor om offentliga biträden (Ds 2023:14)
Förslag till yttrande

Beredning

Lagförslaget innebär ändringar som stramar upp reglerna för vem som får förordnas som offentligt biträde i framför allt migrationsmål, liksom hur det ska gå att följa upp och rapportera biträden som inte utför sitt uppdrag på ett korrekt sätt.

Förslaget till yttrande är i huvudsak positivt, men med vissa synpunkter bl.a. vad gäller brister i fråga om utredningen av förslagets påverkan på andra mål där offentligt biträde förordnas, liksom kring vikten av att dokumentera olämplighet hos biträdande jurister som lyder under en principal på en advokatbyrå.

Förslag till beslut

- Kommunstyrelsen antar förslaget till yttrande som sitt eget och översänder det till Justitiedepartementet.
- Paragrafen justeras omedelbart.

Beslutet skickas till
Justitiedepartementet

Eva Hallberg
Förvaltningschef

Helena Heintz
Tf. avdelningschef

2023-09-22
Linnea Ornstein
Justitiedepartementet
linnea.ornstein@eslov.se

Regeringskansliet,

ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.da@regeringskansliet.se

Yttrande över remiss

En översyn av vissa frågor om offentliga biträden, Ds 2023:14
Ju2023/01353

Eslövs kommun har fått tillfälle att yttra sig över departementsutredningen
En översyn av vissa frågor om offentliga biträden, Ds 2023:14.

Eslövs kommun ställer sig generellt positiv till förslagen i remissen i
relation till migrationsmål, men vill framföra följande synpunkter.

Övergripande synpunkter

Inledningsvis saknar utredningen resonemang kring lämplighet, substitution och andra frågor om offentliga biträden när det gäller andra rättsområden än migrationsrätt. Även om det särskilt är inom migration som dessa frågor är aktuella så har frågorna också stor relevans när det gäller ärenden inom bl.a. LVU, LVM och LPT. En ändring av lagen om offentligt biträde i enlighet med förslaget påverkar även dessa lagstiftningar men konsekvenserna för dessa utreds trots detta inte i någon större utsträckning. Detta gör det svårt att överblicka konsekvenserna av förslaget i praktiken. Därtill hade övriga förslag i utredningen kunnat sättas i relation även till nämnda lagar eftersom utmaningarna på många sätt är närliggande.

Kommunen bedömer vidare att de föreslagna bestämmelserna hade lämpat sig bättre att införa i 18 kapitlet som avser offentliga biträden, snarare än i 13 kap. om handläggningen av ärenden hos förvaltningsmyndigheterna m.m.

3. Behörighetskrav för offentliga biträden

Kommunen anser det generellt positivt med krav på vem som får förordnas som offentligt biträde, samt med ett reglerat förfarande för att notera

avvikelser bland offentliga biträden. Det är bra att detta blir reglerat istället för informellt och bundet till ett enskilt ärende.

4. Generell obehörighetsförklaring av olämpliga ombud

I förslaget anges att möjligheten till en generell obehörighetsförklaring av olämpliga ombud med hänsyn till verkningarna bör vara reserverat för de mest uppenbara fallen av misskötsamhet samt att det bör krävas att det finns ett gediget och väldokumenterat beslutsunderlag samt att det kommunicerats med den som åtgärden avser. Kommunen anser att det saknas ytterligare grunder. Vilka åtgärder kan vidtas vid återkommande olämplighet eller när någon allvarligt åsidosatt vad som gäller för uppdraget?

Det är positivt att beslut om obehörighetsförklaring kan överklagas eftersom ett sådant beslut har mycket stor påverkan på den enskilda juristens verksamhet. Möjligheten att överklaga dessa beslut bör kunna inrymmas i befintlig bestämmelse i 14 kap. 8 § UtIL.

5. Substitution av offentliga biträden

Som ovan nämnt anser kommunen att utredningen saknar väsentliga delar kring den föreslagna lagändringens konsekvenserna för andra rättsområden än migrationsrätt.

Substitution kan vara en nödvändighet när arbetssituationen kräver det. Det är positivt att begränsa möjligheten till substitution för att undvika att den missbrukas när enskilda ombud tar in för många uppdrag, men inställningen till substitution måste i grunden vara positiv. Det är bättre då att ställa tydliga och höga kunskapskrav och krav på viss erfarenhet för att ett offentligt biträde ska få substituera ett uppdrag, snarare än att kräva uttryckligt tillstånd.

Den kalender som ombud i migrationsmål använder, och ansvaret för att hålla den aktuell och uppdaterad, innebär en stor administrativ börda för ombuden. Risken för att inte bli förordnad gör det sannolikt att ombud inte lägger in sig som upptagna, eftersom det skulle innebära potentiellt färre uppdrag. Konsekvensen blir då istället att ombud får för många uppdrag och behöver substitueras.

6. Hantering av uppgifter om offentliga biträden

Det vore högst väsentligt att inte bara advokater som avviker kan anmälas till Advokatsamfundet. Det har stor relevans att även kunna yttra sig tydligt om biträdande jurister vid advokatbyråer, dels för att deras principal i enlighet med deras övervakningsplikt ska kunna granskas och få kritik. Det är också viktigt eftersom avvikelser hos en biträdande jurist när denne är offentligt biträde kan tyda på en olämplighet att i framtiden träda in i Advokatsamfundet och bli advokat.

Eslövs kommun ställer sig tveksam inför frågan om att föra register även kring advokater och biträdande jurister vid advokatbyrå. Advokater har en särställning genom att dessa lyder under advokatetik. Det måste förutsättas att en advokat som åtar sig ett uppdrag är lämplig för uppdraget. Advokaten har en etisk förpliktelse att inte ta på sig uppdrag som denne saknar kompetens för. En advokat som stängs av på grund av olämplighet bör, i enlighet med förslaget, anmälas till samfundets disciplinnämnd som har att bedöma om agerandet ska föranleda en disciplinpåföljd som varning, straffavgift eller uteslutning ur samfundet. Advokaten har även utbildningskrav som medför att en advokat som ansetts olämplig ska genomgå utbildning för att bli lämplig för uppdraget. Annars innebär det ytterligare överträdelse av advokatetiken som disciplinnämnden har att bedöma. Att föra register över uppgifter om advokater är därför inte ändamålsenligt. Det framgår inte heller av utredningen att det finns ett behov av att föra register över advokater. Det framgår att offentliga biträden har befunnits olämpliga, men inte att det bland dessa funnits en sådan mängd advokater att det skulle vara motiverat att föra register över dem. Däremot bör registeruppgifter omfatta biträdande jurister, eftersom Migrationsverket ska lämna uppgifter om biträdande juristers lämplighet som advokat i samband med ansökan om inträde i Advokatsamfundet. Om en biträdande jurist har ansetts olämplig att utföra uppdrag påverkar det samfundets bedömning av om juristen ska beviljas inträde i samfundet. Biträdande jurister omfattas visserligen också av de advokatetiska reglerna, men är vanligtvis yngre i tjänst och med kortare yrkeserfarenhet. Under de senaste åren har antalet advokater i landet ökat i antal, bland annat till följd av att kravet på tid i yrket innan juristen kan ansöka om inträde i samfundet har förkortats. Det är därför av stor vikt att kvaliteten och skickligheten i advokat kåren bibehålls. Det föreslagna förfarandet där uppgifter om olämplighet sparas i två års tid är en viktig del i det arbetet.

7. Tolkning i migrationsprocessen

Eslövs kommun håller inte med om slutsatsen att det inte finns något behov av att registrera avvikelser vad gäller tolkar och översättare. I migrationsdomstolarna och ute hos myndigheterna förekommer tolkar som trots att de är auktoriserade eller godkända inte håller en acceptabel nivå och som allvarligt äventyrar rättssäkerheten för den enskilde genom direkt felaktiga tolkningar eller översättningar. Denna roll är liksom det offentliga biträdet mycket viktig för den enskilde och det vore högst relevant med möjligheten att notera avvikelser även för dessa yrkeskategorier. Särskilt gäller detta t.ex. i relation till terroristlagstiftningen där felaktig tolkning eller översättning skulle kunna få mycket långtgående konsekvenser.

Det bör vidare vara norm i utlänningslagen och lagen om särskild utlänningskontroll att tolk eller översättare som huvudregel ska vara auktoriserade. Detta innebär bland annat att de är oberoende och har tystnadsplikt. Allt annat äventyrar rättssäkerheten i migrationsprocessen.

Linnea Ornstein
Kommunjurist

En översyn av vissa frågor om offentliga biträden

Ds 2023:14

SOU och Ds finns på [regeringen.se](https://www.regeringen.se) under Rättsliga dokument.

Svara på remiss

Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.

Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på [regeringen.se/remisser](https://www.regeringen.se/remisser).

Omslag: Regeringskansliets standard

Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2023

ISBN 978-91-525-0623-3 (tryck)

ISBN 978-91-525-0624-0 (pdf)

ISSN 0284-6012

Förord

Genom beslut den 8 juli 2022 uppdrog Regeringskansliet åt Erik Hjulström, kammarrättsråd vid Kammarrätten i Stockholm, att biträda Justitiedepartementet med att ta ställning till vissa frågor om offentliga biträden i syfte att stärka rättssäkerheten i migrationsprocessen (Ju 2022:H). Den 7 mars 2023 beslutade Regeringskansliet om tilläggsuppdrag. Tilläggsuppdraget innebar en utvidgning av uppdraget till att även avse vissa frågor om tolkar och nämndemän.

Föredragande juristen Johanna Salmi har arbetat som sekreterare i utredningen.

Härmed överlämnas promemorian *En översyn av vissa frågor om offentliga biträden* (Ds 2023:14). Uppdraget är med detta slutfört.

Stockholm i maj 2023

Erik Hjulström

/Johanna Salmi

Innehåll

Förord.....	1
Promemorians huvudsakliga innehåll	9
1 Författningsförslag.....	13
1.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:1620) om offentligt biträde	13
1.2 Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)	14
1.3 Förslag till lag om ändring i utlänningsdatalagen (2016:27)	16
1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar.....	17
1.5 Förslag till förordning om ändring i utlänningsdataförordningen (2016:30).....	18
2 Uppdraget och arbetet	19
2.1 Uppdraget.....	19
2.2 Arbetet.....	20
3 Behörighetskrav för offentliga biträden	21
3.1 Inledning.....	21
3.2 Allmänt om offentliga biträden och andra rättsliga biträden.....	22
3.2.1 Rätten till offentligt biträde.....	23

3.2.2	Kompetenskrav på rättsliga biträden inom olika områden.....	24
3.3	Nuvarande ordning i migrationsprocessen	33
3.3.1	Kort historik.....	33
3.3.2	Rätten till offentligt biträde enligt utlänningslagen.....	33
3.3.3	Rätten till offentligt biträde enligt lagen om särskild kontroll av vissa utläningar.....	35
3.3.4	Rätten till offentligt biträde enligt asylprocedurdirektivet	35
3.3.5	Det offentliga biträdets uppdrag.....	36
3.3.6	Migrationsverkets praktiska hantering av offentliga biträden.....	38
3.3.7	Polismyndighetens praktiska hantering av offentliga biträden.....	44
3.3.8	Något om migrationsdomstolarnas praktiska hantering av offentliga biträden	46
3.4	Behov av förändring	46
3.5	Överväganden och förslag.....	48
3.5.1	Behörighetskraven för offentliga biträden bör skärpas och förtydligas	48
3.5.2	En skärpning av behörighetskraven är dock inte hela lösningen	54
4	Generell obehörighetsförklaring av olämpliga ombud och biträden.....	55
4.1	Inledning	55
4.2	Ombud, biträden och offentliga biträden	56
4.3	Allmänt om möjligheterna att förklara ett ombud eller biträde obehörigt	57
4.3.1	Regleringen för förvaltningsmyndigheter	57
4.3.2	Regleringen för förvaltningsdomstolar.....	59
4.3.3	Vem kan uppträda som ombud eller biträde?	61
4.3.4	Entledigande och byte av offentligt biträde	62

4.4	Migrationsverket och Polismyndighetens uppgifter om ombud och biträden.....	63
4.5	Överväganden och förslag.....	64
4.5.1	En generell möjlighet att förklara ett ombud eller biträde obehörigt bör införas.....	65
5	Substitution av offentliga biträden	69
5.1	Inledning.....	69
5.2	Regler om substitution av offentliga biträden	70
5.2.1	Allmänna bestämmelser och reglering i migrationsprocessen.....	70
5.2.2	Jämförelse av substitutionsregler för rättsliga biträden inom andra områden.....	71
5.3	Olika aktörers uppgifter om substitution	73
5.3.1	Migrationsverket och migrationsdomstolarna	73
5.3.2	Polismyndigheten.....	75
5.4	Utgångspunkter och behov av förändring	76
5.5	Överväganden och förslag.....	77
5.5.1	Möjligheten för ett offentligt biträde att sätta någon annan i sitt ställe bör finnas kvar.....	78
5.5.2	Det bör inte införas någon begränsning i antalet uppdrag ett offentligt biträde kan åta sig samtidigt	79
5.5.3	Det bör krävas tillstånd för ett offentligt biträde att sätta någon annan i sitt ställe	80
5.5.4	Kravet på tillstånd bör gälla generellt för offentliga biträden	81
6	Hantering av uppgifter om offentliga biträden.....	83
6.1	Inledning.....	83
6.2	Skyddet för personuppgifter	84
6.2.1	EU-rättslig reglering	84
6.2.2	Regleringen i svensk rätt	88
6.3	Handlingsoffentlighet och sekretess	90

6.3.1	Allmänna handlingars offentlighet.....	90
6.3.2	Tillgång till allmänna handlingar	92
6.3.3	Sekretess	92
6.4	Bevarande och gallring	93
6.4.1	Huvudregeln är att allmänna handlingar ska bevaras.....	93
6.4.2	Gallring är tillåten i vissa fall	93
6.4.3	Bevarande av personuppgifter enligt dataskyddsförordningen	94
6.5	Tidigare överväganden om registrering av kvalitetsomdömen m.m.....	95
6.6	Överväganden och förslag.....	98
6.6.1	Behov av att registrera kvalitetsomdömen	98
6.6.2	Behov av författningsreglering m.m.	104
6.6.3	Informationsutbyte mellan Migrationsverket, Polismyndigheten och migrationsdomstolarna ..	112
7	Tolkning i migrationsprocessen	115
7.1	Inledning	115
7.2	Rätten till tolkning och översättning i migrationsprocessen.....	116
7.2.1	Förvaltningslagen.....	116
7.2.2	Förvaltningsprocesslagen	117
7.3	Olika typer av tolkar och översättare.....	118
7.3.1	Auktoriserade tolkar och översättare	118
7.3.2	Utbildade tolkar och översättare.....	119
7.3.3	Övriga tolkar	120
7.4	Generella lämplighetskrav för tolkar och översättare	121
7.4.1	Jäv.....	121
7.4.2	Tystnadsplikt.....	122
7.5	Migrationsverkets praktiska hantering av tolkar och översättare	122
7.6	Polismyndighetens praktiska hantering av tolkar och översättare	124

7.7	Överväganden och förslag.....	124
7.7.1	Krav på auktoriserade tolkar och översättare i vissa fall	125
8	Nämndemannauppdraget	129
8.1	Inledning.....	129
8.2	Allmänt om nämndemannasystemet	130
8.2.1	Historisk tillbakablick.....	130
8.2.2	Utnämning och val av nämndemän	131
8.2.3	Rättens sammansättning och nämndemännens deltagande	132
8.3	Krav på nämndemän	135
8.3.1	De grundläggande behörighetskraven.....	135
8.3.2	Kravet på konkursfrihet	135
8.3.3	Kravet på lämplighet.....	136
8.3.4	Kontroll av laglydnad	137
8.4	Entledigande och avstängning.....	137
8.5	Nämndemannauppdraget är opolitiskt.....	139
8.6	Information och utbildning.....	139
8.7	Överväganden	140
8.7.1	Regleringen om nämndemännens lämplighet och kompetens är väl avvägd.....	140
8.7.2	Nämndemannauppdraget är inte ett politiskt uppdrag.....	142
9	Förslagets konsekvenser	145
9.1	Inledning.....	145
9.2	Vilka berörs av förslagen?.....	145
9.2.1	Enskilda personer som har rätt till ett offentligt biträde, ombud och/eller tolk	146
9.2.2	Personer som anlitas som offentligt biträde, ombud eller tolk	146
9.2.3	Myndigheter och domstolar	147
9.3	Ekonomiska konsekvenser	148

9.3.1	Behörighetskrav och skärpta regler om substitution för offentliga biträden	148
9.3.2	Generell möjlighet att förklara ett olämpligt ombud eller biträde obehörigt för viss tid eller tills vidare.....	149
9.3.3	Hantering av personuppgifter om offentliga biträden som förordnas av Migrationsverket och Polismyndigheten	149
9.3.4	Skärpta krav på tolkar och översättare i vissa fall.....	150
9.4	Konsekvenser i övrigt.....	150
10	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	153
10.1	Ikraftträdande	153
10.2	Övergångsbestämmelser	153
11	Författningskommentarer.....	155
11.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1996:1620) om offentligt biträde.....	155
11.2	Förslaget till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)	156
11.3	Förslaget till lag om ändring i utlänningsdatalagen (2016:27)	159
11.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar	160
Bilaga 1	En översyn av vissa frågor om offentliga biträden	161
Bilaga 2	Tilläggsuppdrag till Ju 2022:H	167

Promemorians huvudsakliga innehåll

Skärpta behörighetskrav på offentliga biträden i migrationsprocessen

I promemorians första del föreslås att till offentligt biträde i migrationsförfarandet ska förordnas en advokat, en biträdande jurist på advokatbyrå eller någon annan person som har avlagt de kunskapsprov som krävs för behörighet till domaranställning. Endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget får förordnas.

Kompetenskravet innebär att endast den som har en juristexamen eller motsvarande äldre examen kan komma i fråga för förordnanden som offentligt biträde i migrationsmål. Bedömningen av om det offentliga biträdet har tillräckliga kunskaper och erfarenheter och i övrigt är särskilt lämplig ska vara beroende på omständigheterna i varje enskilt fall och kan således bli olika beroende på vad uppdraget gäller. Därutöver kräver uppdraget kunskaper i såväl migrationsrätt som förvaltningsrätt.

Om den sökande har föreslagit någon som är behörig ska denne förordnas om det inte finns särskilda skäl mot det. Detta under förutsättning att personen uppfyller samtliga kvalifikationskrav.

Generell obehörighetsförklaring av olämpliga ombud och biträden

Uppdraget i denna del har varit att ta ställning till om Migrationsverket och Polismyndigheten – i likhet med vad som gäller för domstolarna – bör ha möjlighet att generellt hindra olämpliga ombud och biträden från att medverka i ärenden hos myndigheterna.

I denna del föreslås att om ett ombud eller biträde bedöms vara olämplig för sitt uppdrag får Migrationsverket eller Polismyndigheten förklara honom eller henne obehörig att vara ombud eller biträde vid myndigheten aningen för viss tid eller tills vidare. Ett sådant beslut av Polismyndigheten får dock endast gälla ärenden enligt utlänningslagen. Med biträden avses i detta sammanhang såväl privat anlitade biträden som offentliga biträden som förordnas av Migrationsverket eller Polismyndigheten. Ett beslut att förklara någon obehörig att vara ombud eller biträde ska kunna överklagas till migrationsdomstol.

Skärpta regler om substitution för alla offentliga biträden

I promemorian föreslås att rätten för offentliga biträden att sätta ett annat ombud i sitt ställe genom så kallad substitution inskränks. Ett offentligt biträde ska inte utan tillstånd få sätta någon annan i sitt ställe. Kravet på tillstånd gäller generellt i mål och ärenden där offentliga biträden förordnas om det inte finns någon särskild reglering i specialförfattning. Beslut i tillståndsfrågan ska fattas av den domstol eller myndighet som handlägger målet eller ärendet.

Hantering av uppgifter om offentliga biträden, tolkar, översättare och språkanalytiker

I denna del görs bedömningen att Migrationsverket och Polismyndigheten har ett behov av att registrera avvikelser och särskild kompetens om offentliga biträden. Det finns inte något motsvarande behov av att kunna registrera sådana avvikelser eller uppgifter om särskild kompetens för tolkar, översättare och språkanalytiker.

Det föreslås därför att en ny ändamålsbestämmelse ska införas i utlänningsdatalagen (2016:27) där det uttryckligen framgår att Migrationsverket och Polismyndigheten får behandla personuppgifter om det behövs för bedömning av personers lämplighet för ett uppdrag som offentligt biträde. Personuppgifter om ett offentligt biträde som har behandlats för en sådan bedömning bör inte kunna behandlas längre än två år efter det att uppgifterna

registrerades. Några särskilda regler om sekretess behöver inte införas.

Det bedöms redan i dag finnas tillräckliga möjligheter till informationsutbyte mellan Migrationsverket, Polismyndigheten och migrationsdomstolarna när det gäller uppgifter som har betydelse för kontroll av de offentliga biträdenas lämplighet.

Tolkning i migrationsprocessen

I ärenden där den enskilde har rätt till ett offentligt biträde ska, om det är möjligt, en auktoriserad tolk anlitas vid muntlig handläggning, och en auktoriserad översättare vid översättning av handlingar. I annat fall ska en annan lämplig person anlitas.

Kravet på att auktoriserade tolkar respektive översättare ska anlitas är avgränsat till de ärenden där den enskilde har rätt till ett offentligt biträde. Det gäller till exempel ärenden där frågan om utvisning eller avvisning aktualiseras och ärenden om förvar.

Nämndemannauppdraget

Utredaren har i den här delen haft i uppdrag att ta ställning till behovet av ytterligare åtgärder för att säkerställa nämndemännens lämplighet och kompetens för uppdraget samt ta ställning till behovet av ytterligare åtgärder för att tydliggöra att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag och för att i övrigt säkerställa att kravet på saklighet och opartiskhet iakttas.

Nuvarande reglering av nämndemännens lämplighet och kompetens bedöms vara väl avvägd i förhållande till de intressen som nämndemannasystemet ska tillgodose. Det finns inte heller något behov av ytterligare åtgärder för att tydliggöra att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag och för att i övrigt säkerställa att kravet på saklighet och opartiskhet iakttas.

Det som enligt promemorians uppfattning är den grundläggande orsaken till att nämndemannauppdraget i viss mån uppfattas som politiskt är den starka kopplingen till de politiska partierna. Att rekrytera fler nämndemän utan partikoppling skulle försvaga banden till den politiska sfären och stärka uppfattningen att nämndemannauppdraget är opolitiskt. En annan möjlighet att försvaga den

politiska kopplingen är att den som utses till nämndeman avstår från politiska uppdrag under den period han eller hon tjänstgör som nämndeman. Detta är möjligheter som kan övervägas utan att några regler behöver ändras.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:1620) om offentligt biträde

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1996:1620) om offentligt biträde ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Bestämmelserna i 26–29 §§ rättshjälpslagen (1996:1619) om förordnande och byte av rättshjälpsbiträde och om ersättning till rättshjälpsbiträde skall tillämpas i fråga om offentligt biträde.

5 §

Ett offentligt biträde får inte utan tillstånd sätta någon annan i sitt ställe. I övrigt ska bestämmelserna i 26 § första och andra stycket och 27–29 §§ rättshjälpslagen (1996:1619) om förordnande och byte av rättshjälpsbiträde och om ersättning till rättshjälpsbiträde tillämpas i fråga om offentligt biträde.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

1.2 Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

Härigenom föreskrivs i fråga om utlänningslagen (2005:716)

dels att rubriken närmast före 13 kap. 11 § ska utgå,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 13 kap. 10 a och 11 a §§ och närmast före 13 kap. 10 a och 11 a §§ nya rubriker av följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 18 kap. 2 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 kap.

Tolkning och översättning

10 a §

Bestämmelser om tolkning och översättning finns i 13 § förvaltningslagen (2017:900).

Vid muntlig handläggning respektive översättning i ärenden där den enskilde har rätt till ett offentligt biträde ska myndigheten, om det är möjligt, anlita en tolk eller översättare som är auktoriserad. I annat fall ska en annan lämplig person anlitas.

Ombud och biträden

11 a §

Om ett ombud eller biträde bedöms vara olämplig för sitt uppdrag får Migrationsverket eller Polismyndigheten besluta att han eller hon inte längre får medverka i ärendet. Migrationsverket eller

Polismyndigheten får också förklara honom eller henne obehörig att vara ombud eller biträde vid myndigheten antingen för viss tid eller tills vidare. Ett sådant beslut av Polismyndigheten får dock endast gälla ärenden enligt denna lag.

Om den som avvisas eller förklaras obehörig enligt första stycket är advokat, ska åtgärden anmälas till advokatsamfundets styrelse.

18 kap.

2 §¹

Till offentligt biträde ska förordnas en advokat, en biträdande jurist på advokatbyrå eller någon annan person som har avlagt de kunskapsprov som krävs för behörighet till domaranställning. Endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget får förordnas.

Om den enskilde har föreslagit någon som är behörig, ska denne förordnas om det inte finns särskilda skäl mot det.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

¹ Tidigare 18 kap. 2 § upphävd genom 2013:648.

1.3 Förslag till lag om ändring i utlänningsdatalagen (2016:27)

Härigenom föreskrivs att 11 § utlänningsdatalagen (2016:27) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §

Migrationsverket, Polismyndigheten och utlandsmyndigheterna får behandla personuppgifter om det behövs för

1. handläggning av ärenden eller en myndighets biträde i sådana ärenden i verksamhet som avses i 2 och 3 §§,

2. kontroll av utlännings i samband med inresa och utresa samt kontroll under vistelsen i Sverige,

3. utförande av arbetsuppgifter som gäller mottagande och bosättning av asylsökande och andra utlännings,

4. framställning av statistik,

5. utförande av test-verksamhet, eller

6. fullgörande av en rättslig skyldighet att registrera eller på annat sätt dokumentera en personuppgift.

5. utförande av test-verksamhet,

6. fullgörande av en rättslig skyldighet att registrera eller på annat sätt dokumentera en personuppgift, eller

7. bedömning av personers lämplighet för uppdrag som offentligt biträde.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 12 § lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

12 §

Följande bestämmelser i utlänningslagen (2005:716) ska tillämpas vid handläggning av mål och ärenden enligt denna lag:

1. 13 kap. 5–7 §§ om inställelse till muntlig förhandling,	
2. 13 kap. 11 § om tolkersättning,	2. 13 kap. 10 a § om tolkning och översättning,
3. 13 kap. 12 § om rättelse av beslut på grund av oriktig uppgift, och	3. 13 kap. 11 § om tolkersättning,
4. 13 kap. 15 och 16 §§ om dna-analys.	4. 13 kap. 12 § om rättelse av beslut på grund av oriktig uppgift, och
	5. 13 kap. 15 och 16 §§ om dna-analys.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

1.5 Förslag till förordning om ändring i utlänningsdataförordningen (2016:30)

Härigenom föreskrivs att det ska införas en ny paragraf, 21 §, av följande lydelse.

21 §
*Personuppgifter som har
behandlats enligt 11 § 7
utlänningsdatalagen (2016:27)
får inte behandlas längre än två år
efter det att uppgifterna
registrerades.*

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2025.

2 Uppdraget och arbetet

2.1 Uppdraget

Genom beslut den 8 juli 2022 (Ju2022/02435) gav Regeringskansliet kammarrättsrådet Erik Hjulström i uppdrag att biträda Justitiedepartementet med att ta ställning till vissa frågor om offentliga biträden i syfte att stärka rättssäkerheten i migrationsprocessen. Genom beslut om tilläggsuppdrag den 7 mars 2023 utvidgades uppdraget till att även omfatta vissa frågor om tolkar och nämndemän.

Utredaren har haft att ta ställning till och lämna de förslag till författningsändringar och andra åtgärder som bedömts nödvändiga i totalt sex frågor. För det första om behörighetskraven för offentliga biträden i migrationsprocessen bör skärpas för att säkerställa att de personer som förordnas som offentliga biträden har tillräcklig kompetens och om Migrationsverket och Polismyndigheten bör ha möjlighet att generellt hindra olämpliga ombud och biträden från att medverka i migrationsärenden hos myndigheterna. Utredaren har också haft i uppdrag att ta ställning till om det genom skärpta regler om substitution eller på något annat sätt är möjligt att begränsa antalet uppdrag som ett offentligt biträde kan åta sig samtidigt. Utredaren har vidare med beaktande av tillämplig dataskyddsreglering analyserat och tagit ställning till om det finns ett behov av en utökad informationshantering inom Migrationsverket avseende offentliga biträden och andra personer som anlitas av myndigheten. Inom ramen för den sistnämnda frågan har utredaren också haft i uppdrag att ta ställning till behovet av ett utökat informationsutbyte mellan Migrationsverket, Polismyndigheten och migrationsdomstolarna av uppgifter med betydelse för kontroll av offentliga biträdens lämplighet.

Genom tilläggsuppdraget har utredaren slutligen också haft att ta ställning till behovet av åtgärder i syfte att höja kvaliteten på tolkningen i migrationsprocessen, ta ställning till behovet av ytterligare åtgärder för att säkerställa nämndemännens lämplighet och kompetens för uppdraget och ta ställning till behovet av ytterligare åtgärder för att tydliggöra att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag och för att i övrigt säkerställa att kravet på saklighet och opartiskhet iakttas.

De fullständiga uppdragsbeskrivningarna finns bifogade till denna promemoria som *bilaga 1* och *bilaga 2*.

2.2 Arbetet

Arbetet med denna promemoria inleddes den 1 september 2022. Föredragande juristen Johanna Salmi anställdes från och med samma dag som ämnessakkunnig med uppgift att arbeta som sekreterare i utredningen.

Arbetet med promemorian har bedrivits utan särskild expert- eller referensgrupp. Utredningen har i stället samrått, haft dialoger med och hämtat in synpunkter och upplysningar från myndigheter, domstolar och organisationer som är berörda av de aktuella frågeställningarna. Utredningen har gjort det genom särskilda möten eller andra kontakter med Migrationsverket, Polismyndigheten, Sveriges advokatsamfund, Migrationsdomstolarna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Luleå, Migrationsöverdomstolen, Domstolsverket och Asylrättscentrum.

3 Behörighetskrav för offentliga biträden

3.1 Inledning

Utvisning är ett allvarligt ingrepp i den enskildes frihet och självbestämmanderätt. Det är därför viktigt att rättssäkerheten är väl tillgodosedd när en person riskerar att utvisas. En viktig princip i svensk migrationsrätt är att ingen ska kunna avlägsnas ur landet utan att ha erbjudits bistånd av ett offentligt biträde.¹ Utländska medborgare som riskerar avvisning eller utvisning från Sverige eller som tas i förvar har i regel rätt till ett offentligt biträde.

I migrationsprocessen är det framför allt Migrationsverket som förordnar offentliga biträden. Även Polismyndigheten förordnar biträden och i begränsad utsträckning även migrationsdomstolarna. Syftet med ett offentligt biträde är att säkerställa att den enskilde ges en reell möjlighet att ta tillvara sina intressen.

Det har över tid och från olika håll förts fram att vissa av de offentliga biträdena i främst asylärenden inte har den kompetens som krävs och alltså inte är lämpliga för sina uppdrag.² Detta påtalades senast av Migrationskommittén som förde fram att den problematik som Migrationsverket upplever om hur lämpligheten hos biträdena ska kunna säkerställas måste tas på allvar. Kommittén föreslog därför att det skulle tillsättas en utredning som ser över hanteringen av offentliga biträden inom det förvaltningsrättsliga systemet, med särskilt fokus på offentliga biträden i asylärenden.³ Vidare har Riksrevisionen i rapporten *Lämpligt biträde med rätt ersättning – hanteringen av offentliga biträden i migrationsärenden*

¹ Denna huvudregel infördes redan i samband med ändringen av rättshjälpslagen 1978, se prop. 1977/78:90 s. 67.

² Se bland annat SOU 2008:65, Statskontorets rapport *En ny modell för Migrationsverkets offentliga biträden* (2013:30) och SOU 2015:73.

³ SOU 2020:54 s. 364–371.

(RiR 2022:14) granskat om hanteringen av offentliga biträden i migrationsärenden är ändamålsenlig och identifierat vissa brister. Riksrevisionen menar bland annat att det i migrationsärenden förekommer biträden som till och med bedöms sakna grundläggande juridisk kompetens.

Det är viktigt för rättssäkerheten att kvaliteten på offentliga biträden är hög. Detta särskilt med tanke på att de enskilda som biträdena ska företräda ofta befinner sig i en mycket utsatt situation. Att utlänningen biträds av ett kunnigt och i övrigt lämpligt offentligt biträde borde i hög grad bidra till att göra migrationsprocessen rättssäker och effektiv. Det är därför viktigt att de biträden som förordnas är lämpliga för uppdraget.

Utredaren har i denna del fått i uppdrag att

- ta ställning till om behörighetskraven för offentliga biträden i migrationsprocessen bör skärpas, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

3.2 Allmänt om offentliga biträden och andra rättsliga biträden

Rättsliga biträden finns i flera olika kategorier, till exempel offentliga försvarare, målsägandebiträden, särskilda företrädare för barn, rättshjälpsbiträden och offentliga biträden.

Ett offentligt biträde förordnas i huvudsak i mål och ärenden som rör enskildas frihet eller personliga integritet, till exempel i avvinnings- och utvisningsärenden enligt utlänningslagen (2005:716). Förutom i dessa mål och ärenden ska offentliga biträden även förordnas i ärenden om administrativa frihetsberövanden enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård och smittskyddslagen (2004:168). Ett offentligt biträde kan också förordnas i ett ärende angående förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 26 kap. brottsbalken, samt enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m., lagen (1972:260) om internationellt

samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom samt lagen (1988:688) om kontaktförbud.

3.2.1 Rätten till offentligt biträde

Lagen (1996:1620) om offentligt biträde infördes i samband med 1996 års rättshjälpsreform. Före 1996 fanns bestämmelser om offentligt biträde i 1972 års rättshjälpslag och var en form av rätts-hjälp.

Bestämmelserna i lagen om offentligt biträde är tillämpliga om inte annat föreskrivs i respektive materiell lag. Enligt 1 § ska biträde förordnas i ett mål eller ärende enligt särskild föreskrift i lag. Förordnandet beslutas av den myndighet som handlägger ärendet eller målet.⁴ Om ett biträde förordnas står staten för kostnaderna för biträdet och för den utredning som är skäligen påkallad för att tillvarata den enskildes rätt och som inte kan tillhandahållas av den ansvariga myndigheten eller domstolen. Biträdet har rätt till skälig ersättning från staten för sitt arbete (4 och 5 §§ lagen om offentligt biträde samt 27 § rättshjälpslagen [1996:1619]).

Vem som kan förordnas som offentligt biträde

Till offentligt biträde får förordnas en advokat, en biträdande jurist på advokatbyrå eller någon annan som är lämplig för uppdraget (5 § lagen om offentligt biträde och 26 § rättshjälpslagen). Om sökanden själv har föreslagit någon som är lämplig ska denne förordnas, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Av lagtexten framgår uttryckligen att bland annat advokater och biträdande jurister på advokatbyrå kan förordnas som offentliga biträden. Några formella behörighetskrav utöver detta finns inte. Det förutsätts i stället att den som förordnar ett biträde gör en prövning av biträdets kvalifikationer.⁵ Det finns inte någon presumtion för att advokater och biträdande jurister genom sina

⁴ Ett undantag från denna princip finns dock i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) när det gäller vem som ska besluta om offentligt biträde i ärenden hos socialnämnd eller social distriktsnämnd. Av 39 § LVU följer att det är förvaltningsrätten som beslutar om biträde och alltså inte socialnämnden. Socialnämnden ska i stället med eget yttrande överlämna en ingiven ansökan till förvaltningsrätten och har också skyldighet att anmäla behovet av offentligt biträde även om någon ansökan ännu inte har gjorts.

⁵ Prop. 1996/97:9 s. 156.

anställningar på advokatbyrå automatiskt skulle anses vara lämpliga. Även advokater och biträdande jurister omfattas därför, precis som andra, av det allmänna lämplighetskravet.⁶ Det är den som vill förordnas till offentligt biträde som ska visa att han eller hon är lämplig.

Utgångspunkten är att den som förordnas ska ha en juristexamen. För att någon utan juristexamen ska anses lämplig krävs att han eller hon har stora kunskaper inom något särskilt område och att detta kan medverka till att angelägenheten behandlas på ett bättre och mer effektivt sätt än vad som annars skulle ha varit fallet. Som regel förutsätts även att ett biträde har en ansvarsförsäkring. Den som är försatt i konkurs har i praxis inte ansetts lämplig som biträde.⁷

Den som den enskilde föreslår och som är lämplig ska som regel godtas som biträde om det inte finns särskilda skäl mot det.⁸ I sammanhanget har bland annat Riksdagens ombudsmän (JO) betonat att det fria biträdesvalet bör ske mellan personer som bedömts lämpliga för uppdraget.⁹ Vidare uttalade regeringen nyligen i en skrivelse till Riksdagen att lämplighetskravet är detsamma oavsett om den enskilde själv har föreslagit en viss person eller inte.¹⁰

3.2.2 Kompetenskrav på rättsliga biträden inom olika områden

Offentlig försvarare

Bestämmelserna om förordnande av offentlig försvarare finns i 21 kap. 3 a–5 §§ rättegångsbalken (RB). Till offentlig försvarare ska förordnas en advokat som är lämplig för uppdraget. Om det finns särskilda skäl kan någon annan än en advokat utses, under förutsättning att denne är lämplig och har avlagt de kunskapsprov som är

⁶ A.a. s. 216.

⁷ Se SOU 2008:65, s. 83 och Domstolsverkets besvärnsnämnd för rättshjälp som i beslut nr. BN 864/82 har gjort bedömningen att en person som är försatt i konkurs inte uppfyller lämplighetskravet.

⁸ Prop. 1996/97:9 s. 216 och 224.

⁹ JO 2008/09:JO1 s. 40.

¹⁰ Regeringens skrivelse 2022/23:24, *Riksrevisionens rapport om offentliga biträden i migrationsärenden*, s. 5.

föreskrivna för behörighet till domaranställning.¹¹ Det innebär att endast en person som har avlagt juristexamen eller motsvarande äldre examen kan komma i fråga som offentlig försvarare. I praktiken krävs dock att personen i fråga är en jurist som har särskild kunskap i den fråga som målet gäller. Företrädesvis bör någon anlitas som brukar uppträda som rättegångsombud vid domstolen.

Har den misstänkte själv föreslagit någon som är behörig för uppdraget ska denna person förordnas, om det inte finns särskilda skäl mot det. När det gäller regleringen av det fria valet av offentlig försvarare har Högsta domstolen slagit fast att den misstänktes önskemål om att en viss person ska förordnas blir av betydelse först vid val mellan personer som i det enskilda fallet kan komma i fråga som offentlig försvarare.¹²

Enligt 21 kap. 4 § första stycket RB förordnas en offentlig försvarare av rätten. Domstolens beslut att förordna någon annan än den som den misstänkte har föreslagit får överklagas särskilt (49 kap. 5 § 7 RB).

När rättegångsbalken infördes framfördes som skäl till advokatkravet för offentliga försvarare att denna yrkeskår står under offentligrättslig tillsyn och därför har ett ansvar för att uppdraget utförs på ett från både det allmännas och den enskildes synpunkt tillfredsställande sätt.¹³ I förarbetena lyfts också argumentet att det inom vissa domkretsar inte finns tillräckligt med advokater. I dessa fall menade regeringen att det är nödvändigt att det även finns möjlighet till att utse någon annan än en advokat. Vidare kan omständigheterna vara sådana i ett visst mål att den tilltalade vänt sig till en jurist som inte är advokat men som han eller hon hyser särskilt förtroende för på det speciella området och att det i sådana fall ska finnas möjlighet att även förordna en sådan person. Mot denna bakgrund infördes därför möjlighet även för ”annan lämplig jurist” att kunna förordnas som offentlig försvarare i vissa särskilda fall.

¹¹ Såsom kunskapsprov för behörighet att utöva domartjänst gäller juristexamen enligt bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100) eller motsvarande äldre examen. Med svensk juristexamen jämföras vidare fullbordad juristutbildning som till övervägande del har ägt rum i Danmark, Finland, Island eller Norge, se förordning (2007:386) om kunskapsprov för behörighet som domare m.m.

¹² NJA 1976 s. 312.

¹³ Prop. 1972:4 s. 264 f.

Målsägandebitråde

En målsägande har i vissa fall rätt att få ett målsägandebitråde förordnat för sig. Den närmare regleringen finns i 1 § lagen (1988:609) om målsägandebitråde. Målsägandebiträdets uppgifter är att ta till vara målsägandens intressen i målet och lämna stöd och hjälp till honom eller henne.

Till målsägandebitråde ska enligt 4 § förordnas en advokat, en biträdande jurist på advokatbyrå eller någon annan person som har avlagt de kunskapsprov som krävs för behörighet till domaranställning. Det innebär att endast en person som har avlagt juristexamen eller motsvarande äldre examen kan komma i fråga. Vidare framgår att endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget får förordnas. Om målsäganden har föreslagit någon som är behörig ska denna person förordnas, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Enligt 7 § förordnas ett målsägandebitråde av rätten. Domstolens beslut att förordna någon annan än den som målsäganden har föreslagit får överklagas särskilt (49 kap. 5 § 7 RB).

När lagen om målsägandebitråde infördes uttalades det i förarbetena att ett målsägandebitråde måste ha goda kunskaper om de regler som gäller för förundersökning och rättegång i brottmål. För att kunna ta tillvara målsägandens intressen på rätt sätt i samband med exempelvis förhör bör det också krävas att biträdet har goda kunskaper i straffrätt. Även uppgiften att föra målsägandens talan i skadeståndsdelen kräver god juridisk kompetens.¹⁴

Under 2014 års sexualbrottskommittés arbete framkom att det fanns stora skillnader mellan de krav som olika domstolar i praktiken ställde på den som kunde bli förordnad som målsägandebitråde. Enligt kommittén förekom det bland annat att helt nyutexaminerade jurister förordnades i exempelvis mål som rörde sexualbrott.¹⁵ En sådan ordning ansågs inte vara lämplig varför kompetenskraven för målsägandebiträden i allmänhet skärptes och förtydligades i lagtexten. När lagen om målsägandebitråde infördes fördes bland annat följande fram. Uppdraget som målsägandebitråde är av kvalificerat slag och under rättegången måste biträdet vara en jämbördig aktör med såväl den offentliga försvararen som åklagaren.

¹⁴ Prop. 1987/88:107 s. 28.

¹⁵ SOU 2016:60 s. 315.

I praktiken var dessutom de personer som förordnades till målsägandebiträden i stort sett uteslutande jurister varför en tydligare markering i lagtexten av att det endast är jurister som kan komma i fråga för aktuella uppdrag ansågs befogad.

När det gäller frågan om bara advokater bör kunna förordnas som målsägandebiträde ansåg regeringen att det inte är lämpligt att införa ett sådant krav vare sig i allmänhet eller gällande en specifik måltyp. Ett sådant krav kunde enligt regeringen komma att utesluta andra väl lämpade jurister från sådana förordnanden. I stället infördes ett närmare preciserat lämplighetskrav i form av att det även ska krävas att biträdet på grund av sina kunskaper och erfarenheter är särskilt lämpad för uppdraget. Syftet med denna precisering var att utesluta nyexaminerade jurister eller biträdande jurister som precis tillrätt sina anställningar på advokatbyrå direkt efter juristexamen från att uppträda som målsägandebiträden. Bedömningen av om ett biträde har tillräckliga kunskaper och erfarenheter kan dock bli olika beroende på vad uppdraget gäller. Ett biträdes kunskaper och erfarenheter kan vara tillräckliga för mindre känsliga uppdrag men otillräckliga för mer känsliga ärenden. Regeringen ansåg mot bakgrund av detta att det inte var nödvändigt att i lagtexten ange mer exakt än så vilka kunskaper och erfarenheter som ska krävas av det tilltänkta målsägandebiträdet utan att det var upp till rätten att i sin bedömning väga in sådana faktorer som krävs för det specifika uppdraget.¹⁶

I samband med att kompetenskraven för målsägandebiträden skärptes övervägdes om det, i likhet med reglerna om särskilda företrädare för barn, skulle ställas krav på att ett målsägandebiträde även på grund av personliga egenskaper skulle vara lämplig för uppdraget. Ett sådant krav infördes dock inte. Det framhölls att det i sådana fall närmare måste kunna anges vilka personliga egenskaper som avses och att sådana personliga egenskaper inte var lika lätta att identifiera för ett målsägandebiträde som för en särskild företrädare för barn. Det ansågs dessutom kunna vålla praktiska problem för domstolarna att bedöma en persons personliga egenskaper i dessa fall.¹⁷ Däremot uttalade regeringen i sammanhanget att en person som i och för sig uppfyller kraven på kunskaper och erfarenheter men som har uppvisat dåligt omdöme eller på annat sätt agerat

¹⁶ Prop. 2017/18:86 s. 20.

¹⁷ A.a. s. 21.

olämpligt, inte bör kunna förordnas till målsägandebitråde. I stället för krav på personliga egenskaper bestämdes därför att den som förordnas, utöver att vara särskilt lämplig på grund av sina kunskaper och erfarenheter, även i övrigt måste vara särskilt lämplig för uppdraget.

Särskild företrädare för barn

När en förundersökning har inletts eller återupptagits i fråga om ett brott som kan leda till fängelse och har begåtts mot någon som är under 18 år ska en särskild företrädare förordnas för barnet om en vårdnadshavare kan misstänkas för brottet eller det kan befaras att en vårdnadshavare på grund av sitt förhållande till den som kan misstänkas för brottet inte kommer att ta tillvara barnets rätt. Det framgår av lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn. Den som utses till särskild företrädare för ett barn ska, i stället för barnets vårdnadshavare, ta tillvara barnets rätt under förundersökningen och i efterföljande rättegång.

Av 5 § framgår att en advokat, en biträdande jurist på advokatbyrå eller någon annan får förordnas till särskild företrädare för barn. Endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter samt personliga egenskaper är särskilt lämplig för uppdraget får förordnas.

När lagen om särskild företrädare för barn infördes angavs att de särskilda företrädarna i praktiken skulle utföra delvis samma uppgifter som ett målsägandebitråde. Den krets av personer som då förordnades som målsägandebitråde skulle därmed i de flesta fall kunna vara väl lämpade att ta tillvara underårigas intressen enligt den nya lagen.¹⁸ De formella kraven för att förordnas som särskild företrädare för barn är alltså desamma som för till exempel målsägandebiträden med undantaget att det därutöver också ställs krav på särskild lämplighet när det gäller de personliga egenskaper som en sådan person bör ha.

Ett förordnande av målsägandebitråde och särskild företrädare för barn skiljer sig dock i ett annat viktigt hänseende, nämligen genom att den särskilda företrädaren tar över vårdnadshavarnas befogenheter att ta tillvara en underårigs rätt under en förunder-

¹⁸ Prop. 1998/99:133 s. 19.

sökning och rättegång. Den särskilda företrädaren har därmed befogenhet att verka på egen hand utan fullmakt från huvudmannen, vilket inte är fallet för ett målsägandebitråde. Av lagens förarbeten framgår att det ska ställas stora krav på den särskilda företrädarens förmåga att sätta sig in i barnets situation, att kommunicera med barnet och att vinna dess förtroende. Kraven gäller också förmågan att hantera känsliga situationer som kan innefatta komplexa intressekonflikter. Den som utses bör ha stor integritet, kunna vinna förtroende både hos personal på daghem och skola, tjänstemännen inom socialtjänsten och – i möjligaste mån – hos vårdnadshavarna. I förarbetena betonas vidare att den särskilda företrädaren måste stå fri i förhållande till polis och åklagare men också i förhållande till en vårdnadshavare som inte berörs av misstankarna om brott.¹⁹

Det är viktigt att den som förordnas som särskild företrädare för barn har erfarenhet av förundersökning och rättegång i brottmål. I lagstiftningsärendet framhölls det därför att det företrädesvis borde vara personer som har erfarenhet av uppdrag som målsägandebitråde i ärenden av liknande karaktär och som har utfört de uppdragen på ett tillfredsställande sätt, som skulle kunna anlitas för uppdrag som särskild företrädare för barn.²⁰

Det ansågs inte meningsfullt att i lagtexten ange mer specifika kriterier för kraven på lämplighet. Regeringen ansåg det inte heller lämpligt att begränsa gruppen av lämpliga personer till att endast avse advokater. Kravet på erfarenhet ansågs i och för sig innebära att det i de allra flesta fallen skulle vara advokater som utsågs till särskilda företrädare för barn, men om det direkt i lagtexten infördes en sådan begränsning riskerade man att andra i och för sig lämpliga personer skulle hindras från att någonsin ta sådana uppdrag. Ett absolut krav på att den särskilda företrädaren skulle vara advokat ansågs inte heller innebära en garanti för att alla sådana biträden skulle vara särskilt lämpliga. Mot den bakgrunden menade regeringen att det framstod som mest ändamålsenligt att ställa upp allmänt formulerade krav på särskild lämplighet i lagtexten för särskilda företrädare för barn.²¹

¹⁹ A.a. s. 34.

²⁰ Ibid.

²¹ A.a. s. 59.

Offentligt biträde enligt lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar

När det gäller utlänningar som bedöms kunna utgöra ett allvarligt hot mot Sveriges säkerhet eller med hänsyn till vad som är känt om hans eller hennes tidigare verksamhet och övriga omständigheter kan antas komma att begå eller på annat sätt medverka till ett brott enligt terroristbrottslagen (2022:666) finns det – vid sidan av utlänningslagen – även en särskild lag, lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar, som reglerar de mer kvalificerade säkerhetsärendena.

Bestämmelserna om och förutsättningarna för förordnande av ett offentligt biträde enligt denna lag finns i 6 kap. 6–8 §§. Till offentligt biträde får som huvudregel endast förordnas en advokat som är lämplig för uppdraget. Endast om det finns särskilda skäl får någon annan lämplig person som har avlagt de kunskapskrav som krävs för behörighet till domaranställning utses. De formella kraven för att förordnas som offentligt biträde är alltså desamma som för offentliga försvarare. Har utlänningen själv föreslagit någon som är behörig för uppdraget som offentligt biträde, ska han eller hon förordnas om det inte finns särskilda skäl mot det.

På samma sätt som i ärenden enligt utlänningslagen är det i huvudsak Migrationsverket som förordnar offentliga biträden i dessa kvalificerade säkerhetsärenden. Enligt 6 kap. 7 § ska dock Regeringskansliet fatta beslut om offentligt biträde i ärenden hos regeringen.

De formella behörighetskraven för offentliga biträden i kvalificerade säkerhetsärenden tillkom 2022 i samband med en översyn av den tidigare lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll. I förarbetena framfördes som skäl till de nya behörighetskraven att även om regleringen i många avseenden bygger vidare på den tidigare, är den betydligt mer detaljerad. Den är även komplex och har inslag av både utlänningsrätt och annan förvaltningsrätt. Samtidigt bedömdes den nya lagen ha stora likheter med rättegångsbalkens reglering av straffprocessuella tvångsmedel. Regeringen förde vidare fram att processen är omgärdad av betydande sekretess med hänsyn till Sveriges säkerhet. Av rättssäkerhetsskäl ansåg regeringen därför att det bör ställas särskilt stora krav på dem som företräder de enskilda som blir föremål för

prövning enligt lagen och att kraven i vart fall inte ska vara lägre än för offentliga försvarare. Det fördes även fram att det är fråga om ett fåtal ärenden per år som i flera avseenden skiljer sig från andra ärendetyper och därmed formulerades regleringen till den nu gällande.²²

Ställföreträdare och offentligt biträde enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Som framgår av avsnitt 3.2 kan ett offentligt biträde även förordnas enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). I 39 § första stycket LVU finns bestämmelser om i vilka fall ett offentligt biträde ska förordnas.

Ett offentligt biträde ska förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas. Huvudregeln är att den unge och dennes vårdnadshavare har rätt till varsitt biträde. Det offentliga biträdet förordnas av den domstol som handlägger målet. I ärenden hos socialnämnd förordnas offentligt biträde av förvaltningsrätten. Den som förordnas som offentligt biträde för ett barn under 15 år intar även, utan ett särskilt förordnande, rollen som den unges ställföreträdare.

Till offentligt biträde för den unge i ett LVU-ärende får endast den förordnas som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget. Vad avser offentligt biträde för vårdnadshavarna – i de fall inte ett gemensamt biträde är förordnat för båda parter – ställs det inga särskilda lämplighetskrav i LVU. Det innebär att den allmänna regleringen i lagen om offentliga biträden och rättshjälpslagen gäller (se avsnitt 3.2.2).

I syfte att förbättra barnets förutsättningar att få sina rättigheter tillgodosedda utformades år 2021 de formella behörighetskraven för den unges offentliga biträde med bestämmelserna om särskild företrädare för barn som förebild. Regeringen beskrev att de egenskaper som bedömdes viktiga för en särskild företrädare för barn även är viktiga för ett offentligt biträde enligt LVU. I förarbetena angavs bland annat att det är viktigt att det offentliga biträde som ska företräda den unge kan sätta sig in i den unges

²² Prop. 2021/22:131 s. 193 f.

situation och kan kommunicera med den unge på ett lättförståeligt och anpassat sätt. Regeringen poängterade vidare att vård enligt LVU är en ingripande åtgärd för både barnet och vårdnadshavarna och att det ofta handlar om komplexa situationer med svår bakomliggande problematik vilket ställer särskilda krav på det offentliga biträdet. Det offentliga biträdet behöver ha en god förmåga att utöva uppdraget så att det som bedöms vara barnets bästa i första hand beaktas. Det offentliga biträdet behöver även kunna skapa förutsättningar för att tillgodose barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i förhållande till barnets ålder och mognad.²³

I samband med att kompetenskraven för offentliga biträden för den unge enligt LVU skärptes föreslogs, i likhet med det som ursprungligen föreslogs för målsägandebiträden, att även personliga egenskaper skulle ingå i lämplighetskravet. Under lagstiftningsärendet ansåg dock flera remissinsatser att särskilda krav på personliga egenskaper kunde leda till praktiska svårigheter och nämnde bland annat att det kan vara svårt för domstolarna att avgöra om kraven är uppfyllda. Regeringen ansåg mot bakgrund av detta och hur regeringen resonerade i frågan om personliga egenskaper för målsägandebiträden, att det inte bör ställas sådana krav på det offentliga biträdet i mål enligt LVU. I stället bör det krav som ställs överensstämja med vad som gäller för målsägandebiträden, det vill säga att den som förordnas, utöver att vara särskilt lämplig på grund av sina kunskaper och erfarenheter, även i övrigt måste vara särskilt lämplig för uppdraget. I det begreppet ryms bland annat att det offentliga biträdet ska ha förmåga att sätta sig in i den unges situation och att kunna kommunicera med denne på ett anpassat sätt. Dessutom innebär ordalydelsen att rätten kan ta hänsyn till andra omständigheter som talar för att en person är särskilt lämplig för uppdraget. Samtidigt innebär formuleringen att en person som uppvisat dåligt omdöme eller på annat sätt inte är lämplig för uppdraget inte ska komma i fråga för ett förordnande.²⁴

²³ Prop. 2020/21:35 s. 24 ff.

²⁴ A.a. s. 22 och 25 f.

3.3 Nuvarande ordning i migrationsprocessen

3.3.1 Kort historik

Rätten till offentligt biträde i utlänningsärenden reglerades tidigare i 1972 års rättshjälpslag. I förarbetena fördes det fram att utlänningslagstiftningen var ett av de få regelverk på förvaltningsrättens område där det fanns en skyldighet för en myndighet att förordna ett offentligt biträde för en enskild. Anledningen till detta var att ett avlägsnande från landet av en utlänning ansågs vara ett ingrepp av det mest djupgående slag för honom eller henne. Det ansågs därför angeläget att bland annat genom förordnande av ett offentligt biträde åstadkomma garantier för att rättsskyddssynpunkterna blev väl tillgodosedda. Dessutom erinrade regeringen om att språksvårigheter, isolering och bristande kunskaper om svenska förhållanden medförde att utlänningar ofta hade ett större behov av biträdes hjälp.²⁵

Genom en lagändring 1978 infördes en regel om presumtion för att förordna biträden i utlänningsärenden. I det sammanhanget uttalade regeringen att huvudprincipen borde vara att ingen skulle kunna avlägsnas ur landet utan att ha erbjudits bistånd av ett offentligt biträde.²⁶ Denna huvudprincip behölls i 1989 års utlänningslag. Av förarbeten framgår att frågan om i vilka fall ett offentligt biträde skulle förordnas liksom tidigare fick bli en fråga om tillämpningen i det enskilda fallet. Det står emellertid klart att tanken fortfarande var att ett offentligt biträde skulle förordnas om det var frågan om avvisning till hemlandet och landet inte var en stabil demokrati präglad av rättskultur i svensk mening.²⁷ Inte heller senare ändringar av utlänningslagen har medfört några förändringar i detta avseende.²⁸

3.3.2 Rätten till offentligt biträde enligt utlänningslagen

Migrationsverket förordnar offentliga biträden i ärenden enligt utlänningslagen. En utlänning har enligt 18 kap. 1 § första stycket

²⁵ Prop. 1972:132 s. 78 ff.

²⁶ Prop. 1977/78:90 s. 67.

²⁷ Prop. 1988/89:86 s. 135.

²⁸ Prop. 2004/05 :170 s. 239 och prop. 2020/21 :191.

rätt till offentligt biträde i vissa angivna situationer, om det inte måste antas att behov av biträde saknas. De fall då det måste antas att behov av biträde saknas har i förarbetena exemplifierats som fall då det framstår som klart att den asylsökande kommer att beviljas uppehållstillstånd. Förhållandena kan även annars undantagsvis vara sådana att ett offentligt biträde inte ska förordnas. Så kan vara fallet om det är uppenbart att någon grund för uppehållstillstånd inte föreligger och det inte finns hinder för avvisning till hemlandet.²⁹ Ett biträde ska inte heller förordnas i de fall en asylansökan på grund av Dublinförordningen³⁰ ska prövas i ett annat land.

En utlänning har enligt utlänningslagens bestämmelser i 18 kap. 1 § rätt till biträde i alla typer av avvisningsärenden, dock inte hos Polismyndigheten om inte utlänningen enligt 10 kap. 1 eller 2 § har hållits i förvar sedan mer än tre dagar (första punkten). Ett offentligt biträde ska vidare förordnas i mål eller ärende om utvisning enligt 8 kap. 7 § eller 7 a § utlänningslagen, det vill säga utvisning på grund av att en utlänning saknar pass eller tillstånd eller utvisning av EES-medborgare och deras familjemedlemmar på grund av hänsyn till allmän ordning och säkerhet (andra punkten). Rätt till offentligt biträde finns också vid verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning, om beslut om inhibition meddelats (tredje punkten). Ett offentligt biträde ska även förordnas vid verkställighet av ett beslut om avvisning eller utvisning såvitt avser fråga om förvar enligt 10 kap. 1 eller 2 §, om utlänningen har hållits i förvar sedan mer än tre dagar (fjärde punkten). Slutligen ska biträde förordnas vid hemsändande enligt 23 kap. 2 § utlänningslagen (femte punkten). Ett offentligt biträde ska enligt 18 kap. 1 § andra stycket utlänningslagen alltid förordnas för barn som hålls i förvar enligt 10 kap. 2 § samma lag, om barnet saknar vårdnadshavare här i landet.

Bestämmelserna i 18 kap. 1 § och 1 a § utlänningslagen är en uttömmande uppräknning av i vilka fall ett offentligt biträde ska förordnas i mål och ärenden enligt utlänningslagen (se MIG 2008:7). Migrationsöverdomstolen har dock slagit fast att rätten till rättsligt biträde enligt artikel 20.1 i asylprocedurdirektivet kan medföra att ett offentligt biträde ska förordnas även i andra fall. I MIG 2016:23

²⁹ Prop. 1988/89:86 s. 133 och prop. 1977/78:90 s. 67.

³⁰ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 604/2013 av den 26 juni 2013 om kriterier och mekanismer för att avgöra vilken medlemsstat som är ansvarig för att pröva en ansökan om internationellt skydd som en tredjelandsmedborgare eller en statslös person har lämnat in i någon medlemsstat (omarbetning).

konstaterar Migrationsöverdomstolen att asylprocedurdirektivet har direkt effekt och att ett offentligt biträde därför skulle förordnas för en person som överklagat ett beslut om avslag på en ny ansökan om uppehållstillstånd.

Migrationsöverdomstolen har i MIG 2021:15 slagit fast att det finns förutsättningar att förordna ett offentligt biträde för en utlänning som är utvisad av allmän domstol på grund av brott och som därefter ansöker om asyl, när ansökan ska prövas enligt 12 kap. 19 b § fjärde stycket utlänningslagen.

3.3.3 Rätten till offentligt biträde enligt lagen om särskild kontroll av vissa utlänningar

Som nämndes i avsnitt 3.2.2 kan en utlänning även ha rätt till ett offentligt biträde i ärenden enligt lagen om särskild kontroll av vissa utlänningar. Av 6 kap. 6 § framgår att en utlänning har rätt till ett offentligt biträde i mål och ärenden hos Migrationsverket eller regeringen om utvisning (första punkten), användning av tvångsmedel enligt 5 kap. 8 eller 9 § i samma lag (andra punkten), verkställighet av utvisning när det antingen gäller ett beslut om inhibition eller tidsbegränsat uppehållstillstånd har meddelats eller om frågan gäller förvar och utlänningen har hållits i förvar i mer än tre dagar (tredje punkten). Ett offentligt biträde ska enligt 6 kap. 6 § andra stycket därutöver, på samma sätt som enligt utlänningslagen, förordnas för en utlänning som inte har fyllt 18 år och som saknar vårdnadshavare i Sverige, förutsatt att utlänningen är tagen i förvar eller har ansökt om uppehållstillstånd som flykting eller alternativt skyddsbehövande. En förutsättning är dock även i dessa fall att det inte måste antas att behov av biträde saknas.

3.3.4 Rätten till offentligt biträde enligt asylprocedurdirektivet

Asylprocedurdirektivet³¹ innehåller i artikel 20 bestämmelser om kostnadsfritt rättsligt bistånd eller biträde vid överklaganden. Enligt direktivet ska sökanden på begäran ha rätt till kostnadsfritt rättsligt

³¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/32/EU av den 26 juni 2013 om gemensamma förfaranden för att bevilja och återkalla internationellt skydd (omarbetning).

bistånd och biträde vid överklagande av beslut (artikel 20.1). Ett kostnadsfritt rättsligt bistånd och/eller biträde får beviljas i första instans (artikel 20.2). Kostnadsfritt rättsligt bistånd och/eller biträde behöver inte beviljas om sökandens överklagande saknar rimliga utsikter till framgång (artikel 20.3). Om en myndighet som inte är en domstol beslutar att inte bevilja kostnadsfritt rättsligt bistånd eller biträde med hänvisning till denna punkt ska medlemsstaterna se till att sökanden har rätt till ett effektivt rättsmedel inför domstol mot det beslutet. När det gäller villkoren för rättsligt bistånd och biträde får medlemsstaterna föreskriva att kostnadsfritt rättsligt bistånd eller biträde inte ska beviljas en sökande som inte längre befinner sig på territoriet vid tillämpning av artikel 41.2 c (undantag från rätten att stanna kvar vid efterföljande ansökningar).

I asylprocedurdirektivet har det vidare preciserats att kostnadsfritt rättsligt bistånd och biträde åtminstone ska omfatta utarbetande av de nödvändiga inlagorna och deltagande i förhandlingarna i domstol eller tribunal i första instans på sökandens vägnar.

Enligt svensk rätt har en asylsökande som huvudregel rätt till offentligt biträde genom hela processen, även i första instans. Rätten till offentligt biträde är därmed mer långtgående än vad asylprocedurdirektivet föreskriver.

3.3.5 Det offentliga biträdets uppdrag

Det offentliga biträdets roll och uppdrag i migrationsprocessen är inte reglerad i lag. Inte heller har biträdets uppgifter preciserats genom praxis eller på annat sätt. Det kan finnas anledning att närmare klargöra det offentliga biträdets uppdrag och uppgifter under processen. Det har under arbetet med denna promemoria från olika aktörer förts fram en viss osäkerhet kring vad det offentliga biträdets uppdrag egentligen innefattar.

Avsaknaden av specifika regler om ett biträdets uppdrag innebär att de allmänna reglerna i lagen om offentligt biträde och rättshjälpslagen gäller. I 27 § rättshjälpslagen anges att biträdets uppgift är att tillvarata huvudmannens rätt och i 4 § lagen om offentligt biträde anges att staten ersätter kostnader för biträdet

samt för utredning som är skäligen påkallad för att ta till vara huvudmannens rätt, om utredningen inte kan erhållas genom den domstol eller myndighet som handlägger målet eller ärendet. I rättshjälpslagen nämns även rådgivning som en av biträdets uppgifter och biträdet har då rätt till skälig ersättning av allmänna medel för de kostnader för tolk och översättning som rådgivningen kan ha krävt.

I uppdraget att ta tillvara den enskildes intressen och rätt ingår att det offentliga biträdet ska hjälpa den sökande med att i alla instanser klargöra yrkanden och grunder samt de omständigheter som ligger till grund för den aktuella ansökan. Det åligger även det offentliga biträdet att närvara vid muntliga utredningar och förhandlingar för att hjälpa klienten att föra sin talan på ett adekvat och rättssäkert vis och bevaka att utredningar och förhandlingar sker på ett korrekt sätt.

Eftersom det offentliga biträdets klienter i migrationsärenden sällan kan förväntas ha några större kunskaper om processen blir en särskilt viktig del i biträdets rådgivande arbete att – helst så tidigt som möjligt – under processen träffa eller på annat sätt ha kontakt med sin klient och ge information om vilka rättigheter den enskilde har, vad som kommer krävas av den enskilde i processens olika delar, bevisbördans placering, hur processen går till och vilka regler som finns och vad dessa regler innebär. Biträdet kan även vara behjälplig med rådgivning kring vilket eventuellt bevismaterial som kan vara relevant i det specifika ärendet. Det offentliga biträdet bör även hjälpa den enskilde att förbereda sig inför de frågor som den ansvariga myndigheten kan komma att ställa till honom eller henne samt ställa kompletterande frågor till den enskilde vid eventuella oklarheter under processens gång.

Uppdraget som offentligt biträde upphör i och med att processen och handläggningen avslutas. När handläggningen av ett ärende avslutas kan variera beroende på vad ärendet handlar om, det vill säga om det till exempel är frågan om ett asylärende eller ett försvarsärende. Även en avslutande rådgivning om vad som eventuellt händer närmast, trots att ett visst beslut redan vunnit laga kraft, torde dock kunna falla inom ramen för uppdraget. Uppdraget bör vidare vara begränsat till den rättsliga angelägenhet som förordnandet avser.³²

³² Se praxis härom, bland annat MIG 2009:18, MIG 2019:20 och MIG 2020:13.

3.3.6 Migrationsverkets praktiska hantering av offentliga biträden

Migrationsverkets IT-stöd och biträdesförteckning Judith

Migrationsverkets praktiska hantering av offentliga biträden ser, enligt vad myndigheten fört fram under arbetets gång, mer eller mindre ut på samma sätt som vid tidpunkten för 2014 års utlänningsdatautredning (Ju 2014:11).³³ Migrationsverket har sedan ett antal år tillbaka ett särskilt IT-stöd för sin administration av offentliga biträden. Det fungerar som ett hjälpmedel när Migrationsverket förordnar offentliga biträden och syftet är att säkerställa att uppdragen endast ges till personer som är lämpliga.

IT-stödet är knutet till en särskild förteckning av offentliga biträden som getts namnet Judith. Judith är en förteckning över de personer som själva anmält intresse för att förordnas som offentligt biträde. I samband med att Judith infördes, inrättade Migrationsverket även en central organisation inom myndigheten som hanterar förordnanden av biträden. Den består av en central samordnare och tre regionala kontaktpersoner. Organisationen sköter den initiala lämplighetskontrollen av nya personer som anmäler sitt intresse för att registreras i förteckningen. Organisationen tar också emot klagomål från verksamheten om till exempel misskötsamhet hos biträden.

Förteckningen innehåller bland annat namn och andra person- och kontaktuppgifter på alla som anmält intresse för att åta sig uppdrag som offentligt biträde i ärenden hos myndigheten samt en kalenderfunktion (e-tjänsten "Biträdessidan").

Kalenderfunktionen gör det möjligt för dem som är intresserade av att åta sig uppdrag som offentliga biträden att ange vilka dagar och tider detta gäller. Både biträdena och Migrationsverket har tillgång till kalenderfunktionen. Migrationsverket har enbart tillgång till uppgift om specifik ledig tid i biträdets kalender. Endast den som anmält intresse för att bli förordnad som offentligt biträde (eller den person som biträdet har gett behörighet till) och Migrationsverket har möjlighet att se dessa uppgifter.

³³ Se SOU 2015:73.

På "Biträdessidan" kan biträdet själv ange om han eller hon vill åta sig nya förordnanden på myndighetens eget initiativ (ex officio), bara om någon enskild begär honom eller henne eller om biträdet för en viss tid inte vill ha några nya förordnanden överhuvudtaget. I de fall biträdet har fyllt i att han eller hon är beredd att åta sig nya förordnanden och lämnat tomma tider i e-tjänstens kalender kan Migrationsverket utan att på förhand kontakta biträdet boka in denne för till exempel en kommande asylutredning. Ett biträde som av någon anledning endast vill åta sig nya förordnanden om någon begär honom eller henne, förordnas först efter att verket kontaktat vederbörande. I de fall ett biträde har fyllt i att han eller hon inte vill ha några nya förordnanden överhuvudtaget får verksamheten inte upp personen som förslag vid sökningar i biträdeshanteringssystemet.

På "Biträdessidan" är det också meningen att biträdet ska skicka in dokument och sköta kommunikeringen med Migrationsverket i de enskilda ärendena. Migrationsverket lägger på denna sida upp beslut som fattats och eventuella kompletteringsbrev och dylikt i syfte att kommunikeringen ska ske digitalt i så stor utsträckning som möjligt.

I förteckningen registreras även uppgifter som biträdena själva kommit in med och som ska ge stöd för att de är lämpliga för uppdrag. Det kan vara uppgifter om att de har en svensk juristexamen, är advokat, har processvana och en ansvarsförsäkring. Även uppgift om huruvida ett biträde bedöms ha särskild barn- och barnrättskompetens registreras i förteckningen och baseras också på det underlag som biträdet har skickat in. Vad avser förvars- och jourärenden kan en person som är intresserad av att åta sig sådana uppdrag även fylla i att han eller hon har möjlighet att ta sig till närmaste förvar samt om han eller hon är tillgänglig för uppdrag under jourtid. Några ytterligare särskilda kompetenser eller kunskaper hos biträdet som kan vara av vikt i det enskilda ärendet, oavsett ärendets karaktär, registreras inte i förteckningen.

Systemet bygger i stor utsträckning på att det enskilda biträdet på egen hand håller kalendern uppdaterad. Det är exempelvis upp till biträdet att själv ange lediga tider i kalendern, ta bort och ändra lediga tider samt anmäla byte av arbetsgivare eller medlemskap i advokatsamfundet.

En person som anmält intresse för uppdrag som offentligt biträde och bedömts uppfylla de grundläggande lämplighetskraven finns med i förteckningen och registreras som tillgänglig så länge han eller hon själv vill. Grunduppgifterna finns kvar även efter att ett biträde meddelat att denne inte längre vill vara tillgänglig och därmed får status som passiv i förteckningen, precis som den som tillfälligt pausat sin möjlighet att få nya förordnanden. När ett biträde markerats som passiv kan denne, till skillnad från när ett biträde endast tillfälligt pausat sin tillgänglighet, inte längre logga in i e-tjänsten och är aldrig sökbar för nya förordnanden.

Ett biträde kan även få en passivitetsstatus på Migrationsverkets initiativ. En gång om året tar verket ut en lista över de biträden som under det gångna året inte varit förordnande i något ärende och skickar en förfrågan om de fortsatt är intresserade av att finnas med i förteckningen. Vid uteblivet eller negativt svar markeras biträdena som passiva. På så sätt hålls förteckningen aktuell.

Judith innehåller i dagsläget uppgifter om ca 2 800 personer. Antalet ärenden som ett offentligt biträde tilldelas per år varierar, men enligt Migrationsverket har det genomsnittliga biträdet i till exempel Stockholmsregionen ca 9 ärenden per år. Vissa biträden förekommer i så många som ca 75 ärenden per år.³⁴ Under de senaste fyra åren har Migrationsverket fattat totalt 64 832 beslut om förordnande av offentligt biträde.³⁵

It-stödet används för att göra en preliminär fördelning eller bokning av uppdrag som offentligt biträde. Fördelningen sker med utgångspunkt från de lediga tider som finns registrerade i Judith. Det definitiva beslutet om vem som ska förordnas i ett enskilt ärende tas dock alltid av en av verkets tjänstemän som också har till uppgift att göra en bedömning av om den som föreslagits av systemet, eller av den enskilde, är lämplig att förordnas. Migrationsverket har i detta sammanhang fört fram att arbetet med att förordna biträden sker under tidspress till följd av de skyndsamhetskrav som ställs och att

³⁴ I fråga om statistikuppgifter av detta slag har Migrationsverket under utredningen dock poängterat att det finns olika parametrar att ta hänsyn till för att statistiken inte ska bli missvisande. Exempelvis har de biträden som fått allra flest förordnanden även blivit önskade av sökande i allra störst utsträckning. De biträden som fått få förordnanden kan i sin tur ha lagt in få tillgängliga tider i sin kalender i e-tjänsten. Att ett biträde har fått få förordnanden behöver med andra ord inte innebära att Migrationsverket bedömer personen som olämplig utan för att han eller hon själv till exempel inte vill ha några förordnanden.

³⁵ 2019 fattade Migrationsverket 19 982 beslut om förordnande av offentligt biträde, 2020 var den siffran på 18 762 beslut, 2021 fattade verket 13 416 sådana beslut och 2022 fram till och med den 25 september 2022 var motsvarande siffra 12 996.

lämplighetsbedömningarna och eventuella överväganden i samband med dessa i vissa fall blir lidande. Detta gäller särskilt i de fall den enskilde själv föreslagit ett biträde och verket av någon anledning inte direkt bedömer att den kan avslå begäran på grund av att den föreslagna personen är olämplig.

Kravet på lämplighet

Precis som Riksrevisionen konstaterade i rapporten *Lämpligt biträde med rätt ersättning – hanteringen av offentliga biträden i migrationsärenden* (RiR 2022:14) har Migrationsverket under de senaste åren arbetat för att effektivisera sin hantering av förordnanden och lämplighetsbedömning av biträden. Det har dels skett genom den centrala organisationen för biträdesfrågor, dels genom att stöddokument har tagits fram inom myndigheten. I ett rättsligt ställningstagande från 2020 tydliggörs vilka formella krav som myndigheten ställer på ett biträde som förordnas. Syftet med det rättsliga ställningstagandet är att stödja beslutsfattarna vid förordnanden av offentliga biträden. Det rättsliga ställningstagandet har under arbetet med denna promemoria uppdaterats från att i princip endast gälla de biträden som myndigheten förordnar ex officio till att omfatta samtliga biträden som Migrationsverket förordnar.³⁶

Sedan år 2020 begär Migrationsverket in examensbevis om svensk juristexamen från alla som inte är advokater när de anmäler intresse för att förordnas som offentligt biträde.³⁷ Om något examensbevis inte skickas in är personen inte aktuell för att förordnas. I de fall den enskilde inte har ett eget förslag på offentligt biträde gör verket en sökning i Judith och de personer som inte har en svensk juristexamen föreslås då inte av systemet. Samtidigt anser Migrationsverket att även personer som inte har en svensk juristexamen i vissa fall kan vara lämpliga att agera som offentliga biträden hos myndigheten. En person som exempelvis i många år arbetat med migrationsrättsliga frågor och därigenom har goda kunskaper om processen

³⁶ Se Migrationsverket, *Rättsligt ställningstagande, kvalitetskrav på offentliga biträden* - RS/021/2020, 2020-11-17 och version 2.0 av samma ställningstagande med datum 2023-02-10.

³⁷ För advokater förutsätter Migrationsverket att advokatbyrån och advokatsamfundet har kontrollerat att personen har juristexamen.

kan därför komma att förordnas på den enskildes begäran. Dessa personer registreras i förteckningen med en särskild markering.

Migrationsverket har alltså fram till alldeles nyligen gjort skillnad på ett biträde som förordnas ex officio och ett biträde som den enskilde själv föreslår. Numera ställer Migrationsverket samma krav oavsett om det är fråga om ett ex officio-förordnande eller ett förordnande på den enskildes begäran. För att förordnas kräver myndigheten – förutom svensk juristexamen – att biträdet har en giltig F-skattsedel. En person som blivit avstängd från domstol eller utesluten ur advokatsamfundet ska inte kunna bli förordnad. Inte heller den som har begått brott med fängelse i straffskalan så länge brotten är registrerade i belastningsregistret. Den som befinner sig i personlig konkurs ska inte heller kunna förordnas. Även så kallade ”övriga olämplighetsfaktorer” räknas upp i det rättsliga ställningstagandet, vilka kan vara att ett biträde regelmässigt överklagar ärenden och mål för sent, att det offentliga biträdet agerat i strid med advokatsamfundets etiska regler eller brutit mot sekretesskyddet för klienten eller att biträdet har sådana bristande kunskaper i det svenska språket att det allvarligt påverkar klientens rättssäkerhet. Vidare påpekar Migrationsverket i det rättsliga ställningstagandet att det är myndigheten som bär ansvaret för att ett biträde som förordnas är tillräckligt kompetent för uppdraget. Kompetensen ska i sin tur bedömas efter de behov som de sökande har i de enskilda ärendena.

En spärrfunktion för att markera misskötsamhet m.m.

Migrationsverket har uppgett att myndigheten kan registrera en så kallad spärr av ett biträde i biträdeshanteringssystemet. Spärren är en intern markering som innebär att den centrala samordnaren bör kontaktas innan personen förordnas eftersom det kan finnas till exempel misskötsamhet som bör beaktas. Spärren i sig innehåller ingen ytterligare information utan den närmare informationen ges av den centrala samordnaren. Det är dock möjligt att förordna personen i fråga utan att den centrala samordnaren har kontaktats och utan att denne har förmedlat informationen som föranlett spärren. En beslutsfattare kan med andra ord enkelt klicka förbi spärrmarkeringen. Migrationsverket önskar dock att det skulle

finnas förutsättningar för att hindra beslutsfattare och andra tjänstemän från att komma förbi spärren eller att informationen som föranlett spärren skulle vara direkt synlig i biträdesförteckningen (se vidare i avsnitt 6).

Anledningen till att den centrala samordnaren har lagt in en spärr på ett offentligt biträde varierar, men grundas ofta på att verksamheten rapporterat att det förekommit incidenter avseende biträdet. Det kan röra sig om att ett biträde i ett tidigare ärende har entledigats på grund av misskötsamhet, att biträdet inte är tillgänglig på grund av att denne är frihetsberövad eller att det är ett biträde som vid upprepade tillfällen och utan skälig anledning har kommit in med överklaganden eller andra skriftliga inlagor för sent. Det har även förekommit att en spärr lagts in för ett biträde som har 50–60 pågående förordnanden samtidigt och att verksamheten har rapporterat in att han eller hon har slarvat i sitt arbete. Spärrar har också lagts på biträden som trots upprepade och ibland kraftigt reducerade ersättningar i flera ärenden fortsatt kräva oskäligen summor i sina kostnadsräkningar. Spärren och anledningen till spärren hindrar emellertid, som tidigare nämnt, inte en beslutsfattare från att sedan faktiskt förordna biträdet. Det är den enskilda beslutsfattaren som bestämmer att förordna biträdet eller inte utifrån de överväganden som han eller hon gör i det enskilda fallet.

I biträdesförteckningen är det också möjligt att se samtliga aktiva förordnanden som ett biträde har. Om ett biträde får en spärr syns det i samtliga ärenden. Beslutsfattarna kan på så sätt få information om biträdet i pågående ärenden och sedan utifrån informationen bedöma om den bör föranleda någon åtgärd (till exempel entledigande) i ett eller flera ärenden.

Systemet med att kunna se aktiva förordnanden och bokningar innebär också att Migrationsverket på förordnandestadiet kan se hur många pågående ärenden ett visst biträde har. Det ger myndigheten möjlighet att välja någon annan med potentiellt större utrymme och tillgänglighet i de fall ett biträde har ett stort antal pågående ärenden. I de fall en enskild föreslagit ett biträde som verket noterar har väldigt många pågående förordnanden brukar Migrationsverket informera den enskilde om detta och förklara vad det kan innebära i det enskilda ärendet.

3.3.7 Polismyndighetens praktiska hantering av offentliga biträden

Migrationsverket är den myndighet som förordnar i särklass flest offentliga biträden i migrationsärenden. Polismyndigheten ansvarar för gränskontrollen till och från Sverige. I Polismyndighetens uppdrag ingår också att utföra inre utlänningskontroll och att i vissa fall verkställa Migrationsverkets och allmän domstols beslut om avvisning eller utvisning. Polismyndigheten beslutar normalt i frågor om avvisning i andra fall än då utlänningen har sökt asyl. Myndigheten förordnar offentliga biträden i avvisnings-, utvisnings- eller överföringsärenden som även innefattar ett beslut om förvar, enligt de förutsättningar som anges i 18 kap. utlänningslagen.

Polismyndigheten har i dialog med utredningen uppgett att myndigheten har regelbunden kontakt med Migrationsverket i diverse frågor, bland annat i biträdesfrågor, men att myndigheterna inte har något formaliserat samarbete vare sig gällande biträdesförteckning eller lämplighetskrav, trots att myndigheterna i stor utsträckning förordnar samma biträden. Polismyndigheten har, till skillnad från Migrationsverket, inte något eget utarbetat hanteringssystem för biträden eller någon central intern förteckning dit intresserade kan anmäla sig för att kunna bli förordnade. Myndigheten har dock interna styrdokument som reglerar handläggningen av biträdesförordnanden. Av styrdokumenterna framgår bland annat att en beslutsfattare inledningsvis ska fråga den enskilde om denne har något önskemål om biträde. Vidare tar myndigheten hänsyn till kostnadsanspråk, geografiskt avstånd och om någon biträtt utlänningen tidigare. Särskilt fokus bör ligga på lämplighetsbedömningen och att endast den som är lämplig ska förordnas. Det är den person som vill bli förordnad som ska visa att han eller hon uppfyller lämplighetskraven.

Polismyndigheten har även tagit fram ett så kallat cirkulärmeddelande som redogör för den praxis som finns på området och hur myndigheten ser på rättsläget gällande offentliga biträden.³⁸ Biträden som förordnas ex officio bör ha en juristexamen, men några närmare kompetens-, lämplighets- eller kunskapskrav framgår inte av cirkulärmeddelandet. I Riksrevisionens granskning framkom att

³⁸ Polismyndigheten, *Frågor rörande offentligt biträde i utlänningsärenden*, Cirkulärmeddelande, CM 5/14, 2014.

circulärmeddelandet inte verkar vara särskilt välkänt eller förankrat i polisregionerna.³⁹ Polismyndigheten har under arbetets gång framhållit att regionerna självständigt sköter förordnanden av offentliga biträden. Detta har lett till att regionerna i avsaknad av nationella riktlinjer eller ställningstaganden utformat egna lokala lösningar och att den praktiska hanteringen av biträdesförordnanden och lämplighetsbedömningarna därför varierar mellan de olika polisregionerna. De flesta regioner har dock en informell intern förteckning över biträden som vid något tillfälle anmält intresse för att bli förordnade.

Polismyndigheten har för avsikt att ta fram nationella kriterier som ska fungera som stöd när biträden förordnas. Myndigheten har även efter Riksrevisionens granskning för avsikt att framöver påbörja ett samordningsarbete mellan regionerna i syfte att ge tydligare stöd till regionerna i olika frågor om offentliga biträden.

Samtliga sju polisregioner förordnar offentliga biträden. Exakt hur många beslut om förordnanden per år som myndigheten fattar har inte varit möjligt att få fram. Myndigheten har däremot statistik på antalet förvarsärenden som avslutats. De senaste fyra åren har Polismyndigheten haft totalt 10 827 förvarsärenden och i uppskattningsvis 95 % av dessa har ett offentligt biträde förordnats.⁴⁰

När det gäller förvarsärenden måste handläggningen ske mycket skyndsamt vilket innebär att ett offentligt biträde normalt måste vara tillgängligt med kort varsel. Detta påverkar myndighetens praktiska möjligheter till fördjupade lämplighetskontroller. Samtliga regioner uppger dock att någon form av lämplighetsprövning görs innan ett biträde förordnas, men det varierar när och hur denna prövning i praktiken görs. En summarisk lämplighetsprövning görs ibland innan ett biträde förs in på den interna förteckningen och ibland görs lämplighetsprövningen först i samband med ett förordnande. Polismyndighetens uppfattning är att det kan ske en översiktlig lämplighetsprövning av de biträden som den enskilde själv önskar, men att det varierar. Regionerna efterfrågar ett generellt stöd i frågan.

Polismyndigheten bedömer att det inte är särskilt vanligt med offentliga biträden som missköter sina uppdrag. Myndigheten

³⁹ RiR 2022:14 s. 27.

⁴⁰ 2019 hade myndigheten 4 101 förvarsärenden, 2020 var siffran 2 416 ärenden, 2021 var siffran 2 176 ärenden och 2022 var siffran fram till och med den 14 oktober 2 134 ärenden. Den kraftiga minskningen av antal ärenden sedan 2019 har enligt Polismyndigheten att göra med omvärldsläget i form av covid19-pandemin och så kallade verkställighetshinder.

försöker i stor utsträckning hålla en dialog med biträdena under processens gång och på det sättet lösa eventuella frågor och problem som uppstår.

3.3.8 Något om migrationsdomstolarnas praktiska hantering av offentliga biträden

Utredningen har även varit i kontakt med de fyra migrationsdomstolarna i landet och med Migrationsöverdomstolen. Domstolarna har under dessa kontakter i princip bekräftat det som Riksrevisionen fört fram i sin granskning om att domstolarnas lämplighetskontroller är mindre formaliserade än Migrationsverkets.⁴¹ Domstolarna har normalt inte någon särskild biträdesförteckning som används i migrationsmål. I stället beslutar den ansvarige domaren i det enskilda målet om förordnande av offentligt biträde i de fall det är aktuellt. Vanligtvis väljs ett biträde som finns på samma ort som den enskilde.

Eftersom förordnanden av offentliga biträden i migrationsmål sker i förhållandevis liten utsträckning har det inte funnits något behov av en mer systematiserad och formaliserad biträdesförteckning på landets migrationsdomstolar. Eftersom ett offentligt biträde normalt förordnas mycket tidigt i processen av Migrationsverket eller Polismyndigheten finns det i den absoluta majoriteten av mål redan ett offentligt biträde när målen kommer till domstolen. Det är däremot relativt vanligt att en enskild av olika anledningar begär byte av ett biträde under handläggningen i domstol. I de fall den enskilde inte har ett eget förslag på ett nytt lämpligt biträde och ett byte ska beviljas är det upp till domstolen att välja vem som ska förordnas som offentligt biträde i målet.

3.4 Behov av förändring

Rätten till offentligt biträde i migrationsärenden är viktigt för att säkerställa den enskildes rättssäkerhet. Det är även viktigt för förtroendet för migrationsprocessen och särskilt asylprocessen att de sökande biträds av kunniga, skickliga och engagerade biträden.

⁴¹ RiR 2022:14 s. 27.

De synpunkter som har förts fram om att vissa offentliga biträden inte har den kompetens som krävs är mycket svåra att belägga, och för den delen motbevisa, med någon form av statistik eller annat konkret underlag.⁴² Huruvida ett offentligt biträde utför sin uppgift på ett tillfredsställande sätt kan till exempel inte nödvändigtvis mätas i hur många ärenden som ett biträde når framgång i. Det kan också vara en högst personlig upplevelse hos den enskilde om denne är nöjd med ett biträde eller inte.

Som framgår av avsnitt 3.1 har det över tid och från olika håll förts fram att vissa av de offentliga biträdena i främst asylärenden inte har den kompetens som krävs och alltså inte är lämpliga för sina uppdrag. Migrationsverket har under arbetets gång uppgett att myndigheten under de senaste åren som en följd av dessa rapporter på olika sätt arbetat aktivt med att säkerställa att de som förordnas är lämpliga. Migrationsverket har under 2020 tagit fram ett rättsligt ställningstagande där det framgår vilka övriga krav som ställs på den som ska förordnas. Ställningstagandet har uppdaterats i februari 2023 till att nu gälla alla de biträden som myndigheten förordnar. Genom detta arbete menar Migrationsverket att de har lyckats sortera bort en hel del av de personer som tidigare av olika anledningar har ansetts olämpliga.

Det som Migrationsverket har ansett vara ett problem och som fortfarande i vissa fall verkar ha genererat att olämpliga biträden förekommer, är inte de biträden som förordnas ex officio utan de som förordnas på förslag av enskilda. Dessa biträden består enligt Migrationsverket i viss utsträckning av en grupp personer som ofta har ett starkt engagemang för till exempel landsmän eller som vänder sig till en viss språkgrupp. I denna grupp förekommer det biträden som brister i grundläggande juridiska kunskaper och vissa fall har bristfälliga kunskaper i svenska. Om en sökande föreslår ett offentligt biträde som myndigheten inte direkt kan konstatera saknar de kunskaper eller färdigheter som ställs i det rättsliga ställningstagandet, förordnas han eller hon på grund av att det enligt myndighetens tolkning krävs särskilda skäl för att myndigheten ska kunna avslå en begäran från den sökande.

Även om frågan om det fria biträdesvalet inte omfattas av promemorians uppdragsbeskrivning och även om Migrationsverket under arbetets gång har ändrat uppfattning i denna fråga, bör det

⁴² SOU 2020:54 s. 364–371.

understrykas att lämplighetskravet för offentliga biträden är detsamma oavsett om den enskilde själv har föreslagit en viss person eller inte. Det ska alltså inte göras någon särskild avvägning mellan lämplighetskravet och det fria biträdesvalet.

Att det utses offentliga biträden som tydligt brister i kompetens är framför allt ett rättssäkerhetsproblem för de personer som får ett sådant biträde förordnat för sig. En annan aspekt är att statens resurser inte används på ett effektivt och ändamålsenligt sätt när ett biträde utan tillräcklig kompetens förordnas i ett ärende och sedan får ersättning för sitt arbete. Det är därför viktigt att ha bra och effektiva mekanismer för att säkerställa att de biträden som utses är lämpliga.

Mot denna bakgrund bedömer vi att det finns ett behov av förändring. För att skapa en mer enhetlig och förutsägbar förordnande-process bör behörighetskraven för offentliga biträden i migrationsprocessen förtydligas och skärpas.

3.5 Överväganden och förslag

3.5.1 Behörighetskraven för offentliga biträden bör skärpas och förtydligas

Förslag: Till offentligt biträde i migrationsförfarandet ska förordnas en advokat, en biträdande jurist på advokatbyrå eller någon annan person som har avlagt de kunskapsprov som krävs för behörighet till domaranställning. Endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget får förordnas.

Om den sökande har föreslagit någon som är behörig ska denne förordnas om det inte finns särskilda skäl mot det.

Inledning

Utlänningslagen innehåller inte några särskilda krav som närmare definierar vem som kan förordnas som offentligt biträde i ett migrationsärende. Detta skiljer sig därmed från till exempel

regleringen kring offentliga försvarare, målsägandebiträden, offentliga biträden för unga i mål enligt lagen om vård av unga och offentliga biträden som utses med stöd av lagen om särskild kontroll av vissa utlänningar, där det finns tydliga behörighets- och lämplighetskrav i respektive lag. Det enda krav som ställs på ett offentligt biträde i migrationsärenden är att han eller hon är lämplig och det grundar sig i de allmänna reglerna i rättshjälpslagen. Det faller sig därför naturligt att inledningsvis analysera och överväga om de regleringar som finns för offentliga försvarare, offentliga biträden enligt lagen om särskild kontroll av vissa utlänningar och målsägandebiträden kan vara lämpliga förebilder även för offentliga biträden i migrationsprocessen. Slutligen bör det också övervägas om det finns andra krav som bör ställas på den som förordnas som offentligt biträde i migrationsprocessen för att säkerställa en högre kvalitet hos biträdena.

Ett krav på advokattitel är varken nödvändigt eller ändamålsenligt

En tydlig skärpning av kompetens- och behörighetskraven skulle vara att ställa samma krav på offentliga biträden i migrationsprocessen som ställs på offentliga försvarare och offentliga biträden i kvalificerade säkerhetsärenden. Det skulle i princip innebära att enbart advokater skulle komma i fråga som offentliga biträden. En sådan förändring skulle ha den fördelen att det offentliga biträdet skulle stå under offentligrättslig tillsyn. För advokater ställs det vidare krav på juridiska kunskaper, fortbildning och praktisk erfarenhet från kvalificerad juridisk verksamhet. Ett advokatkrav borde även garantera att det offentliga biträdet har tillräckliga språkliga kunskaper för uppdraget.

Något som talar mot ett advokatkrav är att en advokattitel i sig inte garanterar att biträdet har närmare kunskaper inom migrationsrätt eller djupare kunskaper om förvaltningsprocessrätt. Sådana kunskaper är viktiga för att arbetet som offentligt biträde i migrationsärenden ska kunna utföras effektivt och med kvalitet.

Därutöver finns det jurister som inte är advokater men med mycket goda kunskaper i migrationsrätt och förvaltningsprocessrätt och som har specialiserat sig inom migrationsområdet. Denna kategori av jurister skulle vara uteslutna från möjligheten att för-

ordnas som offentliga biträden om ett advokatkrav infördes. Det framstår inte som ändamålsenligt med en reglering som utesluter en förhållandevis stor grupp jurister som i dagsläget förordnas som offentliga biträden och som gör ett bra arbete.

Ett ytterligare argument till varför ett advokatkrav inte framstår som lämpligt, är det stora antalet migrationsärenden. Under 2022 förordnade Migrationsverket fram till och med september offentliga biträden i 12 996 ärenden. Till dessa ärenden tillkommer Polismyndighetens och migrationsdomstolarnas förordnanden. Förordnandena sker på en rad orter över hela landet. Det är inte säkert att det på alla dessa orter finns tillräckligt många advokater som är tillgängliga för det stora antalet uppdrag.

Sammanfattningsvis bör det alltså inte införas ett advokatkrav för att kunna förordnas som offentligt biträde i ett migrationsärende.

Endast jurister ska kunna förordnas som offentliga biträden

Den nuvarande regleringen innebär att advokater, biträdande jurister på advokatbyråer, men även någon annan lämplig person kan förordnas som offentligt biträde. Av förarbetena framgår att det allmänna lämplighetskravet bland annat innebär att i första hand personer med juristexamen ska förordnas.⁴³ Det finns därmed en tydlig presumtion för att ett offentligt biträde ska vara jurist, men formuleringen öppnar även upp för att personer som saknar juridisk utbildning kan komma i fråga för uppdrag. Det ställs alltså lägre krav på den som förordnas som offentligt biträde i migrationsprocessen än på en offentlig försvarare, ett målsägandebiträde och ett offentligt biträde i kvalificerade säkerhetsärenden.

Den stora majoriteten av dem som i dag förordnas har dock en juristexamen. Det gäller framför allt de biträden som förordnas ex officio av Migrationsverket och Polismyndigheten. Det finns emellertid exempel på personer som helt saknar juridisk utbildning och som regelbundet förordnas, i vart fall fram tills alldeles nyligen då Migrationsverket ändrade kraven för att förordnas.

Uppdraget som offentligt biträde i migrationsärenden är kvalificerat och under processens gång måste biträdet ta till vara sin klients intressen inför den myndighet som handlägger ärendet och

⁴³ Prop. 1996/97:9 s. 26 och 224

sedan även behärska den mer formaliserade processen i domstol. Detta kräver god juridisk kompetens och kunskaper om de särskilda regler som aktualiseras i migrationsprocessen. Ett grundkrav för att vara aktuell som offentligt biträde bör därför vara att den som förordnas har avlagt juristexamen. Ett krav på juristexamen skulle förutom juridisk kompetens i viss utsträckning även garantera att den som förordnas behärskar svenska språket. Det skulle dessutom innebära att de krav som i många fall i praktiken redan ställs på ett offentligt biträde kommer till uttryck i lagtexten.

För att markera att det endast är jurister som kan komma i fråga för förordnanden föreslås att det av lagtexten ska framgå att det för ett förordnande ska krävas att personen i fråga har avlagt de kunskapsprov som krävs för behörighet till domaranställning. Det innebär att personen måste ha avlagt juristexamen eller motsvarande äldre examen (4 kap. 1 § RB och förordning [2007:386] om kunskapsprov för behörighet som domare m.m.).

Under arbetets gång har det uppmärksammats att det även kan förekomma personer som inte har en juristexamen men som i och för sig är fullt lämpliga att åta sig uppdrag som offentligt biträde. Det kan röra sig om personer som under många år arbetat med migrationsrättsliga frågor och därigenom införskaffat sig goda kunskaper om processen och regelverket. Dessa personer kan i dag falla inom ramen för 26 § rättshjälpslagens definition av ”annan som är lämplig”. Att ställa krav på juristexamen skulle visserligen utesluta andra än jurister från möjligheten att förordnas som offentliga biträden. Eftersom Migrationsverket och Polismyndigheten i regel redan kräver en juristexamen för att någon ska förordnas måste det röra sig om förhållandevis få personer som förordnas utan att vara jurister. I vilket fall väger den enskildes rättssäkerhet och rätt till ett kvalificerat offentligt biträde vid en intressekonflikt i detta avseende över.

Ett krav på kunskaper och erfarenheter och särskild lämplighet bör införas

Den som har rätt till ett offentligt biträde i asylprocessen befinner sig ofta i en utsatt situation. Den hjälp och det stöd som den enskildes situation kan kräva har inte enbart med juridisk kunskap att göra. I syfte att förbättra den enskildes förutsättningar att få sina

rättigheter tillgodosedda föreslås att det också ska ställas särskilda krav på den som ska förordnas som offentligt biträde. Endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget ska få förordnas. Detta innebär ytterligare en skärpning i förhållande till dagens reglering.

Som utgångspunkt för en sådan bedömning kan till att börja med sägas att advokater som huvudregel bör anses uppfylla kraven dels genom advokatsamfundets krav på årlig fortbildning, dels genom kravet på yrkeslivserfarenhet som ställs på advokater. Även kravet på personlig lämplighet är föremål för prövning i samband med ansökan om inträde i samfundet. Advokater bör alltså regelmässigt vara kvalificerade för uppdrag som offentliga biträden. Givetvis måste dock en advokat kunna visa på att denne besitter faktiska kunskaper och erfarenheter inom migrationsrätt. En advokattitel är inte någon garanti för att det tilltänkta biträdet har goda kunskaper i exempelvis migrationsrätt eller förvaltningsprocessrätt. Det är sådana kunskaper och erfarenheter som den föreslagna skärpningen avser.

För biträdande jurister på advokatbyråer bör det krävas att de har en inte obetydlig yrkeslivserfarenhet innan de kan bli aktuella för förordnanden som offentliga biträden. Kravet på erfarenhet kan till exempel innebära att den biträdande juristen är notariemeriterad från en domstol som handlägger migrationsmål eller förvaltningsmål eller har arbetat på en advokatbyrå under mer än en begränsad tid och på så sätt fått nödvändiga och relevanta erfarenheter och kunskaper. Annan arbetslivserfarenhet med koppling till migrationsrättsliga frågor kan också vägas in, liksom genomförda kurser och utbildningar inom ämnet.

Den förordnande myndigheten har ett ansvar för att det offentliga biträdet som förordnas inte bara uppfyller de formella kvalifikationskraven utan också är lämplig i det enskilda fallet. Det bör därför även införas ett krav på att den som förordnas, utöver att vara särskilt lämplig på grund av sina kunskaper och erfarenheter inom migrationsområdet generellt, även i övrigt ska vara särskilt lämplig för uppdraget. Uppdraget att vara offentligt biträde kan skilja sig åt, främst i fråga om komplexitet. Erfarenhet av uppdrag som offentligt biträde i mindre komplexa ärenden kan vara lämpligt innan uppdrag som kan betecknas som mer komplexa. Det kan vara svårt att i ett tidigt skede – när ett biträde vanligtvis förordnas – veta

om ett ärende är eller kommer att bli komplext eller inte. Denna avvägning måste dock den förordnande myndigheten göra inom ramen för lämplighetsbedömningen i varje enskilt fall och i förhållande till de uppgifter som den sökande lämnar vid initiala samtal, precis som får antas redan görs i dag. Bedömningen av om det offentliga biträdet har tillräckliga kunskaper och erfarenheter och i övrigt är särskilt lämplig kan således bli olika beroende på vad uppdraget gäller. Med anledning av detta är det inte lämpligt att i lagtexten ange vilka mer specifika kunskaper och erfarenheter som ska krävas. Myndigheten eller domstolen kan även ta hänsyn till andra omständigheter som talar för att en person är särskilt lämplig för uppdraget. En person som i och för sig uppfyller kraven på juristexamen, kunskaper och erfarenheter men som har uppvisat dåligt omdöme eller på något annat sätt agerat olämpligt på något avgörande vis bör exempelvis inte kunna förordnas till offentligt biträde.

Förslaget bidrar till att sökanden i varje enskilt fall får ett offentligt biträde med rätt kvalifikationer. Den förordnande myndigheten eller domstolen ska göra en bedömning om det i det enskilda fallet krävs särskild kompetens och erfarenhet eller andra egenskaper hos det offentliga biträdet.

För övriga jurister, som alltså inte står under advokatsamfundets tillsyn, bör det förutom kravet på juristexamen, dokumenterad kunskap och erfarenhet på området också kunna ställas andra relevanta krav, inte minst att personen i fråga har en ansvarsförsäkring.

Om den enskilde har önskat en viss namngiven person som offentligt biträde ska den personen utses under förutsättning att personen uppfyller samtliga kvalifikationskrav och det inte finns särskilda skäl mot det. Detta bör också för tydlighetens skull framgå av lagtexten.

För att sammanfatta förslaget ska det krävas att den person som utses till offentligt biträde är advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå. Om så inte är fallet ska personen i vart fall ha avlagt de kunskapsprov som krävs för behörighet till domaranställning, det vill säga ha en juristexamen eller motsvarande äldre examen. Härtill kommer att endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget får förordnas.

3.5.2 En skärpning av behörighetskraven är dock inte hela lösningen

Oaktat promemorians nyss nämnda förslag till ändring i utlänningslagen bör det särskilt poängteras att frågan om kvaliteten på offentliga biträden i migrationsprocessen inte enbart kan lösas genom regeländringar. Under arbetet med promemorian har det från flera av de aktörer som utredningen har varit i kontakt med förts fram att en anledning till att olämpliga biträden förordnats i för stor utsträckning beror på de förordnande myndigheternas avsaknad av rutiner och riktlinjer för hur en lämplighetsprövning av offentliga biträden ska gå till.

För att säkerställa att de bestämmelser om offentligt biträde som nu föreslås tillämpas korrekt bör Migrationsverket och Polismyndigheten utarbeta tydliga riktlinjer och systematiska arbetsätt för olika relevanta frågor kopplade till den praktiska lämplighetsbedömningen.

4 Generell obehörighetsförklaring av olämpliga ombud och biträden

4.1 Inledning

Vid sidan av den reglering som finns om rätten till offentligt biträde får den som är part i ett ärende som ombud eller biträde anlita någon som är lämplig för uppdraget. Rätten att använda sig av ombud och biträde är en grundläggande och självklar del av svensk rättstradition. För ärenden vid förvaltningsmyndigheter gäller reglerna i förvaltningslagen (2017:900) om ombud och biträden och för mål vid förvaltningsdomstolar gäller förvaltningsprocesslagens (1971:291) regler.

När ett mål handläggs i en migrationsdomstol gäller att rätten får avvisa ett ombud eller biträde i målet om han eller hon visar oskicklighet, oförstånd eller annars är olämplig. Rätten får också förklara honom eller henne obehörig att vara ombud eller biträde vid domstolen antingen för viss tid eller tills vidare. En förvaltningsmyndighet får besluta att ett ombud eller biträde som bedöms vara olämplig för uppdraget inte längre får medverka i ärendet. Ett sådant beslut har verkan endast i ärendet där det fattas. En fråga som uppmärksammas är om Migrationsverket och Polismyndigheten – i likhet med vad som gäller för domstolarna – bör ha möjlighet att mer generellt hindra oskickliga ombud eller biträden från att medverka i ärenden. En sådan möjlighet skulle kunna fylla en viktig funktion. Samtidigt måste det beaktas att det är fråga om en mycket ingripande åtgärd.

Utredaren har i den här delen fått i uppdrag att

- ta ställning till om Migrationsverket bör ha möjlighet att generellt hindra olämpliga ombud och biträden från att medverka i ärenden hos myndigheten,
- ta ställning till om en sådan möjlighet bör införas för Polismyndigheten när det gäller migrationsärenden, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

4.2 Ombud, biträden och offentliga biträden

Med *ombud* avses den som har fullmakt att föra talan i någon annans ställe. Ett ombud kan helt eller delvis föra huvudmannens talan och i vissa fall även ta emot handlingar som delges. Den som har ett uppdrag som ombud är behörig att även i huvudmannens frånvaro vidta åtgärder som blir bindande för denne (jfr om rättegångsombud i 12 kap. 14 § rättegångsbalken, RB). Omfattningen av ett ombuds behörighet att företräda huvudmannen anses innefatta en rätt att vidta alla åtgärder som behövs i målet eller ärendet, om inget annat följer av fullmakten. Kommunikation med parten ska därför som huvudregel ske via ombudet.⁴⁵ Endast fysiska personer kan vara ombud.

Med *biträde* avses den som saknar fullmakt och inte själv för talan för partens räkning utan endast bistår honom eller henne. Ett biträde får därför endast agera när parten är med. Vid muntlig handläggning hos en myndighet eller domstol är det i princip huvudmannen själv som för sin talan, även om biträdet är närvarande. Vad biträdet säger i en sådan situation kan dock som regel anses godkänt av huvudmannen, om denne inte gör någon invändning mot det (jfr 12 kap. 22 § RB). Biträdets uppgift blir därför i första hand att vid sidan av stötta och hjälpa den enskilde med att ta tillvara sin rätt. I det här sammanhanget kan skillnaden mellan ett biträde och en så kallad stödperson noteras. En stödperson kan vara en nära anhörig eller vän till den som är part i ett ärende eller mål och som håller parten

⁴⁵ Om en myndighet väljer att skicka en handling till huvudmannen innebär detta en ren serviceåtgärd. Myndigheten måste i sådana fall också skicka handlingen till ombudet (se prop. 2016/17:180 s. 88).

sällskap vid ett sammanträde inför en myndighet eller domstol, men vars uppgift inte nödvändigtvis är att biträda parten i sak.⁴⁶

Ett *offentligt biträde* är ett biträde som en myndighet eller domstol förordnar åt en enskild i ett ärende eller mål. Kostnaden för ett offentligt biträde ligger på staten, till skillnad från ett ombud eller biträde som den enskilde själv anlitar. I grunden ska ett offentligt biträde, på samma sätt som ett anlitat biträde, hjälpa den enskilde att ta tillvara sin rätt. Till följd av att det offentliga biträdet i regel är jurist ingår det också i uppdraget att utgöra ett rättsligt stöd under processen (se avsnitt 3.3.5).

Ett offentligt biträde kan även agera som ombud hos såväl förvaltningsmyndighet som i förvaltningsdomstol. Ett offentligt biträde som inte samtidigt är ombud kan inte överklaga ett beslut för den person som biträdet förordnats för.

Migrationsverket har uppgett till utredningen att det händer att enskilda, trots att ett offentligt biträde förordnats, redan under myndighetens handläggning anlitar ett eget ombud som hjälper dem under processens gång. I dessa situationer är det offentliga biträdet ändå förordnad tills målet är avslutat eller fram till ett eventuellt entledigande.

4.3 Allmänt om möjligheterna att förklara ett ombud eller biträde obehörigt

4.3.1 Regleringen för förvaltningsmyndigheter

Rätten att anlita ombud eller biträde

Den som är part i ett ärende vid en förvaltningsmyndighet får som ombud eller biträde anlita någon som är lämplig för uppdraget (14 § första stycket förvaltningslagen).

Rätten att anlita ett ombud eller biträde är ovillkorlig. Rätten att anlita ett ombud hindrar inte att myndigheten kan begära att huvud-

⁴⁶ Enligt JO hindrar inte förvaltningslagen att en part har sällskap av en sådan stödperson. Däremot kan det finnas uppgifter som omfattas av sekretess som en stödperson inte har rätt att ta del av, vilket innebär att viss försiktighet bör iaktas när det gäller den information som kan lämnas inför en stödperson vid ett sammanträde, se JO 1992/93 s. 417.

mannen ska medverka personligen. Personlig medverkan kan ibland vara nödvändig av utredningsskäl, särskilt i sådana fall då enbart den enskilde själv har den information som behöver tillföras ärendet, vilket får anses vara fallet i de flesta migrationsärenden. Det kan också röra sig om situationer där den enskilde själv kan behöva lämna sitt medgivande till något eller personligen underteckna en handling.

När huvudmannen medverkar personligen i någon del av handläggningen kan ombudet medverka på samma sätt som ett biträde. Reglerna om rätten att anlita ombud eller biträde i förvaltningslagen gäller även i Migrationsverkets och Polismyndighetens verksamheter. För att ett offentligt biträde ska förordnas behöver det framgå av lag. Av 18 kap. 1 och 1 a §§ utlänningslagen framgår i vilka fall en enskild har rätt till ett offentligt biträde i ett migrationsärende (se även avsnitt 3.3.2.).

Myndigheternas möjlighet att avvisa ett ombud eller biträde

Enligt 14 § andra stycket förvaltningslagen får en myndighet besluta att ett ombud eller biträde som bedöms vara olämpligt för sitt uppdrag inte längre får medverka i ett ärende.

Det uttryckliga kravet i bestämmelsens första stycke att enbart den som är lämplig för uppdraget får anlitas som ombud eller biträde gör det möjligt för en myndighet att redan när ett ärende inleds avvisa ett ombud eller biträde som tidigare har visat sig olämpligt för uppdraget.⁴⁷

I migrationsärenden förekommer det i relativt stor utsträckning ombud och biträden som myndigheterna och domstolarna sedan tidigare känner till. Det finns i dessa fall en möjlighet att avvisa ett olämpligt ombud redan när ärendet inleds.

När det saknas tidigare kännedom om ett ombud eller biträde, kan det under ärendets handläggning visa sig att ombudet eller biträdet bedöms vara olämpligt för sitt uppdrag. Myndigheten kan även i det skedet hindra ombudet eller biträdet från fortsatt medverkan i ärendet.⁴⁸

Även om tidigare erfarenheter av ett ombud eller biträde kan ligga till grund för ett beslut om avvisning, får ett sådant beslut endast

⁴⁷ Prop. 2016/17:180 s. 90.

⁴⁸ A.a. s. 299 f.

verkan i det ärende där beslutet fattas. Ett beslut om att ett ombud eller biträde inte får medverka måste därför fattas i varje enskilt ärende där det behövs.

Frågan om avvisningsbeslutens överklagbarhet och forum m.m. får bedömas utifrån de allmänna bestämmelserna i 40–44 §§ förvaltningslagen.

Tidigare överväganden om myndigheters möjlighet att kunna obehörighetsförklara ett ombud eller biträde

Frågan om en generell möjlighet för myndigheter att kunna förhindra olämpliga ombud och biträden från att medverka i ärenden har övervägts tidigare.

Under remissförfarandet som föregick införandet av den nu gällande förvaltningslagen framförde ett par remissinstanser, bland annat Försäkringskassan, att en förvaltningsmyndighet – i likhet med vad som gäller för domstolarna – bör ha möjlighet att mer generellt hindra uppenbart oskickliga ombud eller biträden från att medverka i ärenden hos myndigheten. Även Justitiekanslern uppmärksammade frågan under remissförfarandet. Regeringen uttalade i propositionen att det undantagsvis förekommer situationer där ombud vid upprepade tillfällen i olika ärenden visar sig olämplig i sådan omfattning att en möjlighet till ett mera generellt ingripande från myndighetens sida kan framstå som önskvärd. Regeringen ansåg dock att det som remissinstanserna fört fram inte utgjorde tillräckliga skäl för att motivera införandet av allmänna bestämmelser om en så pass ingripande åtgärd i den nya förvaltningslagen.⁴⁹

4.3.2 Regleringen för förvaltningsdomstolar

Rätten till ombud eller biträde

De processuella reglerna som de allmänna förvaltningsdomstolarna ska tillämpa i förvaltningsmål finns huvudsakligen i förvaltningsprocesslagen. Rätten att använda sig av ombud och biträde regleras i 48 § där det framgår att den som för talan i mål får som ombud eller

⁴⁹ A.a. s. 91.

biträde anlita någon som är lämplig för uppdraget. Ordalydelsen överensstämmer med motsvarande bestämmelse i förvaltningslagen. Även i förvaltningsdomstol är rätten att anlita ombud eller biträde ovillkorlig, men på samma sätt som förvaltningsmyndigheter kan domstolen begära att den som har ombud ska medverka personligen vid exempelvis en muntlig förhandling.⁵⁰

I bestämmelsen anges vidare grundläggande lämplighetskrav avseende ombud och biträden samt domstols möjlighet att avvisa dem, vilka skiljer sig något från reglerna i förvaltningslagen.

Förvaltningsdomstolarnas möjlighet att avvisa eller obehörighetsförklara ett ombud eller biträde

Om den som är ombud eller biträde visar oskicklighet eller oförstånd eller annars är olämplig får rätten avvisa honom eller henne som ombud eller biträde i målet. Rätten får också förklara honom eller henne obehörig att vara ombud eller biträde vid rätten antingen för viss tid eller tills vidare (48 § andra stycket förvaltningsprocesslagen). Av bestämmelsen följer att en förvaltningsdomstol, på samma sätt som en förvaltningsmyndighet, kan avvisa ombud eller biträden som redan på förhand inte bedöms vara kvalificerade. Domstolen kan alltså avvisa ett ombud eller biträde när domstolen utifrån tidigare erfarenheter på goda grunder kan anta att personen i fråga kommer att missköta sitt uppdrag, även om detta inte kommit till uttryck i det pågående målet.⁵¹

Rätten får förklara ombudet eller biträdet obehörig vid rätten, alltså den egna domstolen, antingen för viss tid eller tills vidare. Ett beslut om obehörighetsförklaring kan därmed få verkan även för andra mål inom den aktuella domstolen. Denna möjlighet för domstolarna skiljer sig från förvaltningsmyndigheterna som endast kan avvisa ett ombud eller biträde i det enskilda ärendet. Ett beslut fattat av en domstol om att avvisa eller obehörighetsförklara ett ombud eller biträde kan överklagas särskilt (34 § förvaltningsprocesslagen).

Bestämmelsen om obehörighetsförklaring i förvaltningsdomstol infördes 1983 med reglerna i 12 kap. 5 § RB som förebild.⁵²

⁵⁰ Prop. 1971:30 del 2 s. 602 och jfr RÅ 1991 ref. 66.

⁵¹ Detta var inte möjligt tidigare, det vill säga enligt den lydelse som bestämmelsen hade före den 1 juli 2013 (jfr RÅ85 2:15 och RÅ 2006 not. 1).

⁵² Prop. 1982/83:134 s. 36 f.

Rätten ska underrätta advokatsamfundets styrelse om den som avvisas eller förklaras obehörig är advokat. Skälet är att samfundet ska kunna överväga frågor om disciplinära åtgärder mot advokaten i fråga.⁵³

4.3.3 Vem kan uppträda som ombud eller biträde?

Ett ombud eller biträde som den enskilde själv anlitar ska, enligt såväl förvaltningslagen som förvaltningsprocesslagen, vara lämplig. Vem som är lämplig får enligt förarbetena avgöras i varje enskilt fall efter sakens karaktär och den omfattning som processen kan förväntas att få. Om ärendet eller målet inte är komplicerat finns det normalt sett ingen anledning att ställa alltför höga krav på den som anlitas som ombud eller biträde. I enklare fall möter det normalt inte något hinder att en nära anhörig utan särskild juridisk skolning eller att någon annan allmänt förständig person uppträder som ombud. Den det gäller behöver normalt inte lägga fram någon utredning om sina kvalifikationer.⁵⁴

Anledningen till att regleringen för ombud är formulerad på ett allmänt sätt är bland annat att det för förvaltningsprocessen finns ett behov av en flexibel reglering som i större utsträckning än processen i allmän domstol tillåter en tillämpning som är anpassad till det enskilda fallet.⁵⁵ En generell regel om ombud och biträden som den i förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen kan därför inte ställa specifika lämplighetskrav på den som får uppträda som ombud eller biträde eftersom bedömningen av vem som är lämplig kan variera beroende på ärendetyp. Den enskilde ska också ha stor frihet att välja vem han eller hon vill anlita. Detta skiljer sig från regleringen om offentliga biträden där staten har ett större intresse av att reglera vem som förordnas.

Vem som är behörig att uppträda som offentligt biträde i ett ärende framgår av den författning som reglerar rätten till offentligt biträde. Det är också i dessa författningar som eventuella behörig-

⁵³ Prop. 1986/87:89 s. 149 f.

⁵⁴ Prop. 2016/17:180 s. 90 och prop. 2012/13:45 s. 103 ff.

⁵⁵ Prop. 2012/13:45 s. 106 f.

hets- och lämplighetskrav finns.⁵⁶ Om det saknas reglering i specialförfattning är det kraven i rättshjälpslagen som gäller.

I förarbetena till såväl förvaltningslagen som förvaltningsprocesslagen uttalas att reglerna om ombud i 12 kap. RB i många fall bör vara vägledande även för de krav som i det enskilda fallet kan ställas på ombud som uppträder i allmän förvaltningsdomstol och myndighet. Hänsyn bör bland annat tas till personens omdöme, kunnande och erfarenhet i förhållande till det enskilda ärendet.⁵⁷

Mot bakgrund av regleringen i 12 kap. RB kan en person som inte behärskar svenska språket anses olämplig. Detta behöver dock inte vara fallet i förvaltningsärenden. Det är inte ovanligt att en anhörig agerar som ombud i ett migrationsärende och att ställa särskilda krav på språkkunskap skulle i vissa situationer omöjliggöra ombudsrollen för den anhörige.

En absolut förutsättning för att någon ska kunna agera som ombud är att denne har fått en fullmakt från huvudmannen som ger honom eller henne behörighet att företräda denne. Fullmakten kan vara skriftlig eller muntlig.⁵⁸

4.3.4 Entledigande och byte av offentligt biträde

Enligt rättshjälpslagen får ett offentligt biträde entledigas från ett pågående uppdrag om det finns skäl till det (5 § lagen om offentligt biträde och 26 § första stycket rättshjälpslagen). Syftet är bland annat att ett förordnande ska kunna återkallas när ett biträde har utfört uppdraget med bristande omsorg eller på annat sätt åsidosatt sina plikter som offentligt biträde.⁵⁹ Någon möjlighet att generellt obehörighetsförklara en person och därmed utestänga denne från möjligheten att förordnas som offentligt biträde vid en viss myndighet eller i vissa slags ärenden finns inte enligt dessa författningar.

Ett entledigade innebär att förordnandet upphör. Ett entledigande beror vanligtvis på att biträdet av någon anledning är för-

⁵⁶ Se exempelvis 39 § andra stycket LVU och 6 kap. 8 § lagen om särskild kontroll av vissa utlännningar.

⁵⁷ Prop. 2012/13:45 s. 179 f och prop. 2016/17:180 s. 300.

⁵⁸ Den närmare regleringen av ombudets fullmakt framgår av 15 § förvaltningslagen respektive 49 § förvaltningsprocesslagen.

⁵⁹ Prop. 1972:4 s. 328.

hindrad att fullfölja uppdraget, men det kan även bero på att biträdet bedöms missköta sitt uppdrag.

Migrationsverket har vid kontakter med utredningen uppgett att myndigheten under perioden den 1 januari–31 april 2022 genomförde en kartläggning av hur många beslut som myndigheten fattade om entledigande av offentliga biträden. Under perioden fattades 330 beslut om entledigande. Av dessa beslut berodde 13 på att det offentliga biträdet visat sig vara olämpligt. Det var inte fråga om 13 olika personer, utan om 13 beslut. I majoriteten av fallen var anledningen till entledigandet att Migrationsverket fått en under rättelse från en migrationsdomstol om att personen blivit obehörighetsförklarad där.

4.4 Migrationsverket och Polismyndighetens uppgifter om ombud och biträden

I kontakt med utredningen har såväl Migrationsverket som Polismyndigheten uppgett att det är mycket ovanligt att myndigheterna fattar beslut om att avvisa ombud eller biträden i enskilda ärenden. Någon statistik över antalet sådana beslut har inte varit möjligt att få fram från någon av myndigheterna. Såväl Migrationsverket som Polismyndigheten har däremot fört fram att det i någon omfattning förekommer ombud som bedöms vara olämpliga. Det kan till exempel i ärenden om arbetstillstånd röra sig om oseriösa arbetsgivare som lämnar in felaktigt underlag för en ansökan. Det förekommer ombud som visar sig vara olämpliga genom att ha bristande kunskaper om det aktuella rättsområdet eller genom att inte företräda den enskilde på ett bra sätt. Det kan också röra sig om ombud som har alldeles för många klienter samtidigt och att kvaliteten på arbetet därför blir lidande. Enligt Migrationsverket är en anledning till att så få ombud och biträden avvisas att myndigheten saknar rutiner och processer för att följa upp ombuds ageranden. Myndighetens krav för att vidta åtgärder mot ett olämpligt ombud är högt ställda.

Som regleringen ser ut finns det vidare en risk att olika enheter inom Migrationsverket gör olika bedömningar av samma ombud. Vissa ombud förekommer i flera ärenden som handläggs i olika delar av landet. Något informationsutbyte mellan de olika enheterna finns

inte varför det är möjligt att ett ombud som avvisats i ett eller flera ärenden på en enhet kan förekomma på en annan enhet, trots att det inom myndigheten finns uppgifter om att ombudet tidigare visat sig olämpligt.

När det gäller de offentliga biträden som Migrationsverket inte anser vara lämpliga och som därför inte bör förordnas är hanteringen mer enhetlig. Sedan Högsta förvaltningsdomstolen uttalade att Migrationsverkets beslut att avföra någon från verkets biträdesförteckning inte utgör ett överklagbart beslut (se HFD 2020 ref. 34) har Migrationsverket infört ett system som innebär att myndigheten informerar det biträde som inte längre bedöms lämpligt om att myndigheten inte avser att förordna honom eller henne och därmed kommer att stänga av denne för en viss tid. Det är dock inte fråga om en permanent avstängning eftersom myndigheten inte anser sig ha lagstöd för det. Migrationsverket informerar även personen om vilka åtgärder, till exempel utbildningar, som kan vara lämpliga att genomgå för att han eller hon återigen vara aktuell för förordnanden. Personen får också möjlighet att yttra sig innan avstängningen, men något formellt beslut om avstängning fattas normalt inte. I praktiken innebär avstängningen att myndigheten lägger in en spärre på personen som gör att en beslutsfattare inte bör fatta beslut om att förordna personen innan viss information har lämnats till beslutsfattaren (se avsnitt 3.3.6). När det är fråga om olämplighet i ett visst enskilt ärende fattar myndigheten bara beslut i det ärendet och det påverkar således inte personens möjligheter till framtida förordnanden.

Vad avser Polismyndigheten så framgår det av Riksrevisionens rapport att det finns polisregioner som helt enkelt slutar förordna, alternativt nedprioriterar, offentliga biträden vid misstanke om misshandling utan att det fattas ett formellt beslut om detta.⁶⁰

4.5 Överväganden och förslag

Förslag: Om ett ombud eller biträde bedöms vara olämplig för sitt uppdrag får Migrationsverket eller Polismyndigheten besluta att han eller hon inte längre får medverka i ärendet. Migrations-

⁶⁰ Riksrevisionens rapport *Lämpligt biträde med rätt ersättning – hanteringen av offentliga biträden i migrationsärenden* (RiR 2022:14), s. 37.

verket eller Polismyndigheten får också förklara honom eller henne obehörig att vara ombud eller biträde vid myndigheten antingen för viss tid eller tills vidare. Ett sådant beslut av Polismyndigheten får dock endast gälla ärenden enligt utlänningslagen.

Ett beslut att förklara någon obehörig att vara ombud eller biträde ska kunna överklagas.

4.5.1 En generell möjlighet att förklara ett olämpligt ombud eller biträde obehörigt bör införas

Utredningens uppdrag är att analysera om Migrationsverket och Polismyndigheten i migrationsärenden bör ha möjlighet att generellt hindra olämpliga ombud och biträden från att medverka. Med biträden avses i detta sammanhang såväl privat anlitate biträden som offentliga biträden som förordnas av Migrationsverket eller Polismyndigheten.

Även om det är svårt att få fram statistik på hur stort problemet med olämpliga ombud och biträden är, står det klart att det förekommer såväl ombud som biträden i migrationsprocessen som vid upprepade tillfällen visar sig vara olämpliga för sina uppdrag. Olämpligheten kan ta sig olika uttryck. Det kan vara fråga om ombud eller biträden som visat oskicklighet genom att sakna grundläggande kunskaper om rättsområdet, tar på sig fler uppdrag än vad han eller hon klarar av eller på andra sätt inte företräder sin huvudman på ett tillfredsställande sätt. Det förekommer även, enligt uppgifter från Migrationsverket, personer som på andra vis inte uppträder på ett seriöst sätt. Vid handläggning av ett ärende är det naturligtvis till nackdel för den enskilde att ha anlitat ett olämpligt ombud eller biträde. Det kan på olika sätt fördröja och försvåra ärendehandläggningen hos myndigheten, vilket i slutändan drabbar den enskilde. En möjlighet till generell obehörighetsförklaring av olämpliga ombud och biträden skulle därför kunna fylla en viktig funktion för att höja rättssäkerheten för de enskilda.

Det finns även andra aspekter som måste beaktas och som talar för att Migrationsverket bör ges en möjlighet att generellt hindra olämpliga ombud och biträden från att medverka. Ett mycket stort antal ombud och biträden uppträder i Migrationsverkets ärenden

varje år. Vissa ombud förekommer dessutom i flera ärenden som handläggs i olika delar av landet. Något informationsutbyte mellan de olika enheterna finns inte varför det är möjligt att ett ombud som avvisats i ett eller flera ärenden på en enhet kan förekomma på en annan enhet, trots att det inom myndigheten finns uppgifter om att ombudet tidigare visat sig olämpligt. Rättssäkerhetsskäl talar för att ett ombud eller biträde som uppvisat så allvarliga brister att en avstängning kan aktualiseras, bör kunna stängas av generellt och inte ha möjlighet att uppträda i ärenden på vissa enheter inom myndigheten men inte vid andra. En annan ordning framstår som inkonsekvent och riskerar att försvaga förtroendet för Migrationsverkets hantering av ombud och biträden. Den nuvarande ordningen, där Migrationsverket får besluta att ett ombud eller biträde som är olämpligt inte längre får medverka i det enskilda ärendet, framstår mot denna bakgrund som otillräcklig.

Ett beslut om generell obehörighetsförklaring är emellertid en mycket ingripande åtgärd. Den som berörs kommer under den tid som beslutet gäller inte att kunna uppträda varken som ombud eller biträde, vilket innebär att det även saknas möjlighet att förordnas som offentligt biträde av myndigheten.

Med hänsyn till de verkningar som ett beslut om obehörighetsförklaring har bör det reserveras för de mest uppenbara fallen av misskötsamhet. Det bör vidare krävas att det i sådana fall finns ett gediget och väldokumenterat beslutsunderlag och att det kommunicerats med den som åtgärden avser. Den som berörs ska även ha möjlighet att överklaga beslutet. På så sätt stärks även rättssäkerheten för ombuden och biträden.

En ytterligare aspekt av en generell obehörighetsförklaring gäller de offentliga biträdena i migrationsprocessen. Misskötsamhet från ett offentligt biträde kan i dag leda till att personen avförs från Migrationsverkets biträdesförteckning. Den som avförs från förteckningen erbjuds inte några nya förordnanden och kan inte klaga på åtgärden att ha blivit avförd. Migrationsverket har i olika sammanhang fått kritik för att ett sådant förfarande kan likställas med en formlös obehörighetsförklaring.⁶¹ En ordning där

⁶¹ Riksdagens ombudsmän (JO) har exempelvis kritiserat Migrationsverket för myndighetens tidigare tillämpning av en förteckning med uppgifter om personer som verket bedömde som olämpliga att förordna som offentliga biträden (en så kallad "svart lista"). JO anförde bland

Migrationsverket i de allvarligare fallen av brister i lämplighet kan besluta att generellt stänga av biträden – och som då rimligen även avförs från biträdesförteckningen – skulle ge den personen rätt till en sådan domstolsprövning som efterfrågats och som vi bedömer är nödvändig för att säkerställa biträdets rättssäkerhet.

Sammantaget anser vi att de rättssäkerhetsvinster som kan nås med att ge Migrationsverket och Polismyndigheten möjlighet att besluta om generella obehörighetsförklaringar överväger de negativa konsekvenser som uppstår för de ombud och biträden som berörs. Det skulle ge Migrationsverket och Polismyndigheten samma befogenhet som domstolarna redan har. Bestämmelserna i 12 kap. 5 § RB och 48 § andra stycket förvaltningsprocesslagen kan därför tjäna som förebild för en sådan reglering.

Under hur lång tid personen ska anses vara obehörig som ombud eller biträde vid myndigheten får bedömas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

Problem med olämpliga ombud som återkommer i ärendehandläggningen finns även hos andra myndigheter än Migrationsverket. Försäkringskassan påtalade exempelvis i sitt remissyttrande över förvaltningslagsutredningens betänkande (SOU 2010:29) att det inom myndigheten förekommer ombud som vid upprepade tillfällen visar sig olämpliga för sina uppdrag. Försäkringskassan ansåg därför att det vore mycket värdefullt om det i förvaltningslagen infördes en generell möjlighet för myndigheterna att obehörighetsförklara ombud och biträden. Någon sådan möjlighet ansåg dock inte regeringen vara motiverad eftersom det inte presenterats tillräckliga skäl för en sådan ordning.

Utredaren har till uppdrag att nu utreda om Migrationsverket och Polismyndigheten ska ha möjlighet att generellt hindra ombud och biträden från att medverka i ärenden hos dessa myndigheter. Det ingår inte i uppdraget att analysera en mer generell reglering för förvaltningsmyndigheterna, även om det i och för sig finns goda argument för en sådan ordning. Det finns dock inte något hinder mot att införa denna typ av reglering för enstaka myndigheter. Eftersom promemorians förslag är avgränsat till att endast gälla

annat att förfarandet kunde likställas med en formlös obehörighetsförklaring. För att den tillämpade rutinen skulle vara godtagbar krävdes att handläggningen avslutades genom ett formligt beslut som var möjligt att överklaga, se JO 1046-2009.

Migrationsverket och Polismyndigheten bör regleringen av systematiska skäl inte placeras i förvaltningslagen utan i utlänningslagen.

5 Substitution av offentliga biträden

5.1 Inledning

Med substitution avses i detta sammanhang att ett offentligt biträde, utan att själv avträda från sitt uppdrag, sätter någon annan i sitt ställe. Substitutionen kan gälla arbete under en viss tid eller avse vissa åtgärder. Syftet är att ett biträde ska kunna överlåta arbetet till någon annan om han eller hon under en kortare tid, till exempel på grund av sjukdom eller semester, är förhindrad att själv arbeta med ärendet. Inom flera förvaltningsrättsliga ärendetyper, däribland migrationsärenden, kan biträdet själv bestämma att substitution ska ske och därmed i praktiken även ansvara för att den som ersätter är lämplig.

Det har från olika håll förts fram att vissa offentliga biträden i migrationsprocessen har för många ärenden och substituerar i för stor utsträckning. Substitutionen kan ibland avse hela ärendets handläggning hos Migrationsverket och/eller migrationsdomstolen. Enligt Migrationskommittén har vissa offentliga biträden så många förordnanden att de inte klarar av att hantera dem själva och att en substitution därför redan från början är en förutsättning för att uppdragen överhuvudtaget ska kunna genomföras.⁶²

Utredaren har fått i uppdrag att

- ta ställning till om det genom skärpta regler om substitution eller på något annat sätt är möjligt att begränsa antalet uppdrag som ett offentligt biträde kan åta sig samtidigt, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

⁶² SOU 2020:54 s. 365.

5.2 Regler om substitution av offentliga biträden

5.2.1 Allmänna bestämmelser och reglering i migrationsprocessen

I utlänningslagen finns det inte några särskilda bestämmelser som reglerar möjligheterna för ett offentligt biträde att sätta någon annan i sitt ställe. Det innebär att regleringen i lagen (1996:1620) om offentligt biträde blir tillämplig. Lagen om offentligt biträde hänvisar i detta avseende till rättshjälpslagen (1996:1619).

Ett offentligt biträde får sätta en advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå i sitt ställe (substitution) om det inte medför en beaktansvärd ökning av kostnaderna. I övrigt får substitution endast ske efter särskilt tillstånd (5 § lagen om offentligt biträde jämförd med 26 § tredje stycket rättshjälpslagen). Av detta följer att ett biträde har rätt att, utan tillstånd, själv anlita en advokat eller en biträdande jurist på advokatbyrå som substitut så länge detta inte medför en beaktansvärd ökning av kostnaderna. I det fall ett offentligt biträde har för avsikt att sätta någon annan än en advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå i sitt ställe krävs däremot särskilt tillstånd från den myndighet eller domstol som handlägger ärendet.

Den som sätter någon annan i sitt ställe upphör inte att vara offentligt biträde i ärendet eller målet utan fortsätter att företräda den enskilde så snart hindret har upphört. Substitutionen påverkar således inte förordnandet som offentligt biträde och det är fortfarande den som förordnats som har rätt att begära ersättning från staten. Den som träder in i biträdets ställe betraktas i stället som en uppdragstagare till det offentliga biträdet.⁶³

Substitution är avsedd att användas vid kortare förhinder, till exempel under en kortare tids sjukdom. När det är fråga om mer långvariga eller permanenta förhinder ska biträdesbyte ske. Bestämmelsen om substitution innehåller inte någon uttrycklig begränsning i hur lång tid, i vilken omfattning eller i vilka situationer substitution får ske utan frågan får avgöras i varje enskilt fall.

Något formellt krav på tillstånd till substitution från den ansvariga myndigheten eller domstolen finns alltså inte i rättshjälps-

⁶³ Jfr NJA 2009 s. 735.

lagens allmänna bestämmelse (26 § tredje stycket rättshjälpslagen). Av den angivna förutsättningen i bestämmelsen kan däremot den slutsats dras att det är lämpligt att den som avser att sätta någon annan i sitt ställe underrättar myndigheten eller domstolen om det i förväg för att den beslutande instansen ska kunna ta ställning till om det finns något hinder, till exempel ökade kostnader, mot substitution.

5.2.2 Jämförelse av substitutionsregler för rättsliga biträden inom andra områden

Offentlig försvarare

Uppdraget att vara offentlig försvarare är av personlig natur. I 21 kap. 6 § tredje stycket rättegångsbalken (RB) föreskrivs därför att en offentlig försvarare inte utan rättens tillstånd får sätta annan i sitt ställe.

Om en offentlig försvarare under en kortare tid är förhindrad att fullgöra uppdraget ska försvararen anmäla det till rätten som får pröva frågan om försvararen får sätta någon annan i sitt ställe samt vem som i sådana fall ska ersätta. Även den som anlitas som substitut måste vara lämplig och uppfylla kvalifikationsregeln i 21 kap. 5 § RB (se avsnitt 3.2.2). Det innebär att även ersättaren som huvudregel ska vara advokat. Ett medgivande till substitution kan inte vara generellt utan måste avse en viss namngiven person.

Rättens tillstånd till substitution krävs under hela den tid som uppdraget pågår, det vill säga såväl under förundersökningen som under handläggningen i domstol.

Substitutionsfrågan ska hållas isär från den möjlighet som en offentlig försvarare har att för vissa åtgärder låta sig biträdas av någon annan, till exempel en biträdande jurist eller annan kollega. Även om uppdraget som offentlig försvarare är av personlig natur innebär det inte att försvararen själv måste utföra alla åtgärder som hör till uppdraget. Vissa uppgifter har försvararen rätt att utan rättens medgivande låta ett biträde utföra. Biträdet agerar då inte självständigt utan enligt den offentlige försvararens instruktioner och under dennes tillsyn och ansvar. Vilka uppgifter som försvararen kan överlåta till ett biträde avgör försvararen själv. Biträdets insats

bör dock vara begränsad och inte gälla uppgifter som typiskt sett kräver den offentliga försvararens personliga insats.⁶⁴

Målsägandebitråde

Av 4 § tredje stycket lagen (1988:609) om målsägandebitråde framgår att ett målsägandebitråde inte utan rättens tillstånd får sätta någon annan i sitt ställe. Bestämmelsen är utformad med bestämmelsen om offentliga försvarare i 21 kap. 6 § RB som förebild. Uppdraget som målsägandebitråde är av personlig natur. Om ett målsägandebitråde under en kortare tid är förhindrad att fullgöra uppdraget ska det anmälas till rätten som får pröva frågan om målsägandebiträdet får sätta någon annan i sitt ställe samt vem som i sådana fall ska ersätta. Även den som ersätter måste uppfylla samma lämplighetskrav som det förordnade målsägandebiträdet. Ett medgivande till substitution kan därför inte vara generellt utan måste avse viss namngiven person.

Rättens tillstånd till substitution krävs under hela den tid som uppdraget pågår, det vill säga såväl under förundersökningen som under domstolens handläggning av målet. Även målsägandebiträden omfattas av den möjlighet som en offentlig försvarare har att låta sig biträdas av annan, till exempel en biträdande jurist eller annan kollega, för vissa begränsade åtgärder som inte typiskt sett kräver målsägandebiträdets personliga insats.

Särskild företrädare för barn

Det finns enligt lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn inte någon möjlighet för den som är särskild företrädare att tillfälligt sätta någon annan i sitt ställe. En sådan möjlighet föreslogs i lagrådsremissen *Förslag till lag om särskild företrädare för barn*. Den möjligheten infördes dock aldrig på inrådan av Lagrådet. Skälen för Lagrådets invändning var de betydande krav som genom den nya lagen skulle komma att ställas på bland annat kunskaper, erfarenheter och mer personliga förutsättningar för uppdraget som särskild företrädare. Lagrådet menade därmed – och med hänsyn till barnets

⁶⁴ Se bland annat NJA 1967 s. 385 och RH 1989:81 samt Svea hovrätts beslut den 27 mars 2015 i mål Ö 1268-15.

särskilda intressen av förtroende och kontinuitet – att det inte framstod som lämpligt att ge en särskild företrädare möjlighet att tillfälligt sätta någon annan i sitt ställe på det sätt som tillåts för rättshjälpsbiträden och tidigare, innan nuvarande lagstiftning, även för målsägandebiträden.⁶⁵

Offentligt biträde enligt lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utläningar

Av 6 kap. 8 § tredje stycket lagen om särskild kontroll av vissa utläningar framgår att ett offentligt biträde inte får sätta någon annan i sitt ställe genom substitution. I samband med lagens införande uttalade regeringen att ett offentligt biträde inte bör ges möjlighet att sätta någon annan i sitt ställe med hänsyn till de säkerhetsaspekter som aktualiseras i dessa ärenden och de känsliga uppgifter som kan förekomma.⁶⁶ Utredningen som låg till grund för regeringens proposition bedömde dessutom att eftersom det ställs särskilda krav på behörighet och lämplighet bör ett offentligt biträde i dessa ärenden inte ges möjlighet att tillfälligt sätta någon annan i sitt ställe, vilket kan jämföras med vad som gäller för den som har förordnats som särskild företrädare för barn.⁶⁷

Vid remissförfarandet till lagen påpekade ett par remissinsatser att en sådan ordning i vissa fall kan innebära att ett offentligt biträde kan behöva entledigas och bytas ut, exempelvis vid sjukdom. Mot bakgrund av att antalet mål och ärenden bedömdes vara få ansåg regeringen att dessa konsekvenser var godtagbara.⁶⁸

5.3 Olika aktörers uppgifter om substitution

5.3.1 Migrationsverket och migrationsdomstolarna

Migrationsverket har inte någon möjlighet att registrera substitutioner och det finns därför inte någon statistik på hur vanligt

⁶⁵ Prop. 1998/99:133 s. 46 och 59.

⁶⁶ Prop. 2021/22:131 s. 193.

⁶⁷ SOU 2020:16 s. 506.

⁶⁸ Prop. 2021/22:131 s. 193 f.

det är. Migrationsverkets uppfattning är att det är vanligt att offentliga biträden sätter någon annan i sitt ställe.

Migrationsverket upplever att dagens reglering inte ger möjlighet att begränsa antalet förordnanden som ett offentligt biträde kan åta sig samtidigt. Vissa biträden har så många förordnanden att de inte klarar av att hantera dem själva. Enligt Migrationsverket finns det även biträden som har satt i system att åta sig fler förordnanden än vad de själva kan hantera och i stället direkt efter förordnandet sätter någon annan i sitt ställe.

Eftersom det inte krävs någon underrättelse i förväg till Migrationsverket när en advokat eller biträdande jurist på en advokatbyrå substitueras in, händer det relativt ofta att ett biträde sätter någon annan i sitt ställe utan att myndigheten känner till det eller kan påverka det i förväg.

I de fall någon annan än det förordnade biträdet kommer till exempelvis en asylutredning godtar Migrationsverket i regel substitutionen för att inte riskera att behöva ställa in asylutredningen och förlänga handläggningstiden. Substitutionen godkänns på ett informellt vis, vilket innebär att det inte fattas något beslut om att godta substitutionen eller att myndighetens bedömning av substitutionen på annat sätt dokumenteras. Asylutredningen genomförs med ersättaren till det offentliga biträdet närvarande.

Det är enligt Migrationsverket inte heller alltid tydligt om den enskilde är medveten om eller har godtagit substitutionen i förväg. Migrationsverket anser att verket skulle kunna ha bättre rutiner för hur dessa situationer ska hanteras och i högre grad undersöka om den person som ersätter är lämplig samt eventuellt inhämta den enskildes inställning till substitutionen. På grund av de skyndsamhetskrav som ställs på handläggningen av asylärenden upplever verket att det inte alltid finns utrymme för att ifrågasätta och utreda substitutionerna.

Enligt Migrationsverket har det även noterats brister i inlagor och andra skriftliga handlingar som lämnats in till myndigheten under handläggningen i de fall substitutioner skett. Det är också vanligt att den som anlitas som ersättare under en pågående asylutredning inte hjälper till att utreda eventuella oklarheter som uppkommer eller hjälper sin klient med att lyfta fram relevanta omständigheter i ärendet. Enligt Migrationsverket beror detta på att biträdet som

kommer till asylutredningen inte alltid är tillräckligt förberedd eller inläst på ärendet eller har tillräckliga kvalifikationer för att kunna utföra uppdraget på ett tillfredsställande vis. Sammantaget är det Migrationsverkets uppfattning att substitutioner i flera fall leder till en försämring av handläggningens kvalitet och ibland även till ökade kostnader.

Utredningen har även under arbetet med denna promemoria haft dialog med landets migrationsdomstolar för att höra hur substitutioner fungerar i nästa instans i processen. Samtliga migrationsdomstolar uppger att i de fall någon annan än det förordnade biträdet uppträder i målet (genom att exempelvis författa överklagandeskriften och andra inlagor under domstolens handläggning) har substitutionen vanligtvis redan skett under handläggningen hos Migrationsverket. Det innebär att substitutionen ofta följer med från Migrationsverket till processen i domstolen och därmed är av mer permanent karaktär än att ett biträde endast tillfälligt satt någon annan i sitt ställe. I övrigt är det framför allt i samband med muntlig förhandling i domstolen som substitutioner sker. I dessa fall anmäler inte alltid det offentliga biträdet i förväg att han eller hon avser att sätta någon annan i sitt ställe vid förhandlingen. Domstolarna uppger att substitutioner numera inte är lika vanliga som det var för några år sedan, men det förekommer fortfarande i viss utsträckning. Hanteringen av substitutionerna är informell även i domstolarna. Det innebär att domstolen inte fattar något formellt beslut om substitution eller att domstolens bedömning dokumenteras. Den muntliga förhandlingen brukar normalt genomföras enligt plan trots att någon annan än det förordnade biträdet kommer till förhandlingen. I domen och i anteckningarna från förhandlingen framgår det dock att en substitution skett.

5.3.2 Polismyndigheten

Polismyndigheten har fört fram att myndigheten inte har någon statistik eller närmare uppskattning av hur vanligt det är med substitutioner i deras ärenden.

Polismyndigheten bedömer att substitutionsreglerna i dess nuvarande utformning skapar problem i förhållande till lämplighetskravet. Eftersom ett biträde inte behöver be om tillstånd från

myndigheten för att sätta någon annan i sitt ställe förlorar myndigheten kontrollen över om biträdet som faktiskt uppträder i ärendet är lämplig eller inte. I detta avseende för Polismyndigheten emellertid också fram att myndigheten kan göra mycket mer för att ge det stöd och den styrning som verksamheten i dessa delar efterfrågar. Bättre information till biträdena kan också ges för att tydliggöra myndighetens ståndpunkt i frågan om substitution och i vilka fall det vore lämpligare för det offentliga biträdet att begära sitt entledigande och byte av biträde.

5.4 Utgångspunkter och behov av förändring

Uppdraget att vara offentligt biträde är, på samma sätt som uppdraget som offentliga försvarare eller målsägandebiträde, ett högst personligt uppdrag. Det offentliga biträdet är förordnat på grund av just dennes lämplighet i ärendet. För att det offentliga biträdet ska kunna vara det stöd för den enskilde som är avsett krävs att personen har förtroende för sitt biträde. Den enskilde måste normalt anses ha ett befogat intresse av att det är den person som förordnats som i största möjliga utsträckning biträder honom eller henne genom hela processen. Ett allt för stort bruk av substitutionsmöjligheterna påverkar relationen mellan den enskilde och biträdet negativt.

När utredningen under arbetet med denna promemoria har haft dialog med bland andra Migrationsverket och Polismyndigheten har det kommit fram att det är förhållandevis vanligt att det förordnade biträdet sätter någon annan i sitt ställe. Även om några närmare statistikuppgifter inte har gått att få fram, har det förts fram att substitutioner sker så pass ofta och regelbundet att det uppfattas som inte helt oproblematiskt. Det framstår vidare som att den stora majoriteten av substitutionerna sker redan under handläggningen hos Migrationsverket och Polismyndigheten.

Även om majoriteten av alla biträden använder sig av möjligheten till substitution på ett omdömesgillt sätt har Migrationsverket vid flera tillfällen fört fram att substitutioner i relativt stor utsträckning sker utan någon uppenbar eller presenterad anledning. I vissa fall har det även varit så att det har varit flera olika personer som vid olika tillfällen uppträtt i processen i stället för det förordnade biträdet. I många fall har de enskilda inte heller varit tillfrågade eller så har det

i vart fall varit oklart om de på förhand varit tillfrågade eller informerade om substitutionen. En viktig anledning till detta är att en substitution i ett migrationsärende som huvudregel inte behöver anmälas i förväg om det inte medför en beaktansvärd ökning av kostnaderna. På så sätt är det enkelt för det offentliga biträdet att sätta någon annan i sitt ställe redan från början. För att inte riskera en icke önskvärd förlängning av handläggningstiden och därigenom sätta den enskilde i en sämre sits godtar myndigheten som regel att biträdet sätter någon annan i sitt ställe trots att omständigheterna kring substitutionen kan vara oklara.

Migrationsverket har vidare förmedlat uppfattningen att vissa biträden mer eller mindre verkar ha satt i system att acceptera i stort sett alla uppdrag som erbjuds, för att sedan endast slutföra en mindre del av dessa och överlämna övriga uppdrag till företrädesvis yngre kollegor.

Av Riksrevisionens granskning *Lämpligt biträde med rätt ersättning – hanteringen av offentliga biträden i migrationsärenden* (RiR 2022:14) och genom de dialoger som utredningen har haft med aktuella myndigheter framkommer det dessutom att lämpligheten hos de biträden som sätts i den förordnades ställe i regel inte kontrolleras. Det har även förts fram att kvaliteten och effektiviteten under handläggningen i vissa fall försämras till följd av en substitution. Visserligen måste utgångspunkten redan i dag vara att den som substitueras också ska uppfylla behörighets- och lämplighetskraven, men så länge det inte krävs något särskilt tillstånd finns det inte något system för att garantera att så blir fallet.

Det är mot denna bakgrund tydligt att möjligheten till substitution i vissa fall utnyttjas på ett sätt som varken är önskvärt eller i linje med syftet med bestämmelserna. Till detta kommer att det är problematiskt att det inte sker någon kontroll av den person som ersätter det offentliga biträdet. Det finns därför skäl att skärpa reglerna om substitution i migrationsprocessen.

5.5 Överväganden och förslag

Förslag: Ett offentligt biträde ska inte utan tillstånd få sätta någon annan i sitt ställe.

5.5.1 Möjligheten för ett offentligt biträde att sätta någon annan i sitt ställe bör finnas kvar

Eftersom uppdraget att vara offentligt biträde är personligt är det en självklar utgångspunkt att det är det förordnade biträdet som också ska fullgöra uppdraget. Uppdraget bygger vidare på ett förtroende mellan biträdet och den enskilde. Det medför en extra belastning för den enskilde om biträdet byts ut i olika skeden av processen. Detta gäller särskilt i ärenden som rör känsliga omständigheter och i till exempel asylmål där den enskilde ofta befinner sig i en utsatt position. Mot den bakgrunden finns det skäl som talar för att det är olämpligt att ett offentligt biträde under processens gång ersätts av någon annan. Det finns därför anledning att till att börja med överväga om möjligheten till substitution bör tas bort i likhet med vad som gäller för till exempel offentliga biträden i så kallade säkerhetsärenden enligt lagen om särskild kontroll av vissa utlänningar.

Det finns skillnader mellan uppdraget som offentligt biträde i kvalificerade säkerhetsärenden jämfört med andra migrationsärenden. För det första finns det en säkerhetsaspekt i säkerhetsärenden som inte finns i andra ärenden. I säkerhetsärendena förekommer det också mycket känsliga uppgifter som motiverar en inskränkning i antalet personer som kan få ta del av dem. Vidare är antalet säkerhetsärenden betydligt färre än vanliga migrationsärenden.

Möjligheten för offentliga biträden att i migrationsärenden kunna sätta någon annan i sitt ställe är dessutom helt nödvändig för att processen inte ska stanna upp och dra ut på tiden i onödan. Ett biträde har normalt flera uppdrag samtidigt och det går inte alltid att förutse när i tiden ett visst uppdrag kan komma att kräva en större arbetsinsats. Vidare går det inte att undvika att ett biträde tvingas utebli från exempelvis en asylutredning eller muntlig förhandling på grund av sjukdom. Om möjligheten till substitution helt saknades skulle det exempelvis kunna innebära att utredningstillfällen och förhandlingar måste ställas in. Kostnaderna för processen riskerar också att öka. Ett generellt förbud mot substitution framstår därför som onödigt inflexibelt och skulle kunna leda till att ett offentligt biträde i vissa situationer behöver entledigas och bytas ut. Möjligheten till substitution bör därför finnas kvar.

5.5.2 Det bör inte införas någon begränsning i antalet uppdrag ett offentligt biträde kan åta sig samtidigt

I uppdragsbeskrivningen anges att utredaren ska ta ställning till om det, förutom genom skärpta regler om substitution, på något annat sätt är möjligt att begränsa antalet uppdrag som ett offentligt biträde kan åta sig samtidigt.

Att begränsa eller ställa upp ett visst antal förordnanden som ett offentligt biträde får ha samtidigt skulle inte vara en bra ordning. Hur många förordnanden ett biträde kan klara av att hantera är en avvägning som varje biträde själv måste göra utifrån sin egen arbetsförmåga och arbetsbelastning. Vissa biträden har en högre arbetskapacitet och kan ha flera förordnanden samtidigt medan andra vill ha färre förordnanden för att kunna koncentrera sig på dessa. Utrymmet för nya förordnanden beror också på vad det offentliga biträdet i övrigt har på sitt bord. Det är även mycket svårt att ange en generell siffra på antal ärenden eller uppdrag som skulle vara godtagbart för ett offentligt biträde att ha samtidigt.

En annan viktig aspekt är handläggningstiderna i migrationsärenden där offentliga biträden förordnas. Under 2022 varierade exempelvis handläggningstiden för asylmål kraftigt mellan de olika migrationsdomstolarna med allt ifrån 3,8 månader till 29 månader.⁶⁹ Ett förordnande kräver inte aktiva arbetsinsatser från det offentliga biträdet under hela tiden som ärendet pågår. Ett offentligt biträde kan därför ofta utan större problem ha flera förordnanden samtidigt utan att engagemanget eller kvaliteten i arbetet påverkas.

Det är mot denna bakgrund inte ändamålsenligt att begränsa antalet uppdrag som ett biträde kan åta sig samtidigt eller under en viss tid. Om en sådan begränsning skulle genomföras i stället för skärpta regler om substitution skulle en sådan ordning inte heller nödvändigtvis hindra biträden från att åta sig maximalt antal möjliga uppdrag och sedan ändå sätta en kollega i sitt ställe i några eller samtliga uppdrag.

⁶⁹ Uppgifter om handläggningstiderna är hämtade från respektive migrationsdomstol.

5.5.3 Det bör krävas tillstånd för ett offentligt biträde att sätta någon annan i sitt ställe

Vi har kommit fram till att det i migrationsprocessen bör finnas en möjlighet för ett offentligt biträde att sätta någon annan i sitt ställe, men att det finns skäl att skärpa reglerna och införa någon form av begränsning. När det gäller frågan hur en sådan begränsning kan utformas finns det skäl att ta ledning av de bestämmelser som gäller för offentliga försvarare och målsägandebiträden. Substitution får enligt de bestämmelserna endast ske efter rättens tillstånd. Rättens medgivande kan inte vara generell utan ska avse en viss person som rätten på förhand godkänner. Det innebär att den instans som fattar beslut om substitutionen ska göra en bedömning av om personen som ska ersätta biträdet är lämplig. Personer som inte bedöms som lämpliga kan hindras från att inträda i processen.

En fördel med ett krav på tillstånd är att det kan bidra till att den som åtar sig ett uppdrag som offentligt biträde endast gör det i mån av tid och också fullföljer uppdraget. Ett krav på tillstånd ökar också möjligheten för Migrationsverket, Polismyndigheten och domstolarna att kontrollera att personen som träder in i biträdets ställe är såväl behörig som lämplig för uppdraget. Ett sådant krav kan också förhindra långvariga och systematiska substitutioner, vilket ökar tryggheten och rättssäkerheten för den enskilde. Den enskilde skulle på så sätt i högre grad kunna förlita sig på att den som förordnas kommer att biträda honom eller henne genom hela processen.

Den föreslagna ändringen innebär rent praktiskt att ett offentligt biträde i så god tid som möjligt före den planerade aktiviteten som kräver biträdets närvaro eller arbetsinsats måste underrätta den instans där substitution ska ske om ett förhinder och samtidigt föreslå en lämplig ersättare. Det bör poängteras att det förordnade biträdet vid substitutioner bör förankra det med sin klient och försäkra att denne är införstådd med det tillfälliga bytet av biträde. Den aktuella myndigheten eller domstolen får därefter ta ställning till om substitutionen ska godtas.

Det bör inte ställas några formkrav för hur ett tillstånd till substitution ska inhämtas. Viss ledning kan hämtas från de allmänna domstolarna. Erfarenheterna av substitution av offentliga försvarare och målsägandebiträden är att det kännetecknas av ett förhållandevis

informellt system där det biträde som vill substituera normalt skickar en mailförfrågan till domstolen och att domstolen svarar på samma sätt. Med hänsyn till att beslutet om substitution normalt fattas i nära anslutning till det tillfälle som substitutionen avser och ska gälla ett enskilda tillfälle, saknas det skäl att beslutet ska vara överklagbart.

Förslaget att begränsa möjligheten till substitution avser inte att ändra på övriga aspekter av regelverket. Det är alltså även fortsatt meningen att ett biträde endast kan överlåta till en annan person att träda i sitt ställe vid tillfälligt eller kortvarigt förhinder. Med kortvarigt förhinder avses kortvarig sjukdom, andra brådskande uppdrag eller liknande.

Det bör även uppmärksammas att ett offentligt biträde, på samma sätt som en offentlig försvarare och ett målsägandebiträde, utan tillstånd givetvis kan låta sig biträdas av någon annan för vissa åtgärder som följer av uppdraget (se avsnitt 5.2.2). Detta är också ett led i att kunna upprätthålla kompetensförsörjningen och se till att yngre jurister får inblick i och erfarenhet av arbetet för att själva kunna få egna förordnanden.

5.5.4 Kravet på tillstånd bör gälla generellt för offentliga biträden

De argument som ovan har förts fram som stöd för att det ska krävas tillstånd för substitution i migrationsärenden, gör sig gällande vid substitution av offentliga biträden generellt. Det är även i dessa fall frågan om ett personligt uppdrag till den som förordnas vilket kan tydliggöras ytterligare med ett krav på tillstånd för substitution. Ett sådant tillståndskrav säkerställer även att endast personer som är lämpliga för uppdraget ges möjlighet att ersätta det offentliga biträde som har förordnats. Även systematiska skäl kan föras fram som stöd för en generell bestämmelse om substitution. Det framstår till exempel inte som ändamålsenligt att förvaltningsdomstolarna ska hantera olika regler om substitution beroende på vilken måltyp som handläggs. Vidare innebär ett tillståndskrav en anpassning till vad som redan gäller i de allmänna domstolarna för offentliga försvarare och målsägandebiträden. En mer enhetlig reglering underlättar därför för de advokater och övriga jurister som åtar sig uppdrag i båda domstolsslagen. Vi föreslår därför att det införs en särskild

bestämmelse i lagen om offentligt biträde som innebär att det ska krävas tillstånd för substitution av offentliga biträden. Det innebär att kravet kommer att gälla generellt i mål och ärenden där offentliga biträden förordnas, om det inte finns någon särskild reglering i specialförfattning. I 6 kap. 8 § tredje stycket lagen om särskild kontroll av vissa utlänningar anges till exempel att ett offentligt biträde inte får sätta någon annan i sitt ställe. Kravet på tillstånd för substitution kommer bland annat att gälla i tvångsvårdsmål i de allmänna förvaltningsdomstolarna, till exempel i mål enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (1990:52) och enligt lagen om vård av missbrukare i vissa fall (1988:870). Beslut i tillståndsfrågan ska fattas av den domstol eller myndighet som handlägger målet eller ärendet (2 § lagen om offentligt biträde). Det innebär exempelvis att det i LVU-ärenden är socialnämnden som fattar beslut om huruvida biträdet får sätta någon annan i sitt ställe så länge ärendet handläggs hos nämnden, trots att det är en förvaltningsrätt som förordnat biträdet.

6 Hantering av uppgifter om offentliga biträden

6.1 Inledning

Migrationsverket förordnar offentliga biträden i olika typer av migrationsärenden. Det rör sig om ett stort antal förordnanden per år. Uppdraget att förordna offentliga biträden innebär bland annat att Migrationsverket ska bedöma om biträdet är lämpligt för uppdraget och i vissa fall identifiera särskilda kompetenser som behövs i ärendet. Verket kan även besluta att avvisa biträden som missköter sina uppdrag. Migrationsverket har fått kritik för att det i vissa ärenden förordnas offentliga biträden som inte är lämpliga för uppdraget. Det har också kommit fram att det förekommer tolkar, översättare och språkanalytiker som missköter sina uppdrag eller inte har tillräcklig kompetens. Migrationsverket har därför i olika sammanhang fört fram att verket anser sig ha ett behov av att kunna hantera och gallra kvalitetsomdömen om offentliga biträden, tolkar, översättare och språkanalytiker och att myndigheten för detta behöver ett uttryckligt författningsstöd. För att effektivisera arbetet med att kontrollera att de offentliga biträdena är lämpliga har det även förts fram att det är nödvändigt att uppgifter om biträdena kan föras över mellan Migrationsverket, Polismyndigheten och migrationsdomstolarna.

Utredaren har fått i uppdrag att

- ta ställning till behovet av en utökad informationshantering inom Migrationsverket avseende offentliga biträden och andra personer som anlitas av myndigheten,
- ta ställning till behovet av ett utökad informationsutbyte mellan Migrationsverket, Polismyndigheten och migrationsdomstolarna

av uppgifter med betydelse för kontroll av offentliga biträdens lämplighet, och

- lämna nödvändiga författningsförslag.

6.2 Skyddet för personuppgifter

6.2.1 EU-rättslig reglering

Stadgan

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (stadgan) är en del av EU:s primärrätt och bindande för både EU:s institutioner och medlemsstaterna vid tillämpning av unionsrätten.⁷⁰

Stadgan innehåller 54 artiklar som garanterar EU-medborgarna rättigheter och friheter. I artikel 7 i stadgan anges att var och en har rätt till respekt för sitt privatliv och familjeliv, sin bostad och sina kommunikationer. I artikel 8 anges att var och en har rätt till skydd av de personuppgifter som rör honom eller henne. Det framgår också att personuppgifter ska behandlas lagenligt för bestämda ändamål och på grundval av den berörda personens samtycke eller någon annan legitim och lagenlig grund. En oberoende myndighet ska kontrollera att dessa regler efterlevs. Enligt artikel 47 i stadgan har var och en vars unionsrättsligt garanterade fri- och rättigheter har kränkts vidare rätt till ett effektivt rättsmedel inför en domstol.

Dataskyddsförordningen

Den 27 april 2016 antogs Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning). Förordningen kallas allmänt både för GDPR och dataskyddsförordningen. Utredningen har i denna

⁷⁰ Se artikel 61.1 i Lissabonfördraget och artikel 51 i stadgan.

promemoria som kortform av förordningens namn valt att använda sig av *dataskyddsförordningen*.

Dataskyddsförordningen utgör grunden för generell personuppgiftsbehandling inom EU. Förordningens syfte är bland annat att skydda fysiska personers grundläggande rättigheter och friheter, särskilt deras rätt till skydd av personuppgifter (artikel 1).

Förordningen är direkt tillämplig och ska således tillämpas av enskilda, myndigheter och domstolar på samma sätt som om de vore nationella författningsbestämmelser.

Enligt artikel 2 gäller dataskyddsförordningen för all behandling av personuppgifter som rör en fysisk person, om behandlingen helt eller delvis sker på automatisk väg eller om personuppgifterna ingår i eller kommer att ingå i ett register. Utgångspunkten är alltså att det ska röra sig om personuppgifter.

Dataskyddsförordningen definierar *personuppgift* som varje upplysning som avser en identifierad eller identifierbar fysisk person (artikel 4.1). Den personen brukar benämnas *den registrerade*. Begreppet *behandling* innebär en åtgärd eller kombination av åtgärder beträffande personuppgifter eller uppsättningar av personuppgifter, oberoende av om de utförs automatiserat eller inte. Det innefattar bland annat insamling, registrering, organisering, strukturering, lagring, användning, utlämning genom överföring och spridning eller tillhandahållande på annat sätt (artikel 4.2). Med *register* menas i sin tur enligt artikel 4.6 en strukturerad samling av personuppgifter som är tillgänglig enligt särskilda kriterier, oavsett om samlingen är centraliserad, decentraliserad eller spridd på grundval av funktionella eller geografiska förhållanden.

För att en behandling av personuppgifter överhuvudtaget ska vara tillåten, krävs att det finns en rättslig grund för behandlingen. I artikel 6.1 a–f i dataskyddsförordningen finns en uttömmande lista över de villkor som kan utgöra rättslig grund för personuppgiftsbehandling. Minst ett av dessa villkor måste vara uppfyllt för att behandlingen ska vara laglig.

Det första alternativa villkoret är att den registrerade har lämnat sitt samtycke till behandlingen (artikel 6.1 a). Behandling kan också ske om den är nödvändig för att fullgöra ett avtal (artikel 6.1 b) eller en rättslig förpliktelse (artikel 6.1 c), för att skydda intressen som är av grundläggande betydelse för en fysisk person (artikel 6.1 d), för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den

personuppgiftsansvariges myndighetsutövning (artikel 6.1 e). Personuppgifter kan slutligen även behandlas med stöd av en intresseavvägning (artikel 6.1 f). De rättsliga grunder som är aktuella för myndigheter att använda sig av är främst rättslig förpliktelse, uppgift av allmänt intresse eller myndighetsutövning eller avtal. Den verksamhet som en statlig eller kommunal myndighet bedriver, inom ramen för sin befogenhet, har av regeringen ansetts vara av allmänt intresse, det vill säga artikel 6.1 e i dataskyddsförordningen.⁷¹ De rättsliga grunderna kan dock överlappa varandra, vilket innebär att det inte finns några hinder mot att flera rättsliga grunder kan vara tillämpliga avseende en och samma behandling.⁷²

I förhållande till den rättsliga grunden ställer dataskyddsförordningen upp några ytterligare krav. Av artikel 6.3 följer att den grund för behandling som avses i punkt 1 c och e ska fastställas i enlighet med unionsrätten eller den nationella rätten. För svenska myndigheters del framgår det redan av legalitetsprincipen i 1 kap. 1 § regeringsformen att myndigheternas verksamhet måste ha stöd i någon av de källor som tillsammans bildar rättsordningen.⁷³ Regeringen har bedömt att kravet på att grunden för behandlingen ska vara fastställd i enlighet med unionsrätten eller den nationella rätten inte innebär att själva personuppgiftsbehandlingen måste regleras. Det är i stället den rättsliga förpliktelsen, uppgiften av allmänt intresse respektive myndighetsutövningen som ska ha stöd i rättsordningen.⁷⁴

Av artikel 6.3 följer vidare att syftet med behandlingen ska fastställas i den rättsliga grunden eller, i fråga om behandling enligt artikel 6.1 e, vara nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning.

I fråga om grunden för personuppgiftsbehandlingen ställer dataskyddsförordningen dessutom upp ett krav på proportionalitet. Kravet i artikel 6.3 anger att unionsrätten eller den nationella rätten ska uppfylla ett mål av allmänt intresse och vara proportionell mot det legitima mål som eftersträvas. Kravet innebär enligt Dataskyddsutredningen att lagstiftaren måste göra en avvägning mellan å ena sidan behovet av att en uppgift kan utföras på ett effektivt och

⁷¹ Prop. 2017/18:105 s. 56 f.

⁷² A.a. s. 46

⁷³ A.a. s. 50.

⁷⁴ A.a. s. 48.

rättssäkert sätt och, å andra sidan, den enskildes rätt till skydd för sina personuppgifter.⁷⁵

Utöver det grundläggande kravet i artikel 6.1 på att all behandling måste ha en rättslig grund omgärdas varje behandling av personuppgifter också av ytterligare krav som ska följas. Principerna för behandling av personuppgifter, det vill säga vilka allmänna krav som gäller för all personuppgiftsbehandling, anges närmare i artikel 5.1 i dataskyddsförordningen.

Den första principen som anges i artikel 5.1 är att personuppgifter ska behandlas på ett lagligt, korrekt och öppet sätt i förhållande till den registrerade (led a). Principen om laglighet kan sägas utgöra en hänvisning till de rättsliga grunderna i artikel 6.1.

I artikel 5.1 anges vidare att personuppgifterna ska samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål och att de inte senare får behandlas på ett sätt som är oförenligt med dessa ändamål (led b). Ytterligare behandling för bland annat arkivändmål av allmänt intresse i enlighet med artikel 89.1 ska dock inte anses vara oförenlig med de ursprungliga ändamålen (ändamålsbegränsning).

Principen om att ändamålen ska vara berättigade utgör i likhet med principen om laglighet en direkt koppling till de rättsliga grunderna i artikel 6.1. Ett ändamål som inte är berättigat i förhållande till den tillämpliga rättsliga grunden är således inte förenligt med artikel 5. Ett tydligt angivet ändamål är också i regel en förutsättning för att kunna bedöma om en viss behandling är laglig, det vill säga om den är nödvändig i något av de sammanhang som räknas upp i artikel 6.1 b–f.

Det finns inte något krav i dataskyddsförordningen på att de särskilda ändamålen ska vara fastställda i författning, men det finns heller ingenting som hindrar att så görs. Detta gäller under förutsättning att bestämmelserna uppfyller ett ändamål av allmänt intresse och är proportionella mot det legitima mål som eftersträvas (artikel 6.3 andra stycket).

Vad gäller behandling som sker i myndighetsutövning och för att utföra uppgifter av allmänt intresse anges i artikel 6.3 andra stycket att syftet med behandlingen ska vara nödvändigt för att utföra uppgiften eller myndighetsutövningen. Vidare ska uppgifterna enligt artikel 5.1 bland annat vara adekvata, relevanta och inte för omfattande i förhållande till de ändamål för vilka de behandlas

⁷⁵ SOU 2017:39 s. 134.

(uppgiftsminimering). De ska även vara riktiga och om nödvändigt uppdaterade och får inte förvaras under en längre tid än vad som är nödvändigt (leden c, d och e).⁷⁶ Den personuppgiftsansvarige ansvarar för att kunna visa att samtliga av dessa principer efterlevs (artikel 5.2).

6.2.2 Regleringen i svensk rätt

Regeringsformen

Ett skydd för den personliga integriteten finns även i svensk grundlag, i regeringsformen, RF. Enligt 2 kap. 6 § andra stycket RF är var och en gentemot det allmänna skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden. I förarbetena utvecklas innebörden närmare. Där anges att avgörande för om en åtgärd ska anses innebära övervakning eller kartläggning inte är dess huvudsakliga syfte utan vilken effekt som åtgärden har. Så kan till exempel en åtgärd från det allmännas sida som görs primärt i syfte att ge myndigheterna underlag för beslutsfattande i enskilda fall, exempelvis insamling av uppgifter för beslut om beskattning, anses innebära kartläggning av enskildas förhållanden.⁷⁷

För att bedöma vilka åtgärder som kan anses utgöra betydande intrång ska både åtgärdens omfattning och arten av det intrång som åtgärden innebär beaktas. Även åtgärdens ändamål och andra omständigheter kan ha betydelse vid bedömningen. Bestämmelsen omfattar endast sådana intrång som på grund av åtgärdens intensitet eller omfattning eller av hänsyn till uppgifternas integritetskänsliga natur eller andra omständigheter innebär ett betydande ingrepp i den enskildes privata sfär. Vad som utgör ett betydande integritetsintrång måste även bedömas utifrån de samhällsvärderingar som råder vid varje givet tillfälle. Dessa kan påverkas av en rad omständigheter, inte minst av den fortsatta tekniska utvecklingen men även av andra förhållanden i vår omvärld.

⁷⁶ Prop. 2017/18:105 s.48 ff.

⁷⁷ Prop. 2009/10:80 s. 171 ff.

Skyddet för den personliga integriteten får enligt 2 kap. 20 och 21 §§ RF begränsas genom lag, men endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningen får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan åskådning. I konflikt mellan grundlag och EU-rätt står EU-rätten över. Sveriges grundlag får med det sagt aldrig stå i strid med till exempel dataskyddsförordningen.

Dataskyddslagen

Även om dataskyddsförordningen är direkt tillämplig i varje medlemsland, inklusive Sverige, har den kompletterats med nationella bestämmelser av olika slag.

Lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (dataskyddslagen) innehåller bestämmelser som på ett generellt plan kompletterar dataskyddsförordningen. I huvudsak innehåller dataskyddslagen vissa undantag och anpassningar av dataskyddsförordningen till svensk rätt, som exempelvis att myndigheter kan få administrativa sanktionsavgifter om de bryter mot reglerna i förordningen.

Av 2 kap. 2 § dataskyddslagen framgår vidare att personuppgifter får behandlas med stöd av artikel 6.1 e i EU:s dataskyddsförordning, om behandlingen är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse som följer av lag eller annan författning, av kollektivavtal eller av beslut som har meddelats med stöd av lag eller annan författning (punkten 1), eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning enligt lag eller annan författning (punkten 2).

Utlänningsdatalagen och utlänningsdataförordningen

Förutom den generella regleringen i dataskyddslagen kompletteras EU:s dataskyddsförordning också av en stor mängd särskilda registerförfattningar som mer specifikt reglerar hur personuppgifter får hanteras i vissa offentliga verksamheter. Syftet med dessa för-

fattningar är att anpassa personuppgiftsregleringen till de särskilda behov som myndigheterna har i sina respektive verksamheter samt att göra avvägningar mellan verksamhetens behov av effektivitet och den enskildes rätt till skydd för sin integritet. Registerförfattningarna har företrädde framför dataskyddslagen, men måste fortfarande överensstämma med dataskyddsförordningen.

Migrationsverkets närmare personuppgiftsbehandling regleras i första hand i utlänningsdatalagen (2016:27) som i sin tur kompletteras av utlänningsdataförordningen (2016:30).

Utlänningsdatalagen trädde i kraft den 12 februari 2016. Lagens syfte är att ge Migrationsverket, Polismyndigheten och utlandsmyndigheter möjlighet att behandla personuppgifter på ett effektivt och ändamålsenligt sätt i sin verksamhet enligt utlännings- och medborgarskapslagstiftningen och att skydda människor mot att deras personliga integritet kränks vid sådan behandling. Regelverket är tänkt att vara flexibelt för att passa de olika myndigheternas verksamhet och för att möjliggöra utveckling och effektivisering av myndigheternas verksamhet och it-stöd. På grund av den snabba tekniska utvecklingen har målsättningen också varit att i så stor utsträckning som möjligt göra utlänningsdatalagen och utlänningsdataförordningen teknikneutrala.⁷⁸

I utlänningsdatalagen finns bestämmelser om bland annat ändamålen med behandlingen, myndigheternas direktåtkomst till Migrationsverkets uppgifter och de begränsningar som ska gälla för behandlingen av vissa uppgifter.

6.3 Handlingsoffentlighet och sekretess

6.3.1 Allmänna handlingars offentlighet

Offentlighetsprincipen är en grundläggande princip inom den svenska förvaltningen. Det kommer till uttryck på flera håll i lagstiftningen men associeras kanske främst med bestämmelserna om allmänhetens rätt att ta del av allmänna handlingar i tryckfrihetsförordningen (TF), den så kallade handlingsoffentligheten.

⁷⁸ Prop. 2015/16:65 s. 37.

Handlingsoffentligheten i 2 kap. 1 § TF innebär att var och en till främjande av ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande har rätt att ta del av allmänna handlingar. Handlingsoffentligheten träffar i princip endast myndigheter. Med myndighet jämställs även riksdagen och beslutande kommunal församling. I vissa fall utsträcks dock handlingsoffentligheten till att även omfatta till exempel kommunala bolag.

Med begreppet *handling* avses en framställning i skrift eller bild samt en upptagning som endast med tekniskt hjälpmedel kan läsas eller avlyssnas eller uppfattas på annat sätt. En framställning i skrift eller bild är något som kan uppfattas visuellt utan tekniskt hjälpmedel, till exempel skrivelser på papper, tabeller, blanketter och protokoll, men även kartor, ritningar och bilder. En upptagning är i sin tur en handling som inte kan uppfattas eller förstås utan tekniskt hjälpmedel, till exempel band- eller videoupptagningar, information som förvaras på en hårddisk eller på ett USB-minne, vinylskivor eller ett kassettband (2 kap. 3 § TF). Allt som innehåller någon form av information, oavsett medium, är alltså att betrakta som en handling.

En handling är vidare att betrakta som *allmän handling* om den förvaras hos en myndighet och enligt särskilda bestämmelser är att anse som inkommen till eller upprättad hos en myndighet (2 kap. 4 § TF).

En handling anses inkommen till en myndighet när den har anlänt till myndigheten eller kommit behörig befattningshavare tillhanda (2 kap. 9 § TF). I fråga om en upptagning som avses i 2 kap. 3 § gäller i stället att den anses ha kommit in till myndigheten när någon annan har gjort den tillgänglig för myndigheten och den även är tillgänglig med tekniskt hjälpmedel som myndigheten själv utnyttjar så att den kan läsas, avlyssnas eller på något annat sätt uppfattas.

En handling som skapas hos en myndighet kan även sägas bli allmän handling när den fått sin slutliga utformning. En handling anses därför vanligen upprättad när myndigheten sänder i väg (expedierar) handlingen. En handling som inte expedieras anses upprättad när ärendet som handlingen hör till är avslutat. Handling som inte tillhör ett ärende anses upprättad när det är justerat eller på annat sätt är färdigställd (2 kap. 10 § TF).

6.3.2 Tillgång till allmänna handlingar

Den som vill ta del av en allmän handling ska vända sig till den myndighet som förvarar handlingen. Den som begär ut en allmän handling som får lämnas ut ska genast eller så snart så som möjligt och utan avgift få ta del av handlingen i myndighetens lokaler på ett sådant sätt att den kan läsas eller avlyssnas eller uppfattas på annat sätt (2 kap. 15 § TF).

Den som önskar ta del av en allmän handling har även rätt att, i vissa fall, mot en fastställd avgift få en avskrift eller kopia av handlingen (2 kap. 16 § TF). En begäran om att få en avskrift eller kopia av en allmän handling ska behandlas skyndsamt hos myndigheten.

6.3.3 Sekretess

Allmänna handlingar är som utgångspunkt offentliga. Grundtanken är att verksamhet som bedrivs av staten, regioner och kommuner ska vara öppen för insyn. Trots detta kan det finnas tillfällen när handlingar måste hållas hemliga. Detta får dock bara göras under vissa förutsättningar.

Rätten att ta del av allmänna handlingar får enligt 2 kap. 2 § TF endast begränsas om det krävs med hänsyn till vissa särskilt utpekade intressen, bland annat rikets säkerhet och skyddet för enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden. En begränsning av rätten att ta del av allmänna handlingar ska anges noga i en bestämmelse i en särskild lag eller, om det anses lämpligare i ett visst fall, i en annan lag som den särskilda lagen hänvisar till. Den lagen är offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL), som bland annat innehåller bestämmelser om sekretess för uppgifter som finns hos myndigheter. Sekretess innebär enligt 3 kap. 1 § OSL ett förbud att röja en uppgift, vare sig det sker muntligen, genom utlämnande av en allmän handling eller på något annat sätt.

Sekretessen gäller inte enbart i förhållande till enskilda utan också i förhållande till andra myndigheter och mellan olika verksamhetsgrenar inom en myndighet när de är att betrakta som självständiga i förhållande till varandra (8 kap. 1 och 2 §§ OSL). För att bland annat inte omöjliggöra det samarbete mellan myndigheter, vilket ofta är av

stor betydelse för den enskildes rättssäkerhet, innehåller OSL en rad undantag från denna huvudregel.

6.4 Bevarande och gallring

6.4.1 Huvudregeln är att allmänna handlingar ska bevaras

En förutsättning för att handlingsoffentligheten ska fungera över tid är att allmänna handlingar bevaras hos myndigheterna. Tanken bakom bevarandet är också att myndigheternas arkiv ska vara del av det nationella kulturarvet. Bevarandet av allmänna handlingar är även av stor betydelse för rättsskipningens, förvaltningens och forskningens behov. Huvudregeln är därför att allmänna handlingar ska bevaras.

Alla myndigheter är så kallade arkivbildare. Myndigheterna har en pågående arkivbildning och arkivtillväxt. Det finns också särskilda arkivmyndigheter. En myndighets arkiv bildas alltså av de allmänna handlingarna från myndighetens verksamhet.

Bestämmelser om myndigheternas skyldighet att bevara allmänna handlingar, på vilket sätt bevarande ska ske och om gallring finns i arkivlagen (1990:782), arkivförordningen (1991:446) och Riksarkivets föreskrifter. I dessa bestämmelser anges bland annat hur en handling ska framställas, förvaras och skyddas. Där finns också bestämmelser om gallring och avhändande av allmänna handlingar.

6.4.2 Gallring är tillåten i vissa fall

Allmänna handlingar får under vissa förutsättningar gallras (10 § arkivlagen). Gallring är ett begrepp som används dels i det arkivrättsliga regelverket, dels i vissa registerförfattningar, till exempel utlänningsdatalagen, som reglerar hur personuppgifter får behandlas.

Med gallring avses att en handling förstörs på ett eller annat sätt. Vanliga pappershandlingar förstörs fysiskt. För elektroniska handlingar innebär gallring vanligtvis att viss information raderas från databäraren. Med gallring avses inte bara att rent faktiskt förstöra en allmän handling eller uppgifter i en sådan handling.

Gallring innebär också att vidta åtgärder med en allmän handling som medför förlust av betydelsebärande data, förlust av möjliga sammanställningar, förlust av sökmöjligheter eller förlust av möjligheter att bedöma handlingens autenticitet. Det kan till exempel innebära gallring att skriva ut en elektronisk handling i pappersform och därefter förstöra den elektroniska handlingen. Även om informationen finns kvar på papper kan möjligheten att få fram informationen ha försämrats.

Det finns inte några generella bestämmelser om vilka handlingar som ska bevaras respektive gallras. Gallring måste, som tidigare nämnts, prövas med beaktande av att arkiven utgör en del av kulturarvet och att det arkivmaterial som återstår ska kunna tillgodose bland annat rätten att ta del av allmänna handlingar (10 § andra stycket arkivlagen).

Enligt 14 § arkivförordningen får statliga myndigheter gallra allmänna handlingar endast i enlighet med föreskrifter eller beslut av Riksarkivet, om det inte finns särskilda gallringsföreskrifter i lag eller förordning. Om det i en författning som rör myndigheters behandling av personuppgifter inte finns några särskilda regler om gallring, ska således arkivlagens bestämmelser om bevarande som huvudprincip tillämpas.

Några särskilda hänsyn till vilken risk som bevarandet kan medföra ur integritetshänseende ska inte tas enligt arkivregleringen. Bestämmelser om gallring föranleds i stället vanligtvis av kostnads- och utrymmesskäl. Arkivregleringen skiljer alltså inte på personuppgifter eller andra uppgifter, men avser i stället endast allmänna handlingar.

6.4.3 Bevarande av personuppgifter enligt dataskyddsförordningen

Medan utgångspunkten i arkivlagstiftningen är att bevara allmänna handlingar, syftar dataskyddsförordningens bestämmelser till att säkerställa fysiska personers rätt till skydd av personuppgifter, oavsett om dessa finns i allmänna handlingar eller inte.

Vid all personuppgiftsbehandling gäller enligt artikel 5.1. e dataskyddsförordningen principen om lagringsminimering. Principen innebär att personuppgifter som huvudregel inte får förvaras i en form som möjliggör identifiering av den registrerade under en längre

tid än vad som är nödvändigt för de ändamål för vilka personuppgifterna behandlas. Genom att minimera lagringstiden minskar den risk för den personliga integriteten som en viss behandling av personuppgifter innebär. Bestämmelser som tydliggör hur länge personuppgifter får behandlas inom en verksamhet innebär därmed en form av skyddsåtgärd. Principen om lagringsminimering hindrar inte att personuppgifter lagras under längre perioder i den mån som personuppgifterna enbart behandlas för arkivändamål av allmänt intresse, vetenskapliga eller historiska forskningsändamål.

Medan gallring enligt det arkivrättsliga regelverket alltså syftar till att begränsa arkivens omfattning, bland annat för att öka deras tillgänglighet, syftar gallring enligt registerförfattningarna i första hand till att skydda enskildas personliga integritet.

Arkivlagens bestämmelser om gallring är subsidiära i förhållande till annan lagstiftning. Det innebär att om det finns avvikande bestämmelser om gallring i någon annan författning ska de bestämmelserna gälla i stället (10 § tredje stycket arkivlagen).

Sedan ikraftträdandet av dataskyddsförordningen har det skett en viss renodling avseende begrepps användningen i registerförfattningarna med syftet att särskilja de arkivrättsliga reglerna med reglerna om dataskydd. Begreppen *bevarande* och *gallring* används därför i den betydelse som de har i arkivlagstiftningen och begreppen *längsta tid för behandling* och *upphörande av behandling* används när bestämmelserna mer tar sikte på skyddet för den personliga integriteten och ändamålen med behandlingen.

6.5 Tidigare överväganden om registrering av kvalitetsomdömen m.m.

Frågan om förutsättningarna för att ge Migrationsverket en möjlighet att registrera kvalitetsomdömen för personer som anlitas eller förordnas av myndigheten har varit föremål för tidigare utredningar. Det gäller även frågan om förutsättningarna för att låta domstolar och andra myndigheter ta del av uppgifterna.

I 2014 års utlänningsdatautredning (SOU 2015:73) som låg till grund för utlänningsdatalagen, analyserades förutsättningarna för att ge Migrationsverket en möjlighet att registrera uppgifter om andra offentliga biträden än advokater och biträdande jurister

anställda vid advokatbyråer, tolkar, översättare och språkanalytiker särskilt.

När det gällde Migrationsverkets behov av att registrera uppgifterna framfördes i huvudsak följande.

Den centrala frågan gäller om Migrationsverket bör få behandla avvikelserregistreringar. Här måste en sedvanlig intresseavvägning göras; en intresseavvägning mellan den nytta och de integritetsrisker som en sådan registrering kan antas medföra. När det gäller vilken nytta som en möjlighet till registrering kan antas medföra konstaterar utredningen att det i dag finns problem med att olika aktörer missköter sig i asylprocessen och att detta många gånger innebär ett rättssäkerhetsproblem. Det är givetvis mycket allvarligt. En avvikelserregistrering bör enligt utredningen kunna bidra till att åtgärda dessa problem. Det finns knappast något tillfredsställande alternativ till en sådan registrering. Utredningen menar även att de integritetsrisker som registreringar av avvikelser kan innebära bör kunna hanteras på ett tillfredsställande sätt av Migrationsverket. Sammanfattningsvis bör Migrationsverket därför tillåtas att registrera avvikelser för aktuella yrkesgrupper. Intresset av att främja rättssäkerheten i migrationsprocessen väger enligt utredningen tyngre än de integritetsrisker och andra aspekter som talar emot.

Utredningen bedömde sedan att det med stöd av de ändamål som föreslogs i utlänningsdatalagen – bland annat handläggning av ärenden samt tillsyn, kontroll, uppföljning och planering av verksamheten – skulle vara möjligt för Migrationsverket att behandla avvikelseuppgifter. Utredningen bedömde att det därför inte fanns något behov av någon särskild reglering som tillät Migrationsverket att registrera de aktuella uppgifterna. Utredningen konstaterade att lagen inte bör innehålla någon uppräkningslista av vilka uppgifter som får behandlas i verksamheten motsvarande den som tidigare fanns i 4 § utlänningsdataförordningen (2014:1068). Det skulle i stället bestämmas av ändamålet. Utredningen menade att endast sådana uppgifter som är nödvändiga för ett i lagen angivet ändamål får behandlas. Utredningen bedömde även att sådana uppgifter om avvikelser eller olämplighet inte skulle vara av sådan känslig karaktär att det krävdes någon särskild sekretessbestämmelse för uppgifterna. Mot den bakgrunden bedömde utredningen även att det inte heller fanns något hinder för Migrationsverket att dela uppgifterna med andra myndigheter och domstolar.

Riksdagens ombudsmän (JO) var i sitt remissvar dock tveksam till utredningens bedömning i dessa delar och yttrade bland annat att

det framstår som osäkert om registreringen av kvalitetsomdömen omfattas av ändamålet ”tillsyn, kontroll, uppföljning och planering av verksamheten”. JO var inte heller övertygad om att ändamålet ”nödvändigt för handläggningen av ärenden” ger utrymme för att registrera uppgifter av det slag som är aktuellt här. I vart fall borde det enligt JO övervägas om inte en tydligare reglering kan åstadkommas.⁷⁹

Den föreslagna ändamålsbestämmelsen som tog sikte på handläggning av ärenden samt tillsyn, kontroll, uppföljning och planering av verksamheten ändrades senare under lagstiftningsarbetet. Lagrådet hade i ett annat ärende uttalat att en ändamålsbestämmelse med denna lydelse var obehövlig.⁸⁰ Lagrådet ansåg att sådan verksamhet är en integrerad och självklar del av själva verksamheten och inte någon fristående aktivitet som behöver regleras särskilt. Ändamålsbestämmelsen ändrades därför i propositionen till den nu gällande lydelsen i 11 § 1 utlänningsdatalagen där det anges att personuppgiftsbehandling får ske om det behövs för handläggning av ärenden och inkluderar på så sätt åtgärder myndigheten behöver vidta för själva ärendet, men också verksamhet hos myndigheterna som består i tillsyn, kontroll, uppföljning och planering av verksamheten. I förarbetena till utlänningsdatalagen angavs vidare att begreppet handläggning bör ges en bred tolkning och innefatta alla moment som kan bli aktuella vid handläggningen av ett ärende. Till exempel bör ändamålet omfatta Migrationsverkets behandling av personuppgifter i samband med mottagande, registrering och beredning av ärenden, förordnande av offentligt biträde, kommunikation med parter, kommunikation med andra tjänstemän inom samma myndighet med anledning av ärendet samt upprättande och meddelande av beslut.⁸¹

Den särskilda frågan om registrering av kvalitetsomdömen av bland annat offentliga biträden behandlades emellertid inte närmare i propositionen. Denna fråga skulle i stället beredas vidare i Regeringskansliet.⁸² Utlänningsdatalagen trädde i kraft den 12 februari 2016.

⁷⁹ JO:s yttrande (dnr R 109-2015) över betänkandet Personuppgiftsbehandling på utlännings- och medborgarskapsområdet (SOU 2015:73).

⁸⁰ Prop. 2004/05:164 s. 179.

⁸¹ Prop. 2015/16:65 s. 61.

⁸² Prop. 2015/16:65 s. 14.

Den 27 april 2016 antogs sedan dataskyddsförordningen. I samband med detta anpassades utlänningsdatalagen och utlänningsdataförordningen till den nya regleringen.

Utlänningsdatalagens ändamålsbestämmelser bedömdes i sin helhet och utformning vara förenliga med dataskyddsförordningen och ändrades inte. Det saknades enligt regeringen skäl att specificera ändamålsbestämmelserna ytterligare. I förarbetena till ändringarna i utlänningsdatalagen förde regeringen också fram att de primära ändamålsbestämmelserna i 11 och 12 §§ utlänningsdatalagen, som reglerar myndigheternas möjlighet att samla in personuppgifter, fortfarande är uttömmande. Myndigheterna skulle alltså ha samma möjligheter och begränsningar när det gäller att samla in personuppgifter som tidigare.⁸³

6.6 Överväganden och förslag

6.6.1 Behov av att registrera kvalitetsomdömen

Bedömning: Migrationsverket och Polismyndigheten har ett behov av att registrera avvikelser och särskild kompetens om offentliga biträden.

Bakgrund

Utredningens uppdrag är att analysera Migrationsverkets behov av att registrera kvalitetsomdömen om offentliga biträden, tolkar översättare och språkanalytiker. Om ett sådant behov finns ska utredaren ta ställning till om det krävs ett uttryckligt författningsstöd för att registreringarna ska kunna utföras.

Det som Migrationsverket vill kunna behandla är, förutom vissa identifikationsuppgifter och uppgifter om särskild kompetens, uppgifter om avvikelser vid utförda uppdrag. Med detta avses uppgifter om misskötsamhet, oskicklighet och inkompetens samt andra uppgifter som kan ha betydelse vid bedömningen av om en person är lämplig för uppdraget. Det som framför allt är intressant

⁸³ Prop. 2017/18:254 s. 28 och 30.

för Migrationsverket att registrera om de olika yrkeskategorierna är avvikelser som är återkommande.

Det finns ett behov av att registrera avvikelser och särskild kompetens om offentliga biträden

Migrationsverket förordnar ett stort antal offentliga biträden varje år och många jurister har anmält intresse för att bli förordnade. Migrationsverkets utgångspunkt är att förordna biträden som har rätt kompetens för det ärende som förordnandet gäller. Promemorian beskriver i avsnitt 3.4 de kompetensbrister som mer eller mindre återkommande finns hos vissa av de biträden som verket förordnar. För att Migrationsverket ska kunna bedöma om ett biträde uppfyller kraven för att förordnas behöver verket ha ett fullgott beslutsunderlag. Både de tjänstemän hos verket som förordnar biträden och de som ansvarar för att kontrollera deras kvalitet behöver därför ha tillgång till uppgifter om biträdena för att kunna bedöma deras lämplighet. Utan tillgång till samlad information försvåras lämplighetsbedömningen betydligt och det finns en risk att olämpliga biträden kommer att fortsätta förordnas. Det är också nödvändigt att systemet inte är omotiverat tidsödande eller komplicerat eftersom antalet förordnanden är mycket stort. Migrationsverket har därför ett tydligt behov av ett system för avvikelshantering med samlad information om de jurister som anmält intresse för att förordnas. Uppgifterna behövs dessutom som underlag för ett eventuellt beslut om obehörighetsförklaring (se avsnitt 4.5.).

Migrationsverket anser att det även finns ett behov av att kunna registrera särskild kompetens när det gäller offentliga biträden. Detta för att kunna tillvarata sökandenas intresse av en rättssäker hantering. Migrationsverket behöver uppgifter om de offentliga biträdenas särskilda kunskaper och erfarenheter för att kunna förordna rätt biträde i varje enskilt ärende. Om ett offentligt biträde har särskilda kunskaper om barnrätt, har erfarenhet av HBTQI-ärenden eller har någon annan särskild kompetens som är relevant, är det av stort värde om detta finns registrerat hos Migrationsverket. Det underlättar för den beslutsfattare som i ett enskilt ärende behöver förordna ett biträde med viss kompetens. Registrering av särskilda kompetenser stärker kvaliteten vid förordnandet av

offentliga biträden och därmed även rättssäkerheten för dem som har rätt till ett offentligt biträde.

Trots att utredarens uppdrag i den här delen är begränsat till att endast ta ställning till behovet av en utökad informationshantering inom Migrationsverket avseende offentliga biträden bedömer vi att det är lämpligt att även Polismyndigheten omfattas av förslaget i denna del. Eftersom även Polismyndigheten föreslås ges möjlighet att förklara ett olämpligt offentligt biträde obehörigt för viss tid eller tills vidare, bör Polismyndigheten även få behandla personuppgifter för detta ändamål.

Advokater och biträdande jurister anställda vid advokatbyråer bör också omfattas av registreringarna

2014 års utlänningsdatalagsutredning hade inte till uppgift att analysera förutsättningarna för att ge Migrationsverket möjlighet att registrera uppgifter om offentliga biträden som är advokater och biträdande jurister anställda vid advokatbyråer. I direktiven till utlänningsdatautredningen angavs att det med hänsyn till den lämplighetsprövning och den tillsyn som sker av advokater och biträdande justister anställda vid advokatbyråer, inte fanns någon anledning att överväga någon registrering av den typen av uppgifter om de personerna. Till den här promemorians uppdragsbeskrivning har inte något sådant undantag formulerats. För att tydliggöra vilka offentliga biträden som kan omfattas av registreringarna för vi härnäst fram vår bedömning i denna fråga.

Syftet med att registrera avvikelser och särskild kompetens är att Migrationsverket på ett effektivare sätt ska kunna kontrollera att de offentliga biträden som förordnas är lämpliga. Advokater har förvisso en särskild ställning i samhället och de omfattas av särskilda regler i 8 kap. rättegångsbalken. För medlemskap i advokatsamfundet krävs till exempel juristexamen och att den som söker inträde har genomgått erforderlig praktisk och teoretisk utbildning. Sökanden ska vidare även i övrigt bedömas lämplig att utöva advokatverksamhet och har advokatetiska regler att förhålla sig till i sin yrkesutövning. Biträdande jurister som arbetar på en advokatbyrå arbetar under tillsyn av en advokat och omfattas av samma advokatetiska regler som advokaten.

Även om det ställs särskilda krav på advokater och biträdande jurister som i viss utsträckning förutsätter lämplighet och även om det sker en särskild tillsyn över den gruppen bedömer vi att det inte finns någon anledning att undanta dem från registrering av avvikelser. För att förordnas som offentligt biträde i migrationsprocessen ställs samma krav på advokater och biträdande jurister vid advokatbyråer som på andra jurister. Även advokater och biträdande jurister kan missköta sig eller brista i kompetens. Det är en rättssäkerhetsfråga för de personer som tilldelas ett offentligt biträde att Migrationsverket har möjlighet att registrera uppgifter om alla offentliga biträden och utifrån uppgifterna vidta eventuella åtgärder.

Integritetsfrågor

Integritetsriskerna med framför allt avvikelserregistreringar ska bedömas utifrån att uppgifterna främst rör det offentliga biträdets redbarhet och hur denne fullgör sina uppdrag. Det kan hävdas att uppgifterna i sig inte framstår som särskilt integritetskänsliga. Å andra sidan kan registreringen anses som känslig, eftersom den på ett mer eller mindre officiellt sätt pekar ut personen som olämplig. Även om det endast är objektiva och klara avvikelser som ska registreras, är det svårt att veta om dessa alltid i det enskilda fallet är relevanta för att bedöma en persons lämplighet för framtida förordnanden. I många fall kan det vara svårt att dra några säkra slutsatser om exempelvis en persons lämplighet som biträde utifrån misstag som denne har begått i ett eller ett par ärenden. Det enskilda biträdet har dessutom ingen möjlighet att på förhand påverka vad Migrationsverket noterar i sina system. Det finns också en risk att en registrering av en avvikelse kan få betydelse för personen under lång tid. Uteblivna förordnanden kan framför allt medföra ekonomisk skada. Det får dock förutsättas att Migrationsverket kan göra de bedömningar som föregår en registrering på ett rättssäkert sätt och på ett sätt som är i enlighet med bland annat dataskyddsförordningens krav. Migrationsverket måste skapa en ordning och systematiska rutiner för hur registreringarna ska gå till. En planerad registrering ska vidare som regel alltid kommuniceras med den berörda personen i förväg så att han eller hon har en reell möjlighet

att förklara eventuell misskötsamhet (se bland annat artikel 13 och 14 i dataskyddsförordningen).

Sammanfattningsvis har Migrationsverket och Polismyndigheten ett behov av att kunna registrera uppgifter om kvalitetsomdömen för offentliga biträden. Intresset av att främja rättssäkerheten i migrationsprocessen väger tyngre än de integritetsrisker och andra aspekter som talar emot sådana registreringar. Migrationsverket och Polismyndigheten bör därför ha en möjlighet att göra registreringar av avvikelser vid utförda uppdrag avseende offentliga biträden.

Det finns inte ett behov av att registrera avvikelser och särskild kompetens om tolkar, översättare och språkanalytiker

När det gäller tolkar, översättare och språkanalytiker⁸⁴ har Migrationsverket uppgett att det förekommer aktörer som missköter sina uppdrag och att det är svårt att på ett effektivt sätt agera mot dessa yrkesgrupper, bland annat till följd av att det hittills inte bedrivits någon officiell tillsyn över den här gruppen.⁸⁵ Misskötsamhet som Migrationsverket har uppmärksammat gäller främst tolkar som inte uppträder yrkesmässigt och/eller affärsmässigt korrekt, uppvisar bristande kompetens, antingen i svenska eller i det språk som tolkningen avser, inte återger det som sägs eller lägger in egna värderingar eller på annat sätt visar sig vara partiska. På grund av det stora behov av tolkar som Migrationsverket har i sin verksamhet har en särskild tolkportal som är tillgänglig för alla medarbetare inrättats inom myndigheten i syfte att effektivisera anlitaandet av tolkar. Genom tolkportalen är det också möjligt att reklamera uppdrag. Migrationsverket skulle vilja kunna registrera avvikelser om tolkar direkt i tolkportalen för att synliggöra vilka tolkar som har reklamerats och varför. Detta för att de tjänstemän som beställer tolk ska kunna fatta ett medvetet val om vilken tolk som bör få uppdraget.

⁸⁴ Språkanalyser är expertisutlåtanden som syftar till att klargöra vilket land en asylsökande kommer ifrån i de fall det råder oklarheter kring detta. I likhet med tolk- och översättningstjänsterna saknar Migrationsverket även en egen språkanalysenhet eller funktion. Migrationsverket upphandlar därför språkanalyser med utlåtande angående språkdräkt och språklig bakgrund via offentligt upphandlade ramavtal på samma sätt som tolk- och översättningstjänsterna. Språkanalyser utförs av lingvister som tillhandahålls via språkanalysföretag.

⁸⁵ Se bland annat SOU 2018 :83 s. 213.

När det gäller översättare har Migrationsverket uppgett att det inte finns några konkreta exempel från de senaste åren om upprepad misskötsamhet. Den här yrkesgruppen finns inte heller inkluderad i den tolkportal som Migrationsverket använder. Vid beställning av översättare lämnar Migrationsverket inte heller önskemål på specifika personer så som myndigheten i vissa fall gör avseende tolkar. I de fall reklamationer av översättningar gjorts handlar det ofta om stora översättningsuppdrag som innefattat ett stort informationsmaterial.

Vad gäller språkanalytiker har Migrationsverket uppgett att myndigheten sällan eller aldrig vet vem som utfört en språkanalys i ett ärende och att det är mycket ovanligt att myndigheten behöver framföra klagomål om dessa. Det är generellt svårt för Migrationsverket att beskriva specifika problem med översättare och språkanalytiker.

Det finns en viktig skillnad i Migrationsverkets ansvar för och hantering av tolkar, översättare och språkanalytiker jämfört med de offentliga biträdena. När det gäller offentliga biträden är det myndigheten som avgör vem som är lämplig för ett uppdrag och ska anlitas. Migrationsverket har också möjlighet att i enskilda ärenden ingripa mot biträden genom att avvisa dem. Om promemorians förslag om att kunna obehörighetsförklara olämpliga ombud och biträden i avsnitt 4.5 genomförs kan Migrationsverket även utesluta offentliga biträden från att få nya förordnanden. När Migrationsverket anlitar tolkar, översättare och språkanalytiker är det inte myndigheten som väljer vem som ska få uppdraget. Migrationsverket gör, med stöd av eventuella kvalifikationskrav eller andra önskemål i det enskilda ärendet, avrop från ett offentligt upphandlat avtal. Det är sedan en förmedling eller ett språkanalysföretag som tillhandahåller en person som utför uppdraget.

När en tolk, översättare eller språkanalytiker har misskött uppdraget framstår det som naturligt att Migrationsverket reklamerar tjänsten. Detta görs också regelmässigt. Under 2014 års utlänningsdatautredning uppgav Migrationsverket att sådana reklamationer sällan leder till någon varaktig förbättring eller har någon nämnvärd betydelse för att generellt höja kvaliteten. Samma person kan dessutom åta sig uppdrag hos flera förmedlingstjänster och därmed få nya uppdrag trots upprepade reklamationer. Enligt Migrationsverket är en förutsättning för att en reklamation ska få

någon effekt att de tjänstemän som berörs har kännedom om vilka uppdragstagare som har reklamerats och varför. Kännedom om eventuella avvikelser finns i dagsläget bara hos myndighetens samordnare för tolkfrågor, hos förmedlingen som tillhandahållit tjänsten och hos den enhet som framfört klagomålet. Det är därför svårt för en annan enhet att vid en beställning uppge att de inte önskar viss namngiven tolk på grund av tidigare misskötsamhet. Enligt verket skulle en effektivare informationsspridning av sådana uppgifter inom myndigheten kunna möjliggöras genom avvikelseregistreringar. Migrationsverket har även fört fram att myndigheten, i enlighet med de avtal som sluts, kan begära att tolkar stängs av under en tid. I de fallen kan myndigheten dock bara förlita sig på att tolkförmedlingen inte skickar den specifika tolken för uppdrag.

Det är ingen tvekan om att olämpliga tolkar, översättare och språkanalytiker, precis som när det gäller offentliga biträden, riskerar att gå ut över enskildas rättssäkerhet. Med hänsyn till hur tolkar, översättare och språkanalytiker förmedlas är det dock oklart vad avvikelseregistreringarna skulle användas till och hur det skulle kunna påverka myndigheternas faktiska möjligheter att anlita lämpliga uppdragstagare. Något större problem med översättare och språkanalytiker som brister i kompetens verkar inte heller finnas.

Mot bakgrund av vad som kommit fram i denna del bedömer vi att det för närvarande inte finns något behov för Migrationsverket och Polismyndigheten att kunna göra avvikelseregistreringar om tolkar, översättare och språkanalytiker. Den fortsatta analysen och kommande författningsförslag avser därför endast offentliga biträden.

6.6.2 Behov av författningsreglering m.m.

Förslag: En ny ändamålsbestämmelse ska införas i utlänningsdatalagen där det framgår att Migrationsverket och Polismyndigheten får behandla personuppgifter om det behövs för bedömning av personers lämplighet för ett uppdrag som offentligt biträde.

Bedömning: Några särskilda regler om sekretess behöver inte införas.

Inledning och utgångspunkter

Efter att ha konstaterat att Migrationsverket har ett behov av att registrera kvalitetsomdömen för offentliga biträden, är nästa fråga om det behövs någon särskild reglering för att behandlingen ska vara tillåten eller om detta redan följer av den nuvarande ändamålsbestämmelsen i 11 § 1 utlänningsdatalagen. Enligt bestämmelsen får verket behandla personuppgifter om det behövs för handläggning av ärenden.

När det gäller uppgifter om de offentliga biträdenas identifikations- och kontaktuppgifter har vi getts uppfattningen att Migrationsverket redan anser sig ha stöd för att få registrera sådana uppgifter i it-stödet Judith. Migrationsverket anser sig också redan ha stöd att registrera vissa uppgifter om särskild kompetens hos offentliga biträden, till exempel att de har processvana och kunskaper om barn- och barnrätt (se närmare i avsnitt 3.3.6 om vilka uppgifter Migrationsverket redan i dag registrerar). Den huvudsakliga frågan är om det är möjligt att registrera ytterligare särskilda uppgifter om avvikelser av det slag som Migrationsverket vill kunna göra.

Rättslig grund för kvalitetsomdömen

För att en behandling av personuppgifter ska vara laglig krävs att det finns en rättslig grund för behandlingen. De rättsliga grunder som kan vara aktuella när det gäller behandling av nu aktuella uppgifter om avvikelser, är att behandlingen är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller att den är ett led i Migrationsverkets myndighetsutövning.

Migrationsverket ska i vissa i utlänningslagen angivna situationer förordna offentliga biträden. Ett offentligt biträde ska därtill vara lämpligt. Om utredningens förslag i avsnitt 3.5 genomförs kommer det dessutom att ställas vissa specifika behörighets- och lämplighetskrav på offentliga biträden för att kunna förordnas. Verksamhet som en myndighet bedriver inom ramen för sin befogenhet är av allmänt intresse. Uppgiften att förordna lämpliga offentliga biträden är därför en uppgift av allmänt intresse. Det är även ett led i Migrationsverkets myndighetsutövning. För att kunna förordna lämpliga biträden har vi bedömt att Migrationsverket har

ett behov av att kunna registrera avvikelser vid utförda uppdrag för den nämnda yrkeskategorin. Behandlingen av uppgifter om avvikelser är därför nödvändig för att kunna förordna lämpliga offentliga biträden. Det finns mot denna bakgrund rättslig grund för att behandla personuppgifterna.

En ny och förtydligad ändamålsbestämmelse

När personuppgifter behandlas ställer dataskyddsförordningen upp ett krav på så kallad ändamålsbegränsning. Det betyder att personuppgifterna ska samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål och inte senare behandlas på ett sätt som är oförenligt med dessa ändamål.

Genom ändamålsbestämmelserna styrs den personuppgiftsansvariges handlingsutrymme i förhållande till hur personuppgifter får behandlas. En sådan reglering beaktar den enskildes intresse av skydd för sin personliga integritet samtidigt som den ger den personuppgiftsansvarige förutsättningar att inom angivna ramar behandla personuppgifter. Ändamålsbestämmelserna definierar vilka uppgifter som får behandlas och hur uppgifterna får behandlas.

Den ändamålsbestämmelse i utlänningsdatalagen som kan vara aktuell när det gäller behandling av kvalitetsomdömen om offentliga biträden är 11 § 1 och ändamålet handläggning av ärenden. Frågan är dock om bestämmelsen är tillräckligt tydlig för att ge stöd för avvikelserregistrering eller om den behöver preciseras ytterligare.

Även om det är angeläget att utlänningsdatalagens ändamålsbestämmelser är så tydliga som möjligt finns det även problem med alltför preciserade ändamålsbestämmelser. Migrationsverkets verksamhet är komplex, mångfacetterad och innehåller arbetsuppgifter som omfattar allt från handläggning av ärenden om uppehållstillstånd till att erbjuda boende till asylsökande och att förordna lämpliga offentliga biträden. Det är därför nödvändigt att ändamålsbestämmelserna ges en förhållandevis bred formulering. Lagstiftaren har också valt att formulera ändamålsbestämmelserna i utlänningsdatalagen på ett sådant sätt. Att föreslå en ändamålsbestämmelse som explicit avser att träffa registrering av avvikelser vid utförande av uppdrag, skulle kunna leda till osäkerhet om vad som gäller för andra personuppgiftsbehandlingar som inte getts

denna precision i lagstiftningen. Vid införandet av utlänningsdatalagen bedömdes det inte vara nödvändigt att längre ha ett sådant uppräknande register av exakt vilka personuppgifter som får behandlas.⁸⁶ Inte heller när utlänningsdatalagen anpassades till dataskyddsförordningen ansåg regeringen att det fanns skäl att närmare precisera utlänningsdatalagens ändamålsbestämmelser.⁸⁷ Konsekvenserna av en ändamålsbestämmelse som direkt pekar ut behandling av avvikelser som ett eget ändamål är mot denna bakgrund inte helt enkla att överblicka.

Av förarbetsuttalanden framgår vidare att begreppet ”handläggning av ärenden” ska ges en vid tolkning. Det framgår att det ändamålet inte bara ger stöd för behandling av personuppgifter om den person som ärendet gäller utan även avseende andra personer om uppgifterna behövs för handläggningen av ärendet, till exempel anhörig, referensperson eller ombud. I förarbetena uttalas också att begreppet handläggning bör innefatta alla moment som kan bli aktuella vid handläggningen av ett ärende. Till exempel bör ändamålet omfatta Migrationsverkets behandling av personuppgifter i samband med mottagande, registrering och beredning av ärenden, förordnande av offentligt biträde, kommunikation med parter och kommunikation med andra tjänstemän inom samma myndighet med anledning av ärendet samt upprättande och meddelande av beslut.⁸⁸ Det finns alltså en avsikt att Migrationsverket vid ärendehandläggning ska få behandla uppgifter om till exempel offentliga biträden. Som en integrerad del av ärendehandläggningen avses också verksamhet hos myndigheterna som består i tillsyn, kontroll, uppföljning och planering av verksamheten.

Vi bedömer att det kan argumenteras för att utlänningsdatalagens ändamålsbestämmelse om handläggning av ärenden är tillräckligt tydlig för att Migrationsverket redan i dag ska kunna registrera avvikelser för offentliga biträden inom ramen för det behov som tidigare har identifierats ovan.

Det finns dock även argument som talar emot att Migrationsverket kan registrera de aktuella uppgifterna med stöd av nuvarande ändamålsbestämmelse. För det första är det tveksamt om de registreringar som det är fråga om tillhör något ärende hos

⁸⁶ SOU 2015:73 s. 349 och prop. 2015/16:65 s. 57 ff.

⁸⁷ Prop. 2017/18:254 s. 28.

⁸⁸ Prop. 2015/16:65 s. 60 f. och s. 117.

Migrationsverket. Även om en registrering är tänkt att ske när någon uppdragstagare missköter sig i ett ärende, görs inte anteckningen i det enskilda ärendet utan i en särskild förteckning som är frikopplad från det ärende där avvikelsen skett. För det andra är det Migrationsverkets uppfattning att det saknas rättsligt stöd för behandlingen och avstår följaktligen från att registrera avvikelser för de offentliga biträdena. Avvikelseregistreringar som vi anser är nödvändiga för en rättssäker och effektiv administration av offentliga biträden, kommer alltså inte tillstånd. Till detta kommer att det i vissa remissvar över betänkandet från 2014 års utlänningsdatalagsutredning, uttrycktes tveksamhet om ändamålet ”nödvändigt för handläggningen av ärenden” ger utrymme för att registrera uppgifter av det slag som är aktuella.

Migrationsverket har ett behov av att kunna registrera avvikelser beträffande offentliga biträden. Någon sådan registrering sker för närvarande inte. Med hänsyn till den osäkerhet som råder i frågan bör därför en ny ändamålsbestämmelse införas i utlänningsdatalagen som klargör att Migrationsverket får registrera avvikelseuppgifter om offentliga biträden.

Vilka uppgifter om avvikelser ska kunna registreras och hur ska de användas?

Vid avvikelseregistreringar måste Migrationsverket iaktta de grundläggande kraven på behandling av personuppgifter. Det innebär bland annat att uppgifter som registreras ska vara lagliga, adekvata och relevanta i förhållande till ändamålen med behandlingen och att de även ska vara riktiga, aktuella och registreras öppet i förhållande till den registrerade. Dessa krav föranleder frågor om vilka slags avvikelser som ska kunna registreras och hur personuppgifterna ska behandlas.

Registreringen får enligt gällande dataskyddsreglering inte grunda sig på godtycke. Det innebär att Migrationsverket endast kan registrera objektiva och klara avvikelser utan något större utrymme för olika värderingar av avvikelsernas allvar. När det gäller offentliga biträden kan det exempelvis röra sig om att ett biträde, trots anvisning från klienten, inte har överklagat verkets beslut i ett ärende eller gett in ett överklagande för sent, att biträdet försatts i konkurs eller att biträdet saknar dokumenterad nödvändig kunskap eller

erfarenhet. Försumligheter i bitrådets processföring måste vidare vara klara.

Avsikten med avvikelseregistreringen är alltså inte att den i sig ska utesluta någon från förordnanden. Den syftar till att uppmärksamma tjänstemän hos Migrationsverket på att en viss person kan vara olämplig att förordna. Det innebär att myndigheten kan förordna ett visst biträde trots att det finns en avvikelseregistrering. Avvägningen och bedömningen av vad som kan inverka på ett förordnande måste ligga på den enskilda beslutsfattaren. Uppgifterna kan dock även användas som underlag för ett beslut om obehörighetsförklaring i enlighet med de överväganden vi gjort i avsnitt 4.5.1.

Sekretess

De uppgifter som Migrationsverket framför allt anser viktiga att registrera om offentliga biträden är avvikelser vid utförda uppdrag, det vill säga olika former av misskötsamhet.

Det finns ett klart intresse av att de personer som anlitas är kompetenta och därmed finns även ett visst insynsintresse när det gäller Migrationsverkets hantering av uppgifterna om misskötsamhet. Det finns å andra sidan ett integritetsintresse för de berörda biträdena som måste beaktas. Utlänningsdatautredningen bedömde att de uppgifter det är fråga om i sig inte framstod som särskilt integritetskänsliga varför någon sekretessbestämmelse inte bedömdes nödvändig. Det kan dock argumenteras för att det kan få negativa konsekvenser för de som berörs om uppgifterna sprids. Uppgifterna rör det offentliga bitrådets redbarhet och hur denne fullgör sina uppdrag, vilket är ett sätt att peka ut personen som potentiellt olämplig. Det finns också en risk att en registrering av en avvikelse i längden kan få betydelse för den enskilde genom uteblivna förordnanden.

Avsikten är att uppgifterna om offentliga biträden ska registreras i en förteckning som utgör ett internt beslutsstöd. Förteckningen kommer regelbundet att tillföras nya uppgifter och andra uppgifter kommer att tas bort när de inte längre är relevanta. En sådan förteckning är inte hänförlig till något ärende. Det är således fråga om levande arbetsdokument som uppdateras kontinuerligt och

varken justeras eller på annat sätt färdigställs. Förteckningarna kommer inte att upprättas i den mening som avses i 2 kap. 10 § första stycket TF.⁸⁹ Detta synsätt får även visst stöd av Högsta förvaltningsdomstolens uttalanden i HFD 2020 ref. 34. I avgörandet uttalade Högsta förvaltningsdomstolen att åtgärden att avföra någon från Migrationsverkets förteckning över personer som anses lämpliga att förordnas ex officio som offentliga biträden, inte utgör ett överklagbart beslut. Högsta förvaltningsdomstolen ansåg att förändret av förteckningen inte kan ses som något annat än ett internt beslutsstöd för att kunna utföra uppgiften att förordna lämpliga personer som offentliga biträden.

De aktuella förteckningarna över biträden och tolkar utgör inte diaries eller journaler. Frågan är om de är att betrakta som sådana register eller andra förteckningar som förs fortlöpande (2 kap. 10 § andra stycket 1 TF). Förteckningarna är avsedda att fungera som beslutsstöd för Migrationsverket och de noteringar som görs kan ha betydelse för framtida beslut om förordnanden eller obehörighetsförklaringar. Uppgifter som tillförs förteckningarna kommer inte att registreras i kronologisk ordning och inte heller att sorteras i sådan ordning. Informationen kommer att struktureras efter andra principer. Vi bedömer därför att förteckningarna över offentliga biträden och tolkar inte kommer att upprättas i den mening som avses i 2 kap. 10 § andra stycket 1 TF.⁹⁰ De är därmed inte allmänna handlingar.

Eftersom förteckningen inte är en allmän handling behövs ingen särskild sekretessbestämmelse för uppgifterna där. Mot denna bakgrund föreslås inte heller någon särskild sekretessbestämmelse.

Längsta tid för behandling av avvikeleregistreringar

Bedömning: Personuppgifter som har behandlats för bedömning av personers lämplighet för uppdrag som offentligt biträde får inte behandlas längre än två år efter det att uppgifterna registrerades.

Någon särskild bestämmelse om gallring behövs inte.

⁸⁹ Jfr HFD 2019 not. 16.

⁹⁰ Jfr HFD 2015 ref. 4.

En förteckning där uppgifter om avvikelser och särskild kompetens registreras utgör inte en allmän handling. Detta har betydelse även när det gäller frågan om gallring. Det är endast allmänna handlingar och minnesanteckningar som omfattas av arkivlagens gallringsbestämmelse. Någon gallringsbestämmelse behövs därför inte.

Principen om lagringsminimering i artikel 5.1 e i dataskyddsförordningen innebär att personuppgifter inte får förvaras i en form som möjliggör identifiering av den registrerade under en längre tid än vad som är nödvändigt för de ändamål för vilka personuppgifterna behandlas. Personuppgiftsbehandlingen måste vidare uppfylla de grundläggande kraven i artikel 5 i dataskyddsförordningen. Behandlingen ska till exempel uppfylla kraven på uppgiftsminimering och korrekthet (artikel 5.1 c och 5.1 d). Dessa regler ska följas oavsett om förteckningen bedöms vara en allmän handling eller inte.

Av integritetsskäl för de enskilda personerna finns det enligt oss ett behov av att överväga en särskild regel om gallring av uppgifter om avvikelser. Eftersom anledningen till gallringen av uppgifterna i första hand tar sikte på att skydda den personliga integriteten och inte avser arkivlagstiftningens definition bör inte begreppet gallring användas. I stället föreslås att en regel om längsta tid för behandling införs.

Hur länge en avvikelserregistrering ska få bevaras är svårt att uttala sig om rent generellt. En registrering är nödvändig så länge som anledningen till noteringen kvarstår eller i vart fall fram tills att det offentliga biträdet har vidtagit åtgärder och kan visa att bristen som föranlett registreringen är avhjälp.

Ett alternativ är att ha olika längsta tid för behandling beroende på vad det är fråga om för slag av avvikelserregistrering. Praktiska skäl talar dock för att bara ha en tidsfrist för samtliga avvikelserregistreringar. Integritetsskäl talar för en förhållandevis kort tidsfrist. Enstaka misskötsamheter ska inte behöva ligga ett biträde till last längre än nödvändigt. En mycket kort tidsfrist riskerar dock att motverka syftet med avvikelserregistreringarna eftersom det försvårar för myndigheterna att samla in underlag för lämplighetsbedömningarna. En mycket kort tid kan även leda till en bristande motivation hos biträdena att vidta åtgärder för att komma till rätta med den brist som myndigheten identifierat. En längsta tid för behandling på två år framstår som en rimlig avvägning mellan

behovet av att kunna bedriva ett effektivt förordnandearbete hos Migrationsverket och Polismyndigheten och skyddet av den enskildes integritet.

Med endast en tidsfrist som dessutom är förhållandevis kort kan det i undantagsfall bli aktuellt att på nytt registrera uppgifter som har raderats. Det förutsätter förstås att uppgifterna fortfarande är adekvata och relevanta i förhållande till ändamålen med behandlingen och att uppgifterna är aktuella. Ett exempel på ett sådant fall kan vara om ett offentligt biträde har begått ett allvarligt brott som alltjämt efter två år kan påverka biträdets lämplighet som offentligt biträde.

6.6.3 Informationsutbyte mellan Migrationsverket, Polismyndigheten och migrationsdomstolarna

Bedömning: Det finns inte något behov av ett utökat informationsutbyte mellan Migrationsverket, Polismyndigheten och migrationsdomstolarna av uppgifter med betydelse för kontroll av offentliga biträdens lämplighet.

Utredaren har fått i uppdrag att ta ställning till behovet av ett utökat informationsutbyte mellan Migrationsverket, Polismyndigheten och migrationsdomstolarna av uppgifter med betydelse för kontroll av offentliga biträdens lämplighet.

Något som förts fram under utredningsarbetet och som påtalats av Riksrevisionen i rapporten *Lämpligt biträde med rätt ersättning – hanteringen av offentliga biträden i migrationsärenden* (RiR 2022:14), är att det i stor utsträckning är samma personer som förordnas av Migrationsverket och av Polismyndigheten. I de fall migrationsdomstolarna förordnar offentliga biträden får det antas att urvalet sker bland personer i samma krets.

När uppgifter om ett biträde finns spridda hos flera aktörer utan att de kan ta del av uppgifterna hos varandra försvåras arbetet med att uppmärksamma och agera mot offentliga biträden som missköter sina uppdrag. Det finns en risk att ett biträde som Migrationsverket anser missköter sina uppdrag förordnas av Polismyndigheten eller domstolarna och tvärtom. Det finns därför fördelar med ett

informationsutbyte av uppgifter som har betydelse för lämplighetsbedömningen av offentliga biträden.

Ett sådant informationsutbyte får anses vara mest relevant mellan Migrationsverket och Polismyndigheten. Migrationsdomstolarna får av flera skäl, bland annat antalet förordnanden per år som domstolarna beslutar om, anses ha såväl ett mindre intresse som faktiskt behov av ett sådant informationsutbyte. Det är inte heller helt oproblematiskt att en migrationsdomstol, som kan komma att överpröva Migrationsverket och Polismyndighetens beslut om obehörighetsförklaringar, skulle kunna ha insyn i de avvikelseregistreringar som görs hos myndigheterna.

I de fall Polismyndigheten inte sedan tidigare har egen kännedom om ett offentligt biträde sker i dag en kommunikation mellan Migrationsverket och Polismyndigheten där Migrationsverket lämnar ut de uppgifter om biträdet som framgår i verkets biträdesförteckning Judith. Det är generella uppgifter om huruvida myndigheten förordnar biträdet ex officio eller inte. Uppgifterna ger Polismyndigheten information om att Migrationsverket antingen bedömt biträdet ha tillräcklig utbildning och erfarenhet för att förordnas eller inte. Några uppgifter om orsaken till detta registreras för närvarande inte. Det som skulle vara av intresse att dela mellan myndigheterna är uppgifter om anledningen till att ett biträde inte bedöms som lämpligt och under hur lång tid det aktuella biträdet inte kommer att få nya förordnanden. Ett sådant informationsutbyte skulle kunna minska risken för att myndigheterna förordnar olämpliga offentliga biträden. Vi har i avsnitt 6.6.2 bedömt att det inte föreligger någon sekretess för uppgifterna som kommer utgöra avvikelseregistreringar. Det finns därför inget principiellt hinder mot att ge Polismyndigheten direktåtkomst enligt 19 § utlänningsdatalagen till Migrationsverkets avvikelseregistreringar.

Frågan är om det finns något större behov av att kunna dela avvikelseregistreringar mellan myndigheterna. Den lämplighetsbedömning som görs när ett biträde förordnas är självständig på så sätt att misskötsamhet i ett ärende inte behöver innebära att personen är olämplig i ett annat ärende. Myndigheterna kan också göra olika bedömningar av ett biträdes kompetens. Eftersom Polismyndigheten i huvudsak förordnar biträden i ärenden om förvar kan det innebära att delvis andra kunskapskrav ställs jämfört med Migrationsverkets krav i till exempel ett asylärende.

I de fall Migrationsverket eller Polismyndigheten bedömer att ett biträdes misskötsamhet är allvarlig, kan denne avvisas i det enskilda ärendet. Ett sådant beslut är offentligt och det finns inte något som hindrar att det överförs mellan myndigheterna. Domstolarnas beslut om obehörighetsförklaring är också offentliga och skickas, enligt uppgift, till i vart fall Migrationsverket även om det inte finns någon reglerad underrättelseskyldighet om detta. Migrationsverket har uppgett att myndigheten agerar på sådana beslut från domstolarna genom att i många fall inte förordna dessa personer.⁹¹

Enstaka avvikeleregistreringar som inte leder till en obehörighetsförklaring får antas vara av mindre betydelse och inte nödvändigtvis påverka andra aktörers lämplighetsbedömningar. Det kan ifrågasättas om det skulle vara en lämplig ordning att till exempel Polismyndigheten baserar ett beslut om obehörighetsförklaring av ett ombud eller biträde på uppgifter om misskötsamhet hos Migrationsverket. Det finns därför inte tillräckligt starka skäl för ett utökat informationsutbyte mellan myndigheterna när det gäller uppgifter som har betydelse för kontroll av de offentliga biträdens lämplighet.

Sammanfattningsvis bedömer vi att det redan i dag finns tillräckliga möjligheter till informationsutbyte mellan instanserna när det gäller uppgifter som har betydelse för kontroll av de offentliga biträdenas lämplighet.

⁹¹ Ett förordnande av ett offentligt biträde som är obehörig att uppträda i en migrationsdomstol riskerar att leda till att biträdet måste bytas ut vid en eventuell överklagandeprocess. Migrationsverket bedömer därför som regel att personer som blivit obehörighetsförklarade i migrationsmål av domstol inte är lämpliga för förordnanden så länge beslutet är gällande.

7 Tolkning i migrationsprocessen

7.1 Inledning

Muntlig handläggning är central i migrationsprocessen och i princip obligatorisk i ärenden som gäller asyl och förvar. Vid den muntliga handläggningen hos Migrationsverket och Polismyndigheten ska de omständigheter som behöver klarläggas noga utredas. Utlänningen ska få tillfälle att föra fram de omständigheter som åberopas i ärendet och till stöd för den aktuella ansökan. En myndighet ska använda tolk om det behövs för att den enskilde ska kunna ta till vara sin rätt när myndigheten har kontakt med någon som inte behärskar svenska. Det innebär att Migrationsverket och Polismyndigheten har ett stort behov av tolkar.

För att tolken ska kunna fungera som ett redskap för kommunikationen mellan den enskilde och den utredande myndigheten måste tolken ha tillräcklig kompetens. Den enskilde måste även kunna lita på tolkens kompetens och känna sig trygg med dennes närvaro. Hög kvalitet på tolkningen är en förutsättning för en rättssäker utredning.

Det har i olika sammanhang framförts att kvaliteten på tolkningen inom migrationsprocessen, främst i asylärenden, varierar kraftigt och att den i vissa fall är bristfällig. Tidigare kartläggningar och utredningar på området visar även att Migrationsverket anlitar tolkar som inte alltid är de högst utbildade som finns att tillgå.⁹²

För att kvaliteten i migrationsprocessen ska hålla en hög standard är det viktigt med kvalificerad tolkning och översättning.

Utredaren har fått i uppdrag att

- ta ställning till behovet av åtgärder i syfte att höja kvaliteten på tolkningen i migrationsprocessen och

⁹² Se bland annat SOU 2018:83 och Kammarkollegiet (2017), Tolkanvändningen i staten.

- lämna de förslag på författningsändringar och andra åtgärder som bedöms nödvändiga.

7.2 Rätten till tolkning och översättning i migrationsprocessen

7.2.1 Förvaltningslagen

En myndighet ska enligt 13 § förvaltningslagen använda tolk och se till att översätta handlingar om det behövs för att den enskilde ska kunna ta till vara sin rätt när myndigheten har kontakt med någon som inte behärskar svenska. Det grundläggande syftet med regleringen är att säkerställa att den person som ärendet gäller ska kunna förstå ärendets innehåll och själv göra sig förstådd, och att relevant material ska kunna beaktas vid prövningen, oavsett om materialet tillförs av den enskilde själv eller av någon annan.⁹³ Bestämmelsen är tillämplig vid all form av ärendehandläggning. Att regeln gäller vid all handläggning innebär att den även ska tillämpas vid till exempel rådgivning.

Det är myndigheten som bedömer när en tolk ska anlitas eller om en handling ska översättas. Kravet på att det ska finnas ett behov av åtgärden ger utrymme för myndigheten att i vissa fall avstå från tolkning eller översättning. Det gäller särskilt vid ärenden av mindre vikt för den enskilde och om kostnaderna framstår som oproportionerliga i förhållande till den enskildes möjligheter att ändå ta till vara sin rätt.⁹⁴ Riksdagens ombudsmän (JO) har framhållit att det till exempel inte krävs att alla inkommande handlingar på främmande språk översätts. JO har också framhållit att myndigheterna måste ta hänsyn till sådana faktorer som ärendets beskaffenhet, omfattningen och karaktären av det material som ges in och kostnaden för översättningen i förhållande till ärendets betydelse.⁹⁵

Myndigheten kan också väga in den egna förmågan att tillgodogöra sig främmande språk. Inom större myndigheter finns ofta en

⁹³ Prop. 2016/17:180 s. 84 ff.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Se bland annat JO 2007/08 s. 416, JO 2008/09 s. 192, beslut 2009-03-19, dnr 305-2008, och beslut 2009-04-03, dnr 5203-2007.

bred språklig kompetens som kan användas om myndigheten bedömer att det är lämpligt. En anställd med kunskaper i ett främmande språk kan exempelvis ge myndigheten en bild av om innehållet i en skrivelse är av sådan karaktär att en översättning är motiverad.

7.2.2 Förvaltningsprocesslagen

Förvaltningsprocesslagen gäller för rättskipning i de allmänna förvaltningsdomstolarna och därmed även i migrationsdomstolarna. Av 50 § framgår att om en part, ett vittne eller någon annan som ska höras inför rätten inte behärskar svenska, ska rätten vid behov anlita en tolk. Rätten får även i annat fall, vid behov, anlita en tolk eller översätta handlingar. Rätten ska, om det är möjligt, anlita en tolk eller översättare som är auktoriserad. I annat fall ska en annan lämplig person anlitas. Kompetenskravet infördes genom en reform som trädde i kraft den 1 mars 2019.⁹⁶

Bakgrunden till reformen är att kompetenskraven för tolkar och översättare som anlitas av de allmänna domstolarna år 2013 skärptes på motsvarande sätt (5 kap. 6 § andra stycket och 33 kap. 9 § femte stycket rättegångsbalken, RB). Ändringarna i rättegångsbalken genomfördes med anledning av Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU *om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden*. Reglerna gäller inte enbart i brottmål utan även i andra mål och ärenden i allmän domstol. I förarbetena uttalas att det från rättssäkerhetssynpunkt är viktigt att den tolkning och översättning som tillhandahålls inom rättsväsendet håller hög kvalitet samt att brister i tolkningen kan leda till att domar och beslut fattas med ett oriktigt underlag.⁹⁷

Vid införandet av den nuvarande lydelsen av 50 § förvaltningsprocesslagen poängterades att det är angeläget att även de tolkar som anlitas i allmän förvaltningsdomstol, till exempel i migrationsdomstolarna, tillhandahåller tolkning av hög kvalitet. Regeringen ansåg därför att motsvarande kompetenskrav som gäller i allmän domstol borde införas för tolkar och översättare i allmän förvaltningsdomstol. I förarbetena uttalas vidare att det bör efter-

⁹⁶ Prop. 2017/18:279 s. 47 ff.

⁹⁷ Prop. 2012/13:132 s. 34.

strävas att den auktoriserade tolk som anlitas har speciell kompetens för tolkning inom rättsväsendet, det vill säga att tolken i första hand är rättstolk. Det är också viktigt att tolkinsatserna är ändamålsenliga med hänsyn till den enskildes behov.⁹⁸

7.3 Olika typer av tolkar och översättare

De tolkar som anlitas för tolkning inom staten och som är relevanta för den här promemorian kan delas in i fyra kategorier: auktoriserade tolkar, auktoriserade tolkar med speciell kompetens för tolkning inom rättsväsendet (så kallad rättstolk), utbildade tolkar och övriga tolkar. Kategoriindelningen har sin grund i tolkarnas olika dokumenterade kompetensnivåer.

7.3.1 Auktoriserade tolkar och översättare

Tolkar auktoriseras av Kammarkollegiet. Bestämmelser om auktorisation finns i förordningen (1985:613) om auktorisation av tolkar och översättare. För att bli auktoriserad ska en tolk eller översättare ha fyllt arton år och inte ha förvaltare eller vara underkastad någon annan motsvarande inskränkning i en annan stat, ha fullgjort de kunskapsprov som föreskrivs av Kammarkollegiet och vara känd för redbarhet och även i övrigt vara lämplig som tolk eller översättare. Auktorisationen får avse ett eller flera främmande språk och det svenska teckenspråket. Efter särskild prövning kan Kammarkollegiet också ge en auktoriserad tolk ett bevis om speciell kompetens inom ett visst verksamhetsområde, till exempel rättstolk och sjukvårdstolk. Rättstolkar är auktoriserade tolkar som har genomfört ett yrkesprov som visar att de har särskilt goda kunskaper i juridik.

I Kammarkollegiets tolkföreskrifter (KAMFS 2021:2) framgår bland annat att en auktoriserad tolk ska uppträda yrkesmässigt och affärsmässigt korrekt i alla sina yrkeskontakter, inte utnyttja information som denne fått i samband med ett tolkuppdrag och inte heller ge uttryck för sina personliga åsikter eller värderingar eller på annat sätt låta dem påverka tolkningen. Kammarkollegiets

⁹⁸ Prop. 2017/18:279 s. 48.

auktorisationsprov omfattar ämnesområdena socialvård, sjukvård, allmänna försäkringar, arbetsmarknad och vardagsjuridik.

För att kunna bli auktoriserad översättare ska personen uppfylla motsvarande villkor som gäller för en auktoriserad tolk. En auktoriserad översättare benämns även som auktoriserad translator (2 § förordningen om auktorisation av tolkar och översättare). Auktorisationsprovet för översättare består av tre texter – en allmän, en juridisk och en ekonomisk. En auktorisation gäller från svenska till ett annat språk eller till svenska från ett annat språk. En translatorsauktorisering gäller i fem år och kan därefter förnyas. Bestämmelser om vilka regler en auktoriserad translator har att iaktta finns i förordningen om auktorisation av tolkar och översättare och i Kammarkollegiets translatorsföreskrifter (KAMFS 2016:5). Auktoriserade translatorer ska följa god tolksed, som har stora likheter med god tolksed. Om en translator inte gör det eller på annat sätt agerar oredligt, kan auktorisationen upphävas.

Utöver auktorisation av tolkar och översättare svarar Kammarkollegiet för tillsyn av de auktoriserade tolkarnas och översättarnas verksamhet. Kammarkollegiet ger även ut *God tolksed – Kammarkollegiets råd till auktoriserade tolkar*. Det är en samling yrkesetiska regler för auktoriserade tolkar som hänvisar till den yrkeskodex som vuxit fram bland auktoriserade tolkar och som skapats genom domstolspraxis. God tolksed innefattar de krav som av rättssäkerhetsskäl bör ställas på yrkesverksamma tolkar. Den innehåller även kommentarer till Kammarkollegiets tolkföreskrifter.

Om en auktoriserad tolk eller översättare uppsåtligt gör orätt i sin verksamhet eller på något annat sätt förfar oredligt, ska Kammarkollegiet upphäva auktorisationen. Är omständigheterna mildrande, får Kammarkollegiet i stället meddela en varning. Kammarkollegiet för register över auktoriserade tolkar och översättare. Registren finns tillgängliga för allmänheten på kollegiets hemsida.

7.3.2 Utbildade tolkar och översättare

Kammarkollegiet för ett register över utbildade tolkar som inte är auktoriserade men som med godkänt resultat genomgått viss utbildning som är föremål för statlig tillsyn. Kammarkollegiet har

meddelat föreskrifter (KAMFS 2022:2) där det anges vilka utbildningar som krävs för att ingå i registret. För utbildningarna finns det nationella kursmål och nationella prov. Utbildningarna innehåller de moment som prövas vid Kammarkollegiets auktorisationsprov. Utbildningsbevis ges efter genomgången utbildning med godkänt resultat. Registret omfattar inte bara tolkar som genomgått sammanhållen grundutbildning inom folkbildningen, utan även akademiskt utbildade tolkar från Tolk- och översättarinstitutet (TÖI) vid Stockholms universitet och Språk- och litteraturcentrum vid Lunds universitet.

Den som inte genomfört någon av de nämnda utbildningarna men som har motsvarande kunskaper kan begära att få sina kunskaper validerade hos den som är ansvarig för den utbildning personen vill bli validerad mot. Validering innebär att personen får ett bevis på att han eller hon har motsvarande kunskaper som utbildningens innehåll. När en person blivit validerad kan han eller hon ansöka om att bli registrerad som utbildad tolk på samma sätt som de som genomgått utbildning.

Kammakollegiet har inte något ansvar för de utbildade tolkarnas kunskapsnivå och utövar inte tillsyn över dem. Det är i stället Myndigheten för yrkeshögskolan som utövar tillsyn över den kategorin av tolkar.

Till kategorin icke auktoriserade översättare räknas samtliga personer som utför översättningar men som inte har Kammarkollegiets auktorisation. Dessa kan ha genomgått översättarutbildning, men de kan också i princip helt sakna sådan utbildning.

7.3.3 Övriga tolkar

I förteckningar hos tolkförmedlare och myndigheter benämns gruppen tolkar utan klarlagd kompetens, utbildning eller auktorisation ofta som ”övrig tolk”. Till den kategorin räknas tolkar som inte är auktoriserade eller tillhör gruppen utbildade tolkar.⁹⁹

⁹⁹ Viss begreppsförvirring och brist på samsyn anses dock föreligga gällande denna grupp tolkar, enligt Kammarkollegiet, eftersom begreppet kan definieras på olika sätt av de statliga myndigheter som upphandlar tolktjänster, till exempel i samband med föreskrifter och prissättning (Kammarkollegiet [2017] Tolkanvändningen i staten, s. 26). Sådana övriga tolkar

Övriga tolkar kan i princip sakna tolkutbildning eller i vart fall ha en annan utbildning än auktoriserade och utbildade tolkar. Det krävs i dag varken auktorisation, formell utbildning eller annan verifiering av kompetensnivå för att arbeta som tolk. Med anledning av det stora behovet av tolktjänster, speciellt i vissa språk, får många tolkar som varken är auktoriserade eller utbildade samma typ av uppdrag som de auktoriserade eller utbildade. Det är oklart hur stor denna grupp är, men enligt tidigare statliga utredningar på området visar den sammantagna information som finns tillgänglig att denna grupp utgör den största andelen av landets verksamma tolkar.¹⁰⁰ Gruppen ”övriga tolkar” omfattas inte av Kammarkollegiets tillsyn och ingår inte i kollegiets register.

7.4 Generella lämplighetskrav för tolkar och översättare

7.4.1 Jäv

Jävsreglerna i förvaltningslagen (16–18 §§) är inte tillämpliga för tolkar och översättare. Av 9 § andra stycket förordningen om auktorisation av tolkar och översättare framgår däremot att auktoriserade tolkar eller translatorer ska avböja att utföra ett uppdrag om det finns särskilda omständigheter som kan rubba förtroendet för deras opartiskhet eller självständighet. Särskilda bestämmelser om jäv för tolkar vid domstolstolkning finns i 5 kap. 6 § fjärde stycket RB.

Reglerna om jäv syftar till att undvika intressekonflikter som gör att tolkens objektivitet kan ifrågasättas. En tolk ska vara neutral och opartisk i sitt arbete och noga iaktta de jävsbestämmelser som gäller. Redan en misstanke från någon om att tolken är jävig eller inte helt opartisk kan vara skäl nog för att tolken ska avsäga sig uppdraget. Om det är uppenbart att frågan om opartiskhet saknar betydelse kan tolken ändå åta sig uppdraget.

kan helt sakna tolkutbildning, men det förekommer också att högskoleutbildade tolkar har förts till denna kategori. I denna promemoria avses dock den grupp av tolkar som inte är registrerade i Kammarkollegiets register.

¹⁰⁰ SOU 2018:83 s. 91.

7.4.2 Tystnadsplikt

En tolk eller en översättare som anlitas av en myndighet anses ha sådan anknytning till myndigheten att han eller hon kan sägas delta i myndighetens verksamhet. En sådan tolk eller översättare omfattas därför av offentlighets- och sekretesslagens regler om förbud att röja eller utnyttja en uppgift (2 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen [2009:400]). En tolk eller en översättare som har fått kännedom om vissa uppgifter i samband med ett uppdrag hos myndigheten har alltså samma yttrandefrihet och tystnadsplikt som en tjänsteman på myndigheten.

För tolkar som anlitas av andra än myndigheter gäller lagen (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare. Av 2 § framgår att den som fullgör eller har fullgjort uppdrag som tolk eller översättare inte obehörigen får röja vad han eller hon under uppdraget har fått veta om en enskilds personliga förhållanden eller om yrkeshemlighet, affärsförhållande eller förhållande av betydelse för landets försvar.

7.5 Migrationsverkets praktiska hantering av tolkar och översättare

Migrationsverket har ett stort behov av tolkar såväl inom asylprövningen, mottagningsenheterna som vid övriga besök och utredningar. Merparten av de samtal och utredningar som genomförs av Migrationsverket sker med hjälp av tolk. Myndigheten använder sig av både platstolkar och telefontolkar. Det förekommer även att tolkar är närvarande via video. Myndigheten har inte några egna anställda tolkar utan upphandlar tolktjänster i enlighet med reglerna om offentlig upphandling. Myndigheten har i dagsläget avtal med några av de största leverantörerna på marknaden. Beställning av tolk görs enhetsvis och omfattar val av kompetens och tolkform utifrån behov.

Tolken har en nyckelroll i samtalen med enskilda, speciellt vid asylutredningar. Hög kvalitet på tolkningen är en förutsättning för en rättssäker utredning. Handläggning av utlänningsärenden innebär i de flesta fall kvalificerad myndighetsutövning. Förvaltningslagen anger dock inte vilka kvalifikationskrav som ska gälla för tolkar, varför myndigheten gör en bedömning i det enskilda fallet. För att

det ska vara tydligt, såväl vid upphandling som vid beställning av tolk, har Migrationsverket fastställt hur lämplighetsprövningen av tolkar och översättare ska göras (RS/001/2021). Det är den enskilde handläggaren som bedömer om det finns behov av tolk och vilken typ av tolk som behövs.

Tolkning ska enligt Migrationsverket i första hand ske på den sökandens modersmål (talspråk/dialekt). Om det saknas tolk på det språket eller om det inte går att ordna av tids- eller kostnadsskäl, sker tolkningen på ett annat språk som sökanden behärskar. Vid tolkning med personer med särskilda behov eller önskemål ska det alltid övervägas om tolk med särskild erfarenhet och kunskap ska användas, vilket kön tolken bör ha eller om önskemålet i övrigt kan eller bör tillgodoses. I dessa fall är det inte enbart en fråga om tolken är auktoriserad eller inte.

De närmare lämplighets- och kvalifikationskraven som Migrationsverket ställer på tolkarna som anlitas regleras i avtal med de upphandlade leverantörerna. Enligt myndigheten är en tolk inte lämplig om han eller hon har någon bisyssla som gör att denne uppfattas som partisk. Det är normalt också olämpligt om tolken arbetar för en myndighet i ett land utanför EES eller tillhör en organisation som är terroriststämplad av EU. Migrationsverket har därför rätt att neka att ta emot uppdrag från en sådan tolk eller översättare. Migrationsverket strävar efter att anlita tolkar som har rätt kompetens för varje uppdrag. Den ekonomiska aspekten måste också beaktas vilket medför att tolkens kompetens vägs mot vilken typ av samtal det är fråga om. Vid asylutredningar ställs högre krav och utgångspunkten är då att auktoriserade tolkar ska anlitas till dessa uppdrag.

Det är leverantörerna av tolktjänster som ansvarar för att myndigheten får kvalificerade tolkar och att de uppfyller kraven för angiven kompetensnivå. Vad gäller gruppen ”övriga tolkar” ställer leverantörerna krav på att dessa genomgått interna utbildningar hos leverantörerna och att tolkarna klarat interna rekryteringstest.

Migrationsverket har vid kontakter med utredningen framhållit att förändringar i omvärlden har stor inverkan på vilka språk som kräver tolkning och att behovet av framför allt auktoriserade tolkar varierar kraftigt. Detta tillsammans med en brist på kvalificerade tolkar gör det svårt för myndigheten och leverantörerna att alltid tillgodose efterfrågan på auktoriserade tolkar.

Om det finns skäl att ifrågasätta en tolks kompetens eller lämplighet, eller om det uppstår någon annan form av missnöje med tolkningen, kan det bli fråga om reklamation genom att en avvikelserapport sänds till leverantören. De kan även bli fråga om vite för leverantören. Auktoriserade tolkar kan även anmälas till Kammarkollegiet.

7.6 Polismyndighetens praktiska hantering av tolkar och översättare

Polismyndighetens hantering av tolkar och översättare skiljer sig i vissa avseenden från Migrationsverkets hantering. Statens inköpscentral hos Kammarkollegiet upphandlar och förvaltar det statliga ramavtalet för tolkförmedlingstjänster, i en så kallad tolkportal. I portalen ingår bland annat tolkning för Polismyndigheten.

Tolkportalen ska underlätta för användaren att anlita tolkar. Myndigheten bestämmer när det finns ett tolkbehov, till exempel vid utredningar och förhör.

Det finns olika utbildningsnivåer på de tolkar som kan avropas från tolkportalen. Det är den utredare som anlitar tolken som bestämmer vilken kompetensnivå som krävs och vilka andra krav som ska ställas. Tolkportalen tillgodoser delar av Polismyndighetens behov. Portalen ger stöd för att finna en tolk med rätt utbildningsnivå och att beräkna kostnaden för tjänsten. Den kan också vara ett stöd vid en eventuell reklamation.

Polismyndigheten har i kontakt med utredningen uppgett att det länge har talats om att det saknas utbildade tolkar. Andelen tolkar som anlitas via tolkportalen är enligt myndigheten 25 % av samtliga tolkar som anlitas. Resterande tolkar anlitas vid sidan av tolkportalen.

7.7 Överväganden och förslag

<p>Förslag: Vid muntlig handläggning respektive översättning i ärenden där den enskilde har rätt till ett offentligt biträde ska Migrationsverket och Polismyndigheten, om det är möjligt, anlita</p>
--

en tolk eller översättare som är auktoriserad. I annat fall ska en annan lämplig person anlitas.

7.7.1 Krav på auktoriserade tolkar och översättare i vissa fall

Hos Migrationsverket och Polismyndigheten förekommer tolkning i en mängd situationer. Det kan vara fråga om samtal där information ges till den enskilde, samtal där frågor från den enskilde besvaras, men även utredningssamtal där den enskilde redogör för sina skäl för uppehållstillstånd och där utredningsprotokollet kommer att ligga till grund för myndighetens beslut. Det är ur rättssäkerhetssynpunkt mycket viktigt att den tolkning och översättning som tillhandahålls håller hög kvalitet. Brister i tolkningen kan leda till att domar och beslut fattas på ett oriktigt underlag. De tolkar som anlitas för tolkning inom Migrationsverket och Polismyndigheten behöver därför ha goda kunskaper och en adekvat utbildning för ändamålet.

Kostnaden för en tolk varierar beroende på vilken typ av tolk som anlitas. Det framstår inte som proportionerligt att anlita auktoriserade tolkar vid alla tolkningstillfällen hos Migrationsverket och Polismyndigheten. Det är inte heller realistiskt att det i dagsläget går att efterleva ett sådant krav med hänsyn till att det är brist på auktoriserade tolkar på vissa språk. En utgångspunkt bör i stället vara att tolkens kompetens ska anpassas till uppdraget. Det bör till exempel ställas högre krav på tolkningen vid en asylutredning än vid ett mer informellt samtal som inte syftar till att utgöra underlag för något beslut. Enligt uppgift från Migrationsverket gör myndigheten redan i dag en sådan avvägning.

Rättssäkerhetsfrågorna i migrationsprocessen gör sig särskilt gällande i ärenden om förvar och i ärenden där en fråga om utvisning eller avvisning aktualiseras. Det gäller inte minst i ärenden om asyl. Det är vid asylintervjun som den sökande ska förmedla sina asylskäl och den är därför av central betydelse. Starka rättssäkerhetsintressen gör sig gällande även i andra ärenden där avvisning eller utvisning kan bli aktuellt. Gemensamt för dessa ärenden är att lagstiftaren bedömt att rättssäkerheten kräver att de enskilda i regel ska ha rätt till bistånd av ett offentligt biträde. Vi bedömer att denna gränsdragning även bör gälla för när det ska ställas krav på att en auktoriserad tolk respektive översättare ska anlitas.

Vi föreslår därför att, om det är möjligt, en auktoriserad tolk ska anlitas vid muntlig handläggning och en auktoriserad översättare vid översättning av handlingar, i ärenden där den enskilde har rätt till offentligt biträde. Regler om muntlig handläggning finns i 13 kap. utlänningslagen. Det bör dock inte krävas att en auktoriserad tolk används vid alla samtal som myndigheten har med den enskilde inom ramen för ett ärende. Det är framför allt vid sådan muntlig handläggning som har direkt betydelse för myndighetens beslut, till exempel en asylutredning och förvarsförhandling, som det ska krävas att en auktoriserad tolk anlitas.

Av 8 kap. 10 f–h §§ utlänningsförordningen (2006:97) framgår att det finns en skyldighet för Migrationsverket att i vissa situationer lämna information till utlänningen på ett språk som denne kan förstå. Det gäller bland annat information om förfarandet, om rättigheter och skyldigheter, om tänkbara konsekvenser av att inte uppfylla skyldigheterna eller av att inte samarbeta med svenska myndigheter och i förekommande fall erbjudande om medicinsk åldersbedömning. En person som har ansökt om uppehållstillstånd som flykting eller som alternativt skyddsbehövande ska också underrättas om Migrationsverkets beslut. Normalt fullgörs detta genom att den enskilde kallas till ett underrättelsesamtal hos myndigheten. Vid dessa informationstillfällen används tolk i stor utsträckning. Även om viktig information lämnas vid samtalen är det inte av rättssäkerhetsskäl motiverat att auktoriserade tolkar anlitas. Syftet med samtalen är att informera om vissa förhållanden och det rör sig inte om utredningstillfällen som har direkt betydelse för till exempel ett beslut om avvisning eller utvisning.

Det finns inte något som hindrar Migrationsverket eller Polismyndigheten att anlita auktoriserade tolkar även i andra fall än de som uttryckligen regleras i den föreslagna bestämmelsen. Det är upp till den enskilda beslutsfattaren att avgöra vilken kompetens som är nödvändig i det enskilda fallet. Det är också viktigt att tolk- och översättarinsatserna även i övrigt är ändamålsenliga med hänsyn till den enskildes behov i det enskilda fallet.

Även vid översättning av handlingar bör det göras en motsvarande bedömning i det enskilda fallet om handlingen är av sådan vikt för utredningen att en auktoriserad översättare ska anlitas.

De överväganden som har gjorts om behovet av att anlita en tolk eller översättare som är auktoriserad, bör även gälla vid handläggning

av ärenden enligt lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar. Motsvarande ändring föreslås därför även i den lagen.

Den främsta orsaken till att kvaliteten på tolkning i vissa fall brister är inte nödvändigtvis avsaknaden av kompetenskrav utan bristen på kvalificerade tolkar. Tillgången på kvalificerade tolkar behöver därför öka för att kunna tillgodose behovet av tolkning av god kvalitet. Regeringen har uppmärksammat detta och gett en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av samhällets behov av och tillgång till tolkar samt den offentliga sektorns användning av tolkar. Utredaren har även haft i uppdrag att lämna förslag på ett flexibel, rättssäkert och effektivt system för att samhällets nuvarande och framtida behov av tolktjänster ska tillgodoses (dir. 2017:104). Utredningen överlämnade 2018 över ett betänkande (SOU 2018:83), men som i skrivande stund ännu inte har färdigbehandlats inom Regeringskansliet.

8 Nämndemannauppdraget

8.1 Inledning

Nämndemän är lekmannadomare som tillsammans med en eller flera lagfarna (juristdomare) dömer i både allmänna domstolar och i förvaltningsdomstolar. Nämndemän medverkar även i migrationsdomstolarnas avgöranden.

Nämndemannauppdraget är betydelsefullt ur flera aspekter. Nämndemännen är allmänhetens representanter i domstolarna och har en viktig insynsfunktion i domstolarnas verksamhet. Detta ska bidra till att allmänhetens förtroende för domstolarna upprätthålls. Därtill har nämndemännen i avgörandena samma rösträtt som juristdomaren och utövar i dömandet således makt mot enskilda. I den dömande rollen har nämndemän att hantera betydande mänskliga och ekonomiska värden. Allmänhetens förtroende för nämndemannasystemet och domstolarna är beroende av att de nämndemän som utses är lämpliga för uppdraget. Det är viktigt att detta förtroende upprätthålls.

Utredaren har i denna del fått i uppdrag att

- ta ställning till behovet av ytterligare åtgärder för att säkerställa nämndemännens lämplighet och kompetens för uppdraget,
- ta ställning till behovet av ytterligare åtgärder för att tydliggöra att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag och för att i övrigt säkerställa att kravet på saklighet och opartiskhet iakttas samt
- lämna de förslag på författningsändringar och andra åtgärder som bedöms nödvändiga.

8.2 Allmänt om nämndemannasystemet

8.2.1 Historisk tillbakablick

Nämndemannainstitutet har en lång tradition i Sverige. Den svenska nämnden har sitt ursprung i landskapslagarnas tid på 1200-talet och har således en mer än 800 år lång tradition. Nämnden var under denna period främst ett bevismedel. När de vanliga bevismedlen inte ansågs tillräckliga utsåg man nämndemän för att avgöra saken.

Nämndens uppgift kom alltmer att förskjutats från att vara ett bevismedel till en domarroll. Under 1500-talet och en bit in på 1600-talet hade nämnden en stark ställning. Nämndemännen, som var tolv till antalet, utsågs permanent och valde tillsammans med häradshövdingen nya ledamöter om behov fanns. Under 1600-talet avgjorde nämndemännen rättsfrågorna och sju nämndemän kunde då bestämma domen. Mot slutet av 1600-talet försvagades nämndens roll alltmer, bland annat beroende på att de domare som då utnämndes till häradshövdingar var juridiskt skolade och i allt större utsträckning deltog i förhandlingarna.

I och med 1734-års lag minskade nämndemännens inflytande ytterligare. Kollektiv rösträtt infördes, och det krävdes en enig nämnd för att överrösta häradshövdingen.

Genom rättegångsbalken (RB) 1948 reducerades antalet nämndemännen till nio, varav sju krävdes för domförhet. Sedan har antalet nämndemän successivt minskat till dagens tre ledamöter i underrätt. År 1971 infördes nämndemän i de dåvarande läns- och skatterätterna och sex år senare även i hovrätt och kammarrätt. Sedan 1983 har nämndemännen i samtliga domstolar individuell rösträtt.

Nämndemannasystemet, nämndemännens medverkan i domstolarna och vilka krav som ska ställas på dem, har varit föremål för ett antal utredningar genom åren. Den senaste statliga utredningen slutfördes under 2013 och resulterade i lagändringar som bland annat innebar skärpta lämplighetskrav för nämndemän och regler som gör det lättare att entlediga nämndemän som missköter sig.

8.2.2 Utnämning och val av nämndemän

Nämndemän i tingsrätt utses genom val av kommunfullmäktige. Nämndemän i hovrätt, förvaltningsrätt och kammarrätt utses genom val av regionfullmäktige (4 kap. 5 och 7 §§ RB och 19 § första stycket lagen [1971:289] om allmänna förvaltningsdomstolar, LAFD). Rekrytering och val av nämndemän till samtliga domstolar sköts på samma sätt, genom att de politiska partierna som är företrädare i respektive fullmäktige nominerar lämpliga kandidater till en valberedning. Valberedningen lämnar i sin tur över sina nomineringar till fullmäktige, där val sker. Det finns inte något krav på att en person måste vara medlem i ett politiskt parti för att bli nominerad eller vald till nämndeman. Det finns å andra sidan inte något som hindrar partierna från att kräva medlemskap av den som vill bli nämndeman. I praktiken har därför majoriteten av nämndemännen hittills rekryterats från partikretsarna och vissa politiska partier har som internt krav att man är medlem i partiet för att vara aktuell för nominering.¹⁰¹

Vid val av nämndemän ska det eftersträvas att nämndemannakåren får en allsidig sammansättning med hänsyn till ålder, kön, etnisk bakgrund och yrke. Om det finns alternativa sätt att uppnå en allsidig sammansättning, bör de personer väljas som inte tidigare tjänstgjort som nämndemän eller de som tjänstgjort kortast tid (4 kap. 7 § fjärde stycket RB och 19 § fjärde stycket LAFD).

Efter en lagändring som trädde i kraft 2014 sker valen av nämndemän numera året efter de allmänna valen. Motivet bakom ändringen var att särskilja val av nämndemän från val till fullmäktige och på så sätt tydligt hålla isär nämndemännens icke-politiska förtroendeuppdrag från politiska förtroendeuppdrag.¹⁰² Nämndemän väljs för en period om fyra år (4 kap. 8 § RB och 21 § LAFD).

I Nämndemannautredningen, SOU 2013:49, lämnades ett förslag om att införa en så kallad fri kvot som ytterligare rekryteringsbas. Enligt förslaget skulle alla svenska medborgare över 18 år kunna ansöka om eller nominera någon annan till uppdrag som nämndeman. Tanken var att minst 50 % av nämndemännen skulle väljas ur den fria kvoten. Syftet med förslaget var dels att åstadkomma en mer

¹⁰¹ SOU 2013:49, s. 223 och Domstolsverkets slutrapport Ju 2015/2889/DOM, *Långsiktigt nämndemannauppdrag 2016-2019*, s. 7.

¹⁰² Prop. 2013/14:169 s. 12 f.

allsidig sammansättning av nämndemannakåren, särskilt vad gäller nämndemännens ålder, dels att tydliggöra att uppdraget inte är av politisk karaktär.¹⁰³ I februari 2014 gav regeringen Statskontoret i uppdrag att vidare utreda förslaget om fri kvot. Myndigheten kom i sin analys fram till att andra åtgärder än en fri kvot krävs för att föryngra nämndemannakåren och att den personkännedom som rekryteringen inom de politiska partierna bygger på är svår att ersätta. Även lämplighetsprövningen skulle vid en sådan ordning vara svår.¹⁰⁴ Mot bakgrund av dessa slutsatser infördes aldrig någon fri kvot.

8.2.3 Rättens sammansättning och nämndemännens deltagande

Allmän domstols sammansättning

Tingsrätten

Rätten ska bestå av en lagfaren domare om inte annat är föreskrivet (1 kap. 3 § RB). Regeln gäller vid såväl förberedande handläggning som avgörande av mål, och är obligatorisk. Regler om att rätten kan eller ska ha en annan sammansättning finns i rättegångsbalkens första kapitel och i en rad andra lagar.¹⁰⁵

När nämndemän deltar vid huvudförhandling i brottmål ska de som huvudregel vara tre till antalet för att rätten ska vara domför.

Vid huvudförhandling i tvistemål ska tingsrätten enligt huvudregeln bestå av tre lagfarna domare, om något annat inte är föreskrivet (1 kap. 3 a § RB). Från denna huvudregel finns det i andra och tredje styckena undantag. Nämndemän deltar även i äktenskapsmål och familjemål.

Vad gäller dispositiva tvistemål, det vill säga mål där förlikning om saken är tillåten, finns det inga regler om att nämndemän ska delta.

¹⁰³ SOU 2013:49 s. 242 ff.

¹⁰⁴ Statskontorets publikation 2015:3, *Rekrytering av nämndemän – Konsekvensanalys av förslaget om en fri kvot*, s. 56 f.

¹⁰⁵ Se exempelvis 38 kap. 6 § brottsbalken och 13 § lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid.

Hovrätten

Hovrätten är i brottmål domför med tre lagfarna domare och två nämndemän (2 kap. 4 § andra stycket RB). Finns det inte anledning att döma till svårare straff än böter och är det inte fråga om företagsbot är hovrätten på samma sätt som tingsrätten domför även utan nämndemän. Detta gäller oavsett om nämnd har deltagit i tingsrättens avgörande eller inte. Nämndemän ingår inte heller i rätten om målet avgörs utan huvudförhandling.

I äktenskapsmål och mål om underhåll är hovrätten domför med tre lagfarna domare och två nämndemän (14 kap. 18 § äktenskapsbalken). Detsamma gäller i mål om faderskap, föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken, vårdnad, boende, umgänge och underhåll till barn (20 kap. 1 § föräldrabalken). Vid handläggning som inte sker vid huvudförhandling är domstolen domför utan nämnd. Detsamma gäller för tvistemål som har avgjorts utan nämndemän i tingsrätten.

Förvaltningsdomstolarnas sammansättning

I förvaltningsrätt medverkar nämndemän i många olika typer av mål, till exempel socialförsäkringsmål, migrationsmål, körkortsmål och tvångsvårdsmål, medan de i kammarrätten endast medverkar i tvångsvårdsmål. Nämndemän deltar inte i Migrationsöverdomstolen eller i Högsta förvaltningsdomstolen.

Förvaltningsrätten

En förvaltningsrätt är enligt huvudregeln domför med en lagfaren domare och tre nämndemän (17 § LAFD). Undantag från huvudregeln finns i 17 b och 18 §§ LAFD.

Trots att rätten enligt huvudregeln är domför med nämndemän, avgörs mål av enklare beskaffenhet av en lagfaren domare ensam.

Sammansättningen i migrationsdomstolarna är densamma som i de allmänna förvaltningsdomstolarna (16 kap. 1 § utlänningslagen [2005:716]). Rätten ska enligt huvudregeln bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän, och det finns möjlighet att avgöra mål av enkel beskaffenhet utan nämndemän. Vid tillkomsten av den nya processordningen fördes i förarbetena i princip inget resonemang

kring frågan om nämndemäns medverkan. Av förarbetena till reglerna om den tidigare Utlänningsnämnden framgår däremot att regeringen då ansåg att det för en demokratisk förankring och för att tillgodose allmänhetens inflytande fanns ett behov av lekmän med starkt inflytande i processen.¹⁰⁶

Kammarrätten

Kammarrätten är enligt huvudregeln domför med tre lagfarna ledamöter (12 § LAFD). När det är särskilt föreskrivet att nämndemän ska ingå i rätten, är en kammarrätt domför med tre lagfarna ledamöter och två nämndemän. Nämndemän medverkar endast i mål om tvångsombändertagande, till exempel i mål enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Nämndemännens rösträtt

Omröstningsreglerna är desamma i de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna (26 § LAFD hänvisar till 16 och 29 kap. RB).

Vid lika röster i brottmål gäller den mening som anses lindrigare eller mindre ingripande för den tilltalade. I de fall ingen av meningarna kan anses lindrigare eller mindre ingripande gäller den mening som ordföranden (den lagfarna domaren) uttalat. Vid lika antal röster i tvistemål gäller ordförandens mening.

För förvaltningsdomstolarna kan det medföra vissa tillämpningsproblem att avgöra om ordföranderegeln eller regeln om vad som anses lindrigast ska gälla vid lika antal röster. Disciplinmål och vitesmål ska följa brottmålsreglerna. Detta gäller även för mål angående skattetillägg (RÅ 1987 ref. 42) och mål om disciplinansvar för sjukvårdspersonal (RÅ 1990 ref. 64). Körkortsmål, mål om tvångsvård och mål om tillstånd att inneha skjutvapen bör däremot följa tvistemålsreglerna.¹⁰⁷ Ordföranden har också utslagsröst i migrationsmål (MIG 2007:17).

¹⁰⁶ Prop. 1991/92:30 s. 33.

¹⁰⁷ Wennergren, kommentaren till 26 §.

8.3 Krav på nämndemän

8.3.1 De grundläggande behörighetskraven

De behörighets- och lämplighetskrav som ställs på nämndemän är desamma i såväl allmän domstol som i förvaltningsdomstol (4 kap. 6 § RB och 20 § LAFD).

För att vara valbar till nämndeman måste man vara svensk medborgare och folkbokförd i kommunen respektive länet, beroende på vilken domstol man kandiderar till. Den som är underårig, har förvaltare eller befinner sig i konkursstillstånd kan inte bli vald. Detsamma gäller den som är anställd vid en domstol, är lagfaren domare, åklagare, polisman, advokat, eller har ett annat yrke som innebär att man för andras talan inför domstol. För att vara behörig att tjänstgöra som nämndeman i en förvaltningsdomstol får man dessutom inte vara anställd vid Skatteverket, en länsstyrelse, Försäkringskassan, Migrationsverket eller Transportstyrelsen.

Ingen får samtidigt vara nämndeman i en hovrätt och i en tingsrätt eller i en kammarrätt och i en förvaltningsrätt. Däremot får regeringen för ett visst län besluta att nämndemän i kammarrätt ska väljas bland dem som för samma tjänstgöringstid har utsetts till nämndemän i hovrätt. En nämndeman i hovrätt får även i annat fall, om han eller hon är behörig, tjänstgöra som nämndeman i den kammarrätt inom vars domkrets han eller hon är folkbokförd (19 § tredje stycket LAFD).

8.3.2 Kravet på konkursfrihet

Kravet på konkursfrihet är absolut. Nämndemännen är i detta hänseende likställda med de lagfarna domarna. I förarbetena motiveras kravet på konkursfrihet med att en domare som är i konkursstillstånd kan skada förtroendet för domstolarna oavsett om denne är lagfaren eller icke lagfaren. Konkursfrihet är dessutom en lätt kontrollerbar uppgift som till sin karaktär är jämförbar med de andra behörighetskraven såsom medborgarskap, förvaltarfrihet och folkbokföringsort.¹⁰⁸ Uppdraget upphör för den nämndeman som

¹⁰⁸ Prop. 2013/14 :169 s. 18.

går i konkurs under sin tjänstgöringstid (4 kap. 8 § tredje stycket RB och 21 § tredje stycket LAFD).

8.3.3 Kravet på lämplighet

Till nämndeman får endast den utses som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget (4 kap. 6 § tredje stycket RB och 20 § fjärde stycket LAFD).

Lämplighetskravet infördes 2006. I förarbetena uttalades dels att det kunde tyckas inkonsekvent att det i lag fanns en beskrivning av de egenskaper som en juryman förväntas besitta när det inte fanns någon för nämndemän, dels att det även ur en mer allmän synpunkt kunde vara bra att i lag beskriva en nämndemans egenskaper som något slags ”minimikrav”.¹⁰⁹ En sådan bestämmelse ansågs verka statushöjande för nämndemännens uppdrag.

Lämplighetskravet innebär att en nämndeman ska ha ett gott omdöme och förmåga att agera självständigt i förhållande till lagfarna domare och andra nämndemän. Personer som ska kunna komma i fråga för nämndemannauppdrag ska vara engagerade i samhällsfrågor och ha förmåga att tillgodogöra sig information. I det sistnämnda kravet får anses inte bara ligga en mental kapacitet att förstå framlagda fakta och dra slutsatser utan även sådana faktorer som koncentrationsförmåga och kunskaper i det svenska språket. Det är även viktigt att personen i fråga är självständig i den bemärkelsen att han eller hon av det framlagda materialet och utifrån gällande bestämmelser och praxis kan skapa sig och hävda en egen uppfattning. Redbarhet är en annan viktig omständighet. En nämndeman ska vara en god förebild i fråga om laglydnad. Livsföringen vad gäller angelägenheter av ekonomisk natur har också betydelse för vem som kan anses komma i åtnjutande av allmänhetens förtroende och därmed anses vara lämplig. En person bör för att anses som lämplig även visa öppenhet och nyfikenhet inför uppdraget.¹¹⁰

Det är fullmäktiges uppgift att i varje enskilt fall göra en bedömning av nämndemannakandidatens lämplighet. Endast den

¹⁰⁹ SOU 2002:61 s. 176 ff.

¹¹⁰ SOU 2013:49 s. 207 ff.

som i alla relevanta avseenden bedöms lämplig för uppdraget får utses till nämndeman. Även om fullmäktige har det formella ansvaret för prövningen, utförs den i praktiken av de partier som ska nominera kandidater till nämndemannavalet. Det är ofta personkännedom som ligger till grund för prövningen. Ibland sker lämplighetsprövningen även i kombination med referenstagning eller intervjuer.¹¹¹

8.3.4 Kontroll av laglydnad

När det gäller kravet på laglydnad ska domstolen där nämndemannen ska tjänstgöra kontrollera och bedöma nämndemannens behörighet och lämplighet (4 kap. 6 § femte stycket RB och 20 § sjätte stycket LAFD). Kontrollen görs av domstolen efter att nämndemännen har valts av fullmäktige men före påbörjad tjänstgöring. Kontrollen sker genom ett utdrag ur belastningsregistret. Om det framkommer att nämndemannen är dömd för brott, får domstolen pröva om ett entledigande ska ske. Domstolen kan vid den prövningen beakta samtliga omständigheter som kommit fram vid kontrollen, oavsett om dessa varit kända vid valet av nämndemannen eller inte. Hänsyn ska vidare tas till brottslighetens karaktär och den tid som har förflutit sedan lagföringen. I regel borde inte den som är misstänkt för eller står under åtal för brott som vid fällande dom kan antas leda till annan påföljd än böter vara lämplig för uppdraget som nämndeman.¹¹²

8.4 Entledigande och avstängning

En nämndemans lämplighet ska bestå under hela tjänstgöringstiden. Domstolen där en nämndeman tjänstgör ska entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på annat sätt har visat sig olämplig för uppdraget (4 kap. 8 § andra stycket RB och 21 § andra stycket LAFD). För att ett entledigande ska ske gäller som utgångspunkt att nämndemannen genom sin medverkan objektivt sett riskerar att skada allmänhetens förtroende för den dömande

¹¹¹ Prop. 2013/14:169 s. 13 ff.

¹¹² A.a. s. 15 ff.

verksamheten. Sedan 2014 krävs det inte längre att olämpligheten måste vara uppenbar för att entledigande ska få ske.

Ett entledigande bör normalt komma i fråga vid brottslighet för vilket fängelse ingår i straffskalan men påföljden i det enskilda fallet stannat vid böter. Ett entledigande kan också aktualiseras om en nämndeman inom kort tid gjort sig skyldig till upprepad brottslighet för vilken det endast är stadgat böter, vilket kan visa på bristande respekt för lagstiftningen. Det kan även finnas anledning att se strängare på uppsåtliga brott än på brott som begåtts av oaktsamhet. En helhetsbedömning måste dock göras i varje enskilt fall.¹¹³

När det gäller annat förtroendeskadligt beteende framgår det av förarbetena att det kan vara fråga om tillstånd, ageranden och uttalanden både inom och utanför nämndemannarollen. Det kan exempelvis gälla nämndemän som meddelats näringsförbud eller som vid upprepade tillfällen kommit för sent till sin tjänstgöring. Det poängteras dock att olämpligt agerande utanför uppdraget måste bedömas med viss försiktighet. Det kan beroende på omständigheterna i stället vara tillräckligt att domstolen i ett enskilt samtal med nämndemannen i fråga påtalar det olämpliga i hans eller hennes agerande.¹¹⁴

Ett entledigande kan även föregås av ett beslut om avstängning. Domstolen får stänga av en nämndeman från tjänstgöringen om han eller hon är föremål för ett ärende om entledigande, är föremål för förundersökning eller står under åtal för ett brott som vid fällande dom kan antas leda till entledigande, eller i övrigt uppvisar ett beteende eller ett tillstånd som bedöms skada allmänhetens förtroende för rättsskipningen (4 kap. 8 a § RB och 22 § LAFD). I det sistnämnda fallet ska ett beslut om avstängning gälla för viss tid, dock högst sex månader.

När en nämndeman inte längre är valbar eller behörig förfaller som huvudregel också uppdraget som nämndeman. Fullmäktige får dock besluta att en nämndeman som till följd av ändrad folkbokföring inte längre är valbar får ha kvar sitt uppdrag under resten av tjänstgöringstiden. Om en nämndemans uppdrag upphör under tjänstgöringstiden utses en ny nämndeman för den tid som återstår (4 kap. 8 § RB och 21 § LAFD).

¹¹³ A.a. s. 26 f.

¹¹⁴ Ibid.

Beslut om entledigande och avstängning av nämndemän får överklagas till en särskild statlig nämnd. Nämndens beslut får i sin tur inte överklagas (4 kap. 8 b § RB och 23 § LAFD).

8.5 Nämndemannauppdraget är opolitiskt

Uppdraget som nämndeman är opolitiskt. Det innebär att nämndemän inte får driva politiska åsikter i domstolen. Precis som en juristdomare måste de alltid följa gällande lagstiftning och vara objektiva i dömandet. Denna princip kommer till uttryck i regeringsformen som stadgar att domstolar i sin verksamhet ska beakta allas likhet inför lagen och iaktta saklighet och opartiskhet. Samtliga nämndemän måste vidare avlägga domared innan tjänstgöring i domstolen.

Valen till uppdrag som nämndemän hålls året efter de allmänna valen. Syftet är, som tidigare nämnts, att tydliggöra att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag och att belysa uppdragets särställning i förhållande till de politiska förtroendeuppdragen.

8.6 Information och utbildning

Nämndemän deltar i dömandet som lekmän. För den rollen ställs inte krav på kunskaper i det för målet eller ärendet relevanta rättsområdet. Den juridiska expertisen står juristdomaren för. Nämndemannauppdraget innebär ett stort ansvar. En nämndeman ska därför sedan 2016 genomgå en introduktionsutbildning innan tjänstgöringen påbörjas. Om en nämndeman har genomgått introduktionsutbildningen ska han eller hon även genomgå en repetitionsutbildning inom sex månader efter tjänstgöringsperiodens början. Ansvaret för att nämndemän ges introduktions- och repetitionsutbildningar och regelbunden information ligger på den domstol där nämndemännen tjänstgör.¹¹⁵ Utbildningen syftar bland annat till att ge kunskaper om jävs- och sekretessbestämmelser.

¹¹⁵ Se 5 a § förordningen (1996:382) med förvaltningsrättsinstruktion, 6 a § förordningen (1996:381), 4 a § förordning (1996:380) med kammarrättsinstruktion och 4 a § förordningen (1996:379) med hovrättsinstruktion.

Ett viktigt medel för att nå ut till ett brett spektrum av kandidater till nämndemannauppdraget är att genomföra informationsinsatser inför nämndemannavalen. Domstolsverket har i samband med tidigare nämndemannaaval haft i uppdrag att genomföra särskilda informationsinsatser såväl gentemot de nominerande och väljande organen som gentemot allmänheten. Detta i syfte att få till stånd en bredare rekrytering. Domstolsverket har bland annat getts i uppgift att ta fram ett informationsmaterial som vänder sig till de nominerande och väljande organen med dels uppgifter om nämndemannakårens sammansättning, dels en uppmaning att i rekryteringsarbetet försöka nå sådana grupper som är underrepresenterade. I tidigare uppdrag har det även ingått att ge allmänheten information om vad nämndemannauppdraget innebär, vilka villkor som gäller, vilka grupper som är underrepresenterade och hur man går till väga för att anmäla intresse för uppdraget. Det senaste uppdraget till Domstolsverket gäller kommunikationsinsatser inför nämndemannavalet 2023 och ska redovisas senast den 1 mars 2024 (Ju 2022/02408).

8.7 Överväganden

Bedömning: Nuvarande reglering av nämndemännens lämplighet är ändamålsenlig och väl avvägd. Det finns inte något behov av ytterligare åtgärder för att säkerställa nämndemännens lämplighet och kompetens för uppdraget.

Det finns inte något behov av ytterligare åtgärder för att tydliggöra att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag och för att i övrigt säkerställa att kravet på saklighet och opartiskhet iakttas.

8.7.1 Regleringen om nämndemännens lämplighet och kompetens är väl avvägd

En viktig bedömningsgrund vid tillsättningen av nämndemän är att endast sådana personer utses som är förtroendeingivande och vars medverkan i den dömande verksamheten kan förväntas bidra till allmänhetens förtroende för rättsskipningen. Det är därför viktigt

att det görs en noggrann lämplighetsprövning av de personer som utses till nämndemän.

Lämplighetskravet måste vägas mot nämndemännens roll som allmänhetens representanter i rättskipningen. Kraven kan därför inte sättas så högt eller vara utformade på ett sådant sätt som gör att nämndemannauppdraget görs till ett elituppdrag som kräver särskilda kvalifikationer.

Kravet på lämplighet ger, enligt vår uppfattning, ett tillräckligt utrymme för att bedöma de personer som kandiderar till uppdrag som nämndemän. Det har inte kommit fram skäl som ger anledning att förtydliga eller komplettera det. Att det vid flera tillfällen kommit fram att olämpliga personer tjänstgjort som nämndemän kan inte härledas till brister i regleringen, utan har snarare sin grund i en otillräcklig prövning av personerna i fråga. Det är därför viktigt att såväl de nominerande partierna som de organ som utser nämndemännen, gör en noggrann prövning av kandidaterna. En sådan prövning kan till exempel bestå av intervjuer som kompletteras med referenstagning.

Även med ett noggrant urvalsarbete finns det risk att olämpliga personer utses till nämndemän. Det kan även inträffa händelser under tjänstgöringstiden som medför att lämplighetskravet inte längre är uppfyllt. En nämndeman måste vara lämplig för sitt uppdrag under hela tjänstgöringstiden. Den som visar sig vara olämplig för uppdraget ska därför entledigas eller stängas av. Även detta är en ordning som är både nödvändig och ändamålsenlig för att upprätthålla förtroendet för nämndemannakåren.

Det är – vid sidan av personlig lämplighet – viktigt att nämndemännen har kompetens att utföra uppdraget på det sätt lagstiftaren har avsett. Nämndemännen ska vara väl införstådda med sin roll i domstolen och ha vissa kunskaper om och förståelse för frågor som har betydelse för tjänstgöringen. Detta gäller inte minst bestämmelser om jäv och sekretess. I syfte att höja kompetensen går nämndemännen redan i dag särskilda utbildningar innan tjänstgöringen påbörjas och det finns även repetitionsutbildningar. Såvitt framkommit fungerar utbildningarna bra. Det bör poängteras att nämndemannauppdraget är ett lekmanuppdrag. En alltför omfattande utbildning är därför inte förenlig med nämndemanna-institutets syfte. Detta talar mot att utbilda nämndemän i någon

större utsträckning än vad som görs genom de befintliga utbildningarna.

Regleringen av nämndemännens lämplighet och kompetens är sammanfattningsvis väl avvägd i förhållande till de intressen som nämndemannasystemet ska tillgodose. En förutsättning för att kravet på lämplighet ska fylla sin funktion är att de nominerande och väljande organen i varje enskilt fall gör en verklig prövning av om kravet är uppfyllt.

8.7.2 Nämndemannauppdraget är inte ett politiskt uppdrag

Nämndemannauppdraget är ett förtroendeuppdrag till vilket man väljs av kommun- eller regionfullmäktige och som fullgörs i domstolarna. Till uppdraget är det inte knutet några uppgifter av politisk natur. Inte desto mindre uppfattas nämndemannauppdraget ibland som ett politiskt uppdrag. De senaste åren har det förekommit flera uppmärksammade fall där rättegångar och förhandlingar fått tas om för att nämndemän inte varit opartiska. Det har även funnits misstankar om att nämndemän utsatts för politiska påtryckningar. En studie från Uppsala universitet som analyserade samtliga asylmål från migrationsdomstolarna under åren 2011 till 2013 med nämndemannamedverkan, kom till slutsatsen att bifallsfrekvensen var högre när nämndemän från invandringspositiva partier deltog än när nämndemän från invandringskritiska partier deltog.¹¹⁶

I media och debatt har kritik riktats mot det nuvarande rekryterings- och valsystemet. Den kritik om risk för politiskt inflytande i den dömande verksamheten har sin grund i att det är de politiska partierna som nominerar och kommun- och regionfullmäktige som utser nämndemännen. Trots att det inte krävs är de flesta nämndemän dessutom medlemmar i något politiskt parti. Det kan mot den bakgrunden vara svårt att bortse från misstanken att politiska uppfattningar kan komma att spela roll i arbetet som nämndeman.

Det har de senaste åren vidtagits olika åtgärder för att understryka att nämndemannauppdraget är opolitiskt. Som tidigare

¹¹⁶ Martén, L. (2015): *Political Bias in Court? Lay Judges and Asylum Appeals*, Uppsala universitet Department of Economics Working Paper 2015:2.

nämnts har tidpunkten för val av nämndemän separerats från tidpunkten för de allmänna valen i syfte att markera nämndemannauppdragets särställning. I de numera obligatoriska utbildningarna ska domstolarna också betona att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag. Det har även vidtagits informationsinsatser för att öka kunskaperna om rättsväsendet och nämndemannasystemet. Syftet har varit att få till stånd en förnying och en bredare rekrytering utanför de partipolitiska kretsarna. Domstolsverket bedriver för närvarande en informationskampanj inför nämndemannavalet 2023. Domstolsverkets rapporter genom åren vittnar om att arbetet inte verkar ha lett till någon dokumenterad eller varaktig förbättring i de frågor som arbetet varit inriktat mot.¹¹⁷ Mot den bakgrunden kan det givetvis övervägas om ytterligare åtgärder behöver sättas in.

Det som enligt vår uppfattning är den grundläggande orsaken till att nämndemannauppdraget i viss mån uppfattas som politiskt är den starka kopplingen till de politiska partierna. Det är partierna som nominerar nämndemän och partierna har i stor utsträckning interna regler som kräver medlemskap för nominering. Som systemet är utformat är det partierna som har möjligheten och ansvaret för att nämndemannakåren på ett bättre sätt än i dag återspeglar befolkningen i stort. Det finns inte något som hindrar partierna från att bredda rekryteringsunderlaget och föreslå kandidater som inte är medlemmar i det egna partiet. Att rekrytera fler nämndemän utan partikoppling skulle försvaga banden till den politiska sfären och stärka uppfattningen att nämndemannauppdraget är opolitiskt. En annan möjlighet att försvaga den politiska kopplingen är att den som utses till nämndeman avstår från politiska uppdrag under den period han eller hon tjänstgör som nämndeman. Detta är möjligheter som kan övervägas utan att några regler behöver ändras.

Ett tydligare alternativ för att stärka nämndemännens politiska oberoende vore att frånta de politiska partierna nomineringsmakten och utarbeta en ny rekryteringsmodell. Alternativa nomineringsförfaranden och utformningen av valsyste­met har utvärderats och övervägts, men i samtliga fall har utredningarna kommit fram till att det nuvarande systemet har uppenbara fördelar varför någon ändring

¹¹⁷ Den senaste slutrapporten (Ju2015/3889/DOM) som avsåg åren 2016–2019 beskriver att medelåldern för nämndemannakåren blivit 2 år högre sedan det senaste nämndemannavalet och att endast 5 % av nämndemännen blev valda utan att tillhöra ett politiskt parti, vilket är en oförändrad siffra till tidigare rapporter.

inte kommit till stånd.¹¹⁸ Frågor som rör nomineringen och tillsättningen av nämndemän ingår inte i uppdraget. Det finns därför inte utrymme inom ramen för detta uppdrag att närmare analysera en annan utformning av nämndemannasystemet eller ta fram förslag som avser hur nämndemän nomineras och väljs.

Utifrån uppdragets ramar bedömer vi sammanfattningsvis att det inte finns något behov av ytterligare åtgärder för att tydliggöra att nämndemannauppdraget inte är politiskt.

¹¹⁸ Nämndemannakommittén övervägde 2002 möjligheterna att genomföra en grundläggande förändring av valsystemet. Kommittén konstaterade att, även om det nuvarande systemet medför vissa svårigheter med att uppnå allsidighet inom nämndemannakåren, har det uppenbara fördelar jämfört med andra alternativ, främst på grund av att det är rikstäckande och under lång tid har visat sig kunna tillhandahålla i och för sig lämpliga nämndemän. Kommittén kom även till slutsatsen att det förhållandet att nämndemän utses av politiska partier inte är oförenligt med synen på domstolars oberoende i förhållande till det politiska systemet (SOU 2002:61, s. 65 ff.). Även Domarutredningen behandlade valsystemet och konstaterade att några exempel på att partipolitisk tillhörighet påverkat nämndemännens dömande aldrig har påvisats. Enligt Domarutredningen har det nuvarande systemet den styrkan att de som nomineras till nämndemannauppdraget är väl kända för valförsamlingen och att endast personer som är lämpliga för uppdraget kommer i fråga för nominering. Domarutredningen kom till slutsatsen att några större förändringar i valsystemet inte borde övervägas (SOU 1994:99, s. 303 f.). Senare har även en så kallad fri kvot övervägts (se SOU 2013:49), men inte ansetts ändamålsenlig.

9 Förslagens konsekvenser

9.1 Inledning

Enligt uppdragsbeskrivningen ingår det i uppdraget att redovisa konsekvenserna av lämnade förslag i enlighet med 14–15 a §§ kommittéförordningen (1998:1474). Eftersom utredningen lämnar författningsförslag ska konsekvensutredningen också göras i enlighet med 6 och 7 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning (15 a § kommittéförordningen).

En konsekvensutredning ska bland annat innehålla en beskrivning av problemet och vad man vill uppnå med en viss regeländring samt vilka alternativa lösningar som finns för att uppnå det önskade resultatet (6 § 1–2 förordningen om konsekvensutredning vid regelgivning). Vi har valt att i promemorian beskriva de problem som finns med nuvarande reglering och som föranlett förslagen till författningsändringar. I de fall det har varit relevant har också alternativa lösningar till de förslag som lämnats övervägts. I promemorian har det löpande motiverats varför just de föreslagna alternativen har valts. Någon återupprepning av dessa frågor kommer inte att göras i det här avsnittet utan vi hänvisar till bakgrundsbeskrivningarna och de allmänna motiveringarna i respektive delavsnitt. Överväganden som inte tidigare har berörts i promemorian kommer att presenteras i detta avsnitt.

9.2 Vilka berörs av förslagen?

Bedömning: De som främst berörs av promemorians förslag är enskilda personer som har rätt till ett offentligt biträde eller är i behov av tolkning i ett migrationsärende och de personer som anlitas som offentliga biträden och tolkar.

Även Migrationsverket och Polismyndigheten som förordnar och anlitar offentliga biträden och tolkar berörs av promemorians förslag. Slutligen berörs även migrationsdomstolarna genom förslaget om att ett offentligt biträde inte ska få sätta någon annan i sitt ställe och genom att Migrationsverkets och Polismyndighetens beslut om generell obehörighetsförklaring av olämpliga ombud och biträden ska kunna överklagas dit.

9.2.1 Enskilda personer som har rätt till ett offentligt biträde, ombud och/eller tolk

Flera av förslagen innebär att rättssäkerheten i migrationsprocessen stärks genom att högre och tydligare krav ställs på de som förordnas och anlitas som offentligt biträde, tolk och översättare. De skärpta kompetenskraven för offentliga biträden och kravet på tillstånd för att ett sådant biträde ska få sätta någon annan i sitt ställe innebär att förutsättningarna för att enskilda ska få bättre stöd under hela migrationsprocessen förbättras.

Förslaget om generell obehörighetsförklaring av olämpliga ombud och biträden kommer att ge Migrationsverket möjlighet att hindra olämpliga ombud och biträden från att uppträda i ärenden, vilket stärker rättssäkerheten för enskilda. Även förslaget att Migrationsverket och Polismyndigheten i vissa fall ska anlita auktoriserade tolkar och översättare stärker rättssäkerheten för enskilda som är i behov av tolk.

9.2.2 Personer som anlitas som offentligt biträde, ombud eller tolk

De skärpta kompetenskraven för offentliga biträden kan för helt nyexaminerade jurister leda till att dessa i viss utsträckning behöver åta sig andra typer av uppdrag. För jurister som uppfyller kraven kan uppdragen däremot bli fler.

Förslaget att tillstånd ska krävas för att ett offentligt biträde ska kunna sätta någon annan i sitt ställe förväntas leda till att den som accepterar ett uppdrag att vara offentligt biträde i högre grad måste överväga om han eller hon har möjlighet att genomföra uppdraget i sin helhet och annars tacka nej till det.

När det gäller tolkar och översättare föreslås att det i vissa situationer ska tydliggöras att auktoriserade tolkar och översättare ska anlitas i första hand. Migrationsverket eftersträvar redan i dag att anlita auktoriserade tolkar i de situationer som förslaget avser att träffa. Det innebär att förändringarna för de enskilda tolkarna och översättarna förväntas bli marginella.

Förslaget kan även stärka drivkrafterna för blivande eller yrkesverksamma tolkar att ansöka om auktorisation. Det har historiskt sett inte ställts tydliga kompetenskrav på tolkar, vilket medverkat till att endast en mindre del av de idag yrkesverksamma tolkarna är utbildade och auktoriserade och att en stor andel av de tolkar som arbetar i offentlig sektor är så kallade övriga tolkar. Tydliga kompetenskrav i migrationsärenden borde därför kunna bidra till viss positiv utveckling av tolkars generella kompetensutveckling.

9.2.3 Myndigheter och domstolar

Om förslagen i promemorian genomförs kommer medarbetare inom Migrationsverket, Polismyndigheten och migrationsdomstolarna att beröras genom att förslagen kan komma att kräva uppdatering av exempelvis ställningstaganden, handböcker och andra interna rutindokument. Det kommer även att finnas ett behov av informationsinsatser om de nya bestämmelserna inom berörda förvaltningsmyndigheter.

Förslagen berör i första hand Migrationsverket och Polismyndigheten eftersom det är dessa myndigheter som i huvudsak förordnar och hanterar frågor om offentliga biträden och tolkar i migrationsärenden. Förutsatt att förslaget om generell obehörighetsförklaring av olämpliga ombud och biträden genomförs kan även migrationsdomstolarna komma att beröras genom att sådana beslut får överklagas till domstol.

Eftersom förslaget om krav på tillstånd för att ett offentligt biträde ska få sätta någon annan i sitt ställe bör gälla generellt kommer det även att träffa fler myndigheter och domstolar, så som de socialnämnder som vid tidpunkten för en förfrågan om substitution handlägger ett ärende enligt LVU eller LVM. Även de allmänna förvaltningsdomstolarna kommer att beröras av förslaget.

9.3 Ekonomiska konsekvenser

Bedömning: Förslagen beräknas leda till endast marginella initiala kostnader för Migrationsverket, Polismyndigheten och migrationsdomstolarna. Dessa kostnader kan hanteras inom ramen för respektive myndighets och domstols befintliga anslag.

9.3.1 Behörighetskrav och skärpta regler om substitution för offentliga biträden

De skärpta kompetenskraven för offentliga biträden och kravet på tillstånd för att ett sådant biträde ska få sätta någon annan i sitt ställe kan förväntas innebära vissa mindre initiala kostnader för Migrationsverket, Polismyndigheten och migrationsdomstolarna. De kostnader som kan uppstå avser till exempel uppdatering av informationsmaterial, handböcker och information till medarbetare om lagens ändrade innehåll.

Förslaget om skärpta lämplighetskrav för offentliga biträden innebär att endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskild lämplig för uppdraget får förordnas som offentligt biträde. Migrationsverket, Polismyndigheten och migrationsdomstolarna har redan i dag en skyldighet att bedöma lämpligheten hos offentliga biträden. Genom förslaget behöver myndigheterna och domstolarna avgöra biträdets lämplighet utifrån särskilda bedömningsgrunder, vilket skulle kunna medföra att ytterligare tid behöver läggas på lämplighetsbedömningen. Den ökade tidsåtgången förväntas dock vara begränsad. De ekonomiska konsekvenserna av förslaget bedöms därför som marginella och ryms inom befintliga ekonomiska ramar.

Det finns inte heller anledning att förvänta sig att den nya regleringen om skärpta substitutionsregler kommer innebära någon större ökad arbetsbelastning för myndigheterna och domstolarna. Visserligen kommer Migrationsverket, Polismyndigheten, domstolarna och andra myndigheter som kan komma att beröras om förslaget genomförs, att vara tvungna att administrera, hantera och ta ställning till förfrågningar om substitutioner. Erfarenheterna från allmän domstol är dock att ett tillstånd till substitution inhämtas på ett informellt sätt, vanligtvis via en e-postkonversation mellan

biträdet och den tillståndsgivande domstolen. Eftersom förslaget är tänkt att fungera på liknande vis i nu föreslagna fall förväntas förslaget inte innebära några betungande administrativa handläggningsåtgärder. Tidsåtgången förväntas därför bli begränsad. De ekonomiska konsekvenserna av förslaget bedöms därför som marginella och ryms inom befintliga ekonomiska ramar.

9.3.2 Generell möjlighet att förklara ett olämpligt ombud eller biträde obehörigt för viss tid eller tills vidare

Migrationsverket och Polismyndigheten kan i dag fatta beslut om avvisning av ombud och biträden i enskilda ärenden. Enligt de uppgifter som Migrationsverket och Polismyndigheten har lämnat till utredningen meddelar myndigheterna mycket få sådana beslut. Förslaget om att Migrationsverket och Polismyndigheterna ska kunna förklara ett ombud eller biträde obehörigt för viss tid eller tills vidare förväntas också endast komma i fråga i ett mindre antal ärenden per år. Förslaget bedöms därför inte leda till några ökade kostnader för Migrationsverket, Polismyndigheten eller migrationsdomstolarna.

9.3.3 Hantering av personuppgifter om offentliga biträden som förordnas av Migrationsverket och Polismyndigheten

Förslaget om att Migrationsverket och Polismyndigheten ska få registrera avvikelser och uppgifter om särskilda kompetenser för offentliga biträden förväntas inte leda till några ökade kostnader för myndigheterna.

Registreringarna förväntas kunna ske med hjälp av befintliga it-system hos myndigheterna. Möjligen kan vissa mindre uppdateringar och tillägg av funktioner i systemen vara nödvändiga att genomföra, men dessa får anses vara av så enkelt slag att det inte bör föranleda några ytterligare kostnader för myndigheterna.

9.3.4 Skärpta krav på tolkar och översättare i vissa fall

Förslaget om krav på auktorisation vid muntlig handläggning och översättning syftar till en förbättrad tolkning och översättning i migrationsärenden. När det gäller de ekonomiska konsekvenserna konstaterar vi att förslaget endast innebär en lagreglering av en ordning som redan tillämpas av myndigheterna. Förslaget bedöms därför inte leda till några kostnadsökningar.

9.4 Konsekvenser i övrigt

Bedömning: Förslaget medför inte några konsekvenser för de övriga områden som anges i 14 och 15 §§ kommittéförordningen.

Förslaget om skärpta kompetens- och lämplighetskrav skulle i någon mån kunna ha en negativ påverkan på de mindre byråerna på så sätt att ett färre antal anställda kan innebära en större sårbarhet för skärpta kompetenskrav. Denna typ av sårbarhet får anses vara lägre på en större byrå, med fler personer anställda. Samma resonemang gäller även för förslaget om generell obehörighetsförklaring.

Förslaget att skärpa kraven för att ett offentligt biträde genom substitution ska tillåtas att sätta ett annat ombud i sitt ställe bedöms inte påverka mindre företag på ett negativt sätt. Så som vi redogjort för i avsnitt 5.4 finns det uppgifter om att vissa biträden i dag accepterar ett större antal uppdrag än vad han eller hon hinner med och att biträdet sedan låter en eller ibland flera andra jurister på byrån utföra uppdraget. Om promemorians förslag genomförs bör det kunna leda till att den som accepterar ett uppdrag att vara offentligt biträde i högre utsträckning måste överväga om han eller hon har möjlighet att genomföra uppdraget i sin helhet och annars tacka nej till det. Detta påverkar stora och små företag i lika stor utsträckning.

Förslaget om att Migrationsverket och Polismyndigheten i första hand ska anlita auktoriserade tolkar och översättare i vissa fall bedöms inte snedvrída konkurrensförhållanden till nackdel för småföretag eller i övrigt försämra deras konkurrensförutsättningar. Tvärtom borde det kunna främja konkurrens på lika villkor och gynna småföretag som väljer att satsa på att förmedla kvalificerade

tolktjänster. Det bedöms inte heller på något nämnvärt sätt påverka de större förmedlingsbolagens inbördes möjligheter att konkurrera på marknaden. Sammantaget gör vi bedömningen att förslagen totalt sett inte bör leda till försämrade möjligheter för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt.

Förslagen innebär inte att den kommunala självstyrelsen eller Sveriges åtaganden till följd av medlemskapet i EU påverkas. Förslagen kommer inte att ha någon betydelse för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet i samhället. Förslagen påverkar inte och innebär inte heller några konsekvenser för jämställdheten.

10 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

10.1 Ikraftträdande

Förslag: Författningsändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2025.

De ändringar som föreslås i denna promemoria innebär förbättringar för de enskilda i migrationsförfarandet. Förslagen bör träda i kraft så snart som möjligt eftersom det är angeläget att rättssäkerheten kan garanteras i varje enskilt ärende.

De föreslagna ändringarna medför inget behov av större utbildningsinsatser eller liknande hos de berörda myndigheterna och domstolarna. Sett till den tid som däremot kan beräknas gå åt för remissförfarandet och beredningen i Regeringskansliet samt riksdagsbehandlingen är det rimligt att författningsändringarna kan träda i kraft den 1 januari 2025. Vi föreslår därför detta datum för ikraftträdande för samtliga av förslagen till nya författningar.

10.2 Övergångsbestämmelser

Bedömning: Det behövs inte några särskilda övergångsbestämmelser.

De nya bestämmelserna bör tillämpas från det att de träder i kraft. Några särskilda övergångsbestämmelser behövs därför inte för författningsändringarna.

11 Författningskommentarer

11.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1996:1620) om offentligt biträde

5 § Ett offentligt biträde får inte utan tillstånd sätta någon annan i sitt ställe. I övrigt ska bestämmelserna i 26 § första och andra stycket och 27–29 §§ rättshjälpslagen (1996:1619) om förordnande och byte av rättshjälpsbiträde och om ersättning till rättshjälpsbiträde tillämpas i fråga om offentligt biträde.

Paragrafen reglerar, genom en hänvisning till rättshjälpslagen, frågor om byte av och ersättning till offentliga biträden. Regeln om när ett offentligt biträde kan sätta någon annan i sitt ställe (substitution) skärps. Det framgår av bestämmelsens första meningen att det ska krävas tillstånd för substitution. Kravet på tillstånd för att få sätta någon annan i sitt ställe gäller samtliga offentliga biträden, oavsett vilket sorts ärende eller mål de förordnats i. Bestämmelsen är utformad efter förebild av 21 kap. 6 § tredje stycket rättegångsbalken och 4 § tredje stycket lagen (1988:609) om målsägandebiträde. Beslut i tillståndsfrågan ska fattas av den domstol eller myndighet som handlägger målet eller ärendet (se 2 § lagen om offentligt biträde). Ett medgivande till substitution kan inte vara generellt, utan ska avse en viss person som domstolen eller myndigheten på förhand godkänner. Ersättaren måste uppfylla de kompetens- och behörighetskrav som gäller för det förordnade biträdet.

Förslagets överväganden finns i avsnitt 5.5.

11.2 Förslaget till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

13 kap.

10 a § Bestämmelser om tolkning och översättning finns i 13 § förvaltningslagen (2017:900)

Vid muntlig handläggning respektive översättning i ärenden där den enskilde har rätt till ett offentligt biträde ska myndigheten, om det är möjligt, anlita en tolk eller översättare som är auktoriserad. I annat fall ska en annan lämplig person anlitas.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om kompetenskrav för tolkar och översättare som anlitas av Migrationsverket och Polismyndigheten. Bestämmelsen är utformad efter förebild av 50 § tredje stycket förvaltningsprocesslagen där motsvarande krav finns för tolkar och översättare som anlitas av de allmänna förvaltningsdomstolarna. Bestämmelsen syftar till att säkerställa att de tolkar och översättare som anlitas har en hög kompetens för uppgiften. Regler om auktorisation av tolkar och översättare finns i förordningen (1985:613) om auktorisation av tolkar och översättare. Auktorisationen får avse ett eller flera främmande språk och det svenska teckenspråket. En tolk som är auktoriserad kallas auktoriserad tolk. En översättare som är auktoriserad kallas auktoriserad translator.

Kravet på att en auktoriserad tolk eller översättare ska anlitas är begränsat till de ärenden där den enskilde har rätt till offentligt biträde. Av 18 kap. 1 och 1 a §§ utlänningslagen framgår i vilka mål och ärenden ett offentligt biträde ska förordnas, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

En ytterligare begränsning är att en auktoriserad tolk endast ska krävas vid tolkning vid muntlig handläggning. Bestämmelser om muntlig handläggning finns i 13 kap. 1 och 2 §§ samt i 10 kap. 11 § utlänningslagen. Det kan till exempel röra sig om myndighetens muntliga förhandling inför ett beslut om förvar eller en asylutredning med en asylsökande. Av 8 kap. 10 f–h §§ utlänningsförordningen framgår att det finns en skyldighet för Migrationsverket att i vissa situationer informera en utlänning om olika rättigheter och skyldigheter. Kravet på att anlita en

auktoriserad tolk gäller inte vid dessa samtal och inte vid andra samtal som endast syftar till att ge den enskilde information.

Förslagets överväganden finns i avsnitt 7.7.

11 a § Om ett ombud eller biträde bedöms vara olämplig för sitt uppdrag får Migrationsverket eller Polismyndigheten besluta att han eller hon inte längre får medverka i ärendet. Migrationsverket eller Polismyndigheten får också förklara honom eller henne obehörig att vara ombud eller biträde vid myndigheten antingen för viss tid eller tills vidare. Ett sådant beslut av Polismyndigheten får dock endast gälla ärenden enligt denna lag.

Om den som avvisas eller förklaras obehörig enligt första stycket är advokat, ska åtgärden anmälas till advokatsamfundets styrelse.

I paragrafen, som är ny, regleras Migrationsverkets och Polismyndighetens möjlighet att hindra olämpliga ombud och biträden att medverka i ärenden hos myndigheterna. Med ombud avses den som har fullmakt att föra talan i någon annans ställe. Med biträde avses den som saknar fullmakt och inte själv för talan för partens räkning utan endast bistår honom eller henne. Bestämmelsen gäller även offentliga biträden. Av första meningen i paragrafen framgår att den som bedöms olämplig för sitt uppdrag får hindras från att medverka i ärendet. Det motsvarar vad som gäller enligt 14 § förvaltningslagen och innebär ingen förändring. Under samma förutsättningar får Migrationsverket eller Polismyndigheten förklara ett ombud eller biträde obehörig vid myndigheten för viss tid eller tills vidare. Ett sådant beslut får verkan även vid andra ärenden hos myndigheten och får exempelvis grundas på att ombudet eller biträdet visat på oskicklighet, oförstånd eller annan olämplighet som motiverar att han eller hon inte ska få verka vid myndigheten. Under hur lång tid ett sådant beslut ska vara gällande måste avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

Beslut att ett ombud eller biträde inte får medverka i ett ärende eller förklaras obehörig, får överklagas särskilt enligt 14 kap. 8 § utlänningslagen. Beslut överklagas i samma ordning som gäller för beslutet varigenom ärendet avgörs i sak.

Förslagets överväganden finns i avsnitt 4.5.

18 kap.

2 § Till offentligt biträde ska förordnas en advokat, en biträdande jurist på advokatbyrå eller någon annan person som har avlagt de kunskapsprov som krävs för behörighet till domaranställning. Endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget får förordnas.

Om den enskilde har föreslagit någon som är behörig, ska denne förordnas om det inte finns särskilda skäl mot det.

I paragrafen, som är ny, finns bestämmelser om offentliga biträden. Första stycket reglerar vilka kompetenskrav som ska ställas på den som ska förordnas som offentligt biträde i migrationsärenden. Bestämmelsen är delvis utformad efter förebild av 4 § lagen (1988:609) om målsägandebiträde och 39 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Utöver advokater och biträdande jurister på advokatbyrå får endast den som har avlagt de kunskapsprov som krävs för behörighet till domaranställning förordnas. Vilka kunskapsprov som krävs för domaranställning framgår av 4 kap. 1 § RB och förordningen (2007:386) om kunskapsprov för behörighet som domare m.m. Kompetenskravet innebär att den som inte har juristexamen eller motsvarande äldre examen inte kan förordnas som offentligt biträde i migrationsmål. Därutöver kräver uppdraget kunskaper i såväl migrationsrätt som förvaltningsrätt. Advokater bör som huvudregel anses uppfylla kraven på kompetens och erfarenhet, liksom andra jurister som inte är advokater men som har annan relevant yrkeslivserfarenhet, till exempel som offentligt biträde i förvaltningsdomstol, är notariemeriterad från en domstol som handlägger migrationsmål eller genom arbete på en advokatbyrå som regelbundet biträder till exempel asylsökande. För jurister som inte står under Sveriges advokatsamfunds tillsyn bör det, förutom kraven på dokumenterad kunskap och erfarenhet på området, också kunna ställas andra relevanta krav, till exempel att vederbörande har en ansvarsförsäkring.

Av bestämmelsen framgår att det offentliga biträdet ska vara särskilt lämplig för *uppdraget*. Bedömningen ska alltså göras utifrån förhållandena i det aktuella uppdraget. Högre krav kan därmed ställas i särskilt känsliga fall, till exempel ärenden som rör

ensamkommande barn eller i HBTQI-ärenden. Kravet innebär även att det vid lämplighetsbedömningen ska tas hänsyn även till andra omständigheter än relevanta kunskaper och erfarenheter. Det ankommer på den förvaltningsmyndighet som förordnar ett offentligt biträde i ett migrationsärende att säkerställa att den som förordnas har rätt kvalifikationer för uppdraget.

Bestämmelsens *andra stycke* reglerar det fall den enskilde har önskat att en viss namngiven person ska förordnas som offentligt biträde. I en sådan situation bör önskemålet tillgodoses endast under förutsättning att den föreslagne uppfyller samtliga kvalifikationskrav. Om den enskilde inte har önskat att en viss namngiven person ska förordnas av myndigheten eller domstolen utse en person som är lämplig för det aktuella uppdraget.

Förslaget överväganden finns i avsnitt 3.5.

11.3 Förslaget till lag om ändring i utlänningsdatalagen (2016:27)

11 § Migrationsverket, Polismyndigheten och utlandsmyndigheterna får behandla personuppgifter om det behövs för

1. handläggning av ärenden eller en myndighets biträde i sådana ärenden i verksamhet som avses i 2 och 3 §§,

2. kontroll av utlännings i samband med inresa och utresa samt kontroll under vistelsen i Sverige,

3. utförande av arbetsuppgifter som gäller mottagande och bosättning av asylsökande och andra utlänningar, framställning av statistik,

5. utförande av testverksamhet,

6. fullgörande av en rättslig skyldighet att registrera eller på annat sätt dokumentera en personuppgift, eller

7. *bedömning av personers lämplighet för uppdrag som offentligt biträde.*

Paragrafen reglerar, tillsammans med 12 § utlänningsdatalagen, de ändamål som personuppgifter får behandlas för vid de berörda myndigheterna i deras verksamhet enligt 2 och 3 §§ utlänningsdatalagen. Ändringen i 11 § innebär att en ny punkt införs som uttryckligen ger Migrationsverket och Polismyndigheten möjlighet

att behandla personuppgifter om det behövs för bedömning av personers lämplighet för ett uppdrag som offentligt biträde. För att en behandling av personuppgifter ska vara laglig krävs att det finns en rättslig grund för behandlingen. Bestämmelsen tydliggör därför att Migrationsverket och Polismyndigheten kan registrera olika kvalitetsomdömen om offentliga biträden som behövs vid bedömningen av dessa personers lämplighet för uppdraget.

Eftersom utlandsmyndigheterna inte förordnar offentliga biträden får den nya punkten 7 antas ha mycket begränsad funktion för dessa och därför endast gälla Migrationsverket och Polismyndigheten.

Förslagets överväganden finns i avsnitt 6.6.2.

11.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar

6 kap.

12 § Följande bestämmelser i utlänningslagen (2005:716) ska tillämpas vid handläggning av mål och ärenden enligt denna lag:

1. 13 kap. 5–7 §§ om inställelse till muntlig förhandling,
2. 13 kap. 10 a § om tolkning och översättning,
3. 13 kap. 11 § om tolkersättning,
4. 13 kap. 12 § om rättelse av beslut på grund av oriktig uppgift, och
5. 13 kap. 15 och 16 §§ om dna-analys.

I paragrafen finns en hänvisning till den nya bestämmelsen i 13 kap. 10 a § utlänningslagen. Det innebär att bestämmelserna om kompetenskrav för tolkar och översättare blir tillämpliga även vid handläggning av kvalificerade säkerhetsmål.

Förslagets överväganden finns i avsnitt 7.7.

En översyn av vissa frågor om offentliga biträden

Sammanfattning av uppdraget

En utredare ska biträda Justitiedepartementet och ta ställning till vissa frågor om offentliga biträden. Syftet är att stärka rätts-säkerheten i migrationsprocessen.

Utredaren ska bland annat

- ta ställning till om behörighetskraven för offentliga biträden i migrationsprocessen bör skärpas
- ta ställning till om Migrationsverket bör ha möjlighet att generellt hindra olämpliga ombud och biträden från att medverka i ärenden hos myndigheten
- ta ställning till om det genom skärpta regler om substitution eller på något annat sätt är möjligt att begränsa antalet uppdrag som ett offentligt biträde kan åta sig samtidigt
- ta ställning till behovet av ett utökat informationsutbyte mellan Migrationsverket, Polismyndigheten och migrationsdomstolarna av uppgifter med betydelse för kontroll av offentliga biträdens lämplighet
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 1 juni 2023.

Behovet av en utredning om offentliga biträden

Utländska medborgare som riskerar avvisning eller utvisning från Sverige eller som tas i förvar kan ha rätt till ett offentligt biträde. I migrationsprocessen förordnas offentliga biträden i huvudsak av Migrationsverket och i viss utsträckning av Polismyndigheten och migrationsdomstolarna. En rätt till offentligt biträde finns också i vissa andra förvaltningsrättsliga mål och ärenden, till exempel sådana som gäller tvångsvård på grund av psykisk sjukdom eller missbruk.

Migrationskommittén har uppmärksammat att det finns vissa problem med hanteringen av offentliga biträden i asylprocessen. Kommittén föreslår därför i sitt betänkande En långsiktigt hållbar migrationspolitik att det ska tillsättas en utredning som ser över hanteringen av offentliga biträden inom det förvaltningsrättsliga systemet, med särskilt fokus på offentliga biträden i asylärenden (SOU 2020:54 s. 364–371). Vidare har Riksrevisionen i rapporten Lämpligt biträde med rätt ersättning – hanteringen av offentliga biträden i migrationsärenden granskat om hanteringen av offentliga biträden i migrationsärenden är ändamålsenlig och identifierat vissa brister (RiR 2022:14).

Det är viktigt för rättssäkerheten att offentliga biträdens arbete håller hög kvalitet. Inte minst i migrationsprocessen är behovet av ett kvalificerat juridiskt biträde påtagligt, eftersom asylsökande ofta befinner sig i en utsatt situation. Det har över tid från olika håll förts fram att vissa av de offentliga biträden som förordnas i asylärenden inte har den kompetens som krävs. Vidare har Migrationsverket påpekat att nuvarande lagstiftning innehåller vissa begränsningar för myndighetens arbete med förordnanden av offentliga biträden. Mot denna bakgrund bör en utredare, i enlighet med Migrationskommitténs förslag, ta ställning till vissa frågor om offentliga biträden, med särskilt fokus på offentliga biträden i migrationsprocessen.

Behörighetskrav för offentliga biträden

Till offentligt biträde får förordnas en advokat, en biträdande jurist på advokatbyrå eller någon annan som är lämplig för uppdraget, se 5 § lagen (1996:1620) om offentligt biträde och 26 § rättshjälpslagen (1996:1619). Ett sätt att säkerställa att de personer som förordnas

som offentliga biträden har tillräcklig kompetens skulle kunna vara att skärpta behörighetskraven.

Utredaren ska därför

- ta ställning till om behörighetskraven för offentliga biträden i migrationsprocessen bör skärpas
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Generell obehörighetsförklaring av olämpliga ombud och biträden

När ett mål handläggs i migrationsdomstol gäller att rätten, om den som är ombud eller biträde visar oskicklighet eller oförstånd eller annars är olämplig, får avvisa honom eller henne som ombud eller biträde i målet. Rätten får också förklara honom eller henne obehörig att vara ombud eller biträde vid rätten antingen för viss tid eller tills vidare, se 48 § förvaltningsprocesslagen (1971:291). Migrationsverket och Polismyndigheten får besluta att ett ombud eller biträde som bedöms vara olämplig för sitt uppdrag inte längre får medverka i ett ärende, se 14 § förvaltningslagen (2017:900). Migrationsverket och Polismyndigheten har, till skillnad från migrationsdomstolarna, inte någon möjlighet att generellt hindra olämpliga ombud och biträden från att medverka i ärenden hos myndigheten. I de fall Migrationsverket eller Polismyndigheten bedömer att en person är olämplig för uppdrag som offentligt biträde skulle en möjlighet till generell obehörighetsförklaring kunna fylla en viktig funktion. Samtidigt måste det beaktas att det är fråga om en mycket ingripande åtgärd.

Utredaren ska därför

- ta ställning till om Migrationsverket bör ha möjlighet att generellt hindra olämpliga ombud och biträden från att medverka i ärenden hos myndigheten
- ta ställning till om en sådan möjlighet bör införas för Polismyndigheten när det gäller migrationsärenden
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Substitution av offentliga biträden

Ett offentligt biträde får sätta en advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå i sitt ställe (substitution) om det inte medför en beaktansvärd ökning av kostnaderna. I övrigt får substitution endast ske efter särskilt tillstånd (5 § lagen om offentligt biträde och 26 § rättshjälpslagen). Enligt Migrationskommittén har vissa offentliga biträden hos Migrationsverket så många förordnanden att de inte klarar av att hantera dem själva. Det förekommer därför att det förordnade biträdet i för stor utsträckning överlåter sitt arbete till andra personer.

Utredaren ska därför

- ta ställning till om det genom skärpta regler om substitution eller på något annat sätt är möjligt att begränsa antalet uppdrag som ett offentligt biträde kan åta sig samtidigt
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Hantering av uppgifter om offentliga biträden

Av en begäran om författningsändring framgår att Migrationsverket anser att myndigheten behöver ett uttryckligt författningsstöd för att hantera och gallra kvalitetsomdömen om offentliga biträden, tolkar, språkanalytiker och översättare (Ju2016/02532). Vidare anser Riksrevisionen att det bör säkerställas att Migrationsverket, Polismyndigheten och migrationsdomstolarna får rätt att sammanställa och dela nödvändiga uppgifter om offentliga biträden i syfte att effektivisera lämplighetskontrollen (RiR 2022:14). För att bedöma möjligheterna att behandla personuppgifter inom en myndighet och utbyta personuppgifter mellan myndigheter måste tillämplig dataskyddsreglering beaktas.

Utredaren ska därför

- ta ställning till behovet av en utökad informationshantering inom Migrationsverket avseende offentliga biträden och andra personer som anlitas av myndigheten

- ta ställning till behovet av ett utökat informationsutbyte mellan Migrationsverket, Polismyndigheten och migrationsdomstolarna av uppgifter med betydelse för kontroll av offentliga biträdens lämplighet
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Konsekvensbeskrivningar

Förslagets konsekvenser ska redovisas enligt 14–15 a §§ kommittéförordningen (1998:1474).

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska ha en dialog med och hämta in upplysningar från Migrationsverket, Polismyndigheten, Domstolsverket, Sveriges advokatsamfund samt, i den utsträckning som utredaren finner det lämpligt, andra myndigheter och aktörer som berörs av frågorna. Utredaren ska hålla sig informerad om och beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet och kommittéväsendet.

Utredaren har möjlighet att ta upp och lämna författningsförslag i frågor som har samband med de frågeställningar som ska utredas under förutsättning att uppdraget kan redovisas i tid.

Utredaren ska påbörja sitt arbete den 1 september 2022. Uppdraget ska redovisas senast den 1 juni 2023.

Tilläggsuppdrag till Ju 2022:H

Utvidgning av uppdraget

Regeringskansliet gav den 8 juli 2022 en utredare i uppdrag att biträda Justitiedepartementet och ta ställning till vissa frågor om offentliga biträden (Ju 2022:H). Utredaren får nu i uppdrag att även ta ställning till vissa frågor om tolkar och nämndemän. I uppdraget ingår inte att utöka asylsökandes rättigheter utöver det som EU-rätten kräver. I uppdraget ingår inte heller att föreslå ändringar i grundlag.

Utredningstiden ligger fast. Uppdraget ska alltså redovisas senast den 1 juni 2023.

Tolkning i migrationsprocessen

Från rättssäkerhetssynpunkt är det angeläget att de tolkar som anlitas i migrationsprocessen tillhandahåller tolkning av hög kvalitet. År 2019 infördes ett krav på att allmänna förvaltningsdomstolar, om det är möjligt, ska anlita tolkar som är auktoriserade, se propositionen Stärkt rättssäkerhet i de allmänna förvaltningsdomstolarna (prop. 2017/18:279). Kompetenskravet är tillämpligt även i migrationsdomstolarna. Det finns dock inte något motsvarande kompetenskrav för de tolkar som anlitas av Migrationsverket.

Utredaren ska därför

- ta ställning till behovet av åtgärder i syfte att höja kvaliteten på tolkningen i migrationsprocessen

- lämna de förslag till författningsändringar och andra åtgärder som bedöms nödvändiga.

Nämndemannauppdraget

I vissa fall medverkar nämndemän i migrationsdomstolarnas avgöranden. Nämndemän som tjänstgör i migrationsdomstolarna ska uppfylla ett antal behörighetskrav, såsom medborgarskap samt förvaltar- och konkursfrihet. De måste dessutom med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter vara lämpliga för uppdraget. Rekryteringen och nomineringen av nämndemannakandidater sköts av partierna, men uppdraget att vara nämndeman är inte ett politiskt uppdrag. Enligt regeringsformen ska domstolar i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet.

Genom lagändringar som trädde i kraft 2014 skärptes lämplighetskravet för nämndemän. Samtidigt tydliggjordes att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag genom att tidpunkten för val av nämndemän separerades från tidpunkten för de allmänna valen, se propositionen Nämndemannauppdraget – stärkt förtroende och högre krav (prop. 2013/14:169). Sedan 2016 finns det också obligatorisk introduktions- och repetitionsutbildning för nämndemän. Vidare har Domstolsverket haft flera uppdrag att genomföra kommunikationsinsatser inför nämndemannaval, bland annat i syfte att få till stånd en bredare rekrytering utanför den partipolitiska kretsen. Det senaste uppdraget gäller kommunikationsinsatser inför nämndemannavalet 2023 och ska redovisas senast den 1 mars 2024 (Ju2022/02408).

Det är viktigt att upprätthålla allmänhetens förtroende för migrationsdomstolarna och nämndemannasystemet. Det finns därför anledning att överväga behovet av ytterligare åtgärder som gäller nämndemannauppdraget.

Utredaren ska därför

- ta ställning till behovet av ytterligare åtgärder för att säkerställa nämndemannens lämplighet och kompetens för uppdraget

- ta ställning till behovet av ytterligare åtgärder för att tydliggöra att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag och för att i övrigt säkerställa att kravet på saklighet och opartiskhet iakttas
- lämna de förslag till författningsändringar och andra åtgärder som bedöms nödvändiga.

Departementsserien 2023

Kronologisk förteckning

1. Ändringar i regelverket om överlämnande enligt en europeisk och nordisk arresteringsorder. Ju.
2. Näringsförbud till följd av förbud att bedriva näringsverksamhet som har meddelats i en annan stat. KN.
3. Statens ansvar för det svenska flygplatssystemet. För tillgänglighet och beredskap. LI.
4. Frågor om val till Sametinget. Ku.
5. Natura 2000-tillstånd vid ansökan om bearbetningskoncession enligt minerallagen. KN.
6. Genomförande av det nya blåkortsdirektivet. Ju.
7. Tilläggsprotokoll 16 till Europakonventionen – en möjlighet för de högsta domstolarna att begära rådgivande yttrande från Europadomstolen. Ju.
8. Förslag på åtgärder för att skapa bättre förutsättningar för kliniska prövningar – för en bättre välfärd och en starkare life science-sektor. KN.
9. En säkrare tillgång till vattenreningskemikalier. LI.
10. En registerlag för Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. S.
11. Skjutvapen och explosiva varor – skärpta straff för de allvarligare brotten. Ju.
12. Kontrollstation 2023. Fö.
13. En registerlag för Inspektionen för socialförsäkringen. S.
14. En översyn av vissa frågor om offentliga biträden. Ju.

Departementsserien 2023

Systematisk förteckning

Försvarsdepartementet

Kontrollstation 2023. [12]

Justitiedepartementet

Ändringar i regelverket om överlämnande enligt en europeisk och nordisk arresteringsorder. [1]

Genomförande av det nya blåkortsdirektivet. [6]

Tilläggsprotokoll 16 till Europakonventionen – en möjlighet för de högsta domstolarna att begära rådgivande yttrande från Europadomstolen. [7]

Skjutvapen och explosiva varor – skärpta straff för de allvarligare brotten. [11]

En översyn av vissa frågor om offentliga biträden. [14]

Klimat- och näringslivsdepartementet

Näringsförbud till följd av förbud att bedriva näringsverksamhet som har meddelats i en annan stat. [2]

Natura 2000-tillstånd vid ansökan om bearbetningskoncession enligt minerallagen. [5]

Förslag på åtgärder för att skapa bättre förutsättningar för kliniska prövningar – för en bättre välfärd och en starkare life science-sektor. [8]

Kulturdepartementet

Frågor om val till Sametinget. [4]

Landsbyggs- och infrastrukturdepartementet

Statens ansvar för det svenska flygplatssystemet. För tillgänglighet och beredskap. [3]

En säkrare tillgång till vattenreningskemikalier. [9]

Socialdepartementet

En registerlag för Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. [10]

En registerlag för Inspektionen för socialförsäkringen. [13]

Justitiedepartementet

En översyn av vissa frågor om offentliga biträden (Ds 2023:14)

Remissinstanser

1. Alvesta kommun
2. Arboga kommun
3. Arvidsjaur kommun
4. Asylrättscentrum
5. Barnombudsmannen
6. Boden kommun
7. Borås tingsrätt
8. Domstolsverket
9. Enköpings kommun
10. Eslövs kommun
11. Falu kommun
12. Flyktinggruppernas och asylkommittéernas riksråd (FARR)
13. Föreningen Auktoriserade Translaterer
14. Förvaltningsrätten i Göteborg (migrationsdomstolen)
15. Förvaltningsrätten i Jönköping
16. Förvaltningsrätten i Karlstad
17. Förvaltningsrätten i Luleå (migrationsdomstolen)
18. Förvaltningsrätten i Malmö (migrationsdomstolen)
19. Förvaltningsrätten i Stockholm (migrationsdomstolen)
20. Förvaltningsrätten i Uppsala

21. Förvaltningsrätten i Växjö
22. Gotlands kommun
23. Hultsfreds kommun
24. Höör kommun
25. Integritetsskyddsmyndigheten
26. Justitiekanslern
27. Kammarkollegiet
28. Kammarrätten i Stockholm (Migrationsöverdomstolen)
29. Kammarrätten i Göteborg
30. Kungsbacka kommun
31. Kävlinge kommun
32. Laholms kommun
33. Malmö kommun
34. Malmö tingsrätt
35. Migrationsverket
36. Nacka kommun
37. Norrköpings kommun
38. Nybro kommun
39. Nyköpings kommun
40. Nämndemännens riksförbund
41. Nässjö kommun
42. Polismyndigheten
43. Region Blekinge
44. Region Jönköping
45. Region Norrbotten
46. Region Sörmland
47. Riksdagens ombudsmän (JO)
48. Riksrevisionen
49. Ronneby kommun
50. Rädda barnen

51. Rättstolkarna
52. Sandvikens kommun
53. Socialstyrelsen
54. Sollefteå kommun
55. Stockholms kommun
56. Strängnäs kommun
57. Sundsvalls tingsrätt
58. Svea hovrätt
59. Sveriges advokatsamfund
60. Sveriges Auktoriserade Tolkar
61. Sveriges Domareförbund
62. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)
63. Säkerhetspolisen
64. Södertörns tingsrätt
65. Tolkservicerådet
66. Trelleborgs kommun
67. Ulricehamns kommun
68. Åklagarmyndigheten
69. Ängelholms kommun
70. Ödeshögs kommun
71. Örebro kommun
72. Överklagandenämnden för nämndemannauppdrag

Remissvaren ska ha kommit in till Justitiedepartementet **senast den 1 november 2023**. Svaren bör lämnas per e-post till ju.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till ju.da@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Ju2023/01353 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven

enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i promemorian. Om remissen är begränsad till en viss del av promemorian, anges detta inom parentes efter remissinstansens namn i remisslistan. En sådan begränsning hindrar givetvis inte att remissinstansen lämnar synpunkter också på övriga delar.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Promemorian kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Remissinstanserna kan utan kostnad beställa tryckta exemplar av promemorian via ett [beställningsformulär hos Elanders Sverige AB](#).

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria [Svara på remiss \(SB PM 2021:1\)](#). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Linda Billung
Departementsråd

Kopia till

Elanders Sverige AB, e-postadress: betankande@elanders.com

**Revidering av förteckning av administrativ
ordning i delegeringsordning för
kommunstyrelsen**

8

KS.2023.0575

2023-10-09
Linnea Ornstein
0413-628 22
linnea.ornstein@eslov.se

Kommunstyrelsen

Ändring av förteckning av administrativ ordning

Ärendebeskrivning

Det har framkommit problem med att vissa domstolar inte accepterar de fullmakter som kommunjuristen utfärdat, mot bakgrund av otydligheter i delegeringsordningen i de delar som ger kommunjuristen rätten att utfärda fullmakt. Mot bakgrund av detta behöver formuleringarna i förteckningen av administrativ ordning förtydligas för att fullmakterna inte ska ifrågasättas.

Beslutsunderlag

Förslag till ändring av Förteckning av administrativ ordning, utdrag ur kommunstyrelsens delegeringsordning

Beredning

Mot bakgrund av att fullmakter ifrågasatts av domstolar föreslås förtydliganden av delegeringsordningen. Ingen ändring i sak är avsedd, enbart tydligare formulering.

Förslag till beslut

- Kommunstyrelsen antar ändringen i förteckningen av administrativ ordning i delegeringsordningen för kommunstyrelsen.

Beslutet skickas till

Kommunledningskontoret, juridiska avdelningen

Eva Hallberg
Kommundirektör

Helena Heintz
Tf. avdelningschef

Förteckning av administrativ ordning

Av följande förteckning framgår vad som gäller i administrativa frågor för kommunstyrelsen. Förteckningen beslutas av kommunstyrelsen men utgör inte delegering i kommunallagens bemärkelse. Åtgärder som vidtas med stöd av denna förteckning ska alltså inte anmälas till nämnden.

Nr	Ärende	Ansvar	Anmärkning
	Administrativ ordning		
1	Godkänna tjänsteresa utanför Europas gränser avseende a) Förvaltningschefer, b) personal inom Kommunledningskontoret	a) Kommundirektör b) Kommundirektör	
2	Godkänna tjänsteresa utanför Europas gränser för Kommundirektör	Kommunstyrelsens ordförande	
3	Rätt att utse tjänsteförrättande chef för a) Kommundirektör b) Förvaltningschef c) Övriga chefer	a) Kommundirektör b) Kommundirektör Förvaltningschef vid semester c) Övriga chefer	
4	Fullmakt: Rätt att föra Eslövs kommuns talan i mål och ärenden som rör tvister inför bland annat domstol, andra myndigheter och andra organisationer samt vid förrättningar av skilda olika slag, såsom förlikning. Även rätt att sätta annan i sitt ställe genom fullmakt,- ävensom rätt att därvid sätta annan i sitt ställe.	Kommunjurist Kommundirektör	Respektive angiven befattningsfullmakts havare innehar rätten fullmakten var för sig.
5	Fullmakt: Rätt att föra Eslövs kommuns talan i mål och ärenden som rör överprövning av upphandlingar inför domstol och andra myndigheter, i mål och ärenden som rör överprövning av upphandlingar. Ävensom Även rätt att därvid sätta annan i sitt ställe genom fullmakt.	Inköp- och upphandlingschef Kommunjurist	Respektive angiven befattningshavare innehar rätten var för sig. Respektive angiven fullmakts havare innehar fullmakten var för sig.
6	Fullmakt: Rätt att företräda kommunen vid fastighetsbildningsförrättningar, byggnations- och tillståndsärenden, ansöka om fastighetsbildning och bygglov och dylika ärenden samt i anslutning därtill träffa och underteckna erforderliga överenskommelser inom av kommunfullmäktige fastlagd budget.	Mark- och exploateringsingenjör	
7	Fullmakt: Rätt att utse ombud för kommunen i mål och ärenden som rör förhållandet mellan kommunen som arbetsgivare och dess arbetstagare.	HR-chef	I samråd med kommunjurist.
8	Rätt att avgöra frågor om kommunens tillämpning av lag, avtal och andra bestämmelser rörande förhållandet mellan kommunen som arbetsgivare och dess arbetstagare.	HR-chef	
9	Rätt att avgöra tillämpning av reglemente om ekonomiska förmåner till förtroendevalda i Eslövs kommun.	HR-chef Lön- och förhandlingsstrateg	Respektive angiven ansvarig innehar ansvaret var för sig.

10	Hantera frågor rörande innehav av bisysslor för a) Kommundirektör b) Förvaltningschef, c) övriga anställda	a) Kommunstyrelsens ordförande b) Kommundirektör c) Kommundirektör Förvaltningschef,	Respektive angiven ansvarig innehar ansvaret var för sig.
11	Bevilja hel tjänstledighet som inte är reglerad i lag för tid understigande sex månader. a) Förvaltningschef, b) Avdelningschef på kommunledningskontoret och övriga anställda inom förvaltningen	a) Kommundirektör b) Kommundirektör	
12	Bevilja hel tjänstledighet som inte är reglerad i lag för tid understigande sex månader. a) Förvaltningschef, b) Avdelningschef, enhetschef och övriga anställda inom förvaltningen	a) Kommundirektör b) Kommundirektör	
13	Hantera omplacering/stadigvarande förflyttning mellan nämnder/förvaltningar av a) Förvaltningschef och avdelningschef på Kommunledningskontoret b) övriga anställda.	a) Kommundirektör b) HR-chef	
14	Hantera omplacering inom nämnd/förvaltning av a) förvaltningschef, b) övriga anställda.	a) Kommundirektör b) Kommundirektör Förvaltningschef	Respektive angiven ansvarig innehar ansvaret var för sig.
15	Rätt att företräda kommunen som ombud vid bolags- och föreningsstämmor och vattenråd.	a) Ekonomichef b) Ekonom c) Kommunjurist	Kommunen företräds i första hand av ekonomichefen men samtliga ansvariga innehar ansvaret var för sig.

**Utökad investeringsram för
landsbygdsprojekten**

9

KS.2020.0154

2023-09-20
Måns Berger
+4641362472656
magnus.mansson@eslov.se

Kommunstyrelsen

Förslag till beslut; Begäran om utökad investeringsram för landsbygdsprojekten landsbygdsutveckling

Ärendebeskrivning

I 2020 års budget stod det att ”Kommunen kommer [...] ge de boende på landsbygden direkt inflytande över årliga investeringsmedel med en miljon första året 2020 och därefter en och en halv miljon per år”. I riktlinjerna för landsbygdsutvecklingsmedel (KS §160, 2022) slås vidare fast att respektive projekt som mest får kosta 500 tkr. I budgeten för 2023 finns 1,5 mkr avsatta för landsbygdsutveckling (KF §123, 2022). Kommunledningskontoret och Miljö och samhällsbyggnad gör bedömningen att multisportarenan i Harlösa samt motionsspåret i Gårdstång kommer överskrida budget.

Beslutsunderlag

- Kommunstyrelsens beslut § 160, 2022 Revidering av riktlinjer för landsbygdsutvecklingsmedel Riktlinjer för landsbygdsutvecklingsmedel
- Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut § 104, 2023 Beslut om genomförande av förslag om ett nytt utegym i Marieholm
- Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut § 148, 2021 Genomförande av vinnande förslag i Harlösa, Flyinge och Gårdstånga 2022, landsbygds miljonen

Beredning

2023 planeras utegymmet i Flyinge, utegymmet i Marieholm samt multisportarenan i Harlösa att genomföras. Under 2024 planeras motionsspåret i Gårdstånga att genomföras samt eventuellt ytterligare projekt från 2022 som fortfarande utreds.

Utegygmet i Marieholm samt utegymmet i Flyinge kommer att klara maxgränsen på 500 tkr men multisportarenan i Harlösa kommer överskrida budget. Inflationen har gjort att projekten generellt har blivit dyrare vilket gör det svårt att genomföra dem utan att de överstiger 500 tkr. När genomförandet av multisportarenan upphandlades var det lägsta anbudet 599 tkr. Utöver kostnader till entreprenören tillkommer

kostnader för den interna projektledare på Miljö och samhällsbyggnad, kostnad för information till medborgare, upphandlingskonsult, byggledare som kontrollerar att allt byggs enligt planerna, byggvepor, besiktningsman, samt garantiskötsel på tre år. Den tilltänkta platsen för multisportarenan visade sig tyvärr var olämplig och bytet av plats har även lett till fördröjningar av projektet. Miljö och samhällsbyggnad bedömer att kostnaden för multisportarenan kommer sluta på 700 tkr. Genomförandet av projektet är redan igång och Kommunledningskontoret bedömer inte att det varken är önskvärt eller möjligt att avbryta projektet. Kommunledningskontoret föreslår därför att ett undantag görs från riktlinjerna så att multisportarenan får överskrida maxgränsen med 200 tkr samt att landsbygdsprojekten får en utökad investeringsram om 200 tkr för 2023. Ifall investeringsramen inte utökas kommer det få till konsekvens att genomförandet av utegymmet i Marieholm kommer senareläggas till 2024.

Planeringen för motionsspåret i Gårdstånga är igång. Förslaget från medborgarna var en 5 km lång motionsslinga. Förslaget är nerbantat till 3 km varav 2 km går på befintliga vägar och stigar. Nyanläggningen består av 1 km grusgång och en sittplats. Kostnaden för entreprenören samt kostnader för den interna projektledningen på Miljö och samhällsbyggnad, byggledare, byggvepor, besiktningsman samt för information till medborgare och garantiskötsel på tre år bedöms uppgå till en kostnad på 700 tkr. Miljö och samhällsbyggnad bedömer att det är möjligt att banta projektet med ytterligare 100 tkr men att det inte är önskvärt då projektet skulle försämrats avsevärt.

Då projektet redan idag är nerbantat anser Kommunledningskontoret att Kommunstyrelsen bör godkänna att ett undantag görs från riktlinjerna och att motionsspåret i Gårdstånga får överskrida maxgränsen med 200 tkr.

Förslag till beslut

- Att kommunstyrelsen godkänner att multisportarenan i Harlösa överskrider maxgränsen med 200 tkr.
- Att kommunstyrelsen godkänner att motionsspåret i Gårdstånga överskrider maxgränsen med 200 tkr.
- Att kommunstyrelsen beviljar landsbygdsutvecklingen en utökad investeringsram med ytterligare 200 tkr för 2023.

Beslutet skickas till

Kommunledningskontoret
Miljö och samhällsbyggnad

Eva Hallberg
Kommunchef

Katarina Borgstrand
Tillväxtchef

Kommunstyrelsens arbetsutskott

§ 148

KS.2020.0154

Genomförande av vinnande förslag i Harlösa, Flyinge och Gårdstånga 2022, landsbygdsmiljonen**Ärendebeskrivning**

I den styrande majoritetens budget för 2020 står det att ”Kommunen kommer [...] ge de boende på landsbygden direkt inflytande över årliga investeringsmedel med 1 mnkr första året 2020 och därefter 1,5 mnkr per år”. Kommunstyrelsen antog riktlinjerna för landsbygdsutveckling den 30 mars 2020, och under 2021 har den andra omgången genomförts i området kring Harlösa, Flyinge och Gårdstånga.

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Genomförande av vinnande förslag i Harlösa, Flyinge och Gårdstånga 2022, landsbygdsmiljonen
- Kommunstyrelsens beslut § 108, 2021 Delegering av beslut om att bevilja finansiering av projektförslag inom Landsbygdsmiljonen
- Multisportarena spontanidrottsplats i Harlösa
- Aktivitetsplats i Flyinge
- Motionsspår i Gårdstånga
- Från Gårdstånga till Harlösa

Beredning

Förslagen har lämnats av medborgare och sedan röstats fram av boende i området. Varje boende har kunnat lämna tre röster per person och man har röstat fram de vinnande förslagen. Tjänstepersoner från Kommunledningskontoret och Miljö och Samhällsbyggnad har sedan berett förslagen.

102 förslag lämnades in från de boende varav 36 förslag gick vidare till omröstning. Varje röstande kunde lämna tre röster och totalt lämnades 1080 röster. Detta är en minskning jämfört med 2020 då 2956 röster lämnades.

De vinnande bidragen blev:

Harlösa – Multisportarena/spontanidrottsplats i Harlösa (10,8% av rösterna;109 st)

Flyinge – Aktivitetsplats i Flyinge (15,5% av rösterna;156 st)

Gårdstånga – Motionsspår i Gårdstånga (8,9% av rösterna;90 st)

Förslaget ”Från Gårdstånga till Harlösa” fick fler röster än ”Motionsspår i Gårdstånga” (10% av rösterna – 101 st) men Kommunledningskontoret föreslår att ”Motionsspår i Gårdstånga” genomförs. Dels beroende på att riktlinjerna garanterar att ett projekt kopplas till byn, men även för att motionsspåret kan ses som en början på ett i framtiden möjligt rekreativstråk mellan Gårdstånga och Harlösa som

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

Kommunstyrelsens arbetsutskott

beskrivs i förslaget ”Från Gårdstånga till Harlösa”.

De vinnande förslagen kan bli mer komplicerade att genomföra jämfört med året tidigare. Förslagen från Harlösa och Flyinge är båda omfattande och kommer inte att kunna genomföras i sin helhet med den budget som finns tillgänglig. Därför måste en prioritering göras i samarbete med förslagsställarna. Lämpliga platser måste utredas så att det finns möjlighet i framtiden att utveckla förslagen i enlighet med förslagens ursprungliga intention. Förslaget i Gårdstånga innefattar en ny bro över Kävlingeån men denna kommer inte att kunna genomföras både av kostnadsskäl och eventuell negativ påverkan på åns flöde. Även här måste en dialog föras med förslagsställaren inför genomförandet. I alla tre fall kan det bli aktuellt med nyttjandeavtal med markägare och detta kan försvåra genomförandet. I dialogerna och eventuell avtalsskrivning måste Kommunledningskontoret samarbeta med Miljö och Samhällsbyggnad.

Samtliga projekt redovisas, inklusive ekonomi, till kommunstyrelsen innan 2022 års utgång, men det är inte troligt att projekten är genomförda under 2022 på grund av projektens komplexitet.

Ajournering 09:25-09:30

Yrkanden

Catharina Malmborg (M) yrkar med instämmande av Tony Hansson (S) samt Madeleine Atlas (C) bifall till Kommunledningskontorets förslag till beslut.

Beslut

- Förslag om Multisportarena/spontanidrottsplats i Harlösa, Aktivitetsplats i Flyinge och Motionsspår i Gårdstånga utses till vinnande bidrag i omröstning om landsbygdsmiljön och beslutet skickas för kännedom och verkställande till miljö- och samhällsbyggnadsnämnden och Kommunledningskontoret. Finansieringen sker genom medel avsatta för landsbygdsutveckling.

- Status för samtliga projekt redovisas till kommunstyrelsen innan utgången av 2022.

Beslutet skickas till

Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden

Sökande Harlösa

Sökande Flyinge

Sökande Gårdstånga

Byalagen i Harlösa, Flyinge och Gårdstånga

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande

Kommunstyrelsen

§ 160

KS.2022.0378

Revidering av riktlinjer för landsbygdsutvecklingsmedel**Ärendebeskrivning**

I den styrande majoritetens budget för 2020 står det att:

Kommunen kommer [...] ge de boende på landsbygden direkt inflytande över årliga investeringsmedel med 1 mnkr första året 2020 och därefter 1,5 mnkr per år.

Kommunledningskontoret fick i uppdrag att ta fram former och riktlinjer för dessa investeringsmedel. Gällande riktlinjer antogs av kommunstyrelsen i mars 2020 och behöver revideras.

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Revidering av riktlinjer för landsbygdsutvecklingsmedel
- Förslag till riktlinje för landsbygdsutvecklingsmedel
- Riktlinjer för landsbygdsutvecklingsmedel, antagna av KS 2020-03-30

Beredning

Revideringen av riktlinjerna berör tre områden – förutom språkliga korrigeringar och förtydliganden:

1. Varje boende får tre röster att fördela på de förslag man anser vara bäst, men man kan bara lägga en röst per förslag och inte som tidigare då man kunde lägga två eller tre på ett förslag. Detta beror på en teknisk begränsning i den nya dialogportal som kommunen övergått till under 2022.
2. Skrivningar som handlar om att fysiska möten ska hållas i byarna inför förslagsinlämning tas bort och istället läggs fokus på den digitala dialogportalen. Förändringen är ett resultat av de restriktioner som pandemin medförde och som visat sig fungera väl.
3. Den interna processen vid bearbetningsfasen förenklas genom att inkomna förslag inte utreds och kostnadsberäknas i den omfattning som var tänkt från början. Mängden inkomna förslag gör det orimligt att lägga så mycket tid och resurser i denna fas, utan vidare utredning görs på vinnande förslag.

Yrkanden

Catharina Malmborg (M), Janet Andersson (S), Sven-Olov Wallin (L) och Madeleine Atlas (C) yrkar bifall till förvaltningens förslag till beslut.

Beslut

- Kommunstyrelsen antar de reviderade *Landsbygdsutvecklingsmedel, riktlinjer* att gälla från den 1 oktober 2022.

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande

Kommunstyrelsen

Protokollsanteckning

Göran T Andersson (MP) önskar lägga en protokollsanteckning, vilken beviljas av kommunstyrelsen. Protokollsanteckningen lyder följande: "Jag önskar att Kommunledningskontoret gör en översyn av föreningsregister för komplettering av byar i närheten av centralorten så att byalag ges möjlighet att redovisa sina strategier och idéer."

Beslutet skickas till

Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden
Kommunens byalag eller motsvarande
Eslövs kommuns författningssamling

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

Kommunstyrelsens arbetsutskott

§ 104

KS.2022.0206

Beslut om genomförande av förslag om ett nytt utegym i Marieholm**Ärendebeskrivning**

I den styrande majoritetens budget för 2020 stod det att ”Kommunen kommer [...] ge de boende på landsbygden direkt inflytande över årliga investeringsmedel med en miljon första året 2020 och därefter en och en halv miljon per år”. Kommunstyrelsen antog de reviderade riktlinjerna för landsbygdsutveckling i september 2022. I november 2022 beslutade kommunstyrelsen att utse de vinnande förslagen från den tredje omgången: ett nytt promenadstråk i Örtofta, ett utegym i Marieholm och en bättre cykelväg ifrån Östra Karabys kyrka till Sibbarp. Beslutet skickas för utredning till Kommunledningskontoret inför genomförande. Vidare beslutade kommunstyrelsen att efter utredningen tas beslut om genomförande i kommunstyrelsens arbetsutskott, om inga förändringar skett gällande vilka förslag som ska genomföras.

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Beslut om genomförande av förslag om ett nytt utegym i Marieholm
- Kommunstyrelsens beslut § 218, 2022 Genomförande av vinnande förslag i Örtofta och Marieholm 2022
- Förslag, Nytt promenadstråk - Örtofta
- Förslag, Utegym Marieholm
- Förslag, Bättre cykelväg ifrån Östra Karabys kyrka till Sibbarp
- Antagna Riktlinjer för landsbygdsutveckling
- info landsbygdsutveckling KSAU 230620

Beredning

I enlighet med de reviderade riktlinjerna för landsbygdsutveckling ska de vinnande förslagen utredas vidare utifrån markägande och genomförbarhet. Eventuella avtal med markägare ska tecknas innan förslagen kan genomföras av berörd förvaltning.

Utredningen av utegymmet i Marieholm är klar. Kommunledningskontoret bedömer att förslaget bör genomföras och att utegymmet bör anläggas vid järnvägen, söder om Fredriks väg och väster om Bruksgatan. Kommunledningskontoret har fört en dialog med Miljö och Samhällsbyggnad och bedömer att placeringen är lämplig då området kan bli en samlingspunkt för aktivitet i byn. I anslutning till platsen kommer en skatepark att uppföras och det är nära till motionsslingor både söderut längs ån och norrut vid ankdammen. I framtiden kommer det även skapas ett större rekreativområde vid de två dammarna norr om spåret.

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

Kommunstyrelsens arbetsutskott

Utredningen om en bättre cykelbana ifrån Östra Karaby till Marieholm pågår fortfarande. Under utredningen har det framkommit att det finns en samfällighet från tidigt 1800-tal på den tilltänkta cykelbanan. Samfälligheten är inte aktiv men i juridisk mening är det fortfarande gällande. Det innebär att det formellt är samfälligheten som äger rätten till stigen som är tilltänkt för cykelbana. För att kunna anlägga en cykelbana på mark som kommunen inte äger måste kommunen teckna ett avtal med delägarna till samfälligheten.

Utredningen om ett promenadstråk i Örtofta pågår fortfarande. Förslaget är att anlägga ett promenadstråk med bänkar och grillplatser runt dammen nedanför Väggarp. Dammen ligger på privat mark. Vid en första kontakt med markägaren uttryckte hen sig positivt till att upplåta marken för allmänheten men önskade då att kommunen ansvarade för skötseln. Kommunen ansvarar i dagsläget inte för att underhålla anläggningar som ligger på privat mark, det åligger markägaren. Kommunledningskontoret för en dialog med Miljö och Samhällsbyggnad kring vilket åtagande kommunen bör ha för anläggningar på privat mark.

Promenadstråket i Örtofta och cykelbanan från Östra Karaby är mer komplicerade förslag och kräver fortsatt utredning. För att inte genomförandet av utegymmet i Marieholm ska bli försenat ytterligare föreslår Kommunledningskontoret att beslutet om genomförande delas upp och att beslut om genomförande av utegymmet i Marieholm tas separat. Beslut om genomförande av promenadstråket i Örtofta och cykelbanan från Östra Karaby planeras till efter sommaren.

Beslut

- Kommunstyrelsens arbetsutskott godkänner förslaget om ett nytt utegym i Marieholm och överlämnar förslaget till miljö- och samhällsbyggnadsnämnden för genomförande.

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen – För kännedom
Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

**Antagande av budget 2024 samt flerårsplan
2025-2027**

10

KS.2023.0001

Kommunstyrelsen

Förslag till budget 2024, samt plan för 2025-2027

Ärendebeskrivning

Förslag till budget 2024 och plan för åren 2025-2027 inklusive investerings- och exploateringsbudget. Investeringsbudgeten omfattar 4 år.

Beslutsunderlag

Förslag till budget från den styrande majoriteten.

Beredning

Enligt kommunallagen, KL; (2017:725) 11 kap 8 § ska förslag till budget upprättas av kommunstyrelsen före oktober månads utgång. Kommunstyrelsen ska föreslå skattesats för 2024 före oktober månads utgång.

Kommuninvest begär varje år ett förtydligt borgensåtagande från kommunen varför kommunfullmäktige föreslås fastställa nedanstående förslag till borgensåtagande. Kommunens borgensåtagande avser i huvudsak Eslövs Bostads AB lånebehov.

Budgeten för 2024 och plan för 2025 och framåt är beräknade utifrån följande förutsättningar:

- Oförändrad kommunalskatt för hela perioden, 20,54 kr.
- Resultatet beräknas till 0 mnkr för 2024, inklusive användning av resultatutjämningsreserven med 27,2 mnkr, och därefter 1 procent av skatteintäkter och generella statsbidrag. Finansiellt mål kommer därmed inte att uppnås för 2024.
- Nämndernas ramar utgår från kommunfullmäktiges antagna budget för 2023 med plan för 2024 och framåt.
- Nämndernas åtgärdsplaner har räknats in i nämndernas ramar och gäller därmed för 2024 och framåt.
- Antagen befolkningsprognos för volymberäkningar i verksamheten.
- Skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning har beräknats utifrån Sveriges Kommuner och Regioners prognos, med en nedrevidering av befolkningsutvecklingen av försiktighetsskäl, vilket därmed ger lägre skatteintäkter.
- Lönekostnadsökningar har antagits om 3,2 procent per år.
- Pensionskostnader är beräknade utifrån KPA:s prognos per augusti.

- PO-pålägget fortsätter att vara 42,75 procent.
- Internräntan höjs från 1,25 procent till 2,5 procent.

Låneram

Kommunen har per 2023-09-30 en låneskuld på 916 mnkr till Kommuninvest. Prognos för hela 2023 är en låneskuld på 1 220 mnkr. Under 2024 finns ett lånebehov på 450 mnkr inkl vidareutlåning till VA Syd.

Borgensram.

Kommunens bolag Eslövs Bostads AB och Mellanskånes Renhållnings AB har behov av att kommunen går i borgen för upptagna lån. Per 2023-09-30 uppgår de lån som kommunen har gått i borgen för till 1 255 mnkr.

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige besluta att

- godkänna förslag till budget 2024 samt flerårsplan 2025-2027 inklusive investerings- och exploateringsbudget
- oförändrad skattesats om 20,54 kronor för 2024
- kommunstyrelsen under år 2024 har rätt att nyupplåna, dvs. öka kommunens skulder under år 2024, med totalt 450 miljoner kronor inklusive upplåning för VA SYD
- kommunstyrelsen tillsvidare har rätt att omsätta lån, dvs. låna upp belopp motsvarande belopp på de lån som förfaller till betalning
- såsom för egen skuld ingå borgen för Eslövs Bostads AB om 1 900 mnkr och Mellanskånes Renhållnings AB om 100 mnkr. Sammanlagda låneförpliktelser upp till ett totalt högsta lånebelopp om 2 miljarder kronor.

Beslutet skickas till

Alla nämnder
Kommunens bolag EBO och MERAB
Kommuninvest

För majoriteten

Johan Andersson (S), Catharina Malmborg (M) och Anna Lorentzson (L)

Budget 2024

och flerårsplan 2025 till 2027

ESLÖVS
KOMMUN

Eslöv 2023-XX-XX

Innehåll: Kommunledningskontoret, ekonomiavdelningen

Produktion och layout: Kommunledningskontoret, kommunikationsavdelningen

Omslagsbild: Christoffer Borg Mattisson

Övriga bilder: Christoffer Borg Mattisson, Eslövs kommun, iStockphoto och Johnérs bildbyrå

INNEHÅLL

Den styrande majoriteten i Eslövs kommun – S, M, L	5
Kommunens politiska organisation	7
Kommunens satsningar på verksamheten 2024 och för planperioden	9
Mål för mandatperioden	13
Kommunens ekonomiska förutsättningar inför 2024 och flerårsplanen inklusive omvärld	15
Personalpolitik	23
Kommunkoncernen och verksamhet i kommunalförbunden	25
Finansiella rapporter	29
Ord och begrepp	44

DEN STYRANDE MAJORITETEN I ESLÖVS KOMMUN – S, M, L

”Tillväxt och hållbar utveckling är en förutsättning för en god utveckling av kommunen. När tiderna är tuffa ekonomiskt är det viktigt att fokusera på framtidsfrågorna samtidigt som man tar tag i de ekonomiska utmaningarna.”

I hela vår kommun pågår arbetet med att ta fram nya detaljplaner för boende och verksamheter. Med hållbarhet i fokus skapar vi förutsättningar att växa ur ett socialt, ekonomiskt och i ett ekologiskt perspektiv. Utvecklingen av byarna tillsammans med stadsdelen Östra Eslöv ger möjligheter till varierande boendeformer i hela kommunen.

Att kunna leva tryggt och säkert kräver att vi arbetar både förebyggande och agerar snabbt vid behov. Genom att ha med trygghetsarbetet i planeringen och att arbeta med samverkan skapar vi förutsättningar för bra boendemiljöer och möjligheter för företag att utvecklas.

Våra medborgare ska få en bra service i kommunen där de känner att de får vara delaktiga i beslutsprocesser som påverkar dem. Vi ska också arbeta med att vara en attraktiv arbetsgivare med ett gott ledarskap så att vi säkrar kompetensen för framtiden och våra medarbetare utvecklas och håller sig friska.

Barn och unga behöver framtidstro och goda kunskaper med sig in i livet och därför prioriterar vi förskola och skola i budgeten.

Johan Andersson (S), Catharina Malmberg (M) och Anna Lorentzson (L)

Den styrande majoriteten i Eslövs kommun: Anna Lorentzson (L), kommunstyrelsens första vice ordförande Catharina Malmberg (M) och Kommunstyrelsens ordförande Johan Andersson (S).

Socialdemokraterna

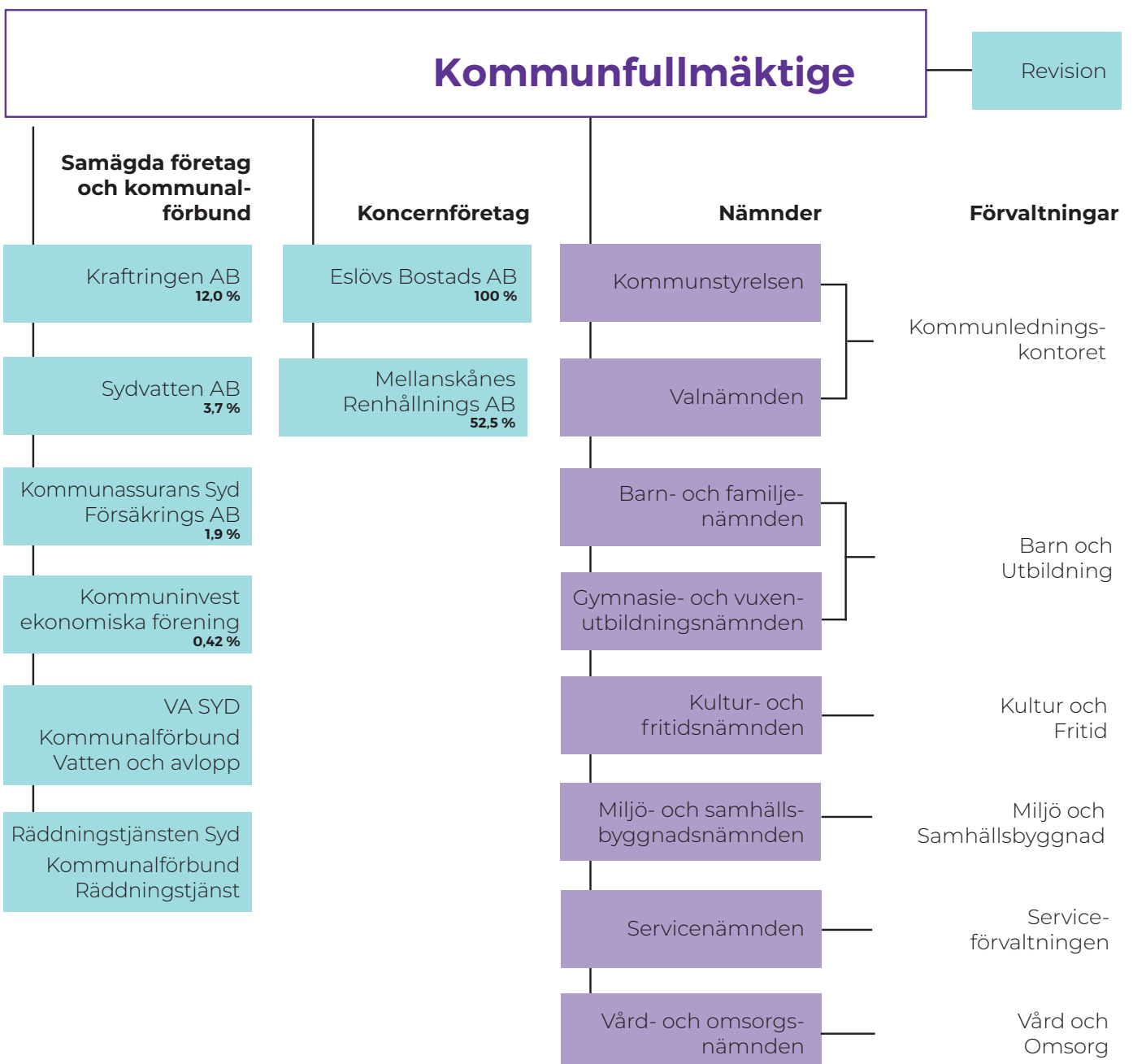
Liberalerna

KOMMUNENS POLITISKA ORGANISATION

Kommunens verksamhet och aktiviteter påverkar många människors framtida förutsättningar och även direkt i vardagen. Samhället förändras, och i takt med samhällsförändringar behöver kommunens verksamhet anpassas och utvecklas. Kraven på kommunens service ökar. För att kunna upprätthålla

och utveckla servicen och skapa förutsättningar så att de nya invånarna kan få del av välfärden, blir behovet av att få ut mer verksamhet för varje skattekrona allt viktigare. Människor måste samtidigt ges möjlighet till en större påverkan på servicen för att nå så hög brukarupplevelse som möjligt.

KOMMUNENS SATSNINGAR PÅ VERKSAMHETEN 2024 OCH FÖR PLANPERIODEN

Nämnderna svarar för verksamheten utifrån tilldelat uppdrag, reglemente, kommunens budget, förbättringar av verksamheten och kapacitetsanpassning inom den driftsram som beviljas. Nämnderna och verksamheten effektiviserar löpande sin verksamhet genom att minska kostnader och omfördela medel dit de bäst behövs, anpassa kapacitet och förändra verksamheten enligt ny lagstiftning etc.

Just nu pågår en stor stadsomvandling öster om järnvägen. Omvandlingen av Östra Eslöv är den största sedan järnvägen kom till byn 1858. Kommunen har för avsikt att skapa en blandning i Östra Eslöv, där bostäder och verksamheter samsas och där grönska får stor betydelse. I Östra Eslöv ska det finnas attraktiva och trygga miljöer med liv och rörelse under stora delar av dygnet och det ska vara lätt att gå och cykla.

Sammanlagt planerar kommunen både för 2 550 nya bostäder i området (varav 1 600 till år 2035) och för nya förskolor, skolor, parker och kontor.

Den första etappen i Östra Eslöv är Berga trädgårdsstad. Tre arkitektkontor har bjudits in att ge förslag på hur de ser att det ska byggas och hur området i övrigt ska utformas. Förslagen presenterades i samband med näringslivsdagarna i slutet av september 2023.

I Marieholm har utvecklingen av ett nytt bostadsområde påbörjats. Det gäller ett markområde i nordöstra delen av Marieholm som omfattar cirka sju hektar åkermark. På platsen har det tidigare legat ett tegelbruk och området har därför fått arbetsnamnet Tegelbruksområdet. Intill bostadsområdet planeras för ett gröonstråk, också det cirka sju hektar stort.

I Löberöd har kommunen påbörjat arbetet med den sista etappen i det större exploateringsprojektet Ölyckegården. I den avslutande tredje etappen planeras 20 villatomter och grupp-husbebyggelse. Försäljning av tomter planeras att påbörjas under 2024.

Trygghet är ett av kommunens målområde för denna mandatperiod. Kommunen har ingått ett partnerskap med Stiftelsen Tryggare Sverige. Partnerskapet innebär att Eslövs kommun, Eslövs Bostads AB och Stiftelsen Tryggare Sverige inleder ett fördjupat samarbete med syfte att öka säkerheten och tryggheten i Eslövs kommun. Med utgångspunkt i aktuell forskning och beprövade erfarenheter, ska parterna gemensamt finna nya idéer, nya lösningar och nya samverkansformer för att ytterligare stärka kommunens brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete.

Arbetet utgår från arbetsmetoden platsamverkan, vilket innebär att aktörer som kommun, fastighetsägare och Polisen går samman i en fristående, icke-vinstdrivande organisation. Till sammans tar man ett gemensamt ansvar för att genomföra insatser som var och en av aktörerna inte kan åstadkomma själva i ett lokalt avgränsat område. Syftet är att skapa en säker, trygg och attraktiv miljö.

Näringslivets utveckling är en avgörande drivkraft för en hållbar samhällsutveckling och tillväxt i Eslövs kommun. Genom att bidra till skatteintäkter och sysselsättning men också innovation och integration har näringslivet en mångsidig och avgörande roll för kommunens utveckling.

Eslöv vill vara en kommun där människor möts, växer och utvecklas. I detta har näringslivet en viktig roll. Våra företag bidrar till en hållbar utveckling och är betydelsefulla i arbetet mot att nå vår vision att Eslöv ska vara förstahandsvalet för företagare vid nyetablering och expansion.

Eslöv har ett näringsliv med både spets och bredd. Ett starkt näringsliv med framgångsrika företag är en förutsättning för kommunens utveckling. Företagen skapar arbetstillfällen och tillväxt. När Eslövs kommun ska växa hållbart, och även stärka vår profil som hållbar kommun, vill vi samverka med vårt näringsliv.

Eslövs kommun arbetar med strategiska näringslivsfrågor på ett långsiktigt, målinriktat och konkret sätt.

Ett näringslivspolitiskt program ska tas fram. Syftet med programmet är att tydliggöra och stärka Eslövs kommuns samlade arbete gentemot näringslivet.

Eslövs kommun har vuxit med cirka 2 800 nya invånare de senaste tio åren. Detta har gjort att förskolor och skolor byggts, byggts om och renoverats för att kunna erbjuda alla nya barn och elever en god utbildningsmiljö.

Förskolan Blåsippan i Stehag färdigställdes under 2023. I centrala Eslöv byggs förskolan Vitsippan som kommer att ersätta tre förskolor.

Sommaren 2023 påbörjades byggnationen av den nya Sallerupskolan. Den gamla skolan rivs och en ny treparallellig skola, för elever från förskoleklass till år 6, byggs upp på samma plats. Planerat färdigställande är våren 2026.

En utbyggnad av Kulturskolans lokaler vid Lilla Teatern har utretts under flera år. En ny detaljplan har tagits fram som möjliggör byggnationen. Syftet med utbyggnaden är att samla flera av Kulturskolans verksamheter till en lokal. Planerad byggstart är under 2024 med ett planerat färdigställande 2026.

Befolkningen i Eslöv blir äldre och vårdbehoven förändras. En ökad andel av befolkningen prognostiseras med en demenssjukdom. Kommunen planerar att bygga ett nytt demensboende med ca 80 lägenheter. Den placering som är föreslagen är vid nuvarande boendet Kärråkra vid Husarängen. Innan byggstart måste en detaljplan tas fram och byggnationen behöver även projekteras i detalj. Vård- och omsorgsnämnden ser i sina prognoser att det nya boendet behöver stå klart 2030.

Sveriges vatten- och avloppsledningarna och anläggningar anlades till stor del under 1950- och 60-talen. Dessa anläggningar är nu 60–70 år gamla och underhållsbehoven är stora. VA SYD är den organisation som ansvarar för va-verksamheten i

kommunen. I samband med att VA SYD genomför underhåll av ledningar genomför kommunen underhåll av gator och parker. Under 2023 påbörjades arbeten i Stadsparken där VA SYD genomför underhåll för att förbereda för mottagande av stora mängder regn. Samtidigt genomför kommunen en ombyggnation av Stadsparken där bland annat en lekplats anläggs.

Kommunen har valt att arbeta med medborgarbudget som arbetsmetod. Det innebär att den som bor på landsbygden får direkt inflytande över årliga investeringsmedel för utvecklingsprojekt i sitt närområde. Alla som bor i ansökningsområdet får vara med och lämna förslag och bestämma vad pengarna ska användas till. Första året var 2020. Bland de projekt som färdigställts finns hundrastgård och utegym.

En förutsättning för en levande landsbygd är tillgången till fiber. Kommunen har beslutat att satsa 20 mnkr under fyra år för att stötta i utbyggnaden i kommunen. En upphandling av fiberleverantör genomfördes 2023 där cirka 100 adresser i kommunens södra delar fått erbjudande om fiber. Målet med kommunens satsning är att alla hushåll och företag i Eslövs kommun ska ha fått ett erbjudande om fiber till ett likvärdigt pris senast 2025, oavsett om man bor mitt i Eslöv, eller i en by eller långt ute på landsbygden. För att stötta kommunens initiativ beviljade Region Skåne en ansökan om bidrag för den första etappen om fem mnkr.

MÅL FÖR MANDATPERIODEN

Den styrande majoriteten har enats om fem viktiga områden som vi anser vara avgörande för att fortsätta utveckla och stärka vår kommun: ekonomi, trygghet, tillväxt och hållbar utveckling, attraktiv arbetsgivare samt medborgarfokus.

En stabil och sund **ekonomi** är en förutsättning för att kunna erbjuda en högkvalitativ välfärd till våra medborgare. Trots de utmaningar vi står inför, såsom stigande kostnader och inflation, var vi överens om att inte höja kommunalskatten under 2023. Vi inser att dessa kostnadsökningar direkt påverkar våra hushåll, och vi strävar efter att hitta andra lösningar för att hantera dessa utmaningar och säkerställa fortsatt god välfärd för alla.

Mål:

- Vi ska ha en ekonomi i balans.
- Årets resultat ska uppgå till minst 1 procent av skatteintäkterna och generella statsbidrag.
- Självfinansieringsgraden bör inte understiga 30 procent under ett enskilt år. Målet sätts till 40 procent i snitt under perioden 2024–2027.

Tillväxt och hållbar utveckling är en central del av vår vision för Eslövs kommun. Vi strävar efter att växa i hela kommunen där både byar och stad utvecklas på ett hållbart sätt. Det innebär att vi vill erbjuda hållbara boenden, goda skolor, kvalitativ omsorg, rikt kultur- och föreningsliv samt fortsatt utveckling av näringslivet. Vi är medvetna om vår miljöpåverkan och kommer att arbeta för att minimera den genom att främja hållbara lösningar och initiativ. I utvecklingen av stadsdelen Östra Eslöv kommer hållbarhet att vara en ledstjärna.

Mål:

Skapa förutsättningar för tillväxt och hållbar utveckling ur ett socialt, ekonomiskt och i ett ekologiskt perspektiv. Vi ska ha ett tydligt fokus på befolkningstillväxt, ökade skolresultat, fler i arbete, erbjuda en god omsorg samt skapa goda förutsättningar för ett växande näringsliv i hela kommunen.

Ett prioriterat område är att skapa **en trygg och säker kommun** för alla invånare. Vi vill att varje medborgare i Eslövs kommun ska känna sig trygg i sitt vardagsliv. Därför kommer vi att satsa på trygghetsskapande åtgärder genom att utveckla det förebyggande arbetet och samarbeta med Polisen och det lokala föreningslivet. Vi kommer också att genomföra riktade insatser för att öka tryggheten och trivseln i våra samhällen,

både i våra byar och i staden. Vi kommer aldrig att acceptera brottslighet och arbetar för att skapa en säker miljö för alla. Genom att arbeta förebyggande och med inkludering skapar vi välkomnande och attraktiva livsmiljöer, i kombination med kameraövervakning vid utsatta platser.

Mål:

Vara en trygg och attraktiv plats att bo i, besöka, arbeta och bedriva verksamhet i genom hela livet.

För att säkra framtidens välfärd vill vi stärka kommunens förutsättningar att vara **en attraktiv arbetsgivare**. De kommande åren kommer vi att utmanas av att ha större rekryteringsbehov än den arbetskraft som finns att tillgå. Samtidigt utvecklas demografien så att andelen unga och äldre ökar i relation till andelen arbetsföra. Vi vill satsa på det goda ledarskapet och goda utvecklingsmöjligheter för alla medarbetare – både dagens och framtidens.

Mål:

Eslövs kommun ska vara en attraktiv arbetsgivare och präglas av ett gott ledarskap avseende rekrytering, arbetsmiljö och utvecklingsmöjligheter som ska leda till ett ökat frisktal.

Vi vill att alla verksamheter ska ha **fokus på medborgarnas** behov och erbjuda en högkvalitativ service som överträffar deras förväntningar. Vi vill också att medborgarna ska känna sig delaktiga i kommunens beslutsfattande processer och ha möjlighet att påverka utvecklingen av sin närmiljö och kunna bidra med utvecklande idéer.

Det är nu vi formar framtiden och vi kommer att arbeta för en god samhällsservice och en trygg och hållbar livsmiljö.

Mål:

Ha ett välutvecklat medborgarfokus och en bra service där våra medborgares upplevelse av kommunen överträffar deras förväntningar. Medborgarna ska känna delaktighet och ett bra bemötande samt ha möjlighet till påverkan och kunna bidra med utvecklande idéer.

Johan Andersson (S) Catharina Malmberg (M) Anna Lorentzson (L)

KOMMUNENS EKONOMISKA FÖRUTSÄTTNINGAR INFÖR 2024 OCH FLERÅRSPLANEN INKLUSIVE OMVÄRLD

(Utgångspunkt SKR:s augustiprognos i cirkulär 23:36)

SAMHÄLLSEKONOMISK UTVECKLING

Den svenska ekonomin började bromsa in under 2022. En hög inflation med stigande räntor, både globalt och nationellt, slog hårt mot Sveriges ekonomi. Bruttonationalprodukten, BNP, ökade enbart 2,8 procent under 2022 och inför 2023 förutspåddes en minskning av BNP. Många bedömare förutspådde att det skulle vara en kortvarig nedgång, att inflationen skulle dämpas snabbt under 2023 och att ekonomin skulle börja stärkas redan 2024.

Den höga inflationen och de ökade räntorna har dock fortsatt under det första halvåret 2023. KPIF-inflationen (Konsumentprisindex med Fast ränta) var under augusti 4,7 procent och prognostiseras bli 6 procent för helåret 2023. För 2024, och åren närmast därefter, förväntas inflationen ligga inom Riksbankens målområde.

Trots att den ekonomiska politiken, i synnerhet Riksbankens penningpolitik, har lagts om med syfte att få ner inflationen, står sig den svenska arbetsmarknaden stark. Detta kan vi även se i vår omvärld. Häri ligger även en delförklaring till att inflationen är fortsatt hög. Enligt skolboksteorin leder en hög inflation till höjda priser och en minskad konsumtion. Produktionen anpassas till en minskad efterfrågan, vilket ökar arbetslösheten som ytterligare minskar efterfrågan på varor och tjänster. När inflationen når målet finns förutsättningar för en vändning uppåt i ekonomin.

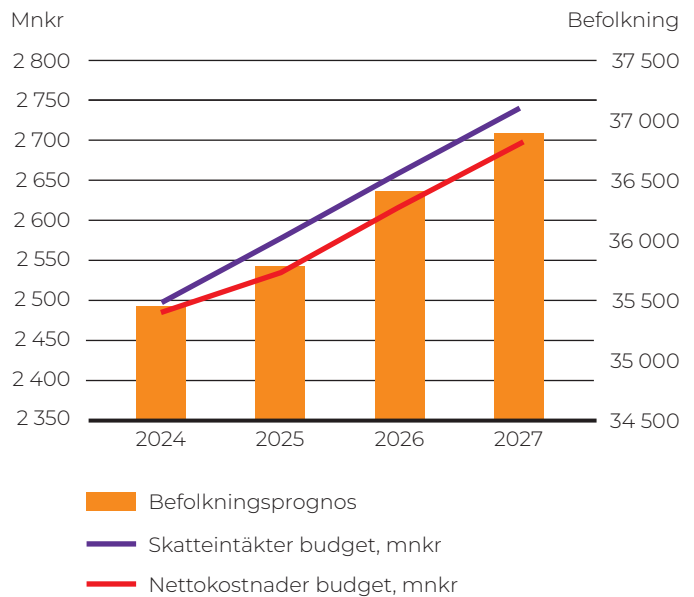
Skatteunderlaget förutspås växa med i genomsnitt 4,6 procent per år under 2023–2026, vilket är 0,5 procentenheter över den genomsnittliga ökningen de senaste åren (2013–2022). Arbetslösheten beräknas öka något under 2024 för att därefter minska och nå 2023 års nivå under 2026.

Trots en god nominell utveckling av skatteintäkterna urholkas kommunens köpkraft i reala termer och det reala skatteunderlaget tros falla 2 procent innevarande år och vara oförändrat det kommande året. De ökade skatteintäkterna täcker därmed inte kommunens faktiska kostnadsökningar.

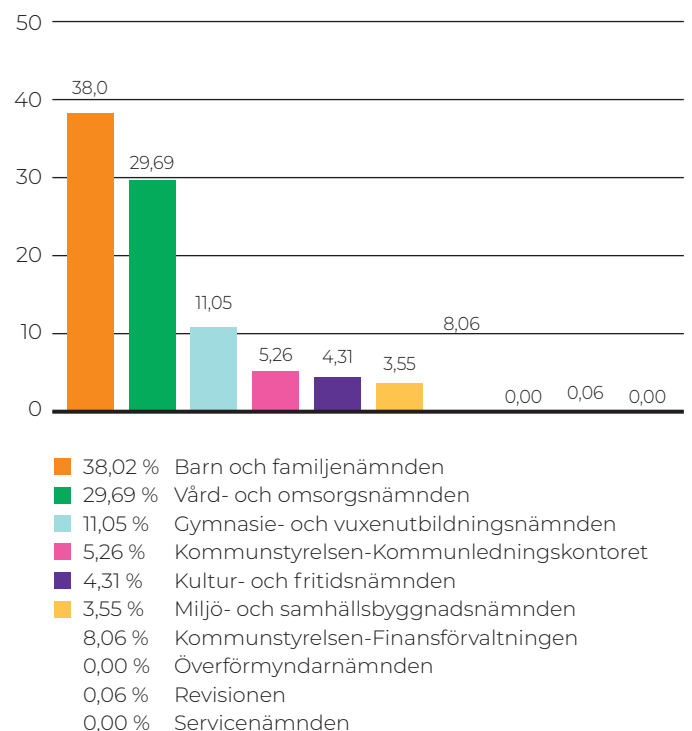
Den höga inflationen har stor betydelse för kommunsektorns kostnader, bland annat för avtalspensioner. Inflationen påverkar avtalspensionerna, vilket leder till stora kostnadsökningar för kommunerna. Ökningen av prisbasbeloppet påverkar olika delar av pensionskostnaden och beräknas utifrån inflationstakten i juni året innan. För 2024 har prisbasbeloppet gett en ökning med 9,1 procent.

Övergripande statistik i procent:					
	År	2023	2024	2025	2026
BNP-utveckling		-0,6	1,2	3,4	2,4
Konsumentprisförändring KPI		8,5	2,8	1,4	1,8
Timlöner konjunktur-lönestatistik		3,9	3,8	3,4	3,3
Skatteunderlagstillväxt, SKR augusti 2023		4,9	3,8	5,0	4,8

Prognos skatteintäkter och nettokostnader i förhållande till befolkningsprognos

Budgetens fördelning 2024 till olika nämnder i procent

STATLIGA SATSNINGAR INOM KOMMUNENS VERKSAMHET 2024

I regeringens budgetproposition för 2024 finns bland annat dessa satsningar nämnda. Dessa är så kallade riktade medel och betalas ut efter ansökan. Det är inte alltid nya pengar och det är inte heller säkert att verksamheterna i Eslövs kan göra en ansökan.

Förstärkning av statsbidrag för bättre arbetsmiljö och arbetsvillkor för lärare i socioekonomiskt utsatta områden

Insatser för att göra lärarrollen mer attraktiv på de mest krävande skolorna är viktiga för att huvudmännen ska kunna rekrytera och behålla erfarna lärare. Det kan bland annat handla om att stärka skolors trygghet och arbetsro. Genom att möjliggöra attraktivare arbetsförhållanden för lärare på skolor med särskilt svåra förutsättningar ges eleverna bättre möjligheter att nå målen för utbildningen. Regeringen föreslår därför att 165 mnkr avsätts 2024 för bättre arbetsmiljö och arbetsvillkor för lärare i skolor med socioekonomiska utmaningar.

Läsa, skriva, räkna

Att elever har goda färdigheter att läsa, skriva och räkna är centralt för hur väl de lyckas med att nå utbildningens mål och sina fortsatta studier. Sverige är och ska fortsätta vara ett bildat land och för det krävs en läsande befolkning. Regeringen föreslår därför insatser för att stärka barns och elevers språk-, läs- och skrivutveckling samt matematiska färdigheter. Detta görs bland annat genom en satsning på böcker till förskolor och skolor. Vidare föreslås en förstärkning och utvidgning av satsningar för den pedagogiska personalens kompetensutveckling. Regeringen föreslår att 179 mnkr tilldelas satsningen 2024.

Kunskapsbidraget

Förbättrade kunskapsresultat är en prioriterad fråga för regeringen. För att Sverige återigen ska upprätta en stark kunskapskola behövs utökade insatser som stärker kunskapsutvecklingen inom förskoleklass, grundskola och fritidshem. För att tydliggöra att skolans fokus ska vara på stärkt kunskapsutveckling avser regeringen att byta namn på det så kallade likvärdighetsbidraget till kunskapsbidraget. Regeringen föreslår att kunskapsbidraget förstärks med 850 mnkr 2024. Regeringen avser även att se över hur bidraget fördelas för att säkerställa att medlen används på effektivast möjliga sätt.

Utbyggnad av regionalt yrkesvux

Det utmanande ekonomiska läget har ändrat förutsättningarna på arbetsmarknaden och det finns en ökad efterfrågan på yrkesutbildning för vuxna. Regeringen föreslår att 905 mnkr tillförs för att förstärka den regionala yrkesinriktade utbildningen på gymnasial nivå inom kommunal vuxenutbildning (regionalt yrkesvux). Regeringen har sedan tidigare avsatt cirka 3,5 mdkr för utbildningsplatser i regionalt yrkesvux för 2024. Det innebär att kommuner i samverkan kan ansöka om totalt cirka 4,4 mdkr i statsbidrag för att anordna utbildningsplatser på regionalt yrkesvux.

Förlängning av bidrag till Kulturskolan

Regeringen förlänger satsningen på den kommunala kulturskolan, vilket innebär att kulturskolor runt om i landet fortsatt ges möjlighet att nå fler barn och unga i socioekonomiskt utsatta områden, utveckla sitt utbud, sina undervisningsformer

och sitt elevunderlag. Kulturskolan sysselsätter i dag ett stort antal pedagoger och utgör en viktig arbetsmarknad, bland annat för musiker. Medlen fördelas utifrån inkomna ansökningar.

Ny socialtjänstlag – bemanningssatsning

Under 2024 ska förslag till en ny socialtjänstlag presenteras och arbetet påbörjas för omställningen till en långsiktigt hållbar, mer förebyggande och kunskapsbaserad socialtjänst. I samband med omställningen föreslår regeringen en särskild bemanningssatsning i socialtjänsten. För detta föreslår regeringen att 200 mnkr tillförs kommunerna för 2024.

Kommuner och regioners arbete med krisberedskap och civilt försvar

Det kraftigt försämrade säkerhetsläget och erfarenheter från Ukraina har tydliggjort behovet av ett starkt civilt försvar. Kommuner och regioner har en avgörande roll för att säkerställa att samhällets funktionalitet kan upprätthållas genom hela hotskalan. Regeringen föreslår därför att bidragen till kommunernas och regionernas arbete med krisberedskap och civilt försvar fortsätter och tillför därför 100 mnkr årligen.

KOMMUNENS EKONOMISKA FÖRUTSÄTTNINGAR 2024

Sveriges ekonomi har under 2023 gått in i en lågkonjunktur. Den höga inflationen gör att kommunens skatteunderlag utvecklas svagt. Skatteintäkterna ökar procentuellt starkt, men den höga inflationen gör att den reala ökningen blir betydligt lägre.

I reala termer beräknas skatteunderlaget växa med i snitt 1,3 procent per år 2023–2026. Enligt prognoserna kommer köpkraften att falla med 2 procent 2023 jämfört med 2022. Därefter sker en marginell ökning. Den stora minskningen 2023 är varaktigt, eftersom kostnadsnivån redan höjts. Det enda sättet för kommunen att hämta igen det är genom att minska de faktiska kostnaderna.

Sammantaget för perioden 2024–2027 beräknas kommunens skatteunderlag inte räcka till för att finansiera en växande kommunal verksamhetsvolym. Budgeten, och utbyggnaden av verksamheten, har byggt på en inflyttning på 200–300 personer per år. Sedan sista kvartalet 2022 har befolkningsökningen stannat av.

Utöver en utebliven befolkningsökning urholkas kommunens eget skatteunderlag av stora prisökningar till följd av den höga inflationen, liksom av stora kostnadsökningar med anledning av ett nytt pensionsavtal för kommunens anställda.

Kommunens skatteintäkter och generella statsbidragsintäkter 2024–2027

	År	2024	2025	2026	2027
Befolkning*)		34 800	34 900	35 000	35 100
Intäkt		2 484	2 568	2 661	2 745

*)1 november året före

Nettokostnadsutveckling

	År	2024	2025	2026	2027
Nettokostnadsutveckling		2 485	2 534	2 616	2 696

BEFOLKNING

Antalet barn, ungdomar och äldre

Befolkningsprognosen lägger grunden för kommunens planerade utbyggnad av verksamheten de närmsta åren. Enligt den senaste befolkningsprognosen från våren 2023 ses nu en lägre befolkningstillväxt jämfört med tidigare prognoser. Detta påverkar kommunens intäkter och gör att även planering och framtida dimensionering av verksamheten måste ses över.

Kommunens planering och utbyggnad av verksamheten har utgått från fler barn, ungdomar och äldre. Jämfört med tidigare prognoser ser vi i de här grupperna nu en lägre befolkningstillväxt för den kommande planperioden.

Enligt den nya prognosen är det framför allt i åldersgruppen 80 år och äldre som det sker en stor ökning, 297 personer från 2023 till 2027. Grundskolan är en obligatorisk verksamhet och antalet invånare i skolåldern kommer enligt prognosen att öka med 106 elever fram till 2027. Nästan lika mycket, 81, kommer antalet invånare i gymnasieåldern att öka. Alla invånare mellan 16 och 19 år deltar inte i gymnasieskolans verksamhet, men alla omfattas av kommunens uppföljningsansvar. Prognosen visar att antalet barn i förskoleåldern ökar med enbart 12 fram till 2027. Förskolan är inte någon obligatorisk verksamhet och det är cirka 90 procent som är inskriven i förskolans verksamhet. Ökningen av äldre innebär att det är fler personer i behov av hjälp av kommunens äldreomsorg. Samtidigt är det enligt statistiken endast cirka 25 procent i åldersgruppen som får någon form av insats från kommunens vård- och omsorgsverksamhet. Den vanligaste insatsen är hemtjänst.

De senaste åren har kommunen satsat mycket på att bygga ut både förskolans och grundskolans lokaler. En större nybyggnation av en förskola, Vitsippan, färdigställs under 2024 och byggnationen av den nya Sallerupskolan påbörjades sommaren 2023 med beräknat färdigställande våren 2026.

Barn- och familjenämnden har med hjälp av en konsultfirma tagit fram ett underlag för dimensionering av förskolor och skolor. I rapporten konstateras att det finns en viss överkapacitet i skollokaler enligt befolkningsprognosen fram till 2033. Rapporten kommer att, tillsammans med eventuella nämndbeslut, ligga till grund för den framtida lokalförsörjningsplaneringen.

Kommunens invånare blir äldre och den ökade andelen över 80 år gör att det kommer att finnas ett behov av fler boendeplatser för dem med störst behov, särskilt när det gäller personer med en demensdiagnos. Kommunen avsätter utredningsmedel för att utreda behovet av fler boendeplatser, nuvarande boendestruktur samt byggnadernas skick.

Kommunen planerar för fortsatt ökad befolkning, vilket innebär att verksamheten kan komma att behöva byggas ut. Samtidigt måste befolkningsprognosen följas upp kontinuerligt för att tidigt fånga förändringar i befolkningsunderlaget. Den faktiska befolkningsökningen under 2022 och 2023 gör att skatteprognosen korrigeras jämfört med tidigare. Skatteintäkterna beräknas enligt en årlig befolkningsökning på 100 personer från 2023 till och med 2026.

Befolkningsutveckling					
År	2023	2024	2025	2026	2027
År 1-5 förskola	2 120	2 105	2 084	2 132	2 132
År 6-15 grundskola	4 589	4 615	4 632	4 635	4 695
År 16-18 gymnasiet	1 378	1 389	1 418	1 449	1 459
År 65-79	4 654	4 618	4 617	4 651	4 675
År 80-w	1 857	1 953	2 037	2 085	2 154

GOD EKONOMISK HUSHÅLLNING/RESULTUTJÄMNINGSRESERV

Lagstiftningens ändamål med kravet på att kommuner och regioner ska ha en god ekonomisk hushållning innebär att offentliga medel ska användas på ett effektivt och säkert sätt samt att varje generation ska bära kostnaderna för den service som konsumeras. Kostnader från en generation får alltså inte skjutas över till kommande generationer. Kommunerna ska ha förmågan att leverera service till sina medlemmar på samma nivå som tidigare utan att öka skatten. Beroende på respektive kommuns soliditet och investeringar kan det finnas anledning att ha ett lägre eller högre överskottsmål.

Enligt redovisningslagstiftningen och rekommendationer från Rådet för kommunal redovisning ska god ekonomisk hushållning även omfatta kommunkoncernen från 2019 års räkenskapsår. Övergripande finansiella mål för kommunkoncernen omfattar överskott och soliditet.

En kommunal budget ska enligt lag upprättas så att intäkterna överstiger kostnaderna.

Målet för Eslövs kommun budgetarbete inför 2024 samt planperioden 2025 till och med 2027 är ett årligt överskott på en procent av skatteintäkterna och de generella statsbidragen. Inför budgetarbetet 2024 har många faktorer påverkat att målet på en procent av skatteintäkter och generella statsbidrag som överskott inte uppnås under budgetåret 2024. Framförallt är det kostnadsökningar som är hänförliga till det nya pensionsavtalet och inflationsuppräknings.

Kommunen har under året 2023 arbetat med åtgärdsplaner för respektive nämnd för att nå en budget i balans till år 2025. I åtgärdsplanerna har respektive nämnd genomfört besparingar och minskat investeringarna. Redovisade underskott kommer att täckas genom att använda kommunens resultatutjämningsreserv.

Kommunen har avsättning i resultatutjämningsreserv som enligt regelverket kan användas vid vikande konjunktur för att nå en budget i balans.

I maj 2023 överlämnade regeringen en proposition till riksdagen utifrån förslagen i betänkandet *En god kommunal hushållning* (SOU 2021:75). Propositionen *Effektiv ekonomistyrning i kommuner och regioner* är ett förslag och kan komma att ändras under riksdagens behandling av propositionen. Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2024, det vill säga från och med räkenskapsåret 2024. Utredningen lämnar en rad förslag, bland annat att det nuvarande begreppet god ekonomisk hushållning ersätts, införande av ett tioårigt rullande program för en god kommunal hushållning, en skärpning av balanskravet, redovisning av pensioner, och eventuellt slopande av resultatutjämningsreserven. Regeringen bedömer att det inte finns skäl att ändra kommunallagens reglering om god ekonomisk hushållning, vilket innebär att definitionen kvarstår. Vidare anser regeringen att det saknas skäl att förändra regleringen av balanskravet liksom redovisning enligt blandmodellen gällande pensioner. Resultatutjämningsreserven föreslås att vara kvar till år 2033 men att en ny reserv, resultatreserv, införs.

Eslövs kommuns definition av god ekonomisk hushållning är följande:

Varje generation bär själv kostnaderna för den service man konsumerar. Ingen kommande generation ska behöva betala för det som tidigare generation förbrukat. Så stor nytta som möjligt av befintliga resurser ska skapas för kommuninvånarna. De finansiella målen anger att ekonomin är en restriktion för verksamhetens omfattning. Verksamhetsmålen ska spegla effektiviteten och göra uppdraget tydligt mot kommuninvånarna.

Kommunen kommer att ha tre övergripande finansiella mål under mandatperioden:

Budget i balans

Nämnderna ska ha en budget i balans.

Årets resultat

Överskott på minst 1 procent av skatteintäkterna och de generella statsbidragsintäkterna, vilket motsvarar cirka 24 mnkr. Målet kommer inte att uppnås under 2024.

Självfinansieringsgrad

Målet sätts till 40 procent i snitt under perioden 2024–2027. Självfinansieringsgraden bör inte understiga 30 procent under ett enskilt år. Med den höga investeringsnivå som är budgeterad 2024 blir det svårt att uppnå detta samtidigt som resultatet förväntas stanna på noll.

God ekonomisk hushållning bedöms ha uppnåtts när det finansiella målet om budget i balans, överskott i form av årets resultat, finansiering av investeringar och flertalet verksamhetsmål förbättras.

Målen för god ekonomisk hushållning följs upp i delårsrapport och årsredovisning.

NÄMNDERNAS VERKSAMHETSMÅL SOM BIDRAR TILL GOD EKONOMISK HUSHÅLLNING

Nämnderna kommer att redovisa sina mål i november. Därefter kommer nämndernas mål att kopplas ihop med god ekonomisk hushållning.

EKONOMISK ÖVERSIKT OCH ANALYS 2024–2027

Beräkningsförutsättningar

Budgeten för 2024 och plan för 2025 och framåt är beräknade utifrån följande förutsättningar:

- Oförändrad kommunalskatt för hela perioden, 20,54 kr.
- Resultatet beräknas till 0 mnkr för 2024, inklusive användning av resultatutjämningsreserven med 27,2 mnkr, och därefter 1 procent av skatteintäkter och generella statsbidrag. Finansiellt mål kommer därmed inte att uppnås för 2024.

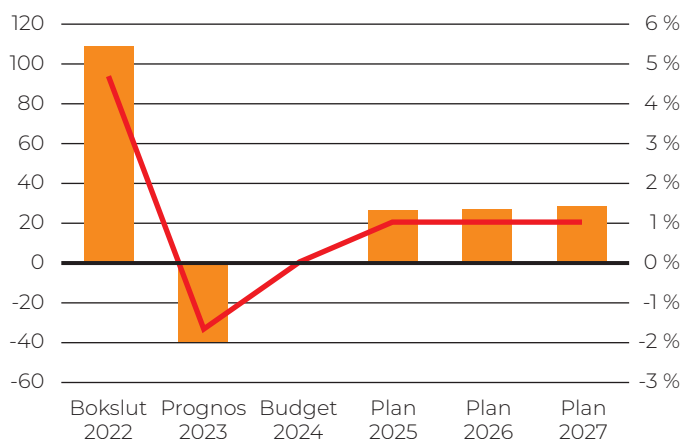
- Nämndernas ramar utgår från kommunfullmäktiges antagna budget för 2023 med plan för 2024 och framåt.
- Nämndernas åtgärdsplaner har räknats in i nämndernas ramar och gäller därmed för 2024 och framåt.
- Antagen befolkningsprognos.
- Skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning har beräknats utifrån Sveriges Kommuner och Regioners prognos, med en nedrevidering av befolkningsutvecklingen av försiktighetsskäl, vilket därmed ger lägre skatteintäkter.
- Lönekostnadsökningar har antagits om 3,2 procent per år.
- Pensionskostnader är beräknade utifrån KPA:s prognos per augusti.
- PO-pålägget fortsätter att vara 42,75 procent.
- Internräntan höjs från 1,25 procent till 2,5 procent.

Resultat

Enligt kommunallagen ska budgeten upprättas så att intäkterna överstiger kostnaderna, det så kallade *balanskravet*. Över tid behöver kommunens resultat överstiga en viss nivå för att kunna finansiera de investeringar som görs idag för att tillgodose dagens och morgondagens medborgare. Eslövs kommun har definierat detta krav som ett överskott om 1 procent av skatteintäkter och generella statsbidrag. Prognosen för 2023 är ett resultat som uppgår till -40 mnkr, eller -1,7 procent av skatteintäkter och generella statsbidrag.

Under 2023 har nämnderna beslutat om, och implementerat, åtgärdsplaner för att uppnå en ekonomi i balans. Ökade kostnader för pensioner och andra inflationsrelaterade kostnadsökningar har påverkat förutsättningarna att uppnå det finansiella målet om 1 procent överskott. För 2024 är förutsättningarna fortsatt sämre för att kunna uppnå 1 procent överskott, men under 2025 och 2026 beräknas kommunen åter vara tillbaka till 1 procent överskott i linje med det finansiella målet. För att uppnå 1 procent överskott under mandatperioden 2023–2026 som helhet krävs dock att resultatet blir än större 2025 och 2026. För de två sista åren på mandatperioden skulle det behövas ett resultat om ca 70 mnkr per år, eller knappt 3 procent av skatteintäkter och generella statsbidrag, för att nå ett mål om 1 procent överskott under mandatperioden.

Årets resultat

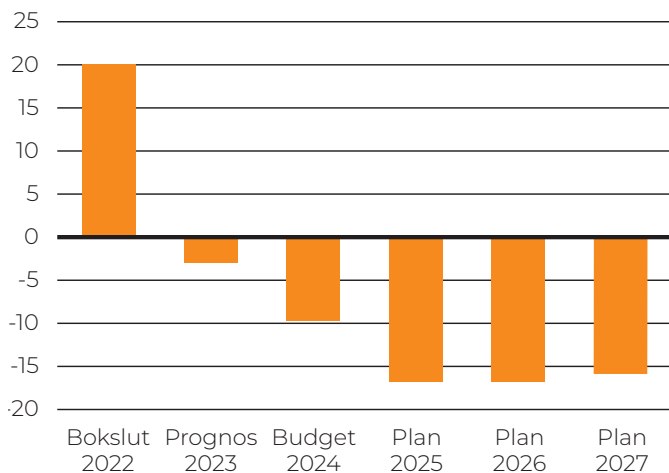
Årets resultat, mnkr

Årets resultat / skatteintäkter %

Finansnetto

Skillnaden mellan finansiella intäkter och kostnader beräknas utvecklas negativt de kommande åren. Under tidigare år har kommunens finansnetto bidragit till att täcka de löpande kostnaderna då det har varit positivt. En låg skuldsättning och relativt höga utdelningar från bland annat Kraftringen är förklaringar till detta. Men i takt med att låneskulden och räntorna stiger, kommer ett allt större negativt finansnetto att behöva täckas upp genom de löpande kostnaderna. Detta minskar utrymmet för satsningar på den kommunala verksamheten eller att högre kostnader på grund av inflation inte kan kompenseras fullt ut.

Finansnetto, exkl. realiserade värdeförändringar

Investeringar

Kommunen har ett högt behov av investeringar de kommande åren, vilket kommer att generera ökade kostnader och ta allt större del av skatteintäkterna i anspråk. Den direkta effekten av investeringarna uppstår i form av avskrivningar på investeringen och räntekostnader för att täcka finansieringen, eftersom investeringarna uppgår till mer än vad kommunen klarar av att finansiera med egna medel. Andra driftskostnader som uppstår är tillkommande drift och underhåll. De investeringar som görs i lokaler och offentliga miljöer behöver skötas för att inte förlora sin funktion och för att bibehålla värdet över tid. För lokaler tillkommer även medel till nämnderna för att täcka verksamheternas kostnader i form av personal och andra kostnader.

För perioden 2024–2026 planeras investeringarna att uppgå till ca 570 mnkr. Prognosen för 2023 är ett utfall på ca 350 mnkr. Men då det är ca 230 mnkr lägre än budgeten för 2023, planeras dessa investeringar att överföras till 2024 års budget, vilket gör att investeringarna för 2024–2026 snarare landar på 800 mnkr. Totalt för mandatperioden 2023–2026 indikeras investeringsvolymen uppgå till knappt 1 200 mnkr. Detta kommer kräva stort lånebehov, vilket förklaras mer ingående längre fram.

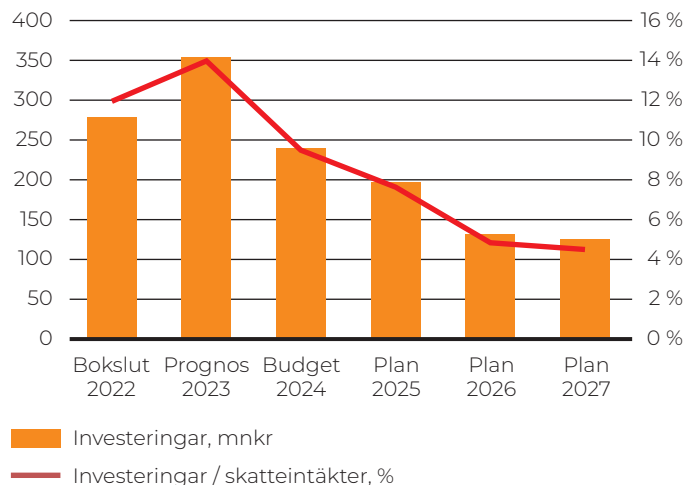
Det är flera omfattande investeringsprojekt som ska genomföras under de kommande åren. Det enskilt största projektet är rivningen och nybyggnationen av Sallerupskolan med plats för ca 400 elever, till en budgeterad utgift om 210 mnkr.

Under 2024 kommer nybyggnationen av Vitsippans förskola i Eslöv (före detta Skogsgläntans förskola) att stå klar (67 mnkr) och under 2026 beräknas en ny byggnad för Kulturskolan att tas i drift (53,6 mnkr).

På Husarängen anläggs en ny konstgräsplan under hösten 2023 och denna kommer att kompletteras med en ny föreningslokal (18,5 mnkr) och rekreationsområde etapp 1 (13,5 mnkr).

En stor utmaning i planeringen av kommunens investeringar är tidigare års förhållandevis låga genomförandegrad. Stora summor har flyttats fram på grund av överklaganden, långa leveranstider och omtag i projekteringen. Investeringsbudgeten behöver planeras bättre för att bättre spegla kapitalbehovet, vilket då ger kommunen träffsäkrare prognoser kring såväl lånebehov som start av driftkostnadskonsekvenser.

Investeringar

Exploatering

Kommunen går in i en period med högre exploateringsverksamhet. Under perioden 2024–2027 beräknas exploateringsnettot uppgå till 66 mnkr i högre utgifter än inkomster, vilket således kommer att försämra kommunens likviditet, utöver ovan nämnda investeringar i lokaler och offentliga miljöer. Det är främst fastigheten Gäddan 41 (Stenatomten), Tegelbruksområdet i Marieholm och Ölyckegården etapp 3 i Löberöd som kommer att vara föremål för de kapitalintensivaste exploateringarna under perioden.

Självfinansiering av investeringar

Självfinansieringsgraden är ett mått på hur stor del av investeringarna som finansieras med de skatteintäkter som kommer in och som är kvar efter det att kommunens löpande kostnader har betalats. Måttet anges i procent, där 100 procent förklarar att samtliga av kommunens investeringar finansierats med egna medel utan att nya lån har tillkommit.

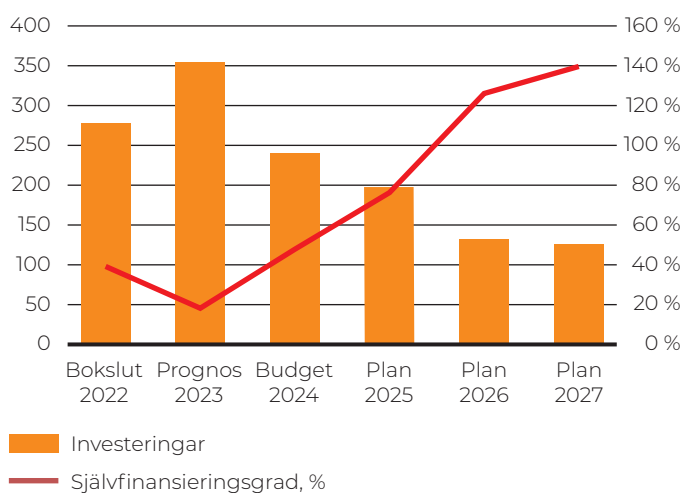
I grunden är det avskrivningskostnaderna och årets resultat som är de medel som kan finansiera investeringarna av egna medel. Räcker inte dessa behöver nya lån tas upp. En självfinansieringsgrad på under 100 procent innebär således att nya lån behöver tas upp, och därför är det viktigt att investeringsnivån hålls på rimlig nivå för att inte öka på låneskuldena alltför mycket.

Över lång tid bör kommunen finansiera investeringarna utan lån, men under perioder kan lånefinansiering behövas för att möjliggöra utbyggnad av den kommunala servicen eller skapa kostnadseffektiva lokaler och verksamhet som ger lägre framtida driftskostnader.

Det finansiella målet för kommunens självfinansieringsgrad uppgår till 40 procent över mandatperioden men inte lägre än 30 procent ett enskilt år. Prognosen för 2023 indikerar en självfinansieringsgrad om 19 procent, vilket alltså inte är förenligt med kommunens finansiella mål. Anledningen till den låga självfinansieringen är dels ett lågt resultat (-40 mnkr i prognosen för 2023) och dels en hög investeringstakt sett ur ett historiskt perspektiv. Det skulle krävas ett nollresultat under 2023, givet samma investeringsnivå, för att självfinansieringsgraden ska uppgå till den lägre gränsen om 30 procent ett enskilt år.

För hela mandatperioden 2023–2026 indikeras en självfinansieringsgrad på 54 procent, vilket alltså är bättre än det finansiella målet. I planen minskar investeringsnivån stadigt för varje år, men ju längre fram i tiden desto större är osäkerheten kring var behovet ligger.

Investeringar och självfinansieringsgrad

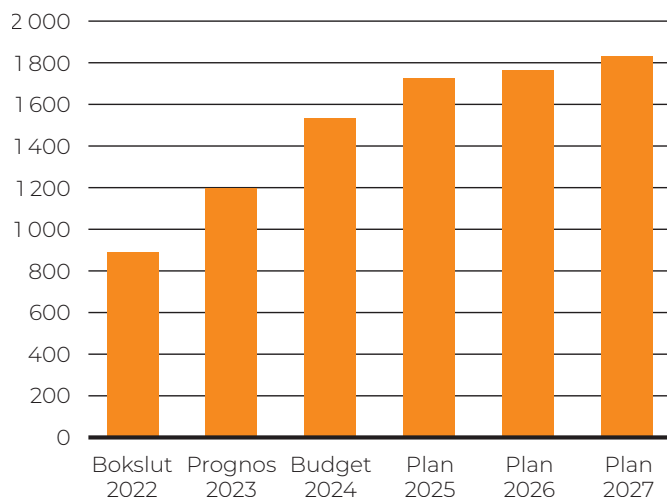
Låneskuld

Som en effekt av stora investeringar beräknas kommunens låneskuld öka under mandatperioden. Investeringsbehovet uppgår för mandatperioden 2023–2026 till 1 200 mnkr. Lånebehovet uppstår främst 2023–2025 då investeringarna är högre. För åren 2026 och även 2027, som ingår i budgetplaneringen, beräknas inget lånebehov finnas för kommunens egen verksamhet. Dessa år kan kommunen finansiera behovet med resultatet och avskrivningarna.

Utöver kommunens egna investeringar tar kommunen upp lån för VA SYD:s räkning för att täcka investeringsbehovet inom Eslövs va-kollektiv. Löpande amorteringar görs på stora delar av kommunens lån, vilket bidrar till att hålla nere låneskuldutvecklingen.

Ett viktigt nyckeltal att följa framöver blir att titta på låneskulden per invånare. Prognosen för 2023 är en skuld på knappt 35 000 kr per invånare. År 2026 passerar skulden 50 000 kr per invånare.

Låneskuld

Soliditet

Soliditeten är ett mått på kommunens långsiktiga finansiella utrymme och mäter hur stor del av kommunens tillgångar som kan finansieras med eget kapital. Kommunens soliditet minskar sakta i takt med ökade investeringar. Soliditeten exklusive ansvarsförbindelsen minskar från 58 procent i bokslut 2022 till 45 procent i slutet av mandatperioden. Inkluderas pensionsåtaganden i ansvarsförbindelsen minskar soliditeten från 41 procent 2022 till 32 procent 2026. Något exakt mått på vad som är en hög respektive låg soliditet finns ej. Det beror på vilka framtida åtaganden och investeringar som kommunen har, ju högre dessa är desto högre soliditet krävs. För att möta stora framtida investeringar är fortsatta positiva resultat och en tillräcklig hög självfinansieringsgrad nödvändig.

Soliditet	Bokslut 2022	Prognos 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Soliditet, %	58 %	51 %	47 %	45 %	45 %	45 %
Soliditet inkl. samtliga pensionsförpliktelser, %	41 %	36 %	32 %	32 %	32 %	33 %

Pensionsskuld och kapitalförvaltning

Kommunens totala pensionsskuld beräknas öka under budgetperioden. I bokslutet 2022 låg skulden på ca 570 mnkr och väntas sjunka till 554 mnkr 2026, året efter sjunker den med ytterligare ca 22 mnkr. Pensionsförpliktelser och särskilda avtalspensioner som är intjänade från och med 1998 redovisas som en avsättning i balansräkningen och uppgår till ca 29 mnkr inklusive löneskatt. Pensionsförpliktelser som är intjänade 1997 eller tidigare redovisas utanför balansräkningen som en ansvarsförbindelse och uppgår till 550 mnkr inklusive löneskatt.

Under 2023 trädde ett nytt pensionsavtal i kraft som innebär att en högre andel av lönen avsätts till pensionen. Detta har medfört ökade lönekostnader, i kombination med att äldre pensionsavtal räknas upp med inflationen. Kommunen betalar årligen en premie som motsvarar årets intjänade pensionsförmåner. Premierna har ökat de senaste åren, till följd av att fler är berättigade till förmånsbestämd pension.

För att täcka framtida pensionsutbetalningar har kommunen placerat medel genom långsiktig kapitalförvaltning. Avkastningen från denna kapitalförvaltning har sedan återinvesterats under årens lopp. Målsättningen med dessa medel är enligt placeringsriktlinjerna att uppnå en god avkastning med be- tryggande säkerhet. För närvarande uppgår kapitalförvaltningens andel av pensionsförpliktelserna till ca 19 procent och den förväntas gradvis öka i takt med att utbetalningar av pensioner minskar pensionsskulden.

Pensionsskuld och kapitalförvaltning						
	Bokslut 2022	Prognos 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Avsättningar för pensioner	26	29	29	29	29	29
Ansvarsförbindelse	544	553	570	551	525	502
S:a pensionsförpliktelser	570	582	599	580	554	531
Medel kapitalförvaltning inkl. likviditet	109	109	109	109	109	109
Kapitalförvaltning / pensionsförpliktelser	19 %	19 %	18 %	19 %	20 %	21 %

PERSONALPOLITIK

Kommunens strategi inom personalpolitiken behöver inriktas på att effektivt bemöta de övergripande utmaningarna inom kompetensförsörjning, både på kort och lång sikt. Den demografiska utvecklingen tillsammans med ekonomiska realiteter kräver ett smartare arbetssätt för att förbli konkurrenskraftig jämfört med andra arbetsgivare. Kommunen strävar efter att vara en attraktiv arbetsgivare som erbjuder en positiv arbetsmiljö, fördelaktiga arbetsvillkor och en stark ledarskapskultur som attraherar och behåller medarbetare.

Användningen av omställningsfonden och de medel som Eslövs kommun kan tillhandahålla för kompetenshöjande åtgärder och omställningsåtgärder bör ses som strategiska verktyg som stöd i arbetet med att säkra kompetensförsörjningen.

Inom verksamheter med fasta scheman bör kommunen utveckla en strategisk bemanningsplan. Det är viktigt att fler medarbetare arbetar heltid, vilket kräver nya schemalösningar genom samarbete mellan olika enheter.

En effektiv samverkan för att hantera tillfälliga behov av vikarier eller förstärkningar är också avgörande. Dessa åtgärder bör syfta till att minska antalet timanställda i verksamheterna, för att öka både kontinuiteten och kvaliteten i den service som erbjuds medborgarna samt skapa en gynnsam arbetsmiljö för både ordinarie och tillfälliga medarbetare. Minskad användning av timanställda ger även chefer och andra rekryteringsfunktioner mer tid att arbeta strategiskt med ledarskap, bemanning och kompetensförsörjning.

För att minska beroendet av timanställda och skapa en stabilare arbetsstyrka måste även medarbetarnas hälsa ses som en investering i framtiden. Det handlar inte bara om att hantera sjukfrånvaro, utan om att främja en sund och balanserad livsstil för alla.

En annan nyckel för att minska behovet av ny personal och tillfälligt anställda är arbetet med att öka hälsotalen bland medarbetarna. Hälsomiljonen ska i första hand användas strategiskt med riktade insatser till de verksamheter som har den högsta sjukfrånvaron. Alla verksamheter har ett uppdrag att arbeta både förebyggande för god hälsa och aktivt med tidiga rehabiliterande insatser för att korta sjukperioderna. För att ha en arbetsstyrka som är frisk, trivs och stannar kvar i organisationen krävs bra och närvarande ledarskap. Därför behövs investering i insatser som stärker chefernas förmåga att leda och skapar förutsättningar för närvarande ledarskap i hela organisationen. En grundläggande del av detta är att fortsätta att arbeta med tillitsbaserad ledning och styrning, där alla chefer, både befintliga och nya, utrustas med metoder, attityder och en gemensam syn på hur ledarskapet i Eslövs kommun bör utövas.

För att stödja ett modernt ledarskap bör organisatoriska förutsättningar, såsom antal medarbetare, administrativt stöd och centrala stödfunktioner, regelbundet ses över i alla verksamheter.

De investeringar som görs i medarbetarna under årets löneöversyn bör också riktas strategiskt för att stödja kommunens förmåga att behålla och rekrytera personal.

KOMMUNKONCERNEN OCH VERKSAMHET I KOMMUNALFÖRBUNDEN

UPPDRAG

En del av kommunens service till medborgarna bedrivs i aktiebolagsform med kommunen som hel- eller delägare eller i samverkan med andra kommuner genom kommunalförbund. Varje organisation har uppdrag och finansiella förutsättningar. Bolagens verksamhet och ekonomiska utfall följs enligt lag upp i delårsrapport och årsredovisning, varför kommunens budget innehåller en kortfattad bild av verksamhet och budget. Kommunen ska enligt förtydligande av lagstiftningen förutom i den egna verksamheten även ha en god ekonomisk hushållning i verksamheten som bedrivs i hel- och delägda bolag och i kommunalförbund. Mål och riktlinjer för god ekonomisk hushållning i kommunkoncernen ska följas upp årligen liksom dess ekonomiska ställning.

Ekonomiska nyckeltal för kommunkoncernen:

Resultat 2022	13,4 mnkr
Soliditet 2022	43 %

Bolag som ingår i kommunkoncernen

Eslövs Bostads AB (ebo) är ett allmännyttigt bostadsaktiebolag och ska bidra till en fungerande bostadsmarknad inom kommunen genom att bygga, äga, förvalta och avyttra bostäder och lokaler. Bolagets verksamhet är viktig för att kommunen i än högre utsträckning ska uppfattas som attraktiv att bo och verka i och vara en efterfrågad bostadsort.

Bolaget ska aktivt delta i kommunens övergripande utvecklingsarbete och som en del i stadsutvecklingen medverka till att utveckla attraktiva bostäder och bostadsområden.

Verksamheten ska bedrivas på ett sätt som främjar långsiktigt hållbar verksamhet och effektivt resursutnyttjande. Bolaget medverkar till detta genom att erbjuda ett brett utbud av bostäder i hela kommunen med god kvalitet och servicenivå.

Bolaget har dessutom uppdraget att förvalta och utveckla specialbostäder för äldre och personer med funktionsvariabler samt gruppbonden.

Budgetering sker utifrån ägardirektiven med en låg årlig vinst. Bolagets skuldsättning kommer att öka i takt med nya investeringar.

Ekonomiska nyckeltal:

Resultat 2022	-124,5 mnkr
Soliditet 2022	15 %

Mellanskånes Renhållningsaktiebolag (MERAB) ägs gemensamt av kommunerna Eslöv, Hörby och Höör. Bolagets uppgift är att inom kommunerna hantera renhållningsfrågor med beaktande av miljö- och resurshänsyn, på ett för medlemkommunerna ändamålsenligt och effektivt sätt. Under 2024 tar kommunerna genom MERAB över ansvaret för insamling av förpackningar i ägarkommunerna. Övertagandet sker i olika steg. Producentansvaret kvarstår och det är producenterna som ska bekosta insamlingen och återvinningen av förpackningarna. MERAB tar över ansvaret för de 28 återvinningsstationer som finns i kommunerna.

Ekonomiska nyckeltal:

Resultat 2022	1,4 mnkr
Soliditet 2022	37 %

Kommunalförbund

VA SYD är ett kommunalförbund med fem medlemkommuner. Uppdraget är att rena, kvalitetssäkra och leverera dricksvatten samt ta hand om det som spolats ner i avlopp för att vårda hav och vattendrag. Förbundet har ett stort investeringsbehov med ca 320 mnkr under tre år för Eslövs va-kollektiv. VA SYD finansieras genom va-taxan som beslutas i förbundsfullmäktige. Inför 2023 höjdes va-taxan med 7 procent.

Räddningstjänst Syd är ett kommunalförbund som bedriver räddningstjänst i fem kommuner. Kommunens medlemsavgift beräknas öka med 5 procent för 2024. Förbundet har en långsiktigt bedömd högre kostnadsutveckling än intäktsutveckling. Förbundet räknar med effektiviseringar och eventuella driftunderskott.

Bolag/föreningar som ligger utanför kommunkoncernen

Sydvatten AB med 17 kommuner som delägare driver vattenförsörjningsanläggningar och försörjer kommunerna med vatten. Delägarkommunerna svarar själva för den lokala distributionen. Bolaget budgeterar inte för vinst. Bolaget har ett stort investeringsbehov framöver både för att säkerställa vattenleverans och kvalitet. Bolagets skuldsättning kommer att öka kraftigt. Taxorna kommer att öka mer än index under de kommande åren.

Kraftringen AB ägs av fyra kommuner med Lund som majoritetsägare med 82,4 procent. Eslövs kommun äger motsvarande ca 12 procent. Föremålet för och ändamålet med Kraftringens verksamhet framgår av bolagsordningen. Inom ramen för dessa ges Kraftringen i uppdrag att aktivt bidra till samhällets klimatomställning, eftersträva att utgöra den ledande energileverantören i ägarkommunerna och deras när- och säkerställa att koncernens energileveranser sker med en hög leveranssäkerhet och en hög servicenivå till ett marknadsmässigt pris.

Kommuninvest ekonomiska förening tillhandahåller genom bolaget Kommuninvest i Sverige AB trygga och konkurrenskraftiga lån samt finansiell rådgivning. Kommuninvest är kommunsektorns största kreditgivare och Eslövs kommun har samtliga lån hos Kommuninvest.

Kommunassurans Syd Försäkrings AB är ett försäkringsbolag som bildats för att dels garantera delägarna försäkringsskydd, dels bidra till att säkerställa att delägarna kan erhålla bästa försäkringsvillkor.

Kommunen är också delägare/medlem i Sydarkivera, samordningsförbundet FINSAM, och välfärdsteknikbolaget INERA AB. Kommunen är också med i en del föreningar, till exempel vattenråd, Sveriges Kommuner och Regioner och Skånes kommuner.

FINANSIELLA RAPPORTER

Resultaträkning (mnkr)							
	Not	Bokslut 2022	Prognos 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Verksamhetens intäkter		451,2	450,0	459,0	468,0	477,0	487,0
Verksamhetens kostnader		-2 581,0	-2 797,6	-2 840,0	-2 890,0	-2 977,0	-3 040,0
Avskrivningar		-87,5	-106,0	-116,0	-126,0	-140,0	-148,0
Verksamhetens nettokostnader		-2 217,3	-2 453,6	-2 497,0	-2 548,0	-2 640,0	-2 701,0
Skatteintäkter		1 624,9	1 706,1	1 755,0	1 843,0	1 932,0	2 013,0
Generella statsbidrag och utjämning		690,3	710,5	752,0	748,0	752,0	732,0
Verksamhetens resultat		97,9	-37,0	10,0	43,0	44,0	44,0
Finansiella intäkter	2	32,9	22,0	41,0	51,0	60,0	66,0
Finansiella kostnader	3	-21,6	-25,0	-51,0	-68,0	-77,0	-82,0
Resultat efter finansiella poster		109,2	-40,0	0,0	26,0	27,0	28,0
Extraordinära poster							
Årets resultat		109,2	-40,0	0,0	26,0	27,0	28,0

Balansräkning (mnkr)							
	Not	Bokslut 2022	Prognos 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Tillgångar							
Anläggningstillgångar							
Immateriella anläggningstillgångar		1,3	3,1	2,2	2,2	2,2	2,2
Materiella anläggningstillgångar		1 831,1	2 073,8	2 308,0	2 442,0	2 462,0	2 454,0
– Mark, byggnader, tekniska anläggningar		1 787,0	1 976,2	2 171,0	2 281,0	2 293,0	2 285,0
– Maskiner och Inventarier		44,1	97,6	137,0	161,0	169,0	169,0
Finansiella anläggningstillgångar	4	938,9	1 030,6	1 125,8	1 210,8	1 253,8	1 294,8
Summa anläggningstillgångar		2 771,3	3 107,5	3 436,0	3 655,0	3 718,0	3 751,0
Bidrag till statlig infrastruktur		21,7	20,5	19,0	18,0	17,0	16,0
Omsättningstillgångar							
Exploatering och förråd		32,8	38,0	48,0	70,0	66,0	104,0
Kortfristiga fordringar		282,8	274,8	240,0	244,0	246,0	248,0
Kortfristiga placeringar		83,5	84,2	85,0	86,0	87,0	88,0
Kassa och bank		46,2	75,0	75,0	75,0	75,0	75,0
Summa omsättningstillgångar		445,3	472,0	448,0	475,0	474,0	515,0
Summa tillgångar		3 238,3	3 600,0	3 903,0	4 148,0	4 209,0	4 282,0
Eget kapital, avsättningar och skulder							
Eget kapital							
Årets resultat		109,2	-40,0	0,0	26,0	27,0	28,0
Resultatutjämningsreserv		135,0	220,0	180,0	180,0	180,0	180,0
Övrigt eget kapital		1 630,9	1 655,1	1 655,1	1 655,1	1 681,1	1 708,1
Summa eget kapital		1 875,1	1 835,1	1 835,1	1 861,1	1 888,1	1 916,1

Balansräkning (mnkr) forts							
	Not	Bokslut 2022	Prognos 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Avsättningar							
Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelser		26,4	29,1	29,1	29,1	29,1	29,1
Andra avsättningar		21,8	21,8	21,8	21,8	21,8	21,8
Summa avsättningar		48,2	50,9	50,9	50,9	50,9	50,9
Skulder							
Långfristiga skulder	5	882,5	1 210,0	1 510,0	1 730,0	1 766,0	1 800,0
Kortfristiga skulder		432,5	504,0	507,0	506,0	504,0	515,0
Summa skulder		1 315,0	1 714,0	2 017,0	2 236,0	2 270,0	2 315,0
Summa eget kapital, avsättningar och skulder		3 238,3	3 600,0	3 903,0	4 148,0	4 209,0	4 282,0
Pensionsförpliktelser som inte upptagits i balansräkningen		544,2	553,3	570,3	551,2	524,7	502,4

Kassaflödesanalys (mnkr)							
	Not	Bokslut 2022	Prognos 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Den löpande verksamheten							
Årets resultat		109,2	-40,0	0,0	26,0	27,0	28,0
Justering för ej likviditetspåverkande poster	6	107,7	113,4	117,2	126,0	140,0	148,0
Medel från löpande verksamhet före förändring av rörelsekapital		216,9	73,4	117,2	152,0	167,0	176,0
Ökning/minskning av förråd och varulager		-9,0	-5,2	-10,0	-22,0	4,0	-38,0
Ökning/minskning av kortfristiga fordringar		-78,8	10,9	34,8	0,0	0,0	0,0
Ökning/minskning av kortfristiga skulder		-5,8	68,0	3,0	-1,0	-2,0	11,0
Kassaflöde från löpande verksamhet		123,3	147,1	145,0	129,0	169,0	149,0
Investeringsverksamhet							
Investering i immateriella anläggningstillgångar		0,0	-3,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Försäljning av immateriella anläggningstillgångar		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Investering i materiella anläggningstillgångar	7	-282,2	-356,1	-350,0	-260,0	-160,0	-140,0
Försäljning av materiella anläggningstillgångar		0,0	4,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Investering i kommunkoncernföretag		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Försäljning av kommunkoncernföretag		0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Förvärv av finansiella tillgångar	8	-1,3	-23,3	-4,0	-1,0	-1,0	-1,0
Avyttring av finansiella tillgångar	8	10,0	19,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Kassaflöde från investeringsverksamheten		-273,3	-358,9	-354,0	-261,0	-161,0	-141,0

Kassaflödesanalys (mnkr) <i>forts</i>							
	Not	Bokslut 2022	Prognos 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Finansieringsverksamhet							
Nyupptagna lån		180,0	360,0	340,0	260,0	80,0	80,0
Amortering av långfristiga skulder		-18,4	-35,3	-39,0	-39,0	-43,0	-45,0
Erhållna offentliga investeringsbidrag		3,4	7,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ökning av långfristiga fordringar		-80,0	-120,0	-120,0	-120,0	-80,0	-80,0
Minskning av långfristiga fordringar		28,1	28,9	28,0	31,0	35,0	37,0
Kassaflöde från finansieringsverksamheten		113,1	240,6	209,0	132,0	-8,0	-8,0
Utbetalning av bidrag till statlig infrastruktur							
		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Årets kassaflöde		-36,9	28,8	0,0	0,0	0,0	0,0
Likvida medel vid årets början		83,1	46,2	75,0	75,0	75,0	75,0
Likvida medel vid årets slut		46,2	75,0	75,0	75,0	75,0	75,0
Årets kassaflöde		-36,9	28,8	0,0	0,0	0,0	0,0

NOTER

Not 1 Redovisningsprinciper

Lagstiftning och normgivning

Kommunens redovisning utgår från lagen om kommunal bokföring och redovisning, LKBR, (2018:597) och rekommendationer från Rådet för kommunal redovisning, RKR, om inget annat anges.

Redovisningsprinciper i driftsredovisningen

Kostnaden för arbetsgivaravgifter fördelas på verksamheter via procentuellt pålägg på lönekostnaden. Personalkostnadspålägget inkluderar arbetsgivaravgifter, avtalsförsäkringar, kollektivavtalad pension inklusive löneskatt, semesterlöneskuld, facklig tid samt övertid. För 2024 uppgår PO-pålägget till 42,75 procent.

Internränta fördelas på anläggningstillgångarnas bokförda värde och belasta respektive verksamhet. För 2024 uppgår internräntan till 2,50 procent.

Noter resultaträkning för perioden							
	Bokslut 2022	Prognos 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027	
Not 2 Finansiella intäkter							
Utdelning på aktier och andelar	23,7	7,8	17,4	17,4	17,4	17,4	
Försäljning av aktier och andelar	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Ränta på lämnade lån	4,5	9,5	18,0	28,0	37,0	43,0	
Orealiserad värdeförändring	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Övriga finansiella intäkter	4,6	4,7	5,6	5,6	5,6	5,6	
Summa	32,9	22,0	41,0	51,0	60,0	66,0	
Not 3 Finansiella kostnader							
Räntekostnader Kommuninvest	-6,1	-22,7	-48,4	-67,0	-76,4	-81,2	
Orealiserad värdeförändring	-8,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Finansiell kostnad pensionsavsättning	-0,1	-2,2	-2,5	-0,9	-0,5	-0,7	
Övriga finansiella kostnader	-6,8	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	
Summa	-21,6	-25,0	-51,0	-68,0	-77,0	-82,0	
Not 4 Finansiella anläggningstillgångar							
Aktier och andelar							
Eslövs Bostads AB	28,5	28,5	28,5	28,5	28,5	28,5	
Mellanskånes Renhållnings AB	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	
Kraftringen AB	241,0	241,0	241,0	241,0	241,0	241,0	
Kommuninvest ek förening, andelskapital	23,7	27,0	30,2	30,2	30,2	30,2	
Övriga aktier och andelar	18,0	18,0	18,0	18,0	18,0	18,0	
Summa	312,3	315,6	318,8	318,8	318,8	318,8	

Noter resultaträkning för perioden <i>forts</i>						
	Bokslut 2022	Prognos 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Långfristiga fordringar VA SYD						
Skuld vid årets början	599,9	654,1	746,0	838,0	927,0	972,0
Nyupptagna lån	80,0	120,0	120,0	120,0	80,0	80,0
Amortering av långfristiga skulder	-25,8	-28,1	-28,0	-31,0	-35,0	-37,0
Total fordran vid årets slut	654,1	746,0	838,0	927,0	972,0	1 015,0
Kortfristig del vid årets slut	-27,5	-31,0	-31,0	-35,0	-37,0	-39,0
Långfristig fordran vid årets slut	626,6	715,0	807,0	892,0	935,0	976,0
<i>Förändring långfristig fordran VA Syd</i>		88,4	92,0	85,0	43,0	41,0
Summa finansiella anläggningstillgångar	938,9	1 030,6	1 125,8	1 210,8	1 253,8	1 294,8
Not 5 Långfristiga skulder						
Lån i Kommuninvest						
Skuld vid årets början	733,9	894,4	1 221,0	1 522,0	1 723,0	1 760,0
Nyupptagna lån	180,0	360,0	340,0	240,0	80,0	80,0
Amortering av långfristiga skulder	-19,5	-33,4	-39,0	-39,0	-43,0	-45,0
Total låneskuld vid årets slut	894,4	1 221,0	1 522,0	1 723,0	1 760,0	1 795,0
Kortfristig del vid årets slut	-24,5	-30,0	-30,0	-30,0	-30,0	-30,0
Långfristig låneskuld vid årets slut	869,9	1 191,0	1 492,0	1 693,0	1 730,0	1 765,0
<i>Förändring lån i Kommuninvest</i>		321,1	301,0	201,0	37,0	35,0
Offentliga investeringsbidrag	12,6	19,0	18,0	17,0	16,0	15,0
Summa långfristiga skulder	882,5	1 210,0	1 510,0	1 710,0	1 746,0	1 780,0
Not 6 Justering för ej likviditetspåverkande poster						
Av- och nedskrivningar	87,5	106,0	118,0	130,0	142,0	154,0
Upplösning av bidrag till statlig infrastruktur	1,2	1,6	1,5	1,0	1,0	1,0
Upplösning av offentliga investeringsbidrag	-0,5	-0,6	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
Gjorda/återförda avsättningar	2,1	2,8	0,0	0,0	0,0	0,0
Orealiserade värdeförändringar på kortfristiga placeringar	8,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Övriga ej likviditetspåverkande poster	8,8	4,0	0,7	0,0	0,0	0,0
Summa	107,7	113,8	119,2	130,0	142,0	154,0
Not 7 Investering i materiella anläggningstillgångar						
Investeringsutfall 2022 och prognos 2023	-278,8	-352,1				
Ram enligt investeringsbudget			-240,4	-199,6	-132,4	-126,1
Överföring från föregående års budget			-231,2	-121,6	-61,2	-33,6
Avdrag för ej 100 % genomförandegrad			121,6	61,2	33,6	19,7
Summa investering i materiella anläggningstillgångar	-278,8	-352,1	-350,0	-260,0	-160,0	-140,0
Not 8 Förvärv / avyttring av finansiella tillgångar						
Insatskapital Kommuninvest	-0,6	-3,2	-3,2	0,0	0,0	0,0
Återinvestering utdelningar kapitalförvaltningen	-0,7	-0,7	-0,8	-1,0	-1,0	-1,0
Återinvestering vid omplacering inom kapitalförvaltningen		-19,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Summa förvärv av finansiella tillgångar	-1,3	-23,3	-4,0	-1,0	-1,0	-1,0
Försäljning vid omplacering inom kapitalförvaltningen	10,0	19,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Summa avyttring av finansiella tillgångar	10,0	19,4	0,0	0,0	0,0	0,0

Ramberäkning 2024 driftsbudget, nämnder										
Beslut i ksau 2023-06-20, mnkr	Plan 2024 enligt kf dec. 2022	Hyrer och kapitalkostn.	IT, måltid och transport, uppräknig	Fastighet/-lokalvård, uppräknig	Externa avtal	Volym	Åtgärdsplaner	Teknisk ramjustering	Övrigt	Budget 2024
Kommunstyrelsen/ Kommunledningskontoret	-121,4		-0,3	-0,2	-0,2		6,2	-1,6	-0,5	-118,0
Barn- och familjenämnden	-923,9		-1,4	-11,6	-3,0	8,7	17,0	0,6	1,8	-911,8
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden	-274,9		-0,1	-0,7	-4,0	-2,2	10,0	0,1	0,3	-271,5
Kultur- och fritidsnämnden	-103,7			-1,7			2,2	0,1	1,1	-102,0
Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden	-85,2	-4,3	-0,1	-0,1	-1,8		4,4	0,2	-0,9	-87,8
Revisionen	-1,5									-1,5
Service- och omsorgsnämnden	0,0									0,0
Vård- och omsorgsnämnden	-714,4	-3,7	-0,1	-0,5	-1,4	-7,7		0,6	2,4	-724,8
Överförmyndarnämnden*	0,0									0,0
Summa:	-2 225,0	-8,0	-2,0	-14,8	-10,4	-1,2	39,8	0,0	4,2	-2 217,4

*) Budget för överförmyndarnämnden flyttad till kommunstyrelsen/Kommunledningskontoret
Gemensam nämnd tillsammans med Lunds kommun från 2023-01-01

Ny förändrad ram 2024 driftsbudget Ramförstärkning/reducering ram 2024 efter beslut i ksau 230620 Nämnder (mnkr)			
	Budget 2024		Budget 2024
Kommunstyrelsen/Kommunledningskontoret		Kultur- och fritidsnämnden	
Löneutveckling 2023	-1,4	Löneutveckling 2023	-0,7
Utökad hyra	-0,9	Utökad hyra	-3,9
Justering index, IT	-0,1	Ramjustering BoF, skolbibliotekarie	0,2
Förstärkning Trygghetsarbetet	-0,7	Indexkompensation event- och kulturprogram	-0,2
Ökade kostnader system	-0,5	Indexkompensation föreningsskötsel idrottsplatser	-0,3
Ökade kapitalkostnader	-2,0	Uppräknig inhyrning Vasagatan	-0,1
Kommungemensam ekonomiavdelning	-7,2	Evenemang och ökad aktivitet i centrum och byarna	-0,4
Summa	-12,8	Unga för ungar	-0,5
		Kommungemensam ekonomiavdelning	0,9
Barn- och familjenämnden		Summa	-5,0
Löneutveckling 2023	-8,8		
Utökad hyra	-12,9	Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden	
Justering index, intern uppräknig	-0,7	Löneutveckling 2023	-0,7
Ramjustering KoF, skolbibliotekarie	-0,2	Utökad hyra	-0,1
Satsning, förstärkning skolresultat	-12,0	Utsmyckning	-0,5
Kommungemensam ekonomiavdelning	1,7	Kommungemensam ekonomiavdelning	0,9
Summa	-32,9	Summa	-0,4
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden		Vård- och omsorgsnämnden	
Löneutveckling 2023	-1,1	Löneutveckling 2023	-9,1
Utökad hyra	-1,8	Justering försörjningsstöd, vårprognos 2023	-1,2
Summa	-2,9	Utökad hyra, interna lokaler	-0,2
		Justering index, intern uppräknig	-0,2
		Utökad hyra, externa lokaler	-3,9
		Kommungemensam ekonomiavdelning	1,7
		Summa	-12,9

Budget 2024, plan 2025–2027 driftbudget Finansförvaltningen (mnkr)				
	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Pensionskostnader	-247,1	-176,4	-158,4	-167,2
Grupplivförsäkring, arbetsmarknadsförsäkring	-1,8	-1,9	-2,0	-2,1
Intern personalförsäkring och kapitalkostnader nämnder	159,1	161,7	163,4	163,4
Löner	-41,4	-98,0	-156,3	-216,5
Volymjustering				-14,0
Index 2025–2027, hyror etc.		-12,0	-12,0	-12,0
Energikostnad	-11,0	-11,0	-11,0	-11,0
Måltidskostnader	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
Kommunstyrelsens disponibla medel				
Räddningstjänst	-22,0	-23,1	-24,2	-25,4
Färdtjänst	-12,6	-12,9	-14,1	-14,2
Tillkommande hyror och kapitalkostnader	-34,0	-38,5	-66,6	-51,4
Saneringar	-1,5	0,0	-7,4	-7,4
Utvecklingsinsatser, diverse	-4,0	-4,0	-4,0	-4,0
Insatsanställningar	-4,0			
Bidrag till bredband, landsbygden	-5,0			
Ökade kostnader överförmyndarnämnden	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9
Medel Haga kvarn	-0,5			
Resultatutjämningsreserv				
Effektiviseringar/uttag ur resultatutjämningsreserv	27,2	0,0	0,0	0,0
Verksamhetens nettokostnader				
	-200,5	-218,0	-294,5	-363,7
Skatteintäkter	1 743,1	1 830,6	1 909,6	1 987,1
Generella statsbidrag	751,9	746,4	750,3	752,9
Finansiella intäkter	41,0	51,0	60,0	66,0
Finansiella kostnader	-51,0	-68,0	-77,0	-82,0
Totalt	2 284,6	2 342,0	2 348,4	2 360,3

Driftbudget netto (mnkr) 2024–2027						
Nämnd/styrelse	Budget 2023*)	Prognos 2023**)	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Kommunstyrelsen – Kommunledningskontoret	-122,6	-117,7	-130,8	-129,8	-129,8	-129,8
Barn- och familjenämnden	-918,4	-947,2	-944,7	-963,5	-964,8	-969,8
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden	-270,7	-271,9	-274,5	-281,4	-278,7	-276,0
Kultur- och fritidsnämnden	-104,2	-104,6	-107,1	-107,1	-107,1	-107,1
Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden	-89,8	-87,0	-88,2	-87,7	-87,3	-87,3
Revisionen	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5
Serviceämnden	0,0	-15,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Vård- och omsorgsnämnden	-724,1	-720,3	-737,8	-744,9	-752,2	-760,8
Nämndernas driftredovisning	-2 231,3	-2 265,4	-2 284,6	-2 315,9	-2 321,4	-2 332,3
Kommunstyrelsen – Finansförvaltningen	-151,1	-211,2	-245,4	-263,1	-339,6	-408,7
Justeras: Poster som ej är hänförliga till verksamhetens nettokostnader	22,4	23,0	45,0	45,0	45,0	45,0
Verksamhetens nettokostnad	-2 360,0	-2 453,6	-2 485,0	-2 534,0	-2 616,0	-2 696,0

*) Enligt beslut t.o.m. delårsbokslut 2023

**) Enligt delårsbokslut 2023

Investeringsbudget, netto (mnkr)				
Nämnd/styrelse	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Kommunstyrelsen – Kommunledningskontoret	-40,0	-22,0	-22,0	-22,0
Barn- och familjenämnden	-7,6	-15,6	-6,6	-6,6
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden	-3,0	-1,5	-1,5	-1,5
Kultur- och fritidsnämnden	-0,7	-1,6	-0,1	-0,1
Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden	-73,9	-73,9	-81,5	-76
Service­nämnden	-112,9	-82,7	-18,4	-17,6
Vård- och omsorgsnämnden	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0
Verksamhetens nettoinvesteringar	-240,1	-199,3	-132,1	-125,8

Anmärkning:

Budget 2024 är exklusive upparbetade utgifter 2023.

För påbörjade projekt, exklusive årsanslag, förs budgetmedel över i bokslut 2023 till budget 2024 avseende den del av medlen som inte använts under året.

Budgetjusteringen görs då i årsredovisningen 2023 för respektive nämnd.

Förhyrningar, netto (mnkr)				
Nämnd/styrelse	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Vård- och omsorgsnämnden				
LSS-boenden samt daglig verksamhet	-3,9	-5,9	-5,9	-7,4
Totalt	-3,9	-5,9	-5,9	-7,4

Investeringsbudget per objekt (mnkr)								
Projekt	Inv. ram beslutad enligt kf*	Förslag ny kf-ram**	Kf-ram förslag budget 2024	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027	Kommentar
KOMMUNSTYRELSEN								
- KOMMUNLEDNINGSKONTORET								
Kvalitetsledningssystem	-1,5	0,0						
Digital strategi, automatisering	-1,5	-1,5	-1,5					
Digital infrastruktur, strategisk digital planering	-24,0	-24,0	-24,0	-4,0	-4,0	-4,0	-4,0	
Landsbygdsutveckling	-7,5	-7,5	-7,5	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5	
Årsanslag IT-infrastruktur	-7,8	-14,0	-14,0	-9,0				
Årsanslag inköp datorer				-14,0	-14,0	-14,0	-14,0	
Pendlarparkering Örtofta		-2,0	-2,0	-2,0				
Beredskap/reservkraft		-10,0	-10,0	-2,5	-2,5	-2,5	-2,5	
Utredning demensboende	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0				
Utredning stadshus	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0				
Utredning förskola centrum/väster	-1,0	0,0						Stryks, behovet utreds vidare
Utredning lokaler i tidigt skede			-1,0	-1,0				Medel för att i tidigt skede utreda lokalbehov
Summa kommunstyrelsen - Kommunledningskontoret	-49,3	-65,0	-66,0	-40,0	-22,0	-22,0	-22,0	
BARN- OCH FAMILJENÄMNDEN								
Inventarier förskolor/skolor				-2,7	-2,7	-2,7	-2,7	
Utemiljö förskolor/skolor				-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	
IT-struktur				-1,2	-1,2	-1,2	-1,2	
Tillgänglighetsåtgärder				-1,0				
Inventarier Sallerupskolan					-6,0			
Inventarier utbyggnad Flyingeskolan					-3,0			
Upprustning förskolegårdar				-1,7	-1,7	-1,7	-1,7	
Summa barn- och familjenämnden	0,0	0,0	0,0	-7,6	-15,6	-6,6	-6,6	
GYMNASIE- OCH VUXENUTBILDNINGSNÄMNDEN								
Inventarier gymnasieskolan				-1,5	-1,5	-1,5	-1,5	
Inventarier Carl Engströmgymnasiet				-1,5				
Summa gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden	0,0	0,0	0,0	-3,0	-1,5	-1,5	-1,5	

Investeringsbudget per objekt (mnkr) <i>forts</i>								
Projekt	Inv. ram beslutad enligt kf*	Förslag ny kf-ram**	Kf-ram förslag budget 2024	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027	Kommentar
VÅRD- OCH OMSORGSNÄMNDEN								
Inventarier boendeenheter				-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	
Ny teknik				-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	
Summa vård- och omsorgsnämnden	0,0	0,0	0,0	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0	
KULTUR- OCH FRITIDSNÄMNDEN								
Offentlig konst				-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	
Meröppet bibliotek i Stehag				-0,2				
Teknikuppdatering Medborgarhuset				-0,4				
Inventarier Kulturskolan					-1,5			
Summa kultur- och fritidsnämnden	0,0	0,0	0,0	-0,7	-1,6	-0,1	-0,1	
MILJÖ- OCH SAMHÄLLSBYGGNADS- NÄMNDEN								
Nya och ej påbörjade projekt								
Ölycke områdeslekplats		-5,0	-5,0	-5,0				
Harlösa och Gårdstånga lekplats		-6,0	-6,0			-6,0		
Solkullen och Kungshult lekplats		-6,0	-6,0				-6,0	
Delsumma nya projekt	0,0	-17,0	-17,0	-5,0	0,0	-6,0	-6,0	
Ej påbörjade projekt med ny kalkyl								
Trehäradsvägen etapp 4 (Sallerupsvägen– Lundavägen) inkl. gång- och cykelväg på bro	-27,0	-26,0	-25,0			-1,0		
Delsumma ej påbörjade projekt med ny kalkyl	-27,0	-26,0	-25,0	0,0	0,0	-1,0	0,0	
Pågående projekt med förslag till förändrad kf-ram								
Trehäradsvägen etapp 2 (Gasverksgatan– Verkstadsvägen)	-27,0	-17,0	-17,0		-5,0	-10,0		
Gång- och cykelväg Medborgarhuset– Bryggaregatan, etapp 1 (Kyrkogatan– Trollsjögatan)	-9,0	-12,0	-12,0	-11,0				
Gång- och cykelväg Medborgarhuset– Bryggaregatan, etapp 2 (Trollsjögatan– Bryggaregatan)		-15,0	-15,0				-15,0	
Byte till LED-armaturer		-16,2	-16,2	-5,4	-5,4			Årsanslag 2023, ändras till projekt med totalram
Delsumma pågående projekt med förändrad kf-ram	-36,0	-60,2	-60,2	-16,4	-10,4	-10,0	-15,0	
Pågående projekt med beslutad kf-ram								
Verksamhetssystem bygglov	-1,0		-1,0					
Stora torg, byggnation	-60,0		-60,0					
Skolgatan–Åkervägen Löberöd	-10,0		-10,0					
Trehäradsvägen etapp 1 (Verkstadsvägen– väg 113) exkl. cirkulationsplats	-26,0		-26,0					
Kvarngatan inkl.gång- och cykelväg, etapp 2 (Östergatan–Pärlgatan)	-16,0		-16,0					
Kvarngatan etapp 3 (Kvarngränd– Trehäradsvägen)	-27,0		-27,0					
Kanalgatan etapp 1 (Bryggaregatan– Trollsjögatan)	-33,0		-33,0					
Kanalgatan etapp 2 (Föreningstorget– Västergatan) inkl. park Timmermannen	-31,5		-31,5			-15,0	-15,0	
Kanalgatan etapp 3 (Västergatan– Bryggaregatan)	-31,0		-31,0	-0,5	-0,5		-15,0	
Gator Föreningstorget Torpstigen, Västerlånggatan, ev. del av Kanalgatan	-31,5		-31,5	-15,0	-15,0			
Belysning landsbygden	-18,0		-18,0					
Belysning landsbygden etapp 2	-19,0		-19,0	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0	
Lekplats Stadsparken och parkåtgärder	-31,0		-31,0					
Stinstorget	-11,0		-11,0		-10,0			

Investeringsbudget per objekt (mnkr) forts								
Projekt	Inv. ram beslutad enligt kf*	Förslag ny kf-ram**	Kf-ram förslag budget 2024	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027	Kommentar
Park Gröna torg	-16,0		-16,0					
Hållplats Hurva	-2,3		-2,3					
Bullervall Hurva	-3,0		-3,0					
Gång- och cykelväg Stabbarp–Bosarp–Öslöv	-15,5		-15,5	-10,5				
Gång- och cykelväg Billinge–Röstånga	-13,5		-13,5		-11,5			
Gång- och cykelväg Ö. Asmundtorp–Trollenäs	-25,0		-25,0	-1,0	-1,0	-21,0		
Gång- och cykelväg Vetegatan–Ö Asmundtorp	-5,5		-5,5	-0,5	-0,5	-3,5		
Industrispår	-8,0		-8,0					
Delsumma pågående projekt med beslutad kf-ram	-434,8	0,0	-434,8	-30,5	-41,5	-42,5	-33,0	
Delsumma större projekt	-497,8	-103,2	-537,0	-51,9	-51,9	-59,5	-54,0	
Projekt med beslutad kf-ram i budget 2023 utanför planperioden								
Storgatan (Vävaregränd–Östergatan), Eslöv	-27,0		-27,0					Indelad i två etapper à 27 mnkr
Storgatan Etapp 1 (Östergatan–Bryggaregatan), Eslöv		-27,0	-27,0					Produktion 2031
Storgatan Etapp 2 (Bryggaregatan–Vävaregränd), Eslöv		-27,0	-27,0					Projektering och produktion efter 2033
Storgatan, etapp 1 (Järnvägsgatan–Torggatan) Marieholm	-26,0	-22,0	-22,0					Produktion 2032
Vångvägen etapp 1 (Vikingavägen–gång- och cykelväg)	-16,0		-16,0					Produktion efter 2033
Skogsvägen etapp 1 (Skolvägen–Hasselgården)	-11,0		-11,0					Projektering och produktion efter 2033
Östergatan/Ringsjövägen etapp 2 och 3 (Bergavägen–Nils Johnssons väg)	-32,0		-32,0					Produktion 2031
Östergatan/Ringsjövägen etapp 5 (Kvarngatan–Storgatan)	-12,0	-17,0	-17,0					Produktion 2032
Östergatan/Ringsjövägen etapp 1 (Östra vägen–Bergavägen)	-27,0		-27,0					Produktion efter 2033 (2034)
Vångvägen etapp 2 (Västergatan–Vikingavägen)								Produktion efter 2033, ej prissatt
Cirkulationsplats Smålandsvägen								Produktion efter 2033, ej prissatt
Sundelius park inkl lekplats, Marieholm	-21,0		-21,0					Produktion 2031
Parkåtgärder Löberöd torg	-11,0		-11,0					Produktion 2032
Onsjöparken	-11,0		-11,0					Produktion 2033
Lekplats Sallerup och Flyinge	-16,0		-16,0					Flyinge utgår (ev. inom årsanslag)
Sallerup lekplats								Produktion efter 2033, ej prissatt
Badhusparken inkl. lekplats	-16,0		-16,0					Projektering och produktion efter 2033
Delsumma nya projekt	-226,0	-93,0	-281,0					
Årsanslag								
Teknisk utrustning				0,0	0,0	0,0	0,0	
Investering naturvårdsåtgärder				0,0	0,0	0,0	0,0	
Asfaltering				-7,4	-7,4	-7,4	-7,4	
Om- och nybyggnad, gatanläggningar				-2,7	-2,7	-2,7	-2,7	
Åtgärder i övriga orter				-0,9	-0,9	-0,9	-0,9	
Utsmyckning				0,0	0,0	0,0	0,0	
Fritids- och naturanläggningar				-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	
Cykel, kollektivtrafik och trafiksäkerhet				-1,9	-1,9	-1,9	-1,9	
Gatubelysning				-2,5	-2,5	-2,5	-2,5	
Lekplatser				-2,5	-2,5	-2,5	-2,5	
Grönområden Eslövs tätort				-1,1	-1,1	-1,1	-1,1	
Grönområden byarna				-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	
Trädplanteringar enligt trädpolicy				-1,4	-1,4	-1,4	-1,4	

Investeringsbudget per objekt (mnkr) <i>forts</i>								
Projekt	Inv. ram beslutad enligt kf*	Förslag ny kf-ram**	Kf-ram förslag budget 2024	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027	Kommentar
Dagvattenåtgärder				-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	
Broåtgärder				-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	
Delsumma				-22,0	-22,0	-22,0	-22,0	
Summa miljö- och samhällsbyggnadsnämnden	-723,8	-196,2	-818,0	-73,9	-73,9	-81,5	-76,0	
SERVICENÄMNDEN								
Övriga investeringar								
Foajén stadshuset	-8,7							Projektet slutredovisades i delårsbokslut 2023
Investeringsanslag – reinvesteringar				-10,0	-10,0	-10,0	-10,0	
Utbyte av fjärrvärmecentraler, 8 st à 0,5	-4,0		-4,0					Planeras att genomföras 2023
Tak tennishallen	-6,0		-6,0					Planeras att genomföras 2024
Tak fotbollshallen	-4,5		-4,5					Planeras att genomföras 2024
Energieffektivisering				-4,0				
Byte passersystem				-5,0	-2,0	-2,0	-2,0	
Delsumma	-23,2	0,0	-14,5	-19,0	-12,0	-12,0	-12,0	
Förskolor								
Fridebo	-0,2		-0,2					Utredning ej klar
Marieholm	-35,0	0,0	0,0					Stryks. För närvarande finns inte behovet. Projektet behöver räknas om inför byggnation.
Vitsippans förskola, Nya Skogsglantan	-61,0	-67,0	-67,0	-12,1				
Blåsippans förskola (f.d. Stehag söder)	-44,5							Projektet slutredovisades i delårsbokslut 2023
Örtofta/Väggarp	-35,0	0,0	0,0					Stryks. För närvarande saknas detaljplan och mark att bygga på
Takbyten och övrigt underhåll								
Delsumma	-175,7	-67,0		-12,1	0,0	0,0	0,0	
Grundskolor								
Fridasroskolan	-0,3		-0,3					Utredning ej klar
Sallerupskolan	-210,3		-210,3	-50,0	-45,5			
Stehagskolan	-10,0		-10,0					
Stehagskolan kök	-7,2		-7,2					
Vasavångsskolans kök	-15,8	-16,2	-16,2	-0,4				
Flyingskolan	-28,0	0,0						Senareläggs med anledning av kapacitetsutredning
Flyingskolan, etapp 2		0,0						
Västra skolan	-1,0		-1,0					Utredning ej klar
Delsumma	-272,6	-16,2	-245,0	-50,4	-45,5	0,0	0,0	
Kultur- och fritidsverksamhet								
Kulturskolan	-43,0	-53,6	-53,6		-18,6			
Karlsrobadet	-13,0		-13,0					
Karlsrobadet, reinvesteringar				-6,0				
Karlsrobadet	-31,0		-31,0	-10,0				
Konstgräsplan	-15,0							Projektet slutredovisades 2023
Husarängen rekreatiomsområde, etapp 1	-13,5		-13,5					
Föreningslokal Husarängen	-18,5		-18,5	-9,0				Planeras att genomföras 2024
Ölyckeskolans idrottshall	-8,7		-8,7					Planeras att genomföras 2023
Delsumma	-142,7	-53,6	-138,3	-25,0	-18,6	0,0	0,0	

Investeringsbudget per objekt (mnkr) <i>forts</i>								
Projekt	Inv. ram beslutad enligt kf*	Förslag ny kf-ram**	Kf-ram förslag budget 2024	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027	Kommentar
Årsanslag								
Inventarier				-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	
Storköksmaskiner				-1,6	-1,6	-1,6	-1,6	
Kök, arbetsmiljö – modernisering				-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	
Verksamhetsanpassning-fastighet				-2,0	-2,0	-2,0	-2,0	
Maskiner				-1,0	-1,4	-1,2	-0,4	
Städmaskiner				-0,6	-0,4	-0,4	-0,4	
Städmaskiner, utökning								
Delsumma	0,0	0,0	0,0	-6,4	-6,6	-6,4	-5,6	
Summa servicenämnden	-614,2	-136,8	-431,4	-112,9	-82,7	-18,4	-17,6	
Totalt inklusive årsanslag 2024–2027				-240,1	-199,3	-132,1	-125,8	
Förslag på kommunfullmäktige rambud- get 2024 och planperiod 2025–2027			-1 315,4					

*) Investeringsram antagen av kommunfullmäktige, beslut i tidigare antagen budget samt planperiod

**) Investeringsram, nytt förslag på kommunfullmäktige-ram till budget 2024 samt planperiod

INVESTERINGSBUDGET 2024 OCH PLAN 2025–2027 MILJÖ- OCH SAMHÄLLSBYGGNADSNÄMNDEN

Belysning

- **Belysning landsbygden etapp 1 och 2**
Projektet avser förstärkning av belysning på landsbygden. Kommunfullmäktige beslutade i budget 2022 att förstärka budgeten med ytterligare 19 mnkr.
- **Byte till LED-armaturer**
I syfte att minska energiförbrukningen inom gatubelysningen genomförs byte av 4 500 st armaturer till LED. 1 500 st byts ut per år under 2023–2025.

Gator och vägar

- **Föreningstorget**
Gator kring Föreningstorget, Torpstigen, Västerlånggatan och eventuellt Kanalgatan i samband med att delar av Föreningstorget bebyggs. Ett nytt torg på kvarvarande yta kommer att anläggas. Anläggningen av gator och torg beräknas påbörjas under senare delen av 2024 för att färdigställas under 2025.
- **Kanalgatan etapp 1 och etapp 2**
Förstudie för hela Kanalgatan genomfördes 2021. Med anledning av ledningar i marken kommer antalet träd att minskas ner jämfört med ursprungligt förslag. Osäkerhet föreligger kring föroreningar i marken. Etapp 1 avser sträcka Bryggaregatan–Trollsjögatan. Projektering har genomförts under 2022, anläggning planeras att starta hösten 2023 och slutföras 2024. Senare i planperioden ligger etapp 2 (Föreningstorget–Västergatan) och etapp 3 (Västergatan–Bryggaregatan). Projektering för etapp 2 startades under 2023. Etappen innehåller även en mindre park vid kvarteret Timmermannen.
- **Kvarngatan etapp 2 (Östergatan–Pärlgatan)**
Anläggningen påbörjades under 2023 och beräknas vara färdigställd i början av 2024. Trafikverket har beviljat medfinansiering med 50 procent. Projektet genomförs för att höja trafiksäkerheten genom att separera gång- och cykelväg från biltrafiken.
- **Trehäradsvägen etapp 2 (Gasverksgatan–Verkstadsvägen)**
Projektering inleddes under 2023. Anläggning sker under 2025–2026. Projektet genomförs för att höja trafiksäkerheten genom att separera gång- och cykelväg med biltrafiken, samt öka mängden grönska genom infartsvägen.

Gång- och cykelvägar

- **Medborgarhuset–Bryggaregatan**
Projektet delas in två etapper. Etapp 1 avser från Kyrkogatan till Trollsjögatan. Anläggning sker 2024. Etapp 2 avser Trollsjögatan till Bryggaregatan. Anläggning sker 2027. Byggs för att koppla ihop gång- och cykelvägen från Medborgarhuset till Stora torg.
- **Gång- och cykelväg Stabbarp–Bosarp–Öslöv**
Trafikverket projektleder. Anläggning sker 2024. Gång- och cykelvägen ska komplettera cykelvägnätet mellan Öslöv och Stehag, knyta ihop det regionala cykelvägnätet samt förbättra trafiksäkerheten för oskyddade trafikanter på väg 113. Gång- och cykelvägen sträcker sig från befintlig gång- och cykelväg i Stabbarp i söder till väg 1282 vid Öslöv i norr.

- **Gång- och cykelväg Billinge–Röstånga**
Trafikverket projektleder. Anläggning sker 2024–2025. Gång- och cykelvägen syftar till att binda ihop befintlig gång- och cykelväg i södra delen av Billinge med Röstånga. Detta möjliggör cykling till kollektivtrafik, skola samt i rekreations- och turismsyfte och ska bidra till att det upplevs trafiksäkert att cykla längs väg 13.
- **Gång- och cykelväg Östra Asmundtorp–Trollenäs**
Trafikverket projektleder. Syftet med gång- och cykelvägen är att oskyddade trafikanter ska kunna ta sig till och från Eslöv längs väg 17, såväl för rekreation som för arbets- och skolpendling. Gång- och cykelvägen är ett komplement till att linje 241 försvann i samband med att Marieholmsbanan byggdes.
- **Gång- och cykelväg Vetegatan–Östra Asmundtorp**
Trafikverket projektleder. Anläggs från Vetegatan i Eslöv (längs Trollenäsvägen) och ansluter till gång- och cykelvägen Östra Asmundtorp–Trollenäs.

Parker och grönområden

- **Stadsparken, lekplats och parkåtgärder**
Projektet syftar till omhändertagande av vatten samt att rusta upp och gestalta om hela Stadsparken. Anläggning sker 2023.
- **Ölycke områdeslekplats**
Investering som en följd av antagen lekplatsplan.

Årsanslag

Anslagen för miljö- och samhällsbyggnadsnämnden ska användas till underhåll/reinvesteringar av gator, lekplatser, grönområden och gatubelysning som inte täcks i de större projekten.

INVESTERINGSBUDGET 2024 OCH PLAN 2025–2027 FASTIGHET/LOKALER

Kommunstyrelsen Utredningsmedel

- **Demensboende**
Utredningsmedel avsatta till nytt demensboende. Försenas till följd av upphandlingsproblematik. Planerat färdigställande 2030.
- **Utredning stadshus**
Utredningsmedel till förstudie för framtida stadshus, olika alternativ kommer utredas.
- **Utredningsmedel i tidigt skede**
Utredningsmedel avsatta till olika nämnder för utredningsuppdrag i tidigt skede.

Övriga investeringar

- **Reinvesteringsanslag till underhåll av fastigheter**
Anslag som ska täcka mindre investeringar än 2 mnkr för diverse projekt avseende underhåll av fastigheter.
- **Utbyte av fjärrvärmecentraler**
I åtta objekt inom fastighet ska utbyte ske av fjärrvärmecentraler. Medel tilldelades i budget 2023 men projektet har försenats. Överföring av medel kommer att ske från 2023 till 2024.

- **Tak tennishallen**

Taket på Berga tennishall är i akut behov av att bytas. Medel tilldelades i budget 2023 men projektet har försenats. Överföring av medel kommer att ske från 2023 till 2024.

- **Tak fotbollshallen**

Taket på fotbollshallen är i akut behov av att bytas. Medel tilldelades i budget 2023 men projektet har försenats. Överföring av medel kommer att ske från 2023 till 2024.

- **Energieffektivisering**

Medel för att genomföra investeringar i fastighetsbeståndet för att minska energiförbrukningen.

- **Byte av passersystem**

Det passersystem som används för att öppna dörrarna i lokalerna är i behov av ett utbyte och en uppgradering till ny teknik.

Förskolor

- **Fridebo**

Utredningsmedel av Fridebo förskola, där utredningen inte är klar. Avvaktar Fridasroskolan.

- **Marieholm**

Projektet stryks ur investeringsbudgeten. För närvarande finns inte behov av fler platser. Inför en nybyggnation behöver kalkylen ses över.

- **Vitsippans förskola (f.d. Nya Skogsläntan)**

Nybyggd förskola med åtta avdelningar, 140 platser. Inflyttning under 2024. Investeringsbudgeten utökas med 6 mnkr till följd av fördyringar i projektet.

- **Örtofta/Väggarp**

Projektet stryks ur investeringsbudgeten. För närvarande saknas både mark att bygga på och en detaljplan. Inför en nybyggnation behöver kalkylen ses över.

Grundskolor

- **Västra skolan**

Medel avseende basutredning av Västra skolan.

- **Fridasroskolan**

Utredningsmedel av Fridasroskolan. Basutredningen är inte klar.

- **Sallerupskolan**

Nybyggnad av en treparallellig skola med cirka 6 300 kvm. Byggnationen har försenats på grund av att upphandlingen blev överprövad under 2022. Vid rivningen av den gamla skolan upptäcktes miljöfarliga ämnen, vilket ytterligare försenar projektet. Planerad inflyttning är i januari 2026.

- **Stehagskolan**

Ombyggnad av Gyabo förskolas lokaler till skollokaler. Ny basutredning är gjord för projektet. Projektet skjuts fram för att kunna samordnas med renovering av köket.

- **Stehagskolans kök**

Köket på Stehagskolan är i stort behov av renovering. Medel tilldelades i budget 2023 men projektet har försenats. Överföring av medel kommer att ske från 2023 till 2024.

- **Vasavångsskolan kök**

Köket på Vasavångsskolan är i stort behov av renovering. Medel tilldelades i budget 2023 men projektet har försenats. Överföring av medel kommer att ske från 2023 till 2024.

- **Flyngeskolan**

Investeringen senareläggs utifrån den kapacitetsutredning som barn- och familjenämnden beställt. Sedan tidigare är ombyggnationen indelad i etapper. Basutredningen kompletteras med de renoveringsbehov som finns i köket. Investeringsbeloppet behöver därefter justeras.

Kultur- och fritidsverksamhet

- **Kulturskolan**

Om- och tillbyggnad av Lilla Teatern. Kulturskolan har idag tillfälliga lokaler på Östergatan 8. Projektet har försenats och beräknas vara klart under 2025.

- **Karlsrobadet**

Ytterligare investeringsmedel avsätts för Karlsrobadet under 2024–2025.

- **Konstgräsplan**

Konstgräsplan färdigställs under 2023.

- **Föreningslokal Husarängen**

Uppbyggnad av ny föreningslokal för fotbollsverksamhet. Beräknas vara klart 2025.

- **Ölyckeskolans idrottshall**

Renovering och tillgänglighetsanpassning av lokaler i Ölyckeskolans idrottshall. Medel tilldelades i budget 2023 men projektet har försenats. Överföring av medel kommer att ske från 2023 till 2024.

Årsanslag

Årsanslagen inom fastighet har ersatts av specificerade anslag av särskilda objekt samt ett belopp på 10 mnkr för mindre åtgärder och som inte överstiger 2 mnkr per objekt. Beloppet prövas inför varje budgetår. De mindre åtgärderna, finansierade med 10 mnkr i budget 2024, redovisas inte i lokalförsörjningsplanen.

Exploateringsbudget per projekt											
Budget 2024 t.o.m. plan 2027 (mnkr)											
	Skede	Inkomster	Utgifter	Totalt	T.o.m. 2022	Prognos 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027	Senare
Exploateringsprojekt - kommunal mark - genomförande											
Industrimark Flyinge	G	0,0	-0,5	-0,5	-0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Industrimark Löberöd	G	1,2	-1,5	-0,3	-0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gustavslund	G	25,0	-14,5	10,6	-6,4	-0,1	0,4	0,9	0,9	0,9	14,1
Flygstaden	G	16,3	-16,4	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gåsen kvarteret	G	13,2	-12,8	0,4	-5,4	-0,2	-0,1	9,7	-0,1	-3,5	0,0
Löberöd, Hörbyvägen	G	0,9	0,0	0,9	0,0	0,0	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0
Föreningstorget, not 1	G	23,2	-12,0	11,2	-1,1	-0,4	-1,0	-0,1	-0,1	-0,1	14,0
Långåkra, etapp 1	G	26,4	-23,4	3,1	-14,8	1,6	4,0	4,3	4,5	0,0	3,5
Långåkra, etapp 1, allmänna investeringar, not 2	G	0,0	-9,6	-9,6	0,0	0,0	-9,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Sibbarp 2:39	G	2,0	0,0	2,0	0,0	0,0	0,0	2,0	0,0	0,0	0,0
Solvägen/Bygelvägen/Allmogevägen	G	3,3	-1,2	2,0	-0,2	-0,3	-0,7	3,3	0,0	0,0	0,0
Ölyckegården, etapp 3	G	15,4	-17,9	-2,5	-0,6	-2,0	-10,0	3,2	3,4	3,8	-0,3
Rådjuret/Kidet	G	4,7	-0,5	4,2	4,3	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Billinge tomter	G	0,4	-0,1	0,3	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Summa nettoexploatering		132,2	-100,8	31,3	-24,9	-1,2	-6,5	23,1	8,6	1,1	31,3
Allmänna investeringar		0,0	-9,6	-9,6	0,0	0,0	-9,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Totalt		132,2	-110,4	21,7	-24,9	-1,2	-16,1	23,1	8,6	1,1	31,3
Exploateringsprojekt - kommunal mark - planering/förberedande åtgärder											
Verksamhetsmark flygplatsen	P			-2,0	0,0	-0,6	-0,6	-0,4	-0,4	0,0	0,0
Gäddan 41, etapp 1, not 3	P			-54,9	-5,7	-0,6	-0,6	-43,0	-2,5	-2,5	0,0
Berga trädgårdsstad, etapp 1, not 4	P			0,0	0,0	-0,8	-1,6	-0,2	-1,5	-0,1	4,2
Kastanjen	P			-0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,6
Långåkra, etapp 2	P			-2,4	0,0	0,0	-0,4	-0,6	-0,2	-1,0	-0,2
Långåkra, etapp 3	P			22,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-1,5	24,0
Tegelbruksområdet	P			-5,4	-0,7	-0,6	-0,6	-1,0	-0,1	-34,0	31,6
Summa nettoexploatering				-42,7	-6,3	-2,6	-3,8	-45,2	-4,7	-39,1	59,0

Not 1. Oklarheter kring om projektet kommer att genomföras av den exploatör som vunnit markanvisningen.

Not 2. Avser investeringar i allmänna anläggningar som inte bör belasta exploateringsprojektet, såsom parker, naturområden, lekplatser och huvudgator som är till för ett större områdes behov.

Not 3. Enbart kostnader för etapp 1 i projektet redovisas. Kostnaderna avser inköp och ombyggnation av Städet 5 samt förberedande åtgärder inför etapp 2. Sanering, exploatering och försäljning av byggrätter inom Gäddan 41 genomförs i etapp 2. Kostnader och intäkter för etapp 2 redovisas senare. Tidplanen osäker med anledning av pågående tillståndprocess.

Not 4. Avgränsningen av etapp 1 kommer att påverka kostnader och intäkter. Detta kommer att göras i samband med planarbetet.

Exploateringsbudget per projekt											
Budget 2024 t.o.m. plan 2027 (mnkr)											
	Skede	Inkomster	Utgifter	Totalt	T.o.m. 2022	Prognos 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027	Senare
Exploateringsprojekt											
- privat mark*											
Piggvaren 4	P			-0,1							
Dannemannen 33, 36 och 37	P			-0,1							
Drottningen S:1 Sallerup	P			-0,1							
Örnen 4	P			-0,1							
Stehag 5:118	P			-0,4							
Östra Gårdstånga 17:1	P			-0,1							
Östra Gårdstånga 7:6	P			-0,1							
Sibbarp 4:6, Yllefabriken	P			-0,1							
Summa nettoexploatering				-1,1							
*) Kostnaden för exploateringsavtal tas från driftsbudgeten											
Exploateringsprojekt											
- kommunal och privat mark											
Badhusparken	P			-2,5							
Drottningen S:1 Sallerup	P			1,2							
Åspingen 1 och 2	P			2,4							
Övriga exploateringsprojekt	P			-2,5							
Summa nettoexploatering				-1,4							
Äldre exploateringsprojekt med kvarvarande brister											
Harlösa, Karl-Axels väg, översvämning	P			-6,7							
Stehag, Hålebäcksområdet, översvämning	P										
Summa nettoexploatering				-6,7							
Exploateringsverksamhet totalt											
Summa nettoexploatering					-31,3	-3,8	-10,3	-22,1	3,9	-38,1	90,3

P – Planering

G – Genomförande

A – Avslutas

För de projekt som är under planering (P) redovisas enbart beräknade kostnader för utredningar, projektering och andra förberedande åtgärder som krävs innan projektet kan tilldelas en projektbudget för genomförande. Dessa projekt är i ett tidigt skede och kalkylerade intäkter och kostnader för att genomföra projektet redovisas ej. Kommunstyrelsen beslutar om projektbudget. Endast projekt med planerade intäkter och kostnader redovisas.

ORD OCH BEGREPP

Anläggningstillgång är tillgång avsedd för stadigvarande innehav såsom fastighet och inventarier.

Ansvarsförbindelse är en upplysning till balansräkningen över ekonomiska åtaganden som inte redovisas som skuld eller avsättning i balansräkningen.

Avskrivning är planmässig värdeminskning av anläggningstillgång för att fördela anskaffningskostnaden över tillgångens beräknade nyttjandeperiod.

Avsättning utgörs av de betalningsförpliktelser där det finns osäkerhet beträffande beloppets storlek eller tidpunkt för betalning.

Balanskrav enligt lag innebär att årets kostnader inte får överstiga årets intäkter.

Balansräkning visar den ekonomiska ställningen vid årets slut uppdelad på tillgångar (anläggnings- och omsättningstillgångar), eget kapital, avsättningar samt skulder (lång- och kortfristiga skulder).

Bokfört värde är det värde som en tillgång är upptagen till i bokslutet.

Driftredovisning redovisar kostnader och intäkter för den löpande verksamheten, fördelat per nämnd/styrelse.

Eget kapital är skillnaden mellan totala tillgångar, avsättningar och skulder enligt balansräkningen, det vill säga nettoförmögenheten.

Exploatering är kommunens innehav av mark för framtida bostads- och industrietablering.

Extraordinär intäkt/kostnad saknar tydligt samband med ordinarie verksamhet.

Finansiell intäkt/kostnad avser kostnader och intäkter för räntor på in- och utlåning, utdelningar med mera.

Finansnetto anger skillnaden mellan finansiella intäkter och finansiella kostnader. Ett negativt finansnetto minskar utrymmet för kommunens verksamheter.

Internränta är kalkylmässigt beräknad räntekostnad grundad på anläggningstillgångens bokförda värde.

Investering är placering av kapital i olika värden såsom lokaler, offentliga miljöer, maskiner och inventarier samt finansiella tillgångar som värdepapper.

Jämförelsestörande post avser händelse eller transaktion av större betydelse, som inte klassas som extraordinär, men viktig att uppmärksamma vid jämförelse med andra perioder och mellan kommuner.

Kassaflödesanalys visar kassaflöden från den löpande verksamheten, investerings- och finansieringsverksamheten. Summan av dessa komponenter utgör förändringen av likvida medel.

Koncern utgörs av kommunen och dess hel- och majoritet-sägda bolag. Från och med årsredovisning 2023 inkluderas även kommunalförbunden Räddningstjänsten Syd och VA SYD.

Kortfristig fordran och skuld förfaller till betalning inom ett år.

Likvida medel, likviditet består av pengar som kan om-sättas på kort sikt.

Långfristig fordran och skuld förfaller till betalning senare än ett år.

Mdkr är förkortning av miljarder kronor.

Mnkr är förkortning av miljoner kronor.

Omsättningstillgång är tillgång som beräknas innehas kortvarigt, exempelvis kundfordring och förrådsartikel.

Pensionsavsättning utgörs av avsättning till framtida pensionsutbetalningar.

Pensionsskuld är intjänade pensionsförmåner för kommunens anställda.

Periodisering innebär en fördelning av kostnader och intäkter på den redovisningsperiod till vilken de hör.

Personalomkostnadspålägg (PO-pålägg) PO-pålägget är en schablonmässig kostnad för respektive verksamhet där bland annat de lagstadgade arbetsgivaravgifterna och den kollektivavtalade avtalspensionen ingår.

Realisationsvinst/förlust skillnaden mellan bokfört värde och försäljningsvärde.

Resultaträkning sammanfattar årets intäkter och kostnader.

Resultatutjämningsreserv ger kommuner möjlighet att utjämna intäkter över tid och möta variationer i konjunkturen, inom ramen för det egna kapitalet. Kommunfullmäktige beslutar om resultatutjämningsreserv i riktlinjer för god ekonomisk hushållning.

Rörelsekapital är den del av kapitalet som står till förfogande för finansiering av utgifter, det vill säga skillnaden mellan omsättningstillgångar och kortfristiga skulder.

Sammanställd redovisning är en sammanställning av resultaträkningar och balansräkningar för olika juridiska personer, i vilka kommunen har ett betydande inflytande.

Självfinansieringsgrad är förmågan att själv finansiera sina investeringar. Driftresultat plus avskrivningar ställs i relation mot nettoinvesteringar.

Soliditet är den långsiktiga betalningsförmågan, uttrycks vanligen som eget kapital i förhållande till totala tillgångar på balansdagen.

Tkr är förkortning av tusen kronor.

Utjämningsystemet ska skapa likvärdiga ekonomiska förutsättningar för alla kommuner och landsting i landet att kunna tillhandahålla sina invånare likvärdig service oberoende av kommuninvånarnas inkomster och andra strukturella förhållanden.

Årsarbetare definieras som ackumulerade arbetade timmar dividerat med en schabloniserad årsarbetstid på 1 700 timmar.

Övervärde är skillnaden mellan marknadsvärde och bokfört värde av värdepapper.

**ESLÖVS
KOMMUN**

Adress: Eslövs kommun, 241 80 Eslöv | Telefon: 0413-620 00
E-post: kommunen@eslov.se | Webb: eslov.se

Servicenämnden

§ 96

SOT.2023.0076

Yttrande över förslag till Budget 2024 och plan 2025-2027 samt investeringsplan 2024-2028**Ärendebeskrivning**

Grundprinciperna för Eslövs kommuns budgetprocess finns i Kommunallag (2017:725), 11 kapitel om Ekonomisk förvaltning. Kommunstyrelsens arbetsutskott har den 20 juni, § 96, beslutat överlämna budgetberedningens Förslag till Vårbudget – förutsättningar 2024–2027, till kommunens nämnder för yttrande i september 2023.

Servicenämnden har upprättat yttrande enligt de förutsättningar och anvisningar som finns i budgetberedningens Vårbudget – förutsättning 2024–2027.

Förutsättningar för nämndens budgetarbete:

- Omvärld, lagstiftning och ekonomisk utveckling.
- Kommunfullmäktiges Budget 2023 samt Flerårsplan 2024 till 2027 samt ekonomiska styrprinciper.
- Befolkningsprognos
- Kommunstyrelsens arbetsutskott beslut 2023-06-20 § 96, förslag till Vårbudget 2024.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse Yttrande över förslag till Budget 2024 och plan 2025-2027 samt investeringsplan 2024-2028
- Eslövs kommuns budget för 2023 och plan för 2024-2026, antagen av kommunfullmäktige
- Budgetskrivelse för budget 2024 samt flerårsplan 2025-2028
- Servicenämndens beslut § 53, 2023 Budgetskrivelse för budget 2024 samt flerårsplan 2025-2027 samt investeringsplan 2024-2028
- Budgetåtersamling 2023-05-31 servicenämnden, PPP
- Förslag till presentation inför presidieöverläggning våren 2023
- Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut § 96, 2023 budgetberedning 2024
- Förslag till Vårbudget inför 2024 - förutsättningar
- Yttrande Budget 2024 och plan 2025-2027, servicenämnden

Beredning

Serviceförvaltningen har upprättat beslutsunderlag Yttrande daterat 2023-09-13 enligt de förutsättningar och anvisningar som finns i budgetberedningens Vårbudget – förutsättning 2024–2027.

Yttrandet över förslag till Budget 2024 och Plan 2025–2027 samt Investeringsplan 2024–2028, överlämnas i sin helhet till kommunstyrelsen.

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande

Servicenämnden

Kenneth Backström, förvaltningsekonom, redogör för ärendet under nämndens sammanträde.

Beslut

Servicenämnden godkänner Yttrande över Budget 2024 och Plan 2024–2027 samt Investeringsplan 2024–2028 samt överlämnar det i sin helhet till kommunstyrelsen.

Ej deltagande i beslut

Ledamöterna från Centerpartiet, Sverigedemokraterna och Kristdemokraterna avstår från att delta i beslutet.

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

Serviceämnden

Ordförande:	Lars Månsson (S)
Förvaltningschef:	Åsa Ratcovich

YTTRANDE ÖVER FÖRSLAG TILL BUDGET 2024 OCH PLAN 2025–2027

UPPDRAG

Serviceämndens uppdrag finns i lagstiftning, kommunfullmäktige beslutade reglemente, kommunfullmäktiges budget och plan samt särskilda beslut och riktlinjer.

Serviceämnden har i uppdrag att tillhandahålla stödfunktioner för Eslövs kommun och alla dess förvaltningar. Uppdraget är kommunens fastigheter, måltider, transporter, fordon, lokalvård samt ny- och ombyggnadsinvesteringar. Medverkan vid externa hyresavtal för nämnderna. Serviceämnden är kommunens interna hyresvärd och byggherre.

Serviceförvaltningen har 215 medarbetare som arbetar tillsammans för att göra skillnad och skapa nytta i Eslövs kommun.

Verksamheten finansieras genom att kommunfullmäktige budgeterar för nämndernas internhyra för verksamhetslokaler, ersättning för måltider och transporter samt avgifter för fordonleasing. Serviceämnden är en resultatenhet vars kostnader finansieras av ersättningarna från nämnderna.

Driftbudgeten 2023 är 447 miljoner kronor och investeringsbudgeten är 402 miljoner kronor.

NÄMNDENS MÅL

På serviceämndens sammanträde den 18 september 2023 beslutas nämndmålen för mandatperioden 2023–2024.

Målet är att serviceämnden inom mandatperioden ska tillhandahålla:

- Välskötta, ändamålsenliga, trygga, hållbara miljöer och fastigheter för medborgarnas behov inom kommunfullmäktiges budget.
- Trygga och säkra transporter med miljöanpassade fordon.
- Måltider med minsta möjliga klimatpåverkan och nöjda matgäster.
- Inom byggprojekt tillhandahålla långsiktigt hållbart byggande utifrån kommunens riktlinjer.

Verkställande av målen

Serviceenämnden uppdrar till förvaltningschefen att arbeta in kommunens övergripande mål, serviceenämndens nämndmål, kommunstyrelsens arbetsgivarmål och ekonomiska mål i Serviceförvaltningens verksamhetsplaner. Serviceförvaltningen kommer att arbeta in målen i förvaltningens Målhjul. Därefter kommer Serviceförvaltningens avdelningar och arbetsplatser i dialog, arbeta fram aktiviteter och uppföljningar i sina respektive färdplaner för att nå målen i sina verksamhetsområden.

Planerad uppföljning av målen

Uppföljning av serviceenämndens beslutade nämndmål redovisas till nämnden, kommunstyrelsen och kommunfullmäktige i Eslövs kommuns ordinarie uppföljningar i vårprognos, delårsbokslut och årsbokslut.

Organisationsöversyn

Kommunfullmäktige beslutade i Budget 2023 och flerårsplan 2024 till 2026 en översyn av den politiska organisationen inom serviceenämnden och miljö- och samhällsbyggnadsnämnden att genomföras under 2023. Utredningen ska belysa inrättande av en myndighetsnämnd och en facknämnd, med därtill hörande förvaltningsorganisation. Myndighetsutövning som är organiserad under annan nämnd kan även ingå i översynen.

I samband med detta budgetyttrande har serviceenämnden ingen information om resultatet av översynen och om hur det kan påverka budget 2024 och planperioden.

PLANERING UTIFRÅN MÖJLIGHETER OCH UTMANINGAR*Omvärldsförändringar*

Samhällets långsiktiga ekonomiska utveckling och utvecklingen av skatteintäkter påverkar verksamheternas behov av löpande effektivisering.

Serviceenämndens kostnader ökar med anledning av större indexökningar för löner, livsmedel, hyror, energi, drivmedel och byggbranschen. Bygg- och underhållsprojekt försenas genom överklagande av upphandlingar.

Som en följd av pandemin utvecklades nya arbetsmetoder. Distansarbetskontoret har utvecklats och många nya digitala arbetsformer och samarbeten utvecklats. Flera administrativa rutiner, utbildningar och möten har digitaliserats, vilket på flera sätt inneburit en ökad effektivitet. Olika erfarenheter och lärdomar har tagits tillvara och distansarbete som arbetsform har kommit att bli en del av vardagen.

Möjligheter och utmaningar

Nämnden ser möjligheter att skapa stabilitet och trygghet i de ekonomiska förutsättningarna inom Eslövs kommun för serviceenämnden och övriga nämnder, genom att nu använda årlig index-uppräknings enligt SKR, PKV-index (Prisindex för Kommunal Verksamhet) för beräkning av kostnadsutveckling för hyresnivå lokaler, lokalvård, måltider och transportservice. Nuvarande globala läge med kraftiga prisökningar, inflation skapar en extraordinär situation och innebär en utmaning under året och inför 2024 då indexjustering sker med årlig eftersläpning.

Samordning, effektivisering och tänka nytt!

Utveckling av tillitsbaserad ledning och styrning där vi granskar styrsystemen och förenklar för medarbetarna att utvecklas och bidra med sina kompetenser. Utvecklar förnyelse och experiment för att hitta nya lösningar, genom att uppmuntra nya förslag och ta bort ineffektivitet om saker inte fungerar.

Digitalisering/automatisering av olika uppdrag sker löpande genom omvärldsbevakning, kontinuerliga förbättringar, upphandlingar och dialog med Digitaliseringsavdelningen.

Exempel på digitalisering inom förvaltningen är:

- Fastighetsservice, rondering och myndighetskontroller.
- Digital styrning av inomhustemperatur, belysning, låssystem.
- För att måltidsavdelningen ska säkerställa att verksamheten uppfyller Livsmedelagens föreskrifter och kontroller har ett digitalt egenkontrollprogram införts i samtliga tillagningskök.
- Digitalt verksamhetssystem för fordonsförvaltning, bilbokningssystem och digitala körjournaler.
- Intranätet som informationskälla för styrdokument och rutiner.
- Digital egenkontroll inom systematiskt brandskyddsarbete för alla förvaltningar.
- Byggprojekthandbok med digitala mallar.

Strategiplan för energieffektivisering arbetas med på kort och lång sikt. Åtgärder på kort sikt kan vara sänkt inomhustemperatur och på längre sikt investeringar i solceller. Motsvarande arbete pågår inom måltidsverksamheten med anledning av de ökande livsmedelspriserna.

Årets kostnadsökningar visar sig i SKR (Sveriges kommuner och Regioner) PKV index (Prisindex kommunal verksamhet) i oktober 2023.

ÅTGÄRDSPLANER

Uppföljning åtgärdsplaner

Den 15 september 2022 § 176 beslutade kommunstyrelsen att ge samtliga nämnder i uppdrag att senast den 31 januari 2023 ta fram en åtgärdsplan för sin nämnd utifrån nya ekonomiska förutsättningar med åtgärd/kostnadsreducering på 100 miljoner kronor under år 2023 för Eslövs kommun.

Servicekommittén fattade i januari 2023 beslut om Inriktning för ekonomisk åtgärdsplan. Åtgärdsförslag innebär kostnadsminskningar för 2023 med 8,2 mnkr motsvarande 5 %.

I helårsprognos för 2023 beräknas att förbrukningen av fjärrvärme 0,6 mnkr inte t genomförs som planerat, samt att vissa åtgärder genomförs delvis. Enligt uppföljning av åtgärdsplanen förväntas åtgärder motsvarande 7,6 mnkr genomföras under 2023.

I budget 2024 genomförs ytterligare åtgärder 3,6 mnkr för att nå 11,8 mnkr i kostnadsbesparingar.

SERVICENÄMNDENS YTTRANDE VÅRBUDGET BUDGET 2024 OCH FLERÅRSPLAN 2025–2027

Kommunstyrelsens arbetsutskott beslut § 96 den 20 juni 2023

Som underlag för Eslövs kommuns budgetarbetet har Sveriges Kommuners och Regioners, SKR, senaste prognos från 27 april använts för att få en bakgrund till den ekonomiska utvecklingen. Kommunens ekonomi är ansträngd och det finns begränsat med utrymme att räkna upp driframar och investeringsnivåer.

Den rådande situationen med en hög inflation påverkar många delar av kommunens verksamhet. Frågan om kompensation för både höga energikostnader och livsmedelskostnader samt indexreglerade kostnader måste skjutas fram till budgetarbetet under hösten 2023.

Servicenämnden har i tidigare beslut anhållit om investeringsmedel om cirka 80 mnkr till investeringar och underhåll i kommunens fastigheter. Med hänvisning till kommunens ekonomiska situation och behov av att minska de årliga investeringsvolymerna återremittera kommunstyrelsens arbetsutskott ärendet till Servicenämnden.

Tillkommande underhålls- och reinvesteringsprojekt får för 2024 uppgå till maximalt 25 mnkr varav 10 mnkr avser årsanslag för mindre projekt (under 2 mnkr per projekt). Servicenämnden får i uppdrag att återkomma med ett nytt förslag i samband med budgetyttrandet.

Servicenämndens yttrande om underhållsprojekt i investeringsbudgeten
Eslövs kommun som fastighetsägare har behov av en stabil finansiering av underhållsbehovet i kommunens fastigheter. Underhåll som inte utförs idag summeras till det uppdämda ”underhållsberget”, och kan åsamka ännu större behov av underhåll i kommunens fastigheter.

Bedömningen är att det totala underhållsbehovet i kommunens fastigheter inklusive Karlsrobadet motsvaras av 287 mnkr för en femårsperiod.

Servicenämnden önskar beslut om stabil finansiering motsvarande 57 mnkr årligen under hela planperioden 2024–2028 för att säkra en god planering och prioritering av underhållsprojekt samt att göra upphandlingar i tid. 57 mnkr motsvaras av 319 kr/kvm. Den nuvarande finansieringsmodell från kommunfullmäktige, med beslut sent i november samt ryckighet i tilldelningen av investeringsmedel, innebär svårigheter att klara upphandlingstider samt genomföra underhållsprojekt både i tid och i stor skala.

Underhållsåtgärder i fastigheterna klassificeras som investeringsprojekt och aktiveras i anläggningsregistret när det är insatser som vidmakthåller eller ökar fastighetens standard med belopp överstigande ett halvt basbelopp. Tillämpningen är utifrån Rådet för kommunal redovisning (RKR) om komponentredovisning.

Uppdraget från fastighetsägaren genom kommunstyrelsens arbetsutskott är att begränsa underhållsåtgärder till 25 mnkr i investeringsprojekt 2024.

Utifrån uppdraget föreslår servicenämnden följande:

- Investeringsanslag ospecificerat 10,0 mnkr.
- Energieffektivisering 4,0 mnkr.
- Utbyte av passersystem och åtgärder på grund av uppgradering av mobilnätet. 5,0 mnkr.
- Karlsrobadet 6,0 mnkr.

För jämförelse med servicenämndens beslut i april, tabell 5 Förslag investeringsanslag (mnkr) investeringar servicenämnden exklusive byggprojekt, 2024–2028.

Indexuppräknning

Kommunstyrelsens arbetsutskott beslut § 96 den 20 juni 2023

Förslag till Vårbudget - förutsättningar

I budgetberedningens förslag till kommunens nämnder inför 2024–2027 föreslås att servicenämndens indexering av hyra, städ, måltider och transporter begränsas till 2,2 procent. Uppräkning enligt PKV-index för oktober 2023 medger 6,0 procent men eftersom servicenämnden ska genomföra besparingar på 11,8 mnkr kan inte full debitering enligt PKV-index medges. Nettoeffekten blir 2,2 procent.

Servicenämndens yttrande om indexuppräknningen

Prisindex kommunal verksamhet, PKV-index, är Sveriges kommuner och regioner (SKR) modell för beräkning av kostnadsutvecklingen inom kommunala sektorn. Tabell 8 visar beräkningen bakom indexuppräknning för budget 2024 som motsvaras av 7,1 %.

Stabilitet förutsätter kontinuitet över tid för beräkning av PKV-index då budgeterat index baseras på prognostiserat oktoberindex året före framtagande av budget och två år före räkenskapsåret. Detta innebär att förändring av kostnader som sker under räkenskapsåret behöver justeras i efterhand med korrigerande för verklig indexering när följande budget arbetas fram. Härigenom uppnås en balanserad budget över tid. Konsekvenser av att inte beakta finansiering över tid innebär i tid av inflation och höga kostnadsökningar att finansiering av verksamheten urholkas och budget i balans inte uppnås utan att besparingar genomförs.

I servicenämndens helårsprognos för 2023 är bedömningen att det ekonomiska resultatet belastas av -8,9 mnkr, i högre indexuppräknningar för media, löner, livsmedel, utöver uppräknade 2,6 %. Budget 2024 bör justeras efter PKV-index för att inkludera helårseffekter av kostnadsutvecklingen 2023.

Uppräkning med PKV-index till budget 2024 innebär en uppräknning med 7,1 % inkluderat förändringen mellan 2022 och 2023. Tabell 8 visar beräkningen bakom index 7,1 %.

Elkostnaderna bedöms ligga kvar på hög nivå även 2024 och servicenämnden föreslår att kostnadsökningar överstigande 0,75 kronor per kWh finansieras av finansförvaltningen.

Förändringar i budget 2024 och plan 2025–2027:

- Fastigheten Mörten 22 har övertagits av Eslövs kommun. Kostnaderna för servicenämnden beräknas till en årlig internhyra 6,1 mnkr. Externa hyresintäkterna beräknas till 0,6 mnkr.
- Servicenämnden har ny internhyra för måltidsverksamheten för ombyggda Norrevångsskolans kök motsvarande 0,3 mnkr.
- Budgetramen 2024 för servicenämnden minskas Åtgärdsplan Ekonomi i balans 2024, motsvarande 11,8 mnkr.
- Servicenämnden har minskade hyresintäkter för tomställda lokaler med 1,2 mnkr. Kommunstyrelsen ersätter normalt servicenämnden för nödvändiga kostnader för tomma lokaler. Begäran om medel hanteras i samband med årsredovisningen.

Tabell 9 i tabellbilagan visar uppräkningsramen av servicenämndens ram korrigerad med beslutade verksamhetsförändringar.

Servicenämnden föreslår budgetberedningen uppräkningsram med PKV-index 7,1 %. Nettoeffekten efter besparing åtgärdsplanen 11,8 mnkr ger indexuppräkningsram med 4,0 %. Därutöver tillägg för verksamhetsförändringar motsvarande 5,8 mnkr.

Byggprojekt investeringar 2024–2027

Kommunstyrelsens arbetsutskott beslut § 96 den 20 juni 2023

Förslag till Vårbudget - förutsättningar

Givet kommunens mycket ansträngda ekonomiska läge ska eventuella förslag/behov som framförs i yttrandet vara kostnadsberäknade med en beskrivning av nyttan med insatsen.

Servicenämndens yttrande gällande investeringar i kommunens verksamhetslokaler

Samhällets ekonomiska utveckling, den globala situationen med krig och osäkerhet i tillgång till material och arbetskraft påverkar verksamheterna. Byggbranschen är särskilt utsatt av höga prisnivåer.

Behov finns att anpassa kommunens investeringar i verksamhetslokaler till den rådande situationen. Tabellen redovisar förändringar i KF-ram 2024 med 22,0 mnkr.

Projekt	KF ram 2023	Förändring 2024	Förslag KF ram 2024	Motiv
Sallerupskolan	210,3	5,0	215,3	Ändrade brandceller, ventilation. Sanering tillkommer.
Vitsippans förskola (tidigare Skogsglantan)	61,0	6,0	67,0	Fjärrvärme, utemiljö, inflation. Konceptförskola.
Kulturskolan	43,0	10,6	53,6	Förändrad detaljplan, ny planlösning, inflation
Föreningslokal Husarängen	18,5		18,5	Ev förändring efter upphandling
Vasavångskolans kök, reservkraft och externt vatten	15,8	0,4	16,2	Kommunstyrelsen bereder.
Avvisering anslutning reservkraft i tre kök				Kommunstyrelsen bereder.
Summa mnkr	348,6	22,0	370,6	

SAMMANFATTNING SERVICENÄMNDENS YTTRANDE BUDGET 2024 OCH FLERÅRSPLAN 2025–2027

Underhåll

Fortsatt stabil hantering av kommunens fastigheter och undvika att öka underhållsskulden genom årlig avsättning under en femårsperiod med 57 mnkr i investeringsprojekt underhåll.

Prioritering inom 25 mnkr:

- Investeringsanslag ospecificerat 10,0 mnkr.
- Energieffektivisering 4,0 mnkr.
- Utbyte av passersystem och åtgärder på grund av uppgradering av mobilnätet. 5,0 mnkr.
- Karlsrobadet 6,0 mnkr.

Driftkostnader

Fortsatt stabil hantering av mediaförsörjningen i kommunens fastigheter och måltidsverksamheten för barn, unga och äldre samt undvika ekonomisk osäkerhet. Prognosen 2023 är att servicenämndens ekonomiska resultat belastas med -8,9 mnkr, i indexökningar utöver 2,6 %.

Fortsätta använd modellen indexuppräknig med PKV-index. För budget 2024 uppräknig med 7,1 %. Servicenämnden föreslår budgetberedningen uppräknig av budgetram med PKV-index 7,1 %. Nettoeffekten efter besparing åtgärdsplanen 11,8 mnkr ger indexuppräknig av budgetramen med 4,0 %. Därutöver tillägg för verksamhetsförändringar 2024 motsvarande 5,8 mnkr.

Verksamhetsförändringar 2024

Justera driframen för servicenämnden med verksamhetsförändringar som är beslutade:

- Fastigheten Mörten 22. Kostnaderna för servicenämnden beräknas till en årlig internhyra 6,1 mnkr. Externa hyresintäkterna beräknas till 0,6 mnkr.
- Ny internhyra för måltidsverksamheten för ombyggda Norrevångsskolans kök med 0,3 mnkr.
- Minska driframen med Åtgärdsplan Ekonomi i balans 2024, motsvarande 11,8 mnkr.

Investeringar i kommunens verksamhetslokaler

Samhällets ekonomiska utveckling, den globala situationen med krig och osäkerhet i tillgång till material och arbetskraft påverkar verksamheterna. Byggbranschen är särskilt utsatt av höga prisnivåer. Behov finns att anpassa kommunens investeringar i verksamhetslokaler till den rådande situationen. Ökning av kommunfullmäktiges ram föreslås med 22,0 mnkr till 2024.

Projekt	KF ram 2023	Förändring	Förslag KF ram 2024	
Summa mnkr	348,6	22,0	370,6	

Tabellbilaga

Tabell 1.

Driftsbudget per verksamhet (mnr)

Driftbudget (mnr)	Budget 2023	Budget Juni 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Serviceämnd	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Serviceämndens verksamheter genomförs utifrån kommunfullmäktiges beslut om budgeterade intäkter från kommunens nämnder. Ett nollresultat innebär att serviceämndens budget är i balans när intäkter motsvarar kostnader. I tabell 2 framgår kostnads- och intäktssidan i resultatbudgeten.

Tabell 2.

Resultatbudget (mnr)

Resultatbudget (mnr)

Driftredovisning (mnr)	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Intäkter	443,4	443,4	443,4	443,4	443,4
Kostnader	-443,4	-443,4	-443,4	-443,4	-443,4
Nettokostnader	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Driftredovisning (mnr)	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Intäkter	443,4	443,4	443,4	443,4	443,4
Kostnader	-443,4	-443,4	-443,4	-443,4	-443,4
Personalkostnader	-116,8	-116,8	-116,8	-116,8	-116,8
Lokalkostnader	-25,7	-25,7	-25,7	-25,7	-25,7
Övriga kostnader	-215,1	-215,1	-215,1	-215,1	-215,1
Avskrivning	-70,0	-70,0	-70,0	-70,0	-70,0
Intern ränta	-15,8	-15,8	-15,8	-15,8	-15,8
Nettokostnader	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

I nämndens ramar ingår inte löneutfall 2023 på helårnivå 2024. Detta kommer att regleras under höstens budgetarbete efter avslutad lönerevision.

Tabell 3.

Resultatbudget per kontogrupp (mnkr)

Resultatbudget per kontogrupp (mnkr)

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Intäkter	443,4	443,4	443,4	443,4	443,4
Försäljningar	70,0	70,0	70,0	70,0	70,0
Taxor och avgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Hyror och arrenden	242,6	242,6	242,6	242,6	242,6
Bidrag	9,2	9,2	9,2	9,2	9,2
Försäljning av verksamhet och konsulttjänster	90,6	90,6	90,6	90,6	90,6
Övriga ersättningar och intäkter	31,0	31,0	31,0	31,0	31,0
Kostnader	-443,4	-443,4	-443,4	-443,4	-443,4
Personalkostnader	-116,8	-116,8	-116,8	-116,8	-116,8
Lokalkostnader	-25,7	-25,7	-25,7	-25,7	-25,7
Övriga kostnader	-215,1	-215,1	-215,1	-215,1	-215,1
Avskrivning	-70,0	-70,0	-70,0	-70,0	-70,0
Intern ränta	-15,8	-15,8	-15,8	-15,8	-15,8
Nettokostnader	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Tabell 4.

Åtgärdsplan Ekonomi i balans för Servicenämnden.

Avdelning	Mål 5% årligen	Idéer/förslag insatser	2023 mnr	2024 mnr	2025 mnr	Summa 3-årsperiod mnr	Konsekvenser
Summa avdelning DoV/Gemensamt	0,6		0,6	0,6	0,6	1,8	
Summa Måltidsavdelning	3,3		1,6	3,2	3,9	8,7	
Summa avdelning Transportservice	0,7		0,7	0,7	0,7	2,1	
Summa Lokalvårdsavdelning	1,5		0,8	1,5	1,5	3,8	
Summa avdelning Fastighetsförvaltning	3,5		2,9	3,5	3,5	9,9	
Summa avdelning Fastighetsservice	1,7		1,4	1,4	1,4	4,2	
Summa Byggprojektavdelning	0,2		0,2	0,2	0,2	0,6	
Total	11,5		8,2	11,1	11,8	31,1	

Tabell 5.

Investeringsbudget (mnkr)
Förslag av investeringsanslag (mnkr) investeringar servicenämnden
exklusive byggprojekt, 2024–2028.

Projekt / åtgärd	Investeringsanslag (mnkr) / År					
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Projekt över 2 mnkr						
Investering Kök						
Vasavångskolan	15,8					
Stehäggskolan	7,2					
Marieskolan		9,0				
Ölyckeskolan		13,0				
Flyinge			7,0			
Mottagningskök			5,3			
Flera kök				3,0	1,5	1,0
delsumma investeringsanslag kök	23,0	22,0	12,3	3,0	1,5	1,0
Takbyte						
Takbyte fotbollshallen, tennishallen Mariebo	6,0					
Takbyte utredning Medborgarhuset		0,5				
Takbyte Ölyckeskolan, marieskolan	4,5			12,0		
delsumma takbyte	10,5	0,5	0,0	12,0	0,0	0,0
Förskolor						
Takbyten och övriga underhållsåtgärder		6,0	6,0	6,0	2,0	5,0
Skolor						
Ytskiptsrenovering 3 st skolor		6,0	6,0			
Västra skolan, utredning	1,0					
Fridasroskolan, utredning	0,3					
delsumma förskolor och skolor	1,3	12,0	12,0	6,0	2,0	5,0
Administrativa lokaler						
Byte tätskikt garaget Stadshuset, åtgärder pelarec, ytskiptsrenovering		10,0	3,0	5,0		
delsumma administrativa lokaler	0,0	10,0	3,0	5,0	0,0	0,0
Idrottsanläggningar och bad						
Karlsbadet, bassänger, reningsanläggning, takbyte, solceller	21,0	25,0				
Bergahallen renovering duschar 1,2 mnkr, byte belysning ID 3 mnkr		1,2	3,0			
Ölyckeskolans idrottshall	8,7					
delsumma idrottsanläggningar och bad	29,7	26,2	3,0	0,0	0,0	0,0
Övrigt						
6 st Miljöhus: Norrevångskolan, Gasverket, Kunska pshuset, Carl Engström 2 st, Rådhuset		5,0				
Utbyte passersystem och åtgärder pga uppdateringar av mobilnätet		5,0				
delsumma övrigt	0,0	10,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Energieffektivisering						
Energieffektivisering: Byte belysning idrottshallar, administrativa lokaler		4,0				
utbyte fjärrvärmecentraler 8 objekt á 500 tkr	4,0					
delsumma energieffektivisering	4,0	4,0	0,0	0,0	0,0	0,0
delsumma investeringar fastighetsunderhåll över 2 mnkr	68,5	84,7	30,3	26,0	3,5	6,0
Investeringsanslag fastighetsunderhåll under 2 mnkr	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0
Totalt fastighetsunderhåll, investeringar	78,5	94,7	40,3	36,0	13,5	16,0
Övriga investeringsanslag						
Inventarier	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Maskiner	1,8	1,7	1,4	1,2	0,3	0,5
Storköksmaskiner	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Städmaskiner	0,5	0,5	0,3	0,3	0,3	0,3
Summa övriga investeringsanslag	3,3	3,2	2,7	2,5	1,6	1,8
Totalsumma investeringar servicenämnden exklusive byggprojekt	81,8	97,9	43,0	38,5	15,1	17,8

Tabell 6.

Förslag till Investeringsbudget byggprojekt, underhåll samt inventarier och maskiner 2024.

Investeringsbudget netto (mnkr)							
Projekt	Inv.ram beslut enligt Kf	Förslag ny budgetram	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027	Plan 2028
Reinvesteringar			-10,0				
Energieffektivisering			-4,0				
Myndighetskrav							
Omläggning av tak							
Byggnadsarbeten							
Utbyte fjärrvärmecentraler	-4,0						
Tennishallen, tak	-6,0						
Fotbollshallen, tak	-4,5						
Stehagskolan, kök	-7,2						
Vasavångskolan, kök	-15,8	-16,2					
Ölyckeskolan idrottshall	-8,7						
Förskolor							
Vitsippans förskola, Nya Skogsgläntan	-61,0	-67,0	-6,1				
Grundskolor							
Sallerupskolan	-210,3	-215,3	-100,5				
Stehagskolan	-10,0						
Flyinge skolan	-28,0						
Etapp 2	-24,9						
Belopp justeras när basutredning är gjord							
Västra skolan	-1,0						
Kulturskolan	-43,0	-53,6	-8,0				
Karlsbadet	-13,0		-6,0				
Karlsbadet utomhusbassänger	-31,0		-10,0				
Konstgräsplan							
Föreningslokal Husarängen not. 6	-18,5		-9,0				
Husarängen etapp 1	-13,5						
Senarelagda projekt							
Örtofta/Väggarp	-35,0						
Belopp justeras när basutredning är gjord							
Marieholm (Senarelagd)	-35,0						
Belopp justeras när basutredning är gjord							
Servicekommitténs maskiner och inventarier							
Inventarier			-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Storköksmaskiner			-1,6	-1,6	-1,6	-1,6	-1,6
Kök, arbetsmiljö - modernisering			-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
Elektronisk inpassering, utbyte av 4G			-5,0	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0
Verksamhetsanpassning-fastighet			-2,0	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0
Maskiner			-1,0	-1,4	-1,2	-0,4	-0,5
Städmaskiner			-0,6	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
Summa	-545,5	-352,1	-165,0	-8,6	-8,4	-7,6	-7,7

Tabell 7.

Verksamhetsmått

Verksamhetsmått

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Måltid					
Matsvinn, gram per portion efter servering	30 g	25 g	25 g	25 g	25 g
Andel inköp av ekologiska livsmedel	60%	40%	40%	40%	40%
Anta lunchportioner förskola	352 196	367 000	367 000	367 000	367 000
Portionspris förskola	26,84	27,53	27,53	27,53	27,53
Anta lunchportioner grundskol F-3a	288 513	294 000	294 000	294 000	294 000
Portionspris grundskola F-3	29,04	30,39	30,39	30,39	30,39
Antal lunchportioner grundskola 4-6	213 554	220 000	220 000	220 000	220 000
Portionspris grundskola 4-6	30,36	33,16	33,16	33,16	33,16
Antal lunchportioner 7-9	198 569	205 000	205 000	205 000	205 000
Portionspris 7-9	31,69	33,16	33,16	33,16	33,16
Totala antal portioner grundskola	700 636	719 000	719 000	719 000	719 000
Totala antal luncher fritids och pedagogiska luncher i grundskola grundskola	46 100	70 000	70 000	70 000	70 000
Antal lunchportioner gymnasieskola	85 000	91 000	91 000	91 000	91 000
Portionspris gymnasieskola	39,49	41,33	41,33	41,33	41,33
Antal dygnsportioner vård- och omsorg	116 871	103 000	103 000	103 000	103 000
Dygnspris vård och omsorg	126,01	131,87	131,87	131,87	131,87
Antal luncher Majkens	18 500	15 000	15 000	15 000	15 000
Portionspris Majkens	84	88	88	88	88
Transportservice					
Antal fordon fordonsflotta	138	133	133	133	133
Andel som drivs med fossilfria bränslen (biogas, el E85)	100%	100%	100%	100%	100%
Mat och Elevtransporter, antal fordon	10	10	10	10	10
Mat och Elevtransporter, antal elever	113	113	113	113	113
Mat och Elevtransporter, matleveransadr	40	40	39	39	39
Lokalvård					
Antal kvm städya	137 920	136 366	136 366	136 366	136 366

Fastighet					
<i>Faktanyckeltal</i>					
Bestånd egna fastigheter area (BTA),	177 380	177 380	177 380	177 380	177 380
Förhyrd area (kontraktsarea)	87 370	87 370	87 370	87 370	87 370
Total area (BTA)	264 750	264 750	264 750	264 750	264 750
Kostnader för lediga lokaler (hyresförlust tkr)	1 401	1 401	1 401	1 401	1 401
Vakansgrad andel av egna lokaler	1,5%	1,5%	1,5%	1,5%	1,5%
<i>Medianyckeltal (egna fastigheter)</i>					
Förbrukning Värme (kWh/kvm)	92	92	92	92	92
Förbrukning El (kWh/kvm)	57	57	57	57	57
Förbrukning Kyla (kWh/kvm)					
Summa energianvändning	149	149	149	149	149
Fastighetskapital nyckeltal					
Hyresintäkter (Eget bestånd) hyra / kvm BTA exkl lokalvård	998	998	998	998	998
Kostnad tillsyn, skötsel, felavhjälpande underhåll (kr/kvm), mindre åtgärder som sköts av fastighetservice.	136	136	136	136	136
Planerat underhåll (Drift) (Kr/Kvm)	34	34	34	34	34
Underhåll (Investering) (Kr/Kvm), komponentredovisningsmodell	435	435	435	435	435
Bokfört värde(egna fastigheter som förvaltas av fastighetsförv) /kvm BTA, 30 april 2023	7416	7416	7416	7416	7416

Tabell 8.

SKR (Sveriges kommuner och regioner) PKV-index (prisindex-kommunal-verksamhet)

Prisindex kommunal verksamhet						2022-10-20
PKV						
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Arbetskraftskostnad*	1,9	2,5	6,9	4,3	-0,2	3,8
vikt arbetskraftskostnad	69,70%	69,60%	68,80%	69,30%	69,70%	69,20%
Övrig förbrukning**	4,2	6,5	4,1	2,4	2,5	2,7
vikt övrig förbrukning	30,30%	30,40%	31,20%	30,70%	30,30%	30,80%
Prisindex kommunal verksamhet	2,6	3,7	6	3,7	0,7	3,4
* Lönekostnadsförändring inkl. förändring i arbetsgivaravgifter.						
** 50 % lönekostnadsförändring och 50 % KPIF, konsumentprisindex med fast ränta för prognosåren.						

Budget 2024 Indexuppräknig servicenämnden

Index år 2022 okt före budgetår 2023, verklig uppräknig av PKV	3,7
Uppräknig i budget 2023 enligt prognos , Beslutad KF budget 2023	2,6
avviklse, att korrigera, budget 2023	1,1
prognos PKV index 2023 (okt index före budgetår 2024)	6,0
Ny indexuppräknig Budget 2024, prognos	7,1%

Tabell 9.
Uppräkning av servicenämndens ram enligt PKV samt korrigerad med beslutade verksamhetsförändringar 2024.

Tabell Ramberäkning Budget 2024

	Belopp i tkr
Hyror	233 391
Måltid, försäljning och måltidsproduktion	76 231
Mat och elevtransport	8 678
Bilpool	9 210
Skolvaktmästare deb BoU	3 107
Summa budgetram	330 617
Förslag indexuppräkning 2024, 7,1%	23 474
Minskning ram åtgärdsplan 2024	-10 200
Ny ram justerad med åtgärdsplan 2024	343 891
Fastighet Mörten 22 driftskostnader	6 134
Fastighet Mörten 22 externa hyresintäkter	-600
Internhyra storkök Norrevångskolan	300
Ny ram efter verksamhetsförändring	349 725

Ramminskning enligt åtgärdsplan åren 2023–2025.

belopp i mnkr

Förslag enligt åtgärdsplan	11,8
avgår åtgärd måltid reglerad 2023	-1,6
Ramminskning budget 2024	10,2

Sammanställning av indexering med hänsyn tagen till genomförande av åtgärdsplan för åren 2023-2025.								
					Ram	Index uppräkning	Uppräkning belopp i tkr	Ny ram
Beräkning uppräkning enligt PKV - index enligt förslag 7,1%					330 617	7,1%	23 474	354 091
Beräkning reducering åtgärdsplan					330 617	4,0%	13 274	343 891

Budgetberedningen föreslås en uppräkning av budgetram med PKV-index 7,1 %. Nettoeffekten efter besparing åtgärdsplanen 10,2 mnkr ger indexuppräkning av budgetramen med 4,0 %. Därutöver tillägg för verksamhetsförändringar motsvarande 5,8 mnkr, vilket ger en ny ram med 349 725 tkr.

Tabell 10.
Preliminär tidsplan för servicenämndens ekonomi- och budgetprocess 2023.

Månad	Forum	Aktivitet
20 feb.	Servicenämnd	Information Budget 2023 samt flerårsplan 2024-2026.
20 feb	Servicenämnd	Årsredovisning 2022, Slutredovisning investeringsprojekt 2022.
20 mars	Servicenämnd	Ekonomisk månadsuppföljning februari 2023.
28 mars	Beslut om remiss.	Lokalbehov återfinns i förslag till reviderad Lokalförsörjningsplan 2024 som budgetberedningen/ksau beslutar att skicka på remiss till nämnderna vid sammanträdet den 28 mars.
17 april	Servicenämnd	Budgetskrivelse Budget 2024 samt flerårsplan 2025-2027. Yttrande på lokalförsörjningsplan. Ekonomisk månadsuppföljning mars 2023.
27 April	Budgetkickoff	Kommunstyrelsens arbetsutskott bjuder in samtliga nämnders presidier och förvaltningsledningar, ekonomer.
3 Maj	Resultatdialog	Kommunstyrelsens och servicenämndens presidium genomför Resultatdialog om Budget 2024.
15 maj	Servicenämnd	Ekonomisk månadsuppföljning Vårprognos, 2023-01-01 – 2023-04-30. Uppföljning Internkontrollplan 2023.
Maj	KSAU	Budgetberedningens beslut om delårsrapport Vårprognos 2022 och Vårbudget 2023.
30 Maj	KS	Beslut om delårsrapport Vårprognos 2023 och Vårbudget 2023.
31 Maj	Presidiermöten	Nämndernas presidier bjuds in till överläggningar.
12 juni	Servicenämnd	Ekonomisk månadsuppföljning för maj 2023.
juni	Beslut, Lokalförsörjningsplan 2024.	Budgetberedningen/ksau beslutar om förslag till Lokalförsörjningsplan som underlag till budget och plan 2024-2028 för inhyrningar och investeringar
19 Juni	KF	Beslut om delårsrapport Vårprognos 2023 och Vårbudget 2023.
20 juni		Förslag till budgetramar 2021-2027
21 aug.	Servicenämnd	Ekonomisk månadsuppföljning juli 2023.
12 Sept.	FÖSAM- SeF	Information om servicenämndens förslag till Budgetyttrande 2024.
18 sept.	Servicenämnd	Budgetyttrande Budget 2024 samt flerårsplan 2025-2027 inkl. yttrande på lokalförsörjnings-plan. Ekonomisk månadsuppföljning Delårsrapport för 2023-01-01--2023-08-31.
16 okt.	Servicenämnd	Ekonomisk månadsuppföljning för september 2023. Uppföljning Internkontrollplan 2023.
4-5 okt	Resultatdialog	Budget 2024 presidiet kommunstyrelsens presidium och servicenämnden om Budgetyttrande.
31 Okt.	KS	Beslut Budget 2024 Plan 2025-2027 samt Investerings-plan 2024-2027.
13 nov.	Servicenämnd	Ekonomisk månadsuppföljning oktober 2023. Workshop Internkontrollplan 2024 med riskanalys.
27 Nov.	KF	Beslut Budget 2024 och Plan 2025-2027 samt Investeringsplan 2025-2028.
11 dec.	Servicenämnd	Ek. månadsuppföljning november 2023. Internbudget 2024. Internkontrollplan 2024.

Barn- och familjenämnden

§ 74

BoF.2023.0165**Budget 2024 och flerårsbudget****Ärendebeskrivning**

Kommunens budgetberedning har fattat beslut om förslag till ekonomiska budgetramar för 2024 och planperioden 2025-2027. Kommunstyrelsens arbetsutskott har beslutat att respektive nämnden ska lämna yttrande över förslaget vid sina septembersammanträden.

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Barn- och familjenämndens yttrande över budgetberedningens förslag till budgetram 2024 och flerårsplan 2025-2027
- BoF - Yttrande budget 2024
- Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut § 96, 2023 Budgetberedning 2024 års budget och planperiod 2025-2027

Beredning

Barn- och familjenämnden kommer besluta om mål för innevarande mandatperiod på oktobersammanträdet 2023. Fram tills nya mål är beslutade arbetar nämnden och dess verksamheter med målsättningarna från förra mandatperioden, ett arbete som pågår kontinuerligt.

Åtgärderna i planerna som nämnden beslutat om under 2023, kommer vara verkställda inför 2024 och under planperioden. Konsekvenserna av åtgärderna har varit stora, och har påverkat verksamhetens organisation, personalens arbetsmängd samt personal och barn/elevs arbetsmiljö. Hur elevernas måluppfyllelse samt barn, elevers och personals arbetsmiljö kommer påverkas långsiktigt kommer visa sig under kommande år.

Nämndens verksamheter står inför många utmaningar kommande år. Några av dessa är minskat antal barn och elever i delar av kommunen, lagändringar inom socialtjänstens verksamhet, digitala nationella prov samt ökade volymer och kostnader för socialtjänstens verksamheter. För att kunna möta dessa utmaningar är nämnden i behov av budgettillskott inför 2024 och planperioden 2025-2027, vilket finns angivet i yttrandet.

Beslut

- Barn- och familjenämnden beslutar:

- att upprättat förslag till yttrande över barn-och familjenämndens budgetram för 2024 och planperioden 2025-2027 godkänns och översänds till kommunstyrelsen

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

Barn- och familjenämnden

- att volymförändringar behöver stämmas av innan den slutgiltiga budgeten för barn- och familjenämnden fastställs
- att budgettillskott angivna i yttrandet begärs.

Deltar inte i beslutet

Sverigedemokraterna deltar inte i beslutet.

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

Barn- och familjenämnden

Ordförande:	David Westlund
Förvaltningschef:	Jörgen Larsson

Yttrande över budgetberedningens förslag till budgettram 2024 och flerårsplan 2025-2026

Uppdrag

Barn- och familjenämnden önskar inga ändringar i sitt beslutade uppdrag.

Nämndens mål

Barn- och familjenämnden kommer besluta om mål för innevarande mandatperiod senast på nämndens möte i november 2023. Fram tills nya mål är beslutade, arbetar nämnden och dess verksamheter med målsättningarna från förra mandatperioden.

Nämndens arbete inom den kommunövergripande perspektivet *Medborgare och andra intressenter* är ständigt pågående. Inom ramen för perspektivet pågår arbetet kontinuerligt med att öka barn och elevers upplevelse av trygghet och studiero på kommunens skolenheter. Inom målperspektivet pågår också ett arbete för att öka närvaron för elever på grundskolan. Här har ett samverkansprojekt statat upp inom förvaltningen, men målsättningen att främja elevers skolnärvaro.

Barn och elever i Eslövs kommuns förskolor och grundskolor ska nå kunskapsmålen och verksamheten ska utveckla arbetssätt och metoder för att ge alla barn och elever likvärdiga förutsättningar till lärande, ett arbete som pågår kontinuerligt inom det kommunövergripande perspektivet *Tillväxt och hållbar utveckling*. Elevernas måluppfyllelse har varit ungefär på samma nivå under förra mandatperioden, men skolenheterna arbetar alltid med målsättningen att eleverna ska nå en högre måluppfyllelse.

Under förra mandatperioden hade nämnden mycket god måluppfyllelse inom ramen för perspektivet *Verksamhet och medarbetare*. Arbetet som bidragit till den goda måluppfyllelsen pågår, men påverkas och kommer påverkas av åtgärderna som nämnden vidtagit för att reducera sina kostnader.

Åtgärdsplaner

Barn- och familjenämnden har beslutat om två åtgärdsplaner under 2023. Åtgärderna i planerna motsvarar kostnadsreduceringar om 17 miljoner för nämndens verksamheter. Verkställigheten och konsekvenser av de beslutade åtgärderna är kortfattat som följande:

- *Avveckla utökning av tid i förskola för 5-åringar*

Åtgärden beslutades av nämnden i januari, och är verkställd även för kommande år. Åtgärden har inte inneburit några konsekvenser varken för barnen, verksamhetens kvalitet eller personalens arbetsmiljö.

- *Minskning av barn- och elevpeng i verksamheterna förskola, fritidshem, förskoleklass, grundskola och anpassad grundskola*

I december 2022 beslutade nämnden om en minskad barn- och elevpeng för 2023, och i och med beslutet så verkställdes åtgärden. I åtgärdsplanen som nämnden beslutade i juni 2023 fanns åtgärden att ytterligare minska barn- och elevpengen inför år 2024, ett beslut som kommer tas i december. Konsekvenserna av åtgärden har varit stora, och har påverkat verksamhetens organisation, personalens arbetsmängd samt personal och barn/elevs arbetsmiljö. Inom förskolans verksamhet har antalet personal som arbetar närmast barnen minskat med cirka 4 årsarbetare, och inom grundskolan är motsvarande antal cirka 35 årsarbetare. Detta antal kommer givetvis öka om barn- och elevpengen minskas ytterligare. Personalminskningar har gjorts i de personalkategorier som minst påverkar barnen och elevernas trygghet, studiero och måluppfyllelse. Hur elevernas måluppfyllelse samt barn, elevs och personals arbetsmiljö kommer påverkas långsiktigt kommer visa sig under kommande år.

- *Omstrukturering statsbidrag*

Inför 2023 har den interna fördelningen det riktade statsbidraget *Likvärdig skola* gjorts om, och den del av statsbidraget som tidigare finansierade tjänster inom elevhälsan är nu fördelat till grundskoleenheterna. Till exempel så har den del av statsbidraget som tidigare finansierat 5 tjänster organiserade i den centrala elevhälsan istället fördelas ut till skolenheterna direkt, och tjänsterna inom elevhälsan har avvecklats. En minskad elevhälsa har störst påverkan för barn och elever som är i behov av stöd, och avvecklingen av dessa tjänster kommer få konsekvenser för denna barn- och elevgrupp. Åtgärden är verkställd, och kommer även vara verkställd under kommande år.

- *Minskning av budgetram för socialtjänsten inkl öppenvård*
Inför 2023 minskade budgetramen för socialtjänstens verksamhet. Åtgärden är verkställd med konsekvensen att arbetsbelastningen för personalen och personalomsättningen inom socialtjänsten, har ökat. Då antalet ansökningar till socialtjänsten, orosanmälningar samt inledda utredningar fortsätter öka blir vidare blir konsekvenserna av åtgärden större. Åtgärden är verkställd och kommer även att vara verkställd under kommande år.
- *Minskning av stabs- och stödfunktioner*
Under 2023 har stabs- och stödfunktioner minskat inom nämnden, och åtgärden är verkställd. Inför 2024 kommer åtgärden inte kunna verkställas, då arbetsbelastningen på stabs- och stödfunktionerna kommer bli högre på grund av den kommungemensamma ekonomiorganisationen.
- *Strukturtillägg grundskolan*
En del av grundskolans resurstilldelning består i ett så kallat strukturtillägg som fördelas utifrån elevernas socioekonomiska bakgrundsfaktorer. Strukturtillägget har bidragit till att öka likvärdigheten mellan kommunens grundskolor, och konsekvensen som åtgärden medför är en minskad likvärdighet. Åtgärden är verkställd och kommer även vara verkställd under kommande år.

Planering utifrån möjligheter och utmaningar

Under 2023 genomförs en strategisk lokalplaneringsutredning av kommunens förskolor och grundskolor. Syftet med utredningen är att lokalerna ska kunna nyttjas effektivare, men också på sikt en effektivare organisering av verksamheten. Ett led i arbetet är att kommunens mindre förskolor på sikt kommer ersättas av större. Något som kommer bidra till kostnadsreduceringar och effektivare organisering utan att kvalitén på undervisningen och tryggheten för barnen påverkas. Kostnadsreduceringen till följd av denna effektivisering är inte möjlig att uppskatta förrän insatsen är planerad.

Från och med år 2025 kommer de nationella proven i årskurs 6 och 9 delvis vara digitala. En digitalisering av proven förväntas bidra till en mer likvärdig och rättvis bedömning och betygssättning av proven, samt att arbetstiden med proven minskar för lärare och skolpersonal. Skolverket ansvarar för tjänsten där proven

kommer göras, menas huvudmännen ansvarar för övrigt (till exempel kommunikation, organisation, digital kompetens och tekniska förutsättningar). Arbetet med att förbereda verksamheten både kompetens- och utrustningsmässigt inför de digitala nationella proven, har redan påbörjats inom nämndens verksamheter och kommer pågå fram tills provtillfällena sätter igång. Förberedelserna kommer innebära kostnader i form av tekniska lösningar och kompetensutveckling. Ett generellt statsbidrag för digitala nationella prov finns för år 2023 och 2024 och uppgår till 123:-/invånare, ett statsbidrag som nämnden är i behov av för att kunna verkställa uppdraget med att genomföra digitala nationella prov.

Driftsbudgetbehov: 4,1 mkr

Inom socialtjänstens område kommer flera lagändringar under 2023 och 2024. Från och med 1 juli 2023 finns lagändringar rörande utredningar med misstänkt ung lagöverträdare samt sänkt åldersgräns till 12 år för att öppna insatser utan vårdnadshavares samtycke. Från och med 1 januari 2024 finns ändringar för stärkt skydd för barn i skyddat boende samt utredningar om barn och unga i samhällets vård. Samtliga av dessa lagändringar kommer innebära ökad arbetsbelastning för socialtjänsten, och i vissa fall kommer generellt statsbidrag utgå till kommunen för dessa ändringar.

Sveriges kommuner och regioner (SKR) har under år 2023 beslutat om höjda arvodesnivåer för familjehem. Detta innebär att istället för den årliga höjningen som följer löneutvecklingen för vissa yrken, sker en höjning med 2991 kronor i månaden per familjehem i jämförelse med 2020 års belopp. För 2024 uppskattas ytterligare en höjning om cirka 4 procent, något som kommer medföra kostnadsökningar för socialtjänsten. Syftet med höjningarna är att kommunerna ska få lättare att rekrytera familjehem och att skillnaderna i arvoden inte ska bli så stor jämfört med privata aktörer.

Driftsbudgetbehov: 0,7 mkr

Vid placeringar av barn och unga inom ramen för socialtjänstens verksamhet, eftersträvas alltid öppenvårdsinsatser eller familjehemsplaceringar. Antal unga som placeras i familjehem har ökat under senaste åren, däremot har institutions- och HVB placeringar minskat. Enheten har arbetat systematiskt med att ”vårdnadsöverflyttar” ungdomar som varit minst tre år i familjehem. Antalet barn och unga som placeras är svårt att prognostisera, men en ökning har skett av barn och unga med komplexa vårdbehov som inte bedöms kunna tillgodoses genom

kostnadseffektiva insatser. Underskottet för 2023 beräknas uppgå till 13,4 mkr. Till följd av detta behöver budgeten för insatser inom socialtjänsten öka.

Driftsbudgetbehov: 8 mkr

Förskolan och grundskolan ska vara likvärdig, vilket bland annat innebär att elever med olika fysiska funktionshinder ska kunna delta i undervisningen på samma villkor som andra elever. För detta ska vara möjligt behöver utbildningslokalerna anpassas så att undervisningen blir tillgänglig även för dessa elever, något som sker inom ramen för nämndens investeringsbudget.

Investeringsbudgetbehov: 1 mkr

När skolenheter renoveras alternativt att nya skolenheter byggs, medföljer en investeringsbudget för inventarier till nämnden. Budgeten för inventarier utgår ifrån projektets totala budget, men detta är inte tillräckligt för de investeringar som verksamheten är i behov av. Inför år 2024 har nämnden tilldelats investeringsbudget för inventarier till Sallerupsskolan (5 mkr), ett projekt som är försenat. Investeringsbudgeten för inventarier kommer inte vara tillräcklig, utan en utökning kommer behövas.

Investeringsbudgetbehov: 1 mkr

Tabeller

Driftsbudget per verksamhet (mkr)

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Politisk verksamhet	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9
Förskola 1-5 år och pedagogisk omsorg	-249,2	-249,0	-261,0	-261,6	-265,9
Fritidshem	-77,2	-74,6	-75,5	-75,7	-76,2
Förskoleklass	-32,5	-32,1	-32,7	-31,9	-32,2
Grundskola	-420,4	-408,6	-410,5	-411,4	-412,9
Grundsärskola	-22,9	-20,3	-19,8	-19,0	-18,7
Gymnasieskola	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Barn och ungdomsvård	-43,3	-44,0	-45,3	-46,7	-45,3
Familjerätt och familjerådgivning	-3,0	-3,0	-3,1	-3,1	-3,1
Flyktingmottagning	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Förvaltningsgemensamt inkl socialtjänst	-78,5	-79,3	-81,7	-81,7	-81,7
Åtgärdsplaner	-4,4				
Summa	-932,1	-911,8	-930,5	-931,9	-936,9

Resultatbudget (mnr)

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Intäkter	109,6	106,1	107,3	107,4	107,8
Kostnader	-1 041,7	-1 017,8	-1 037,8	-1 039,3	-1 044,6
Nettokostnader	-932,1	-911,8	-930,5	-931,9	-936,9

Resultatbudget per kontogrupp (mnr)

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Intäkter	109,6	106,1	107,3	107,4	107,8
Försäljningar					
Taxor och avgifter	30,5	27,0	28,2	28,3	28,7
Hyror och arrenden					
Bidrag	55,6	55,6	55,6	55,6	55,6
Försäljning av verksamhet och konsulttjänster	20,3	20,3	20,3	20,3	20,3
Övriga ersättningar och intäkter	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2
Kostnader	-1 041,7	-1 017,8	-1 037,8	-1 039,3	-1 044,6
Personalkostnader	-703,4	-683,4	-697,2	-698,4	-702,5
Lokalkostnader	-136,3	-140,4	-140,4	-140,4	-140,4
Övriga kostnader	-198,5	-190,5	-196,7	-197,0	-198,2
Avskrivning	-3,4	-3,4	-3,4	-3,4	-3,4
Intern ränta	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Nettokostnader	-932,1	-911,8	-930,5	-931,9	-936,9

Investeringsbudget (mnr)

Projekt	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027	Plan 2028
Inventarier förskolor/skolor	-2,7	-2,7	-2,7	-2,7	-2,7
Utemiljö förskolor/skolor	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
IT-struktur	-1,2	-1,2	-1,2	-1,2	-1,2
Inventarier Sallerupsskolan	-5,0				
Inventarier utbyggnad Flyingeskolan	-3,0				
Upprustning förskolegårdar	-1,7				
Summa	-14,6	-4,9	-4,9	-4,9	-4,9

Verksamhetsmått

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Barnomsorg antal barn					
Eslövs kommuns förskolor 1-5 år	1 767	1 689	1818	1824	1863
Pedagogisk omsorg	28	27	29	29	30
Andra huvudmän	270	263	283	284	290
Summa	2065	1978	2129	2137	2182
Fritidshem, antal elever					
Eslövs kommuns fritidshem	1586	1528	1542	1546	1551
Fritidshem andra huvudmän	127	112	113	114	114
Summa	1713	1641	1655	1660	1665
Grundskola, antal elever					
Förskoleklass i Eslövs kommuns skolor	424	420	427	414	419
Förskoleklass hos andra huvudmän	33	33	33	32	33
Årskurs 1-9 i Eslövs kommuns skolor	3857	3784	3802	3839	3862
Årskurs 1-9 hos andra huvudmän	334	328	330	333	335
Anpassad grundskola	65	55	52	50	47
Summa	4714	4619	4645	4668	4696

Vård- och omsorgsnämnden

§ 85

VoO.2023.0311

Yttrande över budgetberedningens förslag till budget 2024 och planperiod 2025-2027**Ärendebeskrivning**

Vård- och omsorgsnämnden har i vårens budgetberedning presenterat förutsättningarna för nämndens verksamhetsområden 2024-2027. Kommunstyrelsens arbetsutskott har vid sammanträde den 20 juni 2023 beslutat om förslag till budgetramar för år 2024 med plan 2025-2027. Vård- och omsorgsnämnden har analyserat förslaget i förhållande till nuläge och förväntad utveckling.

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Yttrande över budgetberedningens förslag till budget 2024 och planperiod 2025-2027
- Budgetyttrande Vård och Omsorg 2024
- Sifferbilaga, budget 2024
- Förslag till Vårbudget inför 2024 - förutsättningar
- Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut § 96, 2023 Budgetberedning 2024 års budget och planperiod 2025-2027

Beredning

Vård- och omsorgsnämnden arbetar vidare utifrån den åtgärdsplan som beslutades i januari 2023. Totalt förväntas de effektiviseringar och omprioriteringar som gjorts hittills, ge effekt på cirka 28 mnkr under 2023. Förväntad effekt på helår 2024 beräknas till cirka 44 mnkr. Anledningen till att full effekt inte uppnås under 2023 är att en hel del processer tar tid att implementera och genomföra.

Inför 2024 ser vård- och omsorgsnämnden fortsatt stora utmaningar i att göra de nödvändiga omprioriteringar som krävs för att nå en budget i balans. En av de största budgetutmaningarna internt är att lyckas omprioritera resurser för att täcka upp det intäktsbortfall från Migrationsverket som historiskt har budgeterats upp. En annan stor utmaning för vård- och omsorgsnämnden kommer vara den nya arbetstidslagen som träder i kraft den 1 oktober 2023. Lagen kräver 11 timmars dygnsvila vilket kommer att påverka många av nämndens verksamheter.

Vård- och omsorgsnämnden kommer eventuellt att behöva förbereda för att öppna upp nya platser på vård- och omsorgsboende. Den demografiska utvecklingen pekar på en stor ökning i befolkningen de närmsta tre åren, framförallt inom åldersgruppen 80+.

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

Vård- och omsorgsnämnden

Budgetutmaningar 2024	Mnkr
Intäktjustering Migrationsverket	7
11 timmas dygnsvila	8
Öppna 8 platser, SÄBO	3,5

Förutom utmaningar ser vård- och omsorgsnämnden även möjligheter inför 2024. Sedan inledningen av 2022 har nämnden arbetat med att förbättra och kontrollera redovisningen kring LSS-utjämnningen där Eslövs kommun är stor mottagare. Arbetet har inneburit en förbättring med 20,6 mnkr de senaste två åren som hamnar övergripande på finansförvaltningen.

Vård- och omsorgsnämnden har under augusti anställt en handläggare för felaktiga utbetalningar (FUT). Förväntan är att denne ska bidra till att säkerställa att nämnden tar rättssäkra beslut och gör korrekta utbetalningar inom framförallt personlig assistans och ekonomiskt bistånd.

Under 2023 har beslut fattats om att enheten för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsenheten ska arbeta under en gemensam enhetschef. Till detta finns även ett tre-årigt projekt, RIKTA, som syftar till att personer som står längst från arbetsmarknaden ska nå egenförsörjning.

Vård- och omsorgsnämnden har slutligen stora förhoppningar att det nya hemgångsteamet som startats under inledningen av 2023 ska börja ge effekt under året.

Yrkanden

Lena Hugosdotter Sundberg (M), Agneta Nilsson (S), Rasmus Wadsten (S) och Eva Bengtsson (S) yrkar bifall till förvaltningens förslag till yttrande.

Beslut

- Vård- och omsorgsnämnden beslutar att anta upprättat yttrande över budgetberedningens förslag till budget 2024 med flerårsplan 2025-2027.

Deltar ej i beslutet

Linus Walemo (SD), Carl Andersen (SD), Charlotte Jönsson (KD) och Eva Rebling (V) avstår från att delta i beslutet.

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

Vård- och omsorgsnämnden

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

Driftbudget per verksamhet (mkr)

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Vård-och Omsorgsnämnden	-1,4	-1,4	-1,4	-1,4	-1,4
Alkoholtillsyn	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Äldreomsorg	-338,6	-349,5	-355,0	-360,3	-366,6
Funktionsnedsättning	-216,6	-216,6	-218,0	-219,0	-220,0
Socialpsykiatri	-28,6	-28,6	-29,0	-29,5	-30,0
Socialtjänsten över 18 år	-27,8	-27,8	-28,0	-28,5	-29,0
Förvaltningsgemensamt	-55,6	-54,0	-54,0	-54,0	-54,0
Ekonomiskt bistånd	-47,1	-47,1	-47,1	-47,1	-47,1
Summa	-715,6	-724,8	-732,3	-739,6	-747,9

Resultatbudget (mnkr)

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Intäkter	138,6	142,5	143,9	151,0	154,0
Kostnader	-854,2	-867,3	-876,2	-890,6	-901,7
Nettokostnader	-715,6	-724,8	-732,3	-739,6	-747,7

Resultatbudget per kontogrupp (mkr)

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Intäkter	138,6	142,5	143,9	145,1	146,1
Försäljningar	15,9	15,9	15,9	15,9	15,9
Taxor och avgifter	18,7	20,5	21,0	21,5	22,0
Hyror och arrenden	35,1	36,9	37,8	38,5	39,0
Bidrag	67,9	68,4	68,4	68,4	68,4
Försäljning av verksamhet och konsulttjänster	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Övriga ersättningar och intäkter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kostnader	-854,2	-867,3	-876,2	-884,7	-893,8
Personalkostnader	-523,2	-532,1	-539,1	-545,7	-552,9
Lokalkostnader	-75,5	-78,6	-80,0	-81,4	-82,8
Övriga kostnader	-253,9	-255,0	-255,5	-256,0	-256,5
Avskrivning	-1,6	-1,6	-1,6	-1,6	-1,6
Intern ränta	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nettokostnader	-715,6	-724,8	-732,3	-739,6	-747,7

Investeringsbudget netto (mnkr)

Projekt	Inv.ram beslut enligt Kf	Förslag ny budgetram	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027	Plan 2028
Inventarier boendeenheter			-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
Ny teknik			-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
Summa	0,0	0,0	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0

Verksamhetsmått

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Äldreomsorg					
Antal platser i vård- och omsorgsboende	257	253	261	261	270
Antal vårddygner i vård- och omsorgsboende	89 115	87 728	90 502	90 502	93 623
Beläggning vård- och omsorgsboende	95%	95%	95%	95%	95%
Antal vårddygner i externt köpta platser	1 460	1 460	1460	1460	1460
Antal korttidsplatser	22	20	18	16	16
Antal vårddygner i korttidsboende	7 227	6 570	5 913	5 256	5 256
Beläggning korttid, avlastning, växelomsorg	90%	90%	90%	90%	90%
Biståndsbedömt trygghetsboende	24	24	24	24	24
Antal externt köpta korttidsdygn	40	40	40	40	40
Antal betaldygner på sjukhus	0	0	0	0	0
Totalt antal ers. hemvårdstimmar/månad, SoL och delegerad HSL	12 300	12 500	13 000	13 500	14 000
Trygghetslarm, antal abonnemang	880	900	920	940	960
Trygghetslarm, antal larm/dygn som rings ut från larmcentral	60	60	60	60	60
LSS					
Antal verkställda boendebeslut, vuxna	175	178	181	184	187
Antal vårddygner i externa boenden, LSS-beslut	1 370	1 370	1 370	1 370	1 370
Totalt antal verkställda boendebeslut, barn	3	3	3	3	3
Antal personer inom daglig verksamhet	185	190	195	200	200
Antal timmar med betalningsansvar inom personlig ass (SFB)	55 100	55 100	55 500	56 000	56 500
Antal timmar med betalningsansvar inom personlig ass (LSS)	58 240	58 300	59 000	60 000	61 000
Antal dygn i korttidsvistelse, barn/unga	2 800	3 000	3 100	3 200	3 300
Antal tillfällen med korttidstillsyn, barn/unga	1 150	1 250	1 350	1 400	1 450
Socialpsykiatri					
Antal beslutade timmar boendestöd	3 750	4 000	4 000	4 000	4 000
Antal personer med beslut om sysselsättning	40	40	40	40	40
Antal vårddygner i externa placering	4 015	4 200	4 200	4 200	4 200
Antal platser i vård- och omsorgsboende	26	26	26	26	26
Socialtjänsten över 18 år					
Antal vårddygner enligt LVU	0	0	0	0	0
Antal vårddygner enligt LVM	350	600	600	600	600

Utifrån behov

Verksamhetsmätt

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Antal vårddygn enligt SoL (exklusive skyddat boende)	3 500	3 500	3 500	3 500	3 500
Antal dygn skyddat boende	2 000	1 500	1 500	1 500	1 500
Antal personer, öppenbehandlingen i Eslöv under året	25	40	40	40	40
Antal personer, fältservice/rådgivning under året	200	150	150	150	150
Antal personer, insats råd och stöd under året	100	100	100	100	100
Antal andrahandskontrakt	70	50	50	50	50
Ekonomiskt bistånd					
Antal hushåll med beviljat försörjningsstöd i genomsnitt per månad	345	350	360	370	380
Bidrag per hushåll, kr i genomsnitt per mån	10 000	10 500	11 000	11 500	12 000
Personer som ej återkommit till försörjningsstöd inom ett år, %	-				
Antal ärenden inom skuldrådgivningen	225	240	250	250	250

Vård- och omsorgsnämnden

Ordförande:	Tony Hansson
TF Förvaltningschef:	Ingrid Westerlund

Uppdrag

Förvaltningen Vård och Omsorg styrs av vård- och omsorgsnämnden.

Vård- och omsorgsnämnden ansvarar för kommunens uppdrag som regleras av socialtjänstlagen, SoL, hälso- och sjukvårdslagen, HSL, och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Nämnden fullgör även den del av individ- och familjeomsorgen som arbetar med behandling och socialt stöd, riktat till personer från 18 år. Dessutom utövas tillsyn och kontroll enligt tobakslagen och lagen om handel med vissa receptfria läkemedel. Därutöver ansvarar nämnden för tillstånd och tillsyn enligt alkohollagen samt för att avge yttranden enligt lotterilagen. Sedan den 1 januari 2019 ansvarar vård- och omsorgsnämnden även för boendefrågor för socialt utsatta personer, budget- och skuldrådgivning, ekonomiskt bistånd samt mottagandet av vuxna flyktingar och andra skyddsbehövande.

Nämndens mål

Arbetet med effektmålet "Samverkan med föreningar och frivilligverksamheter på alla nivåer ska ske för att öka tryggheten och minska ensamhet, utanförskap och isolering" har till vissa delar varit komplicerat. Bland annat utifrån faktumet att det i hög utsträckning påverkats av pandemin och att verksamheterna inte kunnat genomföra fysiska träffar med föreningar som en del i strukturerade samarbeten. Arbetet kommer fortsätta under innevarande mandatperiod.

Arbetet med att "I samverkan med kommunledningskontoret och fastighetsägarna skapa attraktiva och tillgängliga bostäder i olika boendeformer för främst äldre, samt för dem inom vårt verksamhetsområde som av egen kraft har svårt att finna ett tillgängligt boende" uppfylldes i den grad vård- och omsorgsnämnden kan påverka. Vård- och omsorgsnämnden arbetar fortsatt internt med lokalförsörjningsplanen parallellt med detta mål. En stor del i vård- och omsorgsnämndens fortsatta arbete är planeringen av ett nytt demensboende.

Effektmålet en "Ekokommun i framkant" är ett mål som sträcker sig längre än nuvarande mandatperiod. Samtliga verksamheter har arbetat för att förbättra

miljöarbetet utifrån sina förutsättningar. Vård- och omsorgsnämnden har exempelvis varit delaktig i arbetet med avfallsplanen med fokus på att hantera matsvinn och sophantering på ett hållbart sätt.

"Årligen ska minst ett välfärdstekniskt hjälpmedel samt ett nyskapande arbetssätt inom varje verksamhetsgren vara infört som skapar mervärde för brukarna" uppfylldes under den gångna mandatperioden. Pandemin har påskyndat arbetet med att använda mer tekniska lösningar i vardagen och under året har en mängd olika välfärdstekniska hjälpmedel införts i verksamheterna. Senaste införandet är installation av nyckelfria läkemedelsskåp på särskilda boenden samt i ordinärt boende. Vård- och omsorgsnämnden kommer att försätta arbeta för att hitta nya tekniska lösningar som både gynnar ekonomiskt och ökar kvaliteten för brukarna.

Effektmålet att "Ständigt jämföra oss med framgångsrika kommuner och införa goda exempel och arbetssätt" uppfylldes under mandatperioden. Verksamheterna har deltagit i undersökningar och mätningar som anses vara relevanta, exempelvis att delta i Socialstyrelsens undersökning "Vad tycker de äldre om äldreomsorgen" och Sveriges Kommuner och Regioners (SKR) brukarundersökningar inom funktionsnedsättning. Framöver är det oklart hur vård- och omsorgsnämnden kommer att arbeta med detta. En del i åtgärdsplanen är att dra ner på resurser inom kvalitet och utveckling vilket troligtvis kommer att påverka möjligheten till jämförelsearbete.

Åtgärdsplaner

Vård- och omsorgsnämnden arbetar vidare utifrån den åtgärdsplan som beslutades i januari 2023. Totalt förväntas de effektiviseringar och omprioriteringar som gjorts hittills, ge effekt på cirka 28 mnkr under 2023. Förväntad effekt på helår 2024 beräknas till cirka 44 mnkr. Anledningen till att full effekt inte uppnås under 2023 är att en hel del processer tar tid att implementera och genomföra.

En del av åtgärderna i åtgärdsplanen har visat sig vara svåra att uppnå. Exempelvis är det svårt att konkretisera hur en genomlysning av myndigheten ska resultera i 1 mnkr. Den externa genomlysningen som gjordes av Serkon visade inte på några konkreta besparingsmöjligheter.

För att nå målet om en budget i balans redan under 2023 kommer vård- och omsorgsnämnden att arbeta vidare med ytterligare åtgärder för att över tid säkerställa en budget i balans. Tidigare satsningar kommer löpande att ses över samtidigt som fler utvärderingar genomförs i syfte att hitta fler effektiviseringar och omprioriteringar.

Hittills har påverkan på bemanningen ute i verksamheterna varit relativt liten. För att nå en budget i balans och att nå en fortsatt ekonomiskt hållbar bemanning på sikt kommer troligtvis bemanningen att påverkas. Utmaningen ligger i att många verksamheter redan upplever stora utmaningar med exempelvis höga sjukskrivningstal och hög arbetsbelastning. Vid ytterligare neddragningar finns en risk att detta förvärrar en redan ansträngd situation.

Nedan redovisas en sammanställning på de åtgärder som identifierades i åtgärdsplanen och förväntat utfall vid vårprognosen.

Fel! Ogiltig länk.

Planering utifrån möjligheter och utmaningar

Vård- och omsorgsnämnden ser fortsatt stora utmaningar i att göra de nödvändiga omprioriteringar som krävs för att nå en budget i balans. En av de största budgetutmaningarna internt är att lyckas omprioritera resurser för att täcka upp det intäktsbortfall från Migrationsverket som historiskt har budgeterats upp. Prognosen är att intäkterna kommer att fortsätta sjunka vilket gör att behovet av tillskott kommer att öka för varje år. I nedanstående tabell visas budgeten och utfallet för intäkterna samt det tillskott som vård- och omsorgsnämnden fick 2021. Under 2023 beräknas underskottet till 7,0 mnkr, vilket inte förväntas bli mindre under 2024.

Intäkter

Ansvar 360010	2019	2020	2021	2022	2023
Budget Intäkter	-23 600	-23 600	-13 600	-13 600	-13 600
Tilläggsbudget KF		0	10 000	0	0
Utfall intäkter	-26 927	-16 249	-10 361	-7 535	-6 600
Diff	3 327	-7 351	-3 239	-6 065	-7 000

En stor utmaning för vård- och omsorgsnämnden kommer vara den nya arbetstidslagen som träder i kraft den 1 oktober 2023. Lagen kräver 11 timmars dygnsvila vilket kommer att påverka många av nämndens verksamheter. Inom exempelvis funktionsnedsättning arbetar man idag längre dygnspass där både vaken natt och journatt förekommer. Vård- och omsorgsnämnden har arbetat intensivt med frågan tillsammans med HR under 2023 där nya arbetsscheman

utarbetas. Funktionsnedsättning och hemvården är de verksamheter som troligtvis kommer att påverkas mest. Svårigheten kommer bestå i att fler personer kommer att krävas för att täcka upp schemat. I kombination med heltidsmålet och att man försöker undvika delade turer ligger utmaningen i att få till ett schema utan att utöka personalkostnaderna.

Inom hemvården kommer man behöva minska antalet arbetspass per anställd från 19 till 18. Detta kommer i sin tur leda till att fler personer behövs. I teorin kommer detta kräva cirka 10 årsarbetare som motsvarar cirka 5 mnkr. Inom funktionsnedsättning är motsvarande siffra cirka 6 årsarbetare eller 3 mnkr. Förhoppningen är att man i realiteten försöker lösa en del av detta behov inom befintlig verksamhet men troligtvis kommer det innebära en ökning av resurser. Under tiden som arbetet pågått har nya utmaningar framkommit där det kommer att krävas mycket av verksamheterna för att hålla koll på brytpunkter och andra detaljer. Risker är att det kommer krävas ökad administrativ personal inom verksamheterna. Vård- och omsorgsnämnden ser över olika möjligheter för arbetet framåt och en arbetsgrupp kommer att bildas för att utvärdera en möjlig bemanningsenhet.

Vård- och omsorgsnämnden kommer eventuellt att behöva förbereda för att öppna upp nya platser på vård- och omsorgsboende. Den demografiska utvecklingen pekar på en stor ökning i befolkningen de närmsta tre åren, framförallt inom åldersgruppen 80+. Den kö som finns till vård- och omsorgsboende har under delar av året varit längre än önskat. Förhoppningsvis kan det nyöppnade biståndsbedömda trygghetsboendet motverka behovet av vård- och omsorgsplatser något. Under förutsättning att platserna kan öppnas upp inom befintlig lokalbudget beräknas 8 platser kosta cirka 3,5 mnkr i personalkostnader.

Budgetutmaningar 2024	Mnkr
Intäktjustering Migrationsverket	7
11 timmas dygnsvila	8
Öppna 8 platser, SÄBO	3,5

Inom personlig assistans är lagstiftningen förändrad vilket kan påverka antalet insatser inom verksamhet funktionsnedsättning. Förändringen innebär en utökning av personkretsarna vilket innebär att fler personer kommer att inkluderas inom personlig assistans. I dagsläget är det oklart hur stor effekt detta kan få för kommunen eftersom det finns ett delat ansvar mellan stat och kommun. Klart är att relativt små förändringar kan ge stora effekter då ett normalstort beslut enligt LSS oftast kostar mellan 1-2 mnkr per år.

Det generella världsläget med hög inflation och eventuell stigande arbetslöshet är något som skulle kunna påverka vård- och omsorgsnämnden. Förutom dom

generella kostnadsökningarna finns en stor risk att behovet av ekonomiskt bistånd kommer att öka i takt med att konjunkturen försämras. I dagsläget är det oklart om, och hur mycket det kommer att påverka.

Den rådande inflationen påverkar även vård- och omsorgsnämnden i form av exempelvis hyresökningar från hyresvärdarna. I vårprognosen räknades en differens på 3,9 mnkr fram i hyresökningar jämfört med vad som tillförts i budgetramen. Detta kommer att påverka vård- och omsorgsnämnden både innevarande år och framöver om det inte regleras.

Eventuella utmaningar 2024	Mnkr
<i>Personlig assistans</i>	?
<i>Ekonomiskt bistånd</i>	?
<i>Interna regleringar hyror</i>	?

Vård- och omsorgsnämnden har sedan inledningen av 2022 arbetat med att förbättra och kontrollera redovisningen kring LSS-utjämnningen där Eslövs kommun är stor mottagare. Arbetet har både bestått i att gå igenom redovisning och verksamhetssystem, men även i en informationsinsats för att skapa en större förståelse för vad som påverkar. Arbetet har visat sig ge stora effekter. År 2023 fick Eslövs kommun 64,6 mnkr jämfört med 2022 då utfallet i LSS-utjämnningen landade på 51,5 mnkr. 2024 har det publicerats ett preliminärt utfall på 72,1 mnkr. Ökningen pekar alltså på 20,6 mnkr på två år, vilket i dagsläget inte finns med som en parameter i ramfördelningen till vård- och omsorgsnämnden. LSS-utjämnningen hamnar istället övergripande på finansförvaltningen.

Vård- och omsorgsnämnden har under augusti anställt en handläggare för felaktiga utbetalningar (FUT). Förväntan är att denne ska bidra till att säkerställa att nämnden tar rättssäkra beslut och gör korrekta utbetalningar inom framförallt personlig assistans och ekonomiskt bistånd. En projektplan kommer att utarbetas för att säkerställa ramarna för tjänsten och för att vård- och omsorgsnämnden ska få ut så mycket som möjligt av den tillsatta tjänsten. Förhoppningen är att tjänsten ska bli självfinansierande och bidra till vård- och omsorgsnämndens mål att nå en budget i balans över tid.

Under 2023 har beslut fattats om att enheten för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsenheten ska arbeta under en gemensam enhetschef. Förhoppningen är att samarbetet mellan dessa enheter ska bidra till att fler människor kommer ut i självförsörjning och att utbetalning av försörjningsstöd därmed ska minska. Till detta finns även ett tre-årigt projekt, RIKTA, som syftar till att personer som står längst från arbetsmarknaden ska nå egenförsörjning.

Vård- och omsorgsnämnden har stora förhoppningar att det nya hemgångsteamet som startats under inledningen av 2023 ska börja ge effekt under året. Nämnden har under året även fattat beslut om att hemgång från sjukhuset i första hand ska

ske till det egna hemmet. Detta kommer förhoppningsvis att minska trycket på korttidsenheten samtidigt som man ser kvalitetsvinster med att komma direkt hem. Arbetet stäms regelbundet av och eventuella justeringar kan komma att ske för att nå större effektiviseringar framöver.

Möjligheter 2024	Mnkr
LSS-utjämnningen ökar senaste två åren	20,6
Handläggare för felaktiga utbetalningar (FUT)	?
Projekt RIKTA	?
Hemgångsteam	?

Tabeller

Driftsbudget per verksamhet (mnkr)

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Vård-och Omsorgsnämnden	-1,4	-1,4	-1,4	-1,4	-1,4
Alkoholtillsyn	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Äldreomsorg	-338,6	-349,5	-355,0	-360,3	-366,6
Funktionsnedsättning	-216,6	-216,6	-218,0	-219,0	-220,0
Socialpsykiatri	-28,6	-28,6	-29,0	-29,5	-30,0
Socialtjänsten över 18 år	-27,8	-27,8	-28,0	-28,5	-29,0
Förvaltningsgemensamt	-55,6	-54,0	-54,0	-54,0	-54,0
Ekonomiskt bistånd	-47,1	-47,1	-47,1	-47,1	-47,1
Summa	-715,6	-724,8	-732,3	-739,6	-747,9

Resultatbudget (mnkr)

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Intäkter	138,6	142,5	143,9	151,0	154,0
Kostnader	-854,2	-867,3	-876,2	-890,6	-901,7
Nettokostnader	-715,6	-724,8	-732,3	-739,6	-747,7

Resultatbudget per kontogrupp (mnkr)

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Intäkter	138,6	142,5	143,9	145,1	146,1
Försäljningar	15,9	15,9	15,9	15,9	15,9
Taxor och avgifter	18,7	20,5	21,0	21,5	22,0

Hyror och arrenden	35,1	36,9	37,8	38,5	39,0
Bidrag	67,9	68,4	68,4	68,4	68,4
Försäljning av verksamhet och konsulttjänster	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Övriga ersättningar och intäkter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kostnader	-854,2	-867,7	-876,2	-884,7	-893,8
Personalkostnader	-523,2	-532,5	-539,1	-545,7	-552,9
Lokalkostnader	-75,5	-78,6	-80,0	-81,4	-82,8
Övriga kostnader	-253,9	-255,0	-255,5	-256,0	-256,5
Avskrivning	-1,6	-1,6	-1,6	-1,6	-1,6
Intern ränta	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nettokostnader	-715,6	-725,2	-732,3	-739,6	-747,7

Investeringsbudget (mnkr)

Projekt	Inv.ram beslut enligt Kf	Förslag ny budgetram	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027	Plan 2028
Inventarier boendeenheter			-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
Ny teknik			-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
Summa	0,0	0,0	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0

Verksamhetsmått

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Äldreomsorg					
Antal platser i vård- och omsorgsboende	257	253	261	261	270
Antal vårddygn i vård- och omsorgsboende	89 115	87 728	90 502	90 502	93 623
Beläggning vård- och omsorgsboende	95%	95%	95%	95%	95%
Antal vårddygn i externt köpta platser	1 460	1 460	1460	1460	1460
Antal korttidsplatser	22	20	18	16	16
Antal vårddygn i korttidsboende	7 227	6 570	5 913	5 256	5 256
Beläggning korttid, avlastning, växelomsorg	90%	90%	90%	90%	90%
Biståndsbedömt trygghetsboende	24	24	24	24	24
Antal externt köpta korttidsdygn	40	40	40	40	40
Antal betaldygn på sjukhus	0	0	0	0	0
Totalt antal ers. hemvårdstimmar/månad, SoL och delegerad HSL	12 300	12 500	13 000	13 500	14 000
Trygghetslarm, antal abonnemang	880	900	920	940	960
Trygghetslarm, antal larm/dygn som rings ut från larmcentral	60	60	60	60	60
LSS					
Antal verkställda boendebeslut, vuxna	175	178	181	184	187
Antal vårddygn i externa boenden, LSS-beslut	1 370	1 370	1 370	1 370	1 370
Totalt antal verkställda boendebeslut, barn	3	3	3	3	3
Antal personer inom daglig verksamhet	185	190	195	200	200

Antal timmar med betalningsansvar inom personlig ass (SFB)	55 100	55 100	55 500	56 000	56 500
Antal timmar med betalningsansvar inom personlig ass (LSS)	58 240	58 300	59 000	60 000	61 000
Antal dygn i korttidsvistelse, barn/unga	2 800	3 000	3 100	3 200	3 300
Antal tillfällen med korttidstillsyn, barn/unga	1 150	1 250	1 350	1 400	1 450
Socialpsykiatri					
Antal beslutade timmar boendestöd	3 750	4 000	4 000	4 000	4 000
Antal personer med beslut om sysselsättning	40	40	40	40	40
Antal vård dygn i externa placering	4 015	4 200	4 200	4 200	4 200
Antal platser i vård-och omsorgsboende	26	26	26	26	26
Socialtjänsten över 18 år					
Antal vård dygn enligt LVU	0	0	0	0	0
Antal vård dygn enligt LVM	350	600	600	600	600
Antal vård dygn enligt SoL (exklusive skyddat boende)	3 500	3 500	3 500	3 500	3 500
Antal dygn skyddat boende	2 000	1 500	1 500	1 500	1 500
Antal personer, öppenbehandlingen i Eslöv under året	25	40	40	40	40
Antal personer, fältservice/rådgivning under året	200	150	150	150	150
Antal personer, insats råd och stöd under året	100	100	100	100	100
Antal andrahandskontrakt	70	50	50	50	50
Ekonomiskt bistånd					
Antal hushåll med beviljat försörjningsstöd i genomsnitt per månad	345	350	360	370	380
Bidrag per hushåll, kr i genomsnitt per mån	10 000	10 500	11 000	11 500	12 000
Personer som ej återkommit till försörjningsstöd inom ett år, %	-				
Antal ärenden inom skuldrådgivningen	225	240	250	250	250

Kommunstyrelsens arbetsutskott

§ 135

KS.2023.0002

Yttrande över föreslagen budgetram 2024 samt flerårsplan 2025-2027**Ärendebeskrivning**

Budgetberedningen har upprättat förslag till ramar avseende budgetår 2024 och flerårsplan 2025–2027. Nämnderna och kommunstyrelsen har att yttra sig över förslaget.

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Yttrande över föreslagen budgetram 2024 samt flerårsplan 2025–2027
- Budgetyttrande för kommunstyrelsen/Kommunledningskontoret 2024

Beredning

I yttrandet beskrivs det hur Kommunledningskontoret planera att använda tilldelad budget. I väntan på att nya mål fastställs kommer kommunstyrelsen lägga stort fokus på områdena bostadsbyggnation, näringslivsfrågor samt digitalisering. I yttrandet lyfts det även fram behov som inte täcks av förslaget.

Föreslagen budgetram 2024 samt flerårsplan 2025-2027 har samverkats med FÖSAM den 13 september 2023, utan erinran.

Beslut

- Kommunstyrelsens arbetsutskott beslutar att översända yttrandet över föreslagen budgetram 2024 samt flerårsplan 2025–2027 till kommunstyrelsen.

Ej deltagande i beslut

Jasmina Muric (C) och Anna Osvaldsson (KD) avstår från att delta i beslutet.

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

Kommunstyrelsen/Kommunledningskontoret

Ordförande:	Johan Andersson
Förvaltningschef:	Eva Hallberg

Uppdrag

Kommunstyrelsen är kommunens ledande politiska förvaltningsorgan och har som sådant ansvar för utvecklingen av hela den kommunala verksamheten i enlighet med fullmäktiges beslut i uppdrag, måluppfyllelse, kvalitet och ekonomi inklusive de kommunala bolagen och för kommunens ekonomiska ställning.

Kommunstyrelsen leder och samordnar planeringen och uppföljningen av kommunens ekonomi och verksamheter. Kommunstyrelsens styrfunktion är utökad enligt kommunallagens möjlighet att kunna fatta beslut om förhållanden som rör andra nämnders verksamhet, bland annat se till att de av fullmäktige fastställda målen och planerna för verksamheten och ekonomin efterlevs.

Vidare ansvarar kommunstyrelsen för att den löpande förvaltningen handhas rationellt och ekonomiskt, uppföljning till fullmäktige över hur samtliga nämnder utvecklar verksamheten och den ekonomiska ställningen under budgetåret. Styrelsens kompletta uppdrag återfinns i reglementet som gäller från den 7 maj 2019 och i kommunallagen.

Nämndens mål

I väntan på ett nytt politiskt handlingsprogram med mål för mandatperioden har kommunstyrelsen under 2023 fortsatt att arbeta med att nå en ökad måluppfyllelse inom bostadsbyggnation, näringslivsfrågor och digitalisering.

Detta är viktiga utvecklingsfrågor för kommunen som kommunstyrelsen behöver fortsätta med även i framtiden.

Att få en större bredd på boendeutbudet har varit en prioriterad fråga. Framst handlar det om att ta fram mark för byggnation av småhus vilket är det som efterfrågas mest. Tiden från planering till färdigställd byggnad är dock lång och det är viktigt att kommunen arbetar med frågan och har byggbar mark färdig. Under en lågkonjunktur är det särskilt viktigt att arbeta med planfrågor för att ha en beredskap när konjunkturen vänder uppåt. Detta gäller såväl för bostadsbyggnation som för näringslivets behov av mark och lokaler

Näringslivsfrågor kommer fortsatt vara ett viktigt, och prioriterat, område. Företagare som är nöjda med kommunens handläggning och möjligheten att

anställa rätt kompetens är goda ambassadörer som kan locka fler att etablera sin verksamhet i kommunen.

Inom området digitalisering ryms både bredbandsfrågor (fiber) och digitalisering av kommunens tjänster till gagn för invånarna och företagen. Med hjälp av kommunala medel som ett komplement till de statliga stöden är bedömningen att nära på 100 procent av befolkningen kommer ha tillgång till en fast bredbandsuppkoppling inom ett par år.

Med inrättande av en digitaliseringsavdelning under kommunstyrelsen kommer nästa steg tas i automation/robotisering av kommunens processer. Detta har påbörjats under 2023 och kommer nu fortsätta.

Åtgärdsplaner

Kommunstyrelsen ska under 2023 genomföra kostnadsminskningar på 4 mnkr. Arbetet ligger i fas och full effekt kommer kunna nås 2023. För 2024 ska kommunstyrelsen minska kostnaderna med ytterligare 2,7 mnkr. Detta ser i dagsläget ut att vara möjligt men konsekvensen kommer att bli en försämrad intern service till övriga förvaltningar.

Planering utifrån möjligheter och utmaningar

Kommunstyrelsen är numera en av kommunens större verksamheter där en stor del av kommunens interna servicearbete finns samlat. Kraven och förväntningarna ökar, både extern och internt. Utvecklingsarbetet har hittills kunnat rymmas inom Kommunledningskontorets budgetram. Kostnader för bland annat system och licenser ökar kraftigt vilket nu börjar tära alltmer på budgetramen.

Ett nytt avtal om licens och support av kommunens lönesystem kommer att ge kostnader som är cirka 0,5 mnkr högre per år jämfört med det nuvarande avtalet.

Sveriges omvärldsläge har hastigt försämrats, främst kopplat till Rysslands invasion av Ukraina i februari 2022. Enligt myndigheter är Sveriges säkerhetspolitiska läge nu det sämsta sedan kalla kriget.

Med anledning av detta har Sverige återupptagit planeringen för höjd beredskap, efter att denna planering i stort sett varit vilande under drygt 30 år. Arbetet omfattar i första hand planering kring krigsorganisation samt satsningar för ökad robusthet i verksamheter som är att betrakta som *samhällsviktiga*.

Denna utveckling betyder att Eslövs kommun behöver genomföra åtgärder för att göra kommunens samhällsviktiga verksamheter mer robusta än vad som är fallet idag.

För kommunstyrelsens verksamheter finns ingen modell för kompensation för ökade kapitalkostnader. Mark- och fastighetsköpen har de senaste åren uppgått till stora belopp vilket genererar högre kapitalkostnader. Tillsammans med det faktum att internräntan ökar inför 2024 så saknar nu kommunstyrelsen cirka 2 mnkr för ökade kapitalkostnader.

Lunds kommun är värdkommun för den gemensamma överförmyndarnämnden. Tjänstemännen har signalerat att kostnaderna kommer att öka med 0,9 mnkr för 2024.

Arbetet med utvecklingen av Östra Eslöv och Berga trädgårdsstad pågår. För att kunna göra nödvändiga utredningar finns ett behov om ett årligt anslag på 0,5 mnkr.

Tabeller

Driftsbudget per verksamhet (mnkr)

	Budget	Budget	Plan	Plan	Plan
	2023	2024	2025	2026	2027
Politisk verksamhet	-20,7	-21,6	-20,6	-20,6	-20,6
Infrastruktur, skydd mm	-12,4	-13,5	-13,5	-13,5	-13,5
Kommungemensam verksamhet	-88,6	-82,9	-82,9	-82,9	-82,9
Summa	-121,7	-118,0	-117,0	-117,0	-117,0

Resultatbudget (mnkr)

	Budget	Budget	Plan	Plan	Plan
	2023	2024	2025	2026	2027
Intäkter	44,3	43,4	44,0	44,0	44,0
Kostnader	-166,0	-161,4	-161,0	-161,0	-161,0
Nettokostnader	-121,7	-118,0	-117,0	-117,0	-117,0

Resultatbudget per kontogrupp (mnkr)

	Budget	Budget	Plan	Plan	Plan
	2023	2024	2025	2026	2027
Intäkter	44,3	43,4	44,0	44,0	44,0
Försäljningar	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Taxor och avgifter	1,4	1,5	1,5	1,5	1,5
Hyror och arrenden	2,6	2,7	2,7	2,7	2,7
Bidrag	1,3	2,3	1,3	1,3	1,3
Försäljning av verksamhet och konsulttjänster	38,3	36,3	37,9	37,9	37,9
Övriga ersättningar och intäkter	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Kostnader	-166,0	-161,4	-161,0	-161,0	-161,0
Personalkostnader	-95,1	-93,3	-93,3	-93,3	-93,3
Lokalkostnader	-2,8	-2,9	-3,0	-3,0	-3,0
Övriga kostnader	-63,6	-60,9	-60,4	-60,4	-60,4
Avskrivning	-2,9	-2,4	-2,4	-2,4	-2,4
Intern ränta	-1,6	-1,9	-1,9	-1,9	-1,9
Nettokostnader	-121,7	-118,0	-117,0	-117,0	-117,0

Investeringsbudget (mnkr)

Projekt	Inv.ram beslut enligt Kf	Förslag ny budget- ram Kf	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027	Plan 2028
Ärendehanteringssystem	-2,0	0,0					
Kvalitetsledningssystem	-1,5	-1,5	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Digital strategi, automatisering	-1,5	-1,5					
Digital infrastruktur, strategisk digital planering	-24,0	-24,0	-4,0	-4,0	-4,0	-4,0	-4,0
Landsbygdsutveckling	-7,5	-7,5	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5
Inventarier Rådhuset	-1,7	0,0					
AV-utrustning Rådhuset/Stadshuset	-2,0	0,0					
Årsanslag IT-infrastruktur	-7,8	-14,0	-14,0				
Årsanslag inköp datorer		-14,0	-14,0				
Pendlarparkering Örtofta (eg MoS)		-2,0	-2,0				
Beredskap/Reservkraft		-10,0	-2,5	-2,5	-2,5	-2,5	
Utredning demensboende	-3,0	-3,0	-3,0				
Utredning stadshus	-3,0	-3,0	-3,0				
Utredning Förskola centrum/väster	-1,0	-1,0	-1,0				
Utredning i tidigt skede VoO		-0,5	-0,5				
Utredning i tidigt skede BoF		-0,8	-0,8				
Summa	-55,0	-82,8	-46,6	-8,3	-8,3	-8,3	-5,8

Exploateringsbudget (mnkr)

Exploateringsprojekt - kommunal mark - genomförande											
	Fas	Ink	Utgift	Netto	Tom	Progn	Budget	Plan	Plan	Plan	Senare
					2022	2023	2024	2025	2026	2027	
Industrimark Flyinge	G	0,0	-0,5	-0,5	-0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Industrimark Löberöd	G	1,2	-1,5	-0,3	-0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gustavslund	G	25,0	-14,5	10,6	-6,4	-0,1	0,4	0,9	0,9	0,9	14,1
Flygstaden	G	16,3	-16,4	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gåsen kvarteret	G	13,2	-12,8	0,4	-5,4	-0,2	-0,1	9,7	-0,1	-3,5	0,0
Löberöd, Hörbyvägen	G	0,9	0,0	0,9	0,0	0,0	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0
Föreningstorget ¹	G	23,2	-12,0	11,2	-1,1	-0,4	-1,0	-0,1	-0,1	-0,1	14,0
Långåkra, etapp 1	G	26,4	-23,4	3,1	-14,8	1,6	4,0	4,3	4,5	0,0	3,5
Långåkra, etapp 1, allmänna investeringar ²	G	0,0	-9,6	-9,6	0,0	0,0	-9,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Sibbarp 2:39	G	2,0	0,0	2,0	0,0	0,0	0,0	2,0	0,0	0,0	0,0
Solvägen/Bygelvägen/ Allmogevägen	G	3,3	-1,2	2,0	-0,2	-0,3	-0,7	3,3	0,0	0,0	0,0
Ölyckegården, etapp 3	G	15,4	-17,9	-2,5	-0,6	-2,0	-10,0	3,2	3,4	3,8	-0,3
Rådjuret/Kidet	G	4,7	-0,5	4,2	4,3	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Billinge tomter	G	0,4	-0,1	0,3	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Summa nettoexploatering		132,2	-100,8	31,3	-24,9	-1,2	-6,5	23,1	8,6	1,1	31,3
<i>Allmänna investeringar</i>		<i>0,0</i>	<i>-9,6</i>	<i>-9,6</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>-9,6</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>
Totalt		132,2	-110,4	21,7	-24,9	-1,2	-16,1	23,1	8,6	1,1	31,3
Exploateringsprojekt - kommunal mark - planering/förberedande åtgärder											
	Fas	Ink	Utgift	Netto	Tom	Progn	Budget	Plan	Plan	Plan	Senare
					2022	2023	2024	2025	2026	2027	
Verksamhetsmark flygplatsen	P			-2,0	0,0	-0,6	-0,6	-0,4	-0,4	0,0	0,0
Gäddan 41 etapp 1 ³	P			-54,9	-5,7	-0,6	-0,6	-43,0	-2,5	-2,5	0,0
Berga trädgårdsstad, etapp 1 ⁴	P			0,0	0,0	-0,8	-1,6	-0,2	-1,5	-0,1	4,2

Kastanjen	P			-0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,6
Långåkra etapp 2	P			-2,4	0,0	0,0	-0,4	-0,6	-0,2	-1,0	-0,2
Långåkra etapp 3	P			22,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-1,5	24,0
Tegelbruksområdet	P			-5,4	-0,7	-0,6	-0,6	-1,0	-0,1	-34,0	31,6
Summa nettoexploatering				-42,7	-6,3	-2,6	-3,8	-45,2	-4,7	-39,1	59,0

¹ Oklarheter kring om projektet kommer att genomföras av den exploatör som vunnit markanvisningen.

² Avser investeringar i allmänna anläggningar som inte bör belasta exploateringsprojektet, så som parker, naturområden, lekplatser och huvudgator som är till för ett större områdes behov.

³ Enbart kostnader för etapp 1 i projektet redovisas. Kostnaderna avser inköp och ombyggnation av Städet 5 samt förberedande åtgärder inför etapp 2. Sanering, exploatering och försäljning av byggrätter inom Gäddan 41 genomförs i etapp 2. Kostnader och intäkter för etapp 2 redovisas senare. Tidplanen osäker med anledning av pågående tillståndsprocess.

⁴ Avgränsningen av etapp 1 kommer att påverka kostnader och intäkter. Detta kommer att göras i samband med planarbetet.

Exploateringsprojekt - privat mark¹											
	Fas	Ink	Utgift	Netto	Tom	Progn	Budget	Plan	Plan	Plan	Senare
					2022	2023	2024	2025	2026	2027	
Piggvaren 4	P			-0,1							
Dannemannen 33, 36 och 37	P			-0,1							
Drottningen S:1 Sallerup				-0,1							
Örnen 4	P			-0,1							
Stehag 5:118	P			-0,4							
Östra Gårdstånga 17:1	P			-0,1							
Östra Gårdstånga 7:6	P			-0,1							
Sibbarp 4:6, Yllefabriken	P			-0,1							
Summa nettoexploatering				-1,1							

¹ Kostnaden för exploateringsavtal tas från driftsbudgeten.

Exploateringsprojekt - kommunal och privat mark											
	Fas	Ink	Utgift	Netto	Tom	Progn	Budget	Plan	Plan	Plan	Senare
					2022	2023	2024	2025	2026	2027	
Badhusparken	P			-2,5							
Drottningen S:1 Sallerup	P			1,2							
Äspingen 1 och 2	P			2,4							
Övriga Exploateringsprojekt	P			-2,5							
Summa nettoexploatering				-1,4							
Äldre exploateringsprojekt med kvarvarande brister											
	Fas	Ink	Utgift	Netto	Tom	Progn	Budget	Plan	Plan	Plan	Senare
					2022	2023	2024	2025	2026	2027	
Harlösa Karl-Axels väg, översvämning	P			-6,7							
Stehag Hålebäcksområdet, översvämning	P										
Summa nettoexploatering				-6,7							
Exploateringsverksamhet totalt											
		Ink	Utgift	Netto	Tom	Progn	Budget	Plan	Plan	Plan	Senare
					2022	2023	2024	2025	2026	2027	
Summa nettoexploatering					-31,3	-3,8	-10,3	-22,1	3,9	-38,1	90,3
P - Planering											
G - Genomförande											
A - Avslutas											

För de projekt som är under planering (P) redovisas enbart beräknade kostnader för utredningar, projektering och andra förberedande åtgärder som krävs innan projektet kan tilldelas en projektbudget för genomförande. Dessa projekt är i ett tidigt stadie och kalkylerade intäkter och kostnader för att genomföra projektet redovisas ej. Kommunstyrelsen beslutar om projektbudget. Endast projekt med planerade intäkter och kostnader redovisas.

Kultur- och fritidsnämnden

§ 82

KOF.2023.0106

Yttrande över budgetberedningens förslag till budget 2024 och planperiod 2025-2027**Ärendebeskrivning**

Kommunens budgetberedning har fattat beslut om förslag till ekonomiska budgetramar för 2024 och planperioden 2025-2027. Kommunstyrelsens arbetsutskott har beslutat att respektive nämnd ska lämna yttrande över förslaget vid september månads sammanträde

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Yttrande över budgetberedningens förslag till budgetram 2024 och flerårsplan 2025-2027
- Reviderat Förslag till yttrande över budgetberedningens förslag till budgetram 2024 och flerårsplan 2025-2027
- Sifferbilaga Kultur och Fritid
- Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut § 96, 2023 Budgetberedning 2024 års budget och planperiod 2025-2027
- Budgetberedning 2024 års budget och planperiod 2025-2027

Beredning

Förvaltningen har sammanställt behov, åtgärder och konsekvenser i bifogat yttrande.

Beslut

- Kultur- och fritidsnämnden beslutar att reviderat förslag till yttrande över kultur- och fritidsnämndens budgetram för 2024 och planperiod 2025-2027 godkänns och översänds till kommunstyrelsen.

Deltar ej i beslutet

Ted Bondesson (SD) avstår från att delta i beslutet.

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande

Kultur och Fritid

Ordförande:	Christine Melinder
Förvaltningschef:	Marcus Kulle

Uppdrag

Nämnden fullgör kommunens uppdrag inom kultur- och fritidsverksamhet uppdelat på barn-, ungdoms- och vuxenkultur, kulturskola, allmän fritids- och fritidsgårdsverksamhet, stöd till föreningar och studieförbund, idrotts- och fritidsanläggningar, samlingslokaler samt folkbibliotek. Nämnden beslutar om namn på gator, vägar, torg och andra allmänna platser samt offentliga byggnader. Under nämnden lyder kultur- och fritidsförvaltningen.

Evenemang och event ser nämnden som ett viktigt inslag i Eslöv och det behandlas längre ner i dokumentet. Uppdraget behöver förtydligas och rätt förutsättningar ges för att möta de förväntningar som finns.

Nämndens mål

Arbetet med föregående mandatperiods mål är avslutat. Mål för innevarande mandatperiod är ännu inte fastställda för kultur- och fritidsnämnden. Förslag på nämndsmål är framtagna och kommer beslutas efter att kommunfullmäktiges mål är klara. Fram till att nya nämndsmål är klara arbetar kultur- och fritidsförvaltningen efter förvaltningsledningens fastställda förvaltningsplan.

I framtagandet av kultur- och fritidsnämndens nya mål ligger fokus på att skapa meningsfull fritid för barn, unga och äldre och bidra till utveckling av föreningslivet i Eslöv. En prioriterad fråga är också att skapa delaktighet och inflytande bland de som bor och verkar i kommunen.

Åtgärdsplaner

Kultur och Fritidsnämndens åtgärdsplan för 2023 är fastställd till 0,9 mnkr.

Lokalrelaterade åtgärder kopplat till baden, totalt 0,5 mnkr, stängning av äventyrsdel under sommaren 2023 och halvering av tillgång till bastu har verkställts enligt plan. Då hyran redan på förhand är fakturerad för hela året kommer inte effekterna synas i resultatet för kultur och fritid utan redovisas av serviceförvaltningen vilket aviserats i vårprognosen.

De nya taxorna och avgifterna för de intäktsbärande verksamheterna Medborgarhuset, kulturskolan och baden är fastställda enligt plan med start från augusti. Skadan som upptäckts i Karlsrobadets 25-meters bassäng innebär att förväntade intäkter uteblir.

Föreslagen förändring av taxor för föreningar avseende lokalhyra är försenat och är ännu inte beslutade i kommunfullmäktige. Den förväntas börja gälla från och med 2024 (0,1 mnkr). Verksamheten förväntas kunna genomföra besparingen bland annat genom en tillfällig lägre personalbemanning och genom en fortsatt återhållsamhet och prioritering av inköp.

Åtgärder för 2,2 mnkr är framtagna för 2024.

Ännu är inga ersättningslokaler för EMUS (Eslövs musiksällskap) identifierade vilket gör besparingen osäker. Norrevångs gräsplan är uppsagd sedan i början av maj 2023 och lyft i kommunens lokalgrupp.

Baden är en intäktsberoende verksamhet, och inför 2024 finns en förväntan på en ökning av intäkter på 0,5 mnkr till följd av de nya taxorna. Tidplan och omfattning av skadan av 25-meters bassängen är under utredning. Det sammanfaller även med öppnandet av ett nytt närliggande badhus i grannkommunen som kan påverka besöksantalet och val av bland annat simskola.

En utvärdering behöver göras vid utgången av 2023 för att se effekterna av stängning av äventyrsdel under sommaren samt halvering av bastuutbud. Detta behöver ställas mot förlorade intäkter.

Nämndens arbete 2024

Nämnden ansvarar för en bred verksamhet och behöver arbeta målinriktat i alla delar. Kommunens nya vision 2040 samt det politiska handlingsprogrammet med inriktningarna ekonomi i balans, tillväxt och hållbarhet, trygghet, medborgarfokus samt attraktiv arbetsgivare kommer ligga till grund för nämndens arbete. Utöver vision och kommunfullmäktigemål kommer nämndsmål, uppdrag, styrande dokument och särskilt prioriterade område vara viktiga faktorer för verksamheternas utvecklingsinsatser och prioriteringar.

Nämndens verksamhetsområden har stora förebyggande effekter och nämns återkommande i dokumentet. De kanske viktigaste delarna är att motverka fysisk och psykisk ohälsa samt förhindra utanförskap. Något som naturligtvis också har en god ekonomisk effekt för en kommun.

Område som behöver särskild fokus

Samverkan med föreningsliv, studieförbund och civilsamhälle

Den svenska folkrörelsen står för en avgörande del av kommuners utbud av kultur- och fritidsverksamhet och genom det utgör det en viktig del i kommunens förebyggande arbete. Aktiviteter inom fritid och kultur förebygger genom hela

livet. Under 2024 kommer nämnden fortsätta att lägga fokus på hur vi samverkar med, stöttar samt utvecklar föreningslivet och studieförbunden.

Samverkan inom kommunorganisationen

Nämndens verksamheter utgör en viktig del i det förebyggande arbetet genom hela livet. Samverkan med övriga nämnder och förvaltningar är god men behöver fördjupas ytterligare inom det förebyggande arbetet.

Lokaler och arenor

Lokaler och arenor är förutsättningar för att kommunens föreningar och studieförbund ska kunna verka och utgör också viktiga mötesplatser för medborgarna. Ca 50% av nämndens budget utgörs av kostnader för lokaler och arenor, inkluderat egen drift och den som sker i föreningsregi. Arbetet behöver fortgå med att säkerställa ändamålsenliga lokaler med tydliga gränsdragningar mellan olika aktörer. En annan viktig del är att arbeta för en effektivare användning av kommunens lokaler samt ha god framförhållning i lokalförslöjningsarbetet. Vägval behöver göras kring vilka lokaler Eslöv kommun ska erbjuda.

Trygga mötesplatser är en annan aspekt nämnden ser som viktig att arbeta med, där det handlar både om hur mötesplatser är fysiskt utformade och hur de bedrivs.

Planering utifrån möjligheter och utmaningar

Index och inflation

Av kultur- och fritidsnämndens nettoram består cirka 80 % av hyror (45%) och löner (35%). Resterande 20 % består av driftskostnader. Nämnden har inte heller inför 2024 erhållit indexuppräknings för dessa driftskostnader, vilket innebär att nämnden varje år tappar ackumulerad inköpskraft och har stora utmaningar att leverera samma kvalitet till lägre kostnad.

I de 20% som inte årligen uppräknas ingår bland annat allt stöd till föreningar och studieförbund. Det innebär att nämndens möjligheter att möta behovet av ökat stöd till föreningar är beroende av effektiviseringar och prioriteringar av nämndens övriga verksamhet.

Exempel på konsekvens av inflation och avsaknad av indexering:

- Total ram för stöd till föreningar, studieförbund och stiftelser är 5,4 mnkr. Vid index 10% innebär det över 0,5 mnkr som föreningarna kommer behöva effektivisera, spara eller mest troligt höja sina medlemsavgifter för att klara sin verksamhet.
Konsekvens: Högre avgifter för medlemmarna

- Ett antal av kommunens anläggningar drivs idag genom skötselbidrag. De anläggningar som sköts av kommunen ersätts nämnden med kompensation för högre hyror och löner. Föreningarna får ingen kompensation utan behöver lösa detta på egen hand. Totalt stöd i ramen 2023 var 2,2 mnkr.
Konsekvens: Högre avgifter för medlemmarna
- Evenemang och event är något som också drabbas hårt. Totalt avsätter nämnden ca 2,4 mnkr (exklusive projektet Eslöv live) inom event och kulturprogram både för barn och vuxna, dels i egen regi och genom stöd till föreningar och arrangörer. Inför 2024 innebär det ca 240 tkr i minskad inköpskraft.
Konsekvens: En kombination av färre antal evenemang och ”billigare” akter. Ett exempel som redan sågs inför 2023 där till exempel Trollsjökvällar minskade från tre tillfällen till två.
- Det finns också en osäkerhet hur effekterna av inflationen kommer att påverka nämndens två intäktsberoende verksamheter Medborgarhuset och Karlsrobadet. Verksamheterna behöver arbeta aktivt för att behålla en hög besöksnivå.

Samverkan med föreningsliv, studieförbund och civilsamhälle

Den svenska folkrörelsen står för en avgörande del av kommuners utbud av kultur- och fritidsverksamhet och genom det utgör det en viktig del i kommunens förebyggande arbete. Under 2024 kommer nämnden fortsatt att lägga fokus på hur vi samverkar med, stöttar samt utvecklar föreningslivet och studieförbunden. Nämnden behöver med sina begränsade resurser arbeta mer som möjliggörare för föreningar, studieförbund och frivilligorganisationer att bedriva verksamheter än att själv stå som arrangör, projektledare, genomförare etc.

Förebyggande arbete – nå fler och behåll fler i aktivitet

Aktivitet och sociala sammanhang förebygger. Fler barn behöver involveras i kultur- och idrottsaktiviteter och de behöver behålla intresset livet ut. Även den äldre målgruppen behöver aktiviteter för att behålla god hälsa och undvika att hamna i ensamhet. Statistik visar bland annat att Eslöv ligger under snittet i aktivitetstillfällen hos barn och unga och eslövsbor uppnår i lägre grad än övriga kommuner i Skåne tillräckligt med fysisk aktivitet. Som ett led i detta ser nämnden både möjlighet och utmaningar inom bland annat följande delar:

- **Föreningsstöd** - de kommunalt satsade pengarna till föreningslivet växlas upp mångfald genom allt ideellt arbete och är en otrolig resurs och möjlighet i det förebyggande arbetet. Då föreningsstödet

inte ingår i ett system av indexuppräknning eller volymuppräknning finns ett stort behov av att se över hur detta ska hanteras framöver. Lika så är det av stor vikt att kontinuerliga revideringar sker av stöden för att säkerställa att de riktas rätt. En analys av stöden genomförs under hösten 2023. Nytt system för föreningsstöd beräknas vara klart under 2024.

- **Sänka trösklar för aktivitet** - Fritidsbanken gör tröskeln lägre för barn och unga att komma in i aktivitet. Det är också en stor insats för hållbar utveckling genom återbruk av material. Fritidsbanken minimerar risken att materialkostnader ska vara ett hinder för barns deltagande. En omprioritering av resurser möjliggör säkerställande av driften av Fritidsbanken i ungdomsverksamhetens regi. Konsekvensen blir färre timmar ute på skolorna under dagtid. Regeringen har avsatt 731 mnkr till fritidspeng för att minska tröskeln in i aktivitet. Hur dessa ska fördelas är inte klart men förhoppningen är att det blir ett viktigt tillskott för Eslöv för att få fler barn i rörelse och sociala sammanhang.
- **Nya/fler former att aktivera sig, både inom idrott och kultur** - fler behöver hitta ut i aktivitet och fler behöver fortsätta vara aktiva längre. Nämnden ser vikten av att idrottsföreningar arbetar vidare mot strategi 2025, samt att fler kulturaktiviteter för barn anordnas av även andra aktörer än kommunen. Aktiviteter behöver anpassas efter barns och ungas önskemål och en ökad delaktighet är framöver prioriterad. Målgruppen behöver lyssnas in. Då spontanaktiviteter är en viktig form behöver möjligheterna för aktiviteter i det offentliga rummet utvecklas så som exempelvis förslaget på aktivitetsområde vid Husarängen, utomhusgym etc.

Samverkan internt

Nämndens verksamheter utgör en viktig del i det förebyggande arbetet genom hela livet. Genom utökad samverkan internt kan det förebyggande arbetet som kultur- och fritidsaktiviteter innebär inte bara ge högre måluppfyllelse för nämnden utan även ge ökad måluppfyllelse inom andra nämnders ansvar. Här kan nämnas tidiga insatser, motverka hemmasittande, förbättrad integration etc. Här ser nämnden att strukturen och arbetsformerna för arbetet med de kultur- och fritidspolitiska programmen behöver stärkas.

Under 2024 kommer nämnden att prioritera att se över samarbetsformerna med barn- och utbildningsnämnden och servicenämnden. Barn- och utbildningsnämnden avseende simundervisning, kulturgaranti, skolidrottsföreningar, föreningsbesök mm och med servicenämnden gäller det att säkerställa väl kända gränsdragningar, hållbara underhållsplaner samt ett ökat gemensamt ansvar i det dagliga arbetet för bästa möjliga effekt för medborgarna.

Evenemang bygger stolthet, attraktivitet och bidrar till positiva möten

Nämnden ser stora möjligheter i evenemangens effekter för Eslöv, både de som drivs av externa aktörer, i egen regi och de som arrangeras i samverkan. Evenemang bidrar till kommunens attraktivitet och bygger stolthet och gemenskap hos Eslövs medborgare. Förutom de större evenemangen är mångfalden, bredden och spridningen runt om i kommunen av stor vikt. Evenemang kräver resurser och här ser nämnden vikten av att se över uppdrag, förväntningar och förutsättningar. Som nämnts tidigare i dokumentet kommer nämnden genom inflationen ha mindre medel för 2024 års event. Eslöv live kommer utebli då medel för det inte finns med i tilldelningen.

Nämnden behöver se över arbetet med att stärka Eslövs kommun som evenemangskommun. Dagens ram gör det inte möjligt att jobba fullt ut med den antagna evenemangsstrategin för kommunen. Här ser nämnden positivt på ett årligt återkommande kommunalt event (ex stadsfest) samt möjlighet att mer kontinuerligt värva större event för att stärka Eslövs kommuns platsvarumärke och destination.

Digitalisering

Nämnden ser möjligheter i digitaliseringen och ser den som en prioriterad insats de kommande åren, dels genom att förenkla för medborgarna men också för att effektivisera administrativa processer för förvaltningen. Under 2024 kommer fokus ligga på att digitalisera/automatisera processer kopplat till hantering av föreningsstöd.

Statsbidrag/externa stöd

Verksamheterna inom nämndens ansvarsområde behöver fortsatt arbeta för att söka statligt stöd för utveckling och projekt. Statsbidragsportalen har ökat synligheten för de stöd som finns att söka. En ökad samverkan mellan förvaltningarna kan öppna upp möjligheter för stöd vi tidigare inte tagit del av. Att stöd till kultursektorn kraftigt minskas framöver ser nämnden som bekymmersamt. Det kommer bli kännbart då Eslöv genom åren varit duktiga på att söka och erhålla stöd.

För föreningslivet finns det stora möjligheter att söka externa medel. Här finns det en framtida möjlighet att förvaltningen arbetar mer för att kunna stötta

föreningarna i sådana processer. För att det ska vara möjligt behöver andra arbetsuppgifter prioriteras bort och eller effektiviseringar av processer ske.

Utveckla byarna i samverkan med föreningar

I byarna finns det en stor kraft inom föreningslivet, och samtidigt finns det mycket stöd och bidrag riktade till landsbygdsutveckling. Här ser nämnden en potential att vara en viktig samverkanspart. Externa bidragsgivare ställer ofta krav på att kommunen är delfinansiär och/eller att föreningar har nyttjandeavtal på anläggningar. Här krävs en god samverkan mellan kultur- och fritidsnämnden, miljö- och samhällsbyggnadsnämnden och kommunstyrelsen.

Nya arbetstidslagen kräver förändring och påverkar utbud/tillgänglighet

Den nya arbetstidslagen som börjar gälla från och med 1 oktober 2023 innebär att det inte längre är möjligt att med befintliga resurser (personal) bedriva verksamheterna som innan lagen trädde i kraft. Utmaningen går att hantera men kräver förändringar i verksamheterna. Det handlar främst om tillgänglighet (öppettider) men också förändring av service och innehåll.

Nämnden är medvetna om det rådande läget och de ekonomiska utmaningarna de kommande åren. Effektiviseringar och prioriteringar behöver göras för att ha möjlighet att kunna hantera delar av ovan nämnda utmaningar. Nämnden vill samtidigt påpeka riskerna med att spara kortsiktigt inom de förebyggande verksamheterna.

Nämnden lyfter fram följande delar som inte kan hanteras inom tilldelad ram

Driftsmedel 2024

- Index och inflation - 0,6 mnkr

Tre kännbara delar för nämnden:

- Möjlighet att ligga kvar på samma nivå inom event och kulturprogram som 2023 - 200 tkr
- Uppräkning av föreningsskötsel av idrottsplatser - 300 tkr
- Uppräkning inhyrning Vasagatan - 100 tkr

- Evenemang och ökad aktivitet i centrum och byarna - 0,6 mnkr

Inför 2023 erhöll nämnden extra medel för att öka aktiviteten i centrum och i byarna. Då det inte finns medel i tilldelad ram kommer nämnden inte kunna arbeta med evenemang av de här slagen. Som nämnt tidigare så kräver evenemang resurser och här ser nämnden vikten av att se över uppdrag, förväntningar och förutsättningar. I summan 0,6 mnkr ingår att fortsätta arbeta med Eslöv Live samt att kunna stötta eventaktörer i byarna på samma nivå som 2023. Summan är något högre än 2023 och beror på ökade personalkostnader för genomförandet samt inflation.

- **Fördryrning av lokalkostnader för lokalvård- 0,6 mnkr**
Under 2023 har gränsdragningslistor tagits fram av servicenämnden. Resultatet av arbetet visar att behovet av städ inte täcks in i hyran, så som höghöjdsstädning, fönsterputsning och viss storstädning. Dagens städning i framför allt lokaler där barn och unga vistas uppfyller i dagsläget inte Folkhälsomyndighetens rekommendationer.
- **Lovaktivitet Unga för unga – 0,5 mnkr**
Nämnden har under flera år tilldelats extra medel för att kunna bedriva gratis lovaktiviteter för barn och unga. Medel har tillskjutits som engångsbelopp och ligger därför inte i ram. Nämnden önskar ett mer långsiktigt beslut för att underlätta planeringen.
- **Föreningsstöd för investeringar- 0,5 mnkr**
Här behöver man ta ställning till vårt kulturarv och hur vi ska hantera lokalutmaningarna. Just nu är Haga Kvarn i stort behov av renovering. Under 2021 och 2022 har försök gjorts att få stöd från externa bidragsgivare utan resultat. Nytt försök görs också under hösten 2023 där förvaltningen är behjälplig i ansökningsprocessen. Om inte det lyckas behöver kommunen fatta ett beslut.
- **Intäktsberoende verksamheter**
Både Medborgarhuset och baden är intäktsberoende verksamheter. Hur inflationen och det rådande ekonomiska läget påverkar besöken 2024 är mycket ovisst. Samtidigt är det utmanande och till och med orimligt för övriga verksamheter inom nämndens ansvar att kunna hantera ett eventuellt intäktstapp i dessa verksamheter. 10% bortfall av intäkter för dessa två verksamheter innebär närmare 1 mnkr. Detta är något nämnden vill flagga för inför 2024.

Investeringar 2024

- **Meröppet bibliotek i Stehag - 0,2 mnkr**
Biblioteket fungerar som en trygg mötesplats runt om i kommunen. Genom att inför meröppet säkerställer vi tillgången för våra medborgare. Två bibliotek återstår (Stehag och Flyinge) sedan är alla kommunens filialer meröppna. Nämnden önskar fortsätta 2024 med Stehag för att 2025 fullborda med Flyinge.
- **Teknikuppdatering Medborgarhuset – 0,4 mnkr**
Medborgarhuset har inte tekniken som krävs för att kunna erbjuda tillräckligt god kvalitet. Många arrangörer som hyr in sig behöver hyra extern teknik vilket ibland blir en avgörande faktor att inte välja Medborgarhuset. Målsättningen är att Medborgarhusets teknik ska klara 90–95 % av arrangemangen. Vid de allra största evenen får extern teknik hyras in då det inte är försvarbart att investera i teknik som används vid fåtal tillfällen.

Driftbudget per verksamhet (mnr)

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Politisk verksamhet	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
Kulturverksamheter	-38,1	-37,7	-37,7	-37,7	-37,7
Fritidsverksamheter	-58,9	-57,2	-57,2	-57,2	-57,2
Förvaltningsledning	-6,5	-6,5	-6,5	-6,5	-6,5
Summa	-104,1	-102,0	-102,0	-102,0	-102,0

Resultatbudget (mnr)

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Intäkter	11,8	12,3	12,3	12,3	12,3
Kostnader	-115,8	-114,3	-114,3	-114,3	-114,3
Nettokostnader	-104,0	-102,0	-102,0	-102,0	-102,0

Resultatbudget per kontogrupp (mnr)

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Intäkter	11,8	12,3	12,3	12,3	12,3
Försäljningar	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Taxor och avgifter	6,2	6,6	6,6	6,6	6,6
Hyror och arrenden	2,9	3,0	3,0	3,0	3,0
Bidrag	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Försäljning av verksamhet och konsulttjänster	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Övriga ersättningar och intäkter					
Kostnader	-115,9	-114,3	-114,3	-114,3	-114,3
Personalkostnader	-40,5	-40,0	-40,0	-40,0	-40,0
Lokalkostnader	-55,2	-54,5	-54,5	-54,5	-54,5
Övriga kostnader	-19,9	-19,5	-19,5	-19,5	-19,5
Avskrivning	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Intern ränta	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Nettokostnader	-104,1	-102,0	-102,0	-102,0	-102,0

Investeringsbudget netto (mnkr)

Projekt	Inv.ram beslut enligt Kf	Förslag ny budgetram	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027	Plan 2028
94012-Offentlig konst*	-		-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Inventarier Kulturskolan	-1,5			-1,5			
Summa	-1,5	0,0	-0,1	-1,6	-0,1	-0,1	-0,1

* årligt stående anslag

Verksamhetsmått

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Bibliotek					
Antal besök/år - stadsbibliotek	80 000	80 000	80 000	81 000	81 000
Antal besök/år - filialer	76 000	77 000	78 000	80 000	80 000
Antal lån per invånare	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
Antal nya låntagare (vuxna)	960	970	980	990	990
Kontoret för allmän kultur och fritid					
Antal kulturarrangemang	80	80	80	80	80
Antal arrangemang med stöd från Kultur och Fritid	130	130	140	140	140
Antal besökare på kulturplan, skolbio, offentliga arrangemang m m (barnkultur)	13 000	14 000	14 500	14 500	15 000
Antal bidragsberättigade föreningar**	73	73	74	74	74
varav barn- och ungdomsföreningar	47	47	47	48	48
	140	150	160	160	160
Antal aktiviteter (barn/ungdomar)	000	000	000	000	000
Kulturskolan					
Antal aktiviteter som utförs av tjejer	470	475	480	480	480
Antal aktiviteter som utförs av killar	220	225	230	230	230
Bad					
Antal årsbesök Äventyrsbadet	34 000	35 000	36 000	36 000	36 000
Antal årsbesök Karlsrobadet, inomhus	55 000	56 000	57 000	57 000	57 000
Antal årsbesök Karlsrobadet, utomhus	15 000	15 000	15 000	15 000	15 000
Antal årsbesök, Marieholmsbadet	6 500	4 000	4 000	4 000	4 000
Medborgarhuset					
Antal externa bokningar	140	160	170	170	180
Antal interna bokningar	170	120	120	120	120
Antal subventionerade bokningar	160	100	110	110	110
Gasverket					
Antal årsbesök av tjejer*	3 700	3 800	3 900	4 000	4 000
Antal årsbesök av killar*	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000

*här ingår även mobil verksamhet, uppsökande verksamhet etc.

**här ingår barn/ungdoms-, pensionärs-, handikappföreningar och anläggningsstöd

Gymnasie- och
vuxenutbildningsnämnden

§ 63

GoV.2023.0083

Budget 2024 och flerårsbudget

Ärendebeskrivning

Kommunens budgetberedning har fattat beslut om förslag till ekonomiska budgetramar för 2024 och planperioden 2025-2027. Kommunstyrelsens arbetsutskott har beslutat att respektive nämnd ska lämna yttrande över förslaget vid sina septembersammanträden.

Beslutsunderlag

- Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden - Yttrande budget 2024
- Förslag till beslut; Gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens yttrande över budgetberedningens förslag till budgetram 2024 och flerårsplan 2025-2027

Beredning

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden kommer besluta om mål för innevarande mandatperiod på oktobersammanträdet 2023. Fram tills nya mål är beslutade, arbetar nämnden och dess verksamheter med kontinuerligt med målsättningarna från förra mandatperioden.

Nämnden har under 2023 beslutat om åtgärdsplaner för att minska kostnaderna under 2023 och 2024. Arbetet med att verkställa åtgärderna i planen pågår, och kommer vara färdigställda inför budgetår 2024.

Nämndens verksamheter står inför många utmaningar kommande år, men den främsta är att förankra planen Åtagandeplan för ökad egenförsörjning. Syftet med denna plan är att minska antal personer som uppstår ekonomiskt bistånd och öka graden av egen försörjning. Arbetet med planen förutsätter fortsatt samverkan mellan förvaltningarna Barn- och utbildning och Vård- och omsorg.

Beslut

- Gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens beslutar:

- att upprättat förslag till yttrande över gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens budgetram för 2024 och planperioden 2025-2027 översänds till kommunstyrelsen
- att budgettillskott angivna i yttrandet begärs
- att volymförändringar behöver stämmas av innan den slutgiltiga budgeten för gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden fastställs.

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande

Gymnasie- och
vuxenutbildningsnämnden

Deltar inte i beslutet

Sverigedemokraterna (SD) deltar inte i beslutet

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden

Ordförande:	Tony Ekblad
Förvaltningschef:	Jörgen Larsson

Yttrande över budgetberedningens förslag till budgettram 2024 och flerårsplan 2025-2027

Uppdrag

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden önskar inga ändringar i sitt beslutade uppdrag.

Nämndens mål

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden kommer besluta om mål för innevarande mandatperiod på september sammanträdet 2023. Fram tills nya mål är beslutade, arbetar nämnden och dess verksamheter med målsättningarna från förra mandatperioden.

Nämndens arbete inom den kommunövergripande perspektivet *Medborgare och andra intressenter* är ständigt pågående, med en relativt god måluppfyllelse under förra mandatperioden. Arbetet med trygghet och studiero på kommunens gymnasieskola har alltid hög prioritet, likaså har arbetet med elevernas kunskapsutveckling och examensgrad.

Även arbetet inom perspektivet *Tillväxt och hållbar utveckling* är ständigt pågående. Nämndens verksamheter har en kontinuerlig och god dialog med lokala näringslivet, och ett exempel på detta är att det under hösten 2023 startar upp ett nytt yrkespaket inom vuxenutbildningen som tillkommit utifrån att det lokala näringslivet har uttryckt behov av detta. Antal sökande till kommunens gymnasieskola ökade under föregående mandatperiod, en trend som prognostiseras att fortsätta.

Att nämndens ska vara en attraktiv arbetsgivare är en förutsättning för att verksamhetens ska utvecklas och ha en god kvalitet. Så arbetet inom perspektivet *Verksamhet och medarbetare* kommer alltid pågå. Under förra mandatperioden hade nämnden till exempel mycket goda hälsotal och upplever inga direkta kompetensförsörjningssvårigheter.

Åtgärdsplaner

Under 2023 har gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden beslutat om en åtgärdsplan för att minska kostnaderna under 2023 och 2024. Åtgärderna som nämnden har genomfört eller kommer genomföra under 2023 består kortfattat av:

- *Omstrukturering och omfördelning av resurser inom gymnasieskolan*
Åtgärden genomfördes i och med att gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden beslutade om 2023 års programpriser i december 2022. Under vårterminen 2023 har kommunens gymnasieskola anpassat sin organisation utifrån de nya budgetförutsättningarna, och från och med höstterminen kommer åtgärden vara fullt verkställd. Då åtgärden främst var en anpassning utifrån nuvarande förutsättningar på kommunens gymnasieskola, har det inte varit några kännbara konsekvenser av åtgärden
- *Avveckla teoretisk gymnasial vuxenutbildning i egen regi*
Från och med hösten 2023 kommer Carl Engströmsskolans vuxenutbildning upphöra med att bedriva teoretisk gymnasial vuxenutbildning i egen regi. Åtgärden kommer då vara genomförd även för kommande år. Medborgare som framledes vill delta i gymnasial vuxenutbildning får istället läsa gymnasiala kurser antingen via andra kommunala anordnare eller via upphandlade leverantörer av vuxenutbildning. Konsekvensen av åtgärden får utvärderas efter ett tag, men en negativ effekt av att lägga ned den gymnasiala vuxenutbildningen i egen regi är den att kan bli svårare för Eslövsbor som behöver utbildning att få detta.

Planering utifrån möjligheter och utmaningar

Sedan våren 2021 arbetar gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden tillsammans med vård- och omsorgsnämnden med planen *Från försörjningsstöd till egen försörjning*. Under våren 2023 har planen ersatts med *Åtagandeplan för ökad egenförsörjning*. Syftet med planen är, liksom tidigare, att minska antal personer som uppbär ekonomiskt bistånd och öka graden av egen försörjning. Den nya planen bygger vidare på den tidigare och innehåller sju nya åtagande som har tydliga mål som kvantitativt kan följas upp. Arbetet med planen förutsätter fortsatt samverkan mellan förvaltningarna Barn- och utbildning och Vård- och omsorg. Några av aktiviteterna som planen innehåller är inrättande av individuella motkrav för individer som uppbär ekonomiskt bistånd som har arbetsförmåga, placera

klienter från Arbetsmarknadsenheten, Ekonomiskt bistånd och SFI på språkpraktik samt samverkan runt SFI elever med långsam progression. Aktiviteterna i planen förväntas på lång sikt bidra till att kommunen får minskade kostnader för främst ekonomiskt bistånd, men även SFI. Hur mycket mindre kostnader kan dock inte uppskattas.

Syftet med insatser som bedrivs inom ramen för kommunens arbetsmarknadsenhet, är att få medborgare som står långt ifrån arbetsmarknaden i sysselsättning eller studier. Sysselsättningen som Arbetsmarknadsenheten kan erbjuda dessa medborgare sker genom så kallade insatsanställningar inom dels arbetsmarknadsenhetens yttre verksamheter och dels inom andra kommunala verksamheter. Insatsanställningar finansieras delvis genom bidrag från Arbetsförmedlingen och till mindre del av kommunala medel. Det är ett framgångsrikt sätt för att få personer att arbetsträna, känna meningsfullhet och komma i sysselsättning. För att en person ska kunna bli aktuell för insatsanställning som förmedlas genom kommunens arbetsmarknadsenhet, måste hen uppbära ekonomiskt bistånd. Budgeten för insatsanställningar har varit samma de senaste åren, och behövs förstärkas dels för att kompensera för löneökningarna som varit under de senaste åren och dels för att möjliggöra att fler kommer i sysselsättning.

Driftsbudgetbehov: 1 mkr

Nämndens verksamheter har nära och kontinuerlig dialog med näringslivet kring behov och utformande av utbildningar. Ett exempel på detta är ett yrkespaket inom Vuxenutbildningen inom relinering som startar under hösten 2023. Interna uppföljningar har också visat att de elever som genomgår utbildning inom yrkespaketet går vidare till arbete efter avslutad utbildning. Yrkesutbildningar som bedrivs av Vuxenutbildningen i form av yrkespaket, finansieras dels genom statsbidrag och dels genom kommunal finansiering. Om ytterligare yrkespaket kommer starta under 2024 är oklart, men kommer i så fall kräva kommunal finansiering.

För närvarande pågår en utredning om samverkan om gymnasiesärskolans nationella program. Detta då det är brist på platser för gymnasiesärelever i hela Skåne-regionen, och gymnasiesärskolan ingår inte i samverkansavtalet fritt sök som övriga gymnasieskolan gör. Numer tar kommunens gymnasiesärskola i första hand in elever från kommunen och i andra hand de elever som sökt i första hand till enheten från andra kommuner. Översynen som har påbörjats regionövergripande ska se över och utreda tillgången och behovet av gymnasiesärskoleplatser framledes.

Tabeller

Driftsbudget per verksamhet (mnr)

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Politisk verksamhet	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
Gymnasieskola	-187,2	-189,7	-196,5	-195,1	-192,7
Gymnasiesärskola	-13,0	-14,2	-13,4	-12,3	-11,9
Grundläggande vuxenutbildning	-4,0	-3,7	-3,7	-3,7	-3,7
Gymnasial vuxenutbildning	-5,1	-4,8	-4,9	-4,9	-4,9
Särskild utbildning för vuxna	-1,0	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
Yrkehögskola	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Svenska för invandrare	-10,4	-10,1	-10,4	-10,4	-10,4
Uppdragsutbildning	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Övergripande vuxenutbildning	-17,9	-17,1	-17,1	-17,1	-17,1
Arbetsmarknadsenheten	-22,9	-24,7	-25,0	-25,0	-25,0
Övrig kommungemensam verksamhet	-5,4	-5,9	-6,0	-6,0	-6,0
Åtgärdsplaner	-7,3				
Summa	-274,9	-271,5	-278,4	-275,8	-273,0

Resultatbudget (mnr)

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Intäkter	78,1	75,8	74,1	74,4	75,8
Kostnader	-353,0	-347,3	-352,5	-350,2	-348,8
Nettokostnader	-274,9	-271,5	-278,4	-275,8	-273,0

Resultatbudget per kontogrupp (mnr)

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Intäkter	78,1	75,8	74,1	74,4	75,8
Försäljningar	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
Taxor och avgifter					
Hyror och arrenden					
Bidrag	37,6	37,6	37,6	37,6	37,6
Försäljning av verksamhet och konsulttjänster	38,7	34,3	32,6	32,9	34,3
Övriga ersättningar och intäkter		2,2	2,2	2,2	2,2
Kostnader	-353,0	-347,3	-352,5	-350,2	-348,8
Personalkostnader	-145,4	-145,0	-146,8	-148,6	-149,3
Lokalkostnader	-26,5	-26,5	-26,5	-26,5	-26,5

Övriga kostnader	-179,7	-174,4	-177,8	-173,7	-171,6
Avskrivning	-1,4	-1,4	-1,4	-1,4	-1,4
Intern ränta	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nettokostnader	-274,9	-271,5	-278,4	-275,8	-273,0

Investeringsbudget (mnkr)

Projekt	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027	Plan 2028
Inventarier gymnasieskolan	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5
Summa	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5

Verksamhetsmått

	Budget 2023	Budget 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Elevtal i genomsnitt under året					
Totalt antal elever från Eslövs kommun på gymnasieskolan exkl asylsökande	1 400	1 419	1 448	1 478	1 489
Carl Engströms gymnasiet	796	822	819	830	849
<i>varav elever från Eslövs kommun inkl asylsökande</i>	531	560	570	576	584
<i>varav från andra kommuner</i>	265	262	249	254	265
Eslövs elever i gymnasieskolor hos andra huvudmän	832	822	843	870	874
Gymnasiesärskolan i Eslöv	34	33	30	27	27
<i>varav elever från Eslövs kommun</i>	27	25	23	21	21
<i>varav från andra kommuner</i>	7	8	7	6	6
Eslövs elever i gymnasiesärskolor hos andra huvudmän	10	12	12	11	10
Vuxenutbildningen					
Särvux	10	10	10	10	10
SFI	300	300	300	300	300
Yrkeshögskolan	230	230	230	230	230
Grundläggande vuxenutbildning	140	140	140	140	140
Gymnasial vuxenutbildning	300	300	300	300	300
	980	980	980	980	980

Miljö- och
samhällsbyggnadsnämnden

§ 145

MOS.2023.0247**Budget 2024 samt plan 2025-2028****Ärendebeskrivning**

Förslag till budget 2024 och planperioden 2025-2028 har upprättats för miljö- och samhällsbyggnadsnämnden.

Den tilldelade budgetramen för miljö- och samhällsbyggnadsnämnden är 87,7 miljoner kronor enligt budgetberedningens förslag i vårbudgeten 2024.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse. Budget 2024 samt plan 2025-2028
- Kommunledningskontorets förslag till vårbudget inför 2024 - förutsättningar.
- Budget 2024 samt plan 2025-2028
- Reviderad Tabeller till budgetyttrande 2024
- MBL-protokoll budget 2024. Signerat

Beredning

Budgeten har tagits fram i samråd med avdelningarna på Miljö och Samhällsbyggnad. Budgeten har MBL-förhandlats och protokollet bifogas ärendet.

Vårbudgeten omfattar uppräknig av indexavtal med 2,5 miljoner kronor. Ansvaret för seniorkort överförs med en budget om 0,8 mnkr. Nämnden kompenseras enligt styrprinciperna för tillkommande skötseltyr och driftkostnader till följd av slutförda investeringar efter avstämning i vårprognos, delårsbokslut samt bokslut.

Kapitalkostnader ersätts enligt utfall med avstämning i bokslutet. Nämndens ram minskas med 4,4 mnkr i totalt besparingsuppdrag 2024.

Vårbudgeten återremitterar investeringsbudgeten med ett uppdrag att minska investeringarna. Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden lämnar förslag på reviderad budget med beskrivning av konsekvenserna.

I miljö- och samhällsbyggnadsnämndens yttrande Budget 2024 samt plan 2025-2028, presenteras de områden nämnden avser att fokusera på under 2024 samt utmaningar och möjligheter som presenterades vid budgetdialogen våren 2023.

En del av verksamheten inom Miljö och Samhällsbyggnad är taxefinansierad. Taxefinansieringen förutsätter även skattefinansiering eftersom det som avser rådgivning mm, inte får täckas av taxan. I takt med förändrade volymer, både inom miljö- och livsmedelstillsyn och bygglov förändras även den kostnad som finansieras av budgetramen. I takt med att tillsynsobjekten blir fler bemannas verksamheten

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande

Miljö- och
samhällsbyggnadsnämnden

genom avgiftsfinansiering vilket gör att andelen rådgivning och annan skattefinansierad verksamhet blir lägre.

Beslut

Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden godkänner budget 2024 med planperiod 2025-2028 och överlämnar den till kommunstyrelsen.

Ej deltagande i beslut

Ledamöterna från Centerpartiet, Sverigedemokraterna och Kristdemokraterna avstår från att delta i beslutet.

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

Miljö- och Samhällsbyggnadsnämnden

Ordförande:	Bengt Andersson
Förvaltningschef:	Dave Borg

Uppdrag

I ekokommunen Eslöv ansvarar miljö- och samhällsbyggnadsnämnden för energi- och klimatarbete, för att tillgängliggöra och bevara natur- och kulturlandskap och att arbeta för fler skyddade områden och rena vattendrag. Nämnden ansvarar för miljömålsarbetet som berör alla kommunens verksamheter.

Nämnden ska utveckla kommunens allmänna platsmark där gator, vägar, parkering, gång- och cykelvägar, belysning, naturområden, parker och lekplatser ingår. Kommunens grönområden ska vara trygga och attraktiva och barn och ungdomar ska kunna ta sig säkert till och från skolan. Kommunens gator och vägar ska underhållas avseende bland annat renhållning och asfaltering.

Nämnden ansvarar för kommunens mättnings-, beräknings- och karteringsverksamhet samt GIS-verksamhet, handlägger ansökningar om bostadsanpassning och bedriver vidare myndighetsutövning enligt plan- och bygglagen, bland annat inom områdena lov och anmälan samt genom tillsynsärenden avseende ovårdade tomter och olovligt byggande.

Nämnden ska också tillse att det skapas en god miljö och sunda livsmedel genom tillsyn enligt miljöbalken och offentlig kontroll enligt livsmedelslagen. Detta omfattar bland annat industritillsyn, tillsyn av skolor, hygienlokaler, livsmedelslokaler med flera.

Utöver dessa områden så har nämnden via budget för 2021 tilldelats ansvaret för kommunens företagslots och samordningen av friluftsförhållanden. I samband med budget 2022 så avsattes medel för att utveckla företagslotsen. En korrigerande nämndens reglemente har inte genomförts i detta avseende. Detta arbete avvaktas med anledning av i budget 2023 beslutad utredning avseende Serviceförvaltningen samt Miljö och Samhällsbyggnad bl a avseende myndighetsnämnd.

Nämndens mål

Vid årsskiftet inleddes den nya mandatperioden och under våren påbörjades processen med att ta fram nya mål för nämnderna. Målen är ännu inte beslutade.

Förra mandatperiodens mål slutredovisades i bokslutet och visade då på hög måluppfyllelse för miljö- och samhällsbyggnadsnämnden. Verksamheten har i stort sett fortsatt arbetet på samma sätt under våren, bortsett från den påverkan som besparingen har haft i förekommande fall.

Kommunfullmäktige beslutade i budget 2023 att en utredning av myndighetsnämnd skulle genomföras. Beslut om detta väntas under året och konsekvenserna för förvaltning och nämnd är ännu okända.

Målet för god ekonomisk hushållning; ***underhållet av kommunens gator ska motsvara det årliga behovet*** kvarstår. En ny undersökning av beståndet behöver göras för att veta det årliga behovet. Underhållet genomförs i den utsträckning som det finns medel för. Målet bedöms därför som delvis uppnått.

Åtgärdsplaner

Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden har under 2023 i uppdrag att genomföra 2,5 mnkr i besparing. Huvuddelen av besparingarna ligger inom vakant tjänst samt grönyteskötsel, belysning och utsmyckning.

Nämnden fattade även ett eget beslut om att minska investeringarna 2023. Årsanslagen minskas med 25 % vilket kommer ge märkbara effekter för kommuninvånarna, t ex kommer inga nya investeringar vad gäller utsmyckning i kommunen att genomföras. Möjligheterna att uppmärksamma de traditionsbundna högtiderna såsom alla hjärtans dag, påsk, midsommar och halloween därför att minskar.

Inför besparingsuppdraget 2023 samlades medarbetarna för att gemensamt analysera möjliga effektiviseringar och besparingar. Konsekvenserna har lett till en allmänt högre kostnadsmedvetenhet vilket är positivt. Samtidigt vilar en del oro bland medarbetarna om vilka långsiktiga effekter budgetneddragningarna har.

Prognostiserat resultat för 2023 lämnar överskott med 2,5 mnkr vilket innebär att besparingarna förväntas uppnås. Det är viktigt att poängtera att förutom de direkta besparingsområdena så sker en fortsatt neddragning på de skattefinansierade åtgärderna vad gäller myndighetsarbete då inga nya medel tillförs till ökade tillsynsbehov.

Inför 2024 arbetas besparingsuppdraget in i fullmäktigebeslutet och utökas till 5,1 %, vilket motsvarar 4,4 mnkr för miljö- och samhällsbyggnadsnämnden. Det framtagna, gemensamma effektiviserings- och besparingsunderlaget för 2023 har ledningsgruppen inom Miljö och Samhällsbyggnad även arbetat vidare med, inför 2024 års utökade besparingsuppdrag.

Besparingarna 2024 består i fortsatt vakant kommunekologtjänst, minskad grönyteskötsel och utsmyckning samt ökad besparing på övrig drift där bland

annat belysning och toaletter ingår. En halvering av budget för utsmyckning innebär mycket få insatser vid högtiderna, då den t ex bekostar uppsättning och nedtagning av julbelysning samt inköp och uppsättning av granar.

Nämndens beslut om sänkt investeringsnivå årliga anslag 2023 ger lägre kapitalkostnader 2024. Trots detta har nämnden inte fått tillgodoräkna sig denna åtgärd. Kapitalkostnader ersätts enligt utfall och den ger kommunen som helhet en minskad kostnad.

Nämnden har i vårbudgeten fått uppdrag att revidera föreslagen investeringsbudget. Årsanslagen ska anges enligt den neddragning som nämnden beslutade på egen hand 2023 och totalt får investeringarna uppgå till 50 mnkr exklusive årsanslagen. Konsekvenserna av besparingsuppdraget beskrivs under ”Planering utifrån möjligheter och utmaningar”.

Planering utifrån möjligheter och utmaningar

I den samlade analysen av förvaltningen som medarbetarna tog fram i samband med framtagande av besparingsmöjligheter inför 2023, kom även ett antal möjligheter till effektiviseringar fram. Förvaltningen har fortsatt arbetet och ser att det kan finnas förbättringar att göra, många av typen kontinuerligt kvalitetsarbete. En möjlighet att effektivisera internt kan vara att se över delegeringen. Den som arbetar med tillsyn enligt plan- och bygglagen kan i vissa frågor även tilldelas delegering inom miljöbalken. Genom att tänka annorlunda kring delegering kan nämnden arbeta effektivare med de verktyg som miljöbalken och plan- och bygglagen tillhandahåller. Även ett ökat arbete mellan förvaltningar förväntas ge större förståelse för uppdragen och enklare hantering av arbetsuppgifter. I detta avseende kan de månatliga avstämningsmötena som förvaltningens ledningsgrupp har med digitaliseringsavdelningen för att en bättre framdrift av såväl it-baserade frågor som digitaliseringen av arbetet. Förbättringen leder inte till någon ekonomisk besparing i nuläget utan är mer ett sätt att hantera ökade förväntningar och större genomförande av sådant som tidigare nedprioriterats.

Utredningen om myndighetsnämnd är som ovan beskrivits inte beslutad men utformningen kan förväntas få stor påverkan på organisation, medarbetare och samverkan. Det är ännu inte möjligt att precisera kostnadseffekter men viktigt att belysa de myndighetsfrågor som ska skattefinansieras. Detta gäller t ex rådgivning och viss tillsyn i miljöutredningar, och som kan bli dyrare i mindre organisation utan samordningsmöjligheter.

Nämnden påverkas av några eventuellt kommande lagändringar. I juni 2021 lämnade den så kallade Bygglovsutredningen sitt förslag – Ett enklare regelverk för bygglov (SOU 2021:47) till regeringen. Det är ännu oklart vad som händer med de förslag som presenterades i utredningen, inte minst för att det har varit

regeringsskifte sedan dess. Skulle förslaget genomföras kommer det innebära att en del lovpliktiga ärende blir lovbefriade. Det kan då förväntas att nämndens behov av tillsyn enligt plan- och bygglagen kommer att öka.

I december 2021 överlämnade Boverket sin rapport 2021:26 – Detaljplaners omvandling till enhetlig digital planinformation – till regeringen. I rapporten föreslår Boverket bland annat att det ska vara obligatoriskt för kommuner att omvandla de analoga detaljplanerna ska fortsätta gälla, till digitala planer innan 2028. Boverket föreslår vidare att detaljplaner som inte är beslutade i sin digitala form vid denna tidpunkt upphör att gälla. Detaljplaner som fortfarande har genomförandetid kvar är undantagna. I nuläget finns ingen ytterligare information men ett genomförande kräver resurser för digitalisering. Rent allmänt kommer digitalisering av processer att ha fortsatt stor påverkan för de anställda och ge möjligheter till förbättrad tillgänglighet för invånare.

Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden har som renhållningsnämnd ett ansvar för frågor gentemot Merab. I den kommande avfallsplanen finns förslag om samordning, tillsammans med övriga kommuner som ingår upphandlingen av Merab. Tillsättning med 1,0 samordnare motsvarar 0,8 mnkr (0,5 samordnare 0,4 mnkr, 0,25 samordnare 0,2 mnkr). Nya krav på t ex nyckeltalsredovisning för den förändrade hushållsnära förpackningsinsamlingen som gått över till kommunen, kan tillföras samordningstjänsten. Från 1 januari 2026 får kommuner även ett ansvar att ordna separat insamling av förpackningar på torg och i parker samt andra populära platser där kommunen har ett ansvar för gaturenhållningslagen vilket kommer kräva förändrad hantering inom gata, trafik, park.

I vårbudgeten överförs ansvar för seniorkort till miljö- och samhällsbyggnadsnämnden med en budget om 0,8 mnkr. Nämnden påtalar vikten av att verksamheten omfattas av en årlig volymavstämning med reglering av budget då kostnaden följer antal resor som genomförs.

Investeringsbudget

I vårbudgeten återremitteras miljö- och samhällsbyggnadsnämnden förslag till investeringsbudget och nämnden får i uppdrag att återkomma med reviderad investeringsbudget för 2024-2028. Investeringsbudgeten får uppgå till maximalt 50 mnkr årligen plus årsanslag i 2023 års reviderade nivå.

Mnkr	2024	2025	2026	2027
Summa investeringar och årsanslag	109,8	144,2	142,4	105,9
-varav årsanslag	28,8	27,9	27,9	27,9
-varav investeringar	81,0	116,3	114,5	78,0

Miljö- och samhällsbyggnadsnämndens förslag till investeringsbudget MoS 2023.0247

Detta innebär att årsanslagen minskas med ca 7 mnkr (-25 %) vart och ett av åren samt att investeringarna minskas med 31 mnkr 2024 (-38 %), 66 mnkr 2025 (-57 %), 65 mkr 2026 (-56 %) samt 28 mnkr 2027 (-36 %).

Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden har tagit fram en reviderad investeringsbudget för 2024-2028. Förslaget kommer inte uppnå vårbudgetens krav på en investeringsbudget på maximalt 50 mnkr/år men totalsummorna ligger mycket nära och är väl avvägda av professionen. För en ytterligare sänkning krävs helt andra åtgärder.

Investeringar inom miljö- och samhällsbyggnadsnämnden genomförs i hög grad. Under 2023 är prognosen 69 % mot budget. Projekten följer planering och färdigställs, med få undantag, inom angivet budgetår. Bra projekteringsunderlag och god konkurrens på marknaden har lett till lägre anbudskostnader än budget varför det är viktigare att jämföra antal genomförda projekt än budgetavvikelse per år. Fortsatt arbete för en mer realistisk investeringsbudget kan eventuellt uppnås genom förenklad ärendegång att utöka budget för investeringsprojekt i anläggningsskedet.

Budgeten för investeringar sätts med fem års framförhållning. Projekt som ligger långt fram i tiden har en mycket osäker kostnadskalkyl. I samband med att projektet projekteras, ca 2 år innan anläggning, kan en mer exakt summa anges i budgetplaneringen. Även då, är den prognostiserade investeringssumman svår att beräkna, särskilt med anledning av den nuvarande omvärldspåverkan. Kalkylen av den förväntade anläggningsskostnaden påverkas av vilken konkurrens om arbetet som råder vid upphandlingstillfället. Högre konkurrens på marknaden ger lägre anbud. Inflation och indexhöjning på material och priser har på senare år, gett en stor osäkerhet i kostnadskalkylerna. En lägre kostnad för produktion kan också uppstå om projektet beviljas bidrag, såsom statlig medfinansiering eller stadsmiljöavtal. Besked om bidrag lämnas ofta med kort framförhållning. Bidraget statlig medfinansiering söks i september månad året innan anläggning och besked om bidraget beviljas lämnas i oktober. Bidrag lämnas med upptill 50% av anläggningsskostnaderna.

Marginalen för oförutsedda kostnader utgår från en procentandel av beräknad anläggningsskostnad i kombination med förväntade risker i projektet. Det behöver finnas utrymme i planerad budget för oförutsedda kostnader för att få en effektiv framdrift i anläggningsskede, men marginalen kan minska om beslutsgången för tillskottsmedel i anläggningsskedet förenklas.

Osäkerhetsfaktorn i budgetplaneringen kan minska genom att möjligheten att tillföra kapital för oförutsägbara kostnader i anläggningsskedet förenklas. Istället för att ta höjd i budgetplaneringen för oförutsedda kostnader och binda upp kapital för det ändamålet, kan tillskjutande av exakta medel för oförutsägbara kostnader,

när dessa uppstår under anläggningstiden, vara en möjlig lösning för att komma tillrätta med svårigheten att ange realistiska investeringsbudgetar.

Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden förslag innebär en större omfördelning av arbetsuppgifter och att finansiering från investeringsmedel minskas motsvarande 0,7 tjänst i byggherrekostnader. Investeringarnas genomförande är helt beroende av att organisationen har resurser i form av projektledare. För att bibehålla kompetensen behöver beloppet tillföras förvaltningen i driftmedel 2024.

Nuvarande personalfinansiering via byggherrekostnader/investering	Förslag på ny personalfinansiering via driftbudgetbudget
Projektledare infrastruktur, 65%	Projektledare infrastruktur, 65%
Projektledare infrastruktur, 65%	Projektledare infrastruktur, 35%
Projektledare exploateringsprojekt, 65 %	Projektledare exploateringsprojekt, 65%
Projektledare exploateringsprojekt Östra Eslöv, 0%	Projektledare exploateringsprojekt Östra Eslöv, 0%
Utvecklingsstrateg/Projektledare Trafikverkets projekt, 35%	Utvecklingsstrateg/Projektledare Trafikverkets projekt, 35%
Projektledare grönytor, 35%	Projektledare grönytor, 0%
Projektledare beteendeförändring, 5%	Projektledare beteendeförändring, 0%
Summa 270 %	Summa 200 %

Nuvarande personalfinansiering via driftbudget i jämförelse med förslag.

Större investeringar - Trafikverket och Skånetrafiken

Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden har under den kommande treårsperioden, 2024-2026, en mycket hög investeringsnivå med anledning av projekt som genomförs i samarbete med trafikverket. Projekt är planerade och angivna i den så kallade regionala transportinfrastrukturplanen. Dessa projekt sätter stor prägning på investeringsnivån och är prioriterade i miljö- och samhällsbyggnadsnämndens förslag av reviderad investeringsbudgeten.

- Produktion av gång- och cykelväg Stabbarp-Bosarp-Öslöv
- Produktion av gång- och cykelväg Billinge – Röstånga
- Produktion av gång- och cykelväg Ö Asmundtorp – Trollenäs)

Inget av projekten tillsammans med trafikverket är lämpliga att skjuta på framtiden. Det skulle innebära att projekten stryks hos Trafikverket och att en ev framtida produktion blir mycket osäker. Troligt scenario är att projekten inte genomförs under en 10-15 års period.

Skånetrafiken har meddelat att investering av hållplats Hurva troligen inte genomförs under 2023. I förslaget har hållplats Hurva flyttats fram från år 2023

till år 2028. Flytten av investeringsmedel kräver en avstämning med Skånetrafiken.

Bullervall Hurva är ett projekt från 2011, som inte färdigt ställt, och återigen aktualiserats. Projektet är möjligt att skjuta på framtiden, utan större effekt för verksamheten. Förslaget är att det flyttas från år 2024 till år 2031.

Större investeringar - infrastruktur

Det är generellt problematiskt att genomföra reduktion genom att skjuta på de större investeringsprojekten. Många av investeringsprojekten för infrastruktur involverar ett samarbete med VASyd. Projektering, upphandling och anläggning genomförs med VASyd, där även VASyd har personal och resurser avsatt inom den tid som projektet är planerat att genomföras. Om kommunen skjuter på de större investeringsprojekten ger detta också följder för VASyd.

Prioriterade projekt för genomförande under budgetperioden är således Föreningstorget med omgivande gator samt Kanalgatan etapp 1, 2 och 3. Projekten behöver löpa på med anläggnings år varje år för att färdigställa Kanalgatan i sin helhet. Även Trehäradsvägen är ett projekt i samarbete med VASyd.

Projekt gång- och cykelväg Medborgarhuset-Bryggaregatan, etapp 1 krävs för att färdigställa området kring stadsparken.

Förslaget innehåller fördelning av investeringskostnader över 2 år. Fördelningen innebär att lägre investeringssumma belastar respektive år och produktionen behöver startas under hösten för att färdigställas under våren därpå. Detta kräver en noggrann planering av varje projektledare. Det är mycket viktigt att poängtera att det innebär också att möjligheten för bidrag genom statlig medfinansiering uteblir. Projekt för statlig med finansiering behöver startas upp och avslutas inom ett år. Det innebär att kommunen går miste om bidragsmedel med upp till 40-50% av projektets kostnad, vilket inte är kostnadseffektivt och motverkar besparingsändamålet.

Större investeringar - grönyta

Förslaget innebär att samtliga, med undantag för projekt stadsparken, större grönyteinvesteringar för parker skjuts på framtiden. Redan projekterade lekplatsprojekt aktualiseras och anläggs på angivet år inom perioden. Projekt Gröna torg som projekteras 2023 och var planerat att genomföras år 2024 skjuts på framtiden till år 2028.

Större investeringar - Övriga projekt

I miljö- och samhällsbyggnadsnämndens förslag till reviderad investeringsbudget har investering budgeten för Belysning landsbygd minskats med 1 mnkr till 3 mnkr under år 2024 och 2025 och tiden för genomförande förlängts till år 2028.

Investeringsmedel för byte av armaturer till LED kvarstår oförändrat.

Investering industrispår skjuts på framtiden. Produktionsår flyttas från år 2027 till år 2031. Det finns fortfarande medel i driften för visst underhåll de kommande åren men framskjuten investering riskerar att göra underhållet dyrare.

Mindre investeringar - Årsanslag

Årsanslagen är årligen återkommande mindre investeringssummor för framförallt underhåll, men även mindre nyinvesteringar i gata och grönyta. Den totala investeringssumman för år 2023 var före besparingar 28,7 mnkr. Tidigare år har en uppräknings skett för att bibehålla kvalitetsnivåer men inför 2024 har ingen uppräknings har skett utan besparingen om 25 % fattas på 2023 års budget. I vårbudgeten anges att den reviderade summan för årsanslagen ska fortsätta gälla under perioden 2024-2028. Förslaget innebär att mindre budgetutrymme lämnas för samtliga kategorier, men med fokus på besparing inom utsmyckning. Det innebär att den satsning som kommunen gjorde inför budget år 2022, för att stärka gemenskap och öka trygghet och attraktivitet både i staden och tätorterna, nu helt försvinner med anledning av besparingskraven.

Förvaltningens årsanslag för teknisk utrustning 200 tkr utgår.

Besparingen i kombination med utebliven indexuppräknings 2024 ger faktiska konsekvenser för kommunens asfaltunderhåll. Beräkning pekar på att en uppräknings budget 2024 motsvaras av 9,6 mkr. Den budget som presenteras inklusive besparing är 7,1 mnkr, dvs -2,5 mnkr. Dessutom har priset för asfalt ökat dramatiskt de sista åren. Utläggning av ett nytt slitlager med asfalt har gått från en kostnad på 60 kr per kvadratmeter år 2020 till 100 kr per kvadratmeter 2023. Det innebär att det år 2024, kommer att läggas upp till 46 000 kvm mindre asfalt inom kommunen med sämre vägar, fler sprickor och potthål som följd. Underhållsskulden ökar. I kommunens undersökning av vad kommuninvånarna tycker om sin kommun, så är skötsel av gator och vägar, en av de kategorier som kommuninvånarna gett lägst betyg.

**Ansökan om bidrag till Bris Region Syd för
verksamhetsår 2023**

11

KS.2023.0562

2023-10-1310-09
Sanna Perlborn
+4641362036
sanna.perlborn@eslov.se

Kommunstyrelsen

Förslag till beslut; Gällande bidrag för verksamhetsår 2023 till Barnens rätt i samhället (Bris)

Ärendebeskrivning

Barnens rätt i samhället (Bris) har ansökt om 80 000 kronor i bidrag från Eslövs kommun för verksamhetsår 2023. Bris ansökte även om bidrag för verksamhetsår 2022 men ansökan avsågs av Kommunstyrelsen (§198, 2022).

Beslutsunderlag

- Ansökningsbrev 2023
- Bris årsberättelse 2022
- Bris årsrapport 2022 – Osäkra tider – Barns rättigheter i en föränderlig värld
- Budget 2023 och prognos 2024
- Bris långsiktiga plan 2021-2025
- Bris stadgar antagna 2021-05-29
- Inbjudan till Bris nätverk
- Bidragsregler – Kultur och fritids bidragsregler för föreningar och andra aktörer inom Eslövs kommun
- Kommunstyrelsens beslut § 198, 2022 Ansökan om bidrag för år 2022 till Barnens rätt i samhället

Beredning

Barnens rätt i samhället (Bris) har ansökt om 80 000 kronor i bidrag från Eslövs kommun för verksamhetsår 2023. Bidraget är tänkt att användas i Bris verksamhet, en idéburen barnrättsorganisation som grundades år 1971. Bris är en politisk och religiöst obunden barnrättsorganisation med visionen om ett samhälle där barnets rättigheter tillgodoses. Bris arbetar för att stärka barnets rättigheter genom att stödja barn utifrån barnets behov, mobilisera samhället och påverka politiker och beslutsfattare genom att göra barns röster hörda. Verksamheten lutar sig mot Förenta Nationernas (FN) konvention om barnets rättigheter samt hållbarhetsmålen i Agenda 2030.

I ansökan beskrivs Bris verksamhet bland annat bestå av ett nätverk. Nätverket beskrivs som en mötesplats för barnets rättigheter i Sverige med över 6000 medlemmar. Nätverket erbjuder personal som arbetar professionellt med barn samt en plattform för nätverkande, kunskapsutbyte och fortbildning. I ansökan beskrivs verksamheten drivas av insamlade medel och att arbetet med att hjälpa barn står i direkt relation till de ekonomiska stöd som föreningen har. Bris skriver att de i Sverige under 2022 totalt hade 44 420 kurativa kontakter med barn upp till 18 år via chatt, telefon och mejl, vilket är en ökning med 7 procent jämfört med 2021.

Bris är en välkänd organisation främst genom sin nationella stödtelefon som varit föreningens främsta stödinsats för barn i Sverige sedan decennier. Ansökan som inkommit till Eslövs kommun berättar om en bredare verksamhet och ett aktivt barnrättsarbete. På uppmaning från barn som Bris har varit i kontakt med under åren har de startat en mottagning bland annat i Malmö, dit barn kan komma för att fysiskt träffa en kurator. Vidare skriver de om ett professionellt nätverk där personer som arbetar med barn kan delta i utbildningar och annan kompetensutveckling. Vidare skriver Bris att de i kristider fyller en viktig samhällsfunktion för att få barn att känna sig trygga. Under år 2022 skickade Bris ut råd för hur man pratar om oro till alla grundskolor i Eslöv, i och med kriget i Ukraina. År 2022 beviljades Bris cirka 7 miljoner i bidrag från kommuner och regioner vilket var en del i den totala intäkten på strax över 110 miljoner. Prognostiserad budget för år 2023 visar på ett negativt resultat på cirka 330 000 kronor.

Även om Bris har utfört vissa riktade insatser mot skolor i Eslöv så bedömer Kommunledningskontoret att Bris saknar en tydlig lokal förankring i Eslövs kommun. Enligt Kultur och Fritids bidragsregler ska föreningar uppfylla en rad kriterier för att kunna söka bidrag från Eslövs kommun, bland annat ska föreningen bedriva sin verksamhet och ha sitt säte i Eslövs kommun. Bris ansökte om att få bidrag för verksamhetsår 2022 men ansökan avslogs av Kommunstyrelsen (§198, 2022). Kommunledningskontoret anser därför att Bris ansökan om bidrag för verksamhetsår 2023 bör avslås.

Förslag till beslut

- Kommunstyrelsen beslutar att avslå Bris ansökan om bidrag för verksamhetsåret 2023.

Beslutet skickas till

Barnens rätt i samhället (Bris)
Kommunstyrelsen

Eva Hallberg
Kommundirektör

Katarina Borgstrand
Tillväxtchef

Eslöv kommun

2023-05-23

BRIS – FÖR ALLA BARN ALLTID

Bris region Syd ansöker härmed om 80 000 kr i bidrag för verksamhetsår 2023

Bris driver den nationella stödlinjen för barn 116 111 som har öppet dygnet runt, året om, via chatt, mejl och telefon. Bris erbjuder även ett fördjupat individuellt stöd, föräldraskapsstöd och gruppstöd för barn genom Brismottagningar. Vi mobiliserar samhället för barnets rättigheter och lyfter barns röster på den politiska agendan. För att fortsätta med vårt viktiga arbete, och möta det behov av stöd som barn och unga har idag, ansöker vi om ekonomiskt bidrag för år 2023.

Bris tar idag emot fler samtal till den nationella stödlinjen för barn 116 111 än någonsin tidigare. Under 2022 har Bris haft 44 420 kurativa kontakter med barn upp till 18 år, vilket är en ökning med 7 procent jämfört med 2021. De vanligaste samtalskategorierna är psykisk ohälsa, familj och familjekonflikter samt våld, övergrepp och kränkningar. Sedan mars 2021 har stödlinjen öppet dygnet runt och 38 procent av kontakterna kommer in mellan kl. 21–09 – tider då det tidigare var stängt.

Allt fler samtal till Bris stödlinje har handlat om samhällets stödinstitutioner, där erfarenheter av brister är återkommande teman, om en orolig omvärld som påverkar framtidstron och en fortsatt ökning av samtal av allvarlig karaktär som självmord, självdestruktivitet, ätstörningar och sexuella övergrepp. Det visar att stödbehoven hos barn som mår dåligt är stora och att skyddet för barn i utsatta situationer behöver stärkas.¹

”Allt jag går runt och tänker på hela dagarna är min oro för framtiden. Känns som mänskligheten är på väg mot sitt slut. Höga elpriser, klimatkris, krig, inflation, osv. Känns som allt händer nu och snart finns vi inte mer.” – Ett barn till Bris

Utöver den nationella stödlinjen för barn erbjuder Bris stöd till vuxna med frågor om hur de kan stötta barn i olika situationer: Bris vuxentelefon som har öppet alla vardagar kl. 9–12, Bris vuxentelefon på arabiska och Bris idrottsledarlinje. Under 2022 startade Bris även en stödlinje där både vuxna och barn kan få stöd på ukrainska. Genom Bris hemsida och sociala medier, erbjuder vi dessutom ett utökat stöd till vuxna genom professionella råd och nya kunskaper.

På Bris Region Syds Brismottagning i Malmö kan familjer och barn som behöver ett fördjupat individuellt anpassat stöd träffa en kurator. Barnet kan också få stöd i kontakten med samhällets andra stödfunktioner. Tröskeln ska vara låg för barn att ta kontakt. Genom mottagningarna erbjuder Bris även gruppstöd till barn i särskilt utsatta situationer, bland annat barn som är placerade i familjehem, barn som förlorat en förälder i suicid, barn som flytt och barn som har föräldrar som dricker för mycket.

Ett viktigt uppdrag för Bris är att mobilisera samhället, sprida kunskap och få fler att ta ställning för barnets rättigheter. För att mobilisera samhället behövs samverkan i barnrättsfrågor. Genom Bris

¹ Läs mer om Bris stödlinje och vad barn berättar för Bris i vår årsrapport [Osäkra tider – Barns rättigheter i en föränderlig värld](#).

nätverk, vår volontärmobilisering och Bris rapporter möjliggör vi kompetensutveckling och sätter barnrätten på agendan.

Bris nätverk är Sveriges största barnrättsnätverk och en viktig mötesplats för professionella som arbetar med barn. Idag har nätverket omkring 8000 medlemmar, varav över 1500 i Region Syd, och samlar aktörer inom förskola, skola och idrottsrörelsen såväl som inom socialtjänst, rättsväsende och hälso- och sjukvård kring frågor om barnets rättigheter och livssituation. Under 2023 kommer Bris fortsätta att bjuda in nätverket till kostnadsfria, regionala träffar i aktuella barnrättsfrågor. Varje år bjuder nätverket dessutom in till kostnadsfria webinarium i aktuella barnrättsfrågor.

Bris har dessutom en lång erfarenhet av att utbilda såväl socialtjänst som skola och ideella organisationer. Bris utbildningar och föreläsningar ger fördjupade kunskaper om barnets rättigheter och konkreta verktyg för de som möter barn i behov av stöd. Vi utbildar bland annat i Teaching recovery techniques (TRT) som är en metod för att lära barn att hantera symptom på post-traumatisk stress – där vi under våren 2023 erbjöd kostnadsfria digitala utbildningar i metoden för professionella som möter barn med erfarenhet av krig och flykt.² Vi utbildar även i Barnkonventionen och metoden Expertgrupp barn, Bris metod för barns delaktighet och inflytande. Vi arbetar också med föräldrastöd genom våra utbildningar av gruppledare i Föräldraskap i Sverige (FÖS).

År 2022 har utmärkt sig genom flera omskakande omvärldshändelser som påverkat och skapat oro hos många, inte minst bland barn. I Bris stödlinje har det bland annat handlat om kriget som plötsligt utbröt i Europa, om barns dåliga mående och ångest över klimatförändringarna och om oro för den uppmärksammade negativa ekonomiska utvecklingen i samhället och dess konsekvenser.

I kristider fyller Bris en viktig samhällsfunktion för barn där vår viktigaste uppgift varje dag är att trygga, lugna och stärka barnets känsla av kontroll. I och med att kriget i Ukraina skapade en oro hos många barn skickade vi under 2022 ut råd för hur man pratar om oro till alla grundskolor i Eslöv. Bris har under 2022 dessutom gjort postalt och digitalt utskick av vår skolhandbok "Handbok för samtal i skolan" till alla grund- och gymnasieskolor i Eslöv. Det digitala utskicket innehöll, utöver skolhandboken, bland annat kontaktuppgifter till stödlinjen, information om Bris ukrainska stödlinje, information om stöd till barn som drabbas av en förälders eller andra vuxnas drickande och informationsfilmer om Bris stöd till barn och unga.

Sedan 1971 har Bris kämpat för att göra livet bättre för barn i utsatthet, och drivit förändring för ett bättre samhälle för alla barn i Sverige. I tider av oro är det ett uppdrag som är viktigare än någonsin. Genom att göra barns röster hörda arbetar Bris för att stärka barnets rättigheter på alla samhällets arenor.

För att vi ska kunna fortsätta stå upp för barnets rättigheter och stödja barn utifrån barnets behov är varje ekonomiskt bidrag viktigt. Vår förhoppning är att ni vill stötta vårt viktiga arbete – för ett tryggare Eslöv för barn!

Vänliga hälsningar

Petra Elb
Samordnare institutionellt partnerskap regionalt
Bris.syd@bris.se

² <https://www.bris.se/om-bris/utbildningar/trt-teaching-recovery-techniques/>

BRIS – BARNENS RÄTT I SAMHÄLLET

Bris grundades 1971 och är en **politiskt och religiöst obunden barnrättsorganisation**.

Vår vision är **ett samhälle där barnets rättigheter tillgodoses**.

Vi arbetar för att **stärka barnets rättigheter** genom att stödja barn utifrån barnets behov, mobilisera samhället och påverka politiker och beslutsfattare genom att **göra barns röster hörda**.

FN:s konvention om barnets rättigheter, **barnkonventionslagen**, utgör grunden för Bris arbete och Bris bidrar med sitt arbete till FN:s hållbarhetsmål i Agenda 2030.

Vår verksamhet **drivs av insamlade medel** och bidrag - vår möjlighet att hjälpa barn står i direkt relation till det ekonomiska stöd vi får.

Bris finns för alla barn och vår ambition är att **alltid möta barn och unga på deras arenor** och erbjuda tillgängligt stöd i den form de efterfrågar.

66 procent av barn som kontaktat Bris säger att de **inte skulle ha pratat med någon annan** om de inte kontaktat stödlinjen.
- Endast **15 procent** säger att de skulle ha pratat med **en annan professionell kontakt**.

BILAGOR MED ANSÖKAN FRÅN BRIS REGION SYD 2023

1. Ansökningsbrev 2023
2. Bris årsberättelse 2022 (inkl. verksamhetsberättelse, ekonomisk redovisning, revisionsberättelse)
3. Bris årsrapport 2022 - Osäkra tider - Barns rättigheter i en föränderlig värld
4. Budget 2023 och prognos 2024
5. Bris långsiktiga plan 2021 - 2025
6. Bris stadgar
7. Inbjudan till Bris nätverk
8. Bris material - QR-koder till Bris material såsom Bris skolhandbok, affischer och broschyrer om Bris stöd.

BRIS LÅNGSIKTIGA PLAN 2021-2025

FÖR ALLA BARN ALLTID.

BRIS

***”DET BÄSTA MED BRIS
FÖR MIG HAR VARIT ATT
JAG FÅTT LÄRA MIG HUR EN
BRA VUXEN SKA BEMÖTA EN.
ALLA KURATORER ÄR SÅ
SNÄLLA OCH BRA ATT
PRATA MED.”***

Bris startade 1971 som en reaktion på vuxnas våld mot barn. Sedan dess har vi outtröttligt kämpat för att stärka barnets mänskliga rättigheter. Bris har nu funnits i 50 år och har bidragit till att Sverige, som det första landet i världen förbjöd barnaga och att barnkonvention blivit till svensk lag.

Bris vision är ett samhälle där barnets rättigheter tillgodoses. Vårt mål är att Bris år 2025 har varit med och skrivit ett nytt kapitel i kampen för barnets rättigheter för att rättigheterna ska tillgodoses till fullo i samhället. Vi ser en förändrad barnsyn där barnet erkänns och ges plats i samhället som rättighetsbärare.

Vi ser att segregation och utanförskap i samhället bryts. Vi ser att barns våldsutsatthet och psykiska ohälsa bryts. Vi ser ett mer jämlikt samhälle, där varje barns rättigheter tillgodoses.

Bris finns för alla barn alltid. Den nationella stödlinjen 116 111 är öppen dygnet runt för barn. Bris har en tydlig regional närvaro och ett nära stöd till barn och vuxna. Bris når fler barn än någonsin tidigare.

Bris är en stark rörelse och en samlande kraft i kampen för barnets mänskliga rättigheter. Vi är folkrörelsen som bygger på engagemang och ett ställningstagande hos barn och vuxna, företag och organisationer. Bris bidrar med kunskap både nationellt och internationellt. Det är en stark rörelse som alla känner till.

Bris långsiktiga plan 2021–2025 är den första planen i en ny 50-årsperiod och ett svar på barns livssituation. Sedan Bris startade 1971 har skyddet av barnets rättigheter stärkts. Fortfarande tillgodoses inte barnets rättigheter fullt ut i samhället. Särskilt tydligt är bristerna för barn i utsatta situationer. Bris långsiktiga plan

2021–2025 innebär att Bris stärker vår samhällsviktiga funktion som Sveriges stödlinje för barn och att vi är den tydligaste rösten för barnets rättigheter. Vi ska de kommande åren särskilt se till frågor om ungas psykiska hälsa, ett inkluderande samhälle och ett samhälle fritt från våld mot barn. Bris regioner ska fortsätta utvecklas och vi vill växa som folkrörelse tillsammans med barn. Vi ska satsa på att synas där barn finns i skolan och digitalt. Bris långsiktiga plan är ett svar på att samhället för barn inte är hållbart och att Bris behöver stå upp för barnets mänskliga rättigheter. Det här kommer Bris att fokusera på under de kommande åren:

- Att samhället ska tillgodose barnets rättigheter
- Att finnas till för alla barn alltid
- Att ha en stark regional närvaro
- Att finnas där barn finns
- Att vara en inkluderande rörelse

Bris långsiktiga plan beskriver hur Bris ska arbeta för att barnets rättigheter ska tillgodoses. Planen bryts ner till årliga verksamhetsplaner som beskriver hur arbetet genomförs årligen. Varje år redovisas det vi åstadkommit i en verksamhetsberättelse och en effektrapport. Ett nytt nuläge beskrivs i en nästa verksamhetsplan för att vi bit för bit ska närma oss målet. Bris långsiktiga plan 2021–2025 bygger på en omvärldsanalys av barns livssituation. Förtroendevalda, medlemmar, anställda och barn har varit delaktiga i arbetet.

BRIS FOKUS FÖR ETT BÄTTRE SAMHÄLLE FÖR BARN

Att samhället ska tillgodose barnets rättigheter

Att barnkonventionen är svensk lag innebär ett nytt kapitel i kampen för barnets mänskliga rättigheter. Bris ska bistå med kunskap, driva politisk påverkan och kämpa för att varje barn ska få sina rättigheter tillgodosedda. Att barn erkänns som rättighetsbärare och får komma till tals. Bris ska vara en outtröttlig röst för barnets mänskliga rättigheter och ha särskilt fokus på frågor om att förbättra barns psykiska hälsa, arbeta för ett inkluderande samhälle och ett samhälle fritt från våld mot barn. Ett prioriterat område är också att utveckla Bris arbete för de yngsta barnen (0-6 år). Bris ska arbeta för barnkonventionens fulla genomslag i samhället.

Att finnas till för alla barn alltid

Barn har rätt till stöd och skydd. Därför ska Bris finnas för alla barn alltid. Det innebär ett öppethållande dygnet runt i

116 111. Det innebär ett utvecklat och fördjupat stöd för barn i utsatta situationer genom etableringen av mottagningar regionalt. Satsningen innebär också ett stärkt stöd till nätverket runt barnet. Bris ska arbeta för att bredda stödverksamheten och nå fler barn än någonsin tidigare.

Att ha en stark regional närvaro

Ett aktivt regionalt arbete är avgörande för att Bris ska kunna göra skillnad för barn i hela Sverige. I det regionala arbetet ska Bris vara en närvarande aktör för att mobilisera medlemmar, civilsamhälle, kommuner, regioner för att stå upp för barnets rättigheter. Under perioden ska den regionala närvaron fortsätta att växa.

Att finnas där barn finns

Vi ska vara närvarande i barns vardag. Vi ska synas i skolan, idrotten, på nätet och andra platser där barn finns. Vi ska också nå ut till fler grupper av barn som idag inte får stöd. Bris ska fortsätta att vara relevanta och närvarande i frågor som är viktiga för barn. Vi ska fortsätta utvecklas digitalt och bli ännu mer tillgängliga. Vi finns inte bara dygnet runt utan också där barn finns.

Att vara en inkluderande rörelse

Bris är en inkluderande rörelse för barn och vuxna. Tillsammans är vi en stark och pådrivande kraft för barnets rättigheter. Bris ska ge möjlighet att engagera sig och delta i kampen för ett bättre samhälle för barn, som medlem, volontär, givare och partners. Vi ska stärka barns möjlighet till deltagande i det demokratiska samhället och sänka trösklarna för medlemskap i Bris. Genom att vi går samman, blir starkare och når fler åstadkommer vi en förändring tillsammans.

BRIS VISION, SYFTE & VÄRDEGRUND

348 (514)

Vision

Ett samhälle där barnets rättigheter tillgodoses.

Syfte

Att stå upp för barnets rättigheter, genom:

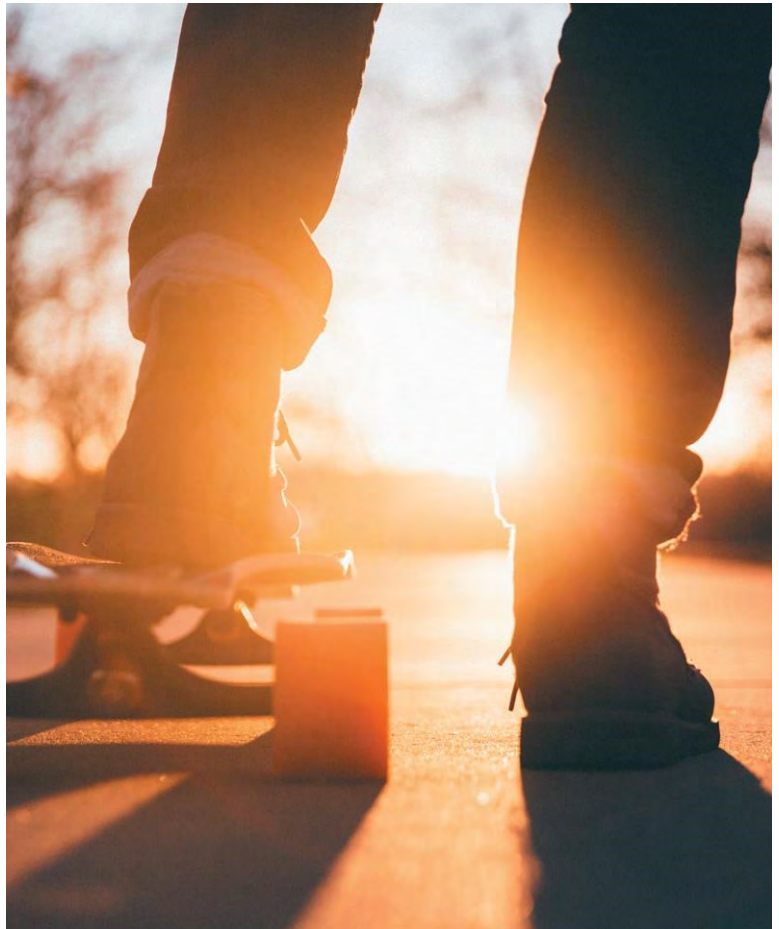
- Att stödja barn utifrån barnets behov
- Att mobilisera samhället
- Att påverka politiker och beslutsfattare

För att skapa ett bättre samhälle för barn.

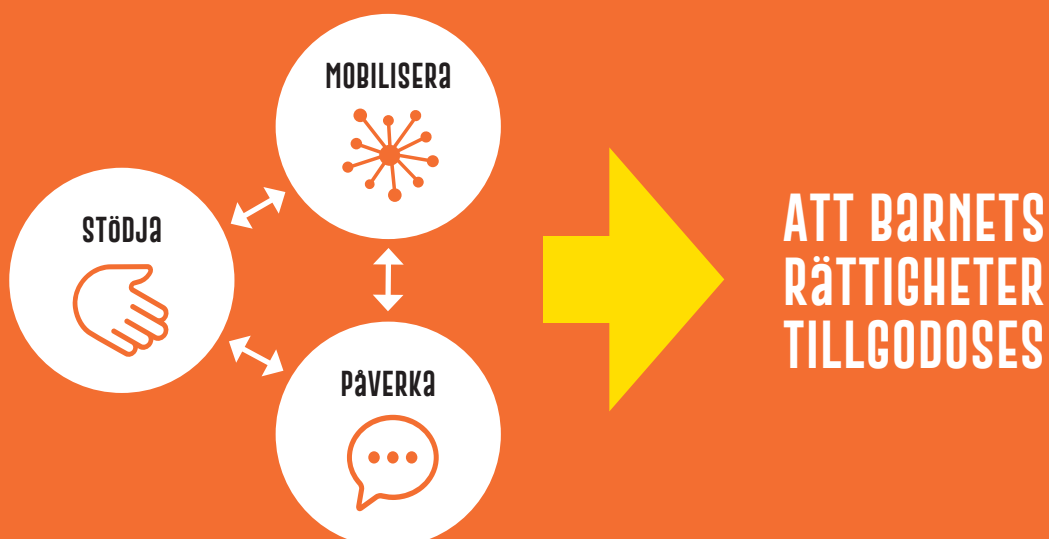
Värdegrund

Bris värdegrund utgår från att varje barn är bärare av egna mänskliga rättigheter. Varje barn ska erkännas, respekteras och skyddas som rättighetsbärare. Barnets rättigheter är ovillkorade. Det är alltid vuxna som är ansvariga för att barnets rättigheter tillgodoses. Varje barn har en individuell personlighet, egna behov, intressen och en personlig integritet. Bris ska alltid bemöta varje barn som kompetent och kapabelt. Barnet har alltid rätt att få sin åsikt respekterad och beaktad. Detta är Bris barnsyn och värdegrund som vilar på FN:s konvention om barnets rättigheter. Det är ett gemensamt perspektiv som ligger till grund för hela verksamheten.

Bris ska vara: lyssnande, modiga och inge hopp.

VISION & SYFTE

Sverige bor ungefär två miljoner barn under 18 år. Alla är individer i olika åldrar och med olika bakgrund, framtid och förutsättningar. Gemensamt för alla barn är att varje barn har samma värde och omfattas av samma ovillkorade mänskliga rättigheter.

Från år 2020 är barnkonventionen svensk lag. Det stärker barnets rättsliga ställning. Samtidigt kan inte lagstiftningen tas som garanti för att barnets rättigheter tillgodoses. Det finns många brister i tillämpningen av lagen.¹

Sverige är på många sätt ett bra land att av vara barn i, men inte för alla barn och inte alltid. Den psykiska ohälsan är utbredd och är den vanligaste kontaktorsaken barn har till Bris.² Att främja goda livschanser och att klara skolan är en viktig skyddsfaktor mot psykisk ohälsa och en grundläggande förutsättning för barns livsmöjligheter.^{3,4} Den alltmer segregerade skolan och att många barn går ut skolan utan fullständiga betyg är allvarligt.

Forskning visar att barn som har erfarenhet av övergrepp, våld, barn som

befinner sig i samhällets vård, barn på skyddade boende, ekonomisk utsatthet och barn som befinner sig i andra svåra livssituationer har en betydligt större risk för allvarlig psykisk ohälsa än andra barn.⁵ Många barn befinner sig i utsatta situationer i Sverige där samhället stöd många gånger brister eller inte är tillräckligt.

2020 var ett år olikt alla andra då världen ställdes inför en global pandemi. Det var också ett år då vardagen förändrades för många barn.

I Bris stödverksamhet har det varit tydligt att utsattheten förstärkts för barn, och särskilt för barn som redan innan pandemin befann sig i en utsatt situation. Pandemin har bland annat inneburit att barns tillgång till skyddsfaktorer begränsats. Skolan utgör exempelvis en viktig skyddsfaktor för barn som lever i utsatthet

Den sociala distanseringen har också inneburit påfrestningar för många familjer. Samtalen till Bris om familjekonflikter har ökat markant liksom samtal om fysiskt och psykiskt våld. Även samtal om ångest och nedstämdhet har ökat kraftigt. Vi kan tydligt se att mående

hos barn som tidigare mådde dåligt har förvärrats märkbart.⁶

Världen blir allt mer global och de internationella kontakterna blir viktigare. Det är tydligt att många av de utmaningar som påverkar barn och unga inte bryr sig om nationsgränser. Utmaningarna är globala där miljö, migration, sjukdomar och den psykiska ohälsan är några exempel. I Bris kontakter beskriver många barn en ökad osäkerhet och otrygghet inför framtiden. Dels kopplat till globala frågor dels i tankar om framtiden kring jobb och bostad.

Samhället blir allt mer polariserat, ekonomiskt, socialt och kulturellt. Det syns även i allt mer parallella världsbilder, i striden om förklaringar och sanning. Barn drabbas av den ökande polariseringen. Det är också tydligt i barns samtal till Bris att livet för många är påfrestande. Barn beskriver hur de förväntas prestera på livets alla områden. Att många barn lider av psykisk ohälsa kan ses som tecken på att livet inte går ihop.

Barn har rätt till trygga och hållbara uppväxtvillkor. Bris kan konstatera att situationen är ohållbar för allt för många.⁷

"MILSTOLPAR" I BRIS HISTORIA

¹ Barnkonventionen och svensk rätt, SOU 2020:63

² Hållbara liv, Bris rapport 2020:1

³ Ett nationellt handlingsprogram för suicidprevention, Folkhälsomyndigheten

⁴ Skola. Vård. Omsorg. Och den psykiska ohälsan. Bris 2018:1.

⁵ Min tur att berätta, Stadsmissionen och Bris 2020, Barn i familjer med missbruk, psykisk ohälsa eller våld, Folkhälsomyndigheten 2016. Barn och unga i samhällets vård, Forskning om den sociala dygnsvården, Forte 2015.

⁶ Bris årsrapport 2020:1 "Första året med pandemin - om barns mående och utsatthet"

⁷ Hållbara liv, Bris rapport 2020:1

Ar 2020 blev barnkonventionen svensk lag, 30 år efter att Sverige ratificerat konventionen. Inom de närmaste åren kommer ny rättslig praxis utvecklas i domstolar, som kommer att ha direkt inverkan på barns livsvillkor i Sverige. Kompetens om barn inom rättsväsendet är idag för låg. Att barnkonventionen är lag är därför ingen garanti för att barnets rättigheter tillgodoses. För Bris blir det viktigt att bidra med kunskap om barnets rättigheter, bevaka utvecklingen vad gäller rättspraxis och tillämpning i praktiken.

Många barn befinner sig i utsatthet, vilket framkommer i barns samtal till Bris varje dag. En viktig roll för Bris är att förmedla barns röster och synliggöra barns uppväxtvillkor. Att arbeta för barns psykiska hälsa, ett inkluderande samhälle och ett samhälle fritt från våld behöver fortsatt vara fokus för Bris de kommande åren. Det är områden där barnets mänskliga rättigheter inte tillgodoses och där samhällets stöd till barn och unga brister.

En grundläggande förutsättning för att barnets rättigheter ska få genomslag i praktiken är att barn respekteras som bärare av egna mänskliga rättigheter. Det är angeläget att synen på barn som rättighetsbärare stärks och att barn ges möjlighet att komma till tals och vara delaktiga i alla frågor som påverkar barns situation.

Inom många områden går utvecklingen framåt men världen står fortfarande inför enorma utmaningar. De globala målen i Agenda 2030 ska ha uppnåtts om mindre än tio år. Målen handlar bland annat om att främja fredliga samhällen, att minska våldet, att säkerställa hälsosamma liv och främja välbefinnande för alla åldrar, att säkra en inkluderande och likvärdig utbildning av god kvalitet, att utjämna ojämlikhet i samhället, att bekämpa klimatförändringarna samt att skapa ett mer inkluderande och representativt beslutsfattande.

Genomförandet av de globala målen förutsätter att mänskliga rättigheter respekteras och tillgodoses. På så vis hänger barnets rättigheter tätt ihop med arbetet för en mer hållbar värld. Att barn involveras och görs delaktiga är en central del i det arbetet. Genom att stärka barnets mänskliga rättigheter stärks också många av målen i Agenda 2030. De utmaningar som finns nu har inga nationella gränser. Bris behöver tydligare än tidigare rikta blicken internationellt.

Livsvillkoren för barn i Sverige skiljer sig åt och utvecklingen har i flera avseenden gått i fel riktning de senaste åren. Insatser behövs inom flera områden för att skapa ett inkluderande samhälle och ge jämlika livsförutsättningar.

Bris driftar 116 111, Sveriges nationella stödlinje för barn. De senaste åren har samtalen till Bris ökat och under 2020 har Bris gett stöd till fler barn än någonsin tidigare. Bris samhällsviktiga roll är tydlig och barn ska alltid kunna lita på att Bris finns där, oavsett vilken dag på året det är, eller vilken timme på dygnet. Det är också angeläget för Bris att kunna stärka stödet runt barn i utsatta situationer. Ett viktigt arbete för Bris är därför att fortsätta bredda stödet och bli mer relevant för fler grupper av barn.

En viktig del av barns vardag är på nätet. Den digitala utvecklingen går snabbt vilket ställer höga krav. Det är avgörande för Bris att finnas där barn finns och fortsätta utvecklas digitalt.

Sedan 1971 har Bris bidragit till förändring till ett bättre samhälle för barn. Bris har alltid haft en hög kännedom och trovärdighet bland barn och vuxna i Sverige. För att folkrörelsen för barnets rättigheter ska fortsätta växa behöver Bris ytterligare stärka medlemsorganisationen. Det är också angeläget att stärka barns inflytande i Bris.

2020 kom i hög utsträckning att präglas av den globala pandemin. I samtalen till Bris märktes att utsattheten för barn ökade, särskilt för barn som redan innan befann sig i en utsatt situation. Vi ser en ökad vilja bland privatpersoner, företag och andra organisationer att bidra till ett mänskligare samhälle för barn. En bred finansiering är en förutsättning för Bris. Att fler blir en del av folkrörelsen stärker engagemanget för barnets rättigheter. En insikt är att när rörelsen fortsätter växa behöver det ske tillsammans med barn.

FRAMGÅNGSFAKTORER

Att vi lyssnar och alltid står på barnets sida

Att vi lyssnar och kompromisslöst står på barnets sida och agerar för barnets bästa är självklart för Bris. Grundade i barnrätten sluter vi upp bakom varje barn och kämpar för att hen ska få sina rättigheter tillgodosedda. Vi inger hopp och framtidstro och stödjer till förändring.

Att vi är en stark röst och folkrörelse som kämpar för barnets rättigheter

Vi är en folkrörelse sprungna ur civilkurage av människor som vägrade se på medan barn for illa, som stod upp och plogade vägen för världens första förbud mot barnaga. Vi går först i kampen för en bättre barndom. Vi driver sakfrågor och är en blåslampa för att alla vuxna ska arbeta för varje barns mänskliga rättigheter. Vi är en inkluderande rörelse som tillsammans gör skillnad.

Att vi har stor kunskap om barnets rättigheter, livssituation och behov

Vi är väl förankrade i barnets rättigheter och behov. Bris är Sveriges nationella stödlinje för barn och bistår med kunskap om barnets livssituation. Att vi har kompetens och är grundade i de frågor vi driver är avgörande för att vi ska uppfattas som relevanta och går att lita på. Idag är Bris en av de ideella organisationerna med högst förtroende hos allmänheten.

MÅLBILD 2025

Bris har varit med och skrivit ett nytt kapitel i kampen för barnets rättigheter för att rättigheterna ska tillgodoses till fullo i samhället. Vi ser en förändrad barnsyn där barnet erkänns och ges plats i samhället som rättighetsbärare.

Vi ser att segregation och utanförskap i samhället bryts. Vi ser att barns våldsutsatthet och psy-

kiska ohälsa bryts. Vi ser ett mer jämlikt samhälle, där varje barns rättigheter tillgodoses.

Bris finns för alla barn alltid. Den nationella stödlinjen 116 111 är öppen dygnet runt för barn. Bris har en tydlig regional närvaro och ett nära stöd till barn och vuxna. Bris når fler barn än någonsin tidigare.

Bris är en stark rörelse och en samlande kraft i kampen för barnets rättigheter. Vi är folkrörelsen som bygger på engagemang och ett ställningstagande hos barn och vuxna, företag och organisationer. Bris bidrar med kunskap både nationellt och internationellt. Det är en stark rörelse som alla känner till.

KOMPETENS

Bris ska spegla hela samhället och alla barn. Det betyder att vi behöver en bred representation och kompetens i organisationen. För att kunna stötta fler vuxna runt barn ska Bris rikta stödet till vuxna till nya målgrupper.

Bris är en barnrättsorganisation. Alla anställda och förtroendevalda i hela organisationen har kunskap om barnets mänskliga rättigheter.

Allt Bris stöd är professionellt och bygger på evidens och erfarenhet. På Bris finns en samlad kunskap om barnets behov och situationen för barn i särskild utsatthet. Bris har hög kompetens kring barns psykiska ohälsa, våld och andra områden som är vanliga i kontakten med Bris. Allt stöd till barn och vuxna genomförs av personal med utbildning och kunskap att möta personer i kris.

RELATIONER

Syftet med alla samarbeten är att stå upp för barnets rättigheter. Bris verksamhet sker tillsammans med barn i alla delar av organisationen.

Bris strävar efter samarbeten med starka finansärer med stort engagemang. Varje samarbete föregås av en s.k. "barnrättsprövning" för att säkerställa att barnets mänskliga rättigheter inte kränks.

Bris tillämpar etiska riktlinjer i alla samarbeten utifrån fyra områden: mänskliga rättigheter, arbetsvillkor, miljöfrågor och korruption.

Organisationer och företag som Bris samverkar med ska ta ansvar inom dessa områden. Bris samarbetar aldrig med organisationer eller företag som bedriver verksamhet i strid med Bris värderingar, eller som har kopplingar till alkohol-, tobaks-, porr-, prostitution eller vapenindustrin, som utgår från odemokratiska värderingar, som diskriminerar på grund av ålder, kön, etnisk tillhörighet, religion, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, eller har koppling till barnarbete. Bris har 90-konto och följer riktlinjerna för Svensk insamlingskontroll och Giva Sverige.

ORGANISATION

Bris är en ideell medlemsorganisation som är partipolitiskt och religiöst obunden. Kongressen är Bris högsta beslutande organ.

Bris är ett - alla delar av organisationen behövs och bidrar gemensamt till syftet att stå upp för barnets rättigheter.

Omvärlden förändras snabbt och Bris behöver förändras med den. Bris utvecklar verksamheten i dialog med barn och utifrån kunskap om barns livssituation.

Bris är en lärande organisation. All verksamhetsplanering utgår från erfarenheter och den

skillnad som verksamheten gjort för barn. Vi utvärderar verksamheten löpande och frågar regelbundet barn som kontaktar Bris vad som är det bra med Bris och vad vi kan förbättra. Vi följer också upp organisationens kännedom och anseende hos allmänheten.

Bris långsiktiga plan 2021-2025 antas av kongressen och ligger till grund för organisationens verksamhetsplanering, policydokument och andra riktlinjer för Bris. Styrelsen som utses av kongressen, har det yttersta ansvaret för den löpande verksamheten. Styrelsen ser årligen över verksamheten för att säkerställa att organisationen följer den långsiktiga planen.

***”ATT NI ALLTID FINNS
DÄR NÄR LIVET KÄNNES
TUFFT, ATT NI KOMMER MED
BRA RÅD, OCH ATT NI INTE
DÖMER NÅGON”.***

BARNNS FÖRVÄNTNINGAR PÅ BRIS

- Att Bris lyssnar, tror på en, försöker förstå, inte dömer, är snälla och hjälper en.
- Att Bris arbetar för att fler barn kan få hjälp.
- Att Bris syns mer så att fler får veta att Bris finns
- Att alla får söka stöd kring det som är viktigt för en själv.⁸

BRIS LÖFTE TILL VARJE BARN

- Att Bris lyssnar och tar varje barns upplevelse på allvar.
- Att Bris gör allt vi kan för att fler barn ska kunna få stöd av Bris.
- Att barn i sin kontakt med Bris ska vara tryggt.
- Att Bris är till för alla barn alltid.

⁸ Röster från barn som varit delaktiga i arbetet med Bris långsiktiga plan.

OM BRIS

Bris, Barnens rätt i samhället, är en av Sveriges ledande barnrättsorganisationer som varje dag kämpar för ett bättre samhälle för barn. Folkrörelsen Bris startade 1971 och bidrog till att Sverige fick världens första förbud mot barnaga. Med barnkonventionen som grund stöttar Bris barn i utsatta situationer, mobiliserar samhället för barnets rättigheter och påverkar beslutsfattare för ett samhälle där varje barn känner till sina rättigheter och där barnets rättigheter tillgodoses.

Arenavägen 61
122 77 Johanneshov
Box 101 47, 121 28 Stockholm
Telefon: 08-598 888 00

www.bris.se
Instagram: @bris116111
Facebook: www.facebook.com/BRIS
Twitter: @BRISpress
Swish: 9015041

Barn kan kontakta Bris på
telefon, chatt och mejl.
Telefonnummer: 116 111

Chatt och mejl: www.bris.se

BRIS

MER MATERIAL?

Scanna QR-koderna nedan för att ladda ned mer material.

Boken "Handbok för samtal i skolan"

För att skapa en bra skola krävs goda relationer. Sådana bygger på goda samtal. Handboken ger konkreta råd och perspektiv kring samtal som går att lyfta på skolan.

Affischer med kontaktuppgifter till Bris

Om Bris nationella stödlinje för barn och unga. Öppettider och kontaktuppgifter att sätta upp synligt i skolan.

Affischer med information om Bris stöd till barn som flytt från Ukraina

Om Bris stödtelefon där barn kan få stöd på ukrainska. Öppettider och kontaktuppgifter att sätta upp synligt i skolan.

Broschyren "Så kan du göra skillnad för barn som drabbas av vuxnas drickande"

Alla barn har rätt till en trygg uppväxt, men barn påverkas negativt av en förälders drickande. Här berättar vi hur du kan hjälpa ett barn som drabbats.

Guiden "Avgörande ögonblick"

En enkel handling betyder mycket för ett barn som far illa av vuxnas drickande. Guiden avgörande ögonblick finns för att ge vuxna kunskap, mod och kontaktvägar för att fler ska agera i mötet med utsatta barn.

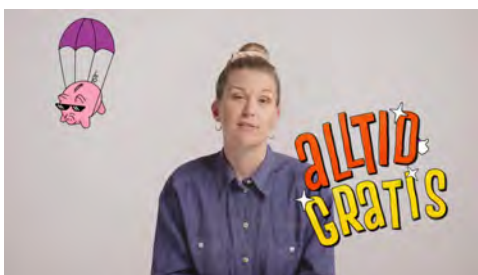
Broschyren "Till dig som har en förälder som dricker för mycket"

När en förälder eller andra vuxna dricker för mycket påverkar det barn. Det kan kännas svårt och jobbigt men det finns bra hjälp att få, både för barnet och föräldern. I den här broschyren berättar vi mer.

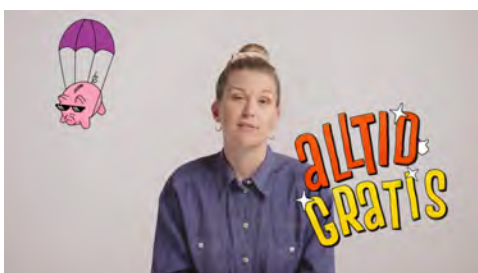
Informationsfilm om Bris stöd till barn

Är du mellan 8-13 år och undrar hur det går till när en hör av sig till Bris stöd? Vår kurator Malin berättar hur Bris jobbar och hur vi kan hjälpa.

Informationsfilm om Bris stöd till unga

Är du mellan 13-18 år och undrar hur det går till när en hör av sig till Bris stöd? Vår kurator Malin berättar hur Bris jobbar och hur vi kan hjälpa.

BRIS STADGAR

1 § Föreningens namn

Föreningens namn är Bris – Barnens rätt i samhället.

2 § Ändamål

All verksamhet i Bris utgår från FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och barnsynen i denna.

Bris är en barnrättsorganisation där syftet med verksamheten är att stärka barnets rättigheter och förbättra barns och ungas livssituation. Bris yttersta intressenter är barn och unga under 18 år.

Utgångspunkten för Bris arbete är efterlevnaden av varje barns mänskliga rättigheter. Bris ska vara tillgängligt för varje barn som uttrycker ett behov av hjälp och särskilt bistå barn och unga i utsatta situationer.

Bris syfte att stärka barnets rättigheter ska genomföras bl.a. genom att:

- Bris ska fungera som en länk mellan barn, vuxna och samhället.
- Bris ska stödja barn och unga individuellt under former som präglas av hög tillgänglighet. Stödet är alltid kvalificerat och utgår från det enskilda barnets behov.
- Bris ska verka för att olika samhällsinstanser efterlever FN:s konvention om barnets rättigheter.
- Bris ska påverka beslutsfattare genom att göra barns röster hörda och förmedla kunskap om barns behov, livssituation och upplevelser till omvärlden. Kunskapen om barnets livssituation kommer från Bris egna kontakter med barn, genom barns delaktighet, från barn som berättar för andra vuxna där Bris får del av kunskapen genom exempelvis omvärldsbevakning, forskning och samarbeten med andra organisationer.

Bris ska ha en närvaro i hela landet, för barn, vuxna, politiker, myndigheter, allmänheten och andra intressenter. Bris ska ha kunskap om barns livssituation i hela landet och vara tillgängligt för barn och unga i hela landet. Bris ska finnas på de arenor där barn är.

3 § Organisation

Bris är en ideell medlemsorganisation som är partipolitiskt och religiöst obunden. Kongressen är föreningens högsta beslutande organ. Styrelsen är föreningens verkställandeorgan. Bris är indelat i regioner.

4 § Säte

Bris och styrelsen har sitt säte i Stockholms kommun.

5 § Medlemskap

Fysisk person som delar Bris värderingar och vill stödja Bris kan bli medlem genom att erlægga medlemsavgift. Medlemskapet är personligt och som medlem tillhör man en av föreningens regioner.

Medlemsavgiften, som erläggs årligen, fastställs av kongressen. Medlemsavgift som inkommer till föreningen under perioden januari-september avser innevarande kalenderår, om inte avgift för innevarande kalenderår redan är erlagd. I sådant fall ska den avse påföljande kalenderår. Medlemsavgift som inkommer till föreningen under perioden oktober-december avser påföljande kalenderår. Medlemskap gäller till och med mars månad året efter det för vilken medlemsavgiften erlagts.

Medlem som vill utträda ur föreningen, ska skriftligen anmäla detta till Bris och anses vid Bris mottagande av sådant meddelande omedelbart ha lämnat föreningen. Medlem som inte erlagt årlig medlemsavgift anses även ha utträtt ur föreningen per utgången av mars månad året efter det kalenderår för vilken medlemsavgift inte har erlagts.

Medlem som skadar föreningen, bryter mot föreningens stadgar eller mot beslut som föreningen fattat eller på annat sätt agerar på sätt som uppenbart strider mot föreningens mål eller intressen kan uteslutas som medlem av styrelsen. Medlem äger rätt att yttra sig före ett sådant beslut.

5 a § Medlemskap för barn

Barn som vill stödja Bris kan kostnadsfritt bli medlem till och med det år barnet fyller 18 år. Ansökan om medlemskap ska göras av barnet för vilket medlemskapet ska gälla, eller av vårdnadshavare som innehar barnets samtycke. Medlemskap erhålls i och med Bris bekräftelse av ingiven ansökan. Medlemskapet är personligt och som medlem tillhör man en av föreningens regioner.

Barns medlemskap har samma status som vuxens medlemskap. Bris uppställer dock en åldersgräns på fyllda 18 år för deltagande i ordinarie styrelsearbete. För deltagande i övriga förtroendeuppdrag och för erhållande av rösträtt på medlemsmöte ska barnet ha fyllt 15 år.

Medlemskap för barn övergår till medlemskap enligt 5 § året efter det år barnet fyller 18 år förutsatt att årlig medlemsavgift erläggs enligt 5 §.

Medlem som vill utträda ur föreningen, ska skriftligen meddela detta till Bris och anses vid Bris mottagande av sådant meddelande omedelbart ha lämnat föreningen.

6 § Säkerhet

Bris ska ha rutiner för att barn skyddas och är trygga i Bris verksamhet.

Bris ska se till att utdrag ur Polismyndighetens register för arbete med barn begärs in enligt gällande lag.

7 § Kongress

Ordinarie kongress ska hållas vartannat år under andra kvartalet på tid och plats som styrelsen bestämmer.

Extra kongress ska hållas när styrelsen anser det erforderligt eller om föreningens revisorer eller minst hälften av det totala antalet kongressombud som valts vid det senaste medlemsmötet i vardera region, gör en skriftlig framställan om detta till styrelsen. Extra kongress ska hållas senast två månader därefter.

8 § Ärenden vid kongress

Vid ordinarie kongress ska följande ärenden behandlas:

1. kongressens öppnande
2. fastställande av röstlängd samt förteckning över övriga närvarande
3. val av ordförande vid kongressen
4. val av protokollförare
5. val av en eller två justeringspersoner att jämte ordföranden justera protokollet
6. val av en eller två rösträknare
7. kongressens behöriga sammankallande
8. fastställande av dagordning
9. föredragning av granskningsutskottets rapport
10. föredragning av årsredovisning, revisionsberättelse och verksamhetsberättelse för vart och ett av de två senaste räkenskapsåren
11. fastställande av resultat- och balansräkning
12. fråga om ansvarsfrihet för styrelsens ledamöter för vart och ett av de senaste två räkenskapsåren
13. långsiktig plan (fyra år) för Bris.
14. förslag från styrelsen (propositioner) samt inkomna övriga förslag (motioner)
15. val av styrelseordförande
16. fastställande av antalet ledamöter och suppleanter i styrelsen

17. val av ordinarie ledamöter och suppleanter i styrelsen för tiden fram till och med nästkommande ordinarie kongress
18. fastställande av arvode för styrelsen
19. val av revisorer och revisorssuppleanter för tiden fram till och med nästkommande ordinarie kongress
20. val av regionernas representanter till granskningsutskottet, samt ersättare till dessa, för tiden fram till och med nästkommande ordinarie kongress
21. val av ledamöter i den nationella valberedningen, samt ersättare till dessa, för tiden fram till och med nästkommande ordinarie kongress
22. fastställande av uppdragsbeskrivning för den nationella valberedningen
23. fastställande av medlemsavgiftens storlek för nästkommande två kalenderår
24. övriga ärenden
25. kongressens avslutande.

9 § Kallelse till kongress

Kallelse till kongress utfärdas av styrelsen genom brev eller e-post till kongressombud, styrelseledamöter, valberedning, granskningsutskott, revisorer och revisorssuppleanter samt till av styrelsen utsedda arbetsgrupper.

Kallelse till ordinarie kongress ska utfärdas tidigast sex veckor och senast fyra veckor före kongressen.

Kallelse till ordinarie kongress ska innehålla uppgift om tid och plats för kongressen. Till kallelsen fogas; förslag till dagordning, årsredovisning med revisions- och verksamhetsberättelse för de två senaste räkenskapsåren, långsiktig verksamhetsinriktning för Bris, valberedningens förslag till val av styrelseledamöter och revisorer, granskningsutskottets rapport, förslag till uppdragsbeskrivning för valberedning samt inkomna motioner och styrelsens yttrande över motionerna.

I kallelse till ordinarie kongress ska särskilt anges de ärenden som ska behandlas enligt 8 §14. Ärenden som inte upptagits i kallelsen och som inte uttryckligen enligt dessa stadgar ska behandlas vid kongressen, får inte företas till avgörande om inte samtliga kallade kongressombud eller dessas ersättare närvarar vid kongressen och medger att ärendet avgörs.

Kallelse till extra kongress ska utfärdas tidigast sex veckor och senast två veckor före kongressen.

Kallelse till extra kongress ska innehålla uppgift om tid och plats för kongressen samt det eller de ärenden som ska behandlas vid kongressen. Extra kongress får inte fatta beslut i andra ärenden än de som uppgivits i kallelsen om inte samtliga kallade kongressombud eller dessas ersättare närvarar vid kongressen och medger att ärendet avgörs.

10 § Motioner

Motionsrätt till kongressen tillkommer medlem. Motioner ska vara skriftliga och inlämnas till styrelsen senast den 25 mars samma år som kongressen ska hållas.

Styrelsen ska behandla varje motion och upprätta ett yttrande med förslag till beslut.

11 § Beslutsordning vid kongress

Beslut och omröstning vid ordinarie och extra kongress sker genom kongressombud. Totalt utses 7 kongressombud per region för två år i taget vid respektive regions ordinarie medlemsmöte enligt 22 §. Kongressombuden har yttrande-, förslags- och rösträtt vid kongressen. Varje ombud har en röst.

Rösträtt kan inte utövas genom fullmakt.

Styrelseledamot har yttrande-, förslags- och rösträtt vid kongressen, dock inte i frågan om ansvarsfrihet för styrelsen (8 § p. 12), fastställande av arvode för styrelsen (8 § p. 19), val av revisorer och revisorssuppleanter (8 § p. 20) eller val av regionernas representanter till granskningsutskottet samt ersättare till dessa (8 § p. 21). I frågan om val av ordinarie ledamöter och suppleanter i styrelsen (8 § p. 17) har styrelsen yttranderätt men inte förslags- och rösträtt.

Revisorer, ledamot av granskningsutskottet samt eventuella ledamöter i av styrelsen utsedda utskott har yttrande- och förslagsrätt. Kongressen kan välja att ge gäster och experter yttrande och förslagsrätt.

Med undantag för vad som anges i 24 och 25 § och vid personval, fattas beslut i sakfråga med enkel majoritet, vilket innebär att ett förslag vid en omröstning måste stödjas av mer än hälften av det totala antalet avgivna röster. Vid personval anses den vald som fått flest röster (relativ majoritet). Vid lika röstetal har mötesordföranden utslagsröst, utom vid personval och frågor där styrelsen inte äger rösträtt, då lotten avgör. Beslut fattas efter öppen omröstning. Personval ska dock ske med slutna röstsedlar om någon så begär.

12 § Protokoll vid kongress

Vid kongress ska det föras protokoll. Protokollet ska undertecknas av protokollföraren. Det ska justeras av ordföranden vid kongressen om hen inte har fört protokollet, och av minst en justeringsperson som kongressen har utsett.

13 § Nationell valberedning

Den nationella valberedningen ska bestå av fem ledamöter, med personliga ersättare, och ha en bred representation från regionerna. Valberedningens uppgift är att föreslå ledamöter till styrelsen, att föreslå val av revisorer samtval av ersättare till granskningsutskottet. Mandatperioden motsvarar en kongressperiod. Särskild uppdragsbeskrivning förvalberedningen fastställs av kongressen. Ledamöter i den nationella valberedningen kan inte samtidigt inneha andra förtroendeuppdrag i Bris.

14 § Styrelsen

Styrelsen ska bestå av ordförande samt det antal ledamöter och suppleanter som kongressen beslutat om. Endast medlem kan vara ledamot eller suppleant i styrelsen. Ledamöterna och suppleanterna utses av kongressen. Mandattiden för styrelseledamöterna och suppleanterna är två år. Styrelsen sammanträder omedelbart efter kongressen för konstituering.

Styrelsen utser inom sig en vice ordförande. Styrelsen ska förordna två eller flera personer till firmatecknare. Styrelsen ska utfärda attestregler. Styrelsen kan utse en eller flera arbetsgrupper med uppgift att bereda frågor som styrelsen ansvarar för. Styrelsen upprättar förslag till uppdragsbeskrivning för valberedningen inför ordinarie kongress.

Kongressen beslutar om en långsiktig plan för Bris, styrelsen fastställer budget samt verksamhetsplaner inom ramen för denna och andra av kongressen fastställda beslut.

15 § Styrelsesammanträden

Styrelsen sammanträder minst fyra gånger per år samt då ordföranden eller en ledamot begär det.

Styrelsen är beslut för om mer än hälften av hela antalet ledamöter är närvarande. Som styrelsens beslut gäller den mening som mer än hälften av de närvarande röstar för eller, vid lika röstetal, den mening som ordföranden biträder. Vid personval gäller som styrelsens beslut det förslag som fått flest röster eller, vid lika röstetal, lotten. Röstning sker öppet. Sluten omröstning sker vid personval om ledamot så begär. Vid styrelsens sammanträden ska protokoll föras. Det ska undertecknas av protokollförare och justeras av ordföranden, om hen inte har fört protokollet samt av ytterligare en ledamot som styrelsen därtill utsett.

16 § Firmateckning

Föreningens firma tecknas av den eller dem som styrelsen därtill utser.

17 § Kansli och generalsekreterare

Den dagliga verksamheten utövas genom föreningens kansli och ska ledas av en generalsekreterare, som utses av styrelsen. Generalsekreteraren är föredragande i styrelsen, har yttranderätt i styrelsen samt äger rätt att till protokollet föra avvikande mening. Generalsekreteraren fattar beslut i enlighet med den delegationsordning som styrelsen fastställer.

18 § Räkenskapsår

Föreningens räkenskapsår är kalenderår.

19 § Revision

För varje räkenskapsår ska styrelsen avsluta den löpande bokföringen med en årsredovisning. Styrelsen ska även för varje kalenderår upprätta en verksamhetsberättelse.

För granskning av föreningens räkenskaper och styrelsens förvaltning ska finnas två revisorer och två revisorssuppleanter. Av revisorerna ska minst en ordinarie och en suppleant vara auktoriserad revisor. Styrelsen ska till revisorerna senast den 1 mars överlämna erforderliga handlingar för att revision ska kunna fullgöras. Revisorerna ska avlämna revisionsberättelse senast en månad före kongressen.

20 § Granskningsutskott

I föreningen ska finnas ett särskilt granskningsutskott. Granskningsutskottet ska bestå av en representant från varje region samt totalt två ersättare. Ledamöterna i granskningsutskottet nomineras av medlemsmötet för vardera region och utses av kongressen.

Granskningsutskottet har till uppgift att granska att Bris stadgar efterlevs, samt att beslut på kongressen genomförs av styrelsen. Granskningsutskottets rapport ska delges styrelsen och föredras vid kongressen. Ledamöter i granskningsutskottet kan inte samtidigt inneha andra förtroendeuppdrag i Bris.

21 § Regioner

Bris är indelat i regioner som varje medlem tillhör. Antalet regioner i Bris och deras geografiska verksamhetsområde fastställs av kongressen.

Vartannat år hålls ett ordinarie medlemsmöte, och däremellan då det bedöms erforderligt extra medlemsmöte, enligt 22 § inom varje region. På så sätt arbetar Bris för att ta till vara på det ideella engagemanget hos medlemmarna samt utveckla relationen mellan Bris anställda och Bris medlemmar.

Regionen har att följa de policys, riktlinjer och strategier som fastställs av styrelsen inom ramen för av kongressen fastställda beslut. Var för sig och tillsammans företräder regionerna hela Bris.

I varje region ska det finnas ett regionråd (advisory board) bestående av minst fem och högst tio personer som väljs vid regionens medlemsmöte. Styrelsen har till uppgift att fastställa en övergripande arbetsbeskrivning för regionråden. Regionrådet har till uppgift att, utifrån av styrelsen fastställd arbetsbeskrivning, mobilisera samhället regionalt för barnets rättigheter. Chefen för regionenheten sammankallar regionrådet till möten.

22 § Medlemsmöte

Ordinarie medlemsmöte ska hållas per region, senast under mars månad vartannat år, det år då ordinarie kongress ska hållas. Styrelsen kallar medlemmar samt den regionala valberedningen till ordinarie medlemsmöte skriftligt genom Bris nyhetsbrev, Bris hemsida, eller på annat sätt minst fyra veckor före medlemsmötet. I kallelsen ska anges tid och plats för mötet. Till kallelsen ska bifogas dagordning med angivande av de ärenden som ska behandlas vid mötet.

Vid ordinarie medlemsmöte ska följande ärenden behandlas:

1. medlemsmötets öppnande
2. fastställande av röstlängd
3. val av mötets ordförande
4. val av protokollförare
5. val av en eller två justeringspersoner att jämte ordföranden justera protokollet
6. val av en eller två rösträknare
7. medlemsmötets behöriga sammankallande
8. fastställande av dagordning
9. föredragning av Bris verksamhetsberättelse
10. motioner till kongressen
11. val av medlemmar i regionråd (advisory board)
12. val av ledamöter till den regionala valberedningen fram till och med nästa ordinarie medlemsmöte
13. den regionala valberedningens framläggande av förslag till val av kongressombud samt dessas ersättare
14. val av kongressombud samt ersättare för dessa att representera regionen vid föreningens kongress under nästkommande två år.
15. den regionala valberedningens framläggande av förslag till nominering av ledamot samt ersättare i den nationella valberedningen
16. nominering av en ledamot samt ersättare till den nationella valberedningen
17. den regionala valberedningens framläggande av förslag till nominering av ledamot till granskningsutskottet
18. nominering av en ledamot till granskningsutskottet
19. övriga ärenden
20. medlemsmötets avslutande.

Extra medlemsmöte ska hållas när det bedöms erforderligt. Styrelsen kallar medlemmar till extra medlemsmöte skriftligt genom Bris nyhetsbrev, Bris hemsida, eller på annat sätt minst fyra veckor före medlemsmötet. I kallelsen ska anges tid och plats för mötet. Till kallelsen ska bifogas dagordning med angivande av de ärenden som ska behandlas vid mötet.

Varje medlem har yttrande- förslags- och rösträtt vid medlemsmöten. Rösträtt kan inte utövas genom fullmakt. Beslut kan endast fattas i de frågor som upptagits på dagordningen.

23 § Protokoll vid medlemsmöte

Vid medlemsmöte ska det föras protokoll. Protokollet ska undertecknas av protokollföraren. Det ska justeras av ordföranden vid medlemsmötet om hen inte har förtprotokollet, och av minst en justeringsperson som medlemsmötet har utsett.

24 § Regionala valberedningar

De regionala valberedningarna ska bestå av minst två och högst tre ledamöter samt totalt två ersättare. Ledamöterna och dessas ersättare utses av medlemsmötet i respektive region. De regionala valberedningarnas uppgift är att till medlemsmötet föreslå val av kongressombud och medlemmar i regionråd (advisory board), samt att till medlemsmötet föreslå ledamöter till granskningsutskottet samt ledamöter och ersättare till den nationella valberedningen som medlemsmötet ska nominera till kongressen för beslut.

25 § Stadgeändringar

Beslut om ändring av stadgarna fattas antingen med två tredjedels majoritet vid ordinarie kongress eller med enkel majoritet vid två på varandra följande kongresser varav en ska vara ordinarie.

26 § Föreningens upplösning

Beslut om föreningens upplösning kan fattas med fyra femtedelars majoritet vid två på varandra följande kongresser varav den första ska vara ordinarie. Vid upplösande av föreningen ska styrelsen ansvara för att föreningens tillgångar används till sådana ändamål som överensstämmer med Bris.

BRIS

ÅRSBERÄTTELSE 2022

367 (514)

BRIS HJÄLPER I EN OROLIG OMVÄRLD

Under 2022 har flera stora kriser i Sverige och världen avlöst varandra. Bris finns där barn finns, för att varje dag stödja barn, mobilisera samhället och påverka beslutsfattare.

BRIS

bris.se

info@bris.se

Swish: 9015041

Pg: 901504-1

Redaktör: Johanna Lagerfors, OTW**Text:** Johanna Lagerfors, OTW**Formgivare:** Andrea Brandin, OTW**Illustrationer omslag samt sida****6 och 14-15:** Elin Svensson.

Personerna på bilderna på sidorna 2, 5, 13, 22, 31, 40, 45, 48 och 61 har ingen koppling till innehållet i texterna.

INNEHÅLL

SIDA 4

Inledning

Bris behövs i en orolig tid, 4
Året 2022 – en summering av Bris insatser, 7
Krig på europeisk mark, 8
Stöd till ukrainska barn som flytt till Sverige, 10
Barn drabbas av den ekonomiska nedgången, 12
Bris tog en aktiv roll i valrörelsen, 14
Bris om Tidöavtalet, 16
Det här är Bris, 18
Bris fokus för ett bättre samhälle för barn, 20

SIDA 24

Stödja

Intro, 24
Utökat statligt stöd till Bris stömlinje, 26
Intervju med Inna Zhmurina, Bris stömlinje på ukrainska, 28
Stöd till barn – via vuxna, 30
Mer om stödverksamheten, 32
Effekter av Bris stödverksamhet – det här leder den till, 33

SIDA 33

Mobilisera

Intro, 34
Handbok för samtal i skolan, 36
Bris internationella samarbete, 38
Bris och C-Sema förbättrar livskvaliteten för barn i Tanzania, 41
Intervju med Hilda Boman, medlem och volontär, 42
Bris insamlade medel, 44
Intervju med samarbetspartner: Kavlifonden, 46
Intervju med samarbetspartner: Kappahl, 49
Intervju med samarbetspartner: Coop, 50
Mer om mobiliseringen, 52
Effekter av Bris mobiliseringsarbete – det här leder det till, 53

SIDA 54

Påverka

Intro, 54
Ny strategi mot våld, 56
Stöd till suicidefterlevande familjer, 58
Barns uppmaning: Engagera dig i barns fysiska aktivitet, 60
Steppa upp barnrättsarbetet, kommuner, 62
Mer om påverkan, 63
Effekter av Bris påverkansarbete – det här leder det till, 63

ÅRSREDOVISNING

Förvaltningsberättelse
Revisionsberättelse

BRIS BEHÖVS I EN OROLIG TID

Krig i Ukraina, dyrare levnadskostnader, gängskjutningar och nya klimatlarm. Året 2022 har på många sätt handlat om en orolig omvärld – med många parallella kriser som samverkat över en längre tid.

Barn påverkas av de här kriserna på olika sätt och i olika omfattning. För de familjer som redan tidigare levt på marginalen ekonomiskt har inflation och ökade priser på mat och el försvårat situationen under 2022. Att barn dessutom ofta tar över vuxnas ekonomiska oro märks i samtal vi har med barn som kontaktar oss. Kriget i Ukraina har förstas också påverkat många barn på olika sätt – både direkt för de familjer som tvingats fly, och indirekt för barn i Sverige som funderar över om kriget också kan komma hit. Under valrörelsen debatterades den ökade frekvensen av gängskjutningar och Bris blev en viktig röst som lyfte vikten av att alltid ha med sig ett barnrättsperspektiv i alla debatter och beslut. Alla barn har rättigheter, även barn som begår brott. Alla barn har rätt att växa upp utan våld, i en livssituation som är trygg och där de kan utvecklas.

De här och andra händelser under året har synliggjort att Bris samhällsviktiga verksamhet behövs, och visat hur viktigt det är med tillgängligt stöd för barn och unga. Under 2022 har Bris haft tiotusentals stödjande kontakter med barn, fler än någonsin tidigare. Vi har stöttat barn under dygnets alla timmar och suttit med i flera expertgrupper och nätverk för att påverka för ett bättre samhälle för barn. Arbetet med att lyfta barns röster, mobilisera samhället och påverka för förändring har nu pågått i mer än ett halvt sekel. I många avseenden har

vi nått långt – barn har idag rättigheter. Men de måste också tillgodoses, för varje barn, alltid. Det arbetet pågår hela tiden.

Att vi når ut i hela landet och tar vara på alla engagerade människor och ideella krafter är viktigt, för vi behöver bli fler som kämpar för barns rätt till en trygg uppväxt, till en god hälsa, till jämlika uppväxtvillkor och till att bli lyssnade på och tagna på allvar. Vi vill passa på att tacka alla Bris engagerade medlemmar, volontärer, förtroendevalda, medarbetare givare och partners för att vi tillsammans gör skillnad för barn varje dag, året runt, dygnet runt. Under 2023 jobbar vi för att kunna ge stöd till än fler barn. Behoven är stora – och vi ska möta dem.

”Alla barn har rätt att växa upp utan våld, i en livssituation som är trygg och där de kan utvecklas.”

Annabella Kraft,
ordförande Bris

Magnus Jägerskog,
generalsekreterare Bris

ÅRET 2022 – EN SUMMERING AV BRIS INSATSER

2022 var ett år då många stora händelser präglade samhället, Sverige och världen. Det har talats om permakris, ett uttryck för när flera parallella kriser under längre tid skapar osäkerhet och instabilitet. Krig i Europa, ekonomisk nedgång, gängkriminalitet och klimathot är några exempel på händelser under året som alla påverkat barn på olika sätt. Bris jobbar varje dag för att möta barns behov.

Bris finns till för varje barn och vi finns där barn finns. Det är grundläggande för vårt arbete. Under året har Bris haft tiotusentals stödjande kontakter med barn som lever i utsatta situationer, fler än någonsin tidigare. Stödet sker både online – genom telefon, chatt och mejl – och fysiskt på våra Brismottagningar runt om i landet, bland annat genom gruppstöd.

Vi mobiliserar krafter i samhället och använder den kunskap och erfarenhet barn bidrar med för att påverka beslutsfattare. Under 2022 har vi till exempel haft en expertroll i utredningen av en ny nationell strategi mot våld, som slår fast att våld mot barn ska ses som en folkhälsofråga och att kommunernas uppdrag ska tydliggöras. Vi genomför också en årlig kommunundersökning för att kartlägga hur involverade barn är i det kommunala arbetet. Trots att barnkonventionen är lag sedan 2020 visar 2022 års undersökning att det finns tydliga brister med implementeringen av den i många delar av landet. Det räcker inte att barn har rättigheter, de måste också efterlevas i praktiken.

Bris utbildar och föreläser för att sprida kunskap. En

viktig nysatsning under 2022, då Sverige tagit emot många flyktingar från Ukraina, har varit att utbilda fler gruppleadare inom TRT, Teaching Recovery Techniques. Det är en gruppbaserad stödmetod för att hjälpa barn och unga som har traumasymtom efter att ha varit med om krig eller annan kris. Dessutom har vi samarbetat med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och Krisinformation som tagit fram en ny sida med krisinformation riktad till barn.

Bris har också bistått med att samla barns röster om fysisk aktivitet, som ska utgöra ett viktigt underlag när regeringens kommitté för främjande av ökad fysisk aktivitet tar fram förslag för hur samhället kan stimulera rörelse och minska stillasittande. Vi har också tagit fram två viktiga rapporter: en om stöd till suicidefterlevande familjer, som baseras på forskning och våra erfarenheter av gruppstöd för familjer där en förälder tagit sitt liv, och en som lyfte vikten av att ha med sig ett barnrättsperspektiv i debatten om gängkriminalitet. Bris påverkade i valrörelsen, både lokalt, regionalt och nationellt.

Utöver vårt arbete i Sverige har vi också flera internationella samarbeten. Under 2022 hölls IC 2022 i Stockholm – den tionde globala konferensen inom CHI, Child Helpline International, som samlar stödlinjer i 135 länder världen över.

I den här årsberättelsen kan du läsa mer om vårt arbete och våra insatser under 2022.

KRIG PÅ EUROPEISK MARK

BARN REAGERAR PÅ OMVÄRLDENS ORO

Den 24 februari 2022 invaderade Ryssland Ukraina och krig i Europa var ett faktum. Barn är en sårbar grupp i samhället och som alltid i kriser drabbas barn särskilt hårt. Även i Sverige påverkas barn på olika sätt av den nya skrämmande situationen.

Den första tiden efter att kriget bröt ut i Ukraina tog Bris emot många samtal från barn som var oroliga över det som hände. Många undrade vad det skulle innebära för Sveriges del, om det fanns risk att det ska bli krig även här. Redan i januari hade många barn uppmärksammat olika rykten om situationen, på Tiktok. Kriget märktes av i stöddinjen betydligt snabbare än vad andra samhällshändelser brukar göra.

Bris har under året samarbetat med olika myndigheter, bland annat Försvarsmakten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), om samhällsinformation till barn. Bris hjälpte bland annat MSB att ta fram information för barn på lilla.krisinformation.se, en vidareutveckling av ett samarbete som startade under pandemin.

– Myndigheterna har ett informationsansvar för alla invånare, självklart också för barn. Under året såg vi dåvarande statsminister Magdalena Andersson vända sig direkt till barn angående situationen i Ukraina, vilket är ganska unikt och något som Bris arbetat för att få till, säger Marie Angsell som är sakkunnig socionom på Bris.

Som vuxen kan du räkna med att barn och unga känner till det som händer i omvärlden. De läser nyheter, ser saker i sociala medier, pratar med kompisar och hör

Information till barn

På lilla.krisinformation.se finns barnanpassad information om läget och svar på flera av de frågor som barn kan ha.

”

”Myndigheterna har ett informationsansvar för alla invånare, självklart också för barn.”

vuxnas samtal. Alla barn är olika och reagerar på olika sätt. För barn med tidigare erfarenhet av krig eller flykt kan oron exempelvis bli annorlunda jämfört med barn som inte har den erfarenheten.

Det är därför viktigt att du som vuxen möter barn där de är. Utgå inte ifrån att barnet känner egen oro eller oroar sig för samma sak som du som vuxen kanske gör.

– När du möter barn i deras oro är det viktigt att ge information och att svara på deras frågor, för att göra tillvaron så trygg och begriplig som möjlig. Du behöver vara påläst och kunna presentera informationen så att barnet förstår. Ett sätt att göra det är att ta del av information tillsammans. Du som förälder eller lärare kan till exempel titta på Lilla aktuellt ihop med barnet och efteråt diskutera det ni sett, säger Marie Angsell.

Om ett barn är väldigt oroligt kan du som vuxen hjälpa till att trygga barnet, exempelvis genom att understryka att det inte är krig i Sverige och att myndigheter och experter inte tror att det kommer att bli det heller. Du kan också prata om att all information som sprids inte är sann och ha en diskussion om källkritik, utifrån barnets nivå. Det kan också vara bra att inte bara fokusera på krisen utan att försöka göra saker som du vet att barnet brukar må bra av.

Tips från Bris och Försvarsmakten till vuxna som pratar med barn om världsläget:

- **Var påläst.** Så att du kan svara med korrekt och aktuell information.
- **Titta tillsammans.** Om ni läser en artikel eller ser på tv tillsammans finns du där för att dels nyansera, dels svara på frågor.
- **Du måste inte veta allt.** Det är omöjligt att ha koll på allt och det är okej att säga att du inte vet. Men säg då också att du kan ta reda på det så att barnet slipper spekulera.
- **Ta oron på allvar.** Barn kan göra kopplingar som skapar riktig oro. Utgå inte från att barn är oroliga eller oroar sig för samma sak som du som vuxen kanske gör. Ta därför signaler på oro på allvar.
- **Fråga.** Ta initiativet genom att kolla av om barnet undrar något. Då finns ju du där med svar.
- **Prata om att allt inte är sant.** Om barnet är ute på sociala medier kan en diskussion om källkritik vara bra att ha. Utifrån barnets nivå.
- **Sverige har militärer för att det inte ska bli krig.** Det kan vara bra att påminna barn och även vuxna om att Försvarsmaktens uppgift är att försvara Sverige. Det är därför vi i Sverige har militärer, inte för att starta krig.
- **Skicka med hopp.** Prata gärna om att många länder och organisationer samarbetar för att situationen ska bli bättre.

STÖD TILL UKRAINSKA BARN SOM FLYTT TILL SVERIGE

Bris har under 2022 även bidragit med stöd till barn som flytt till Sverige, bland annat från Ukraina. Satsningen innefattar stöd till såväl barn som föräldrar, samt utbildningar och föreläsningar.

Under 2022 kom ungefär 45 000 ukrainska flyktingar till Sverige. Omkring 13 000 av dem är barn. Behovet av psykosocialt stöd är stort hos familjerna – både här och nu och på sikt. Bris startade därför, med stöd från Egmont Fonden och Kavlifonden, ett projekt för att jobba riktat till barn som flytt till Sverige från kriget i Ukraina: Kraftsamling för barn som flytt. Projektet ska pågå till slutet av sommaren 2024 och består av flera olika delar. Bland annat nysatsar Bris på TRT, Teaching Recovery Techniques, som är en gruppbaserad stödmotod för att hjälpa barn och unga som har traumasymtom efter att ha varit med om krig eller annan kris.

– Vi arrangerar egna TRT-grupper och utbildar dessutom nya gruppledare, ungefär hundra per år. Detta för att så många barn som möjligt ska kunna ta del av stödet. De som utbildar sig till gruppledare är professionella

som möter barnen direkt, till exempel personer inom elevhälsan, psykologer, socionomer, specialpedagoger och personer inom socialtjänsten.

Det säger Terese Ahlstedt som projektleder och samordnar Bris arbete för barn som flytt.

Bris arbetar även med Föräldraskap i Sverige, FöS. Det är ett samhällsorienterat grupprogram för utrikesfödda föräldrar med barn mellan 0 och 18 år.

– Syftet är att ge föräldrarna mer information om områden som är viktiga för familjelivet i Sverige, och möjligheter att diskutera med varandra. På träffarna diskuteras bland annat barnets rättigheter, föräldrars rättigheter och skyldigheter, jämställdhet, hur det är att vara familj i ett nytt land och hur förskola, skola och vård fungerar i Sverige, säger Terese Ahlstedt.

Innehållet baseras på barnkonventionen, forskning

och lagstiftning, och på behoven som uppstår hos nyanlända föräldrar. Programmet har tagits fram av Stockholms stad och Länsstyrelsen i Stockholms län, och sprids nationellt i samarbete med Bris. Under 2022 har 90 nya gruppleddare utbildats.

– Vi vet att det sociala stödet i ett barns liv är otroligt viktigt för återhämtningen efter en kris. Vi har därför tagit fram ett gruppbaserat föräldrastöd som ges under två timmar vid två tillfällen. Vi berättar om vanliga reaktioner när en person har upplevt en potentiellt traumatisk händelse, vad som händer i hjärnan och kroppen, samt hur föräldrarna kan hjälpa sina barn att återhämta sig. Genom stödet vill vi på ett enkelt sätt stärka föräldrarna, öka kommunikationen i familjerna och ge föräldrarna möjlighet att utbyta erfarenheter och tankar, säger Terese Ahlstedt.

Utöver dessa utbildningsinsatser håller Bris också

kunskaphöjande föreläsningar till professionella, som handlar om hur man kan möta och samtala med barn och unga med erfarenhet av krig och flykt. Dessutom har Bris under året öppnat en stödlinje på ukrainska, dit barn och vuxna med frågor som rör ett barn kan ringa och få stöd på sitt språk.

Läs en intervju med kuratorn Inna Zhmurina på sida 28.

Ett fokus för de europeiska stödlinjerna under 2022 har varit att stötta La Strada, den ukrainska stödlinjen för barn, och stödlinjer i de omkringliggande länderna.

Läs mer om det på sida 38.

BARN DRABBAS AV DEN EKONOMISKA NEDGÅNGEN

Under 2022 har Sveriges ekonomi hamnat i stort fokus. Med stigande priser på mat, bränsle och el har många familjer fått det tuffare, och svårast är det för dem som redan tidigare hade små ekonomiska marginaler. Bris har under året märkt av en ökad ekonomisk oro bland barn som kontaktar stödlinjen.

Med pågående energikris, lågkonjunktur och ökande inflation har ekonomin hamnat i fokus hos många. För många familjer kommer det nu att innebära att man behöver se över sina kostnader och kanske införa förändringar i vardagen. Barn snappar lätt upp vuxnas oro och stress kring det ekonomiska läget:

– Det är tydligt att många av de barn som lever i familjer som redan tidigare hade det tufft med ekonomin har blivit mer oroliga nu. Vi märker i samtal att de förhåller sig till de vuxnas oro, säger Maria-Pia Cabero som är press- och opinionsansvarig på Bris.

Därför är det viktigt att vuxna möter barns oro och de frågor som kan uppstå.

Nästan 173 000 barn växer upp i familjer där en eller två vuxna har skulder hos Kronofogden. Ännu fler lever med små ekonomiska marginaler. Den senaste tidens utveckling gör dessutom att fler människors privatekonomi riskerar att drabbas.

– Barn kan komma att märka av det kärvare ekonomiska läget på olika sätt. För en del barn kommer det att föra med sig att familjen inte kan äta sig mätta eller tvingas att leva under hot om vräkning. Det kan också göra att det saknas pengar i familjen till busskort, surf på mobilen, avgift till idrottsklubben och annat som kan

påverka barnets vardag, sociala relationer och fritid. Inte minst kan många barn komma att märka av vuxnas oro inför hur det kan komma att bli framöver, säger Marie Angsell, sakkunnig socionom på Bris.

Hennes råd är att inte lämna barn utanför det som sker.

– Generellt ser, hör och funderar barn mer än vuxna tror. Men många barn har inte hela bilden, utan skapar sig en egen. Att fundera och oro sig ensam kan vara värre för ett barn än att få svar på sina frågor.

Genom att involvera barn kan du avlasta barnet från att behöva försöka förstå och ta ansvar för situationen på egen hand. Risken är annars att barnet hittar på egna strategier för att avlasta och underlätta för föräldern, till exempel genom att äta mindre, avstå från att be om pengar för avgifter till aktiviteter eller att berätta om sina egna tankar och oro. Då kan det vara bättre att ni i stället gemensamt pratar och kommer överens om på vilket sätt alla kan hjälpas åt just nu.

Bris har sedan flera år ett samarbete med Kronofogden för att stötta barn som är oroliga över familjens ekonomi. Samarbetet handlar till största del om att sprida information till barn om att de inte är ensamma om sin situation, att det inte är deras fel och att det alltid finns någon att prata med om hur livet är just nu.

De ekonomiska skillnaderna mellan invånare i olika kommuner är stora. I Lomma bor ett barn av sextio med skuldsatta föräldrar, i Perstorp är motsvarande siffra ett av fem barn.

Råd till dig som vuxen

- Om er familj påverkas av det nuvarande ekonomiska läget, berätta för barnet och uppmuntra barnet att prata och ställa frågor.
- Lyssna, förklara och svara på barnets frågor så gott du kan, men undvik sådant som kan öka barnets oro.
- Var tydlig med att du som vuxen tar ansvar för ekonomin. Även om alla påverkas och kanske måste hjälpas åt vilar ansvaret aldrig på barnet.
- Om du som vuxen är orolig, försök att hitta sätt att få stöd av andra vuxna, exempelvis vänner eller organisationer som kan ge stöd.

BRIS TOG EN AKTIV ROLL I VALRÖRELSEN

I september 2022 gick Sverige till val. Trots att barnkonventionen blivit lag sedan förra valet ser Bris att mycket finns kvar att göra för att barnets rättigheter ska tillgodoses. Frågan ställs på sin spets i den politiska debatten om gängkriminaliteten, som Bris menar saknar ett barnrättsperspektiv.

Under valrörelsen pratades det mycket om otrygghet, gängkriminalitet och dödsskjutningar, och om politiska åtgärder för att komma till rätta med problemen. Från flera håll i politiken låg fokus på hårdare straff, fängelser och visitationszoner.

– Bris menar att politikens sätt att prata om unga i kriminalitet inte tar hänsyn till att barn också har rättigheter, även om de begår brott. När det handlar om barn som befinner sig i kriminella miljöer måste alla åtgärder barnrättssäkras. Barn är barn, med rättigheter, oavsett vad de gjort, säger Sofia Walan som är chef för Region-enheten på Bris.

Bris gav inför valet ut rapporten *Barns rättigheter i skottlinjen – om gängkriminalitet och barns uppväxtvillkor*, som lyfter kopplingen mellan gängkriminalitet, barnets rättigheter och vikten av att ge varje barn goda livschanser. Varje barn har rätt till liv och utveckling, rätt till en uppväxt fri från våld, rätt till social trygghet, rätt till en meningsfull fritid och rätt att må så bra som möjligt. Rättigheterna är ovillkorade och gäller varje barn, utan

undantag. För vissa grupper av barn är dessa rättigheter dock mer hotade än för andra.

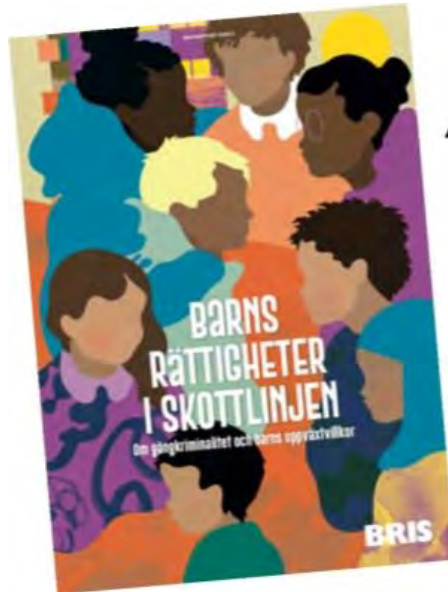
– Barn påverkas både av gängkriminalitetens närvaro och av konsekvenserna av samhällets åtgärder för att motverka den. Det drabbar särskilt barn som växer upp i landets så kallade utsatta områden. Det är i hög utsträckning hos de lokalt etablerade gängen som rekryteringen av unga sker och mycket av kriminaliteten och det dödliga skjutvapenvåldet finns, säger Sofia Walan.

Bris har frågat barn som lever i områden där det finns gängkriminalitet och våld vad de anser behövs för att de ska kunna leva ett gott liv.

– För att nå hållbara lösningar måste barn göras delaktiga i frågor som rör dem. I rapporten belyser vi hur det politiska fokuset på hårdare tag står i vägen för samtal om barns trygga uppväxtvillkor, och att politiken behöver skifta från repressiva till förebyggande åtgärder.

Några av de saker barn lyfter som viktiga för en bra och trygg uppväxt är engagerade lärare, blandning av barn i klasserna, föräldrar som tar hand om sina barn och får föräldrastöd när de behöver det, kompisar som

Bris rapport togs fram för att belysa vikten av att alltid ha ett barnrättsperspektiv i den politiska debatten om gängkriminalitet.

”

”Efter skjutningen utanför skolan, det var hemskt. Det händer att jag känner mig rädd. Rädd för att det skulle hända igen mot mig och mina vänner. Jag kände att jag kanske blir skjuten på väg till och från skolan. Mamma fick följa med mig ett tag. Efter ett tag så gick det över.”

inte håller på med fel saker, fritidsgårdar där det finns närvarande vuxna och hjälp till barn som begår brott, så att de inte gör om det.

I rapporten intervjuades också samtliga riksdagspartier om vad de menar behöver prioriteras inom det förebyggande arbetet. Den fick medial spridning och kom att användas i den politiska debatten kring gängkriminalitet. Tillsammans med 59 andra barnrätts- och ungdomsorganisationer medverkade Bris också i en debattartikel på Svenska Dagbladets debattsida, som ställde sig frågan: Hur kommer det sig att vi just nu befinner oss i den kanske allra mest barnfientliga rörelsen någonsin?

I ett valmanifest lyfte Bris tre viktiga valkrav, nämligen barns rätt till:

- En uppväxt fri från våld
- Ett samhälle som främjar psykisk hälsa
- En bra skola för alla

– I vårt valarbete fokuserar vi på det samhälle vi vill se för barn. Det är något alla borde kunna ställa sig bakom,

men här ser vi att Sverige brister. I den politiska debatten saknas många av de tidiga insatser som krävs för att varje barn ska få sina rättigheter tillgodosedda, säger Bris generalsekreterare Magnus Jägerskog.

För att hjälpa politiker att fatta beslut förenliga med barnets rättigheter tog Bris också fram en checklista tillsammans med Rädda Barnen. Den uppmanade politikerna att inför varje utspel och politiskt förslag fråga sig:

- Bygger förslaget på kunskap och erfarenheter från dem som förslaget gäller? Har vi pratat med barn, unga och familjer som grund till förslaget?
- Bygger förslaget på beprövad kunskap, forskning och evidens?
- Är förslaget förenligt med barnets mänskliga rättigheter som slås fast i grundlagen, Europakonventionen och FN:s konvention om barnets rättigheter?

En betydande del av valarbetet skedde ute i landet med hjälp av Bris volontärer, vars arbete i valrörelsen gjorde att valmanifestet och checklistan fick stor spridning.

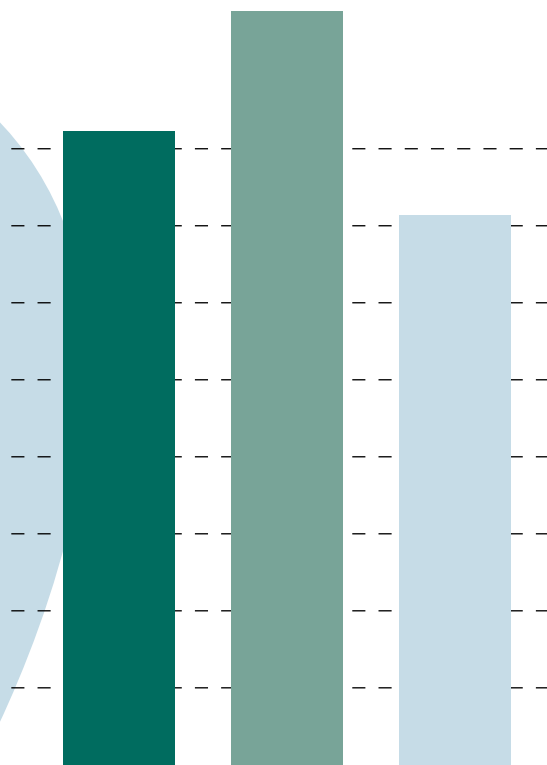
BRIS OM TIDÖAVTALET

När Ulf Kristerssons nya regering efter valet presenterade sitt samarbetsavtal, kallat Tidöavtalet, innehöll det hårdare tag kring brottslighet, en stramare migrationspolitik, sänkt bistånd och ökad tonvikt på "ordning och reda" i skolan.

det nya avtalet finns en rad förslag som både direkt och indirekt påverkar barn. Bris ser med stor oro bland annat på den tydliga åtstramningen inom migrationsområdet, som utan tvekan kommer att slå hårt mot många barn som redan befinner sig i en otrygg och utsatt situation. Bris noterar även inriktningen med fokus på repressiva åtgärder och hårdare tag inom kriminalitetsområdet – inte minst vad gäller förslag som rör barn som befinner sig i kriminella miljöer.

– Det kommer att bli oerhört viktigt att säkerställa att nya reformer och förslag inte strider mot barnets rättigheter. Från Bris sida ser vi behovet av att föra dialog kring hur barnrätten ska kunna säkras och inte urholkas, säger Magnus Jägerskog, Bris generalsekreterare.

”

**DET ÄR ALLTID
POLISER UTE HÄR.
IBLAND HÖRS
HELIKOPTERN,
AMBULANSER.**

DET HÄR ÄR BRIS!

Bris, Barnens rätt i samhället, är en av Sveriges ledande barnrättsorganisationer som varje dag kämpar för ett bättre samhälle för barn. Folkrörelsen Bris startade 1971 och bidrog till att Sverige fick världens första förbud mot barnaga. Bris står upp för barnets rättigheter genom att stödja barn utifrån barnets behov, mobilisera samhället och påverka politiker och beslutsfattare för att skapa ett bättre samhälle för barn, där barnets rättigheter tillgodoses.

HISTORIK

Bris grundas den 1 september 1971. Det sker efter att en treårig flicka i en förort till Stockholm blivit ihjälslagen av sin styvpappa. Händelsen väcker starka reaktioner och barnboksförfattaren Gunnel Linde och journalisten Berit Hedeby ber engagerade vuxna om stöd för att stärka barnets rättigheter.

Bris första mål är att Sverige ska få ett förbud mot barnaga. Organisationen bemannas inledningsvis av frivilliga "fallmammor" och börjar tidigt agera mellanhand gentemot sociala myndigheter och rättsväsende.

1979 får Sverige en lag mot barnaga. Den är världsunik.

1980 startar barnens hjälptelefon som ett direkt stöd till barn och unga.

1989 får Bris ett gemensamt nationellt nummer som är anonymt och gratis för barn att ringa till.

1989 antas barnkonventionen av FN, den 20 november.

VI LOVAR VARJE BARN:

Att Bris lyssnar och tar varje barns upplevelse på allvar.

Att Bris är till för alla barn alltid.

Att ett barn i sin kontakt med Bris ska vara tryggt.

Att Bris gör allt vi kan för att fler barn ska kunna få stöd av Bris.

2001 börjar allt fler barn mejla Bris kansli – Brismejlen startar för att möta behovet.

2004, efter flodvägskatastrofen, startar Bris stödgrupper för barn och unga som drabbats. Det blir startskottet för utvecklingen av Bris gruppstöd till barn i särskilt utsatta situationer.

2016 startar Bris nätverk – mötesplatsen för barnets rättigheter. Det samlar professionella som jobbar med barn och ger möjlighet till kunskapsspridning och erfarenhetsutbyte.

2021 är ett historiskt år för Bris: folkrörelsen fyller 50 år och samtidigt utökar Bris till dygnet runt-öppet i stödlinjen och utvecklar ett nära stöd via Brismottagningar.

2003 är Bris en av grundarna till CHI, Child Helpline International, som är en internationell paraplyorganisation för stödlinjer runtom i världen.

2007 startar Brischatten.

2010 får Barnens hjälptelefon namnet Bris 116 111. Europakommissionen reserverar numret för organisationer med kunskap och resurser att ge barn professionellt stöd.

2020 blir barnkonventionen svensk lag.

2022 anställer Bris fler kuratorer och startar upp ett digitalt utvecklingsprojekt för att ytterligare stärka stödlinjen och möjligheterna att ge stöd till ännu fler barn.

BRIS FOKUS FÖR ETT BÄTTRE SAMHÄLLE FÖR BARN

Bris långsiktiga plan, "För alla barn alltid", beskriver hur Bris ska arbeta för att barnets rättigheter ska tillgodoses. Planen sträcker sig mellan 2021 och 2025 och är ett svar på barns livssituation idag.

Bris ska ha en stark regional närvaro

Ett aktivt regionalt arbete är avgörande för att Bris ska kunna göra skillnad för barn i hela Sverige. I det regionala arbetet ska Bris vara en närvarande aktör för att mobilisera medlemmar, civilsamhälle, kommuner och regioner för att stå upp för barnets rättigheter. Under perioden ska den regionala närvaron fortsätta att växa.

Bris finns där barn finns

Vi ska vara närvarande i barns vardag. Vi ska synas i skolan, i idrotten, på nätet och på andra platser där barn finns. Vi ska också nå ut till fler grupper av barn som idag inte får stöd. Bris ska fortsätta att vara relevanta och närvarande i frågor som är viktiga för barn. Vi ska fortsätta utvecklas digitalt och bli ännu mer tillgängliga. Vi finns inte bara dygnet runt utan också där barn finns.

Samhället ska tillgodose barnets rättigheter

Att barnkonventionen är svensk lag innebär ett nytt kapitel i kampen för barnets mänskliga rättigheter. Bris ska bistå med kunskap, driva politisk påverkan och kämpa för att varje barn ska få sina rättigheter tillgodosedda. Att barn erkänns som rättighetsbärare och får komma till tals. Bris ska vara en outtröttlig röst för barnets mänskliga rättigheter och ha särskilt fokus på frågor om att förbättra barns psykiska hälsa, arbeta för ett inkluderande samhälle och ett samhälle fritt från våld mot barn. Ett prioriterat område är också att utveckla Bris arbete för de yngsta barnen (0-6 år). Bris ska arbeta för barnkonventionens fulla genomslag i samhället.

”Bris ska vara en outtröttlig röst för barnets mänskliga rättigheter.”

Bris finns till för alla barn alltid

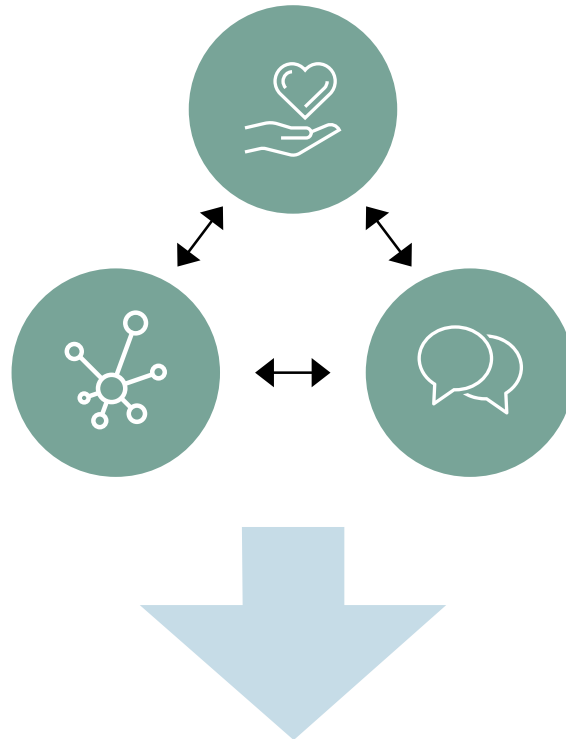
Barn har rätt till stöd och skydd. Därför ska Bris finnas för alla barn, alltid, och stödlinjen 116 111 har därför öppet dygnet runt. Det innebär också ett utvecklat och fördjupat stöd för barn i utsatta situationer genom etableringen av regionala mottagningar. Satsningen innebär även ett stärkt stöd till nätverket runt barnet. Bris ska arbeta för att bredda stödverksamheten och nå fler barn än någonsin tidigare.

Bris ska vara en inkluderande rörelse

Bris är en inkluderande rörelse för barn och vuxna. Tillsammans är vi en stark och pådrivande kraft för barnets rättigheter. Bris ska ge möjlighet att engagera sig och delta i kampen för ett bättre samhälle för barn, som medlem, volontär, givare, partner och allmänhet. Vi ska stärka barns möjlighet till deltagande i det demokratiska samhället och sänka trösklarna för engagemang i Bris. Genom att vi går samman, blir starkare och når fler åstadkommer vi en förändring tillsammans.

VISION & SYFTE

ATT BARNETS RÄTTIGHETER TILLGODOSES

Stödja

Bris stöttar barn utifrån barnets eget behov och den situation barnet befinner sig i. Alla barn kan vända sig till Bris professionella stödverksamhet. Det gäller barn som mår dåligt, är ensamma, rädda, utsatta för övergrepp eller barn som bara behöver prata med en vuxen. Bris lyssnar på barn, tar barn på allvar och stöttar på många olika sätt, till exempel genom den nationella stöddinjen 116 111 (telefon, chatt och mejl) samt genom Brismottagningarna, i form av individuella möten eller gruppstöd till barn och familjer. Genom vår vuxentelefon – om barn, ger vi också stöd till vuxna, till exempel föräldrar, idrottsledare och professionella, i frågor som rör barn.

Mobilisera

Bris mobiliserar samhället för barnets rättigheter. Bris vill skapa engagemang och sätta folk i rörelse och är en samlande kraft för barnets mänskliga rättigheter. Mobiliseringen är ett ställningstagande för att skapa ett bättre samhälle för alla barn alltid, som inkluderar privatpersoner, företag och organisationer.

Bris har nu närmare 6500 medlemmar och nästan 250 volontärer. Över 7700 personer är en del av Bris nätverk, Sveriges största barnrättsnätverk. Nätverket är en mötesplats för barnrättsfrågor som möjliggör dialog, erfarenhetsutbyte, kunskapspåfyllnad och samverkan mellan professionella från hela Sverige och från olika delar av samhället.

Påverka

Bris påverkar samhället. Alla barn har rätt att få sina röster hörda. En av Bris viktigaste uppgifter är att lyssna på varje barn och förmedla barns åsikter till politiker och beslutsfattare, för att de ska kunna fatta beslut för ett bättre samhälle för barn. Vi fungerar också som remissinstans för lagförslag som påverkar barn och unga, och ingår i nätverk tillsammans med andra barnrättsorganisationer.

STÖDJA

BRIS STÖTTAR BARN I UTSÄTTA SITUATIONER. GENOM EN BRED STÖDVERKSAMHET ERBJUDER VI PROFESSIONELLT STÖD PÅ BARNNS VILLKOR OCH UTIFRÅN BARNNS BEHOV.

Bris stödverksamheter finns i första hand för att stödja och stärka barn. Det barn berättar för Bris används också för att höja kunskapen om barns livssituation. Samlade erfarenheter och kunskaper från de barn som kontaktar Bris ligger även till grund för vårt arbete med att påverka beslutsfattare för att skapa ett bättre samhälle för barn.

Att ge stöd till barn, unga och vuxna i utsatta situationer kräver kunskap och kompetens. På Bris jobbar professionella kuratorer som lyssnar, stöttar och stärker barn i att hantera sin situation – och att få vidare hjälp om det behövs. Vår stödverksamhet är uppdelad i flera delar:

Bris nationella stödlinje för barn 116 111

Genom Bris nationella stödlinje kan barn och unga upp till 18 år tryggt, anonymt och gratis mejla, chatta eller ringa till Bris – dygnet runt, året om. Stödlinjen bemannas av anställda kuratorer som använder samtalsmetodik som bygger på forskning och beprövad erfarenhet. Under året hade Bris 44 420 stödjande kontakter med barn, en ökning med sju procent från året innan. De vanligaste kontaktorsakerna var psykisk ohälsa, familj och familjekonflikter samt våld, kränkningar och övergrepp. Sedan mars 2021 har stödlinjen öppet dygnet runt. Runt 38 procent av kontakterna kommer in nattetid.

Barn som kontaktar stödlinjen är mellan 7 och 18 år. Genomsnittsåldern för barn som sökte stöd under 2022 var 14,5 år och den största andelen var barn i åldern 13-15 år. Barns kontakt med Bris sker på barnets villkor och barnet bestämmer vilken information hen vill delge om sig själv, sin situation och sin omgivning. Det är endast barnet själv som kan bryta sin anonymitet. Om kuratorn bedömer att barnet behöver ytterligare stöd lotsar hen barnet vidare till andra stödinsatser i samhället. Den vanligaste anledningen till vidarehänvisning är att barnet bedöms behöva vård för sin psykiska ohälsa, följt av skydd från våld, övergrepp och kränkningar och stöd utifrån hemmiljö eller föräldrars problematik.

Sedan stödlinjen öppnade dygnet runt under 2021 har Bris stärkt upp med fler kuratorer än någonsin, en förstärkning som fortsatt under 2022. I en orolig omvärld med flera pågående kriser har Bris fortsatt vara en stabil och trygg punkt för barn att vända sig till. Under 2022 har vi också, med stöd från Allmänna arvsfonden, startat ett digitalt utvecklingsprojekt för att öka möjligheterna att ge stöd till ännu fler barn. Många familjer har under 2022 flytt till Sverige från kriget i Ukraina. Som ett svar på det har Bris även öppnat en stödlinje på ukrainska.

Bris vuxentelefon – om barn

Genom Bris vuxentelefon – om barn, Bris vuxentelefon på arabiska och Bris stödlinje för idrottsledare kan vuxna som har frågor, funderingar eller oro för ett barn få samtalsstöd.

Brismottagningar

Barn och deras familjer kan också träffa en kurator fysiskt på någon av Bris mottagningar, som finns i Stockholm, Göteborg, Malmö, Umeå och Linköping. På Brismottagningarna erbjuds både individuellt stöd och gruppstöd. Barnet kan också få hjälp i relationen med samhällets andra stödfunktioner. Vanligt förekommande teman i kontakten med Brismottagningarna är psykisk ohälsa, familj och familjekonflikter.

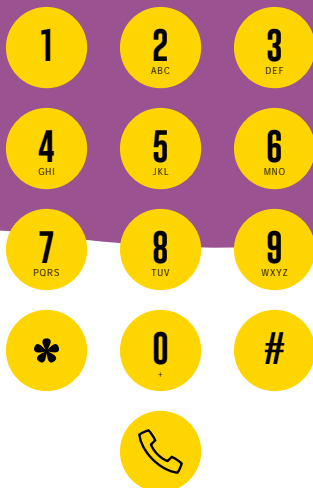
Barnet kan själv kontakta Brismottagningen. Barnet och kuratorn arbetar tillsammans för att förändra det jobbiga för att barnet ska må bättre. Barnet kan träffa kuratorn flera gånger över tid och stödet anpassas alltid utifrån barnets behov.

Bris stödjer barn och familjer i särskilt utsatta situationer genom riktade stödinsatser, stödprogram och gruppstöd. Gruppstödet som arrangeras finns med fyra olika inriktningar:

- För barn som bor i familjehem.
- För barn som flytt.
- För barn till föräldrar med psykisk ohälsa eller missbruk.
- För barn som har en förälder som tagit sitt liv.

Brismottagningarna möjliggörs med hjälp av projektfinansiering från Erling-Perssons Stiftelse.

UTÖKAT STATLIGT STÖD TILL BRIS STÖDLINJE

Med start 2023 kommer Bris få 20 miljoner kronor årligen i statligt stöd för att säkerställa den långsiktiga finansieringen av Bris nationella stödlinje för barn, 116 111. Beslutet bekräftar Bris samhällsviktiga funktion och kommer bidra till att fler barn i utsatthet får hjälp.

december 2022 fattade riksdagen beslut om ett särskilt stöd till Bris nationella stödlinje, som en del i regeringens budgetproposition för 2023. Finansieringen täcker ungefär hälften av kostnaden för Bris stödlinje och är därför en viktig del i att säkerställa att stödlinjen även fortsättningsvis kan hålla öppet dygnet runt, vilket den gör sedan våren 2021.

– Beslutet om statligt stöd innebär en mer långsiktig och stabil finansiering av stödlinjen. Beskedet är välkommet och kommer att bidra till att fler barn i behov av stöd kommer att kunna få det, säger Magnus Jägerskog, Bris generalsekreterare.

Stödlinjen erbjuder professionellt stöd till barn i hela landet och under 2022 hade Bris över 44 000 stödjande samtal med barn. De vanligaste kontaktorsakerna var psykisk ohälsa, familj och familjekonflikter samt våld, övergrepp och kränkningar. I synnerhet nattetid är Bris-kuratorn i stödlinjen ofta den enda vuxna som barnet som kontaktar Bris kan eller vill söka stöd hos.

– FN:s barnrättskommitté har tidigare kritiserat Sverige

för att inte ha ett dygnet-runt-öppet stöd för barn. Sedan våren 2021 har Bris nationella stödlinje öppet dygnet runt och i och med beslutet om årligt stöd tar Sverige ett större ansvar i den frågan, vilket vi naturligtvis varmt välkomnar. Beslutet är en bekräftelse på Bris viktiga samhällsfunktion, säger Magnus Jägerskog.

Den 15 november fick Bris besök av statsminister Ulf Kristersson, som kom för att lära sig mer om den nationella stödlinjen.

Bris verksamhet finansieras främst av gåvor från privatpersoner, organisationer och företag. Civilsamhället spelar en stor roll i förverkligandet av barnets rättigheter.

– Även om det statliga stödet är en viktig del av den långsiktiga finansieringen av stödlinjen, är vi fortsatt beroende av samarbetspartners och privata donationer för att kunna säkra hela driften av den nationella stödlinjen, liksom Bris många övriga verksamheter, för att i ännu högre utsträckning kunna nå ut till alla barn som behöver någon att vända sig till, säger Gunilla Bergsten, enhetschef Stöd online.

FOTOGRAF: FOXEN

Statsminister Ulf Kristersson besökte Bris för att lära sig mer om Bris nationella stödlinje 116 111.

”

”Beskedet är välkommet och kommer att bidra till att fler barn i behov av stöd kommer att kunna få det.”

Magnus Jägerskog,
Bris generalsekreterare

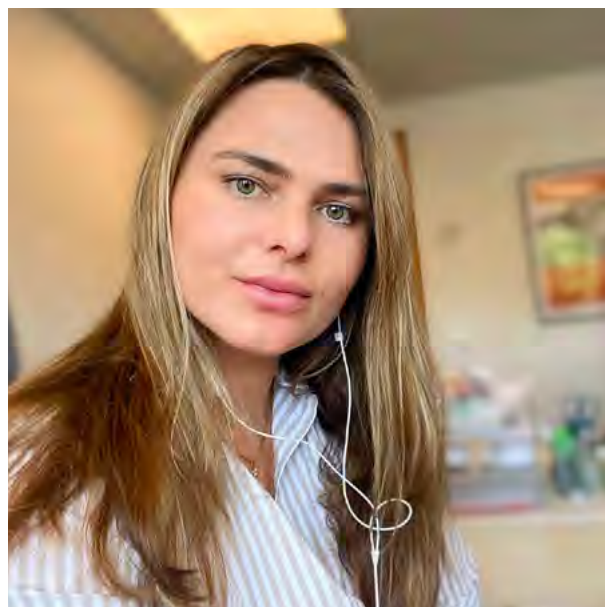
Om Bris nationella stödlinje

116 111

Bris stödlinje för barn öppnade 1980 som en av de första i världen. 2007 tog EU-kommissionen initiativ till ett officiellt gemensamt stödnummer för barn – 116 111 – som i Sverige går till Bris. Bris kuratorer, som bemannar stödlinjen, är för många barn de enda vuxna de berättar om sina liv för. Det är en livsviktig funktion, i synnerhet för barn i utsatta situationer.

”NÄR BARN ÄR MODIGA NOG ATT KONTAKTA OSS HAR VI ETT STORT ANSVAR”

Inna Zhmurina tar sedan våren 2022 emot samtal på ukrainska i Bris stödlinje. Många ukrainska barn och föräldrar som kommit till Sverige behöver stöd och professionell hjälp för att förstå och hitta rätt i det svenska samhället. Bris kan vara ett stöd för dem.

Inna Zhmurina kommer själv från Ukraina och har en kandidatexamen i mänskliga rättigheter. Hon har också läst ett internationellt masterprogram i etnicitet och migration.

”Det är jätteviktigt att barnen förstår att Bris finns här för deras skull och att vi inte kommer att döma dem. De kan lita på Bris, på att de blir behandlade med respekt och förståelse.”

Vad brukar barnen som ringer eller skriver vilja prata om?
 – Några barn har berättat om sina erfarenheter från när kriget startade och hur de flydde från Ukraina, de delar med sig av sina känslor. De har sett hemska saker och de känner att de har vuxit upp snabbt på grund av dessa upplevelser. Vissa blir ansvariga för sina yngre syskon och måste vara ”stora” för att skydda och ta hand om dem. Barnen känner sig ofta stolta över det och säger att de inte är rädda för någonting längre. Men det är förstås en försvarsmekanism. Några barn som kontaktat oss har också pratat om hur mycket de saknar Ukraina och sina släktingar. På grund av språkbarriären är det svårt för en del att hitta vänner, de känner sig ensamma och ledsna.

Vad vill föräldrarna prata med Bris om?

– De flesta är mammor eller kontaktpersoner till de barn som kommit hit från kriget i Ukraina. Papporna får bara lämna Ukraina om de har fler än tre barn eller bevisade hälsoproblem, eftersom de måste stanna och försvara sitt land. Mammorna ställer mestadels praktiska frågor som rör barnen. På grund av språket har de svårt att hitta information hur det svenska samhället fungerar, till exempel hur de kan hitta psykiatrisk hjälp till ett barn med posttraumatiska symtom, hur de bokar tid hos tandläkare eller hur och var de kan söka hjälp om någon i familjen har ett missbruk. De frågar också hur de kan kommunicera med ett barn som har beteendeproblematik och var de kan söka hjälp.

Kvinnorna berättar även om sina upplevelser från kriget och hur dessa har påverkat barnen, de vill bli lyssnade på och söker stöd och förståelse.

Vad betyder det för de ukrainska familjerna att det nu finns stöd på deras språk?

– De som kontaktar oss är alltid mycket tacksamma över att stödlinjen finns. Det betyder mycket för mig också. Jag känner mycket för mitt folk och är glad att de har möjlighet att få hjälp. Jag har bott i Sverige nästan 13 år och vet hur systemet fungerar, därför känns det bra att kunna hjälpa andra. Få dem att må lite bättre, svara på frågor som är viktiga för dem och hjälpa dem hitta lösningar på olika problem.

Vad är viktigt att tänka på som Briskurator i de här kontakterna?

– När barn är modiga nog att kontakta stödlinjen och be om hjälp har vi som tar emot ett stort ansvar. Vi ”kommunicerar på deras språk”, barns språk, för att kunna förstå och hjälpa. Det är jätteviktigt att barnen förstår att Bris finns här för deras skull och att vi inte kommer att döma dem. De kan lita på Bris, på att de blir behandlade med respekt och förståelse, och de får också veta att de är anonyma samt att information som delas stannar mellan barnet och kuratorn.

Vilka insikter har ditt arbete på Bris gett dig?

– Många barn och föräldrar behöver någon som lyssnar på dem. De behöver få berätta för någon hur dåligt de mår och vad de gått igenom. Vi ser i våra kontakter att många behöver professionell hjälp för att behandla posttraumatiska symtom, och en del behöver mer hjälp än de kan få via Bris. Det är vanligt med berättelser om att kontakter med andra stödinsatser i samhället varit problematiska på grund av språkbarriären. När det finns behov av det kan vi på Bris hjälpa familjerna att skaffa vidare stöd i olika städer i Sverige.

STÖD TILL BARN – VIA VUXNA

En av de viktigaste skyddsfaktorerna för barn och unga är trygga och närvarande vuxna. Bris erbjuder därför professionellt stöd till vuxna, både via telefon och på bris.se.

Efter över 50 års verksamhet har Bris byggt upp en unik kunskapsbank om barn och ungas livsvillkor i Sverige. Varje enskild kontakt med ett barn är oerhört värdefull och viktig. Främst för att Bris kuratorer kan ge stöd till det enskilda barnet – men också för att barnet ger Bris viktig kunskap om hur vuxenvärlden bör agera för att barn ska må bra. Samlad kunskap från barn och kuratorer förmedlas sedan vidare till såväl föräldrar och andra viktiga vuxna som till professionella och beslutsfattare.

Vuxna i behov av stöd och råd kring barn kan kontakta Bris anonymt via någon av våra fyra vuxenlinjer: Bris vuxentelefon – om barn, Bris vuxentelefon på arabiska, Bris vuxentelefon på ukrainska och Bris stödlinje för idrottsledare. Vuxna hör av sig till Bris om alla möjliga frågor kopplade till barn och unga, till exempel dilemman kring vårdnadstvist, problem i skolan eller bråk inom familjen. Bris har genom undersökningar sett att föräldrar och andra vuxna har ett stort behov av stöd kring barn och

unga, från en pålitlig och trovärdig part. Behovet av föräldraskapsstöd märks även hos vuxna med annat modersmål än svenska, en målgrupp som vuxit snabbt under de senaste åren. Här efterfrågas inte bara råd och stöd kring frågor kopplade till barn och unga utan även allmän kunskap om hur det svenska samhället fungerar.

Bris arbetar kontinuerligt för att vara relevanta på de plattformar där barn och unga befinner sig – detsamma gäller i vår kommunikation till vuxna. Alla som besöker bris.se för vuxna ska enkelt kunna ta del av Bris kunskap och stöd. Under Bris Guidar finns snabb, översiktlig information kring olika ämnen både i text och rörligt format. Här har vi samlat de vanligaste frågorna och svaren på olika föräldrelaterade ämnen. På bris.se finns också exempel på frågor som vuxna ställer i Bris vuxentelefon – om barn. För att

”Bris arbetar kontinuerligt för att vara relevanta på de plattformar där barn och unga befinner sig.”

nå ut ännu bredare har Bris även ett samarbete med Bonnier-magasinet Tara, där Gunilla Bergsten som är chef för Bris stöd online svarar på tonårsrelaterade frågor i varje nummer.

Se även
bris.se/for-vuxna
Bris Instagram
[@Bris116111](https://www.instagram.com/Bris116111)

Bris vuxentelefon – om barn

erbjuder stöd, vägledning och information till vuxna som känner oro över ett barns livssituation. Samtalen utgår alltid från barnets perspektiv och rättigheter.

Telefonnummer:
077-150 50 50,
vardagar 9-12

Bris vuxentelefon på arabiska

erbjuder arabisktalande vuxna stöd i frågor som rör barn. I Sverige finns en stor grupp invånare som pratar arabiska och tidigare har språket varit ett hinder för en del av dem i kontakten med Bris.

Telefonnummer:
077-44 80 900,
tisdag-torsdag 9-12

Bris vuxentelefon på ukrainska

erbjuder ukrainsktalande vuxna stöd i frågor som rör barn. Tiotusentals familjer från Ukraina har flytt till Sverige under 2022, och kan nu få stöd från Bris på sitt språk.

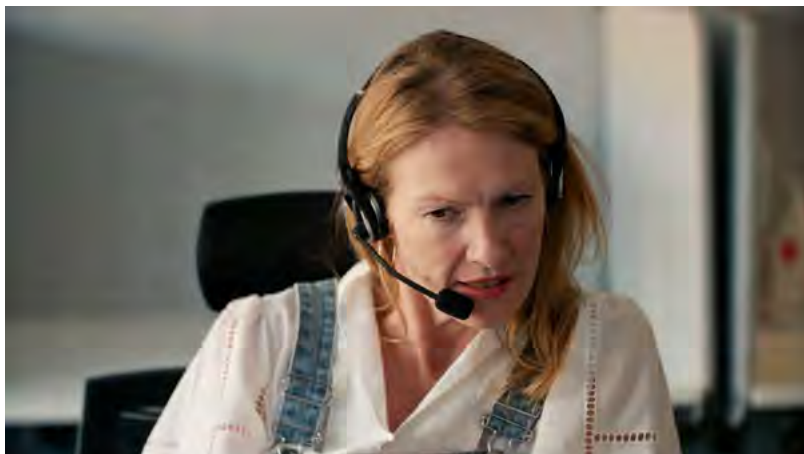
Telefonnummer:
020-48 48 48,
tisdag och torsdag
14-17, samt
onsdag 9-12

Bris stödlinje för idrottsledare

är en stödlinje för tränare, ungdomsledare och andra vuxna som är engagerade inom idrotten.

Telefonnummer:
077-440 00 42,
vardagar 9-12

MER OM STÖDVERKSAMHETEN

Little to big – prisbelönt film om Bris stödlinje

Dokumentärfilmarna Ellen Fiske och Ellinor Hallin har sedan 2020 följt några av Bris kuratorer när de besvarar samtal i den nationella stödlinjen för barn. Resultatet är kortfilmen *Little to big*, en dokumentär som ger tittaren en inblick i barns utmaningar och livssituation och det stöd som barn får genom Bris. Det här är första gången Bris har låtit externa aktörer få ta del av stödverksamheten på så nära håll. Högsta prioritet har legat på att kunna upprätthålla barns anonymitet.

Little to big hade premiär i oktober 2022 och vann en Guldbagge för Bästa kortfilm på Guldbaggegalan i januari 2023.

De vanligaste kontaktorsakerna för Bris vuxentelefon – om barn, 2022

- 1 Familj och familjekonflikter
- 2 Våld, övergrepp och kränkningar
- 3 Skilda föräldrar
- 4 Samhällets stödinsatser
- 5 Psykisk ohälsa

44 420

stödjande kontakter under 2022. Det är fler än någonsin!

EFFEKTER AV BRIS STÖDVERKSAMHET – DET HÄR LEDER DEN TILL

Stödet gör skillnad på flera sätt. Forskning visar att distansstöd, liknande det Bris erbjuder via stödlinjen, hjälper. Genom att tillsammans med barnet prata om det som hänt hjälper vi barn att förstå och hantera sin situation och se möjligheter till en positiv förändring. I vissa fall kan ett enda samtal rädda liv.

92%

Bris har ungefär ca 125 kurativa samtal varje dag. 92 procent av barn som kontaktar Bris är nöjda och 93 procent säger att de skulle kunna kontakta Bris igen.

9 av 10

Nästan alla vuxna, barn och unga känner till den nationella stödlinjen för barn – fler än 9 av 10. De flesta vet också att stödlinjen har öppet på natten. Även för barn som inte själva skulle kontakta Bris just nu är vetskapen om att det finns hjälp att få om man skulle behöva den viktig.

Stödverksamheten, både stödlinjen och det individuella och gruppbaseade stöd som ges på Brismottagningarna, ger barn som saknar förtroende för vuxna en positiv erfarenhet av stödjande samtal, och av trygga vuxna.

Att bli lyssnad på och tagen på allvar är en av de saker som barn säger att de upplevde som hjälpsamt i kontakten med Bris. Många säger också att de blev tröstade och fick stöd.

66%

66 procent uppger att de inte skulle kontakta någon annan än Bris. En viktig effekt är alltså att barn som annars inte får stöd, får det genom Bris.

MOBILISERA

**BRIS MOBILISERAR SAMHÄLLET. VI PLOGAR
VÄGEN FÖR KUNSKAP, KOMPETENS OCH
ENGAGEMANG FÖR ATT GÖRA VÄRLDEN
TILL EN TRYGGARE PLATS FÖR BARN.**

Varje dag arbetar Bris för att skapa engagemang och sätta människor i rörelse, för att vi tillsammans ska kunna skapa ett bättre samhälle för barn.

Sverige var först i världen med en lag mot barnaga 1979 och räknas som ett av de ledande länderna när det kommer till att leva upp till barnets rättigheter. Ändå berättar barn ständigt för Bris att deras rättigheter kränks på olika sätt. Kunskapen om barnets rättigheter varierar kraftigt bland beslutsfattare och professionella i Sverige. Situationen för barn kan också se väldigt olika ut i olika områden. Därför finns Bris i hela landet. Från våra fem regionkontor (i Stockholm, Göteborg, Malmö, Linköping och Umeå) utbildar vi, sprider kunskap och påverkar beslutsfattare att stifta lagar och skapa trygga sammanhang och säkrare rättsprocesser för barn. Till grund för detta mobiliseringsarbete ligger barns berättelser och de erfarenheter och kunskaper de delat med Bris i stödlinjen och i andra sammanhang.

En del av Bris arbete handlar om att se

till att frågan om barnets mänskliga rättigheter får genomslag på alla nivåer i samhället. I Bris nätverk samlar vi tusentals professionella som inom ramen för Bris kan samverka och utbyta erfarenheter. Vi anordnar lokala nätverksträffar för människor som arbetar med barn och frågor som rör barn, som idrottsledare och kommunanställda.

Bris volontärer arbetar intensivt för att sprida kunskap om barnets rättigheter. Under 2022 har vi utbildat våra volontärer löpande för att uppdatera deras kunskap och kompetens. Volontärerna, som gör ett ovärderligt arbete, är fördelade på våra fem regioner. Vi vill gärna växa ännu mer! Ju fler vi är som mobiliserar för barnets rättigheter, som förtroendevalda, medlemmar, volontärer, givare, företag, partners eller allmänhet, desto mer kan vi påverka allmänhet och beslutsfattare och driva folkrörelsen framåt i den takt som krävs.

HANDBOK FÖR SAMTAL I SKOLAN

Skolan är en viktig plats i barns och ungas liv. Klimatet i skolan spelar en avgörande roll inte bara för lärande, utan också för barns hälsa och välmående. Bris har tagit fram *Handbok för samtal i skolan* – en praktisk handbok med samtalstips för lärare och andra vuxna som arbetar i skolan.

”

”När en elev inte klarar sig igenom skolan är det ett misslyckande för skolan. Det är inte barnet som bär misslyckandet.”

Du kan beställa
Handbok för
samtal i skolan
på bris.se!

När en elev inte klarar sig igenom skolan är det ett misslyckande för skolan. Det är inte barnet som bär misslyckandet. Att inte klara av skolgången utgör en dramatiskt ökad risk för psykisk ohälsa, vilket gör skolans uppdrag avgörande både ur ett individ- och ett samhällsperspektiv. Samtidigt gäller också det omvända. Att klara av skolan och vara trygg där skyddar i hög grad mot psykisk ohälsa. Enligt Skolverket visar forskning att den enskilt starkast skyddande faktorn, för alla barn, är att klara av sin skolgång.

En grundförutsättning för goda relationer i skolan är goda samtal. Sådana kan vara svåra att få till i en tidspressad vardag. I *Handbok för samtal i skolan* lyfter Bris såväl konkreta råd som viktiga perspektiv kring samtal. Boken är till för dem som arbetar i skolan och som möter barn i sin vardag. Den bygger på Bris erfarenhet av tusentals samtal med barn och unga.

– Precis som i våra kurativa samtal handlar boken i stor utsträckning om vikten av att lyssna och att tillsammans med barnet hitta fungerande strategier framåt. Den handlar också om hur man på organisatorisk nivå kan skapa utrymme för skolan att tidigt kunna se och upptäcka barn som far illa eller behöver stöd, säger David Sandberg Hjelm, utveck-

lingsstrateg på Bris och ansvarig för programområdet Förskola och skola.

Ett rättighetsbaserat arbetssätt skapar möjligheter att möta varje elev utifrån hans unika situation och förutsättningar. Det kräver att vi som vuxna funderar över våra perspektiv, att vi gör eleven delaktig genom att lyssna aktivt och att vi ser till att det finns tid och plats som tillåter konstruktiva möten att ta form.

Handboken består av tre delar – grundförutsättningar för goda samtal, handfasta råd och verktyg, samt information om övrigt stöd i samhället.

– De praktiska verktygen handlar bland annat om betydelsen av goda relationer, hur du som lärare eller annan viktig vuxen kan samtala med elever om svåra saker och vilka frågor du kan ställa. De handlar också om hur du kan skapa tid och tillgänglighet, och vad du kan göra när samtal inte räcker till, säger David Sandberg Hjelm.

Handbok för samtal i skolan finansierades av Astra Zeneca och har skickats till alla grundskolor och gymnasier i Sverige – 7200 skolor. Målet är att varje lärare i landet ska känna till den.

Vad kännetecknar ett bra samtal med barn?

Omtanke

Tid

Tålmod

Intresse

Fyra ord som ringar in mycket av det som behöver finnas.

En bra grundregel:

När vi vill att en elev ska kunna lyssna på oss, måste vi lära oss att först lyssna på eleven.

BRIS INTERNATIONELLA SAMARBETE

Under hösten 2022 stod Bris värd för den tionde internationella konferensen för världens stödlinjer för barn, tillsammans med Child Helpline International. Temat för konferensen var "Resilience", det vill säga barns och stödlinjers motståndskraft i en värld där pandemi, krig, klimathot, energikris och ekonomisk nedgång avlöser varandra.

I september stod Bris värd för IC 2022 (International Consultation), den tionde globala konferensen inom Child Helpline International (CHI). Drygt 200 delegater från över hundra länder kom till Stockholm för att diskutera vilket stöd barn behöver i kristider, och hur stödet ska säkerställas. Världen över är psykisk ohälsa och utsatthet för våld de vanligaste orsakerna till att barn kontaktar en stödlinje. De senaste åren har dessutom inneburit tydliga påfrestningar för barn i utsatta situationer över hela världen, inte minst efter långa perioder av nedstängningar och social distansering som följd av covid-19-pandemin.

Kriget i Ukraina och andra konflikter har tvingat miljontals barn på flykt. Än fler miljoner barn har också drabbats av klimatförändringarna, genom exempelvis värmeböljor, vattenbrist och luftföroreningar.

– Konferensen i Stockholm innebar en möjlighet för stödlinjer från olika länder att utbyta erfarenheter och metoder. En röd tråd under dagarna var hur vi kan vara ett stöd för barn i en orolig omvärld, säger Cecilia Esteén på Bris, projektledare för konferensen.

Att varje barn ges tillgång till en stödlinje ska vara en självklar del i samhällets arbete med att skydda och stärka barn. Numret till Bris nationella stödlinje, 116 111, är ett EU-harmoniserat nummer som samordnas av EU-kommissionen.

– Stödlinjer för barn fyller en samhällsbärande funktion och utgör ofta ett komplement till de mer

akuta stödfunktionerna i samhället under en kris. En av nyckelfrågorna för de flesta stödlinjer är hur de ska finansieras för att säkra ett långsiktigt arbete med stöd till barn. Detta var ett av ämnena som diskuterades under konferensens tre dagar, säger Magnus Jägerskog, Bris generalsekreterare, som representerar de europeiska stödlinjerna i CHI:s styrelse.

På konferensen medverkade bland annat H.M. Drottning Silvia som inledningstalare, och FN:s särskilda sändebud i frågor om våld mot barn: Dr Najat Maalla M'jid.

Konferensen avslutades med en gemensam deklaration,

Stockholmsdeklarationen, med sju prioriterade områden i arbetet framåt och en uppmaning till regeringar och FN att arbeta för att säkerställa att alla barn och unga runt om i världen har tillgång till en kostnadsfri och högkvalitativ stödlinje.

På bris.se kan du ta del av hela deklarationen.

H.M Drottning Silvia talade på invigningen av IC 2022.

FOTOGRAF: CRELLE PHOTOGRAPHY

FOTOGRAF: CRELLE PHOTOGRAPHY

H.M. Drottning Silvia tillsammans med Magnus Jägerskog, Bris generalsekreterare.

FOTOGRAF: CRELLE PHOTOGRAPHY

Alona Kryvuliak från den ukrainska stödlinjen för barn, La Strada, berättar om arbetet med att stötta barn under kriget.

””

”Världen över är psykisk ohälsa och utsatthet för våld de vanligaste orsakerna till att barn kontaktar en stödlinje.”

→ Nordiskt samarbete

Bris har ett närmare samarbete med stödlinjerna för barn i Danmark, Norge och Finland. Organisationerna har under året träffats flera gånger för att dra nytta av varandras kunskap och erfarenhet av att driva stödlinje för barn och samverka för att stärka stödet ytterligare. Organisationerna uppdaterar också varandra om vilka utmaningar som barn i de nordiska länderna möter och hur stödlinjerna bidrar till att stärka barnets rättigheter.

→ Child Helpline International, CHI

Child Helpline International är en paraplyorganisation för alla världens stödlinjer för barn. Varje år tar stödlinjerna i 135 länder tillsammans emot kontakter från miljontals barn och unga. Läs mer på childhelplineinternational.org

→ Stödet till barn i Ukraina i fokus för det europeiska arbetet

Sedan kriget i Ukraina bröt ut har stödlinjerna i Europa fört en nära dialog med La Strada, den ukrainska stödlinjen för barn, och med de stödlinjer som finns i de omkringliggande länderna. Under IC delade Alona Kryvuliak, chef för nationella telefonjouren och socialt bistånd på La Strada, med sig av hur arbetet främst handlar om att stärka barns psykiska mående i en mycket orolig och svår tid. Många av de europeiska stödlinjerna har även startat egna linjer på ukrainska och annan stödverksamhet för att stötta barn som flytt från kriget.

– I mötet med de andra europeiska stödlinjerna var det tydligt att vi står samlade i solidaritet med Ukraina under kriget, säger Magnus Jägerskog, generalsekreterare Bris.

BRIS OCH C-SEMA FÖRBÄTTRAR LIVSSITUATIONEN FÖR BARN I TANZANIA

I flera år har Bris samarbetat med den nationella stödlinjen i Tanzania, C-Sema, för att stoppa trafficking av barn. Under 2022 har samarbetet fördjupats och Bris har tillsammans med C-Sema observerat flera positiva förändringar för barn och barnets rättigheter i Singida.

Samarbetet med C-Sema handlar om att stärka kunskapen om barnets rättigheter och motverka samt förebygga trafficking, särskilt bland flickor, i regionen Singida. Trafficking handlar om olaglig handel med människor genom bortförande, hot, våld, bedrägeri eller försäljning för sexuellt utnyttjande eller tvångsarbete, och är ett utbredd problem i Tanzania.

– Vanliga fall i Tanzania är unga flickor i åldrarna tolv till femton år, som smugglas eller blir lurade från landsbygdsområden till större städer för att arbeta som hushållsarbetare, barflickor eller frisörer. Vål på plats blir de ofta utsatta för olika typer av våld och i vissa fall för prostitution, säger Therese Garmstedt som är ansvarig för Bris internationella arbete och som besökt C-Sema under året.

Utbredd fattigdom är en av orsakerna till att barn blir offer för trafficking, men ojämlikhet mellan könen och stor efterfrågan på billiga hushållstjänster i storstäderna spelar också in.

– Sedan vårt samarbete med C-Sema startade 2019 har det bidragit till ett ökat engagemang bland vuxna för att minska barns utsatthet för trafficking. Nätverk har skapats mellan myndighetsanställda för att agera vid fall av trafficking i regionen Singida och barn själva har lärt sig om sina rättigheter och riskerna med trafficking, vilket är kunskap de också sprider till andra barn.

”Utbredd fattigdom är en av orsakerna till att barn blir offer för trafficking.”

Inom projektet har man även spridit kunskap om barnets rättigheter och om att trafficking är olagligt till allmänheten genom bland annat radioprogram, vilka även har innehållit information om vart man kan vända sig för stöd och skydd. Arbetet tillsammans med skolor och deras barnrättsklubbar utgör grunden i projektet.

– Att ge barn kunskap om sina rättigheter är väldigt viktigt. Det är svårt att som individ utkräva sina rättigheter om man inte vet vilka rättigheter man har, säger Therese Garmstedt.

Alder: 21 år.

Bor: Halmstad.

Gör: Studerar idrottspsykologi.

Familj: Mamma, bonuspappa, pappa och tre småbröder.

”DIN INSATS GÖR STOR SKILLNAD I DET LÅNGA LOPPET”

Hilda Boman är 21 år och blev Bris-medlem under 2022 efter att ha följt Bris i sociala medier en tid. Hon kände snabbt att hon ville engagera sig mer för att sprida kunskap till barn och unga och anmälde sig då också som volontär.

Varför har du valt att engagera dig i Bris?

– Jag engagerar mig i Bris främst för att jag vill sprida Bris kunskaper kring rättigheter för barn. Jag hade följt Bris i sociala medier och blev medlem i våras. Ganska kort därefter ville jag engagera mig mer och blev då också volontär. När jag var yngre upplevde jag inte att vi fick höra särskilt mycket om Bris, och bara det gjorde att jag nu kände att det var en självklarhet att engagera mig för att fler barn och unga ska få kunskap om något som är superviktigt. Alla barn borde få kunskap om att Bris finns och om vad Bris gör.

Vad tycker du är Bris styrkor som organisation?

– Bris är en informativ och engagerade, men också förstående och närvarande organisation. Bris bidrar med livsviktiga budskap och kunskaper genom att vara välinformerade och pålästa för att kunna göra allt som står i deras makt för att hjälpa andra. Det jag tycker är lite extra viktigt är att alla de personer som ingår i organisationen och som möter de barn och unga som tar kontakt med Bris, är förstående och närvarande för att kunna ge en så bra hjälp och trygghet som möjligt.

Du är ju engagerad som medlem i Bris, men också som volontär. Vad har det inneburit för dig?

– Sedan jag blev volontär i våras har jag både vuxit som person och känt att jag bidrar till en förändring, alltså att jag lyckats med de mål jag satt upp för mitt engagemang. Vi volontärer är bland annat med och påverkar i politiska beslut, vi håller också skolföreläsningar i skolor eller på distans och ställer ofta upp vid olika evenemang där vi informerar om Bris och barnets rättigheter.

Som volontär kan du också sprida budskap genom sociala medier eller broschyrer med mera. Ett av de senaste uppdragen jag haft var att jag fick möjlighet att sprida kunskap om vad det innebär att vara volontär genom att jag bli intervjuad i det nyhetsbrev som alla Bris medlemmar får hem i sina brevlådor.

Vad är det bästa med att engagera sig?

– Det är kul att vara volontär! Utöver att du träffar nya människor och knyter kontakter lär du dig nya saker och får dessutom bidra till något gott på ett eller annat sätt. Det finns alltså ett uppdrag för alla, oavsett om man tycker om att vara bland mycket människor eller inte. Något som jag känner lite extra mycket för är att oavsett om man bidrar mycket eller lite – det kanske inte ens märks av så mycket till en början – gör ens insats faktiskt en stor skillnad i det långa loppet.

”

SOM VOLONTÄR LÄR
DU DIG NYA
SAKER OCH
FÅR BIDRA
TILL NÅGOT GOTT

INSAMLADE MEDEL

För att kunna erbjuda barn stöd, mobilisera för barns rättigheter och påverka beslutsfattare är Bris beroende av ekonomiskt stöd.

Hur mycket stöd till barn Bris kan erbjuda, hur långt vår mobilisering kan nå och hur starkt vi kan driva barnrättsfrågor, står i direkt relation till insamlade medel och bidrag. Bris verksamhet finansieras genom intäkter från företag, privatpersoner, stiftelser, fonder och det offentliga. Tack vare finansieringen kan Bris erbjuda en bred verksamhet; stöd till barn och unga genom den nationella stödlinjen 116 111 (telefon, chatt och mejl), Brismottagningar med både individuellt stöd och gruppstöd, Bris vuxentelefon – om barn, kunskapshöjande verksamhet riktad till

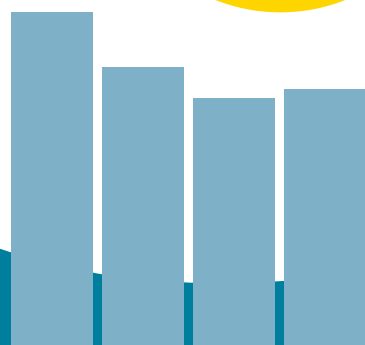
både professionella och allmänhet, mobilisering genom Bris nätverk och volontärer, och påverkansarbete där vi lyfter barns röster och påverkar beslutsfattare. Alla delar spelar en viktig roll.

De senaste åren, med pandemi, krig, flyktingströmmar och andra stora samhällshändelser, har många företag, organisationer och privatpersoner fått upp ögonen för Bris arbete och samhällsbärande funktion. Många barn som lever i utsatta situationer har fått det ännu svårare. Därför är vi extra tacksamma för stödet, som behövs mer än någonsin.

81,9 mkr
insamlade 2022

Svensk insamlingskontroll

kontrollerar Bris PlusGiro för att säkerställa att insamlade medel används på rätt sätt och att minst 75 procent av intäkterna går till ändamålet. Övriga 25 procent går till administration och till det insamlingsarbete som syftar till att Bris ska kunna hjälpa ännu fler barn.

”BRIS ÄR EN SOLID PARTNER SOM VI LITAR PÅ”

Kavlifonden blev ny samarbetspartner till Bris under 2022. Den norska stiftelsen delar ut hela överskottet från Kavlikoncernen till välgörande ändamål, och stödjer förebyggande åtgärder inom barns och ungas psykiska hälsa. Guro Hjetland Sundsby är tilldelningsansvarig på Kavlifonden.

Hur kommer det sig att ni valt att samarbeta just med Bris?
 – Med tanke på vårt syfte är det naturligt för oss att samarbeta med Bris och stödja organisationens arbete för barn i utsatta situationer i Sverige. Stödet går bland annat till att sprida Teaching Recovery Techniques (TRT), en gruppbaserad metod med syfte att ge barn och unga bra verktyg för att hantera symptom på trauman efter krig och flykt.

– Genom Kavlifondens hälsoforskningsprogram stödjer vi Uppsala universitets forskning om effekterna av TRT-metoden. Forskningen visar solida resultat. Vi är därför glada över att kunna bidra till att göra TRT tillgänglig för fler barn och unga genom samarbetet med Bris. Det är en styrka att insatsen bidrar till att stärka kompetensen lokalt och regionalt i Sverige genom utbildning av psykologer, lärare och socionomer som möter barn och unga som nyligen kommit till Sverige.

Vad hoppas ni att det kommer att leda till?

– Vi vet att barn med erfarenhet av krig och flykt har stor risk att utveckla psykisk ohälsa. Genom att stödja spridningen av TRT-metoden hoppas vi bidra till att barn med flyktingbakgrund som kommer till Sverige får en bättre start i sitt nya hemland. Genom att delta i TRT-stödgrupperna får barnen socialt stöd och verktyg som gör dem bättre rustade att hantera den situation de hamnat i.

– Vi är glada att vi tillsammans med Egmont Fonden kan förverkliga detta initiativ. Vi samarbetar gärna med

andra stiftelser, och erfar att vi tillsammans kan skapa projekt som får ännu större ringeffekter än om vi arbetat enskilt.

Hur ser ni på samarbetet framåt?

– Kavlifonden är en aktiv och engagerad givare och vi följer våra tilldelningar noga över tid. Bris är en solid partner som vi litar på kommer att leverera goda resultat som kommer barn och deras familjer till nytta. Vi ser fram emot att följa projektet i framtiden.

”

**VI VET ATT BARN
MED ERFARENHET
AV KRIG OCH FLYKTT
HAR STOR RISK
ATT UTVECKLA
PSYKISK OHÄLSA.**

”VÅRT SAMARBETE MED BRIS ÄR ETT VINNA-VINNA-KONCEPT”

Kappahl har under många år haft ett samarbete med Bris för att barn som behöver ska kunna få hjälp. Samarbetet engagerar såväl kunder som medarbetare. Johanna Flemström är kommunikationschef på Kappahl.

Ni har ju samarbetat med Bris länge. Varför väljer ni som företag att engagera er?
– För oss är samarbetet en naturlig del av vårt kundlöfte. I vårt arbete för barn är devisen ”Bra som jag är” grunden. Därför har Kappahl länge samarbetat med barnrättsorganisationer i de länder vi har butiker – i Norge, Finland, Polen och Sverige, här med just Bris. Vi ser att vårt samarbete engagerar både kunder och medarbetare och verkligen är ett vinna-vinna-koncept, då det både stärker Kappahls varumärke, skapar stolthet internt och gör att vi är med och bidrar till Bris viktiga arbete.

Vad innebär samarbetet mer konkret?

– Vi kommunicerar Bris och vårt samarbete mot våra kunder på olika sätt. Förutom att vi säljer flera produkter till förmån för Bris möjliggör vi för våra kunder att runda upp för Bris med extra kampanjfokus under jul, vid skolstart och runt alla hjärtans dag. Vi jobbar mycket med att skapa stolthet och engagemang internt för det viktiga arbete våra butiksanställda och övrig personal gör för att hjälpa till med insamlingen. Deras insats är guld värd. Vi kommunicerar Bris viktiga arbete i både köpta och egna kanaler som reklamkampanjer, hemsida och sociala kanaler.

Kappahl-kampanjen har slagit rekord i år, vad tror du det beror på?

– Dels på en ökad medvetenhet och vilja att hjälpa i svåra tider som kriget i Ukraina, lågkonjunktur och andra faktorer bidrar till. Dels är Bris är duktiga på att nå ut med sin kommunikation i media och på att engagera och mobilisera kring sina frågor. Barns mående och de utmaningar vi har både på individ- och samhällsnivå är i stort fokus. Det tror jag bidrar till att människor vill hjälpa där de kan. Dessutom har många egna erfarenheter av barn och unga i sin närhet som har det tufft – det Bris

arbetar för är tydligt och verkligt för många av oss.

Hur engagerar samarbetet era kunder och medarbetare?

– Utifrån butiksperspektivet är detta något vi jobbar väldigt medvetet med och hela tiden följer

upp, där vi ser att vi successivt blivit bättre för varje år. Regioncheferna pushar butikscheferna som i sin tur stöttar sina säljare ute i butik – vi jobbar mycket med kundmötet och inspirerar varandra till att prata med kunderna om Bris. Vi ser mervärden med samarbetet, som stärker Kappahl. Omvärldsläget påverkar våra kunder och gör dem mer benägna att bidra, vilket också underlättar för våra säljare när de frågar kunden i kassan om hen vill runda upp för Bris.

Varför väljer ni att samarbeta just med Bris?

– Bris som är en pålitlig partner och vår insamling och det engagemang vi tillsammans skapar gör skillnad. Varje barn som kan få stöd, få berätta och tänka tillsammans med en trygg vuxen innebär ett steg mot förändring. Det är vi stolta över att kunna vara med och göra möjligt.

Hur ser du på samarbetet med Bris framåt?

– Vi är supernöjda med vårt fina samarbete och vill i framtiden utveckla ännu fler sätt att aktivera det på, för att stå upp för barnets rättigheter. Engagemanget med Bris går hand i hand med våra värderingar och stärker oss, både internt och externt.

Kappahl har tillsammans med sina kunder samlat in över 20 miljoner kronor till förmån för Bris och Bris systerorganisationer i grannländerna: i Norge Kors på Halsen, i Finland Mannerheims Barnskyddsförbund och i Polen Fundacja Dajemy Dzieciom Się, FDDS.

”DET VIKTIGASTE VI GÖR”

Coop har samarbetat med Bris länge för att ge alla barn en bra barndom och möjlighet att få stöd. Pengar kommer från försäljning av Brismjölken, julförsäljning av bärkassar och pepparkakor, nya månadsgivare och Swish-insättningar från kunder. Johan Öhlin är marknadschef på Coop.

2 020 gick Coop in som sponsor till Bris för att vara med och säkerställa Bris möjligheter att hålla stödlinjen öppen dygnet runt. Varför fattade ni det beslutet?
– Fram till våren 2021 stängde Bris stödlinje klockan 21 och efter det var barn hänvisade till akuta insatser som SOS Alarm och socialjouren – eller till stödlinjer för vuxna. Det ville vi vara med och ändra på. Det är jättebra att Coop med våra medlemmar kan vara med och bidra till en tryggare barndom, något som är en rättighet för varje barn.

Under 2022 drog ni in 1 225 000 kronor till Bris, framför allt genom Brismjölken. Berätta mer, varför just mjölkpaketet?

– Mjolk är en av våra bäst säljande varor, något som nästan alltid hamnar i varukorgen hos våra kunder, särskilt bland barnfamiljer. Det gjorde att den kändes som ett givet val av produktkategori. Information på mjölkpaketet är dessutom något som konsumenterna känner igen och ofta letar upp, vrider på paketet för att hitta. Och vad kan då inte vara mer passande att använda denna yta för Bris? Genom Brismjölken garanterades Bris en intäkt på minst 1,5 miljoner kronor under en treårsperiod. Resultatet överträffade målet och landade på närmare 2,5 miljoner kronor.

Vad ger det er som företag att vara med och engagera er?

– Vi på Coop har som vision att vara den goda kraften i mat-Sverige där mat, hållbarhet och hälsa går hand i hand. Men vi vill vara en god kraft på fler sätt, inte minst i sammanhang som rör barn.

Hur reagerar medarbetare och kunder?

– Såväl våra kunder och medlemmar som medarbetare i butik, på föreningsnivå och på kontoret i Solna är väldigt stolta över samarbetet. ”Det viktigaste vi gör” är

”

”Det är jättebra att Coop med våra medlemmar kan vara med och bidra till en tryggare barndom, något som är en rättighet för varje barn.”

ett av alla superlativer som yttrats av våra medarbetare i butik som möter våra kunder dagligen.

Hur ser du på samarbetet med Bris på längre sikt?

– Vårt samarbete med Bris fortsätter i minst tre år till, och mjölken kommer fortsatt att vara en viktig stöttepelare i insamlingen. Vi planerar också att byta texten på mjölkpaketet oftare så att Bris kan nå ut med olika budskap under året.

”

DET ÄR JÄTTEBRA ATT VI
OCH VÅRA MEDLEMMAR
KAN BIDRA TILL
EN TRYGGARE
BARNDOM
FÖR BARN

MER OM MOBILISERINGEN

Bris valmanifest - Volontärer på plats i hela landet

Bris volontärer var runt på många platser i landet för att prata med allmänhet och politiker om Bris valkrav och valrapport. Vi mötte tusentals studenter på olika universitets välkomstmässor, vi deltog på valstugerallyn, vi besökte gatufester och deltog på kommunfullmäktigemöten. Bris fanns också med under Järvaveckan, Almedalsveckan och på Frihamnsdagarna i Göteborg.

Årets nätverksträffar

Bris nätverk är Sveriges största barnrättsnätverk och en samlingsplats för professionella om barnets rättigheter som idag samlar drygt 7 700 medlemmar. Under året har nätverket haft elva regionala nätverksträffar som genomförts fysiskt samt två digitala och nationella webinarium. Vi har bland annat lyft upp varje barns rätt att växa upp i trygghet, barnets tillgång till sina rättigheter - en fråga om tidiga insatser samt barnrättsperspektivet i frågan om gängkriminalitet! En långsiktig målsättning med nätverket är att, tillsammans med professionella, stärka arbetet med att stå upp för barnets rättigheter samt att sprida kunskap om barnrätt och vuxnas handlingsberedskap när ett barn far illa eller på annat sätt behöver stöd.

Så här kan du engagera dig

Här har vi samlat några tips på hur du kan skapa förändring och vara en pådrivande kraft för barnets rättigheter.

Stå alltid upp för barnets rättigheter

Prata om att barn har rättigheter i skolan, på jobbet, vid middagsbordet och på träningen. På bris.se kan du läsa mer om barnets rättigheter och barnkonventionen.

Lyssna på barn - på riktigt

Fråga, lyssna och agera och uppmuntra andra att göra detsamma. Det gör skillnad. Tillsammans ska vi påminna omvärlden om att alltid lyssna på barns åsikter.

Följ Bris i sociala medier

Gilla, kommentera och dela Bris inlägg i sociala medier. Sprid Bris budskap till fler.

Engagera andra

Rekrytera en medlem, få din arbetsplats att göra en ideell insats för Bris under arbetstid eller kanske starta din egen insamling till förmån för Bris.

Bli medlem

Fördjupa ditt engagemang ytterligare, bli medlem och stå upp för barnets rättigheter.

Lunch med Bris

Under året har vi på Bris genomfört flera lunchföreläsningar med olika viktiga teman. Ämnen som tagits upp är exempelvis När en förälder tagit sitt liv och Samtal i skolan. Målgruppen för föreläsningarna är professionella som arbetar med barn. Föreläsningarna är gratis.

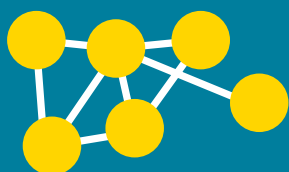
6484
medlemmar

248
volontärer

7719
i nätverket

EFFEKTER AV BRIS MOBILISERINGSARBETE – DET HÄR LEDER DET TILL

Att stå upp för barnets rättigheter kräver engagemang och kunskap. Bris nätverk samlar mer än 7000 personer som arbetar med barn och unga.

Nätverksträffarna bidrar till ökad kunskap, erfarenhetsutbyte och nya kontakter mellan olika sektorer som arbetar med barn och unga, exempelvis socialtjänst, skola, rättsväsende och organisationer inom civilsamhället.

ARTIKEL 42

Arbetet leder till att fler känner till barnkonventionen. Vikten av bred kännedom beskrivs i konventionens artikel 42.

Genom ökad kännedom om barnkonventionen ökar också samhällets möjligheter att tillgodose barnets rättigheter.

Mobiliseringsarbetet gör också att allt fler vill engagera sig som medlemmar, volontärer och givare. De bidrar till verksamheten med tid, kunskap och andra viktiga resurser så att vi blir en starkare röst som står upp för barnets rättigheter.

PåVERKA

**BRIS GÖR BARNNS RÖSTER HÖRDA GENOM
ATT PÅVERKA BESLUTSFATTARE SÅ ATT
BARNETS RÄTTIGHETER TILLGODOSES.**

Varje barn har rätt att få sin röst hörd. En av Bris viktigaste uppgifter är att lyssna på barn och förmedla barns åsikter till politiker och beslutsfattare, så att de får effekt för beslut som rör barns liv.

Bris jobbar alltid intensivt med att sprida kunskap och väcka opinion och engagemang kring barnrättsfrågor, både hos vuxna och barn. Bris inhämtar ständigt barns erfarenheter, bland annat genom den nationella stödlinjen och Brismottagningarna, genom enkätundersökningar och genom att ge barn möjlighet att delta i olika expertgrupper. Den samlade kunskapen används för att påverka beslutsfattare till att skapa ett bättre samhälle för barn.

Målet är att förändra strukturer och beteenden som påverkar barns situation i samhället, nu och i framtiden. Under 2022 har Bris bland annat haft en expertroll i regeringens utredning för en nationell strategi för våld mot barn, "En uppväxt fri från våld". En sådan stra-

tegi, som samlar de åtgärder och mål som behövs för att garantera att inget barn ska växa upp med våld, har länge efterfrågats av Bris. I utredningen har Bris även bidragit genom att hämta in barns röster och se till att barns kunskaper tagits i beaktande. Strategin slår bland annat fast att våld mot barn måste erkännas som en folkhälsofråga.

Bris fortsätter att bidra med kunskap till allmänheten och till professionella, för att barnets rättigheter bättre ska mötas och tillgodoses. Vi deltar i referensgrupper och bidrar med expertis i många olika sammanhang. Genom att göra barns röster hörda, samt bidra med analys och åtgärdsförslag, arbetar Bris för att stå upp för barnets rättigheter på alla samhällets arenor.

NY STRATEGI MOT VÅLD

Våld mot barn ska ses som en folkhälsofråga och kommunernas uppdrag ska tydliggöras. Det slås fast i en ny nationell strategi för våld mot barn. Bris har haft en expertroll i utredningen och hjälpt till med att inhämta barns perspektiv.

”En viktig del i utredningen är den fastslår att våld mot barn måste erkännas som en folkhälsofråga.”

Våld är den tredje vanligaste orsaken till att barn kontaktar Bris och antalet samtal om våld har ökat de senaste åren. Under jullovet 2022-2023 tog Bris emot fler samtal än någonsin tidigare och samtalen om våld var de som ökade mest.

Bris har länge efterfrågat en nationell strategi som samlar de åtgärder och mål som behövs för att garantera att inget barn ska växa upp med våld. Därför är det välkommet att utredningen ”En uppväxt fri från våld” nu presenterats av regeringen.

– Under arbetet med utredningen har vi på Bris medverkat som experter och bistått med att inhämta barns perspektiv. Det har varit tydligt att barnrätten varit central, säger Anna Dorrian Werner som är Påverkansansvarig och barnrättsjurist på Bris.

En viktig del i utredningen är att den slår fast att våld mot barn måste erkännas som en folkhälsofråga. Det förstärker möjligheten att använda de strukturer och myndigheter som finns idag.

– Bris ser positivt på att utredningen väljer att tydliggöra de uppdrag och verktyg som redan finns, snarare än att uppfinna nytt som tar tid att implementera, säger Anna Dorrian Werner.

Bris är positiva till att utredningen ser brett på definitionen av våld, hur barn lever med våldet, våldets konsekvenser och att våldet finns i alla de områden där barn befinner sig: i relationer till jämnåriga, i hemmet, i skolan, i närområdet och på nätet.

– En förutsättning i arbetet för att förverkliga barnets rättigheter är att barn är delaktiga. Därför är det avgörande att barn har hörts i utredningen och att strategin utgått från den kunskap som barn bistått med i sina förslag. Det syns bland annat tydligt i fokuset på det arbete som sker lokalt och tydliggörandet av kommunernas ansvar.

Framåt kommer Bris att titta i detalj på utredningens förslag till åtgärder och bedöma dess effekter.

– Om strategin ska få en reell effekt för de barn som lever med våld eller riskerar att utsättas för våld, måste förslagen i strategin prioriteras både av regeringen och den regionala och kommunala politiken. Varje barn har rätt att leva och växa upp utan våld.

Läs mer på regeringens hemsida:

SOU 2022:70 En uppväxt fri från våld – En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn.

Brisrapporten bygger på samlad forskning och på Bris egna erfarenheter.

STÖD TILL SUICIDEFTER- LEVANDE FAMILJER

Varje år drabbas flera hundra barn i Sverige av att en förälder tar sitt liv – den yttersta konsekvensen av psykisk ohälsa. En sådan händelse påverkar ett barn både akut och på lång sikt. I rapporten *När en förälder tagit sitt liv* lyfter Bris vikten av specialiserat stöd till familjen, samt de brister som finns i stödet idag.

Att förlora sin förälder i självmord är en traumatisk händelse för ett barn. Den förändrar för de flesta barn grundfundamentet i livet och kommer under en lång tid prägla barnets relationer och självbild. Barn i sorg behöver stöd att hitta strategier för att kunna hantera sin vardag.

– När en förälder tagit sitt liv är ofta många motstridiga känslor inblandade, vilket gör sorgen mer komplex än när barn förlorar en förälder av andra orsaker, exempelvis sjukdom, säger Sofia Grönkvist som är chef för enheten för Stöd och utbildning på Bris.

I samhället finns det dessutom många tabun rörande självmord och psykisk ohälsa, vilket leder till att många barn vars förälder tagit sitt liv bär på känslor av skuld, skam och ensamhet. Barnet som drabbas av en förälders självmord har ofta en dubbel sårbarhet – dels på grund av föräldraförlusten och dess dramatiska omständigheter, dels på grund av att ofta ha varit med om svåra händelser redan innan föräldern dog. Många barn vittnar om livssituationer som innehållit våld, missbruk och andra svårigheter. Forskningen visar att den här gruppen barn löper ökad risk att på sikt själva utveckla psykisk ohälsa och ökad risk att dö i förtid av exempelvis missbruk eller suicid.

Bris möter många barn som har en förälder som tagit sitt liv, dels i stödlinjen, dels genom stödhelger för suicidefterlevande familjer.

– Adekvat stöd är en skyddsfaktor som motverkar riskutvecklingen för barnet. Men trots att barn har laglig

rätt till stöd både direkt efter dödsfallet och över tid, vet vi att stödet ofta brister. Insatserna ser olika ut i olika delar av landet och det finns brister både i tillgången till stöd och i utformningen av det, säger Sofia Grönkvist.

I rapporten *När en förälder tagit sitt liv – Kunskapsrapport om stöd till suicidefterlevande barn och familjer*, ger Bris utifrån den forskning som finns, och erfarenheter från barn och familjer, en bild av hur barns hälsa och liv påverkas när en förälder tagit sitt liv. Hur händelsen kan påverka såväl barnets relationer som tryggheten i vardagen och barnets möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda. Det gäller inte bara rätten till stöd utan handlar också om förutsättningar för att kunna uppnå bästa möjliga hälsa, liksom rätten till utbildning.

– Sorgen, i synnerhet efter ett självmord, påverkar många delar av barnets liv både i det akuta skedet och över tid, och kan därför påverka möjligheterna för barnet att få det hen har rätt till.

Att arbeta med stöd till efterlevande familjer är ett sätt att arbeta förebyggande. Det finns en föreställning om att samtal om självmord ökar risken för att fler tar sitt liv, men så är det inte. Tvärtom måste vi prata mycket mer om detta ämne, om psykisk ohälsa, om hur barns livssituation påverkas när en förälder mår dåligt och när det värsta händer – att hen tar sitt liv. Med rätt stöd kan riskerna för psykisk ohälsa hos de efterlevande familjerna minska, och det är samhällets ansvar att, så långt det är möjligt, förebygga dessa risker.

SÅ BÖR SAMHÄLLET S TÖD UTFORMAS

Barn har rätt till bästa uppnåeliga hälsa, samt tillgång till hälsovård, sjukvård och rehabilitering enligt barnkonventionens artikel 24. Rättigheten bygger bland annat på grundprinciperna om barnets rätt till liv och utveckling, samt ickediskriminering. Samtliga Bris rekommendationer utgår ifrån dessa rättigheter, den barnsyn som barnkonventionen förmedlar och barns behov.

1

Specialiserat stöd behövs – både direkt och på lång sikt

Barn som drabbas av en förälders självmord bör erbjudas stöd, både i direkt anslutning till att föräldern dött och kontinuerligt på lång sikt. Stödet behöver vara specialiserat på just konsekvenser när en närstående tagit sitt liv då speciella omständigheter som omgärdar självmord, i kombination med samhällets tabun, gör sorgprocessen komplex för efterlevande familjer.

2

Stödet ska utformas utifrån det enskilda barnets behov

En sorgprocess ser inte likadan ut för alla, och det gör därför inte heller behovet av stöd. Det stöd som ges måste utformas utifrån varje enskilt barns förutsättningar och behov.

3

Stödet måste aktivt erbjudas av samhället

Samhällets stöd får inte vara beroende av att barnet eller familjen själv söker det. Barn och föräldrar i sorg befinner sig i kris, och då kan det vara svårt att själv söka och få hjälp. Därför måste stöd till efterlevande familjer aktivt erbjudas av samhället – inte bara kort efter dödsfallet utan även senare.

4

Stödet ska gälla alla

Idag finns stora skillnader i det stöd till efterlevande familjer som erbjuds i olika delar av landet. Det gäller både tillgången till stöd och utformningen av det. Samhället behöver säkerställa att varje barn erbjuds adekvat stöd, oavsett var barnet bor och hur familjens situation ser ut.

BARNNS UPPMANING TILL VUXNA: ENGAGERA DIG I BARNNS FYSISKA AKTIVITET!

En majoritet av Sveriges barn vill kunna påverka frågor som rör ungas hälsa. Barn menar att vuxna behöver blir mer närvarande, göra barn mer delaktiga och att samhället behöver se till att inget barn hindras från att delta i aktiviteter och idrott på grund av ekonomi eller boendeort. Det visar en Sifo-undersökning som Bris har gjort.

Att främja fysisk aktivitet för barn är en central folkhälsofråga. Fysisk rörelse stärker kroppen och det psykiska välbefinnandet. Samtidigt rör barn på sig alldeles för lite, sett till de rekommendationer som finns. För att ta reda på vad barn själva tänker och tycker kring fysisk aktivitet och vad barn menar krävs för att öka barns fysiska rörelse har Bris gjort en Sifo-undersökning bland barn i åldrarna 13–17 år. I undersökningen framkommer det att barns egen delaktighet ses som en nyckelfaktor: sex av tio barn uppger att de vill vara med och påverka frågor om hälsa och rörelse. Många vill se en mer jämlik tillgång till aktiviteter och idrott samt önskar mer engagemang från vuxna. Fyra av tio barn anser att vuxenvärlden behöver satsa på att erbjuda gratis medverkan på vissa idrotter för dem som har ont om pengar.

– Uppenbart vill många barn vara en del av lösningen och har konkreta förslag som skulle kunna få stor effekt

för barns fysiska aktivitet. Det handlar dels om uppmaningar till det offentliga om vikten av att göra barn delaktiga och att skapa en mer jämlik tillgång till platser och aktiviteter som främjar fysisk rörelse, dels om att vuxenvärlden bör engagera sig mer. Vuxna kan spela en viktig roll som möjliggörare för barns hälsa och välbefinnande, säger Magnus Jägerskog, Bris generalsekreterare.

Undersökningen kommer även att utgöra ett viktigt underlag när regeringens kommitté för främjande av ökad fysisk aktivitet tar fram förslag till regeringen om vad som behövs för ett samhälle som stimulerar rörelse och minskar stillasittande.

– Barns röster kommer att vägas samman med röster från forskningen och från myndigheter, organisationer och verksamheter när vi lägger våra förslag, säger Per Nilsson, ordförande i Kommittén för främjande av ökad fysisk aktivitet (S 2020:06).

Vad barn lyfter som viktigast för att få fler barn att röra på sig:

- **Involvera barn i frågor som rör fysisk aktivitet.**
Hälften anser att vuxenvärlden behöver fråga mer om vad unga vill ha och behöver för att röra på sig mer. Lyssna på barns förslag och inkludera barn i planering av fritid och skolidrott.
- **En mer inkluderande idrott.**
Möjlighet för alla att vara med oavsett ekonomiska förutsättningar och minskad elitsatsning inom idrotten.
- **Bygg för lek och rörelse.**
Stimulera till rörelse genom aktivitetsparker, lekmiljöer och fritidsgårdar som organiserar fysisk aktivitet.
- **Mer engagemang från föräldrar.**
Vuxna behöver bjuda in till aktiviteter och vara närvarande. Mer än vart fjärde barn vill att vuxna ska minska sin skärmtid och engagera sig mer i sina barns aktivitet.

Artikel 24 – Barnets rätt till hälsa

Varje barn har enligt FN:s barnkonvention rätt till bästa uppnåeliga hälsa. I begreppet hälsa inbegrips fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande.

Artikel 31 – Barnets rätt till lek, vila och fritid

Varje barn har enligt barnkonventionen rätt till lek, vila och en meningsfull fritid, anpassad efter barnets ålder.

Artikel 2 – Alla barn har samma rättigheter

Alla barn är lika mycket värda och barnkonventionens rättigheter gäller lika för alla barn. Inget barn får utsättas för diskriminering.

Artikel 12 – Barnets rätt att komma till tals

Varje barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad.

STEPPA UPP BARNRÄTTSPERSPEKTIVET, KOMMUNER!

Sedan barnkonventionen blev lag 2020 ska ett barnrättsperspektiv genomsyra alla svenska kommuners verksamheter. Men så ser det inte ut idag. Bris årliga kommunundersökning om hur involverade barn är i det kommunala arbetet visar på stora skillnader landet över.

Barn finns överallt och barnets rättigheter är grundläggande för kommunernas arbete. Barnrättsperspektivet bör därför genomsyra samtliga verksamhetsområden. Tre år har gått sedan barnkonventionen blev svensk lag och under den tiden har kommunerna arbetat med att implementera lagstiftningen i den egna verksamheten. Som uppföljning gör Bris varje år en undersökning där kommunerna själva får skatta hur arbetet går.

Årets undersökning visar på tydliga brister och stora utmaningar med det systematiska barnrättsarbetet i Sverige. Få kommuner synar sin budget utifrån hur den påverkar barn. Genom att göra en barnkonsekvensanalys ur ett barnrättsperspektiv kan man synliggöra hur barns rättigheter påverkas av olika beslut. Men bara en av tio kommuner gör en sådan analys av sin budget, trots att den är kommunens viktigaste verktyg för styrning av verksamheten. I undersökningen är det också tydligt att det systematiska arbetet med barns delaktighet brister.

– Varje barn har rätt till delaktighet och inflytande i processer och beslut som påverkar dem. Ändå uppger anmärkningsvärt få kommuner, färre än hälften, att de har ett strukturerat arbetssätt eller metoder för att just göra barn delaktiga, säger Sofia Walan som är chef för Bris regionenhet.

Ännu färre kommuner arbetar strukturerat med delaktighet för barn i de yngre åldrarna.

– Det finns många olika sätt att inhämta ett barns åsikter – och det viktiga är att barnet får möjlighet att uttrycka sin åsikt och få den beaktad. Att så få kommuner har ett strukturerat arbetssätt för detta är oroande.

Undersökningen visar att det inte är självklart att barnkonventionen tillämpas i alla de verksamheter som kommunen ansvarar för. De verksamheter som oftast integrerar ett barnrättsperspektiv är främst de som vid första anblick rör barn, såsom förskola och barnomsorg, grundskola och fritidshem samt socialtjänst. Väldigt få kommuner uppger att perspektivet finns med i andra verksamheter, såsom miljö- och hälsoskydd eller krisberedskap. Detta behöver förändras. När ett barn-

rättsperspektiv saknas riskerar kommunerna att missa hur barnets rättigheter påverkas av olika beslut.

– Ett exempel i närtid är att det tog väldigt lång tid för många kommuner att nå ut med krisinformation till barn när covid-19-pandemin slog till, trots att barn i hög grad påverkades av pandemin och åtgärderna som följde, säger Sofia Walan.

Kommunerna uppger tre stora utmaningar i arbetet med implementeringen av barnkonventionen. Det handlar först och främst om rutiner, arbetssätt och praxis, vilket åtta av tio kommuner ser som en av de största utmaningarna. Därtill kommer utmaningar som personalens kompetens och tillräckliga resurser. Bris uppmanar kommunerna att ta stöd i arbetet. Det finns en rad olika verktyg och metoder, bland annat genom Sveriges Kommuner och Regioner, som kan hjälpa kommuner att få syn på när barn och barnets rättigheter påverkas i den egna verksamheten. Dessutom träffar Bris löpande kommuner och för dialog om hur kommunerna jobbar och hur Bris eventuellt kan vara ett stöd i implementeringen av barnkonventionen.

– Nu, snart tre år efter att lagen börjat gälla, duger det inte att inte kunna svara på hur man jobbar med att säkerställa barnets rättigheter i den egna verksamheten. Det är dags att kavla upp ärmarna och inse att detta måste integreras i de dagliga processerna.

Bris rekommendationer till kommuner:

- Gör **barnkonsekvensanalyser** av kommunbudgeten.
- Se över det **systematiska delaktighetsarbetet** – barns delaktighet och inflytande kräver att vuxna skapar förutsättningar för det.
- Anlägg ett **barnrättsperspektiv** inom samtliga kommunala verksamheter för att synliggöra barn och när deras rättigheter påverkas av olika beslut.

MER OM PÅVERKAN

Utställning av barns vykort till makthavare

I december 2022 träffade Bris politiker och tjänstepersoner när Kulturskolan ställde ut barns vykort till makthavare. Utställningen är en del av det arvsfondsprojekt som Bris har medverkat i, som syftar till att öka barns kännedom om sina demokratiska rättigheter, barnkonventionen och att ge barns röster större utrymme i det offentliga rummet.

Remissvar från Bris för barn med skyddat boende

I dag saknar barn ett eget placeringsbeslut när de, tillsammans med en vårdnadshavare, tvingas lämna ett hem präglad av våld för att komma till ett skyddat boende. I ett nytt lagförslag, Utkast till lagrådsremiss - Ett fönster av möjligheter, föreslås barn få en stärkt rättssäkerhet, vilket ger dem större möjlighet att påverka sin placering på det skyddade boendet. Bris välkomnar det nya förslaget, som dessutom stärker barnets rätt till utbildning och bästa uppnåeliga hälsa under tiden barnet är placerat på skyddat boendena. Bris ser också behov av att kräva att de skyddande boendena har rätt kompetens och ett tydligt barnperspektiv för att kunna ta emot barn som har upplevt våld i nära relation.

EFFEKTER AV BRIS PÅVERKANSARBETE – DET HÄR LEDER DET TILL

Bris bedriver ett starkt påverkans- och opinionsarbete i syfte att stå upp för barnets rättigheter, utifrån vad barn berättar för oss och aktuell forskning. Vi svarar också på remisser och rapporter till FN:s barnrättskommitté om hur Sverige efterlever barnkonventionen.

Bris har idag ett unikt högt förtroende hos allmänheten. Vi är en organisation som många uppger att de litar på, som påverkar attityder i samhället och som påverkar politiker och beslutsfattare.

Som en effekt av att barnkonventionen nu är lag ser vi att den oftare nämns i beslut och politiska utspel, även om det fortfarande finns stora brister i hur Sverige efterlever konventionen. Påverkansarbetet är ett viktigt sätt för Bris att bevaka och stärka barnrättsperspektivet inför politiska beslut, för att motverka ojämlikheten i barns uppväxtvillkor.

BRIS
ÅRSREDOVISNING
2022
—

FÖRVALTNINGSBERÄTTELSE

Organisationsnummer 802013–3420

ALLMÄNT OM VERKSAMHETEN

Bris vision är ett samhälle där barnets rättigheter tillgodoses.

Ändamål

Barnens rätt i samhället (Bris) är en barnrättsorganisation som syftar till att stå upp för barnets rättigheter genom att stödja barn utifrån barnets behov, mobilisera samhället och påverka politiker och beslutsfattare genom att göra barns röster hörda, för att skapa ett bättre samhälle för barn. Bris främsta målgrupp är barn och unga under 18 år och utgångspunkten för Bris arbete är att stå upp för varje barns mänskliga rättigheter. Bris ska vara tillgängligt för varje barn som uttrycker ett behov av hjälp och särskilt bistå barn och unga i utsatta situationer.

Bris är en ideell medlemsorganisation som är partipolitiskt och religiöst obunden. All verksamhet utgår från FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och barnsynen i denna.

Vår verksamhet och verksamhetsidé

Sedan 1971 har Bris varje dag kämpat för att barnets rättigheter ska efterlevas i samhället. Det första målet var att införa ett förbud mot barnaga i Sverige, vilket blev verklighet 1979, sedan dess har Bris outtröttligt arbetat för att ge stöd till barn och unga, mobilisera människor, organisationer och företag samt påverka politiker och beslutsfattare att stå upp för barnets rättigheter.

Bris erbjuder stöd till barn under 18 år, varje dag året runt utifrån barnets behov, i den nationella stödlinjen 116 111 (chatt, mejl och telefon). Barn kan också träffa kuratorer fysiskt på mottagningar på våra fem kontor. Bris arbetar också med ett riktat stöd till barn i särskilt utsatta situationer, exempelvis barn som bor i familjehem, barn som flytt undan krig, barn som drabbats av självmord i familjen och barn som har en förälder som dricker för mycket eller mår psykiskt dåligt. Bris stödjer också viktiga vuxna runt barn genom Bris vuxentelefon – om barn, föräldraskapsprogram samt genom föreläsningar och kunskapsförmedling om vad vuxna kan göra för att vara ett stöd för barn.

Bris nätverk är en mötesplats för personer som arbetar med och för barn och unga, och är Sveriges största barnrättsnätverk. Nätverket samlar professionella från skola, socialtjänst, rättsväsendet, hälso- och sjukvård, civilsamhället och många andra aktörer. Varje år anordnas nätverksträffar runt om i hela landet, både fysiska och digitala, som syftar till erfarenhetsutbyte och påfyllnad av kunskap. Bris påverkansarbete handlar om att stärka barnets rättigheter juridiskt och i praktiken genom att lyfta barns röster till politiker och beslutsfattare. Det vanligaste samtalet till Bris handlar om psykisk ohälsa, alltifrån oro och nedstämdhet till tankar om att inte vilja leva längre. Att bryta trenden med den ökande psykiska ohälsan är därför en av Bris viktigaste påverkansfrågor.

Bris är en medlemsorganisation. Antalet medlemmar är vid utgången av året 6 485. Kongressen är Bris högsta beslutande organ som bland annat fattar beslut om Bris långsiktiga plan och utser styrelse. Bris verksamhet möjliggörs genom medlemskap, gåvor och bidrag från privatpersoner, företag och andra organisationer samt av bidrag från stat, regioner, kommuner och privata aktörer. På kongressen 2021 antogs Bris långsiktiga plan "För alla barn alltid" som sträcker sig fram till 2025.

Genom att arbeta för en förbättrad hälsa för barn och unga bidrar Bris också till FN:s mål för hållbar utveckling, Agenda 2030.

116 111 & CHI

116 111 är den nationella stödlinjen i Sverige för barn och unga. Numret 116 111 är ett internationellt stödnummer inom Europa för barn som behöver stöd och skydd. Numret går till en organisation i varje land som har resurser och kunskap att hjälpa barn. Numret ska vara gratis och barnet ska kunna få vara anonymt om hen vill. Bris är Sveriges officiella 116 111-linje.

Bris är medlem i CHI (Child Helpline International), som är ett globalt nätverk med stödlinjer över hela världen som omfattar 159 hjälplinjer för barn i 135 länder. Tillsammans tar nätverkets stödlinjer emot närmare 14 miljoner samtal från barn och unga som är i behov av stöd och skydd varje år.

Bris var med och startade nätverket 2003 och är den enda svenska barnrättsorganisationen med medlemskap i CHI.

SYFTE- OCH ÄNDAMÅLSUPPFYLLELSE

Stödja – så skapar det ett bättre samhälle

Sedan den 15 mars 2021 är Bris stödlinje öppen dygnet runt. Under 2022 hade Bris 44 420 kurativa kontakter med barn och unga, en ökning med 7 procent jämfört med 2021 (41 667). Bris kuratorer använder samtalsmetodik som bygger på forskning och beprövad erfarenhet. Kurativa kontakter är samtal kring ett hjälpbehov, uttalat av barnet eller formulerat tillsammans med kuratorn. Utöver kurativa samtal i stödlinjen har Bris samtal i stödgrupp, individuella samtal och gruppchatt som inte är inräknade. Bris har också ett stort antal övriga kontakter, exempelvis påläggningar eller tysta samtal i stödlinjen, de räknas inte in i de kurativa kontakterna. Alla samtal till Bris besvaras av utbildade kuratorer som lyssnar, stöttar och stärker barnet samt hjälper barnet vidare om det behövs. Barnet är alltid anonymt om hen vill. Samtal till den nationella stödlinjen 116 111 kostar inget för barnet och syns inte på telefonräkningen.

De vanligaste ämneskategorierna i samtalen under 2022 var psykisk ohälsa (47%), familj och familjekonflikter (23%) samt våld, övergrepp och kränkningar (22%). Ofta pratar barn om fler än ett område under sina samtal med Bris, i genomsnitt är det 2,5 ämnesområde som berörs.

Samtalen syftar till att ge barnet möjlighet att förstå och hantera sin situation, samt att informera om barnets rättigheter. Ett annat syfte är att ge barnet en positiv erfarenhet av att söka stöd hos en vuxen, vilket många barn som kontaktar Bris saknar. 66 procent av de barn som kontaktar Bris uppger att de inte skulle vända sig någon annanstans. När barnet befinner sig i en utsatt situation kan Bris kuratorer hjälpa vidare till andra stödfunktioner i samhället. Under 2022 har Bris hänvisat barn vidare till hjälp i en knapp fjärdedel (24%) av de kurativa kontakterna. I några av samtalen får Bris kuratorer uppdrag av barnet att företräda barnet i kontakt med olika myndigheter (oftast socialtjänsten). På detta sätt kan ett samtal till Bris vara början på en långsiktig förändring av ett barns livssituation.

Bris har fem Brismottagningar där barn kan träffa en kurator fysiskt. Mottagningarna ger ett nära stöd till barn i utsatta situationer. På Brismottagningar erbjuds professionellt stöd, men inte vård eller behandling. Mottagningarna finns på de orter där Bris sedan tidigare har

regionkontor. Arbetet med Brismottagningarna har möjliggjorts genom bidrag från Erling-Perssons Stiftelse. Bris har också ett riktat gruppstöd till barn som befinner sig i en särskild utsatthet. I gruppstödet får barn träffa andra barn i liknande situationer, lyssna och dela egna tankar och erfarenheter. En viktig del i att vara med i en grupp är att se att en inte är ensam. Allt gruppstöd på Bris leds av professionella gruppleddare och bygger på beprövade metoder. Fokus i arbetet är att barnen som deltar ska få ökad kunskap och förståelse för sin livssituation samt verktyg för att hantera sitt liv på kort och lång sikt. Det är ett sätt att långsiktigt tillgodose varje barns rätt till psykisk hälsa och förebygga psykisk ohälsa över tid.

Varje barn har rätt till en vuxen som ser, förstår och agerar för barnets bästa. Bris arbetar därför för att vuxna runt barn får kunskap om angelägna frågor för att kunna agera för barnets bästa. Bris föreläser för vuxna i miljöer där barn vistas, som lärare, skolkuratorer, socialsekreterare och andra professionella, i hur man kan samtala med barn och unga.

Bris vuxentelefon – om barn finns för att ge råd och stötta vuxna i barns närhet. Under 2022 besvarades drygt två tusen samtal i Bris vuxentelefon. Information och råd till vuxna finns även på Bris hemsida.

Under 2022 har många familjer flytt till Sverige från kriget i Ukraina. Som ett svar på det har Bris även öppnat en stödlinje på ukrainska för barn och vuxna. Bris har också föräldraskapsprogram riktade till vuxna.

Mobilisera – så förändrar det samhället

Bris medlemmar delar organisationens värderingar och står upp för barnets rättigheter i sin vardag. Som medlem går det också att engagera sig i organisationen genom förtroendeuppdrag och att vara volontär. Bris volontärer har under året fokuserat en stor del av sitt arbete med att berätta om Bris och om barns rättigheter för barn och vuxna. Tillsammans arbetar vi för ett mer hållbart samhälle för barn.

Bris arbetar för att skapa engagemang bland organisationer, professionella och allmänhet för att stärka arbetet med att stå upp för barnets rättigheter. Bris nätverk är en samlingsplats för professionella om barnets rättigheter som idag samlar drygt 7 700 medlemmar. Under året har nätverket haft elva regionala nätverksträffar som genomförts fysiskt samt två digitala och nationella webinarium. En långsiktig målsättning är att genom nätverket sprida kunskap om barnrätt och vuxnas handlingsberedskap när ett barn far illa eller på annat sätt behöver stöd.

Påverka – så stärker det barnets rättigheter

1971 föddes Bris i revolt och protest mot barnaga. Att en grupp människor slöt upp i kampen för barnets rättigheter, bidrog till att Sverige blev först i världen med ett förbud mot barnaga åtta år senare. Bris är lika outtröttliga, nu som då, och arbetar varje dag för ett hållbart samhälle genom att förmedla barns röster till politiker och andra beslutsfattare som har möjlighet att förbättra barns livsvillkor.

Under året släppte Bris tre rapporter som bygger på våra kontakter med barn, aktuell forskning och omvärldsanalys. Bris årsrapport *Väld - en del av barns vardag*, fördjupar sig särskilt i barns utsatthet för våld. Såväl i det egna hemmet som i samhället i stort. Rapporten *Barns rättigheter i skottlinjen – om gängkriminalitet och barns uppväxtvillkor* lyfter kopplingen mellan gängkriminalitet, barnets rättigheter och barns uppväxtvillkor. Under hösten släpptes rapporten *När en förälder tagit sitt liv* vilken belyser hur vi som samhälle behöver öka kunskapen om -och inse vikten av-, stöd till den här gruppen av barn och familjer.

Organisationen lämnade fem remissvar under 2022 och omnämndes 3 470 gånger i media med en stor räckvidd om ca 787 miljoner lästillfällen. Genom att vara en stark röst och genom långsiktigt påverkansarbete säkerställs barnets rättigheter i praktiken.

VÄSENTLIGA HÄNDELSER UNDER RÄKENSKAPSÅRET

En tid av oro

Vi lever i en orolig tid där pandemi, krig, inflation och klimatkris pågår parallellt. Det är mycket att ta in och det är lätt att känna hopplöshet inför allt som sker och hur framtiden ska bli.

Den 24 februari 2022 invaderade Ryssland Ukraina. Barn är en sårbar grupp i samhället och som alltid i kriser drabbas barn särskilt hårt.

Under 2022 kom ungefär 45 000 ukrainska flyktingar till Sverige. Omkring 13 000 av dem är barn. Behovet av psykosocialt stöd är stort hos familjerna – både här och nu och på sikt. Därför startade Bris, med stöd från Egmont Fonden och Kavlifonden, ett projekt för att jobba riktat mot barn som flytt till Sverige från kriget i Ukraina: *Kraftsamling för barn som flytt*. Projektet ska pågå till slutet av sommaren 2024 och består av flera olika delar. Bland annat nysatsar Bris på TRT – Teaching Recovery Techniques-, som är en gruppbaserad stödmotod för att hjälpa barn och unga som har traumasymtom efter att ha varit med om krig eller annan kris.

Under 2022 har Sveriges ekonomi hamnat i stort fokus. Med stigande priser på mat, bränsle och el har många familjer fått det tuffare, och svårast är det för dem som redan tidigare hade små ekonomiska marginaler. Bris har under året märkt av en ökad ekonomisk oro bland barn som kontaktar stödlinjen.

Stötta barn i alla åldrar

Tidiga och förebyggande insatser är många gånger helt avgörande för barns liv och Bris vill arbeta för att stärka stödet till de yngsta barnen. Under 2022 inleddes därför ett projekt om stöd till barn 0–6 år, finansierat av Egmont Fonden. Under året har de yngsta barnens tillgång till rättigheter, stöd och skydd kartlagts. Bris kommer under våren 2023 att ge ut en rapport och hålla en konferens inriktad på de yngsta barnen, samt fortsätta utvecklingen av verksamheten för att synliggöra och stötta målgruppen.

Valår och barns rättigheter i skottlinjen

I september 2022 gick Sverige till val och Bris förde fram valkraven *Barnets rättigheter på riktigt*. Tillsammans med Bris volontärer var målet att få barnets rättigheter högt upp på den politiska agendan. Bris valkrav lyfte fram tre områden som särskilt påverkar barn och där barnets rättigheter tydligare måste tillgodoses: en uppväxt fri från våld, ett samhälle som främjar psykisk hälsa och en bra skola för alla.

I juni 2022 släppte Bris rapporten *Barnets rättigheter i skottlinjen – om gängkriminalitet och barns uppväxtvillkor*, som lyfter kopplingen mellan gängkriminalitet, barnets rättigheter och barns uppväxtvillkor. I rapporten ger barn, forskare och professionella sina perspektiv på hur utvecklingen ska vända. Den visar på att de politiska lösningarna, som länge bestått av straffskärpningar och tvångsmedel, är kortsiktiga och att det som krävs är tidiga och förebyggande insatser som t.ex. en fungerande skola, en meningsfull fritid, trygghet hemmiljö och goda uppväxtvillkor.

Syftet med rapporten är att ge en ökad förståelse för att frågan om otrygghet och gängkriminalitet också är en fråga om barns rättigheter och vilka förutsättningar barn idag växer upp med.

När en förälder tagit sitt liv

Varje år drabbas flera hundra barn i Sverige av att en förälder tar sitt liv – den yttersta konsekvensen av psykisk ohälsa. En sådan händelse påverkar ett barn både akut och på lång sikt. I rapporten *När en förälder tagit sitt liv – kunskapsrapport om stöd till suicidefterlevande barn och*

familjer, lyfter Bris vikten av specialiserat stöd till familjen, samt de brister som finns i stödet idag. Utifrån den forskning som finns ger Bris en bild av hur barns hälsa och liv påverkas när en förälder tagit sitt liv. Hur händelsen kan påverka såväl barnets relationer som tryggheten i vardagen och barnets möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda. Det gäller inte bara rätten till stöd utan handlar också om förutsättningar för att kunna uppnå bästa möjliga hälsa, liksom rätten till utbildning. Att förlora sin förälder i självmord är en traumatisk händelse för ett barn. Den förändrar för de flesta barn grundfundamentet i livet och kommer under en lång tid att prägla barnets relationer och självbild. Barn i sorg behöver stöd att hitta strategier för att kunna hantera sin vardag.

Bris Internationellt

Bris har ett internationellt utvecklingsprojekt tillsammans med stöddlinjen för barn i Tanzania som drivs av organisationen C-Sema och finansieras av medel från ForumCiv. Projektet genomförs med syfte att förebygga och stoppa trafficking av barn från regionen Singida samt att öka kunskapen om barnets rättigheter. Projektet har bidragit till ett ökat engagemang bland vuxna för att minska barns utsatthet för trafficking, nätverk har skapats mellan myndighetsanställda för att agera vid fall av trafficking och barn själva har lärt sig om sina rättigheter och riskerna med trafficking, vilket även är kunskap de sprider till nya elever i deras skolor och andra barn.

Under hösten 2022 stod Bris värd för den tionde internationella konferensen för världens stöddlinjer för barn, tillsammans med Child Helpline International. Temat för konferensen var barns motståndskraft i en värld där pandemi, krig, klimathot, energikris och ekonomisk nedgång avlöser varandra. Över 200 deltagare från över hundra länder kom till Stockholm för att diskutera vilket stöd barn behöver i kristider, och hur stödet ska säkerställas. En röd tråd under konferensen var hur vi som stöddlinjer kan vara ett stöd för barn i tider av kris. Konferensen avslutades med en gemensam deklaration, Stockholmsdeklarationen, med sju prioriterade områden i arbetet framåt och en uppmaning till regeringar och FN att arbeta för att säkerställa att alla barn och unga runt om i världen har tillgång till en kostnadsfri och högkvalitativ stöddlinje.

Under 2022 har det nordiska samarbetet fortsatt att utvecklas med besök och samverkansmöten hos flera av de nordiska stöddlinjerna, bland annat hos Bris i Stockholm. Genom kunskapsutbyte kan stöddlinjerna gemensamt ytterligare stärka stödet till barn.

Stärkt statlig finansiering av den nationella stöddlinjen

I november 2022 föreslog regeringen att Bris årligen från

2023 ska få 20 miljoner kronor för att säkerställa den långsiktiga finansieringen av den nationella stöddlinjen för barn 116 III, vilket godkändes av riksdagen i december. Finansieringen täcker ungefär hälften av dagens driftskostnader för stöddlinjen och är därför en viktig del i att säkerställa att Bris även fortsatt kan ha öppet dygnet runt.

Företagssamarbeten

Svenska Postkodlotteriet är en av Bris viktiga samarbetspartners. Postkodlotteriet har sedan 2007 gett ett stöd till verksamheten. Under 2022 tilldelades Bris 10 miljoner kronor i basstöd. Bris har också flera samarbeten med företag som stödjer verksamheten, som Bastard Burgers, Circle K, Coop, KappAhl och Telia.

Tack vare projekt, företagssamarbeten, gåvor samt bidrag som Bris har fått under 2022 har Bris kunnat nå fler barn och utbildat viktiga vuxna runt barn. Varje gåva och bidrag är viktig för det fortsatta arbetet med att stödja, mobilisera och påverka för att stärka barnets rättigheter.

MEDLEMMAR

Allt fler privatpersoner väljer att stödja Bris genom att gå med som medlemmar eller bli månadsgivare. Bris har under 2022 ökat sitt medlemsantal och den sista december 2022 uppgick antalet till 6 485 personer (6 131 stycken, 2021). Arbetet med att stärka upp medlemsorganisationen och få medlemsantalet att fortsatt öka pågår alltjämt. Drygt 10 500 (ca 8 900, 2021) personer valde att stödja Bris med en gåva varje månad.

Medlemsavgiften är 360 kronor per år. För barn är medlemskap gratis, enligt beslut på kongressen 2021, fram till det år som barnet fyller 18 år.

HÅLLBARHETSUPPLYSNINGAR

Bris är en barnrättsorganisation vars grundläggande syfte är att stärka barnets rättigheter och förbättra barn och ungas livssituation. Organisationens verksamhet handlar om social hållbarhet och Bris arbetar för att barnets rättigheter ska tillgodoses, att varje barn ska få må bra och få så bra förutsättningar som möjligt inför vuxenlivet. På så sätt skapas ett hållbart samhälle för alla.

Bris hållbarhetsstrategi innehåller tre delar; Bris tar socialt ansvar genom att stärka barnets rättigheter, Bris tar ekonomiskt ansvar genom att varje krona används effektivt för att göra skillnad för barn och Bris tar miljömässigt ansvar genom att ständigt värdera det vi gör utifrån dess klimat- och miljöpåverkan.

Medarbetare

På Bris arbetar drygt hundra personer. De flesta är kvinnor och arbetar på kansliet i Stockholm. Bris har under 2022 varit medlem i Fremia och tecknar kollektivavtal med samtliga anställda. Bris arbetar aktivt med att skapa en hållbar arbetsmiljö och följer löpande upp arbetsmiljön på individ-, team- och organisationsnivå. Det sker genom dialog med medarbetarna och genom löpande frågor som ställs till organisationen. Bris arbetar även aktivt med att kompetensutveckla medarbetarna och gör årligen en kompetensutvecklingsplan i samband med verksamhetsplaneringen. Bris gör en årlig hälso-mätning samt flera kortare pulsenkäter under året för att följa personalfrågor löpande.

FÖRVALTNING, STYRNING OCH LEDNING

Organisation

Kongressen som hålls vartannat år är Bris högsta beslutande organ. Styrelsen är organisationens verkställande organ mellan kongresserna. Den dagliga verksamheten leds av en *generalsekreterare* som utses av styrelsen. Sedan den 9 mars 2016 är Magnus Jägerskog Bris generalsekreterare.

Bris är indelat i regioner. Det år som Bris har kongress hålls ett *medlemsmöte* i varje region. Nästa kongress samt medlemsmöte hålls under 2023. På medlemsmötet väljs bland annat *kongressombud* som närvarar och har rösträtt på kongressen. På medlemsmötet nomineras även en representant till Bris nationella *valberedning* vars uppgift är att föreslå ledamöter till styrelsen samt att föreslå val av *revisorer*. Medlemsmötet *nominerar* även en representant till Bris granskningsutskott (se nedan). Den nationella *valberedningen* och *granskningsutskottet* väljs sedan av kongressen. Varje region har även ett regionråd vars arbete syftar till att mobilisera samhället regionalt för barnets rättigheter. Representanter till regionrådet väljs också vid medlemsmötet. Totalt finns det drygt 80 förtroendeposter i Bris.

Bris har kontor i Stockholm, Göteborg, Malmö, Linköping och Umeå. Bris och styrelsen har sitt säte i Stockholms stad.

Granskning

Kongressen utser två revisorer för att granska Bris räkenskaper och förvaltning. Valda revisorer för innevarande kongressperiod är Therese Hedberg och Erik Albenius, *auktoriserade revisorer* från PwC.

Kongressen utser även representanter till Bris *granskningsutskott* som har till uppgift att granska att Bris stadgar efterlevs samt att beslut som fattas på kongressen

BRIS STYRANDE ORGAN:

- Kongress
- Styrelse
- Generalsekreterare

BRIS KONTROLLERANDE ORGAN:

- Auktoriserade revisorer
- Granskningsutskott

BRIS STYRELSE

Sedan maj 2021 består Bris styrelse av nedanstående ledamöter:

Ordförande:

Annabella Kraft (tidigare seniorchef och ledarskapsutvecklare Södertälje kommun)

Ledamöter:

Anders Lindmark (Utvecklingssamordnare på Grundskoleförvaltningen i Malmö), vice ordförande

Carin Grundberg Sandell (Grundare av Scouternas Trygga Möten)

Helén Strömberg (Fil dr och universitetslektor Umeå universitet)

Sofie Edberg (Koordinator i nationellt nätverk för ledning och styrning av hälso- och sjukvård)

Åsa Ekman (Konsult inom barnets rättigheter)

P-G Persson (VD och koncernchef på Platzer fastigheter)

Cecilia Carnefeldt (Koncernchef på Kunskaps-skolan)

Jerker Lindsten (vice VD för Vinnigroup)

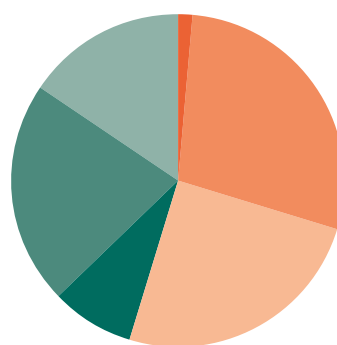
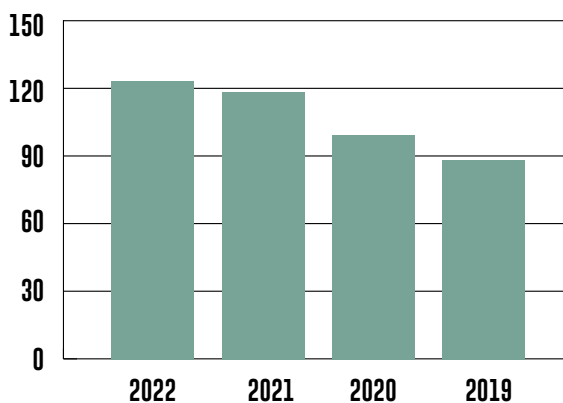
Ulrika Rogland (Advokat med fokus på barnrätt)

genomförs av styrelsen. Granskningsutskottet består av en representant från varje region.

Giva Sveriges kvalitetskod

Bris är medlem i Giva Sverige (branschförening som arbetar för tryggt givande) och tillämpar dess etiska kvalitetskod där nyckelorden är respekt, öppenhet, trovärdighet och kvalitet. Vartannat år ska en extern revisor granska och intyga att organisationen efterlever koden. Bris följer Giva Sveriges uppdaterade kvalitetskod och Bris auktoriserade revisor har i september 2022 granskat och intygat att Bris efterlever koden. Bris senaste effektrapport finns publicerad på Bris hemsida.

Verksamhetens intäkter 2019-2022 (mkr)

Verksamhetens intäkter 2022, 123 (mkr)

- Medlemsavgifter, 2
- Allmänheten, 35
- Företag, 31
- Svenska Postkodlotteriet, 10
- Offentliga bidrag, 27
- Övriga intäkter, 19

Svensk Insamlingskontroll

Bris plusgiro 901504-1, 900708-9, 900709-7 och 900710-5 kontrolleras av Svensk Insamlingskontroll vars syfte är att övervaka så att insamlingar från allmänhet sker under betryggande kontroll och att insamlingar inte belastas med oskäligen kostnader samt att goda marknadsföringsmetoder används.

ANVÄNDNING AV FINANSIELLA INSTRUMENT

Det övergripande målet i Bris kapitalförvaltningspolicy är att Bris ska placera sina tillgångar på ett etiskt försvarbart sätt med möjlighet till en god avkastning på lång sikt och till en så låg kostnad som möjligt. Bris ska placera sina tillgångar i värdepapper och fonder med låg risk och policyn tillåter endast placeringar i aktiefonder och räntebärande värdepapper. Aktier eller andelar som erhålls genom testamente eller gåva och som inte uppfyller kraven på placering enligt policyn ska avyttras inom tolv månader.

Kapitalförvaltningspolicyn i sin helhet finns publicerad på bris.se.

För närvarande hanterar Bris sina placeringar med rådgivning.

Bris riktlinje för eget kapital är att kapitalet ska motsvara minst 6 månaders fasta kostnader och som mest 1 års fasta kostnader.

RESULTAT OCH STÄLLNING

Årets verksamhetsintäkter uppgår till 123,4 mkr (118,1 mkr 2021). Ökningen beror främst på ökade gåvor från allmänheten i form av arv under året.

Insamling från allmänheten uppgår till 34,5 mkr (30,3 mkr, 2021) där den främsta orsaken till intäktssökning består av arvsintäkter. Företagsgåvor och företagssamarbeten uppgår till 30,8 mkr (31,1 mkr, 2021). Svenska Postkodlotteriets basstöd är 10,0 mkr år 2022, vilket är samma nivå som föregående år. 2021 fick Bris ytterligare en miljon kronor från Postkodlotteriet med anledning av pandemin.

Bidrag uppgår till 36,3 mkr (36,4 mkr, 2021) och avser flera olika projekt. Föregående år erhöll Bris extra offentliga bidrag från Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten med anledning av utbrottet av covid-19. 2022 har inga extra bidrag av den anledningen lämnats men flera nya partnerskap och projekt har inletts. Exempelvis så stöttar Egmont Fonden tre projekt, som innefattar förstärkning

av nattöppet, fokus på de yngsta barnen samt Kraftsamling för barn som flytt. Kraftsamling för barn som flytt finansieras även av Kavlifonden. Erling-Perssons Stiftelse möjliggör att Bris har våra fem mottagningar öppna. Under 2022 avslutades ett större projekt som finansierades av Allmänna arvsfonden, Trygg på Natten. Bris har därefter startat upp ett nytt stort projekt tack vare Allmänna arvsfonden avseende det digitala stöd som erbjuds och ska erbjudas till barn i framtiden.

Ändamålskostnaderna uppgick till 94,8 mkr, vilket utgör 79% av den totala kostnadsmassan (79 procent, 2021). Det största verksamhetsområdet är Bris stödverksamhet, följt av Kommunikation, Opinion och Påverkan.

Årets administrations- och insamlingskostnader i relation till de totala kostnaderna uppgick till 21 procent (21 procent, 2021).

Årets överskott uppgår till 4,6 mkr (16 mkr, 2021). Det budgeterades för ett överskott på 0,4 mkr för 2022 och anledningen till att utfallet är bättre är de ökade intäkterna från allmänheten och arv men också de nya projekten från Egmont Fonden, Kavlifonden och Allmänna arvsfonden. Under året har kostnader för att stärka upp stödverksamheten och information om densamma prioriterats. Överskottet blir betydelsefullt framöver för den fortsatta utvecklingen av verksamheten.

Förändring av eget kapital

Eget kapital uppgår vid årets slut till 69,2 mkr (64,6 mkr, 2021). Målet med det balanserade kapitalet är att det ska motsvara cirka 6 till 12 månaders fasta kostnader. Vid året slut motsvarade det 10,0 månader (11,5 månader, 2021).

Tkr	Balanserat eget kapital	Totalt eget kapital
Ingående balans 2022	64 599	64 599
Årets resultat	4 620	4 620
Utgående balans 2022	69 219	69 219

Flerårsöversikt

	2022	2021	2020	2019	2018
Antal medlemmar	6 485	6 131	6 512	6 100	6 229
Antal stödjande kontakter inkl Bris Vuxentelefon	46 788	43 806	34 345	29 869	29 072
Verksamhetens intäkter (tkr)	123 447	118 120	98 826	87 728	90 944
Årets resultat efter fördelning till/från ändamålsbestämda medel (tkr)	4 620	15 981	12 559	-1 614	11 399
Balanserat eget kapital (tkr)	69 219	64 599	48 618	36 059	37 674
Medelantal anställda	98	87	73	68	67

FÖRVÄNTAD FRAMTIDA UTVECKLING

Ekonomisk oro och krig i närområdet kommer fortsatt påverka och prägla vardagen för många barn 2023. Psykisk ohälsa är fortsatt det vanligaste skälet till att barn kontaktar Bris, och det är samtalen om självmord, ångest, självdestruktivitet samt ådstörningar som ökar mest, liksom de som handlar om våld, övergrepp och kränkningar. Den långsiktiga planen som antogs vid kongressen 2021, och som sträcker sig fram till 2025, heter *För alla barn alltid* och det kommer att vara ett fortsatt viktigt fokus för Bris under de kommande åren.

2022 kunde Bris ge stöd till fler barn än någonsin tack vare dygnet runt-öppet och fler kuratorer samt Bris mottagningar. 2023 kommer Bris arbeta med en fortsatt utveckling av den digitala miljön inom stödverksamheten för att nå fler barn och ett fortsatt arbete med mottagningarna för att nå ut till fler. Satsningen Kraftsamling för barn som flytt och den ukrainska linjen kommer att fortsätta under hela 2023.

Bris är en stark påverkansorganisation och den positionen kommer fortsätta att användas för att stärka barnets rättigheter i samhället.

Bris verksamhet är beroende av gåvor från privatpersoner, företag och andra organisationer och det är tack vare dessa gåvor som Bris kan erbjuda barn och unga stöd dygnet runt, året om, mobilisera för barns rättigheter och bedriva ett starkt opinions- och påverkansarbete. Finansiellt sett finns det en osäkerhet när samhället haft en hög inflation och nu på väg in i en lågkonjunktur. Det statliga stöd som ges för att kunna drifva den nationella stöddinjen II6 III, bidrar till en långsiktig trygghet att alltid kunna erbjuda barn stöd trots oroliga tider.

Fokus i Bris arbete framåt är att fortsätta arbeta för ett samhälle där barnets rättigheter tillgodoses – och att finnas för alla barn alltid. Vi ska vara närvarande i barns vardag. Vi ska synas i skolan, idrotten, på nätet och andra platser där barn finns.

Resultaträkning, tkr

	Not	2022	2021
Verksamhetsintäkter			
Medlemsavgifter		2 065	2 068
Gåvor	3	81 861	77 874
Bidrag	3	36 265	36 431
Nettoomsättning		1 813	1 669
Övriga intäkter		1 443	78
Summa verksamhetsintäkter		123 447	118 120
Verksamhetskostnader	4,5		
Ändamålskostnader		-94 808	-81 200
Insamlingskostnader		-18 672	-15 573
Administrationskostnader		-6 144	-5 546
Summa verksamhetskostnader		-119 624	-102 319
Verksamhetsresultat		3 823	15 801
Resultat från finansiella investeringar			
Övriga ränteintäkter och liknande resultatposter	6	859	181
Räntekostnader och liknande resultatposter	7	-62	0
Summa resultat från finansiella investeringar		797	181
Årets resultat		4 620	15 981

Kassaflödesanalys

	Not	2022	2021
Den löpande verksamheten			
Verksamhetsresultat		3823	15 801
Justeringar för poster som inte ingår i kassaflödet			
- Avskrivningar och nedskrivningar		216	527
- Erhållna värdepapper genom arv		-39	-633
Erhållen ränta		136	60
Erlagd ränta		-0	0
Kassaflöde från den löpande verksamheten före förändringar av verksamhetskapital		4 136	15 756
Förändringar i verksamhetskapital			
- Förändring av kortfristiga fordringar		860	-2 028
- Förändringar av kortfristiga skulder		9 166	-5 403
Kassaflöde från den löpande verksamheten		14 161	8 325
Investeringsverksamheten			
- Förvärv värdepapper		-8 830	-771
- Försäljning värdepapper		4 675	0
- Försäljning av värdepapper som erhållits genom arv		0	180
- Förvärv av materiella anläggningstillgångar		0	-348
Kassaflöde från investeringsverksamheten		-4 155	-939
Finansieringsverksamheten			
- Realisationsresultat från värdepapper		661	0
- Realisationsresultat från värdepapper genom arv		0	119
Kassaflöde från finansieringsverksamheten		661	119
Årets kassaflöde		10 666	7 504
Likvida medel vid årets början		45 992	38 487
Likvida medel vid årets slut		56 658	45 992

Balansräkning, tkr

	Not	2022-12-31	2021-12-31
Tillgångar			
Anläggningstillgångar			
Immateriella anläggningstillgångar			
Balanserade utgifter	8	0	112
Summa immateriella anläggningstillgångar		112	577
Materiella anläggningstillgångar			
Inventarier	9	291	394
Summa materiella anläggningstillgångar		291	394
Finansiella anläggningstillgångar			
Andra långfristiga fordringar	10	51	51
Summa finansiella anläggningstillgångar		51	51
Summa anläggningstillgångar		342	557
Omsättningstillgångar			
Kortfristiga fordringar			
Kundfordringar		951	1 953
Övriga fordringar	11	581	505
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter	12	2 969	2 902
Summa kortfristiga fordringar		4 501	5 360
Kortfristiga placeringar	13	30 706	26 512
Kassa och bank		56 658	45 992
Summa omsättningstillgångar		91 866	77 864
Summa tillgångar		92 207	78 422
Eget kapital och skulder			
Eget kapital			
Balanserat resultat		69 219	64 599
Summa eget kapital		69 219	64 599
Kortfristiga skulder			
Leverantörsskulder		6 414	5 130
Skuld erhållna ej nyttjade bidrag	14	8 590	2 520
Övriga skulder		1 078	974
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter	15	6 906	5 198
Summa kortfristiga skulder		22 988	13 822
Summa eget kapital och skulder		92 207	78 422

NOTER

Not 1 Redovisningsprinciper

Bris redovisnings- och värderingsprinciper överensstämmer med årsredovisningslagen, BFNAR 2012:1 (K3), och Giva Sveriges styrande riktlinjer för årsredovisning. Redovisningsprinciperna är oförändrade gentemot föregående år.

RESULTATRÄKNINGEN

Verksamhetsintäkter

Gåvor redovisas som huvudregel som intäkt när de erhålls. Erhållna tillgångar genom testamente behandlas som gåva. Bidrag redovisas som intäkt när villkoren för att erhålla bidraget har uppfyllts. Erhållna bidrag redovisas som skuld till dess villkoren för att erhålla bidraget uppfylls. Bidrag som erhållits för att täcka vissa kostnader redovisas samma räkenskapsår som den kostnad bidraget är avsett att täcka.

När Bris tar emot en tillgång eller en tjänst som har ett värde utan att ge tillbaka motsvarande värde i utbyte är det en gåva eller ett erhållt bidrag. Om tillgången eller tjänsten erhålls därför att Bris uppfyllt eller kommer att uppfylla vissa villkor och om Bris har en skyldighet att återbetala till motparten om villkoren inte uppfylls är det ett erhållt bidrag. Är det inget bidrag är det en gåva.

Gåvor som utgörs av annat än kontanta medel värderas till marknadsvärdet vid gåvotillfället. Erhållna gåvor redovisas netto, det vill säga efter avdrag för de direkta kostnader som kan uppkomma vid försäljning av en tillgång.

Medlemsintäkter avser inbetalning av medlemsavgift från organisationens medlemmar. Avgiften periodiseras inte, utan intäktsförs vid inbetalning. Medlemsavgiften bestäms av kongressen. Intäkter under rubriken "Nettoomsättning" avser i första hand kurs- och konferensavgifter vid utbildningar som organisationen anordnar, som är en del av ändamålet med verksamheten att sprida kunskap och information.

Verksamhetskostnader

Kostnaderna för verksamheten har delats upp i enlighet med Giva Sveriges styrande riktlinjer för årsredovisning i ändamåls-, insamlings- och administrationskostnader.

Ändamålskostnader avser kostnader som har direkt samband med att uppfylla Bris ändamål enligt dess stadgar. Det omfattar kostnader för stödverksamheten, projekt, kommunikation/opinion/påverkan samt kunskapsspridning.

Insamlingskostnader är sådana kostnader vars syfte är att generera externa intäkter i form av insamlade medel och gåvor från privatpersoner och företag.

Administrationskostnader omfattar revision, samt kostnader förknippade med förtroendemannaorganisationen, till exempel kongressen samt central administration och ledning för hela organisationen. Arbete med bidrags- och projektansökningar ingår också i administrationskostnaderna.

Gemensamma kostnader för bland annat data, telefoni och viss administration har fördelats ut på de olika delarna i förhållande till antalet anställda inom respektive verksamhetsområde samt resursutnyttjande.

Alla organisationens leasingavtal redovisas som operationella, det vill säga leasingavgiften redovisas linjärt över leasingperioden.

Löpande ersättningar till anställda i form av löner, sociala avgifter och liknande kostnadsförs i takt med att de anställda utför tjänster.

BALANSRÄKNINGEN

Eget kapital

I de fall när givare eller donator bestämt att medel ska användas till särskilda ändamål, eller styrelsen beslutat att medel ska användas på ett särskilt sätt, klassificeras dessa som ändamålsbestämda medel. Dessa redovisas som en del av eget kapital i balansräkningen. När organisationen belastas med kostnader för ändamålet redovisas dessa i resultaträkningen. Upplösning sker därefter av för ändamålet avsatta medel under eget kapital med motsvarande belopp.

Materiella och immateriella anläggningstillgångar

Materiella och immateriella anläggningstillgångar värderas till anskaffningsvärde minskat med avskrivningar enligt plan. Bidrag som hänför sig till en anskaffning av en anläggningstillgång minskar anskaffningsvärdet. Avskrivning sker linjärt över tillgångens beräknade nyttjandeperiod. Balanserade utgifter för programvara och hemsida, samt inventarier, skrivs av under fem år. Inköp av datorer kostnadsförs direkt. Inköp av datorer kostnadsförs direkt.

Omsättningstillgångar

Fordringar upptas till det belopp som efter individuell prövning beräknas bli betalt. Kortfristiga innehav i aktier och andelar redovisas till det lägsta av anskaffningsvärdet eller marknadsvärdet vid balansdagen. Vid värderingen tillämpas portföljmetoden (kollektiv värdering).

Övrigt

Om inte annat anges är alla belopp angivna i tusentals kronor.

Not 2 Uppskattningar och bedömningar

Det finns inga bedömningar som har betydande effekt på de redovisade beloppen i årsredovisningen. Det finns heller ingen osäkerhet i uppskattningarna som innebär en betydande risk för väsentliga justeringar av värden i balansräkningen under nästa år.

Not 3 Insamlade medel

	2022	2021
Gåvor som redovisats i resultaträkningen		
Insamlade medel		
Allmänheten	34 543	30 297
Företag	30 808	31 094
Postkodlotteriet	10 000	11 000
Externa stiftelser och fonder	6 510	5 483
Summa	81 861	77 874

Gåvor som inte redovisats i resultaträkningen

Vissa gåvor är svåra att värdera och redovisas inte i resultaträkningen. Det gäller till exempel annonsutrymme och konsulttjänster. Nedan har vi uppskattat värdet av de gåvor som inte redovisats i resultaträkningen.

	2022	2021
Insamlade medel (uppskattade belopp)		
Annonser och hyråravoden	1 240	3 120
Övrigt	700	730
Summa insamlade medel	1 940	3 850

	2022	2021
Bidrag som redovisats som intäkt		
<i>Insamlade medel</i>		
Erling-Perssons Stiftelse	4 522	5 255
Projektbidrag från Postkodlotteriet	0	576
Andra organisationer	4 268	6
Summa insamlade medel	8 790	5 837
<i>Offentliga bidrag</i>		
Allmänna arvsfonden	7 022	5 924
Socialstyrelsen	8 521	13 457
Folkhälsomyndigheten	1 957	2 834
Övriga statliga bidrag	1 435	1 346
EU	90	601
Kommuner	6 498	5 290
Regioner/länsstyrelser	1 952	1 142
Summa offentliga bidrag	27 475	30 594
Summa bidrag	36 265	36 431

Totala insamlade medel består av följande:	2022	2021
Gåvor som redovisats i resultaträkningen	81 861	77 874
Gåvor som inte redovisats i resultaträkningen	1 940	3 850
Bidrag som redovisats som intäkt	8 790	5 837
<i>Summa insamlade medel</i>	92 591	87 561

Not 4 Medelantalet anställda, personalkostnader och arvoden till styrelsen

	2022	2021
Medelantalet anställda	83	74
Kvinnor	15	13
Män	98	87

Könsfördelning bland ledande befattningshavare	2022	2021
Antal kvinnor i styrelsen	7	7
Antal män i styrelsen	3	3
Antal kvinnor bland övriga ledande befattningshavare	7	7
Antal män bland övriga ledande befattningshavare	1	1

Ideellt arbete

Bris har under 2022 haft 75 förtroendeposter, bland annat styrelseledamöter, suppleanter, valberedning, granskningsutskott och regionråd. Utöver dessa förtroendeposter har 248 volontärer (ca 250, 2021) tillsammans med regionråden ideellt bidragit med informationsspridning vid olika events runt om i landet, administrativa volontäruppdrag samt uppdrag med insamlingssyfte. Arvode och ersättning för förlorad arbetsinkomst har utbetalts till styrelsen om totalt 20 tkr (20 tkr, 2021). Värdet av övriga ideella insatser har inte redovisats i resultaträkningen.

Avtal om avgångsvederlag

Generalsekreteraren omfattas inte av lagen om anställningsskydd. Bris har träffat ett avtal med nuvarande generalsekreterare om en uppsägningstid på 6 månader vid uppsägning från arbetsgivarens sida.

Uppgift om styrelsens deltagande på styrelsemöten under året	Antal möten		
	Närvarande	Ej närvarande	Totalt
Styrelsen under 2022			
Annabella Kraft (ordförande)	4	0	4
Anders Lindmark	3	1	4
Carin Grundberg Sandell	4	0	4
Helén Strömberg	4	0	4
Sofie Edberg	4	0	4
Åsa Ekman	3	1	4
Jerker Lindsten	2	2	4
P-G Persson	4	0	4
Ulrika Rogland	3	1	4
Cecilia Carnefeldt	4	0	4

	2022	2021
Löner och andra ersättningar		
Styrelse	20	20
Generalsekreterare	1 104	1 069
Övriga anställda och uppdragstagare	48 569	42 235
Totala löner och ersättningar	49 693	43 325
Sociala kostnader	20 649	18 554
Varav pensionskostnader generalsekreteraren	281	259
Varav pensionskostnader övriga anställda	3 556	3 335

Not 5 Leasing

Bris leasar framför allt fem kontorslokaler samt kontorsmaskiner. Kostnadsförda leasingavgifter uppgår till 4 752 tkr (4 157 tkr, 2021).

Framtida leasingavgifter förfaller enligt följande:

Avtalen om lokalhyror har olika slutdatum och sträcker sig som längst till 2024.

	2022	2021
Inom 1 år	5 883	4 673
1-5 år	1 883	6 294
Summa	7 767	10 967

Not 6 Ränteintäkter och liknande resultatposter

	2022	2021
Räntor	136	62
Realisationsresultat vid försäljningar	722	119
Summa	859	181

Not 7 Räntekostnader och liknande resultatposter

	2022	2021
Räntekostnader	0	0
Realisationsresultat vid försäljning av värdepapper	-62	0
Summa	-62	0

Not 8 Immateriella anläggningstillgångar

	2022	2021
Balanserade utgifter för webb och medlemsregister		
Ingående anskaffningsvärde	2 690	2 690
Årets aktiverade utgifter	0	0
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	2 690	2 690
Ingående bidrag	-368	-368
Årets bidrag	0	0
Utgående ackumulerade bidrag	-368	-368
Netto anskaffningsvärde	2 322	2 322
Ingående avskrivningar	-2 209	-1 745
Årets avskrivning	-112	-464
Utgående ackumulerade avskrivningar	-2 322	-2 209
Utgående redovisat värde	0	112

Not 9 Materiella anläggningstillgångar

	2022	2021
Ingående anskaffningsvärde	1 249	1 171
Inköp	0	348
Utträngning	0	-270
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	1 249	1 249
Ingående avskrivningar	-854	-1 062
Utträngning	0	270
Årets avskrivning	-103	-62
Utgående ackumulerade avskrivningar	-958	-854
Utgående redovisat värde	291	394

Not 10 Övriga långfristiga fordringar

	2022	2021
Depositioner för hyreskontrakt		
Ingående anskaffningsvärde	51	51
Inbetalt	0	0
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	51	51
Utgående redovisat värde	51	51

Not 11 Övriga fordringar

	2022	2021
Arv	525	0
Nedlagda projektkostnader	0	504
Övriga fordringar	55	1
Summa	581	505

Not 12 Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter

	2022	2021
Förutbetalda hyror	1 303	1 141
Upplupna intäkter	82	267
Övriga poster	1 584	1 494
Summa	2 969	2 902

Not 13 Kortfristiga placeringar

	2022		2021	
	Bokfört värde	Markn.värde	Bokfört värde	Markn.värde
Nordea Global Stars Equity Fund	2 021	3 445	1 671	3 290
Nordea Emerging Stars	449	509	324	492
Nordea Inst. Aktieförvaltning	1 400	1 270	1 000	1 429
Nordea Hållbarhetsfond Aktier Global	1 821	2 070	1 321	1 739
Nordea Global Climate adn Social Impact	500	500		
Schroder Global Energy Transition	250	298		
SPP Emerging markets	773	810	688	785
Swedbank Robur Access Japan	83	86	83	91
Swedbank Robur Access Edge Sweden	1 195	1 217	460	625
Swedbank Robur Access Europa	815	800	625	749
Swedbank Robur Access USA	862	805	375	539
Swedbank Robur Global Impact	188	236	188	223
Swedbank Robur Transition Global	583	673	250	371
Swedbank Robur Transition Sweden	-	-	503	667
Summa aktiefonder	10 939	12 720	7 486	11 002
Räntefonder				
Inst. Räntefonden långa placeringar	3 998	3 659	3 998	4 009
Nordea Hållbarhetsfond Obl. Global Fund A growth	3 801	3 327	3 801	3 861
Nordea Stratega ränta	-	-	613	738
Nordea FRN Fund	882	867	-	-
Nordea Swedish Bond Stars A	500	485	-	-
SPP Obligationsfond	-	-	4 635	4 604
Storebrand Obligationsfond	3 574	3 231	-	-
Swedbank Robur Cor Bond EUR IG	3 628	3 136	3 628	3 676
Swedbank Robur Räntefond kort	3 344	3 336	2 351	2 353
Summa räntefonder	19 728	18 042	19 026	19 241
Övriga				
Allemansfond Komplet**	39	41	0	0
Summa övriga	39	41	0	0
Summa	30 706	30 803	26 512	30 243

*Aktier/fonder erhållna via arv.

Not 14 Skuld erhållna ej utnyttjade bidrag

	2022	2021
Erling-Perssons Stiftelse, projektbidrag	566	1 149
Allmänna arvsfonden, projektbidrag	752	0
Erhållna ej utnyttjade statliga bidrag	3 065	1 071
Övriga	4 207	300
Summa	8 590	2 520

Not 15 Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter

	2022	2021
Semesterlöner	1 827	1 613
Upplupna sociala avgifter	1 904	1 706
Upplupna löner	0	592
Förutbetalda kommun- och regionbidrag	1 080	561
Övriga poster	2 094	726
Summa	6 906	5 198

Stockholm, den dag som framgår av vår elektroniska underskrift

Annabella Kraft, Ordförande

Signerat med Svenskt BankID	2023-03-23 09:31:36 UTC
Namn returnerat från Svenskt BankID: ANNA-BELLA KRAFT Personnummer returnerat från Svenskt BankID: 194803200544	Datum
Annabella Kraft annabellakraft@gmail.com	Levandeansvar: E-post

Magnus Jägerskog, Generalsekreterare

Signerat med Svenskt BankID	2023-03-23 09:30:28 UTC
Namn returnerat från Svenskt BankID: MAGNUS JÄGERSKOG Personnummer returnerat från Svenskt BankID: 197704150197	Datum
Magnus Jägerskog magnus.jagerskog@pwc.se 197704150197	Levandeansvar: E-post

Anders Lindmark, Vice ordförande

Signerat med Svenskt BankID	2023-03-23 08:00:53 UTC
Namn returnerat från Svenskt BankID: Anders Lindmark Personnummer returnerat från Svenskt BankID: 196706145551	Datum
Anders Lindmark anders.lindmark@berndand2.com	Levandeansvar: E-post

P-G Persson

Signerat med Svenskt BankID	2023-03-23 09:29:49 UTC
Namn returnerat från Svenskt BankID: Per-Gunnar Persson Personnummer returnerat från Svenskt BankID: 196503195631	Datum
Per-Gunnar Persson pergunnar.persson@palluv.se	Levandeansvar: E-post

Carin Grundberg Sandell

Signerat med Svenskt BankID	2023-03-23 09:31:03 UTC
Namn returnerat från Svenskt BankID: CARIN GRUNDBERG SANDELL Personnummer returnerat från Svenskt BankID: 195109297522	Datum
Carin Grundberg Sandell cggrundbergsandell@gmail.com	Levandeansvar: E-post

Cecilia Carnefeldt

Signerat med Svenskt BankID	2023-03-23 09:30:25 UTC
Namn returnerat från Svenskt BankID: CECILIA CARNEFELDT Personnummer returnerat från Svenskt BankID: 197701265044	Datum
Cecilia Carnefeldt cecilia.carnefeldt@magnox.com	Levandeansvar: E-post

Helén Strömberg

Signerat med Svenskt BankID	2023-03-23 09:26:42 UTC
Namn returnerat från Svenskt BankID: HELEN STRÖMBERG Personnummer returnerat från Svenskt BankID: 196212228529	Datum
Helén Strömberg helen.stromberg@pwc.se 196212228529	Levandeansvar: E-post

Jerker Lindsten

Signerat med Svenskt BankID	2023-03-23 09:31:32 UTC
Namn returnerat från Svenskt BankID: JERKER LINDSTEN Personnummer returnerat från Svenskt BankID: 19710314890	Datum
Jerker Lindsten jerker.lindsten@virringroup.se	Levandeansvar: E-post

Ulrika Rogeland

Signerat med Svenskt BankID	2023-03-23 09:34:24 UTC
Namn returnerat från Svenskt BankID: ULRIKA ROGLAND Personnummer returnerat från Svenskt BankID: 196410143650	Datum
Ulrika Rogeland ulrika@advokatrogeland.se	Levandeansvar: E-post

Sofie Edberg

Signerat med Svenskt BankID	2023-03-23 09:25:57 UTC
Namn returnerat från Svenskt BankID: SOFIE EDBERG Personnummer returnerat från Svenskt BankID: 195509305580	Datum
Sofie Edberg sedberg@notimil.se	Levandeansvar: E-post

Åsa Ekman

Signerat med Svenskt BankID	2023-03-23 09:33:20 UTC
Namn returnerat från Svenskt BankID: ÅSA EKMAN Personnummer returnerat från Svenskt BankID: 198001260226	Datum
Åsa Ekman info@asaekman.com	Levandeansvar: E-post

Vår revisionsberättelse har lämnats den dag som framgår av våra elektroniska underskrifter

Therese Hedberg, Auktoriserad revisor

Signerat med Svenskt BankID	2023-03-27 14:43:52 UTC
Namn returnerat från Svenskt BankID: Therese Anna Josefina Hedberg Personnummer returnerat från Svenskt BankID: 198601194981	Datum
Therese Hedberg therese.hedberg@pwc.com	Levandeansvar: E-post

Erik Albenius, Auktoriserad revisor

Signerat med Svenskt BankID	2023-03-27 14:32:53 UTC
Namn returnerat från Svenskt BankID: Erik Albenius Personnummer returnerat från Svenskt BankID: 197804031438	Datum
Erik Albenius erik.albenius@pwc.com	Levandeansvar: E-post

REVISIONSBERÄTTELSE

Till kongressen i Barnens rätt i samhället, org.nr 802013-3420

RAPPORT OM ÅRSREDOVISNINGEN

Uttalanden

Vi har utfört en revision av årsredovisningen för Bris - Barnens rätt i samhället för år 2022.

Enligt vår uppfattning har årsredovisningen upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och ger en i alla väsentliga avseenden rättvisande bild av föreningens finansiella ställning per den 31 december 2022 och av dess finansiella resultat och kassaflöde för året enligt årsredovisningslagen. Förvaltningsberättelsen är förenlig med årsredovisningens övriga delar.

Vi tillstyrker därför att kongressen fastställer resultaträkningen och balansräkningen för föreningen.

Grund för uttalanden

Vi har utfört revisionen enligt International Standards on Auditing (ISA) och god revisionssed i Sverige. Vårt ansvar enligt dessa standarder beskrivs närmare i avsnittet *Revisorns ansvar*.

Vi är oberoende i förhållande till föreningen enligt god revisorssed i Sverige och har i övrigt fullgjort vårt yrkesetiska ansvar enligt dessa krav.

Vi anser att de revisionsbevis vi har inhämtat är tillräckliga och ändamålsenliga som grund för våra uttalanden.

Annan information än årsredovisningen

Den andra informationen består av rapport Verksamhetsberättelse 2022 som vi inhämtade före datumet för denna revisionsberättelse. Det är styrelsen som har ansvaret för den andra informationen.

Vårt uttalande avseende årsredovisningen omfattar inte denna information och vi gör inget uttalande med bestyrkande avseende denna andra information.

I samband med vår revision av årsredovisningen är det vårt ansvar att läsa den information som identifieras ovan och överväga om informationen i väsentlig utsträckning är oförenlig med årsredovisningen. Vid denna genomgång beaktar vi även den kunskap vi i övrigt inhämtat under revisionen samt bedömer om informationen i övrigt verkar innehålla väsentliga felaktigheter.

Om vi, baserat på det arbete som har utförts avseende denna information, drar slutsatsen att den andra informationen innehåller en väsentlig felaktighet, är vi skyldiga att rapportera detta. Vi har inget att rapportera i det avseendet.

Styrelsens ansvar

Det är styrelsen som har ansvaret för att årsredovisningen upprättas och att den ger en rättvisande bild enligt årsredovisningslagen. Styrelsen ansvarar även för den interna kontroll som de bedömer är nödvändig för att upprätta en årsredovisning som inte innehåller några väsentliga felaktigheter, vare sig dessa beror på oegentligheter eller på misstag.

Vid upprättandet av årsredovisningen ansvarar styrelsen för bedömningen av föreningens förmåga att fortsätta verksamheten. De upplyser, när så är tillämpligt, om förhållanden som kan påverka förmågan att fortsätta verksamheten och att använda antagandet om fortsatt drift. Antagandet om fortsatt drift tillämpas dock inte om styrelsen avser att likvidera föreningen, upphöra med verksamheten eller inte har något realistiskt alternativ till att göra något av detta.

Revisorns ansvar

Vi har utfört revisionen enligt International Standards on Auditing (ISA) och god revisionssed i Sverige. Våra mål är att uppnå en rimlig grad av säkerhet om huruvida årsredovisningen som helhet inte innehåller några väsentliga felaktigheter, vare sig dessa beror på oegentligheter eller på misstag, och att lämna en revisionsberättelse som innehåller våra uttalanden. Rimlig säkerhet är en hög grad av säkerhet, men är ingen garanti för att en revision som utförs enligt ISA och god revisionssed i Sverige alltid kommer att upptäcka en väsentlig felaktighet om en sådan finns. Felaktigheter kan uppstå på grund av oegentligheter eller misstag och anses vara väsentliga om de enskilt eller tillsammans rimligen kan förväntas påverka de ekonomiska beslut som användare fattar med grund i årsredovisningen.

Som del av en revision enligt ISA använder vi professionellt omdöme och har en professionellt skeptisk inställning under hela revisionen. Dessutom:

- identifierar och bedömer vi riskerna för väsentliga felaktigheter i årsredovisningen, vare sig dessa beror på oegentligheter eller på misstag, utformar och utför granskningsåtgärder bland annat utifrån dessa risker och inhämtar revisionsbevis som är tillräckliga och ändamålsenliga för att utgöra en grund för våra uttalanden. Risken för att inte upptäcka en väsentlig felaktighet till följd av oegentligheter är högre än för en väsentlig felaktighet som beror på misstag, eftersom oegentligheter kan innefatta agerande i maskopi,

- förfalskning, avsiktliga utelämnanden, felaktig information eller åsidosättande av intern kontroll.
- skaffar vi oss en förståelse av den del av föreningens interna kontroll som har betydelse för vår revision för att utforma granskningsåtgärder som är lämpliga med hänsyn till omständigheterna, men inte för att uttala oss om effektiviteten i den interna kontrollen.
- utvärderar vi lämpligheten i de redovisningsprinciper som används och rimligheten i styrelsens uppskattningar i redovisningen och tillhörande upplysningar.
- drar vi en slutsats om lämpligheten i att styrelsen använder antagandet om fortsatt drift vid upprättandet av årsredovisningen. Vi drar också en slutsats, med grund i de inhämtade revisionsbevisen, om huruvida det finns någon väsentlig osäkerhetsfaktor som avser sådana händelser eller förhållanden som kan leda till betydande tvivel om föreningens förmåga att fortsätta verksamheten. Om vi drar slutsatsen att det finns en väsentlig osäkerhetsfaktor, måste vi i revisionsberättelsen fästa uppmärksamheten på upplysningarna i årsredovisningen om den väsentliga osäkerhetsfaktorn eller, om sådana upplysningar är otillräckliga, modifiera uttalandet om årsredovisningen. Våra slutsatser baseras på de revisionsbevis som inhämtas fram till datumet för revisionsberättelsen. Dock kan framtida händelser eller förhållanden göra att en förening inte längre kan fortsätta verksamheten.
- utvärderar vi den övergripande presentationen, strukturen och innehållet i årsredovisningen, däribland upplysningarna, och om årsredovisningen återger de underliggande transaktionerna och händelserna på ett sätt som ger en rättvisande bild.

Vi måste informera styrelsen om bland annat revisionens planerade omfattning och inriktning samt tidpunkten för den. Vi måste också informera om betydelsefulla iakttagelser under revisionen, däribland eventuella betydande brister i den interna kontrollen som vi identifierat.

RAPPORT OM ANDRA KRAV ENLIGT LAGAR OCH ANDRA FÖRFATTNINGAR

Uttalande

Utöver vår revision av årsredovisningen har vi även utfört en revision av styrelsens förvaltning för Bris-Barnens rätt i samhället för år 2022.

Vi tillstyrker att kongressen beviljar styrelsens ledamöter ansvarsfrihet för räkenskapsåret.

Grund för uttalande

Vi har utfört revisionen enligt god revisionssed i Sverige. Vårt ansvar enligt denna beskrivs närmare i avsnittet *Revisorans ansvar*. Vi är oberoende i förhållande till för-

eningen enligt god revisionssed i Sverige och har i övrigt fullgjort vårt yrkesetiska ansvar enligt dessa krav.

Vi anser att de revisionsbevis vi har inhämtat är tillräckliga och ändamålsenliga som grund för vårt uttalande.

Styrelsens ansvar

Det är styrelsen som har ansvaret för förvaltningen.

Revisorans ansvar

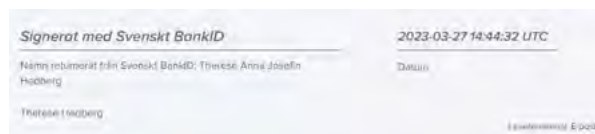
Vårt mål beträffande revisionen av förvaltningen, och därmed vårt uttalande om ansvarsfrihet, är att inhämta revisionsbevis för att med en rimlig grad av säkerhet kunna bedöma om någon styrelseledamot i något väsentligt avseende företagit någon åtgärd eller gjort sig skyldig till någon försummelse som kan föranleda ersättningskyldighet mot föreningen.

Rimlig säkerhet är en hög grad av säkerhet, men ingen garanti för att en revision som utförs enligt god revisionssed i Sverige alltid kommer att upptäcka åtgärder eller försummelser som kan föranleda ersättningskyldighet mot föreningen.

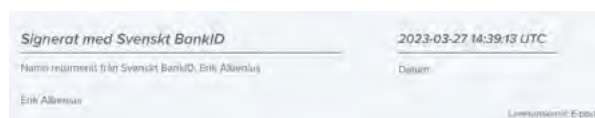
Som en del av en revision enligt god revisionssed i Sverige använder vi professionellt omdöme och har en professionellt skeptisk inställning under hela revisionen. Granskningen av förvaltningen grundar sig främst på revisionen av räkenskaperna. Vilka tillkommande granskningsåtgärder som utförs baseras på vår professionella bedömning med utgångspunkt i risk och väsentlighet. Det innebär att vi fokuserar granskningen på sådana åtgärder, områden och förhållanden som är väsentliga för verksamheten och där avsteg och överträdelser skulle ha särskild betydelse för föreningens situation. Vi går igenom och prövar fattade beslut, beslutsunderlag, vidtagna åtgärder och andra förhållanden som är relevanta för vårt uttalande om ansvarsfrihet.

Stockholm den dag som framgår av våra elektroniska underskrifter

Therese Hedberg, Auktoriserad revisor

Erik Albenius, Auktoriserad revisor

BRIS

BRIS VILL TACKA SINA HUVUDPARTNERS

TRYGG HANSA

ALLMÄNNA
ARVSFONDEN

KAVLI
FONDEN

SVENSKA
POSTKOD
LOTTERIET

Kappahl

Fastighetsbyrån

 Telia

TIM
BERGLING
FOUNDATION

AstraZeneca

S STEN A OLSSONS
STIFTELSE
FÖR FOBSKNING
OCH KULTUR

CIRCLE K

P
ERLING-PERSSONS
STIFTELSE

EGMONT
Fonden

Redaktör: Maria-Pia Cabero, Bris

Skribenter:

Maria-Pia Cabero, press- och opinionsansvarig Bris
Anna Dorrian Werner, påverkansansvarig Bris
Magnus Jägerskog, generalsekreterare Bris
Lisa Mannby, socionom, data- och analysansvarig Bris

Forskningsbidrag:

Sven Bremberg, barn- och ungdomsläkare och docent
i socialmedicin vid Karolinska institutet

Formgivning: Kajsen Burell, Printempo

Foto: Shutterstock (där inget annat anges)
Omslag: Istock photo

Tryck: Trydells, 2023

Så hanteras barns berättelser:

Citat i rapporten är exempel på vad barn berättar för Bris. De baseras på autentiskt material som valts ut i syfte att synliggöra vanligt förekommande teman i barns samtal med Bris. Vid behov har ändringar gjorts i citat för att inget barn ska kunna kännas igen av andra.

Barnen på bilderna har ingen koppling till innehållet i rapporten.

FÖRORD

Från en samhällskris till nästa

2022 har varit ett speciellt år. Just som vardagen började återgå till det normala efter två års pandemi slog nästa stora omvärldskris till – Ryssland anföll Ukraina och plötsligt var det åter krig i Europa. Händelsen gav direkt avtryck i den nationella stödlinjen för barn. Under de första veckorna vände sig många till Bris med frågor och oro inför vad det skulle innebära: Skulle det bli krig i Sverige? Eller rent av ett tredje världskrig? Borde barn förbereda sig på att fly, var ligger närmsta skyddsrum och behöver barn försvara landet?

Barn har behövt stöd för att hantera rädsla, oro och kunna stå ut med ovisshet kring risker och framtida hot. Kriget i Ukraina är inte den enda aktuella samhällshändelsen som påverkat barns mående och som barn sökt stöd för under året. De pågående klimatförändringarna är exempel på en annan kris som ger upphov till existentiell ångest hos en del barn – som påverkar barns framtidstro och tilltro till att vuxna och beslutsfattare kan ta ansvar för barns livsförutsättningar.

Mot hösten slog dessutom den ekonomiska utvecklingen hårt mot det svenska samhället. Energikris, elkris och ökande matpriser kom att påverka många. Och som alltid drabbas de redan sårbara grupperna hårdast i tider av kris.

Barn lever i samma samhälle som vuxna gör och deras mående, framtidshopp och livsval påverkas i allra högsta grad av det som sker i omvärlden. Den reella makten att förändra ägs av vuxna i allmänhet och beslutsfattare i synnerhet och det gånga årets händelser har medfört oförutsedda konsekvenser och faktorer för såväl barn som vuxna. Ett ansträngt samhälls- och världsläge ökar vikten av att med ett starkt barnrättsperspektiv ta ansvar för att forma hållbara och långsiktiga lösningar där barns rättigheter och livsvillkor är i centrum, såväl här och nu som på sikt.

Mot bakgrund av FN:s barnrättskommittés nya rekommendationer till Sverige kan vi konstatera att det finns internationell oro kring utvecklingen i landet, inte minst gällande barns rättigheter inom rättsväsendet, situationen för barn i samhällets vård och den ojämlika tillgången till stöd och skydd.

Jag hoppas att den här rapporten, som belyser barns livssituation och presenterar konkreta åtgärdsförslag, kan bidra till ett samhälle där fler barn får sina rättigheter tillgodosedda. ♦

Magnus Jägerskog
Generalsekreterare Bris

449 (514)

Foto: Jesse Bowser / Unsplash

"Barn lever i samma samhälle som vuxna gör och deras mående, framtidshopp och livsval påverkas i allra högsta grad av det som sker i omvärlden."

Magnus Jägerskog
Foto: Fredrik Hjerling

INNEHÅLL

Sammanfattning.....	2
Inledning	4
Utmärkande för året.....	6
1. Psykisk ohälsa	12
2. Familj och familjekonflikter	20
3. Våld, övergrepp och kränkningar	26
Om Bris.....	32
Samtalsstatistik.....	34
Definitioner	36
Källor.....	38
Agenda 2030.....	40

Samhället måste prioritera barns rätt till stöd och skydd

Under 2022 hade Bris 44 420 kurativa kontakter med barn, en ökning med 7 procent jämfört med 2021. Allt fler samtal har handlat om samhällets stödinstitutioner, där erfarenheter av brister är återkommande teman, om en orolig omvärld som påverkar framtidstron och en fortsatt ökning av samtal av allvarlig karaktär som självmord, självd destruktivitet, ätstörningar och sexuella övergrepp. Det visar att stödbehoven hos barn som mår dåligt är stora och att skyddet för barn i utsatta situationer behöver stärkas.

SAMTALSUTVECKLINGEN HOS BRIS

Samtalen till Bris nationella stödlinje för barn har fortsatt att öka under året. Barns stödbehov är stora och finns under dygnets alla timmar. Under 2022 besvarade Bris 65 932 samtal, varav 44 420 var kurativa samtal med barn (övriga gäller till exempel tysta samtal, påläggningar osv). Kontaktförsöken var långt fler.

TRENDER – OMVÄRLDEN HAR GJORT AVTRYCK I BARNS LIV

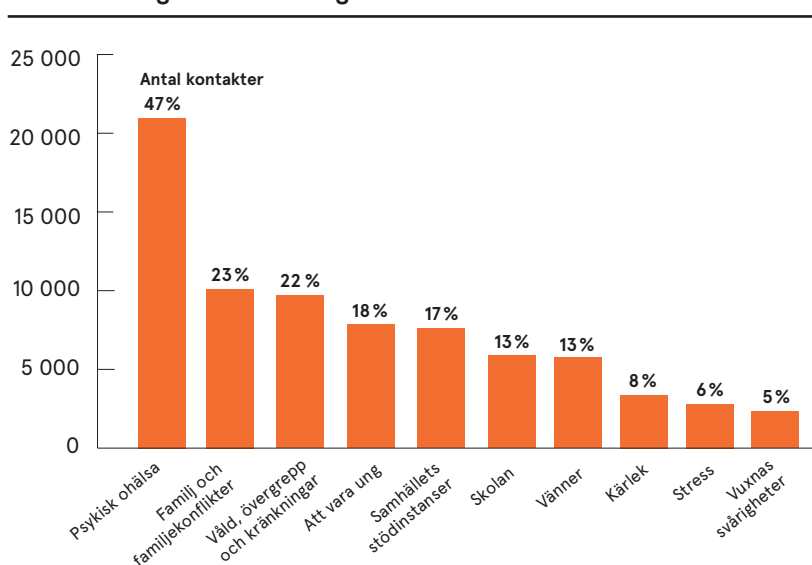
I barns samtal till Bris har det märkts att 2022 varit ett oroligt år sett till samhällshändelser. Just när samhället "kommit ur" pandemin bröt ett krig plötsligt ut i Europa. När det skedde vände sig många oroliga barn till Bris med frågor om vad som skulle hända om kriget kom till Sverige eller om ett nytt tredje världskrig skulle bryta ut. Andra större samhälls skeenden¹ som noterats i samtalen under året handlar om klimatet – en högt prioriterad fråga för många barn – där barn med oro för framtiden och existentiell ångest kopplad till klimatförändringarna sökt stöd hos Bris. Likaså har Bris noterat att den negativa ekonomiska utvecklingen i samhället, med energikris och ökande matpriser, har inneburit en ökad stress och oro hos barn som växer upp i familjer med små ekonomiska marginaler.

DE TRE VANLIGASTE ORSAKERNA TILL ATT BARN KONTAKTAR BRIS

1. Psykisk ohälsa

Under året har Bris haft 20 967 samtal som handlat om psykisk ohälsa – det handlar om ungefär hälften av alla samtal till stödlinjen. Inom denna kategori har vissa underkategorier minskat i antal eller legat på ungefär samma

→ Fördelning av de 10 vanligaste kontaktområdena 2022

Jämfört med föregående år har förekomsten och den inbördes ordningen på de 10 vanligast förekommande ämnena i barns samtal till Bris ändrats något. Inom respektive kontaktområde har antalet samtal såväl ökat som minskat. På sidorna 34–35 finns utvecklingen de senaste fem åren för samtliga samtalskategorier.

7%

Total ökning av antalet kurativa kontakter hos Bris 2022 jämfört med föregående år.

nivå jämfört med 2021, exempelvis samtal om Nedstämdhet (–24 procent) och Depression (–3 procent). Samtidigt har samtalen ökat om Ätstörningar (+17 procent), Självmord (+15 procent) och Självd destruktivitet (+14 procent). Det följer utvecklingen som noterats de senaste åren, där allvarsgraden ökar i samtal till Bris om psykisk ohälsa. Att barn vill ha hjälp och söker stöd hos Bris är positivt, men oroande är att samtal som handlar om Samhällets stödinstitutioner parallellt har ökat markant under 2022 jämfört med föregående år (+33 procent).

¹ Detta gäller teman som återfunnits i barns samtal inom olika kontaktkategorier såsom Ångest, Att vara ung, Stress osv. Specifika omvärldshändelser är inte egna kontaktområden (eftersom de varierar över tid) och inte heller är klimatförändringar det i Bris dokumentation då barn sällan endast pratar om klimatet, utan barnets stödbehov snarare handlar om barnets mående och om att hantera detta.

2. Familj och familjekonflikter

Samtal om Familj och Familjekonflikter är vanliga hos Bris, 2022 rörde det sig om 10 105 samtal. Familjen är en viktig del av många barns liv och när det uppstår friktion påverkas barn. När covid-19-pandemin slog till noterade Bris tydliga ökningar av samtal gällande familjekonflikter i kölvattnet av restriktioner och social distansering. Under året som gått har samtal på temat familjekonflikter fortsatt ligga på samma nivåer som under pandemin – drygt 4 000 samtal. Bris oroas över att ökade påfrestningar till följd av ett förändrat omvärldsläge och en försämrad ekonomi för många kan påverka och bidra till konflikter i hemmet, såväl mellan vuxna som mellan vuxna och barn.

3. Våld, övergrepp och kränkningar

Samtal om våld, övergrepp och kränkningar har ökat de senaste åren, och är den tredje vanligaste kontaktorsaken. Under 2022 rör det sig om 9 688 samtal där barn beskrivit allt från psykiskt våld och kontroll, fysiska slag, hån och trakasserier till sexuella övergrepp och mobbning. Under året som gått har samtal till Bris minskat om Mobbning (–9 procent) medan de ökat något i andra underkategorier inom området våld. En oroande ökning märks i samtal om Sexuella övergrepp (+22 procent) som ökat markant under lång tid hos Bris. ♦

OM RAPPORTEN

Bris årsrapport för 2022 belyser barns livssituation och lyfter teman som varit utmärkande för året i barns samtal till Bris nationella stödlinje för barn. I rapporten belyses vad barn berättar för Bris när de söker stöd, aktuell forskning och politiska förslag i urval, följt av åtgärdsförslag på vad som behöver förändras i samhället för att möta barns behov och för att stärka barnets rättigheter.

För att stärka barnets rätt till stöd och skydd vill Bris se:

- Att förslagen i utredningen *Börja med barnen! Sammanhållen god och nära vård för barn och unga* prioriteras och leder till konkreta åtgärder, bland annat att förslaget om ett nationellt hälsovårdsprogram för barn blir verklighet och att primärvården får ett tydligare ansvar för vård av psykisk ohälsa. Här vill Bris betona vikten av att hälso- och sjukvården ges förutsättningar för att arbeta förebyggande i form av resurser och organisatoriska förutsättningar.
- Att flera av förslagen i utredningen om en mer tillgänglig vård *Vägen till ökad tillgänglighet – delaktighet, tidiga insatser och inom lagens ram* prioriteras och förverkligas. Det handlar bland annat om vårdgarantier, nationellt kunskapsstöd för barns psykiska hälsa och ekonomiskt stöd för att underlätta samverkan mellan elevhälsan, primärvården och barn- och ungdomspsykiatri.
- En stärkt elevhälsa med ett tydligt, och därefter resurssatt, uppdrag som inkluderar hälsofrämjande och förebyggande arbete på grupp- och organisationsnivå samt psykosocialt samtalsstöd på individnivå. Tillgång till elevhälsan ska vara lika för alla, oberoende av var i landet barnet bor eller vem som är skolans huvudman.
- Att regeringens satsning på föräldraskapsstöd säkerställer ett anpassat och tillgängligt stöd som tillgodoser varje barns och vårdnadshavares behov och möter deras förutsättningar. Stödet måste vara långsiktigt och aktivt erbjudas under hela barnets uppväxt.
- Barnkonsekvensanalyser av hur det ekonomiska läget påverkar barnfamiljer och särskilt utsatta grupper av barn, på kort och lång sikt. Här och nu behövs riktade insatser för att minska påfrestningar hos familjer som lever med ekonomiskt små marginaler.
- Att regeringen prioriterar och går vidare med den föreslagna strategin *En uppväxt fri från våld*. Strategin måste få det systematiska genomslaget som föreslås inom de fem olika områden som utredningen tar upp. Bris vill även se att förslaget till en ny lag med ett förtydligt kommunalt ansvar i arbetet mot våld mot barn genomförs.
- Att den nya socialtjänstlagen reglerar socialtjänstens ansvar för att tidigt ge barn det stöd de behöver och har rätt till, genom att införa ett ska-krav i lagen om ett förebyggande arbete.
- Att regeringen gör barnkonsekvensanalyser av satsningar mot kriminalitet och tydligare prioriterar ett förebyggande och främjande arbete för att motverka ojämlikhet och säkra goda uppväxtvillkor för alla barn.
- Att kommuner i högre utsträckning gör barn delaktiga i det långsiktiga arbetet med att förebygga och skydda barn från våld. Arbetet bör ske i nära samarbete med barn och ta hänsyn till barns egna erfarenheter, kunskaper och åsikter.

Bris nationella stödlinje för barn 116 111

Sedan 1971 har Bris arbetat för att stärka barnets rättigheter. En viktig del i arbetet för ett bättre samhälle för barn är att påverka beslutsfattare genom att göra barns röster hörda. Bris årsrapporter tas fram för att belysa barns livssituation, utifrån de tusentals kontakter som Bris årligen har med barn. Med den kunskapen och aktuell forskning kan vi följa utvecklingen inom olika samhällsområden och ge förslag till förbättringar i samhället för att barn ska få sina rättigheter tillgodosedda.

Under 2022 har Bris haft 44 420 kurativa kontakter med barn upp till 18 år, via chatt, telefon och mejl. Det är 7 procent fler samtal jämfört med 2021, och innebär en fortsättning på utvecklingen med ökande samtal till den nationella stödlinjen för barn – vilket noterats varje år sedan 2016.

Den här rapporten tar avstamp i händelser som särskilt präglat året som har gått och hur det märkts i Bris stödlinje att barn har påverkats. I mångt och mycket handlar det om att leva i en alltmer orolig och osäker omvärld. Rapporten redogör därefter för de tre vanligaste kontaktområden som barn söker stöd för hos Bris, presenterade i storleksordning. Utöver att synliggöra samhällsutmaningar som barn beskriver i samtal med Bris, lyfter rapporten aktuell kunskap och forskning med koppling till respektive område, ett urval av aktuella politiska förslag som kan påverka barn och deras rättigheter samt presenterar åtgärdsförslag.

BRIS STÄRKTA TILLGÄNGLIGHET

Trycket hos Bris är stort under dygnets alla timmar och barns behov av att få prata med en kurator är utbrett. Att finnas där barn finns och se till att barn erbjuds ett lättillgängligt stöd är

en viktig prioritet för Bris. De senaste åren har öppettiderna succesivt ökat för att kunna möta barns behov. Sedan mars 2021 har stödlinjen haft öppet dygnet runt och 38 procent av kontakterna via telefon, chatt och mejl kommer in mellan kl. 21–09 (tider då det tidigare var stängt).

Bris roll som samhällsviktig funktion för barn har under de senaste åren uppmärksammats, inte minst under pandemin när isoleringen i samhället var stor. Under hösten 2022 meddelade regeringen att Bris får ett årligt statligt ekonomiskt stöd för att kunna säkerställa en långsiktig drift av den nationella stödlinjen. Det motsvarar under 2023 ungefär hälften av kostnaden för stödlinjen och kommer att bidra till att Bris fortsatt kan hålla hög tillgänglighet.

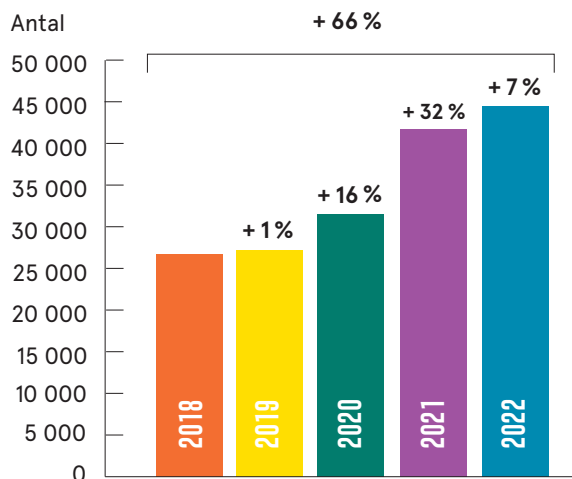
BRIS METODIK

Bris stödverksamhet utförs av utbildade kuratorer och i denna rapport redovisas kurativa samtal under året som gått. Barns kontakt med Bris sker på barnets villkor och barnet bestämmer vilken information hen vill delge om sig själv, sin situation och sina behov. En grundförutsättning för verksamheten är att barn är anonyma i kontakten med Bris och att det endast är barnet själv som kan bryta sin anonymitet genom att berätta för Bris vem hen är.

Stödet utgår från ett salutogent perspektiv; där det som fungerar, det friska och det som kan förändras är ett fokusområde i samtalen. Bris samtalsmetod grundar sig vidare på vedertagen forskning om utvecklingspsykologi, anknytningsteori, systemteori och kris och trauma. Till detta kopplar Bris metoder som är särskilt verksamma för verksamheten och målgruppen och samtalsmetoden genomsyras av Bris barnsyn som innebär att varje barn erkänns, respekteras och skyddas som rättighetsbärare. Kuratorernas uppgift är att ge känslomässigt och praktiskt stöd och att informera om barnets rättigheter och om samhällets stödinsatser, samt vid behov agera på uppdrag av barnet.

Under 2022 har Bris hänvisat till vidare hjälp för barnet i cirka 24 procent av de kurativa kontakterna. Alla barn som har behov av mer stöd än Bris kan ge får en hänvisning till var den

→ Samtalsutveckling kurativa kontakter 2018–2022

Den totala mängden kurativa samtal som Bris har haft med barn ökade med 7 procent under år 2022 jämfört med 2021, och har ökat med 66 procent sedan 2018.

BRIS ÖVRIGA STÖDLINJER OCH MOTTAGNINGAR

Utöver den nationella stödlinjen för barn erbjuder Bris även stöd till vuxna med frågor om hur de kan stötta barn i olika situationer. Exempelvis Bris vuxentelefon som har öppet alla vardagar kl. 9–12, Bris vuxentelefon på arabiska och Bris idrottsledarlinje. Under 2022 startade Bris även en stödlinje där både vuxna och barn kan få stöd på ukrainska. Sedan 2021 kan barn även träffa en kurator på de Brismottagningar som finns vid fem orter.

hjälp finns att få. Barn som har behov av skydd från exempelvis pågående våld och övergrepp erbjuds att bryta sin anonymitet och på så vis få hjälp av Bris att sättas i kontakt med ytterligare stödinstanser och myndigheter. Den vanligaste anledningen till vidarehänvisning gäller att barnet bedöms behöva vård för sin psykiska ohälsa (knappt 4 000 hänvisningar) följt av skydd från våld, övergrepp och kränkningar (drygt 2 300) och skydd/stöd utifrån hemmiljö eller föräldrars problematik (drygt 1 600 stycken).

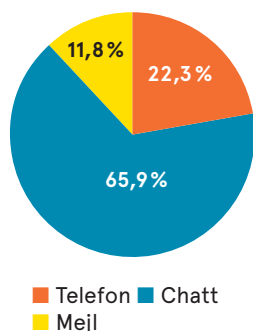
VILKA BARN KONTAKTAR BRIS?

Barn som kontaktar Bris nationella stödlinje är mellan 7 och 18 år. Genomsnittsåldern för barn som sökte stöd under 2022 var 14,5 år, och den största andelen samtal var från barn i åldern 13–15 år. I drygt 7 av 10 samtal identifierar sig barnet som tjej. Då barn är anonyma när de kontaktar stödlinjen går det inte att veta varifrån i landet de söker stöd.

VAD SÖKER BARN STÖD FÖR?

När barn kontaktar stödlinjen dokumenteras samtalen i olika kontaktområden utifrån det som barnet har sökt stöd för. Sedan 2018 har de vanligaste områdena, i fallande storleksordning, varit 1) Psykisk ohälsa, 2) Familj och familjekonflikter samt 3) Våld, övergrepp och kränkningar. ♦

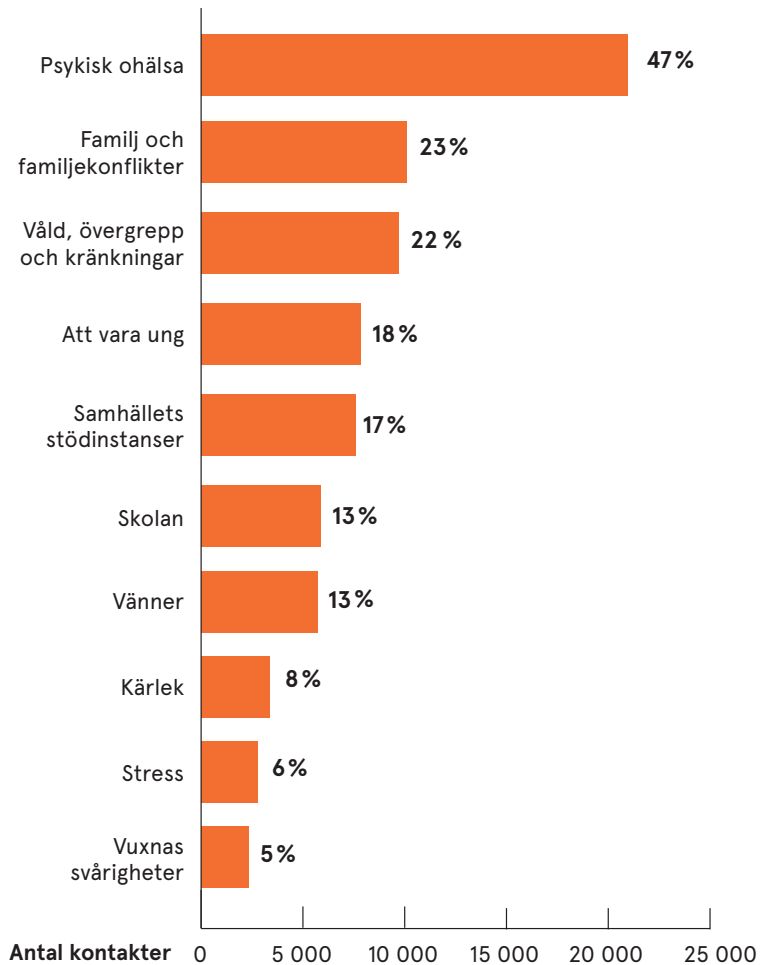
→ Kanalfördelning kurativa samtal 2022

Bris erbjuder kurativt stöd till barn via telefon (116 111)², chatt och mejl. Andelen kurativa samtal via chatt har ökat de senaste åren och är den mest populära kanalen. Under 2022 besvarade Bris 65 932 samtal, varav 44 420 var kurativa samtal med barn (övriga gäller till exempel tysta samtal, påläggningar osv). Kontaktförsöken var långt fler.

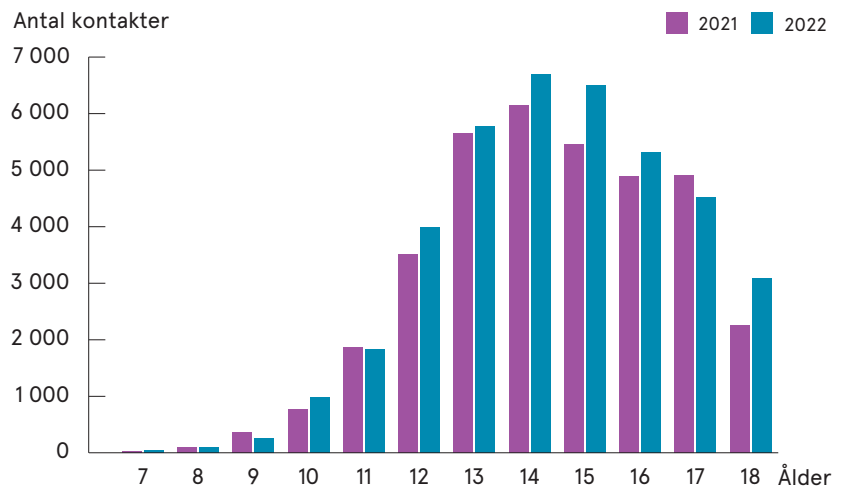
² Numret 116 111 är ett EU-harmoniserat nummer vilket innebär att barn som ringer detta hamnar i den officiella stödlinjen i respektive land. I Sverige går det till Bris.

→ 10 vanligaste kontaktområdena 2022

Diagrammet visar antal kurativa samtal inom respektive kategori samt kategorins förekomst i samtal till Bris. I snitt dokumenteras 2,5 kontaktområden per samtal. Några kontaktområden är samlingskategorier. Se definitioner på sidorna 36–37. På sidorna 34–35 finns utvecklingen de senaste fem åren för samtliga samtalskategorier.

→ Barnets ålder

Genomsnittsåldern för barn som sökte stöd hos Bris under 2022 var 14,5 år och har ökat något under de senaste åren.

UTMÄRKANDE FÖR ÅRET

2022

En orolig värld speglas i barns framtidstro

År 2022 har utmärkt sig genom flera omskakande omvärldshändelser som påverkat och skapat oro hos många, inte minst bland barn. I Bris stödlinje har det bland annat handlat om kriget som plötsligt utbröt i Europa, om barns dåliga mående och ångest över klimatförändringarna och om oro för den uppmärksammade negativa ekonomiska utvecklingen i samhället och dess konsekvenser.

Fördelningen av samtalsämnen till Bris brukar vara tämligen stabil mellan olika år. Vid särskilt stora samhällshändelser, såsom covid-19-pandemin, kan det dock märkas i stödlinjen. 2022 har varit ännu ett år då omvärlden gjort avtryck i barns samtal till Bris, med fler samtal som handlat om en alltmer osäker omvärld och framtid.³

”Jag är inte dum, ni sa exakt samma sak när pandemin kom 'oroa er inte den kommer inte hit' och vad hände!? Kriget kommer och om man kollar på nyheterna säger dom alltid: det kommer inte till Sverige än, än. Jag orkar inte mer. Jag mådde redan dåligt och kämpar dagligen med någon form av ångest och depression. Konstant leende och skrattande fast ledsen och död inuti. Jag bryr mig så mycket men samtidigt inte alls. Men jag antar att det finns lite ironi i det, först en pandemi sedan ett krig i Europa. Båda saker ni sagt att vi aldrig skulle få uppleva, men här är vi.”

”BLIR DET ETT VÄRLDSKRIG NU?”

Kort efter att vardagen återgått till en något mer normal tillvaro efter covid-19-pandemin slog nästa stora omvärldskris till. Redan i januari 2022 började barn höra av sig till Bris med oro för att Ryssland skulle invadera Sverige efter att rykten börjat spridas i sociala medier. Kort därpå bröt också krig ut på den europeiska kontinenten. När Rysslands invasion av Ukraina väl var ett faktum ökade kontakterna till Bris markant om oro för krig i Sverige, för att Ryssland skulle ”förstöra hela jorden med kärnvapen”, för världskrig men

också oro och sorg utifrån de direkt drabbade.

Myndigheter och beslutsfattare agerade tidigt och adresserade barn med information om kriget när invasionen väl var i gång. Bland annat tog Försvarsmakten, i samarbete med Bris, fram råd om hur vuxna kunde möta barns oro.⁴ Dåvarande statsminister, Magdalena Andersson, vände sig även direkt till barn under en presskonferens, helt i linje med barns rätt till samhällsinformation.

Kriget i Ukraina var, på gott och ont, något som många vuxna pratade om och på så sätt hade barn tillgång till många att prata med. En frustration barn gav uttryck för var dock att ingen kunde lugna en eller säga hur det kommer bli. Barn beskrev i samtal med Bris frustration över vuxnas försök att lugna och säga att de inte skulle oroa sig och några barn motiverade bristen på tillit med erfarenheter från pandemin.

Under året har Bris även haft samtal med barn som har anhöriga eller själva har flytt kriget från Ukraina. Likaså samtal från barn som har ryska släktingar eller själva är från Ryssland som tycker att det är jobbigt och funderar på om andra skuldbelägger dem för kriget baserat på ens bakgrund.

Många frågor men få svar

Barn vände sig till Bris i syfte att förstå vad som händer, varför kriget bröt ut och vad som krävs för att det ska bli fred. Barn önskade få råd för att lugna ner sig själv och få en paus från alla jobbiga tankar. Ofta ursäktade sig barn för att de sökte stöd, att de var till besvär, att deras problem egentligen inte var viktiga när det finns de som är

³ Specifika omvärldshändelser är inte egna samtalskategorier i Bris löpande dokumentation och redovisas därför här som teman som återfunnits i samtal inom flera kontaktområden såsom *Ångest*, *Att vara ung*, *Stress*. Läs mer om definitioner av kontaktområden på s. 36.

⁴ Försvarsmakten, 2022.

direkt drabbade av kriget eller hade det svårare än de själva. Många uppgav att de redan innan mådde dåligt, hade ångest eller andra symtom på psykisk ohälsa och att det här blev ytterligare en påfrestning i en redan svår situation. Även barn utan tidigare erfarenhet av oro eller ångest sökte Bris för att prata om kriget men fokuserade mer på fakta, sökte svar och lösningar och gav uttryck för ilska och fördömanden snarare än stark oro och hopplöshet. En del gav också uttryck för att det kändes pinsamt att vara så rädd.

Många samtal handlade om barns oro för att det ska bli krig även i Sverige, vad som händer då och hur ens liv skulle se ut. Konkreta frågor rörde var ens närmsta skyddsrum fanns, hur man ska ta sig dit, vad man får ta med sig, vad som händer med ens husdjur men också hur man ska kunna fly från Sverige och ta sig till säkerhet samt vem som kommer ta hand om en om båda ens föräldrar behöver kriga. I samtal om att behöva fly lyftes ens egna familjs ekonomiska förutsättningar som en faktor.

”Vi har aldrig lärt oss om vad man gör när det blir krig, vart man ska ta vägen eller vad man ska hoppas eller inte hoppas. Sedan är rädslan att dö på grund av en människas beslut helt ofattbart enligt mig. Allting är bara helt omskakande. Jag är bara så rädd att dö. Som sagt, jag vet att det inte är krig i Sverige i nuläget. Men det är nu, inte imorgon eller om en månad.”

I många samtal framkom att oron för situationen i världen påverkade ens mående, framtidshopp och vardagliga liv. För barn med tidigare erfarenhet av psykisk ohälsa beskrevs nuläget förvärra deras mående och symtom. Exempelvis att de inte vågar gå ut, inte kan sova på nätterna, övertänker hela tiden, får en klump i magen, gråter mycket samt andra psykosomatiska besvär. I början beskrev barn att de valde bort att exempelvis vara med kompisar eller sova borta på nätterna av oro för att ett krig skulle bryta ut när man var ifrån sina föräldrar och sin familj.

⁵ Dimitry, 2012.

”Min familj har inte mycket pengar så jag vet inte om mina föräldrar kan få oss flyttade ut ur landet.”

”Jo de är som så att de senaste dagarna har jag haft så kraftig ångest att jag inte sovit, drömt mardrömmar, inte ätit, kräcks och haft hjärtklappning. Det jag har varit rädd för är att de ska bli krig i Sverige. Har brottats med massa känslor om att läsa media, inte göra de, ta reda på info, försöka glömma de...”

Oroligheter i ens närområde kan påverka barn på många olika sätt. Exempelvis riskerar barn som lever i områden med väpnade konflikter att drabbas av PTSD och av depressioner.⁵ Vad gäller hur barn påverkas av rapportering om konflikter är det svårt att beräkna risken för påverkan. En stor del av innehållet i vanliga media behandlar våld, både inhemskt våld och våld i andra länder. Det är troligt att konsekvenserna för ett barn är beroende av hur de vuxna reagerar, om våldshandlingarna har någon anknytning till barnets situation, exempelvis geografisk närhet eller om barnet har personlig kännedom om någon av de drabbade personerna.

Det ständiga informationsflödet spädde på oro

Under hela året har barn i samtal till Bris lyft mediernas rapportering som en källa till ökad oro och ångest, såväl nyheter i traditionella medier som information på sociala medier. Barn har lyft svårigheten i att veta vad, och vem, man kan lita på både vad gäller informationsflöden och när man pratar med vuxna i ens närhet. Strategier som barn använt sig av för att minska oro har därför varit att begränsa intag av nyheter, antingen att själv spärra/blocka eller att föräldrar gjort det i syfte att minska oro. Barn har också försökt att vara med kompisar, prata med andra i ens närhet, se på film, lyssna på musik, söka distraktion men många beskrev att det bara hjälpt för en kort stund och sen kommer all oro och alla svåra känslor tillbaka.

”Jag blir rädd när jag läser där det står att vi ska bunkra upp oss och att vi måste fly o massa sånt så de är ju självklart att man blir orolig och de pratas om de i skolan och allt så och om man läser nånstans så står de olika överallt.”

Utöver nyhetsrapportering lyfte barn även reaktioner från vuxna i barnets närhet som något som spädde på deras oro. När föräldrar, lärare eller andra vuxna uttrycker oro blir barn mer oroliga. Under våren kom även samtal om oro för krig att blandas med tankar och oro utifrån Sveriges ansökan om medlemskap i Nato. Barn funderade på om det ökade risken för att Ryssland skulle attackera Sverige. Äldre barn

uttryckte funderingar och oro utifrån om de själva skulle behöva tas ut i krig och vad totalförsvarspunkten och ett medlemskap i Nato kan innebära för dem eller äldre syskon.

”Det känns mer stressande med det här med totalförsvarspunkten. Det känns läskigt att kunna bli tvingad att gå från gymnasiet till att behöva göra värnplikt eller vad det nu är.”

FORTSATT ORO ÖVER KLIMATET

”Jag mår skitdåligt över framtiden. Dels jätterädd att jorden ska gå under, antingen pga överbefolkning eller pga att vi förstört den för mycket. Men också rädd för krig och kärnvapen.”

Kriget i Ukraina är inte den enda samhällshändelsen som utmanat och påverkat barn i Sverige under året. Generellt är det relativt ovanligt att barn kontaktar Bris för att prata om världsläget, politik och andra samhällsfrågor men som 2022 har utvecklats sig har barn i högre grad än tidigare satt sig själva, sitt mående och sina livsförutsättningar i relation till samhällsutveckling och samhällshändelser även i samtal till Bris.

De senaste åren har barn som kontaktat Bris med anledning av ångest och oro även lyft upp klimatet som en faktor som spår på deras dåliga mående.⁶ Så även 2022.

”Jag är konstant orolig över klimatförändringarna. Tänker på det hela tiden. Är rädd för vad som händer. Att det är försent att göra nåt åt det.”

Oro för klimatförändringarna är utbredd bland ungdomar, över hela världen. I den hittills största vetenskapliga studien som undersökt frågan om klimatångest bland unga (16–25 år) framgick att åtta av tio unga upplever klimatångest och sex av tio känner stor eller extremt stor rädsla för klimatförändringar.⁷ I de länder som är särskilt drabbade var det fler som kände oro. Av de medverkande uppgav 45 procent att oron påverkar deras vardag, hur de äter och sover – och fyra av tio är tveksamma till att skaffa barn på grund av klimatförändringarna. Studien fann också ett samband mellan att ha klimatångest och att känna att politikerna sviker dem och framtida generationer. Forskarna framhöll att oron kan liknas vid kronisk stress och lyfte de långsiktiga effekter det kan ha på den psykiska hälsan. I en annan stor global opinionsundersökning, där över 302 000 barn (under 18 år) medverkade, framgår att oron inför en stundande klimatkris återfinns hos både vuxna och barn men att den är något större bland unga.⁸

Samtal till Bris om klimatet är starkt knutet till hopplöshetskänslor. Det är vanligen en av många

⁶ Bris rapport 2020:1.

⁷ Hickman C, et al., 2021. Not: Studien gjordes som ett samarbete mellan olika universitet och här medverkar 1 000 ungdomar från respektive land; Australien, USA, Storbritannien, Indien, Nigeria Filippinerna, Finland, Portugal, Brasilien och Frankrike. Sverige ingick inte i studien.

⁸ UNDP och Oxford Universitet, 2021.

"Vi har svårt med pengar just nu. När jag och mamma handlade så gick betalningen inte igenom. Vi skulle bara betala bröd och yoghurt. Lamporna måste alltid vara släckta, vi har inte alltid middag på bordet. I vinter kommer vi stänga av värmen i huset eftersom elen drar för mycket pengar."

saker barnet oroar sig för och några beskriver sig som generellt oroliga eller "övertänkande" och för dem blir den här oron outhärdlig – men kanske inte representativ för en större grupp av barn och unga som även de har existentiella tankar om framtiden men utan att det påverkar stora delar av deras liv och hälsa.

””Jag mår jättedåligt över framtiden. Speciellt rädd för klimatförändringarna, att vi inte hinner rädda jorden och att vi går under. Det tar över mina dagar. Typ allt känns meningslöst. Engagerar mig inte i skolan. Känner mig tvungen att umgås varje dag med min familj för att spendera sista livet med dem.”

””Allt i vardagen känns onödigt, för jag vet/tror att antingen är det snart världskrig eller så går jorden under. Vågar inte umgås med vänner för jag vill hinna spendera så mycket tid med mamma som möjligt. Krig och klimat är allt jag tänker på.”

En stor oro för de mest oroliga barnen är att det är för sent, att det inte går att göra något åt klimatet och att världen kommer att gå under. I förlängningen leder det för några barn till slutsatsen att det inte är någon mening med någonting, att de inte behöver eller orkar gå i skola, utbilda sig, bli kär, kanske bilda egen familj för ens liv kommer ändå ta slut. Det förekommer också en ilska riktad mot makthavare och beslutsfattare kring att inget görs och att det känns som att ingen tar situationen på allvar eller försöker hitta lösningar.

I samtal till Bris ger barn uttryck för en känsla av att allt kan rasa samman närsomhelst, att

⁹ Kronofogden, 2022a.

¹⁰ Kronofogden, 2022b.

¹¹ Rojas Y, 2021.

det är så mycket som känns negativt nu att man har svårt att se vad som skulle kunna bidra med hopp. Även i dessa frågor är vuxna runt ens agerande avgörande för barns mående, reaktioner och strategier.

””Det känns jobbigt för att pappa viftar bort allting o säger att det inte är ngn fara medans mamma pratar väldigt mkt om att saker bara blir sämre o sämre. De samtalen tror jag gör så att jag blir mer rädd, men samtidigt vet jag att det är viktigt.”

ELKRIS OCH INFLATION

Med pågående energikris och ökande inflation har ekonomin hamnat i fokus hos många vuxna under framförallt andra halvan av året. För många familjer har det inneburit att man behövt se över sina kostnader och kanske införa förändringar i vardagen. Vuxnas oro och stress kring det ekonomiska har inte gått barn förbi.

Bris har alltid samtal från barn som lever under ekonomiskt utsatta eller pressade villkor så ämnet är inte nytt för året. Däremot har det under hösten pratats om Sveriges ekonomi på ett annat sätt vilket gjort att barn reagerat med oro. Att veta att ens familj redan innan hade små marginaler och sedan "matas" med information om att det bara är början drabbar en stor grupp barn, och vissa har valt att söka stöd hos Bris.

””Jag skulle vilja prata om att jag är orolig om mina föräldrar. Det handlar om elpriser och matpriser och sånt. Jag är orolig för att vi kommer bli fattiga. De bråkar väldigt mycket om matpriser och sånt.”

Den negativa ekonomiska utvecklingen riskerar att påverka många barn. De senaste siffrorna visar att i Sverige växer ungefär 173 000 barn upp i hushåll där föräldrar har en så pass svår ekonomisk situation att de har skulder hos Kronofogden.⁹ Därtill lever än fler med små ekonomiska marginaler. Antalet barn som vräks fortsätter även att öka.¹⁰ Att ha ekonomiska svårigheter påverkar både barn och vuxna, och är en känd riskfaktor för människors psykiska hälsa. Bland annat visar forskning att personer med skuldproblem löper mer än dubbelt så stor risk att begå självmord.¹¹

"Jag mår så dåligt och har inget kul i livet längre och min mamma pratar bara om pengar hela tiden och jag orkar inte tänka på det hela tiden. Vi får hela tiden brev från klarna och svea. Vad är det ens?"

I samtal till Bris har barn under året beskrivit att de märker att deras föräldrar är stressade över pengar, oroliga för ekonomin eller pratar mer än vanligt om pengar. En del har haft funderingar kring hur man som barn kan hjälpa till, om man borde sluta med fritidsaktiviteter eller inte ta emot veckopeng och haft stor oro över om familjen kommer att klara sig. En konsekvens som nämnts i kölvattnet av den ekonomiska utvecklingen i samhället är ökade konflikter i familjen.

”Jag behöver ventilera om min extrema ångest kring situationen som kommer bli mot vintern. Jag är orolig att min familj inte kommer klara det ekonomiskt, så ångesten leder till att jag hellre vill avsluta mitt liv än att se mina nära leva ett liv där man knappt har råd med mat. Om jag inte finns är det en person mindre de behöver betala för.”

För en del barn innebär det allt svårare ekonomiska läget att familjen inte kan äta sig mätta eller tvingas att leva under hot om vräkning. Det kan också göra att det saknas pengar till busskort, surf på mobilen, avgift till idrottsklubben och annat som kan påverka barnets vardag, sociala relationer och fritid. Att inte ha pengar kan påverka barns sociala relationer, en viktig skyddsfaktor för barns psykiska hälsa, och barnets tillgång till en meningsfull fritid. Exempelvis när barn behöver sluta med sina aktiviteter och blir av med viktiga sammanhang där de kan träffa jämnåriga.

Samtalen till Bris har främst kommit från barn med tidigare erfarenhet av att familjen haft det ekonomiskt svårt samt barn som antingen direkt, för att föräldern sagt det, eller indirekt utifrån något som barnet överhört eller sett, förstätt att det nuvarande och kommande ekonomiska läget kommer att bli påfrestande för familjen.

”Det är jobbigt hemma, med pengar. Jag har sommarjobbat hela sommaren och fått ihop en del pengar det är bara att vi har extremt dåligt med pengar hemma och nu har mamma lånat de pengar jag sparar och jag vet att det kommer bli svårt för dom att betala tillbaka. Mamma är den enda som jobbar för pappa är sjuk och vi hade det precis så det räckte innan dom höjde priserna på allt.”

Att växa upp under ekonomisk utsatthet kan påverka ett barns liv negativt på flera sätt, det kan påverka tillgången till olika rättigheter och är förknippat med flera olika hälsorisker. Låg ekonomisk status och ekonomiska problem kan påverka bland annat barns och ungas fysiska och

psykiska hälsa,¹² hälsobeteenden och skolresultat, sociala relationer och graden av trångboddhet.¹³

Den ekonomiska ojämlikheten har i Sverige, liksom i de flesta andra höginkomstländerna, ökat under senare år och vissa grupper i samhället har haft en sämre inkomstutveckling än andra. Barn till ensamstående mödrar och utrikes födda barn löper särskilt stor risk att växa upp i ekonomisk utsatthet.¹⁴ Andelen barn i Sverige som levde med låg ekonomisk standard 2019 var 62 procent bland barn födda utanför Europa, 35 procent bland barn födda i Norden utanför Sverige, 30 procent bland barn födda i Europa utanför Norden och 16 procent bland barn födda i Sverige. Det är ungefär tre gånger så vanligt att leva med låg ekonomisk standard bland barn födda utanför Europa, jämfört med barn födda i Sverige.¹⁵

Att klyftorna i samhället ökar innebär negativa effekter för både barn och vuxna. Det framgår tydligt i exempelvis SOU 2020:46, som lyft fram viktiga förslag för att bryta utvecklingen.¹⁶ Ojämlikhet bidrar till boende- och skolsegregation och gör att likvärdigheten brister vad gäller barns tillgång till sina rättigheter. Idag finns det betydande skillnader i barns tillgång till utbildning, god hälsa, bra levnadsstandard och känsla av välbefinnande. Olika rättigheter hänger på många sätt ihop med varandra och tillgången till dessa rättigheter påverkas av faktorer såsom ekonomi.¹⁷ ♦

”Allt jag går runt och tänker på hela dagarna är min oro för framtiden. Känns som mänskligheten är på väg mot sitt slut. Höga elpriser, klimatkris, krig, inflation, osv. Känns som allt händer nu och snart finns vi inte mer.”

¹² Björkenstam E, et al., 2017; Mörk E, et al., 2015.

¹³ McKenna C, et al., 2017; Bergnehr D, Enell S, 2018; Unicef, 2016.

¹⁴ SCB, 2021; SCB, 2023.

¹⁵ Folkhälsomyndigheten, 2021.

¹⁶ SOU 2020:46.

¹⁷ Unicef, 2016.

1.

PSYKISK OHÄLSA

Psykisk ohälsa är det vanligaste kontaktområdet när barn kontaktar Bris. Ämnet ingick i omkring 21 000 samtal, nästan hälften av alla samtal till Bris under 2022. Det är samtal som handlar om allt från förlamande ångest, om att söka svar på varför man mår som man gör, om att vilja skada sig själv till att inte orka leva längre. De senaste åren har samtal om självmord, ätstörningar, ångest och självdestruktivitet ökat särskilt mycket.

VAD BERÄTTAR BARN?

Under åren 2018–2022 har Bris haft 73 684 samtal med barn, som handlat om symtom på psykisk ohälsa. Innehållet i samtal om psykisk ohälsa har en spännvidd som inkluderar allt från oro och tankar till svåra symtom på egen eller annat barn i ens närhets psykiska hälsa. Bris höga tillgänglighet och anonymitet gör att många barn många gånger väljer att söka Bris stöd, utifrån just psykisk ohälsa, istället för att ta hjälp av offentliga stödinstitutioner. För många barn som upplever brister i andra vårdkontakter eller av olika anledningar inte kan eller vill söka annat stöd blir kontakten med Bris snarare en ersättning för stöd än ett komplement till annat kvalificerat stöd i barnets närhet.

Vissa samtalskategorier inom området Psykisk ohälsa har ökat i betydligt högre takt än den totala omfattningen av samtal till Bris. Under de senaste fem åren har den totala samtalsökningen legat på 66 procent, medan exempelvis samtal om ätstörningar ökat med 178 procent, självmord med 137 procent och självdestruktivitet med 111 procent. Det handlar om svåra symtom på psykisk ohälsa som barn inte ska behöva hantera ensamma och som många gånger kräver professionellt stöd och hjälp. Tjejer söker i betydligt större utsträckning än killar stöd hos Bris för symtom på psykisk ohälsa (såsom ätstörningar och självdestruktivitet).

Totalt hade Bris 20 967 kontakter med barn om psykisk ohälsa under 2022. Av den totala mängden kontakter under året handlade mer än ett av tio om självmord, knappt 5 300 samtal.

”Ihop med att jag skär mig så har jag även självmordstankar och blir rädd för mig själv ibland. Jag har aldrig riktig försökt att ta mitt liv men har gått ner till tågspåret bara för att titta. Jag vet inte vad jag ska göra för att få dom tankarna att sluta...”

Samtal om ångest och nedstämdhet har också ökat kraftigt under de senaste åren, främst när covid-19-pandemin och konsekvenserna av restriktioner och den ökade sociala isoleringen i samhället slog till.¹⁸ Här spelade särskilt distansundervisningen, och ovissheten kring hur länge pandemisituationen skulle pågå, en tydlig roll för en del barn, som upplevde att det

DEFINITIONER

Psykisk ohälsa är en samlingskategori som består av underkategorierna *Depression, Diagnoser, Nedstämdhet, Självdestruktivitet, Självmord, Ångest* och *Ätstörningar*.

→ Depression

Barnet är oroligt/hjälpsökande utifrån en depression, såväl diagnostiserade som funderingar.

→ Diagnoser

Barnet är hjälpsökande utifrån att hen har en diagnos, eller vill/ska utredas utifrån en tanke om eventuell diagnos (ej neuropsykiatriska, se funktionsnedsättning).

→ Nedstämdhet

Barnet är oroligt/hjälpsökande kring sitt mående och beskriver sig som ledsen/nedstämd. Ska ej förväxlas med att barn kan vara

ledsna utifrån en svår livssituation eller yttre omständighet.

→ Självdestruktivitet

Barnet är hjälpsökande utifrån eget eller annat barns självdestruktivitet.

→ Självmord

Barnet är hjälpsökande utifrån egna eller annat barns funderingar på självmord, suicidförsök eller förlust i suicid.

→ Ångest

Barnet är hjälpsökande utifrån egen eller annat barns ångest/panikångest.

→ Ätstörningar

Barnet är hjälpsökande utifrån egna eller annat barns ätstörningar, såväl diagnostiserade som funderingar.

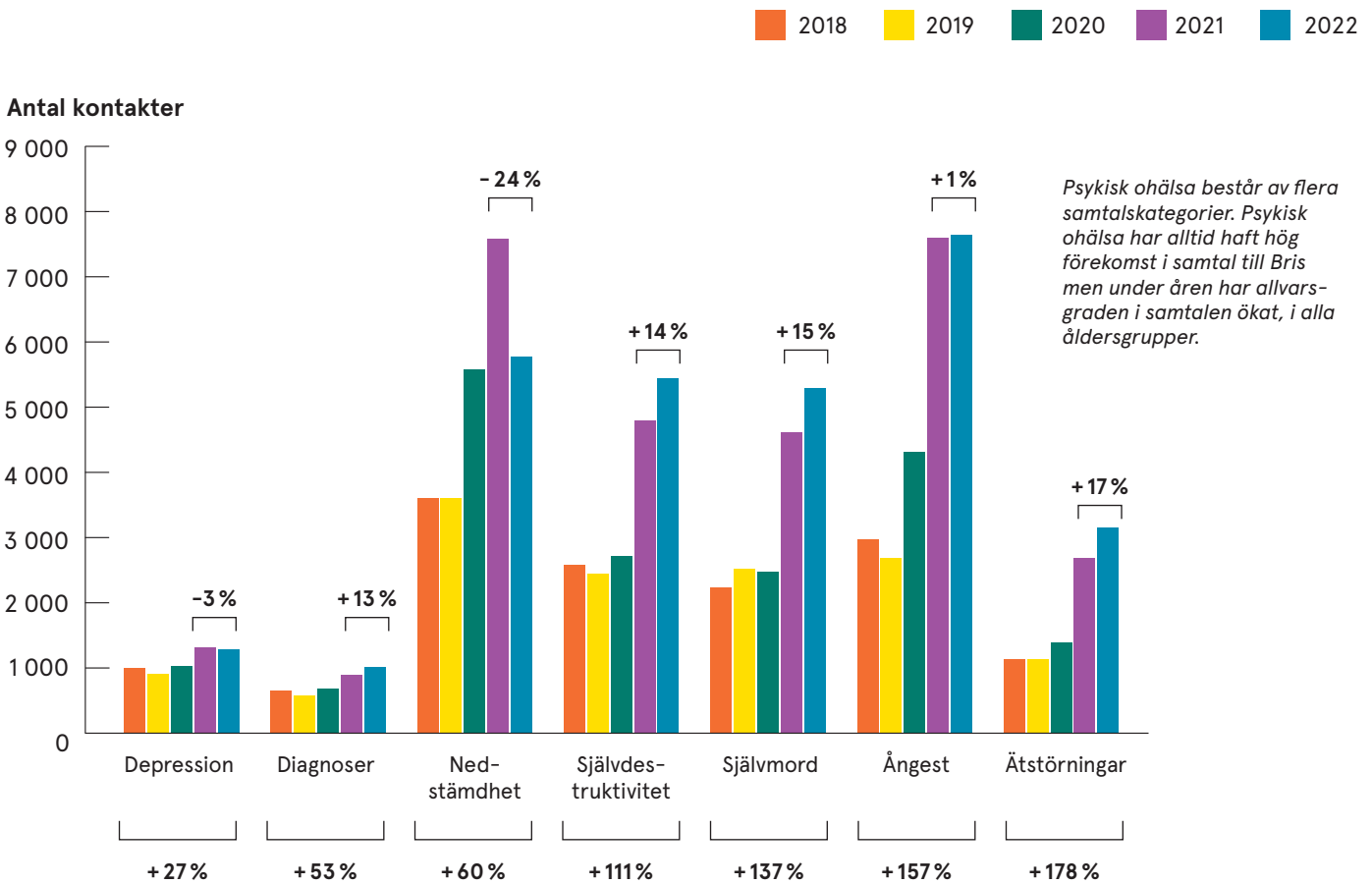
förvärrade ett redan dåligt mående som barnet hade. Under 2022 minskade antalet samtal om nedstämdhet, vilket kan ha att göra med att de flesta nu återvänt till vardagen igen i takt med att pandemin och dess påverkan i många liv klingat av.

Samtal till Bris innehåller ofta beskrivningar av flera symtom på psykisk ohälsa. I exempelvis samtal om självdestruktivitet förekommer självmord i 30 procent och ångest i 26 procent av samtalen. Andra vanligt förekommande teman i samtal som handlat om minst en av underkategorierna inom psykisk ohälsa är familjen (16 procent), skolan (13 procent) och vänner (11 procent). I samtal som handlar om någon form av våld förekommer nedstämdhet i 15 procent, ångest i 14 procent och självmord i 12 procent. Genomgående i de flesta samtal är att barnet saknar funktionella strategier för att hantera sitt mående och därför söker hjälp och stöd för att nå en förändring av situationen.

En röd tråd i samtalen handlar om svårigheter att få hjälp. Många barn berättar om brister i stödet runt omkring dem, att de många gånger känner sig ensamma med sin utsatthet. Det är långt ifrån alla barn som berättar för föräldrar

¹⁸ Bris rapport 2021:1.

→ Samtalsutveckling Psykisk ohälsa 2018–2022

eller andra närstående om hur de mår och en del upplever att de inte blir tagna på allvar när de väl gör det, eller att de inte "mår tillräckligt dåligt" för att kunna våga söka eller få hjälp. Det är vanligt att barn i samtal med Bris vill kunna sätta ord på sitt dåliga mående och att de söker svar på varför de mår som de mår.

”Det här har varit det sämsta året i hela mitt liv. Jag har fått ångest, hamnat i nedstämda faser, bråkade med mina föräldrar och förlorat vänner. Jag vill verkligen inte ha ännu ett sådant år, för jag orkar på riktigt inte mer. Jag tror att nästa gång jag får ångest så kommer det inte gå bra. Mina föräldrar vet att jag mår dåligt, men de förstår liksom inte.”

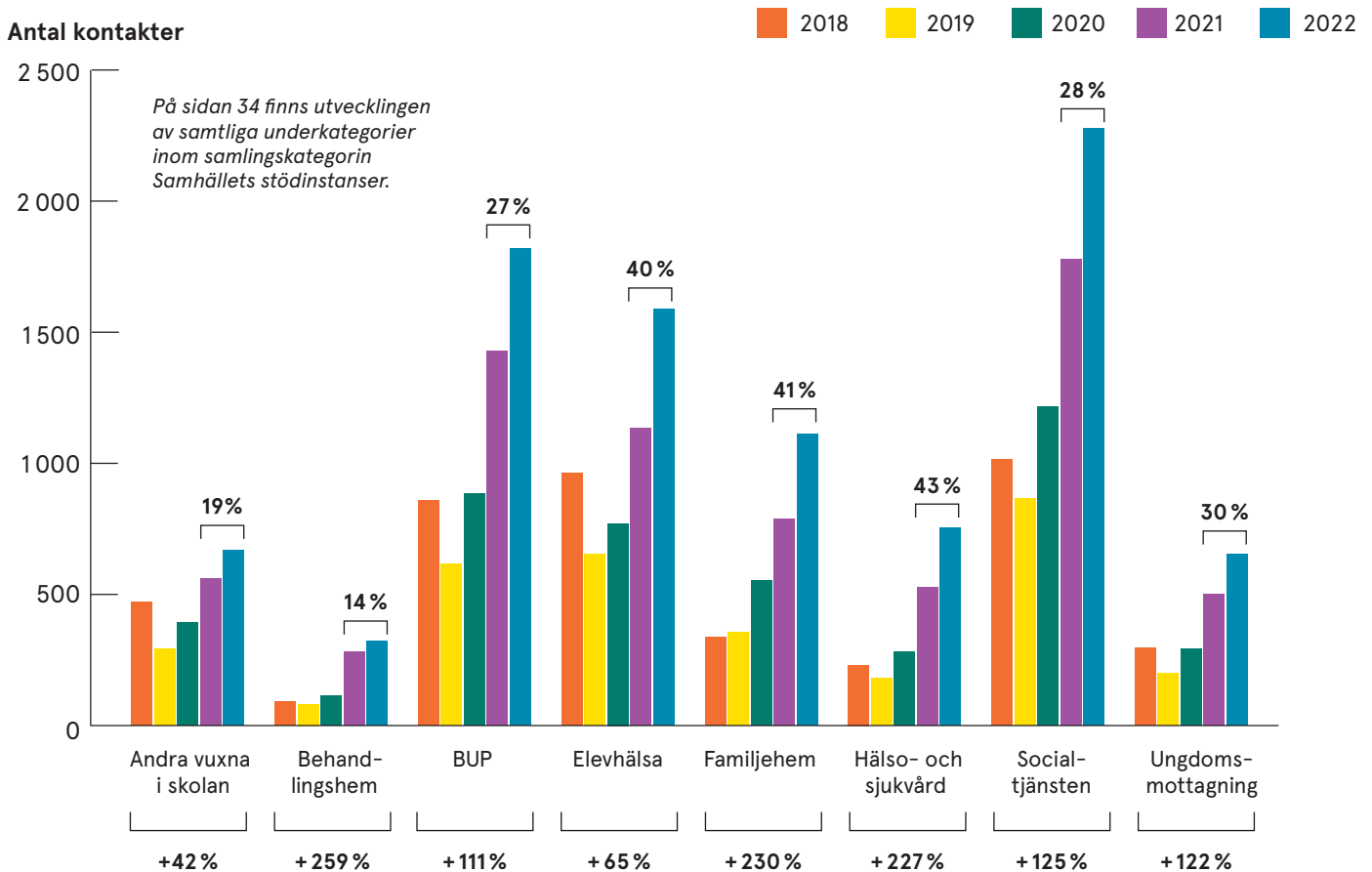
Psykisk ohälsa har alltid haft hög förekomst i kontakterna till Bris men under åren har allvarsgraden i samtalen ökat, i alla åldersgrupper.

”Vad ska man göra om man vill ta självmord. Att vilja hoppa framför tåg. Eller hänga sig själv. Men om man har en annan känsla att man ändå vill leva. Kroppen säger att man inte vill leva och hjärnan säger att man vill dö. Men en liten liten tanke vill ändå leva?”

En förändring Bris noterat under det senaste året handlar om hur barn förhåller sig till, känner till och pratar om självdestruktivitet och olika sätt att skada sig själv. En liknande utveckling har Bris tidigare sett i hur barn förhållit sig till begreppet ångest för att beskriva sitt mående och till viss mån diagnostisera sig själv. Senaste året har självdestruktivitet (SelfHarm/SH som det vanligtvis kallas i sociala medier) blivit ett allt vanligare inslag i barns beskrivningar av mående och symtom kring psykisk hälsa. I fler samtal än tidigare beskriver barn att såväl vuxna som barn runt en vet om att man skadar sig själv, vilket är en kontrast till hur barn för några år sedan höll sina självdestruktiva handlingar som en hemlighet som ingen fick veta.

”Jag vet inte hur många gånger jag ska behöva säga detta men jag står inte ut med detta mer. De dagliga ätstörda tankarna, självmordstankarna, varje dag jag skadar mig, varje ångestattack jag får varje dag. Jag kan säga från botten av mitt hjärta att jag inte kommer orka mer snart, exakt varje sekund på den här jorden är jobbig. Mina självmordstankar är obeskrivliga, jag kan inte se min framtid och har inte gjort på flera år. Mina tankar har FULL kontroll över mig.”

→ Samtalsutveckling Samhällets stödinstitutioner, urval, 2018–2022

ÖKANDE SAMTAL OM SAMHÄLLETS STÖDINSTITUTIONER

Under 2022 har antalet kontakter till Bris som handlar om samhällets offentliga stödinstitutioner ökat markant. Det handlar om barn som är hjälpsökande utifrån en pågående eller önskad kontakt med aktuell instans såsom exempelvis BUP, socialtjänsten, elevhälsan eller ungdomsmottagningen.

I samtalen är ett vanligt tema att barn önskar kunna söka stöd på egna villkor, utan att föräldrar får reda på det samt om det som barn upplever som brister i kontakten med aktuell instans. Det kan handla om att barnet inte vet hur hen ska kunna söka stöd, om brister i bemötandet, om att inte känna sig delaktig i processer som handlar om en själv, om att inte förstå eller vara missnöjd med olika beslut och att inte uppleva att man fått den hjälp man velat ha.

VAD SÄGER FORSKNINGEN?

I flertalet rapporter under de gångna åren har Bris analyserat vad som behövs för att fler barn ska kunna få rätt hjälp i tid och bättre förutsättningar för att må så bra som möjligt.¹⁹ Att psykiska besvär bland barn och unga i Sverige

"Alla grejer jag gör är bara tysta rop på hjälp. Mitt självskadebeteende är den enda smärtan jag kan kontrollera, eftersom den fysiska smärtan gör att den känslomässiga smärtan slutar, för ett tag iallafall."

är utbredda har konstaterats i flera av Bris tidigare rapporter samt i forskning och kartläggningar.²⁰ En fråga som återkommande lyfts i debatten är ifall den psykiska ohälsan bland barn ökat eller inte, och svaret beror på vad som åsyftas och mäts. Rapporter de senaste åren från exempelvis Folkhälsomyndigheten har visat att barns självrapporterade symtom har ökat²¹ och Socialstyrelsen har tidigare rapporterat att fler barn och unga fått behandling och vård för depression och ångestsyndrom.²² Förekomsten av psykiatriska tillstånd bland barn och unga i Sverige har dock enligt epidemiologiska studier inte ökat sedan 1990.²³

I en färsk kunskapsöversikt, presenterad av Forte 2022, undersöktes hur covid-19-pandemin

²⁰ Bremberg, S., 2015.

²¹ Folkhälsomyndigheten, 2018.

²² Socialstyrelsen, 2017.

²³ Bremberg, S., Fernell, E., 2020.

¹⁹ Bris 2017:1; Bris, 2018:1; Bris, 2019:1.

påverkat unga, främst med avseende på utbildning, arbete och hälsa.²⁴ Här framkommer att de psykiska problemen i Sverige har varit mindre än i andra länder som stängt ned grundskolorna och rapporten lyfter att svenska studier inte talar för en generellt ökad ohälsa bland unga under pandemin. Däremot tycks pandemin ha bidragit till att fördjupa skillnader i sociala förutsättningar kopplade till utbildning, arbete och hälsa och unga med svagast socioekonomisk bakgrund har drabbats mest negativt. Slutsatserna går i linje med det Bris noterade under första året med pandemin.²⁵

Under 2022 har Socialstyrelsen rapporterat om en kraftig ökning av självsador bland unga flickor under pandemin.²⁶ Här redovisas exempelvis att bland 12-åriga flickor var ökningen nära 80 procent mellan 2020–2021 och i åldersgruppen 13–16 år 40–50 procent.²⁷ Vidare lyfter

²⁴ Forte, 2022.

²⁵ Bris rapport 2021:1.

²⁶ Socialstyrelsen, 2022a.

²⁷ Viktigt att poängtera i sammanhanget är att rapporten från Socialstyrelsen bygger på slutenvård + öppenvårdsregistrering och att den sistnämnda tidigare varit ofullständig, varför siffrorna kan ha påverkats av detta.

BARNETS RÄTT TILL BÄSTA UPPNÅELIGA HÄLSA

Varje barn har enligt barnkonventionen rätt till bästa uppnåeliga hälsa (artikel 24) och en viktig del av uppfyllandet av Agenda 2030 för ett hållbart samhälle handlar om att barn ska ha välbefinnande och god hälsa. I begreppet hälsa inbegrips fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande.

Socialstyrelsen att det tyder på försämrad psykisk hälsa under pandemin och lyfter samband mellan självsador och fullbordat suicid längre fram.

Annan nytillkommen kunskap under året rör självmord bland unga. Tidigare har Folkhälsomyndigheten rapporterat att suicidtalerna har ökat sedan 2006 i åldersgruppen 15–29 år, men nya åldersklassificerade analyser visar att ökningen inte gäller hela åldersgruppen, utan enbart 20–29-åringar. Här ökade suicid i genomsnitt 1,8 procent per år under perioden 2006–2020 medan suicidtalerna i åldersgruppen 15–19 år var oförändrade.²⁸ För det suicidförebyggande arbetet är denna kunskap viktig, samtidigt betonas att arbetet behöver kompletteras med mer fördjupad kunskap och information om exempelvis ungas psykiska hälsa, livsvillkor och levnadsförhållanden.

Något som ofta lyfts fram i debatten är relationen mellan användning av skärmtid, digitala medier och barns välbefinnande. I en rapport från Statens medieråd 2022 analyserar och finner man att hög medieanvändning och psykiska

²⁸ Folkhälsomyndigheten, 2022.

besvär korrelerar hos unga.²⁹ Författarna framhåller dock att de genom studiens utformning inte kan fastställa ett orsakssamband. Forskning visar att bilden är nyanserad³⁰, att det spelar roll hur unga använder skärmar (exempelvis datorspelning, användning av sociala medier, kontakt med vänner osv), vilken sårbarhet barnet har och att andra faktorer troligtvis spelar större roll för hur barn mår.³¹ Vissa personers psykiska mående tycks påverkas negativt av exempelvis sociala medier, medan aktiviteter på nätet för andra kan ha stärkande effekt.³² Området är internationellt väl beforskat och slutsatserna i en större meta-analys är att skärmtid tycks spela en mycket liten roll i frågor som rör psykisk ohälsa.³³

En annan aktuell undersökning som kommer att vara relevant inom området ungas psykiska hälsa pågår just nu. 2021 gav dåvarande regering i uppdrag åt Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) och Folkhälsomyndigheten att i samarbete med Barnombudsmannen och andra berörda aktörer kartlägga ungdomars upplevda psykiska hälsa och ohälsa.³⁴ Slutredovisningen sker i juni 2023 och väntas ge svar på hur ungdomar uppfattar sin psykiska hälsa, både det psykiska välbefinnandet och psykiska besvär, vilka faktorer som verkar främjande och stärkande för ungdomars psykiska hälsa samt vilket stöd som unga själva efterfrågar och vilka aktörer som unga upplever att de kan, eller skulle vilja, få stöd ifrån.

URVAL AV POLITISKA FÖRSLAG PÅ GÅNG

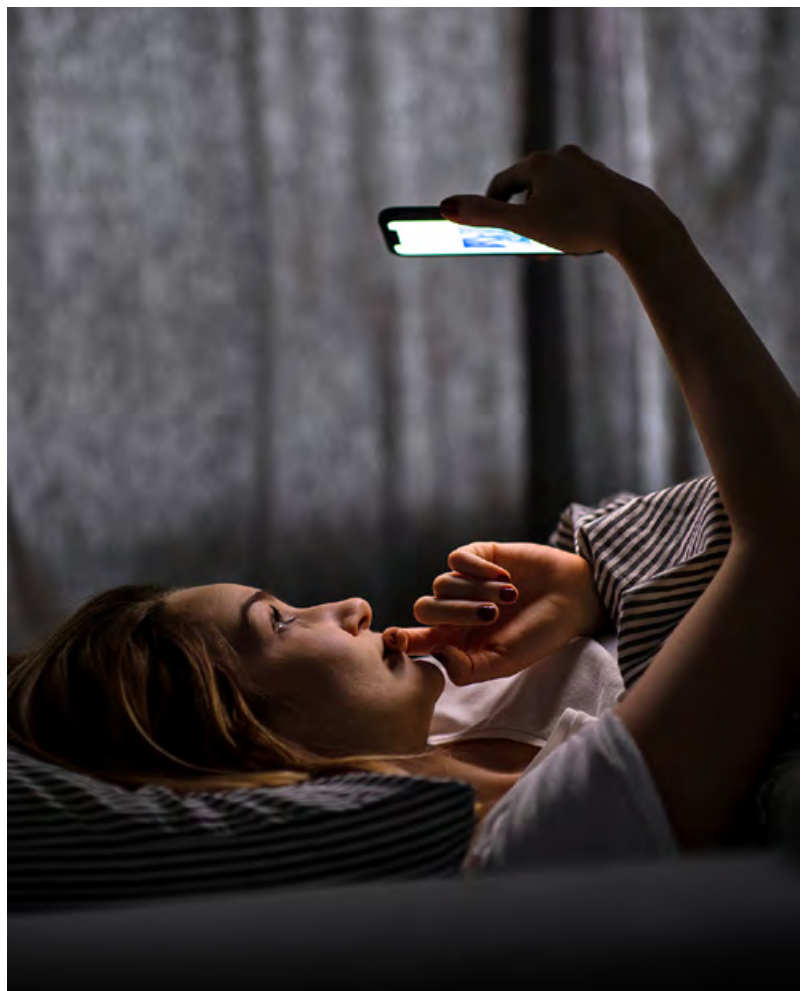
Hösten 2021 presenterades slutbetänkandet till den statliga utredningen *Börja med barnen! Sammanhållen god och nära vård för barn och unga*.³⁵ Här bidrog Bris med röster från 700 barn om vad de ser behövs.³⁶ Utredningen föreslår viktiga vårdreformer för ett bättre stöd till barn med psykisk ohälsa, bland annat att primärvården får ett tydligare ansvar för vård av psykisk ohälsa. Vidare föreslås ett nationellt hälsovårdsprogram³⁷, att det i hälso- och sjukvårdslagen bör regleras att man ska arbeta för att främja hälsa och regleras att regionerna ska samverka med skolan för att planera sin hälso- och sjukvård för barn och unga.³⁸

En annan viktig utredning som presenterades 2022 är *Vägen till ökad tillgänglighet – delaktighet*,

”Jag är en tjej på 12 ostabila år som håller på med en väldigt dålig sak som är självskadebeteende och har väldigt mycket ångest och vill inte leva mer.”

tidiga insatser och inom lagens ram, med flera förslag om en mer lättillgänglig vård för barn och unga med psykisk ohälsa såsom vårdgarantier, nationellt kunskapsstöd för barns psykiska hälsa och ekonomiskt stöd för att underlätta samverkan mellan elevhälsan, primärvården och barn- och ungdomspsykiatri (BUP).³⁹

När den nya regeringen tillträdde hösten 2022 valde den att fokusera på hälso- och sjukvården som ett av sina sex prioriterade områden.⁴⁰ I den nya aviserade politiska inriktningen finns flera förslag som rör stora reformer inom hälso- och sjukvården, bland annat att se över möjligheten om att införa ett statligt huvudmannaskap för vården, kapa vårdköer, en utbyggd primärvård samt ökad samverkan inom vården. Flera av förslagen kan leda till att barns rätt till bästa uppnåeliga hälsa stärks. Exempel på förslag är, en förstärkt barnoncervård, stärkt anhörigstöd för barn till långvarigt sjuka personer, samt att regeringen uppgett att de avser att gå vidare med utredningsförslag om en stärkt LSS med målsättning om ett statligt ansvar. Det rör sig dock om

²⁹ Nutley S., Thorell L., 2021.

³⁰ Orben A., et al., 2019; Dienlin T., 2020.

³¹ Karolinska institutet, 2022.

³² Statens medieråd, 2022.

³³ Ferguson C.J., et al., 2022.

³⁴ Socialdepartementet, 2021.

³⁵ SOU 2021:34.

³⁶ Barn lyfte bland annat vikten av en tillgänglig elevhälsa, enklare sätt att som minderårig själv kontakta vården och betonade hur stress och framtidsångest påverkar barns hälsa negativt. Se SOU 2019:05.

³⁷ Socialstyrelsen, 2022b.

³⁸ SOU 2021:34.

³⁹ SOU 2022:22.

⁴⁰ Se Tidöavtalet.

stora förändringar som kräver resurser och förutsättningar i vården och som löper över flera mandatperioder vilket kräver en politisk långsiktighet. Det finns även ett flertal förslag som den nya regeringen lagt fram som riskerar att minska tillgången till vård för barn, bland annat förslag om att begränsa tillgång till tolk samt tillgång till vård för barn i asylprocess.

En större satsning ska enligt regeringen göras för att stärka den psykiska hälsan med fokus på unga. Här ska bland annat en nationell strategi för psykisk hälsa och suicidprevention tas fram på regeringsuppdrag. En nationell samordnare för ett suicidpreventivt arbete ska tillsättas och en haverikommission ska tillsättas när en person begått självmord. Detta är något som Bris efterfrågat under flera år, då det kan ge viktig kunskap om hur självmord bland barn bättre kan förebyggas.

För att tidigt nå och kunna hjälpa barn och ungdomar med psykisk ohälsa presenterade regeringen under 2022 även ett årligt anslag i budgeten för en långsiktig drift av Bris nationella stöddlinje för barn. Det är en viktig pusselbit, men Bris ser att det behövs betydligt mer omfattande satsningar för att kunna stärka och främja en god psykisk hälsa bland barn i Sverige.

”Värst är ångesten på nätterna när det känns som att man har flera hundra kilo som tynger på bröstet och det känns omöjligt att andas.”

”I somras blev jag diagnostiserad med depression och när jag började skolan behövde jag gå halva dagar för att orka med. Det har gått lite upp och ner men just nu är det väl bra förutom att jag har panikattacker mitt i natten.”

BRIS SLUTSATSER

Stöddlinjer för barn fyller en viktig funktion i samhället för att erbjuda ett direkt stöd till barn och för att kunna lotsa vidare till övriga samhällsinstanter.⁴¹

Samtal som handlar om olika symtom på psykisk ohälsa och dåligt mående ökar fortsatt hos Bris, och utgör nu nästan hälften av årets drygt 44 000 samtal. Det visar att stödbehovet hos en del barn i Sverige är mycket stort, att det saknas tillräckligt stöd från barns direkta omgivning och att tillgången till samhällets stöd- och vårdinstanser inte är tillräcklig. Över landet varierar tillgången till den specialiserade barn- och ungdomspsykiatri (BUP), och väntetiderna för att få vård kan ibland vara mycket långa.⁴²

För att samhället ska kunna främja en god psykisk hälsa behöver barn få goda livsförutsättningar och känna framtidstro. Här ser Bris att skolans roll är central. Förutsättningarna skiljer sig åt mellan grupper av barn, men samhället har ett ansvar att säkerställa goda livschanser för varje barn och skolans roll för barns välbefinnande bör inte underskattas. Att kunna klara skolan är viktigt för att kunna känna hopp om framtiden och kan påverka ungas psykiska hälsa även på sikt. Satsningar på en mer likvärdig skola över hela landet och en mer tillgänglig elevhälsa är därför mycket viktiga, och är också något som barn själva efterfrågar.⁴³

Närvarande och uppmärksamma vuxna på olika arenor i samhället är viktigt för alla barn. Varje barn bör ha tillgång till ett nära samtalsstöd för att kunna hitta strategier för att hantera sitt mående, utveckla motståndskraft för yttre påfrestningar och för att kunna få mer hjälp och stöd i situationer då det behövs.

Bris vill även lyfta vikten av stöd och breda insatser utöver läkemedelsförskrivning. Sverige sticker ut som ett av de länder med högst förskrivning av antidepressiv medicin i Västeuropa⁴⁴, men en aktuell forskningssammanställning visar att effekten av dessa mediciner på barn är liten och att risken för suicid med dessa mediciner är betydande.⁴⁵ Många barn behöver hjälp att sätta ord på och prata om känslor såsom oro, ångslan och nedstämdhet som varningssignaler som

⁴¹ Stockholmsdeklarationen, 2022.

⁴² SKR, 2022; Socialstyrelsen, 2019; SKR, 2021.

⁴³ SOU 2019:05.

⁴⁴ OECD.stat.

⁴⁵ Feeney A., et al., 2022.

kan förstås och hanteras snarare än som medicinsk sjukdom som behöver botas. För en del barn krävs psykoterapi och behandling, och här behöver tillgången till adekvat vård blir bättre i samhället.

Bris uppmanar beslutsfattare att under kommande mandatperiod prioritera arbetet med ökad tillgänglighet kring vård för barn och unga. Det krävs stärkta tidiga insatser till barn i särskilt utsatta situationer och ett än mer lättillgängligt och välfungerande stöd för familjer som behöver det. I dagsläget berättar många barn om att de bollas runt mellan aktörer och att de fastnar i värdköer, trots att de är i behov av insatser här och nu. Som Bris tidigare lyft behövs en reformerad värdkedja för barn och unga med psykisk ohälsa, som håller samman och möter barns behov av vård på alla nivåer.⁴⁶ Här vill Bris betona vikten av att hälso- och sjukvårdens ges förutsättningar för att arbeta förebyggande i form av resurser och organisatoriska förutsättningar. ♦

BRIS VILL SE:

- Att förslagen i utredningen *Börja med barnen! Sammanhållen god och nära vård för barn och unga* prioriteras och leder till konkreta åtgärder, bland annat att förslaget om ett nationellt hälsovårdsprogram för barn blir verklighet och att primärvården får ett tydligare ansvar för vård av psykisk ohälsa. Här vill Bris betona vikten av att hälso- och sjukvården ges förutsättningar för att arbeta förebyggande i form av resurser och organisatoriska förutsättningar.
- Att flera av förslagen i utredningen om en mer tillgänglig vård *Vägen till ökad tillgänglighet – delaktighet, tidiga insatser och inom lagens ram* prioriteras och förverkligas. Det handlar bland annat om vårdgarantier, nationellt kunskapsstöd för barns psykiska hälsa och ekonomiskt stöd för att underlätta samverkan mellan elevhälsan, primärvården och barn- och ungdomspsykiatri.
- En stärkt elevhälsa med ett tydligt, och därefter resurssatt, uppdrag som inkluderar hälsofrämjande och förebyggande arbete på grupp- och organisationsnivå samt psykosocialt samtalsstöd på individnivå. Tillgång till elevhälsan ska vara lika för alla, oberoende av var i landet barnet bor eller vem som är skolans huvudman.

⁴⁶ Bris rapport 2019:1.

2.

FAMILJ OCH FAMILJEKONFLIKTER

Det andra vanligaste kontaktområdet när barn kontaktar Bris, är familj och familjekonflikter och under 2022 handlade det om drygt 10 000 samtal. Tonårstiden är för många en tid då relationer prövas och kan vara konfliktfylld. Ett återkommande tema i barns samtal är avsaknad av omsorg i det egna hemmet, att inte känna sig trygg i relationerna till de vuxna man bor med antingen utifrån hur en själv eller andra barn behandlas eller hur de vuxna behandlar varandra.

VAD BERÄTTAR BARN?

Alla barn behöver förhålla sig till sina familjerelationer oavsett om man lever tillsammans eller om ens föräldrar av olika anledningar inte är närvarande vuxna i ens liv. Förekomsten av samtalskategorin är ungefär lika stor för killar och tjejer. Majoriteten av samtal till Bris kommer från barn i åldersgruppen 13–15 år vilket också är en ålder då relationen till vuxna som man bor med prövas. Barn behöver få frigöra sig men behöver också stöd, närhet och tröst från vuxna.

”Jag har de ganska jobbigt hemma, jag blir liksom behandlad som skit jämfört med mina andra syskon. Det är alltid jag och nån i familjen som bråkar för att dom går på mina svaga punkter hela tiden och jag vet inte hur jag ska säga ifrån. Jag klarar inte att vara hemma längre för jag kan inte prata med nån i min familj och vara trygg med de liksom.”

Till Bris vänder sig barn som lever i alla möjliga familjekonstellationer och fokus i samtalen är relationer och händelser inom familjen som

DEFINITIONER

→ Familjen

Barnet är hjälpsökande kring sin familjesituation med fokus på relationer, saknad, boende men ej konflikter eller skilsmässa som är egna kategorier.

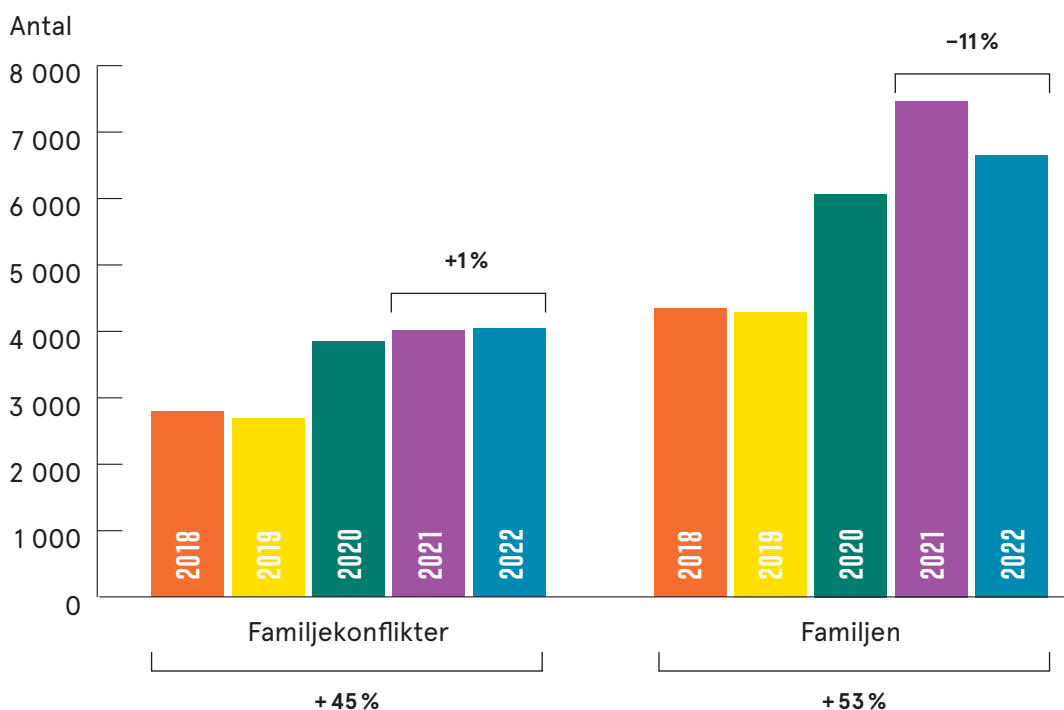
→ Familjekonflikter

Barnet är hjälpsökande utifrån sin familjesituation som är konfliktfylld men utan inslag av våld eller hot. Barnet kan både vara delaktig i eller ha bevittnat konflikter mellan vuxna och barn, vuxna och vuxna eller barn och barn.

barnet är bekymrad, arg, fundersam, besviken, sårad eller ledsen över i såväl nutid som dåtid.

Konflikter är ett naturligt inslag i alla barns liv, ofta kopplat till föräldrars gränssättning eller mellan barn i familjen, men det betyder inte att det är enkelt eller smärtfritt – eller något som barnet ska behöva stå ut med att befinna sig i.

→ Samtalsutveckling Familj och familjekonflikter 2018–2022

När pandemin slog till skedde en markant ökning av samtal kopplat till familj och familjekonflikter, vilket även fortsatte under 2021. Ökningen av samtal har avstannat men antalet samtal ligger fortsatt på samma nivå som under första pandemiåret 2020.

I samtal med Bris både söker och behöver barn vägledning i om en konflikt eller ett beteende från en vuxen är "okej" eller inte. De söker också vägledning i om och hur man kan bli sams igen och förändra en dysfunktionell relation oavsett om barnet och föräldrarna bor tillsammans eller inte. Ett annat återkommande tema är avsaknad av trygghet och omsorg i det egna hemmet, att inte känna sig trygg i relationerna till de vuxna man bor med, antingen utifrån hur en själv eller andra barn behandlas eller hur de vuxna behandlar varandra. Många samtal handlar också om konflikter mellan barnets behov och vuxnas behov och beslut, exempelvis gällande umgänge med andra föräldrar eller viktiga vuxna eller barnets boende.

” Jag och mamma bråkar nästan varje dag, hon respekterar verkligen inte mig och mina gränser och kan inte snacka med mig. När jag står upp för mig själv hotar hon med att ta min mobil och ge mig utgångsförbud och skriker. Hon låter aldrig mig prata och lyssnar inte på vad jag försöker säga till henne. Jag klarar inte längre av att gå hem till detta, jag är jättetrött och stressad och vill bara få lite lugn och ro.”

En del samtal som handlar om familjerelationer och konflikter handlar också om vuxnas svårigheter och om erfarenheter av våld, som gäller både händelser längre bak i tiden och pågående utsatthet. Fysiskt eller psykiskt våld förekommer i ungefär 12 procent av samtalen om familj, och omsorgsbrist samt vuxnas missbruk i 6 procent av samtalen. Det kan jämföras med 7 respektive 3 procents förekomst i totalen av samtal. Att erfarenheter av våld eller annan utsatthet inte har framkommit i ett samtal om familjekonflikter ska inte tolkas som att det därmed inte förekommer i hemmet, utan handlar snarare om vad barn väljer att dela med sig av i samtalet med Bris. Det kan alltså finnas ett mörkertal.

Att berätta om utsatthet i familjen är svårt för många barn, en del beskriver att det känns som att svika sina föräldrar men också att det är skamfyllt för ett barn att de vuxna personerna, som ska ta hand om en, inte gör det. Då blir mångas enda tillgängliga förklaring till varför relationerna ser ut som de gör är att det är ens eget fel och ansvar i stället för att lägga ansvaret på de vuxna.

Barn är beroende av vuxna som tar hand om dem, som ger omsorg och tillgodoser känslomässiga och praktiska behov, som trygghet, tröst, mat och kläder. För de flesta barn är det föräldern eller föräldrarna som fyller funktionen som viktigaste omsorgsgivaren och trygghet och barnets närmaste relationer finns i familjen. Det gör att

BARNETS RÄTT TILL FAMILJ OCH GODA VÅRDNADSGIVARE

Barnkonventionen slår fast att barn har rätt till sina föräldrar, i möjligaste mån. Varje barn har rätt till sina familjerelationer, att ses som en egen individ i familjen, att få veta vilka föräldrarna är, att få ha en relation och att få leva med dem – så länge det inte är skadligt för barnet. Det slås också fast att samhället är skyldigt att ge stöd till föräldrar kring föräldraskapet. Att föräldrar ska få stöd att vara goda vårdnadsgivare är alltså en rättighet som barn har.

påfrestningar som drabbar familjen, familjemedlemmars mående och relationer i familjen starkt påverkar barnet. Oro kopplad till osäker ekonomi eller väntan på uppehållstillstånd, en förälders kris eller psykiska ohälsa, konflikter och våld i familjen är exempel på påfrestningar som ofta "hänger ihop" och som påverkar barnet på olika sätt. När det i samtalen med Bris framkommer att barnets föräldrar har problem med missbruk eller arbetslöshet har samtalet ofta inletts med att barnet berättar om sin egen oro eller psykiska ohälsa.

VAD SÄGER FORSKNINGEN?

Att det finns människor runt omkring, som ser, hör och bekräftar barnet, och svarar på barnets behov är avgörande för barnets utveckling och psykiska välbefinnande. Alla barn förhåller sig till relationer med sin familj, oavsett hur väl de fungerar. Sociala relationer spelar, genom det stöd de kan innebära, en viktig roll för hälsan i olika faser av livet, och kan likaså utgöra en påfrestning som skapar ohälsa.⁴⁷

De allra flesta barn uppger att de har en god relation med sina föräldrar, det framkommer i den senaste publicerade undersökningen *Skolbarns hälsovanor*. De allra flesta skolbarn i åldern 11–15 år uppger att de har lätt för att prata med sina föräldrar om saker som bekymrar dem, och både flickor och pojkar i den åldern upplever samma grad av stöd från familjen. I takt med att barnet blir äldre minskar upplevelsen av stöd.⁴⁸

Enligt Statistiska centralbyråns undersökningar om barns levnadsvillkor (Barn-ULF) ökade andelen barn i åldern 16–18 år som anger att de kommer bra överens med mamma, från 89 procent till 95 procent under perioden 2015–2019.⁴⁹ En liknande ökning finns även för andelen som kommer bra överens med pappa. Samtidigt som många känner att de kan prata om sådant som är jobbigt med föräldrarna är det långt ifrån alla barns upplevelser. Enligt en enkät genomförd på bris.se uppgav 60 procent av de barn som hör av sig till Bris att de inte har någon annan att prata med om sin situation.⁵⁰

En fråga som varit aktuell sedan covid-19-pandemin utbröt är vilken påverkan den sociala distanseringen och isoleringen i samhället inneburit och hur det påverkat exempelvis konflikter

”Jag växte upp tidigare än jag borde gjort. Det är ledsamt fast ändå jag menar ifall man inte ger sina barn tillräckligt mycket tid och uppmärksamhet så kommer de att försöka att få tag på det någon annanstans.”

⁴⁷ Smith K.P., et al., 2008; Umberson D., et al., 2010; Oscher D., 2020.

⁴⁸ Folkhälsomyndigheten, 2018.

⁴⁹ SCB, Barn-ULF, 2015–2019.

⁵⁰ Bris webbundersökning, 2021.

inom familjen. Hos Bris noterades exempelvis en tydlig uppgång i samtal om familjekonflikter när pandemin slog till. Det finns ett flertal vetenskapliga artiklar som beskriver förekomst av familjekonflikter men studiernas utformning gör det svårt att koppla konflikterna till covid-19-pandemin. Studierna bekräftar i stället det som redan är känt, det vill säga att familjer som på olika sätt är utsatta, exempelvis ekonomiskt, också har mer konflikter.

Konflikter i en familj med barn är delvis en följd av de påfrestningar familjen är utsatt för. Några viktiga stressorer har påvisats i en aktuell systematisk översikt som behandlar 29 studier internationellt.⁵¹ Det fanns bevis på ett samband mellan moderns depression, barns utåtriktade och inåtriktade problem, brist på socialt stöd, låg utbildningsnivå och moderns föräldrastress.⁵² Listan på orsaker till familjekonflikter går självfallet att göra längre.

Det finns en rad insatser, aktiviteter och

”Jag ljög för mamma för några dagar sedan vet inte hur jag ska berätta.”

verksamheter som riktar sig till föräldrar för att stärka föräldraförmågan och relationen mellan förälder och barn, så kallat föräldraskapsstöd. Undersökningar visar att föräldrar inte nås av föräldraskapsstöd på det sätt de skulle vilja, och tyvärr tycks utbudet av stöd vara som minst när behoven ofta är som störst (under tonåren).⁵³ Stöd behöver finnas under hela barnets uppväxt och vara tillgängligt över hela landet samt erbjudas i former som når ut till målgruppen föräldrar. Det finns också behov av att bättre kunna följa upp och utvärdera olika föräldraskapsstöd⁵⁴.

URVAL AV POLITISKA FÖRSLAG PÅ GÅNG

Arbetet med att utveckla samhällets föräldraskapsstöd har pågått under lång tid, och sedan 2005 finns en särskild myndighet med ansvar för föräldraskapsstöd på nationell nivå, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF). I den senaste statsbudgeten framgår även att föräldraskapsstödet ska byggas ut i landet.⁵⁵ Socialtjänstministern har i december 2022

⁵¹ Fang Y., et al., 2022.

⁵² Värt att notera är att studierna pekar på problem med mamman, vilket hänger samman med hur studierna är utformade. I ett land som Sverige är dock faderns situation också viktig.

⁵³ Socialdepartementet, 2018.

⁵⁴ MFoF, 2022.

⁵⁵ Justitiedepartementet, 2022.

meddelat att MFOF får i regeringsuppdrag att fördela statsbidrag till kommuner och regioner för att stärka tillgången till föräldraskapsstöd.⁵⁶ Myndigheten har sedan tidigare ett regeringsuppdrag att ta fram en handlingsplan för förebyggande föräldraskapsstöd, som redovisades i februari 2022. De har även ett uppdrag att stödja genomförandet av den nationella strategin för ett stärkt föräldraskapsstöd som redovisades i april 2022.

Den nyttillträdda regeringen har förtydligat vikten av föräldransvar, särskilt i relation till kriminalitetsområdet. I Tidöavtalet har regeringen lagt fram flera förslag som berör föräldrar och barn. Det handlar bland annat om förslaget att tillsätta en utredning som ska se över olika möjligheter att förstärka föräldransvar och möjliggöra tidigare insatser för barn som begår brott. Samtidigt läggs förslag fram om utökade antal tvångsomhändertaganden, LVU (när föräldransvar brister trots föräldraskapsstöd) och fler och tidigare insatser med mellantvång (insatser som barn kan samtycka till även när föräldern inte ger samtycke, exempelvis samtalsstöd eller att få en kontaktperson).

”Det har pågått mycket hemma hos mig nyligen. Mina föräldrar bråkar ständigt, och det gjorde mig osäker och väldigt rädd. Har ni nåt tips på hur man kan hantera sånt här?”

Barnrättsperspektivet har successivt stärkts i svensk lagstiftning de senaste åren, inte minst sedan barnkonventionen blev lag 2020, vilket tydliggjort barnet som egen rättighetsbärare inom områden som rör familjen och föräldrarätt. Under 2021 ändrades lagstiftningen bland annat i föräldrabalken och socialtjänstlagen för att stärka barnrättsperspektivet i vårdnadstvister.⁵⁷ Det gällde bland annat förtydligande om att barnets bästa ska vara avgörande i alla frågor om vårdnad, boende och umgänge, att barnets rätt att komma till tals och få information förstärks, att socialnämnden får höra barnet utan samtycke av vårdnadshavare samt möjligheten att utse en tillfällig vårdnadshavare i vissa fall. Ännu finns dock ingen utvärdering av ändringarnas effekter.

⁵⁶ Socialdepartementet, 2022.

⁵⁷ SFS 2021:528; SFS 2021:645.

BRIS SLUTSATSER

Samhället måste tillhandahålla såväl ett universellt föräldraskapsstöd (som alla barn och föräldrar skulle gynnas av) som riktade stödinsatser (vid särskild problematik). Föräldraskapsstöd är viktigt som en preventiv åtgärd för att kunna motverka olika negativa utfall för barn. Det handlar exempelvis om att kunna skapa förutsättningar för barnets hälsa, välbefinnande och utveckling. Det kan också handla om att genom ett starkt föräldraskapsstöd försöka förebygga olika problem för barnet senare i livet, såsom problem i skolan, beroendeproblematik eller brottsutveckling.

Bris välkomnar regeringens förslag om stärkt föräldraskapsstöd. Den nya regeringen har särskilt lyft upp föräldraskapsstöd som ett viktigt verktyg för att motverka kriminalitet bland unga. Bris vill här poängtera vikten av ett brett föräldraskapsstöd, med främjande perspektiv för en god uppväxt, som inte enbart får ses som en brottspreventiv åtgärd. Stöd till föräldrar, under barnets hela uppväxt, är en rättighet som barnet har.

Bris oroas över signalerna från regeringen om fler repressiva åtgärder och en utökad tvångsvård för barn, utifrån ambitionen att minska kriminaliteten i samhället. LVU är en skyddslagstiftning för att skydda barn, inte för att straffa vare sig vårdnadshavare eller barn, vilket är viktigt att poängtera. Att tvångsomhänderta ett barn är en mycket ingripande åtgärd i ett barns liv och är nödvändigt i vissa situationer för att skydda barnet. Ett sådant ingripande måste alltid motiveras och utgå ifrån barnets bästa i varje enskilt fall och utgå från barnets rätt till skydd, hälsa och liv. Samhället måste säkerställa att barnets rättigheter tillgodoses före, under och efter ett tvångsomhändertagande och att det finns en god tillsyn av placeringar.

Möjligheten att vara en god förälder påverkas av ens livsomständigheter. Här ser Bris en oroande utveckling med ökande klyftor i samhället och ojämlika livsvillkor som påverkar föräldrar och därmed även barns tillgång till sina olika rättigheter.

Det finns en rad faktorer som kan ha en negativ påverkan på ens föräldraförmåga, och som kan öka stress och oro hos vuxna. Den ekonomiska utvecklingen just nu kommer att drabba familjer och riskerar öka konflikter hos familjer som redan lever med stor ekonomisk oro. Påfrestningar som stress och oro, psykisk ohälsa, ekonomisk utsatthet, social isolering och barn som upplevs som besvärliga är exempel på faktorer som påverkar samspelet och klimatet i familjen och kan leda till eller förstärka de konflikter som finns. Att avlasta familjer från påfrestningar, genom exempelvis insatser som bryter isolering, ger ekonomisk och praktisk hjälp och avlastning, ger föräldrar kunskap, förståelse och verktyg att hantera relationer inom familjen är några exempel på hur samhället kan bidra till att förebygga och avhjälpa konflikter och utsatthet i familjer. ♦

”Jag har inte kunnat prata med någon i min familj hur jag mår, då jag vet att det inte är någon som kommer att lyssna på mig. Det enda som händer är att jag mår sämre för att pappa blir arg och skriker på mig utan någon anledning.”

BRIS VILL SE:

- Att regeringens satsning på föräldraskapsstöd säkerställer ett anpassat och tillgängligt stöd som tillgodoser varje barns och vårdnadshavares behov och möter deras förutsättningar. Stödet måste vara långsiktigt och aktivt erbjudas under hela barnets uppväxt.
- Barnkonsekvensanalyser av hur det ekonomiska läget påverkar barnfamiljer och särskilt utsatta grupper av barn, på kort och lång sikt. Här och nu behövs riktade insatser för att minska påfrestningar hos familjer som lever med ekonomiskt små marginaler.

3.

VÅLD, ÖVERGREPP OCH KRÄNKNINGAR

Samtal om våld, övergrepp och kränkningar har ökat till Bris de senaste åren, och är den tredje vanligaste kontaktorsaken när barn söker stöd hos Bris. Under 2022 rörde det sig om nästan 9 700 samtal där barn beskrivit allt från psykiskt våld och kontroll, fysiska slag, hån och trakasserier till sexuella övergrepp och mobbning.

VAD BERÄTTAR BARN?

Våld, övergrepp och kränkningar är en samlingskategori och är liksom psykisk ohälsa ett brett ämne som inkluderar flera olika typer av utsatthet. I Bris föregående årsrapport *Våld – en del av barns vardag* redogörs i närmare detalj för olika former av våld på olika arenor och den utsatthet som barn vittnar om i samtal med Bris.⁵⁸

Våld finns överallt där barn finns och barn utsätts från såväl vuxna som jämnåriga förövare. Fokus i samtalen till Bris är vuxnas våld mot barn, främst i barnets hem men även på andra arenor. I samtalen märks tydliga skillnader mellan tjejer och killar. Tjejer kontaktar betydligt oftare Bris om sexuella övergrepp, medan killar oftare söker stöd kring fysiskt våld.

Ofta hör olika former av utsatthet tätt ihop, det är inte ovanligt att ett barn blivit utsatt för flera olika typer av våld. För Bris berättar barn som lever i familjer med våldsproblematik om en hemmiljö som beskrivs som kaotisk, med ständigt närvarande konflikter och våld både mellan föräldrar och barn. En del känner ett stort ansvar för att skydda exempelvis småsyskon från det som sker och vill inte att de ska behöva uppleva det som hen själv har utsatts för.

”När jag var liten levde jag i en ständig rädsla, allt jag ville ha var ett tryggt hem. Under hela min barndom la jag så många år på att läsa av hans suckar, tystnad och axelryckningar, så många år på att höra tonen i hur han gick upp för trappan, om han var glad eller arg. Jag levde i ständig rädsla. Men det fanns bra stunder visst? Ja, pappa var min hjälte på så många sätt. Jag hatar hur jag inte kan hata honom. Smärtan av att bli slagen av en närstående är obeskrivlig.”

I samtalen beskriver barn olika konsekvenser av att utsättas för våld och hur det påverkar deras mående. Många känner sig väldigt ensamma i sin situation, de beskriver en dålig självkänsla, rädsla och osäkerhet. En del barn utvecklar ångest och andra symtom på psykisk ohälsa, såsom självdestruktiva beteenden. Andra konsekvenser handlar om att inte fullt ut kunna lita på andra, att förtroendet och tilliten i relationer – inte minst till vuxna – har skadats. Det gör det också svårt att våga söka och ta emot hjälp.

Det kan finnas flera hinder för ett barn att våga berätta om egen våldutsatthet. Hos Bris är det många barn som, i skydd av sin anonymitet, för

DEFINITIONER

Våld, övergrepp och kränkningar är en samlingskategori som består av underkategorierna *Fysiskt våld*, *Hedersrelaterat våld och förtryck*, *Mobbning*, *Omsorgsbrist*, *Psykiskt våld* och *Sexuella övergrepp*.

→ Fysiskt våld

Barnet är/har blivit utsatt för, bevittnat, utsatt annan eller är rädd för fysiskt våld, både inom familjen och i andra sammanhang.

→ Hedersrelaterat våld och förtryck

Barnet är/har blivit utsatt för, bevittnat, utsatt annan eller är rädd för hedersrelaterat våld och förtryck.

→ Mobbning

Barnet är hjälpsökande utifrån mobbning. Kan vara utsatt, utsätta

andra eller bevittna. Gäller all form av mobbning oavsett arena.

→ Omsorgsbrist

Barnet är hjälpsökande utifrån att barnets omsorgspersoner brister i sin omsorg av barnet.

→ Psykiskt våld

Barnet är/har blivit utsatt för, bevittnat eller utsatt någon annan för psykiskt våld, både inom familjen och i andra sammanhang.

→ Sexuella övergrepp

Barnet är/har blivit utsatt för, bevittnat, är rädd för att utsättas för sexuella övergrepp, både inom familjen och i andra sammanhang eller har själv utsatt någon annan. Inkluderar sexuella trakasserier, grooming och sexuellt ofredande.

”Normen säger att man älskar sina föräldrar, för dom ger en allt man behöver, men när det inte är så, måste man verkligen det?”

allra första gången berättar om sin situation för någon utomstående. Många bär på en rädsla av att inte bli trodda av andra vuxna, en del vet inte riktigt om det som de har blivit utsatta för är okej eller inte och vissa känner en oro för vad som ska hända om sanningen skulle komma fram. Barn som blivit utsatta för sexuella övergrepp beskriver kraftig ångest och oro, många gånger kopplat till känslor av skuld och skam.

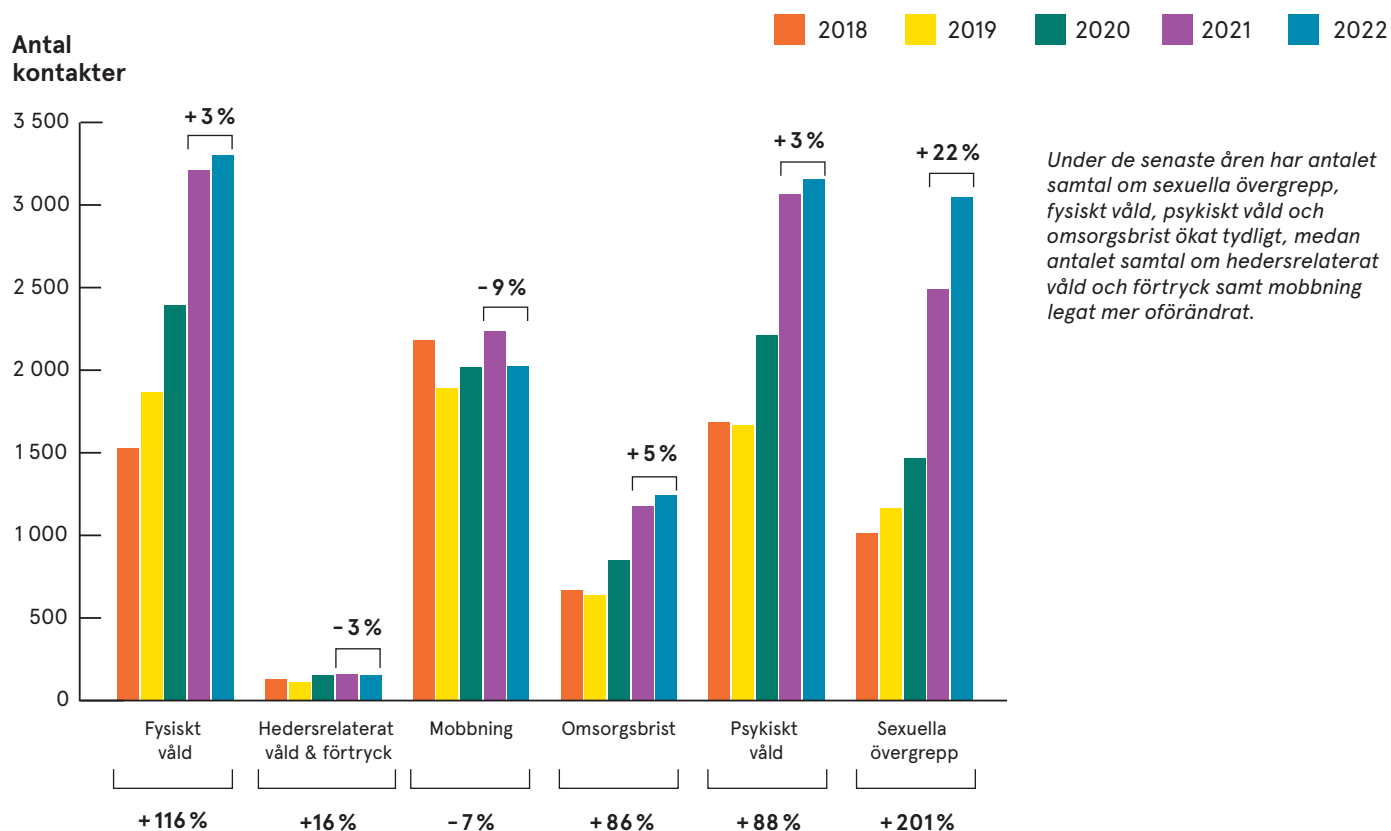
”Jag blev uttjatad till att skicka bilder på mig själv för första gången när jag va 12. Jag minns detta som det vore igår. Jag sa att jag inte orkade och att jag inte ville. Men han fortsatte tjata om det och tillslut skickade jag en lättklädd bild. Jag minns att jag hade en jättedålig självkänsla och självförtroende på den tiden. Så när jag fick komplimanger så kände jag att jag dög osv. Men grejen är att detta har ju fortsatt. Så mycket tjatande om bilder på mig och dum som jag är skickar jag även fast jag inte vill. Jag vet inte på vilket bra sätt jag ska säga emot även fast jag vet att det bara är o säga nej.”

VAD SÄGER FORSKNINGEN?

Våld mot barn är ett mycket brett område som spänner över olika former av utsatthet. Här lyfts ett urval av nytillkommen kunskap som kan vara

⁵⁸ Bris rapport 2022:1.

→ Samtalsutveckling Våld, övergrepp och kränkningar 2018–2022

relevant för att förstå utvecklingen och omfattningen av samhällsproblemet som våld mot barn utgör.

Vilka konsekvenserna blir av att utsättas för våld och hur barnets påverkas på kort och lång sikt varierar beroende på vad som hänt, vilken förmåga barnet har att bearbeta och vilken tillgång till stöd och hjälp barnet har – men klarlagt är att allt våld är skadligt för barn, det påverkar barnets tillvaro och mående. Att vara multiutsatt, det vill säga utsatt för minst tre olika typer av våld, är starkare kopplat till traumasymtom och psykisk ohälsa.⁵⁹

”Jag är rädd att mamma ska ta en överdos eller att han kommer döda henne. Sista gången jag va hemma då slog han henne så hon blev medvetslös och jag va tvungen att ringa ambulansen och det va då allt hände att jag blev tvungen att flytta till familjehemmet. Men jag drömmer hela tiden om den gången för man tänker va som hade hänt om ja inte va hemma då, vad han hade gjort och nu är jag inte där och kan inte hjälpa henne. Det är jobbigt.”

Det är klarlagt att barnmisshandel är ett betydande folkhälsoproblem och att förekomsten är utbredd över hela världen.⁶⁰ Särskilt sårbara grupper löper dessutom stor risk att utsättas för

BARNETS RÄTT ATT SKYDDAS FRÅN VÅLD

Barnkonventionen (artikel 19) slår fast att varje barn ska skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp. Även i Agenda 2030 om de globala hållbarhetsmålen, (mål 16.2) framgår att barn ska garanteras skydd från alla former av våld.

våld. En omfattande nationell kartläggning från 2016 visade att 44 procent av elever i Sverige uppger sig varit utsatta för någon typ av misshandel av en vuxen inom eller utanför familjen. Det vanligaste var att misshandeln hade skett inom familjen, och i undersökningen framkom att 36 procent av eleverna hade varit utsatta för någon typ av misshandel av föräldrar (inklusive styvföräldrar och familjehemsföräldrar).⁶¹ Under våren 2023 kommer en uppföljande nationell kartläggning att presenteras⁶² – vilken blir viktig för att få en uppdaterad bild av förekomsten av våld mot barn och för att kunna följa utvecklingen sedan den tidigare mätningen.

Långt ifrån allt våld kommer till samhällets kännedom och ett viktigt verktyg för att kunna identifiera barn som far illa eller riskera att fara illa är orosanmälningar som kommer in till socialtjänsten. Under 2022 kom en nationell kartläggning från Socialstyrelsen som analyserat och jämfört utvecklingen av orosanmälningar under 2021 mot 2018.⁶³ Här framkom att landets socialtjänster tog emot 422 000 anmälningar under 2021, och att dessa berörde 216 000 barn. Kartläggningen visar att antalet anmälningar ökat med 27 procent sedan 2018 och att fler uppmärksammar de yngsta barnen. 6 av 10 gällde

⁶¹ Ibid.

⁶² Stiftelsen Allmänna barnhuset, 2022.

⁶³ Socialstyrelsen, 2022c.

⁵⁹ Jernbro C., Landberg Å., 2020.

⁶⁰ Stiftelsen Allmänna barnhuset, 2017.

barn under 12 år och andelen barn som var mellan 0–6 år ökade från 27 till 30 procent. Den vanligaste anmälningsorsaken är relaterad till föräldrars eller vårdnadshavares problematik (40 procent) och omkring var femte anmälan (19 procent) är relaterad till våld i nära relation, mot vuxna eller mot barn. Här ingår våld som är fysiskt, psykiskt och/eller bevittnat, samt skada eller övergrepp. Flera samspelande faktorer lyfts fram som möjliga orsaker till ökningen av orosanmälningar, bland annat att barnkonvention blivit lag 2020, ökad medvetenhet om barns utsatthet samt ökad tillgänglighet genom e-tjänster för anmälningar.⁶⁴

Nyligen presenterade Stiftelsen Allmänna barnhuset två forskningsrapporter, om våld mot barn ur ett föräldraperspektiv.⁶⁵ Här framkom bland annat att var fjärde förälder, av tusen medverkande i den ena studien, hade använt våld mot sitt barn. Den andra studien, som fokuserade på föräldrars erfarenheter när ett barn har utsatts för våld, visade att det finns ett stort behov av stödinsatser till barnet och att detta påfallande ofta saknas.

Våld och kränkningar mot barn sker inte bara i hemmiljön utan på många olika arenor, som till exempel på nätet. Enligt den senaste undersökningen av Svenskarna och internet uppger

”Jag är väldigt nära en lärare på skolan o jag vill prata med henne om en jobbig sak men jag har ingen aning om hur jag ska börja :/ Jag vill liksom men jag låser mig bara. Det jag vill säga är att en person hade sex med mig även om jag sa nej. Allt känns bara jättfel.”

exempelvis 1 av 6 barn i åldern 12–19 år att de har blivit utsatta för näthat och 1 av 7 att de har fått stötande eller obehagliga bilder från personer de inte känner. I undersökningen uppgav flickor i högre utsträckning att de varit utsatta för sådant som varit obehagligt på nätet.⁶⁶

Andra arenor där barn utsätts för våld är på offentliga platser, i deras närområde eller i skolan. Samtidigt som dödsjutningar skett i en hög omfattning under 2022 och våld i offentliga miljöer varit mycket uppmärksammat visar BRÅ:s undersökningar av elever i årskurs nio att det inte har skett någon förändring av andelen som uppger att de varit utsatta för stöldbrott, misshandel, sexualbrott eller hot under perioden 2015–2021.⁶⁷ I den senaste undersökningen uppger 45 procent av eleverna att de utsatts för stöld, misshandel, hot, rån eller sexualbrott minst en gång under de senaste tolv månaderna. Andelen ligger på lägst nivå hittills under mätperioden.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Stiftelsen Allmänna barnhuset, 2023a; 2023b.

⁶⁶ Internetstiftelsen, 2022.

⁶⁷ Brottsförebyggande rådet, 2022.

”Nu börjar skolan snart och jag har en stor klump i magen över det p.g.a. att jag blir mobbad. Nu kommer du säkert att skriva: 'prata med nån vuxen'. Det är bara det att jag inte har någon att lita på. Dessutom när jag har snackat med en vuxen så säger de bara att 'de är bara barn' eller 'de retas bara lite.'”

Även om inte fler barn uppger att de utsatts för brott, har det under året skett en rad grova våldsdåd i offentliga miljöer där barn finns både som offer och förövare. Många barn växer upp i områden där det finns lokalt förankrad gängkriminalitet, vilket påverkar deras mående, känsla av trygghet och skapar rädsla för våld.⁶⁸

URVAL AV POLITISKA FÖRSLAG PÅ GÅNG

Bris har länge efterfrågat en nationell strategi mot våld mot barn då det funnits behov av en samlad strategi och struktur för att stärka varje barns rätt till en uppväxt fri från våld. I januari 2023 överlämnades utredningen *En uppväxt fri från våld*, med förslag till en sådan nationell strategi mot våld mot barn till regeringen.⁶⁹ Strategin ringar in fem områden som är särskilt viktiga för att arbeta mot våld mot barn samt föreslår en rad åtgärder framåt; det handlar om att våld mot barn ska förebyggas, upptäckas, om

att stärka barns rätt till skydd och stöd, stärka barnrättsperspektivet i brottsmålsprocessen samt en förstärkt kunskaps- och metodutveckling. Utredningen lyfter framför allt behovet av att identifiera våld mot barn som en folkhälsofråga och att våld mot barn måste angripas strategiskt och systematiskt från samhällets sida. Ett viktigt perspektiv som också framhålls är kommunernas roll i att förebygga och upptäcka våld.

Utredningen lyfter flera förslag där Bris sedan länge efterfrågat förändringar. Bland annat föreslår utredningen att regeringen ska gå vidare med befintliga förslag om särskilda bestämmelser om placering av barn i skyddat boende. Det handlar om en stärkt skyddslagstiftning för barn som tillsammans med en förälder behöver fly sitt hem på grund av våld från en annan förälder. Enligt lagförslaget ska bland annat barn få ett eget placeringsbeslut och tillförsäkras skola och vård – vilket stärker barnet som egen rättighetsbärare.

Ett annat viktigt förslag, som Bris under en tid har drivit tillsammans med andra barnrättsorganisationer, handlar om att stoppa våld mot barn på Statens institutionsstyrelse (SiS). Bland

⁶⁸ Bris rapport 2022:2; Bris 2022:1.

⁶⁹ SOU 2022:70.

”Jag försöker varje dag att beskydda min lillasyster från mammas pojkvän som en storebror, men det blir för mycket. Han slår mig i väggen, kastar ting på mig och slog ner mig en gång. Jag är rädd för att han kommer att göra saker mot min syster när jag inte är där eller när jag blir för svag.”

annat lyfter den nya föreslagna strategin mot våld behovet av att avskaffa den särskilda befogenheten avskiljning (isolering) av barn.⁷⁰ FN:s barnrättskommitté har också i nyligen publicerade rekommendationer återigen kritiserat Sverige för att tillåta isolering av barn på SiS.⁷¹

En annan, i sammanhanget relevant, nyligen överlämnad utredning handlar om barnets rättigheter vid vårdnad, boende och umgänge.⁷² Utredningen har haft till uppgift att bland annat se över hur skyddet för barnet kan stärkas vid umgänge med en förälder som har utövat våld eller gjort sig skyldig till någon annan allvarlig kränkning. Bris ser att det är oerhört angeläget för regeringen att se över hur barnets bästa alltid ska ligga till grund för ett beslut om umgänge.

BRIS SLUTSATSER

Varje barn har rätt att skyddas från våld och det är ett samhälleligt ansvar att arbeta för att förverkliga denna grundläggande rättighet. Sverige har som ambition att vara ett föregångsland i arbetet för att förebygga och bekämpa våld mot barn och var först i världen att anta en antiaglagstiftning. Sverige har även antagit barnkonventionen som svensk lag vilken förbjuder alla former av våld mot barn och Agenda 2030 skriver specifikt om målet att eliminera alla former av våld mot barn (mål 16.2). Trots detta lever många barn i Sverige dagligen med våld och våldets konsekvenser. Det är oacceptabelt och regeringen måste nu prioritera och skruva upp det systematiska arbetet för att motverka våld mot barn i alla dess former.

Bris välkomnar den nyligen presenterade nationella strategin mot våld mot barn, den är viktig och markerar behovet av ett systematiskt och långsiktigt arbete. Det handlar inte om enskilda åtgärder utan om ett samlat arbete. För att strategin ska få en reell effekt för de barn som lever med våld eller riskerar att utsättas för våld, måste förslagen i strategin prioriteras både av regeringen och den regionala och kommunala politiken. Resurser och en bred förankring inom politikens olika områden blir nödvändigt för att få till stånd ett långsiktigt och uthålligt arbete som sträcker sig längre än en mandatperiod.

Inom området är kommunernas arbete centralt, det är därför mycket angeläget att strategin lyfter behovet av ett förtydligt kommunalt ansvar i lagstiftningen. För att få till konkreta förändringar behöver detta ske i kommunerna, eftersom det är här – i det lokala – som barn

lever sina liv. Detta går även i linje med vad barn berättar för Bris, om hur de själva tycker att skyddet för barn behöver förbättras för att hjälpa barn som utsätts för våld.⁷³

I civilsamhällets senaste rapport till FN:s barnrättskommitté finns flertalet rekommendationer till svenska staten för att stoppa våld mot barn.⁷⁴ Viktiga perspektiv som Bris särskilt vill lyfta handlar bland annat om att stärka det främjande och förebyggande arbetet, om att öka kunskapen om alla former av våld mot barn bland vuxna som möter barn i sin profession och att insatser för att minska vuxnas våld mot barn måste utvärderas och utformas i enlighet med aktuell forskning och evidens. ♦

BRIS VILL SE:

- Att regeringen prioriterar och går vidare med den föreslagna strategin *En uppväxt fri från våld*. Strategin måste få det systematiska genomslaget som föreslås inom de fem olika områden som utredningen tar upp. Bris vill även se att förslaget till en ny lag med ett förtydligt kommunalt ansvar i arbetet mot våld mot barn genomförs.
- Att den nya socialtjänstlagen reglerar socialtjänstens ansvar för att tidigt ge barn det stöd de behöver och har rätt till, genom att införa ett ska-krav i lagen om ett förebyggande arbete.
- Att regeringen gör barnkonsekvensanalyser av satsningar mot kriminalitet och tydligare prioriterar ett förebyggande och främjande arbete för att motverka ojämlikhet och säkra goda uppväxtvillkor för alla barn.
- Att kommuner i högre utsträckning gör barn delaktiga i det långsiktiga arbetet med att förebygga och skydda barn från våld. Arbetet bör ske i nära samarbete med barn och ta hänsyn till barns egna erfarenheter, kunskaper och åsikter.

⁷⁰ Bris, pressmeddelande, 2021.

⁷¹ FN:s barnrättskommitté, 2023.

⁷² SOU 2022:71.

⁷³ SOU A 2021:02.

⁷⁴ Unicef, 2022.

Uppdrag och verksamhet – ett bättre samhälle för barn

Sedan 1971 har Bris kämpat för att göra livet bättre för barn i utsatthet, och drivit förändring för ett bättre samhälle för alla barn i Sverige. Bris erbjuder professionellt stöd till alla barn under 18 år utifrån barnets behov, direkt via chatt, mejl, telefon och i riktade stödsatser till barn och familjer i särskilt utsatta situationer.

Bris vision är ett samhälle där barnets rättigheter tillgodoses. Bris arbete bedrivs utifrån den barnsyn som uttrycks i barnkonventionen. Det innebär att varje barn erkänns, respekteras och skyddas som rättighetsbärare. Bris arbete har tre verksamhetsben: stödja, mobilisera och påverka. Verksamheten finansieras via insamling från privatpersoner, företag, stöd från det offentliga och olika stiftelser samt medlemsavgifter. Bris möjlighet att stötta barn och att arbeta för att stärka barnets rättigheter står i direkt relation till de insamlade medlen och varje krona gör skillnad i verksamheten.

STÖDJA

Bris är Sveriges nationella stödlinje för barn och unga, och erbjuder professionellt samtalsstöd via chatt, mejl och telefon varje dag, året runt och sedan 15 mars 2021 även dygnet runt. Numret till Bris stödlinje för barn, 116 111, är ett

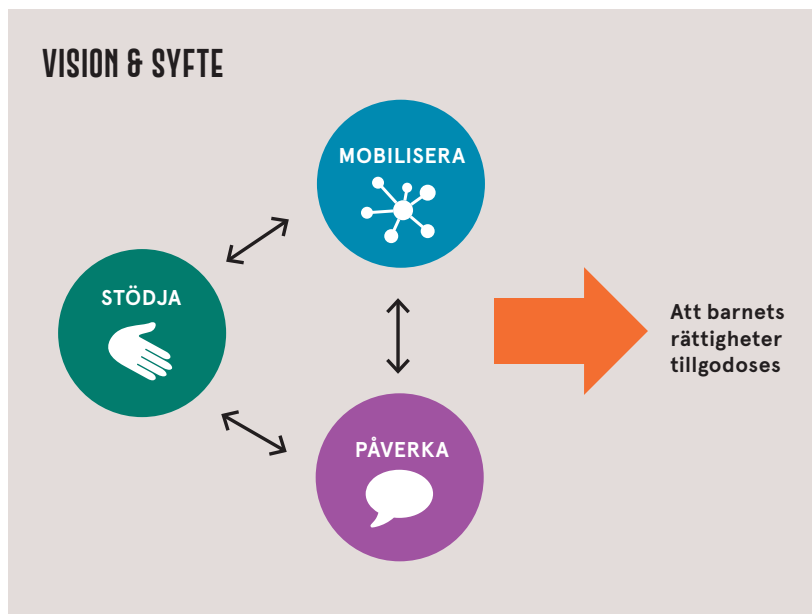
EU-harmoniserat nummer som reserveras till hjälplinjer i de europeiska länderna med kunskaper och resurser att ge barn stöd. Varje barn som kontaktar Bris får professionellt stöd av en utbildad kurator. Under 2021 öppnade Bris fysiska mottagningar i Stockholm, Linköping, Göteborg, Malmö och Umeå, där barn kan träffa en kurator för ett nära och anpassat stöd. Bris stödjer även barn och familjer i särskilt utsatta situationer genom olika stödprogram.

Idag erbjuder Bris gruppstöd till barn och familjer där en förälder begått självmord, till familjehemsplacerade barn, barn med erfarenhet av flykt, och barn till föräldrar med psykisk ohälsa eller aktivt missbruk. Utöver det individuella stödet till barn tillhandahåller Bris mer generellt utformat stöd för barn att tillgodogöra sig på egen hand på bris.se. Här finns också Bris modererade forum där barn kan ge och få stöd barn emellan. Bris har även publika anonyma chattar på i förväg bestämda teman där barn skickar in frågor och kuratorer svarar. Tidigare chattar återfinns i ett arkiv på bris.se i syfte att fungera både som en kunskapskälla och som en normaliserande funktion.

Bris erbjuder ett indirekt stöd till barn via vuxna, både genom information på bris.se, i sociala medier, i böcker och i rapporter. På vardagar kan vuxna som är oroliga för ett barn i sin närhet ringa Bris vuxentelefon – om barn, Idrottsledarlinjen eller Bris stödlinje på arabiska för vuxna med frågor om barn i sin närhet. Både privatpersoner och professionella kontaktar Bris vuxenstöd. 2022 startade Bris även en stödlinje på ukrainska för vuxna och barn.

MOBILISERA

Bris mobiliserar samhället för barnets rättigheter, alltifrån medlemmar till kommuner, organisationer och andra samhällsaktörer. Bris medlemmar och volontärer sprider information och kunskap om barnets rättigheter i hela Sverige. I Bris nätverk samlas omkring 8 000 professionella

från olika delar av samhället och landet – den ideella, privata och offentliga sektorn. Bris nätverk möjliggör möten, dialog och samverkan och är en källa till inspiration och erfarenhetsutbyte i barnrättsarbetet. Via Brisakademin ger Bris utbildningar om barnrätt och om metoder för att stödja barn och familjer, såväl öppna utbildningar som uppdragsutbildningar i hela landet. Bris erbjuder grundutbildningar om barnkonventionen, metodutbildning och workshops om barns delaktighet. Bris har även metodutbildningar och gruppleddarutbildningar, bland annat för gruppsamverkan för nyanlända föräldrar, för nyanlända barn, och för barn till separerade föräldrar.

PÅVERKA

Bris påverkar beslutsfattare för ett bättre samhälle för barn. Bris bedriver ett strategiskt opinions- och påverkansarbete med fokus på beslutsfattare och myndigheter, och arbetar för att nå ut till allmänheten för att hela samhället ska ha bättre kunskap om barnets rättigheter och kunna bidra till att de tillgodoses. Bris deltar i referensgrupper och politikermöten, skriver remisser och bidrar med expertis.

Genom att göra barns röster hörda, samt bidra med analys och åtgärdsförslag, arbetar Bris för att stärka barnets rättigheter på alla samhällets arenor. ♦

Bris dokumenterar innehållet i kurativa samtal utifrån 54 samtalskategorier. Ett samtal kan handla om flera ämnen och i snitt dokumenteras 2,5 kontaktområden per samtal.

Kontaktinnehåll i barns samtal	Antal 2018	Antal 2019	Antal 2020	Antal 2021	Antal 2022	Utveckling 2018-2022	Utveckling 2021-2022
Psykisk ohälsa	9 770	9 877	12 839	20 231	20 967	115 %	4 %
Depression	1 005	906	1 030	1 321	1 280	27 %	-3 %
Diagnoser	660	583	681	899	1 013	53 %	13 %
Nedstämdhet	3 601	3 612	5 586	7 582	5 772	60 %	-24 %
Självdestruktivitet	2 580	2 446	2 713	4 799	5 450	111 %	14 %
Själv mord	2 239	2 524	2 478	4 622	5 297	137 %	15 %
Ångest	2 978	2 691	4 321	7 592	7 639	157 %	1 %
Ätstörningar	1 133	1 140	1 395	2 692	3 155	178 %	17 %
Familj och Familjekonflikter	6 681	6 535	9 114	10 812	10 105	51 %	-7 %
Familjekonflikter	2 789	2 685	3 843	4 016	4 047	45 %	1 %
Familjen	4 342	4 293	6 070	7 470	6 656	53 %	-11 %
Våld, övergrepp och kränkningar	5 575	5 565	6 743	9 116	9 688	74 %	6 %
Fysiskt våld	1 527	1 870	2 397	3 214	3 301	116 %	3 %
Hedersrelaterat våld & förtryck	132	114	153	158	153	16 %	-3 %
Mobbning	2 183	1 892	2 019	2 237	2 027	-7 %	-9 %
Omsorgsbrist	666	640	850	1 180	1 242	86 %	5 %
Psykiskt våld	1 683	1 670	2 212	3 064	3 156	88 %	3 %
Sexuella övergrepp	1 012	1 165	1 469	2 494	3 050	201 %	22 %
Att vara ung	3 779	3 765	4 871	5 767	7 833	107 %	36 %
Samhällets stödinstanser	3 297	2 734	3 713	5 692	7 576	130 %	33 %
Andra vuxna i skolan	470	291	394	559	667	42 %	19 %
Annat	66	42	74	126	192	191 %	52 %
Behandlingshem	90	82	113	283	323	259 %	14 %
BUP	860	615	885	1 427	1 818	111 %	27 %
Elevhälsa	964	652	771	1 133	1 587	65 %	40 %
Familjehem	337	355	553	789	1 111	230 %	41 %
Hälso- och sjukvård	231	181	283	528	755	227 %	43 %
Migrationsverket	22	11	10	31	0	-100 %	-100 %
Rättsväsendet	128	135	178	322	377	195 %	17 %
Socialtjänsten	1 014	867	1 215	1 780	2 278	125 %	28 %
Ungdomsmottagning	295	199	294	502	655	122 %	30 %
Skolan	5 325	4 819	5 603	6 458	5 889	11 %	-9 %
Vänner	5 156	4 526	5 345	6 285	5 731	11 %	-9 %
Kärlek	2 917	2 670	2 860	3 614	3 371	16 %	-7 %
Stress*	-	1 418	1 914	3 504	2 800	97 %**	-20 %
Vuxnas svårigheter	1 310	1 583	1 796	2 523	2 337	78 %	-7 %
Vuxnas funktionsnedsättningar	8	11	29	31	30	275 %	-3 %
Vuxnas fysiska ohälsa	166	166	261	280	217	31 %	-23 %
Vuxnas kriminalitet	114	124	137	259	184	61 %	-29 %
Vuxnas missbruk/riskbruk	713	959	985	1 505	1 392	95 %	-8 %
Vuxnas psykiska ohälsa	450	574	641	724	741	65 %	2 %

Kontaktinnehåll i barns samtal	Antal 2018	Antal 2019	Antal 2020	Antal 2021	Antal 2022	Utveckling 2018-2022	Utveckling 2021-2022
Övriga kategorier A-Ö							
Bris	437	474	445	525	576	32 %	10 %
Diskriminering	78	97	183	217	116	49 %	-47 %
Ekonomisk utsatthet	167	169	178	185	183	10 %	-1 %
Fritid	556	576	761	972	744	34 %	-23 %
Funktionsnedsättning	316	391	576	884	841	166 %	-5 %
Fysisk hälsa & ohälsa	643	726	910	1259	1 312	104 %	4 %
Juridiska frågor	294	490	686	568	476	62 %	-16 %
Kriminalitet	149	154	206	280	325	118 %	16 %
Kropp & utseende	1111	1 086	1 294	1574	1 465	32 %	-7 %
Mens & graviditet	590	567	707	859	848	44 %	-1 %
Missbruk/riskbruk	317	421	474	604	860	171 %	42 %
Normativa begränsningar	145	267	447	492	321	121 %	-35 %
Onlinerelaterade frågor	738	879	1 083	1 110	1 076	46 %	-3 %
Oro för annan	1 302	1 223	1 394	1 688	1 474	13 %	-13 %
Sex	792	815	882	1 007	994	26 %	-1 %
Sexualitet & könsidentitet	566	506	707	1 064	984	74 %	-8 %
Skilda föräldrar	1 049	1 067	1 243	1 334	1 208	15 %	-9 %
Sorg & kris	1 080	978	1 095	1 527	1 629	51 %	7 %

* Under 2019 förändrades arbetssättet kring dokumentationen av *Stress*, varför en jämförelse mellan åren innan ej är möjlig.

** Jämförelsen här avser 2019-2022.

Att vara ung

Vägledande är att barnet har varit hjälpsökande kring exempelvis känsloliv kopplat till tonåren, identitet, existentiella frågor, självförtroende, att passa in, puberteten, framtiden, ledsn utan specifik orsak etc. och att problemen inte är en konsekvens av en annan svårighet/omständighet i barnets situation.

Andra vuxna i skolan

Barnet är hjälpsökande kring en pågående eller önskad kontakt med annan vuxen i skolan än elevhälsa i stödjande syfte – ej undervisning. Ingår i samlingskategorin Samhällets stödinstanser.

Annan professionell

Barnet är hjälpsökande kring en pågående eller önskad kontakt med annan professionell än de alternativ som finns att välja bland i samlingskategorin Samhällets stödinstanser. Anges i fritext. Ingår i samlingskategorin Samhällets stödinstanser.

Behandlingshem

Barnet är hjälpsökande utifrån pågående placering vid HVB-hem/SiS. Kontakter från barn som önskar bli placerade eller är orolig för en kommande placering återfinns under kategorin Socialtjänsten. Ingår i samlingskategorin Samhällets stödinstanser.

Bris

Fakta och informationsfrågor som rör Bris stödverksamhet, hur det fungerar, anonymitet, öppettider etc.

BUP

Barnet är hjälpsökande utifrån en pågående eller önskad kontakt med BUP. Ingår i samlingskategorin Samhällets stödinstanser.

Depression

Barnet är oroligt/hjälpsökande utifrån en depression, såväl diagnostiserade som funderingar. Ingår i samlingskategorin Psykisk ohälsa.

Diagnoser

Barnet är hjälpsökande utifrån att hen har en diagnos, eller vill/ska utredas utifrån en tanke om eventuell diagnos (ej neuropsykiatriska, se funktionsnedsättning). Ingår i samlingskategorin Psykisk ohälsa.

Diskriminering

Barnet är hjälpsökande utifrån all form av diskriminering, både i familjen, skolan, andra arenor.

Ekonomisk utsatthet

Barnet är hjälpsökande utifrån sin upplevelse av familjens/sin egen ekonomi.

Elevhälsa

Barnet är hjälpsökande kring en pågående eller önskad kontakt med elevhälsan, inkluderar hela elevhälsovårdsteamet. Ingår i samlingskategorin Samhällets stödinstanser.

Familjehem

Barnet är hjälpsökande utifrån en pågående eller beslutad placering i familjehem. Kontakter där barnet önskar bli eller är orolig att bli familjehemsplacerad återfinns inom kategorin socialtjänsten. Ingår i samlingskategorin Samhällets stödinstanser.

Familjekonflikter

Barnet är hjälpsökande utifrån sin familjesituation som är konfliktfylld men utan inslag av våld eller hot. Barnet kan både vara delaktig i eller ha bevittnat konflikter mellan vuxna och barn, vuxna och vuxna eller barn och barn. Ingår i samlingskategorin Familj & familjekonflikter.

Familjen

Barnet är hjälpsökande kring sin familjesituation med fokus på relationer, saknad, boende men ej konflikter eller skilsmässa som är egna kategorier. Ingår i samlingskategorin Familj & familjekonflikter.

Fritid

Barnet är hjälpsökande utifrån frågor och funderingar som rör barnets fritid, tiden utanför skolan som t.ex. fester, fritidsaktiviteter etc.

Funktionsnedsättning

Barnet är hjälpsökande utifrån diagnostiserade eller önskad utredning av fysiska/neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som påverkar barnets vardag och liv.

Fysisk hälsa & ohälsa

Barnet är hjälpsökande utifrån hälsorelaterade frågor som rör kroppen, t.ex. sjukvårdsfrågor, sjukdomar, svåra sömnproblem etc.

Fysiskt våld

Barnet är/har blivit utsatt för, bevittnat, utsatt annan eller är rädd för fysiskt våld, både inom familjen och i andra sammanhang. Ingår i samlingskategorin Våld, övergrepp & kränkningar.

Hedersrelaterat våld & förtryck

Barnet är/har blivit utsatt för, bevittnat, utsatt annan eller är rädd för hedersrelaterat våld och förtryck. Ingår i samlingskategorin Våld, övergrepp & kränkningar.

Hälso- och sjukvård

Barnet är hjälpsökande utifrån en pågående eller önskad kontakt med hälso- och sjukvården, både utifrån egen hälsa eller nätverkets hälsa. Ingår i samlingskategorin Samhällets stödinstanser.

Juridiska frågor

Barnet är hjälpsökande utifrån frågeställningar kopplat till lagar och rättigheter, t.ex. vad en får och inte får göra utifrån ålder, vad som krävs för att få göra en viss sak eller när en har rätt att flytta hemifrån.

Kriminalitet

Barnet är hjälpsökande utifrån egen eller andra barns kriminalitet. Barnet kan vara förövare, offer, vittne.

Kropp & utseende

Barnet är hjälpsökande utifrån funderingar om kropp och utseende, t.ex. vikt, bröst, finnar etc.

Kärlek

Barnet är hjälpsökande utifrån kärlek i relation till en/flera specifika personer i barnets närhet, såväl online som offline.

Mens & graviditet

Barnet är hjälpsökande utifrån funderingar rörande mens, graviditet etc. Ofta faktafrågor.

Migrationsverket

Barnet är hjälpsökande utifrån en pågående eller önskad kontakt med Migrationsverket, såväl egna kontakter som familjens kontakt. Ingår i samlingskategorin Samhällets stödinstanser.

Missbruk/riskbruk

Barnet är hjälpsökande kring eget eller andra barns missbruk/riskbruk av alkohol, droger, receptbelagda läkemedel, spel, sex, datorspel etc.

Mobbning

Barnet är hjälpsökande utifrån mobbning. Kan vara utsatt, utsätta andra eller bevittna. Gäller all form av mobbning oavsett arena. Ingår i samlingskategorin Våld, övergrepp & kränkningar.

Nedstämdhet

Barnet är oroligt/hjälpsökande kring sitt mående och beskriver sig som ledsen/nedstämd. Ska ej förväxlas med att barn kan vara ledsna utifrån en svår livssituation eller yttre omständighet. Ingår i samlingskategorin Psykisk ohälsa.

Normativa begränsningar

Barnet är hjälpsökande utifrån att barnets liv/valmöjligheter begränsas utifrån egna, samhällets, kulturella eller religiösa normer.

Omsorgsbrist

Barnet är hjälpsökande utifrån att barnets omsorgspersoner brister i sin omsorg av barnet. Ingår i samlingskategorin Våld, övergrepp & kränkningar.

Onlinerelaterade frågor

Barnet är hjälpsökande utifrån utsatthet/aktiviteter/relationer som uttalat sker online. Barnet kan ha bevittnat, blivit utsatt eller själv ha utsatt andra.

Oro för annan

Anges om kontakten enbart handlat om oro för annan, och inte något alls om kontakta-rens situation, gäller främst i mejlen eller vid fakta/information.

Psykiskt våld

Barnet är/har blivit utsatt för, bevittnat eller utsatt någon annan för psykiskt våld, både inom familjen och i andra sammanhang. Ingår i samlingskategorin Våld, övergrepp & kränkningar.

Rättsväsendet

Barnet är hjälpsökande kring en pågående eller önskad kontakt, såväl egen som indirekt genom exempelvis föräldrars kontakt med t.ex. polis, åklagare och domstol. Ingår i samlingskategorin Samhällets stödinstanser.

Sex

Kontakter där barnet sökt hjälp utifrån funderingar om sex, skydd, onani, porr etc. Ej sexuella övergrepp.

Sexualitet & könsidentitet

Kontakter där barnet söker hjälp utifrån funderingar om ens egen sexualitet och/eller könsidentitet.

Sexuella övergrepp

Barnet är/har blivit utsatt för, bevittnat, är rädd för att utsättas för sexuella övergrepp, både inom familjen och i andra sammanhang eller har själv utsatt någon annan. Inkluderar sexuella trakasserier, grooming och sexuellt ofredande. Ingår i samlingskategorin Våld, övergrepp & kränkningar.

Självdestruktivitet

Barnet är hjälpsökande utifrån eget eller annat barns självdestruktivitet. Ingår i samlingskategorin Psykisk ohälsa.

Självmod

Barnet är hjälpsökande utifrån egna eller annat barns funderingar på självmord, suicidförsök eller förlust i suicid. Ingår i kategorin Psykisk ohälsa.

Skilda föräldrar

Barnet är hjälpsökande utifrån positiva eller negativa känslor/påverkan utifrån föräldrars skilsmässa, t.ex. bonusföräldrar, vårdnad, boende, umgänge etc.

Skolan

Barnet är hjälpsökande på grund av sin skolsituation. Inkluderar alla frågor/funderingar som rör skolan, som undervisning, arbetsmiljö, betyg etc.

Socialtjänsten

Barnet är hjälpsökande utifrån en pågående eller önskad kontakt med socialtjänstens samliga enheter, även familjerätten och vuxen- enheter som föräldrar har kontakt med. Ingår i samlingskategorin Samhällets stödinstanser.

Sorg & kris

Barnet är hjälpsökande utifrån sorg- & krisre-aktioner, exempelvis utifrån förlust/dödsfall/ sjukdom/skilsmässa i familjen eller nätverket.

Stress

Barnet är hjälpsökande utifrån en upplevd stress som påverkar måendet.

Ungdomsmottagning

Barnet är hjälpsökande utifrån en pågående eller önskad kontakt med Ungdomsmottag-ningen. Ingår i samlingskategorin Samhällets stödinstanser.

Vuxnas funktionsnedsättningar

Barnet är hjälpsökande utifrån en upplevelse av en vuxens funktionsnedsättningar. Ingår i samlingskategorin Vuxnas svårigheter.

Vuxnas fysiska ohälsa

Barnet är hjälpsökande utifrån en upplevelse av en vuxens fysiska ohälsa, t.ex. cancer eller hjärt- och kärlsjukdomar. Ingår i samlingska- kategorin Vuxnas svårigheter.

Vuxnas kriminalitet

Barnet är hjälpsökande utifrån en upplevelse av en vuxens kriminalitet, t.ex. föräldrar som sitter i fängelse eller har begått brott. Ingår i samlingskategorin Vuxnas svårigheter.

Vuxnas missbruk/riskbruk

Barnet är hjälpsökande utifrån en upplevelse av en vuxens missbruk/riskbruk av alkohol, droger, spel etc. Ingår i samlingskategorin Vuxnas svårigheter.

Vuxnas psykiska ohälsa

Barnet är hjälpsökande utifrån en upplevelse av en vuxens psykiska ohälsa, t.ex. depression, ätstörningar, suicidtankar/försök. Ingår i sam- lingskategorin Vuxnas svårigheter.

Vänner

Barnet är hjälpsökande utifrån sina vänskaps- relationer, såväl online som offline som påverkar barnets mående, främst negativt som t.ex. konflikter och ensamhet.

Ångest

Barnet är hjälpsökande utifrån egen eller annat barns ångest/panikångest. Ingår i sam- lingskategorin Psykisk ohälsa.

Ätstörningar

Barnet är hjälpsökande utifrån egna eller annat barns ätstörningar, såväl diagnostisera- de som funderingar. Ingår i samlingskategorin Psykisk ohälsa.

VETENSKAPLIG LITTERATUR

Bremberg S., *Mental health problems are rising more in Swedish adolescents than in other Nordic countries and the Netherlands.* Acta Paediatrica. 2015. Vol. 104(10): 997–1004.

Bremberg S., Fernell E., *Ett flertal diagnoser hos barn var lika vanliga 1990 som i dag.* Läkartidningen, 2020, 117: 20166.

Bergnehr D., Enell S., *Ungdomars och unga vuxnas levnadsvillkor i Sverige: en kunskapsöversikt med fokus på ojämlikhet.* FORTE – Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv & välfärd. 2018.

Björkenstam E., Cheng S., Burström B., Pebley A.R., Björkenstam C., Kosidou K., *Association between income trajectories in childhood and psychiatric disorder: a Swedish population-based study.* Journal of Epidemiology and Community Health. 2017, Vol. 71(7): 648–654.

Dienlin T., Johannes N., *The impact of digital technology use on adolescent well-being.* Dialogues in Clinical Neuroscience. 2020, Vol. 22(2): 135–142.

Dimitry L., *A systematic review on the mental health of children and adolescents in areas of armed conflict in the Middle East.* Child Care Health Development. 2012, Vol. 38(2): 153–161.

Fang Y., Luo J., Boele M., Windhorst D., van Grieken A., Raat H., 2022. *Parent, child, and situational factors associated with parenting stress: a systematic review.* European Child & Adolescent Psychiatry.

Feeney A., Hock R.S., Fava M., Hernández Ortiz J.M., Iovieno N., Papakostas G.I., *Anti-depressants in children and adolescents with major depressive disorder and the influence of placebo response: A meta-analysis.* Journal of Affective Disorders. 2022. Vol. 305: 55–64.

Ferguson C.J., Kaye L.K., Branley-Bell D., Markey P., Ivory J.D., Klisanin D., et al., *Like this meta-analysis: Screen media and mental health.* Professional Psychology: Research and Practice. 2022. Vol. 53(2): 205–214. et al.

Hickman C., Marks E., Pihkala P., Clayton S., Lewandowski E., Mayall E., et al., *Climate anxiety in children and young people and their beliefs about government responses to climate change: a global survey.* The Lancet Planetary Health. 2021, Vol: 5(12), E863–E873.

Jernbro C., Landberg Å., *Multiutsatta barn, om barn som utsatts för flera typer av barnmisshandel.* Stiftelsen Allmänna Barnhuset. 2020.

Mörk E., Sjögren A., Svaleryd H., *Hellre rik och frisk – om familjebakgrund och barns hälsa.* Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU). 2015, Rapport 2015:13.

McKenna C., Law C., Pearce A., *Increased household financial strain, the Great Recession and child health: findings from the UK Millennium Cohort Study.* BMJ Open. 2017, Vol.7(3).

Nutley S., Thorell, L., *Digitala medier och psykisk ohälsa hos barn och ungdomar: En forskningsöversikt.* Statens medieråd. 2021.

Orben A., Dienlin T., Przybylski AK. *Social media's enduring effect on adolescent life satisfaction.* Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS). 2019. Vol. 116(21): 10226–10228.

Osher D., Cantor P., Berg J., Steyer L., Rose T., *Drivers of human development: How relationships and context shape learning and development.* Applied Developmental Science. 2020. Vol. 24(1): 1–31.

Rojas Y., *Financial indebtedness and suicide: A 1-year follow-up study of a population registered at the Swedish Enforcement Authority.* International Journal of Social Psychiatry. 2021, Vol. 68(7): 1445–1453.

Smith K.P., Christakis N.A., *Social networks and health.* Annual Review of Sociology. 2008. Vol. 34: 405–429.

Umberson D., Karas Montez J., *Social relationships and health: A flashpoint for health policy.* Journal of Health and Social Behavior. 2010. Vol. 51(1): S54–S66.

Foto: Alexander Wende/Unsplash

ÖVRIGA KÄLLOR

Bris rapport 2017:1. *Barns psykiska ohälsa – det är dags att bryta trenden.*

Bris rapport 2018:1. *Skola. Vård. Omsorg. Och den psykiska ohälsan.*

Bris rapport 2019:1. *Hur har barn det? Om barns livssituation – trender utmaningar och möjligheter.*

Bris rapport 2020:1. *Hållbara liv. Om barnets rättigheter, barns uppväxtvillkor och samhällets ansvar.*

Bris rapport 2021:1. *Första året med pandemin. Om barns mående och utsatthet.*

Bris rapport 2022:1. *Våld. En del av barns vardag.*

Bris rapport 2022:2. *Barns rättigheter i skottlinjen. Om gängkriminalitet och barns uppväxtvillkor.*

Bris webbundersökning, 2021. *Barns upplevelse av Bris stöd.* 807 enkätsvar på bris.se.

Bris pressmeddelande, 2021. *Skrivelse till socialministern: stoppa våldet på SiS.* Publicerat: 2021-02-11. Hämtad: 2023-02-01.

Brottsförebyggande rådet, 2022. *Skolundersökningen om brott 2021 – Om utsatthet för och delaktighet i brott.*

Folkhälsomyndigheten, 2018. *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/18 – grundrapport.*

Folkhälsomyndigheten, 2021. *Låg ekonomisk standard (relativ), barn.* Uppdaterad senast: 2021-12-17. Hämtad: 2023-01-30.

Folkhälsomyndigheten, 2022. *Ökning av suicid bland unga vuxna 20–29 år – Fördjupad analys.*

Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte), 2022. *Sociala utmaningar för unga i spåren av pandemin – en kunskapsöversikt.*

FN:s barnrättskommittés rekommendationer till Sverige, publicerade 6 februari 2023, CRC/C/SWE/CO/6-7.

FN:s konvention om barnets rättigheter (1989).

Försvarsmakten, 2022. *Att prata med barn om oro för omvärldsläget.* Uppdaterad senast: 2022-03-15. Hämtad: 2023-01-30.

Internetstiftelsen, 2022. *Svenskarna och internet 2022.*

Justitiedepartementet, 2022. *Omfattande satsningar på rättsväsendet.* Budgetpropositionen för 2023.

Karolinska Institutet, 2022. *Så påverkar skärmanor barns hälsa.* Uppdaterad: 2022-06-07. Hämtad: 2023-01-31.

Kronofogden, 2022a. *Statistik över föräldrar med skulder hos Kronofogden: Vart trettonde barn har föräldrar med skulder hos Kronofogden.* Pressmeddelande 2022-06-14. Hämtad: 2023-01-30.

Kronofogden, 2022b. *Antalet barn som berörs av vräkning fortsätter att öka.* Pressmeddelande 2022-02-23. Hämtad: 2023-02-10.

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF), 2022. *Uppdrag att stödja genomförandet av och följa upp den nationella strategin för ett stärkt föräldraskapsstöd.* Slutredovisning april 2022.

Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), oecd.stat.

Socialdepartementet, 2018. *En nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd.* S2018.013.

Socialdepartementet, 2021. *Uppdrag att genomföra en kartläggning av ungdomars upplevda psykiska hälsa och ohälsa*. S2021/01354.

Socialdepartementet, 2022. *Stärkt tillgång till föräldraskapsstöd i hela landet*. Pressmeddelande 2022-12-22. Hämtad: 2023-02-10.

Socialstyrelsen, 2017. *Utvecklingen av psykisk ohälsa bland barn och unga vuxna – till och med 2016*.

Socialstyrelsen, 2019. *Psykiatrisk vård och behandling till barn och unga – Öppna jämförelser 2019*.

Socialstyrelsen, 2022a. *Ökning av nya fall av avsiktlig självdestruktiv handling bland flickor under pandemiåret 2021*.

Socialstyrelsen, 2022b. *Slutrapport – Förstudie avseende ett nationellt hälso- och program för barn och unga*.

Socialstyrelsen, 2022c. *Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa 2021*.

Statens medieråd, 2022. *Unga, medier och psykisk ohälsa. Uppföljning 2020, under Covid 19-pandemin*.

Statistiska centralbyrån (SCB), *Barn-ULF, statistikdatabas, jämförelse 2015–2019*.

Statistiska centralbyrån (SCB), 2021. *Hushållens ekonomiska standard 2019*. SCB. Vol. 2021:1

Statistiska centralbyrån (SCB), 2023. *Ekonomisk välfärdsstatistik*. Statistiknyhet från SCB 2023-01-25. Hämtad: 2023-01-30.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2017. *Våld mot barn 2016. En nationell kartläggning*.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2022. *Förekomsten av våld mot barn i Sverige ska kartläggas*. Pressmeddelande 2022-02-18. Hämtad: 2023-02-01.

Stiftelsen Allmänna barnhuset, 2023a. *Föräldraskap, våld och stöd – en nationell kartläggning*.

Stiftelsen Allmänna barnhuset, 2023b. *När ett barn varit utsatt för våld – föräldrars berättelser om våldets konsekvenser och vägen till stödinsats*.

Stockholmsdeklarationen, från den 10:e Internationella konsultationen för stödlinjer för barn, 2022.

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), 2022. *Väntetider i vården – Barn- och ungdomspsykiatri*. Hämtad: 2023-02-08.

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), 2021. *Psykiatri i siffror Barn- och ungdomspsykiatri – Kartläggning 2020*.

Lag (2021:528) om ändring av socialtjänstlagen (2001:453).

Lag (2021:645) om ändring av föräldrabalk (1949:381).

SOU 2019:05, *Sammanställning av barns förslag till utredningen "En sammanhållen god och nära vård för barn och unga"*, bilaga 2 i SOU 2021:34.

SOU 2020:46, *En gemensam angelägenhet*.

SOU 2021:34, *Börja med barnen! Sammanhållen god och nära vård för barn och unga*.

SOU 2022:22, *Vägen till ökad tillgänglighet – delaktighet, tidiga insatser och inom lagens ram*.

SOU A 2021:02, *Barns erfarenheter av våld, att berätta och få hjälp*. Bilaga 3 i SOU 2022:70.

SOU 2022:70, *En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn*.

SOU 2022:71, *Tryggare hem för barn*.

Sverigedemokraterna, Moderaterna, Kristdemokraterna, Liberalerna, 2022. *Tidöavtalet: Överenskommelse för Sverige*.

United Nations Development Program (UNDP) & Oxford Universitet, 2021. *G20 People's climate vote 2021*.

United Nations Children's Fund (Unicef), 2016. *Fairness for children: a league table of inequality in child wellbeing in rich countries*. Innocenti Report Card no. 13.

United Nations Children's Fund (Unicef), 2022. *Report from Civil Society Organizations Working with Child Rights*.

Bris och de globala målen för hållbar utveckling

Att barns rättigheter tillgodoses är avgörande för hållbara och fredliga samhällen. Om världens länder ska ha en chans att nå de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030 är en förutsättning att beslutsfattare lyssnar till och involverar grupper i särskilt utsatta situationer, däribland barn, som saknar rösträtt och som är beroende av att vuxna tillgodoser barnets mänskliga rättigheter.

På ett toppmöte i FN i New York i september 2015 antog världens stats- och regeringschefer överenskommelsen "Förändra vår värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling". Agendan som gäller från januari 2016 till 2030 innehåller en handlingsplan med 17 mål och 169 delmål som ska leda världen mot en hållbar framtid. Målen är universella, odelbara och gäller alla länder. De globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030 är den mest ambitiösa agendan som världens länder någonsin har enats om. Målen handlar om att verka för hållbarhet på tre stora plan: ekonomiskt, miljömässigt och socialt.

HÅLLBARHET FÖRUTSÄTTER BARNRÄTT

Inom många områden går utvecklingen framåt, men världen står fortfarande inför enorma utmaningar. Målen som ska ha uppnåtts inom bara sju år handlar bland annat om att främja fredliga samhällen, att minska våldet, att säkerställa hälsosamma liv och främja välbefinnande för alla åldrar, att säkra en inkluderande och likvärdig utbildning av god kvalitet, att utjämna ojämlikhet i samhället, att bekämpa klimatförändringarna och att skapa ett mer inkluderande och representativt beslutsfattande. Genomförandet av de globala målen i Agenda 2030 förutsätter att mänskliga rättigheter respekteras och tillgodoses. På så vis hänger barnrätt tätt ihop med arbetet för en mer hållbar värld. Att barn involveras och görs delaktiga är en central del i det arbetet. Genom att stärka barnets mänskliga rättigheter

stärks också många av målen satta för Agenda 2030.

BRIS ARBETE BIDRAR

Hjälplinjer för barn spelar en viktig roll i att belysa barns utsatthet och föra fram barns livssituation. Bris bidrar på olika sätt till målpuppfyllelsen av Agenda 2030 både i Sverige och globalt, genom den internationella paraplyorganisationen Child Helpline International (CHI), för att säkerställa att varje barn får sina rättigheter tillgodosedda och att marginaliserade barns röster blir hörda i samhället.

Bris bidrar till att stärka barns röster och pekar på ohållbara uppväxtvillkor för barn. Även om målen i Agenda 2030, liksom artiklarna i barnkonventionen, är odelbara och utgör en helhet, kan särskilt nämnas att Bris verksamhet bidrar aktivt till målpuppfyllandet av vissa mål. Det gäller bland annat mål 3 om att säkerställa hälsosamma liv och främja välbefinnande i alla åldrar, genom att belysa hur barn mår idag och lyfta fram viktiga skyddsfaktorer för barns psykiska hälsa, samt mål 16 om att främja fredliga och inkluderande samhällen. Delmål 16.2 om att eliminera alla former av våld mot barn är ett prioriterat delmål för Bris som organisation, liksom för Sverige som stat, som ett av världens vägvisarländer i arbetet med att skydda barn mot våld. Här bidrar Bris med viktig kunskap om barns utsatthet och om brister i samhällets arbete för att garantera barnets rätt till skydd mot våld. ♦

OM BRIS

Bris är en barnrättsorganisation som står upp för barnets rättigheter genom att stödja barn utifrån barnets behov, mobilisera samhället och påverka beslutsfattare genom att göra barns röster hörda. Bris vision är ett samhälle där barnets rättigheter tillgodoses. Bris driver den nationella stödlinjen 116 111 för barn i Sverige.

Arenavägen 61
122 77 Johanneshov
Box 101 47, 121 28 Stockholm
Telefon: 08-598 888 00

www.bris.se
Instagram: @bris116111
Facebook: www.facebook.com/BRIS
Twitter: @BRISpress
Swish: 9015041

Du som är under 18 år och vill ha stöd är välkommen att höra av dig till oss på Bris. Mejla, chatta eller ring 116 111, vi har alltid öppet – även på natten. Hos Bris kan du också träffa en kurator eller gå i stödgrupp och träffa andra barn med liknande erfarenheter.

BRIS

RESULTATRÄKNING (TSEK)	Utfall 2021	Budget 2022	Budget 2023	Prognos 2024
Medlemsavgifter	2 068	2 196	3 378	3 547
Gåvor				
Gåvor från allmänheten	31 060	31 493	33 797	35 487
Gåvor från företag och företagssamarbeten	31 094	30 750	33 275	34 939
Postkodlotteriet basstöd	11 000	10 000	10 000	10 000
Stiftelser/organisationer	4 719	5 160	3 320	3 320
Summa gåvor	77 873	77 403	80 392	83 745
Bidrag				
Statligt bidrag stödlinjen	0	0	20 000	20 000
Övriga statliga bidrag	16 459	10 517	7 910	8 000
Projektbidrag stiftelser och föreningar	12 956	13 236	17 393	18 000
Bidrag från kommuner/regioner	7 016	7 277	7 000	7 300
Summa bidrag	36 431	31 030	52 303	53 300
Nettoomsättning	1 669	628	1 178	1 200
Övriga intäkter	78	0	0	0
TOTALA INTÄKTER	118 119	111 257	137 251	141 793
KOSTNADER	Utfall	Budget	Budget	Prognos
Enhetsskostnader exkl. internfördelningar	2021	2022	2023	2024
Direkta verksamhetskostnader				
Stöd- och regional verksamhet, Kommunikation/Opinion/P	-65 360	-64 683	-91 677	-94 427
Insamling	-15 639	-18 288	-19 509	-20 094
Administration	-1 988	-2 204	-2 699	-2 780
Totala direkta verksamhetskostnader	-82 987	-85 175	-113 884	-117 301
Kostnader för fördelning till verksamheten				
Ekonomi/HR/IT/Stab	-16 337	-22 011	-19 614	-20 203
Gemensamma kostnader BRIS	-2 995	-3 701	-4 085	-4 207
Direkta verksamhetskostnader	-19 332	-25 712	-23 699	-24 410
TOTALA KOSTNADER	-102 319	-110 887	-137 583	-141 711
FINANSIELLT RESULTAT	181	0	0	0
RESULTAT**	15 981	370	-332	82

**Ansökan om föreningsbidrag från Herbert
Felixinstitutet för år 2024**

12

KS.2023.0513

2023-09-25
Kristina Prah
+4641362019
kristina.prah@eslov.se

Kommunstyrelsen

Ansökan om föreningsbidrag från Herbert Felixinstitutet för 2024

Ärendebeskrivning

Herbert Felixinstitutet har inkommit med bidragsansökan om 300 000 kr för verksamhetsåret 2024. Kommunen har sedan flera år tillbaka beviljat stöd till institutet som arbetar med opinionsbildning kring migration och entreprenörskap. Verksamheten består huvudsakligen av föreläsningar som är öppna både för medlemmar och för allmänhet.

Beslutsunderlag

Ansökan från Herbert Felixinstitutet för 2024
Årsredovisning för Herbert Felixinstitutet Räkenskapsåret 2022
Årsmötesprotokoll Herbert Felixinstitutet 2023-04-17
Kommunstyrelsens beslut § 254 Ansökan om föreningsbidrag till Herbert Felixinstitutet för 2022

Beredning

Eslövs kommun startade institutet 2006. Sedan ett antal år tillbaka har Eslövs kommun beslutat att Herbert Felixinstitutet inte ska vara någon reguljär kommunal verksamhet utan ett självständigt institut. Institutet har idag en styrelse med representanter från bland annat näringsliv, universitet och offentlig förvaltning. Sedan 2021 samarbetar Herbert Felixinstitutet med Eslövs folkhögskola som stöttar med föreläsningsslokaler samt att institutet köper administrativt stöd av högskolan.

Förutom att genomföra seminarier på det övergripande temat att skapa möjligheter har en intervjustudie om invandring och entreprenörskap genomförts under 2023 av Sofie Söderling vid Högskolan i Kristianstad.

Som motprestation till kommunens bidrag erbjuder sig Herbert Felixinstitutet att:

- *”Dela material från studien av företagare i Eslövs kommun med invandrarbakgrund vilken framöver kan användas som beslutsunderlag av Eslövs kommun.”*
- *”Sofie Söderling kan presentera resultaten av studien, t.ex. på en näringslivsfrukost.”*
- *”Erbjuda kommunens anställda att närvara vid våra öppna föreläsningar, arrangera särskilda seminarium för exempelvis chefsforum eller nyttja våra kontakter för att gemensamt med kommunen bjuda in relevanta föreläsare till kommunens näringslivsfrukostar.”*

Herbert Felix-institutet inkom med en ansökan om bidrag för innevarande år tidigt 2023 men då ansökan saknade årsmötesprotokoll behandlades den inte. Därför föreslår kommunledningskontoret att kommunstyrelsen beviljar stöd om totalt 300 000 kr för både 2023 och 2024.

Förslag till beslut

- Kommunledningskontoret föreslår kommunstyrelsen att sluta avtal om stöd till Herbert Felixinstitutet för både år 2023 och år 2024 med finansiering om totalt 300 000 kr. Finansiering sker genom kommunstyrelsens disponibla medel.

Beslutet skickas till

Kommunledningskontoret, ekonomiavdelningen
Kommunledningskontoret, tillväxtavdelningen
Herbert Felixinstitutet

Eva Hallberg
Kommundirektör

Katarina Borgstrand
Tillväxtchef

**Återtag av tidigare beslut om hemställan om
överlåtelse av operativ tillsyn O.Kavli AB**

13

KS.2023.0508

2023-09-28
Måns Berger
+4641362656
mans.berger@eslov.se

Kommunstyrelsen

Förslag till beslut; Återtag av tidigare beslut om hemställan om överlåtelse av operativ tillsyn, O.Kavli AB

Ärendebeskrivning

Kommunfullmäktige fattade 2020 (§ 19) beslut om hemställan att länsstyrelsen skulle överlåta den operativa tillsynen enligt miljöbalken för O.Kavli AB till kommunen. Beslutet fattades då Eslövs kommun sedan tidigare hade tillsyn på den aktuella verksamheten på delegation av länsstyrelsen och hade en god kännedom om företaget sedan tidigare. Länsstyrelsen har ännu inte fattat något beslut om överlåtelse.

Den 8 juni 2023 skickade Länsstyrelsen Skåne en förfrågan till kommunen om intresset kvarstår att överta tillsynen. Den 30 augusti 2023 beslutade miljö- och samhällsbyggnadsnämnden att föreslå kommunstyrelsen att föreslå för kommunfullmäktige att återta hemställan om överlåtelse av tillsyn för O.Kavli AB.

Beslutsunderlag

- Kommunfullmäktiges beslut § 19, 2020 Begäran om överlåtelse av operativ tillsyn enligt miljöbalken rörande O.Kavli AB
- Miljö- och samhällsbyggnadsnämndens beslut § 125, 2023 Återtag av tidigare beslut om hemställan om överlåtelse av operativ tillsyn O.Kavli AB

Beredning

Inom Eslövs kommun finns ett fåtal tillståndspliktiga verksamheter avseende industriell verksamhet såsom O.Kavli AB. Sedan ansökan om övertag beslutades av Kommunfullmäktige har förutsättningarna förändrats. Miljö och Samhällsbyggnad bedömer att det i nuläget inte är önskvärt att överta tillsynen. I samtal med Miljö och Samhällsbyggnad anförts som skäl dels resursbrist men även att det föreligger intressekonflikter mellan kommunen och O.Kavli AB. Detta utesluter dock inte att miljö- och samhällsbyggnadsnämnden i ett senare skede återkommer med en förnyad

ansökan om att överta tillsynen för en eller flera av de verksamheter inom kommunen där Länsstyrelsen i Skåne bedriver tillsyn enligt miljöbalken.

Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden föreslår därför kommunfullmäktige i Eslövs kommun att göra ett återtag om tidigare beslutad hemställan gällande överlåtelse av operativ tillsyn, § 19 2020 Begäran om överlåtelse av operativ tillsyn enligt miljöbalken rörande O.Kavli AB.

Kommunledningskontoret har inget att erinra mot förslaget.

Förslag till beslut

- Kommunfullmäktige föreslås återta hemställan om överlåtelse av tillsyn, § 19 2020 Begäran om överlåtelse av operativ tillsyn enligt miljöbalken rörande O.Kavli AB.

Beslutet skickas till

Kommunfullmäktige
Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden

Eva Hallberg
Kommunchef

Katarina Borgstrand
Avdelningschef

Miljö- och
samhällsbyggnadsnämnden

§ 125

MOS.2023.0524

Återtag av tidigare beslut om hemställan om överlåtelse av operativ tillsyn, O.Kavli AB**Ärendebeskrivning**

Kommunfullmäktige fattade 2020, § 19 beslut om hemställan att länsstyrelsen skulle överlåta den operativa tillsynen enligt miljöbalken för O.Kavli AB till kommunen. Beslutet fattades då Eslövs kommun sedan tidigare hade tillsyn på den aktuella verksamheten på delegation av länsstyrelsen och hade en god kännedom om företaget sedan tidigare. Länsstyrelsen har ännu inte fattat något beslut om överlåtelse.

Den 8 juni 2023 skickade Länsstyrelsen Skåne en förfrågan till kommunen om intresset kvarstår att överta tillsynen.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse. Återtag av tidigare beslut om hemställan om överlåtelse av operativ tillsyn, O.Kavli AB
- Kommunfullmäktiges beslut § 19, 2020 Begäran om överlåtelse av operativ tillsyn enligt miljöbalken rörande O.Kavli AB

Beredning

Inom Eslövs kommun finns ett fåtal tillståndspliktiga verksamheter avseende industriell verksamhet såsom O.Kavli. Sedan ansökan om övertag beslutades av Kommunfullmäktige i Eslöv så har förutsättningarna för att i nuläget överta tillsynen förändras på sådant sätt att vi föreslår att återkalla denna ansökan. Vi kommer istället att fokusera på de verksamheter som det finns att större antal av inom kommunen och utveckla servicen för att locka fler verksamheter att etablera sig inom kommunen. Detta utesluter dock inte att vi i ett senare skede återkommer med en förnyad ansökan om att överta tillsynen för en eller flera av de verksamheter inom kommunen där Länsstyrelsen i Skåne bedriver tillsyn enligt miljöbalken.

Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden föreslår Kommunfullmäktige i Eslövs kommun att göra ett återtag om tidigare beslutad hemställan gällande överlåtelse av operativ tillsyn, § 19 2020 Begäran om överlåtelse av operativ tillsyn enligt miljöbalken rörande O.Kavli AB.

Jäv

Ronny Thall (SD) anmäler jäv och deltar inte i handläggning och beslut i ärendet.

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

Miljö- och
samhällsbyggnadsnämnden

Beslut

Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden föreslår att kommunstyrelsen föreslår för kommunfullmäktige att återta hemställan om överlåtelse av tillsyn, § 19 2020 Begäran om överlåtelse av operativ tillsyn enligt miljöbalken rörande O.Kavli AB.

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

**Yttrande över motion från Fredrik Ottesen (SD)
gällande naturgaranti**

14

KS.2022.0125

2023-10-13-10-09
Sanna Perlborn
+4641362036
sanna.perlborn@eslov.se

Kommunstyrelsen

Förslag till beslut; Motion gällande naturgaranti

Ärendebeskrivning

Kommunfullmäktige har enligt beslut § 15, 2022 remitterat en motion om naturgaranti från Fredrik Ottesen (SD) till Barn- och familjenämnden samt Kultur- och fritidsnämnden för yttrande senast den 1 februari 2023. I motionen föreslås att kommunens befintliga kulturgranti ska utvecklas och även omfattas av en naturgaranti för barn.

Beslutsunderlag

- Kultur- och fritidsnämndens yttrande över motion från Fredrik Ottesen (SD) avseende naturgaranti.
- Barn- och familjenämndens yttrande över motion från Fredrik Ottesen (SD) avseende naturgaranti.
- Motion från Fredrik Ottesen (SD) – Naturgaranti.
- Kommunfullmäktiges beslut § 15, 2022 Remittering av motion från Fredrik Ottesen (SD) gällande naturgaranti.
- Fritidspolitisk strategi för Eslövs kommun 2022-2030.
- Handlingsplan för fritidspolitisk strategi för Eslövs kommun 2022-2030.

Beredning

I Eslöv kommun finns idag en kulturgaranti för barn som innebär att alla barn och ungdomar i åldrarna 3-16 år får en gratis kulturupplevelse per år. Detta sker genom förskolan eller skolan. Motionen föreslår att kulturgarantin utvecklas med en naturgaranti med syfte att ge barn en ökad bredd av informations- och kunskapsspridning om naturen och säkerställa att alla barn och elever i kommunen får kunskap om djur och natur under sin skolgång. Naturgarantin syftar också till att leda till att öka barns naturvistelse och rörelse.

Yttranden på motionen om naturgarantin har inkommit från Barn- och familjenämnden samt Kultur- och fritidsnämnden. Kultur- och fritidsnämnden menar att den Fritidspolitiska strategin för Eslövs kommun 2022-2030 redan pekar ut jämlik folkhälsa, aktivitet, rörelse och motion som ett prioriterat område. Kultur- och fritidsnämnden menar därmed att fokus bör vara på att implementera den Fritidspolitiska strategin och att det inte finns behov av ytterligare ramverk.

Barn- och familjenämnden skriver i sitt yttrande att natur i hög grad finns med i skolans läroplan, där gällande styrdokument omfattar många av de värden som naturgarantin är tänkt att bidra med. I förskolan ska varje barn ges förutsättningar att utveckla förståelse för naturvetenskap, kunskaper om växter och djur samt enklare kemiska processer och fysikaliska fenomen. Redan i förskolan ska barnens nyfikenhet och förståelse för naturvetenskap utmanas och barnen ska ges förutsättningar för att utveckla förståelse för samband i naturen och för naturens olika kretslopp samt för hur människor, natur och samhälle påverkar varandra. I grundskolans läroplan är djur och natur en central del av de naturorienterande ämnena. Även betydelsen av motion och kost för kropp och hälsa är väl förankrade i grundskolans läroplan.

Kommunledningskontoret bedömer att gällande styrdokument och läroplaner redan omfattar mycket av det som naturgarantin är tänkt att bidra med. Kommunledningskontoret föreslår därmed att motionen gällande naturgaranti bör avslås.

Förslag till beslut

- Kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige att avslå motionen från Fredrik Ottesen (SD) om att utveckla en naturgaranti.

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen
Kommunfullmäktige
Fredrik Ottesen (SD)
Barn- och familjenämnden
Kultur- och fritidsnämnden

Eva Hallberg
Kommunchef

Katarina Borgstrand
Tillväxtchef

Barn- och familjenämnden

§ 33

BoF.2022.0360

Yttrande över motion från Fredrik Ottesen (SD) gällande naturgaranti**Ärendebeskrivning**

Kommunfullmäktige har enligt beslut § 15, 2022 remitterat en motion från Fredrik Ottesen (SD) – Motion om naturgaranti till barn- och familjenämnden för yttrande. Nämndens svar ska inkomma till kommunstyrelsen senast den 1 februari 2023.

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Yttrande över motion från Fredrik Ottesen (SD) om att införa Naturgaranti för barn
- Kommunfullmäktiges beslut § 15, 2022 Remittering av motion från Fredrik Ottesen (SD) gällande naturgaranti
- Motion från Fredrik Ottesen (SD) Motion om naturgaranti

Beredning

I Eslövs kommun finns det idag en Kulturgaranti för barn som innebär att alla barn och ungdomar i åldrarna 3–16 år får en gratis kulturupplevelse per år. Motionen föreslår att kulturgarantin utvecklas med en naturgaranti med syfte att ge barn en ökad bredd av informations- och kunskapsspridning om naturen och säkerställa att alla barn och elever i kommunen får kunskap om djur och natur under sin skolgång. Vidare ska naturgarantin leda till barnens ökade naturvistelse och rörelse.

Barn- och familjenämnden uppmärksammar att gällande styrdokument täcker många av de värden som naturgaranti är tänkt att bidra med. Skolans uppdrag är brett där såväl natur som kultur finns med i läroplanen i hög grad. I förskolan ska varje barn ges förutsättningar att utveckla förståelse för naturvetenskap, kunskaper om växter och djur samt enkla kemiska processer och fysikaliska fenomen samt utveckla förståelse för samband i naturen och för naturens olika kretslopp samt för hur människor, natur och samhälle påverkar varandra. Vidare ska barnens nyfikenhet och förståelse för naturvetenskap utmanas av förskolan. I grundskolans läroplan är djur och natur en central del av de naturorienterande ämnena. Beroende på årskurs och ämne ska undervisningen behandla en mängd innehåll kopplad till natur och djur och eleverna ska efter respektive avslutad årskurs visa grundläggande kunskaper om natur, kropp och hälsa.

Inom ramen för barn- och familjenämndens verksamheter pågår löpande arbete att öka medvetenheten om miljöpåverkan vilka framtida miljöåtgärder ska planeras fram. Förvaltningens ledningsgrupp arbetar aktivt med att minska verksamhetens miljöpåverkan och öka miljöengagemanget inom verksamhetens ramar.

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande

Barn- och familjenämnden

Naturgarantin ska vidare motverka de utmaningar som gäller barn och ungas levnadsvanor med tyngdpunkt i att öka barns naturvistelse och därigenom rörelse. Enligt motionen upprepas det i stort sett i varenda forskningsstudie att barn mår bra av att komma ut i naturen, som ofta innebär rörelse och samtidigt naturkunskaper. Nämnden erkänner utmaningarna i en mer digital och stillasittande skola. Emellertid är betydelsen av motion och kost för kropp och hälsa väl förankrade i grundskolans läroplan. I förskolan ska barnen dessutom ges förutsättningar för att utveckla en allsidig rörelseförmåga. Barnen ska enligt läroplanen ges möjlighet att delta i fysiska aktiviteter och vistas i olika naturmiljöer.

Utifrån de uppdragen som förskolan och skolan har är det verksamheten själva som bäst ger barn en ökad bredd av informations- och kunskapsspridning om naturen. Det är ofta verksamhetens rektor och pedagoger som har bäst kunskap i vad elev/barngruppen behöver i relation till läroplanen och för bedömning av kunskaper.

Yrkanden

Dennis Larsen (SD) yrkar med instämmande av Pontus Löfdahl (KD) bifall till motionen.

Claus-Göran Wodlin (M) yrkar bifall till förvaltningens förslag till beslut.

Beslutsgång

Ordförande ställer proposition på Dennis Larsens (SD) yrkande och förvaltningens förslag till beslut och finner att barn- och familjenämnden beslutar i enlighet med förvaltningens förslag till beslut.

Reservationer

Sverigedemokraterna (SD) reserverar sig mot beslutet.

Beslut

- Barn- och familjenämnden föreslår kommunfullmäktige att anse motionen från Fredrik Ottesen (SD) om att utveckla en naturgaranti, som besvarad.

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

Kultur- och fritidsnämnden

§ 9

KOF.2022.0050

Yttrande över motion från Fredrik Ottesen (SD) avseende Naturgaranti**Ärendebeskrivning**

Kommunfullmäktige har remitterat en motion om naturgaranti från Fredrik Ottesen (SD) KS.2022.0125 till kultur- och fritidsnämnden för yttrande.

I motionen som inkommit föreslås att kommunens befintliga kulturgaranti ska utvecklas till att omfatta också en naturgaranti för barn.

Beslutsunderlag

- Förslag till beslut; Yttrande över motion avseende naturgaranti
- Motion från Fredrik Ottesen (SD) - Naturgarant
- Kommunfullmäktiges beslut § 15, 2022 Remittering av motion från Fredrik Ottesen (SD) gällande naturgaranti
- Fritidspolitisk strategi för Eslövs kommun 2022-2030
- Handlingsplan för fritidspolitisk strategi för Eslövs kommun 2022-2030

Beredning

I motionen om naturgaranti hänvisas till kulturgarantin som är en viktig del i arbetet för att alla barn i Eslövs kommun, oavsett förutsättningar, ska få ta del av kultur. Kulturgarantin, som innebär att alla barn i åldern 3-16 år garanteras en professionell kulturupplevelse per läsår, är ett välfungerande koncept. Ottesen (SD) föreslår i motionen en motsvarande garanti för naturupplevelser. Förvaltningen ser, precis som Fredrik Ottesen (SD), ett behov av insatser för att alla barn ska röra sig mer. Statistik och forskning kring detta finns sammanfattat i Fritidspolitisk strategi för Eslövs kommun 2022-2030. I denna relativt nyantagna strategi finns en utpekad riktning framåt i arbetet inom jämlik folkhälsa, aktivitet, rörelse och motion. Det finns också kopplat en handlingsplan. Förvaltningen anser därför att det inte finns behov av att introducera ytterligare ett ramverk, utan i stället fokusera på att arbeta enligt den fritidspolitiska strategin.

Yrkanden

Ted Bondesson (SD) yrkar att kommunfullmäktige ska föreslås bifalla motionen.

Kire Gelevski (S) yrkar att kommunfullmäktige ska föreslås anse motionen besvarad.

Beslutsgång

Ordförande ställer proposition på yrkandena och finner att kultur- och fritidsnämnden beslutar i enlighet med Kire Gelevskis (S) yrkande.

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande

Kultur- och fritidsnämnden

Beslut

Kultur- och fritidsnämnden föreslår kommunfullmäktige att anse motionen från Fredrik Ottesen (SD) om att utveckla en naturgaranti, som besvarad.

Reservation

Ted Bondesson (SD) reserverar sig till förmån för eget yrkande.

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

Kommunfullmäktige

§ 15

KS.2022.0125

Remittering av motion från Fredrik Ottesen (SD) gällande naturgaranti

Ärendebeskrivning

Fredrik Ottesen (SD) har inkommit med en motion rörande naturgaranti.

I motionen föreslås följande:

- Att utveckla Kulturgaranti för barn med en Naturgaranti för barn.

Beslutsunderlag

- Motion från Fredrik Ottesen (SD) Motion om naturgaranti

Beslut

- Motionen remitteras till barn- och familjenämnden samt kultur- och fritidsnämnden med begäran om yttrande senast den 1 februari 2023.

Beslutet skickas till

Barn- och familjenämnden
Kultur- och fritidsnämnden

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande
---------------------	--------------------

Motion om Naturgaranti

Eslövs kommun har idag en Kulturgaranti för barn. Det innebär att alla barn och ungdomar i åldrarna 3–16 år får en gratis kulturupplevelse per år. Detta sker genom förskolan och skolan. Det kan vara teater, musik, litteratur, konst, dans och film.

I Vellinge kommun hade man en liknande Kulturgaranti och man har numera valt att utveckla Kulturgaranti med en Naturgaranti. I ärendet till beslut lyfte Vellinge kommun att aktiviteten ska föregås av en lärarfortbildning för att kunna förbereda och efterarbetsupplevelsen. Man har även med att det varje år ska göras en rapport efter att Naturgarantin är genomförd.

Naturgarantin i Vellinge kommun har beskrivits som att den ska ge en ökad bredd av informations- och kunskapsspridning om naturen för kommunens unga och säkerställa att alla barn och elever i Vellinge kommun får kunskap om djur och natur under sin skolgång.

På Vellinge kommuns hemsida kan man läsa att alla elever idag erbjuds en Kulturgaranti med olika teman; musik, dans, film, teater och konst. Denna utvecklar de nu till en Kultur- och Naturgaranti. Det innebär att alla elever i Vellinge även kommer att vara garanterade olika naturupplevelser. Naturgarantin i Vellinge kommun startade hösten 2021.:

Hos Stiftelsen Skånska Landskap hittar man att Vellinge kommun inlett ett samarbete med dem gällande Naturgarantin. De skriver på sin hemsida att Vellinge kommuns Naturgaranti innebär att 550 skolbarn varje år får komma ut i naturen i samarbete med Stiftelsen Skånska Landskap. Detta med syftet att visa samband mellan djur och växter, lära sig om näringskedjor, få förståelse för Allemansrätten samt inspirera till friluftsliv och vandring.

I Eslövs kommun finns goda förutsättningar att utveckla Kulturgaranti för barn med en Naturgaranti för barn. Att Vellinge kommun valt att köpa in naturvägledning innebär inte nödvändigtvis att det är rätt väg att gå för Eslövs kommun. Vellinge kommun har inte heller valt att lyfta in ett historiskt perspektiv, vilket skulle kunna vara en del av undervisningen och bidra till att utveckla Naturgarantins informations- och kunskapsspridning.

Med ett historiskt perspektiv skulle Naturgarantin kunna bli en del av att besöka Uppåkra Arkeologiska Center. Där det erbjuds rika möjligheter besökare att både se och lära sig mer om järnåldern. På Uppåkra Arkeologiska Center erbjuder Sparbanken Skåne, i samarbete med sina ägarstiftelser, ett pedagogiskt program utformat för elever i årskurs 5 där eleverna får chansen att bli arkeologer för en dag. Erbjudandet innefattar såväl resa till och från Uppåkra som ett guidat program på plats som bland annat ger eleverna möjligheter att gräva, tvätta och dokumentera fynd som de hittar i preparerade grävlådor. Eleverna får också sälla jord från Uppåkras senaste utgrävning. Då finns chansen att hitta autentiska fynd och vara med och bidra till Uppåkras historia – på riktigt.

Att barn mår bra av att komma ut i naturen, som ofta innebär rörelse och samtidigt naturkunskaper upprepas i stort sett varenda forskningsstudie. I Region Skånes folkhälsorapport bland barn och unga i åk 6, 9 och gymnasiet år 2 märks stora utmaningar vad gäller levnadsvanor. Bara hälften av eleverna i åk 6 är tillräckligt fysiskt aktiva och siffran sjunker sedan ju äldre de blir. Skärmtiden ser samtidigt ut att öka rejält bland storanvändare, till exempel flickor i åk 9.

Det finns stora möjligheter med en Naturgaranti för barn och flera goda exempel på potentiella samarbeten som skulle öka barns naturvistelse och rörelse. Att garantera att alla barn och ungdomar i åldrarna 3–16 år får komma ut i naturen borde vara en självklarhet, liksom att de får ta del av kultur.

Om Naturgarantin skulle, likt Vellinge kommun, bestå av att elever i årskurs 4 skulle få en naturvistelse i samarbete med Stiftelsen Skånska Landskap och årskurs 5 skulle få besöka Uppåkra Arkeologiska Center är inte det viktigaste. Utformningen av Naturgarantin ska självklart inte byggas på dessa förvisso goda exempel, utan vara möjlig att ta fram utifrån vad som anses vara bäst i Eslövs kommun och vara möjlig att förändra och förbättra över tid. Däremot vore det önskvärt att man sökte liknande samarbeten med andra aktörer.

Med hänvisning till ovan föreslås kommunfullmäktige besluta

- Att utveckla Kulturgaranti för barn med en Naturgaranti för barn

För Sverigedemokraterna Eslöv

Fredrik Ottesen

**Initiativärende från Alexandra Nikoleris (V)
avseende förslag om tillskrivande till
regeringen angående anmälningsplikt**

15

KS.2023.0499

2023-10-19
Kristina Prahl
+4641362019
kristina.prahl@eslov.se

Kommunstyrelsen

Förslag till beslut; Initiativärende avseende anmälningsplikt

Ärendebeskrivning

Alexandra Nikoleris (V) har inkommit med ett initiativärende till kommunstyrelsen. Ärendet rör en önskan om att kommunstyrelsen ska tillskriva regeringen avseende att anmälningsplikt inte bör införas i kommunal verksamhet, särskilt gällande pedagogisk verksamhet, fritidsverksamhet, kulturell verksamhet för barn och unga samt socialtjänsten.

Beslutsunderlag

Initiativärende från Alexandra Nikoleris (V) avseende förslag om tillskrivande till regeringen angående anmälningsplikt, 230831

Förslag på skrivelse till regeringen

§ 161 KS Initiativärende från Alexandra Nikoleris (V) avseende förslag om tillskrivande till regeringen angående anmälningsplikt

Förslag till beslut; Initiativärende avseende anmälningsplikt

Beredning

Samarbetspartierna i och utanför Sveriges regering har kommit överens om Tidöavtalet. I avtalet ingår bland annat ett samarbetsprojekt på området Migration och integration. Regeringen beslutade den 30 juni 2022 kommittédirektiv om åtgärder för att stärka återvändandeverksamheten (dir. 2022:91). Enligt direktiven ska en särskild utredare se över delar av regelverket kopplat till återvändande och föreslå åtgärder i syfte att stärka återvändandeverksamheten för den som har ett verkställbart beslut om avvisning eller utvisning. I enlighet med direktivet ska utredaren därför överväga och ta ställning till om, och i så fall hur, informationsutbyte kan ske i större utsträckning och på ett mer ändamålsenligt sätt i syfte att stärka arbetet med verkställighet.

Den 31 augusti 2023 beslutades ett tilläggsdirektiv till utredningen. (dir. 2023:126). Enligt detta ska inte längre hela verksamheter kunna undantas från informationsplikten, dock kan fortfarande vissa situationer behöva undantas för att denna inte ska leda till orimliga effekter för enskilda.

Kommunledningskontoret

Postadress: 241 80 Eslöv | Besöksadress: Stadshuset, Gröna torg 2
Telefon: 0413-620 00 | E-post: myndighetsbrevlåda@eslov.se | www.eslov.se

1(2)

”Det kan vara fråga om situationer där informationsplikten skulle strida mot ömmande värden (exempelvis inom sjukvården). Utredaren ska bedöma vilka situationer det kan vara frågan om. Det befintliga uppdraget ska därför ändras på så sätt att utredaren, utan att på förhand utesluta några verksamheter från informationsplikten, ska bedöma hur regleringen ska utformas och vilka situationer som ska undantas. Förslagen ska vara i enlighet med de internationella regler och konventioner som Sverige har åtagit sig att följa (bl.a. Europakonventionen och barnkonventionen) där barnets rätt till utbildning slås fast.”

Fackförbunden Akademikerförbundet SSR, Vision, Kommunal, Vårdförbundet och Sveriges lärare har centralt framfört kraftfulla synpunkter på förslaget om anmälningsplikt och angett att det skulle avskräcka både dagens och framtidens arbetskraft från att arbeta i välfärden samt få till följd att människor inte skulle våga söka hjälp eller få den hjälp de behöver.

I initiativärendet hänvisar förslagsställaren till att regionstyrelsen i Region Skåne har beslutat att tillskriva regeringen om vikten av att inte införa informationsplikt eller anmälningsplikt inom vården. Regionstyrelsen i Region Skåne beslutade i maj månad 2023 att tillskriva regeringen om att anmälningsplikt inte bör införas i hälso- och sjukvården. Regionstyrelsen menade att det var riktigt att i ett tidigt skede påpeka att vissa områden bör undantas anmälningsplikten.

En djupare analys av frågan om anmälningsplikt och konsekvenserna för Eslövs kommuns verksamheter är inte möjlig innan lagstiftningen har presenterats. Utifrån hur utredningsdirektiven ser ut kan dock redan nu konstateras att om anmälningsplikt införs i kommunal verksamhet så kommer det att kunna påverka den negativt.

Lagen om anmälningsplikt riskerar att hamna i konflikt med andra lagar, så som Barnkonventionen och speciallagstiftning inom en rad områden vilket kan leda till en svår situation för personalen.

Förslaget om att tillskriva regeringen om vikten av att inte införa anmälningsplikt i kommunal verksamhet lämnas till kommunstyrelsen för ställningstagande.

Förslag till beslut

- Förslaget om att tillskriva regeringen om vikten av att inte införa anmälningsplikt i kommunal verksamhet lämnas till kommunstyrelsen för ställningstagande.

Beslutet skickas till

Alexandra Nikoleris (V)

Eva Hallberg
Kommundirektör

Katarina Borgstrand
Tillväxtchef

Initiativärende till kommunstyrelsen 5 september 2023

I enlighet med Tidöavtalet har regeringen tillsammans med Sverigedemokraterna idag meddelat att de vidare med den pågående utredningen om ett lagförslag som medför att det ska finnas en "anmälningsskyldighet mellan Polisen och myndigheter som antas komma i kontakt med personer som befinner sig illegalt i landet." Enligt denna skrivelse i Tidöavtalet ska kommuner och myndigheter vara skyldiga att informera Migrationsverket om papperslösa i syfte att försåvara möjligheten att leva i landet utan tillstånd.

Bibliotekarier, socialtjänstemän, läkare och lärare tillsammans med civilsamhällesorganisationer har protesterat mot den tilltänkta lagen och flera fackförbund har efterfrågat att just deras yrkesgrupp ska undantas eftersom en anmälan skulle strida mot "ömmade värden".

Flera kommuner och regioner har redan markerat mot lagförslaget och har lovat deras anställda att de aldrig kommer att kräva att deras anställda bryter sin tystnadsplikt eller lämnar ut personer i nöd. Detta på goda grunder. Lagförslaget kan tolkas som att det bryter mot regeringsformen, vars andra paragraf lyder: "Den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet." Lagförslaget bryter också mot barnkonventionen, socialtjänstlagen och det sociala arbetets yrkesetiska principer, nuvarande sekretesslagstiftning, bibliotekslagen och FN-konventionen om mänskliga rättigheter.

Det finns stora risker för liv och hälsa med anmälningsskyldighet inom välfärden. De människor som lever som papperslösa i Sverige kommer på grund av rädsla att avstå från att söka nödvändig vård, nödbistånd från socialtjänsten eller till och med pedagogisk verksamhet för barn. Det finns också stor risk för att våldsutsatta kvinnor kommer att fara illa, där socialtjänsten kan göra viktiga insatser.

Kommunen måste nu ta sitt arbetsgivaransvar och lyssna på välfärdsarbetarna för att inte försämra deras arbetsmiljö. Kommunstyrelsen bör därför, precis som regionstyrelsen i Region Skåne och kommunstyrelsen i Malmö, tillskriva regeringen om vikten av att inte införa informationsplikt eller anmälningsskyldighet i kommunal verksamhet.

Lagförslaget utreds i detta nu och det är av vikt att vi som kommunala politiska företrädare redan nu visar på de stora konsekvenser förslaget skulle innebära i den kommunala verksamheten.

Vänsterpartiet föreslår därför

- att kommunstyrelsen tillskriver regeringen om att anmälningsskyldighet inte bör införas i kommunal verksamhet. Detta ska särskilt gälla pedagogisk verksamhet, fritidsverksamhet, kulturell verksamhet för barn och unga, och socialtjänsten.

Eslöv 31 augusti 2023

Alexandra Nikoleris (V)

Förslag till skrivelse från kommunstyrelsen till regeringen om att anmälnings- och informationsplikt inte bör införas i kommunal verksamhet

Tidöavtalet innehåller ett förslag som innebär ”anmälningsplikt mellan Polisen och myndigheter som antas komma i kontakt med personer som befinner sig illegalt i landet”. Det beskrivs hur kommuner och myndigheter bör vara skyldiga att informera Migrationsverket då de kommer i kontakt med papperslösa i syfte att försvåra möjligheten att leva i landet utan tillstånd.

De formuleringar som finns i Tidöavtalet och det lagförslag som nu utreds kommer att, ifall de implementeras, påverka Eslövs kommuns verksamhet och anställda. Anmälningsplikt för kommunens medarbetare kommer i konflikt med FN:s barnkonvention och kommer att göra det svårt för våra anställda att leva upp till bland annat socialtjänstlagen, skollagen och bibliotekslagen. Socialsekreterare som tvingas anmäla människor i behov av stöd och hjälp, bibliotekarier som får agera informanter, och lärare som måste anmäla sina elever kommer att påverka den förtroendefulla relation tjänstepersonerna har i sitt yrkesutövande. Lärare vill bygga en god relation till sina elever för att skapa förutsättningar för god undervisning. Tidöavtalets formuleringar hotar att bryta sådana relationer och försämra lärarnas arbetsmiljö. Detta gäller även bibliotekarier, socialsekreterare och andra personer inom kommunal verksamhet som jobbar direkt med människor. Att tvingas rapportera papperslösa skulle kunna innebära en etisk stress och försvåra för dessa yrkesgrupper att göra sitt jobb.

En anmälningsplikt skulle påverka tilliten och förtroendet för våra verksamheter. Det skulle försvåra för medarbetare i dessa verksamheter att utföra sitt arbete och nå dem som behöver stödet allra mest. Om människor som är i behov av vård och stöd drar sig för att uppsöka myndigheter växer det skuggsamhälle som regeringen säger sig vilja bekämpa, samtidigt som människor i nöd far illa.

Därför bör personal med arbeten inom yrken som kräver särskilt förtroende mellan utförare och mottagare undantas från anmälningsplikt då de möter papperslösa vuxna och barn. Kommunstyrelsen i Eslöv uppmanar därför regeringen till undantag enligt följande:

- Personal med arbeten inom yrken som kräver särskilt förtroende och tillit mellan utförare och mottagare, som exempelvis, vårdpersonal, skolpersonal, bibliotekspersonal samt socialtjänstpersonal undantas från anmälningsplikt då de möter papperslösa vuxna och barn.